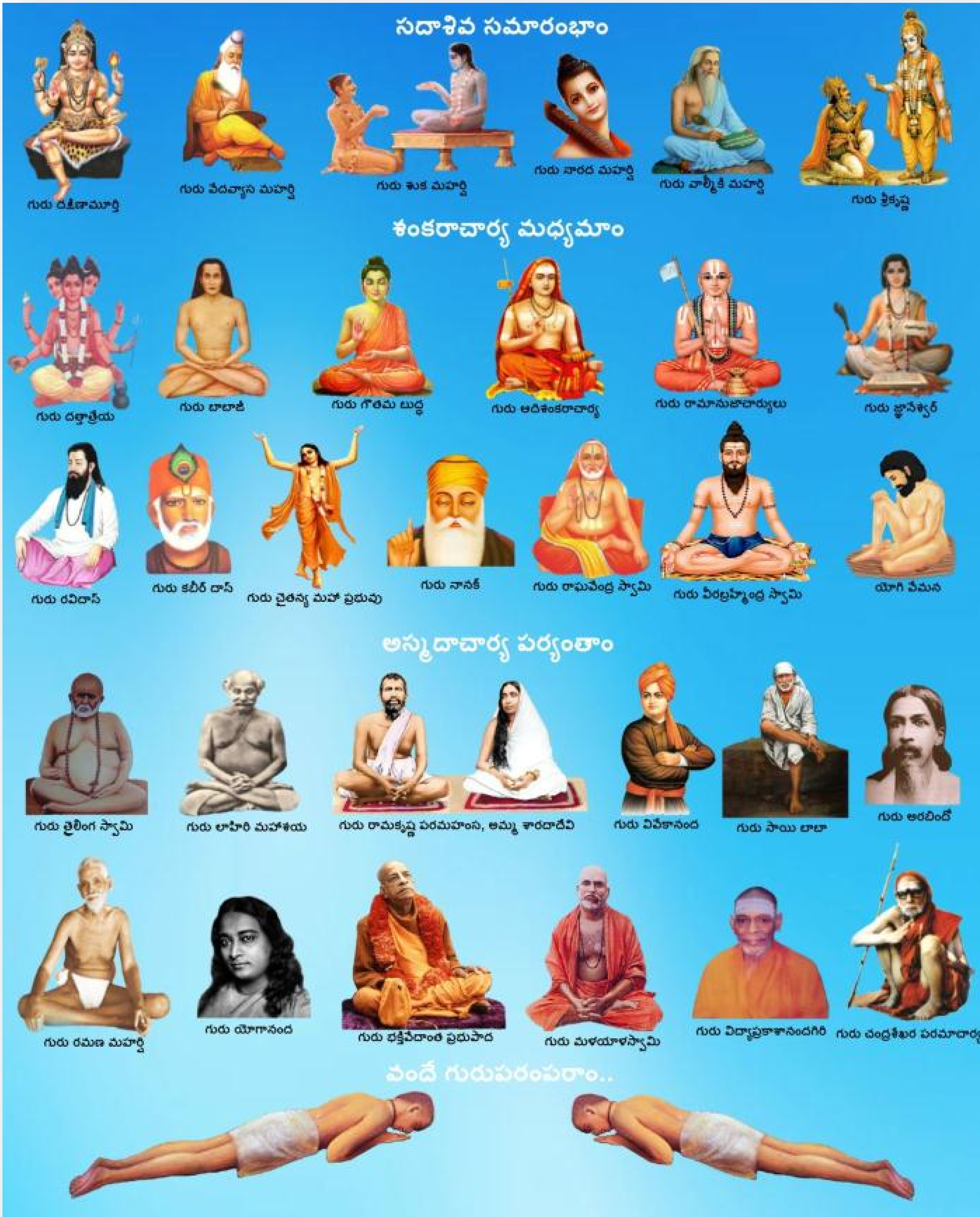

వేదాంగాలు
నిఘంటువు
సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు-7

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050005985

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాధ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

ఏడవ సంపుటము

ఫ - వ్రై

పండిత సాహాయ్యమున

కాకినాడ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

వారిచేఁ బ్రకటింపఁ బడినది.

❖

శంకర్ ప్రింటర్స్ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము

మద్రాసు.

1958

సంకేతములు	వివరణములు
అ	అకారాంతము — ఇట్లే — ఆ, ఇ, ఈ, చ్, జ్. మొదలగునవి తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ. ఆ, ఈ అ	పురుషలింగ విశేషమైనపుడు అకారాంతము, స్త్రీలింగ విశేషమైనపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము నపుంసకలింగ విశేషమైనపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగములతో విశేషణములున్నప్పుడు అవి సూచింపబడనవి చివరి యచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది ఉదా — (1) అంకకుడు వి॥ (అంకికా ఆ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతమగు 'అంకికా' (2) అంతర్ధాత వి॥ (ఋ త్రీ ఋ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంతర్ధాత్రీ' (3) అంకి. వి॥ (న్ నీ న్) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంకినీ' (4) అపటువు వి॥ (ఉ ఉ ట్వీ ఉ) ఇట ఉకారాంతమగు 'అపటువు'ను ఈకారాంతమగు 'అపట్వీ' యును స్త్రీలింగరూపములు (5) అనామము వి॥ (న్ న్, మ్నీ, ఆ, న్) ఇట నకారాంతమగు 'అనామ'యును ఈకారాంతమగు 'అనామ్నీ'యును ఆకారాంతమగు 'అనామా'యును స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ క్రి	అకర్మక క్రియ
అనౌ	అనౌప విభక్తికము
అప	అపదము (ఆగమము మొదలగునవి)
అలం	అలంకారశాస్త్రము
అవ్య	అవ్యయము.
ఆమ్రే	ఆమ్రేడితము
ఉదా	ఉదాహరణము
ఉప	ఉపపదము (చూ అసి-తెలుగు)
ఉభ	ఉభయము. (సంస్కృతమును తెలుగును)
ఏ.	ఏకవచనాంతము
ఔ.	ఔపవిభక్తికము
క	కన్నడము
కరాం.సా	కరాలపాటి రంగయ్యగారి భాంతసారము
కు	కుయిభాష
క్రి	క్రియ
క్రి. విశ.	క్రియావిశేషణము,
క్షేత్రగ	క్షేత్రగణితము
గణిత	గణితశాస్త్రము
చూ	చూడుడు.
ఛంద.	ఛందశ్శాస్త్రము,
జ.	జన్యము
జ్యోతి.	జ్యోతిశ్శాస్త్రము
తమి.	తమిళము.
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.

సంకేతములు.	వివరణములు
తు	తులుభాష
ద్రు.	ద్రుతాంతము
ద్వి	ద్వివచనాంతము
ధర్మ	ధర్మశాస్త్రము
న	నపుంసక లింగము
నాటక.	నాటక పరిభాష
నాట్య	నాట్యశాస్త్రము
పా	పాళీభాష
పీ	పీఠిక
పుం	పుంలింగము
పుం న	పుంనపుంసకలింగము.
పుం. స్త్రీ	పుంస్త్రీలింగము
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్రా	ప్రాకృతము.
బ	బహువచనాంతము
బీజగ	బీజగణితము
భా ల వ్యా.	భారతము లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారి ఆంధ్రభారత వ్యాఖ్య
మంత్ర	మంత్రశాస్త్రము
మ	మలయాళము
మహా.	మహారాష్ట్రము
మి	మిశ్రము—సంస్కృతపదము సంస్కృతేతర పదముతోఁగాని తెలుఁగు కృత్ప్రత్యయముతోఁగాని తెలుఁగు తద్ధిత ప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిన పదము
మొ.	మొదలైనవి
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ	రూపాంతరము
వా	వాడుక
వి	విశేష్యము.
విశ	విశేషణము
వీరేశ పా	కందుకూరి వీరేశలింగముగారి పాఠము
వేదము పా.	వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి పాఠము
వేదాంత	వేదాంతశాస్త్రము
వైద్య	వైద్యశాస్త్రము
వ్యతి	వ్యతిరేకార్థకపదము
వ్యవ	వ్యవహారము.
వ్యాక.	వ్యాకరణశాస్త్రము
శత్ర	శత్రంతము.
శ. సం.	శకసంవత్సరములు
శ్లో	శ్లోకము
స	సర్వనామము.
సం.	సంస్కృతము.

సంకేతములు.	వివరణములు
సంగీ.	సంగీతశాస్త్రము
స. క్రి.	సకర్మక క్రియ.
సా	సామెత
స్త్రీ	స్త్రీలింగము
హిం.	హిందూస్థానీ భాష
√	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముందుపయోగింపఁబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమునందుఁగాని యర్థమందుఁగాని సామ్యముఁగల పదముల నడుమ నుపయోగింపఁబడును.
వృ. వి	చెట్టు, లత మొదలగువాని గుర్తు.
	ఇది విభిన్నార్థమును తెలుపును
	సమానార్థమును తెలుపును

(తక్కినవి స్పష్టము)

ఆంధ్రగ్రంథ సంకేత పట్టిక.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథ నామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
1	అచలా	అచలాత్మజా పరిణయము.	ఆ 3	వేంకటాచార్యకవి.
2	అచ్చ భా	అచ్చ తెలుఁగు భారవి	ఆ 5.	శ్రీరామకవి
3	అచ్చ. రా	అచ్చతెనుఁగు రామాయణము బాల బాలకాండము అయో. అయోధ్యాకాండము. అర అరణ్యకాండము కిష్కిం కిష్కింధాకాండము సుం సుందరకాండము యు. యుద్ధకాండము	కాం 6	కూచిమంచి తిమ్మకవి
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మ రామాయణము (బాలకాండాదులు ఆఱును ఉత్తరకాండమును కలసి ఏడు కాండములు) ఉ ఉత్తరకాండము	కాం 8	కోటమరాజు నాగయామాత్యుఁడు.
5	అని	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ 5	కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుడు
6	అప్ప	అప్పకవీయము (లక్షణగ్రంథము).	ఆ 5	కాకునూరి అప్పకవి
7	అ.మ. క	అష్టమహిషీకల్యాణము (ద్విపద)		తిరువేంగళనాథుఁడు
8	అహ	అహల్యాసంక్రందనము	ఆ 3	సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప నాయుడు
9	ఆం చ	ఆంధ్ర చంద్రాలోకము		అడిదము సూరకవి
10	ఆం భా	ఆంధ్ర భాషార్ణవము. (నిఘంటువు)	కాం. 3	నుదురుపాటి వేంకనార్యుఁడు
11	ఆం శే	ఆంధ్రనామశేషము (నిఘంటువు)		అడిదము సూరకవి
12	ఆం. సం	ఆంధ్రనామ సంగ్రహము (నిఘంటువు) దేవ దేవవర్గు. మాన. మానవవర్గు స్థా స్థావరవర్గు తి తిర్యగ్వర్గు నా నానార్థవర్గు.	వర్గులు 5	పైడిపాటి లక్ష్మణకవి
13	ఆం పద.	ఆంధ్ర పదాకరము		
14	ఆము	ఆముక్తమాల్యద.	ఆ. 6	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
15	ఇందు	ఇందుమతీ పరిణయము	ఆ 6	కుమార ధూర్జటి
16	ఇందు రా	ఇందుమతీ పరిణయము	ఆ. 4	తెనాలి రామభద్రకవి
17	ఉ రా.	ఉత్తర రామాయణము	ఆ. 8	కంకంటి పాపరాజు
18	ఉ హరి.	ఉత్తర హరివంశము	ఆ. 5.	నాచన సోమనాథుఁడు
19	ఉ. హరిశ్చ	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ఆ 4	తక్కెళ్ళపాటి లింగన

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
20	కకు.	కకుత్థ్స విజయము	ఆ. 5.	మల్లె అనంతభూపాలుఁడు
21	కలు శ	కలువాయి శతకము		డబ్బీరు వరను.
22	కవిక	కవికర్ణ రసాయనము.	ఆ 6.	సంకుసాల నృసింహకవి
23	కవిచౌ శ	కవిచౌడప్ప శతకము.		కవిచౌడప్ప.
24	కవిజ	కవిజనరంజనము.	ఆ 3	అడిదము సూరకవి
25	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము.	అధికారములు 4.	వేములవాడ భీమకవి
		(లక్షణ గ్రంథము)		
		సంజ్ఞా. సంజ్ఞాధికారము		
		వృత్తా. వృత్తాధికారము		
		జాతి. జాత్యధికారము		
		దోషా. దోషాధికారము.		
26	కవిరా.	కవిరాజ మనోరంజనము	ఆ. 5.	కమపర్తి అబ్బయామాత్యుఁడు
27	కవిస	కవి సర్పగారుడము. (లక్షణ గ్రంథము).	ఆ 2	కాచవ బసవన్న
28	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. 8.	పింగళిసూరన్న
29	కార్తిక.	కార్తిక మాహాత్మ్యము		కుందుర్తి వేంకటాచలపతి
30	కావ్య	కావ్యాలంకార చూడామణి (లక్షణ గ్రంథము)	ఉల్లాసములు. 9	విన్నకోట పెద్దన్న.
31	కాశీ	కాశీఖండము	ఆ. 7.	శ్రీనాథుఁడు
32	కాళ.	కాళహస్తి మాహాత్మ్యము.	ఆ 8.	ధూర్జటి.
33	కాళ శ	కాళహస్తీశ్వర శతకము.		ధూర్జటి
34	కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	ఆ 5	గోపాలుని సింగయ
35	కుచేల	కుచేలోపాఖ్యానము	ఆ 3.	గట్టు ప్రభువు.
36	కువల.	కువలయాశ్వ చరిత్రము.	ఆ 5	సవరము చినవారాయణకవి
37	కు. సం	కుమార సంభవము.	ఆ. 12.	నన్నెచోడుఁడు
38	కృ క	కృష్ణ కర్ణామృతము	ఆ. 3.	వెలగపూడి వెంగన
39	కృ. శకుం.	శకుంతలా పరిణయము	ఆ 8	కృష్ణకవి
40	కృష్ణ	కృష్ణరాయ విజయము	ఆ 4.	కుమార ధూరటి
41	కృష్ణ శ	కృష్ణ. శతకము.		నృసింహకవి
42	కృష్ణా	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ 5	గొంతేటి సూరన్న
43	కేయూర	కేయూర బాహుచరిత్రము.	ఆ 4.	మంచన.
44	క్రీడా	క్రీడాభిరామము	ఆ 1	వల్లభరాయకవి
45	గంధ	గంధవహము	ఆ. 1	మంచర్ల వాసుదేవకవి
46	గాంధే	గాధేయోపాఖ్యానము.		చిత్రకవి అనంతామాత్యుఁడు.
47	గోపి.	గోపీనాథ రామాయణము		గోపీనాథ వేంకటకవి
48	ఘటికా	ఘటికాచల మాహాత్మ్యము.	ఆ. 3	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు.
49	చంద్ర	చంద్రభాను చరిత్రము	ఆ. 5.	తరిగొప్పుల మల్లన్న.
50	చంద్ర వి	చంద్రరేఖావిలాపము	ఆ. 3.	కూచిమంచి జగ్గకవి
51	చంద్రా	చంద్రాంగద చరిత్రము.	ఆ. 6.	పైఁడిమఱ్ఱి వేంకటపతి.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
52	చంద్రి	చంద్రికాపరిణయము.	ఆ 6	శ్రీ సురభి మాధవరాయప్రభువు.
53	చం రా	చంపూ రామాయణము	ఆ 8	ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి
54	చమ	చమత్కార మంజరి.	ఆ 3	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుఁడు.
55	చిత్ర భా	చిత్రభారతము	ఆ 8.	చరికొండ ధర్మన్న
56	చి ని	చిన్నయసూరి నిఘంటువు వ్రాఁతది.		పరవస్తు చిన్నయసూరి
57	చెన్న	చెన్నబసవపురాణము	ఆ 5.	అత్తనూరి పాపకవి.
58	జాహ్నవీ	జాహ్నవీమాహాత్మ్యము.	ఆ 4	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి.
59	జై భా	జైమినీ భారతము (అశ్వమేధపర్వము)	ఆ 8.	పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు
60	తపతీ.	తపతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. 5	అద్దంకి గంగాధరకవి
61	దశకు.	దశకుమారచరిత్రము	ఆ. 12	కేతన
62	ద శా.	దక్షిణ హిందూస్థానశాసనములు	సంపుటములు 7.	
63	దశా	దశావతార చరిత్రము.	ఆ. 10	ధరణిదేవుల రామయామాత్యుఁడు
64	దా శ	దాశరథీ శతకము		కంచెర్ల గోపన్న
65	దిలీప	దిలీప చరిత్రము	ఆ 4	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణకవి
66	ద్వా	(సింహాసన) ద్వాత్రింశిక	ఆ. 12	కొఱవి గోపరాజు
67	ద్వి కో భాగ	ద్విపద భాగవతము	సం. 1?.	కోనేఱు నాథుఁడు
68	ద్వి తి సా	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము	ఆ 2	కూచిమంచి తిమ్మకవి
69	ద్వి నల	ద్విపద నలచరిత్రము	భా 5	చక్రపురి రాఘవాచార్యులు.
70	ద్వి పరము	ద్విపద పరమయోగి విలాసము.	ఆ 8	తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుఁడు.
71	ద్వి భార.	ద్విపద భారతము (విరాటపర్వము—వ్రాఁతప్రతి)	ఆ. 5	తిమ్మన.
72	ద్వి శ సా.	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము.	ఆ 3	బాణాల శంభుదాసుడు
73	ద్వి భాగ.	ద్విపద భాగవతము. (దశమ స్కంధము).	స్కం. 1	మడికి సింగన్న.
74	ద్వి హరిశ్చ	ద్విపద హరిశ్చంద్ర చరిత్రము	భా 2	గౌరన
75	ధనా	ధనాభిరామము (వ్రాఁతప్రతి)	ఆ 3.	సూరన
76	ధర్మ	ధర్మఖండము	ఆ 9	ఈఁదులపల్లి భవానీశంకరుఁడు
77	ఆం ధా	ఆంధ్ర ధాతుమాల.		పరవస్తు చిన్నయసూరి
78	నరస	నరస భూపాలీయము (లక్షణగ్రంథము).	ఆ. 5	మూర్తికవి.
79	నవ (నాథ)	నవనాథ చరిత్రము (ద్విపద-వ్రాఁతప్రతి)	భా 5.	గౌరన.
80	నా పంచ	పంచతంత్రము	ఆ 5	నారాయణకవి
81	నార	నారసింహ పురాణము (ఉత్తరభాగము).	ఆ 5	హరిభట్టు

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
82	నిరం	నిరంకుశోపాఖ్యానము	ఆ 4	కందుకూరి రుద్రకవి
83	నిర్వ	నిర్వచనోత్తర రామాయణము	ఆ 10	తిక్కన సోమయాజి
84	నీతి	నీతి సీసపద్య శతకము		తాళ్ళపాక తిమ్మయ
85	నీలా	నీలాసుందరీపరిణయము	ఆ. 3	కూచిమంచి తిమ్మకవి
86	నృసిం	నృసింహపురాణము	ఆ 5.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ
87	నైష	శృంగార నైషధము	ఆ. 8	శ్రీనాథుఁడు.
88	పండితా.	పండితారాధ్య చరిత్రము (ద్విపద)		పాలకురికి సోమనాథుఁడు.
		దీక్షా దీక్షాప్రకరణము		
		పురా. పురాతన ప్రకరణము	ప్రకరణములు 5	
		వాద వాదప్రకరణము		
		మహిమ మహిమప్రకరణము		
		పర్వ పర్వత ప్రకరణము		
89	పద్మ	పద్మపురాణము (ఉత్తర ఖండము)	ఆ 10	మడికి సింగన్న
90	పరమ.	పరమయోగి విలాసము	ఆ 5	తిమ్మ నృపాలుఁడు.
91	పాంచా.	పాంచాలీ పరిణయము	ఆ 5	శాకమూని మూర్తికవి.
92	పాండు.	పాండురంగ మహాత్మ్యము	ఆ 5.	తెనాలిరామకృష్ణుఁడు
93	పారి	పారిజాతాపహరణము	ఆ. 5	నంది తిమ్మన్న.
94	పార్వ	పార్వతీపరిణయము	ఆ 6.	కోట శ్రీరాయరఘునాథ తొండమాన్ మహీపాలుఁడు
95	పి శకుం	శకుంతలాపరిణయము	ఆ 4	పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు.
96	పె శకుం	శకుంతలాపరిణయము	ఆ. 3.	పెద్దాడ నాగరాజు
97	ప్రబంధ	ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము	ఆ 1.	గణపవరపు వేంకటకవి
98	ప్రబోధ.	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	ఆ 5.	నందిమల్లయ, ఘంటసింగయ
99	ప్రభా	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము.	ఆ 5	పింగళి సూరన
100	ప్రభు (లిం)	ప్రభులింగలీల (ద్విపద).	ఆ. 5. (ఒక్కొక్క ఆశ్వాసమునకు అయిదుగతులు కలవు).	పిడుపర్తి సోమన
101	ప్ర మణి.	ప్రబంధమణిభూషణము		
102	బస. పు	బసవపురాణము (ద్విపద)	ఆ. 7	పాలకురికి సోమన
103	బహు	బహుళాశ్వ చరిత్రము	ఆ. 5	దామరల వేంగళనాయకుడు
104	బిల్హ.	బిల్హణీయము	ఆ. 8.	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి
105	బ్రహ్మో.	బ్రహ్మోత్తర ఖండము.	ఆ. 5.	శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
106	బ్రౌ.	బ్రౌణ్య నిఘంటువు.		బ్రౌనుదొర
107	భర్తృ	భర్తృహరి సుభాషితము నీతి నీతిశతకము. శృం శృంగార శతకము వై వైరాగ్యశతకము.	శతకములు 3	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి.
108	భల్లా.	భల్లాణ చరిత్రము	ఆ 5	వాలేశ్వరుఁడు
109	భాగ	భాగవతము	స్కం. 12	బమ్మెర పోతరాజు.
110	భాను	భానుమతీ పరిణయము	ఆ 4	రెంటూరి రంగరాజు.
111	భార	భారతము ఆది ఆదిపర్వము, ఆ 8 సభా సభాపర్వము ఆ 2 అర. అరణ్యపర్వము ఆ 7. విరా విరాటపర్వము. ఆ 5 ఉద్యో ఉద్యోగపర్వము ఆ 4 భీష్మ భీష్మపర్వము ఆ 5. ద్రో ద్రోణపర్వము. ఆ 5. కర్ణ కర్ణపర్వము. ఆ 3 శల్య శల్యపర్వము ఆ 2 సౌ. సౌప్తికపర్వము ఆ 2 స్త్రీ. స్త్రీపర్వము ఆ 2 శాం శాంతిపర్వము ఆ 6 అను అనుశాసనికపర్వము, ఆ 5 అశ్వ అశ్వమేధికపర్వము ఆ.4. ఆశ్ర ఆశ్రమవాసపర్వము ఆ 2 మౌ మౌసల పర్వము ఆ 1. మహా. మహాప్రస్థానిక పర్వము ఆ 1. స్వ. స్వర్గారోహణ పర్వము ఆ 1.	పర్వములు 18	కవిత్రయము (నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రెగడ).
112	భా రా.	భాస్కరరామాయణము (అచ్చ తెనుఁగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది).	కాం 6.	భాస్కరుడు లోనగువారు.
113	భా. శ.	భాస్కర శతకము.		మారద వెంకయ్య.
114	భీమ	భీమేశ్వర పురాణము.	ఆ 6	శ్రీనాథుఁడు.
115	భేష.	భేషజ కల్పము.	ఆ 4	చిలకమఱ్ఱి వేంకటాచార్యుఁడు.
116	భోజరా.	భోజరాజీయము	ఆ. 7.	అనంతామాత్యుఁడు.
117	భోజసుతా.	భోజసుతాపరిణయము	ఆ 5.	కోటీశ్వర కవి
118	మనుచ	మను చరిత్రము.	ఆ. 6.	అల్లసాని పెద్దన.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథ నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
119	మల్ల.	మల్లభూపాలీయము (భర్తృహరి కడనున్నట్లే దీనికి శతకము తెలుంగువది).	శతకములు 3	ఎలకూచి బాలసరస్వతి
120	మల్లుపు	మల్లు పురాణము. (దేవమల్ల చరిత్రము-వ్రాతప్రతి)	ఆ 4.	నుసురుపాటి వేంకనార్యుఁడు
121	మల్హణ	మల్హణ చరిత్ర	ఆ 3	ఎడపాటి ఎఱ్ఱన్న
122	మార్క	మార్కండేయ పురాణము	ఆ. 8	మారన
123	ముకుంద	ముకుంద విలాసము.	ఆ, 3	కాణాదము పెద్దన.
124	మృ వి	మృత్యుంజయ విలాసము	ఆ 3	గోగులపాటి కూర్మనాథుఁడు.
125	మై	మైరావణ చరిత్రము	ఆ 3	మాదయ కవి.
126	మొ రా	మొల్ల రామాయణము (అచ్చుతెనుగురామాయణముకడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలుంగువది.)	కాం. 6	మొల్ల
127	యయా	యయాతి చరిత్రము	ఆ 5	పొన్నగంటి తెలగనార్యుఁడు.
128	రంగా	రంగారాయచరిత్రము.	ఆ 3	దిట్టకవి నారాయణకవి
129	రం. రా.	రంగనాథరామాయణము(ద్విపద) (అచ్చుతెనుఁగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలుంగువది)	కాం 6	రంగనాథుఁడు
130	రం రా.ఉ.	రంగనాథరామాయణము ఉత్తరకాండము —(ద్విపద)	కాం. 1	కాచభూపతి, విట్ఠలరాజు.
131	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ 10	అవుదూరి కిచ్చయ్య
132	రఘునా.	రఘునాథాభ్యుదయము. (వ్రాతప్రతి.)		విజయ రాఘవకవి. భైరవకవి
133	రత్న.	రత్నపరీక్ష		
134	రస	రసమంజరి. (లక్షణ గ్రంథము)	గుచ్ఛములు.3	సురతాని కోదండపతి.
135	రసా.	రసాభరణము (లక్షణగ్రంథము)	ఆ 4	అనంతామాత్యుఁడు
136	రసిక	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ 7	కూచిమంచి తిమ్మకవి
137	రాఘవ.	రాఘవపాండవీయము	ఆ 4.	పింగళి సూరన్న.
138	రాజగో.	రాజగోపాల విలాసము.	ఆ 5	కాళయ
139	రాజ చ	రాజశేఖర చరిత్రము.	ఆ. 3	మాదయగారి మల్లన్న.
140	రాజ. వి.	రాజశేఖర విలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
141	రాధా.	రాధామాధవము	ఆ. 5.	చింతలపూడి ఎల్లనార్యుడు
142	రాధికా	రాధికాసాంత్వనము	ఆ 4.	ముద్దుపళని
143	రామ	రామరాజీయము.	ఆ 1	వెంకయ్య
144	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.	ఆ 8.	అడిదము సూరన్న
145	రామా.	రామాభ్యుదయము	ఆ 5	అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు.
146	రామే	రామేశ్వరమహాత్మ్యము.	ఆ. 5	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
147	రా. వి.	రాజవాహన విజయము	ఆ. 5.	కాకమాని మూర్తి కవి.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
148	రుక్మాం	రుక్మాంగదచరిత్రము	ఆ 5	ప్రౌఢకవి మల్లన్న.
149	రుక్మి	రుక్మిణీపరిణయము	ఆ 5.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
150	లక్షణ	లక్షణసార సంగ్రహము.	ఆ 5	చిత్రకవి పెద్దన్న
151	ల వి	లక్ష్మీవిలాసము		రాయసము వేంకటపతి.
152	వన వి	వనమాలివిలాసము	ఆ 12.	నాగన సూరన
153	వరాహ.	వరాహపురాణము.		నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగన్న
154	వసు.	వసుచరిత్రము	ఆ 6	రామరాజ భూషణుఁడు
155	వా. రా	వాసిష్ఠరామాయణము	ఆ. 5	మడికి సింగన.
156	వాల్మీ	వాల్మీకిచరిత్రము	ఆ 3	రఘునాథ భూపాలుఁడు
157	విక్ర	విక్రమార్క చరిత్రము.	ఆ. 8	జక్కన
158	విజ వి	విజయవిలాసము.	ఆ. 3	చేమకూర వేంకటకవి
159	విజ్ఞా	విజ్ఞానేశ్వరీయము	కాం. 3	కేతన.
160	వి వ	విజయనందనవిలాసము	ఆ 3	మంగళగిరి ఆనందకవి.
161	వి పు.	విష్ణుపురాణము	ఆ 8.	వెన్నెలకంటి సూరన
162	విష్ణుమా.	విష్ణుమాయానాటకము		చింతలపూఁడి ఎల్లనార్యుఁడు.
163	విప్ర.	విప్రనారాయణచరిత్రము	ఆ. 5	చెదలువాడ మల్లయ్య
164	వీథి	వీథి నాటకము		శ్రీనాథుఁడు.
165	వీర.	వీరభద్ర విజయము	ఆ 4	బమ్మెర పోతన్న.
166	వేంక	వేంకటేశాంధ్రము (నిఘంటువు)	వర్గులు 5.	గణపవరపు వేంకటకవి.
167	వేం. పంచ	పంచతంత్రము	ఆ 5.	వేంకటనాథుఁడు
168	వేం మా,	వేంకటాచల మాహాత్మ్యము	ఆ 6	తరిగొండ వెంకమ్మ
169	వేణు	వేణుగోపాల శతకము		
170	వేమన	వేమన శతకము.	భాగ 3	వేమనయోగి
171	వై జ	వైజయంతీ విలాసము	ఆ 4	సారంగు తమ్మయ్య.
172	శ ర	శబ్దరత్నాకరము. (నిఘంటువు)		బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు
173	శశాం	శశాంక విజయము.	ఆ 5.	శేషము వేంకటపతి
174	శా. ప మ	శాసనపద్య మంజరి		
175	శివధ	శివధర్మోత్తరము	ఆ. 8	మల్లారెడ్డికవి
176	శివర.	శివరహస్య ఖండము.	ఆ 10	కోడూరు వేంకటాచలపతి
177	శివరా.	శివరాత్రి మాహాత్మ్యము	ఆ 4	శ్రీనాథుఁడు
178	శివ సా	శివతత్వ సారము.		మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు.
179	శుక	శుకసప్తతి	ఆ 4	కదిరీపతి నాయకుఁడు.
180	శుక చ.	శుక చరిత్రము	ఆ. 5	పరశురామపంతుల రామమూర్తి కవి.
181	శృంగా	శృంగార రసమంజరి		సురతాని కోదండపతి
182	శేష.	శేష ధర్మము.	ఆ 5	తామరపల్లి తిమ్మయ.
183	శ్రీరం.	శ్రీరంగ మహాత్త్వము.	ఆ 5.	భైరవకవి.
184	శ్రీరం.మా	శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము.	ఆ 10.	కట్టా వరద రాజేంద్రుఁడు

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
185	ష. చ	షట్చక్రవర్తి చరిత్రము	ఆ 5	వల్లారెడ్డికవి
186	షోడ	షోడశకుమార చరిత్రము	ఆ 5	వెన్నెలకంటి అన్నయ్య.
187	సకల న	సకలనీతి సమ్మతము		మడికి సింగన్న
188	సత్య పాం	సత్యభామా సాంత్వనము		లింగనమఖి కామేశ్వరకవి.
189	సమీర	సమీరకుమార విజయము	ఆ 7	పుష్పగిరి తిమ్మన.
190	సర్వ. సా	సర్వలక్షణసార సంగ్రహము		కూచిమంచి తిమ్మకవి
191	సస్యా	సస్యానందము		
192	సాం ని	సాంబనిఘంటువు	వర్గులు 5.	కస్తూరి రంగకవి
193	సాంబో	సాంబోపాఖ్యానము.	ఆ 5	రంగం ఎర్రాజు
194	సానందో	సానందోపాఖ్యానము	ఆ 5	శివరామకవి
195	సారంగ	సారంగధర చరిత్రము	ఆ. [illegible]	చేమకూర వేంకటకవి.
196	సిం. నార	సింహాద్రినారసింహశతకము.		గోగులపాటి కూర్మనాథుడు.
197	సీతా రా	సీతారామాంజనేయసంవాదము	ఆ 3	పరశురామ పంతుల గురులింగమూర్తి
198	సీతావి	సీతావిజయము (శతకంఠ రామాయణము)	ఆ 4	మర్దనకవి.
199	సీమం	సీమంతినీ కల్యాణము	ఆ. 5	పెనుమళ్ళ సోమమంత్రి
200	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము	ఆ 5	తెనాలి అన్నయ్య.
201	సుదంతా	సుదంతా పరిణయము (వ్రాతప్రతి)	ఆ 4	[illegible]
202	సురా	సురాభాండేశ్వరము	ఆ 1	గట్టుప్రభువు
203	సు శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెనకవి.
204	సేతు	సేతుఖండము	ఆ [illegible]	వక్కలంక వీరభద్రకవి
205	హంస	హంసవింశతి	ఆ 5	అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుడు
206	హ. వ	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ఆ 5.	రామరాజ భూషణుడు.
207	హర.	హరవిలాసము	ఆ 7	శ్రీనాథుడు.
208	హర వి.	హరభక్త విలాసము.		
209	హరి.	హరివంశము		ఎఱ్ఱాప్రగడ.
		పూ - పూర్వభాగము	ఆ 9	
		ఉ - ఉత్తర భాగము	ఆ 10	
210	హరిశ్చ	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ఆ 5	శంకరకవి.
211	హ.వరాహ	వరాహపురాణము.	ఆ. 5	హరిభట్టు

(కడమవి స్పష్టము)

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
1	అమర	అమరము		భానుజీ దీక్షితులు.
2	ఆ. ని	ఆప్టే సంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		వామన శివరామాప్తుఁడు.
3	ఉ. చ	ఉత్తరరామ చరితము	అంకములు 7	భవభూతి
4	కల్ప	శబ్దకల్పద్రుమము (నిఘంటువు)		సర్ రాజా రాధా కాంతదేవ బహాదరు
5	కాదం	కాదంబరి కావ్యము	భాగములు 2	బాణకవియుఁ దత్పుత్రుఁడును
6	కావ్యాద	కావ్యాదర్శము	పరిచ్ఛేదములు 3	దండికవి
7	కే. ని	నానార్థార్ణవసంక్షేప నిఘంటువు	కాండములు 6	కేశవమిశ్రుఁడు
8	గీత	భగవద్గీత	అధ్యాయములు. 18	వ్యాసమహర్షి
9	గీతగో	గీత గోవిందము.	సర్గములు 12	జయదేవుఁడు
10	త్రి. ని	త్రికాండశేషము (నిఘంటువు)	కాండములు 3	పురుషోత్తముఁడు
11	పరా	పరాశరస్మృతి	కాండములు 2	పరాశరమహర్షి.
12	భట్టి	భట్టి కావ్యము	సర్గములు 22	భట్టి.
13	భామినీ.	భామినీ విలాసము	ఉల్లాసములు 4	జగన్నాథ పండితరాయలు
14	మను.	మనుస్మృతి	అధ్యాయములు 12	మనువు
15	మహా	మహావీర చరిత్రము	అంకములు 7.	భవభూతి
16	మాలతీ	మాలతీ మాధవము	అంకములు. 10.	భవభూతి
17	మాళవి	మాళవికాగ్నిమిత్రము.	అంకములు 5.	కాళిదాసుఁడు
18	ముద్రా	ముద్రారాక్షసము	అంకములు. 7	విశాఖదత్తుఁడు
19	మురా	అనర్ఘ రాఘవము	అంకములు 7	మురారి.
20	మృచ్ఛ	మృచ్ఛకటికము	అంకములు 10	శూద్రకుఁడు
21	మే. ని.	మేదిని నిఘంటువు		మేదినికరుఁడు
22	మేఘ	మేఘ దూతము.	భాగములు 2.	కాళిదాసుఁడు.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
23	యాజ్ఞ	యాజ్ఞవల్క్య స్మృతి ఆచా ఆచార కాండము ప్రా ప్రాయశ్చిత్త కాండము వ్యవ వ్యవహార కాండము	కాండములు 3	యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి.
24	రత్నా	రత్నావళి	అంకములు 4	శ్రీ హర్ష దేవుడు.
25	రస	రసగంగాధరము		జగన్నాథ పండితరాయలు
26	రా ని	రాజ నిఘంటువు.	వర్గములు 12.	నరహరి పండితుఁడు
27	వాచ.	వాచస్పత్య నిఘంటువు		తారానాథ తర్కవాచస్పతి
28	విక్రమో	విక్రమోర్వశీయము	అంకములు 5.	కాళిదాసుడు.
29	వి ని	విశ్వనిఘంటువు		మహేశ్వరసూరి
30	విల్యమ్సు	విల్యమ్సు సంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		సర్ మోనియర్ విల్యమ్సు
31	వేణీ	వేణీ సంహారము.	అంకములు 6.	భట్ట నారాయణుఁడు.
32	వై ని	వైజయంతీ నిఘంటువు	కాండములు. 8	యాదవ ప్రకాశుఁడు
33	శాకుం.	అభిజ్ఞాన శాకుంతలము	అంకములు 7.	కాళిదాసుఁడు
34	శా. ని.	శాశ్వత నిఘంటువు.		శాశ్వతుఁడు
35	శిశు	శిశుపాలవధము.	సర్గములు 20	మాఘకవి
36	సం కిరా	కిరాతార్జునీయము.	సర్గములు. 18	భారవి
37	సం కు సం	కుమార సంభవము.	సర్గములు 17.	కాళిదాసుఁడు.
38	సం చం,రా	చంపూ రామాయణము.	కాండములు 6	భోజరాజు, లక్ష్మణసూరి.
39	సం దశకు	దశకుమార చరిత్రము.		దండికవి
40	సం నైష	నైషధీయ చరితము	సర్గములు. 22	శ్రీ హర్షకవి.
41	సం పంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు	విష్ణుశర్మ.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాముల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
42	సం. ప్రబోధ	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	అంకములు 6	కృష్ణమిశ్రకవి
43	సం. భర్తృ.	భర్తృహరి సుభాషితము	శతకములు 3.	భర్తృహరి
44	సం. భాగ	భాగవతము	స్కంధములు 12	వ్యాసమహర్షి
45	సం. భార.	భారతము	పర్వములు 18.	వ్యాసమహర్షి
46	సం. రఘు.	రఘువంశము.	సర్గములు 19	కాళిదాసుఁడు
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు 6	వాల్మీకి మహర్షి
48	సా. ద.	సాహిత్య దర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు 10	విశ్వనాథ కవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధాన రత్నమాలా నిఘంటువు	కాండములు 5	హలాయుధుఁడు
50	హితో	హితోపదేశము	భాగములు 4	నారాయణ పండితుఁడు
51	హేమ. ని	అనేకార్థ సంగ్రహము (నిఘంటువు)	కాండములు 7	హేమచంద్రుఁడు.

(కడమవి స్పష్టము)

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

వ

వ తళ ఒక యక్షరము

వ సం వి అ పుం 1 సాంత్వనము, ఓదార్చుట.
2 వాయువు
పుం స. వరుణుఁడు. (మే ని)
అవ్య॰ ఇవార్థకము.
(దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)

వంక¹ — వంకర (√ వంగు సం వక్రః వంకః ప్రా వంకో క వంక త. వంగమ్)
1 వక్రత
గీ కోరగించిన కడకంటి కొలికిఁ జూచి, వాఁడి వాలిక పూఁదూపు వంకఁదీర్చు, చొరగి రతిదేవి పాలిండ్ల నొత్తిగిలిన, యుంచువిలుకాని వ్రాసినారిడుపునందు నైష 7 150
సీ ఇవ్విధంబునఁ గుబ్జ యిచ్చిన లేపంబు లన్నయుఁ దాను దేహమున నలఁది, కొని ప్రసన్నత నొంది కుబ్జమువ్వంకల యొడలు సక్కఁగ నొత్తి యుమపఁదలచి. భాగ 10 పూ. 1277
ఉ ... దిద్దు నెవ్వఁడిల నేఱులవంకలు వారిడొంకలున్ ...ఆము. 6 117.
2. వంపు
ఉ దిగ్గి య నంచదూఁడు గొని తీరవనేతువు వంక మీఁదుగా, నగ్గెడ ఫుల్లకేసరమువందు వసింపఁగ నెక్కనూలి ను,న్నగ్గము నందఁగాఁ దరుమరంద సరోమకరంద గోష్ఠికిన్, వెగ్గల మాడుతేంట్లు మరువింటికిఁ బూనె గుణద్వయత్వమున్ ఆము. 5 122
3 వంకరపని, కుత్సితపు పని
గీ. కవు లెటులు నిన్ను వర్ణింపఁ గడఁగిరో కొ, రహిఁ గళల్ గుల్కు చక్కని రాజ వనుచు; వంక జనియించె నీ వంక శంకలేదొ, వంక లిఁక నైన మానలేవా శశాంక. ఇందు 4 43
4 తప్పు,
వ ..అవ్వెంగలివిత్తు లఱచు పిఱిడి యఱపులకు వంకలొత్తి మాఱు సెప్పుటయు ... భార ఉద్యో 3 235
(వంకలొత్తు — అన్యథానయనము చేయు)
ద్వి బాడిగ నీకిచ్చి పతిశక్తి సేయ, జాడలన్నియు నీదు సంగడి నేర్చి, నీవు వంకలు దీర్ప నీ వంపు పనులు, గావించుచుండెదఁగాక వేగిరమె ద్వి. హరిశ్చ ఉ 1192.
ఉ . ఆగమశాస్త్రపురాణము ల్నిరా,తంకమునం బఠించునెడఁ దాపసపుత్రులకుం గవుల్పొగిడ .. హరిశ్చ. 2. 53
5 నెలరేఖ
సీ. ఈ వంకనే వంక నెనసిన తుహినాంబు లీ వంకఁ బూఁదెప్ప నీఁదవలయు... వసు. 2. 58.

సీ తలఁప మీగతులు తమ్ముల వేరువిత్తులు వర్ణింప మీరొక వంకవార...గీ లు , పొంచి యుండక చనుఁడు రాయంచలార ... చంద్రా 4 61

సీ ఒక మాట చాలదే యుల్లోలకల్లోలముగఁ దేనె వంకలు నిగుడఁజేయ వాల్మీ 3 127

గీ వలుఁదరాయంచగమియు వంకల నణంగె, మదుపకుల మెల్లఁ దమ్ముల మఱుపు సొచ్చె చిత్రభా 3 103

విశ వంకరకలది, వక్రమైనది

చ మడవక ముష్టియోగ్యమగుమధ్యముతో నెల వంకయైన య,ప్పడఁతుక భ్రూలతాధనువు పట్టి మనోభవుఁడు . నైష 5 12

క ఆ ముఖలక్ష్మికిఁ బెట్టెడు, చామరలన ద్భృఙ్గరిచి జలనిధిలహరీ, స్తోమమనఁ బొలుచు నగజకుఁ, గామధనుఃఖండభాతిఁ గటివంక బొమల్ కు. నం 3 68

వ. ... సుమకోదండవల్లీమతల్లులగు కటివంక బొమలును ... ఒప్ప . హర 3 23.

వంక² వి ప్రక్క, వైపు, దిక్కు,

ఉ . బాల్యాంకవిచేష్టఁ దుండమున నవ్వలి చన్గబళింపఁబోయి యా, వంకఁ గుచంబుఁగాన కహివల్లభహారముఁ గాంచి మనుచ 1 4.

ఉ పొంకముతోడ విస్ఫురదపూర్వబలాహక భంగిఁ బొంగి యే, వంకలఁ జీకటుల్ గవియ వచ్చె యదూర్వహుపై రయంబునన్ హరి. పూ. 8 45

సీ తలచూపె నొకవంక దరదళ త్పేమంతికా గంధి సీహారకణభరములు ... పారి 3 46

గీ ఏనొకఁడఁ బోయి యొక వంక నెత్తికొంటి, నాతఁ డొకవంక నెత్తె మో పద్రితనయ హర 2 11

క ఇరువంకలఁ దమ్నుఁ బొదవి, గొరవంకలుఁ దుమ్మెదలును గోయిలలుం డ, క్కరిచిలుకలుఁ బరిపులుఁగులు,గొరగొర రా మరుఁడు వెడలెఁ గొమ్ముఁ గలంపన్ నీలా. 3. 11.

ఉ జాలురు వీర లిద్ధరణిభాగము క్రిందను మీఁదు దిక్కులున్, మూలలు నెంతయక్కొలఁది ముందర నిక్క మెఱింగి కాక యు,క్కిలయి యిట్లు సృష్టిపనికిం దమకింపఁగఁజన్నె యున్న వా, రొలిన యన్ని వంకలకు నొక్కటి వారయ నేఁగి రందఱున్ హరి పూ 1 72

ద్వి వారిజాప్తుఁడు దూర్పువంకఁ గ్రుంకినను. ద్వి హరిశ్చ పూ 332 పం

క కేవలసూతుల తోడన, పోవుటగని వారిఁ తేరఁ బోవక యదియుఁ,కే వంకఁ బోవునొకొయను, భావనఁ బోయితిమి .. భార విరా 3 84

2, పక్షము, ఎడ

గీ ఎదురుగా నేఁగుదెంచుచో నింద్రమయ్యెఁ, జొల్లి యిరువంక చుట్టంపుఁ బెద్దలకును . నైష, 6 84

ఉ. పంకజనాభ మాపడినపాటులు రాజ్యము గోలు పోకయుం, గింకకు మూలమైకడఁగి గెల్పు కిరీటికి నీఁ దలంచి యీా, వంకకు వ్రాలి భక్తజనవత్స లతన్ రథచోదకుండవై, తింకిట మమ్ముఁ గావు మని యేటికిఁ జెప్పఁగ మాటిమాటికిన్ భార ద్రో 2 13

మ . నీ కిప్పు డా, సుడివాల్దాలువుకన్న వేఱు కలరే చుట్టంబు లేవంకలన్ . నీలా 1 95

3 స్థలము, చోటు

ఉ వారక కాశియందు నలువంకలఁబుట్టెడు దుర్ని మిత్తముల్ . కాశీ 6 63

ఉ ... అ, వంకఁ దపోధనుల్ హృదయవత్సలతం బ్రియమంది చూడఁగన్ . హర 3 61

4 కారణము, నిమిత్తము

శా . తథ్యంబు నావంకకై, జా డస్పెన్ నవలా యటంచు నొఱగెన్ దల్పప్రఘాణంబువన్ ... వసు. 4 94

ఉ ఏము పతివ్రతాత్వము వహించిన వారల మేని నిన్నినా, శ్లేమికొఱంతలేక చరియించితిమేని మదీయమానముల్, కామవశాత్ముఁడై చెఱుపఁ గాఁ బనిఁ బూనిన యీా దశాస్యుడున్, గామిని వంకనే యడఁగుఁగాక సుతానుజబంధుకోటి తోన్ ఉ రా 4 95.

ఉ .. ఆ, దోసము వంక మేదిని నధోభువనం బునుండు రాకు కై,లాసముఁ జూడనన్న వికలత్వము నొందుచుఁ గాళనాగమున్ కాళ, 4 161

సీ ఖరకరుం డతిశీతకరలీల దనయందు వహియించె నీతని వంకఁగాదె, మును దిన్నమొలసామియును రాజశేఖరత్వము దాల్చె నీతని వంకగాదె విప్ర. 3 35

5 నెపము, వ్యాజము.

(వ్యవ) అతిథుల కన్నము పెట్టకుండుటకు కఱవు వంక దొరికినది

(వ్యవ) కట్నముచాలదని వంకపెట్టి అత్తవారి యింటికి వెళ్లుట మానివేసినాఁడు

6 విషయము, ఎడ

ఉ గాసిలి భర్తవంకఁ గొఱగాములు పల్కి యిదేమి సిద్ధి యా, భానున కేల చొప్పడుఁ దపఃఫలసంచిత భాగ్యసంపదల్ .. విక్ర 3 7

7 విధము

శా పరకాంతం దెచ్చితీకార్య మే, వంకం గీడిది యేల పుచ్చు మరలన్ వై దేహి భా. రా. యు 427.

గీ ఒంటరెంటను జెఱిచినాఁడె, యెల్ల వంకలఁ జెఱిచెఁగా నింద్రు నజుఁడు ... దశా 7 110

8 ఒద్ద, సన్నిధి.

గీ దర్పితేల్వలవాతాపిదమన మీరు, పెక్కు కాలాలు గడపిన పెద్ద లగుటఁ, గ్రొత్తలేమైన మీ వంకఁ గొన్నిగలుగ,వలయు నవి నాకుఁ జెప్పుడు తెలియ ననిన వరాహ 9 132

ఉ వాసనఁ గేతకీదళము వంకఁ గళంకములేని పైఁడి యు,భ్యాసము చేసెనేని యగునప్డు సమానము గంధసారచ,ర్చానురథీకృతం బగుచుఁ జారుతటిల్లతికామతల్లికా, భాసురవర్ణమైన నర పాలతనూభవదేహయష్టిలోన్ నైష 6 43

వంక[3] వి కష్టము, ఇబ్బంది

ఆ కొంకులేనివెతలఁ గుందెడిముగుదల, డంకతనము మీర జంకులేక, బింకమునఁ గలంచె దింకనెన్నఁడు నీకు, వంక గల్గ దోటు జింకతాల్ప నీతా 3 21

(ఇట 'వక్రత' అని రెండవ యర్థము.)

వంకదార వి (√ వంక[1].) కోటవాకిటికి ముందుండు వంకరదారి

సీ పుంజీభవించినభువనగోళముభంగి సంకులాంగణమైన వంకదార ... క్రీడా 112.

స్వాగతవృత్తము శంకలేక శరచాపధరుండై, యంకుశాహత మహాకరితోడన్, వంకదారకడ వాకిట నిల్చెన్, బింక మొప్ప సురభేదివిభుండున్ సుద 6 85,

సీ. వంకదారకుఁజేరి వాకిటి దద్దడంబులు సేర్చి కొమ్మల ప్రోఁకువైచి ఉ హరి 3 34

ద్వి కోటయుఁ గొమ్మలుఁ గొత్తడంబులుఁ గ, వాటంబులును దగువంకదారలును, బెట్టించి ... బస. పు 3 501 పం.

వంకము[1] వి అశ్వశిక్షా భేదము.

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి ప్రకటించి రేవఁజూపి. పి. శకుం 1 112

వంకము[2] వి (సం. వక్రః) నులుచునపుడు కసవును క్రింద మీఁదుగా త్రిప్పివేసెడు వంకర కొయ్య, కొంకికట్టె. (శ ర)

వంకము సం వి అ పుం 1 ఏటివంపు, వంపు, వంకర 2 ఏటి రెండుదరుల నడుము, పాత్రము 3 గుఱ్ఱమునకు జీనుకట్టెడు చోటు

వంకర – వంక[1] వి (√ వంగు) 1 వక్రత, వంపు

(వ్యవ.) ఆ వీథి యెక్కడను వంకరలేక నిబ్బరముగా నున్నది

2 వక్రోక్తి, వంకర మాట.

ఉ బోఁటి ప్రియంబుచే నిపుడువోఁ బనిలేదు భుజంగ భీతిచే, వాటముదప్పెనో ప్రియుఁడు వంకర లాడుచు నల్క పూనెనో, యేటికి రాకపోయెనని యింతికుచంబున నున్న గేదఁగిన్, బాటిలు పుప్పొడుల్ వడిన భంగిని గన్నులనించె బాష్పముల్ గంధ, 1 122.

వంకరకొంకర విణ (వంకర - కొంకర) మిక్కిలి వంకరయైనది

గీ వైపు దప్పిన చేతులవాఁడు మొద్దు,వ్రేళ్ళ వంకర కొంకర కాళ్లవాఁడు ... వరాహ 2 45.

వంకరకొంకరలోవు అ క్రి. (√ వంకర కొంకర.) మిక్కిలి వంకరయగు

ద్వి. కుఱుచలై వంకర కొంకరల్ వోక, సల్లలై చక్కనై సవరనై పెరిగి, వెల్లవోవని పండు వెదురులు చూచి .. ద్వి పరమ 2 66 పొ.

వంకరటింకర విశ (√ వంకర) పలువిధముల వంకర యైనది, నానావిధవక్రము (శ ర, వా)

వంకరబోను వి (√ వంకర) మృగాదులనుబట్టు వల
క. మటిశెరలుఁ జిక్కములు వంకర బోనులు త్రాళ్ళు నురులుకాలురులును జేగురు గండెలు తలముళ్లన్, గటిచిలుకులు విండ్లు లోనుగాఁ గొంచు వెసన్ యయా. 1 42

వంకరవోవు అ క్రి (√ వంకర) వక్రమగు (శ ర వా)

వంకలుదిద్దు అ క్రి (√ వంక¹) వంకలు తీర్చు, ఆక్షేపించు
సీ ఈ సాధ్వి వర్తన కిట్టట్టు వంకలు దిద్దఁ జూడకుము . . కళా 4 143

వంకలుదీర్చు స క్రి (వంకలు¹ - తీర్చు) చక్కదిద్దు
శా పంకేజాతములన్ దినంతులడఁచున్ బాలామణీ పాదముల్, వంకల్ దీర్చు మనోజసాయకములన్ వాల్చూపు లేఖాంకునిన్, శంకల్ నేయు మొగంబు జక్కవకవన్ జక్కట్లు దిద్దుం గుచా, హంకారంబు మదాళి మాలికల నూటాడించు వేణీరుచుల్ విజ వి 2 16
(ఇట సాదృశ్య వాచకము)

వంకలునొక్కు అ క్రి (√ వంక¹) వంకరలు తీర్చు
ఉ. పేరుక్కున నేలు నిక్కిచన నొక్కఁడు వంకలు నొక్క శక్తుఁడే ... పాండు 5 218.

వంకవంక విశ (√ వంక¹) మిక్కిలి వంకరయైనది
గీ స్తుతియు నభయంబుగా మున్ను దోఁచి పిదపఁ, దోడుతో వంకవంకయై దొరుకు పలుకు, కవులు వక్రోక్తి యన నొప్పుఁ గబ్బములను, కల్పనీయార్థవశమునఁ గానవలయు కావ్యా 5 99

వంకనన్నములు వి. బ (√ వంక¹), శాలిధాన్య విశేషము (శ ర., వా)

వంకాము — వంకము (శ ర)

వంకాయ వి. (వంగ + కాయ) వార్తాకము, వంగ కాయ
క. వంకాయవంటి కూరయు, లంకాధిపవైరివంటి రాజుం గలఁడే (చాటువు)
సీ తచ్చలాటువుఁ బల్కఁ దగును వంకాయన ఆం భా. 2 59

వంకి¹ — వంకిణి¹ వి వక్రశస్త్రము, వంకకత్తి
చ. కదసి వెడందబల్లెములఁ గైదువులన్ జముదాళ్ళ వంకులన్, గుదియల నీఁటెలన్ సురెల గోలల గొడ్డళులన్ బొరింబొరి, నెమ్మదడును బుక్కలెమ్ములును నెత్తురు నంజుడు క్రొవ్వు ప్రేవులున్, బ్రిదిలి కడిందిగాఁ బుడమిఁ బేర్కొన మోఁదిరి కోఁతిబంటులన్ అచ్చ రా యు 127.
సీ ఈవంకి నే వంక నే వంక వోకుండఁ గోటానఁ గోటులు కుమ్మినాను ... ప చ 2 29
గీ. జిలుగుచెంగావి దట్టిపైఁ జెక్కికొన్న, వంకి దుల కించఁ బసిఁడి దువ్వలువవల్లె,వాటు నెఱిసీటు గులుక జావాలు మెట్టి, రాజదేవేంద్రుఁ డంతఃపురంబు వెడలె ఉ రా. 7 395
జ వంకుటుంగరము

వంకి² — వంకిణి² వి 1 (జవాది) క్రోవి
చ. బొగడలసాన రాచిలుక పుత్తడిపావలుతావి దూపపుం, బొగలు జవాదివంకి తెలిముత్తెపుఁ జిప్ప పసిండిగిండియుం, బగడపుఁగోళ్ల మంచము జమల్పఱుపుం గపురంపుఁ జిన్నికెం,పుగములజాల వల్లికయుఁ బువ్వుల మించుల నిల్వుటద్దమున్ యయా 5. 12
గీ చూచె నొక దివ్యరత్ననిస్తులగృహంబు,నందు హేమావతీకన్య వలరు ధన్య, వరలు సొంపుల తెంకి జవాదివంకి, జాతి రతిలీల నారాజదూతి హేల. హంస 1 81
వ . పింగాణి గిన్నియలు పన్నీరు చెంబులు గందపు మ్రాఁకులు జవాది వంకులు . ప్రబంధ 605
2 తెంకి, ఉనికిపట్టు
ద్వి చలువలవంకి వాసనల పూతెంకి, చెలియలి మేల్బంతి చిత్తజుదంతి ... ద్వి నల. 1. 575.

వంకి³(కి) వి స్త్రీలు సందిట ధరించెడి భూషావిశేషము
గీ పార్వతికి నొక్క నెచ్చెలి బాహుపురులు, తాయెతులు వంకులుంగరాల్ తనరఁ జేసెఁ, గాని యది

రత్నమయములౌ కటకములను, దాల్పఁజేసితి నేనంట తంటగాదె పార్వ 5 137

సీ. బంగరు కడియముల్ పచ్చలచేకట్లు రత్నాల వంకీ ల్కరముల వెలయ వేం మా 1 180

వంకిణి[1] — వంకి[1] వి బాకు

సీ కరము గోకిలభటోత్కరముచేఁ జిగురుఁ గ్రొం బదను వంకిణి మొక్కపడఁగఁ జూచి చంద్రా 3 117

చ వెడ విలుకాఁడు నెమ్మనము వేమఱు గేదఁగిఱేకు వంకిణిన్, బొడువఁగ మేనుపానుపునఁ బొందక నిన్నభయప్రదానమే, నడిగెద రామా 6 149.

వ తౌడి వంకిణి సబళ యీఁటె సెలకట్టె ఓళ్ళను ద్వాత్రింశాయుధంబులు ... ప్రబంధ 78

వంకిణి2 — వంకి2 వి పరిమళద్రవ్యము లుంచుకొనెడి పాత్ర విశేషము

ద్వి వలపారు గోవజవాది వంకిణులు, గల వంపు గౌర నున్నస్తురి పెట్టె ద్వి తి సా 1 11 పొ

వంకియ వి ఏనుఁగును శిక్షించు సాధన విశేషము. అంకుశము

వ ఆఁడ యేనుంగు నాము వలపుగల చదలేటి యొడ్డున కేగ నడరి మావటీంద్ర లెక్కఁగొనక నాటిన నెఱవాఁడి వంకియలు తలలు దులిపి దొలఁగమీటిన మేటిగారులును లచ్చ భా 3 38

వ ఓరల దారుల నాము ఏనుఁగు గాలిం గనలి మావటీంద్రుడు నాఁటు వంకియలఁ గొంకక బాఁటి యెదలఁ జిక్కిన మక్కువ పెక్కువ నెట్టకేని నెట్టినడచు నేనికలును అచ్చ భా 3 38 పొ

(ఈ పద మీగ్రంథమందే కనవచ్చుచున్నది.)

వంకిలము నం వి అ పుం ముల్లు, కంటకము

వంకుటుఁగరము వి (వంకి[1] - ఉంగరము వృత్తిని వర్ణవికారము) అంగుళీయక విశేషము ఒక విధమైన యుంగరము

ఉ నల్లనికమ్మిపచ్చడము నామపుబొట్టును గుచ్చుటద్దముల్, తెల్లరుమాలువల్లె మొలఁ దిత్తికరంబునఁ గోలప్రేళ్ళ సంధిల్లిన వంకుటుంగరము శీరగుపూజల జంటగుండ్లు రంజిల్లఁగ రెడ్డివచ్చి తనచెల్వను వాఁకిలి దీయఁ బిల్చినన్ హంస 4, 163

వంకె(కియ) వి 1 చిలుకకొయ్య 2 సస్యవిశేషము (శ. ర) 3 భూషణవిశేషము (బ్రౌ ని) ఉదా పులిగోళ్ల వంకెలు

వంకెలు విబ ధాన్యవిశేషము

సీ పదుకట్లు వంకెలిసుకరాజనములు పులిగోళ్ల వంకెలు బొగడసరులు ... హంస 4. 128

వంక్యము నం వి అ న పాగ మొ తగిలించెడు చిలుకకొయ్య (శ ర)

వంక్రి నం వి. ఇ పుం (స్త్రీ అని కొందఱు) 1 ప్రక్కయెముక, పర్శువు 2 ఇంటి వాసము సంగీత సాధనవిశేషము

వంక్షణము నం వి అ పుం పొత్తికడుపునకును తొడకును నడిమిసంధి, గజ్జ

వంగ వి వంగయనంగను వార్తాక నామమౌ. ఆం. భా 2 59

ద్వి దొంగల చీరల కొంగులనున్న, వంగకాయలు ప్రాణలింగంబు లయ్యె ... పండితా పురా 104 పొ

సీ తనయిల్లు దోఁచవచ్చిన తస్కరులు గాల్చు వంగకాయలొనర్చె లింగములుగ ... చెన్న. 5 310

జ వంకాయ, వంగపండు, వంగవరులు, వంగాకు బుడములు,

వంగఁదీయు న క్రి (వంగన్ - తీయు) వంచు, వంగఁజేయు

వంగజము నం వి అ న 1 సింధూరము 2 ఇత్తడి

వంగజీవనము నం వి అ న వెండి

వంగడము వి వంశము, వంగసము

లయగ్రాహి ... జహ్ను మునిపుంగవ విశాలో, త్సంగ శిశువుం గపిలునిం గలపుఁ జూపునెకలం గలయు నానగరు వంగడము మోక్షోత్తుంగమణి సౌధమునకుం గడపు తాప పారి 2 93

క అంగజహారుని ప్రసాదము,నం గలుగుచు వచ్చె సుతుఁడు వాఁడాదిగ మా, వంగడమున నదియిప్పుడు, వెంగడమై కూఁతు రుద్భవించె న్నాకున్ విజ ఫి 2 8,

క .. పలనుగ నత్తమ్మిచూలివంగడవుం జా, బలియలఘేనిం గని   నీలా 1 86,

సీ సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదుగన వంశ సంజ్ఞయై యలరుచుండు . ఆం భా 2 170.

2 (వ్యాక) వర్గము

క. తుదనున్న జ ఞ ణ న మ ములు, వదలిన యా క చ ట త ప ల వర్గాక్షరముల్, వొదిఁ దన వంగడములలో, నదికిన నవ్వలు వర్గజాఖ్యము లయ్యెన్ కావ్య 7 36.

విశే. సంబంధి.

చ అని తన వంగడంబగు ధరాధిపమంత్రిపదాతి వర్గమున్, బనిపడి కూడఁ బెట్టి శతభారసువర్ణము దండ మెవ్వఁడై,నను దగ వాసుదేవుఁడనునామ మునన్ననుఁ బిల్వకున్నఁ జా,యనిపగ వాసుదేవుఁడని యాదవు బిల్చినఁ జాటిచెప్పితిన్ ఉ హరి. 3 5.

వ . చిచ్చుఅపిడుగులంబోని యమ్ముల దిఙ్ముఖమ్ముల దీటుకొల్పుచు మేటిజోదులు కన్నాకు లయి తమతమ వఁగడంబులఁ బురికొలిపిన నిరువాగు నద్భుత సంప్రహారం బొనర్ప నందు హరి. ఉ. 6. 124

వంగపండు వి (√ వంగ) 1 వార్తాకఫలము 2 పక్షి విశేషము

సీ. కౌజు బెగ్గురు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ డాబయు గువ్వ వంగపండు . యయా. 2. 24.

సీ. జిట్టవ మునుగ పూజిట్టువ గిజిగాడు వల్లడ పొడిపిట్ట వంగపండు ... గీ . ఆదియైన పక్షులతఁడు దీర్పు ... హంస 3 12

వంగము సం వి అ పుం 1. ప్రత్తి 2 ఒక జాతి వంగ (వృ వి)

న. 1. సీసము 2 తగరము 3. దేశవిశేషము

వంగరేడుకూర వి సముద్రతీరమున నిసుక తిన్నెల మొలచు నొకవిధమగు మొక్క (వృ వి) (బ్రౌ ని)

వంగవరులు వి జ (√ వంగ) ధాన్యవిశేషము

వ ... ఏడాకు మొలకలు గుజ్జరులు బిరుసుల్లు జున్నుఁ బ్రాలు చిన్నిచుక్కలు కళింగలు వంగవరులు జగన్నాథప్రియములు ప్రబంధ 112

వంగశుల్బజము సం వి అ న కాంశ్యము, కంచు

వంగసము వి వంశము, వంగడము

ద్వి మీవంగసములోన మేదినియందు, నీవన్న బుద్ధి నెన్నికకన్న దొరవు ద్వి శ సా 1 819 పం

సీ ఇసుమంత మాని వంగసము శాలల కిన్నెరల మ్రోఁతలకు మారువలుకు గవులు . ప్రబంధ 115.

సీ సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదుగన వంశ సంజ్ఞయై యలరుచుండు ... ఆం భా 2. 170

వంగాకుబుడమలు వి జ (వంగ - ఆకు - బుడమలు) ధాన్య విశేషము.

సీ చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజులు వంగాకు బుడమలు పొంగుఁబ్రాలు . హంస 4 128

వ.. ఈశ్వరప్రియములు యేలకిరాజనాలు పిచ్చుకగోళ్ళు వంగాకుబుడమలు ప్రయాగలు పసపుగన్నెర్లు ప్రబంధ 112

వంగారి సం వి ఇ పుం హరిదలము

వంగు అ క్రి (సం వక్) వక్రమగు వ్రమమగు

చ పలపలనైనదంతములు వంగినమేను వణంకు మస్తమున్ విక్ర 3 155

ఉ కుసుమకార్ముకశృంగము వంగఁ జేయు నీ, యీ కరపంకజాతము ఁతీశ్వర నైష. 1 137

చ బలసినహల్లకచ్ఛటలపైఁ దమ జుంజురు ముండ్లు రాయఁగాఁ, గలమములుండుఁ బండి యెఱుగం బడి నీరెడలింపఁ దృష్ణలోఁ, దలకొన వంగి ముజ్జలము ద్రావెడు క్రిందటి వేళ్లు మీఁదట, న్నిలిపి మరంద మానుకరిణి న్నికటోపవనానిలా హతిన్ ఆము 1 67

క పనుల కొడ ల్వంగక కా,మిను లిద్దఱుఁగూడి గోళ్ళు మీఁటుచు . శుక 2 339

(ఒడలు వంగక — శరీరము స్వాధీనముగాక)

జ వంక, వంకదార, వంకరకొంకర, వంకరకొంకరల్ ప్రోవు, వంక్కఘుదిద్దు, వఁకలుదిర్పు, వంకలు

నొక్కు, వంకవంక, వంకసన్నములు, వంగఁదీయు, వంచు, వంచుకొను, వంపు, వాంచు

వంగుడు వి రోగమువలన దేహమునందుఁ గలుగు పగులు

సీ పగులుడు బీఁటిక వంగు డనఁగ, గీ స్ఫోటము దనర్చు . ఆం భా 2 130,

వంగులు వి బ పడవలో అడ్డవాసములు (బ్రౌ ని)

వంగుళ్లు వి బ నట్టొట్టు, జలధారలోనగునవి నిరంతరముగాఁ బడి యడిగిన వెనుక నచ్చోట నిలిచి నిలిచి పడెడు బొట్లు

గీ దవులఁ జల్లని తూఱ నంతకు మునుపటి, జల్లు నీరానివచ్చు నా జల్లు, మొదలి, గాలి యెల గోలుచేఁ గొమ్మగదలి జల్లు దలపడక మున్న వంగుళ్ళఁ దడిసెఁ దరులు ఆము 4 130

సీ గొబ్బున జల్లు పైఁకొన్నఁ జెట్లను జేరి వంగుళ్లు ఘనమైన వణఁకువారు చంద్ర 5 39

గీ వానవెలిసియుఁ జారునఁ బడిన నీరు, బొట్టు వంగుళ్ళు నాఁగ నట్టొట్లు నాఁగఁ, బేరులు వహించు ఆం భా 1 75,

వంచే[1] **న.** ఒకటి, ఏకము

క అత్తీవంచయు తిగ దుగ, సత్తావచ్చోకవంచే చౌవంచీరై, దిత్తిగ యిద్దుగ బద్రలు, చిత్తంబున దలఁచినట్లు చేతికిఁ దెచ్చున్ ఉ హరి 3 121

వంచే(ము)[2] విణ ముఖ్యము

ఉదా గరువంచ పొలము (శ ర)

వంచే[3] వి కోణము

చూ ముప్వంచ, ముప్వంచాకు

వంచే[4] వి ఒక ప్రదేశము (బ్రౌ ని)

వంచకము నం వి అ పుం 1 గుంటనక్క 2 చుంచు 3 పెంపుడుముంగిస

వంచకుఁడు నం విణ (అ ఆ అ) 1 మోసము చేయువాఁడు మాయ చేయువాఁడు వంచించువాఁడు 2 ఖలుఁడు, చెడ్డవాఁడు

వంచథము నం వి అ పుం 1 పికము కోకిల వంచనము, మోసము

వంచథుఁడు నం విణ వంచకుఁడు, మోసకాఁడు,

వంచేన వి (నం వంచనా) మోసము

రగడ అలసగమనముఁ జూపి చెలి నీ వంచ వంచన సేసి పట్టితి పారి. 4 16.

వంచన నం వి అ స్త్రీ 1 మోసము 2 కుట్ర, ప్రతారణము 3 భ్రాంతి, భ్రమ 4. నాశము, నష్టి

వంచాడించే అ క్రి లక్ష్యపెట్టు (చి ని. 'బెదరు' అని శ ర)

క వంచాడించక తాలిమి, డించక బిగువెడలి తల్లడించక మదిలో, నించుక యైనను దాఁ జలి, యించక యాగట్టివాయి యిట్లని పలికెన్ సారంగ 3 206.

వంచి న వంచే, ఒకటి

ద్వి వనిత మెచ్చవు వంచి వైచిన ననుచు, ననఘుఁడు చౌవంచి యను దాయమాడు పండితా పురా. 1 15 పా

వంచించే నం న క్రి వంచనచేయు, మోసపుచ్చు

వ ఆ సురియగు మాయెడం బ్రయోగించి వంచించి యపహసించితివి ..మనుచ 5 19

వంచితము నం విణ (అ ఆ అ) 1 మోసపుచ్చఁబడినది, వంచింపఁబడినది, 2 నశింపఁజేయఁబడినది

వంచే (√వంగు) వంగఁజేయు

చ అనుపమదివ్యవిక్రమసమగ్రుడు రామవిభుండు జిష్ణుఁడా, యనితరభేద్య రౌద్రధను వక్రమ భంగిగ వంచి బాహుబీల నెరపె. రాఘవ 2 55.

సీ కల్యాణగోత్రంబు గరిమ వంచినదూరు సరసులనింతించు పరుసఁదనము. వసు 1 107

సీ బటువు పెందొడలు రంభల వంచుచే చిత్రమిభహస్తములరీతి నేపు చూప దశా 2 268

(ఇట నౌపమ్య ద్యోతకము)

2 వశపఱచు, లొంగఁదీయు

ఆ . యోగి ముహూర్తార్థ, మింద్రియానుషంగమింతలేక, ప్రాణములను వంచి బ్రహ్మరంధ్రము చించి, బ్రహ్మమందుఁ గలయుఁ జౌరవేంద్ర భాగ 2 29

3 క్రుమ్మరించు,

చ. పతియభిషేకవేళఁ గరశాఖాన్విత కుంభకురం
గర్భృన్మణి, ప్రతిమలు నిర్జరీసుముఖభావము
గన్గొని నీరువంచి యు,య్యతివలు సిగ్గునంగనలి
యాస్యము వంచిన నూరకుండె వసు 1 78

సీ. తరుణులు వెలి పట్టు తెరవట్టఁగా నశ్వతరుఁడు
దేవి పసిండి తలుకు గిండిఁ, బన్నీరువంప
భూపాలు పాదాబ్జముల్గడిగి కువల 5 96

తే. నెలఁతఁ గుచకుంభయుగళ ముండియు
వియోగ,జలధి యీఁదింప లేదయ్యె సఖులు
వంచు,చున్న పన్నీటివెల్లి లోఁగొన్నకతన
ఆము 5. 151

4 నశింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

క సంపద చెడియును దైన్యముఁ, గంపంబును
లేక తొంటికంటెను బెంపుం, దెంపును నెఱు
కయు ధైర్యము, వంపని సురవైరిఁ జూచి
పటుఁ డిట్లనియెన్ భాగ 8 640

5 వడ్డించు

క పులిచారు వంచె నొక్కతె, పులిచాఱుల చీరఁగట్టి
భోక్తలకేకా,వళి చారు చంచరీకా,వళిచారు
లసత్కచాళివహిమఁ హిహొగడన్. బహు 4. 25

క జిడ్డుగడలిదోరయల్లుం, దొడ్డుకొనం దొడఁగెఁ
గేలియెద్దు న్నవలా,లిడ్డ తెలినిగ్గుటిడ్డెన, వడ్డనకుం
దొడ్డలడ్డువా ల్వంచుటకున్ బహు 4 31

వంచుకము సం విణ (అ ఈ అ) మోసము చేయునది, వంచించునది
వి అ పుం గుంటనక్క.

వంచే(చి)కొను స క్రి (వంచు+కొను-స్వార్థమున).
1 వంగఁజేయు

గీ ప్రాణమైన నన్ను రమ్మని పొమ్మను నృపాలు,
నెదురఁ దలవంచికొని యుండ నెట్లు నేర్తు
నైష 2 66

(తలవంచుకొనుట మానభంగసూచకముగావ నట్లు ప్రయోగింపఁబడెను)

సీ భుజమూల మీక్షింపఁ బొందలు సిగ్గున నీకు
వడ్డింపవని కేలువంచికొనుచు దశా 2 368

2 వశపఱచుకొను, స్వాధీనముచేసికొను

సీ. ఆలిని వంచుకోఁ జాలక తగవర్ల బ్రతిమాలు
కొనువాని బ్రతుకు రోఁత. వేణు 18

వంచె(చియ) వి అట్టెడ, తూమెడు గింజలు పట్టెడు గోనె
(కసవులోనగునవి కోయువారు వాని నుంచుటకు వెనుక పిఱుఁదుల మీఁద జారఁగట్టుకొనెడి యొడి శ ర)

సీ వంచె యనంగ నట్టెడ యంచన నాఢకమిత గోణి తగు ఆం భా 2 266

వంజ1 వి (సం వంధ్యా ప్రా వంఝూ) 1 గొడ్డుటావు, వశ

సీ వంజెలనైనను వలనేర్పడఁగ నొక భంగిఁజేపఁగఁ జేసి పాడిగొనఁగ...భార విరా 1 101

2 గొడ్రాలు

ద్వి వంజెలై తిరిగెడు వారకాంతలకు, (Pal 337 ప్రా ని)

వంజ2 వి గొడుగులోపలి శలాక కూఁతగా చేర్పఱచిన కమ్ములు

చ గొడుగుగఁ జేసె గోవులకు గోపకుమారులకు
న్నగంబు నిట్లొడఁబడ వచ్చుఁ బొమ్మనఁగ
నొప్పెడు వ్రేళులు వంజెమూడ్కయై, యడరిన
మీఁద మేఘతతి యావృతియై శిఖరంబు
గుబ్బయై, కడుఁ బెడఁగొందు హస్తమను కామ
థిరంబుగఁ దాల్చి పోల్పుటన్ హరి పూ 7 178

వంజేరము — వంజు వి ఒకవిధమగు చేఁప (శ ర. ప్రా ని)

వంజుల సం వి అ స్త్రీ ఎక్కువగా పాలిచ్చెడియావు

వంజులప్రియము సం. వి అ పుం పేము

వంజులము సం వి అ పుం 1 అశోకము (వృ వి) 2 తినిశము (వృ వి). 3 వేతసము, ప్రబ్బ (వృ వి) 4 స్థలపద్మము (వృ వి) 5 పక్షివిశేషము విణ (అ ఆ అ) వక్రము, వంకరయైనది

వంజువాఱు అ క్రి (శ వంజె) బలహీనుఁడగు

ద్వి కరములు నొచ్చి యంగములు నొచ్చియును,
శరవహ్నిఁ జొచ్చియు శరణు జొచ్చియును,
వడిఁగూడఁ ఖాళీయు వంజు వాఱియును, జడ

బుద్ధి మీఱియు సఖులఁ జేరియును ద్వి భార విరా 4 69 పొ.

వంట వి. (√ వండు²) పాకము, వండుట (చూ వంటయిల్లు)

వంటకట్టె (ట్టియ) వి (√ వంట). వంటకై పొయ్యి మండుటకు వేసెడు కట్టె, వంటచెఱకు

గీ వంటకట్టెల కని తెచ్చి వాము లిడిన, యగరు మ్రాఁకులపై నిండ నారఁబెట్టు, కప్పురంపు టనంటులు గలిగి మెఱయు, నెఱకుపల్లియ లొక కొన్ని యెదుటఁ గాంచి యయా 1 47

ఆ. బియ్యములును నేయఁ బెరుగును గూరగా యలును వంటకట్టియలును గడ్డి, కవణములును బెల్లుగా నొడఁగూర్చి ని,గూఢవృత్తిఁ దాను గూడ నిలిచె భార ఉద్యో 1 93

క ఉరులింగము బోధించిన, కరణిన్ గ్రుమ్మరుచు వంటకట్టియ లొక మో,పరుదుగ వారల గేహో, వరణములో బయలనుండి వైచుచునుండెన్ చెన్న 5 224

గీ గంధసారాగురుద్రుమ కాష్ఠఖండ, చయము దమయింటి వంటకట్టియలు గాఁగఁ, జేయుదురు కాపురంబులు సేయునపుడు, చెంచెతలు చెంచు లనుగూడి చిత్రలీల కాళ 3 4

వంటక (త్తె) త్తియ విశే (వంట - కత్తియ) వంట చేయునది, పాచకురాలు (శ ర)

వంటకము వి (√ వండు²) 1 పాకము

సీ గుడిమ్రాని పొంతను గుహలోన నుండుచు దంప కములకు వంటకములకును, గీ భోజనములకుఁ దఱియైన ప్రొద్దు గడపి, భిక్షుగాను . భాః, శాం 5 393

క . అదియు, దనయం గనుఁగొని వంటక, మె నరింపుము వీరికని నియోగించుటయున్ దశకు, 10 104

2 అన్నము, ఓగిరము

చ కని భ్రుకుటీమహోగ్రపరికంపితఫాలభయం కరాస్య సం, జనిత నిదాఘవారికణజాలవిజృంభణరౌద్రమూర్తియై, యనియెఁ గణంగి యోరి మనుజాధమ నిచ్చలుఁ దెచ్చు వంటకం,బును మలివేఁడికూరలు నపూపములుం గొనిరాక పొంక్షతిన్ వి|క 5 219,

సీ అపుడు వసిష్ఠసంయమి వచ్చి ధర్మాత్మ కట కటా స్వాస్థి భక్షణము నీకు గీ నుచిత మే యన్న నేమి చేయుదు మునీంద్ర, యిన్ని నీళ్లైన వంటకం బించుకైనఁ, దొల్లి దానంబు చేయని దుష్కృతమున, నిర్భరక్షుత్పిపాసలు నిలువ వనిన. వరాహ. 12 66,

3 ఆహార పదార్థము.

క కోరిన వంటకములు నా,నేరిమిఁ దగ నెఱపి కొలుతు నిశ్చలభక్తిన్ భార విరా 1. 219

సీ సిరియిల్లు మేల్కనఁ జేసి జేజేలకు వంటకంబిడు కన్నుదంటవాఁడు...రా వి 1 71

చ కుడువఁడ వంటకంబుఁ గనఁ గోర డోకించుక నూనకయ్య ..విజ వి. 2 12

వంటకము నం వి అ పుం 1 పంచిపెట్టుట, భాగములప్రకారమిచ్చుట 2 వాటా, భాగము

వంటకుఁడు నం విశే (అ ఆ అ) పంచిపెట్టు వాఁడు, భాగములప్రకార మిచ్చెడువాఁడు

వంటకూలి వి (వంట+కూలి) వంట చేసి పెట్టునందుల కిచ్చెడు కూలి

గీ అలరు నొక వంటకూలి యొయ్యారియిల్లు . శుక 4 4

(వంటకూలియొయ్యారియిల్లు—వంటపూటి దాని యిల్లు.)

వంటకొట్టము వి (వంట+కొట్టము) వంటసాల మహానసము

సీ. వంటకొట్టము చిలువాన ముంచిన మిద్దె పట్టి మంచముతోడి పడుకయిల్లు శుక. 3 477

వంటచేమురు వి (వంట+చేమురు) పిండివంట చేయగా బాణలిలో మిగిలిన చమురు (శ ర)

వంటచేలిమిడి వి (వంట+చేలిమిడి) భక్ష్యవిశేషము, పాకపు చలిమిడి.

గీ గారె లరిసెలు బొబ్బట్లు గరిజెకాయ, లట్లు బూరెలు జంతికచుట్లు మఁణుగు,బూలు వెన్న ప్పములు చిటిబూరె లిడ్డె,నలు మనోహరములు వంటచేలిమిడియును చెన్న 4 358

వంటచెఱకు వి (వంట + చెఱకు) 1 వంటకట్టియ

గీ వంటచెఱకులు లేకున్న వాములైన, వస్త్రములు తైలమున ముంచి వహ్నిఁగూర్చి హర. 2. 80.

క విఱుతునో మ్రింగుదునో తల,దఱుగుదునో
యేను జ్వరుఁడఁ దాను జ్వరుఁ డా, కఱకంరు
నేయ విల్లగు, చెఱకుం జెఱకైన వంటచెఱకుం
జెఱకే ఉ హరి 6. 109

క. ఈజాడలేమిచేఁ గడుఁ, జేజము చెడి వంటచెఱకుఁ
దెచ్చుచుఁ బర నా,రీజనుల కమ్మి యాతడు
శుక 3 246

2 గుడపాకయోగ్యమగు రసముతో నిండియుండు
నిశువు, చెఱకు

క వానిశిఖ వంట చెఱకుల,చే నఱ నవి వెండి వంట
చెఱకులె యగుటం, బోనంబు ప్రజకు జక్కుల,
బోనంబులె యయ్యెఁ బొయ్యి పొగయమి
వృష్టిన్. ఆము 4 125

వంటనము నం వి అ న పంచిపెట్టుట

వంటపని వి (వంట + పని) వంటవండుట,
పాకముచేయుట

గీ వచ్చుతెరువరు లందఱు వంటపనికి, నన్ను
మెత్తురటంచు నందములు నూపి శుక 4 7

వంటపూటవాఁడు విశే (√వంట) అన్నవిక్రేత

సీ పాచకుం డొప్పు సువారంపువాఁ డనఁగను
బూటకూళ్ళవాఁ డనఁగ వంట,పూటవాఁ డనఁ
గను . ఆం భా 2 286

వంటపూటిల్లు వి (√వంట) అన్నవిక్రయము చేయు
గృహము

సీ వంటపూటింటి కెప్పంటికంజెను బాలు పెరుగునే
గూర లంపెడు తెరువలు ఆము 6 71

వంటము నం వి అ పుం 1 భాగము 2 కొడవలి
మున్నగువాని పిడి

వంటయుప్పు వి (వంట+ఉప్పు) వండినయుప్పు,
విడంగము (శ ర)

వంటరాయి వి (వంట+రాయి) మన్ను వండి చేసిన
కృత్రిమ రత్నము (శ ర)

వంటరి విశే. (వంట+అరి³). పాచకుఁడు, వంట
చేయువాఁడు (శ. ర)

వంటలక్క వి (వంటలు+అక్క.) వంటవండెడి
స్త్రీ

ఆ. నేత వేఁచినట్టి నిడుపుఁ గాకరకాయ, వరుస
నిడియె నొక్క వంటలక్క పాంచా 4 46

క ఆరీతిఁ బాకగేహముఁ జేరిన యా వంటలక్క
చిలుకం దఱుగం,గోరి...శుక 3 57

వంటలక్కతనము వి. (వంటలక్క+తనము) వంట
చేయుస్త్రీ ధర్మము

గీ హుతవహాశిఖ్య రూఢి యన్మతి ఘటింప, గార్హ
పత్యాదియగు పావకత్రయంబు, వంటలక్క
తనంబె రావణుని యింట, జరిపెడు ఘనాఘన
ఘవాహ జలజనాభ చం రా 2 29

వంటలవాఁడు (√వంట) విశే వంట చేయువాఁడు,
పాచకుఁడు

చ వలలుఁడన న్విరాటుకడ వంటలవాఁ డయి
భీముఁడున్. భార ఉద్యో 4. 200

గీ. ఏను వంటల వాఁడనై యా నరేంద్రుఁ, గొలిచి
గరగరగాఁ గూడు గూర చిత్తమునకువచ్చిన
చందంబునన యొనర్చి, నేర్చి మెలఁగుదుఁ
గరము వినీతి మెఱసి భార విరా 1 79

వంటవాఁడు—వంటలవాఁడు (శ ర)

వంటసరకు వి (వంట+సరకు) వంటకట్టియ.
(శ ర)

వంటసాల వి (వంట+సాల)మహానసము

గీ...అహితశాలుఁ, డోలి గోపురమును వంట
సాలయు గణ,జంబుఁ గట్టించుటకు మానసమునఁ
దలఁచె పరమ 5 46

వంటా(డా)లము నం వి అ పుం 1 వీరుల
యుద్ధము. 2 పాఱ, త్రవ్వుగోల (మే ని)
3 పడవ, నావ (మే. ని)

వంటి విశే పదృశము బోఁటి
(ఇది తఱచుగా షష్ఠీ విభక్తితో పమసించుచు
కొన్నికొన్ని యెడల ద్వితీయా విభక్తితోఁ గూడఁ
గూడియుండును)

ద్వి నీవంటిప్రియురాలి నీవంటిసఖిని, నీవంటి
నయగుణనిధి నెందుఁగాన రం రా అయో
90 పా 27 నం

క మీవంటి భాగవతులుం, బావనులుగఁ జేయ
రేని ఆము 6. 55

క. సావిని ముని యిట్లను వ,త్సా విను మావంటి
తైర్థికావళి కెల్లన్ మీవంటిగృహస్థులసుఖ,
జీవనమునఁగాదె తీర్థసేవయుఁ దలఁపన్,
5 మనుచ 1. 6

చ . పలుకవు నిన్నువంటి కులభామలఁ గానవు వారి కాత్మనాథులపయి జాలి లేదొ తమి దొట్టిన పట్టున మట్టుపెట్టరో కువల 3 43

సీ నూఁబూవువంటినాసికయు హర 3 23

వంటి(టయి)ల్లు వి ఔ (వంట + ఇల్లు) మహానసము, వంటచేసికొను గృహము

సీ వంటిల్లు యామినీశ్వరకలామౌళికిఁ దరిచోటు నిఖిలబృందారకులకు భీమ 3 51

ఉ బుద్ధికి జూడ్కికిన్ వెలుగుఁబూన్చె గృహాంతుని వంటయిల్లనన్. ఉ రా 3 385

శా ... డాఁగఁబోయినఁ దలారిల్లయ్యె వేఁడేడకుం, బోనొఁ జిక్కితి వంటయింటికళమై పోనంపుఁ జెన్నూటికిన్ దశా 1 297

ఉ .. వంటయింటి కుం,దే లిది యెందుఁబోఁ గలదు విజ. వి 1 6

సీ వంటయిల్లనఁగను బొసఁగ నుండును మహానస సమాఖ్య ఆం భా 2 242

వంటు వి అనుకూల్యము

ఆ వంటుదప్పువేళ వంటకము విషంబు, కంటఁ జూడఁగానె కంటగించు (బ్రౌ ని, శ ర)

వంటుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) పెండ్లి కానివాడు

వి అ పుం బ్రహ్మచారి

వంతెము వి సీమైకదేశము

సీ వంతెమంచనఁ గను సీమైకదేశమై చెలగు చుండు (ఆం భా 2 7)

('తాలూకా' అని బ్రౌ ని)

వంఠము నం వి అ పుం చిన్న యీఁటె

వంఠరము నం వి అ పుం 1 లేఁతవెదురు పైనుండెడిపొర 2. తాటిచెట్టుమొలక 3 మేఁకను గట్టెడు త్రాడు 4 కుక్క 5 కుక్కతోఁక 6 మేఘము 7 స్తనము

వంఠుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 పెండ్లి కానివాడు అవివాహితుఁడు 2. మఱుగుజ్జు పొట్టివాడు 3 కుంటివాడు

వి, అ పుం 1 బ్రహ్మచారి 2 సేవకుడు, భృత్యుఁడు 3 మఱుగుజ్జువాడు

వండ – వండలి, వండు[1] వి 1, చెఱువు లోనగువానియందడుగున నుండెడి యేడిన బురద. (శ ర)

2 ఆపద, కష్టము (శ ర)

వండ నం వి ఆ స్త్రీ రండ వ్యభిచారిణి యగుస్త్రీ (మే ని)

వండము నం వి అ పుం తోఁకలేనియెద్దు

వండరుఁడు నం వి అ పుం 1 లోభి పిసినారి నపుంసకుడు

వండఱు అ క్రి. (వండు[1] + అఱు.) బురద విఱుగు, తేఱు, నిర్మలమగు.

వ. దోన దోరగిలం జాఱెఁ బయ్యెర విసరె వారి వండఱియెఁ గరిమదంబుఁ గురిసె కాశీ 3 23

వండలి వి చెఱువు లోనగువాని యడుగున నుండెడి బురద, వండ (శ ర)

వండు[1] – వండ వి బురద

సీ తురగఖురోద్ధూతధూళి తన్పొరసిన వననిధి పిండలి వండుగాఁగ భార విరా 3 156

సీ వానకాలమునాఁడు వండు పట్టిన నీటి కాలువ్య ముడిపెడు కతకఫలము ... కాశీ 160

గీ అతని తపమున లోకంబు లడరె గిరులు, వడఁకె జలధులు పిండలివండులయ్యె, ధరణి కంపించె సూర్యచంద్రరుచు లడఁగెఁ, దారకంబులు రాలె దిక్తటులు వ్రీలె చిత్ర భా 2 53

జ వండఱు

వండు[2] అ క్రి పాకముచేయు, వంటచేయు

శా సేవాదక్షత యెండుమై నెఱుఁగ నీచిత్తంబువ న్నెమ్మున, ల్లోవండం గడునేర్తు భార. విరా 1 218

గీ, వఁడనలయందు వేవురు పచ్చిరేని, నన్నపూర్ణకు నుద్దియా నతనిగృహిణి . మనుచ 1. 56

వండినకుడుము – ఇది భోగ్యపదార్థము సిద్ధముగా నున్న దనుట కుపమానముగా గ్రహింపబడినది

క తిండి కతఁబునఁ గఁడలు, మెండుగఁ దాఁ జెంచి మగఁడు మెదలఁ డనుచు ను,ద్దండత నదిమిండనికిన్, వండినకుడు మనఁగ దుడ్డువైఖరి మెలఁగున్ శుక. 2 102

జ వంట, వంటకట్టె, వంటకత్తియ, వంటకము వంటకూతి, వంటకొట్టము, వంటచమురు, వంట చలిమిడి, వఁటచెఱకు, వంటపని, వంటపూట వాఁడు, వంట పూటిల్లు, వంటయుప్పు, వంట

రాయి, వంటరి, వంటలక్క, వంటలక్కతనము, వంటలవాఁడు, వంటవాఁడు, వంటసరకు, వంటసాల, వంటిల్లు

వండుఁడు నం విణ (అ ఆ అ) 1 వికలాంగుఁడు, అంగవైకల్యము గలవాడు 2 పెండ్లి కానివాఁడు 3 నపుంసకుఁడుగాఁ జేయఁబడినవాఁడు 4 లింగాగ్రచర్మము లేనివాఁడు

వంత¹ వి ఏఱు, నది

క వంతలఁ బొంతలఁ బడిపలు, వంతలఁ గాసిలఁగఁ దగునె వలిగొజ్జఁగిపూబంతీ యింతీ సొగసుల, దొంతీ మము నింతఁ గలఁప దోసముగాదే అచ్చ. రా. అర 99

క నుడివడి యడలుచు బన్నము, వెడచూపక పొడమవంత వెలయఁగఁ గడు లో,నుడుకుచు నుండెడివారల,యెడ దొరలకుఁ గనియఁబోలునే యెకిమీఁడా అచ్చ రా యు 77.

(ఇట 'మనోవ్యథ' యని రెండవ యర్థము.)

ద్వి వాఁగువంతల నోరవరలు నీరంబు నవ, 2 102 పా. 10 వం

వంత² వి 1 సంతాపము చింత.

సీ సంతోషయుతుఁడనై వంతయు భయమును శీతాతపంబును వాతగతియు, నెఱుఁగక భార. ఆది 5. 60

సీ వంతఁ దానుపుమీఁద వైచె మేను ఘృతాచి ... నైష. 3 36

చ . పెల్లలము వియోగవహ్ని భవదంతర సైకతపంక్తిపొంత వంతలఁ బొరలించి తొడు శమనస్వన పుగ్రమయూఖనందనీ ఆము 5 70

2 బాధ

క . మిక్కుటమగు వంతలఁగుందుచు నీలా 2 71

సీ. వంత,గాసి వెతారము కాఱియ వెత చను వ్యథ ఆం భా 1 150.

3 వడువు

గీ వంతఁ బొందుచుఁ ,,, వ్యాఘ్రాంతమల్ల, నెఱుఁగఁ జెప్పుటయును మృపాకృప దలిర్ప, నాసవహోదరి వీవు కాంతాలలామ, యేడ్వఁగా నేమిటికి నీకు నివ్విధమున పారిజా 5 114

(ఈ యర్థ మితరగ్రంథములయందుఁ గానరాదు) (శ ర)

జ వంతచేయు

వంతచేయు అ క్రి (వంత² + చేయు) దుఃఖపడు

చ ఆ తపసి పాల్పడి మిక్కిలి వంతచేయు దో, యని యనిశంబు దద్దయు భయంపడు చున్నది లోకమింతయున్, కు సం 7 23

వంతు వి భాగము

సీ పంపుపాల్ వంతు నా భాగంబు విలసిల్లు . ఆం భా 2 275.

ఉ కొంతని కాదు చాలఁ దొడుఁగుల్ మడుఁగుల్ గొడుగుల్ సువర్ణముల్, దొంతిగ నుప్పుతోఁ గఱుగు తొమ్మిదియుం గొని యేఁటికేఁటికే, వంతుగ నాపెచే మనని వారలు లేరు నిజంబుగా . . ఘటికా 1 43.

క అంత నొకవారమునఁ దన, వంతగుటయు నిశితబుద్ధివహనము ధీర, స్వాంత మొక ధూర్తశకము,దంతిపతిపతికడకుఁ దనియించుటకున్ వేం పంచ 1 345

2 పోటి, స్పర్థ

ఉ . పతిఁ గూర్చుదాన నా,యంతటివారు లేరని యహంకృతి నెప్పుడు విఱ్ఱవీఁగుచున్, వంతున వచ్చు సత్య గరువం బిఁకఁ జెల్లదటంచు మానినీ పారి 1. 80

రగడ. వంతేఁటికి గోరంతే మల్లెల, వంతున కానే వంతులఁ జెల్లెల, . యయా 4 25

గీ, మాచిపత్రియుఁ గురువేరు మరువకంబు, దవనమును గగ్గెరయు బిల్వదళము లాది, యైన పూజార్హవస్తువు లపుడు దెచ్చి, వంతులకుఁ గొండపాడవుగా వైచుటయును. ఉ రా 3 204.

3 సామ్యము.

వ . వంతుమీఱు చేమంతుల చెంత వండ గొన్న బొండుమల్లియలం గలసి ఉ. రా 6 24

వింతలె నిన్నువంటియవివేకిను లెందఱు లేరు వారినే, వంతుకుఁ దేను నా మనసు వచ్చినజాణ యెకర్త తారయే, కాంతుని పజ్జమాని వగకాఁడగు చంద్రునిఁ గూడ నేల ,,, దశా. 7, 83

4, వరుస,

గీ చిగురువిలుకాని జాతర సేయఁబూని, కోలము సాములనందఱఁ గూడఁబెట్టి, వంతుగలయంగ బువ్వంపుబంతివిందు, పెట్టి రెలమిఁ జకోరవుఁ బేరఁటాండ్రు పారి 2, 48

రగడ బంతులాడుదము వంతుల గట్టుక, చెంతతు రమ్మిక్కి చెలిఁజేపట్టుక బిల్హ 2 29

వంతువోవు - భాగముతెగు

చ ఇల నిజసామ్యపర్తులపయిం దమవారిఁగదల్చు నాత్మహ, స్తలలితభర్మకుంభముల దంభ మణం పఁగ వంతువోక య,న్యులగతి నీవు నీవనుచు నొంటక గుబ్బలురాయిడింపఁగా, జలకముదేల్చి రిద్ద అలిజాలకనీలకచా శిరోమణుల్ రా వి 5 54

జ వంతువడు

వంతువడు అ క్రి. (వంతు + పడు) వంతులు వేసికొను

గీ దివిజరాజాదిదిక్పాలదేవతాక, విశిఖముల నిట్లు దైతేయవిశసనంబు, సలిపి రిక్ష్వాకు సుకుమారు లలయ కెలమిఁ గొంతవడి వంతువడి మరు తోక్కటి వాగడ కకు 2 118

వంతెన వి ఏఱులోనగు వానికి నీళ్ళుపోవుటకు తూములు విడిచి మీఁద నడచిపోవుట కనువుగాఁ గట్టిన కట్ట (శ ర)

వంద[1] – **వందె, వదియ వదె** వి ఒక విధమగు తృణసముదాయము, తృణతతివిశేషము

సీ వంద వదియ వదె వందె యంచనఁ దృణతతి విశేషంబొప్పు . ఆం భా 2 77

వంద[2] న నూఱు, శతము (శ ర., బ్రౌ , వా)

వంద నం వి ఆ స్త్రీ 1 యాచకురాలు. 2. వేఱొక చెట్టుపై మొలచెడు తీఁగ బదనిక

వందకము నం ,వి అ పుం. చిఱుతేఁకు. (వ్య వి) (శ ర)

వందకుఁడు నం వి అ. పుం, 1 స్తోత్రపాఠకుడు, వంది

వందథుఁడు నం వి అ పుం 1 స్తోత్రపాఠకుఁడు, వంది, బట్టు 1 స్తోత్రపాత్రము, స్తుతింప నర్హుఁ డైనవాడు. (విల్లమ్సు)

వందన నం. వి అ పుం 1 పూజ 2 స్తుతి, స్తోత్రము

వందనమాల (వికృ) నం వి ఆ స్త్రీ తోరణము ఉత్సవములందు గుమ్మముల కడ్డముగాఁ గట్టు తోరణము (హాలా ని)

వందనము నం వి అ న 1 నమస్కారము, పాదములను స్పృశించుచుఁ జేయు నమస్కారము, దండప్రణామము 2 గౌరవము 3 స్తోత్రము 4 ఒక విధమైన చర్మరోగము గండమాల వ్యాధి

వందని నం. వి ఈ స్త్రీ 1 పూజ, 2 స్తోత్రము. 3 ప్రార్థన 4 సంజీవని, చనిపోయినవారిని బ్రతికించెడి నోషధి

వందనీయ నం. వి ఆ స్త్రీ గోరోచనము,

వందనీయము నం. వి అ పుం పచ్చగుంట గలిజేరు. (వృ. వి)

వందనీయుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) నమస్కరింపఁ దగినవాఁడు

వందఱ వి ఖండము

(ఇది వాక్యమున 'చింతఱ' శబ్ద పూర్వకముగానే కన్పడుచున్నది. చూ చిందఱ వందఱ)

జ. వందఱలాడు.

వందఱలాడు న క్రి (వందఱలు + ఆడు) చెల్లా చెదరు కావించు.

(ఇది 'వ్రచ్చు' ధాతువుతోఁ గలసియే కానవచ్చు చున్నది.

క. ర,తులఁ గులిశనిశాతనఖా,వలిఁ బత్తిం ద్రుండు వ్రచ్చి వందఱలాడెన్ భార ఆది 1 100

సీ ప్రబలబలాహకప్రకరంబు వ్రచ్చి వందఱలాడుఁ బటుమారుతంబు మాడ్కి . నృసిం, 2 126

సీ. వారలఁ గరచక్రధారల వ్రచ్చి వందఱలాడె హరి వరాహ 6. 117

ద్వి. అచ్చుగా నార్చుచు హరుఁ డిభదైత్యు, వ్రచ్చిన గతి వ్రచ్చి వందఱలాడు. బస, పు, 4 99. వం

వందాక – **వందాకము**. నం వి ఆ స్త్రీ.

వందాకము నం వి, అ. పుం. వంద, బదనిక.

వందాకి నం. వి. ఈ స్త్రీ. వంద

వందారము - వందాకము,

వందారు(ఁడు)వు. సం విణ ఉ 1 స్తోత్రము చేయువాఁడు 2 గౌరవపాత్రము. వి. ఉ స. స్తోత్రము, పొగడ్త.

పుం బట్టువాఁడు, స్తోత్రపాఠకుడు

వంది సం వి. న్ పుం 1 స్తోత్రపాఠకుఁడు, బట్టువాఁడు (శూద్ర స్త్రీయందు క్షత్త్రియునకుఁ బుట్టినవాడు)

2 కైదీ, చెఱలో నుంచఁబడినవాడు

వందించే సం స క్రి. 1. నమస్కరించు. 2. స్తుతించు.

క. ఇంద్రాక వాఁడు బ్రదికిన, సందేహము లేదు దేహచాతుర్య వయస్సౌందర్యంబుల లోకులు వందింపఁగ నితని యంతవాఁడఁగుఁ జుమ్మీ. భాగ 10 ఉ 33

వందితుఁడు సం. విణ. (అ అ అ) 1. నమస్కరింపఁబడినవాఁడు 2, స్తుతింపఁబడినవాఁడు.

వంద అ క్రి. 1 సంతాపించు.

క. మనమున సహింపనోపక, వనరుచు ధృతరాష్ట్రసుతులు వందిరి తమలోన్ భార ఆది 5 247

క. ఇదియేమి శోకమున వందెదు పుట్టినవారి కెల్లఁ దెరువారయఁగా, నిదియ భార శాం. 4 8

చ దుష్టరాక్షసావలియెడ నిర్భయుండు మది వందకు నీ సుతువజ్రవర్ష్మమై, యలవడఁగాచి తెచ్చెద సమగ్రతరం బగు మేలు నిచ్చెదన్ భా. రా బాల 177

2 దుఃఖపడు.

ఉ చచ్చె ఘటోత్కచుడు మన సైన్యము లెల్లఁ గరంగి వల్గడ, న్వచ్చుటఁ జూచి యేము వగ సెక్కొన వందెద మిప్పు డెమ్మెయి,న్వచ్చెఁ బ్రమోదము . భార, ద్రో 5. 138

క అని వందుచు లంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్య వివిధవర్తనమునకున్, దనచిత్తము పొక్కఁగ న,మ్మనుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తి మహి నేలు నెడన్ నిర్వ 9 93

సీ కొడుకు సుద్యుమ్నుండు ఘోరాటవులకేఁగ వందుచు మనువు వైవస్వతుండు, దనకు బిడ్డలు గల్గఁ దపమాచరించెను .. భాగ 9 స్కం 33

చ. .. విరక్తచిత్తుఁడై,యనుదినమున్ ధనంబుఁ గలయ న్వెదచల్లుచు నొయ్యనొయ్య ని,ర్ధన దశనొంది వందియును దాపమునొందుచుఁ గంది కుందుచున్ ద్వా 5 288

3. వాడు మ్లానమగు

చ దినమునవెల్ల నుష్ణకరదీప్తులు పర్వి రసంబుఁ బీర్వ వం,దిన సకలౌషధిప్రవితతిం దెలివొందఁగ జేయు నేర్పు గల్గిన తనరశ్మిజాలమున శీలఁ జకోరముల న్మనింపఁజే,యనుదయమై వెలింగె నమృతాంశుఁడు సేనకుఁ దన్వు సేయుచున్ భార శాం 2 126

సీ కొంకక క్రొమ్మెయుంగుంబోడిగావున జాతనిర్ఘాంతజీమూతవేళ వందక శీతాంశువదన గావున దీర్ఘయామినీఘోరనీహారవేళఁ, గీదపముగావింప వెడలె వత్సరసహస్రములు .. వరాహ 6 16

4 వివర్ణమగు, వెలవెలఁబాఱు

గీ చిరమివైచిన నెత్తమ్మిఁ జెనసి వాడి, వందినది నీముఖంబు వివర్ణతారకంబులై యొప్పు సెడినవి కన్ను లిట్టి, శూన్యభావమే మెమ్మెయిఁజూతు మనఘ హరి వూ 9 148

5, చచ్చు

వ కందర్ప దర్పంబున నలందురి వందుదునవిన నవ్వెలంది వెండియు నిట్లనియె భార విరా 2 68

శ్లో "యదీయమనవద్యాంగీ, న మామద్యాపి కాంక్షతే, చేతసాభిప్రపన్నేన, గతోస్మి యమసాదనమ్" సం భార విరా 19. 6

వందురు అ క్రి 1 దుఃఖపడు

క శాపభయమునన్ మాద్రి కడున్, వందురి వారింపఁగ బలిమిం దత్సంభోగసుఖసమీహితుఁడయ్యెన్ . భార ఆది 5. 145.

క కొడుకులదెస నెవ్వగఁజే,డ్పడి వందిరియున్న యా నృపాలునడుగులం,బడి .. భార. భీష్మ 1 45

క ఎందునుగానక తద్దయు, వందురి యెలుఁగెత్తి పిలిచి వనజముఖి నీ, వెందున్నదానవే యా,

చందంబునఁ బిల్వఁ బల్కఁజనదే నీకున్. భోజరా. 5 54

చ. మనమునఁ జింతనొందక యమానములోఁ జనుతార నీవు నీ, వనితలు నన్న వందురుచు వాలినిఁ గౌఁగిటఁజేర్చ భా రా కిష్కిం. 216.

2 సంతాపించు, పరితపించు

క బాలలుఁ దరుణులుఁ బ్రౌఢలు, దూలెడు వికలాంగకములతో డెందములన్, వాలిన విరహానలమున,పాల్చై వందురెద రొక్క భంగిన యకటా భార స్త్రీ 2 51

ఉ వారలు శౌరిఁ గానమికి వందురుచున్ దురపిల్లి యక్కటా, శ్రీరమణీమనోహరుఁ డశేషజనావనతత్పరుండు మా, కోరిక నీయఁడయ్యె ఘటికా 2 239.

3 క్లేశపడు

ఉ తల్లి మొగంబు గాన కటు తండ్రికి దవ్వయి గంటలోఁ గడుం, దల్లడమంది పుర్వుల విధంబున వందురుచున్న మమ్ము న,త్ఫుల్ల దయామతి న్విగతదుఃఖులఁ జేసితి . మార్కం 1 62

గీ. . ధరిత్రి, యఋషదేడు లనావృష్టియైన కతన, దద్ద వందురి కడు నుపద్రవము నొందె కాశీ 5 266

క. వందురి వగలన్ దేహము, పొం దెడలఁగఁ జూచు నన్నుఁ బొడగని దివిఁ దా, నెందుల కేఁగుచునో గిరి,నందన దిగి వచ్చి కరుణ నా కిట్లనియెన్ మనుచ 6 55

వి వ్యథ నొగులు

సీ వంత గాసి వెతారము కారియ వెత, కారి సెంగులు నొప్పి బాధ నెగులు నొవ్వి వందురు దురపిల్లు కొందలంబు, ఎలుపు నోవి యనంగఁ జను వ్యథ . ఆం, భా 1 150,

వందె — వంద[1] వి తృణతతివిశేషము.

సీ వంద వదియ వదె వందె యంచనఁ దృణతతి విశేషం బొప్పు ... ఆం భా 2. 77

వందొందు వి మత్స్యవిశేషము (శ ర)

వంద్య నం. వి. ఆ స్త్రీ 1 వంద, బవనిక 2 గోరోచనము

వంద్యుఁడు నం. విశ (అ ఆ అ) 1 గౌరవింపఁ దగినవాఁడు 1 నమస్కరింపఁ దగినవాఁడు 2 శ్లాఘ్యుఁడు, కొనియాడఁదగినవాఁడు

వంధ్య నం వి ఆ స్త్రీ గొడ్రాలు

వంధ్యము నం విశ (అ ఆ అ) నిష్ప్రయోజనము, నిష్ఫలము, వ్యర్థము

వి అ పుం పండ్లుపండనిచెట్టు

వంధ్యా(ధ్య)కర్కోటకి నం. వి ఈ స్త్రీ గొడ్డుఁ దనమును పోఁగొట్టునది, గొడ్డుఁగాఁకర (రా ని)

వంపు న క్రి (√వంచే) వంగునట్లుచేయు, నమ్రముగాఁ జేయు, వంచు

సీ పరువంపుమంకెన విరివంపు నరవంపు వాతెఱ చెంద్రంపు వాన గురియు.. ఆము 5 67

వి 1 వంగుట

సీ తలకొన్న ధారుణీస్థల మెడవంపులఁ బడ నుల్కిపడి మ్రొగ్గిపడ నహీంద్రుడు కు. సం. 11 3

2 వంకర, వక్రత

వ. ధనుర్లతలవంపుదింపులకుఁ డెచ్చు కొనురు గల కనుబొమలును గమలదళవిదళనాకహ చరిత్రంబులగు నేత్రంబులును ... చం రా. 3 98

చ. నీరుకోళ్, కొలకొలమంచుఁ గ్రుంకు మెడగుంపులవంపులుదోఁప . పురాతన తీర్థ కుండముబ్ ఆము 1 71.

3 పార్శ్వము, ప్రక్క.

ఉ వాచపులీఁగడంగి నలువంపులఁ దుంపురులీను తేనెఁ జెల్వొ చలివాకచే వనపుటాకునఁ గాంతులఁ బొల్చి పూఁచి పెల్లేచినగుజ్జు మావికడ నెల్లెడ నీడలు గానవచ్చు రేరాచ మెఱుంగుజాణగతిఁ గ్రమ్మిన కమ్మని తమ్మి పాన్పునన్. రా వి. 4. 76

విశ వంగినది.

గీ వంపుగుడిసెల సామగ్రి దంపురోళ్ళు, కురచ రోఁకండ్లు చిన్నదాఁగరులు మొదలుగాఁ గలుగు వస్తుజాతంబు గార్దభములు, మోచితే వెంట సూకరములు చనంగ చెన్న. 2 204.

వంపుడు విశ (√వంపు) వంగినది

ఉ వెచ్చనితీర్థమాడి నులివెచ్చపదార్థము లారగించి బ,ల్పచ్చడము ల్మనుఁగులిడి పైఁ జలిసోకని కమ్మటింఢ్లలో, ముచ్చుముడింగి యింటిపని మున్మరమెల్లను దీర్చి పక్కకున్, వచ్చిన ప్రౌఢయాంధ్రకురువంపుడు బల్చను గొండలూస బొమ్మిక్చి కవుంగలించి సుఖయించిరి ప్రౌఢ గృహస్థు లయ్యెడన్ కవిరాజ 4 29

వంశకరినము నం వి అ పుం వెదురుడొంక, వెదురు పొద

వంశకఫము నం వి అ పుం గాలిలో నెగిరెడి యొక జాతి దూదిగల గింజ.

వంశకము నం వి అ పుం. 1 ఒకజాతి చెఱకు 2, వెదురుగనుపు 3 ఒకజాతి చేప న అగరు

వంశకరుఁడు నం విశ (అ ఈ అ) 1 వంశకర్త, వంశస్థాపకుఁడు 2, వంశమును శాశ్వతముగా నిలుచునట్లు చేయువాఁడు, వి అ పుం 1 పుత్త్రుఁడు 2 పూర్వికుడు, ప్రాచీనపురుషుఁడు

వంశకర్పూరరోచన నం వి ఆ స్త్రీ. వంశరోచన, వెదురులో నుండెడి కర్పూరమువంటి వస్తువిశేషము (వెదురు బియ్యము.)

వంశకృత్తు నం వి త్ పుం వంశకర్త, వంశస్థాపకుఁడు

వంశక్రమము నం వి. అ పుం వంశపరంపర, తరతరము

వంశక్షీరి నం వి ఈ స్త్రీ — వంశరోచన

వంశచింతకుఁడు నం వి అ పుం వంశపరంపరను (వంశ వృక్షమును) విమర్శించు పురుషుఁడు

వంశచ్ఛేత్త నం విశ (ఋ .(తీ ఋ) వంశమునకు తుదివాఁడు

వంశజ నం వి ఆ స్త్రీ — వంశరోచన

వంశజము నం విశ (అ ఆ. అ.) 1 వెదురునఁ బుట్టినది 2 వెదురుతోఁ జేయబడినది 3 మంచి వంశమునఁ బుట్టినది

వి అ పుం 1 సంతతి, 2 వెదురువిత్తనము 3. వెదురుబియ్యము.

వంశతండులము నం వి. అ. పుం. వెదురుబియ్యము

వంశధరుఁడు నం విశ (అ ఆ. అ) 1 కుటుంబమును స్థిరపఱచువాఁడు 2. కుటుంబపోషకుఁడు.

వంశనర్తి నం వి న్ పుం. హాస్యగాడు, పరిహాసకుఁడు

వంశనేత్రము నం వి అ న చెఱకువేరు

వంశపత్త్రకము నం వి అ పుం 1. రెల్లు 2 తెల్ల చెఱకు 3 మత్స్యవిశేషము 4 ఒక జాతిచేప

న తాళాకము

వంశపత్త్రపతితము నం వి. అ పుం (ఛంద) ఒకానొక వృత్తము

(దీనికి ప్రతిపాదమందును భ, ర, న, భ, న, లగములతోఁ బదునే డక్షరము లుండును.)

వంశపత్త్రము నం వి అ న వెదురాకు పుం రెల్లు

వంశపరంపర నం వి ఆ స్త్రీ వంశక్రమము, వంగడమువరుస

వంశపూరకము నం వి అ న చెఱకువేరు.

వంశభోజ్యము నం విశ (అ అ అ) వంశపరంపరగా ననుభవింపవలసినది తరతరములనుభవింపఁదగ్గది.

వి అ న వంశపరంపరగా వచ్చెడి యాస్తి

వంశము నం, వి అ పుం 1 వెదురు 2 అన్వయము, వంగడము 3 అమ్మ, బాణము 4 పిల్లనగ్రోవి వాద్యభేదము 5 సజాతి వస్తుసమూహము.

వంశరో(లో)చన నం వి ఆ. స్త్రీ. వంశ కర్పూరరోచన, వెదురుబియ్యము

వంశవితతి నం వి ఈ స్త్రీ 1 వంశపరంపర 2 వెదురుపొద

వంశవృక్షము నం వి అ పుం వంశపరంపర,

వంశశర్కర నం వి ఆ, స్త్రీ వంశక్షీరి, వెదురు బియ్యము

వంశశలాక నం వి ఆ, స్త్రీ 1. వెదురుచీల, వీణ క్రింది తుదను వేయఁబడు చిన్నవెదురుచీల 2 ఆవురుగంటివేరు, ఉశీరము

వంశాంకురము నం. వి. అ. పుం వెదురుమొలక, కరీరము

వంశానుచరితము. నం వి అ. పుం. 1. వంశము యొక్కచరిత్రము, 2. పురాణములందు వర్ణింపఁబడు ప్రాచీనరాజవంశముల చరిత్రము

వంశి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లనగ్రోవి 2 రక్తనాళము. 3. వెదురుబియ్యము. 4. పరిమాణవిశేషము. (క.) నాలుగు కర్షముల యెత్తు, (చ.) నాలుగు స్తోమముల పరిమాణము, 384 అంగుళముల పొడవుగల పరిమితి

వంశిక సం వి ఆ. స్త్రీ. పిల్లనగ్రోవి.

వంశికము సం విశ. (అ. ఆ. అ) వంశసంబంధమైనది, వంశపరంపరగా వచ్చునది.

వి. అ న. అగురుచెక్క.

వంశీధరుడు సం వి. అ పుం 1 కృష్ణుఁడు. 2. పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు.

వంశీధారి సం వి. న్. పుం — వంశీధరుడు

వి. అ. న. అగురుచెక్క.

వంశ్యము సం విశ. (అ. అ అ.) 1 వెన్నుబద్దకు సంబంధించినది. 2. వెన్నెముకతోఁ గలసియున్నది. 3 సద్వంశమునకుఁ జెందినది 4. వంశపరంపరకు సంబంధించినది.

వి అ పుం. 1. వాసము. 2 చేతియెముక, కాలియెముక, 3. కనుపాప.

వంశ్యుఁడు సం. విశ (అ ఆ అ) సద్వంశమునఁ బుట్టినవాఁడు

వి అ పుం వంశస్థుడు, సంతతివాఁడు, 2 పూర్వుఁడు 3, పదుతరముల వెనుక వాఁడును, పదుతరముల ముందువాఁడును నగు జ్ఞాతి.

వకవకలు—పికపికలు, పికాపికలు, పకాపకలు

వి బ 1 చెదరుటలు.

క ఒక మొగము గాక దివిజులు, తికమక గొని వైరులెల్ల దీకొని తమ్ముం, బకపక నగ వకవకలై, లుకలుకఁ బరువెత్తి రోడి లోఁగొను భీతిన్. భాగ. 8. 285 (శ ర. పా)

2 బ్రద్దలు, ముక్కలు

ద్వి. ...నోరు శిరము, వకవకలై పోవ వాపోయి... ధర్మా. 1. భా. (శ. ర.)

సీ కరికాండతుండద్రుఘనతాడనంబుల వకవకలై కృకాటికలు పగుల...రంగా. 3 219

వకారుడు విశ. వగ్గు (నామైక దేశగ్రహణము)

ఉ. మిన్నక యిట్లు భర్త తనమీఁద విరాళి వహింపకున్న నా,కన్నియ చూచి యీ ముదివకారునితోఁ బనియేమి నా కటం,చు న్నిరసించి పంచశరసుందరరూపుల జారవీరులన్, గ్రొన్నన వింటివాని మొనకుం గదియించెద నంచు నెంచుచున్. హంస. 3 208.

వకాలతు వి. (హిం. వకాలత్.) న్యాయవాది, వకీలు

సీ ...వరుస బఢీచిత్త వైకల్యుఁడైనను గడు దీర్ఘవత్తి వకాలతైన . వేణు శ. 46

వకావకలు — పికపికలు, పికాపికలు, వకవకలు

వి బ. 1 బ్రద్దలు

మ. కకుబంతంబులు మూసె మ్రోపె సకలాకాశావకాశంబులన్, శకునంబుల్ శకునంబులయ్యెఁ గులటాచంద్రాస్య కజ్జంబు కోఁ,రకమయ్యెన్ రకమయ్యెఁ గైరవము చక్రశ్రేణి గుండెల్ వకా,వకలయ్యెన్ సెకలయ్యెఁ బాంథజనతాపాంతంబు లంతంతకున్. బహు. 3 48

2. చెదరుటలు.

సీ. ఘణి ఘణిల్లని పావకటక నిక్వణనముల్ వ్రతులధైర్యము వకావక లొనర్ప . . ఘటికా. 2 213.

ఉ. ఆ నగినాఙి నవ్వుటయు నంతట నా మహిమంబు తూలెనో, కాని వసుంధరాధిప వకావకలై చెడిపోయె బ్రహ్మవి,జ్ఞానము వేదశాస్త్రసరన ప్రతిభావిభవంబు గానవి, ద్యానిపుణత్వముం దపము ధర్మవిధిజ్ఞతయున్ వివేకమున్. వరాహ 1 95

సీ క్రొవ్వాఁడికొమ్ములకొనల చిమ్ముచు సవలాహకసమూహము వకావకలు గాఁగ అని 4. 35

చ దురితలవానుసారి భవదుఃఖకదంబము రామనామభీ,కరతరహేతిచేఁ దెగి వకావకలై చనకుండ నేర్చునే .. దశ 81.

జ. వకావకలుసేయు

వకావకలుసేయు స క్రి (వకావకలు చేయు.) బ్రద్దలుసేయు.

సీ. తనశతకోటి పర్వనిశాంతమహిమ యంతిక
నగంబుల వకావకలు సేయు .. వసు. 6 45.

వకానుకుట్టు వి. ఒకవిధమగు కుట్టుపని.

ఉ. పట్టుగుడారముల్ చికిలిబంగరు వ్రాతల చిక్కు
బిగవుం, బెట్టెలుఁ పచ్చరావలక పీటలు
మేలిన కానుకుట్టు మేల్కట్టులుఁ గ్రొత్తనెత్త
వలకల్ తెరలుం బిక దారిఁబారువా, పిల్లల
గూండ్లుఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుబిందెలుఁ గొందఱు
తెచ్చి రయ్యెడన్. వాల్మీకి. 3 84.

వకీలు వి 1 న్యాయవాది

సీ. . వెంటనే కేలు మొగిడ్చి వకీలు చెప్పు వేణు
శ, 16.

2. వాదము.

ఉ ఏలనెజాలి సర్వజగదీశ్వరుఁడైన సురేశ్వ
రుండు ని, న్నేలఁ దలంచె మేలుగనవే
వినవే యఱచేతి కబ్బు లి, బ్బేలను బేలనుంబలె
బలేవలుకం దొరకంటి వైన నీ, కీలువోకిం
తెఱుంగుదు వకీలొనరింతు వికీలు వేటుకే. ఆహ
3. 30

వకులము సం. వి. అ. పుం. పొగడ (వృ వి)

వకోటము సం. వి అ. పుం వక్కుకొంగ,
బకము (త్రి. ని)

వక్క వి (సం వల్కమ్) పూగఖండము,
పోఁకచెక్క

ద్వి. వక్కసేయని లేకివాఁడని నన్ను, లెక్క
సేయక కరాళించె నీరాజు ద్వి హరిశ్చ ఉ.
1474 పం.

సీ హెచ్చువాసన వక్కలిచ్చి చుట్టిన యాకు
ముడుపు లీఁదివిరెడు నడపదాని ... ఉ. రా.
4 228

కి వక్కాకు.

వక్కణ(ము) — వక్కాణము, వి. (సం. వ్యాఖ్యా
నమ్ ప్రా. వక్ఖాణమ్.)

1 వ్యాఖ్యానము, వివరణము.

గీ. మఱియు నొకకొందరకు సుధామధుర వాక్య
సమితి భారత రామాయణములు దెలియ,
వరుస వక్కణ మొనరించు వ్యాస శిష్యు, వాగ్వి
రాజితు నుగ్రశ్రవసునిఁ జూచి రుక్మా. 1, 52.

గీ పంచమపుఁ దంతి బయకాడు సట్టిమీట,
గమ్మనమనునాదమును గ్రమ్మకరణిఁ గాఁగ,
వెలితిఁ బోసీక రసికులు వినుచు మెచ్చ,
వక్కణలు వెట్టి యేడ్చె నప్పణఁతి యిట్లు
పార్వ 3. 57.

2 జాబునందు మొదట వ్రాయుపద్ధతి, మతలబు,

శా వ్రాయుం గమ్మల వక్కణల్ వరుసనే
పద్దెంబు తొనట్లుగాఁ, జేయున్ సత్కృప
బాంధవాప్తసుజన శ్రేణుల్ ప్రహర్షిం
పఁగా . భోజసుతా. 1 41

గీ. తనయులును దామ రావలె ననచుఁ జాలు,
మానుసలు దశరథరాజమౌళితోడఁ, దెలి
పెడిదియను వక్కణ కలిగినట్టి, యుత్తరంబును
వినిపింప నుత్సహించి దశా 7 225

3 జాబునందలి వృత్తాంతము.

గీ ఇపుడు భవదీయ నందను నిటకుఁ బంప
వలయు శీఘ్రమ్ముగ వివాహ వైభవంబు,
దనరు ననియున్న వక్కణ విని ప్రహర్ష, మలర
మంత్రులతోడ నిట్లనియె నతఁడు ఇందు
5 16

వక్కణించే అ క్రి (√ వక్కణము) వచించు,
పలుకు

సీ మ్రొక్కుదు నీ పాదములకు జిహ్వావీథి నీనామ
ములు వక్కణింతు నెపుడు పాండు 4 92
(శ ర పా 'వక్కాణింతు' ముద్రి. పా)

వక్కరము వి జ (సం వక్రమ్) వంకరైనది

వి వంకర (శ ర)

జ వక్కరాలు, వక్కరించు

వక్కరాలు వి (వక్కరము + ఆలు) కుటిలబుద్ధి
కలది, వంకరబుద్ధిగల యాఁడుది

చ .. ఆ, పెనుపరివక్కరాలు మొఱ పెట్టుచు
నీడిగిలంగ నందలం, బున వడిఁ గట్టువైచికొని
పొండని చెప్పె సుదేవుఁ డంతటన్ వై. భా
2. 111

క. అని యచ్చటి పైకావలి, వెనురక్కసి వక్క
రాంద్రఁ బిలిచి తినుం డి, వ్వనిత నిఁక రెండు నెల
లగు, దనుకం జూచి యని చెప్పి దైత్యుడు
పోయెన్. రామా. 6.171

వక్కరించు - వక్కళించు (√ వక్కరము)

అ క్రి ప్రతిఘటించు, మాఱుమలయు

సీ కరికుంభముల మీఁదఁ గాలు ద్రవ్వుటగాక జక్కవకవతోడ వక్కరించు విక్ర 8 44

గీ. మృదులగోధూమసరులతో మేళవించి, వన్నె కుచ్చుల పేరుతో వక్కరించి, పుష్పదుండు భకంబుతోఁ బొత్తువచ్చు, పడఁతి పాలిండ్ల పైనొప్పు పసిఁడిపేరు శివరా 2 61.

ద్వి. వలదన్న మానవు వక్కరించెదవు . పండితా. పురా 116 పా.

స. క్రి విడుచు

గీ, ఆత్మవంశపరంపరాయాతమైన, వైదికాచార మార్గంబు వక్కరించి, యారజము రాచటిక మును నలవరించి, నగరివీథులఁ జరియించుఁ బ్రగడ సుతుడు శివరా. 2 90

వక్కళము వి. ప్రతిఘటించుట, మాఱుమలయుట

వ .... వక్కళంబు గానీక ఉ హరి 3 64.

జ వక్కళించు.

వక్కళించు - వక్కరించు అ. క్రి (√ వక్కళము). ప్రతిఘటించు, మాఱుమలయు

సీ చాలనిగ్గులుగుల్కు పాలజెక్కల కుచ్చు వామ కర్ణంబుతో వక్కళింప... క్రీడా 1 223.

సీ కరులతొండములసంగడి నిక్కి తాలాంకు వలుద నాఁగటితోడ వక్కళింప... ఉ హరి 6 60

వక్కాకు వి వక్క + ఆకు తాంబూలము

క. వక్కాకిడి సద్భక్తిని, మ్రొక్కి కనుంగిటి శకునములు చూడు వరుం, డెక్కార్యంబున కేఁగెనొ, యక్కార్యము లెసఁగ సఫలమౌనో కావో. హంస 4 53

క. నీ కీవల కెన్నఁడు వఁక్కాకున కీలేదు నిర్దయా మతి వేలా, కోకొమ్మా యని పిడికెడు, రూక లొడిం జల్లి యాతురుండై మఱియున్ శుక 2 25

సీ వేల్మివేల్పినచేత వెస నీకు వక్కాకు లిచ్చినఁ గాద షే యిందువదన శుక 2 476

వక్కాణ వి. - **వక్కాణము** (శ ర)

జ వక్కాణించు

వక్కాణము - వక్కణము, వక్కాణ.

వి. 1 జాబునందు వ్రాయఁబడు వృత్తాంతము.

క. దేవరయానతిఁ దప్పిన, యావివరం బెదియని స్వహస్తలిఖితలేఖావాచికంబుఁ జూపిన, నా వక్కాణంబుఁ జూచి యద్భుతపడఁగన్ జై.భా. 8. 89.

2 వైఖరి, రీతి.

క చూపులవక్కాణంబున, నాపుష్పకరండకాఖ్యుఁ డరుదెంచిన మా, యోపాయపుఁ గార్యస్థితి, దీపించినఁ బరిణమించి తిలకించి మదిన్. విక్ర. 8 26.

వక్కాణించు స క్రి. (√ వక్కాణ) 1. వ్యాఖ్యా నముచేయు, వివరించి చెప్పు.

గీ, పట్టియేదర్శనంబైనఁ బ్రతిభకలిమి, పలసినట్లు వక్కాణింప వచ్చియుండు. నైష. 7 78.

శా గంధర్వోపనిషద్రహస్యములు వక్కాణింతు రాలాప సంబంధప్రస్ఫుటఝుంటఝుంట పద గుంభస్థాపవర్గావళీ, సంధానక్రమ దివ్య మంత్ర కములన్ సాయాహ్నకాలంబులన్, గంధర్వా ప్సరసల్ పురోపవనికాకల్పద్రుమచ్ఛాయలన్. భీమ 1 90

2 వచించు, చెప్పు

మ బలుమీసల్ వడిఁగొల్పుచున్ బిగువుతోఁ బౌలస్త్యుఁ డేమంటివో, వలసల్ దీసెనె యూర్ధ్వ లోకములు దేవర్షీంద్రంయులైన నందులకేఁగం బనియేమి శౌర్యమున నన్నుం దాఁకి పోరాఁ డఁగాఁ, గలవా డెక్కడ నుండు నిక్కముగ వక్కాణింపవే నావుడున్ ఉ రా. 5. 200.

3. ప్రకటించు

వ .. దాని దేవలోకంబునందు వక్కాణింప నారదుం బనిచె. . భార. ఆది. 1 66

సీ పరమార్థతత్త్వానుభవము వక్కాణించు సమధిక బ్రహ్మవర్చసమువాని కృ శకుం 3 73.

4. స్తుతించు, వర్ణించు.

మ కవులం బంకజగర్భసన్నిభుల వక్కాణింతు వల్మీకసంభవునిన్ వ్యాసునిఁ గాళిదాసు భిలహాలున్ బాణున్ మయూరున్ శుకున్ జై.భా 1 6.

సీ శాకపాకంబులచవులు వక్కాణించుగతి గంకణం
బులు గల్లుమనఁగ... పారి. 2. 19

వక్కి విజ బక్క, కృశము. (శ. ర.)
జ వక్కికట్టె.

వక్కికట్టె(ట్టియ) విజ (వక్కి+కట్టె) బక్కటిల్లిన వాఁడు, కృశుఁడు (శ. ర)

వక్కు[1] — వగ్గు[1] అ క్రి 1 లోఁబడు, అధీనుఁడగు.
క. .. సీ, దిక్కెటిఁగిన దృఢభక్తుడు, వక్కం
డెవ్వరికిఁ గార్యభారమున శివా శివ సా.163.
2 బక్కటిల్లు, కృశించు.
ఆ. మునిఁగి మునిఁగి మునిఁగి ముద్దయై ముద్దయై,
వనరి వనరి వనరి వక్కివక్కి, తిరిగి తిరిగి తిరిగి
దిమ్మరై యుండును వేమ 2 413

వక్కు[2] — వగ్గు[2]. వి. (సం బకః) ఒకజాతి కొంగ.
గీ. బకము విలసిల్లు వారణపక్కి వక్కు, వగ్గ
టంచన.. ఆం, భా 2.93

వక్కుపులుఁగు వి. వక్కుకొంగ బకము. (శ ర)

వక్త సం విజ (ఋ త్రి. ఋ) 1. మాటలాడెడు వాఁడు, చక్కఁగా మాట్లాడువాఁడు 2. వాగ్ధాటి గలవాడు 3. బోధించువాఁడు, బోధకుఁడు

వక్తవ్యత సం వి స్త్రీ ఆ. నింద, అపవాదము. నిందింపఁదగియుండుట

వక్తవ్యత్వము సం వి అ. న — వక్తవ్యత

వక్తవ్యము సం. విజ. (అ ఆ అ) 1. చెప్పదగినది, పలుకఁదగినది, ప్రకటింపఁదగినది 2. నింద్యమైనది, నిందింపదగినది. 3. నీచమైనది, కుత్సితము. 4 ఉత్తరవాది, పూచీపడినది 5 దుష్టము, చెడ్డది
వి. అ న 1. పలుకుట, పలుకు, మాట 2. శాసనము, రాజాజ్ఞ. 3. నింద, దూఱు.

వక్త్రఖురము సం వి అ. పుం దంతము, పల్లు

వక్త్రజము సం వి అ పుం నోటఁబుట్టినది. పల్లు, దంతము

వక్త్రజుఁడు సం. వి. అ పుం. బ్రహ్మముఖమునఁ బుట్టినవాడు. బ్రాహ్మణుడు

వక్త్రతుండుఁడు సం వి. అ. పుం. గణపతి, విఘ్నేశ్వరుఁడు.

వక్త్రదలము సం. వి. అ. న అంగుడు

వక్త్రభేది సం. విజ. (న్. సీ. న్) 1. తీవ్రమైనది. కారముగలది 2 చేఁదైనది.
వి న్ పుం. చేఁదు, తిక్తరసము.

వక్త్రము సం వి అ న. 1 నోరు. 2. ముఖము. మోము. 3. పంది మొదలగువాని ముట్టె 4 పిట్ట ముక్కు. 5 ప్రారంభము, మొదలు. 6. అమ్ముమొన 7 నీరుపోవుగొట్టము 8 ఒక విధమైన వస్త్రము 9 అనుష్టుప్పుతో సమానమైన యొక ఛందస్సు, ఛందోభేదము 10 (గణిత) శ్రేఢులలో మొదటిది (చూ శ్రేఢి)

వక్త్రరంధ్రము సం వి అ. న ముఖద్వారము.

వక్త్రవాసము సం వి అ పుం 1. నారంగము. నారింజ (వ్య. వి.) 2 ముఖమువాసన

వక్త్రశోధనము సం వి అ న 1. నోరుశుభ్రపరచుట. 2 తాంబూలాదికము 3. నిమ్మకాయ, దబ్బకాయ.

వక్త్రశోధి సం. వి న్. న 1. తాంబూలము మొదలగునవి 2. దబ్బకాయ, నిమ్మకాయ పుం. దబ్బచెట్టు, నిమ్మచెట్టు

వక్త్రాస్రవము సం వి. అ పుం. అధరరసము (త్రి ని)

వక్రకంటకము సం వి అ, పుం 1 ఖదిర వృక్షము చంద్రచెట్టు, బదరీ వృక్షము. (రా. ని)

వక్రఖడ్గము సం. వి అ పుం మిక్కిలి వెనుకకు వంగిన మొనగల పట్టాకత్తి వంపుకత్తి.

వక్రగతి సం. విజ ఇ 1 వంకరగా బోవునది. వంకరయైన గమనముగలది 2 మోసముచేయునది.
వి ఇ స్త్రీ వంకరనడక, చుట్టువడక.

వక్రగ్రీవము సం వి అ పుం. వంకర మెడ గలది- ఉష్ట్రము ఒంటె. (త్రి.ని)

వక్రచంచువు సం. వి ఉ. పుం. వంకర ముక్కుగలది శుకము చిలుక.

వక్రత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 2 వంకర. 2. అంగారకాదిగ్రహముల వక్రగతి, వెనుకకు నడచుట 3. తప్పిపోవుట. 4 వంకరబుద్ధి, కుటిలస్వభావము.

వక్రతుండము. సం వి. అ పుం. శుకము, చిలుక.

వక్రతుండుఁడు సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశుడు, గణపతి.

వక్రత్వము సం. వి. అ న. — వక్రత

వక్రదంష్ట్రిము సం. వి. అ. పుం. వరాహము, అడవి పంది

వక్రదృష్టి సం విణ ఇ. 1 మెల్లకన్ను గలవాఁడు, వంకరచూపు గలవాడు. 2 చెడుదృష్టిగలవాడు. 3 సహనము లేనివాడు, చూపోవనివాడు

వి ఇ. స్త్రీ మెల్లచూపు, వంకరచూపు.

వక్రనాసికము సం వి అ పుం. గుడ్లగూబ, ఉలూకము

వక్రపుచ్ఛ (చ్ఛిక)ము సం వి అ పుం కుక్క. (త్రి ని)

వక్రపుష్పము సం. వి. అ. పుం. పలాశము. మోదుగుచెట్టు

వక్రమము సం. వి.అ పుం అవక్రమము. క్రిందికి దిగుట.

వక్రము సం విణ (అ అ అ) 1. వంకరయైనది 2 చుట్టు తిరిగినది 3 చుట్టుకొన్నది. 4. మర్యాద లేనిది, అనార్జవము 5. క్రూరము

వి అ పుం. 1 అంగారక గ్రహము 2 శని గ్రహము

న. 1 ఏటివంపు 2 గ్రహముల వక్రగమనము

వక్రయము - అవక్రయము 1. వెల. 2 అద్దె 3 అద్దెకిచ్చుట. 4 రాజునకిచ్చుపన్ను. 5 కూలి, జీతము

వక్రవక్త్రిము సం. వి అ పుం. అడవిపంది. వరాహము

వక్రాంగము సం వి అ న వంకరదేహము వంకరయవయవము.

పుం 1. బాతు. 2. రాజహంస, రాయంచే 3. సర్పము

విణ (అ. ఆ ఈ. అ) వంకర యవయవములు గలది

వక్రాంగి సం.వి ఈ. స్త్రీ కటుకరోహిణి (వృ. వి) (శ. ర).

వక్రి సం. విణ (న్ జీ న్.) 1. వంకరయైనది. వంపుగలది

2. వెనుకకు నడచునది. (కుజాదిగ్రహము.)

వి (న్) పుం జైనుడు.

విణ (ఇ) 1. సందిగ్ధముగా మాటలాడువాడు. 2. అసత్యము చెప్పువాడు.

వక్రించే సం. అ. క్రి 1. వెనుకకు నడచు, మఱలు

ద్వి. వక్రించె గుళికసంభవ రాహు విపుడు... ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 869. పం,

ఆ. నెఱయ గురుడు రోహిణీమధ్యమున నుండి, వక్రయు క్తుడైన వాన లేదు, వాయుతారలందు వక్రించి నిలిచిన, వారిమయముచేయు వసుధ యెల్ల సస్యానందము 4 16 పా

2 ప్రతిఘటించు, మార్కొను

మ ధరణీమండలి నెందునుం దొడరి దోర్దర్పోద్ధతిం గ్రాలు భూవరులం బలువిర నుక్కడంచితి గడున్ వశ్యాత్ములై వారు నా, కరిగా నాత్మధనావళుల్ వరుస బ్రత్యబ్దంబు నర్పింతు రె, వ్వరు వస్మత్పటువిక్రమస్ఫురణకున్ వక్రింప రెక్కాలమున్ హరి ఉ 6 89

వక్రితము సం.విణ (అ ఆ అ) వంకరగాఁ జేయబడినది, వంపబడినది.

వక్రిమ(ము) సం. వి న్. పుం 1. వంకర, వంపు 2 రెండర్థము లగునట్లు చెప్పుట, సందిగ్ధముగా జెప్పుట 3. కాపట్యము, వంచన 4 డొంక తిరుగుడు

వక్రుడు సం వి. అ పుం 1 అంగారకుడు 2 శనైశ్చరుడు (శ. ర.)

విణ 1 వంకరయినవాడు 2. క్రూరమైనవాడు.

వక్రోక్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము.

శ్లో. వక్రోక్తిః శ్లేష కాకుభ్యా మపరార్థప్రకల్పనమ్ చంద్రాలోకము.

2. సందిగ్ధముగాఁ జెప్పుట, సూచన 3 అపహాస్యము వేళాకోళము

వక్రోష్ఠి సం. వి. ఇ, స్త్రీ చిఱునవ్వు.

వక్రోష్ఠిక సం. వి అ స్త్రీ — వక్రోష్ఠి

వక్షణ సం వి ఆ స్త్రీ. 1 కుక్షి, కడుపు, జీర్ణకోశము 2 పార్శ్వము, ప్రక్క. 3 నదీగర్భము. 4. నది, ఏఱు.

వక్షణము సం వి అ. న 1 వక్షస్సు, ఱొమ్ము. 2 విశ్రాంతి, అలసట దీర్చుకొనుట 3 అగ్ని.

వక్షము(స్సు) సం వి న్ న ఱొమ్ము, హృదయము.

పుం వృషభము, ఎద్దు, (విల్యమ్సు)

వక్షోజమ్ము సం వి. అ. పుం. కుచము, చన్ను

వక్షోరుహము సం. వి. అ. పుం. - వక్షోజము.

వగ వి. (√ వగచే) 1 దుఃఖము

సీ కుందంగ నడలుట మందబుద్ధిత్వంబు వగఁ గీడు మానునే వలవ దబల. భార శాం 1. 118

ఆ కాలకల్పుఁడైన కౌశికుఁ దేతెంచి, శిశిరవారి వారి సేన దేర్చి, యేల నేలఁ బడఁగి లేలెమ్ము నృప యీగ, రాని యప్పు వగల నీవకున్నె మార్కం. 1. 204.

గీ. పెక్కువగ లొందెద వదేమి బిసరుహాప్త, చిన్న వోయెద వదియేమి శీతకిరణ... దశా 2. 75

ఉ. రోదన మాచరించు వగఁ గ్రోధమనోభవ కామ లోభమో, హాదుల గూడి తీరములయం దఘముల్... కాశీ 5. 43.

2. సంతాపము

సీ. ...నారదుఁగని భక్తితోడ, మ్రొక్కిన మమ్ము నమ్మని సూచి యుల్లేల వగఁబొంది కందిన వార లనియు, వడిఁగి.. భార. ఆది. 8. 161.

3. వలవంత.

క. ఆ తనువుల వేరుగదా, నాతులు మఱికాక కలిగినన్ వగ తిర్యగ్జాతికి నీజాతికిఁ గల, యీ తీవ్రత గలదె. అము. 5. 42.

4. శోకము

ఆ. వలన బెదర నృపతి కలఁగక ప్రజవగ, లార్పఁ బనిచి. అము. 3 72.

క. ఇది నాకయ్యెం గాఁగల, యదియై యను గాథ నిశ్చయం బెవ్వనికెమ్మదిఁ గలుగు నుబ్బు వగ సంపద యాపద గలుగ వట్టి పుణ్యున కింద్రా భార. శాం. 4. 414.

5. ఆలోచన, తలఁపు

క. వరవుల్లఁ గలసి తనయులు, పరువడిఁ దుడు వంగఁ గృష్ణఁ బనుచు వగన్ భా. సురరాజ్యదర్ప మొప్ప వి.దురుఁ జెచ్చెరఁ బంచె దానిఁ దోడ్కొని తేరన్. భార. సభా 2. 200

6. అభిలాష.

ఉ. వారలఁ జూచి కేశవుడు వచ్చినకార్యము సెప్పుఁ డన్న న, క్కౌరవనాథుఁడిట్లనియెఁ గయ్యము వేయువగన్ సహాయముం, గోరి భవత్సకాశము నకుం జనుదెంచితి... భార. ఉద్యో. 1. 69

7. విలాసము.

చ. గగనము దాఁకి చిత్రగతకాననసంహతిఁ బొల్చు హర్మ్యముల్, నగములు సావి యాఁగిన మనంబులఁ బూర్ణసరోవరంబులన్, వగ జలకేళి సల్పనని వచ్చి యెఱింగి వియచ్చరాంగనల్, మగుడుట చూచి నవ్వుదురు మాడువులందు రమించు దంపతుల్. కు. సం. 7 948.

8. ఉపాయము

క. పవంక మనము సీతాదేవిని వెదుకఁదగు నెవ్విధిన్ ఖలుని దశ, గ్రీవు వధింపుద మీవగ, యేవగ మాన్పెదవు తెలుపు మివు డినతనయా రామా 5 286.

9 విధానము.

సీ మును ధాత కల్పాంతమున నిద్రదెలిసి లోక వినిర్మితికి వగ గానలేక, సంశుద్ధుఁడైన రజస్త మోగుణము లుద్రేకంబుఁజూపె... వరాహ. 7. 36

10 గతి, దిక్కు.

క వెలయాలివలపు గడు కో, వెలకున్ వగ లేక వాఁడు వెసఁ జీకటులన్, గలవారియిండ్లఁ జెలులకుఁ, గలవారపుసొమ్ము వెరఁజి గైకొనఁ జొచ్చెన్. శేష. 4. (శ ౦)

11. విధము.

క. అవ్వల నొకనికి మీదుఁగ, జవ్వన మిటు గట్టి యున్న జలజేక్షణలో, నెవ్వగఁ బలుకులు పలికిన, నెవ్వగయే కాని చేరవేరవు కోర్కెల్. కువల 3 39

క తోఁచినవగ రచియించెదఁ, దోఁచనిచోఁ జలువ గట్టుదొర తోడై వ్యాయాఁచ కనె యాన తియ్యగఁ, దోఁచ దసాధ్యంబు కవన థోరణి పట్లన్ ప్రబంధ. 2 25.

12. రకము

ఉ మైనపుటంటు పల్వగల మచ్చులచా లొరగల్లు కట్టెలున్. శుక 1 421.

13. రసము, రుచి.

తే. ఉప్పనైనట్టి చక్కెరలప్పలిడె, చేఁదువగ గల యమృతంపుఁజెలమ యెవరి, పుల్లమందెడు తేనెకరుళ్ళు నరియె, వనిత కడుఁ దియ్యనౌ నీదు వాతెఱకును. సారంగ. 2. 206.

14. వర్ణము, గుంపు.

వ . ఒక్కవగ ఘంటాకర్ణమహోదరులును..
కాశీ. 6 35

15 ఒద్ద, దగ్గఱ

ఉ ...ఈ, ముద్దియ నాదుకోడలిట ముందట నావగ
నెమ్మినుండనీ. హర 1 9.

16. యోగ్యత.

ద్వి వగదప్పి మృతిఁబొందు వారికి రాజ, మొగి
సముద్రము చూడ మోకాలిబంటి... ద్వి. శ
సా 1 857 పం.

17 శక్తి సామర్థ్యము.

సీ పంచెమొగ్గినఁగూడఁ బగఱగెల్పు కటారి యిది
దీనివగ నిశ్చయింపఁగలిగె... కువల 2. 45

విశ విలక్షణము, ఒకవిధమైనది.

క. ...పురిన్, దగఁ గోటకొనలఁ గట్టిన, వగ
జిగిము త్తెముల చందువాచందమునన్ అని
1 57

వగకత్తె విశ (వగ+కత్తె) విలాసిని, (శ ర)

వగకాడు విశ. (వగ+కాడు) 1. విలాసవంతుఁడు

ఉ ...తారయే, కాంతుని పజ్జమాని వగకాఁడగు
చంద్రుని దక్కనేల. దశా 7 83

క ఎన్నడోకద వగకాని కింపుమెఱయఁ, గంతు
కేళిని వింతలు గానుపించి, హవుసు చెల్లింతు
అహల్యా 3. 52.

చ చూచుచున్, గదియఁగఁ గొంకు వీధివగకాఁ
డెవఁడైన మెలంగెనేనియున్. ఉ హరిశ్చ
4 17

2. వల్లభుడు.

ఆ ఇరులగొంగ తమ్మివిరిబోఁడి వగకాఁడు,
ప్రొద్దు తూర్పుమలను బొడమె నపుడు. నీలా.
3. 45.

వగచే అ. క్రి. 1 దుఃఖించు.

సీ. శుభలక్షణాఁగి యీ సుందరి సైరంధ్రియగు
చెట్లొకోయని వగచువారు.. భార. విరా
2 146.

గీ చెన్నుదఱిగిన సొగసుతో విన్ననైన,దేవయావఁ
గనుంగొని తెగచి వగచి. యయా 3 83.

2, ఏడ్చు, విలపించు.

ఆ. ఎఱిఁగి నాకుఁ జెప్పు మిదియేమి యెవ్వరి,
వలన నింత యయ్యె వగవనేల భార. ఆది.
6 243

గీ. ఇంక నెవ్వరి వేఁడుదు నేది దిక్కు, హా విధీ
యెంతచేసితి వనుచు వగచి.. దశా 2 48

క కీనాశునిసమ్ముఖమునఁ, దా నూనివ ప్రతివఁ
దలఁచి దశరథసూనుం, డాననము వంచి
ధైర్యవిహీనుండై దీనవృత్తి నిట్లని వగచెన్.
ఉ. రా 8. 213.

3. పశ్చాత్తాపపడు

తరలము. వగవనేటికి నింకనైనను వారలం బిలి
పించి యీ, జగతి నెప్పటియట్ల యేలుచు...
భార సభా 2 314.

క మదిమఱపునఁ జాపము తన, కొదవుటయును
బిదప వగచి యొకసగమును నే, నిదినేయ నింక
ననియెడు, నుది వెఱ నగమునుగ నరుఁడు
మలపు నఘంబున్ భార. ఆర 5 41.

చ వగవకు మీయఘంబు చన వాసవ వైష్ణవ
యాగ మంచితం,బుగ నొనరింపు. ఉ రా
4 34

4. సంశయించు, సందేహపడు

చ వగవక మాకు నేపురకు వారిజలోచనఁ గృష్ణ
నీఁదగున్ . భార ఆది 7 250

స క్రి 1 భావించు

క నీ, వారకములుగాఁగ మమ్ము వగవుము
బుద్ధిన్ .. భార ఆది. 3 152.

గీ. అన్నఁడాజంత పలుకు వాక్యంబులెల్ల, మనము
లోపల నిక్కంబు లనుచు వగచి విప్ర. 3. 8

2. తలఁచు, తలపెట్టు.

క. తనవగచిన కార్యము దొర, కొనుటకు ధృత
రాష్ట్రిపుత్రకుఁడు పొంగి.. భార. ఆది
6. 137

3. ఆలోచించు

సీ అసుర, గీ. వలను నూద కొండు వగవక
యెప్పటి, యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుఁడు
భార ఆది 6 292.

చ వగవఁక నద్రిరాజు హిమవంతుడు తండ్రి...
కు. సం. 7. 852.

క. తగువరుని బిలిచి కన్యకఁ, దగనలంకారమిచ్చి ధారాపూర్వం, బుగఁ బెండ్లి సేయుటయు నిది, వగవఁగ బ్రాహ్మంబనెడి వివాహం బయ్యెన్ విజ్ఞా. ఆచా 95.

4 విమర్శించు, పరిశీలించు.

క. అగు దేశకాలబలయుత,ముగఁ జేసిన పోర వర్ధములు మోఅకులై, తెగఁబాటి తమ్ము నెదిరిని, వగవక కాడరుటలఁ గీడు వర్తిల్లుఁ దుదిన్. భార. విరా 4 208.

క. తగు నిది తగ దని యెదలో, వగవక సాధులకుఁ బేదవారల కెగ్గుల్... భార ఆది. 1. 85

జ, వగ, వగకత్తె, వగకాఁడు, వగదెంచు, వగదెగు, వగపించు, వగపు, వగలాఁడి, వగలాఁడు

వగదెంచు స. క్రి (√ వగదెగు) పరిష్కరించు, నిర్ణయించు

చ. పరుఁ డిపుడే వధూటిఁ జెఱపెట్టిన వాని వధించి సాధ్వి యీ,తరుణి యటంచుఁ జేకొనుట ధర్మ వుగా వగదెంచె రాఘవే, శ్వరుఁడు.. ఉ రా 6. 211 (శ ర. పా.)

క అని రట్టు సేయ నచ్చటి, జనములు పొమ్మీయ కునికి చన దని వగదెం,చిన దానిఁ దోడుకొని పో,యె నంత డింటికిని రొక్క మిచ్చెదవనుచున్ శుక 3 41.

వగదెగు అ. క్రి (వగ+తెగు) పరిష్కృతమగు, నిర్ణీతమగు (శ. ర ర్రా)

వగపించు స. క్రి (√ వగచు.) 1 ఏడిపించు, విలపింపఁజేయు.

వ. ... వనాంతసఖులగు కిన్నరరాజకన్యల వగపించుచు...

2 దుఃఖింపఁజేయు.

గీ. వృద్ధవేశ్యల వగపింతు రుద్ధతప్రవర్తు లగు ధూర్తవిటులు దుర్వారనటులు వైజ 3. 72.

వగపు వి. (√ వగచు) 1. దుఃఖము, వగ

క వగ పుణ్యగతికి మూలమె, వగ పెల్లవిధముల నుడుగవలయు నరేంద్రా భార. స్త్రీ 1. 20.

ఉ, ... దైవమె యిట్లు చేసినన్, విన్నఁదనంబుఁ జెందఁ దగునే వగపేటికిఁ బామరుండవే, యన్న గళంక దేహ వతఁ దర్కకులేశ్వర వారిమాటలన్. ఉ. రా. 2. 208

2 శోకము.

క జననీజనకులును సుహృజ్జనులును దెగునపుడు గావఁజనమి తెలియదే, ధనములు వారలకంటెనె, మనుజేశ్వర వగపు వాని మగిడించునొకో భార శాం. 3 29.

3. కీడు.

ఉ. ఈ కరుణాకటాక్ష మొకయించుక నాపయి నిల్పి యున్నచో, నేకడ మేలుగాక వగ పేటికిఁ గల్గెడు దానవేంద్ర... దశా 2. 127.

4. విధము

వ .. ఊడిగంపుచేడియలు బలువగపులఁ దమ్మారడింపుచు మరందంబు లాను మిళిందబృందంబుల యందంబున విరివడుపునం బొలుపెన్నెరులు సందెల్లం బట్టి. మృ. వి 2 84.

వగరము - వగరు వి. (వగర్చు) వగరుపు, శ్వాసరోగము.

వ. పలుకనిమోముఁ దొట్రువడుపాదములున్ వగరంపుటూర్పులన్, వలవలనైన దంతములు వంగిన మేను వణంకు మస్తమున్, నిలుపఁగరాని యుక్కిసయు నెమ్మొయి నెక్కొను దప్పి పెంపుఁ జే,వెలుఁగునఁజూచు చూపుఁగల వృద్ధమహీసురుఁ డమ్మహీశ్వరున్. విక్ర 2. 155.

వగరించు అ క్రి (√ వగరు) వగర్చు, నిట్టూర్చు.

సీ, వేఁటకుక్కలుడస్సి వివృతాస్యములు నిల్పి వగరించుచున్నవి దగలుదొట్టి ... పి శకుం. 1. 128.

వగరు - వగరము వి శ్వాసరోగము, ఉచ్ఛ్వసము, శ్వాసము.

క .. వళి, పలితంబు లయ్యె వగరును, దలయేరును నుక్కిసయును దలకొనుదెంచెన్. భార. ఆది: 3. 191

ఆ. వగరు పుట్టె వంతఁ బొగలె దంతంబులు, ముక్కిసయును దగ్గు విక్కటిల్లె, శిరసునొవ్వఁ దొడగెఁ జెదరె మనం బంతఁ, గడచియైన ముప్పుకాలము నకు భాగ. 6. 61.

ఛ. అటఁ బరదేశికుల్ ... దప్పినోషనం వగరుద్భుల్లు

వాడఁగా వగరు పుట్టఁగవచ్చిరి వెచ్చనూర్పు చున్. . . ద్వా 11 10.

వ. ... ఏచినమహాతపోష్ణంబునం దృష్ణపొడమి దగ నిగుడ వగరడరి ... తూలు కౌలేయ కమ్ముల ... మనుచ. 4. 60.

వగరుపు(ర్పు) వి. (√ వగరుచే) 1. శ్వాసము.

సీ. రొంతు రోఁజు వగర్పు రొ ప్పన శ్వాసమౌ ఆం. భా. 2 127.

2. శ్వాసరోగము (శ ర.)

వగర్చు(రుచే) అ క్రి నిట్టూరుచు

ఉ. కొమ్మ మెఱుంగుఁజన్నుఁగవకో త్తల భిన్నము లైన యాత్మకుం,భమ్ములఁ జూచియా సతి సొబంగుఁ దొడల్ దొడరన్ వగర్చు హ,స్త మ్ములఁజూచి తన్మృదుపదమ్ములు పుష్కర మూన ప్రాలు నా,గమ్ములఁబ్రోవ బాల గజ గామినియ న్విరుదంబుఁ గై కొనెన్. కృ. శకుం. 2. 16.

చ. అనుజునిఁ జూడ శోకము దశావముఁజూడ వగర్పురోషముం, బెనఁగొన రామభూవిభుఁడు పేర్చి ... దశా 7. 146

జ వగరము, వగరించు, వగరు, వగరుపు.

వగలాఁడి వి (వగలు + ఆఁడి) విలాసములుగల యాఁడుది, విలాసవతి, ఒయారి.

సీ. వగలాఁడి యిచట సువర్ణము ల్గలుగునే . ఉ. రా. 1 72.

ఉ ఏవగఁ బ్రోచిన న్విడువ దీ వగలాఁడి బళారె . శశాం. 3. 75.

గీ ఎఱుక వగలాఁడి కోరినవెల్ల నొసఁగి, . . శుక 1 111.

ద్వి. వగలాఁడి బహుమాయవాద మూహించి, వగ డంపుఁ గంబంబు పట్టుకలేచి ... ద్వి. శ సా. 1 39, పొ. 15. పం.

వగలాఁడు వి (√ వగ) విలాసములుగల పురుషుఁడు. (వా) విఱ. వగకాఁడు (శ. ర.)

వగవగ వి (ఇది "వగ"కు ఆమ్రేడిత రూపము) పలువిధములు, రకరకములు

సీ. వగవగ కూరలు వరుగు లప్పడములు నొలుపుఁ బప్పునుమించు టోగిరములు ... ఉ. రా. 6. 121.

విఱ రకరకములుగల, పెక్కురకముల.

సీ. ... క్రొత్త, రంగుల అవికెలు బంగారుఁ బూఁగొప్పు సవరముల్ వగవగ సన్నచీర,

గీ. అద్దముల్ పరిమళములు నాదిగాఁగ ... దశా. 6. 34.

వగాహము సం. వి. అ. పుం. — అవగాహము.

వగ్గము వి (సం వర్గః=ఋగ్వేదము నందలి యధ్యాయముయొక్క యొకభాగము – ఆ ని.) వేద భాగము

మ. పిగ దువ్వున్ ముడివైచు దువ్వు మఱియుం జేఁదోయి బిట్టెత్తుచున్, బిగియు న్నిక్కుచుఁ బెక్కుచేష్ట లొలయన్ బిట్టావలించున్ నఖా, గ్రగతిం జీరి తటుక్కునం బయిఁబడన్ ఘుర్మాంబువుల్ చిమ్ముచున్, వగగా వగ్గము నుగ్గడించు ఘనరావన్ఫూర్తి కంఠధ్వనిన్...ఘటికా 2. 30

వగ్గు[1]-వక్కు[1] అ క్రి బక్కటిల్లు, కృశించు (శ ర)

విఱ బక్కటిల్లినవాఁడు, కృశుఁడు, బక్కటిల్లినది, కృశము.

గీ ఉగ్గడించి మమ్ము నొంటివగ్గులఁ గనుం, గొనుము వంత దీర్పు మనియె నధిప.... భార. అశ్వ. 1 6

చ లలన యొకర్తు వగ్గుకృకలాసముఁ జేరఁగఁ దెచ్చి వంచనన్, వలునకుఁ గుంచెవట్టు నెలనాఁగ పదద్వయమధ్యమంబునన్, నిలిపిన... నైష. 6 111.

క జననాథ యేమిచెప్పుదుఁ, గనలుచు వవ్వగ్గుతపసి కటము లదరఁగాఁ, దనచేతి నాగబెత్తముఁ, గొని వసరముఁ గొట్టినట్టు గొట్టె నదయుఁడై . మనుచ 4. 85.

సీ. ... ఓసిచెల్లి యిమ్ముసలివగ్గు, నీకుఁ దోడై వచ్చునో కలదో మఱియేమైన ననుచు .. కళా 3. 127

జ వగ్గుఁదనము, వగ్గుపడు.

వగ్గు[2]-వక్కు[2] వి. (సం బకః) 1 ఒకజాతి కొంగ. తే బకము విలసిల్లు నారణపక్కి వక్కు, వగ్గ టంచన ... ఆం భా 2 93.

వగ్గుఁదనము వి. (వగ్గు[1]+తనము) కృశత్వము, బక్కటిల్లుట.

ఉ వగ్గుఁదవంబునంజనెడు వాయుసుతుం గని నీవు నవ్వినన్, భగ్గువమండి నన్నుఁగని పల్కె నతం డతిరూక్షవీక్షణన్ .. సమీర 2 21

వగ్గువడు అ క్రి. (వగ్గు[1] + పడు స్వార్థమున) వగ్గగు, బక్కటిల్లు, కృశించు

వ . జిగిదెగి బిగి వదలి స్రగ్గి వగ్గువడి తరం గితాయమానంబైన సర్వాంగీణ చర్మంబును కవిక 5 110

వగ్గెర వి వల.

క. పులుఁగులఁ తినుఁగుకిరాతుఁడు, వలఁదపులఁగఁ దిగిచి తగ్గి వగ్గెరపగ్గం, బలఘుతరకీలమున నం, వలనముఁ గావింపుచుండె వలసిన భంగిన్. వేం. పంచ 2 12

వగ్రహము నం వి అ పుం అవగ్రహము.

వచ నం వి అ. స్త్రీ 1 మనుష్యునివలె మాటలాడెడి పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పిట్ట 2 పరిమళముగల యోషధివిశేషము, వస (వృ) వి

వచనకరుఁడు నం. విణ (అ ఈ అ) విధేయుఁడు, పనిచినదానిని చేయువాఁడు

వి అ. పుం సూత్రకారుఁడు. ధర్మనిబంధన గ్రంథ కర్త,

వచనకారి నం. విణ (న్ జీ. న్)—వచనకరుఁడు.

వచనగ్రాహి నం విణ. (న్. జీ న్) విధేయుఁడు, ఆజ్ఞాప్రకారము చేయువాఁడు

వచనమాత్రము నం వి అ న మాటమాత్రము, నిరాధారవాక్యము

వచనము నం వి అ న. 1 కథనము, చెప్పుట. 2. మాట, పలుకు, వాక్యము 3 అవృత్తిచేయుట 4 సిద్ధాంతము (శాస్త్రవచనము, శ్రుతివచనము, స్మృతివచనము మొ) 5 ఆజ్ఞ.

క. నావచనమున నపత్యముఁ. గావించును గుంతి నీకుఁ గడునెయ్యముతోన్ . భార. ఆది. 5. 131

క వసునిభుఁడు పైతృకంబగు, వసుధారాజ్యంబు భీష్మువచనమున గత,వ్యసనుఁడయి శాల్పెఁ దేజం, బెసఁగంగ విచిత్రవీర్యుఁ డిద్ధయశుండై. భార. అది. 4. 196.

6 ఉపదేశము, ఆలోచన, సలహా 7 ప్రకటన 8 వర్ణోచ్చారణము, అక్షరములు పలుకుబడి 9 (వ్యాక) ఏకవచనాది, (ఏకవచనము, ద్వివచనము, బహువచనము) 10 సొంటి, శుంఠి 11 చెప్పినపని చేయుట

తరలము చెడకు నా వచనంబు సేయుము వెచ్చెరన్ ధరణీశులన్, విడిచిపుచ్చుము . భార వభా 1 192.

వచనవిరోధము నం వి అ పుం శాస్త్రాది వాక్యములకుఁ బరస్పరవిరోధము - అసంగతత్వము

వచనీయము నం విణ (అ ఆ అ) 1. చెప్పఁదగినది, పలుకఁదగినది 2 నింద్యమైనది, నిందింపఁ దగినది వి. అ న నింద, దూఱు

వచనే(న)స్థితుఁడు నం. విణ (అ. ఆ. అ) విధేయుఁడు, చెప్పినట్లు చేయువాఁడు

వచనోపక్రమము నం వి అ పుం. ఉపోద్ఘాతము, అవతారిక.

వచరము నం వి అ పుం కోడిపుంజు

వచరుఁడు నం. వి. అ పుం. శఠుఁడు, దుష్టుఁడు

వచసాంపతి నం వి. ఇ పుం బృహస్పతి, బృహస్పతి గ్రహము

వచస్సు నం వి న్ న 1 మాట, వాక్యము 2. ఆజ్ఞ, శ్రుత్యాదివచనము 3 ఆలోచన, ఉపదేశము, 4. వేదమంత్రము 5 పక్షిగానము. 6. (వ్యాక.) ఏకవచనాది

వచించు నం న క్రి 1. పలుకు, భాషించు, వాక్రుచ్చు

మ. సముఖాయంచును వేత్రహస్తులు వచించన్ డిగ్గినన్ లేచి దశా. 2. 124.

2 చెప్పు, వర్ణించు

క హరిదినమున కే ధర్మము, పరిగా దే తీర్థములును సరిగావు గుణాకర యొందునుపోషణ జాగరములనగుపుణ్య మలవిగాదు వచింపన్. జాహ్నవీ. 3 93

వచోగ్రహము నం వి. అ. పుం చెవి, శ్రవణము.

వచ్చె వి 1 చెట్టునకు పట్టి బొత్తిగా నాశముచేసెడి యొక దినుసు చీడ. 2. ఇచ్ఛ, కోరిక. (శ. ర.)

వచ్చు అ క్రి (క ఆర్ త వరు)
(దీనికి ప్రార్థనాద్యర్థమునందు రమ్ము, రారండు అనురూపములును, తుమున్నాద్యర్థము నందును, వ్యతిరేకార్థమునందును రాన్, రాఁడు, రాక, రామి మున్నగు రూపములును గలుగును)
దరిచేరు, దగ్గఱు, ఏతెంచు

క నారదుఁడువచ్చుఁ దద్వచ,నారంభుల రగుఁడు మీర లని కఱపి మహో,దారుఁడు వారల వీడ్కొని, నారాయణుఁ డరిగెఁ దక్షిణమ తవపురికిన్ .. భార ఆది 8 88

క దేవర యావతి యిచ్చిన, యీ వాక్యము లెస్స నాఁడు నీవ యుపేక్షం, బో విడిచితి నింకను నీ, చేవత్తురు వారు వీరిచే టొప్పదురే భార ఉద్యో 2 202

ఉ అంతట నొక్కనాడు ధవళాంబుజ నేత్రుడు వచ్చి పారి 1. 43

గీ అనుచు నడలెడుతల్లి నూరార్చి యంప, దొవలు విల్లును గయికొని చనఁ దలంచు, నెడల నడ్డంబుగా వచ్చి పుడమికాన్పు, వలపుగులుకంగ మెల్లనఁ బలికె నవుడు అచ్చ రా అయో 69

చ ఈ యఘమయాత్ముని ఘోరవిధి న్వధించిర, మ్మనవుడుఁ బూరుపార్థముగ నవ్విభుతోడ ఁవహుత్రుతుం డనున్ విక్ర 3 62,

సీ వ్రాసి పంపితిమి భూవరులకు మత్పురంబునకు వేవేగరమ్మనుచు వేడ్క... ఇందు 5 16

రగడ వేమాకందము లేమాకందము, రామా మెల్లన రామా కందము. . ఇందు 3 35

(ఇందు 'రమ్మా' యనుటకు మాఱుగా 'రామా' యని ప్రయోగింపబడెను)

మ . ఎల్లరున్, వినఁగాఁబల్కి కుమారునిం దెలసి రండీయంచు రా బంపినన్... సారంగ 3 8

శా .. ఇం,దేలా యాటలు సాలుపాలు నిఁక రారేయంచు వా రేఁగుచున్ . ఉ రా 1 173.

ఉ సోరణగండ్ల రాఁగొదమచుక్కలు పట్ట సతుల్కవాటముల్, చేరప... ఆము 2 13

2. సంభవించు, తటస్థించు.

ఉ .. నపుంసకజన్మ మవశ్యభోగ్యమై, వాఁడిమి గల్గుశాపమున వచ్చె.. భార విరా. 1, 238

శా. లోకాలోకనగంబు దాపలకుఁ గల్లోలాహతాంభోధి వే,లాకుంజంబులకుం జవంజవఁగ నాలా వెంత చింతాభరం,బాకంపంబు మనంబునం బెను వఁగా నైరావతోపైచ్ఛ్రవ, స్వీకారంబున దిక్కులం దిరుగ వచ్చెన్ దేవకీనందనా. ఉ హరి. 1. 133.

3 లాభించు,

గీ చమత్కారంబైన తప మిట్లు దొడరి చేసి, మేను డయ్యించుకొనఁగ నేమిటికి వచ్చె.. హర 4 23,

4 కలుగు, ఉద్భవించు

క ఆ సాత్యకి వేఱొకవి, ల్లాసురగతి నెత్తి యుగ్రమగు నారాచం, బేసిన నాతఁడు కేతువ్యాసక్తుండయ్యె మూర్ఛవచ్చి నరేంద్రా. భార భీష్మ. 3 210.

సీ ఇట్టి బంధులఁ బాసి యేనొకండ, రాబుద్ధి రాదు తారకరాజశేఖర... హర 2 139

క తమతల్లి పురంధ్రీ జా,తమతల్లి గదా తదీయతనుజుఁడనఁట హా, రమణీ యేతజనైనను, రమణీయేతరగుణంబు రానేర్చు నొకో సారంగ 2. 104

మ బెరసెన్ మేన నిగిడ్చినట్లు వళులు... వృద్ధాలికిన్, మరలం బ్రాయము వచ్చెఁ ద త్తరుచలన్మందానిలా సంగతిన్... పారి 5 46

గీ విబుధనాయక నీ వెంత వేఁడికొనిన నాకు దయ రాదు దశా 2 39

5. (పండ్లు) మొలచు, అంకురించు

సీ పలు రాకమును వచ్చి బాలువేలుపు మన్నఁ బఁడ్లు లేకుంట నభావ్యుఁ డనియె, బండ్లు రాఁజూచి డింభకుని వేలుపుమన్నఁ బడిపండ్లు రామి నభావ్యుఁ డినియె భాగ 9. 196

క అఱపు లుడిగి పోపో నీ, యఱచేతం బండ్లువచ్చినప్పుడు మమ్మం, గఱచెదవుగావి తగునెడ, మెఱయుదు మదియెట్టి దైవములు వినియె డనో కళా. 3 230.

6 లభించు, దొరకు.

ఆ. అభిచారిభువగరాంబు దూషితరుజ్నీ రంత
రాద్రిగహావ దంతురోగ్ర, కీకటోర్వి మేరుగిరి
సమాఖ్యమువచ్చు, నేని చోరకు పంపె యిడుము
కొనగ అము 4 268

చ. వెలుపల వడ్డికిచ్చినను వీసము వచ్చుననట్టు
లాయెనో శుక 2. 579

క. కోపమునఁ జూచి యపుడా, భూపాలకుమారుఁ
డను సుబుద్ధికి నానా, పోపొ మ్మూర్ఖరకవలవని,
పాపముఁ గట్టెదవు చాలుఁ బదివేల్ వచ్చెన్.
సారంగ. 2. 17,

7. చెందు, ముట్టు

ఆ. కాన విష్ణుఁడైనఁ గానిమ్ము రాముతో, నిగ్ర
హంబెకాని వినయమెల్ల, ననికిఁ జాలు దేని
చను చాలవేని నీ, పోటు వచ్చె నిదురవోవఁ
బొమ్ము భా రా యు 895.

ఉ అండజయాన నీయొసఁగునట్టి సపర్యలు మాకు
వచ్చె... మనుచ 2 48.

8. (గ్రహాదులు) ఆవేశించు, పూను.

గీ అట్టియెడ వేల్పు వచ్చిన యట్లమేను, వొంగ
నలిరేగి పాండవపుంగవుండు, మత్స్య నృపనంద
నుని బలుమాటలోడి, యేపు నెవికిని జూడ్కికి
నింపునొసఁగ. భార విరా 5 40

చ. ... అ, వ్వనసరుహాలోచనల్ సివమువచ్చిన
యందముఁ జూపి రందఱున్ శుక 3 119

9. ఇష్టమగు, అనుకూలమగు

(ఈ యర్థమున నీశబ్దమునకుఁ బూర్వము 'మనసు'
అను నర్థముగల నదము వచ్చును)

గీ. పను వంటల వాడనై యా నరేంద్రు, గొలిచి
గరగరగాఁ గూడు గూర చిత్తమునకు వచ్చిన
చందంబువన యొనర్చి. నేర్చి మెలఁగుదుఁగరము
వినీతి మెరసి. భార. విరా 1 76

చ. . రెండుదిక్కుల హితంబును బెంపును గల్గు
నట్టి చో, ప్పున విదురాది సజ్జనుల బుద్ధికిరా నుచి
తంబుతోడ మెల్పునఁ బఱుపసందనంబునను
భూపతులెల్ల నెరుఁగ నాడుమా భార ఉద్యో.
3. 23.

వ అది యొఱిఁగి పసిష్ఠుండు గనలి యోరి నీవు
తండ్రి చిత్తంబువకు రామియు గురుదోగ్ధ్రి
వధంబును నప్రోక్షితసూనోపయోగంబును
నను మూడు తెరంగుల హృదయ శంకువులు
గావించితివి త్రిశంకుండ వయితివి... హరి పూ
2. 45

గీ వనిత నీచిత్తమున కేను వత్తునేని, కామతంత్రం
బువకు సంచకర్వుగాఁగ, జుంబనము సేయని
మోష్ఠబింబ మిపుడు, గండుఁ గోయిల చిగు
రాకుఁ గమిచినట్లు శివరా 3. 68

ఉ . ఆ నృపతి పాలికిఁ బోయెదవేమొ పొమ్ము
నీ,యిచ్చకు వచ్చినట్లు రమియింపుము... శుక
2 67

10 ప్రసన్నమగు

చ సరసతరోక్తి నేఁగి మునిసత్తముఁ జిత్తము
వచ్చునట్లుగా, వఁడకులఁ బెట్టి తెచ్చెదరు వార
విలాసిను లెన్నిభంగులన్... భా రా బాల
63

సీ .. భార్గవులచే బలి యెట్ట కేలకు బ్రదికి వారి.
చిత్తంబు రాఁ గొల్చి శిష్యుఁడై వర్తింప ..
భాగ 8 439

సీ. పెచ్చుమాటల కేమి యింక నొక్కటి మనేదా
రులు దారినఁ దరసిలినఁ, బంపుచేతనె పారఁ
బట్టించినవుడుగద స్వామివారి చిత్తంబువచ్చు. .
రా వి 5, 49

క ఆ యోగవిద్య నెరులకు, నో యామున లే
దొకింతయను గావున నీ, వాయనచిత్తము రాఁ
బ్ర, జ్ఞాయుక్తిం గొలిచి దాని సాధింపఁ దగున్.
పరమ 5. 193.

11. అలవడు, అభ్యస్తమగు

గీ వాని కిరేడువిద్యలు వచ్చియుండు నైష. 6
25

ఉ . విద్యలు వచ్చునంచు నేఁ, గ్రొవ్వున విప్రు
లన్ సరకుసేక తిరస్కరణంబు చేసినన్. వరాహ
7 84

ఉ అక్కట పొట్టచించిన నొకక్షరమైనను రాదు
లెక్కలుం, దక్కులె కాని యమ్మనిన ధమ్మన
నేరఁడు.... శుక. 2 437.

12. అగు.

చ. ఇతని కితండె సాటియగు నీతని కీతఁడె సాటి వచ్చు.. శైఉ పారి 4. 257

చ ...నిన్నారసి తా రెనరాక కదా నిలింప భూ, జములు వహించు దుర్యశము.. ఆము 1 43.

చ. దు,ర్జయుఁడగు నా నృపాలుని పరాక్రమ శీలకు రాజులెల్ల నా,రయ సరి షోడశాంశమును రారు జై భా. 8 34

13 సాటియగు

సీ కడుమృదురీతి నీవడపాడుగతికిరా నని క్రాలి నడచు రాయంచ లివియు. కు సం 1 687.

14 ప్రవర్తించు, నడచుకొను.

క నేరిచిన నేరకున్నను, గూరుచుకొని రాక మీరె కోపించిన దశా. 2 37

ఉ నారదమునీంద్రుడు .. పలికెన్...బతిఁ గూర్చుదాన నా, యంతటివారు లేంని యహం కృతి నెప్పుడు విఱ్ఱవీగుచున్, వంతున వచ్చు సత్యగరువం బిఁక జెల్లదటంచు మానినీ. పారి 1 80

15 ప్రసక్తమగు.

వ. . ఇంకఁ బ్రకృత కథ వచ్చుచున్నది యాక ర్ణింపుము. కళా 4 40.

16 వర్ధిల్లు

క వరుసన యెడతెగక యిట్లువచ్చిన వంశం, బురుభుజ భార. ఆది 4. 221

17 సమర్థమగు

సీ భ్రూభంగములు లేవె యాఖీల వింధ్యగర్వ స్తంభకమునకు రావుగాక పాండు. 5 176

18 నెఱవేఱు, సిద్ధించు

మ, ... ప్రపితామహప్రతతుల న్నాకంబు నొందగ దె,చ్చితి నాకాపగ నింక నీ ప్రతిన వచ్చెన్. భా రా బాల. 461

19. కాఱు, స్రవించు.

సీ ఇందాఁక నెఱుగక యేమి యంటినొ మిమ్ము వనుచుఁ గన్నీళ్ళురా నడచుకొనుచు, కళా 4. 171.

20. పొంగు, నిండిప్రవహించు.

వ్యవ. గోదావరి వచ్చినది

ఆ, ఎందుఁ జనఁగరాని యిక్కట్టు ప్రాప్తించె గృష్ణ రాఁ దొడంగెఁ గృష్ణరాయ, లివలఁ దఱుమఁ జొచ్చె...కృష్ణ 3. 43

21 తగు, యుక్తమగు

(ఈ యర్థములందు అన్నంత క్రియలతోఁ గూడి కానవచ్చును

అ ఎల్లభూములను నేలుటకైనను, నిట్టి క్రూరకర్మ మెట్టు సేయ, వచ్చుఁ గడఁగి యెదిరి వా రేమి సేసిన, మాఱుసేయ నాకు మనసురాదు భార భీష్మ 1. 185.

క అనవుడు మునివాయకుఁ డి,ట్లనియె నృపతి నిన్నుఁ బంపుడఁట వినుము విరో,చన పరులకు నిది యీవ,చ్చిన విచ్చెద దాఁచనేల చెప్పు మట న్నన్ వరాహ 5, 11

(ఈవచ్చున్ – ఈయఁదగును)

ఉ బుద్ధియ కల్గెనేని కొనిపోకుడు ధర్మము సూక్ష్మమీ యసం,బద్ధములైన న్యాయములఁ బంతము వచ్చునె మేము దెంపుమై, యుద్ధము సేయఁజాలకయ యోహరిసాహరి నెంత చెప్పిన, న్నిద్ధరణీతలామరువి నీరు చలంబున మీకుఁ దక్కునే శివరా, 4 62

ఉ రాజు లే,పార ననేకమార్గముల నప్రియులం, దగఁజూతు రేర్పడన్, వారి నెఱుంగఁగా వలయు వచ్చునె నమ్మగ నెందు రాజులన్ భా రా కిష్కిం 11.

గీ శివకళత్రమునకు శివక్షేత్రమునకు, శివుని మూర్తికి శ్రీసదాశివునికీర్తి, కితరతీర్థంబు సరి పోల్ప నెట్లు వచ్చు, దక్షవాటంబునకు మహా స్థానమునకు భీమ 3 129.

ఉ. అచ్చపుబ్రహ్మచర్యము ప్రయత్నమునం జరి యించుచుండి నేఁ,డొచ్చెల శూద్రభామినికి నువ్విళులూరి పథంబు దప్పఁగా, వచ్చునె తెడ్డునాకి యుపవాసము మాన్పికొనంగ నేటి కిన్ విక్ర 1. 150

ఉ .. ఇం, దుండఁగరాదు, పోవలయు నూరికి నింటికి . మనుచ. 2 48.

22 శక్యమగు, వలనుపడు

గీ ఇమ్మహాస్త్రంబుఁ గడిమిమైఁ గ్రమ్మరింప, నెవ్వరికి రామిఁ జేసిఁగా కేము శక్యమైన నూరక యుండుదుమయ్య .. భార. ద్రో. 5. 387,

క. కావున వంచన బాహిం, పోసకయుండంగ మన రిపుం బరిమార్పం, గావచ్చునేని యట్టిద, నా వలపటుగాక తక్కినను పలదు సుమీ భార. శాం 2. 287,

గీ దురితకరముల యని వానిఁ దొడరకుండ, వలదె లెస్సగ నెఱిఁగిన వచ్చుఁ దొలఁగ భార శాం 5 600.

ఉ ఎవ్వరికైనఁ జేరఁ జొర నెన్నడురాని నిశాచరా స్పదం, బివ్విన భూమి... హరి. పూ. 7 89.

క. మిహిరలవంబులఁ దారా, గ్రహ నక్షత్రముల వచ్చు గణుతింప భవ, న్మహిమార్ణవ గుణ రత్నము, లహిభూషణ యెవరికైన నలవియె పొగడన్ భీమ. 5 127

గీ తివిరి యిసుమునఁ దైలంబుఁ దీయవచ్చుఁ దవిలి మృగతృష్ణలో నీరు ద్రావవచ్చుఁ, దిరిగి కుందేటికొమ్ము సాధింపవచ్చుఁ, జేరి మూర్ఖుల మనసు రంజింపరాదు. భర్తృ. నీతి. 5

23 సిద్ధముగనుండు

గీ. నీ పందెమాడుకొ మ్మేత్మల యాల,సింప నీ యాట యోడవచ్చివది యనియె కళా 6 117

క తనరాష్ట్రము చెడవచ్చిన, ననిమిషపతి విప్రుఁ డనక యాచార్యుఁ ద్రిశీ,ర్షునిఁ దునుమఁడె... అము. 3, 37.

24, పూను. ఉద్యమించు, యత్నించు

(ఈ యర్థమున నిది తుమున్నంతమునకును ప్రయుక్తమగును)

ఉత్సాహ ఎన్న సేవరించు నురుసమిన్మహావనం బులో, నన్నగారి గినిసినను ఘనాతిచండ కాండ వృష్టి న్నలంపవచ్చు జగదజేయ దండ నుండు మా, యన్న బ్రాహ్మణునకు విరచితాంజలియగు భక్తితోన్ రాఘవ 2. 105

పంచచామరము ... త్రిమ్మరీ మటిట్లు వచ్చి సారె సారె నన్నుఁ గెర్లఁ జేయ రాక పొమ్మిఁకన్ విప్ర. 4 59.

క అతివా ముదియఁగ ముదియఁగ, మదిదస్సెనొ కాక నీకు మనమున నియమ, వ్రతపరుల శూద్ర రమణీ,రతికై బోధింపవత్తురా యిదితగవా విక్ర 1 144.

గీ. మాకు, బుద్ధి చెప్పఁగ వచ్చితే ప్రోడయనఁగ వలిగి... దశా. 4 201

25 తొడఁగు ఉపక్రమించు.

సీ. . ...న గర్వ ముదయింపవచ్చిన నుడుపంగ వలయు గర్వంబున గురుసమారాధనంబు, వదలిన... భార అను 3 321.

26 తలఁచు.

గీ, కోరి తాలుమేనఁ దనకైన కొదువలెల్ల. మాన్పుకొనవచ్చి భువనైకమాన్యలీల. పారి 1.17.

27 ఇది కను, విను మొదలగుధాతువుల కను ప్రయుక్తమగుచోఁ గర్మార్థక 'పడు' ధాతువు నర్థమిచ్చును

కానవచ్చెన్ - కనబడెను

గీ. ఎడపఁదడపఁ దనూభవుం డెచటమండుఁ, గాన రాఁడని గృహభర్తృకాంత నడుగ, నింతదడవును నాయెద్ద నిచట నుండి, యరిగెఁ జదువంగ నని భర్తకతివ మొఱఁగు కాశీ. 4 85.

సీ హరిబహిఃప్రాణంబ వగట నేఁ డెఱుగంగ వచ్చె నీ కిపు డిది యిచ్చెఁగాన .. పారి. 1. 58

(ఎఱుఁగంగవచ్చెన్ – ఎఱుఁగంగఁ బడెను.)

మ. అందొక్క గలస్వనంబు వినవచ్చెన్ మాధురీ ధుర్యమై వసు 2 13.

28 ఇది కొన్నిపట్ల 'పోవు' మున్నగు ధాతువులకు వాక్యాలంకారముగా ననుప్రయుక్తమగును

సీ పరమ కల్యాణి యో భాగీరథీగంగ వార్ధి భామిని పోయివత్తునమ్మ కాశీ 2 136.

గీ మీ రిరువురు, నీ యెఱుక మరచెదరు సూ పోయివత్తు ప్రభా. 3 64

సీ. ... అందుఁ ద్రేతాయుగమునకు సమకాల ధర్మముల్ జరిగివచ్చుఁ, గీ కృతయుగాద్య వస్థలు లేవు సతతమును మనోహరములైన రాజధానులు వనములు, నంబుజాకరములు నెన్నియైనఁ గలవు వి పు. 8 51.

గీ అంతకంతకు గతివేగ మగ్గలింప, రాక వాగె యెచ్చరిక పరాకు, జియ్య యను జనులు అిచ్చ వడి తమపని మఱవఁగఁ, బఱఁగు నమ్మేటి నెఱ రౌతు ప్రౌఢికతన ప్రభా 2.33.

వాడుకలోని విశేషప్రయోగములు

1. ప్రొద్దు క్రుంక వచ్చినది
2 మొత్తములో కొంతసొమ్ము లోటు వచ్చినది
3. వారికి ఓ అన్న న రాదు
4. వానికి భూములమీఁద పదివేల రూపాయిలు వచ్చును
5 నిష్కారణముగా నూఱు రూపాయిలు దండుగ యిచ్చుకోవలసి వచ్చినది
6. మాటమీఁద మాట వచ్చును.
7 వానికి జ్వరము వచ్చినది
8. ఎందుకు వచ్చిన గొడవ యిది?
9. ఈ పిల్లవాడు తప్పక పనికివచ్చును

విణ. విపులము

ఉ. ఒయ్యన వెల్వ సూపి జడి నుబ్బరవో యెడి ప్రాణికోటికిన్, దయ్యము నెత్తికోలు తుది దాఁకఁగఁ దూరుపు తెల్లవాఱి తెల్పయ్యెను నీరవీథిఁబడి యంబుధి కేఁగె నదీ ముఖంబు నన్, బయ్యరవట్టె మేఘములు వచ్చుగఁ బాఱె నుదజ్ముఖంబులై హార 2 24

జ రప్పించు, రాఁబట్టు, రాక, రాకడ, రాకా పోక, రాకొట్టు², రాబడి, రావించు, రావెడలు వచ్చుబడి, వచ్చురాములు.

వచ్చేబడి వి. ధనాగమము, ఆయతి, (శ ర)

వచ్చేరాములు వి బ (వచ్చుట + రామి), వచ్చుటయు రామియు

గీ వాఁడు మఱునాడు నవ్విప్రసదనమందు, ధాత మాటలచందంబు దానవారి, తనకడకు వచ్చు రాములుఁ దలఁచి తలఁచి, ముచ్చటల యేటి తరగల మునిగి మునిగి పాండు 4. 66

వజె వి (సం. వచా క. వజె. బజె) వస, ఓషధీ విశేషము.

గీ వసయన వజెయనంగ, వచకుఁ బేరు చెలఁగు ఆం భా 2. 55

వజీరు (ఁడు) - వజ్జీరు(ఁడు) వజ్రీడు, వి. (హిం. వజీర్. బ వజీరులు, వజీర్లు.)

1. యోధుడు, శూరుడు.

గీ చిల్క సామ్రాణి తేజివజీరుఁ గేరు, కృష్ణ మంత్రీంద్రు చెలువు వర్ణింపఁదర మె దశా 1 71

సీ. జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాకుజిరా వజీరున కిదిగదా జీవగర్ర చం. రా 3 45.

గీ పచ్చవన్నియచిల్క బాబావజీరుఁ, డుల్ల ముల్లోలముగఁ జేయఁ దల్లడించు శుక. 1 113

ఉ ముంగు పసిండి తమ్మి బలు మొగ్గల మొగ్గర మాచరించు మేల్చిందెడు వేల్పు గుబ్బలి వజీరునిజీరు నధఃకరింపఁగాఁ, గ్రొందలిరాకుబాకు దొరకున్ దొరకించు భవంబు చెల్లరే చందన గంధి చన్నుఁగన చంద్రుఁడో యింద్రుడో యాయుపేంద్రుఁడో కృ శకుం 2 12

2 మంత్రి, సచివుఁడు

మ ...నిజామాదుల్ వజీరుల్ భజింతురు వక్రమత్వముఁ గానలో ముసలిమానుల్ గా వితర్కింపగన్. వసు 1 44

సీ కలువలదొర చల్లగాలి వజీరులు పూనిరాస్తాను చసాను గొలువ.... గీ. . మదనుపాదుషహో దండుగదలె నపుడు అని 3 19,

3 సామంతరాజు

క గడి దుర్గంబులకోటల, నిడురాణపుదొరల కెల్ల నెప్పుడు జెల్లే, ఫుడమియు మన్నెవజీర్ల కు, నడుచు ముఖాసాలుగాక నగరి ధరిత్రిన్ ఉ. హారిశ్చ 1. 66.

వజు విణ ఇంపైనది, మనోహరము

మణిమాల. అజపాత్పయోదధి ఘృతమ్ము లమ్మెచు మురారిఁ బాడి రెలమిన్, వజుఁగాఁ దదీయ చరణాప్తనస్యహృదయారవింద లగుచున్ అప్ప 4 155

వజ్జ వి 1 ఉపాయము, వెంవు. (శ ర)

2 ఉపమ, పోలిక (శ ర)

వజ్జెము వి (సం వర్జ్యమ్) విషఘటికాక్రాంత సమయము

ద్వి. వజ్జంబో వారంబో వారిసాజుంబో, వెజ్జుఁ జూపించరు వేల్పుల కిడరు . ద్వి. పరమ. 3 154 పా 19-20 పం

వజ్జిరము వి. సముద్రపు మత్స్యవిశేషము. (శ. ర)

వజ్జీరు(ఁడు) - వజీరు.

గీ .. ఎల్లరు వెఱఁగంద నలరు నెపుడు, మేలు వజ్జీరు గమికొండ గోలకొండ. యయా. 1. 3

గీ ఎట్టివజ్జీర్లు నెన్నంగ నీడుగారు. . యయా. 1 19

వజ్రి సం. వి. అ స్త్రీ. 1 చెముడు, ఒకజాతిచెముడు (వృ వి,) 2. తిప్పతీఁగ. 3 దుర్గాదేవి.

వజ్రకంటుఁడు సం. వి అ. పుం. హనుమంతుఁడు

వజ్రకము సం వి అ న 1. చర్మరోగములను బోఁగొట్టెడు వలుతెఱఁగుల మూలికలతోఁ జేసిన తైలము 2. కంటి కగపడు నొకానొక యాగాళ భాగము

వజ్రకాలిక సం వి. ఆ. స్త్రీ బుద్ధునితల్లి పేరు.

వజ్రకీటము సం. వి. అ పుం. సాలగ్రామము లోపల నుండి తొలిచెడు పురుగు (శ. ర)

వజ్రకీలము సం వి. అ పుం పిడుగు.

వజ్రకూటము సం వి. అ. న. వజ్రములు శిఖర మందుఁగల యొకానొక పర్వతము

వజ్రకేతువు(ఁడు). సం. వి. ఉ. పుం. నరకాసురుఁడు.

వజ్రగార – వజ్రగారె (వజ్రము+గార[1])

ద్వి గోమేదకంబుల కొణిగలు బవిరి, గా మల్చి పై వజ్రగారం యొసంగి. రం రా బాల 73 పా 8 పం)

వజ్రగారె - వజ్రగార (వజ్రము+గారె) మి. ని వజ్రము పొడి కలిపి తయారుచేసినగారం

మ వజ్రగారెలఁ జెన్నొ నొకగట్టిచప్పరములో రేరాచరాతిన్నెపై . . దశా 4 49.

వజ్రగోపము సం. వి అ పుం ఇంద్రగోపము, ఆరుద్రపురుగు

వజ్రచంచువు సం వి ఉ పుం రాపులుఁగు

వజ్రచర్మము సం. వి న్. పుం గండకము. ఖడ్గ మృగము

వజ్రజిత్తు సం వి. త్ పుం. గరుడుఁడు. గరుత్మంతుఁడు.

వజ్రజ్వాల సం వి. ఆ. స్త్రీ విద్యుత్తు. మెఱుపు

వజ్రతుండము సం. వి. అ పుం. 1 రాబందు, రాపులుఁగు 2 మశకము, దోమ

వజ్రతుండుఁడు సం. వి అ పుం 1. గరుత్మంతుఁడు. 2 విఘ్నేశ్వరుఁడు

వజ్రదండము సం వి అ. పుం వ్రణములో పుట్టెడు పురుగు. (వై, ని)

వజ్రదంతము సం వి అ పుం, 1, సూకరము, పంది, అడవిపంది 2 ఎలుక.

వజ్రదంష్ట్రము సం వి అ పుం. కీటభేదము ఒక జాతి పురుగు

వజ్రదశనము సం. - వజ్రదంతము.

వజ్రదేహుఁడు సం విజ (అ ఆ. అ) కఠినమైన (గట్టి) దేహము గలవాఁడు,

వజ్రద్రుమ సం వి. ఉ పుం. ఆకుజెముడు (వృ వి.) (శ. ర)

వజ్రధరము సం వి అ. పుం గుడ్లగూబ.

వజ్రధరుఁడు సం. వి. అ. పుం ఇంద్రుఁడు

వజ్రనాభము సం వి అ పుం కృష్ణుని చక్రము, సుదర్శనము

వజ్రనిర్ఘోషము సం. వి అ. పుం పిడుగు యొక్క ధ్వని.

వజ్రనిష్పేషము సం - వజ్రనిర్ఘోషము.

వజ్రపట్టులు (వజ్రము+పట్టులు) మి వి బ వస్త్రవిశేషము. ఒక విధమగు పట్టుబట్ట.

వ .. ఉదయరాగపట్టులును నేత్రపట్టులును వజ్రపట్టులును నను పేళ్లుగల పుట్టంబులు గట్టుకొని ద్వా. 3 168.

వజ్రపాణి సం వి ఇ. పుం 1. ఇంద్రుఁడు. 2. గుడ్లగూబ

వజ్రపుఁదళుకులు వి బ (వజ్రము+తళుకులు) ధాన్యవిశేషము.

సీ. వజ్రపుఁదళుకులు వాసనరాజనాల్ జవ్వాజి వంకెలు గన్వసరులు.. హంస 4 128

వజ్రపుటము సం వి. అ. న. ఔషధములు వండెడి యొక విధమగు పాత్రము

వజ్రపుష్ప సం. వి. ఆ స్త్రీ. శతపుష్ప. సదాప (వృ. వి)

వజ్రపుష్పము సం వి. అ. న 1 నువ్వు పువ్వు. 2. ప్రశస్తమైన పుష్పము.

వజ్రభృత్తు సం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

వజ్రమయము నం. విణ అ. ఈ. అ. 1 వజ్రములతోఁ బ్రచురమైనది 2 వజ్రమువలె కఠినమైనది, కఠిన హృదయము గలది 3 క్రూరమైనది.

వజ్రము నం. విణ అ ఆ అ 1. కఠినమైనది 2. క్రూరమైనది 3 పాయలైనది 5 అడ్డముగానున్నది.

వి అ పుం 1. వ్యూహభేదము, ఒక విధమైన మొగ్గరము 2. ఒక జాతివరవు (వృ వి) 3 ఒక విధమగు స్తంభము 4 ములుగోమిడి. (వృ వి)

పుం న 1 వజ్రాయుధము, పిడుగు 2 వజ్రాయుధము వంటి వినాశకరమైన యాయుధము. 3 రత్నములకు బెజ్జములు వేయు వజ్రపుసూది 4 నవరత్నములలో నొకటియగు వజ్రమణి 5 పులిగంజి 6 కజ్జల నతికించు బంక, సర్వీసు

న 1 ఉక్కు. 2 ఒక విధమైన అభ్రకము 3 పరుషభాషణము 4 బాలకుడు. 5 ఉసిరికాయ, ధాత్రీఫలము 6 మువ్వ పువ్వు 7 (జ్యోతి) ఇరువదియేడు యోగములలో నొకటి. 8 ఒక విధమగు గట్టి సున్నము

వజ్రరదము నం వి అ. పుం సూకరము, పంది, అడవి పంది

వజ్రలేపము నం. వి అ పుం ఒక విధమైన గట్టి సున్నము

వజ్రలోహ(క)ము నం వి అ పుం. సూదంటుఱాయి, అయస్కాంతము.

వజ్రవల్లి న వి ఈ స్త్రీ. నల్లేరు (వృ వి)

వజ్రవ్యూహము నం వి అ పుం ఒక విధమైన మొగ్గరము, యుద్ధమున సైనికులను వరుసగా నిలుపుటలో నొక భేదము.

వజ్రసారము నం విణ అ ఆ అ. వజ్రమువలెఁ గఠినమైనది

వజ్రహృదయము నం. వి అ న వజ్రము వంటి మనసు, కఠిన హృదయము.

వజ్రాంగము నం వి. అ పుం. సర్పము, పాము.

వజ్రాంగి నం వి న్. పుం. వజ్రమయ కవచము. (శ ర)

వజ్రాంగిజోడు (వజ్రాంగి+జోడు) మి వి. వజ్రమయమయిన కవచము

గీ. వత్స నీవు పదాతివి వారు రథికు, లెట్టు పంపుదు నిను మదిగట్టిచేసి, యనిన నీ కృప నాకు వజ్రాంగిజోడు, చింత వలవదు పనుపు మాజికిని ననుచు జై. భా. 2. 52.

వజ్రాఘాతము నం వి అ పుం 1 పిడుగుదెబ్బ 2 అకస్మికదుఃఖము.

వజ్రాభ్యాసము నం వి. అ పుం (గణిత) ఒక విధమగు గుణకారము

వజ్రాసనము నం. వి అ న (యోగ) ఆసన విశేషము, యోగులు కూర్చుండు విధములలో నొక భేదము.

వజ్రి నం. వి న్ పుం 1 ఇంద్రుఁడు 2 గుడ్లగూబ.

వజ్రిక నం వి ఆ స్త్రీ ములుతెముడు (వృ వి) (శ ర).

వజ్రీఁడు—వజీరుఁడు వి 1 వజ్జీరుఁడు, యోధుఁడు.

గీ కవుల ముంగొంగు హొన్ను లోకముల కన్ను, వచ్చగుజ్జవు వజ్రీఁడు పగటిఱేడు .. ఇందు 4 31.

2. ప్రభువు, ఱేఁడు

శా . విదేహాత్మజా, కాంతుం గోసలమాత్ర ధాత్రికిఁ బతింగావింప రా జాత్మలోఁ,జింతించెన్ జగమెల్లఁ దాల్పఁగల జేజేగట్టు వజ్రీనినై, కాంత స్తంభధురంధరత్వ మెనయింపం బూను చందంబునన్ చం రా 5. 3.

వటకము నం. వి అ పుం 1 భక్ష్యవిశేషము, గారె 2 గుండ్రని చిన్నముద్ద, ఉండ, మాత్ర

వటగ విణ. నేర్పరి సమర్థుఁడు (శ ర)

వటపత్ర నం. వి ఆ స్త్రీ బొండుమల్లె త్రిపురమల్లి (వృ వి)

వటపత్రము నం వి అ న సితార్జకము. తెల్ల తులసి (వృ. వి)

వటము నం. వి అ పుం 1 మఱ్ఱిచెట్టు 2 గవ్వ 3 చిన్నగోళము, ఉండ, మాత్ర 4 పూర్ణబిందువు, నిండు సున్న. 5 గారె 6 జనప త్రాడు 7 ఆకారసామ్యము, పోలిక 8 (చదరంగములో) బంటు

వటర విణ 1 వదరుఁబోతు, వాచాలుఁడు, వాచాల

ద్వి. మటుమాయలాడి ద్రిమ్మరిగబ్బితొత్తు, వట రయై చంచలశాణి నాఁబరఁగు ... పరమ. 4 322. పా. 20 పం
2 సమర్థుడు, నేర్పరి.
సీ. వటర యంచనఁగ నేర్పరి యన రవ రన దంటసా జాణనాఁదగు సమర్థుఁడు .. అం. భా. 8. 8
('వటగ' శ. ర. - ప్రాఁత అం భా)

వటరము నం వి అ పుం. 1 కోడిపుంజు 2. చోప 3 తలపాగ, శిరస్త్రాణము. 4 కవ్వము 5 సువాసనగల తృణవిశేషము

వటరుఁడు నం. విశే. అ. అ అ దురాత్ముఁడు, దుష్టుఁడు
వి అ పుం దొంగ, చోరుఁడు, బందిపోటు దొంగ.

వటవట1 వి ఉడికించుటయందగు ననుకరణము (చూ వటవటనగు).
జ వటవటనగు.

వటవట2 వి వాఁగుటయం దగు ననుకరణము వ్యవ ఎందు కట్లు వటవట వాఁగెదవు

వటవటనగు అ క్రి (√వటవట1) తగ్గు, ఉడికించు.
చ కిటకిటనయ్యె వెన్నడుము కేసరిమధ్యకు నాఁడు నాఁటికిం, బుటపుట నయ్యె నారు కడుఁబోల్పు వహించెఁ దనూలతాద్యుతుల్, నిటనిటనయ్యె సోలము జనించి విశాలవిలోచనంబులున్, వటవట నయ్యె సొంపుగల వాతెఱ కెంపును బూఁటపూఁటకున్ పి శకుం. 4 54

వటాకరము నం వి అ పుం దారము, త్రాడు

వటారము–వటారు వి. నగరు
క అని వర్ణించుచు నజ్ఞా, సముఁడు సుధాంధసులుఁ దాను సపులకకలికా,తనులై తత్కంధరాగ్రం, బునకు నరిగి హరువటారము గనుంగొనుచున్ వరాహ 6. 88,
ద్వి వడి బ్రేయ వచ్చినవారి వారించి, పుడమిఱుఁ డాతనిపోలికఁ దెలిసి, దరహాసమిగు రొత్తఁ దనవటారముకు, నరిగి మంత్రులు మొదలగువారి ననిపి. నవ 4. 131 పా. 16 నం.

వటారి–వరారి విశే సమర్థుఁడు.

వ . . వటారితనంబునం గటారుల వెటికి కొని... ఉ హరి 6. 129.
(శ ర పా 'వరారితనము' - వీరేశ పా)

వటారు–వటారము వి నగరు, రాజభవనము
ద్వి తల్లి చెప్పినమాట తన మదిలోన, తలపోయప్పుడు తన వటారునకు, వచ్చిన పరువడి Pal 200 (బ్రౌ)
సీ ఆవారణాసీపురాధీశ్వరువటారు గన్నఁబెట్టి చొచ్చి హరిశ్చ 5. 112
(శ ర పా 'ఆవారణాసీపురాధీశునగరిలో' ముద్రి పా)

వటారుబంటు వి నగరు సేవకుఁడు
ఉ. ... రమణీయ విశాలవిలోచనంబులు, నక్కమించు రానుతుఁడు నాదుకపుంగిటఁ గావు రంబున, నిక్కిల నేల నేమకరచిహ్నము వానివటారుబంటుగా ... తపతీ. 3 52
(వతారు పట్టుగన్. ముద్రి పా.)

వటి నం వి ఈ స్త్రీ 1 త్రాడు, దారము. 2 ఉండ, మాత్ర, పెద్దమాత్ర

వటించు అ క్రి వస్తుపడు, ఉపవసి చే. (శ ర. బ్రౌ)

వటిక నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఉండ, మాత్ర. 2 చేదరంగపుబంటు 3 భక్ష్యవిశేషము, వడ

వటికము నం వి అ పుం చదరంగపు బంటు

వటివేరు వి వట్టివేరు, ఉశీరము.
రగడ ఏకాంత మని తొలఁగె దిండు నీవఁటె వేఱు చేకొనవె మున్నాడి చెలువ యీవటివేరు... మనుచ. 3. 84.
సీ వటివేళ్ళసురటి జవ్వాది పక్కెనతట్టు పునుఁగుఁ బిల్గాణి కప్పురపుఁగ్రోవి . వైజ 3 74.

వటుకుఁడు నం వి అ పుం 1. బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు 2 బ్రహ్మచారి 3 అవివేకి, మూర్ఖుఁడు

వటువు నం వి ఉ పుం 1 బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు. 2 బ్రహ్మచారి

వట్టి1 వి చెఱకు గానుఁగకు వేసెడి అడ్డమ్రాను.(శ ర)

వట్టి2 వి జ వృషణము, అండకోశము. (బ్రౌ)

వట్టము వి 1. తక్కువతనము, న్యూనత.

సీ ...ఏడు వాడలవార మేముగలసి, వర్తిల్లుదుము వాసి వట్ట మేమియు లేక... హర 2. 139.

గీ దానివెన్నెనిమెఱుఁగుఁదాఁబూనఁగడఁగి,పుత్తడి వెలంది చిద్రుపత్తైముద్రవోసి, యెఱసి వట్టంబు వడికాఁగి నెఱయఁజిమిడి, కరఁగి నీరయిపోవును గలువకంటి హంస 3. 195

ద్వి అట్టును గా కుత్తమాధమనదులు, వట్టంబు దోఁచువే వారాశిఁగలయ .. పండితా దీక్షా 74 పొ

2. చిల్లర మార్చునపుడు పెట్టునష్టము, తరుగు

గీ. .. వట్టమంచనఁగ వెలయు, హేయ దీనా రముఖ భాగధేయసంజ్ఞ .. ఆం భా 2 192

గీ క్రొత్తతిరువాదిఁగని ప్రాంతరూక యంచుఁ బ్రాంతపణఁ జూచి తాడెంపుఁబణమటంచు సాటెమొరయంచు నౌరయైన నాగరంబు, ధవళి నెడ వెట్టటంచు వట్టంబుఁదివియు బహు 5 14

వట్టి విశే. (√ వట్టు) 1 రిక్తము, శూన్యము, ఏమియు లేనిది

ద్వి. కలకంఠు (శ్రీ)పాదకమలంబు మీఁద, తెఱ గొప్ప నీ మౌళి తేఁటియై వ్రాలు, వట్టి నీమస్తకం బకట యిచ్చోట, వట్టినేలను గూలవలసె నేమందు. రం. రా కిష్కిం. 215 పొ 20 పం

గీ తఙ్ఞనం దెర్గ నగుఁ గవితావిశేష, మజ్ఞనందేమి యెఱుంగఁగ నగు సమస్త.కనకవర్ణోత్కరంబునఁ గానవచ్చు, వన్నె తెఱఁగంగఁబోలునే వట్టి రాత కు సం 1 32

గీ రమణి మఱికొంతవడిదాఁక రథముఁజూచుఁ, దరుణి మఱికొంత సేపు కేతనముఁజూచుఁ, గాంత మఱిమీఁద రథపరాగంబుఁజూచుఁ, బడఁతి మఱి యంతటను వట్టి బయలుసూచు. ఉ రా 6 294

2 ప్రయోజనము లేనిది, నిష్ఫలము, వ్యర్థము

చ హృదయము లెప్పుడు న్గదియకే తలచౌవెడ కౌఁగిలింతలున్, గదిరెడు మేలు కార్యములఁ గల్గక మాటలయందె కల్గు పె, న్జదురులు వట్టి శైత్యములఁ జాలఘనంబయి మందువేసవిన్, బొదలఁగ నిల్చె దంపతుల పొందు ,లనార్యుల పొందుకై వడిన్ . ఆము 2. 62

గీ అని పలికి రెండుమూఁడునా ళట్ల యనిపె, నల్లునొద్దకుఁ బుత్రిక నపుడతండు, నాది నేభావమునఁజూచె నట్ల చూచె, వట్టిరాకపోక లౌనర్చె వానిసతియు కళా 4 64

ద్వి. వడుగు చేసినభక్తి వట్టి పాటగునె, నొడువరితనమునఁ గడువనాదెదవు .. బస. పురా. 1. 219.

గీ గర్వితారాతిరాజన్యకాండకఠిన, కంఠలుంఠన జాతరక్తాంబుపూర, మజ్జన వ్రతదీక్షాభిమాన ఘనులు, రావువారలు వట్టివారా తలంప రంగా 2 107.

3 కారణముమాలినది, నిష్కారణము.

గీ వెడలిపోయితి నిర్విధి వెంటనరుగు, పెండ్లివారలఁజూడ నా పిన్నతనము, గూల నింతటిలో వట్టికోపమెత్తి, తలుపు బిగియించె మగఁడేమి తలఁచినాఁడొ శుక 2 131

గీ మొలకసిగ్గులు వట్టి కొంకులును వలపు, చాటు నిలుకడ లలఁతివేసములుఁ జూపు, గడియలో వాని దారునఁ గన్నయపుడు, కొమ్మ మారుని జంత్రంబుబొమ్మకరణి శుక 2 434

4 శుష్కము, ఎండిపోయినది

గీ. ఎలమిఁ గూర్చుండి యెలుఁగెత్తి యింపు మిగుల, వట్టి ప్రమాఁకులు చివుళులు పెట్ట నతివ, పాడె . మార్కం. 1. 26

వ అనికిం దనివిసనక వెనుకం దవిలి వట్టియడవి ముట్టి యేర్పు కార్చిచ్చుచందంబునం జతురంగ బలంబులు బారినమరిన .. భార ద్రోణ. 2. 60

ద్వి కనుఁగొని బసవయ్య కన్నుల నగుచు, వట్టి యాకులు గాలివడిఁ దూలుఁగాక, మెట్టలు తూలునే మేటిగాడ్పునను . బస పు 192. పొ 20 పం.

5. పాలుడిగినది

ఉదా వట్టిగొడ్డు

సా వట్టిగొడ్డుతాకట్టు, వట్టిగొడ్డు ఱర్పులచేటు.

వట్టికాలు వి (వట్టి + కాలు) పిక్క వెలుపటి కాలు (శ. ర , బ్రౌ)

వట్టిపోవు అ క్రి (√ వట్టి) ఎండిపోవు, వాడిపోవు

సీ చెక్కుపైఁ జేర్చనచిగురు కెంగేలును వట్టిపోయిన యట్టి వాతెఱయును ... హరిశ్చ. 5. 71.

వట్టిమాట వి. (వట్టి+మాట) లేనిమాట, అపవాదము. (శ ర)

వట్టివరి వి (√ వట్టి) సస్యవిశేషము, అడవి గోధుమ (వృ వి)

ఐ ధాన్యవిశేషము, అడవిగోధుమలు (శ ర.)

వట్టివేరు వి ఉశీరము (వృ వి)

గీ. వట్టి, వేరునాఁగ నుశీరంబు వెలయుచుండు. ఆం భా 2 75

సీ మరు వమ్మ నొందింపుమా నన్నుఁ జేపట్టి వట్టివే రేటికే వనరుహాక్షి. రామా 1 148

ఉ .. నేలుపుమీఁదఁగ వట్టివేళ్ళ గావించిన తాళ వృంతమున వీచుచునుండె .. నైష 6 117

వ తమతమ మేనితాపు కు దాపలంబగు వట్టి వేళ్ళ సురఁటుల కమ్మనెత్తావులు తాళవృంతా నిలంబుల నొలయింప . ఉ రా 7 248

వట్టు అ క్రి 1 ఇఁకు

క బలరిపుఁడు నాకు నిచ్చిన, యంబునిశాత ముఖశోషణాస్త్రమ్ము విని, గ్గళదవిరళజల ధారా,వళిసెల్లం దత్క్షణంబు వట్టఁగఁ జేసెన్ భార ఆర. 4 67

ఆ వరము వడసినైన శరము ప్రయోగించి, వట్టఁ జేసినైనఁ గట్టియైన, వనధిదాట నెట్లు వచ్చుఁబో . భా రా యు 14

ద్వి. మడుఁగులు గడువట్టె మణిగె లోకములు, నిడుములు దఱుచయ్యె నెల్లవారలకు . రం రా ఉ. కాం 164 పు 25 పం.

2 శుష్కించు , ఎండు

క ఏన చని వట్టిపోయిన, కానలఁ గార్చిచ్చు గాల్చు కైవడి బాహా, నలమున నావరులను భా రా యు 762.

వ విప్రయోగ వేదనాదూయమానమానసు డై వదనంబు వఱువట్లు వట్టఁ కాశీ 3 141

3 కృశించు

ఉ దు, ర్వారవిచార భావమున వట్టుచుమోమున దైన్యమొందఁ బూ, జారిపథాటి వచ్చి జల జాయతలోచనఁ జేరి యిట్లనున్ విక్ర 6 124

క అతుల నిరాహారంతపో, వ్రత దారుణనియతి వొడల వట్టివరము లు,న్నతిమై తోఁపగ మరణే ప్సితమతి నయ్యబల దొట్టి పెద్దయునార్తిన్. మార్కం. 8 139.

క. మెట్టక పెట్టక వట్టక, గిట్టక తీర్థముల ముక్తికిం జనరాదే, తొట్టక పొరక యిమ్మెయిఁ, గట్టెదు టను శ్రీ నగంబుఁ గన్నం జాలున్ ద్వా 8 140.

ఉ పయ్యరవట్టె మేఘములు వచ్చుగఁ బాఱె నుద బ్దుముఖంబులై హం 2 24

4 (పశువు) పాలు లేనిదగు

లయవిభాతి విసరెఁ బెనుగాడుపులు మసలె జల దాగమము పసిమిచెడె సస్యములు కసవు దిస లేమిం, బసరములు వట్టె . వరాహ 10 28.

వి 1 పక్కు

ద్వి. మెదటి వట్టులుగట్టి మెలికలు గొన్న, ముదురు జుంజుఱు మీసముల నులికొల్పి హరిశ్చ పూ 2062 పం

2 వరుగు, శుష్కశలాటువు, ఎండుకాయ

గీ మనును శుష్కశలాటునామంబు వట్టు, వరుగనం గను ఆం భా 2 39

3 దూలము లోనగువానికి బలమునకయివేసెడు కట్టు (శ ర)

బ వట్టి, వట్టికాలు వట్టిపోవు. వట్టిమాట,వట్టివరి, వరువట్టు, వఱువట్టులు, వఱువట్లుగొను

వట్నము వి ధాన్యాదులు నించిన గోనె (శ ర)

వ్రట విణ (సం వర్తులమ్ శ వ్రట) వర్తులము గుండ్రము (శ ర)

జ వ్రటన, వ్రటించు, వ్రటిలు

వ్రటన వి (√ వ్రట) వర్తులత్వము గుండ్రన (శ ర)

వత్రుపడు (వ్రటము + పడు) అ క్రి తక్కువగు.

చ సరియగు నాకు దివ్యశరజాలములం దలపోసి చూడ నన్నరుఁడు దృఢత్వలాఘవ గుణంబులఁ దక్కువ దూరపాతవి, స్ఫురణఁ గరంబు వత్రు పడు భూవర సౌష్ఠవరేఖ నేమియుం, దొర యఁడు ధైర్యశౌర్యపటు దోర్విభవంబుల హీనుఁ డెంతయున్ భార కర్ణ 1 231.

గీ సిద్ధమునికోటి గొనియాడ జిష్ణుబలము, వర్ధ నము నొందెఁ దమలోన వత్రుపడక ... హరి. ఉ 10 182.

క జననాథ యిదె శకుంతల, యనసూయారుం
ధతులకు వణుమాత్రం బై,నను వట్రపడదు
శీలం,బున నీయెడకింతి ననిచి పుత్తెంచుటయున్
పి శకుం. 4 109

వట్రుపెట్టు స క్రి (వట్రము + పెట్టు) 1 తక్కువ
పఱచు, తగ్గించు 2 లక్ష్యపెట్టు
ఉదా వాఁడు నామాట వట్రపెట్టఁడు (శ. ర)

వట్రుము వి వక్రాకుతిత్తి.
ఉ మైనపుటంటుపల్వగల మచ్చులచాలొరగల్లు
కట్టెలున్, దూనిక నాలుగేన్నొరలతోఁ దగు
వట్రములోన నున్న వా,నానగరోద్భవంబులగు
నాణెము లుండెడు సంచిఁ గొంచు బే,రానకు
వచ్చు నన్నయదురంధరుఁ డంగడికిన్ గణింపఁ
గన్ శుక 1 420
చ మెలివడు శీఁగచుట్ల జిగిమించినపాగ జిమంగ
పచ్చడం, బలవడు చల్వదోవతి యొయారపుగంద
వుఁబూఁతడొల్లు వో,గులు మణిముద్రిక ల్వలపు
గుల్కెడువీడ్యము చంకవట్ర మం,త్రములతుద
ముచ్చెలున్ వెలయు గుప్తగుణుండను వైద్యుఁ
డొప్పగున్. హంస 1. 233
విశ. హ్రస్త్వము, పొట్టిది. (చూ వట్రపడు)
జ వట్రపడు, వట్రపెట్టు

వట్రించే అ క్రి (√ వట్ర) తిరుగు,పరాఙ్ముఖమగు.
గీ వాహనము నెక్కి కైదువ,బలమ మిగులఁ, బట్టి
మొనతల నెంతయు భయరసంబు, గదిశి
వట్రించు నృపులకుఁ గలుగు భ్రూణ, హత్యఁ
బోలుపావం బవి రాదిమునులు. హరి ఉ 1 105

వట్రిలు (ల్లు) అ క్రి (√ వట్రించే.) 1 ప్రవర్తిల్లు.
చ. నినుఁ గొనియాడనేర్తు నన నిక్కువ మెవ్వఁడు
శక్తియుక్తుఁ డె,వ్వనిమనము వ్యనీషయును
వట్రిలు నెవ్వనిజిహ్వాసాగు నే, యనువు ప్రశంస
చెప్పు సకలార్థ సహిష్ణుఁడ వీవు ... హరి ఉ
6. 50
ద్వి వంగకాయలు కట్టుకొంగులఁ బొదివి, లింగ
సన్నిహితుల భంగి వట్రిల్ల! బస పు.
2. 391.
ద్వి. అక్కజం బొలయ నుదాత్తత వెలయ,
నిక్కంబు సంధిల్ల నియతి వట్రిల్ల.. పండితా.
పురా. 137 పొ.

2 కలుగు, జనించు
క. దమఘోషసుతుఁడు తద్విభ,వము సూచి
సహింప కలుక వట్రిలఁగాఁ బీ, రముడిగ్గి నిలిచి
నిజహ,స్తము లెత్తి మనోభయంబు దక్కిన
వాఁడై భాగ 10 ఉ 786
ద్వి. అనవుడు హర్షించి యావిప్రద్విజుని, వనిత
పుత్రులునాకు వట్రిల్లి రేని, నంబిపేరిడుదు దావలి
నెందరైన పండితా మహిమా. 287 పొ
ద్వి పువ్వు వట్రిల్లనోపునొ కంటిపోటొ... బస.
పు 66 పొ. 30 పం
3 తిరుగు
ఉ వట్రువగుబ్బలుం దొగయువాతెఱయుం జిఱు
నవ్వువెన్నెలల్, దొట్రిలుముద్దుమోమును దళు
క్కనుమేను వెడందసోగయై, వట్రిలు కన్నుఁ
దోయి నిడువాలుఁగురుల్.. విజ. వి 2. 46.

వట్రువ వి. వ్యంజనముతోఁ జేరిన ఋకార చిహ్నము.
గీ వట్రువయు ద్విత్వమును గల వ్యంజనంబు,
ప్రాసమై యుండునెడఁ బెఱప్రాసములకు, వ్యంజ
నంబు సమాక్షరంబైనఁజాలు, వాని పై
నేస్వరం బైనఁ బూనవచ్చు అప్ప. 3. 293
విశ గుండ్రము, వర్తులము
సీ. నడుము వట్రువగాఁగ వెడఁదయై కఱకెక్కి
యొప్పార వెలసి పేరురము దనర హరి.
పూ. 6 177
క తూమెఁడు రసమునకుం దగ, హామెఁడు
పుండ్రేక్షులతలు వట్రువగలతా, దామములఁ
గట్టి హర 2 9
క అనుటయు రసలింగము నిడు, తనవట్రువ
ప్రేఁపసజ్జ దంతవుబరణిన్. మనుచ. 1. 78.
క్రి విశ గుండ్రముగా, వర్తులముగా.
ద్వి మరఁటి వట్రువగాలి సుడియంగఁ ద్రిప్పు
హరిశ్చ. పూ 782

వట్రువముస్తె వి చక్రల (వృ. వి.) (శ ర)

వట్రువసుడి-వట్రువ, వట్రుసుడి (శ. ర.)

వట్రుసుడి-వట్రువ వి వ్యంజనముతోఁజేరిన ఋకా
రమునకు గుర్తు
గీ కొమ్ముమ్రకారలు మఱి ద్వివర్ణమ్ము లగుట,
వానియెడమవి గురువులు వట్రుసుడులు,
ప్రాణములు గాన వానిడాపలను గల్గు, నక్క
రములెల్ల లఘువులు నిక్కముగను. అప్ప
4 49.

వశర విశ. (వటర?). సమర్థుడు, నేర్పరి.
ద్వి వశరవై కొంచెపువారిపైఁ జూపు, వటన మామ్ముందఱ నడవ దెల్ల పుడు .. ద్వి భాగ. 8 స్కం.
('రవర' కు మాఱు రూపము. శ. ర.)

వరరము నం వి అ వుం నీటికుండ.

వరరుఁడు నం విశ అ ఆ అ 1 మొద్దు, మంద బుద్ధి, మూఁఢుడు 2... దుష్టుఁడు
వి ఆ వుం 1 బుద్ధిహీనుఁడు, అవివేకి, మూర్ఖుఁడు.
2 శఠుఁడు, దుష్టుఁడు. 3 వైద్యుఁడు

వరారి–వటారి విశ సమర్థము.
సీ. మకరంద మాని మైమఱచిన గొనయంబు వెడ ౹మోయఁ గడివోనివింటితోడ, జలజ కేసరరాజిఁ జల్లెడు మూఁకగా దాఁటు వరారిరథ్యముల తోడ, . . గీ ... నిండునెలతోడ వలరాజు నిర్జరేంద్రు, నళకు వేతెంచె భుజబలోత్సాహ మెసఁగ ఉ హరి. 2 194

వడ[1] వి 1 వేఁడిమి, పరితాపము
సీ అడరునిట్టూర్పులు వడచల్లఁగా ముక్కు పుటము లొండొంట సుప్పొంగి తవర . హరి ఉ. 9. 225.
వ సత్యభామ సానూయంబుగ వాసుదేవున కిట్ల నియె.
క కలిగె నొక జాంబవతి వెన్నెల వడఁబడె దేల వలపు నీతల వేగెన్, బలియకు వేసవతులుగల, పొలఁతులచే పాటుపడక పోరా దనియెన్. ఉ. హరి 3. 115.
సీ ఉడివోనివేఁడినిట్టూర్పుగాడుపుల బల్ వడలఁ గెంజిగిమోవి వాడువాఱ . నీలా 2. 83.
మ. కమలాప్తోన్నమదంశుజాలములు దిగ్భాగం బులం ౹గమ్మినం, గుమురాంతఃస్థితలక్ష్మి యెండ వడసోఁకుల్ సైఁపఁగాలేక ప,త్రముల న్నాటుగఁ జేసి కప్పుకొనియెన్ ... పారి. 2. 68
2 వేఁడిగాలి
మ. స్ఫురదారణ్య మహీధరాపరసముద్భూతో౹గ్ర జీవానలో,త్కరవిస్ఫారశిఖాలిఁగూడి ... ప్రీచ్చె వడ... లోకుల్ భీతిఁ గంపింపఁగన్ కు. సం. 6 793
3 తాపము.
ఉ ...నృపాలతనూజుఁడు చిన్నపోయి మ,ధ్యం దిన వేళ ... అగళపూరిత తోయమందుఁ దృ,ప్తిం దురగంబుఁ దాను వడఁదేఱి మహా తపభీతి నయ్యెడన్. విక్ర 3 77.
సీ వేఁడిమి వెదచల్లు వెన్నెల వడకునై చెయ్యి మోమున మాటు చేసికొనుచు .. యయా. 5 118.
ఆ వేల్పుగట్టుగవుల వెలువడి వడదేఱఁ జదలు వాఁకనీట జలకమాడి ... పారి. 4 44.
4 ౹శమము, బడలిక
క .. కవేర దుహితృ మ,రాళీధ్వను లెపఁగు గాడ్పు ౹ప్రతివడ యుడిపెన్ ఆము 6 92
ఉ తేలెడు కన్నుదోయి వడదేఱెడు ముద్దుమొగంబు సారెఁ గై , ౹వ్రాలెడు గొప్పకొప్పు వసివాడెడు నన్నువగౌను కాఁకలం, దూలెడు లేఁతమేను నయి తొట్రిలు నమ్మగవాలు . పాండు. 3 65.
వ. వెండియు నక్కుండలి శశయనుండు ... భీతుల వడఁదీర్చుచు సూతులఁగడతేర్చుచు .. ఉ రా 2 61.
5 ఆఁకటిబాధ, తుద్బాధ
చ .. ఇప్పుడొక కాటియచే వెతఁ జెందివాఁడ వి,ద్దినమున నీకుఁ గల్గు వడఁదేఱఁగఁ గర్కరికా ఫలావళుల్. శుక 3. 417.
6 దప్పి, దాహము.
చ. తొడిఁబడ నమ్మ యక్క యని తూలుచు దీనత దోయిలొగ్గుచున్, వడమఱి తేఱఁ దేఱ వల వాక్యము లెన్నక ఆము 2. 59.
చ చెలిమనమోవిపానకముచే వడఁదేఱక మోము మోమునం, బలుమఱు జేర్చి.. ఉ రా 3. 122.
రగడ కొడిసె తింత్రిణీకులము విదిర్చె, వ్వడవింది జనావళివడఁ దీర్చెన్ ... బహు 2 13.
7 హిమము, మంచు
ద్వి. మడువులలోన హేమంతకాలమున, వడఁజల్లు తఱిఁ బంచవహ్నిమధ్యమున ,.. ద్వి. పరమ. 2 50 పా. 18 వం.

వి॥ ఉష్ణము, వేఁడియైనది (చూ వడగాలి)

జ వడంబలి, వడగాలి, వడగోము, వడదాఁకు, వడఁదేలు, వడపప్పు, వడపిందె, వడముడి,

వడ² వి గారె

సీ పొల్పు మాషాపూపము వడయనంగను ఆం భా 2, 255

సీ ఖండశర్కర జున్ను కఁడచక్కెరలు దోసెలు వడలేపె మెపాసెములతోడ భీమ 1 60

2 మిరెపకాయలు లోనగు సంబారువులుచేర్చి చేసిన గారె.

సీ కలవంటకము లిడ్డెనలు వడ లప్పము లతిర సమ్ములు తేనియలు ఫలములు ఉ రా, 6 122

మ కలమాన్నంబులు పప్పు లప్పడములున్ గారెల్ వడల్ బూరెలున్, ఫలముల్ చక్కెర లుక్కెరల్ సిగరలుం బచ్చళ్లు సద్యోఘృతం,బులుఁ దేనెల్ పరమాన్నముల్, పలురసంబుల్ కూరలు నున్నన్నుగాఁ, గల నానావిధభక్ష్యభోజ్యములు వేడ్కన్ సీతవడ్డించినన్ సమీర 5 115

వడ నం వి అ స్త్రీ భక్ష్యవిశేషము, గారె

వడంబలి వి (వడ1+అంబలి) ఒక విధమైన అంబలి, తాపమును పోఁగొట్టునట్టి అంబలి

వ ...పుండ్రేక్షురసపాపకంబులు వడంబలి బేడలు వేపుడుసెనగ లనుపగుగ్గిళ్లు .. ప్రబంధ 112

వడఁకాడు అ క్రి (వడఁకు+ఆడు స్వార్థమున) కంపించు, వడఁకు

క సమరాంగణంబు కడుఘోరముగా నిరువాఁగుఁ బోరు రథసంబున ది, క్పమితి వడఁకాడె భార. భీష్మ 2 290

క వెడవిలుతుకీర్తిజాలము, వడువునఁ జంద్రాతపంబు వాలుటయును ము,న్నుడుకెత్తిన డెంద ముతో, వడఁకాడెడుధైర్య మెడల వగలఁ బొగులుచున్ భా రా. యు 38.

క వెలఁదికి మన మొనరించెడు, చలువలు రవి మేసినైన శైత్యము నొందున్, బలుకులు వేయును నేఁటికి, వలిగొని వడఁకాడుచుండు వైశ్వానరుఁడున్ పి శకుం 3 45

శా . వహ్నాయ, త్యంతంబున్ శిశిరత్వ మొంది నను గోత్రాకుల్ వడంకాడినం, గుంతీసూనుని చేతఁ గర్ణున కనిం గోత్పాటు వాటిల్లునే భార కర్ణ 3 275,

వడఁకు-వణఁకు (రూ వడంకు) అ క్రి. కంపించు

సీ పడఁతి నీకరములుపట్టఁగఁ దివిరి శంకించి వడంకెడుఁ గేలుసూడు భార విరా 2 47

ఉ ధాక నరాతు తెల్లను వడంకుచుఁ గప్పము లీక యానతు, ల్గాక విప్ర 1 43

క మేను గరుపాఱఁ దమి న,మ్మోని జపముఁ దపముఁ దన్ను మఱచి యనంగ, గ్లానిఁబడి కదిసి వడఁకుచు, హీనస్వర మెసఁగఁ బ్రోవవే నన్ననుచున్ మనుచ 6 34

క. ఉసు రసురంనుచుం బొరలును, గసరును బన దఱిఁగి వెసను గడగడ వడఁకున్ ... నీలా 2. 84

వి 1 కంపము

సీ వైవర్ణ్యములు సెంది వడఁకులు దొడరి యశ్రులు జాటి గద్గదికలు కడంగి .. హరి వు 8 183

సీ చిలువమేపరి పుల్గ బలు చట్టు పలఁబుట్టు గాడ్పుచే నొదవిన కాళ్లవడఁకు ... ఉ రా 2 214

మ బెరపె న్నేన నిగిడ్చినట్లు వళు లుబ్బెన్ దుర్బలాంగంబు లం, కురము ల్పాపె రదంబు లంఘ్రులవడంకు ల్దీఱె నాలారులై ... పారి 5. 46

క. శిశిరమరుదెంచె నంతట, నిశలాయతగతివహించె నెత్తమ్మిగ్నెతెగల్, కుశలత డించె దినంబులు, కృశియించె వడంకుముంచె నెల్లజనములన్. ఉ. రా 5 279

సీ వడఁ కనఁ గంపాఖ్య యడరును ... ఆం భా 1 143

2 హిమము, మంచు.

(చూ వడఁకుగుబ్బలి, వడగల్లు.)

జ వడఁకాడు, వడఁకుఁగొండ, వడఁకుమల, వడఁకుగుబ్బలి, వడఁకుమెట్టు, వడగల్లు, వడగవ్వ, వడవడఁకు, వడవడఁకులుగొను

వడఁకుఁగొండ వి (వడఁకు+కొండ) చలిమల, హిమవత్పర్వతము

ఉ ...కయ్యపుం, బబ్బము లాచరించు మునిఁ
శాఖఁగఁబట్టివడంకుఁగొండ పేరుబ్బడఁగించి ...
రామా 1 26

వడఁకుమల వి (వడఁకు+మల.) చలిమల, హిమ
వత్పర్వతము

మత్తకోకిల .. మరుమేపుకందొర మామగా, నేటి
నీటి తపంబుచేసెనొ యీవడఁకుమలంచుఁ దా,
మాటికిం గొనియాడుచుంజని మన్న జేఁడట
ముందటన్ యయా 2 41

వడఁకుగుబ్బలి వి (వడఁకు+గుబ్బలి). చలిమల,
హిమవత్పర్వతము

సీ కలశ పారావారకన్యకామణి వాఁగఁ గమ్మ
దమ్మివసించు గట్టువట్టి,వడఁకుగుబ్బలి రాచవారి
కుమారి నా సింగంబు నెక్కెడు సింధుతనయ..
వరాహ 9 58

సీ తనమేను గరుపారఁ దమి మీఱ శశిధారి వడఁకు
గుబ్బలికన్నె వడఁకుఁదీర్ప. ఉ రా 2 28

క ఉడుగక పొడమెడుభయమున, వడఁకుల
గుబ్బలికుమారి వడవడ వడఁకెన్. హర 7 78.

వడఁకుమెట్టు వి హిమగిరి.

మ. పడవాలున్ ఘటియింపు మంచు దివిజుల్
ప్రార్థింప నవ్వహ్నియుం, దొడుకుంద త్తడి
జోదుతేజము సుధాంధోవాహినీవారి ని,ల్పుడు
నయ్యేఱువడంకుమెట్టకడ జెల్లుందార్ప నా
జెల్లునం, బొడమెన్ చం. రా 3. 6

గీ చారు లెఱిగింప వింటి దుర్వారభయద, మైన
యీ వార్త నీవుఁనా యాజ్ఞవడసి, తడయకించుక
యిప్పుడివ్వడఁకుమెట్ట, దొర గడియ వేఁగి నీ
నేర్పు కరము మెఱయ. పి. శకు 1. 236.

వడఁబోయు సం క్రి (వడియన్+పోయు,) వడిఁ
గట్టు, వడియఁగట్టు (శ. ర)

వడగల్లు వి బౌ (వడకు+కల్లు) బ వడగండ్లు, వడ
గండులు. వర్షోపలము, వానకురియునపుడు పడెడి
రాయి , వానరాయి

మ వడి నమ్మేఘచయంబులం దొరఁగు దుర్వా
రాద్భుతాసారముల్, వడగండ్లుం జెరయంగఁ
దీవ్రవిసరద్వాతూలుతోఁగ్గూడి... హరి.పూ 7,
164

చ తరుణులు చంచలాలతలు తత్కరఖాండని
కాయ మంబుదో,త్కరములు పాలుఁ దేనెలు
ఘృతంబులు వాన లఖండ ఖండ శ,ర్కర
లును ద్రాక్షపండ్లు వడగండ్లును శోభనభుక్తి వేళ
దొ,ల్కరినమయంబు పేరెలమిఁ గై కొనకుండునె
భోక్తృసస్యముల్ నైష 6 121.

వ అప్పటప్పటి కుప్పతిల్లు కప్పురంపుటురవడి వడ
గంటి చాలునేలుకొన ... సమీర 6 152.

క పుడమిఁ దనయాజ్ఞ సేకొని, నడపిన దంపతుల
మీఁద నలి మరుఁ డింపే,ర్పడఁ బుష్పవృష్టిఁ
గురిసిన, వడువునఁ దొలువాన గురిసె వడగండుల
తోన్. కు. సం 8 855

సా దరిద్రుఁడు తలఁగడిగిన వడగండ్లవాన

వడగవ్వ వి (వడఁకు + గవ్వ) మత్స్య విశేషము.
(శ ర)

వడగాలి వి (వడ[1] + గాలి) వేసవియందు పడమర
నుండి వీచు నిప్పుగాలి

పీ వడగాలియైన నప్పడఁతియూర్పులచెంతఁ బరఁ
గిన మలయాద్రి పవనుఁబోలు భా రా
అర 278

సీ తవలోన బడబాగ్ని దరికొని మండియు వడగాలి
మీలపై సుడియనీక .. ద్వా. 2. 190

సీ పగలింటి . , వేసవి వడగాలి నోసిన తేఁదీఁగ
క్రొక్కారుఁ గని మవ్వమెక్కునట్లు. కు సం
7 897

వడగొను అ క్రి (వడ + కొను) వేసవిని వీచు
నిప్పుగాలిచే తాపమునొందు

ఆ. అకట మనము వచ్చినది గడుదవ్వు నేఁ,డప్పు
రంబు సొత్తమని తలంచి, తఱిమి నడచిఱిమి
లతాతన్వి యిది వడ,గొనియె మోచితెమ్ము
కొంతదవ్వు. భార. విరా. 1 151

వడచే—వడుచే స క్రి. (√ వడియు) పోయు,
కార్చు (శ ర.)

వడదాఁకు అ. క్రి (వడ + తాఁకు) నిప్పుగాలి
సోఁకు

క కొండవడ దాఁకి వాడి యె,కొండును దెస లేక
యేడ్చు కోమలతను నా,ఖండలసమానుని
శిశువు, నిండినకృపగోరి చేరి నెఱినంబుదముల్,
హరి. ఉ 9 9

క ఉడురాజదీధితులఁ దిరు, గుడువడి తపియించు చును శకుంతల యుండెన్, బుడమి జనంబులు వెన్నెల, వడదాఁ కనుమాట నిక్కువం బై యుండెన్ పి శకు 3 174

వడఁదేఱు అ. క్రి (వడ1 + తేఱు) శ్రమనొందు.

ఉ తేఁకువ దప్పి దప్పి వడదేఱెడుఁ గన్నులు మున్నువంటియా, తూఁకువ లేక మేను గడుఁ దూలియయున్నది పి శకుం 8 69

వడదోలు వి (వడము + తోలు) 1 గవుండ్లవాఁడు మొలకు కట్టుకొనెడు నిడుపుతోలు.

క మోకును నిచ్చెనయును దా, టాకులబందంబు మెత్తనగువడదోలున్, జొకగు కత్తుల దొన యును, దూకంబునఁ బూని నిల్చెఁదొయ్యలి యెదుటన్. సురాభాం 58

మ మొలచుట్టున్ వడదోలు .. తనరఁ బ్రాతః కాలమం దెప్పుడున్ . చెన్న 5 252

2. వేఁటకాఁడు శరీరమునకుఁ గప్పుకొనెడు నిడుపు తోలు.

క. వడతోళ్లను ముప్పిళ్లును, నడిదంబులు వెడఁద వాతియలుఁగుల పొదలున్, దడవిండ్లుఁ బంది గోళ్లును, గెడలుం ధరియించి భటులు కెలఁ కులఁ గొల్వన్ భల్లా 3 (శ ర)

వడప వి కొబ్బరి మొ చెట్ల మొదళ్ళను చుట్టియుండు వలవంటికప్పు (బ్రౌ ని)

వడపప్పు (వడ[1] + పప్పు) శ్రమపరిహారార్థమై నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు

సీ . కప్పులేటిన వడపప్పుతోడ .. అము 2. 73.

సీ బడలినవారికి వడపప్పు పానకా లవఁటి పం ణ్లోపినయన్ని గలవు ప్రబంధ 57.

వడపిందె వి (వడ[1] + పిందె) 1 తాపము తీఱుటకై వాడెడు ఊరఁబెట్టిన మామిడిపిందె.

చ. అరుణగభ స్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం బొడతేర గిన్నెలోఁ, బెరుగును వంటకంబు వడపిందెలునుం గుఱువంగఁబెట్టి . . కాశీ 4 114.

(వడపిందెలను విశాఖమండలమున నీరు కాయ లందురు)

చ. పలుచని యంబళుల్ చెఱకుపా లెడనీళ్లు రసా వళుల్ ఫలంబులును సుగంధి శీతజలమ్ముల్ వడ పిందెలు నీరుఁ జల్లయున్ . . అము. 1. 81

రగడ కొడిసె తింత్రిణీకులము విదిర్చెన్, వడపిందె జనావళి వడఁ దీర్చెన్ బహు 2 18

2 వేఁడిచేత రాలిపోవు పిందె.

క వల పలుమాట లనిమిష,పాలక యెల్లింట వేఁట ఫలియించు తరు,త్రాలతపఃకల్పకమున, రాలెడు వడపిందె నీమరాజ్యం బనఁగన్. కవిక. 6 42

వడపు వి కొండపై పఱుకుక్రింద నుండు గుహవంటి చోటు (బ్రౌ ని)

వడపోయు స క్రి. (√ వడియు) వడియఁగట్టు, నీళ్లు లోనగునవి గుడ్డతో తేర్చు

వ వడపోసినట్లున్న వెన్నెలనిగ్గు నాటుకొన్నట్లు విరహపాండురంబగుతనువు తనపయిం జేర్చు కొని మృ వి 2 84

వడభి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ - వలభి.

వడము వి దండ

సీ ముత్తియములు, కట్టువడంబులు గట్టినూళ్లను సుద్ది సరితీఁగె మినుకులు సందిదండలు భశకు 3 77

ద్వి తిరముగా నిడుపచ్చైతిరునామములును, దిరుమణి వడములుఁ దిరుచూర్ణములును,... ద్వి పరమ 3 187 పా

జ . వడదోలు.

వడముడి వి (వడ[1] + ముడి) (శత్రువులకు) తాపము కూడించుచోటు, భీముఁడు

సీ. వడిముడియును నీవు వాయువాసవుల శక్తులు ధరియించిన దుర్జయులరు భార శాం. 1 140

క. వడముడి యరిగినతెరు వేర్పడఁ గని వేవేగ రథము వఱపెం గదియన్

వ ఇట్లు భీమసేనుఁ జేరంబోయి ... భార భీష్మ 2 368, 369.

సీ పెనఁగి వాయుతనూభవుని నివ్విధమ్మునఁ బడ వేయ నవ్వడముడియుఁ గినిసి . జై . భా. 2. 85

వడలు అ క్రి పుష్పాదులువాడు. (శ ర, బ్రౌ. ని)

వడవడ వి. వడ్డఁకుటయం దగు ననుకరణము

గీ. ధూళి పెల్లుగ నెగయంగ నేల గోడి, వడఁగఁ
జనుమూఁకఁగని వడవడ వడంకి... భార విరా
5 286

క. వడవడ వడఁకుచుఁ గ్రమ్మఱ, నడుగులపై
వ్రాలి యో మహామతి యే నెక్కడ కర్ణ శేష
మెక్కడ, నెడలింపఁ గదయ్య దురిత విషనిధి
వలనన్. భోజ రా 3 87.

గీ. గొఱగొఱం బను పందుల ఘుర్ఘురంబు, బెడి
దములఁ బుడమియు వడవడ వడంక. నెపుడు
నెడయాని చీకట్ల నివము గొనుచు, నొంటిఁ
జొర రానియట్లుగా నుండె మఱియు యయా
1 44

వడవడఁకు వి (వడఁకు+వడఁకు) మిక్కిలివడఁకుట.
సీ వడఁకనఁ గంపాఖ్యయడరుఁను వడవడఁ కన నతి
కంపంబు దనరుచుండు ఆం. భా. 1 153
(చూ వడవడఁకులుగొను)

వడారము క్రి వి బొత్తిగా (శ ర)

వడవడ(ఱ)ఁకులుగొను అ క్రి. (వడఁకు+వడఁకు+కొను) మిక్కిలి వడఁకు.
క కుడిచేత మాంసఖండము, లెడ కేలను మద్యరస
సహితమగు కంచుం, గుడుక యు ధరించి ముద
మున, వడవడఁకులు గొంచు నతఁడు వచ్చెం
గుడికిన్. శివరా. 4 38

వడసాలె వి తంతువాయభేదము, సాలీలలో నొక తెగ
వ .. కమ్మరి వడ్రంగి కాసె కంచర యగసాల
వారును అడికారి వడసాలె సాలె సాతుసాతిన
సాతాని కటికవారును ... హంస 3 28

వడి[1] వి 1 వేగము.
చ. . వడిగొని వార్ధి నిట్లు దరువం దరువన్ విష
ముద్భవిల్లి ... భార ఆది. 2 15
క. ఆ రథనివహంబులు న, వ్వారణములుఁ బెరలి
మరలి వడిఁ బఱచుటయున్, భార. భీష్మ 2
294
ఉ ... కృతాభ్యసనలోటను దంతపుమెట్ల వెంబ
డిం, జేవడి వీణె మీటుటలు.. ఆము 1 62.
(చేవడి–చేతివేగము.)
క. కావేరి దరులు గట్టంగ, వేవే వల్లవుండు దవదు
వ్వెట్టికి రామినిం, ధా ఘానినుదుటి కనుమోం,గా
వడిం గరికాలవిభుండు గాలం దుడిచెను
కొణిదెనశాసనము శ స. 1146

2. శౌర్యము
చ ... ఎంతయు భీతిఁబొంది రా, హరియు
నరుండు గర్వపడి కంత విఘాత్యుఁడు దప్పె వాని
కిన్ . భార కర్ణ 3 377
క. ఉడుపతి దరమిన వడిచెడి, గుడిగుండంబుల
మరుంగుగొని యలశశియున్, బడమటి కరిగిన
వెనుకను బడి చను తమమనఁగ నీడ ప్రాగ్దిశఁ
దిరిగెన్ రా వి 3 22.
సీ విభవంబు గలనాఁడె వెనువెంటఁ దిరుగుట వడి
యున్న నాఁడె మావార లనుట రామ శ
77.

3. శక్తి, సామర్థ్యము
క తడిగంట నెపుడుఁ దఱుఁగక కడి దఱుఁగఁగ
వడియుఁ దఱఁగి గాసిం బుడమిం, బడినఁ గన
రాక మంచపుఁ, దొడుగఱలె రట్టె రుజలతో
నేమందున్ మనుచ 3 131
శా అన్నా నే ముదివాఁడ లేవ వడి లే దెందెందొ
నీ వేఁగఁగా, సన్నాహంబున వచ్చినాఁడవు
గదా .. సమీర 7 65
ద్వి దడదడఁ దాఁకుచుఁ దగులుచు మఱికి, వడి
దెచ్చుకొనుచుఁ బోవక నిల్చు కొనుచు ..
పండితా వాద. 202

4 తైక్ష్ణ్యము
క ఎండవడిచేత వాతెఱ, యెండ వడి న్నడచి
మూరు శేరితలహరి, మండలఖాండవఖండన,
పాండిత్యమునం దనర్చుపాలేటదరిన్ పరమ
4 223

5 కాలము
సీ వడిసావి యెఱుకు విన్బడి గంటబలుమబ్బు
కొక్కు గుంపుల కిడ్డ కొఱుకులనఁగ .
చంద్రా 5 52
క ఇంత యెఱుంగవు సైన్యము, లింతవడిం దలలు
చీరె లెఱుఁగక మోహా, క్రాంతంబు లయ్యె ..
భార విరా 5 215
సీ వల్లభ చూచితే వైధవ్య మొక్కింత వడియైనఁ
గైకొన వలసె నాకు .. భా రా. యు 392,

క. వెడఁగు పడి యచటఁ జెద్దయు, వడి నిలిచి తలంచుకొని యవశ్యంబును ని,ప్పు డితనిఁ బెగఁ జూడక చొ,ప్పడునే యావిప్రశిశువు ప్రాణం బనుచున్ నిర్వ 10 78

సీ ఇందిరాధిప వాకు నింక నొక్క విచిత్ర రూప విలాసంబు చూపుమనినఁ, దాపసోత్తమ వన్నుఁ దప్పక యించుకవడిఁ జూడు మన మౌనివరుఁడు నట్లు, చూడంగ... వరాహ 9 111.

(కాల మనునర్థమునం దిది ఇంచుకాదిశబ్ద పూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడు ఉదా ఇంచుకవడి)

6 దారము మొదలగువాని పిరి.

సీ నులిగొన్న చెలఁది పుర్వులనూలివళ్లనా నమరెడు ముడుతకన్బొమలవలన... కళా 3 83

క. వడి దారము చెవులుం ద్రొ,క్కుడు పలకయు దిండు కదురు గుంజులుమం ద్రొ,క్కుడు బొమ్మ యునుం ద్రిప్పుడు, పుడకయునుం గలుగు రాట్నములు గైకొనుమన్ శుక. 2 419.

చ కాటిసె,న్నడుము బిగించి పొగజతనంబునఁ గైఁగరమంటి మీనముల్, వడినిడి యంగి చేతు లెగవైచుచు వచ్చి రమాత్యు లత్తరిన్ ... రా వి 5 37.

7. పురిబిగువు. (శ ర.)

8. పురిబిగువునఁ బడుచిక్కు. (శ. ర.)

9. వడియఁబోఁత

ద్వి కడివోనిపన్నిటఁ గడుఁబెక్కుమార్లు, వడులు దేరిచి మించ వాసనంగట్టి, నవనీతంబు చాయఁ, గలిగి వెన్నెలసోగకణికలో యనఁగఁ, దెలివొందు నిడువాలు తిరుమణుల్. . ద్వి పరమ 188. పా. 10. పం

10. కొన్నియెడల నిది వాక్యాలంకారముగా నుపయోగింపఁబడును.

సీ వాహినియగు దానివడి మూఁట గుణియింపఁ బ్రతననాఁ బరగు . . భార. ఆది 1 80

విశేష ప్రయోగములు

1. వడిగుప్పిగంతులు. బ బాలక్రీడా విశేషము

సీ వామనగుంటలు వడిగుప్పిగంతులు చెఱకుల పందెముల్ చిమ్మగూాయి . హంస. 3 148.

క్రి. విశ. వేగముగా.

చ కడుపున శూలమెత్తి వడి గానిలి ప్రాణము లేఁగువట్లయై, తొడిఁబడ హంస 1 254

జ వడికట్టు, వడికాఁడు, వడికాలము, వడిగలతనము, వడిగలవాఁడు, వడిగొను, వడిగొలుపు, వడిచుట్టు, వడిపెట్టు, వడియెక్కు, వడిపడు, వడివేయు

వడి[2] వి (సం యతిః - ఛంద) – యతి.

చ వడియును ప్రాసము న్గణము వర్ణవ లర్థము శబ్ద మొప్పునే, కడమయు లేదు మత్కృతికి రుక్మా 1 27

వడిఁగట్టు స క్రి (వడియన్ + కట్టు,)(క ఒడిఁగట్టు) (ఒక పాత్రముఖమున గుడ్డకట్టి నీళ్లలోనగు ద్రవపదార్థములను) వడియఁబోయు (శ ర) సిద్ధపడు అనునర్థమున ఒక కవి 'ఒడిఁగట్టు'నకు అపరూపముగా దీనిని ప్రయోగించినాఁడు

క గడిదేటి జారవిద్యకు, వడిఁగట్టి దురంత కంతు వనజశరాళిన్, బడఁజాలనికతమున నా,వడువున నత్తొగటి బోటి వర్తిలఁ దొడఁగెన్ హంస 2 25.

వడిఁబెట్టు స క్రి (వడియన్ + పెట్టు) పాత్ర ముఖమున గుడ్డకట్టి నీళ్లలోనగువానిని వడియఁగట్టు

చ మానసంబున నెలకొన్న క్రోధరసమున్ వడిఁబెట్టుచు నున్నకై వడిన్ . పారి 1. 113.

క మడుగులు బావులు కొలఁకులు, వడిఁబెట్టిన యమృతరసము వడువున నిండా, రెడు నిర్మల జలములచేఁ గడు రమ్యంబయి జగతి నెగడు పొగడొందెన్ భోజరా 3 185.

సీ. వడిఁబెట్టి లోఁ జిఱికడము సాఁబాలూన్పఁ జెలఁగు సంబారంపుఁ జింతపండు... ఆము 2 97

వడకట్టు వి (√వడి1) కుండలపై నిర్మించు నకిషీపని.

గీ తీర్పిపూదెలు కులుకులు త్రేటగట్లు, గెఱల మురుపులు వడికట్లు కిఱుదుకట్లు, బొద్దు టీనలు నునుపులు మొదలుగాఁగఁ, బనులు నిర్మించుఁ గుండలపై నతండు హంస. 5 18

వడిఁకాడు విశ (వడి[1] + కాఁడు.) 1. వేగవంతుఁడు 2. శౌర్యము కలవాఁడు. (శ. ర.)

వడికాలము వి. (వడి[1] + కాలము) వేసవి.

క తొడిగినపాముల విసమును, మెడవిసమును నొసలిచిచ్చు మెట్టులవడియున్, ముడివడఁగా వడికాలము, గడవుట కడునరిదియయ్యెఁ గఱ కంఠునకున్ ద్వా 9 13

వడిగలతనము వి (√వడి[1]) శౌర్యము, శూరత్వము

క. వడిగలతనాన నీగిన, విడిముడిపనఁ బ్రాభవమున విజయనగరిలోఁ, గడునెన్న నేర్చఁగలమేల్, నడకలఁ బెదవేంకటాద్రినరవరుఁ డొప్పున్ రాఘవ పీఠి 1 37

వడిగలవాఁడు వి (√ వడి[1],) శూరుఁడు.

సీ వడిగలవారిని బడబాది బలమిట్లుగడలఁబోవఁగ నీక నడపుదాత . రా వి 5 8.

(ఇచట సముద్రపరముగాను రాజును శ్లేషించినాఁడు.)

వడిగొను అ క్రి (వడి[1]+కొను.) 1 వేగముగలుగు, త్వరపడు

చ. వనజాయతేక్షణునిమట్టఁదలంచి మహోగ్ర హుంకృతుల్, వడిగొనఁ గొమ్ము లొడ్డికొని వాతులువిచ్చి ఖురాగ్రపాతనం, బుడమిఁ బగుల్చుచున్ హరి. పూ 6. 87.

క ఎడఁబడక యహోరాత్రులు, వడిగొని చదివింప నిట్లు వలయునె శిష్యుల్, గడునిద్ర లేమి వెంతయు, జడమతులై చదువుదప్పఁ జదువుచు నుండన్ భార. అర 3 288

2. మెలిగొను.

'వడిగొన్న నరులతో' క్షేత్రయ (శ ర.)

3 వడియు, కాఱు, స్రవించు

వ మృదుదళపుటాంతరంబుల వడిగొనిన తేట తేనియన్ . వసు. 4 23.

వడిగొలుపు(ల్పు) స క్రి. (వడి[1]+కొలుపు) వడిగొనఁజేయ, మెలిపెట్టు, వడివేయు.

మ బలుమీసల్ వడిగొల్పుచున్ బిగువుతోఁ జాల స్ఫుర్గుఁడు. ఉ. రా. 5 200

సీ వడిగొల్పి యొక కేల ముడిచిన క్రొమ్ముడి గొబ్బునఁ గటిఁ జుట్టుకొన్న చేల,ము ... కాశి 1. 47

వడిచుట్టు వి. (√ వడి[1]) చిక్కు, ఇక్కట్టు

ఉదా. ఈమధ్య వానికి చాలవడిచుట్లు వచ్చినవి,

వడిపె(వె)ట్టు స క్రి 1 మెలిపెట్టు

ద్వి గొనకొని వడిపెట్టు కోకచందమునఁ, బని లేని నెఱసులు వట్టఁదొడఁగె . హరిశ్చ పూ · 1423

చ. చెలఁగికటారి విత్తరము చిమ్మ వికారవు నవ్వు నవ్వుమీసలు వడిపెట్టు నూరక మజాయనుఁ ద న్ననయంబు విక్ర 8 18

సీ తటితీవు పుట్టించి తక్కిచేకానెల్ల వడివెట్టిరాఁ దీయువారిఁ జూచి విప్ర 4 16

వ కొట్టికత్తెలు పుడికినం దేఁటిదాఁటునకు నెరసు లేకుండ నొడికంబుగా వడివెట్టిన, తావికుప్పలం బోలె నొప్పి పూచినయశోక భూజాత పోతంబులును కేయూర. 4. 50

2. నులుము

సీ గి అలుకచేనుండ బుగ్గలు నులిమి తిట్టి, తొడలు వడిపెట్టి కోదండ మడరఁ గట్టి, రెట్టలెగఁబెట్టఁ బట్టించు ఉపుమాపుఁ, గొట్టిబెట్టుగ సజ్జన కోల దెగను హంస, 3. 141

వడియఁగట్టు స క్రి (వడియన్+కట్టు త ఒడిఁగట్టు) వడియఁబోయు. వడిఁగట్టు

సీ తగువాసనావాసితములై స పచ్చళ్లు వడియఁ గట్టిన యానవాల పెరుఁగు విక్ర 4. 188

వడియఁబోఁత వి (√ వడియఁబోయు) వడియఁబోయుట (శ. ర)

వడియఁబోయు స క్రి (వడియన్+పోయు.) బియ్యములోనగువానిని కడిగి నీళ్లుపోవునట్లుంచు. (శ ర)

వడియము వి (సం వటకః) (ప్రా వడయు) వటకము, భోజనములో నంజుకొను వ్యంజన విశేషము

చ నాలుగేన్, పొగపిన కూరలు వ్వడియముల్ వరుగుల్ పెరుఁగుల్ ఘృతప్లుతిన్ ఆము 1 80

వ . పచ్చడులుం గిచ్చడులును బజ్జులుం గిజ్జులును వడియంబులు గిడియంబులును. . కాశీ 7 185

వ వఱుగులు వడియంబులు పెరుఁగువడి ఘంబులు .. హంస 1. 105

వడియు అ క్రి. 1 కాఱు, స్రవించు

క. అత్తఱిఁ గడుఁ బెల్లుగఁ గ్రొన్నెత్తురు వడియుటయు నతఁడు నిర్భరమూర్ఛాయత్తుఁడగుడు .. భార కర్ణ 1 196

చ కడఁక దలిర్ప నీవు మధుకైటభదైత్యులఁ జక్రధారచే, మెడలు దెగంగ వ్రేయు నెడ మిక్కుటమైన తదీయరక్తముల్, వడిసిన యోడికల్ నెరయ వ్రాసిన లత్తుకభంగిఁ జోద్యపుం, దొడవుగ నొప్పు నీతొడవు తోరపు టొప్పుఁ దలఁతు మీశ్వరా నృసిం 3 33

క ఆడినఁ గూడినకినుకన్, వీడినజడ ముడియుఁ బొగలు వెడలిన చూపుల్, పోఁడిమి గొను నిట్టూర్పులు, వాడిన డెందమును మేన వడియు చెమరునై. పాండు 5 204

సీ కుచసురాద్రి గరంగె ఘోర తాపార్చినా వడియు పుష్పాడి తోడి వలపుఁ జెమట వసు 3 110

క గడగడ వడఁకుచు నశ్రులు, వడియఁగఁ జేదోయి మొగిచి స్వామీ కోపం, బుడుగుము శాపంబునకున్, విడుమర యెన్నఁడగుఁ జెప్పవే కృపతోడన్ భోజరా. 6 249

క. తలిరులతుదఁ జినుకులు జల,జల వడియఁగఁ దడిసి మెలఁగు చలికరువలి ను,న్నొలపమున విరియు పరువపుఁ, దొలు మొగడల వలపు దెలుపు తోటలలోనన్ పారి 5 103

2 ఇంకు, శోషిల్లు

సీ దళితారిరక్తాపగలు నిండి పాఱమి వారిధులిట మీఁద వడియకున్నె ... రాజ చ 2 12

3 కృశించు, చిక్కు

సీ గీ వడియు నెమ్మేని కొక వింత బెడఁగు నెఱపు, సరిగ చెంగావిపావడ చలువవలువ, చెలువు గులుకంగ దశా 8 378

జ వడఁబోయు, వడచు, వడపోయు, వడిఁగట్టు, వడిఁబెట్టు, వడియఁగట్టు, వడియఁబోఁత, వడియఁబోయు, వడుచు, వడుపు

వడియెక్కు ఆ క్రి (వడి[1] + ఎక్కు.) వడిగొను, మెలిపడు

క విడువని యభ్యసనంబున, వడియెక్కిన స్నేహసూత్ర వల్లులఁ బెనుపం,బడిన ఘన మోహపాశము, విడిపించుకొనంగలేక వేఁగెద నని నన్ ప్రబోధ 5 27

వడిలము సం వి అ న - బడిశము

వడివడు ఆ క్రి (వడి+వడు) వేగముచెడు

మహాస్రగ్ధర పాండురంగా,వనిఁ బావః పున్యజన్య వ్యవహృతిఁగవ వేవంక దుష్పంకశంకన్, నరరాశిం జొచ్చు నేౖలై వడి వడియడఁగున్ వారిజ భ్రూణసూతీ. పాండు 3 128

వడివేయు స క్రి (వడి+వేయు) వడిపెట్టు వ్యవ. వాఁ డూరక మీసలు వడివేయుచున్నాఁడు. (శ ర)

వడిసెల-ఒడిసెల

చ వడిసెలచేతఁ బట్టుకొని వావిరి చక్కని పైట జాఱఁగా. దొడదొడ మంచమెక్కె నొక దొడ్డ మిటారపు రెడ్డి కూతురున్. వీథినాటకము 30 ప్ర.

వడుకు స క్రి కదురు మున్నగువానిని త్రిప్పి దూదిని నూలుగా తీయు

సీ కాలచక్రముఁ ద్రిప్పు కమలనాభుని శక్తి నానూలు వడుకు రాట్నంబుఁ ద్రిప్పు . . శుక 2 410

ఉ ప్రత్తినిఁ బ్రోఁజుమన్ వడికి బ్రాహ్మణుఁ డిచ్చు పవిత్రతంతువుల్ . . ఉ హరిశ్చ 4. 70

సీ సంతలోఁ బ్రత్తిబిచ్చముఎత్తి నూఱాఱు వగలజన్నిదములు వడికివడికి . శుక 4 109

జ వడుకుడు

వడుకుడు వి (√ వడుకు) వడుకుట (శ ర)

గీ వడుకు డనఁగను దంతుసంభవనపోతు,క్రియ ఆం భా 2 294.

వడుగఁడు వి (సం వటుకః ప్రా వడుఓ) బ్రహ్మచారి.

ఆ గోఁచి బిగియఁగట్టుకొనిన యావడుగని, మత్తికాని రతికి మరపవలయు .. భాగ. 9 688

క వడుగఁడవై మూఁడడుగులు, అడిగితివో భళిర భళిర . కృష్ణ శ 41,

వడుగు వి. (సం వటుః) 1 వడుగయిన బాలుఁడు. బ్రహ్మచారి

క ఒడల వసలుకొను నెత్తురు, గడిగి రఘూద్వ
హుని సమ్ముఖముచేయుదు ని,వ్వడుగు నని తన
రథముపై, నిడుకొని చనియె న్మఖాళ్వ మేc
గెడు దెసకున్ జై భా 6 128.

గీ. దబ్బ వ్రేలి యుంగరము మేధావిబొట్టు,
మడుcగు పేలిక తన కెడమడుగుగాcగ ...
హరి. ఉ. 10 283

ఆ. బ్రహ్మ యైనc గూcతుc బట్టకమానcడు, వడుగు
కింత పొత్తు వలదు వలదు . భాగ 7 422.

గీ. వలుగుదా మెనc జెనచిన గళముతోడ, జంట
వెన్నాడు వ్రేపుతోc జాల నలసి, నడచు ధేనువు
నొకచిన్న వడుగురొప్ప, నయుతు న్నాశ్రమవాట
మయ్యతిథికాసి. పాండు 5 190

2. ఉపనయనము

సీ. పంద్రెండు మొదలు నిర్వదినాల్గుతుదగాcగ
వడుగు చేయcగc దగు వైశ్యులకును విజ్ఞా
ఆచా. 18

ద్వి వడుగని యిదియేమి గడియించె దీవు, ఐడుcడ
వెల్లె శివీశ్వరునిc గొల్చియును . బస. పు
1. 428

ఆ ముద్దుకొమరు లెలమిc బ్రొద్దు ప్రొద్దున కొక్క,
వన్నె యలరc బెరుగుచున్న వడుగు లదను
మెఱయcజేసి చదువుసాములు మొద,ల్గలుగు
విద్దె ల్లెల్లc గఱపి యంత. అచ్చ రా బాల 86.

వడుచే-వడచే స క్రి (√ వడియు) 1 నూనె
లోనగు వాని దించి

సీ అలcతి దcతంవుc గామలపీలి సురటులు శోధించి
వడిచిన జుంటితేనె . పి శకుం 1 98

సీ కలువపుప్పొళ్ళచేc గసమైన వెన్నెల వలిప
వెన్నెలలోన వడిచితేర్చి పారి 2 48.

2 కార్చు, స్రవింపcజేయు,

సీ తళుకు నిద్దంపుటద్దపు మోము కళదప్పె వలవల
కన్నీరు వడువకమ్మ. అని 2 86

వడుపు వి (√ వడియు) వడియుట

గీ బుగులుకొను తావి సిరము కప్పురముతోడ,
వడుపు దివ్వని ఘుసృణ ద్రవంబుతోడc,
బొందుగామేళవించిన చందనంబు, నాతి
కొండొక కలకంతి నలుగుcబెట్టె. వేం పంచ.
4. 310

చ. కరcగినడెందముల్ వడుపుcగాననె కోర్కులు
పారవశ్యమున్, బొరసిన మిట్టచూపులు ...
పాండు 3. 69
(విడుపుcగానని - ముద్రి పా)

వడుపు[1] వి విధము, రీతి.

క ఉరగమవై యుండి మునీ,శ్వరవేషము దాల్చి
యున్న వడువెంతయున,చ్చెరువిది .. భార
ఆది. 1 15.

క అడవులదవశిఖదరికొను, వడుపున నిట్టిరి బలం
బవారణcబొడిగా, వడరియతcడాజి . భార
ద్రోణ. 1. 77

క. తొడిగిన కుప్పస మూడ్చిన, వడుపున నా
రాజు భోజరా 1 137

సీ వేలాపనమునందు విలసిల్లు విద్రుమవల్లిక యుద
యించు వడువుపోలె కు సం. 3. 272

క. బొత్తెంచి రాముపడువ,చ్చొత్తిన చందమునc
దనువులొప్పcగ రూపా, యత్తంబులైన జన
ముల, చిత్తములు వికాసమొంద సీతా తన
యుల్. నిర్వ 10 118

క వనవాసము సేసియుc ద్రిభు,వన రాజ్యము
పేయునట్టి వడువున సంతో,షనిబద్ధబుద్ధియగు
యమ, తనూజునకు భక్తి నెఱcగి తానిట్లని
యెన్ భార అర 1 66.

సీ కడుcజిట్టినట్టి బంగరుపూcత పొక్కిళ్ళ వడువుc
జూపెడు మేనివళులవలన . కళా 3 91

వ ఫణిభూషణున కద్దురవస్థ నడువన్ బరువు
విడుచున్న వడుపున దవ్వుల మిడిసిపడ ఉ.
రా 3 78

గీ .. వానవుcడు బలుcడును బోరువడువుదోcప,
నట్లు గదిసి జయోల్లాస మతిశయిల్ల ఉ.
హరి 1 34

క వడిcబాముద్రేcలగట్టిన, వడుపున వలుగడల
ముసరి వార్వాహంబుల్ జడివడిc గురియం
దొడcగెను, వెడవెలుపును లేక పొండవేయుని
మీదన్ హర 7. 168

వ. బిలంబు తెఱచిన వడుపునcగురిసె హార
2. 23.

వ తుదముట్టంజదివె నేసియు సముత్పన్న విజ్ఞానుండై . అలబ్ధమధుండు సిక్థకంబును విడుచువడువున విడువవలయు .. ఆము. 1. 78.

వ మిన్నువిఱిగి పయింబడిన వడువున . . మనుచ. 3 8.

క. జడియక యిపుడా సతియే, వడువున బొంకంగ వలయు వనరుహగంధీ, యడుగుందప్పిన యప్పుడె, పిడుగుందప్పు ననుమాట పేర్కొన వినవే హంస 1 247.

క గడిదేఱి జారవిద్యకు, వడిఁగట్టు దురంతకంతు వనజశరాళిన్, బడఁజాలనికతమున నా, వడువున నత్తోగట బోటివర్తిలఁ దొడఁగెన్ హంస 2 25.

వ పులియడుగు తపసికొడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడువన వసంతసమయంబు ననుసరించు కుసుమసముదయ సమృద్ధిపగిది చంపూ. రా 3 25.

గీ. వఱదఁగాష్ఠముల్ గూడిన వడువె బంధు, సంగమంబ విహాసిన చాడ్ప తద్వి. యోగ మింత చూచినవాని నుమ్మలికము, వారయనేరదు దానవవరతనూజ భార శాంతి 4. 56.

గీ .. మురువురీవియు నామోదమును జవంబు వడువునొప్పఁగ గంగమ్మ నడువుమమ్మ ... భీమ. 4 175

సీ వలరాజు సచివుల వడువున బెడఁగగు కర్కశ పత్త్రములఁగగముపాడి, చూడ్కుల. భార ఆది 8. 74

సీ ఉడుపతి సంగతి నెడపి తాఁజనలేని వడువున నడలందు జడనుదోఁప శశాం 5 121.

క వారుగదా గణములుపతి, వారలలోఁగలసి మెలఁగు వడువున నయ్యో, వారి తెఱఁగెఱుఁగ వలయును భార శాం 3 39

వడువు²—వడుగు వి (సం. వటుః) 1 బ్రహ్మచారి.

సీ. ధర్మాభి వృద్ధిగాఁదగు వడువునకు నీ నిల్లడ బ్రహ్మచే నిడఁగఁబడిన, యిక్కన్య . భార ఆది. 6 248.

గే ఒసఁగి యెడ పేర్పులోఁగాఁగు చున్నయాల, పాలువడ్డించుటయు మౌని పాలవేళ, మనవి వారలచేతికి నంది యిచ్చు, వడువున భుజించెవడు విపుర్వంటకంబు . పాండు. 4. 174

వ .. వాచంయమవంశకంఠీరవంబ యీ శరీర సాదంబునకు నాదికారణంబగు నీ హృదయంబని యుచ్చరించుటన నోరుపొక్కుచున్నయది. ఉన్నయట్ల నొడువు మనవుడు న వ్వడు విట్లనియె. పాండు 5 198

2. కుమారుఁడు

ద్వి. జడియుచు వచ్చియుఁ జాలబాలెంత, వడువున నందుని వడువు నీక్షించి . అ. మ క. 1. 27. పొ 1 పం

వడుసు వి మోటుతనముగా చలువ చేయుటచే వస్త్రమునందు వడుగుపేకలు సందిచ్చి వంకరగా తొలఁగుట (శ ర)

జ వడుసుపోవు.

వడుసుడి వి (వడుసు + సుడి) (రాజులతిచ్చు) దండువు (శ ర)

వడుసుపోవు అ క్రి (√ వడును) వస్త్రము వడుసు కలదియగు

వ్యా వ చాకలి యీ క్రొత్త బట్టను వడుసు పోవునట్లు చేసినాఁడు.

వడె(డియ) వి చిలుకకొయ్య, నాగదంతకము

గీ చిలుక కొయ్యన వడెనాఁగఁ జెలఁగుచుండు, నాగదంతకము ఆం భా 2 30

వడ్గు—వడుగు వి బ్రహ్మచారి

ద్వి తెఱఁగొప్పఁ జంద్రమతీ దేవితోడ, గుఱుతులు సెప్పి వడ్గులు చనిరంత ద్వి హరిశ్చ ఉ 1839. పం

వడ్డగి వి. వడ్రంగి

వడ్డగికి ఖ 2 (వృత్తి) చే శా శ. 1185

వడ్డన—వడ్డెన వి (√ వడ్డించే) వడ్డించేట

క జిడ్డుంగడలిదొరల్లుం, దొడ్డుకొనం దొడఁగెఁగేలి యొడ్డున్నవలా, లిడ్డ తెలినిగ్గు టిడ్డెర, వడ్డనకున్ దొడ్డులడ్డు వాల్ వంచుటకున్ . బహు 4 31.

సీ అన్నాదివ్యాస మలరు వడ్డనయన . ఆం భా 2. 260.

వడ్డవారము వి మందవారము, శనివారము

చ. . ప్రాష్యమున సితేతరార్క_ధిశా (సౌ)8 దినంబున .

వ. . . నేంటి పౌష్య బహుళసప్తమి వడ్డవార మున (1081) నా శా 666 (1050) చే. శా 747

వడ్డవి–వ[డంగి.

న వడ్డవిపేరు 1ట్టికి చి 8 కు 47 దా. శా 1334.

వడ్డి వి. (సం వృద్ధి క బడ్డి) అప్పిచ్చినవానికి అప్పు పుచ్చుకొన్న వానివలన నెలకు నూటి కింత యని పెచ్చుగావచ్చు ధనము

క. కాలంబు జనంబుల వడ్డికిచ్చు వాతని, వల వల వడఁ బొదివి తనకు వశ్యులఁజేయున్ .. భార శాం 4. 443

ఉ ఆ సభలోనఁ గొన్న ఋణమంతయు నీఁగఁగఁ గంటి వడ్డితో . భార కర్ణ 3 195

గీ నిచ్చ నిచ్చ ఎడ్డి నెల నెల వడ్డోడఁ, బాటి వడ్డి వడ్డిపైపైని వడ్డి, యనఁగ నాల్గుదెఱఁగుల ట్యో నా వడ్డి దాఁ, దగవుతోడ నెక్కుఁ దరతరంబ. విజ్ఞా వ్య 66.

గీ ఆనితంబవిలంబి కాలాహికల్ప, ఘనకచ [గంధి నచటి శృంగముల కసిత, దీధితులు వడ్డికొనఁ గుచు దేవపూజ, విరులుచిదిమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె మనుచ 3 88

సీ గీ వడ్డి తేమాన మనఁగను వఱలు వృద్ధి ... ఆం భా 2. 227

జ • వడ్డికాసులస్వామి, వడ్డి[బతుకు.

వడ్డించే స [క 1 భోజ్య పదార్థములను పా[తము నందుంచు

ఉ సంచిత బాహుమూల రుచి సంపద పొంపిరి పోఁ గెలఁకులఁ, గుంచె యొకర్తువైవనొక కోమల పల్లవ పాణిలీల వడ్డించె నృపాల మౌళికిఁ గటీతట హాటక మేఖలానమ, శ్వంచిత కింకిణీ రవము నందియ [మోఁతలు సందడింపఁగన్ రాజ చ. 2 130

ద్వి పాలుమాలింగంబు పళ్లెరంబునను, వడ్డించు కొన నను[వతము నావుడును . . పండితా మహిమా 289. పా 5 పం.

సీ ఏ తల్లి వడ్డింప నింపుతో భుజియించు జనులకు మాతృవిస్మరణ మొదవు .... దశా 1 50

సా • వడ్డించువాఁడు తన వాఁడైన కడపంక్తిని గూర్చుండు మన్నాఁడు

1 కట్టలోనగు వానితోఁ గొట్టు

క. కాదేని జేతిరోఁకట, వాదులు వారించి లెస్స వడ్డించినచో, నీ దిక్కున నీకెవ్వరు, రా దిక్కని పల్క నవ్వి యతఁడిట్లనియెన్ ... వి[ప 4 60.

జ వడ్డన, వడ్డించుకొను

వడ్డించుకొను స [క (√ వడ్డించే) భాజనము నందుంచుకొను

ద్వి. కుడువఁజిక్కిన కాయకూరం లన్నంబు, వడఁకక మటిమీఁద వడ్డించుకొనిన ; పండితా దీక్షా 33 పా 11. పం.

వడ్డికాసులస్వామి వి (√ వడ్డి) వేంకటేశ్వరుఁడు.

వ తల[కిందఁ జేతు లిడుకొని యోవడ్డికాసుల స్వామీ యీమాఱు గాచిన బిడ్డలంగని మీపేరుఁ బెట్టెద మని [మొక్కుచుఁ గన్నులు మోడ్చు కొని యుండువారును [పబంధ 788

వడ్డి[బతుకు వి (వడ్డి + [బతుకు) వృద్ధిజీవిక, వడ్డి కిచ్చి [బతికెడు [బతుకు, సొమ్ము వడ్డికిచ్చి యా వడ్డి వలన జీవించుట. (శ ర)

వడ్డెన–వడ్డన వి (శ ర , [బౌ.)

వడ్డోలగము ("ఒడ్డోలగము" నకు అపరూపము.) వి నిండు కొల్వు

ద్వి. ఆరుదగు (శ్రీ) మల్లికార్జును దివ్య, వర మంటప స్థలి వడ్డోలగమున . పండితా దీక్షా. 3 పా 23. పం.

వ[డంగము వి వ[డంగిపని. (శ. ర , వా)

వ[డంగి–వడ్లంగి వి (సం వర్ధకిః) 1. కట్టపని చేయువాఁడు

ద్వి. కీలువొందించి యా[కియ రాటనముల, వాలి యాడించు నా వ[డంగి యతఁడు బస పు. 4 65.

2 ద్వారాఘాటము, వ[డంగిపిట్ట

సీ జిట్టగొబడి డాబజీను వ[డంగి ఆం భా 2 98

జ వ[డంగి పిట్ట

వ[డంగిపిట్ట వి (వ[డంగి + పిట్ట) పక్షి విశేషము ద్వారాఘాటము

వ[డము వి కఱ్ఱపని, వ[డంగిపని
గీ . వ[డమనఁగఁ బరగు వర్ధకి కర్మంబు
ఆం భా 2 284
జ వ[డవాఁడు
వ[డము సం విణ (అ ఆ అ) పెద్దది, గొప్పది
(వాచ విల్యమ్సు)
వ[డ(డ్ల)వాఁడు వి (√ వ[డము) కఱ్ఱపని చేసి జీవించు కులమువాఁడు, వర్ధకి
సీ. వ[డవాఁడనంగ
గీ వర్ధకి విరాజిలుచునుండు ఆం భా 2 284
వడ్ల వి కఱ్ఱపని (శ. ర)
వడ్లంగి=వ[డంగి వి 1 పక్షి విశేషము
సీ పిచ్చుక కేరిజ జెగ్గురు వడ్లంగి చీడ చెమరుగాకి చిల్క . [పబంధ 234
2 వర్ధకి
సీ వడ్లంగి వ[డవాఁడవంగ
గీ వర్ధకి విరాజిలుచునుండు ఆం భా 2 284
వడ్లకంకణము వి (√ వడ్లు) ఒకజాతి కొంగ (శ ర.)
వడ్లచిలుక వి (√ వడ్లు) ఒకజాతి ఱెక్క పురుగు. (శ ర , వా)
వడ్లత వి వర్ధకి స్త్రీ, వడ్లది (శ ర)
వడ్లు వి బ (ప వరి) శాలిధాన్యము
సీ . . [వీహిసామాన్యంబు వరివడ్లు నాఁగను వఱలుచుండు ఆం భా 2 238
వ వడ్లుడంచ్చెడు ఆఁడువాండ్రు (కు 36)
దా శా 1288
వ .. వడ్లుం [బాలునుండంచ్చి యొంగ్లిల్లెత్తి దా. శా 1015.
సా వడ్లను పెరుగును గలుపుట
గీ కణఁగివడ్లును పెరుగును గలుపుకంగి, వకట వికటంబులగు [పశ్నలడిగె నదియు వాసిష్ఠ 2. 132.
సా వడ్లతోఁ దట్ట యెండుట=ఒకరితోపాటు మఱియొకరు బాధపడుట
గీ ఇట్టివానికి మావారలిచ్చినపుడె, వడ్లతోఁ దట్ట యెండఁగావలసి వచ్చె కలువాయిశ 86.
జ . వడ్లకంకణము, వడ్లచిలుక.

వణఁకాఁడు అ [కి. (వణఁకు + అడు స్వార్థమున) కంపించె.
క వాలిక మెఱుఁగుఁ దూపులు, నాళీకాసనుఁడు గినుక నారాయణుపైఁ, గీలుకొనఁజేసి యార్చెను, నాలుగు మోములను [తిభువనము వణఁకాడఁ శివరా 1 86
గీ మిగులనలముట తన్పని మేటి తరఁగ, గలుఁగునను మాటికిని వణఁకాడఁజొచ్చె అచ్చ భా 3 42 పా
వణఁకు=వడఁకు అ [కి (క ఒణఁకు) 1 చలించె, కంపించు
క అరచెందురుడెందములోఁ, జొరఁబాటి వణంకు తోఁకఁచేక్కయపోలెన్, నరకుండేసిన బాణము, హరినిటలతటంబు నాఁటి యల్లలనాడెన్ ఉ హరి 1 153
గీ పాఱుఁదెంచి కీరంబులు పండ్లుగఱవ, వణఁకు దాడిమిఁ జూచె భూవరుఁడు వేడ్క నైష 1 96
వ వలవల నైన దంతములు వంగిన మేను ..ంకు మస్తమున్ వి[క 2 155
2 భయపడు
సీ లేదువో గృహిణిపై మోదంబు లోకాప వాదంబునకునైన వణఁకవలదె నిరం 2 98
వి 1 కంపము, వేపథువు
ఉదా అతనిని చూడఁగనె శరీరమున వణఁకు పుట్టినది
ఉ కగ్గినచెక్కులుం జెమటగారెడు మోములు వాడి వత్తలై, తగ్గినమేనులున్ వణఁకు దార్కొను కౌనులు సారెసారెకున్ విన్నవిమోములు గానిపించినన్ వి[ప 2 58
2. భయము
ఉదా . రణరంగమును జూడఁగనే వీరలకు వణఁకు గలిగినది. ఎవరితోఁ జెప్పినను నాకు వణఁకు లేదు
3 మంచు, హిమము (చూ. వణఁకుగుబ్బలి)
జ వణఁకాడు, వణఁకుగుబ్బలి

వణఁకుగుబ్బలి వి (వణఁకు + గుబ్బలి) హిమ
వత్పర్వతము
చ. విరచితభోగభాగ్యముల విశ్రుతి కెక్కిన యాది
శక్తికిన్, గురుతరమైన యావణఁకుగుబ్బలి
పట్టికిఁ గోరి మ్రొక్కెదన్... ధనాభి 1. 6
వణఁకుగుబ్బలిపట్టి = హైమవతి, పార్వతి
వణఁకుగుబ్బలిరాచవారు = హిమవంతుఁడు.
సీ వణఁకుగుబ్బలిరాచవారికూరిమికన్య భీమయ్య
శుద్ధాంతభామఁ గొలిచి భీమ 3 184

వణికము విణ ఒప్పిదమైనది, మనోహరము
సీ వణికమౌ మాణిక్యకోణిగలఁ జెన్నొందు పుష్య
రాగపు వలభుల నెసంగి ... ఉ. హరిశ్చ
2 149.

వణిక్కర్మము నం వి న్ న వాణిజ్యము,
బేహారము

వణిక్కు నం. వి క్ పుం 1. బేహారి, వర్తకము
చేయువాఁడు 2. తులారాశి,
స్త్రీ వాణిజ్యము. బేహారము

వణిక్క్రియ నం వి. అ స్త్రీ వాణిజ్యము, బేహా(ర)

వణిక్పథము నం వి అ పుం 1 వాణిజ్యము, వర్తి
కము. 2 అంగడి, దుకాణము 3 తులారాశి

వణిక్సార్థము నం. వి అ పుం. వర్తకసమూహము
బేహారులగుంపు

వణిజము నం వి అ పుం తులారాశి

వణిజుఁడు నం వి క్ పుం (ఋత్విగాదిగణ మంద
లిది) వర్తకుఁడు
క ఆ వణిజుఁడు ధర్మస్థితి, దేవతలును మెచ్చునట్లు
తెలియఁగఁ బలికెన్, . భార శాం 5 278

వణిజ్య నం వి అ స్త్రీ = వణిజ్యము

వణిజ్యము నం. వి. అ. న వర్తకము, బేహారము

వణితము వి. 1 రాజ్యభాగము, జిల్లా, తాలూకా
మొ
క. ఈ రీతిఁ జిత్రసేనధ, రారమణుం డల్లునకు
వర్ణన మొనఁగి కుమా, రీరత్నమునకుఁ బసు
పున, కారసి యొక వణితమొసఁగి యనిడెన్
పతికిన్ చంద్రా. 6 53.
2. సీమైకదేశము.
సీ .. వణిత మం చనఁగను సీమైకదేశమై చెలఁగు
చుండు ... అం. భా. 2 7

వతంసము నం వి అ పుం = అవతంసము

వతువు నం వి ఊ స్త్రీ ఆకాశగంగ పుం 1
బాట, దారి 2 నేత్రరోగము (విల్యమ్సు)

వతోక నం = అవతోక 1 ఆకస్మిక ప్రమాదమువలన
గర్భస్రావమైన యావు, లేక అట్టి స్త్రీ
2 గొడ్రాలు (వాచ)

వత్త వి వరుగు (ఇది "వాడి" పదపూర్వకముగనే
ప్రయోగములఁ గానవచ్చుచున్నది)
ఉ. కగ్గినచెక్కులుం జెమటగారెడు మోములు
వాడివత్తలై, తగ్గినమేనులున్ . విన్నని
మోములుఁ గానిపింపఁగన్ విప్ర 2 53
ఉ ఎన్నిభవంబులం గలుగు నిత్యశరాసనసాయ
కవ్యథా, ఖిన్నత వాడివత్తలయి .. మనుచ.
2 57
గీ మంచిగందంబు కమల, నాళములు వాడి
వత్తలై డీలు వడియె....రసిక. 4. 155.
ద్వి. వాడివత్త యిదేమి వాంఛచేసితివి .. విష్ణు.
ఉ. కా. (శ ర)

వత్తి వి (సం. వర్తి, వర్తిః) దీపపువత్తి, దీపము
వెలుఁగుటకై దూది మొదలగువానితోఁ జేసి
యుపయోగించువస్తువు, దశ
సీ. వానలేనికతాన వాడివత్తులవలె సకల సస్యం
బులు సమసిపోయె ... వరాహ. 7. 52
ఉ చిత్తజుపువ్వుఁదూపులరచించిన తుమ్మెద జెక్క
గాలిచే, నత్తటి నేకువత్తియగు నంగన దూలినఁ
దూలెఁ గాక... నైష. 6 9.
సీ. బద్దెయంచవఁగను వత్తియనంగను జేక మంచనఁ
గను జెలఁగుదశలు ... అం భా 2. 153
ద్వి ఆనందభరితహృదబ్జంబె వత్తి,గా నొనరించి...
ద్వి పరమ 1 45 పా 11 పం

వత్స నం, వి అ. స్త్రీ 1. ఆఁడుదూడ. పెయ్య.
2. కన్నె, బాలిక.

వత్సకము నం వి అ పుం 1 లేఁగ, దూడ.
2 శిశువు. 3 కుటజము. కొడిసెచెట్టు న పుష్పకా
సీసము అన్నభేది.

వత్సకామ నం వి అ. స్త్రీ లేఁగకై యత్యాశ పడు
నట్టి యావు. 2 బిడ్డపై మిక్కిలి ప్రేమముగల స్త్రీ.

వత్సతంత్రి సం వి ఈ స్త్రీ దూడలనుగట్టెడు త్రాడు, కన్నెత్రాడు పలుపు

వత్సతరము సం వి అ పుం మోయుటకును, దున్నుటకును వనుపఱుపఁదగిన వయసుగలకోడె, దమ్యము, పాలు విడిచిన దూడ.

గీ రత్నములుఁబోని వత్సతరంబులకట, వ్రేలు చున్నవి లొట్టెన్గువెంటఁ దగిలి . భార శాం. 4 40

వత్సతరి సం వి ఈ స్త్రీ అవుపడ్డ, ఆఁబెయ్య

వత్సదంతము సం వి అ పుం బాణవిశేషము, లేఁగ పంటివంటి మొనగలబాణము

వత్సనాభము సం వి అ పుం 1 వృక్షవిశేషము. 2 ఒకానొక విషము, విషభేదము

వత్సనాభి సం వి ఈ స్త్రీ వసనాభి, విషభేదము

వత్సపాలుఁడు సం వి అ పుం. 1 దూడలను గాచు వాఁడు 2 కృష్ణుఁడు. 3. బలరాముఁడు.

వత్సము సం. వి అ పుం 1 లేఁగ, దూడ 2 సంవత్సరము - ఏఁడాది 3 దేశవిశేషము కౌశాంబీపురము రాజధానిగాఁగల దేశము, న ఱొమ్ము,వక్షస్స్థలము

వత్సరము సం వి. అ పుం ఏఁడాది, పండ్రెండు నెలల పరిమితిగల కాలము

వత్సరాంతకము సం. వి అ పుం ఫాల్గున మాసము (రా ని)

వత్సల సం వి ఆ స్త్రీ తన దూడపై ఆత్యాసక్తిగల యావు 1 బిడ్డలను మిక్కిలి ప్రేమించు స్త్రీ

వత్సలము సం వి అ పుం గడ్డినిప్పు పుం న ప్రేమము

వత్సలుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1 బిడ్డలపైఁ బ్రేమ గలవాఁడు 2 ప్రేమము గలవాఁడు, దయగల వాఁడు.

వత్సశాల సం వి అ స్త్రీ పసులసాల

వత్సాదనము సం. వి అ పుం తోడేలు

వత్సాదని సం వి. ఈ స్త్రీ తిప్పతీఁగ

వత్సిమ(ము) సం వి న్ పుం శైశవము బాల్యము

వత్సీయుఁడు సం వి అ. పుం పసులకాపరి.

వత్సుఁడు సం వి అ. పుం 1 శిశువు, పసిబిడ్డ 2. బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు. 3. కుమారుఁడు, పుత్త్రుఁడు, సంతానము, సంతతి. 4 వాత్సల్య సూచకముగా సంబోధనాంతమై ప్రయోగింపబడుపదము బ వత్సదేశ నివాసులు.

వద = వద్ద వి సమీపము

చ పలితమిషంబునన్ ముదిమి భానుకులాగ్రణి యైనరాజుపై, నులవడఁ గైకయాధిప తనూజ భయంబున నల్లఁజేరి నీ, పలలిత రాజ్యలక్ష్మిని నొసంగుము .. రఘు 7 3

ఉ భూరివిరాడ్వికారగతిఁ బూర్వకుభృచ్ఛరమాద్రులన్ బదాం, భోరుహముల్ ఘటించుకొని పోకల రాకలమేన్ మలంచి వి,ద్యారుచిఁ జొక్కుచోఁ జెవివదన్ రవి పోఁగునఁ గెంపు వోలెఁ జె,న్నారు మహోన్నతిన్ మెఱయు నక్షరు నక్షరిపున్ భజించెదన్ వేం. పంచ 1 8

చ ఇది నిజమిందు కాబునెల లిమ్మెద మిట్లొన రింపకున్న నీ,వదఁబదమూన కేను వనవాస మొనర్చెద నన్న రాజు స,మ్మదమువహించి యోవిమలమానస. వేం. పంచ 1 84

వదంతి సం వి ఈ స్త్రీ 1. సంభాషణ, మాటలాడు 2. జనశ్రుతి, జనప్రవాదము (విల్యమ్సు)

వదనము సం. వి అ న 1 ముఖము, మోము. 2. నోరు, వచనేంద్రియము 3 ముఖవికారము, మోముజోడ 4 ముందుభాగము- అగ్రము 5 పరంపరలో మొదటి వస్తువు 6 (గణిత.) త్రిభుజములోని మీఁదికోన 7.కథనము, చెప్పుట, పలుకుట.

వదనాసవము సం వి. అ. పుం. చొంగ, చొల్లు.

వదనిక = బదనిక వి (శ. ర.)

సీ బదనిక వదనిక బవనిక యనవందచను... ఆం భా 2 54

వదన్యుఁడు సం విశ = వదాన్యుఁడు

వదర విశ (√ వదరు. సం. వద) 1. వదరుబోతు, ప్రేలరి.

క. అనిన నౌడుగఱచి యమరద్విషుం డోరి,పడుచ నాకుఁబుట్టి చెడుగవైతి, పేర్చినోరు మూయు పెడతల వాపోయె, దిట్టవదర గఱచె యెచట నైన నృసిం 4 37

క పదునాలుగు లోకంబులు,... వదరలఁ జేయుదురు భేదవాదులనెల్లన్... ఉ. హరి. 2. 69

2 నీచుఁడు, దుష్టుఁడు

గీ వావివర్ణంబు మాలిన వదర యతఁడు, శాస్త్రములఁ జెప్పఁబడిన దోషంబు లెన్ని, యన్ని యును జేసె. శివరా 4 16

వదరు[1] అ క్రి (సం వద్) 1 వ్యర్థవచనములు పలుకు, ఉపయోగములేనిమాట లాడు, ప్రేలు

క అది యట్టులుండె నీతో, వదరం బనిలేదు నాకు. భార. శాం 4. 409.

ద్వి కందుచుఁ గుందుచుఁ గళవళించుచును, వందుచు వదరుచు వడిఁగొట్టికొనుచు .. ప్రభు లిం 2. 56 పా. 18 పం

2. చెప్పు, పలుకు

ఉ ...బాపఁడా, యిచ్చటఁ జల్లువిత్తు ఫలియించునె వేళ గుణం బెఱింగి నా, యిచ్చకు మెచ్చుగా వదరు మిప్పు డన న్విని యాతఁ డుబ్బుచున్ శుక. 2. 443

మ వదరుంద త్తడి సానిచెంతఁ గడు రేవన్ వచ్చు లేమావి క్రొం, బదనుం గెందలి రాకు డాల్వ లవు బాబా యెక్కుడుం గండుదేఁటి దునే ద ం వెండిగండిగమి నూటన్ మించు పూఁదేనెసం, పద వాక్కించుక విచ్చు క్రొంబొగడ తోంపం బుల్ వనీవీథులన్. చంద్రాం. 4 86.

3. డంబములుకొట్టు, దంభవాక్యములు పలుకు

క. బ్రదుకొల్లకున్న రార, మ్మెదురుగ నిటువంటి మాట లిమ్మెయి నేలా, వదరఁగ... కళా. 6 22.

4 అఱచు, కూయు

రగడ వదరెఁ గడుఁ గ్రొవ్వి పికవారములుఁ గీర ములు.. రాఘువ. 2 6

వి. 1 వ్యర్థవచనము, ఉపయోగములేనిమాట, ప్రలాపము, ప్రేలుడు

సీ. ... పైబుప్రల్లదము వదరువదావళి నాఁగఁ జెలఁగ నౌఁబ్ర, లాపాభిధ.. ఆం భా 1 116.

తే అట్టి కాంతాజనాంతకు వట్టిశైల, జాధిపద్రోహి వట్టిమహాఘచిత్తుఁ, జెప్పనే మున్న దిఁక నీవు చేరినట్టి, వార్త వినిపింపఁ గద రోరి వదరు బేల.. సీతావి. 8 56

2 దంభవచనము, డంబము.

చ వదరులు పల్కినంతటనె వచ్చెనె ధైర్యము శౌర్యవృత్తినీ, కొదవినఁ జక్కనై నిలువు మోరి నిశాచర యిన్నగంబునన్ రుక్మాం 5 33

3 పక్షివిశేషము, ఒకజాతిపిట్ట

గీ పికి నేలనెమిలి పెనుగువ్వ ఒకదారి పాశురాయి సివదు పలువరింత, చేదలుకోడి గువ్వ వదరు తోఁకలవేడి, యాదిదైన పక్షులతఁడుదీర్చు హంస 3 13

వదరుపల్కులు = ప్రలాపములు, అర్థములేని మాటలు

సీ వదరుపల్కులు గాక తుది సాటివచ్చునే కిన్నెర కాయలీ చన్నుఁగవకు... హంస 1 210.

వదరుమాటలు = ప్రలాపములు, అర్థములేని మాటలు

సీ. వదరుమాటలు గాక వచ్చునే సరిచేయఁ గిన్నెర కాయలీ చన్నుఁగవకు... వరాహ 9 101

జ వదర, వదరుఁబోతు, వదరుకొను, వదావళి.

వదరు[2] అ క్రి అదరు, అతిశయించు.

సీ. వదరుచీఁకట్లలో ప్రాలుచుక్కలు వోలె వేణి ళరమ్ములో విరులు ప్రాల ఉ. హరి 5 276 (శ ర. పా ("వలుద చీఁకట్లలో"), వావిళ్ల పా "వఱలు చీఁకట్లలో", వీరేశ. పా)

వదరు[3] వి 1. చేఁతిసొర (వృ వి) (శ ర)

2 సొరకాయ, అలాబువు

ఆ. వదరుఁడైన యీకు వరమున నిదియొక్క, వదరు పుట్టె నెట్టి వరమొ యనుచు, దానిఁ బార వైవఁగానున్న నాకాశ, వాణి యిట్టు లనియె వసుమతీశ భార ఆర 3 54

ఆ. శకనరేంద్రచంద్రచరణాబ్జసంసేవ, విడిచి యా విదర్భవిభునిఁ గలసి, వచ్చుటోడ విడిచి వదరు పట్టుటసుమీ. విక్ర 4. 64.

తే అనిన మనుజేంద్రుఁ డిట్లను మునివరేణ్యా, మత్కులాచార మెడలి యా మానవతులఁ, గూడియుండుట వివరింప నోడవిడిచి, వదరు పట్టిన యట్లపో త్రిదశవంద్య. హరిశ్చ 2. 182.

జ వదరుకాయ, వదరులాఁడు

వదరుఁబోతు (వదరు[1] + పోతు) విశే ఊరక ప్రేలు వాడు, ప్రేలరి (శ ర.)

వదరుకాయ వి (వదరు³+కాయ) సొరకాయ.

ఆ గానభిక్షు వేడ హీనస్వరంబున, వదరుకాయ లందివచ్చినట్టి, వీణియలకు లయలు విప్పి చెప్పిన భంగి, నందు ముగురువాడి రందముగను ద్వా 8 168

వదరుకొను అ క్రి (వదరు¹+కొను స్వార్థమున)

1 ప్రేలు

సీ. ఫలపరంపర లెల్ల నులిచివైచితి మింకఁ గొదమ చిల్కల వెంత వదరు కొనునొ ... వసు 3 151

2 చెప్పుకొను

గీ. ఎడమదెవ దొడ్డుగా వైచి యేకులెల్లఁ, గెలసఁ బలువగ వేఁపుడుగింజ లునిచి, చేవ పీటలమీఁద నాసీనలైన, వారలై వావివరుసలు వదరికొనుచు శుక 2 420

వదరులాఁడు విశే (వదరు³లు+వాఁడు) సొర కాయలూఁదెడువాఁడు

గీ జేన్నిదంబుగఁ బెనుఁబాము నవదరించి, యంఘ్రి కటకంబు ఘల్లుఘల్లనుచు మొరయ, నాహితుండికగతశివిద్యాధిరాజు, వచ్చెఁబాముల మెంగఁడు వదరులాఁడు క్రీడా 223

వదలించు స క్రి. (√ వదలు) విడునట్లుచేయు

సీ చేయింతు నిరతంబుఁ జిత్తసంభవు పూజ వద లింతు నితర దేవతల పూజ.. చంద్రా 3 82.

ద్వి ఓపినరీతిఁ బ్రియోక్తుల నెదిరి, కోపము వద లించి కుశలంబు మీఱ హరిశ్చ పూ 127

వ ... నరంబుల వదలించుచు. ఉ రా 2 61

వదలు అ. క్రి 1 శిథిలమగు, పట్టువీడు, సడలు.

క తల వడఁకఁ దొడఁగె నింద్రియ,ముల గర్వ మడంగె నంగములు వదలె వళి,పలితంబు లయ్యె... భార. ఆది 3 191

క మది రోష మొదవ దోవతి, వదలిన బిగియించు కొనుచు భాగ 10 ఉ 498

సీ అంగదాభరణంబులందుఁ గీలించిన వజ్రాలకీలన వదలకుండ . హర 9 45

2 వీడిపోవు

గీ ... కొమరుమేనొప్ప సారెకుఁ గొప్పువదల, నేమిటికినైనఁ దామున్న యేఁగి యేఁగి, తొల్ల

పనులు నొవర్చె నిం పెసక మెసఁగ .. కళా. 4. 99

చ వదలినకేశపాశములు వాడిననిద్దపు మోము దమ్ములుం, బదనెరవైన వాతెఱలుఁబైకొను నూర్పులు నుల్లసిల్లఁగాఁ, గదిసిన యయ్యనంగ వతి గాదిలిబోటులతోడ నిట్లనున్ .. విక్ర. 5 37

మ లజ్జఁ బోవిడిచి యేకాంతంబుగా వల్దెపల్, గనుచుం బైఁటదోలంగ నీవి వదలన్ గామాంధ కారమ్ము నెమ్మనముం గప్పినఁ గమ్మగానక. సారంగ 2 89

3 జారు

సీ కదలెడు నెఱివేణి వదలెడు పువ్వులుఁ జెమటఁ గరంగు కుంకుమపు బొట్టు ..

గీ ... పుంభావ సురతమయ్యతివసలిపె. హంస 2 53

4 క్షీణించు, తగ్గు, నశించు

గీ అమృతధారారసాస్వాదసముపజాత, తృప్తి యును బోలె నాహార తృష్ణవదలె... కాశీ 4 207.

క. ఈ భవోద్యాద్యానంబుల, ... నందన, వైభవ మందెట్లు ప్రేమ వదలదొ నీకున్... కళా 2 171

సీ. ... వలకాఁక పెనుదప్పి వదలుటెట్లు. . నీలా. 2 36

సీ వరవంశవైఖరి వదలినే రవిసుతాపతి యైన దైతేయభంజనునకు వసు. 2 137.

5 ఎడతెగు

(ఈ యర్థమున దీనికి వ్యతిరేకమునందు మాత్రమే ప్రయోగమున కనఁబడుచున్నది.)

చ. వదినొక్కటఁ గ్రుంకిడి వత్తురెందఱో, వద లక యాతనింట శనివారమునం బరదేశి వైష్ణ వుల్ . ఆము 1 83

చ మదకలకుంభికుంభ నవమౌక్తికముల్ గనుపట్టు దట్టమై, వదలక కృష్ణరాయ కరవాలము నందగు ధారనీట నభ్యుదయము నొంది . మనుచ. 1. 41,

చ వదలక మీచరిత్రములు వర్ణనచేసిన సంస్మరించినన్, జదివిన వ్రాసినన్ విని ప్రసంగవశంబునఁ జేరుకొన్న విక్ర 2 65

(స క్రి, 1 విడుచు, త్యజించు

సీ. సాధుబృందావనసరణి నాఁడును నేఁడు వంశానురాగంబు వదలఁడయ్యె.. పారి పీఠి. 18

సీ వీరమాహేశ్వరాచారంబు వదలక . హరి 2. 139

సీ తమఁబాసి చను మెఱుంగని క్షీరపానంబు వదలి వెన్గొనుసీలవనద మనఁగ దశా 2 267

2. శిథిలముగావించు, సడలించు

వ ఆ భూపాలుండు హస్త పల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖంబుండుమని విడిచి పుచ్చె .. నైష 1 109.

విణ శిథిలము, బిగువుకానిది.

క అంగన యీ తొడవులుసీ, యంగములకుఁ జాల వదలులై యుండినవే, మంగళముగఁ దాల్పఁగ ఘా, రంగమునను వైచిచనితె రయమున నకటా భా రా కిష్కిం 63

క. లేఁగొఁ దీఁగె నితంబము, వ్రేఁగునఁ ద్రెవ్వ టయుఁగని విరించి బిగింపన్, లోఁగ్రిముడి యుడియె వదలుగ, నా ... ఆము 5 28.

వి శైథిల్యము, విడుపు

ఉ దానికి వద్ధశానముఁడు . బాణహతి నాతని ఫాలమునొంచె మూర్ఛకున్, లోనయి చాప ముష్టి వదలుం గనుమూఁతయుఁగల్గు నట్లుగన్, భా రా యు 837

ణ వదలించు, వదల్చు

వద(లుచే)లు్చ స క్రి (√ వదలు) 1 వీడునట్లు, చేయు

గీ .. మ్రొక్కుచు వదల్చినను పోకముడి వదల్చి కరఁగఁజేసిన యటుమీఁదఁ గౌఁగలించు కువల 4 194

ఉ కుప్పసముల్ వదల్చి రిఱిగుబ్బలవొత్తిలి హత్తి వేగుజా, మిప్పుఁడలర్చు గాడ్పునకధీశు ఆము 5 104.

చ .. కమ్మదా, మరలఁ గదల్చి వారిచర మండలి సొంపు వదల్చి రంగనల్ . వేం, పంచ 4 141.

మ . సుదతీ చిక్కితి వెందుఁ బోయెద వటంచుం గంచుకంబున్ వదల్పఁదొడంగన్ ఉ రా 6 48

వదవద వి వణఁకుట యం దగు ననుకరణము

క మృదులతరచంద్రహాసముఁ, గదలించు చళుక్య విభునిఁగని భీరువులై, మదవిమతులు వదవద వణఁకుదు రాతఁడుపేంద్ర పుత్రకుఁడు గానఁ జమీ కావ్యా 1 40

వదాన్యుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ) 1 వాగ్ధాటి గలవాఁడు, వాగ్మి 2 మర్యాదగా మాటలాడు వాఁడు 3 ఔదార్యవంతుఁడు, దానశీలుఁడు వి అ పుం గొప్పదాత

వదామము సం వి అ పుం బాదముకాయ

వదాలము సం వి అ పుం 1 నీటిసుడి, జలావర్తము 2 మత్స్యభేదము, పాఠీనము, ఒకజాతి చేఁప

వదావదుఁడు సం విణ (అ ఆ అ.) 1 వాగ్ధాటి గలవాఁడు బహువక్త 2 వదరుఁబోతు, వాగు వాఁడు

వదావళి వి (వదర + ఆవళి) వదరుఁబోతుతనము (శ ర)

సీ రోఁజుడు రొంజుడు రొడ్డుడు రొండుడు రొల్లుడు రజ్జు ప్రేలుడు పలుము ప్రలవరింపు పైజు ప్రల్లదము వదరువదావళి బజారమునాఁగఁ జెలఁగనొఁ బ్రలాపాభిద ఆం. భా 1 116

వది వి 1. పసుఁగులోనగు వానిని బట్టుటకై త్రవ్వఁబడి ముండ్లు మున్నగువానిచేఁ గప్పఁబడిన పల్లము (శ ర, చి. ని, ప్రౌ.)

సీ వదులనోదాలఁ ద్రోవకదేవకరిఁ బట్టి యొరిజ వైవక యెక్కు నుదుటుఁదనము. రా వి 3 46

(శ. ర పా వసులనోదాల, ముద్రి పా)

2 పల్లము.

క ఇది హలాణమండలంబ, వ్వది నున్నది చెంచుపల్లె వనమధ్యమునన్, మదవనిభ యీపులింద్రా, స్పదంబు వెలివాడ .. శివరా 3 56

(పసులను బట్టుటకై త్రవ్వఁబడి ముండ్లులోనగు వానిచేఁ గప్పఁబడిన పల్లము ఇట "వల 'యను పాఠము శ ర ములో "పసగరిగొను" శబ్దము చూచినఁ గనుపట్టును)

క పసులకు నొడ్డిన వదియై, మసంగిన యవ్వాన పశుసమాజము నెల్లన్, బసగరగొని .. హరి పూ 7 167.

3. మఱుఁగు, మాటు.

మ ఇదె వీక్షింపు చకోరశాబకనిభాక్షీ దీర్ఘికా హంసయు,ప్రదకాంతః ప్రతిబింబితున్ గగన మధ్యోపస్థితుం జంద్రునిన్, వది నీక్షించి నిజాధి నాథుఁ డనుచున్ వాత్సల్య మేపారఁగాఁ, బదు రొప్పం బరిచుంబనం బొనరుచుం జంచూపు టాగ్రంబునన్ వై ష. 8 191

విణ అధికము, మిక్కుటము

క వదరెడి మేనును జెక్కునఁ, గదిసిన కెంగేలు గ్రాలఁగా విప్రుఁడు రే, నిదురెఱుఁగని నికంటం బడి, వదియగుదురు మంటమంటపమ్మున నుండెన్ వేం పంచ 4 144

జ వదిగొను

వదిగొను అ క. (వది+కొను) వెలకొను, కడఁగు.

ద్వి అదిగాక హరుఁ డిరువదియొక్కదినము, వది గొని కంచిలో వాన గుర్పింప . బస పు 4 599 పం

ద్వి తుది యత్పరాత్పరతో శివయనఁగ, వదిగొను నుపనిషద్వాక్యముల్ వినరె. పండితా రాధ. 234 పొ.

చ మృదుగతి మంచి తావులకు మెచ్చు సదా వనిఁ బావనాళి దా, వదిగొని రోయు వంకలను వంచకసంచయ మట్టిదే కదా, చదురు ఘటిల్లఁ జూచు సరసప్రసవంబులఁ జంచరీక పుం, గదు పులు నిచ్చలున్ వెదకుఁగా కుణపంబుల నక్క లేర్పడన్ వేం పంచ 1. 17.

వదిన—వదినె వి. 1 భార్యయక్క

ఉ. నావుడు సంతసిల్లి వదినం దగులాగుల బుజ్జ గించి లీలావతితో ... విక్ర 8. 98

2 అన్నభార్య (సం. వధూనీ)

ఉ అన్నయశాలి వానిహృదయం బలరంగ బహూక రించి మా, యన్నకు నెమమె వదిన హర్షముఁ గాంచునె పుత్రులెల్ల సౌఖ్యోన్నతులే కధా , ఉ. రా 2. 401.

వదినె(నియ) వి (సం వధూనికా, వదూనీ)

1 అన్నభార్య, జ్యేష్ఠుని భార్య

ఆ అనఘ వశముగాదు మనసు గోడంద్ర మీ, వదినెఁ బట్టములను సదనములకుఁ, బుచ్చు మనియె . భార కల్యా. 1. 11.

సీ. వదినె యంచునొకింత వాత్సల్యముంచక పౌలోమి ముందలఁ బట్టువారు ... రశా. 3 96

క నన్నుఁగని కోడలనుచును, గన్నులఁ గప్పుకొని ప్రియము గావింతురు మీ, యన్నయు వదినెయు నటువలె, మన్నింపఁగఁ దగదె నీవు మామవు గావే .ఉ రా 4 209

2 భార్యకు అక్క (శ ర)

3 తనకంటె పెద్దదియగు మేనత్త మేనమామల కూఁతురు (శ ర)

వదియ(డె) వి తృణశతివిశేషము, ఒక విధమగు గడ్డి మోపు

సీ వందవదియ వదెవందె యంచనఁ దృణతతి విశేషం బొప్పు ... అం భా. 2. 77

వదుఁడు సం విణ (అ అ అ.) మాటలాడువాఁడు, చక్కఁగా మాటలాడువాఁడు

వదులు అ. క్రి బిగువు తప్పు,సడలు.

ఆ. భాగ్యహీనునకును బరుసవేది దొరుక, వదియు నిల్వ దపుడు వదులు గాక, వానతోడవచ్చు వడ గండ్లు నిల్చునా, విశ్వ ... వేమ. 3 25.

విణ బిగువుతప్పినది, సడలినది

మ మదిరాపానమదాంధుఁడాత్మపటమున్ మై నుండినన్ జాఱినన్, వదులై క్రేలినఁ జూడఁడు .... సీతారా. 3. 171.

జ . వదులుడి

వదులుడి వి. (వదులు+ఊటి సంధిని వర్ణవికారము) బీటిక, స్ఫోటము. (శ ర.)

వద్ద వి దె. ఒద్ద, సమీపము.

ద్వి అంత దూషణుఁడు మత్తారిభీషణుఁడు, వంత నొందుచుఁ దనవద్ది యోధులను .. రం. రా. అర 164 పొ 10 పం.

ఉ . . మద్గురుండు . కడకాలమైనభ, ట్యాగ తుఁడై తనూభవుల వద్దికి నల్వురఁబిల్చి యిట్లనున్ ... ద్వా 9. 102.

క గద్దియ వడి డిగ్గుమఁ దన వద్ద నభాసదులులేచి
వారం నిభక్తిన్,సద్దడక నతులొనర్పన్, దద్దయు
వందనముఁ జేసెఁ దా మును కొనుచున్
ఉ. హరిశ్చ ౧ 8

ఉ అగలి వజ్రదంతుఁ కెగటార్చిన దైవతమల్లు
వద్దకున్, వేగమె చక్రముఖ్యులగు వేల్పులు
కిన్నరసిద్ధసాధ్యుర, ఖగోరుడాహిదేవ ఋషి
కోటులు కల్పకపుష్పవృష్టిన, భ్యాగతులై రి
మల్లుపు 2 50.

వద్దు1—వలదు అ క్రి ('వలయు' ధాతువ్యతిరేకార్థక రూపము ఇది సామాన్యముగా అన్యంత క్రియల కనుప్రయుక్తమై కానవచ్చుచున్నది ఉదా చేయవద్దు, చూడవద్దు మొ)

ఉ చక్కని వారిలో మిగులఁ జక్కని దానవటంచు వేడ్కతోఁ, జొక్కుచుఁ జెప్పి రందులకుఁ జూచిన యందుకు నా మనోరథం, బక్కట సిద్ధ మయ్యె ఫలమబ్బెను హాయిటులుండ వద్దెయో, చక్కెర బొమ్మ యంచు సంసప్రతిభాషల నిచ్చగింపుచున్ హంస. 1. 84

ఉ భార్గవరామ నీవు నొక పౌరుషశాలివి బోలె మచ్చమూ, వర్గముతోడఁ బోరెదవు వద్దిఁక సాహసము దశా. 6 117.

వద్దు2 విశ మొద్దు, లావు, స్థూలము

ద్వి వద్దుమొగంబులు వలిపెంపుకెముక, బద్దెలఁ గూర్చినపచ్చడంబులును .. పండితా. పర్వ 344 పా 3 పం

ద్వి వద్దు మొగంబును వలుదచేతులును, బ్రద్దచిరు దొడలు బరదుప్రక్కలును పండితా దీక్షా 40 పా. 9 పం

వద్యము నం విశ, (అ ఆ అ) 1. చెప్పఁదగినది, నిద్యముగానిది 2 నల్లనిది

ఉదా వద్యపక్షము = కృష్ణపక్షము

న మాట, ఒకదానిని గుఱించి చెప్పుట

వధ(ము) నం వి అ పుం (ఇయ్యాది చరిత్రాది గణములలోనిది) 1 చంపుట - మారణము, హత్య.

క. దోషమరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగిన రూపునఁ జేయన్, బోషకమగు ధర్మమునకు, వైషమ్యవిహీనమైన వధము గుమారా భార. శాం 5 297

2. దెబ్బ, ఘాతము 3 పక్షవాతము 4 అంతర్ధానము, మాయమగుట 5. (గణిత) కూడిక, కలుపుట

వధకుఁడు నం విశ. (అ. థికా అ) చంపెడివాఁడు, ఘాతుకుఁడు, హంతకుడు, అపాయకరుఁడు.

వి అ పుం. 1 ఉరితీయుతలవరి
2 రోగము 3 మృత్యువు

వధజీవి నం వి న్ పుం 1 వేఁటకాఁడు 2 కసాయివాఁడు

వధదండము నం. వి అ పుం 1 దెబ్బలశిక్ష, చేబుకుతోఁ గొట్టుట మొదలగు శరీరసంబంధమైనశిక్ష 2 ఉరిశిక్ష

వధాంగకము నం వి అ న చెఱ, కారాగృహము

వధావధ నం వి ఆ పుం. పలువిధములుగఁ జంపుట

వ మఱియు ద్రమ్యాదినవవిధదంతవధలను చతుర్బలంబు లిట్లు వచ్చి వధావధ సేయుచుండె . కు సం 11 708

ద్వి తలపడి పోరుచోఁ దపనుండు గ్రుంకెఁ, గ్రుంకినఁ బోక యుక్కున సేన రెండు, వంకలఁ దెగి వధావధలుగాఁ బెనచి ద్వి భార. విరా 1 22 పా.

వధించు నం న క్రి మారణముచేయు, చంపు. (శ ర)

వధువు నం వి ఉ స్త్రీ 1 పెండ్లికూఁతురు 2 భార్య 3 కోడలు 4 స్త్రీ ఆఁడుది 5. తన కంటెఁ జిన్నవాఁడైన జ్ఞాతిభార్య. చిన్నదియైన స్త్రీ బంధువు 6 పశుపక్ష్యాదులలో ఆఁడుది 7 సుగంధి (వృ వి) 8 చిన్న కచ్చోరము (వృ వి) 9 సుగంధిద్రవ్యము (మే ని)

వధూజనము నం వి అ. పుం భార్యా స్త్రీ జనము

వధూటి నం వి ఈ స్త్రీ 1 ఆఁడుది 2 కన్యక

ద్వి ఈ విధి రంగమహీనాయకుఁడు, రివిమైనల వధూటిని వరియించి ద్వి పరమ 5 483 పా 12 పం

3 కోడలు

వధూపక్షము నం వి అ పుం పెండ్లికూఁతు పక్షమువారు, పెండ్లికూఁతు వైపువారు

వధూ(గృహప్రవే)శము సం వి అ పుం పెండ్లికూఁతు రత్తవారింటఁ బ్రవేశించెడి మహోత్సవము

వధూవస్త్రము సం వి అ న పెండ్లికూఁతు వస్త్రము (మధుపర్కమని వాడుక.)

వధోదర్కము సం విశే (అ ఆ అ) చావు ఫలితముగాఁగలది, ప్రాణాంతకమైనది

వధోద్యతుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) ఘాతుకుఁడు 2 రహస్యముగాఁ జంపువాఁడు

వధ్య సం వి ఆ స్త్రీ చంపుట, మారణము, హత్య

వధ్యపటహము సం వి అ పుం. ఉరితీయునపుడు వాయించెడు వాద్యము

వధ్యభూమి సం వి ఇ స్త్రీ ఉరితీయు చోటు

వధ్యమాల సం వి ఆ స్త్రీ ఉరితీయఁ దగిన జనుని మెడలో వేసిన పూలదండ

వధ్యము సం విశే (అ ఆ అ) 1 చంపదగినది, చంపవలసినది 2 ఉరిశిక్ష వేయఁదగినది 3 గాయపఱుపఁదగినది, దెబ్బలు మొ శరీర శిక్షకుఁ దగినది, ఛేద్యమైనది
వి అ పుం ఒలి, దేవతకుపహారము,

వధ్యశిల సం వి ఆ స్త్రీ ఉరితీయుట కేర్పఱిచిన శిల

వధ్యుఁడు సం వి అ పుం శత్రువు, చంపఁదగినవాఁడు

వధ్రము సం వి అ న 1 తోలువాఱు, చర్మరజ్జువు 2. సీసము

వధ్రి సం వి ఈ స్త్రీ తోలువాఱు చర్మరజ్జువు.

వధ్ర్యము సం వి అ పుం చెప్పు, పాదరక్ష

వనకణ సం వి ఆ స్త్రీ అడవిమిరియము (వృ వి)

వనకోలి సం వి ఇ స్త్రీ అడివిరేఁగు (వృ వి.)

వనఖం(షం)డము సం వి అ న అడవి, చిట్టడవి

వనగవము సం వి అ పుం అడవియెద్దు. వనవృషభము.

వనగహనము సం వి అ న అడవియందు దట్టముగాఁ జెట్లుగలచోటు

వనగుప్తుఁడు సం వి అ పుం గూఢచారుఁడు (విల్యమ్సు)

వనగుల్మము సం. వి అ. పుం, అడవిపొద.

వనగోచరుఁడు సం వి అ పుం 1 వేఁటకాఁడు. 2 వనౌకసుఁడు, అరణ్యవాసి

వనచందనము సం వి అ న 1 దేవదారు వృక్షము. 2 అగురు చందనము (వృ వి)

వనచంద్రిక సం వి. ఆ స్త్రీ ఒక జాతి మల్లెతీఁగ. (రా ని)

వనచరము సం విశే (అ ఆ అ) అడవిలో సంచరించునది
వి అ పుం. 1 శరభమృగము, ఎనిమిది పాదములుగల జంతువు
2 అడవి జంతువు, వన్యమృగము.

వనచరుఁడు సం విశే (అ ఈ ఆ) అరణ్యమున సంచరించువాఁడు, బోయజాతివాఁడు

వనచర్య సం వి ఆ స్త్రీ అడవిం దిరుగుట, అరణ్యసంచారము

వనచ్ఛాగము సం వి అ స్త్రీ 1 అడవి మేఁక, వరాహము, అడవిపంది

వనజ సం వి ఆ, స్త్రీ 1 అడవియల్లము. (వృ వి) 2 అడవిప్రత్తి (వృ వి) 3 చిన్న కచ్చోరము (వృ వి) 4 పెన్నేరు (వృ వి) 5. పెద్దసోపు (వృ వి) 6 అడవి మట్టుబచ్చలి (వృ. వి) 7 అడవి పెసర (వృ. వి)

వనజము సం విశే (అ. ఆ అ) 1 అడవిలోఁ బుట్టినది
వి అ పుం 1 అడవి యేనుఁగు 2. తుంగముస్త. (వృ వి) 3 అడవి మాదీఫలము (వృ వి.)
న పద్మము, తామరపువ్వు.

వనజీవి సం వి న్ పుం ఆటవికుఁడు, అడవి మనుష్యుఁడు

వనజ్యోత్స్న సం వి ఆ స్త్రీ ఒక జాతి మల్లెతీఁగ. (వృ వి)

వనటు వి (√ వనరు) 1. దుఃఖము, శోకము.
చ. నీమనంబునఁ గల చింతయంతయును
బుచ్చెద నాకడఁ జేరి తింక నీ, వనటఁ దొలంగఁ
బెట్టి గరువంబుగఁ జెప్పుము దీని మూలమున్.
భార ఉద్యో 4 295
గీ అనిన మునియట్ల చేసెద నధిప చెపుమ, వగవఁ
గత మేమి నీకు నెవ్వండ నేను, వనట యెవ్వని
దగునొక్కొయని వివేక, దృష్టిఁ బరికింపు నిను
నీవె తెలిసికొనుము. మార్క. 3 293.

క. సుతులు మును నాకు లేమిని, మతి నెంతయు వనటఁ బొంది భా రా బాల 46.

2 బాధ, కష్టము

క చని కందమూలఫలములు, తిని వనటలఁ జాల డస్సి ధీరాత్మకులై, వనములఁ దపములు సలిపెడు, వనవాసులు వెజ్జులమ్మ వారిజనేత్రా. వీర. 2 231

ద్వి వ్రతములఁ గడుడస్సి వనటలఁ గ్రుస్సి, యతి దుఃఖములఁ గుంది యాత్మలోఁగంది. రం రా సుం 247 పొ. 6 పం

సీ పటువనాటక పింఛట మహోర్భటులచే వనమార్గ మార్గముల్ వనటఁజెంద. ఉ రా 1 111

వనధి నం వి ఇ పుం సముద్రము, కడలి.

వనతిక్త నం. వి ఆ స్త్రీ పార, చిఱుబొద్ది (వృ వి)

వనతిక్తము నం వి. అ పుం 1 అడివియుసిరిక (వృ వి) (విల్వమ్ము) 2 కరక చెట్టు

వనదము నం వి అ పుం మేఘము జలదము

వనదీపము న వి అ పుం వనచంపకము, ...కవి సంపంగి

వనదేవత నం వి ఆ స్త్రీ. అరణ్యాధిష్ఠాన దేవత.

వనధార నం. వి ఆ స్త్రీ రెండు చెట్లవరుసల మధ్య భాగము

వనధేనువు నం వి ఉ స్త్రీ 1 ఆఁడు గవయ మృగము. 2 అడవియావు

వనపల్లవము నం వి. అ పుం శోభాంజనము మునఁగ. (వృ వి)

వనపాంసులుఁడు నం వి అ పుం వేఁటకాఁడు, వ్యాధుఁడు

వనపు వి (√ వనరు) వనరుట, పరిదేవనము (శ ర.)

వనపూరకము నం వి అ పుం అడవిదబ్బ (వృ వి)

వనప్రవేశము నం వి. అ పుం వానప్రస్థాశ్రమమువఁ బ్రవేశించుట

వనప్రస్థుఁడు నం విణ (అ అ అ) వనవాసి జీవితము గడపువాఁడు, గృహస్థాశ్రమమును విడిచి యడవిలో భార్యతోఁ గూడికాని, భార్య లేక గాని, నివ్వరి ధాన్యపుటన్నమును గాని కందమూల ఫలములనుగాని భుజించుచు తపస్సు చేయువాఁడు

వనప్రియము నం వి అ పుం. 1 కోకిల 2 ఛాళ్ళు (వృ. వి)

న దాల్చినచెక్క, లవంగపు పట్ట

వనబీజ(క)ము నం వి అ పుం అడవిదబ్బ (వృ వి)

వనమక్షిక నం వి అ స్త్రీ. దంశము అడవి యీఁగ

వనమాల నం వి అ స్త్రీ ఎల్ల ఋతువుల పుష్పములతోఁ గూర్పఁబడి మోఁకాళ్ళవఱకును వ్రేలుచు నడిమి భాగమున నించుక స్థూలముగా నుండు పూల దండ

వనమాలి నం విణ (న్ నీ న్) వనమాల ధరించినవాఁడు.

వి న్. పుం శ్రీకృష్ణుఁడు, విష్ణుదేవుఁడు

వనమాలిని నం వి ఈ స్త్రీ 1 ద్వారకాపురము 2 పాచితీఁగ, వారాహీలత

వనము నం వి అ న 1 అడవి, చెట్లగుంపు 2 తామరతీగలు మున్నగువాని గుంపు 3 నివాసస్థలము, ఇల్లు 4. సెలయూట 5 జలము 6 కలప 7. అరణ్యావాసము. 8. వెలుఁగు, కిరణము. 9 పూజించుట

వనము(క్కు)చము నం విణ (చ్) నీటిని విడుచు నది

వి చ్. పుం. మేఘము.

వనముద్గము నం వి అ పుం 1 అడవి పెసరు (వృ. వి) 2 పిల్లిపెసరు (వృ వి)

వనమూర్ధజ నం వి అ. స్త్రీ వృక్షవిశేషము, కర్కటశృంగి, మాచికాయచెట్టు (వాచ)

వనరాజము నం వి అ పుం సింహము, మృగరాజము

వనరాజి నం. వి ఇ. ఈ స్త్రీ 1 వృక్షపఙ్క్తి, చెట్ల వరుస 2 అడవిలోని త్రోవ

వనరు అ. క్రి 1 శోకించు, దుఃఖించు,

క. అనిలాత్మజబలమును, ... మనమున సహింపక, వనరుచు ధృతరాష్ట్రసుతులు వందితమలోన్ .. భార ఆది. 5 247.

ఆ నీకు నితరులట్ల శోకింపఁదగునె యెవ్వరిఁ దలఁచి యింక వనరువాఁడ, వీవు ... భా స్త్రీ 1 9

గీ. చచ్చినకబంధుఁ డేటికి శబరి తెలుఁగుఁ, జెనది యేటి కినసూనుచెలిమిఁ దెల్పె, వాలి పనేల సుగ్రీవుఁడేల నేల, మనము రావేల ఋనేల వనరనేల చంపూరా. 6 84.

2 విలపించు

గీ. అనుజుఁ బొడఁగాన కెంతయునడవివెదుకఁ, బోవునప్పుడు కానలోఁ బొగిలిపొగిలి, తండ్రిఁ బేర్కొని వనరుచు ధరణిఁ బొరలుచున్న తమ్మునిఁ బొడగాంచి యుమ్మలించి వాసిష్ఠ 4 39

గీ. కొడుకుఁగుఱ్ఱలపీనుగుల్ కుంభకర్ణు, మొండె మును బంధుతనుఖండములును బడిన, పాలికలని లోన మూర్ఛలు పోవుకొనుచు, వచ్చి నిజ నాథుపై వ్రాలివనరిచనియె రామా 8 233

3 దీనాలాపములాడు

ఆ. శరణ మగుఁడు సుతులఁ గరుణతో రక్షింపుఁ, డనుచుఁ గుంతి వగచి వనరుచుండె. భార ఆది 7 207

గీ వనరు శాకాయ లవణాయ వాయటంచు .. పాండు 5 149

4 ఒప్పు

గీ సకలభూషణమణిరుచినికరకిరణ,రాజి గడు మించ నిజమందిరంబు వెడలి, పొడుపు గుబ్బలి నడుమను వెడలువట్టి, వనజ బాంధవ వైఖరి వనర నపుడు ప్రబంధ 178

5 ఉండు, వర్తిల్లు

క తనగుణము తనకు నుండఁగ, నెనయంగా నొరునిగుణము నెంచును మదిలోఁ, దనగుణముఁ దానుదెలియక, వనరియొరుని ననెడువాఁడు భ్రష్టుఁడు వేమా వేమా 1 65.

వి 1 శోకము, దుఃఖము

సీ కందర్పశరవృష్టి నందనోపక ఘృష్టి వనవాస మునఁ గ్రుస్సి వనరుసూపె మొ రా బా 22.

2 వీలు, అవకాశము

గీ వనరు గలిగెను మనకు రావణునిఁ జంప, వినుఁడు మీరెల్ల నామాట వేడ్కమీఱ, దశ రథుండను రాజు సంతానకాంతు, నొనర జన్నంబు గావించు చున్నవాఁడు మొ. రా బాల 32

జ. వనటు, వవవు.

వనలక్ష్మి నం వి ఈ స్త్రీ. కదళి, అరఁటిచెట్టు (వృ వి)

వనవహ్ని నం వి ఇ పుం దావాగ్ని, కార్చిచ్చు

వనవాసనము నం వి అ పుం పునుఁగు పిల్లి

వనవాసము నం వి అ పుం 1 అడవియందలి యునికి 2 వన్యజీవనము ఊరూరు తిరిగెడు బ్రతుకు

వనవాసి నం వి ఇ (న్ సి న్) అడవిలో నివ సించువాఁడు, అరణ్యవాసి

న్ పుం వానప్రస్థుఁడు

వనవృంతాకి నం వి ఈ స్త్రీ 1 అడవి నీరువంగ 2 వాకుడు 3 నేలమునఁగ (వృ. వి)

వనవ్రీహి నం వి ఇ పుం నివ్వరి ధాన్యము

వనశృంగాటము నం వి అ పుం పల్లేరు (వృ వి)

వనశోభనము నం వి అ న పద్మము, తామర పువ్వు

వనశ్వానము నం. వి న్ పుం 1. గుంటనక్క 2 పెద్దపులి 3 పునుఁగుపిల్లి

వనసంకటము నం వి అ పుం కాయధాన్య విశే షము, మసూరము

వనసమూహము నం వి. అ పుం దట్టమైన యడవి.

వనసరోజిని నం వి ఈ స్త్రీ 1 అడవి ప్రత్తిచెట్టు. 2 వన్యపద్మలత (వృ వి)

వనస్థ నం వి అ స్త్రీ అశ్వత్థ వృక్షము రావిచెట్టు. (వృ వి).

వనస్థి నం వి ఈ స్త్రీ రావిచెట్టు

వనస్పతి నం వి ఇ. పుం 1 పూవులు పైకిఁగనఁ బడక ఫలించెడు వృక్షము, పూవక కాచెడు చెట్టు. 2. చెట్టు (మర్రి మొ) 3 చెట్టు మొదట నుండి కొమ్మల మొదళ్ల వఱకు నుండెడి భాగము, స్కంధము 4 స్తంభము. 5 యూపస్తంభము, 6 కఱ్ఱతాయెత్తు 7 పర వంజా 8. సన్యాసి యతి

వనాంతకము నం వి అ పుం 1 అరణ్యప్రాంతము 2 అరణ్యప్రదేశము

వనాఖుకము నం వి అ పుం ముద్గము, పెసరు(వృ వి)

వనాఖువు నం వి ఉ పుం చెవులపిల్లి, కుందేలు

వనాటము నం వి అ. పుం వనమువందు చరించు జంతువు (శ్రా ని)

వనాబ్జిని సం వి. ఈ స్త్రీ నీటితామరతీఁగ

వనాయుజము సం విణ (అ ఆ ఆ) వనాయు దేశమునఁ బుట్టినది.
వి అ పుం వనాయుదేశమునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము, ఉత్తమాశ్వము

వనాయువు సం. వి ఉ పుం దేశ విశేషము, ఒకానొక దేశము

వనారిష్ట సం వి ఆ స్త్రీ అడవిపసుపు మ్రానుపసుపు

వనార్చకుఁడు సం వి అ పుం పూల దండలు గ్రుచ్చువాఁడు, మాలాకారుఁడు

వనాలక్తము సం. వి అ న ఒకవిధమైన యెఱ్ఱమన్ను

వనాలిక సం వి ఆ స్త్రీ 1 ప్రొద్దుతిరుగుడు చెట్టు, సూర్యానువర్తిని (విల్యమ్సు) 2 హస్తిశుండి (వృ వి) (వా చ)

వనాశ్రమము సం. వి అ పుం వనవాసము, వానప్రస్థాశ్రమము

వనాశ్రయము సం వి అ పుం ఒకజాతి కాకి, కాకోలము, మాలకాకి

వని సం వి ఇ. పుం 1 అగ్ని 2 రాశి, ప్రోగు. 3 యాచన, వేఁడికోలు
స్త్రీ ఇచ్ఛ, కోరిక.
ఈ స్త్రీ అడవి, చెట్లగుంపు
న్ పుం. 1. వనప్రస్థుఁడు, వానప్రస్థాశ్రమమున నున్నవాఁడు, యతి 2 చెట్టు
విణ ఇ యాచించువాఁడు, అడుగువాఁడు (వాచ)

వనిక వి పత్రిక, చీటి, జాబు
సీ రతి చిల్క తనకుఁ దత్పతి ముద్దుచిల్కలో వనికె వ్రాయించుట వినవె హారిణి .. చంద్రా. 3. 67

వనిక సం వి ఆ స్త్రీ చిన్నయడవి

వనిత సం వి ఆ స్త్రీ 1 ఆఁడుది స్త్రీ 2 భార్య, ఇల్లాలు గృహిణి 3 ప్రియురాలు, వలచినకాంత 4 పశుపక్ష్యాదులలో నాఁడుది

వనితము సం. విణ. (అ. ఆ అ) 1. యాచింపఁబడినది, అడుగఁబడినది. 2 సేవింపఁబడినది, కొలువఁబడినది.

వనిష్ణువు సం విణ (ఉ) యాచించువాఁడు, అడుగునట్టివాఁడు

వనీ(య)కుఁడు సం వి అ పుం యాచకుఁడు, బిచ్చగాఁడు

వనీపకుఁడు సం వి అ పుం యాచకుఁడు, బిచ్చెగాఁడు

వనీపుఁడు సం వి అ పుం వనమును పాలించువాఁడు, తోఁటమాలి

వనేకింశుకములు సం వి. అ పుం బ వ "అడవిలోని కింశుక వృక్షములు" యాదృచ్ఛికముగాఁ గనఁబడిన పదార్థము ఇట్లే, "వనే బిల్వకములు" (విల్యమ్సు)

వనేచరము సం వి అ. పుం 1 అడవి మృగము. వన్యజంతువు 2 వనదేవత

వనేచరుఁడు సం. విణ (అ ఈ. అ) వనము నందు సంచరించువాఁడు (బోయ మొ)
వి అ. పుం 1 వనవాసి, కిరాతుఁడు 2 వనప్రస్థుఁడు, తృతీయాశ్రమమున నున్నవాఁడు

వనోత్సాహము సం వి అ పుం ఖడ్గమృగము

వనోద్భవ సం వి. ఆ స్త్రీ అడవి ప్రత్తి (వృ వి)

వనోపప్లవము సం వి అ పుం. దావాగ్ని, కార్చిచ్చు

వనౌకసము సం వి స్ పుం క్రోఁతి అడవి జంతువు

వనౌకసుఁడు సం విణ స్ అడవియందు వసించువాఁడు,

వన్నియ[1] = వన్నె వి (సం వర్ణః) 1. శ్వేతాది వర్ణము, రంగు.
గీ. వేలుపుల ఱేఁడు తనకొక వెల్లమొదవె, కలదనుచు నిక్కు నింతియకాని యిట్లు, కలవె పలువన్నియలగిడ్డిశదపులనుచు, నీలా 1 48
2 కాంతి, శోభ
గీ విను౯డు. దచ్చికడల, నెన్నదఁగి వన్నియలకెల్ల నిక్కయగుచు,. నీలా. 1 26
ఉ . మృదుపల్లవకోమలతత్పదద్వయీ, పాటలకాంతి మౌళిమణిపంక్తికి వన్నియవెట్ట నా జగన్నాటక సూత్రధారి యదునందనుఁ డర్మిలి మ్రొక్కె మ్రొక్కినన్ పారి 1 120.
సీ. ... నెఱిమించుచుండు వన్నియచెక్కడపు బొమ్మచికిలి దంతపుఁబాదుకలు దొడగి...దశా, 1, 98.

8 చేకూర్చుదనము, ఒప్పిదము

ఉ కిన్నరసిద్ధసాధ్యముని ఖేచర భూచర దేవ దైత్యులం,బన్నగ... మానససృష్టియందుఁ దా, వన్నియగా సృజింప... వి పు. 2 260

క. . వనజంబుల కెంపుగలసి వన్నియ మిగులం, దనుఁగని లోకం బలరఁగ... దశకు 6. 64

4 ఇంపు

ఉ కిన్నెర మీటి వీణఁ బలికింపఁగ గీతములుం బ్రబంధముల్, వన్నియఁ బాడఁజెప్ప నని వారిత చాతురిగల్గునట్లుగాన్ వసు 3 33

5 రంగుపూఁత (శ ర)

6 వస్త్రవిశేషము, రంగుచీర

గీ సర్వశృంగారముల జిరుజౌకములును, చిన్ని కస్తూరిమల్లెను జిలుకజాళ్లు, వన్నియలు మంచి బొమ్మంచువన్నియలును, మొదలుగాఁ గల చీరలు ముదముతోడ దసాఖి 3 38

సీ నిండారు బ్రాఁత వన్నియఁ దాల్చునొక వేళ జిగి పట్టుబొమ్మంచు చీరఁగట్టు. ఉ. హరిశ్చ. 4 16

7 బంగారము యొక్క మేలిమి, నిగ్గు

సీ. పదివన్నియలకోట పసిఁడి యొడ్డణముగా సౌధశృంగములు రోజములుగాఁగ. దశా 3 116

8 ప్రసిద్ధి

మ. శ్రుతులన్ వన్నియ కెక్కె శాస్త్రములచే సొంపగ్గలించెన్ ... విక్ర 1 35

ఉ తన్నినవాఁడు తచ్చరణతామరసంబుల బ్రాలి సిగ్గువోవునా,వన్నియ సన్నమౌ . వేం పంచ 4. 463

గీ . . శూర్పణఖ మేనగోడలో చూడ లంక, జీతనూజయొ యవఁగ వన్నియకు నెక్కె . శుక 3 20.

9. ప్రశస్తి, ఉత్కర్ష .

వ. ...మరాళకులాధ్యక్షవళక్షపక్షంబులకు వన్నియ పుట్టించి ... ఉ. రా 4 163

10 వర్ణన.

సీ. పాలింతు నేఁగటిస్పర్శవైభవమునా నేత్రావ్యాయంబు వన్నియకు నెక్క . వసు. 6 85

ఉ. . వన్నియ మీఱఁ జిల్కరా, తేజీ దువాళిఁ దోలిగడి దీటివదారి మిటారి . . దశా 2. 300

11 రీతి, విధము

ఉ ఎన్నఁడుఁ గాసు వీసమొక టిచ్చినవాఁడవుగావు వీట నీ, వన్నియ కోడెగాండ్రు తగ వారవధూటులకై యొసంగునా, చిన్నెలు నీవు చూచియు నిసీ తలవంపఁగ నేర వన్నిఁటం, బిన్నతనంబు దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిఁక నాడనేటికిన్ విప్ర. 4 27

12. (వ్యాక) ప్రత్యయము

(వ్యతి.) ప్రకృతి (శ ర)

13. అలంకారము (శ ర)

వన్నియ[2] వి అంకవన్నె (శ ర.)

వన్ను వి (సం వర్ణః) రంగు

సీ మణిభూషణప్రభ దరహాసరుచివరాధర కాంతి మాన్చున న్వడుపునఁ గెమ్మోవి వన్ను పూన్చి .. కు సం 9 209.

వన్నువ వి విధము, రీతి

ద్వి అలరుచుఁ జెందుచు వలచినవన్ను, వలఁప్రసాదామృతవనధి నోలాడి జన పు 7 167

అ క్రి (√ వన్నువ) రంగువేయు.

వ అంతం దనుపంతాపంబు వాపనోపక పరమేశ్వరు రూపు చిత్రించి చూచిన నైన నూఱటయగునో యని సలక్షణంబుగాఁ జిత్రించి వన్నువ గొలిపి కందెఱ దెఱచిన కు. సం. 5 597

వన్నువు వి (సం. వర్ణః) వన్నె, రంగు

చ అలకలకాంతిఁ గప్పె లలితాక్షవిభూతి . . అన్నిఁటికి వన్నువు పెట్టినమాడ్కిఁ బొల్పుగాన్ కు సం 9 210

చ జలనిధులేడు నీకొలనిఁ జాలవు .. నెలవు వన్నువు నీరనివాదు సేయుపేరులివవఁ జెల్లువం జెలఁగుచుండు మదాళివిహంగ సంగముల్ . కు సం 10 392

వన్నె[1] = వన్నియ వి. శ్వేతాదివర్ణము, తెలుపు మొ. రంగు

సీ ధరణీజగుల్మలతావితానము పల్లవములకుఁ గట్టెజ్జ వన్నె యొసఁగి . భార ఉద్యో. 2 114

సీ చెంద్రిక పూవన్నె జిలుగు దువ్వలువను దడి యొత్తె నొక్క కాంతాలలామ . పారి 2. 12.

వన్నె[1]

మ జిలుగుం జెంద్రికవన్నె చేలలును గాశ్మీ రాంగ రాగంబులున్, మెఱయఁగా వేల్పుం జకోరేక్షణల్, లలి భీమేశ్వరు రాజశేఖరునిఁ గొల్వన్వచ్చి రొక్కుమ్మడిన్ భీమ 5 108

2 కాంతి, శోభ.

సీ విమలవర్తనమున వేదశాస్త్ర పురాణ వాక్యార్థ సరణికి వన్నెవెట్టె ... విక్ర 1 44

సీ అనలాక్షుఘనజటావనవాటి కెవ్వాఁడు వన్నె వెట్టుననార్తవంపుఁబువ్వు మనుచ 1 18.

3 చేక్కఁదనము, ఒప్పిదము.

వ. మెఱుంగుఁ జన్నులఁ గన్నెతమ్మిమొగ్గల వన్నె నటమటంచి మనుచ 5 101

క వన్నె మెఱయంగ నాసతి,యున్న గృహంబప్పు డరసి యుచితస్థితితో, విన్ననువునఁజని యచ్చో. సొన్నాటంకంబుపోలుసుదతిని గాంచెన్ విక్ర 8. 50

ఉ. తత్క్రియోచితాహారము నెమ్మినిచ్చుచు నవామయధన్యులఁ జేసె వన్నెగాన్. మనుచ 6. 13.

4 రంగుచీర

సీ. తవ్వంగి వలిపంబుఁదాల్చి వచ్చినరీవి వన్నెగట్టిన నాఁటి చెన్నుఁదన్ను. విజ వి 3 13.

5 బంగారముయొక్క మేలిమి, నిగ్గు

గీ తజ్జనందేరనగు కవితా విశేష, మజ్జనందేమి యెఱుఁగంగనగు సమస్తకనక వర్ణోత్కరంబునఁ గానవచ్చు, వన్నె లెఱుఁగంగఁ బోలునే వట్టి రాత కు. సం. 1 32

ఉ.. నిద్దపుఁజాయ మెఱుంగువం బదార్వన్నె పసిండితోడ నొరవచ్చు నృపాలుని యంగ కమ్ములన్ .. నైష 6 50

చ . మేలిపదియాఱవవన్నెపసిండితోడ వేల్పుల దొరమానికంపు రవఁ బొందుగఁ గూర్చిన చంద మోఁజుమీ... నీలా. 2 30

వ. ... కడవన్నె పసిఁడి గద్దియ నధివసించి.. దశా. 1 14.

6 విలాసము, శృంగారచేష్ట.

గీ. వారిచొక్కులు చెక్కులువారివగలు, వారి వన్నెలు చిన్నెలు వారినటలు, వారి హరువులు మురువులు వారి కళలు, వారి వరవులు సొలపులు వళమె పొగడ. ఉ రా 6 166

సీ వన్నెలు పచరించి కన్నుసన్నలుచేసి వెడ మాట లను ప్రేమ గడలు కొలిపి... ప్రబోధ. 1 75.

8. అలంకారము

గీ గరగరికగాఁగఁ దన్నోమఁ గలుగుటయును, ప్రేమ మీఱఁగ వన్నెలు పెట్టుటయును, కురులు గొప్పునఁగూడెడు కొమరు వయసుఁ, దెలిపె నానాటగన్యకాతిలకమునకు దశా 8 82

8 ప్రశస్తి, ఉత్కర్షము

సీ దీనిపాలిండ్లుబ్బఁగానె కారతచేతి కిన్నెర ప్రోఁతకు వన్నెగలిగె... ఆము, 6 105

గీ అమ్మ భవదీయ చిత్రగుణాతిశయము, వలన మూకల్ల వన్నెరామెలఁగవమ్మ వసు 6 56

గీ పడగ లెత్తక పడుకులఁ బట్టి యడఁగి యున్న ఫణిజాతి కిప్పుడు వన్నె గలిగె ఉ రా 1 150

9 ప్రసిద్ధి

సీ కులములో వన్నె తక్కువ యయ్యెనే గాధి పట్టికి మేనకచుట్టరికము. మనుచ 2 73

చ యౌవన భరరూప సంపదల వన్నెకు నెక్కుటఁ జేసి ... రాజ చ 3 54.

ఉ. . కన్నియ నన్ను వల్లభుఁడు గన్నులఁ గప్పు కొనంగ నుండి యౌ, వన్నెయు వాసియుం దటిఁగి వారు ననుం దలలెత్తి చూడఁగా . పారి. 1 88

రగడ. తనువలగ్న మీఁదఁ దేఁటి దాఁటు దాఁటి జెట్టువంప, వనిత యెట్లువచ్చె వన్నె వాసి వాసినం జరింప వరాహ 3. 92

10. వర్ణన, పొగడ్త

క. సుబలతనయ గుణమహిమన్, ప్రబలి తనకు దారధర్మపాలనలీలన్, సొబగొంది వన్నెఁ దేఁగా, విబుధస్తుతుఁ డవ్విభుండు వెలసెన్ ధర ణిన్. రాఘవ 1. 4.

క చ్చిన యింటికిఁ దగని, న్నిచ్చిన యింటికిని వన్నె యేచందమునన్, దెచ్చెదవో చూచెదఁ గా,నిచ్చలు మవవంగడంబు నిన్నుం బొగడన్, యయా 5 131

11. విధము, రీతి.

సీ ఫణిరాజతల్పంబుపైఁ బద్మనాభుండు తిన్నఁగా శయనించు వన్నెఁదెగడి హంస 5 313.

అవ్య విధము, రీతి

ఉ క్రొన్నెలతాల్పు ముద్దియను గూర్చి యొనర్చిన నోము లిప్పుడే,వన్నెను బండునో నలువ వ్రాఁత తెఱంగిఁక నెట్టులుండునో సీలా 1. 106

విశ. అందమైన

గీ రారా నా వన్నెవడుగ రారా తనూజ హర 2 133.

జ వన్నెకత్తె, వన్నెకాఁడు, వన్నెకారి, వన్నెకుఁదెచ్చు, వన్నెకెక్కు, వన్నెకోక, వన్నెగుడ్డ, వన్నెచెట్టు, వన్నెపులుఁగు, వన్నెపూలు, వన్నెమణుంగులు, వన్నెమీఱు, వన్నెలాఁడి, వన్నెలాఁడు, వన్నెవెదరు

వన్నె^{2}=వన్నియ వి అంకవన్నె, గుఱ్ఱమునెక్కుట కిరుప్రక్కల నమర్చిన యినుపమెట్టు

ఉ ఉక్కడమైన మంచితనువొప్పెడు నా హాయ రత్న మెక్కినన్, గక్కనమేమి లేక రవగాలును జోడన యడ్డ వేడెముల్, లుకుడు వాలి జంగ వడలుం గనిపించుచుఁబోయి పోయి రా,జక్కడ వన్నెసోఁక నటిపోయనిన గదలెన్ జరిలువన్ సారంగ 1 82

వన్నెకత్తె విశ (వన్నె^{1}+కత్తె) విలాసవతి

ద్వి వన్నెకత్తెలు వారవనితలు మఱియు, చపలముల్ తగులముల్ చంచలత్వములు, పండితా పురా 116 పా 20 పం

వన్నెకాఁడు విశ (వన్నె^{1}+కాఁడు) 1 అందగాఁడు, సౌందర్యవంతుఁడు.

మ. మా,విజయుం జేరెడు వన్నెకాఁడు మది నావేశించు నెల్లప్పుడున్ భాగ 1 218

2. విలాసవంతుఁడు.

సీ ఏ వన్నెకాని కీలావణ్యవతిగోటిచెనకులు గళలూరఁ జేయునొక్కొ . ఉ రా. 4 194.

సీ వంగడికాఁ డిందుఁ జనుదెంచెనా యని వాకిలి ద్రొక్కని వన్నెకాఁడు హంస 5 217

గీ. వాని యిల్లాలికై ధనవంతుఁడనెడి, వన్నెకాఁడట్టి మదివట్టి వలపుఁ జెందు శుక. 2 64,

3 నేర్పరి

గీ మహతి నారాయణాత్మక మహితమంత్ర, వర్ణములు సారెఁ బల్కించు వన్నెకాఁడు రంగా 1 69

వన్నెకారి విశ (వన్నె^{1}+కారి) విలాసవంతుఁడు

గీ చిలుక యిట్లనునవ్వు డచ్చెలువమోస,కారి పెనిమిటియో వన్నెకారి మగఁడ, యేలచూపితి విప్పుడ యీ ధనంబు, ధనపిశాచమ్మ లివి యథార్థమ్ము సుమ్మ శుక 3 223

వన్నెకుఁదెచ్చు స క్రి (వన్నెకు+తెచ్చు) ప్రసిద్ధికెక్కించు, ప్రఖ్యాతికలిగించు

ఉ. రంగయరాఘవమంత్రి నిచ్చలుఁ, వన్నెకుఁదెచ్చు నిచ్చు నఖిలవాంఛితవస్తు ర్థికోటికిన్ . . పాండు 1 54

(ఇట 'వంశమును'' అధ్యాహార్యము)

వన్నెకెక్కు అ క్రి (వన్నెకు+ఎక్కు) ప్రఖ్యాతి వడయు

సీ భ్రమరకీటన్యాయభాతి నేకవిరాజు వాగ్దేవి దానయై వన్నెకెక్కె . వరవ 1 8.

వన్నెకోక వి (వన్నె^{1}+కోక) చిత్రవర్ణము గల వస్త్రము, పలురంగులచీర

సీ అరుదైనతిపిరికిన్నెరతమ్మువడిగంబు వన్నె కోకల చందువాపిరంగి ప్రబంధ. 623

వన్నెగుడ్డ వి (వన్నె^{1}+గుడ్డ) రంగువేసిన గుడ్డ

ఉ దట్టపువన్నెగుడ్డ కఱదట్టిపొరన్ నవరించి పట్టెపై, గట్టి కటారిజల్లి మడికాసుల కట్టుల యెక్కువిండ్లుపె,న్నెట్టెపుగట్ట నెట్టుకొను నిద్దపు వీఁపుదొనల్ నటింప మై, పుట్టిన నల్ల బెబ్బులు లెపోయనఁ బోయిరి బోయబల్లిదుల్ రా వి. 2. 55

వన్నెచెట్టు వి (√ వన్నె^{1}) వర్ణపుష్పము, ఒక జాతి చెట్టు (వృ. వి) (శ. ర.)

వన్నెపులుఁగు వి. (√ వన్నె^{1}) జీవంజీవము, చకోరము (శ. ర.)

వన్నెపూలు వి బ (√ వన్నె^{1}) శాలి ధాన్య విశేషము (శ ర)

వన్నెమణుంగులు వి. (√ వన్నె^{1}) వస్త్రవిశేషము.

వ పీతాంబరములు నీరాదులు బురుసాలు వన్నె మణుంగులు చందురుకావులు ప్రబంధ. 605

వన్నెమీఱు అ క్రి (వన్నె¹+మీఱు) ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. కన్నెగేదఁగి కన్నఁబొన్న చాయనెయున్న సన్నజాజులచెన్ను వన్నె జాఱె. దశా 3, 8

క మిన్నేటి పసిఁడి తామర, క్రొన్ననలను వన్నెమీఱఁగోయుదు రెవుడున్ నీలా 1. 33

వన్నెలాఁడి వి (వన్నెలు¹+ఆఁడి) విలాసవతి, విలాసములు కలది

ఉ వెన్నెల వన్నెలాఁడి సెలవిన్నెల కొల్పెడు నవ్వుఁ బువ్వుచాల్, క్రొన్నెల కున్నెలాగునఁ దళుక్కను నిక్కినయన్ను నెన్నొసల్ రా వి. 4 91.

సీ నీ ప్రాణనాథుఁడై నినునేలు భాగ్య మెవ్వానికిఁ గల్గెనే వన్నెలాఁడి ఉ రా. 3 106

వన్నెలాఁడు వి (వన్నెలు¹+వాఁడు.) అందగాఁడు.

గీ ..., మీఁగడ పెరుఁగు పాల్వెన్న జున్ను, అన్నియును గొల్లలాడు నవ్వన్నెలాఁడు .. నీలా 1 76

సీ కలికిరో యీతఁడే కులుకుఁ బ్రాయపు గొల్ల కన్నెల వలపించు వన్నెలాఁడు ..

వన్నెవెదురు వి (√ వన్నె¹) వృత్తపత్రము, వృక్షవిశేషము

గీ వన్నె వెదురన మను వృత్త పత్త్రి మశవ ఆం. భా 2 73.

వన్య నం. వి ఆ స్త్రీ. 1. అరణ్యా సమూహము 2. నీటివెల్లువ 3 ముద్గపర్ణి, పిల్లపెసర (వృ వి.) 4 పెద్దసోపు (వృ వి) 5 గురివెంద (వృ వి) 6. తుంగముస్త (వృ వి) 7 ఆడవికచోరము (వృ. వి.) 8. బుడమ (వృ వి.)

వన్యము నం. విఙ (అ. ఆ అ) 1. వనసంబంధమైనది వనమందుఁ బుట్టినది 2. అరణ్యకము, పెంపఁబడినది 3 కఱ్ఱది

వి అ. పుం అడవి మృగము, అడవిచెట్టు

న 1 దాల్చిన చెక్క, లవంగపు పట్ట 2 అడవి కంద

వప నం వి ఆ స్త్రీ 1 అస్థిసారము, మజ్జ 2 రంధ్రము, కన్నము 3 పుట్ట, వల్మీకము 4 ఆంత్రము (ప్రేగు) పైనుండు పలుచని పొర, కడుపులో బొడ్డుక్రింద నుండెడి యుల్లిపొరవంటి పలుచనిపొర

వపనము నం వి అ న 1 విత్తులుచేల్లుట 2 ముండనము, గొఱుగుట 3 శుక్రము, రేతస్సు

వపని నం వి ఈ స్త్రీ 1 మంగలికత్తి. 2 క్షౌరశాల, వపనశాల 3 నేఁత పనిముట్టు, తురి, నాడె 4 తంతుశాల, నేఁతశాల

వపము నం వి అ పుం 1 విత్తులుచేల్లుట 2 ముండనము, గొఱుగుట 3 నేఁత, నేయుట

వపునము నం వి అ పుం దేవత (వాచ)

వపుర్ధరుఁడు నం. విఙ (అ ఆ అ) 1 శరీరము ధరించువాఁడు, 2. సుందరుఁడు అందగాఁడు

వపుష్మంతుఁడు నం విఙ (త్ తీ త్) 1. శరీరము గలవాఁడు, శరీరముధరించినవాఁడు, అవతరించిన వాఁడు 2 సుందరుఁడు, అందగాఁడు.

వి. త్ పుం. విశ్వేదేవులలో నొకఁడు

వపుస్సు (పు) నం విఙ (స్) సుందరము, చెక్కనిది

వి. స్ న 1 దేహము, ఒడలు.

క శ్రుతియును నిన్ను మృగేంద్రా, కృతియని కీర్తింపఁగలదు కేశవమృగసం, తతికి మృగాధిపు క్రియదే, వతలకు నెల్లను నృసింహవపు వెక్కువగుట హరి. ఉ 9. 227.

2, తత్త్వము, స్వభావము 3 సుందరాకారము.

వప్త నం విఙ (ఋ త్రీ. ఋ) విత్తులు చల్లువాఁడు,

వి ఋ పుం 1 కృషీవలుఁడు, సేద్యగాఁడు 2 జనకుఁడు, తండ్రి 3 గొఱుగువాఁడు, మంగలి.

వప్పు 1 గంటు, గాయము.

ద్వి కలయంగఁబులి నీళ్ళు గ్రమ్ముచునున్న, వలుద చన్నుల మీఁది వప్పులు చూసి ... వన 2 91. పా 22 పం

2. శకలము, తునక.

వ దుప్పులు కుప్పించి తతోత్కటర కుటీరంబుల నున్న పన్నగంబులఁ గొమ్ములం గ్రుమ్మి వెడల నుమియ రెఱయుతత్ఫణామణిగణంబు ద్రొవ్వాడి వప్పుల గొప్ప కుప్పలంబఱచు నెడల మెత్తగాలువడి ... (ఇది యాఖేట వర్ణనము). చంద్రా 2 84

వప్రకము సం వి. అ పుం చక్రము ప్రాకారము (చుట్టుకొలత)

వప్రక్రియ సం — వప్రక్రీడ

వప్రక్రీడ సం వి ఆ స్త్రీ, గజవృషభాదులు పటి యొద్దు మున్నగువానిని ఉత్సాహమునఁ గొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మి యెగఁజిమ్ముట

వప్రము సం వి అ పుం న 1 అగడ్తలో నుండి యెత్తి ప్రాకారమునకు చుట్టును బలకరముగా పోయు మట్టిదిబ్బ 2 గజవృషభములు కొమ్ములతోఁ బొడిచెడు మట్టిదిబ్బ 3 పర్వతమునం దేట వాలుగా నుండెడి స్థలము 4 పర్వతశిఖరము, కొండకొన 5 నదీతీరము, తీరము 6 ఇంటి పునాది 7 కోట మొదలగు వానిచే సంరక్షింపబడు పట్టణము యొక్క ద్వారము 8 కందకము 9 గోళము యొక్క చుట్టుకొలత 10 విత్తులు చల్లిన పొలము, పొలము 11 గజవృషభాదులు తటము మున్నగువానిని గ్రుమ్ముట, 12 రేణువు, దుమ్ము

న సీసము

వప్రాభిఘాతము సం వి అ పుం నదీతీరమునుగాని, పర్వత ప్రదేశమును గాని, క్రుమ్ముట, తటాఘాతము

వప్రి సం వి ఇ. పుం 1 పొలము, క్షేత్రము 2 సముద్రము 3 దుర్గతి, దుస్థితి, కష్టదశ

ఈ స్త్రీ — మంటిదిబ్బ

వప్తృఁడు సం వి ఋ పుం 1 జనకుఁడు, తండ్రి 2 ఒక ప్రజాపతి

వమథువు సం. వి. ఉ పుం 1 క్రక్కుట, ఉమ్మివేయుట 2 ఏనుఁగు తొండముమండి పైకిఁ జిమ్మబడిన నీరు

వమనము సం వి అ న 1 బయటికి పంపుట 2 క్రక్కుట 3. తినికొనుట 4 మర్దించుట 5 వమనము చేయించుమందు 6 బలి యిచ్చుట 7 నొప్పి, బాధ.

పుం గంజాయి చెట్టు (వృ వి)

వమని సం వి ఈ స్త్రీ జెలగ, జలూక

వమనీయ సం వి ఆ స్త్రీ ఈఁగ

వమనీయము సం విశ (అ ఆ అ) 1 క్రక్కఁదగినది 2 వెళ్లఁగొట్టఁదగినది

వమి సం వి ఇ పుం 1 అగిని 2 ఉమ్మెత (వృ వి) 3 దుష్టుఁడు.

స్త్రీ 1 వమనము, వమనేచ్ఛ 2 వమనములు చేయించుమందు.

ఈ స్త్రీ డోకు, వమనము, వమనేచ్ఛ

వమ్ము విశ 1 వ్యర్థము

గీ అధిప సర్వాస్త్ర ఘాతియై యతిశయిల్లు, నస్త్రమునఁ జిత్రముగఁ దెగయందతుని మె, వమ్మ హోస్త్రంబు నట్లది వమ్ముగాఁగ, నెఱిఁగి వెఱఁ గంది హరికతఁ డిట్టులనియె భార ద్రోణ 3 205

సీ. రహినిహ పర సుఖప్రదుఁ బుత్రు నెత్తని వర పుణ్యహీను భవమ్ము వమ్ము... రాఘవ. 1 48.

ఉ ఆ సమయంబునన్ జకితమై మెక నెవ్వని మీఁదఁ బాఱె వాఁ, డేసిన యమ్ము వమ్మయి మహింబడకొక్కటి కొండ చాలి వీ,తానులఁ జేయ ... మనుచ 4 49

2 నష్టము, చెడినది

ఉ మానవకోటి నిట్టివిసుమానవుఁ డీమఁగులైన వారి నెం,దైనను గంటిమే యకట యాఁఱడి వమ్మయి పోయె దుర్జయం,బైనబలంబు ... భార విరా 3 7

చ అనఘ కుడుచుఁ గట్టుదొడుం దనయిచ్చ నొక్కఁడున్, దనయ నతిస్నుపాదులకుఁ దానిడఁ డెన్నడుఁ గూడుచీరయే, జనులకుఁ బెట్టఁడన్నరుని సంపద యాతని తోనవమ్ము గుణ మాంక 5 119

ఉ . తునిసి వమ్మగు ఛత్రము లాడునట్టులున్, దూలెడి రూపులున్ దొరఁగుతోరపు నెత్తురు చేఱులందుఁబైఁ, దేలెడు పీనుఁగుల్ గలిగె ధీరతఁ బోరెడు రెండు సేనలన్ ఉ రా. 8 12

వి. 1. నాశము.

క ఇమ్మెఁ, బలుకఁ దగునె యక్కట నా,వలనం గల భక్తియెల్ల వమ్మునఁ గలయఁగ శారం. భీష్మ 8 175

ఉ ఇమ్మెయి నర్థమెల్లను వ్యయింపఁ బురింగల వైశ్యులందఱున్, నెమ్మిఁ బురందరుంగదిసి నీవు వణిక్కుల వర్తనంబు స,ర్వమ్మును వమ్మునం గలిపి . విక్ర 2 166

2 వైయర్థ్యము

ఉ వమ్మొకయింత లేక నిడువాలిక బాగుమ సోగ లాగుమన్, గమ్మ నవీనకాంతి గతిఁ గ్రమ్మఁగఁ జేసి దివానిశంబులుఁ, నెమ్మి లతాంతసాయ కుఁడు నిక్కముగా నవరించు వింటికిన్, బొమ్మలఁ బెట్టునట్టి కనుబొమ్మలు చూడఁగ బొప్పె బాపురే చిత్ర భా 3. 67

ఇ. వమ్మపఱుచు, వమ్ముపోవు, వమ్ముసేఁత, వమ్ముసేయు

వమ్ముపఱుచు స క్రి. (వమ్ము+పఱుచు)

సీ. . గీ. మమ్మునందఱఁ బోరిలో వమ్ముపఱచి, దుష్టరావణుఁ బ్రాణంబు తోడడించి, పావ మంబైన తమ్ముఁడు నీవుఁగూడి, పోయి తటవయ్యె రాతన మాయఁదగిలి. మై 2 48

వమ్ముపోవు అ క్రి (వమ్ము+పోవు)

1 నష్టమగు, చెడు

సీ మాతండ్రి కొలువులో మానినీ తిలకంబ రమ్మను నాపేరు వమ్ముపోయె ఉ హరి 5 72

2. వ్యర్థమగు (శ ర)

వమ్ముసేఁత వి (√ వమ్ముసేయు) వ్యర్థపుచ్చుట.

గీ. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁట పలుకు, బ్రద్ద దంబును దండంబు పరుసదనము సొమ్ము నిచ్చు యోజనముగ వమ్ముసేఁత, యనెడు సప్తవ్యస నములఁ జేనదు తగుల భాం. ఉద్యో 2. 44.

వమ్ముసేయు స క్రి (వమ్ము+చేయు) వ్యర్థము చేయు. చూ. వమ్ముసేఁత.

వమ్రకూటము సం.=వమ్రీకూటము

వమ్రము సం. వి అ. పుం = వమ్రి

వమ్రి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెదలు

వమ్రీకూటము సం. వి అ. పుం. వల్మీకము, పుట్ట

వయఃపరిణతి సం వి ఇ స్త్రీ వయస్సు ముదురుట, పెద్దవయస్సు

వయఃప్రమాణము సం వి అ న 1. జీవిత పరిమితి 2. జీవితకాలము, బ్రదికెడుకాలము

వయనము సం. వి అ న వేయుట

వయస్కరము సం విశ (అ ఈ అ) బలారోగ్య ములను గలిగించునది ఆయుస్సును వృద్ధిచేయునది

వయస్థ సం వి ఆ స్త్రీ 1 వయస్య, చెలికత్తె, సఖ 2 కరకచెట్టు 3 చిన్న యేలకికాయ

వయస్థుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1. యువ ప్రాయమువాఁడు, పడుచువాఁడు (పదియాఱేండ్లు మొదలు ముప్పది యేండ్లవఱకునుగల వయసు గల వాఁడు) 2 ఈడువచ్చినవాఁడు, బాల్య మతిక్ర మించినవాఁడు 3 సహజమైన దేహదార్ఢ్యము గలవాఁడు

వి అ పుం స్నేహితుఁడు, చెలికాఁడు.

వయస్య సం వి అ స్త్రీ స్నేహితురాలు, చెలికత్తె

వయస్యుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1 సమాన వయస్సు గలవాఁడు 2 సమకాలికుఁడు

వి అ పుం మిత్రుఁడు, నెయ్యుఁడు

వయస్సంధి సం వి ఇ పుం 1 జీవితమున బాల్యాది దశలలో నొకదానినుండి మఱొకదానికి మాఱెడి కాలము 2 బాల్యము వదలి యౌవనము వచ్చు కాలము, యౌవనారంభము.

వయస్సు(సు) సం వి స్ న 1. ఈడు (బాల్యాది కము) 2 యౌవనము, పడుచుఁదనము. 3. పక్షి పిట్ట. (ఈ యర్థమునఁ దెమఁగున వ్యస్త ప్రయో గము కానరాదు) 4 (సహజమైన) దేహ దార్ఢ్యము 5 ఆరోగ్యము

వయారము వి ఒయ్యారము

క. మెలఁగుచున్ దలఁగుచున్ భయమువఁ, గలఁగు మలఁగుచున్ లతాంగి కపటారభటిన్, జెలఁగు వలగొను నెవరున, వలఁగున్ దొలఁగున్ నగు వయారము మీఱన్. కృ శకుం 2 136

వయాళి వి. (సం. వాహ్యాళి) విహారము, అనివాఱు

చ .. మహీతలేశ్వరుఁడు రథస్థుఁడై కుసు మాలి వనాళివయాళి వెల్వడెన్ కృ. శకు 1 59.

ఉ. , గిబ్బవయాళి తేజి దుమికించుచు వచ్చె మహేశుఁ డత్తఱిన్ దశా 2 69
సీ మొసలి తేజి వయాళి మురిపంపు జగరౌతు సామిగా నోఁచు నాళకుసుషేణు చంపూరా 6 78

వయిచే = వైచే స క్రి 1 త్రోయు
శా ఆరూఢోన్నత వప్రవార్మ్యతతితో నవ్వీడు దుర్వారగ, ర్వారథంబున గంగలో వయిచు వాఁడై . హరి ఉ 4 10
2 విసరివైచు
చ మఱదల రావె యంచు నొక మానిని యొక్కతెఁ జీరవచ్చున, త్తఱి విరిచెండ్లు చన్నుఁగవ దాఁక వడిన్ వయిచుం దటాలునన్... కవిరా 4 75.
ద్వి. వయిచుఁ డాయయగారి వాకిట శవము, దయ సేయ కదియెట్లు తప్పింపవచ్చు పండితా పురా 149 పా. 12 పం

వయినము—వైనము (సం వ్యాఖ్యానం)
వి 1 వివరణము
క దేవర సృజియించితిరే, యీ విశ్వము దీనిఁ ద్రోవ నింద్రుని యణఁపన్, గావ్రజదంతు నది సరి, యీ వయినము దెలియలేక యమరులు గడకున్ మల్లుపు 2 57.
మ వయినం బింతయె బాలనెమ్మెయిని దావం బొంద సౌమ్మచ్చపుం, బయిఁడౌటన్నసితం బుగా వయనసేవం జేయమామ న్నిజ, ఉయ మంచున్ విరహాగ్ని మీఱ శశి జ్యోత్స్నల్ నించె నల్దిక్కులన్. పార్వ. 5 16
2 క్రమము
ద్వి దయ నుపదేశించి తగ సృష్టిసేయు, వయినంబు బోధించి, వాక్సిద్ధి నొసగి . విజ్ఞు పూ 3 (శ ర)

వయునము సం వి. అ. న 1 జ్ఞానము, తెలివి, గ్రహణశక్తి. 2 గుడి, దేవాలయము. 3. శాసనము, ఆజ్ఞ, 4 ఆచారము, సంప్రదాయము, 5 పరిశుభ్రత, శుచిత్వము

వయోగతము సం విశే. (అ ఆ అ) 1. వయస్సును పొందినది, వయసునకు సంబంధించినది. 2. సంవత్సరములో ముందైనది, వయసులో ముందైనది
వి. అ. న పడుచుఁదనము పోవుట

వయోతిగుఁడు సం విశే (అ ఆ అ.) 1. వయసుచే నతిక్రమించినవాఁడు, వయస్సునఁ బెద్దవాఁడు 2. వయస్సు దాఁటినవాఁడు, వృద్ధుఁడు శ్లే వయోతీతుఁడు

వయోధికుఁడు సం విశే (అ అ అ) వయసుచే బెద్ద వాఁడు
వి అ పుం వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు

వయోరంగము సం అ న సీసము

వయోవృద్ధుడు సం విశే (అ ఆ అ) వయసుచేఁ బెద్దవాఁడు

వయోహాని సం వి ఇ. స్త్రీ ప్రాయము కడచుట
2 యౌవనోత్సాహము పోవుట

వయ్యంది వి కుంపటి, అంగారధానిక (శ ర)

వయ్యము—వాయము విశే. వ్యర్థము
క ఎయ్యది కర్తవ్యమొకో, యియ్యెడ నాలోచన మున కెవ్వఁడొకో తో, డయ్యెఁడు వాఁ డీకార్యము, వయ్యము గాకుండఁ జేయవలయు వెరవుతోన్ భోజరా 4 272
ఉ తియ్యనివిల్లుఁ బుష్పములఁ దీర్చినయమ్ములు శౌర్యసంపదల్, వయ్యముగాఁగ భూమిఁ బడవైచె నిలింపులు చూచి బెగ్గిలన్ హర 3 66

వయ్యారము వి. ఒయ్యారము, విలాసము.
గీ ఎండచేఁ గంది దండనాథుండుదాను, నందనము నకు వెడలి యానందలీల, వచ్చి వనిఁజొచ్చి చల్లని వసతులందు, బడలికలఁ దేలి వయ్యార మడర నపుడు ప్రబంధ 282

వయ్యాళి వి (సం వాహ్యాళిః) స్వారి, విహారము.
ఉ మాళవదేశవల్లభుఁ డమానుషతేజుఁడు లీలతోడ వ,య్యాళికి వచ్చునట్లు మగధాధిపుపై వెసనెత్తి వచ్చినన్ .... దశకు 7 9
ఆ వినుము ధర్మరాజు మనములో దాచక, తెలియఁ జెప్పవలయుఁ జేటపడఁగ, వాజిచచ్చుదాఁక వయ్యాళి గలుగునే, మొదపి వీరి కింక ముక్తి యెపుడు .. సానందో. 4 117
ద్వి మేలిమితురగంబు మీఁదట నెక్కి, లీల వయ్యాళిఁ దోలిన బడలికయొ ద్వి పరమ. 2 124 పా. 9 పం.

క ... గయ్యాళి చిలుకతేజీ, వయ్యాళి పిసాళి యాలి వలె నున్నంతన్ . సారంగ 1 136.

వర వి 1 సస్యవిశేషము
ద్వి కట్టెండకావర కావరంబడఁగె విష్ణు పూ 3 (శ ర.)

వర నం వి ఆ స్త్రీ 1 త్రిఫలవృక్షములు కరక తాడి, ఉసిరికచెట్లు 2 పరిమళ ద్రవ్యవిశేషము 3 పసుపు

వరండ నం. వి. ఆ స్త్రీ 1 బాకు, కటారి, కత్తి. 2 దీపపువత్తి 3 గోరువంక.

వరండకము నం విజ (అ ఆ అ) 1 పెద్దది, విశాల మైనది, విరివియైనది 2 భయపడినది. 3 దుఃఖ కరమైనది 4 చెడ్డది, దుష్టమైనది 5 వర్తులము, గుండ్రనిది
వి అ పుం 1. మంటిదిబ్బ 2 ఏనుగుపై యంబారి 3. గోడ 4. మొగము మీఁది పొక్కు.

వరంతకము నం వి అ పుం 1 సమూహము, గుంపు 2 మొగము మీఁది మొటిమ, పొక్కు. 3 . వసారా, ఇంటిపంచాది 4 గడ్డి మేటి. 5 గాలము త్రాడు 6. వస్తువుల కట్ట. 7 అతర వేది, ఏనుఁగుల పోరాటము సంభవింపఁజేయు వెసలిచిన నడిమి దిబ్బ. (వాచ)

వరండాలువు నం. వి ఉ. పుం ఆముదపుఁ జెట్టు

వరఁకు=**వరను**

వరఁగలించే న క్రి ప్రకాశించు, వరలు. (శ.ర.)

వరఁత వి. త్రంత, పఱు (శ ర)

వరకము వి. కఠినముగా పనిచేయించు శిక్ష. (శ. ర, వా.)

వరకము నం వి అ పుం 1 కోరిక, ప్రార్థన 2. (దేవుఁడిచ్చు) వరము. 3 ఉత్తరీయము, పైబట్ట 4. వనముద్గము, అడవి పెసరు
న. పడవ పై కప్పుగా నుపయోగించు వస్త్ర విశేషము, 2 తుండుగుడ్డ.

వరకు వి 1 బంగారులోనగు వాని రేకు (శ ర) 2 (శ. వరకు) మొలాము. (శ ర)

వరకుఁడు నం. వి అ పుం కన్యార్థి, తమ్ముఁ బెండ్లాడుమని కన్నెను గోరువాఁడు.

వరగ వి. 1. పెద్దారుగు పైరు.
ద్వి వెలువడం బుడివోయె వెరఁగయ్యె వరగ విష్ణు పూ 3 (శ ర) 2 బ ఆ ధాన్యము. (శ ర.)

వరగోఁగు మి. వి వృక్ష విశేషము, ఒక జాతిగోఁగు (వృ వి)
సీ కాకి తూకందుగు కానుగ వరగోఁగు గోఁగు బొట్టుగు చిక్కిగోగుకొండ, గోగు హంస 4 11

వరచందనము నం వి అ న 1 ఒక జాతి సుగంధ వృక్షము, ద్రుమాని పసుపుచెట్టు 2 దేవదారు వృక్షము. (వృ వి)

వరట వి పేఁడ యెండిన చెక్క (శ ర, బ్రౌ)

వరటము నం వి అ పుం. 1 హంస 2. ఒక దినుసు ధాన్యము, కుసుమ ధాన్యము 3 ఒక జాతి కందిరీఁగ
న కుంద పుష్పము, మొల్లపువ్వు

వరటలు వి బ తికమకలు, చిక్కులు.
ద్వి పసిఁడి, వావులు దుష్టులు వరటలు గుత్తి, రూపులు బరులువిరోధులు మృత్యు, కన్నెలు పంగుల గద్దరుల్ రిత్త, వన్నెకత్తెలు వారవనితలు పండితా పురా 116

వరణ నం. వి. అ. స్త్రీ కాశీపట్టణమున కుత్తరపు దిక్కున గంగానదిలోఁ గలియు నొకానొకనది

వరణమాల నం వి ఆ స్త్రీ పెండ్లి కూఁతురు పెండ్లి కుమారుని మెడలో వేయు పూలదండ ఇట్లే వరణ మాలిక
ద్వి వర పశ్చిమాంగన వరుణుపై వైచు,, వరణ మాలిక పోలె వజ్రి ధర్మంబు అ. మ. క. 2 70 పా 8 పం

వరణము నం వి అ న 1 ఎన్నుకొనుట, ఎంచుట 2 యాచించుట, ప్రార్థించుట, వేఁడుకోలు 3 చుట్టువాఱుకొనుట, పరివేష్టించుట 4. కప్పుట, మూయుట. 5 కన్యను వరించుట 6 (ఋత్విగాదులను) పూజించుట. 7. నివారించుట, నిషేధించుట
పుం 1 ప్రాకారము, ప్రహరి, చుట్టుగోడ. 2 వంతెన 3 వరుణ వృక్షము. 4 వృక్షము, చెట్టు 5 ఒంటె 6. ధనుస్సుపై నుండెడి యలంకార విశేషము.

వరతనువు నం విణ ఉ ప్రశస్తమైన (చక్కని) దేహముగలవాఁడు.

వి ఉ. స్త్రీ. సౌందర్యవతియగు స్త్రీ, అందకత్తె

వరత్ర నం వి అ స్త్రీ 1 వాఱు, పట్టె 2 గుఱ్ఱమునకుఁ గాని యేనుఁగునకుఁ గాని నడుము క్రింది నుండి కట్టెడి జీను, అంబారి కట్టెడి వాఱు, టంగువాఱు

వరత్వచము నం వి అ పుం నింబవృక్షము, వేఁప చెట్టు (వృ వి)

వరద నం వి అ. స్త్రీ 1 నదీ విశేషము, ఒకానొక నది. 2 కన్యక 3. పెన్నేరు 4. దుర్గ

వరదక్షిణ నం వి అ స్త్రీ కన్యాదాత వరునకిచ్చెడు ధనము

వరదాచతుర్థి నం వి ఇ స్త్రీ మాఘ శుద్ధ చతుర్థి

వరదుఁడు నం విణ (అ ఆ అ) 1 వరము నిచ్చువాఁడు 2 ప్రసన్నుఁడు, అనుగ్రహము గలవాఁడు

వి అ పుం 1 ఉపకారి 2 శాంతి హోమములు చేసెడి యగ్ని

వరద్రుమము నం. వి అ పుం అగరు గంధపు చెట్టు. (వృ వి)

వరను=వరకు వి ఔ (బ. వరఁకులు దీని సువర్ణమునకు ఏక వచనమునందు నిత్యముగాను బిందుపూర్వక'కు'వర్ణ మాదేశముగా వచ్చును) చిక్కు-

చ స్థిరమతి బుఱ్ఱలొఱ్ఱలంగు వరఁకుల బెట్టి తెచ్చెదరు, వారవిలాసిను లెన్నిభంగులన్ భా రా. బాల 63

వరప్రద నం వి అ స్త్రీ లోపాముద్ర

వరప్రస్థానము నం వి అ న వరుఁడు కన్యాదాత యింటికి తరలివెళ్లుట, పెండ్లికిఁ దరలి వెళ్లుట

వరఫలము నం వి అ పుం నారికేళము, కొబ్బరి చెట్టు (వృ వి)

న శ్రేష్ఠమైన ఫలము

వరబడి వి కఱవు, క్షామము (శ ర)

వరము నం విణ (అ ఆ అ) 1 శ్రేష్ఠమైనది, ఉత్తమమైనది.

2 ఒక దానికంటె మంచిది, ఒక దానికంటె మేలైనది.

వి. అ పుం 1 ఎన్నుకొనుట 2 ఎన్నిక 3. దేవాదులవలనఁ బొందఁబడిన కోరిక 4 బహుమానము, కానుక, పారితోషికము 5 ఇచ్ఛ, కోరిక 6 ప్రార్థన, వేఁడికోలు 7 బిచ్చము, ఈవి, దానము. 8. చుట్టువాఱుట, పరివేష్టించుట. 9 ఆటంకపఱచుట. 10. అరణము 11 ఊరఁబిచ్చుక

న 1 కుంకుమపువ్వు 2 అల్లము 3. కురువేలు

వరయాత్ర నం వి. అ స్త్రీ వరప్రస్థానము

వరయిత నం వి ఋ పుం తన్నుఁ బెండ్లాడు మని కన్నెను ప్రార్థించువాఁడు

వరరుచి నం. వి. అ పుం 1 పాణిని సూత్రాలపై వార్తికములు వ్రాసిన కాత్యాయనుఁ డనెడి యొక ముని 2. విక్రమార్కుని సభలోని నవరత్నములలో నొకడగు పండితకవి.

వరల నం వి అ స్త్రీ 1 ఆఁడుహంస 2 ఒకజాతికందిరీఁగ.

వరలబ్ధము నం విణ (అ. ఆ అ) 1 పొందఁబడిన వరముగలది, వరమును బొందినది 2. వరమువలెఁ బొందఁబడినది

వి. అ పుం చంపక వృక్షము

వరలము నం వి అ పుం. ఒక జాతి కందురీఁగ

వరవ వి నీళ్లు వచ్చుట కేర్పఱచిన కాలువ.

వ. జాహ్నవీ సమాహ్వయంబు మెఱయవఱిగి సాగరుల బయింబఱవ నయ్యేటి వరవ నమ్మేటి యఱువదివేవురు వరేంద్రనందనులు సంక్రందనపురంబుఁ జెందిరి చం రా 7 25

సీ నవ రసంబులకు దానపుదానజాలంబు వరసులకునునైన వరవగాఁగ.. బహు 1 59.

వరవత్సల నం వి అ. స్త్రీ. అత్త భార్య తల్లి

వరవర్ణము నం వి అ న బంగారము

వరవర్ణిని నం వి ఈ స్త్రీ 1 శ్రేష్ఠమైన శరీరకాంతి గల స్త్రీ 2 పతివ్రతయగు స్త్రీ (మే ని) 3 స్త్రీ 4 పసుపు 5 లక్క 6 లక్ష్మి 7 దుర్గ 8. సరస్వతి 9 గోరోజనము 10 ప్రియంగులత 11. పీతవర్ణము పచ్చవి రంగు

వరవాఱులు వి. ప్రవాహములు

తరువోజ. బలువిడిగొని జాఱు బావిప్రోదకముల, బాలకన్గవ వేఁడి వరవాఱు లొప్ప.. కు సం. 5. 588

పరవు=పరవుడు వి. (సం. భరటః) సేవకుఁడు, దాసుఁడు, సేవకురాలు, దాసి

గీ. కడిమి మెఱయంగఁ బోరు త్రిగర్తనాథు, రథముఁ గముగొని కడఁగి విరాట విభుఁడు, పరవునకు నల్గినట్టుల సరకు గొనక, యతుల రథ సాతిరేకత వతనిఁ దాకె భార విరా 3 185

గీ ఒనరఁ బాథేయములు మోవనోపు వట్టి, పరవు నొకయూర విలిచి మువ్వురును గూడి దశకు 10 128

ద్వి సురభిచింతామణి సురభూరుహములు, పర వులై యుండంగ పరమీగియంత . బస. పు 2 375

ద్వి. రాజులు వాటించు రాణి వాసముల, నోజతో నూడిగంబొనరింపఁ దమకు, పరవులఁగాఁజేసి వరున వర్ణింపఁ, బురిలోనఁ బులుకాసి పురుపుల తరమె ద్వి. హరిశ్చ ఉ 462

పరవుదానికి— సేవకురాలికి, దాసికి

చ ఈ పడుచు దక్కక పోయిన గన్న మాకు,ను స్త్రీరువు గదమ్మ నీవరవుదానికి నిట్టియవస్థ వచ్చుట,చ్చెరువు గదమ్మమమ్మ దరిఁ జేరువు మమ్మ త్రిలోకమాతృకా... వేం పంచ. 1. 123

జ . పరవుంబడు, పరవుఁదనము

పరవుంబడు అ క్రి (పరవు+పడు. వృత్తిని వర్ణాగ మము.) ప్రాణాచారముపడు, అనశన వ్రతము పూను.

వ .. అడుగులొత్తు నింతివరకు వరవుం బడియున్న రాహువనన్ ... అము, 6 98

పరముపడు— పరవుపడు పరవు—దాసుఁడు అ క్రి. ప్రాణాచారము పడు (శ ర) 'వరముం బడి యున్న' వే వ్యా పా అము. 6 98.

పరముపడు=ప్రాణాచారముపడు గుం. మం. వ్యా. ఇందిరకుం బరము పడియున్న (వ్రాఁత ప్రతి.) వరముం బడియున్న (ముద్రి.) వరము బండియున్న (ముద్రి వ్యాఖ్య.) దండము పెట్టుచున్న (వ్రాఁతప్రతి వ్యాఖ్య.) ప్రాణాచారము పడియున్న (ముద్రి వ్యాఖ్య)

పరముపడు— అనశన వ్రతమాచరించు. (అని బ్రౌన్)

పరవుఁదనము వి (√ పరవు) 1 సేవకత్వము, దాస్యము

చ అనిలుఁడు నర్కుఁడున్ శశియు నైవను గానరు మున్ను దన్నునన, త్యనుపమ రాజ్య భోగమహిమాతిశయంబున నట్టికాంత నే, డిన కుల రత్నమై వెలుఁగు నిట్టి సుతుండును దాను సాకతంబున పరవుందనంబునకుఁ బోయెనె యేగతిఁ బోదు దైవమా మార్క 1 219

పరవుడము వి (√ పరవుడు) దాస్యము

చ .. నీ చెలియల్ చరించుని,వ్వరవుడపుం జరిత్రమున వచ్చునె నీకొక పేర్మి భార అను 1 209

చ పరవుడమోసి చేయుదునొ వారికి మాధవ నిశ్చయింపుమా . భార ఉద్యో 3 112

గీ పరవుడంబనఁ బనుపన బానిస మన, దాస్య నామంబులై యుండు... ఆం. భా. 2 288,

పరవుడు=పరవు వి (సం భరటః) 1 దాసుఁడు, సేవకుఁడు, దాసి, సేవకురాలు

చ వరమున కేమఁ దాసుఁడని పల్కఁగఁ బ్రాపుఁ డఁగాను మత్సుతన్, హరునకు నిత్తు నా వెఱవ నయ్యె సపుత్ర కళత్రమేను మీ పరవుడ మిమ్ముఁ గొల్వ గలవాఁడ కు సం. 7 970

బ పరవుడులు, పరవుళ్లు

చ అరుదగు నీ తపమ్మునకు నమ్ముడువోయితి నేలు కొమ్ము్మనీ, పరవుడనంచు శూలి ప్రియ వాక్యము లందగ గారవింపఁగా ... హర. 4. 36.

క పరవుళ్లగలసి తనయులు. పరువడిఁ దుడువంగఁ గృష్ణఁబనుచు పగన్ భాసురరాజ్య దర్ప మొప్ప వి,దురుఁజెచ్చరఁ బంచెదానిఁ దోడ్కొని తేరన్ . భార. సభా 200

గీ పరవుడుల నూర్వురను మేలివాజు లిరువ, దింటి నూళులుపదునాల్గు నిత్తునీకు . భార కర్ణ. 3 149.

సీ. వాఁటి తప్పునకు నీనవబోండ్లతో నాకు పరవుడై యున్న దీవాలుగంటి .... యయా. 4. 56.

ఆ. ఇచ్చెదేని చయ్యవ వెలచెప్పు, వరవుడెట్లు, మాకు వలయునని ... మార్క 1. 213

2. దాస్యము.

ద్వి. భక్తుడై లింగంబు బ్రకృతిఁ జేకొన్న వ్యక్తిగా బసవన్న వరవుడు సేయు బస. పు 1. 110.

జ వరవుడము, వరవుడుపని

వరవుడుపని వి (వరవుడు+పని) దాసీ కృత్యము దాస్యము

సీ బాములఁబడి సంతె జాముపోయినదాఁక వర వుడు పనులు సర్వంబుఁ దీర్చి హరిశ్చ. 6. 55

వరసంది వి ఒక జాతిగట్టు

సీ వరసంది చెరువ కట్టకత్తువ కరగనిమయవగ, సేతువిశేషంబు చెలఁగును ఆం భా 2 8

వరసము వి అశ్వశిక్షాభేదము

సీ వరసంబు నొందించి పల్లంబు కల్పించి నిగు డంబు సమకొల్పి నెఱపు నెఱపి పి శకుం 1 112

వరసురతుడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 మిగులఁ గామము గలవాఁడు 2 రతిరహస్యము లెఱిఁగిన వాఁడు

వరహా=వరా (నం వరాహః) వరాహ ముద్రగల యొక బంగారు నాణెము

ఉ పట్టంచుల పచ్చడాలు వరహాలు నరాలు గుఱాలు పల్లకీల్ యయా 1 28

వరహా—దీనికి ద్వితీయయందు ని ఆగమము.

గీ కాటికేనికి మీఁదుగాఁ గట్టియున్న, గట్టివర హాని వరహానిగాఁగఁజూడ, కాడఁ బోఁగూడ కొక్కమాటాడకుండ, గుండనికి రంగుబంగారు గోరు సేసె శుక 3 50.

వరా=వరహా వి వరాహ ముద్రగల ఒక బంగారు నాణెము

చ . వార వనితామణి పిల్చిన సీటు వెట్టుచుం, బలుకదు తొంటి పైఁడి తన పాతిక మాటకు మాటలాడ రూకలు పదియైదు నిద్దురకు గట్టి వరాయను నట్టి దండునన్ రా వి 2 72

మ పొరుగూళ్లం దిరునాళ్లు సాగిన భరంపు స్నానిసి న్నోములు నిష్ఠుర వృత్తిన్నను జూపి సుంకముల టంచున్ గూలియంచున్వరాలు రయం బారఁగ మోచి శుక 3 404

వరాంగ(క)ము నం విజ (అ (అ) ఈ అ) శ్రేష్ఠ మైన యవయవములు గలది

వి అ పుం ఏనుఁగు

న 1 తల 2 శ్రేష్ఠమైన భాగము 3 సుందరా కారము 4 స్త్రీ గుహ్యము, యోని 5 లవం గపు పట్ట· దాల్చిన చెక్క

పుం యేనుఁగు (శ. ర)

వరాంగుఁడు నం వి అ పుం 1 విష్ణువు. 2 మన్మ థుఁడు.

వరాకము నం వి అ న యుద్ధము, పోరు.

వరాకుఁడు నం విజ (అ ఈ అ) 1 దరిద్రుఁడు, 2 దీనుఁడు, దురదృష్టవంతుఁడు 3 నీచుఁడు, అల్పుఁడు 4 అపవిత్రుఁడు, అపరిశుద్ధుఁడు

వి అ పుం శివుఁడు

వరాటకరజస్సు నం వి స్. పుం. నాగ కేసరము (వ్య వి)

వరాట(క)ము నం వి. అ పుం 1. గవ్వ 2. తామర పువ్వులోని దుద్దు. 3 రజ్జువు, త్రాడు

వరాటిక నం వి అ స్త్రీ గవ్వ.

వరాణసి=వారాణసి నం వి. ఈ స్త్రీ

వరానన నం వి అ స్త్రీ మనోజ్ఞమైన ముఖముగల స్త్రీ, స్త్రీ.

వరారకము నం వి అ న వజ్రము, నవరత్నము లలో వొకటి (విల్యమ్సు)

వరారోహ నం వి అ స్త్రీ ప్రశస్తమైన జఘనము గల స్త్రీ, సుందరి, అందకత్తె.

వరారోహము నం వి. అ పుం బాగుగా స్వారి చేయుట

వరారోహుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1. అందమైన తుంట్లు గలవాఁడు 2 బాగుగా స్వారి చేయు వాఁడు

వరార్హము నం విజ (అ. ఆ అ) 1 వరమునకుఁ దగినది. 2 చాలఁ బ్రశస్తమైనది 3. చాల విలువ గలది

వరాల(క)ము నం వి వి. అ పుం. లవంగము

వరాళి వి. రాగవిశేషము, ఒకానొక రాగము

ఉ తుంబురుండు శా, గౌళవరాళి నాటలను గాయవరూఢికి నాటి చూపినన్ ... శ్రీరం మా 4 153

ఉ. భైరవినాటతోడి సిరిపాళి దిశాదిశి దేశి మారువా, గౌరిబిళావళురి లలిత కన్నడ గౌళముఖారి దేవగాం, ధారి వరాళి కన్నడ ధనాసరి ఘూర్జరి పూరిబేగడా, యారభిరామఖిల్లి మొదలై తగు రాగము లింపు మీఱఁగాన్ . చెన్నబ 2. 238.

సీ .. సలలి, త్రబిలహారి కురంజి ధన్యాసి పూర్వ గౌళవరాళినాట భల్లాతకి . హంస 5 123

2 శోకము, ఏడుపు.

క అడుగక మెల్లిగ వరాళి కారంభించెన్ పార్వ 3. 74

వరాళి (సి) నం వి ఇ పుం ముదుగుబట్ట

వరాసనము నం వి అ న 1 శ్రేష్ఠమైన పీఠము, కుర్చీ మొ సింహాసనము 2 ముఖ్యాసనము, గౌర వాసనము 3 జపాపుష్పము

వరాననుఁడు నం వి. అ పుం 1 ద్వారపాలకుఁడు 2. విటుఁడు, ప్రియుఁడు

వరాహకందము నం వి అ పుం ఒక జాతి యాహార యోగ్యమైన దుంప

వరాహకర్ణము నం వి అ పుం. బాణ విశేషము, ఒక విధమగు బాణము.

వరాహకల్పము నం వి. అ పుం విష్ణువు వరాహావ తార మెత్తిన కాలము

వరాహకాంత నం వి అ స్త్రీ ఒకజాతి యాహార యోగ్యమగు పెండలపు దుంప

వరాహకూర్చము నం వి అ పుం న. (వా వరా కట్ట) అడవిపంది వెంద్రుకలతో కట్టబడి ఆభరణ ములను తోముటకు వాడుకొనుకుంచె (బ్రౌ ని)

వరాహక్రాంత నం వి అ స్త్రీ నోఁకుడు మునుఁగు చెట్టు, అత్తపత్తిమొక్క (వృ వి)

వరాహద్వాదశి నం వి ఈ స్త్రీ విష్ణుప్రీతికై మహో త్సవము చేయఁబడెడు మాఘ శుక్ల ద్వాదశి

వరాహమిహిరుఁడు నం వి అ పుం. బృహత్సం హితా గ్రంథకర్తయగు ప్రసిద్ధజ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్త విక్రమార్కుని సభలో నుండిన నవరత్నములలో నొకఁడు

వరాహము నం వి అ 1 పంది, అడవిపంది. 2 పొట్టేలు, గొఱ్ఱెపోతు 3 ఎద్దు 4 మేఘము 5 మొసలి 6 పంది యాకారముగా నేర్పఱుపఁ బడిన సేనా వ్యూహము 7 పరిమాణ భేదము, ఒక విధమైన కొలత (మే ని) 8. పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి వరాహపురాణము 9 పెండలమువంటి యాహారయోగ్యమైన యొక జాతిదుంప 10 ద్వీప విశేషము పదునెనిమిది ద్వీప ములలో నొకటి

వరాహుఁడు నం వి అ పుం 1 విష్ణువు, వరాహావ తారుఁడు

2 వరాహమిహిరుఁడు.

వరి వి 1 శాలిసస్యము

సీ చామల కెందు నీ వరసత గలదె తొయ్యలి యన వరియింపు నిలిచి చూడు రసి 1 58

2 శాలి ధాన్యము.

సీ పిడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ వరి గింజ నొకటఁ బల్వరునఁ దోమ ... ఆము 1 60.

జ . వరి మడి, వరి వంటకము

వరి నం వి. ఈ స్త్రీ 1 సూర్యుని భార్యయగు ఛాయాదేవి 2 శాఖా వరి (వృ వి)

వరి(యి)ంచు నం న. క్రి 1 పరిగ్రహించు

ఉ . వి, ఖ్యాతుఁ బురోహితప్రవరుఁగా వరి యించిరి భక్తితో భార ఆది 7 157

గీ అసుర కింకర కోటిచే నతులకవక, శిబిక లందుఁ దెప్పించిన విబుధ కన్య, లందఱను వృష్ణివృద్ధుల యనుమతమున, దాను వరి యించి నాఁడబ్బెఁ దత్క్షణంబ హరి ఉ 4 218

2 అడుగు, వాంఛించు, ప్రార్థించు

ఉ నావిని వటునాథుడు దనవశాథుఁజూచి మెచ్చితిన్ సుకృత వర్ధన- వేడు వరం బొసంగె దన్, వావుడతండు . నిన్నువరింప నెద్దియున్ జాహ్నవి 2 34

వరిగ వి (నం. వరకః) 1 సస్యవిశేషము

వ . వరిగె వెరిగె కాశీ 3 23

ద్వి. వరిగలు కొఱ్ఱలు పాలు నేతులును, విరివిగాఁ దెప్పించి వివిధరూపముల ... ప్రభు, 4. 162

సీ గోధుమల్ వరిగలు కొఱ్ఱలు నెయ్యిని గొని. రెట్టమతము 3 42

వరిబీజము వి వృషణవ్యాధివిశేషము, ఒక ప్రక్క వాఁచిన వృషణము. (శ ర., బ్రౌ)

వరిమడి వి (వరి+మడి) కేదారము, వరిపండు భూభాగము

సీ వాహినీ నాథుతో వరిమళ్ళ కాలువ వ్యాళ నాయకునితో వానకట్టె చెన్న బ 5 71

వ తిరుమలం మంగారి చెర్వుక్రింద వరిమడి శా శా 702.

వరిమము సం వి న్. పుం ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత

వరివంటకము వి (వరి+వంటకము) శాల్యన్నము

ఉ పుట్టుగు దెల్పుకొన్న గతిఁబూని సఖుండవి చూడ వచ్చినన్, వట్టి ప్రియంబులాడి వరి వంటక మించుక పెట్టెఁగాని నా, యొట్టినలేమిఁ జూచి తడి యొత్తుల దోవతియైన యీఁడయే, పట్టునఁ బేదవారలకు బాంధవు లెక్కడివారు చూడఁగన్ పద్మ 10 246

వరివసి(స్థి)తుఁడు సం విశ (అ అ అ) పూజింప బడినవాఁడు, గౌరవింపఁబడినవాఁడు

వరివస్య సం వి ఆ స్త్రీ 1 పూజ, అర్చన 2 సేవ, ఉపచారము

వరిష్ఠము సం విశ (అ అ అ) 1 శ్రేష్ఠమైనది, మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది 2 మిక్కిలి పెద్దది. 3 మిక్కిలి విశాలమైనది 4 మిక్కిలి బరువైనది. 5 అతి హీనమైనది, అతిదుష్టము

వి అ పుం 1 ఒకజాతి కముజు 2 నారింజ చెట్టు. (వృ వి) 3 తిత్తిరి పక్షి, తీతువు,

న 1 రాగి, మిరియము

వరీయము సం విశ (న్. యస్ న్) 1 ఒక దాని కంటె మేలైనది. ప్రశస్తతరము 2 మిక్కిలి మంచిది 3 ఒక దానికంటె పెద్దది, ఉరుతరము, విశాల తరమైనది

వి న్ పుం (జ్యోతి) విష్కంభాది 27 యోగము లలో నొకటి

వరీవర్దము—బలీవర్దము సం వి అ పుం వృషభము, ఎద్దు

వరుఁడు సం వి అ పుం 1. పెండ్లికుమారుఁడు. 2. భర్త, పెనిమిటి 3. తన్నుఁ బెండ్లాడుమని కన్యను గోరువాఁడు ప్రార్థయిత 4. అల్లుఁడు. 5 విషయాసక్తుఁడు. భోగలంపటుఁడు 6 విటుఁడు. 7 జారుఁడు, ఉపపతి 8 ప్రభువు, ఱేఁడు.

ద్వి వరుఁడు లోపల నమ్మవారితో వంతి, పురమున నేకాంతమున నున్నవాఁడు ద్వి పరమ. 3 189 పా 5 పం,

ద్వి ఇంకొండ నీ కార్య మెఱిఁగింపకున్న, వరు నిచే వడి నాజ్ఞ వచ్చుఁబొమ్మనుచు ద్వి పరమ 3 180 పా 18 పం

వరుగు వి 1. తఱిగి యెండవేసిన కాయదిమసు, ఎండిన మాంసపుముక్క మొ

గీ మనుసు శుష్కశలాటు నాముంబు వట్టు, వరు గనంగను ఆం. భా 2 39

గీ చెలిమి మీతోడఁ జేయుట చెట్టతనము, దానఁ గిడెంత పుట్టినఁ దగిలెనాకు, వనుభవింపక పోవునే యక్కటకట, వరుగుతో దాఁగరయు నెండవలసినట్లు ఉ హరి 4 54

గీ శ్వాపదంబుల వదహతి ప్రస్రవలచు, వరుగు దఱచగు ముక్కుతోవ వరిగి యెదుట ... ఆము. 6 17.

(ఇట నొకజాతి గ్రద్దయర్థమని శ. ర)

2 చమురులో వేయించి పొగపిన యెండిన కాయ ముక్క.

చ . నాలుగేన్, పొగపిన కూరలున్ వడియ ముల్ వరుగుల్ పెరుఁగున్ ఘృతప్లుతిన్ .. ఆము 1 80.

సీ వగవగకూరలు వరుగు లప్పడములు నొలుఁపు బప్పును మించుటోగిరములు ఉ రా. 6 122

మ. తిరువారాధన మిట్లొనర్చి ధరణీదేవాన్వయ శ్రేష్ఠుఁ డా, హరి కర్పించుటఁ బావనంబులగు శాలన్నయ్యంబులున్ నేతులున్, వరుగుల్ చేరులు పప్పులప్పడములున్ దాలింపులుం బాపముల్ , పరమాన్నంబులుఁ బెట్టు నెట్టన భుజింపం దల్లికిం దండ్రికిన్ పాండు 2 24

విశ పారహీనముగునది, బలహీనముగునది.

గీ. సనవకృతంబులడఁగిన వవసినవసి, వానవాదిను వర్వులు వరుగులై బ,గల్లకామూల కందంబు గ్రమలనాథుఁ,డున్నకడ కేగి యాదశ విన్నవింప. వరాహ, 7. 52,

ఱ వరుగుఁ జేఁప.

వరుగుఁజేఁప వి (వరుగు+చేఁప) శుష్క మత్స్యము, ఎండుచేఁప

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుప్పుఁజేఁప.

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుప్పుఁజేఁప నా వరుగుఁ జేఁపన . భా 1 160.

వరుజు వి మడియొక్క గనిమ, మడికిఁజుట్టును నేర్పఱచిన చిన్నకట్ట

క వరుజు బడి రొంపిఁద్రొక్కన్, జరణంబులఁ బెనఁగి పసిఁడి చాయకడుపులన్, బొరి నీరు కట్టె లనురెను, విరుదులు పోలికులు దున్నఁ బెట్టిరాయనఁగన్ ఆము 4 125

వరుటు అ క్రి కృశించు, చిక్కిపోవు.

సీ. అశ్వగోమహిషరూప్య సువర్ణ వస్త్రంబులెన్ని పొచ్చించిన నేమిఫలము, సంతతంబును గృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణాదుల వరుటుచునుంట యెవ్వరికి మెచ్చు భీమ 4 32

సీ అరరాగ్ని నెల్లను జల్లార్చి మిక్కిలి వరిటినాఁడు మహోపవాసములను కుచేల 1. 27

సీ మిగుల వరిటిన కొకిబికి మేనివాఁడు, మన కుచేలుఁడు కుచేల 3 11

వరుడము నం వి అ పుం నీచ జాతి భేదము, నిమ్న జాతులలో నొక తెగ.

వరుణదైవతము నం వి అ న శతభిష జ్ఞక్షత్రము

వరుణపాశము నం వి అ పుం 1 మత్స్య భేదము, సొఱచేఁప 2 వరుణుని చేతనుండెడి పాశము

వరుణము నం వి అ పుం 1 సముద్రము 2 ఖగోళము 3 వరుణవృక్షము, ఉలిమిరి 4 నీరు (మే. ని) 5 అష్టాదశ ద్వీపములలో నొకటి 6 పగటి పదునైదు భాగములలోఁ బదునాల్గవ భాగము పేరు

వరుణాత్మజ నం వి అ స్త్రీ వారుణి, మద్యము (సముద్రమునఁ బుట్టినది)

వరుణాని నం వి ఈ స్త్రీ 1 వరుణుని భార్య

వరుణాలయము నం వి అ పుం. సముద్రము ఇశ్లే వరుణావాసము.

వరుణుఁడు నం. వి అ పుం 1. మిత్రునితోఁ గలసి యుండు రాత్ర్యభిమానియైన ఆదిత్యుఁడు 2 పశ్చిమదిగధిపతియు సముద్రాధిపతి యునగు దిక్పాలకుడు. 3 సూర్యుఁడు

వరుత్రము నం వి అ న ఉత్తరీయము, పైబట్ట.

వరుమానము వి రాఁబడి, ఆదాయము (శ ర, వా)

వరువట్టు వి (వట్టు+వట్టు) అధికముగాఁ దడియారుట

సీ వలవంత వరువట్టువట్టిన నాలుక తలముద్దు మాటల మెలఁగియాడ కు సం 5 684

క విరులఁ జిగుళ్లను జొరదువుగ, సిరిగంధ పుటన లొకింత చిలచిలమనివే,గిరమ వరువట్లు గొనఁ గడుఁ, బొరలెడు తరలాక్షి తాపముం గని కలఁకన్ కళా 6 255.

ద్వి. తటితటి తనువులఁ దాపంబు దోఁప, వరలుచు నధరముల్ వరువట్టు పట్ట పండితా మహిమా 280 పా.

ద్వి వావిరి నూతులు వరువట్లు పట్టె .. బస. పు. 7 889

వరువరువులు వి 1 బ (వరువులు + వరువులు) మిక్కిలి వరుగులు, అధికముగ ఎండినవి

క ఎరవలి పట్టిన కొండల, కురువడిఁ జనితాకి మూఁక లొక్కటఁ గొఱవుల్, వరువరువులైన పిడకలు, తఱిఁ గైకొని పోయి ధీరతన్ దరి కొల్పన్ వేం పంచ 3 297

వరి(ఱు)వాత వి (నం ప్రభాతః) ప్రాతః కాలము

సీ కంపించి శేషునికడ కేగియో భోగికుల నాథ యీ యద్రికూట మొకటి, వైనవే యీ మహావాతూల వరువాత వరువాత నినుఁ బ్రతివాసరంబుఁ, దలఁచి యేము భుజించెదము గాని... రామా 8 82

క వరువాతలేచి యీ బుధ, వరువరవుడుఁ బోల్పఁ దగిన వారివలన (శ్రీ), వరుఁ గీర్తింపుచు వాకిలి, పరుసన్ ముంగిళ్ళు దుడిచి వారని భక్తిన్ ఘటికాచల 2 20

క. వఱువాత లేచి నీతగు, కొఱగాములు చక్కఁ ద్రోచికొనఁ బోయెదినం, బఱుగు వడిపోయె నీపమ, లఱజాతివి నిన్ను నేమి యననేర్తు సుతా. హరి పూ 5 239.

వరువు—వరిగ

"కొట్టు" అరువు వరువు పుట్టి 1 జ్ఞికి చి 6 ద. శా 4 1884.

జ. వరువరువులు

వరుస వి 1 క్రమము

గీ. మణిమయమ్ములుఁ గలధౌత మయములును సు,వర్ణ మయములు సాదిగా వలయునట్టి, యడ్డ పాళులు గలవు నా కభిమతముగ, వానిఁగొని పోయిచూపుదు వరునతోడ భార విరా 1 72

చ వరుసను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు వర్ణచతుష్టయ జాతికన్యలం, బరిణయమౌట ధర్మమని పల్కుదు రాది మునీంద్ర ముఖ్యులు . విక్ర 1 155

గీ విష్ణుఁ డాదిత్యులకు వసువితతి కగ్ని, జలము లకుఁ బాశపాణి వేల్పులకు నింద్రుఁ, డసుర కోటికిఁ బ్రహ్లాదుఁ డంతకుండు, పితృ సమూ హంబునకు నధిపతులు వరుస హరి పూ 1 92

2 పంక్తి.

ఆ వార లట్లు సేసి వరుసగాఁ గూర్చుండి, పసిఁడి పళ్లెరములు పన్నికొనఁగ హర 6. 116

క. గురివెందఁ జైత్రుఁ డొందఁగ, గరములు క న్నామి యవుడు కఱచిన నుమవా, తెరమీఁదఁ గాన నగు పలు, వరుసయనన్ వనలు పల్లవము పై మొనసెన్ పారి 3 48, ఆము 1 60.

క పలువరుస చక్కఁదనమే, పలువరుస న్మెచ్చు వచ్చు బాలామణికిన్

3 వంతు

సీ ఇందుల కాఁపుల వందఱుఁ దొల్లి యిల్వరుస మ్రింగుచు మన్న . భార ఆది 6 264

క తనకు నెలవరుస వచ్చిన, నినరథవహనమున కాతఁడేఁగినవాఁడు భార శాం. 6 586

సీ వరుసలు వెట్టి దువాళింప సుడివడి వెలిమావు మోపడు వెనుక కాలు . వరాహ 10 15

క తరుణీశతకము బింబా,ధరమాధుర్యంబు లాము తటిఁ దమలోనన్, బరమేష్ఠినాల్గు మోములు వరుసలు వెట్టుకొనుఁ జెప్పవశమే కూర్మిన్ కాళ. 2 19

4 పరంపర

క నిరతంబు బ్రహ్మమొదలుగ వరుసన యొఉతెకక యిట్లు ... భార. ఆది. 4 221.

సీ. వరున వేనుంగులు గురిసిన దానధారావళిదగు కలయంపిగాఁగ భార విరా 74

5 బంధుత్వక్రమము

క అరుదెంచి పలికె నిట్లని, గురువుల సతినెట్టు వేసి కొంటివి నీకున్, వరుసా కటకటదోషా,కర యీ పాతకము సేయఁగాఁ గాదు సుమీ వరాహ. 7 25

చ మిమ్మువంటి పెద్దలె తగు వావియున్వ రుస దప్పిచరించిన నమ్మచెల్లగా ఉ రా 4 205.

6 పర్యాయము, తడవ

క పదియగు వరుస వినిన య,భ్యుదయఫలమునకు గొలంది యూహించి నిజం, బిదియన హరి. ఉ 1౦ 309

7. సామ్యము, సాటి, తుల్యత

సీ . గోవు నద్విప్రునకు నీగితద్రోమనికర సంఖ్య, ఆ వరుస నాకలోకవాసంబు గావించు . భార అను 5 191

చ తనరు నిజాన్వవాయగురుధర్మదవృత్తి నరుంధతీ సువా,సిని వరుసమ్ముతుల్ బుధ విశిష్టసభం గను నట్టి నద్గుణై,కనిధినిజాగ్రధార రాఘవ 1 43

గీ వాఁడు నిషధేశ్వరుండు మా వరుసవాఁడు, కలి మహారాజ మన్నింతుగాక వాని . నైష 7.105

8. నియమము

గీ వర్ణములు నాశ్రమంబులు వరుసఁ దప్పె, వేద ములు నాగమంబులు విన్నఁబోయె కాశీ 6 86

9 (రాగముల) వరుస, పాటలోని స్వరముల భేదము

సీ తాన వరుసలు పెంచు గంధర్వగాయ,కులను జతగూడు వట్టువకులము పారి దశా. 1 264

10 విధము, రీతి.

క. నరనారీ సంబంధము, వరుసగదా పురుషువకును బ్రకృతికి వన్యో,న్యరమణము... భార శాం. 6 25

సీ .. యవ్వసుదేవుఁ డుండెడు విధమును నర యుచు నయ్యింతియంటకుండ, వాడెడు వరుసలు నాథాసనమయంబు మొదలుగా గర్భంబు మోచు నెలలు, నెఱిఁగి హరి. పూ 5 94

ఙ మల్లురుచేయు సాధన విశేషము

వ .. సురటిపల్లటి మొదలగు లాగు వరుసలును జాలసంగడపు వరుసలును వింటాంట్ఁవు మొదల గుగాతాము వరుసలును మల్లుపు 3 69

విశ మంచిది, యుక్తము

క అనుటయుఁ బ్రవరుం డిట్లను, వనజేక్షణ యిట్లు వలుక వరుసయె వ్రతులై, దినములు గడపెడు విప్రుల, జను నె కామింపమది విచారము వలదే మనుచ 2 52

జ వ్యసగొను, వరుస మొగ్గరము

వరుసగొను అ క్రి (వరుస+కొను) బారుదీరు, పంక్తిగా నేర్పడు

వ. . . నిండాఁర బూఁచిన కనక చంపక శాఖల వై ఖరిని వరుసగొని బిలుసులు మెఱుపు నెఱ పఁగొడిగొని వలుగడల తెగక నిగిడించు బహు విధ కౌతుకాగ్ని యంత్రచిత్రంబులకు ఆశ్చ వి 5 74

వరుసము వి (సం వర్షః) సంవత్సరము

ద్వి వేయేండ్లు ధరియించి వెనదానిఁ బుచ్చి, నా యతి నా కిచ్చెవట నేను వేయు, వరుసముల్ ధరియించి వారకయున్న తఱినీవు పుత్ర సంతా నేచ్ఛ వన్నుఁగుఱిచి వేఁడితి గానఁ గోర్కి దైవాఱ రం రా ఉ 92 పొ 10 పం

వరుస మొగ్గరము వి (√ వరుస) దండవ్యూహము, పంక్తులుగా నేర్పడిన సైన్యము (శ ర)

వరూథము సం వి అ పుం రథమును గాపాడుటకై వ్యాఘ్ర చర్మాదులతో నిర్మించిన రథముపైకప్పు, రథగుప్తి 2 కోకిల 3 సమయము, వేళ

న 1 కవచము 2 డాలు, కేడెము. 3 సమూహము, గుంపు 4 ఇల్లు, గృహము

వరూథి సం విశ. (న్ ని న్) 1 కవచధారి, కవచము గలవాఁడు 2 కప్పుగలది (రథాది) 3. సంరక్షించునది, కాచునది 4 సేవచే బరివేష్టింపఁ బడినది 5 రథము మీఁదనున్న వాఁడు, రథికుఁడు.

వి న్ పుం 1 సారథి 2 అపాయమునుండి రక్షించు పురుషుఁడు

వరూథిని సం వి ఈ స్త్రీ, సేన

వరే అవ్య "కదా" అనునర్థము నిచ్చును, ప్రశ్నార్థకము

క మీకింత వంది కంద ళ,యాకులతం బొంది నిర్గతైశ్వరు లరై, రాకకుఁ గారణమేమిత్రి,లోకాహిత దనుజ తతికి లోబడరు వరే కు సం 4 365

వరేణ్యము సం విశ (అ ఆ అ) 1 కోరఁదగినది. అభిలషింపఁదగినది 2 శ్రేష్ఠమైనది, ప్రశస్తమైనది 3 ప్రధానమైనది, ముఖ్యమైనది,

వి అ న కుంకుమ పువ్వు

వరేణ్యుఁడు సం విశ (అ అ అ) ముఖ్యుఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు (శ ర, శా)

వరోటము సం వి అ పుం మరువము (వ్యు. వి)

న మరువక పుష్పము, మారువపు పువ్వు

వరోరువు సం వి (ఉ. ఊ) స్త్రీ, ప్రశస్తమైన తొడలుగలది సుందరాంగన, అందకత్తె

వరోలము సం వి అ పుం ఒక జాతి కందురీఁగ.

వర్కరకర్కరము సం వి అ పుం తోలు, వాఱు, తోలుత్రాడు మేకపిల్లనుగాని గొఱ్ఱెపిల్లనుగాని కట్టెడు తోలుత్రాడు.

వర్కరము సం వి అ పుం. 1 పశుశాబకము (గొఱ్ఱెపిల్ల, మేఁకపిల్ల, జింకపిల్ల, లేఁగదూడ మొ) 2 మేఁక 3 వినోదము, క్రీడ, ఉల్లాసము 4 పరిహాసము, వేళాకోళము

వర్కరాటము సం వి అ పుం 1 ఓరచూపు 2 నఖక్షతము 3 పూర్వాహ్ణమందలి సూర్యకిరణము.

వర్కుటము సం వి అ పుం 1. కొయ్యచీల, అడ్డుగడియ

వర్గఘనఘాతము సం వి అ పుం

(గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గమూలముయొక్క ఘనముచే గుణింపఁగా వచ్చిన మొత్తము, ఉదా $4\times8=32$

వర్గఘనము సం వి. అ పుం (గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గముచేత ముమ్మాఱు గుణింపఁగా వచ్చు సంఖ్య

ఉదా $4\times4\times4=64$

వర్గణ సం వి ఆ స్త్రీ (గణిత) గుణనము గుణకారము, హెచ్చవేయుట

వర్గపదము=**వర్గమూలము** సం వి అ న

వర్గప్రకృతి సం వి ఇ స్త్రీ (గణిత) బీజగణితము నందలి యొక విధమగు గణనము

వర్గము సం వి అ పుం 1 సజాతీయ సమూహము, సంఘము 2 పక్షము, వైపు 3 తరము, పురుషాంతరము 4 ఒక గుంపుగాఁ జేర్పఁబడిన పదముల సమూహము (మనుష్య వర్గము, వనౌషధి వర్గము మొ) 5 వర్ణసమామ్నాయమున సవర్ణములగు హల్లుల సమూహము (ఉదా కవర్గము చవర్గము మొ.) 6 గ్రంథభాగము, అధ్యాయము 7 ఋగ్వేదమున నధ్యాయమునందలి భాగము 8 (గణిత) ఒక సంఖ్యను దానిచేతనే గుణింపఁగా వచ్చు సంఖ్య (ఉదా $2\times2=4$ 9. బలము శక్తి. 10 మండలము, గోళము. 11 త్యాగము, విడుచుట

వర్గమూలము సం వి అ న (గణిత) ఒక సంఖ్యను ఆ సంఖ్యచేతనే గుణింపఁగా వచ్చిన సంఖ్యవర్గము ఆ వర్గమునకు మూలము (మొదల)యినట్టి సంఖ్య. ఉదా 9 కి 3 వర్గమూలము, 16కు 4 వర్గమూలము

వర్గవర్గము సం వి అ పుం (గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గముచేత గుణింపఁగా వచ్చిన సంఖ్య ఉదా $2\times2=4$, $4\times4=16$.

వర్గాంత్యము సం వి అ న కవర్గాదుల తుదివర్ణము, అనునాసికము

వర్గి సం విశే (న్ ఈ న్)
ఒక జాతికి సంబంధించినవాఁడు, ఒక పక్షమునకు సంబంధించినవాఁడు

వర్గించే సం స క్రి వర్గముగా నేర్పఱుచు.
వ . మరణభాజులగు భూభుజుల కర్హంబులగు నగర్హిత స్వర్గంబులు వర్గించి దివిజపతి విభజించుచున్నాఁడు హరి పూ 8 121.

వర్గీణము సం విశే (అ ఆ అ) వర్గమునకు సంబంధించినది ఒక జాతికి లేక ఒక పక్షమునకు సంబంధించినది.

వర్గీయుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) 1. ఒకజాతికి సంబంధించినవాఁడు 2 ఒక తరమునకు సంబంధించినవాఁడు
వి అ పుం సజాతీయ పురుషుఁడు

వర్గు(వు) సం వి (ఉ పుం న) సమూహము,గుంపు.
క ఇది దేవవర్గు దీని, జదివిన వ్రాసినను వినిన జనులకు నిత్యాభ్యుదయమ్ము లొసఁగుచుండును, సదలక్ కాశీనివాస వాసుఁడు పేర్మిన్ ...ఆం సం దేవ 43
క నవముగ ధరలో నీమా, నవవర్గువు వేడ్కఁ జదివినను వ్రాసిన మానవులకు ననవరతంబును, శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుఁడు చెలువం బొసఁగున్.. ఆం సం. మాన 81

వర్గోత్తమము = **వర్గాంత్యము** సం. వి అ న. (జ్యోతి) పుం నవాంశభేదము

వర్గ్యుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) సజాతీయుఁడు, సమానజాతివాఁడు
వి అ పుం 1 సజాతీయుఁడు 2 సహాధ్యాయుఁడు, సహపాఠి

వర్చస్కము సం వి. అ న 1 ప్రకాశము, తళతళ కాంతి 2 శక్తి, బలము, వీర్యము 3 మలము, పురీషము

వర్చస్వి సం విశే (న్ ఈ న్) 1 శక్తిగలవాఁడు, బలము గలవాఁడు, చురుకైన వాఁడు. 2 ప్రకాశముగలవాఁడు, కాంతిగలవాఁడు.

వర్చస్సు సం వి న్ న 1 బలము, శక్తి 2 తేజము, కాంతి, ప్రకాశము, తళతళమను 3 రూపము, ఆకారము 4 మలము, పురీషము. 5 శుక్రము, వీర్యము

వర్చోగ్రహము సం వి అ పుం రోగవిశేషము, మలబంధము, విరేచనము కాకపోవుట

వర్జకము సం విశే (అ ఆ అ.) 1 చేరకుండఁజేయునది, త్రోసివేయునది బహిష్కరించు వట్టిది 2 విడుచునది, తప్పించుకొనునది (సమాసమునందుత్తర పదముగానే యుండును)

వర్జనము సం వి అ న 1 విడుచుట, వదలిపెట్టుట. 2 వినాయించుట. 3 గాయపఱుచుట 4 హాని కలిగించుట 5 చంపుట

వర్జనీయము సం విణ (అ ఆ. అ) వర్జింపఁదగినది

వర్జము సం వి అ పుం విడుచుట, పీడుట

వర్జించు సం స క్రి విడుచు, పరిత్యజించు

గీ విద్యచే భూషితుండయి వెలయుచున్నఁ, దొడరి వర్జింపదఁగు సుమీ దుర్జనుండు, చారు మాణిక్య భూషితశస్తమస్త, కంబయినపన్నగము భయంకరము గాదె భర్తృ 1. 43

వర్జితము సం విణ (అ ఆ. అ.) 1. వర్జింపఁబడినది, విడువఁబడినది 2 విడాయింపఁబడినది 3 మానబడినది 4 బహిష్కరింపఁ బడినది, 5 లేకుండఁ జేయఁబడినది

వర్జ్యము సం విణ (అ. ఆ అ) 1 విడువఁదగినది, వర్జింపఁదగినది. త్రోసివేయఁ దగినది లేకుండఁ జేయఁదగినది

వి అ న చాంద్రమాన ప్రకారము నక్షత్ర కాలమున కార్యారంభమునకు విడువఁదగిన కాలము

వర్ణక సం వి ఆ స్త్రీ 1 వేషము 2 హరిదళము. 3, చిత్తరువు వ్రాయుట కుపయోగపడు రంగు 4 సిందూరము 5 ఇంగిలీకము 6 మేలిమి బంగారము 7. ఉత్తరీయము, పైబట్ట 8 మంచి గంధము 9 పిండి 10 స్త్రీలుపయోగించు పరిమళ ద్రవ్య విశేషము.

వర్ణకము సం వి. అ పుం 1 నటుని వేషము, వేధము. 2 చిత్తరువు వ్రాయుట, చిత్తరువు వ్రాయుట కుపయోగించెడి రంగు 3 రంగు పదార్థము 4 సిందూరము 5 చందన వృక్షము, మంచి గంధపు చెట్టు 6 అక్షరము, వర్ణము 7. (ఆం వ్యాక) ప్రత్యయము, డు ము. ము. వ 1 చాయ, వన్నె, రంగు 2 చందనము, మంచి గంధము 3 అధ్యాయము, గ్రంథములో భాగము 4. గోళము, మండలము

వర్ణకుఁడు సం వి అ పుం స్తోత్ర పాఠకుఁడు, బట్టు.

వర్ణకూపిక సం. వి అ. స్త్రీ మసిబుడ్డి, సిరాబుడ్డి

వర్ణక్రమము సం వి అ. పుం 1 బ్రాహ్మణాది వర్ణముల క్రమము, 2 రంగుల క్రమము 3. అక్షరముల క్రమము

వర్ణచారకుఁడు సం. వి. అ పుం చిత్రకారుఁడు, ముచ్చి.

వర్ణజ్యేష్ఠుఁడు సం వి. అ పుం బ్రాహ్మణుఁడు

విణ (అ ఆ అ) తన వర్ణముకంటె పైవర్ణమునకు సంబంధించిన వాఁడు

వర్ణతూలి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ లేఖిని, పేనా, కలము, రంగులు వేయుకుంచె

వర్ణతూలిక వర్ణతూలి, సం. వి ఆ స్త్రీ

వర్ణదము సం విణ (అ ఆ అ) రంగు గలిగించునది రంగు నిచ్చునది

వి అ. న కాలీయకము నల్ల అగలు, లేక పీత చందనము

వర్ణదాత్రి సం వి ఈ స్త్రీ పసుపు (వృ వి)

వర్ణదూత సం వి అ పుం (అక్షరరూపమగు దూత.) 1 జాబు, వార్తా పత్రిక 2 లిపి (వాచ)

వర్ణదూషకుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) వర్ణభేదముల నుల్లఘించు వాఁడు

వర్ణధర్మము సం వి అ పుం. బ్రాహ్మణాది వర్ణముల కేర్పరుపఁబడినధర్మము

వర్ణన = వర్ణనము సం వి ఆ స్త్రీ

1. చిత్తరువు వ్రాయుట ౨ వర్ణించుట, ఒకయంశమును వివరించి చెప్పుట. 3. వ్రాయుట. 4. చెప్పుట 5 స్తోత్రము.

వర్ణనకెక్కు అ క్రి (వర్ణనకున్ + ఎక్కు) ప్రసిద్ధి నొందు

సీ వర్ణనల్లెల్లచో వర్ణన కెక్కంగ రసములు దలుకొత్తి రాలు వాలు కు సం 1 36.

వర్ణనము సం వి అ న 1 చిత్తరువు వ్రాయుట 2 ఒక యంశమును వివరించి చెప్పుట 3. వ్రాయుట 4 చెప్పుట 5 స్తోత్రము

వర్ణపాతము సం వి అ పుం అక్షరము లోపించుట

వర్ణపుష్పము సం వి. అ పుం. వన్నెచెట్టు (శ ర)

వర్ణమాత సం వి. ఋ స్త్రీ లేఖిని, కలము

వర్ణమాతృక సం వి. ఆ స్త్రీ సరస్వతి.

వర్ణమాల సం వి ఆ స్త్రీ 1. అక్షర సమామ్నాయము.

2. (మంత్ర) అంతర్యాగమునందు పంచాశద్వర్ణాత్మకమైన వర్ణ రూపాక్ష మాల.

వర్ణము సం. వి. అ పుం 1 నీలాది వర్ణము. వన్నె 2 చిత్తరువుల రంగు, చాయ 3 కాంతి, దేహచ్ఛాయ, ఒడలిరంగు 4 బ్రాహ్మణాద్యాదిజాతి (చాతుర్వర్ణ్యము) 5 రకము, విధము 6 అక్షరము 7 పదము 8. ప్రఖ్యాతి, కీర్తి 9 మంచిగుణము, సుగుణము 10 స్తుతి, పొగడ్త 11 అలంకారము 12 ఆకారము, రూపు. 13. ఉత్తరీయము, పైబట్ట 14 మూఁత, కప్పు 15 సంగీత క్రమము 16 శీలము, స్వభావము, లక్షణము 17 మత సంబంధమైన కర్మావరణము 18 తెలియని పరిమాణము, తెలియని మొత్తము. 19. ఏక సంఖ్యకు సంకేతము. 20 అంగరాగము, ఒడలికి పూసికొను పరిమళద్రవ్యము 21 బంగారము 22 తాళభేదము (వాచ.)

న 1 కుంకుమపువ్వు 2 రంగుగల యంగరాగము 3 రంగుల తైలము

వర్ణరే(లే)ఖ సం. వి ఆ స్త్రీ కఠిని, బలపము.

వర్ణవర్తి సం. వి. ఇ స్త్రీ 1 రంగువేయుకుంచె 2 లేఖని, పేనా, కలము

వర్ణవర్తిక=వర్ణవర్తి వర్ణవర్తి, సం. వి ఈ స్త్రీ

వర్ణవిపర్యయము సం. వి అ పుం వర్ణవ్యత్యయము, అక్షరముల తారుమారు

వర్ణవిలాసిని సం. వి ఈ స్త్రీ పసుపు. (వృ వి.) ఇట్లే వర్ణవతి

వర్ణవిలోడకుఁడు సం వి అ పుం 1. కన్నగాఁడు. 2 శ్లోకముల నపహరించు వాఁడు, చోర కవి.

వర్ణశ్రేష్ఠుఁడు=వర్ణజ్యేష్ఠుఁడు సం.

వర్ణసంకరము సం వి అ పుం 1 వివాహముల ద్వారమున భిన్న వర్ణములు కలియుట, జాతుల సాంకర్యము

2 రంగులు కలియుట

వర్ణసమామ్నాయము సం వి అ. పుం అక్షరమాల, వర్ణమాల.

వర్ణస్థానము సం వి అ న అక్షరముల యుచ్చారణ స్థానము (కంఠాది)

వర్ణహీనుఁడు సం. విశే. (అ ఆ అ.) 1 జాతి భ్రష్టుఁడు. 2 తక్కువ జాతివాఁడు

వర్ణాంక సం. వి. ఆ స్త్రీ లేఖని, కలము, పేనా

వర్ణాటుఁడు సం. వి. అ పుం 1 చిత్రకారుఁడు. 2 గాయకుఁడు 3. స్త్రీకృతాజీవుఁడు, భార్య సంపాదనచే జీవించువాఁడు 4. వల్లభుఁడు, ప్రియుఁడు (విల్యమ్సు)

వర్ణాపేతుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) వర్ణమునుండి తొలఁగిన వాఁడు. జాతిబాహ్యుఁడు

వర్ణార్హము సం వి అ పుం ముద్గము, పెసరు (వృ వి) (శా ని)

వర్ణి సం విశే (న్ నీ న్) (సమాసాంతమునందు.) 1 రంగు గలది 2 జాతికి (వర్ణమునకు) సంబంధించినది

వి న్ పుం 1 చిత్రకారుఁడు 2 వ్రాయసకాఁడు, వ్రాతగాఁడు. 3 బ్రహ్మచారి 4 బ్రాహ్మణాది చతుర్వర్ణములలో నేవర్ణమునకైనఁ బుట్టిన వాఁడు

వర్ణించు సం స క్రి స్తుతించు, పొగడు

క అనఘా పరునిందించుట, దనువర్ణించుకొను టనుచితము లెయ్యెడలన్ ... భార. శాం. 5 453

శా వాచాగోచర మప్రతర్క్యము వినిర్ద్వంద్వం బసాధారణం, బాచోద్యం బఖిలోక మప్రతిమ పర్యాయంబు వర్ణింపఁగా, నీ చెల్వంబు శ్రీ కాళ 2 18

వర్ణిక సం వి ఆ స్త్రీ 1 నటుని వేషము 2 రంగు, చాయ 3 మసి, సిరా 4 లేఖని, కలము 5. కఠిని, బలపము

వర్ణితము సం విశే (అ ఆ అ) వర్ణింపఁబడినది 1 రంగువేయఁబడినది 2. వివరముగాఁ దెలుపఁబడినది 3 స్తుతింపఁబడినది

వర్ణిని సం వి ఈ స్త్రీ పసుపు (చూ వర్ణి).

చ అనుడు ప్రలంబవైరికి మురాంతకుఁ డిట్లను సిగ్గిరిప్రజం,బను నగరంబు గాచికొని యాహవనీయము మండుచుండు న,య్యనలము చాయఁ జూపె మనమందఱము స్వరవర్ణినీ ఘన, స్తనవర వర్ణినీద్యుతికిఁ దావల మైతిమి ప్రీతి మీఱఁగన్, ఉ హరి 6 30 (రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

వర్ణిలింగి సం వి న్ పుం ఉదరపోషణమునకు బ్రహ్మచారివలె వర్తించువాఁడు, కపట బ్రహ్మచారి.

వర్ణువు సం. వి. ఉ. పుం. 1 సూర్యుఁడు 2 ఒకానొక నదము (వాచ)

వర్ణ్యము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వర్ణింపఁదగినది 2 అలంకార శాస్త్ర గ్రంథములయందు 'ప్రస్తుతము' అను నర్థమునఁ బ్రయోగింపఁ బడును

వి. అ. న. కుంకుమ పువ్వు

వర్తక సం వి అ స్త్రీ వెలిచెపిట్ట.

వర్తకము వి వాణిజ్యము, క్రయ విక్రయ వ్యాపారము

(శ ర. దీనిని సం. గా గ్రహించెను)

మ తమకుం జాలివర్తకం బతనిచేతం గామినో శంఖ పద్మమహాపద్మములర్థపున్ విడిచి ప్రేమం దత్పురివైశ్యసత్తములం జేరెననంగ. కవిరా 1 72

ఆ పైరువలన మనము బ్రతికెడు వారము, గాము విపణివర్తకంబుచేత, జీవనంబునడప మావులే దైవంబు, లనుచునుండు వారమగుటఁజేసి వి పు 7 22

వర్తకము సం విణ (అ ఆ. అ) 1 జీవించుచున్నది. 2 అభినివేశము గలది

వి అ పుం 1 వెలిచెపిట్ట 2 గుఱ్ఱపుడెక్క 3. వాణిజ్యము, వణిగ్వ్యాపారము

ఆ పైరువలన మనము బ్రదికెడువారము, గాము విపణి వర్తకంబుచేత, జీవనంబునడప మావు లేదైవంబు లనుచునుండు వారమ గుటఁజేసి వి పు. 7 229

న లోహవిశేషము

వర్తకుఁడు సం. వి అ పుం వణిజుఁడు, క్రయ విక్రయ వ్యాపారము చేయువాఁడు

(వ్యవ) ఈ యుద్ధకాలమునఁ జాలమంది వర్తకులు మంచిలాభమును పొందినారు

వర్తనము సం విణ (అ ఈ అ) 1 వసించుచున్నది. జీవించుచున్నది ఉన్నది 2. స్థిరమైనది, నిలకడ కలది, చలనము లేనిది

వి అ న (ఇది చరిత్రాదులలోనిది కావున మువర్ణకలోపము వైకల్పికము)

1 జీవనము, బ్రదుకు 2 ఉనికి, స్థితి 3 వృత్తి, జీవిక, వ్యాపారము 4 జీవనాధారము, జీవనోపాయము 5 గుఱ్ఱము ధూళిలో దొర్లుట, గుఱ్ఱము దొర్లెడు తావు (విల్యమ్సు) (కే ని) 6 చుట్టచుట్టుకొనుట 7 ఏర్పఱుచుట, పని పెట్టుట 8 నడవడి, ప్రవర్తనము, నడచు పద్ధతి 9 బత్తెము, జీతము, కూలి 10 వాణిజ్యము 11 నూలువడకు కదురు మొదట నమర్చెడు బిళ్ల, తర్కుపిండము 12 గోళము, మండలము 13 తఱచు పలుకు మాట (కే.ని)

వర్తని నం. వి ఇ పుం 1 భరతఖండమునఁ దూర్పువైపు దేశము, తూర్పుదేశము ². (మంత్రరూప) స్తోత్రము

ఈ స్త్రీ 1 బాట, మార్గము, కాలిజాడ. 2 పక్ష్మము కనుఱెప్ప వెండ్రుకలు 3 చక్రము పోయినజాడ 4 పేషణము, నూరుట, చూర్ణీకరణము (వాచ) 5. నూలు వడకెడు కదురు బిళ్ల

వర్తనుఁడు నం వి అ పుం మఱుగుజ్జువాఁడు, వాముఁడు

వర్తనుఁడు నం విణ (అ అ అ) 1. పొట్టివాఁడు 2 వర్తించువాఁడు (శ ర)

వర్తమానము నం విణ (అ అ అ) 1 ఉండునది 2 జీవించియున్నది 3 చుట్టు తిరుగుతున్నది 4 నివసించుచున్నది

వి అ పుం 1 (వ్యాక) జరుగుచున్న కాలము ప్రారబ్ధాపరిసమాప్తక్రియాశ్రయమగు కాలము 2 వృత్తాంతము, సమాచారము

చ. విను మిటులుండఁగాఁదిమిరవేణి కుబేరుఁడు కమ్మ పంపఁగా, దినసరి చీటులందుగడిదేరు జయంతునివర్తమానముల్, విని నలకూబరుండు . . కువల 4 169.

న సాన్నిధ్యము

వర్తము నం వి అ పుం (ప్రాయికముగా సమాసాంతమున నుపయుక్తము ఉదా కలవ్యర్తము) జీవిక, జీవనాధారము

వర్తరూకము నం వి అ పుం 1 పల్వలము, పడియ, నీరుగల చిన్నగుంట 2 నీటి సుడి, జలావర్తము. 3 కాకిగూడు 4. ఒకానొకనది

వర్తరూకుఁడు నం వి అ పుం ద్వారపాలకుఁడు.

వర్తి సం విజ (న్ సి న్) (ప్రాయికముగా సమాసాంతమున నుండును)
1 నివసించుచున్నవాఁడు, ఉన్నవాఁడు. 2. ప్రవర్తించువాఁడు
(క.) వెళ్లుచున్నవాఁడు
(చ.) పనిచేయుచున్న వాఁడు ప్రవర్తించుచున్న వాఁడు
(ట.) ఆచరించుచున్న వాఁడు
వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 చుట్టచుట్టుకొనిన వస్తువు,చుట్ట 2 పలువిధములగు సువాసన ద్రవ్యములతో తయారుచేయఁబడిన అంగరాగము, మేపూఁత 3 అంజనము 4 దీపపు వత్తి, 5 బట్టయంచు, బట్ట చివరజాలరు, వస్త్రాంచలముగా నుండు దారము 6 పాత్రముల అంచు 7 ఇంద్రజాల సంబంధమైన దీపము 8 శస్త్రవైద్యమునం దుపయోగించు సాధన విశేషము 9. రేఖ, గీఁత 10 కంఠమువాపు 11 లోపలఁ బగులు టచే పైని వాచుట

వర్తించు=వర్తిల్లు సం అ క్రి 1 ఉండు.
గీ నేల నాలుగుచెఱఁగుల నృపులకొలువు, లందు నేను వర్తించితి నవనినాథ, యగ్గలించి నా యెదుర బాహాస్ఫాలించి, కడఁగఁజాలెడు మల్లుఁ గాన నెందు. భార విరా 2 7
2 నడచు, సంచరించు
వ కౌంతేయులంగానక సంకేత స్థలంబునంగూడి కొని మావర్తించిన తెఱంగుదేవరకు నెఱిం గించి . భార విరా 3 87

వర్తిక సం వి ఆ స్త్రీ 1 చిత్తరువు వ్రాసెడి కుంచె 2 దీవపువత్తి 3 రంగు ౪ మీలవల్లంకి పిట్ట 5. జుట్టుపు మొక్క (రా. ని)

వర్తిధూపము సం వి అ పుం అగురువత్తి (శ ర)

వర్తిల్లు=వర్తించు సం అ క్రి 1 ఉండు
వ శుక్ర మతంబునఁ బంచమోపాయంబైన యుపేక్ష వర్తిల్లుదానిం బ్రయోగించు భంగి యుం జెప్పెద భార శాం ,2 417
2 సంభవించు, కలుగు
క అగుదేశ కాలబలయుత,ముగఁజేసిన పోర నర్థములు మోఱకులై, తెగఁబాటి తమ్మొ నెదిరిని వగవక తొడరుటలఁ గీడు వర్తిల్లుఁ దుదిన్. భార విరా 4 208
3 నిలఁబడు, ఆధారపడు.
ఆ వార్తయందు జగము వర్తిల్లుచున్నది, యదియు లేని నాఁడ యఖలజనులు, వంధకార మగ్నులగుదురు . భార సభా 1 50

వర్తిష్ణు(డు)వు సం విజ (ఉ) వర్తించు స్వభావము గలవాఁడు, వర్తనశీలుఁడు

వర్తులము సం విజ (అ ఆ అ) గుండ్రనిది, వట్రువైనది
వి అ పుం 1 ఒక విధమగు కాయధాన్యము, బటాణి. 2 కందుకము, బంతి.
న 1 మండలము, గోళము 2.వెల్లుల్లి (వృ వి)

వర్తులాభరణము సం వి అ న (బవిర) వర్తులాకారమైన కర్ణాభరణ విశేషము

వర్త్మని సం వి ఇ. ఈ స్త్రీ మార్గము, బాట (వాచ)

వర్త్మపాతము సం. వి అ పుం త్రోవ తప్పుట

వర్త్మబంధ(క)ము సం వి అ పుం కను ఱెప్పల జబ్బు, ఱెప్ప లంటుకొనుట

వర్త్మము సం వి. న్ న 1 మార్గము, బాట. 2 పద్ధతి, వాడుక, మామూలు 3 అవకాశము, సందు, ఎడము 4 పక్ష్మము, కనుఱెప్ప వెండ్రుక. 5 అంచు, అంచలము

వర్ధకము సం విజ (అ ఆ అ) 1 వృద్ధి పఱుచునది, పెంచునది 2 నిండించునది 3 నఱుకునది, ఖండించునది
వి అ పుం బ్రాహ్మణయష్టిక, గంటు బారంగి (వృ వి) (వాచ.)

వర్ధకి సం వి ఇ న్ పుం వడ్రంగి

వర్ధకుఁడు=వర్ధకి సం వి అ పుం.

వర్ధనము సం విజ (అ ఆ అ) 1 పెరుగునది, వృద్ధిపొందునది 2 వృద్ధిపొందించునది, పెంచునది
వి అ పుం 1 పంటిమీదఁ బుట్టెడి రెండవ పల్లు, దొంతరపండ్లలోఁ బైది
న 1. పెరుఁగుట, వృద్ధిపొందుట. 2 అభ్యుదయము 3 ఔన్నత్యము, ఉన్నతి 4 ఉత్సాహము 5 విద్య నేర్పుట 6 పోషించుట

7. ఖండించుట, త్రుంచుట, ఛేదనము, నాభివర్ధనము. 8. బలకరమైన మందు. 9 నిండించుట.

వర్ధని నం వి ఈ స్త్రీ 1 చీపురుకట్ట 2. పాడె, శవవాహనము 3 మూతి సన్నముగా నుండెడి యొక విధమయిన పాత్రము, జారి

వర్ధనుఁడు నం వి అ పుం 1. ఐశ్వర్య మిచ్చువాఁడు, అభివృద్ధి గలిగించువాఁడు 2 శివుఁడు 3. విష్ణువు

వర్ధమాన నం. వి. ఆ. స్త్రీ ప్రకృతము బర్ద్వాన యనఁబడెడి మండలము

వర్ధమానకము నం వి అ. పుం శరావము, మంటి మూఁకుడు.

వర్ధమానము నం. వి (అ ఆ అ) పెరుఁగుచున్నది, వృద్ధిపొందుచున్నది

వి అ పుం 1 ఆముదపుఁజెట్టు 2 గూఢప్రశ్న, ఒక విధమైన పొడుపుకథ 3 ప్రకృతము బర్ద్వాన యనఁబడు దేశభాగము

వర్ధమానుఁడు నం వి అ పుం 1 విష్ణువు 2 అర్హతులలో (జైనమతావలంబులలో) నొకఁడు

వర్ధము నం. వి. అ పుం 1 నఱకుట, ఛేదించుట 2. వృద్ధిపొందించుట, వృద్ధి పొందుట 3. వృద్ధి 4 నిండించుట.

న 1 సీసము 2 సిందూరము

వర్ధాపనము నం వి అ న. 1 ఛేదనము, ముక్కలు చేయుట 2 నాభిచ్ఛేదము, బొడ్డుకోయుట 3. జన్మదినోత్సవము, పుట్టిన దినము పండుగ 4 అభివృద్ధి కాముఁడై హోమాదికము చేయు సంస్కార విశేషము.

వర్ధితము నం విజ (అ ఆ అ) 1 పెంపఁబడినది వృద్ధిపొందింపఁ బడినది 2 విరివి చేయఁబడినది 3 ఖండింపఁబడినది 4. నిండింపఁబడినది

వర్ధిల్లు నం అ క్రి వృద్ధిపొందు

క. క్రేపులు వర్ధిల్లుటయును, నోపి పసులు పాలు గురియుచునికియు నన్నం,జే సారమునకుఁ గలిమియు, నా పరమేశ్వరుని యోగి యని యెఱుఁగుమనా హరి పూ 7. 127

వర్ధిష్ణువు నం విజ (ఉ) అభివర్ధక శీలమైనది, వృద్ధి పొందునది

వర్ధ్రము నం వి అ న 1 తోలు 2 సీసము

వర్ధ్రి నం. వి. ఈ స్త్రీ తోలువాఱు, టఁగువాఱు

వర్ధ్రిక(=వర్ధ్రి) నం వి ఆ స్త్రీ

వర్మణము నం వి అ పుం నారింజ (వృ వి)

వర్మము సం వి న్ న 1 కవచము, బొందలము. 2 కాపు, రక్షణము 3 చెట్టుపట్ట

పుం 1 క్షత్రియుల నామాంతమునఁ జేర్పఁబడెడి పదము.

ఉదా ఇంద్రవర్మ, సింహవర్మ మొ

వర్మహరుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 కవచధారి, కవచము ధరించువాఁడు 2 కవచము ధరించుటకుఁ (అనఁగా యుద్ధము చేయుటకు) దగిన వయస్సు గలవాఁడు

వర్మి నం విజ (న్ ఈ న్) కవచి, కవచము ధరియించువాఁడు

వి ఇ పుం ఒక జాతిచేఁప.

వర్మితుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 సన్నద్ధుఁడు, చేయఁబడ్డ సన్నాహము గలవాఁడు 2 ఉద్యుక్తుఁడు, పూనుకొన్నవాఁడు

వర్య నం వి ఆ స్త్రీ 1 తనంతట మగని వరించునట్టి కన్యక 2 పెండ్లికానిది

వర్యుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 వరింపఁదగినవాఁడు, ఎన్నుకొనఁ దగినవాఁడు 2 శ్రేష్ఠుఁడు, ప్రశస్తముఁడు 3 ముఖ్యుఁడు

(కడపటి రెండర్థములయందును సమాసాంతమునఁ దఱచుగా నుపయుక్తమగును)

వి అ పుం మన్మథుఁడు

వర్వటము=బర్బటము నం వి అ పుం రాజమాషము, బొబ్బరలు

వర్వణ నం వి ఆ స్త్రీ నీలమక్షిక, నల్ల ఈఁగ

వర్వర నం. వి ఆ స్త్రీ 1 మక్షికా భేదము, ఒక విధమైన యీఁగ 2 ఒక విధమైన తులసి, నల్ల తులసి

వర్వరము నం విజ (అ ఆ అ) చుట్టలు చుట్టలుగా నున్నది

వి అ పుం 1 ఉంగరాల జుట్టు. 2. ఆయుధములు ఒకదాని కొకటి తగులుట వలనఁ గలిగిన శబ్దము 3 నాట్యవిశేషము 4 కృష్ణార్జక వృక్షము

న 1 పీతచందనము పచ్చ మంచిగంధము 2 సిందూరము 3 జాలెంత బోళము

వర్వరి=వర్వర నం వి ఈ స్త్రీ
వర్వరీకము నం వి అ పుం 1 చుట్టలుగాఁ జుట్టు కొనిన జుట్టు 2 తులసీ భేదము, ఒక విధమైన తులసి 3 ఒక జాతి మొక్క, గంటుభారంగి (వృ వి) 4 వాయింట మొక్క (వాచ)
వర్వరుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) 1 నత్తిగా మాట లాడెడి వాఁడు 2. అరణ్యకుఁడు, అనాగరకుఁడు, మోటువాఁడు 3 బుద్ధిహీనుఁడు, మూర్ఖుఁడు 4 జాతిభ్రష్టుఁడు, వర్ణభ్రష్టుఁడు
వర్వుపని=వరవుడుపని వి దాస్యము
సీ (శ్రీ) వాక్పతీసురసిద్ధ విద్యాధరదనుజాంగనల వర్వుఁ బనులు గొనఁగ. కు. సం 7 882
వర్ష నం వి ఆ స్త్రీ (సంస్కృతమున బహువచనము) 1 వానకాలము, వర్ష ఋతువు
వర్షకరి నం వి ఈ స్త్రీ ఇలకోడి, కీచుటాయి.
వర్షకోశము నం. వి అ పుం మాసము, నెల (వాచ)
వర్షకోశుఁడు నం వి అ పుం జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుఁడు.
వర్షగిరి నం వి ఇ పుం వర్ష పర్వతము
ప్రపంచమున వేఱువేఱు భూభాగముల నొక దానితో నొకటిని విభజించు సరిహద్దు కొండ ఇవి యేడు
1 హిమవంతము 2 హేమకూటము 3 నిషధము 4 మేరువు 5 చైత్రము 6. కర్ణి 7 శృంగి అనునవి
శ్లో. హిమవాన్ హేమకూటశ్చ నిషధో మేరు రేవచ, చైత్రః కర్ణిశ్చ శృంగీచ సప్తైతే వర్ష పర్వతాః.
వర్షణము నం వి అ న 1 వర్షించుట, కురియుట, వర్షము 2 పుష్పములు మొ చల్లుట 3 ధారాళముగా నిచ్చుట
ఉదా ద్రవ్య వర్షణము.
వర్షణి నం వి ఇ స్త్రీ 1 వర్షము, కురియుట, వాన. 2 యజ్ఞము, యజ్ఞక్రియ 3. కార్యము, పని. 4. వర్తనము, ఉనికి (విల్యమ్సు)
వర్షధరము నం. వి అ. పుం 1 మేఘము 2 వర్ష పర్వతము
వర్షపర్వతము=వర్షగిరి నం వి అ పుం
వర్షపాకి నం వి న్ పుం. 1 మారేడు (వృ వి) 2 ఆమ్రాతకము. అంబాళము. (వృ. వి)
వర్షప్రతిబంధము నం వి అ పుం. అవగ్రహము, వాన లేమి, వఱపు
వర్షప్రియము నం వి అ పుం. చాతకపక్షి
వర్షము నం వి అ పుం న. 1. వాన, వాన కురియుట 2 (పుష్పాదులను) చల్లుట (ఉదా) శర వర్షము, శిలావర్షము, లాజవర్షము మొ 3 వీర్య స్రావము, శుక్రము కాఱుట 4 ఏఁడాది, సంవత్సరము. 5 ప్రపంచ భాగము (కురు, హిరణ్మయ, రమ్యక, ఇలావృత, హరి, కేతుమాల, భద్రాశ్వ, కిన్నెర, భారతములను తొమ్మిది వర్షములు) 6 జంబూ ద్వీపము, భారత వర్షము (మే ని) 7 మేఘము మబ్బు.
వర్షవ(ధ)రుఁడు నం వి అ. పుం నపుంసకుఁడు, కంచుకి, అంతఃపురపుఁ గావలివాఁడు
వర్షవృద్ధి నం వి ఇ స్త్రీ జన్మదినము, పుట్టిన దినము
వర్షాంగము=వర్షాంశము నం వి. అ. పుం
వర్షాంబుదము నం వి అ పుం వర్షించు మేఘము.
వర్షాంబువు నం వి ఉ న వాననీరు
వర్షాంశ(క)ము నం వి అ పుం మాసము, నెల
వర్షాకాలీనము నం విశ (అ ఆ అ) వర్షాకాలము నకు సంబంధించినది వర్షాకాలమునఁ బుట్టినది
వర్షాప్రభంజనము నం వి అ పుం ఝంఝా మారుతము
వర్షాభువు నం వి ఊ స్త్రీ 1. ఆఁడుకప్ప, చిన్నకప్ప. 2 గజ్జెరుపల్లిక (వృ వి)
పుం 1. కప్ప. 2 ఆరుద్ర పురుగు 3 ఎఱ్ఱ, వాన పాము
వర్షాభ్వి నం వి ఈ స్త్రీ ఆఁడుకప్ప, భేకి
వర్షామదము నం వి అ పుం నెమిలి, మయూరము
వర్షారాత్రము నం. వి అ పుం 1 వానకాలపు రాత్రి. 2. వానకాలము
వర్షార్చిస్సు నం వి స్ న అంగారక గ్రహము.
వర్షావసానము నం వి అ న శరత్కాలము
వర్షాశనము నం వి అ న రాజులు మున్నగువారు పండితులు మొదలగు వారికి సంవత్సరమున కొకమాఱిచ్చెడి సంవత్సర గ్రాసద్రవ్యము

వర్షించు సం అ. క్రి కురియు
సీ. ఎచట నెవ్వరుఁగోర నచటనే వర్షించుఁ బడు గింజలనె పండుఁ బుడమి యెల్ల .. దశా 4. 121
ద్వి గడలతాఁకుల మౌక్తికములు బిట్టెగసి, వడిఁ దదంగణ భూమి వర్షించుచుండ . . ద్వి. పరమ. 3 144

వర్షితము సం వి అ న వర్షము, వాన

వర్షిష్ఠుఁడు సం విణ (అ ఆ. అ) అందరికంటెఁ బెద్దవాఁడు.

వర్షీయుఁడు సం విణ స్ (యస్) న్ 1 ఒకనికంటె ఎక్కువ యేండ్లు గడచినవాఁడు 2 మిగుల వృద్ధుఁడు

వర్షుకము సం విణ (అ ఈ అ) వర్షించునది, కురియునది.

వర్షోపలము సం వి అ పుం• వరక వడగల్లు

వర్ష్మము సం వి. న్ అ న 1 శరీరము, ఒడలు 2 చక్కని రూపము, మనోజ్ఞరూపము 3. ఎత్తు, ఉన్నతి 4 వైశాల్యము

వర్స వి. "వరుస" యొక్క రూపాంతరము
1. క్రమము. వర్సవెంబడి = వంతుల ప్రకారముగా, క్రమానుసారముగ
గీ రాజకులవర్యుఁ డాత్మభార్యాచతుష్క-, సీయముల వర్సవెంబడి నిద్ర సలుపు కు 3 540
2. పంక్తి
ద్వి తెలుపారి మెఱుఁగెక్కు పలువర్సఁ దలఁచు . పండితా పురా 123 పొ
ద్వి ఇలువర్స దప్పుట యెగ్గు బొమ్మనక పండితా దీక్షా. 43 పొ

వర్హణము=బర్హణము సం వి అ న.

వర్హము=బర్హము సం వి అ పుం న

వర్హి=బర్హి వి బర్హిన్ సం వి ఇ పుం న్ పుం

వర్హిణము=బర్హిణము సం వి అ పుం

వర్హిస్సు=బర్హిస్సు సం వి స్. పుం

వఱ వి (క వరె త వరై) మేర, హద్దు
సీ. ఈ వఱకును సామియిచ్చలోఁ జరియించు మన్ననఁ బురుషులు మాన్యచరితు, లలభరద్వాజ కశ్యప గౌత మాత్రికౌశిక జమదగ్ని వసిష్ఠమునులు ... ఘటికా. 2 99.

వఱకు అవ్య. దనుకన్.
క. దేవరకంటెను మించువొ, దేవఁ కు సమానుఁ డగునొ తెలియఁబడదు మే, మీవఱ కావిభుఁ బోలిన, భూవరుఁ గని యెఱుఁగ మనిరి బుద్ధి చలింపన్. ఉ. రా 3. 226
కొన్ని తావులఁ బర్యంతార్థమున దనుక దాఁక శబ్దములతో చేరియుఁ బ్రయోగింపఁ బడుచున్నది.
క కావరమునఁ గానవు నీ, కావర మాఱఁడిచ్చెననుచు నది చెల్లెను నీ, కీవఱకును విడువు మిఁకన్, నీవరదర్పము వణంగ నేఁడు మృగాంకా. శశాం 5 61.
జ వఱగొడ్డెము

వఱగొడ్డెము=ఒఱగొడ్డెము వి. (వఱ+గొడ్డెగము) మర్యాదమీఱిన మాట, వంకర మాట
సీ వరునితో నేఁప్రొద్దు వఱగొడ్డె మాడుట శర్మర్మంబు లేగ్పఱచు చుంట . భల్లా 4. (శ ర)

వఱదు[1] వి ముదినక్క, నక్క
క ధృతరాష్ట్రి నగ్నిహోత్రా, యతనంబున వఱచె వఱదు లగ్నులు శాంత, ద్యుతులయ్యెఁ గాంచె మృత్రి, తద్విహ్వాదయము దధిక శోక తప్తము లయ్యెన్ భార సభా 2. 251.
బ వఱదులు, వంక్లు
క వఱదులు మన చేరువఁ బెల్లఱచుట బెట్టెదురుగాలి యడరుట గ్రద్దల్, తఱచయి యాడుట విస్మృతవు, టఱపులతో రేఁగికాకు లఱచుట గంటే
భార కర్ణ 2 116 అం భా 2 83
గీ అశ్వశకరికలభాదుల యందుఁ గానఁ, బడుగ వంకుల వాపోవుఁ బట్టపగలు, మొగి వఱళ్ళీ మహోత్పాతములకు శాంతి, చూడనద్దేవి మరలఁ బుచ్చుటయ లెస్స భా రా యు 84
క వఱదు లఱచె నుల్కలు వడె, నెఱిచెడి సురగాలి విసరె నిలువక పెలుచన్ ఉ హరి 2 24

చ ఇనుఁ డుదయంబు సేయ వఱ డెవ్వనికై యెదు
రేఁగు నిష్ఠుర, ధ్వని సెలఁగఁగ వాఁడు
యమాలయగామి భూవరా . మార్క-
3 351

ద్వి. వయసెల్ల దిగజాఱీ వఱదు చందమున, భయ
పెట్టు పెంపుడు పడుచుల తోడఁ, గలహించి
కొన్ని వెక్కసము లాడినను . సారంగ 2
68 పా 16 పం

వఱదు² స క్రి మలాముచేయు

వ వహించి నీరు వఱడిన కొ(ము)ల వెంజామరలు
2 ఙ్గు దా శా 11 90

వఱద వి ప్రవాహము

గీ వఱదఁ గాష్ఠముల్ గూడిన వడువబంధు, సంగ
మంబవి నాసిన చాడ్పు తద్వి, యోగము
భార శాం 4 56

మ నెఱయం బున్నమచందురుం జెనయునీ .
వఱదం ద్రోవఁగఁ జేసెనే యకట దైవం బెందుఁ
జొత్తున్ సుతా . భార ఆర 7 342

ఆ వఱవ వఱద వఱద వఱతి వఱత వఱ్ఱు నాఁగ
నిటు ప్రవాహనామ మొప్పు ఆం భా.
1 156

వఱదఁగలియు—1. చెడు

సీ జడియక కాసేపు జాబిల్లినీరూపు వదియాఱు
తునియలై వఱదఁగలియ . . కలువాయిళ
14

2 వ్యర్థమగు

సీ నిష్ఠించి యిళ్ళంగి నీ కేమ సెప్పిన వాక్యంబు
లెల్లను వఱదఁగలసి, పోయెనే భార అశ్వ
1 12.

వఱదఁగలుపు=పాడుచేయు (వఱదన్+కలుపు)

గీ తనకు నదనైన మెయిమెయిఁ జనఁగనిచ్చి,
నయ్యె యితరుల ననఁగ నయ్యవనివిభుని,
వ్రతము లన్నియు గొనిపోయి వఱదఁ గలిపి,
చిత్తమంతయు గసిబిసి చేసి విడిచె భోజరా
7. 100.

వఱదఁగూర్చిన చింతపండగు=చెడు, నశించు.

సీ చింతింప వఱదఁ గూర్చిన చింతపండయి నీటఁ
గూడె హిమాంశు నేర్పులెల్ల ... చంద్ర.
2 168

వఱదగొను అ క్రి (వఱద+కొను) ప్రవహించు,
వఱదవాఱు.

లయవిభాతి తఱుచు రుధిరచ్ఛటలు వఱద గొనఁ
గుంభములు పఱియలయి కుంజరము లొఱ
లుచుఁ బడన్ భా. రా యు 661

వఱదపాలగు=నశించు

సీ నాయెల్లి నీడననరలోక మేలుదు ననులావువఱద
పాలయ్యె నన్న ... ఉ హరి. 4. 300

సీ వర్షాశనంబులు వఱదపాలై పోయె మలవ
తీలను ప్రజల్ మాసి చనిరి .. రామలిం. 89

వఱదపాల్చేయు=పోగొట్టు, చెఱచు

ద్వి అరయంగనగు సూర మవ్వక యనఁగ, సాధు
మార్గమున నిచ్చట నుండియుండి, వైధవ్యవర్త
నల్ వఱదపాల్చేసి...పండితా దీక్షా 39 పా

వఱదఁబోవు=పోవు (వఱద+¹పోవు)

సీ విడువమా యిన్నాళ్లు విడిచిన నది పోయి
యేటికిఁ జిత్రాంగి యింట ప్రాలె, ప్రాలిననది
యట్టె వఱదఁబో నిమ్మని యూరక యేమిటి
కుండనైతి. సారంగ 2 145

జ , వఱదగుడి, వఱదవాఱు, వఱదలుగట్టు.

వఱదగుడి వి (వఱద+గుడి) సూర్యాదిపరి
వేషము (శ ర)

వఱదవాఱు అ క్రి (వఱద+పాఱు) ప్రవహించు

ఆ త్రిప్పి నేలవైవ డిగ్గన రక్తంబు, వదనగహ్వ
రమున వఱదవాఱ... భాగ 10 పూ 1363

గీ అంత నచ్చట రాచూలి వంత బెరయఁ, దోడఁ
బుట్టువుగాఁడిన తూపు వెఱికి, వైచి క్రొవ్వేఁడి
కన్నీరు వఱదవాఱఁ, బలు తెఱంగుల నిట్లని
పలువరించె . అచ్చ రా యు 391.

వఱదలుగట్టు అ క్రి (వఱదలు+కట్టు) వఱదలు
వాఱు, ప్రవహించు

చ మఱియు బహుప్రకారముల మర్మము లెత్తుచు
నత్త దిట్ట ని, వ్వెఱఁగువ నాశ్రమ స్థలము
వెల్వడి సత్వరయానలీలఁ గ్రి, క్కిఱిసిన చన్ను
దోయిచలియింపఁగ వచ్చె దృగంబుపూరముల్,
వఱదలు గట్ట నేడ్చుచు విలాసవతీమణి పుట్టి
నింటికిన్ వరాహ 2 186

వఱపు వి వానలేమి, అవగ్రహము

సీ వహ్నియు భయమును వఱపును గఱవును నాది గాఁగల యొగ్గు లడఁగెఁ బుడమి భార సభా 1 2 71.

క వఱప్పున సస్యము లొదవమి, నఱిముఱి దైవంబు చెయ్ది నాఱేఁడులు పెఁ, కఱవైన భూమిఁ గల ప్రజ . దశకు. 10. 75, నా పంచ. 2 144

వఱల వి. వృద్ధతపస్వి అ ప్ర (శ. ర)

వఱలు అ క్రి 1 ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. మెఱుపునుం బోలెను వఱలు నుత్పలగంధి బహుతరతను సౌరభంబు గలుగు . భార ఆది 7 159

సీ వంది కందిన నింత వఱలెడు ముఖరోచు లెల మిన నెంత సల్లలిత మగునొ ... కు సం. 7 838 హరి పూ 1 131.

2 ప్రవర్తించు

క. గుఱు తెఱిఁగి వస్తుచయమున, కొఱఁగెడు నా దీపవర్తి యనుబోలె నిజం, బెఱిఁగి కృత వస్తు సమితికి, వఱలఁగ మదినెఱుఁగు విబుధ వర్గముఁ దలఁతున్ కు సం. 1 26.

సీ పలుమఱుఁ జలువశాఖలఁ జేరి పొరలుచు వంకర నడలచే వఱలియరిది. అచ్చ. రా బాల. 106.

3. వ్యాపించు

క ఉఱుములతో మెఱుములతో, వఱచెడు పెను గాలితోడ వడగండులతోఁ, దఱచగు పిడుగుల తోడను, వఱదలపై వఱద లెగయ వర్షము గురిసెన్ పరమ 1 81.

4 కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారము.

క ఉఱుముచు మెఱుముచుఁ బిడుగులు, వఱలఁ గనలు గడలఁ బడ నవారిత వృష్టుల్ భార ఆది 8 270. భార, ఆది. 6 114., భార. సభా 1 211

వఱువట్లు వి బ (వట్టులు + వట్టులు) మిక్కిలి యెండుటలు

క. ఒదవెడు తృష పెల్లిదమున, వదనము వఱువట్లు వట్టె . . భార విరా 2 88

సీ. వాతెఱ తడిలేక వఱువట్లు వట్టంగఁ బెదవులు దడుపుచు బెదరి చూచు విజ్ఞా వ్య కాం. 45

క. విరులుఁ జిగుళ్లును జొరువుగ, సిరిగందపుటస లొకింత చిలచిలమని వే,గిరమ వఱువట్లు గొనఁ గడుఁ, బొరలెడి తరలాక్షి తాపముంగని కలఁకన్. కళా 6 255

వఱువట్లుగొను అ. క్రి (వఱువట్లు + కొను) మిక్కిలి యెండు

క విరులుఁ జిగుళ్లను జొరువుగ, సిరిగంద పుటస లొకింత చిలచిలమని వే,గిరమ వఱువట్లుగొనఁ గడుఁ, బొరలెడి తరలాక్షి తాపముం గని కలఁ కన్ కళా 6 255. (శ. ర)

వఱ్ఱియ(ఱ్ఱు) వి బీటిక (శ ర)

వఱ్ఱు వి జౌ అనౌ ప్రవాహము, వెల్లి

ఉ. . వేటలఁ గ్రీడసల్పి పృథివిం బడు వీరులఁ ద్రొక్కికొంచు నెచ్చోటుల నైన నగ్గలికఁ జొత్తురు నెత్తురు వఱ్ఱుసేయుచున్ భార విరా. 3 163

క హీనప్రజ్ఞుఁ డకార్యము, లైనవి సేసి తుది వగచు నతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూఢుఁడు వగ, మానఁడు దురితమనువఱితి కోడక యునికిన్ భార. శాం 3 352

వ మిన్నెటి పెన్నీటి వఱ్ఱున మునుంగ కుండ ... మనుచ. 3. 9

విజ అధికము, మిక్కుటము

ఉ గొఱ్ఱెలు పాడిపైరములు కోకలుఱూకలు ముందు ముందుగా, వఱ్ఱుగనిచ్చి వచ్చి తల వాకిలిఁ గాతురు రేతిరింబగల్, గుఱ్ఱ వయస్సు మల్లరపుఁగోఁడెలు సైరికరాట్కుమారకుల్. వైజ 2 72

క పూనివడిఁ దిగిచి యష్టమహా నాగమ్ములను మిద్దియలుగా వ్రేళ్ళన్, మానుగఁ గొందఱు దాల్తురు, వాని ఫణామణుల రుచులు వఱ్ఱుగఁ బ్రమథుల్ శివతత్వ 336 ప

వఱితిపాలు = ప్రవాహాధీనము, వ్యర్థము

ఉ నీదుసం, భావన లన్నియున్ వఱితి పాలుగఁ జేయుట నాకు మంచిదే, జీవిత కాంతు గాదు .. భా రా యు 1619

వఱుతఁగలయు = ప్రవాహమునఁ బడిపోవు, చెడు. నశించు

క కనుఁగొని సింహద్విపా, వనినాథుఁడు తన తపంబు వఱుతం గలయన్, మనసిజభీషణ సమ్మోహనశాణపరంపరాభిహతమానసుఁడై వరాహ 8 123

క మున్నొనరించిన పాపము, లన్నియుఁ బెను వఱుతఁ గలయు నవగాహన సం,పన్నులకు. విక్ర 2 214

జ వట్టేఱు, వట్టోడి, వట్టోడు

వట్టేఱు వి (వట్టు+ఏఱు) మంచి ప్రవాహముగల నది

ద్వి ఒదవంగ వట్టేట నోడ యుండంగ, వద రూఢి నట్టు శివసుమతిలోన బస పు 201 పా 20 పం

ద్వి చక్కడ్చి రారోటఁ ద్రొక్కి దేహంబు, గ్రక్కున వట్టేటఁ గలువంగఁ జూచు .. పండితా పురా 144. పా

వట్టొడి(డ్డి) = వట్టోడి వి ప్రవాహము

ఉ వారణ దానవాహినులవట్టొడిఁ దేలుచు నున్న వాఁడు. కు సం 11. 671

ఆ అతిశయమునఁ బఱచు నయ్యేటివట్టొడి, పోయె దవ్వుగాఁగ ఘూవిభుండు మార్క. 5 230

వట్టోడి = వట్టొడి (√ వట్టోడు) ప్రవాహము

సీ. బెడిదంపు వట్టోడిఁ బడిన పేరడవి చందంబున బహుల పదాతిచయము.

గీ వికటముగఁ ద్రెళ్లె వలుగడ విచ్చె నొక్క, పెట్ట వెస డొల్లెనిలఁ జాఁపకట్టుబడియె భార ద్రోణ 3 62

గీ విలసితోత్తుంగశశికాంతశిలలఁ గదిసి,యరుగు శశిఁ గని శిలలెల్లఁ గరంగి పెరిగి, తెరలి పర తెంచు వట్టోడిఁ దేలిపాఱు, నుడుగణేశుండు వెండి పేరోడవోలె. కు సం 3 253., భార అను 2 446, భార. శాం 3 307

వట్టోడు అ. క్రి (√ వట్టు) ప్రవహించు

క తేనియముసురో యమృతపు, వానయొ పుండ్రే క్షురసము వట్టోడిన పెల్లో నాఁ దుంబురునారద, గానరసం బెలవు నోలగంబునఁ బర్వెన్ కు. సం 9. 235.

వల[1] వి (క బలె త బలై) 1 జాలము, చేఁపలఁ బట్టు సాధన విశేషము
(దీని భేదములు—అనుకువల, ఎడవల, డొంకవల, త్రోపుడువల, దాఁటుడువల, మెడవల, సన్న వల మొ (శ ర.)

ఆ వానినెల్లఁ ద్రుంచి వల ద్రవ్వికొని లీల, నిగుడు చోఱవోలె నెగడు వడక, తఱిమి రక్తనదుల వఱపె భార కర్ణ 3 158

క నీవలకుఁ జిక్కె లోకము, లీవల నీవలకుఁ జిక్కదే జలరాశిన్ దశా 1 160

2 గాలము.

ఉ ధీవరులార గాలము తుదిం బదిలంబుగ నెఱ్ఱ గ్రుచ్చి మీ,రీ వగవై చివం దగుల నేటికి నాకిది వింత మాంసముం, గావలె నంచు వచ్చితిని గావున నీవల నేఁడు మీహాయ, గ్రీవుని గ్రుచ్చి వైవుఁడు దశా 1 280

3 మృగములు పక్షులులోనగు వానిని పట్టెడు వాగుర, ఉచ్చు

క వెలివాఱును గాలురులును, వలలుఁ దెరలు దీమములును వడిఁదీరిన కు,క్కలు నారెగోలలును ముం,డల గ్రోవులు వేఁట కారడంబుఁ బెను పఁగవ్. ఉ హరి 4 22

ఆ ... మూతి నరప మీసముల బోయముదుసళ్లు, పంది వలలు మోచిపరచిఱపుడు మనుచ. 4 36

4 మాయ

క నీ వలకుఁ జిక్కె లోకము,లీవల నీ వలకుఁ జిక్కదే ... దశా. 1 160

వలలఁబడవైచు = మోసముచేసి వశపఱచుకొను.

గీ తరుణులందెల్ల సముఁడైన దక్షిణుండు, నేరములుచేసి పెక్కు నివారణంబు, లొందియును జేరుధృష్టుండు సుందరులను, వలలఁ బడవైచు వాఁడెందు వెలయు శరత. గంధ. 1 180

జ వలత్రాడు, వలరాయఁడు[2], వలవాఁడు.

వల[2] వి కామము, వలపు

క కాదంబరిఁ ద్రావింతును, జూదంబాడింతు వలలఁ జొక్కులఁ బెట్టం, బైదలుల నియోగింతును, వైదర్భితనూజమీఁది వలపుడిగింతున్. నైష. 7. 120.

క వ్రాలని నీ చన్నులతో, వ్రాలెడు జక్కవలు సరియె వలలం బెట్టం, జాలెడు నీ కన్నులతో, వ్రాలకి సదృశములె వలలఁ బడు మత్స్యంబుల్. క్రీడా 1 91

క ఈ రీతిఁ గొంతకాలం, బారామమహా మహీధ రారణ్యములం,దారామవలఁ దగిలి వి,హారము సలుపంగ గర్భమై తటియగుడున్. మనుచ 6 37

జ · వలకాఁక, వలకాఁడు, వలకారి, వలకారి తనము

వల³ విశ కుడి, అపసవ్యము.
(వలనుశబ్దమునకు వృత్తియందు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము)
చూ వలకన్ను, వలకేలు మొ

వలంబము = అవలంబము సం వి అ పుం.

వలఁకు = వలను వి 1. దిక్కు.

క నాలుగువలఁకుల నవఘన, జాలంబులు వ్రాలి కురిసె ఝుంఝానిలవే, గాలోలములై బహుళ, స్థూలపయోధార లోలిఁదుములంబులుగాన్ భార. అర 4. 135

చ కొలఁకులు దేటెఁ బద్మినులకుం గనువేఁదురు దీఱె మేఘముల్, వలఁకులఁ జేఱె డొంకలను వంకలఁ బంకములాఱె ... కృ. శకుం 1 44

క పొంకించుఁడు మీ యిఱ్ఱులఁ, గొంకుల సీసంపుగుండ్లఁ గొమ్ములు నురులం, బొంకించి దిగువ గాలివలంకుల బందంగి బండ్లు వలు వుండనుచున్ ... కకు. 4 73.

2. పార్శ్వము

ద్వి వలఁకుల వ్రాసిన వన్నె చిత్రములు, దలలు గదల్పఁ జైతన్యముం బొరసి . . ద్వి హరిశ్చ పూ 972

3 ఒప్పిదము

చ వలకుఁగ మిన్ను మానికపువంగడపుం దొర లెన్నఁడేనిఁ బాటుల యెడ వల్గబోదురె యెటుంగ మినైన బెడంగుడాల్గనీ . . అచ్చ రా. బాల. 205

వలఁతువు వి వలఁకు, దిక్కు (శ ర)

వలఁతి విశ 1 ప్రవీణుఁడు, నేర్పరి.

మ హిత మిఛ్ఛంగిది మాకు ధర్మము తెఱం గిట్లుండు నంచేను నీ, మతి బోధింప వలంతివే... భార ఉద్యో 3 80

అ . వలఁతివి నా తోడ, నాడు మనిన భాగి యను మతమున దశకు 5 68

2. సమర్థుఁడు, సమర్థురాలు.

మ కురువీరాగ్రణి బాహ్లికుం డలిగినం గోదండ పాండిత్య మెవ్వరుఁ జూపంగవలంతులే. ఉ హరి 4. 128

గీ ఇతని కియ్యమకును విను మేనచువ్వె, వలఁతి శుశ్రూషసేయంగ వత్స భార ఆశ్ర 1 148

3 అనుకూలము

గీ వరుణునకు డాఁగికొనఁ జోటు వలఁతియగుట నుదధి నాయక భావంబు నుపకరించె పారి 5 12

జ వలఁతితనము, వలఁతియీఁటె

వలఁతితనము వి (వలఁతి+తనము) ప్రావీణ్యము, నేర్పు

గీ . అజ్జన్నిగట్టుఁ, గొలము తలమానికము తన వలఁతితనము, గనఁబడఁగ నిట్టులని తెల్పఁగాఁ దొడంగె ...

వలఁతియీఁటె వి (వలఁతి+ఈఁటె) ఒక విధమగు ఈఁటె, కుంతవిశేషము

గీ. వలఁతియీఁటెలు ధరియించి వచ్చి రలర, రక్షకులు శాతతరముల ప్రాంతవారు పి శకుం 1 113

వలకట్టు స క్రి (వలను+కట్టు) అనుకూలపఱచు కొను

వ. అతఁడు దాను విద్యాధికుండు కాకుండుటం జేసి నిజగౌరవశైథిల్యభయంబున నితరులగు విద్యాధికులకు రాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబులేక యుండ దౌవారికాది సకల పరిజనచక్రంబును వలకట్టుకొని యుండుటయు.. కళా 6 155

వలకడ వి (వలను+కడ) దక్షిణపు దిక్కు. (శ. ర)

వలకన్ను (వల³+కన్ను) కుడికన్ను, దక్షిణ నేత్రము.

సీ పచ్చవార్వపుజోదు పచ్చవార్వపుజోదు వలకను కొడుకునై వలపు గులుక అచ్చ రా జాల 3

వలకాఁక వి (వల^2+కాఁక) మన్మథాగ్ని, విరహ తాపము

సీ సకియనుం గెమ్మోవిచక్కెర జుఱ్ఱక వలకాఁక పెనుదప్పి వదలు టెట్లు . నీలా 2 36

వలకాఁడు విజ (వల^2+కాఁడు) కాముకుఁడు (శ ర)

వలకారి విజ (వల^2+కారి) కాముకుఁడు, వలపించువాఁడు, వలపించునది.

వ .. నారులంబు నారతరంబులకు వెలయించి కొనిపోవువలకారుల జారుకొప్పుల దొరఁగు విరి గుత్తులతో .. వసు 4 23

సీ ఎఱుగు నాయనఁ గూడ దిప్పుడిప్పుడు కొంత గడిదేఱెలే వలకారి వగల ... కువల 3 92

గీ తలిరులకటారి వలకారి ఘాటిఘోటి, చిలుక చిలుకలకొలికి ముంగలను నిలిచె అచలా 2. 94

సీ వక్రభావంబులు వలకారి బాగులు వలసి మొల్లములును వట్టిపసలు పాండు 3 43

వలకారితనము వి (వలకారి+తనము) కాముకత్వము

సీ పలుమాఱుఁ దనక్రమోల కలికి చేఁతుల కోడి వలకారి తనమున వన్నెఁ బెట్టు ... వి పు 6 19

వలకేలు వి (వల^3+కేలు) కుడిచేయి

మ వలకేల్దాపలికిం గుచస్తబక సేవాలోలతం బోవ కళా 1 3

వలక్షము సం విజ (అ ఆ అ) తెల్లనిది, శుక్లము

వి అ పుం తెలుపు, శుక్లవర్ణము

వలగండ వి. శూద్రులలో నొక తెగ

వ వెలమ వేకరి పట్రగొల్ల బలిజ కుమ్మర వల గండ బెస్తల చిప్పె తొగట గాండ్ల వారును... హంస. 3 29

వలగాక అవ్య (వలనగు ధా. వ్యతిరేకక్త్వార్థకము) స్థలముపడక, వీలుపడక

మ దనుజాధీశ తపోనలంబు త్రిజగద్దాహంబు గావింప నెం,దును నిల్వన్ వలగాక వచ్చితిమి తోడ్తో వహ్నివారింపుము .. దశా 4 76

వలగొను స క్రి (వలను+కొను) 1 ప్రదక్షిణించు, చుట్టుతిరుగు

క వినయంబున మ్రొక్కి బంధువితతిం బ్రీతిన్ భా రా సుందఁ 20

క వలగొని యాలింగనముల, నలరించుచు వారి చేత నాశీర్వాదం, బులు గైకొనుచును. భా రా సుంద 21

చ చెలఁగి వివాహ వైభవముచేకొని రాముఁడు సీతయున్ శిఖన్, వలగొని వచ్చి సప్తముని వందనమున్ గురువృద్ధబంధు మం,డల యుగపత్ప్రణామము నొనర్చి పరస్పరలజ్జ జాత్సరం, బిలఁ దగువారితోడుత భుజించిరి బువ్వమునన్ వధూవరుల్ రామా 4 127

క అని పలికి యపుడ యనలము, ఘనముగ దరి కొల్పి మది వికాసముఁ బొందన్, దన వల్లభుఁ దలఁచుచు వల,గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ గూడం జనియెన్ .. భార శాం 3 336

2 చుట్టుకొను, పరివేష్టించు

సీ ప్రతిరోధి వరణవర్గముఁ ద్రోచి తన్మహా భోగ శాలి క్షేత్రములు హరించు, వలగొన్న బహు రాజ వంశ గుల్మంబులఁ బలుదెఱంగుల గ్రుచ్చి పాఱవైచు . వసు 1 68

సీ మినువాఁక వలగొన్నగొనబువిన్గొప్పపైఁ గలిగి కొన్నెల వంక వెలయువాఁడు పె శకుం 1 13

క చెలువెల్లఁ దల్లడిల్లుచు, వలగొని దరినిలిచి యకట వలవంత నెకల్, బలువయ్యె ... నీలా 3 31

వలగొల్పు(లుపు) స క్రి (√ వలగొను) వలగొను, వలగొనఁజేయు, వలయాకారముగ మంచు

చ ఉవిద తదుక్తి కంత చెవియొగ్గక పోఁకెనఁగ న్విభుండు కేల్దవిలిచి చుట్టునించుక యొడన్ భుజముల్ వలగొల్పి పొమ్మనవ్, సువదన వెల్వ డందిరుగ శ్రోణిభుజస్తన వేణిశాథర, శ్రవణక పోలముల్ వతిని పాఱెకు సోఁకుచుఁ దేల్చె ష్టి పులన్ ప్రభా. 5 41

వలగ్నము = అవలగ్నము సం వి. అ పుం. న.
మధ్యము, నడుము

వలచు¹ స అ క్రి (సం. వల్) 1. అపేక్షించు. కోరు.

క వేవురఁబోలెడు వాని మహావీర్య గుణాఢ్యు నొక్క యాత్మజుఁ బడయం, గా వలతు నపేత గుణుల్, వేవురు సుతులయ్యు నెందు విఫలము కాదే . భార అర 2 350

ఆ. ఎల్లవారు నెఱుఁగ నొల్లని ధర్మువు, జేల నీకుఁ జెప్పనేల వలసె భార సభా 2 228

గీ నీవు చక్కనిదానవు నెలఁత ధైర్య, రహిత చిత్తులు మగవారు రాజు దీనిఁ, దలఁచి భయ మంది నిన్ను నీ వలఁచు నెడకు, నరుగునట్లుగఁ బ్రార్థించి యనుపు మనియె .. భార విరా 3. 59

వలచు, కోరు, ఇచ్చించు దీనికి వ్యతిరేకార్థము లందు 'ఒల్లి' అనునది విభాష నాదేశం బగును
ఉదా. వలవఁడు = ఒల్లఁడు

చ ఉరవడిఁ బోరికై కవచమొల్లరు మంత్రము లందుఁ దక్క ఆము. 2 34

చ .. వవినయత్వము ధైర్యము చిత్రమయ్యె నీ, వలచినకోర్కులిత్తు వనివార్య బలోజ్జ్వల వేఁడు మిచ్చెదన్ . బ్రహ్మోత్తర 4 289

చ వలచినయేని వభ్రువనవంద్యునకున్ శివయోగి నేతకున్, బొలకయుగారవం బయిన పుత్రకుఁ డొక్కఁడ .. హర. 2. 68.

2 కామించు, మోహించు.

క. సుందరి మా యిద్దఱలో, నం దెవ్వరి వలతు సెప్పుమా యనవుడు .. భార అది 8. 110.

చ తన మది వల్చుభామినికి దక్కిన నిక్కఁపు మోహిఁ బోలెనే, మనుజుఁడు బుద్ధి నిల్పు మురమర్దన దివ్యకథానుభూతిపై, వనిశము మత్ప్రియుం డతఁడ యట్లగుటన్ వినుపింతు నీకు నేఁ, గని వినియున్న గోప్యమున గమ్యమునైన యథఃప్రపంచమున్ . పాండు 2 219

మ తొలుతన్ మేకొన కింతసేపు పెనఁగున్ దోడ్తోడ నా సక్తిమై, సలుపున్ సిబ్బితి వల్పియున్ వలభమిన్ సైరించి యంతన్ ధృతిన్, దొలగించున్ బ్రియముప్పతిల్ల రతులన్ సొక్కించి, మల్లభూ 2. 24

చ .. వలవఁగఁ జేసె భూసతిని వశ్యవిధిజ్ఞుఁడు గాన నేర్పునన్ పారి పీఠి 22

ద్వి ధర్మమా జగతిలోఁ దనయుని వలచు, దుర్మార్గురాలని దూషించువారు . సారంగ. 3 107 పా 1 పం

అ క్రి 1 తగు, యుక్తమగు

గీ వనమునకు వచ్చి నవయంగవలవ దుడుగుఁ డనిన నుడుగక మీతోన యరుగుదెంతు, మనిరి, బ్రాహ్మణుల్ భార అర 1 36

క వలవని ప్రేలరిమాటల, నలిగింపకు నన్ను నేమి యాడిన నింకం, దల ద్రెవ్వ వేయుదున్ భార ద్రోణ 5 370

చ. వలవదు తల్లి నీకుఁ దగువాని వయోగుణ రూపవంతు నీ, వలచిన వానిఁ జేసెద నవశ్యము నీవు దపంబు సేయఁ బోఁ, దలపకు మమ్మ ... కు సం 6 664

2 అక్కఱయగు, ఆవశ్యకమగు
వ్యతిరేకములందే యీ యర్థమున దీనికిఁ బ్రయోగము

క ... ఇందులకై, నీయత్నము వలవ దవల నేను న్నాఁడన్ ... ఆము 2 93

సీ గజరాజగమనసింగారంబుఁ గనుగొనవలవదే కన్నులు గలుగు ఫలము .. దశా 2 307

క ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడొ, యిక్కరణిన్ మోపుచ్చి యేలుకొనంగా, నక్కట వలవని శంకల, నక్కడనే పాడుకాపు లాగతిమంటిన్... కళా 3 260

3. సమర్థుఁడగు

ఆ ద్రోణకర్ణశల్యదుర్యోధనులుఁ గృప, బాహ్లికులును జముఁడు పట్టికొన్న, వానినైనఁ గావ వలతురు వలచివ, నొల్లకున్న నెట్టులొకో యెఱుంగ ... భార ద్రోణ 2. 290

(వలఁతులు భా ల వ్యా. పా)

సీ మనలోన నెవ్వరే మాత్రంబు దాటఁగా వలతురో కనుఁగొన వలయు దశా. 9 10

4. ప్రియపడు.

గీ. చాల వలచితి నతనినే సత్యమిదియ ...
నైష 2 26
గీ వలతునే భక్తకోటికి పారిజాతి, లలన యా
భక్తకోటియు వలచు నాకు హర 2 13
ఒల్లనయ్యెద అ క్రి ఒప్పనైతి.
చ . ఆ, న్నవచనవృత్తి నాదగు మనంబున
నెక్కొని యున్కిఁ జేసి యా,హవమున కొల్ల
నయ్యెదఁ బ్రియంబులు గావొకొ మీకుఁ
బ్రాణముల్ భార అశ్వ 4 7
జ వల^{2}, వలదొర, వలపించు, వలపు^{1}, వలపు
గోలుపు, వలపుకత్తియ, వలపుకాఁడు, వలపు
కీలు, వలపుటిక్క, వలపుదేవర, వలపు
రాయఁడు, వలపులరాచజోదు, వలపులరాజు,
వలపులఱేఁడు, వలపులాఁడి, వలరసము, వల
రాకటారి, వలరాచపని, వలరాచరాచవాఁడు,
వలరాచలచ్చి, వలరాచవాఁడు, వలరాజు, వల
రాచెక్కెము, వలరాయఁడు, వలఱేఁడు, వల
వంత, వలవంతతనము

వలచు^{2}(లచ్చు) అ. క్రి 1 (వాసన) గొట్టు
క పొలవలచు నేమికిడొకొ, కలిగెడు వని తలఁచి
మనసు గలఁగఁగ . భార శాం 3 500
తరలము తనువు మీన్పొల వల్చు జాలరి దావ
నట్లును గాకయే, ననఘ కన్యక .. భార ఆది
8 40
సీ. పలిచుంచుఁ దలలును ..
ఆ . . గదురు వలచు కంపుగాలిమచ్ఛాయయుఁ,
గలుగు నెఱుకు మునిఁడి గనిరి సతులు ... కు
సం 6. 694
చ. . లే జవరాలు చెక్కుగీఁటిన పసవల్పు జాల
కుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్చునే నైష
1 17
సీ ... త్రోల్లు బ్రేలాడెడు తుంటపై బ్రహ్మ
కమ్మల చింపి దోవతి ముఱికి వలవ,
గీ. ముసలిబ్రాహ్మణుఁడై వేదములు చదువుచు . .
వరాహ 6. 17

వల్వమి వి వల్పుధా వ్య భా.
ద్వి కాయధూపం బొందుగంపు వల్వమియుఁ,
గ్రాయంబుతోడన కైలాసమునకు ... అరుగు
టెంతయును జోద్యము గాదె ... పండితా.
పురా. 137 పా
2 పరిమళించు, సువాసన గొట్టు
గీ వలచుఁ గస్తూరి నిగరాల తలుపు దెఱవ, గాజు
టోవరిలో ధూపగంధలహరి ... నైష.
7 154
సీ కనటువో బీఱెండఁ గరఁగి కట్టిల వంటి గమగమ
వలచు చొక్కపు జవాజి . మనుచ 2 55
ద్వి .. బుగ బుగ వలచు కర్పూరంబుఁ
బునుఁగు ద్వి హరిశ్చ పూ 683. పం
3 దుర్వాసనవేయు, దుర్గంధముఁగొట్టు
గీ పదహతి బ్రస్విలచు, వరుగుఁ దఱచగు
ముఱుబ్రోవ వరిగి యెదుట, .. అము 6. 17.
ప వలపు^{2}, వలపురాల్పరి, వలపుమోపరి, వలపు
కొండ.

వలచుట్టు స క్రి (వలను+చుట్టు) పరివేష్టించు, చుట్టు
కొను
క. సురకామిని దన నయనము, లరుదుగ వల చుట్టి
వచ్చుననుట నిజముగాఁ, దిరుగుచుఁ బరిమండలి
తాం,బరపల్లవయై నటించె మరుగొడుగు
క్రియన్ ద్వా. 1 134
(వృత్తిని వర్ణలోపము)
ద్వి అలమౌనిసుతుఁ డున్నయట్టి కుంజంబు, వల
చుట్టియుండిరి వలచుట్టినట్లు . ద్వి పరమ.
2 66 పా. 15 పం
అ క్రి
ఉ నావలచుట్టి హర్షకలనావలమాననమనోంబుజం
బుతో, నావలనైరిఁ బల్కు వచలాగ్రణి ...
వసు 5 26
ద్వి చనుదెంచి యాహస్తిశైలవానునకు, వలచుట్టి
రాఁగ యాళ్వందారు వారిఁ, దెలియంగఁ
గన్గొని .. ద్వి పరమ 8 591, పా 5 పం
వి వలగొనుట. (శ. ర)

వలచూడ్కి వి (వల^{3}+చూడ్కి) కుడికన్ను
సీ అలిగి బలారి సౌరాష్ట్రంబు నిగిడింప నదికారి
వలచూడ్కియందు డించె ... పారి. 5. 30

వలచే=వలచేయి వి. (వలను+చే) కుడిచేయి.
చ. ... అదరుచు నట్టహాసముఖుఁడై వలచే గదఁ
ద్రిప్పుచున్ హరిన్ ... భాగ. 10 ఉ 916,

ఉ ... నరాధమున్ సమరకుంభినికిన్ బలియిత్త మంచుఁ గా,ర్చిచ్చునబోలె మండి వలచే భిదురంబు ధరించి సాహిణుల్, దెచ్చిన క త్తలాని జవధిక్కృతగంధవహంబు నెక్కినన్ వరాహ. 3 40

వలచేయి=వలచే వి (వలను+చేయి) కుడిచేయి.

మ వలచేతన్ వరిగింజ గిల్లి సదయత్వంబొప్ప నా వి[ప్రము, ఖ్యులపై నాతఁడు వైచె . పర. 2 119

వలజ సం వి ఆ [స్త్రీ 1. చక్కని చూపుగల అఁడుది. 2 భూమి (శ ర.)

వలజము సం వి అ న 1 వరిమడి 2 పైరు 3 ధాన్యరాశి 4. పురద్వారము 5. యుద్ధము (శ ర)

వలతి వి స్థానము

ద్వి వసువులు ధరియించి వారకకొల్చి, వసుపదంబది దమవ్వలతిగా గొనిరి . పండితా దీక్షా 18. పా

గీ వచ్చె వలకూబరుండున్న వలతి కతివ ... యయా 2 99.

(శ ర పా "వలని కతివ" ముద్రిపా)

వలతీరు వి (వలను+తీరు) కుడివైపుగా వెడలుట

గీ గొనకొనంగోలె యేట్రింత కొంకినక్క, నెమిలి యీ నాలుగిటిదర్శనంబు లిస్స, వీని వలతీరుఁ బలుకు నుర్వీజములకుఁ, గొంగు బంగారమం[డు శాకునికవరులు [క్రీడా. 52

వల[తాడు వి. (వల+[తాడు) వల్లె[తాడు, పశు బంధనరజ్జువు

క వల[తాళ్ళు వైచి యయ్యెడఁ, బలుమాఱును దటిమి ... నీలా 2 65

వలదిక్కు వి (వలను+దిక్కు) దక్షిణ దిక్కు.

ద్వి అమితతపోధనుండగు కుంభతనయుఁ, [గమ మొప్ప వలదిక్కుకడకుఁ బంచినను . ద్వి పరమ. 1 27 పా

వలదిరుగు అ [క్రి (వలను+తిరుగు) [ప్రదక్షిణము చేయు ([శా ని)

వలదు విజ 1. అధికము.

ఉ చక్కిలిగింత వెట్టినను సారెఁ గిలాకిక నవ్వుచున్ బయిం, బక్కఁబడంగఁ జక్కని కుమారుని ... నక్కట ముద్దులాడ వలదా వలదా యిటువంటి భాగ్యముల్ సారంగ 1 11

(శ. ర 'కలదా యిటువంటి భాగ్యమున్' తాళపత్ర [ప్రతిపా)

వలదొర వి (వలపు[1]+దొర[1] కాముఁడు, రతి పతి.

చ కొలుకుల కెంపు సొంపు రహిగుల్కెడు తారల నీలిమంబు కన్, బెళుకు మెఱుంగులుం గలసి పెంపమరెన్ హరిణాక్షి చూపు ల,వ్వలదొర ముజ్జగంబు గెలువన్నవ చూతదళంబు మేచకో, త్పల మరవింద మొక్క మొగిఁ బట్టి [ప్రయోగము సేయు కైవడిన్ అని 2 29

చ వలదొర మెచ్చఁగా ఘన సువర్ణ పలాశక వాసనాగతిన్, గలసి రజస్స్ఫులింగములు [గక్కుచు నీవలివేగ చేరిరా, నలినిభయానఁ దా లెనసి నెమ్మది పూనికంటివే, నలినిభయాన దా రెనసి నవ్వలతల్ తెలిపూల చాలుచేన్ చం[ద్రి 4 68

వలన [ప [ధు పంచమీ విభక్తి [ప్రత్యయము

1 విశ్లేషము, [ప్రభవము, [ప్రమాదము

క ఒక్కచూత ఫలంబ,య్యవనిజము వలన నమ్మని, [ప్రవరుప్పృథూత్సంగ తలముపై వడిఁ బడియెన్ భార సభా 1 142

ఆ మునినిభుండు ధర్మతనయుండు దాస్యంబు, వలనఁ బాయవలయు వసుమతీశ .. భార సభా 2 259

ద్వి తనరుగంగామహాత్మ్యంబు గౌతముని, వనితను శాపంబువలనఁ బాపుటయు . . రం రా బాల. 7. పా 1. పం

క దీని తెఱఁ గెఱిఁగి వట్లను,హానిపుణుఁడు విదురుఁ డురువిషాగ్నులవలనన్, మానుగ నేమఱకుండని . భార ఆది 6 151

చ నరవరుఁడైన భీమువలనం [ప్రభవించె హిడింబకున్ సుతుం, డురుతర భీమరూపుఁడు . భార ఆది 6 232

2 భయము

చ . . దేవతా,దుల వలనన్ భయంబు [ద్రుపదుం డెఱుఁగండు తదీయ దేశముల్, దలరక యొప్పె . భార ఆది 8 8

క. ... అర్జును వలన భయముసెడి యో, మ్మనఁ జేయిడి నిద్రవోయె ముదితాత్ముండై ... భార. ఆది 6 72

3 త్రాణము.

క పరికించుచు బాహాశ్యం, తరజనములవలన సంత తము నిజరక్షా, పరుఁడవయి పరమహీశుల, చరితము వీక్షింతె నిపుణచర నేత్రములన్. భార సభా 1. 48

గీ ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చ నిట్టునట్టు, దిరిగె నేనియు దుఃఖముల్ దెచ్చు నవియ, కట్టువడి సుఖ మొనరించుఁ గాననాత్మఁ గావవలయు నింద్రియ చోరగణమువలన భార శాం 4 186

4. గ్రహణము

చ ... దేవనీ. వలన వరంబు లిట్లుగొని . హరి పూ 4 22.

క బహుభాషల బహువిధముల, బహుజనముల వలన వినుచు భారతబద్ధ. నృపహులగు వారికి నెప్పుడు, బహుయాగంబుల ఫలంబు పరమార్థ మగున్ భార ఆది. 1 17

ఆ. . అతని, వలన నాదుకూర్మి చెలి శుభాశుభ ములు, గోరి వినుట నా మనోరథంబు దశకు 5 6

5 ఉపయోగము

క. కావున మృతసంజీవని, దేవలయును శుక్రు వలన ధృతిఁ బడసి తప, శ్శ్రీవిభవ భార ఆది 3 105

సీ భీష్మకుఁ డనంగఁ, దనరారు నృపతికిఁ దన యుఁడు రుక్మియహార్యధైర్యుఁడు ద్రుముఁడను నరేంద్రు, వలనఁ గృతాస్త్రుఁడై వెలసి బ్రహ్మా స్త్రంబు జమదగ్ని సూనుచే నమరఁ బడసి, గీ శౌరితో నెల్ల నాఁడు మచ్చరము సేయు, చుండు . హరి ఉ 2 5

6 హేత్వర్థము

గీ కనకభూషణ జాలంబు కతన గజము, లెర వశులు వోవుకొండల నెనసి యొప్పె, వల్గ నంబుల హేషల వలనలబ్ధి, ఘనతరంగంబులనఁ దురంగములు వొలిచె భార భీష్మ 1 83

గీ ఆలమందలో నునిచి నిత్యార్చనంబు, సేయు చుండంగ నప్పుర స్త్రీయొకర్తు, గోప కామినీ రూపయై కోరి యతని,వలన గర్భంబు దాల్చె నీశ్వరుని యాజ్ఞ హరి ఉ 2 112

సీ. సంధిల్లి

గీ చొక్కుమిగిలి, విటజనంబుల పైఁ బరివెడలు నట్లు, కొలను వెడలిరి జలకేళి వలనఁ దనిసి... కు సం 9 290

7 అధికరణార్థము

ఉ చిత్తము మెచ్చి నావలనఁ జిక్కుఁగ వెండియు నా లతాంగి య,చ్చొత్తిన యట్లు నాకుఁ దన యుల్లము దెల్లము సేయకున్కి... భార విరా 2 84

సీ వారిద మార్గంబు వలన మహానీల వైజయంతీ విభవంబు వెలయ . భార అర 1. 345

మ అరయం ద ప్పొకయింత నావలన లేదా ధర్మ పుత్రుండు భాఁ,దరి వెంటం దమకించి సౌబలుని చేతం భూమి గోల్పోయి భార ఉద్యో 3. 358

గీ ఆ నృసింహప్రభుండు దిప్పాంబవలన, నాగ మాంబిక వలన నందనులఁ గాంచె ఆము. 1 31

8 విషయము, ఎడ

గీ, బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు, వలన హీనులు రూపసివలనఁ గొనటి, వార సూయలు సేయుదు రింసమున . భార శాం 3 70

వలనగు అ. క్రి. (వలను+అగు) వీలుపడు, వలను పడు

మ. దనుజాధీశ తపోనలంబు త్రిజగద్దాహంబుఁ గావింప నెం,దును నిల్వన్ వలగాక వచ్చి తిమి దశ 4 76

వలనము వి అశ్వశిక్షాభేదము

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి ప్రకటించి రేవఁజూపి . పి శకుం 1 112.

వలనము సం వి. అ న 1 కదలుట, చలించుట. 2 వలయాకారముగాఁ దిరుగుట. 3 (జ్యోతి) దృక్కర్మాది సంస్కారాంగమగు సంవరణము. 4. కలఁత, సంక్షోభము

వలను = వలఁతు, వల్ల వి బొ 1. దిక్కు, వైపు

గీ .. సమీరణపుత్రుఁ డగ్రజుండు వోయిన దెస దప్పి నొండువలన, సమదవారణ పతిగమనమున మత్స్యధరణి వల్లభు సభచేర నరుగుటయును. భార. విరా 1 211

ఆ. . అసుర,వలనుసూడ కొండువగవక యెప్పటి, యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుఁడు ... భార. ఆది 6 292

క కావున నింద్రియ చేష్టల, నేవలనికిఁ బోవనీమి యింతకు ముఖ్యం,బు ... భార శాం 6. 87

చ .. ఇదె పావని పోవుచున్నవాఁ,డుడుగణ వీథి లంక వల నొక్కఁడు ... భా. రా సుం 26

2 ప్రక్క, పార్శ్వము

క. తలుగుల పొది యొకదెసఁ బె,య్యలదా మెన యొక్కవలన నమువై యుండన్, మొలమోపి పెక్కుచుట్లం, బలుద్రాటం జుట్టి గోపభావం బమరన్ ... భార విరా 1. 275

సీ కెలన సాత్తని వైష్ణవులు ద్రోపుద్రోపాడ వలన సంకీర్తన పరులు చనఁగ విప్ర 5. 10

3. పక్షము

క . ఎవ్వలనఁ గలుగు ధర్మం బ,వ్వలనికి జయ మంగళము లవశ్యముఁ గలుగున్ ... భార. ద్రోణ 5 266

క. ... పఁగురుపతి కిచ్చిన ప్రాణం బొండు వలనఁ జేర్పఁదగునే ... భా భీష్మ 1 165

4 ఎడ, విషయము

సీ అమ్మెయి నడపెడు నప్పాండవాగ్రజు వలన నిజాత్మజువలని కంటె, నక్కురురాజు ప్రియం బుదు భార ఆశ్ర 1 16

మ. . చెంతం బొంచి వీక్షించి పో,యిన పాత్రా జితిబోటి నా వలనఁ దా నే మేమి కల్పించెనో. పారి 1 103.

క ... మనమున వగవకు మిట్టిట్టని సొలవకు రాజువలనఁ గైకేయి దెసెన్ . భా రా అయో. 86, భార. అను 5 43

5. అనుకూల్యము.

సీ. ఎక్కుఁడు వలనైన యెడలడ్డగించిన చఱు లనుగ్గడపుఁడు నక్కఁద్రొక్కి, రానితిప్పలు చొఱఁ ద్రవ్వఁ డీరములైన మ్రాకులు బొద లును మ్రగ్గఁబొడువుఁడు .. హరి ఉ. 1 83.

గీ శుకముఁ జదివింప నందంబు చూడ గంధ, మలఁదఁ బయ్యెద సవరింప వలనులేక . విక్ర. 7. 68

సీ. మొగమోట తెగఁజూచి తగవు దూరము వేసి కులము గీటునఁబుచ్చి వలనుదప్పి దశకు.. 3 9.

9 ఉపాయము.

క వలనుగలమంత్రివరులం, బిలిచి పృథా నందను లకుఁ బ్రియముగ మీరు . భార ఆది. 6 131

క తెలియనివి గొన్ని సెప్పితి, తెలియంగలవెల్ల నింకఁ దెలుపుము కృష్ణా, వల వెఱిఁగి మెలఁగ వలయును, నలినాసనజనక భక్తనతపద యుగళా భాగ. 11 108

గీ నడుమ విఘ్నంబుగాకుండ నడిచెనేని, జయము చేకురు ననయంబు సంగరముల, వని యెఁగావున నేఁడు నా కట్లు చేయ, వలయు నీపగ దీర్పంగ వలను గలుగ భార. యు 15 75

7 నేర్పు

సీ వంజలవైనను వల నేర్పడఁగ నొక భంగిఁ జేఁపఁగఁ జేసి పాఁడి గొనఁగ ... భార విరా 1 101

గీ భువనవాసులఁ బిలిచి మీ రవికలముగ, వల యునని వేలువేలు మీవలను మెఱయ, నిద్ధరా దోగ్ధ్రిఁ గ్రేపుల నెలమిఁ జేర్చి, పితికి కొమ్మఁడని వనిచె సమ్మతము మిగుల హరి పూ 1 131.

క అవలచించుక వెడలిన, నావలఁ బోనీక చెంచు లవు డడ్డంబై, యావల నుఱుమాడినఁ గని, యావలను విభుండు మెచ్చి హర్షము నొందెన్. పారంగ 1 104.

8 శకునము

గీ వలను లెస్సైన మిక్కిలి నలరుకొనుచు, వచ్చి యెఱుకులు వేఁటాఁడఁ జొచ్చిరపుడు యయా 2. 3

9 ప్రదక్షిణము

ద్వి అమరేంద్రు దెస విరూపాక్షుంబు గాంచి, ప్రమదంబు మీఱంగ వలనుగా వచ్చి . ద్వి రం. రా బాల 41. పా 10 పం

10 ఒప్పిదము

సీ వలరాచతూపులవలను మొక్కలువోవ వాలు గ్రేగన్నుల వాడిమియును, బాల పల్లవముల శీలలు పొలివోవ మించారు కెంగేలి మేలిమి యును. హరి ఉ 7 47

గీ అనుఁగుఁదల్లికి వందనం బాచరించి, వరుస నిలువేల్పులకు మ్రొక్కి వలను మిగుల, బ్రాహ్మణులచేత దీవెనల్ వడసి పుణ్య, భామలిచ్చు హేమాక్షతప్రతతిఁ దాల్చి నైష 3 107

సీ వలనంది దరుల క్రేవల నొందికొనుచు నావల వగల్చు మహోర్మి వలవ మరయ వసు 6 61.

ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగ నుపయోగింపఁ బడును

చ ఒంటి పాటువన్, వలనుగఁ గంటి కింప యినవానిఁ గనుఁగొని ప్రేమ హెచ్చుఁగా, బలిమిని జేరు జారవలెఁ బైకొనఁ గోరెదు నీకు మేరయే దశా 3 69

క. పలు తెఱఁగుల దీవనలిడి, వలనుగ నత్తమ్మిఁ జూలివంగడపుంజా, విలియల జేనింగని . నీలా 1 86

11. విధము

క ఆ వంతయైన వరలకు, మేవలనను దేవ విప్రహితకార్యంబుల్ హర 7 146

సీ వలఁ జక్కవలు చిక్కువల నొప్ప మృదువల్కలంబునఁ గుచలికుచంబు లారయ ఉ రా 3 103

క ఆ విధుఁ డిట్లను దుఃఖం, బేవలనను గలుగనేర దిహపరసౌఖ్య, (శ్రీ) విభవంబులకెల్లను. దావక సందర్శనము నిదానం బగుటన్ జై భా 5 93

గీ ... జననాథ యెవ్వరి నెచటనుండు, వారలను వార మమ్మాట వలను నెపును .. భార శాం 6 195

12 శక్తి, సామర్థ్యము

గీ. ... తెలిసి యుత్తర మీ నాకు వలనులేమి ... నైష. 3 21.

క కులగిరులు జిట్టఁ దిరిగిన, జలరాసులు మేర దప్పి చనుదెంచిన నీ, వలనెఱిఁగిన దృఢ శక్తుఁడు, చలియింపఁడు శివతత్వ 62.

సీ జంభభేదుతలల రాక్షసువిఁ గూల్చిన వాఁడు వాని తమ్మునిఁ బ్రోచు వలనువాఁడు .. కృష్ణ 1 14.

13 కారణము

అ ... ఇదియసుమ్ము మాకు నిచ్చలోఁ గలకోర్కి, వొసఁగ నీదువలనఁ బొందు పడియె భాగ 6 223

14 వివేకము.

క కార్యము తెలఁ గిట్టిది నీ,కార్యచరితమునకుఁ జొచ్చి యాడెదు నీకా. దుర్యోధను నవినయ మని, వార్యంబని యెఱుఁగరాని వలనో వెడగో భార ఉద్యో. 1 318.

15 మర్యాద

చ తల్లిదండ్రుల రుచిమాన్పి బంధులకు రోఁత యొనర్చు జారవాంఛలన్, వల నతి నక్కలాంగవలు వత్తురె లోకులు నూచి మెత్తురే భాగ. 10 పూ 977.

16 ఉచితత్వము

గీ వార్చి వాఙ్నియతిలో వలను గలిగి, ఉత్తరం బొందెఁ దూర్పు దిక్కొండె జూచి, జానుమధ్యంబునందు హస్తంబు లుండఁ, గుడుచునది వవిత్రాన్నంబు గుణవరేణ్య మార్క 3. 228

విశే 1 కుడి, దక్షిణము

సీ పంక్రెండు రూపులై పగలింటి రాజుగా వలఁతి యేదేవుని వలమఁ గన్ను . ఉ. హరి. 2. 144

"వలనౌ హస్తంబునన్" భద్రా 1 (శ ర)

2 యుక్తము.

అ . జానకీధవుండు సంతసిల్లి, వారి నాదరించి వలనైన సత్కృపఁ, జూచి మందహాసశోభి యగుచు . భా. రా యు 2. 471

చ వలనగు నమ్మహాతటినివారి నవారితకేళి నల్పుకాంతల ... వసు 1. 112.

ఉ. నా మొగమోటకై వలని నాటకముల్ ఘటి యించి .. పారి 1. 89.

మ పెలయేఱుల్ గడలొత్తఁ జేయుచు లతాసీమంతినీనర్తనం, బులు గల్పించుచు మత్తబర్హిరుతముల్ పొల్పొందగాఁ జేయుచున్, వలనై పావనమారుతంబు దనకున్ వాంఛామరూపంబుగా ... పారి ఉ 1 57

3. శక్యము, సాధ్యము

గీ అంధువుల సంఖ్య లెక్కింపనలవి గాదు, కుండముల సంఖ్య లెక్కింపఁ గొలఁది గాదు, వాపికల సంఖ్య లెక్కింప వలను గాదు, పద్మలోచన కాశికాపట్టణమున కాశీ. 7. 205.

4 శరణ్యుఁడు

మ చెలివై చుట్టమవై మనస్థితుఁడవై చిన్మూర్తివై యాత్మవై, వలనై కోర్కుల పంటవై విభుఁడవై వర్తిల్లు నిన్ను .. భాగ. 8. 728

క వల^{2}, వలకట్టు, వలకడ, వలకన్ను, వలకేలు, వలగొను, వలగొల్పు, వలచుట్టు, వలచూడ్కి, వలచే, వలచేయి, వలతిరు, వలదిక్కు, వలదిరుగు, వలవగు, వలను పఱచు, వలను మించు, వలను మీఱు, వల నొప్పు, వలపల, వలపలగిలక, వలపలించు, వలఫాలు, వలమురి, వలమురితాలుపు, వలమూపు, వలచెక్క, వలవంక.

వలనుపఱచే వ క్రి (వలను + పఱచు) అమర్చు, ధరించు

సీ శ్రవణి దుష్టరక్తపత్వమున మించు జలూకవామహస్తంబున వలనువఱచు ... దశా 2. 290

వలనుమించే అ క్రి (వలను + మించు) ఒప్పు.

సీ. రమమాడ్కిఁ గమలజురాణి రాణింపంగ వాణిమాడ్కిని లక్ష్మి వలను మించ ఇందు 1. 106.

వలనుమీఱు అ. క్రి (వలను + మీఱు) ఒప్పు.

గీ తన యజత్వంబు దెల్ప రాట్టనయమౌళి, రాజసమెలర్ప ఘనపద్మరాగకలిత, వర్తుల మృగేంద్రపీఠిపై వలను మీఱి, రాజహంసాశ్రయప్రౌఢి రంజిలంగ. ఇందు, 5 94

వలనొప్పు అ. క్రి (వలను + ఒప్పు) అనుకూలపడు.

సీ. తెలిగంటిదొరయింటి తెలిమ్రాఁకు లెగఁబ్రాకి వలనొప్పఁ దెలిదీవికెలన మెలఁగి . నీలా 1 45.

ద్వి వలపలికడఁ బంటవలఁతినెచ్చెలి, వలనొప్పఁ దమ్ముఁ డవ్వల నొప్ప ద్వి పరమ 3. 218.

వలపల వి జౌ (వలమ + పల) కుడిభాగము, దక్షిణ పార్శ్వము.

క వలపలిదిక్కున కించుక, మలఁగం గాఁ దుఱుమిడి కుఱుమాపుడుఁ బుట్టం, బలవడఁ గట్ట జరరవ, ల్కలమున నెవ్వీఁగుఁ జన్నుఁ గవ గప్పితగన్. భార విరా 1 291

చ వలపలికన్ను నీకు రవి వారిజలోచన చందురుండు దా, పలినయనంబు కర్ణుఁడును బార్థుడు దత్ప్రియనందనుండుఁ దత్కులజుఁడు వీరొకం డొకనితోఁ గలహింప సహించితి రెట్లొకో నైష 8 133

వ వలపటఁ గృపాశ్వత్థామలును దాపటం గృతవర్మ మద్రేశ్వరులును వెనుక బాహ్లీక సోమదత్త భూరిశ్రవసులును భార భీష్మ. 103

గీ కళుకు విడికెంపురవల చెక్కడపు మేడ, వలపట నెసంగు శృంగారవనములోన .. దశా. 1. 4 102

వలపలగిలక వి (వలపల + గిలక) రేఫమునకు వేఱొక చిహ్నము (రేఫముయొక్క రూపాంతర నామము) (శ ర)

వలపలించే స. క్రి (√ వలపల)

1 వలపలగా తిరుగు, కుడివైపుగా తిరుగు

వ. గాంధారీనందనుండు వలపలించి చుట్టుకొనిరానది సరకుసేయక ఒకవైరి భార శల్య 2 267

2 వలఁగొను, ప్రదక్షిణము సేయు

గీ మొవయువలిపిల్లలా పుల్లమునకుగాని, బొల్లి నెమ్మోము దవరారు పుల్గు రేని ప్రబంధ 802 107.

వలి = శైత్యము, (ప్రసిద్ధము)

కాని యీ ప్రయోగమునఁ గాలి, యనునర్థమున నుపయోగింపఁబడినది

సీ. చూతాటవీవాట శోభమానంబైన పులుగుర్తి సోమేశు వలపలించు ... భీమ. 3. 89

వలపించు స. క్రి (వలచు¹.) 1. ప్రీతినొందించు, సంతుష్టునిఁజేయు

ఉ. .... వాసుదేవునిన్, ప్రీతిమెయిన్ భజించి వలపించితి ధన్యుఁడనైతి నింక నీ, నీతులు గీతులుం జదువునేర్పులు గిర్పులు నాకు నేటికిన్ వి. పు 2 296

2. కామింపఁజేయు.

సీ వలపింప నేర్తురు వలరాజు గెలిచిన పెద్దకాలము వేల్పు భీమనాథు భీమ. 1 94.

క ... భుజిక్రియ, వలపించెం బెండ్లివారి వనితయుఁ బోలెన్ ... నైష 6 134.

సీ చిఱుతపాయపు గొల్లతెఱవల వలపించి మఱవక పసులఁ బల్మఱునుగాచి . నీలా 1. 3.

వలపు¹(ల్పు) వి (√ వలచు.) 1 వాంఛితము, కోరిక

క కావుత వంచన బాహిర, పోవకయుండంగ మనరిపుం బరిమార్పం, గావచ్చు నేని యట్టిద, నా వలపటుగాక తక్కినను వలదుసుమీ భార విరా 2. 287

తోటకము. వలపుల్ గను గోవలపుల్ గొలువన్, దొలుకారు మెఱుంగులతోనెనయై వలరాచ సిరుల్ వలె వారొకచోఁ, దలుకొ గురువెందల పందిరిలోన్ యయా 4 23

క ... మెలఁతకుఁ బతికిన్, వలపు సమంబగుట జన్మవాసన చెలియా ... మనుచ 6 66

2 మోహము

గీ వలపు నటియించుచును వారవారం తనకుఁ, దాన వారికి వారికి నైవయట్టు హర 6 103

గీ భ్రాంతి దన వల్పులంజియఁ బాయలేక, ప్రీడయించుక లేని చేబోడిబోఁటుఁగు .... కవిక 4 99

గీ. బాఁతితనమున లంజియఁ బాయలేక, ప్రీడయించుకలేక ... (చూ. చేబోడి. క. ర.)

రగడ. మితిలేక పరఁగె రతిమెలపులును వలపులును, నతివ లెంతయు మఱచి రలపులును సొలపులును. రాఘవ. 2. 6.

వలపు²(ల్పు) వి. (√ వలచు.) సువాసన

చ. అలరుఁ బురంబునం దొగల సంతరచామరఁ ద్రాంచిఁ గప్రపున్, వలపులు మీఱ . . పురాతన తీర్థకుండముల్ . ఆము. 1 71

సీ వలపులు గులుకు చెంగలువ క్రొవ్విరుల జేకులు గానరా సేస కొప్పు ముడిచి . వరాహ. 3 109.

క . . చలికరువలి సు, న్నొలపమున విరియు పరువపుఁ, దొలు మొగడల వలపు దెలుపు తోఁటల లోనన్ . పాం 5. 103.

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గందంబు వలపన గంధ మొప్పు . ఆం భా 1 106 మనుచ. 6 31

సీ నులివాడు నాఁచు వల్పులగొం తొగర్చిలేఁబోల వల్పుగాలివే పోకయొటిఁగి ... ఆము 2 53.

వలపుల వింటివాఁడు = పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

చ వలపుల వింటివాని దళవాయి వసంతుని జోడు కోడె పాటుల బడకుండఁ గుండలి కుటుంబము నాఁకలిఁ దీర్చు చందనాచల గృహమేధి యొప్పు వడచల్లని చల్లనిగాడ్పు వీటఁ జెల్వలరతి తాంతకాంతుల యలంతలు మానుచుఁ బ్రాణబంధుఁడై . రామా. 1 151

చ వలపుల వింటివాని దళవాయి చకోర మనోరథంబురే, వెలఁది మగండు పాల్కడలి వెన్న నిలింప గణాన్నరాశి చుక్కల దొర శూలి మౌళి మణి గల్వలవిందు తమంబుగొంగ చల్వలగని జింకతాలుపు కళానిధి తూర్పునఁ దోఁచె నత్తఱిన్. తె శకుం 2 187

వలపుఁగొల్పు స. క్రి (వలపు¹ + కొల్పు.) మోహింపఁజేయు.

సీ. ప్రేఁతల వలపుఁ గొల్పెడు దిస్స మొలహత్తి గచ్చకాయల తిత్తి రచ్చ సేయ .... ఘటికా. 1. 128.

వలపుకత్తియ విశే. (√ వలపు¹.) కామము గలది, కాముకి.

సీ. తోఁద్రోపులకును బోదురబొ యొఱుంగబా వలపు కత్తియలుంట కలుసకంటి ... శా. వి. 5. 65.

వలపుకాఁడు విశే (√ వలపు¹.) కాముకుఁడు, కామము గలవాఁడు. (శ ర.)

వలపుకీలు వి (వలపు¹ + కీలు) పోఁకముడి, నీవి

గీ ... అనుచుఁదగ బుజ్జగించి హస్తాంబుజమున, వలపుకీలు దెమల్చు భూవల్లభుండు నైష 7 176.

వలపుటిక్క వి. (√ ¹వలపు.) కళాస్థానము

ఉ అక్కలకంఠకంఠి తెలియంగని నప్పుడె ధిక్కరింపుచున్, జక్కెరఖాణ పుండురికి సాహిణి చాయల జంటదారిమేల్, చొక్కపు వాఁడి చెంగలువ సూరికటారినిఁ బోటుప్రేటుపెం, పెక్కఁగ నొక్కటన్ వలపుటిక్కవఁ బిక్కన రేచియార్చె వన్, ఉ హరిశ్చ 2 56

(వలిపు టిక్కువ) అపముద్రి

వలపుదాల్పరి వి (వలపు² + తాల్పరి) వాయువు

సీ బలితంపు వలపు దాల్పరి దిడిగమిరావు గల దారవాకిట నిలుచువాఁడ ప్రబంధ. 217 లో 5 పుట 76

వలపుదేవర వి (√ వలపు¹ + దేవర.) వలరాజు, మన్మథుఁడు

చ పాదిరి మీఁదికి మాటిమాటికిన్, దిరిగెడుఁ దుమ్మెదల్ వలపుదేవర పచ్చల మేడయెక్కియ, చ్చెరువుగఁ దుంటవింట వడిఁ జిమ్మెడు కస్తురి యుండలోయనన్ యయా 5. 56,

వలపుమోపరి వి (వలపు² + మోపరి) గంధవహుఁడు, వాయువు.

సీ వలపుమోపరి జియ్యవల మూల దయ్యంబు గుండుల తలకట్టు పండుదండి .. అచ్చ రా బాల 8.

వలపురాయఁడు(లు) వి (√ వలపు¹) రతిపతి, మన్మథుఁడు

గీ చల్లు లాడంగ నప్పుడు చదలనెగసి, మగుడు తెలినీటి తుంపరల్ దగియెఁజూడ, వారి నీరాటకును మెచ్చి వలపురాయఁడాని కురియించు పువ్వుల వానలనఁగ ... యయా. 3. 68. యయా 5. 112.

గీ. ఇటు చతుర్విధ దళము లుద్భటము గాఁగఁ బాయఁగాముని దళవాయిబాయ వలపు, బాయలారామమున డిగ్గె రహివియోగి, సముదయ వనతతి పలాయనములు గాఁగ. ఉ హరిశ్చ 3. 13

వలపులకొండ వి (√ వలపు²) మలయ పర్వతము.

చ వలపుల కొండడిగ్గి కుజవారములో వటు లుత్తరంబుగా, వెలువడి వేగనేఁగ వెడవిల్తుని కార్యముగాఁగ వచ్చుచోఁ, జిలువల కోఅలంజిదిమి చేరు వనంబులగంటి దంతఁ దుమ్మెలు పొడకట్టె నీ శకునముల్ వితగాదుగదా మదానిలా. కృ శకుం 2 207

వలపులరాచేజోదు వి (√ వలపు¹) మన్మథుఁడు

చ. చెలంగి చెలంగి మానవముచిల్లులు వోవఁగనేసె బాలికన్, వలపుల రాచజోదు ప్రసవంబుల పేరను గొర్వి కోలలన్ పి శకుం, 3 169

వలపులరాజు వి (√ వలపు) మన్మథుఁడు

చ వలపుల రాజు తూపులగు వారిరుహంబుల నొక్క యెత్తునన్, గెలుపుగొనంగఁ [illegible]జాలు మృగనేత్ర యపాంగ నిరీక్షణద్యుతుల్ . విక్ర 6 26

చ. వలపుల రాజు దండునకు వైచిన త్రోఁవ గుడారు నాఁగ వెన్నెల బలకంబుఁగాంచ రజనీ గజయానకు మోడ్పుదమ్మి గుబ్బఁ సమయాళి ముందెనెరిఁబట్టిన చందురు కావినా సముజ్జ్వల తరసాంధ్యరాగరుచి సంధిలె సౌమనసాధ్వ పీఠికన్ రా. వి 4 40

వలపులతేఁడు వి (√ వలపు¹ + తేఁడు) మన్మథుఁడు.

క.. దేవర జాణయమీనుభాన వలపుల తేఁడా .. యయా 5 1.

వ వలపుల తేని చివురుటరిగెల పొలుపు దెలుపు రత్నతాటంకంబుల ధర్మఖండము 3 178

వలపులాఁడి విశే (√ వలపు¹) కామముగలది, కాముకి

గీ దొరసి యొండొంటి నొరసి ప్రక్కిటిసి మెఱసి, యగణితస్ఫూర్తి మొగమునకెగయు నీదు, వలుదవలిగుబ్బచన్నులో వలపులాడి ... వరన. 5. 118.

వలబాఱు అ. క్రి. (వలను + మీఱు) పార్శ్వమునకుఁ బాఱు.

ద్వి. చతురుఁడై యతఁడర్ధ చంద్రబాణమున, నితని విల్లటుద్రుంచె వేఱు దూపులను, వక్షంబు నేయుచో వ్యాఘ్రముంబుఁ గన్న, ఋక్షంబు వల కాలు రీతిఁ దేరుడిగి... భార విరా 4 73.పా.

వలభి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 కోణిక, మంజూరు 2 ఇంటి నడికొప్పు (హలా ని) 3 శిరో గృహము, చంద్రశాల. (విల్యమ్సు)

వలమానము సం విశే (అ. ఆ ఆ) 1 తిరుగు చున్నది. 2. చలించుచున్నది, కదలుచున్నది

వలము విశే 1 అధికము

చ ఫాలకయి గారవంబయిన పుత్రకుఁడొక్కఁడ యేల మాంసమున్ వలముగ మీరు నేను నగు వారమెకామె హర 2 68

ఉ తమ్ములతావితానములఁ దావలమై వలమైన గాలితో, యమ్ముల కామతింపఁ జటు లాల సయై వనకేళిసేయఁగాఁ, దమ్ములతావి తాన ములఁ దావలమైవలమైన గాలితో, యమ్ముల కామతింపఁ జటులాలసయై వనకేళి సేయఁగన్ కృ శకుం 2 165

2. స్థూలము, లావైనది,

క ఆరెలు వలములు దొడలును, దోరము బలు మెడయు దశకు. 9 81.

క ... నిడుదలగు తొడల బెడగున్, గడువలమగు నడుము గలుగు కలికిది బళిరా . . చంద్ర వి. 1. 75. కళాశాస్త్రము 1 15

వి 1 స్థౌల్యము

సీ వ్రేలి వలంబున వ్రేలెడు మెడనూళ్లు జాళు వాముంజేతి ఱతులత్రాళ్లు . రా వి 2 44

2. వైశాల్యము, విరివి

గీ .. ముప్పది యోజనముల, పొడువు పది యోజనమ్ముల నడిమివలము, గలుగునగ్గిరి తరు మృగావలులతోడ, ధరణితల సమానంబుగా ధరణిఁ గ్రుంగె ... భా రా సుం. 519

వలమురి వి (వలను+మురి) దక్షిణావర్త శంఖము, శంఖము

చ. విలసిత మౌక్తికంబులు సవిభ్రమ రేఖలునిక్కి- పాటిరాఁ, దలఁచి మహోద్ధతిన్ మ్రోసి తన్మృదు నాద విలాసకౌశలం, బలవడమిన్ ముడింగి గరమై తనలో వివరం బెఱింగియా, వలమురి దాఁబ్రదక్షిణము వచ్చెనొ యాసతి కంఠ లక్ష్మి కిన్ వసు 2 43

క వలమురి జిగినగు మెడికలు, వల మురిపెముఁ జూపు చూపు వనజాతమునా, వలమురి యించు మొగముకై, వలమురి విహసించు వేణి వని తకుఁదనరున్ . చంద్రా 4 144

క అందంబున వల వలమురి, చిందంబు ముకుందుఁ డర్థిఁ జేఁబట్టినదా, నిందగ నెఱుఁగము ... విప్ర 2 42.

వలమురితాలుపు వి (వలమురి+తాలుపు) శంఖ మును ధరించినవాఁడు, విష్ణువు

చ వలమురి తాలుపింక నిటవచ్చుట మానుము మచ్చకంటినా, నిలిచి . . పాండు 5. 133

క వలమురి దాలుపు దొరయా, వలఁబిలువఁగ నీలవలదు వలదని పెనఁగన్, జెలికత్తె గదిమి నీకిటు, వలెఁగూడదటంచుఁ దలుపు వడిగాఁ దీసెన్ ... మృ వి 3. 35

సీ గట్టురా విల్లును కడలిబత్తలికయు వలమురి దాలుపు వాడి తూపు .. రామలిం 1

వలమూఁపు వి (వల^3+మూఁపు) కుడిమూఁపు

ఉ నీవలమూఁపు లావు మునునేల వహించిన నాగ కూర్మగో, త్రావని భృద్దికాకరుల కారయ నాఁటట పట్టుగాదె ... భార విరా 2 193

గీ కలఁచి కబళించి కడువడి బలిమి మించి, గెలిచి యార్వీటి వేంకట క్షితిపు తిరమ్ము, లేంద్రు వల మూఁపునను నిల్చి యిరవు కొనియె, రాజ నుతు లొప్ప ధరణీ వరాహమూర్తి .... రామ. 387

వలయపుఁగత్తి మి. వి (వలయము+కత్తి) చక్రా యుధము

ద్వి వలమురి నెఱవాఁడి వలయపుఁగత్తి, బలసి చూపట్టెడు పాణి యుగ్మమును ... ద్వి. పరమ. 2 94 పా

వలయము సం. వి అ పుం న

1 కడియము, హస్తపాదకటకము, మురుగు, అందె. మొ 2. చుట్టు 3. స్త్రీలనడి కట్టు; ఒడ్డాణము. 4. (సమాసాంతమున) మండ

లము, గుండ్రముగా నుండు వస్తువు. 5. ఆవరణము, కంచె, ప్రహరి

పుం. 1 శాఖ, కొమ్మ 2 గొంతుకనొప్పి

వలయించే స క్రి (√ వలయు²) వలయాకారముగఁ ద్రిప్పు, చుట్టు త్రిప్పు, త్రిప్పు.

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి ప్రకటించి రేవచూపి . పి శకుం. 1. 112.

క ఏలాగున వలయించెదో, యేలాగున నీల విభుని వెలయించెదొ ... చంద్ర వి 3 80.

వలయితము సం విశ (అ. ఆ అ) 1 చుట్టు వాఱుకొనఁబడినది 2 గిర గిర వేగముగ చుట్టును ద్రిప్పఁబడినది 3 మెలివేయఁ బడినది.

వలయు¹ అ క్రి (ఇది అసంపూర్ణ క్రియ దీనికి భూతార్థక ప్రథమ పురుషైక వచన బహువచనములందును తద్ధర్మార్థక ప్రథమ పురుషైక వచనమునందును వ్యతిరేకార్థమునందును క్త్వార్థమునందును భూతతద్ధర్మార్థక విశేషణముగాను టవర్ణకాంతముగాను ప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి వ్యతిరేకమున వలదు వలవదు అని రూపద్వయము కన్పట్టుచున్నది. ఇంకను విశేషములు ప్రయోగానుసారముగా గ్రహించునది)

1 ఆవశ్యకమగు

ఆ ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁదగదుగాన, వలసె నిష్కృతి కులమెల్ల వెలసె నీ కతమున సుర ముని పితృతర్పణములు సేయు, మరిగి బాహుదా పుణ్యతోయముల ననఘ భార శాం 1. 166

గీ భోగమనుభవించు, నెడమ బహిరంతరరులపై దృష్టివలయు అము 4 241

గీ. వలని సిగ్గున వెఱపునఁ గలసి మెలసి, యుండకుంటకు మాటోటు లోర్వఁగలరె కాశీ 3. 62

క. .. అన్నరు వత్యద్భుత విక్రమ, పరిణతి సూడఁ గనుదోయి పది వేల్వలయున్ . . భార. కర్ణ 2. 283.

ఉ మున్ను నిన్నెఱుఁగ నా వలదా నను నీ వెఱుంగఁగన్ .. భార శాం 4. 396.

గీ. వలదు కుక్కల విడువంగ వలవ చేయ, నడిచి మొలపిడియమ్మునఁ గొడువవచ్చున్. మనుచ 4 20

గీ. పెండ్లికని పిలవఁబంచినఁ బ్రియముతోడ, నేఁగుదెంచితి మిన్నాళ్లు నెల్లయొప్పిదములఁ జూచితి మియ్యెడఁ దడవుగాఁగ, నిలువఁ దీరదు పోయి రావలయుమాకు. భార ఉద్యో 1. 42.

ఆ. వలయు పదవియందు నిలిచి సారాజ్యమంతయును జక్కఁబెట్టి నయమువిక్రమంబు నడపునంత మానిసివై యుండి, కుచ్చితంపు బ్రదుకు కోరఁ దగునె భార. విరా. 1 282.

ఉ ... ఎల్ల వాడుందనవారిఁ దోడానికడున్ రథసంబునఁ గూడి నార్తకున్, ముందఱఁబోయి గోధనము ముట్టుకొనన్ వలయున్ మహోగ్రతన్ . భార విరా. 3 126.

గీ. . పరుషములు తద్రిపుల రాయబారు లెదుటఁ బలుకకుము సంధియొక వేళ వలసియుండు ... ఆము 4 267.

క. ఈరీతిమండ మచ్చిక, దేరన్వలసినవి యెల్లఁ దెప్పించుటకై వారసతులు బోఱుఁగులతోఁ, బోరామి యొనర్పఁ బసుల పొంగలి వచ్చెన్ భార ఆది (4.176) కుక. 2 562

క ఈ రెండు ప్రకారంబుల, వారలకును మమత విడువ వలయుట సరి... భార శాం. 5. 98.

క జముఁడైన వచ్చి వానిని, దమియింపఁగ లేమి నిశ్చితంబేమి యుపాయము గలదో కమఁడు మీ భావము నందిటఁ బ్రజలు మీకు వలసిర యేనిఁజ హరి పూ 6. 126

ఆ ఎల్లవారు నెఱుఁగ నొల్లనిధర్మువు, బేల నీకుఁ జెప్ప నేలవలసె .. భార సభా 2 228.

గీ. ఏమిరా వాసుదేవుఁడ నేన యనుచుఁ, జెప్పికొన వచ్చునేయింకఁ జెపుము నాకు, నిన్ను గన్నపడ్డ చక్రాగ్ని నీఱుసేయవచ్చు మూదలించుటకింత వలసెఁ జేయ. హరి. ఉ. 6. 217.

2. తప్పనిదియగు

క. వీరెవ్వరయ్య ద్రుపద మహారాజులె యిట్లు కృపణులయి వట్టువడన్, వీరికి వలసెనె యహహా మహా రాజ్యమదాంధకార ముదిహానె బోలో. భార. ఆది 6. 69

వ. తక్షకుండను దుష్టోరగంబు సేసిన విఘ్నం
బున నింతమనల వలసె వినుఁడు... భార. ఆది.
1. 117.

పడవలయు = పడుట తప్పనిదియగు

గీ .. వెలిచి తాత, విడిచి నా పుత్రులందఱు
వికిగి యడవి, గలిసిరో కొం యాతనికిఁ బడవలసె
నకట . భార భీష్మ 1 58

సీ .. అనయముఁ బ్రతి .

ఆ. కోటిలేని నాదు కొమరున కిప్పాటు, వలసెనకట
యిది యవార్యమనుచు, వేఁగు వాని చావు విని
యంతజిష్ణుండు, ఖండితారిపంక్తికంథరుండు
రాఘ 4. 148

చంపవలయుట = చంప సంభవించుట.

ఆ సురనదీ సుతుఁడు పరలోకగతి నిరీక్షించుట
కును దాను గృతకవృత్తిఁ, జంపవలయుటకును
సవిషాద మానసుం, డగుచు నిట్టులనియె నచ్యు
తునకు భార భీష్మ. 3. 104.

చ అమరహితంబుఁ గోరియ సురాంగముల న్విద
ళించునట్టి మూకమరులఁ ద్రుంపఁగా వలసె
నక్కట నేఁడని సిగ్గుచెందు చం,దమున .
పారి 5. 7.

3. విహితమగు = విధియగు

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ బోయిన, వనఘా బోధింప
వలసె .. భార. ఆది. 2 159

క. వినుమలసుండును గర్వియు, ననర్థ భాషి
యును మత్సరాభిభూతుఁడుఁ గ్రోధముఁడును
గావలవదు .. భార శాం. 5 454.

(ఇట నిషిద్ధము)

గీ ఎల్లవారలఁ బిలిచి మీరే సుకృతను, నాచరింపఁ
గవలదు నా నాధ్వరముల, తెరువుపోకుడు ..
హరి. పూ 1 98.

ఆ కొడుకుఁబోలె నరయ గురుఁ బోలెఁగొలు
వంగ, నగ్నిఁ బోలె నిష్ఠనర్చితుఁడుగఁ, జేయ
వలయు విప్రుఁ జెప్పెర వేదసం,వాత మేక
బుద్ధి నాదరింపు భార అను 1 160

క. పితృ సంకల్పము సేయఁగ, సుతులకవశ్యమును
వ్వలయు ... భార. సభా, 1. 93,

ఆ గంగ నాడవచ్చి నీవు, వలవదనిన నుడుగు
వారముగాము నీ, విఘ్న వచనములకు వెఱతు
మెట్లు .. భార. ఆది 7 41

శా . యత్నించి ధృతియులేక విష్ణునహితుం
గీర్తించు చున్నాఁడు వర్ణించుం జెప్పినమానఁ
డంగమున భాగ 7. 187.

4 యుక్తమగు, తగు, అర్హమగు

క వెలయ విధిదృష్ట నయమున, వలయుఁ బరా
క్రమము సేయ వసుధేశ్వర యగ్గలమగు
బుద్ధియుఁ గడఁకయుఁ గల పురుషుల కిది
యచూవె కర్తవ్యమిలన్ భార సభా
1. 180.

గీ. . . వందవీయులు చెనకంగ వలదు వారి ..
భాగ 3 157

వలయువాఁడు = తగినవాఁడు

క. గోవులకు మేలుచేసిన, యావేలుపు గొల్ల వారి
యర్చవలకు నెచ్చోవలయువాఁడు గావున,
దేవేంద్రునిఁ గొలుతు మేము దృఢతరభక్తిన్ .
హరి. పూ 7 126.

గీ చెలిమి గలదానిపైఁ దలఁపు మాన, వలదు
సుమి మంచి పనసపండుల మెసంగు, జాణలకు
మావి పండులు చవియ కావె నీలా 2 31.

చ బవరము సేయుచుండియును భాషణముల్దగఁ
బల్కుచుండగా, నవినయ వృత్తిమై వలవ
దాయుధ మార్చుటఁ దాఁకి పడ్డగై,దువు వడివం
దొలంగినను భార. భీష్మ 1. 148

చ. ... వస్తులన్, వవరఁగ వేడ్కయయ్యోడివో
వర్డిటువంటి కుబుద్ధు లివ్వనం,బున గొనమేవు
నీల్లుఁ గలవో పతిమన్నన నీకుఁ జాలదో ..
వేం. పంచ. 4 519

5. ఇష్టమగు

చ . వినిలోనసీ, వలసిన వస్తువుల్ గొను ధ్రువం
బుగ నిచ్చెద నీకు నావుడున్ ... భార. ఆది.
5. 200.

"నీవలసిన" అనుచో ప్రౌ వ్యా భార. 15
సూత్రమున నీ శబ్దమునకుఁ గర్త్రర్థమున
యొక్క విభక్తియు 16 సూత్రమున లోపము
నగు

క. కుడువుఁడు కట్టుఁడు గైకొమఁ డడుగుఁడు మీ వలయునట్టి యర్థములర్థుల్, కడమ యొకిం తయు వలదని, యెడపక ఘోషింపఁ బనిచె నెల్లెడ నెలమిన్ ... హరి ఉ 8. 170.

క. మావలికినట్టి వన్నియు, నా పుత్రునియందు వలదు వరవరధర్మ, వ్యాపారము మనుమనియం, దాపాదింపుదురు కానియని పలుకుటయుఁ. వి. పు. 6 185.

గీ. పట్టియే దర్శనంబైనఁ బ్రతిథకలిమి, వలసినట్లు వక్కాణింప వచ్చియుండు నైష. 7 73

6. సంభవించు, తటస్థించు.

ఆ అట్టి తెట్టనిన్ని, దినములిట్లు దొడరి పెనఁ గియు నీచేత, నేఁడు విడఁగ వలనె వేఁడిపలుకు... భార భీష్మ 3 177.

గీ. అప్పుడొక చారుఁడేతెంచి యసురనాథ, నీకు జయపెట్టుచున్నారు నిఖలజనులు, కొడవ వలదెందు . దశా 5. 30.

గీ. .. అవఘు, సవిత్ర నుదయాస్తమయముల శయన మెగ్గు, నిట్లు గూర్చుండు నెడమేలు నెపుడు వలయు . మార్క 3 286

7 పుట్టు, కలుగు

ద్వి పొలఁతుక నీతోడి భోగేచ్ఛనాకు, వలయుటఁ దలపోసి వచ్చితి ననిన రం. రా బాల. 50 పా 12 పం

గీ ద్వాదశక్షేత్ర శివలింగ దర్శనంబు, మొదలఁ జేయంగ వలయుట ముఖ్యపథ, మూనతీఁదగు. . భీమ. 3 69

(చేయంగ వలయుట=చేయఁగోరుట.)

సీ న,హల్య ప్రాణేశుఁ డహల్య కాల్యన్నంబు వలసినవారికి వలసినంత, ఘృతసూప ఫలదధి క్షీరయుక్తంబుగాఁ దలఁచినప్పుడె పెట్టె . వరాహ. 10. 33.

వ నీవు మమ్ము వలసినవాఁడ వగుదేని యువ్వి ధంబున కియ్యకొమ్ము మనిరి . హరి పూ. 7 212.

వలయు[2] అ. క్రి (√ సం వల్) చుట్టతిరుగు

క. విడివడి జల మధ్యమునకుఁ, కడువేగమ కమర మేగె గ్రక్కున తొక్కం, బడెనెలుక వాని బొడఁగని, వడిగాకము నెగసె మృగము వలయం బాఱెన్. వేం. పంచ. 2. 285 (క. ర పా)

"మృగముఁ బాఱెన్ దవులన్" (వా. రా శా.పా)

వలరసము మ వి. (వలపు+రసము) మోహము

చ . రాగులన్, వలరసమందఁ బ్రోషితులు వందఁగ వల్మదమంద వచ్చె ... కు. సం. 6 789.

సీ ఆ, తరుణి వలరసంబు దఱమిపైఁబడనున్న, నెఱ వెఱింగి కూడ నేరకేల, జేలనైతి ... కు. సం. 6 819.

వలరాకటారి (వలపు[1]+రాచే+కటారి) వి మన్మథుని కత్తి.

చ . . కేవలము తుటారి కారియని వాఁడి కడున్ వలరాకటారికిన్ . చంద్రా 4 188.

వలరాచేపని వి (వలపు[1]+రాచే+పని) గ్రామ్య ధర్మము, సురతము, మైథునము.

క. చెలువున వృషపర్వుండను, బలియుని గారాపుఁ బట్టి పపిబిడ్డసుమీ, వలరాచపనులు వెలిగాఁ, గలిగిన సొంపులను వడపఁగాఁదగు దీనిన్ యయా. 4 148

సీ తలిరుఁ బాయవు ముద్దుఁ జెలువలఁ గనుగీఁటి వలరాచ పనులకు వలసి పిలుచు ... నీలా 1 76

వలరాచేరాచేవాఁడు వి (వలపు[1]+రాచే+రాచే+వాఁడు.) మన్మథుఁ డనెడు క్షత్రియుఁడు

సీ వలరాచ రాచవాఁడలికాతు కమవెచ్చఁ గరఁగిన యల కనికరపు చోటు ... మనుచ.2 9.

వలరాచేలచ్చి (వలపు+రాచే+లచ్చి) వి మన్మథ లక్ష్మి

సీ + బిలువ కన్నియలతోఁ జెలిమిగావింపఁగా వచ్చిన వలరాచ లచ్చియనఁగ ... యయా 3 41

వలరాచేవాఁడు వి (వలపు+రాచవాఁడు) మన్మథుఁడు

సీ. సికగార మమరంగఁ జికిలి చేయించిన వలరాచ వాని పూములుకు లనఁగ ... యయా 1 81.

వలరాజు మ వి (వలపు+రాజు) మన్మథుఁడు.

గీ భాజకుద్దాంత భామినీ రత్నరాజి, దీమగావించి వలరాజ దీక్షనేనె ... నైష. 3 92,

క వలరాజు మూలబలమగు, నలికుక పికములకుఁ
జైత్రుఁ డభిమత భోజ్యంబులఁగూర్చె ...
విక్ర 5 4.

వలరాజుడాగులు = మన్మథాంకములు
విక్ర 8 7

వలరాటెక్కెము (వలపు[1] + రాచ + టెక్కెము) వి. మన్మథుని ధ్వజము.
మ వలరా టెక్కెపు మీనమో సురలఁ ద్రోవ
న్మించు మీనంబవో . దశా. 1 156.

వలరాయఁడు[1](లు) వి (వలపు[1] + రాయఁడు) మన్మథుడు
క ఱేఁడు రెండవ, వలరాయనిపగిది వచ్చి
వాకిట దిగెఱెన్ ... యయా. 4. 102.
క వలదాఁకుగశిఖకీలల, వలదాఁకుగ తిన్నగుడ్డ వల
రాయఁడ . వసు 4. 38.
ఉ అంగన యంగరాజ్యమున హస్తయుగా వర
దాంతరంబునం,దుం గోమరొందు చారు కుచ
దుర్గములన్, వలరాయ లాక్రమిం,చం గది
యించు గాంతిజిగి సంచపు నిచ్చెన మెట్లలీలఁ
జూ,డం గనుపట్టె నమ్మరె మిటారి వశీతతి
మోహనాకృతిన్ ఉ హరిశ్చ 3 64

వలరాయఁడు[2] వి (వల[1] + రాయఁడు) జాలరి, బెస్త
చ ... క్రమ్మఱఁ గూడఁబాలు మోహాన గుణ
శక్తి నివ్వటిలు నవ్వలరాయని పేర్పు పెంపు
నన్ వసు 3. 51
(మన్మథుఁడని రెండవ యర్థము)

వలతెక్క వి (వలను + తెక్క) కుడితెక్క.
సీ. గవనివెల్పట బెరికయుఁబోతు వలగొనె వల
తెక్క మూపెఁ జేవలఁతిఁ జెమరు... వి. శకుం
1. 132.

వలఱేఁడు వి (వలపు[1] + ఱేఁడు) మన్మథుఁడు.
గీ కినిసి వలఱేఁడు దండెత్తఁ గేతువగుట, మీన
మిలఁ దోఁచు టుచితంబ ఆము 5 98
గీ మేలివెలిదమ్మిరేకుల నేలఁ జాలు, కన్నుఁ గవ
వాని వలఱేనిఁ గన్నవాని, వన్నియల కెల్ల
మిన్నయై యున్నవానిఁ, గాంచి యిట్లని
యగ్గింపఁగడఁగి రపుడు అ రా శాల 62.

వలవంక వి (వల[3] + వంక) కుడిదిక్కు, కుడివైపు
గీ ఆర్చి యెడవంక పాత్యకి యడ్డగింప, వాసు
దేవుండు వలవంక వచ్చియురము, వ్రేయ
నవ్వీరుఁ డచ్చోట వ్రేసెఁ దత్తఱించి పౌం
డ్రుఁడు ధర మోఁకటిల్లఁ బడియె ఉ. హరి.
3 65

వలవంత వి (వలపు[1] + వంత) 1 మన్మథ వ్యథ
గీ. .. అంత, కంత కగ్గలమగు వలవంతఁ దూల,
పోయెఁ జావకుఁ డేమి సెప్పుదు నరేంద్ర ...
భార అను 1 48
సీ ఎలమి ముఖాంభోజ మలరు నొక్కొక మాటు
వలవంత నప్పుడ వందికందు కు. సం 5.
539
శా కోమలి యొర్వలేక వలవంతం బద్మినీ
జాతికిం, గీడానుగ్రశిఖామణిం బలికె నఖీనాము
లాపంబులన్ . వసు 4 26
2 చింత వ్యథ
ఉ. . అవలవైరిఁ బల్కు నచలాగ్రణిమామ
క శోక వార్ధికిన్, నావ లతాంగి నద్ధిరశనా వల
యేశ్వరు కేలఁ గూర్చెదే, నావలవంతఁ
దీర్చెద వసు 5 26
సీ. కదలి యహంకారగతివశంబునఁ జాల వివ
శుఁడై బోధకు విపరియైన, వానికి నీరితి వల
వంత కర్మప్రచారంబులను మీఁదఁ జక్కనైన
భాగ 6 232.
ఉ ధరణీతల మంతయు భారఁబోసిప, ల్వం
తలఁ జెందువేళ . . 3 32 ప్రౌ ని
సీ చిలువ పోగులను వ్రేల్పువులఁ గీలవచేసి వల
రాచ నీటు మైఁ గలయ వలఁది ... హర. 5
55.
3 మాయ, మోసము.
మ. ఈ, వలవంతల్ పచరింపనేల కుహనావై
సారిణాగ్రామణీ . దశా 1 156

వలవంతతనము వి (వలవంత + తనము. స్వార్థమువ) మన్మథవ్యథ
తరు ... ఇంత వలవంతతన మాఁడువారికిఁ
దగునె . . కు సం 6 678.

వలవల వి 1. ఏడ్పుటయం దగు ననుకరణము

క కలకంఠకంఠి మదిలో, పలి దుఃఖం బాపలేక బాష్పజలంబుల్, జలజలజల ప్రవహింపఁగ, వలవల నత్తరెన నమ్ర వక్త్రాంబుజయై

వ . ఏడ్చుచున్న నవ్వధూరత్నంబుఁ గాంచి నిరం 2 61 62

2. కన్నీరు మొ. కారుట యందగు నమకరణము

చ వలవలఁ గన్నులం దొఱఁగు బాష్పకణంబులతో రఘూత్తముం, బలువుఋఁ జూచుచున్ నిలిచి పంచితివే రఘురామచంద్ర మా, స్థలముల కంచు మూఢుల విధంబున నేడ్చుచుఁ బోయి రెంతయున్ ఉ రా 5 308

సీ తళుకునిద్దంపుటద్దపుమోము కళ దప్పె వలవల కన్నీరు వడువకమ్మ . . అని 2 86

3. వళావళి యందగు నమకరణము.

చ. చలిగాలి ప్రాలితో, య్యలి వలయించెఁ జిల్కల గయాళివిగాక వవాళి నీవుమన్, వలవల మన్వళావళి నవాళి దువాళిగ మేళవింతురే. లక్ష్మి 4. 78

4 ప్రాలుట యందగు నమకరణము

చ. ... నేలపై, వలవల ప్రాలెఁ గ్రిలెడలి ప్రాలిన పుత్తడి బొమ్మ కైవడిన్ .. భాగ. 10 ఉ. 238 (శ. ర, పా)

("వలవటి" అని ముద్రి పా)

వలవలన విశ వదలినది, విశ్లథము

సీ జలధరప్రకరంబు వలవలనై తోచె వెలరారి దిక్కులు విశదమయ్యె . పద్మ. 9. 226

చ. వలుకని మోముఁ దొట్రుపడు పాదములున్ వగరంపు టూర్పులున్, వలవలనైన దంతములు వంగినమేను వణంకుమస్తమున్, నిలువఁగరాని యుక్కివయు వెమ్మొయి నెక్కొను దప్పి పెంపుఁ జే, వెలుఁగువఁ జూచుచూపుఁగల వృద్ధమహీసురుఁ డమ్మహీశ్వరున్.

వ కాంచి . విక్ర. 2 155

వలవాఁడు విశ (√ వల[1]) వాగురికుఁడు, ఉచ్చు లొగ్గువాఁడు

గీ వాగురిక సంజ్ఞయవు వలవాఁడవంగ అం. శా 2 286

వలస వి (సం పరదేశః)

1 రాజోపద్రవాదులచే స్వదేశము విడిచి పర దేశమునందు నివసించుట

చ. .. అవార్యతమిత్రముసేఁడు తత్పురిన్, విల సితధర్మహర్మ్యరుచి వేములు నల్గడపారి వెళ్లఁగా, వలసలు సేయఁగాఁ దొడఁగె వారక తద్ఘనగహ్వరంబులన్ తపతీ 1 47

గీ అష్టమహిషులపై పదియాఱువేల, సతులతో నీకు వలస కెచ్చటి కరిగెదు ... సిం నార. 11.

సీ. ఉదయగిరి మీఁదఁ గోపురం బుండి నిగుడు, నహితరవి రశ్మిచే బద్ధుఁడగుచుఁ దోడి, బలగమై నట్టు చుక్కలవలస త్రోవఁజూప నేతెంచెనన వేఁగుఁజుక్క వొడిచె. మనుచ. 3. 54

గీ వలసయవఁ బ్రవాసాఖ్యగా వఱలు ... అం శా. 2. 223

2 రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశము నకుఁ బోయిన ప్రజ

ఆ. వలస లెదర నృపతి కలఁగక ప్రజ్వగ, లార్పఁ బనిచి . ఆము. 3. 27

వలసవచ్చు = శత్రుభయమున స్వదేశము విడిచి వచ్చు.

సీ ఏను లతాంగులవృత్తాంత మెఱుఁగుదు విను మందరాచలంబునకు నికట, మువనున్న పాట లంబను పురంబున వేలుపులకు నాతంకించి వలస వచ్చి, గీ నిలిచి యెప్పుడు నీదురాకలకు నెదురు, చూచు హేతి ప్రహేతుల సుతలు .. వరాహ. 3 131

ఙ : వలసపాటు, వలసపోవు, వలసలుచేయు, వల సలుతీయు, వలసల్పాగు, వలసరి

వలసపాటు వి (√ వలస) వలసపోవుట

గీ ఓడి గంధర్వులూడనిఁ జాడి రచ్చరలకుఁ జెఱ లువ్వతిలె మహారాజికులకుఁ, గలిగెఁ దలగంప దింపని వలసపాటు, రాక్షసులు సేయురాయిడి రఘువరేణ్య . ఉ. రా 1. 285.

వలస(లు)పోవు అ క్రి రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశమునకుఁ బోవు.

వ . ఉభయసైన్యందనతురగ ఖురహతరథనేమి ఘట్టనసముద్ధూతంబగు రేణుపటలంబు రాయిడి కోర్వక పుడమి మింటికి వలసపోవు చందంబున నెగసె . . భా. రా. యు. 2 25.

చ అలఘుబల ప్రతాపయుతులై యతఁ డమ్మెయి వచ్చు దండు వార్తలు వినుచుం దదగ్రగదిశ రాజులుగొందఱుము క్తమార్గులై, వలనలుపోవు వారుఁ దగు వస్తువు లప్పన వంపు వారుఁ గే,వల వినయంబుతోఁ గొలుచు వారును నైరి యథోచితస్థితిన్. కళా. 8. 46.

గీ జలజవని నుండి తుమ్మెద వలనఁ బోయెఁ గువలయవనీదళాంతరగుహాలు చేర . ఘటికా. 2 140.

వలనలుచేయు అ క్రి. (వలనలు+చేయు) సంచరించు, పోవు, గమించు

వ . ఉపరి లోకంబుల వలనలుచేసి మరలి తమ తమ యగారంబులం జేరు వారి నాలోకించుచు.. దశా. 1 261

వలనలుతీయు అ క్రి (వలనలు+తీయు) రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశమునకుఁ బోవు, వలనపోవు

చ. ఎలనగ వంకురింప ముని యిట్లను రావణ యింక నేమి విం,తలు వివరింతు నీవిజయ ధాటికిభీతిలి యూర్ధ్వలోకముల్, వలనలు దీయ సాగె బలవంతుఁడ వన్నను నీవెకాక నీ,కిల నొకరుండు సాటిగలఁడే యన బెట్టుగఁ గేరి నవ్వుచున్ ఉ. రా. 5. 199.

వలనల్సాగు అ. క్రి. (వలనలు+సాగు) రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పాఱిపోవు

మ. అనుచుం గాలకరాళ కాలహార ఫాలాక్షిల కీలాకులా, కనిలీలాపరిలోల శూలము భుజాస్థానిం జెలంగ న్మహా,జవలోకంబుల వారు నూచి వలనల్ సాగం దపోవాసు లొ,య్యనఁ గేలోమ్ర ద్వఁగ . . దశా. 4. 99.

వలసరి విశ (వలస+అరి[3]) వలసపోవువాఁడు, వలసపోవునది

క చెలువా పిలువక ముందట, వలసరి మా యింటికేల వచ్చితి చెపుమా, పిలువని పేరంటము వని, గలవారునుబోలి సిగ్గు గాదే రాఁగన్ ... వీర. 1 189

వలానకము సం. వి. అ. పుం. 1. కోకిల. 2 కప్ప, భేకము.

వలాహకము=బలాహకము సం. వి. అ పుం.

వలి వి 1. శైత్యము, చల్లందనము

వ .. వలిమించుచు గ్రామ్మంచు పొదుపుఁదియాఁది. మనుచ. 3. 28.

చ చెలిమ ల మున్ను మేరుతనుజాతయనం దగు మేని చెక్కు చ,న్నుల వలినిక్కునుం గల మనోరమఁ జేకొని కాంచె చంపూరా 3 3

సీ వలిదేరు పన్నీరు వంకల వంకల గాలితెజీల నిల్కడల కడల . సారంగ 3. 232.

2 చలి.

చ వలికయి విల్లువంకఁగని వ్రాసెడి యొక్కటి లెక్కయక్కునం, దలయిడి రెంటి లెక్క యిడి నాఁడు ముడించిన కాళ్ళసొంపుచే, నిలిపెడు మూటిలెక్కబళి నిద్దురపోవుచు లెక్క మాపఁ డీ, బలకరపుందవు ల్గలిగి బక్క నియోగియటంద్రు తద్భటుల్ రా వి 2 71

చ వలియును మంచు నెండయును వానయు గాలియుఁ జేరనీని బ,ల్కలుగటు చేయఁబంచి యదిగన్నడ కుండఁగఁ బుట్టలుంబొదల్, బలువుగ సంఘటింపుఁడని పల్కి నిజాకృతి డించి చొచ్చియం, గొదలయుచునున్న వాఁడిపుడు వాన్మగుఁ దూసరవెల్లిరూపునన్. ఉ రా. 6. 366.

3. కంపము, వణఁకుట

క చలిగాడ్పుల మునురుల మెయి, వలిగొని ధాత్రీ పురంధ్రి వలిఁ బచ్చని కం,బలిఁ గవిసి కొన్న విధమునఁ, బొలుపునఁ జిప్పరలు గలిసె భూతల మెల్లన్ . కు సం 6. 757.

క. కని వలిగని దొరలదొరల, నమపమగతి నమప మదమఁ డాలోవాలోఁ, ఆననున్న వారిఁ గమఁగొని, మిసుకెనయన్ బొగరు మేన మేనక వలికెఁ . చంద్రాంగ. 3 80.

4. చలిగాలి

క. బిసబిస నెప్పుడు నుడుగక, విసరెడి వలిచేత వడఁకు విడువక . భాగ. 10 ఉ 11

సీ సౌధవీథికలలోఁ జరియించు పుష్పకోమల లేద మల లేదఁ దలిరుబోఁడి, చీనచీనాంబర శ్రీఁ జెందు కాలికావలు లేద వలు లేద వామవయన నరస 5. 145

5. గాలి; వాయువు.

గీ మొవయువలిపిల్లలా పుల్లమునకుగాని, బొల్లి
నెమ్మోము దవరారు పుల్గురేని . . ప్రబంధ
802. 107

వలి=శైత్యము, (ప్రసిద్ధము)
కాని యీ ప్రయోగమునఁ గాలి, యనునర్థమున
ముపయోగింపఁబడినది
ద్వి వలివేగమున్న వచ్చి వచ్చి యెంతేని బస.
పు 5 205. పం.
ద్వి వలివేగమున నవివారితవృత్తి బస. పు.
4 121 పం.
6. వడి, వేగము.
ద్వి నలిన శక్త్యాలోకనాచ్చైవ యనఁగ, వలిఁ
బదార్థానిహవర్జయేత్తనఁగ పండితా. పర్వ
337
విశ 1. శీతము, చల్లనిది
గీ అల్లవలిగాలి యుల్లంబు దల్లడిల్ల, బహువన
ప్రసవోదిత పరిమళంబు, లలమి తెచ్చి పైఁ
బొలసి .. భా. రా అర. 2. 426.
చ. పొలువుగ నందుఁ బెండ్లినడుపుల్ నడుపున్
వలినాలి తెమ్మెరల్ . విజ. 1 78
సీ పుడుకు మ్రాన్వలిశాని పువ్వుతేనియ
లాను నీలా. 2. 76
సీ. పెంపార వలిజిలిబిలిపాటఁ బాడుచు నింపుగా
వీణ వాయింపవేమి రసి 4 21.
(ఇట "మనోహరమైన" యని యర్థము)
2. గుండ్రనిది, వర్తులము
సీ వలిపకంచెలలోని వలిచనుంగవ మించి జక్కవ క
వళింగి సంభ్రమింప ... విక్ర 2 89
సీ. వలిజక్కవల పెక్కువలు దక్కువగ నిక్కు
చనుదోయి కొకవింత చాయదోఁచె పారి
1. 59.
సీ గురుగోత్ర తటములు గోరాడ మనుమొక్క
వోయిన వలిగొమ్ము దోయిమెఱయ, ఘన
మేఘ తటములు గాల్ ద్రవ్వ కొమ్మెఱుఁగుల
వన మానిన గోరిజలొప్ప హరి ఉ 7. 79
3 గొప్పది (గ్రా ని) (చూ వలితనము)
జ · వలిగట్టు, వలిగుబ్బలి, వలిగొను, వలిచంద్ర,
వలిచుట్టు, వలితనము, వలిపన్ని, వలిప్పిరి, వలిపిరి
గొట్టు, వలిమల, వలిమిన్న, వలిమిరి, వలిమెట్టు,
వలిమొలక, వలివెలుఁగు.

వలి నం. వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 ముదిమిచేఁ జర్మముపై
నేర్పడు ముడుత. 2 స్త్రీల కడుపుమీఁది
ముడుత 3 ఇంటికప్పుయొక్క వెనుబద్ద
4 సుగంధి తైలముతో శరీరముపై గీసినగీఁత.

వలికి వి. గోనర్దము, ఒకానొక పక్షి,
గీ . గోనర్ద మలరు, వలికి యనఁగను ... ఆం.
భా 2c 67.

వలిగట్టు వి (వలి+గట్టు) హిమాద్రి
క అవఁ దనయు రామచంద్రుని, ముని పరమేశ్వ
రున కిచ్చె మోహముతో న,జ్జనవాథుఁడు జాలి
ల్లిన్, వననిధి వలిగట్టువల్లువారికిఁ బోలిన్.
రామా. 4 14
సీ. ఏ సామి సామేన నేప్రొద్దు వలిగట్టుదొర పట్టి
పర్మెలి తోడఁ బూనె .... నీలా 1 12.

వలిగుబ్బలి వి (వలి+గుబ్బలి) హిమవత్పర్వతము.
చ అవ్విరిం, దననెటి గొప్పునం జెరివినవ్వలి
గుబ్బలి ముద్దుపట్టి లేఁ,త నెల ధరించిన ట్లమరెఁ
దద్దయుమోహనకాంతి సంపదన్ పారి. 1 55
సీ అంద్రకొంచగిరికి రంధ్రాన్వేష మొనరించి వలి
గుబ్బలికి వింతవడఁకుఁ గూర్చి . నరస.
5. 191

వలిగొను అ క్రి (వలి+కొను) చలిగొను, గడగడ
లాడు
క. ... పలుకులు వేయును వేటికి, చలిగొని వడఁ
కాడుచుండు వైశ్వానరుఁడున్ ... పి శకుం.
3 45
క చలిగాడ్పుల మునురుల మెఱు, వలిగొని ధాత్రీ
పురంధ్రి వలిఁ బచ్చని కం,బలిఁ గవిసికొన్న
విధమునఁ, బొలుపుగఁ జిప్పరలు గవిసె భూతల
మెల్లన్ శు. సం 6 757

వలిచెంద్ర వి (వలి+చంద్ర) ఒకానొక చెట్టు.
ద్వి బలుసుముల్ మోదుగు పచ్చారె యారె, వలి
చంద్రములు చంద్ర వాడగన్నెరు ద్వి.
సారంగ. 2. 80. పా 4 పం.

వలిచుట్టు న క్రి (వలి+చుట్టు) వలయాకారముగ
చుట్టు

సీ వలిచుట్టి పూదండ వెలిచుట్టుగన నొప్పుకప్పు చిప్పిలు సాముకొప్పు దనర ... వాల్మీకి 3 13

వలితనము వి (వలి+తనము) గొప్పతనము.

గీ తేరుఁ దవఁ దెచ్చి తత్సూతుఁ డూరు పేర్చె, నక్కబంధంబు, లెదురెక్కె నొక్కవడిన, బ్రేటు వాటును వాయిను బ్రేటు చూప, కవనిఁ గలయక వలితనం బివుర దనుచు కకు 5 49.

వలితము సం విశ (అ ఆ అ) 1 చలించినది, కదలినది 2 చుట్టుతిరిగినది 3 గుండ్రముగా వంపఁబడినది. 4 చుట్టుకొనఁ బడినది, పరివేష్టింపఁ బడినది 5 ముడుతలు పడునట్లు చేయఁబడినది 6 త్రోసివేయఁ బడినది

వలినము సం విశ (అ ఆ అ) ముడుతలు పడినది, వళులుగలది, వదులయినది, బిగిలేనిది

వలిపని వి (వలి+పని) శైత్యోపచారము (శ. ర.)

వలిప(ల్ప)ము విశ 1 తెల్లనిది (వృత్తియందు 'ము' వర్ణలోపము వైకల్పికము) (కొన్ని ప్రతులందు "వలిపెము" అనురూపము కన్పట్టుచున్నది నిర్ధారకము కానరాదు)

గీ. తారకాధీశుకిరణకదంబకంబు, చిలికెఁ బలుచని వలిపంపు జిలుగుమంచు పారి 2. 47

సీ. కలువ పుప్పొళ్ళచేఁ గసటైన వెన్నెల వలిప వెన్నెలలోన వడిచి తేర్చి. పారి 2 48.

సీ పలుచగా వండిన వలిపంపుఁ జాఁపట్లు పెసర పప్పులతోడఁ బెనఁచి పెనఁచి ... నైష 6 120

2 పరిశుద్ధమైనది

చ మలయజవారిసేకముల మౌక్తిక నూతనహార లీలలన్, వలిపపునన్న కావులను వారిరుహాతులవీఁగుఁజన్నులన్, గలిగిన చల్విరిన్ బ్రదికెఁ గాక జనావలి యిట్టి వేసవిన్, గలఁడె శరణ్యమన్య మనఁగాఁ గడుఁ జేర్చె నిదాఘదాహముల్ నృసిం 3 68

3. సన్నమైనది, సూక్ష్మము.

వ ... మక్కుచకర్కశతకీవలిపమడుం గెట్టు సహించు వన్నట్లు వల్కలాంబరంబులు ధరియించి.. మ్మ వి 2. 39.

మ. . సుభటోద్యత్ఖడ్గకాంతిచ్ఛటల్, వలిపంపుం దెలిచల్వపావడలు వైవన్ దుందుభుల్ మ్రోయఁగఁ .. దశా 2 67.

చ తడిసినవల్పపయ్యెదలు దాకొని పైపయినంటి యుండఁగా, నుడువనగోచరం బగు వినూత్న విలాసత నొప్పె నప్పుడు కవిరా. 4. 102.

వి 1 ధౌతవస్త్రము, చలువబట్ట.

చ పలుచని సన్నకావివలిపంబులు గట్టఁగ నిచ్చి నెచ్చెలుల్ విక్ర 1 136.

క తడియొత్తి సన్నవలిపం,బిడి మణిపీఠస్థయైన యింతి. అము. 6 127.

2 సన్నవస్త్రము

మ వలిపంపుం దెరమాటునం దిరుగు జాళ్వా మేలి కీల్జోపుమ్ములన్, దెలవాథుల్ విరి చందుకా మొకరి లేఁదేంట్లార్భటుల్ వేత్రహస్తులు సామంతులు కొల్వుదెల్పు ... చంపూరా. 2 56.

చ వల్పముల నెచ్చెలి యొక్కతె తెచ్చి యిచ్చినన్ సుద 5 45.

3. తెల్లబట్ట

చ వలిపము గట్టి హారములు వైచి పటీరము మైవలంది జాదులు నెఱికొప్పునం దుఱిమి త్రోవనె పోయితిమేని దాఁకియుం,దలఁచెడు వారులేరని మనంబుకలంకలు చేర్చి జారకాం,తల సమయస్థలంబులకుఁ దార్చిరి దూతిక లట్టి వెన్నెలన్ పారి 2 51.

వలిపి(ల్పి)రి వి (√ వలి) 1 జల్లు, వాన కురియునపుడు చిందిపడు నీటితుంపర.

గీ వల్లమామూల వలిపిరి చల్లునిచట, మరియు నీడాయ నిద్రమై నుందు వచట, మహితరామానుజోదీర్యమాణభాష్య, ముఖ బహుగ్రంథ సామీప్యమునకుఁ జనకు విప్ర 3.77

శా. సంపెంగల్పరు వంది క్రొవ్విరులచే శంపా లతాలక్ష్మినోం, ఢింపం బాదపము ల్ఘనంబు లయి పూఁదేనె ల్దువాళించి వర్షింప న్వల్పిరి చల్లి పాంథ జనరాజున్గమ్మగాడ్పు ల్బలిం, పింపన్మాధవుఁడంబుదాగతి విడంబించెన్ విజృంభించు చున్. పి శకుం. 2. 127

2. శైత్యము, చల్లఁదనము, చలి.

సీ. గుడిసె నెన్నఁడు చక్కఁగుడువ వల్పిరిఁ గొన్న గడలు దుప్పటిల వడవడ వడంక ... రాజవాహన 2. 70.

3. వణంకు, కంపము (శ. ర)

విశ. శీతము, చల్లనిది.

ద్వి వలిపిరి గాలితో వడి మీఁజిమీఁజి, బలువిడి వాన యంపాచారమైన ... ద్వి పరమ. 4 (చి ని.)

వలిపిరిగొట్టు విశ. (వలిపిరి+గొట్టు) వణఁకువాఁడు. (శ. ర.)

వలిభము=వలినము నం విశ. (అ ఆ. అ)

వలిమల వి. (వలి+మల) హిమాద్రి, శీత నగము.

క. .. వలిమల, శానందవమూనుదదిత గనియె శుభంబుల్ .. దాశా. 5 44

మణిగణనికరము కలువలదొర కొఱగల తల విరిగా, వలిమలలలి, నిలువఁ గడఁగు బసగాఁ గలుములచెలువమగఁడు గడుఁ జెలిగా మల యుచు జగముల మనుచు నొడయఁడా అ రా. అయో. 119.

వలిమలయల్లువాఁడు శివుఁడు.

చ. చెలిమురున్ గడున్ దొరయ సేమముతో నెల కుండఁ గల్గెన, వ్వలిమలయల్లువానితల వాడని పువ్వయి ... యయా 4. 43

చ. వలిమలయల్లువాఁడు తలదాఁక ధరించిన పూవు గుత్తి .. పారి పీరి 6.

వలిమిడి వి పశువులకు కాలిమడమల యందుఁ గల్గు రోగ విశేషము. (శ ర.)

వలిమిన్న వి. (వలి+మిన్న) చంద్రుఁడు

సీ కననింపుఁ గూర్పు చక్కనిమోము వలిమిన్న మనసార ముద్దు గైకొనఁగఁ దివురు చంద్రికా. 4. 20.

వలిమిరి విశ శీతము

గీ కర్షకుఁడు మెచ్చె వలిమిరి గాడ్పు హెచ్చె ఉ. రా. 1. 103

వలి(లీ)ముఖము నం. వి అ పుం వానరము, క్రోఁతి ఇట్లే వలి(లీ) వదనము.

వలిమెట్టు వి (వలి+మెట్టు) హిమాచలము.

సీ, వలిమెట్టు నాకుఁ గావలిపట్టు దేవరసామి గట్టుకు నేను సామినొడయ ... చంద్రాంగ. 2. 45.

వలిమొలక వి (వలి+మొలక) 1. వడముడి, భీముఁడు.

సీ . అనిలజుఁ డలరును వడముడి వలిమొలకన ... ఆం భా 2 182

2. ఆంజనేయుఁడు, హనుమ.

వలియు అ క్రి 1. డయ్యు, శ్రమనొందు

క సకలక్షత్ర భయంకరు,వకు శార్దూలదధిక నని మొవన్ మూర్కొనవో,పక వలియం శాఱఁజె యీ,ముకుందుఁడు భయాతిరేకమునఁ బది మాఱుల్. భార సభా. 2 46.

సీ. ఎదిరివపోతుల నెవ్వానినైన నవారణ నోడించి వలియఁదోలు ... హరి. పూ 6. 124

ద్వి వలియఁదాఁకెడు శిలావర్షంబుచేతఁ, బలు దెనఁ జెడిపాఱు పశులో యనఁగ రం. రా. యు 445 పూ 8 పం

సీ హరిరథంబు, గడపెడు నటె పరికర మిట్టిదై యుండ నెట్టు కర్ణునకోడి యిట్టు వలియఁ, జాఱు తెంచితినీవు భార. కర్ణ 3. 61

2 సన్నగిల్లు

సీ. వా కలఁ బడి నీరువలియఁ జాఱఁగ మిట్టు లొండొండ వెలసి తృణోత్కరముల,తుదలువచ్చు దినంబుతోఁ దలమూపఁగ . హరి. పూ 7 186.

వలిరుఁడు నం విశ. (అ ఆ అ) 1. ఓర చూపు చూచువాఁడు 2 మెల్లకన్నువాఁడు.

వలివెలుఁగు(ల్గు) వి (వలి+వెలుఁగు) శీతకిరణుఁడు, చంద్రుఁడు

వ . . మందయానల చెక్కుల వెలుంగు వలి వెలుంగుం జూపి మీ మొగముల మిలమిలలు గిలుకాడవచ్చెఁజుమీ వెన్నెల బచ్చు ముచ్చు ... వసు. 4 23.

సీ వలివెల్గుజూ వెల్లువలు వాటి మదనవహ్ని జ్వాలిక లవేఁడి నిగురుఁబోలు ... వసు 4 66

వలిశము = బడిశము నం వి అ. వ

వలి(లీ)కము నం వి, అ న కొణిగ, ముంజూరు

వలుఁద(ల్ద) విశ. స్థూలము

సీ. వస్త్రాలంకంబుల వలుఁదపిఱుందుల దర్పగద్గద భాషితములఁ జేసి, జనులచిత్తములకు సంక్షోభ మొనరించు కామినీ జనములు కలిగి భార ఆది 8. 74

చ . బాలపై, వలువెడలన్ బయల్పడియె వల్లకు చంబులుఁ గజయుగ్మమున్ భార ఆది 4. 43

చ తొంటిలా, గునఁ దవ కాయకంబు కొలకుం జని చాలవలుంద మీలఁ గైకొని చనియొక్క వీధి వెలకుం దగనమ్ముచు మన్న యత్తరిన్ . చెన్న 4 836.

మ. .. తీరైన ఫాలంబు బి,త్తరపుం జూడ్కి వలుంద గుబ్బకవ వంతల్ గూర్చుఁ దన్వం గికన్ ... కృ శకుం 2. 17.

చ. జల జల దుల్లు పర్ణముల చప్పుడు లక్కడఁ జూడఁ జూడఁ బై, నెన మెడు వల్దమోసు లును నేర్పడు కెందలిరాకుజొంపమున్ కు సం 6. 787.

సీ వలుఁద చీకట్లలో వ్రాలు మక్కలు వోలె వేణీభరమ్ములో విరులు వ్రేల ... ఉ హరి 5 276.

వలుకు=వలుకు వి తగువు

క డగ్గఱఁ బోరా దగ్గికి, వెగ్గలమై యున్న దార వీరల తేజం, బగ్గలిక వలుకు వలుకుల, సిగ్గుల చేటయ్యె నేమిసేయుదమింకల ఘటికా 2 112

వలుము వి. మోనము.

సీ దుగుణంబు నేసిన తోడనే మాఁడని వాకొంచి వేదని వలుముసేసి . ఉ హరి 3 122

వలువ(ల్వ) =వలువు వి వస్త్రము, సన్న వస్త్రము

సీ కల్పవృక్షంబులు గలుగఁగ వేఁటికి వలువలకై తంతువాయ సమితి ... కాశీ. 3 201.

గీ. వస్త్రనామంబు చెలఁగును వలువవలువు ... ఆం. భా. 2. 151.

రగడ. వలిచలువలు చనువలువలు చొచ్చెన్, జలిపచ్చడములు చలి పొరలెచ్చెన్, మూల కొదిగెఁ దుది ముదుగుంగోకల్ ... బహు. 2. 18.

చ అని మదనాతురుండగు నిజాధిపు చెప్పిన మాట యేర్పడన్, విని వినయమ్ము భక్తియు వివేకముఁ బ్రీతియు నగ్గలింప న,వ్వనిత కడుం బ్రయత్నమున వల్వ దృఢంబుగ గట్టి లంకెకున్, ధనమొదువంగఁ బుచ్చికొని వాధుని మూఁపునఁ దాల్చిచెచ్చెరన్ మార్క 2 164.

గీ తొడల బెడఁగారు నునువల్వతోడనెదుపు, రతికళావించి వచ్చిన రమణ మెఱయఁ, గొలను వెలువడివచ్చిరాజలజముఖులు . విక్ర 5 61

సీ ఎడపక గీమున కేతెంచు విందుల కెలమి వల్వలును సొమ్ములు నెసంగు సీలా 1. 49

వలువు=వలువ వి బట్ట, వస్త్రము

సీ బంగారు వలువున రంగారు కటిమీఁదఁ జక్కఁగా నొక్కహస్తంబుపొచి .. కళా 2. 158.

మధురగతిరగడ. పదియార్వన్నియ బంగరు వలువును మెదలెడి తళుకుల మేఖల చెలువును . కళా 8 232

గీ వస్త్రనామంబు చెలఁగును వలువవలువు .. ఆం. భా 2. 151.

వలూకము సం వి అ. పుం పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పిట్ట

న. తామర దుంప.

వలె అ క్రి. ("వలయు" నకాదేశముగా వచ్చు రూపము) ఆవశ్యకమగు

(ఇయ్యది తఱచు అన్నంత క్రియలతో నను ప్రయుక్త మగుచుండును)

ఉ. భా,పావరు పాలికిం జని నిశాట వరేణ్యుల శాధచెప్పి దే,వావలె మాకునొక్క దళవాయి ధరాధర వైరికిన్ మహా,దేవచమూకదంబక పతిత్వము దాల్చుట బెట్టు గావునన్. నరాహ. 6 60.

క. . పసిఁడి వల్లెరమైనన్, తెరువఁగఁ బోటి వలెనని, చేరితినిను నాదు కోర్కిఁ జింతింపుమదిన్.. విక్ర. 1. 111.

(వలెనను = వలెన్ + అను)

క జాలరులు దానిఁజచ్చిన, వాలువగా నిశ్చయించి వలెననక సరి, తూర్కులమునకుఁ ద్రోచి పము, ద్వేలగతిన్ దిక్కులంబు ప్రీలన్ లీలన్ వేం పంచ. 1 6 7.

క. ఒప్పగునో తప్పగునో, యిప్పటికిం దోఁచు కార్యమిది నృపతులకుం, జెప్పవలె నా ప్తమం త్రులు, చొప్పడునే మనకు రాజసూయము చేయన్ ఉ హరి. 4 130

క. . వలిపములిఁక సరగఁ జేయవలెనని మఱి యున్ నీలా. 3 31

అవ్య. 1 ఉపమా వాచకము

క. . క్రీడియనికి వచ్చిన వా డిదె పులివలె మ్రొక్కన రాదే కర్ణసేనకుం బ్రియ మొసఁ గన్ .. భార. విరా 4. 22

క ఉండి భుజంగముఁ గన్గొని, మండూక కులంబు నెల్ల మడియించితి మి, త్రుండు వలెనుండి తగున్, యొండొరులకుఁ గీడు సేయుటొప్పునె మనలోన్ కేయూర. 3. 258.

2 ప్రకారార్థకము

క ఇటుచూచినఁ జెలిపైఁ దప్పటు చూచిన సుతుని నేరమువుఁగా దనఁగా, నెటువలె వచ్చునొ మీఁదట, వటమటమో లేక నిజమొ యది యెఱుఁగముగా. సారంగ 2. 253.

క అనవుడు నా నక్కిరుఁడు, మునుపటి వలెఁ దప్పటన్న ముక్కంటియు నా, తనికనియెన్ గిరి తనయా, ఘనకచ భారంబు సహజ గంధం బను చున్. కాళ. 3. 168.

3. వాక్యాలంకారము.

క. నరుఁడరువది వేలేడు లి,తర దైవత దర్శన మునఁ దాఁ గనుఫలమున్, బొరయు నలవోక వలె కాం,కరి యీ క్షేత్రోత్తమంబుఁ గను గొన్నంతన్. పాండురంగ. 2 83

వలెత్రాడు=వల్లెత్రాడు వి పశుబంధరజ్జువు

ఉ ... కోడలా యిసుక మేదినిఁ బుట్టదటంచు నెంచియో, తెచ్చితి వంచు నాగ్రహమతి న్నె మకె న్వలెత్రాడు ముంగిటన్ .... శుక. 2. 571.

సీ మెడలపైఁ గర్నాధులిడి పులుల్ వలెత్రాటఁ జిక్కి నఖమ్ములఁ జిమ్ముకరణి ... ప్రబంధ 1. 86.

వలెవాటు=వల్లెవాటు వి 1. రజ్జువు వలె మెలిపెట్టి యుత్తరీయమును వైచుకొనుట

గీ తమ్మిదోదుమ్మి కోదుసాదవల హారువు, ప్రాఁత పని దుప్పటి వలెవాటు వైచి . శువల 2 4.

క. వడిఁ బుడమి ఱేఁడు వలెవా,టిడుకొన్న పసిండి ప్రాఁత నెసఁగెడు వలువన్, వడుము బిగియించుకొని మఱి, యడుగులపై ప్రాలి లేచి యతఁడును దానున్ యయా. 4 66

సీ. వలెవాటు వైచిన సుళువుఁ జెందిర కావి వలి పముల్ పదపల్లవముల జీర .... చంద్రి 1 107.

2 రజ్జువువలె మెలిపెట్టి వైచికొన్న యుత్త రీయము

క. సిగనంపెఁగ పూలొనపరి, వగకస్తురి నామ మెఱపువలెవా టౌరా, సొగసిటులుండఁగ వలెనని, సొగసి లతాతన్వియతని సొగసు నుతించెన్ విజ 1. 64.

ద్వి వసుధపై జీరాడు వలెవాటుతోడ, వసివాళ్లు వాడిన వదనంబుతోడ, . రం రా. సుం 247 పొ 11 పం

వల్కతమవు సం వి ఉ పుం. వృక్ష విశేషము, భూర్జపత్ర వృక్షము

వల్కద్రువము = వల్కతరువు సం. వి అ పుం.

వల్కము సం వి అ పుం న 1 చెట్టు పట్ట. 2 చేప పొలసు. (మే ని) 3. ఖండము, తునియ. (వి.ని)

వల్కలము సం వి అ. పుం న 1. చెట్టుపట్ట 2 నారబట్ట, నార చీర. 3 వృక్షము, చెట్టు (రా ని)

వల్కలోధ్రము అ. వి. అ. పుం. ఒకజాతి లొద్దుగ చెట్టు (రా ని.)

వల్కిలము సం వి. అ. పుం ముల్లు, కంటకము. (విల్యమ్సు)

వల్గ సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1. కళ్లెపు వాఱు, పగ్గము.

వల్గనము సం. వి. అ. న, దుముకుట, లంఘనము; దాటు తీయుట.

వల్గితము సం. విశ. (అ అ అ) 1. దుముకినది, గంతువేసినది.
2 చలింపఁ జేయఁబడినది, నటింపఁ జేయఁబడినది
వి. అ న 1 అశ్వధారా విశేషము, గుఱ్ఱపుదౌడు.
2. బడాయి చెప్పుట, బహు భాషణము 3 గమనము, నడక
వల్గుపత్రము సం వి అ. పుం వనముద్గము, అడవి పెసరు (వృ వి)
వల్గులిక సం వి ఆ స్త్రీ 1. బొద్దీఁక, బొద్దింక. 2 గబ్బిలము (వాచ)
వల్గువు సం. విశ (ఉ)1 మనోజ్ఞము, సుందరమైనదిః ఇంపైనది 2 మధురమైనది, తియ్యనిది 3. అమూల్యము, ఎక్కువ విలువగలది
వి ఉ పుం ఛాగము, మేఁకపోతు
న 1. చందనము 2 వనము. 3 పణము, (వాచ)
వల్మి సం వి ఈ స్త్రీ చెదలపురువు, చెదలు
వల్మికము=వల్మీకము సం. వి అ. పుం న
వల్మికి=వల్మీకము సం వి ఇ పుం.
వల్మీకము సం వి అ పుం న. పుట్ట, చీమలు (చెదల పురువులు) పెట్టిన పుట్ట పుం. రోగ విశేషము. శ్లీపదము, ఏనుఁగు కాలు, పుట్టకాలు.
వల్మీకశిరబి సం. వి ఈ స్త్రీ పుట్టతమ్మ (వృ వి) (శ. ర)
వల్మీక శీర్షము సం వి. అ. న. ఒక విధమైన నేత్రాంజనము (సుర్మా) (విల్యమ్సు).
వల్మీకుఁడు సం. వి. అ. పుం. వాల్మీకికవి.
వల్మీకూటము సం వి అ పుం. వల్మీకము, పుట్ట.
వల్ల[1]=వలను విశ యుక్తము
చ అకట యదేమియో యెఱుఁగ నయ్యెడఁ దొయ్యలి దక్షిణాంస చూ,చు కనయన ప్రకంప గుణసూచన లేమియు వల్లకావు ... పారి. 1 73
ఆ వల్లవైపు లేక వాగ్దత్తమటు చేసి, యదిగో యిదిగో యనుమ నాసబెట్టి, గడుపుబెట్టి రేపు గడియగా నిమ్మని, గడియలోనఁ బడియేఁ గదర వేమ .... వేమ. 3. 28.
వి. నైపుణ్యము, నేర్పు.
ద్వి. అనవుడు తరుణి కిట్లనియె నర్జునుఁడు, వనిత సారథ్యంబు వల్లనే వెఱుఁగ, నీవు వచ్చిదిగాన నీవేడ్కనాకుఁ గావింపకుండుటగా దెన్ని విధుల ... విరాటపర్వము 2. 81. పొ.
జ. వల్లగట్టు.
వల్ల=వలన ప్ర ప్రశ పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయము
గీ. ఆ రమణివల్ల సంశయం బేరుపడక, పడకయిలు వెళ్ళి వచ్చి భూపాలు డప్డు. సారంగ 3, 154.
సీ. తనవల్ల బుట్టిన తనక మహామాయ వాదిని జేపట్టి పోయిసెంచె ... పార్వ 4 102.
సీ వల్లవాధర యల్ల మొల్లతీవల వల్లనెల్ల తావులఁ దావులుల్లసిల్లె ... దశా. 3 8
గీ అదియు నావల్ల దెలిసి యయ్యధిపవర్యు. కటక మని తెల్పనరిగితి గాదె మున్ను .. కువల, 4. 164
వల్లకాడు వి బౌ (వల్లడి+కాడు) దశా. 3 8. శ్మశానము.
(వల్లడి .అకారణమైన యాపద)
గీ. అఖిల తీర్థప్రదేశంబు లడవులిండ్లు, యజ్ఞవాటికవల్లకా డను విభేద, మించుకయు లేదు
భీమనా థేశుభూమి, జంతువులు శంభులగుదురు చచ్చినపుడు భీమ. 4 34
గీ. అబ్బెనే నేఁడు మీకు మధ్యాహ్నభిక్ష బ్రహ్మపురివాడఁ గాశికా పట్టణమున, నల్పదో నాశ్శపోలె మహర్షులార, వాడ వాడల నీపెద్ద వల్లకాట .. కాశీ 7. 1̆8
చ. ... దుఃష్కరమగు వల్లకాటి కధికారము వచ్చిన దుష్టబుద్ధికిం, గరుణదలంప నెక్కడిది గంధ గజేంద్ర. సమానగామినీ ...హరిశ్చది 5. 92
వల్లకి సం. వి ఈ స్త్రీ వీణ వీడియ.
వల్లగట్టు న. క్రి (వల్లెం+కట్టు) శుచిగాఁ జేయు పరిశుద్ధ పఱుచు.
ద్వి చల్లగాఁ బూవు వానన కట్టితెచ్చి, వల్లగట్టిన రసావళ్లు వంబళ్లు ... అ. మ. శ. 5. 246 పొ. 24. పం.
వల్లడ వి. పక్షి విశేషము.

సి జిట్టువము పూజిట్టువ గిజిగాండు వల్లడ పొడిపిట్ట వంగపండు హంస 3. 12.

వల్లడి వి అకారణమైన యాపద.
2. కొల్ల (శ. ర)
(చూ. వల్లడికాఁడు)
జ వల్లకాడు, వల్లకాఁడు.

వల్లడికాఁడు విఱ. (వల్లడి+కాఁడు)
1. అకారణమైన యాపద చేయువాఁడు (చ. ని, శ ర)
2 కొల్ల పెట్టువాఁడు,
సీ. దొంగ తెక్కలికాఁడు దొరకోలు సన్నాసి ముచ్చెత్తు బరికాఁడు ముడియవిడుపు, తెరువాటుకాఁడు, కత్తెరదొంగ చేవాఁడికాఁడు వల్లడికాఁడు కన్నగాఁడు, మునిముచ్చు గడిదొంగ యనఁ దస్కరాఖ్యలొ అం నం. మాన 11

వల్లభ నం వి అ స్త్రీ ప్రియురాలు, భార్య, ఇల్లాలు

వల్లభపాలుఁడు నం వి అ పుం గుఱ్ఱపువాఁడు, అశ్వరక్షకుడు

వల్లభము నం వి అ పుం మేలిజాతి గుఱ్ఱము.
విఱ (అ ఆ అ) ప్రియమైనది.

వల్లభాయితము నం వి. అ న పురుషాయితము, ఉపరతి

వల్లభుఁడు నం విఱ (అ ఆ అ) 1 ప్రియుఁడు, ఇష్టుఁడైనవాఁడు 2. ఉత్తముఁడు, గొప్పవాఁడు.
వి అ పుం 1 ప్రియుఁడు, భర్త, రమణుఁడు, 2 పై విచారణ చేయువాఁడు 3 పెద్దగొల్ల, గొల్లలలో ముఖ్యుఁడు

వల్లము=వల్లువము వి. వలహాల జూలె.
ఉ. ఉల్లము జల్లనం గలఁగి యొక్కెడ దక్కెడ కోలవైచి వీఁడొల్లడొకాని విద్యలని యుంటిఁ గదా యని కొంత చింతతో, వల్లము పాఱవైచి కొని వైశ్యుని జాడ నిజంబు గావకన్ జిల్లర బేరము ల్విడిచి చేరి కుమారునిఁ దండ్రి యిట్లనున్. బహు 5 155.
ఉ. అల్లన మందభాగ్యుఁడగు నాతడు వేవిధులం గృశించియున్, వల్లము పచ్చగాక పసివాడిన మోమునఁ దా నివృత్తుఁడై, తెల్లముగా సుహృత్తతులఁ దెమ్మని వేడిన వంచనామతిన్, గల్లలఁ బెక్కు నాతడెలుకల్దినెఁ ద్రాసని యాస పెంపునన్. వేం. వంచ 1 774.
సీ. వల్లంబు పోనాడు వైశ్యుని తేవను...
గీ. చికిలి నెఱవన్నె కాంద్రకు శివముల్రత్త వెనసి చరియించు వీఁట నా హేమరేఖ. హంస. 1. 220.

వల్లము నం. వి. అ పుం 1. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు. 2. మూఁడు గురివెంద గింజల యెత్తు 3. (వైద్య) ఒకటియునర గురివెంద గింజల యెత్తు, రెండు గురివెంద గింజల యెత్తు. (రా ని) 4. మాష మెత్తు వెండి 5 నిషేధము.

వల్లరము నం. వి. అ న 1. అగురుచెక్క. 2. కుంజము, పొదరిల్లు. 3 గహనము, సాంద్రారణ్యము 4. పూలగుత్తి మంజరి.

వల్లరసి వి ఒకానొక చెట్టు. (శ ర.)

వల్లరి నం వి. ఇ ఈ స్త్రీ. 1. తీగ, లత. 2 మంజరి, పూలగుత్తి 3 చిత్రమూలము (వృ. వి) 4 మెంతి వృ. వి. (రా ని)

వల్లవి నం. వి ఈ స్త్రీ గొల్లత, గోపాంగన

వల్లవుఁడు నం. వి అ పుం. గొల్ల గోపుఁడు. భీముఁడు 3. వంటవాఁడు.

వల్లి నం వి. ఇ ఈ స్త్రీ 1. లత, తీఁగ. 2 పుడమి, భూమి. 3. ఓమము వృ వి.

వల్లించే స క్రి 1 ఆమ్నాయము చేయు.
ద్వి పలుమరు మునిప్రేళ్ళ పనలెన్నుచును, వలనొప్ప సారెకు వల్లించుకొనుచు ద్వి పరమ 2 126 పొ
2. అభ్యసింపఁ జేయు, నేర్పు, కఱపు
మ. . . వల్లించు శ్రీరామ నామసుధా మాధురి సాధురీతి ... బింబోష్ఠి రాచిల్కకున్ ... పాండు 4. 227
జ : వల్లింత.

వల్లింత వి. (√ వల్లించే) తిట్టుంబోతు, ఒకానొక తిట్టు
సీ. తచ్చువగొండి పోతరకత్తె కల్లరి వల్లింత మాయల బెల్లి కటికి ... చెన్న బ. 2. 24.

వల్లిక వి మత్స్యభేదము, ఒకజాతి చేప
సీ వాలువములకు బొమ్మ వల్లిక గండెకల్లరుజు
బేడిస .. వేం పంచ 1. 294 (బి ని పా)

వల్లిగము వి బొక్కెనమీఁది యినుప వలయము
(శ ర బ్రౌ.)

వల్లియ=వల్లె వి వల్లెత్రాడు, పశుబంధన రజ్జువు
గీ వల్లియలు వైచి యోదములెల్ల ద్రవ్వి,
తార్చివే నరియురు లొగ్గి తటుకు డయ్యెఁ, దోలి
యోటలి వోనీక దొడ్డినాఁగి, పొదువ నడువను
నలుదెసఁ గొంచియోడి ... హరి పూ
6 128
క వల్లియలు ద్రెంచుకొని బల, మెల్లను జెల్లగిలఁ
జొచ్చి యెంతయు నలుకన్, గెల్లువడి సురభి
హుంకృతి, మల్లడిగొను ప్రజలమూరి మనఁగఁ
దొడంగెన్ పద్మ 7 288
2. ఆకర్షకము, వశీకరణము.
వ అరవిరి విరులఁ గొఱలి యితర సౌరభలోలు
భద్విరేఫంబులకు వల్లియలగు బొండు మల్లియ
లును .. విప్ర 2 25
జ వల్లియత్రాడు, వల్లియత్రాడు దాల్పు

వల్లియత్రాడు=వల్లెత్రాడు వి (వల్లియ+త్రాడు)
1. పశుబంధన రజ్జువు
ద్వి తరిత్రాళ్ళు వల్లియ త్రాళ్ళు జల్లెడలు, నురి
త్రాళ్ళు పగ్గంబు లుగ్గంబులురులు .. అ మ క
1. 45. పా 20. పం.
2 వరుణ పాశము
(చూ వల్లియత్రాడు దాల్పు)

వల్లియత్రాడుదాల్పు వి. (వల్లియ త్రాడు+
దాల్పు) వరుణుఁడు
క కలఁచి వేల్పులేని మడిగంబులఁ బూన్పితినగ్గి
వజ్జమున్, గెలిచితి నోఁకు పెద్దనడఁగించితి వల్లి
యత్రాడు దాల్పుఁ జిక్కులఁ బెరయించితిన్ ..
అ. రా యు 496.
ఆ మేటినీరుచూలి మెయితాలుపులసామి, వల్లె
త్రాడుదాల్పు నీళ్ళరాయఁ డేటి కోఁటిమగల
యెకిమీఁడు పడమటి, దొరయనంగ నొప్పు
వరుణుఁ డిశ. అ౹౹ సం. దేవ. 21.

వల్లినూరణము నం వి అ. పుం పుల్లబచ్చలి
(వృ వి) (శ ర)

వల్లీజము నం వి అ న మరిచము, మిరియము

వల్లీబదరి నం వి ఈ స్త్రీ. నేలరేను (వృ వి)

వల్లీదూర్వ నం వి ఆ. స్త్రీ తృణవిశేషము, ఒకజాతి
గడ్డి

వల్లీముద్గము నం వి అ పుం. వనముద్గము, అడవి
పెసరు (వృ వి)

వల్లీవృక్షము నం వి అ పుం సాలవృక్షము, మద్ది
చెట్టు

వల్లురము నం వి అ న 1. పొదరిల్లు. 2. గహ
నము, దట్టని యడవి 3 మంజరి, పూగుత్తి.
4 సేద్యము చేయని పొలము 5. నిర్జన ప్రదే
శము 6 పచ్చిక బయలు

వల్లువము=వల్లము వి వరహాలముల్లె
ఉ పల్లవతన్కరుం డొకఁడు ప్రాక్సముపార్జిత
తారపంక్తితో, వల్లువ మెత్తికొంచుఁ బెడ
వాఁకిట వెళ్ళిన నాటినుండి పొట్లిల్లిన శంక...
క్రీడా 6 71.
చ . పెనంగ వల్లువముఁ ద్రెంచి .. ద్రోఁపు
నొల్చిపోన్ ... ఆము 6 81 (7 17)

వల్లూరము నం. వి అ పుం 1 ఎండిన మాంసము.
2 సూకర మాంసము (అడవి) పంది మాంసము
న 1 గహనము, దట్టని యడవి 2. నిర్జన ప్రదే
శము 3 సేద్యము చేయని పొలము. 4 ఊషర
క్షేత్రము, చేవుటినేల.

వల్లె[1] వి 1. పశుబంధన రజ్జువు, రజ్జువు, త్రాడు
గీ వల్లెవైచు వారెవ్వరు మల్లరాల, లంపుగల
తొట్టులను గూయ లావుగలదె; యేర్పు దాఁటు
లలోఁ దొలఁగెఱుఁగఁ ఒడునె, పరికరము
కోడెలమ్మెడు పాటిగలదె. ఉ హరి 4. 308
2 వాగుర, ఉచ్చు
గీ. వచ్చిమాయున్న పొలమెల్ల వల్లెవైచు, చంద
మునఁ జుట్టుకొనివఁ బో నందులేక, చలిత చర
ణంబులను బరానన్నదృష్టి, గలిగి యుండిపి
మచటఁగా కవులకరణి వేం పంచ 2 200
3 మరలమరల పరించుట
(చూ వల్లెవేయు.)

జ. వల్లె తాలువు, వల్లెత్రాడు, వల్లెవాటు, వల్లె వేయు.

వల్లె² అవ్య. అంగీకారార్థకము

క. తొల్లిటి దోషములై నవి, యెల్లను సైఁచితిమి మాకు నిం కిటతానే, వల్లెయని నడచి . కు సం. 10 490

క. వల్లెయని రాజనందను, లెల్లను సమకట్టి . భార ఆది 6 64.

వ ... భస్మం బిచ్చిన వల్లెయని యందుకొని .. హర 1. 19

గీ మంచిది యనఁగాను వల్లెయనంగను, రెండు సమము లౌచునుండు . ఆం భా 3 75

వల్లె³ వి మత్స్య విశేషము

సీ వాలువముకు దొమ్మ వల్లెగండియు నల్లెగుజ్జు బేడిస జాతికొఱకు ... వేం పంచ 1 294

వల్లెతాలుపు(ల్పు) వి. (√ వల్లె¹) వరుణుఁడు, పాశి.

వల్లెత్రాడు=వల్లియత్రాడు వి (వల్లె¹+త్రాడు) పసులఁగట్టెడి త్రాడు, త్రాడు

సీ దామెనలను వల్లెత్రాళ్లను బలుపులుఁ గవ్వముల్ గొడవలి కత్తి . . హరి పూ 6 21

గీ ఇవ్విధంబునఁ దనపోఁక తెఱుఁగనీక, మగని జోకొట్టి సెరివచ్చి సొగసుజెట్టి, వాడలోఁ గూడు జారుల వల్లెత్రాడు, చెలువున మెలంగు నక్కొమ్మ సొలపుగ్రమ్మ శుక 3 163.

శా ... వల్లెత్రా, డెంతే గ్రైకొని పేయటంచు గదిమెన్ హేలా వినోదంబునన్ ... దశా. 8 16.

సీ. పిల్లఁ గ్రోవులు సెక్కువెట్టిన విండ్లు కంబళ్ళు దుప్పట్లును వల్లెత్రాళ్ళు .

గీ. మొదలుగాఁ గల పరికరంబులఁ గొఱంత, లేక భూమిరుహ చ్ఛాయలే గృహాళి, గాఁగ వాఁడాలమందలఁ గాచు జాళి, నడవి మానిసియై తిరుగాడు నెపుడు. శుక. 2. 545

వల్లెత్రాడులాఁడు=వరుణుఁడు ఆం.భా 1. 51.

వల్లెలు వి బ. వస్త్రవిశేషము

సీ. వల్లెలు విడ్డంచు వలిపాలు జరులును పట్టు జబ్బులు మంచి పరకతాలు ... ధనా 3. 38

వల్లెవాటు=వలెవాటు వి (వల్లె+పాటు.)

1. ఉత్తరీయమును రజ్జువవలె మెలిపెట్టి వైచికొనుట

చ వల్లెవాటుగ భుజాగ్రము నందగు మేలి జాళువా, జిసుఁగు మెఱుంగు బంగరుపుచేల చెఱంగు ... దశా 2 34

2. రజ్జువవలె మెలిపెట్టి వైచికొన్న యుత్తరీయము

సీ బంగారు జిగురు దుప్పటి హొయల్ జిగిబిగి నీటు మీఱఁగ వల్లెవాటు వేసి రామ 10.

గీ. జిలుగు చెంగావి దట్టిపైఁ జెక్కికొన్న, వంకి దులకించఁ బసిఁడి దువ్వలువ వల్లెవాటు వెలి నీటు గులుకఁ బావాలు మెట్టి, రాజ దేవేంద్రుఁ డంతః పురంబు వెడలె ఉ. రా 7 395

సీ. చెలువ గట్టినచీర మొలఁగొంతఁ గట్టి యా సగముపై వల్లెవాటుగ నమర్చి . వైజ 2 45.

వల్లెవేయు స క్రి (√ వల్లె¹) మరలమరల పఠించు.

ఉ మెల్లన వానిడగ్గఱి సమేలపు మాటలు వల్లెవేసి నీ, యుల్లసితాంఘ్రిపద్మముల కొప్పన చేసెద నేల చింతిలన్ . . తపతీ. 3 62

వల్లే=వల్లె అవ్య అంగీకారార్థకము

క అని యానతియ్య వల్లె, యనుచు నుశీనరధరావ రాగ్రణి ప్రమదంబును జెంది కవిజ. 3 24.

వల్వము=వలువ వి వస్త్రము

గీ పసుపుఁబొడి తోలువల్వంబు సెనక మెసఁగ, ఆము 6 6

(శ. ర. వేదం. పా, "తోలు పళ్ళంబు" వావిళ్ళ పా, "తోలు వల్వయు," వ్రాతప్రతి. పా.)

వళంద వి ఒకానొక పట్టణము

గీ ఈడము వళంద బందర యింగిలీసు, కలము మొదలైన పేఁటల గారలెల్ల సౌరభద్రవ్యములు బేర సారమాడఁ, బిలువనంపిరి తమ తమ పేఁటలకును హంస. 1. 112.

వళాగ్రము వి. ఒకజాతి వక్క, క్రముక భేదము. (శ. ర.)

వళావళి వి. కుతూహలము, వేడుక

ఉ అంబురుహాక్షి నాసిక నిజాన్వయ శత్రువుఁ జంపక ప్రసూనంబుఁ గరంబు గెల్చుట మనం బునఁ బెట్టి తదీయపార్శ్వయుగ్మంబున నిత్య

సేవకతఁ గ్రాలెడు సీతుణతార కాఖ్యరో, లంబ
కదంపతుల్ పెను వళావళి నెంతయు సంభ్ర
మించుచున్. ప్రభా 2. 70

2. విజృంభణము

చ అళులకు డాఁగుటో హాల హాలాహల భీకర
మత్తకోకిలా, వళులకు డాఁగుటో విపులవైరి
మదాళుల నేయుని వ్వళా, వళులకు డాఁ
గుటో ... భామమ 3 26

సీ కినిసి మాటలు నేరవనుచు శిక్షించితే చిలుక
కేటికి వళావళి యొనర్ప ... వేం పంచ
4. 173

3 చప్పుడు, ధ్వని

సీ అంచనేతెంచు రాయంచజాడ నదల్చు కళుకు
టందెల వళావళులతోడ .... ఇందు 3 27

వళుకు వి 1 తగవు, వివాదము

చ చిలుకకు మావికిం బగలుసేయకురే లత కూన
లారవే, వళుకులువచ్చు మీఁద బలవంతుఁడు
కంతుఁడు . కకు 1. 130.

ద్వి మనవారి వళుకు సమ్మతిసె తీర్చెదను ద్వి.
పరమ 6. 477

2 అపవాదము.

గీ చుట్టముల కెల్ల వళుకులు గట్టి యురక, ప్రజకు
బందెలు గొల్పగఁ బ్రౌఢుఁడీవు, పాములకుఁ
బాలు పోసినపగిది నీకు, మేలు చేసినఁ
బొమ్మింకఁ జాలు భద్ర శేష 3 192.

వ. ఎదురువారలు బలిమి వళుకులు వైచి పంత
ముల కొలారిక లంపెడి జిత్తులును ... ప్రబంధ.
1. 78.

3 మోసము

ద్వి. ... అమ్మోని వల్లభుఁడు, దిచ్చరి యగునట్టి
దీని మాటలకు, వచ్చెనా నిలువెల్ల వళుకుల
పుట్ట ... ద్వి పరమ 4. 337 పా

సీ. అనుమానమైన వాఁడర్థంబు లిచ్చిన వళుకుగా
నెంచు విశ్వాసపడఁడు ... నీతి. 76.

విశ. వదులైనది

సీ. సెట్టి చేతంగొని చేతడియారదే ముక్కెర పడి
లమే. ముకురవదన, యొరవుల సొమ్ము వారిడి
వది వళుకింత యిటుల చేవిచ్చకే చటుల నయన,
సిమీఁది చూపె మన్నె కొమాళ్ళ కొకవింత
గుట్టుతో నుండవే కుందరదన రావి. 6 66.

వశ నం. వి అ. స్త్రీ. 1 స్త్రీ, ఆఁడుది. 2. భార్య
3 కూఁతురు 4 భర్తతోఁ బుట్టినది ఆఁడుఁబడుచు,
ననంద. 5 ఆవు 6. గొడ్రాలు, వంధ్య
7. గొడ్డావు 8 ఆఁడేనుఁగు, కరిణి.

వశంవదుఁడు నం విశ. (అ అ అ) విధేయుఁడు,
లోఁబడినవాఁడు

వశక్రియ నం. వి. అ స్త్రీ జయించుట, లోబఱుచు
కొనుట.

వశగ నం. వి ఆ స్త్రీ విధేయురాలగు భార్య, చెప్పి
నట్లు చేయు పెండ్లాము

వశగుఁడు నం విశ (అ అ అ) విధేయుఁడు, లోబ
డినవాఁడు

వి అ పుం భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

వశమగు మి అ క్రి సమర్థమగు
వశముగావు=సమర్థములుగావు.

క. విను మలుక వొడమి మిక్కిలి, కనుదెఱచిన
త్రిపురవైరికైవడియీ యర్జునునందుఁ దోఁచు
చున్నది, మన మొనలున్ వశము గావు మర
లుపు మింకన్ . . భార భీష్మ 2 93

వశము నం విశ. (అ ఆ అ.) 1. లోఁబడినది, స్వాధీ
నమైనది (సమాసాంతమునందు) 2 విధేయ
మైనది, చెప్పినట్లు చేయునది 3 మచ్చిక చేయఁ
బడినది. పెంచఁబడినది 4 మంత్రతంత్రాదులచేత
వశము చేసికొనఁబడినది 5. శక్యము

క శ్రుతివిహితకర్మజాత, స్థితియోగ్యుఁడవైన
నీకుఁ జేయఁగ వశమే, యతిలోకజ్ఞాన సమ,
న్విత యతిజన కృత్య మటు వివేకింపు మెదరా .
భార శాం. 1 61

వి. అ. పుం. న 1 ఇచ్ఛ, కోరిక 2. ప్రాబల్యము,
ప్రాభవము, స్వాధీనత, లోకువ, లోఁబడుట
3. మచ్చికయగుట. 4. పుట్టుక.
పుం. వేశ్యాగృహము.

వశవర్తి నం. విశ. (న్. సి. న్.) విధేయుఁడు,
లోబడినవాడు.

విశ. పుం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

వశానుగుఁడు=వశవర్తి నం. విశ. (అ. అ. అ.)
అ. పుం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

వశి నం విణ (న్ సి న్) 1 ప్రాబల్యము గలవాఁడు 2 ప్రాభవము గలవాఁడు, లోఁబడినవాఁడు, విధేయుఁడు 3 ఇంద్రియ నిగ్రహము గలవాఁడు, ఇంద్రియములు జయించినవాఁడు

వి ఇ. పుం 1 లోఁబఱుచుకొనుట, వశపఱుచుకొనుట 2. మంత్రించుట. న పరతంత్రత

వశికము నం విణ (అ ఆ అ) ఉత్తది, శూన్యమైనది

వశిత నం వి. ఆ స్త్రీ 1.లోఁబఱుచుకొనుట, స్వాధీనపఱ్చుకొనుట, మంత్రముచే వశపఱుచుకొనుట

వశిత్వము=వశిత నం వి అ న

వశిని నం వి ఈ స్త్రీ. శమీవృక్షము, జమ్మిచెట్టు

వశిరము నం వి అ పుం ఒక దినుసు మిరియము న. సముద్రపు టుప్పు.

వశీకరణము నం. వి అ న 1. లోఁబఱుచుకొనుట, మంత్రాదులచే వశము చేసికొనుట. 2. ఆకర్షించు సాధనము లేక మరులు కొలుపు సాధనము

వశీకరించు నం న. క్రి లోఁబఱచు, స్వాధీనము చేయు.

ద్వి అరయ సజాతీయులగు వారిచేత, చిరజీవతతుల వశీకరించెదను . ద్వి పరమ 1 25 లా

వ ఇట్లు వశీకరించి యందఱం గళింద కన్యా తీర కాంతారంబుల కెలయించిన . హరి పూ 8. 13

వశ్య(శ.) నం వి. ఆ స్త్రీ విధేయురాలగు భార్య.

వశ్యము నం అ అ. న. లవంగము

వశ్యుఁడు నం విణ (అ. ఆ అ) 1. వశము చేసికొనఁ దగినవాఁడు,లోఁబఱుచుకొనఁ దగినవాఁడు 2 లోఁబడినవాఁడు, విధేయుఁడు

వి అ. పుం సేవకుఁడు, భృత్యుఁడు

వశౌషధము నం వి అ న పెట్టుమందు (శ ర)

వషట్కారము నం వి అ పుం వషట్ అని యుచ్చరించుచు హవిస్సును హోమము చేయుట

వష్క(స్క)యము నం వి. అ పుం ఏఁడాది యీడు గల దూడ, తఱపిదూడ,

వష్క(స్క)యి(య)ణి=బష్కయిణి నం. వి ఈ స్త్రీ. చిరకాలముక్రిందట సీనిన యావు, తఱపి దూడగలయావు

వస[1] వి (నం వచా) ఓషధీ విశేషము, ఉగ్ర గంధ (వృ వి)

చ . లేజవరాలు చెక్కుఁ గీటిన వసవల్పు బాలకుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్చునే .. నైష 1 17

క . చెక్కడిచిన వసరాలెడు, నిక్కము వాకోలుతలకు నిలువఁగఁ గలవే ... విక్ర. 6 88.

గీ విట్టు మొరసెదు వస త్రాగినట్టు ... సీతా 3 29

(వ్యవ) వసతాగిన పిట్ట

వస[2]=వసము విణ శక్యము, వశము. (నం. వశః)

క .. అలగంగ నిసుక నెప్పటి,వలె ఘటముంజేయఁ బోయి వసగాకున్నన్ ... దశా 6 77

క తన కాస్త్రియైన తానము, లనియని వసకాక కాఁక వఱివిహ్వలుఁడై, మునియున్న ... సమీర 6. 218

ద్వి రసికుండ వేనియు వసదక్కి యాత్మ, నుసిలిన మఱిమీఁద నోరెత్తఁ గలవె . . పండితా. పురా 114. పొ

వస నం వి ఆ స్త్రీ 1 మజ్జ, క్రొవ్వు, కరఁగిన క్రొవ్వు 2 మెదడు, మేదస్సు

వసంత వి. రాగవిశేషము

సీ గౌళనారాయణ గౌళవసంతవరాళి పున్నాగవరాళి శంక, రాభరణము ... రామక్రియయు మేళ రామక్రియ వసంతసామంత శుద్ధ వసంత మధ్య, మాదులు. ప్రబంధ 1 96.

వసంత కుసుమాకరము నం వి అ. పుం. ప్రమేహములను బోఁగొట్టెడి యౌషధవిశేషము

వసంతగంధము నం. వి అ పుం తుంగవృక్షము (లా ని.)

వసంతఘోషి నం. వి న్ పుం కోకిలము, కోయిల. (లా ని)

వసంతజ నం వి ఆ స్త్రీ 1 వాసంతి, మాధవీలత, బండి గురివెంద (వృ వి) 2. వసంతోత్సవము.

వసంతతిలక నం వి ఆ. స్త్రీ (ఛంద) ఒకానొక వృత్తము.

వసంతతిలకము నం వి. అ న (ఛంద) వృత్తభేదము ప్రతిపాదమునను వరుసగా త, భ, జ, జగణములు రెండు గురువులును పదునాలు గక్షరములుగల యొకానొక వృత్తము

వసంతదూత నం వి అ పుం 1 కోకిలము 2 చైత్రమాసము, 3 హిందోళ రాగము (దీనిని శిశిర వసంత ఋతువుల సంధిని పాడుదురు) 4 చూతము, మామిడి చెట్టు

వసంతదూతి నం వి ఈ స్త్రీ 1 పాటలీవృక్షము 2 ఆఁడు కోకిల 3 మాధవీలత, బండి గురివెంద తీఁగ.

వసంతద్రుమము నం వి అ పుం ఆమ్రవృక్షము, మామిడిచెట్టు.

వసంతపంచమి నం వి ఈ స్త్రీ మాఘశుక్ల పంచమి.

వసంతబంధువు నం వి ఉ. పుం మన్మథుఁడు

వసంతము వి. పసుపు సున్నము కలిపిన యెఱ్ఱని జలము

రగడ . . సతతమును గంధపు వసంతములఁ బంతములు, వ్రతులకును నయ్యే రసవంతములు కాంతములు .. రాఘు 2 6

క. అంతట నాగసరంబుల, నింతులు తానముల మిగుల హెచ్చింపుచు సామంతము పరవన్ బువులువ, సంతములోను గనుఁగొనుచుఁ జనుదే మఱియున్ యయా 4 158

సీ. మొవమున కెగయు చన్గవపైని నునుమోవి తళుకు గుంకుమవసంతములు చల్ల దశా. 2 278

జ వసంతములాడు.

వసంతము నం వి అ పుం. 1 చైత్రవైశాఖ మాసాత్మకమైన యొకానొక ఋతువు 2 (సంగీ) రాగ విశేషము 3. అతిసారము, రోగ విశేషము

వసంత(మా)ములాడు అ. క్రి (వసంతము+ఆడు) వసంతము చల్లుకొను

చ . ఇందఱము ధన్యులమైతి మటంచుఁ బుట్టముల్, చపలతఁ ద్రిప్పి పువ్వుల వసంతములాడుచుఁ బాడుచున్ గత,త్రపులయియాడుచుం బ్రజలు దద్దయుఁ బండుగ సేసిరెల్లెడన్ ... భాగ. 9 318

స క్రి చల్లుకొను

గీ తగవుదప్పని జగడమీ తరుణులందు, నూటివడె మేలుమేలని జోకఁ జెలులు, సరసమాడంగ విరుల వసంతమాడి, రా లతాంగులు పంకేరుహాక రమున. కవిరా, 4 98,

(వసంతము, పారాణి కలిపిన నీరు వివాహాది శుభములందుఁ బరిహాసార్థము వసంతము చల్లుకొనుట యాచారము)

మ కటిస్థలిపై వేవలి మొగ్గ వ్రాలనడుగుల్ చండింప నేత్రాంబుజంబులు గన్నీట వసంత మాడ నరిగెం బూఁబోఁడి ఖేదంబునన్ ... సారంగ 3. 44.

(ఇట స్నానముచేయుట అనిభావము)

వసంతయోధుఁడు నం వి అ పుం. మన్మథుఁడు.

వసంతవిలాసములు నం అ పుం వి బ వస్త్ర విశేషము

వ . నాగబంధంబులును బూజాబంధంబులును జలపంజరంబులును కామవరంబులును ... ద్రౌపదీ స్వయంవరంబులును ... వసంత విలాసంబులును రత్న కీలితంబులును .. ధరియించి ద్వా 3 206

వసంతసఖుఁడు నం వి అ పుం మన్మథుఁడు

వసంతావతారము నం వి అ పుం వసంత ఋతువు రాక, వసంతప్రారంభము

వసంతుఁడు నం వి అ పుం 1. మన్మథునికి సహచరుఁడుగా నెంచఁబడెడు నొకదేవుఁడు 2 నాటకములందు విదూషకుని మాఱుపేరు

వసతి నం వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 వసించుట, ఉనికి. 2. వాసస్థానము, ఇల్లు. 3 ఆస్పదము, స్థానము 4 శిబిరము, మార్గమధ్యమున నాఁగెడి బస. 5 రాత్రి 6 జైనమతము

వసథము నం. వి అ న 1. బస, మార్గమధ్యమున ఆఁగెడు చోటు

2 పిట్టగూడు

వసది వి (నం వసతిః) బుద్ధాలయము

ద్వి అరయ నేకాంత రామయ్య శాపమున, నదివల్బులూరి వసది గూలినట్లు . పండితా మహిమా 257

ద్వి వసదులన్నియు వ్రచ్చివైసించెగాదె .. బస. పు 144. పా 15 పం.

వసనము నం వి. అ. న. 1. వసించుట, బస చేయుట.

2. ఇల్లు, గృహము 3. బట్టలు ధరించుట. 4. వస్త్రము, బట్ట. 5. స్త్రీకటిభూషణము, మొలనూలు మొ.

వసనాభి వి విష విశేషము. వత్సనాభి (ప్రా ని.)

వసపడు అ క్రి (వసము+పడు) శక్యమగు

క. వసుధం బుత్త్రాదిక దు,ర్వ్యసనము సైతమును దండ్రి వారించుటకున్, వసపడదఁట మఱి రాజ్య, వ్యసనము వారింప నెంత వాఁడెవ్వాఁడున్ ఆము 4 192.

వసపోవు అ క్రి (వసము+పోవు) శక్యమగు, వశమగు.

సీ. పవిచేత వసపోనిదివిజేంద్రరిపుతపోవితతికి నిది గదా వేటువిత్తు .. చం రా 3 45.

మ. ... ఎదిరింపన్ వసపోక భీతిలిరి దేవేంద్రాదు లుర్వీశ్వరా ... ఉ రా 4. 326

సీ. వడిగాలి వడినిల్వ వసపోక బలితంపుసరిపెణల్ దువియ వేవరక నిగుడు ... శుక. 1. 170

(దీనికిఁ బ్రాయికముగా వ్యతిరేకార్థమునందే ప్రయోగము కానవచ్చుచున్నది)

వసము=వస[2] (సం. వశ) 1 వి అధీనము

ద్వి. కసిమసంగిన శత్రుగణముల జముని, వసము చేయుచు బరవసము చూపుచును .. ద్వి పరమ. 6 465. పా.

వ. వల్లియలువైచి కోడెలం బట్టి పెనచి కారూళ్ల జట్టి కాలుబకు వసంబుచేయు బరవసం బెసంగ. హరి. పూ. 5. 142.

సీ. వెనరాహుతులతోన వసమఱిహయములు గెడసి యొయ్యెడలను బుడమిఁ గప్పె. భార. అర. 6 225.

(వసములు=స్వాధీనత తప్పు)

క. అనురజవని కదునార్తిని, వసమఱి యిట నేయఁదగునె వాసవ యనఁగా .. హరి. పూ 1. 86

చ. తరుణియొకర్తు కంఠమునఁ దాల్పఁగఁ దావ సమేదిహారముల్, కరములయందుఁ బూని పతిఁ గగ్గొనవచ్చె రయంబుమై... కవిక. 3 152.

2. శక్యము

క. అసమాలంబమశబ్దము,రసగంధస్పర్శరూప రహితంబగుటఁ, బసరిఁచు నింద్రియములకు, వసంబుగాదొందఁ బరమవస్తువు పుత్రా. భార శాం. 4 174.

మ ...కుమతధ్వాంతార్క బింబంబుదు,ష్ప్రిసహం బెవ్వని చక్ర మట్టి హరికిం బ్రత్యర్థియై నిల్వఁగా, వసమే యెంతటివానికిన్ వెఱకు వవైరస్యముం బూనఁగన్ హరి. పూ 3 215.

గీ. దుసికిలఁగఁ గాదె సవరింప వసముగాక, పుష్పబాణుని చెఱకువి ల్పుడమిఁ బడియె ఆము 2 65.

జ. వసపడు, వసపోవు.

వసల(లా) వి కొయ్యకు అదుకు వేసెడికొయ్య (శ ర, వా)

వసార(రా) వి పంచోది. (శ. ర వా)

వసాచప్పట సం. వి. అ స్త్రీ మెదడుముద్ద

వసాఢ్యము సం వి అ పుం. శిశుకము, ఒకజాతిచేప.

వసాపాయి సం వి న్ పుం. కుక్క

వసి[1] వి. 1 కొనచెక్కినకొయ్య, కొయ్య.

ఆ ఉరులు జిగురుగండె దెరలును బోనులు, వారువారెనలును వసులుగనులు మిల్లువలలు పేట్లు గోళ్లు దీమంబులు, నాదిగాఁగఁ దెచ్చిరాటవికులు. పి. శకుం 1. 116

సీ. వసులుగనులుపోగు వాలువెంట్రుక త్రాళ్ల బలువిండ్లునమ్ములు బల్లెములును ... హరిశ్చ 2. 6.

సీ. వెన అంపమున నిడ్డ వసిగఁ గొన్నిటని సుమంతులుగా మఱుమాడియాడి ... భార విరా 5 35

2. మొనమీఁదుగా నాఁటిన మేకు

చ. లసికిరి జోదులగ్గలికలగ్గల కెక్కినఁ గుంతపంక్తులన్, వసుమతిఁ గూల్చియున్ గదల వైచియ గత్తుల వ్రక్కలించియున్, వసుల వధించియున్ ముసలవర్గములం బడ మోది వాలుకల్, మఃలకవేసి వంచియును మందులతిత్తులు గాల్చివైచియున్ రావి. 5 31.

సీ. . వసిగసిమేనక వసుధశంకు

గీ. .. భేద నామంబులగుచు శోభిల్లుచుండు అం భా 2. 218

3 ముల్లు.

సీ ములు వసియనఁగను జెలఁగుఁ గంటక సంజ్ఞ .. ఆం. భా 2 38

ఆ విరహిణీజనంబు వీఁడెపో నొప్పించు వసుల మూట యిట్టి వానిఁ బట్టి, పగలు తీర్తమంచుఁ దొంగఁజేనిఁ బొంతురు, నగరి సౌధశృంగనలిన ముఖులు 'రామా 1 143

4 ప్రాపు, ఆశ్రయము, అవలంబము

క. చెందిన తత్పుణ్యము వసి,గం దరుణీయుండు మింకఁ గల్పతఁయమో, నందాక బ్రహ్మ లోకము, వం దవ్యయదివ్యసుఖసమన్విత వగు చున్ ... కై. శ్రీరంగ 4.793

జు : వసికొయ్య

వసి^{2} విణ మిక్కిలి. (వాడు, వాలు, తాఁకు మున్నగు వానికి ముందుఁ గానవచ్చుచున్నది.)

క జెడిదమగు నెండసోఁకునఁ, దొడిమలు వసివాడి ననలు దొరఁగె లతల నెల్లెడ .. పారి 4. 19

క. ఒడలున్నవసివాళ్ల వాడన్, వెడయూర్పు నిగిడ్చ . సారంగ 2. 216

జ వసియాడు, వసియార్పు, వసివాడు, వసి వాళ్లు, వసివాళ్లువాడు

వసి^{3} వి (సం వశము) ఉత్సాహము, పూనిక

వ ... ఇవ్విధంబున నయ్యూర్వసియు వసి మాలఁ జెనంగి .. హర 7 134

ద్వి వసిగుర్చు కృతులు వా వడ్లను బెరుగు, బిసుగు చందపు బిలిబిలికృతుల్ కృతులె పండితా దీక్షా 6. పా

జ వసిగొను

వసి సం వి ఇ పుం. 1. వస్త్రము, బట్ట 2. వాస సావము ఇల్లు 3. ఉనికి

వసి(యి) ంచు సం. అ క్రి ఉండు, వడు

క. వినుచిల్ల యిడిన యాయుధ,మును విషలిప్తమగు శస్త్రమును నెట్టి యమి,త్రునిపైపై వఁ బ్రయో గిం,చిన వరపతి నరకమున వసించు నృపాలా భార శాం 2. 420.

ద్వి. ఆపురి నెలకొనిచిరాబ్దములు, వసియించి యటమీఁద వసుధపైఁ గలుగు, నసమాత్ర గురుని దేహములఁ దీర్ఘములఁ, గనుఁగొంచు . ద్వి పరమ 3 171.

ద్వి బసవేశ్వరుండు నశ్వాలుని యంద, వసియించి సత్యంబు వరదుఁడై యునికి ... పండితా పురా 168. పా.

వసికొ(గొ)య్య వి (వసి+కొయ్య) వి కొనచెక్కిన కొయ్య.

సీ. పందిళ్ళు వెట్టించి పైఁగొమ్మ లెగయించి గుండు దూలము వసి కొయ్యఁ గూర్చి . . ఉ హరి 2 92

సీ మనక తిత్తులు తుంగకసవు చాపలు వసి గొయ్యలు జనప మోకులును వలలు ... చెన్న 2 204

వసిగొను అ క్రి (వసి^{3}+కొను) పూను, ఉత్సహించు.

ద్వి వసిగొని హరియు దేవతలు నెత్తంగ, వెసనోపి రేయక వినిహిత తృణము . బస. పు. 6 899 పం.

ద్వి. కదవుమో పుత్తమాంగమున నుండియును, వసి గొని పై మర్లఁ గసవు క్రిందటను, వరదనారగ మీఁద వానయుఁ గురియ . పండితా దీక్షా 50 పా.

ద్వి బసవతీర్థం బేఁగు వరస యనంగ, వసిగొని యిలఁ గ్రిక్కిటిసి వచ్చువారు ... బస పు. 2 145

వసితము సం. విణ (అ ఆ అ) 1 ధరింపఁబడినది 2 నివసించుచున్నది. 3 నిలువచేయఁ బడినది (ధాన్యాది)

వి అ న నివాసము, ఇల్లు

వసియాడు (వసి^{2}+ఆడు అ క్రి. మిక్కిలి తిరుగు

సీ వ్రచ్చి వందలలాడు వాహరిపులఁ .

గీ. జెంపి వసియాడు శశములగుంపుకుటికి, చించి చెండాడు కణుజుల . దుష్యంత భూప .. పి శకుం 2 12.

వ . వసియాడు చిన్ని యడుగులతో . ఉ రా. 4 221.

వసియార్పు వి (√ వసియాడు) మిక్కిలి యాడిం చుట

మ జిగురంబళ్ళ పెనంబులున్ దిలరస స్నిగ్ధోష్ణ కుంభంబులున్, పొగ బాణంబులుఁ జిచ్చుబుడ్లు వసి యార్పుందారు ఖండంబులున్ ... రంగా, 3. 38.

వసిరము నం వి అ న సముద్రపుటుప్పు

వసివాడు అ. క్రి (వసి² + వాడు) మిక్కిలి వాడు

క. ఏవంవిధఘనసాత్త్విక, భావావృతి నా లతాంగి భావోదిత లజ్జావనతానన నీరజ, యై వసివాడంగఁ జెలులు వాసనొన్ముఖులై చంద్రా 5. 28

చ చెదరిన ముంగురుల్ తరుచు చెమ్మటఁ దోగిన తళ్కుఁ జెక్కులున్, వదలిన కప్పుఁ గొప్పు వసివాడిన మే నొకయింతజాఱు ప్రయ్యెద యసియాడు లేఁగవును నిట్టటుఁ దొట్రిలు పద్వయంబుఁ జెల్లొదవెడి యూర్పులుఁగల తలో దరిఁ గన్గొని రాముఁడిట్లనున్. ఉ రా 6 65.

ఉ తేలెడు కన్నుదోయి వడదేరెడు ముద్దుమొగంబు సారెఁ గ్రె,వ్రాలెడు గొప్ప కొప్పు వసివాడెడు నన్నువకౌను కాఁకలం, దూలెడు లేఁతమేను నయి తొట్రిలు నమ్మగనాలి .. పాండు 3 65

వసివాళ్లు వి బ (√ వసివాడు) మిక్కిలివాడటలు

గీ కందకుండంగ వసివాళ్లు జెందకుండ, వొగలకుండఁగ శిఖరులు దగలకుండ, ననుచు ఁతి రాజ పూజనాయత్తచిత్త, కలనఁ బుష్పాపచయసమున్త్కంఠలగుచు చంద్రా 4. 233.

సీ. లివహత్తి లిగికౌఁగిలింతల వసివాళ్ళఁ గనుపట్టు నెమ్మేను గప్పి కప్పి ఉ. హరిశ్చ4 49

వసివాళ్ళ(ళులు)వాడు (వసివాళ్లు + వాడు) అ క్రి మిక్కిలివాడు

క. వసివాళ్లువాడి యప్పుడు, వసంతసమయంపు టెండవలనన్నెటివోఁ, గనుగందలు గందిన నవ, కుసుమలతికవోలె మిగులఁ గోమలి యొప్పెన్. కళా. 4. 106.

మ ... అప్పన మెవ్వాఁడో యొకఁడు రాత్రి సురతప్రౌఢిం దనుం దేల్చినన్, వసివాళ్వాడుచు వచ్చుచున్నయది కర్ణాటాంగనఁ జూచితే .. క్రీడా 1. 86.

సీ. క్రొవ్విరులెనఁగి , వీఁగారుచనుఁగవ వ్రేఁగునఁ గౌఁదీగవడుపసివాళులు వాడుచుండు ... కు సం 8 9.

వసి(శి)ష్ఠుడు నం వి అ పుం బ్రహ్మమానస పుత్త్రులలో నొకఁడును, సూర్యవంశపు రాజులకు గురువు నగు ఋషీశ్వరుఁడు. (సప్తర్షులలో నొకఁడు)

వసుంధర నం వి ఆ స్త్రీ భూమి.

వసు(సూ)కము నం వి అ పుం 1. అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు 2 అగిసె చెట్టు

న 1 సముద్రపు టుప్పు 2 భూమి నుండి త్రవ్వి తీయఁబడిన యుప్పు

వసుకీటము నం వి అ పుం. బిచ్చగాఁడు, యాచకుఁడు.

వసుద నం. వి ఆ స్త్రీ భూమి

వసుదేవత నం వి. ఆ స్త్రీ 1 ధనిష్ఠానక్షత్రము 2 నవమీ తిథి, పక్షములలోఁ దొమ్మిదవ దినము ఇట్లే వసుదేవ్య

వసుదేవుఁడు నం వి అ పుం యదువంశస్థుఁడైన శూరుఁడను నతని పుత్రుఁడును, శ్రీకృష్ణుని తండ్రియునగు క్షత్రియుఁడు (కుంతీదేవి సోదరుఁడు.)

వసుధ నం వి ఆ స్త్రీ 1 భూమి 2 నేల, ప్రదేశము

వసుధాధరము నం. వి. అ. పుం పర్వతము, కొండ.

వసుధాధిపుఁడు నం వి అ పుం రాజు, పుడమిఱేఁడు

వసుధానగరము నం వి అ. న వరుణుని పట్టణము

వసుప్రభ నం వి ఆ స్త్రీ అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి.

వసుప్రాణుడు నం వి అ పుం అగ్ని.

వసుమతి నం వి ఈ. స్త్రీ భూమి,

వసులు అ క్రి తొలఁగు, అపసరిల్లు (శర) జ. వసులపాతర

వసులపాతర వి (వసులు + పాతర) ఒకజాతి పందెపు కోడిపుంజు (ఆ పుంజులవంటి వారు)

గీ వసులపాతరలై వీరుమసులనీయరు... సారంగ. 2 127

(ఇట "వసులపాతర" వంటివారు. అని భావము)

వసువు నం విజ (ఉ) 1 మధురమైనది. 2 ఎండినది.

వి ఉ న. 1. ధనము 2. రత్నము 3 బంగారము 4 నీరు 5 పదార్థము, ద్రవ్యము 6 సైంధవ లవణము 7 వృద్ధియనెడి మందు దినుసు 8 ఒకజాతి సీమ చిక్కుడుగింజ

పుం. 1. ఎనిమిది సంఖ్య 2 కుబేరుఁడు 3. శివుఁడు 4 అగ్ని 5. వృక్షవిశేషము, అగిసెచెట్టు 6 మడుగు, జలాశయము 7. కళ్లెము 8 పలుపు 9 ఉరిత్రాడు 10 కిరణము. 11. సూర్యుఁడు బ అష్టవసువులు అపుఁడు, ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, ధరుఁడు, అనిలుఁడు, అనలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, ప్రభాసుడు అనువారు

స్త్రీ 1 కిరణము 2 ప్రకాశము, కాంతి 3. వృద్ధియనెడి మందు దినుసు

వసుశ్రేష్ఠము నం వి అ న 1 మేలిమి బంగారము. 2 వెండి, రజతము

వసుషేణుఁడు నం వి. అ పుం 1 విష్ణువు 2 కర్ణుఁడు

వసూక నం. వి ఆ స్త్రీ లంజె, అంకులాఁడి.

వసూలు వి (త హిం వసూల్, క వసూలు) జమ, పోగుచేయుట. (శ ర, వా.)

వస్కరాటిక నం వి ఆ స్త్రీ వృశ్చికము, తేలు.

వస్తము నం వి. అ. న వసతి, నివాసము

పుం ఛాగము, మేఁక

వస్తాదు వి. 1 జెట్టి.

సీ బిరుదు వస్తాదులఁ బేర్వేర నాడాడ ముస్తాదుగా నిల్వఁ గుస్తరించి ... రంగా 2 198

2. ఉపాధ్యాయుఁడు, యజమానుఁడు (శ ర)

జ. వస్తాదుతనము

వస్తాదుతనము వి (వస్తాదు+తనము) బఁటుతనము.

గీ. రవివికసనంబు లేనట్టి దివస మేల, ధైర్య మొదవని వస్తాదుతన మదేల. వేణు 42.

వస్తి నం వి ఇ స్త్రీ. 1 వసతి, నివాసము 2 పొత్తి కడుపు 3 పొత్తికడుపు చుట్టు నుండెడి యస్థిపంజరము, వస్తికము 4. మూత్రాశయము, ఉచ్చతిత్తి 5 చిమ్మనగొట్టము

వస్తిమలము నం. వి అ న మూత్రము

వస్తిశోధనము నం వి అ న మూత్రాశయమును శుద్ధిచేసెడి మందు, మూత్ర వర్ధకమైన మందు.

వస్తుకవిత నం. వి ఆ స్త్రీ వర్ణింపఁబడు వస్తువు కన్నుల కగపడునట్లు చేయు రచనా విశేషము

క. భారవియు వస్తుకవితను, భారవియును బరఁగి రుదయపర్వతశిఖరా, గ్రారోహణేంద్ర కీలన, గారోహణ వర్ణనల జనారాధితులై కు నం 1. 20

వస్తురచన నం వి ఆ స్త్రీ శైలి, అంశముయొక్క కూర్పు, ఫక్కి

వస్తువు నం వి ఉ న. 1 సత్యపదార్థము, నిజమైన పదార్థము 2. పదార్థము 3 సొత్తు, ధనము. 4 తత్త్వము, స్వభావము 5 వస్తుసాధనము, కారణము 6 నాటకము నందలి యితివృత్తము, కథాంశము 7 వస్తుసారము 8. కల్పన, పన్నుగడ

వస్తూపమ నం వి ఆ స్త్రీ ఉపమాలంకార భేదము, ధర్మలుప్త

వస్త్యము నం వి అ న ఇల్లు, గృహము

వస్త్రకుట్టిమము నం వి అ న 1 పటగృహము, డేరా 2 గొడుగు

వస్త్రగృహము నం వి అ. న పటగృహము, డేరా.

వస్త్రగ్రంథి నం వి. ఇ పుం నీవి, పోఁకముడి

వస్త్రనిర్ణేజకుఁడు నం వి అ పుం. బట్టలుతుకువాఁడు, చాకలి

వస్త్రపుత్రిక నం వి ఆ స్త్రీ ఆటబొమ్మ

వస్త్రపూతము నం. విణ (అ అ అ) గుడ్డతో వడియఁగట్టఁబడినది, వస్త్రగాలితమైనది

వస్త్రభేదకుఁడు నం. వి అ పుం. బట్టలు కుట్టువాఁడు, కుట్టుపనివాఁడు

వస్త్రభేది=వస్త్రభేదకుఁడు నం. వి న్ పుం

వస్త్రము నం వి అ న 1 బట్ట, వలువ 2 దుస్తు, ఉడుపు

వస్త్రయోని నం. వి ఇ. పుం వస్త్రములకు సాధనమైన దూది, ఉన్నె, పట్టు మొ

వస్త్రరంజనము నం వి అ న కుసుంభము, రంగు (వాచ)

వస్త్రాంచలము నం వి అ పుం చీరచెఱఁగు, బట్ట యంచు ఇట్లే వస్త్రాంశము.

వస్త్రాగారము నం వి అ. పుం న. 1. పటగృహము, డేరా 2. బట్టలయంగడి (విల్యమ్సు)

వస్త్వభావము నం వి అ. పుం 1 సత్యములేమి, యాథార్థ్యము లేకుండుట

వస్నసము సం. వి. అ. న. కటిభూషణము, మొల నూలు, ఒడ్డాణము మొ.

వస్నము సం. వి. అ. న. 1. కూలి 2 జీతము. 3. బత్తెము 4 ధనము 5 వస్త్రము 6 చర్మము 7 మృత్యువు, చావు

పుం. న. మూల్యము, వెల

వస్నస సం. వి. ఆ. స్త్రీ స్నాయువు, నరము.

వస్నికుఁడు సం. విణ. (అ ఆ అ) కూలికిఁబని చేయు వాఁడు.

వస్వౌకసార సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 ఇంద్రుని పురము, అమరావతి 2 కుబేరపురము, అలకాపట్టణము, 3. అమరావతికి లేక అలకాపురమునకు సమీపమునఁ బ్రవహించెడినది

వహ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నది

వహంతము సం. వి. అ. పుం. 1 వాయువు, గాలి. 2. శిశువు

వహతము సం. వి. అ. పుం. వృషభము, ఎద్దు

వహతి సం. వి. ఇ. పుం. 1 ఎద్దు 2 గాలి 3 మిత్రుఁడు, సలహా చెప్పువాఁడు.

ఈ. స్త్రీ. 1 నది.

వహతుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. బాటసారి, పాంథుఁడు.

వహనము సం. వి. అ. న. 1 తీసికొనిపోవుట, మోయుట, 2 పోషించుట, త్రోచుట 3 ప్రవహించుట 4. బండి మొదలగు యానము. 5 ఓడ, పడవ

వహము సం. వి. అ. పుం. 1. మోయుట, తీసికొని పోవుట. 2 పోషించుట 3 ఎద్దుమూఁపురము, వృషభస్కంధము 4. బండి మొదలగు యానము 5 అశ్వము 6 వాయువు 7 బాట, మార్గము. 8 పదము 9. నాలుగు ద్రోణముల పరిమాణము 10. ప్రవాహము

వహి[1] వి. 1. విధము.

ఉ. వంటవలంతినోముగమి వంటవహిన్ రహిమించువాని వాల్గంటివడిన్ హరించి తెలుగంటి వజీరుల త్రుళ్లడంచెదన్ .. చం. రా. 5 56

చ. గెలిచివగెల్పు లర్థితతికిన్ దిన మిచ్చిన యీవులన్ వహుల్, తలఁచిన విక్రమార్కు లోకలక్షయుఁ గర్ణులు కోటియుంగదా, కలిగిన నీడ వత్తురు విజ. వి. పీఠిక. 14.

సీ. మకరవైఖరి వైరినికరంబు చెలరేఁగ వనజనాథుఁడు వార్ధి వహి వహించె ... ఉ. రా. 2 50.

2. ప్రసిద్ధి

ఉ. అన్వహమున్ బ్రవృద్ధమగు నంబుజనాథ పదారవిందభక్తి న్వహికెక్కుచున్ వసుమతీ సురవంశవతంస మెల్ల వార్యు న్వినుతింపఁ బెంపెసఁగుఁ బ్రోది యొనర్చుచుఁ దల్లి తండ్రి వెంగ,దు న్విధానురూపతను దోహదభోజనపూజనాదులన్ పాండు. 2. 12.

ఉ. లక్షణ లక్ష్యకోటి వదిలంబుగ మేటికవుల్ నుతింప శ్లోదక్షమసంస్కృతాంధ్ర కవితా పదవిన్ వహికెక్కి శబ్దవైచక్షణిమించు నన్నని విశారదుఁడై తగు తిక్కయజ్వ .. వాల్మీకి. 1 11

రగడ .. మంచు ముంచుకొన మావులుస్రుక్కెన్, మంచినీళ్ళరుచి మహి వహికెక్కెన్ బహు. 2 13

వహి[2] వి. (క. బహి) లెక్క పుస్తకము 2. పుస్తకము (శ. ర)

వహి(యి)ంచు సం. వ. క్రి 1. మోయు.

క. మహనీయ భవత్పదవీ, మహితుండై నహుషుఁడేచి మదమున ధర్మ, స్పృహదక్కి తన్ను నిప్పుడు, వహియింపఁగ సన్మునీంద్రవర్గము బనిచెన్. భార ఉద్యో 1 195

2. పొందు, ప్రాపించు

క. విహంతాళుండై లజ్జామహితంబగు నాళదొఱఁగు మదితో సకల, స్పృహయును నెవ్వని యందును, వహింపని యతుల మైనవ్రతముం బూనెన్ భార. శాం. 3 165

క. చైతన్యశక్తి బురుష స్వమేతత్వవిశేషమువ వహించుఁ బ్రకృతి తజ్జాత యగును బుద్ధి తదుద్భూత మహంకార మదియుఁ బొరయుం జిత్తున్ భార. శాం. 4 270

3 అవలంబించు

ఉ. ఏమెయినైన వంచన వహించి తొలంగుట మత్ప్రమిహితంబు .. భార. విరా. 1 177.

వహించేకొను (వహించు + కొను) సం. అ. క్రి. పక్షమవలంబించు.

ఉ. ఏ నటు వేఁటఁ బోవఁ గని యిందులకున్ వెఱు కావఁగింజ యం,తైనను లేక చేయనగు నా తగు నా యన కేఁతచేసెనే, వానికిఁగా వహించుకొని వచ్చితివా సారఁగ 3 69

వహి(త్ర)కము నం వి. అ న ఓడ, పడవ.

వహే(హై)డకము నం వి అ పుం విభీతకము, తాండ్ర చెట్టు.

వహ్ని నం వి ఇ పుం 1. అగ్ని, అగ్ని దేవుఁడు. 2 జారరాగ్ని. 3. నల్లజీడిచెట్టు 4. చిత్రమూలము 5. రేఫము 6 యాజకుఁడు

వహ్నికరము నం విశే (అ ఈ అ) 1. నిప్పంటిం చునది (గలకొనఁ జేయునది 2 జారరాగ్ని వృద్ధి పొందించునది.

వహ్నికాష్ఠము నం వి అ న. దాహాగురువు, ఒక విధమగు అగురు చెక్క

వహ్నిగంధము నం వి అ. పుం 1 ధూపము. 2 గుగ్గిలము, యక్షరసము

వహ్నిగర్భము నం వి అ పుం 1. శమీవృక్షము, జమ్మిచెట్టు 2 వెదురు (వృ వి)

వహ్నిదీపకము నం వి అ పుం కుంకుమ పువ్వు.

వహ్నినామము నం వి న. పుం 1 నల్లజీడి చెట్టు. చిత్రమూలము (వృ వి)

వహ్నిబీజము నం వి అ న 1 బంగారము 2 నిమ్మ చెట్టు, 3. జీరకము, జీలకఱ్ఱ, 4 రేఫాక్షరము

వహ్నిభోగ్యము నం వి అ న ఘృతము, నెయ్యి

వహ్నిమిత్ర(త్రుడు)ము నం వి. అ పుం వాయువు

వహ్నియిచ్చు మి అ క్రి అగ్ని సంస్కారముచేయు

క వలుమాఱును రామికి ను,త్తలపడియెను దాన నిట్టిదళ నతఁడొందెం, జెలియగుట నితనిదొక్కటకు, నలఘువిధిన్ వహ్నియిచ్చి తది మేలకదా భార శాం 3 515

వహ్నిరేతస్సు(ము) నం వి స్ పుం. బంగారము

వహ్నిరేతుఁ(తసుఁ)డు న. వి. అ పుం శివుఁడు.

వహ్నిలోహ(క)ము నం. వి. అ న 1 తామ్రము, రాగి, 2 కంచు, కాంస్యము (వా చ.)

వహ్నివర్ణము నం వి అ న. ఎఱ్ఱకలువ, రక్తో త్పలము.

వహ్నివల్లభము నం వి అ పుం. గుగ్గిలము.

వహ్నిశిఖము నం. వి అ న 1 కుంకుమపువ్వు. వ 2 కుసుంభము, ఒక విధమగు రంగు.

వహ్నిసంజ్ఞకము నం వి అ పుం చిత్రమూలము

వహ్నిసఖుఁడు నం వి అ పుం వాయువు

వహ్యము నం వి అ న 1 రథము, తేరు. 2 పాలకి, బండి మొదలగు యానము

విశే (అ ఆ అ) 1. వహింపఁదగినది, మోవఁదగి నది 2. కొనిపోఁదగినది.

వహ్వా అవ్య ప్రశంసను దెలుపును అరరే, బళి అహహా

మ అరరే శౌరి బళి ధ్రువుం డహహా శక్రా త్ముఁడు వహ్వా తలో, దరి ప్రహ్లాదుఁడు మేలు వరాహ 8.93

వా

వా = వాయి వి (నం వాక్) 1 మాట

సీ. ఎదిరివా ఖండించు టిది దెప్పరము సుమ్మి జలగ జంపులు జోగి జంగకోలము. హర 2. 51

2 నోరు

గీ వాకల దటంచు నెన్నని వదరుచుండ, శిక్షఁ జేయక యుంట యుపేక్షగాదె. వాల్మీకి. 3 23

క. నా పేరు శంభుమిత్రులు, వాపారము విద్య లెల్ల వవజాసనుఁడున్, నా పాటిగాఁడు .. సుద. 2. 28

చ .. ఇప్పుడు నరుఁ గాంచి మీ రతని పోటును తించుచు భీతి నిట్లు వా, విడిచి యనేక భంగిఁ బృథివీపతి వీతిఁడిఁ జేయు టొప్పునే ... భార. విరా. 4 200

3 ఆహారము.

ఉ అప్పుడు దేవదారువిపినాంతరసీమవసించు సంయ ముల్, విప్పగు భూమివన్నము ఫలింపక చెట్టులు నెండిపోయె వా,తప్పినఁబోవుఁ బ్రాణములు తప్పదురం డని మున్ను గౌతముం, జెప్పఁగ విన్న వారగుటఁ జేరిరి తచ్ఛృతశృంగశైలమున్. వరాహ 10 31.

4. నూయి గోయి మున్నగువాని ముఖము, అగ్ర భాగము,

సీ. ... సగము దుమ్మునఁ బూడి చిగిరింత వా మూయఁ జెఱఁగిన నూతిపాఁతరంబొటియల .... ఆము 6 18.

౬. ఖడ్గధార, కత్తివాదర.

ద్వి ఈ రీతి కౌశికునింద్రజాలంబొ, వాతప్పినదొ చేతివడిదప్పి చనెనొ, చూత మీతోయ మీచోద్య మీలీల, నసివోవ వచ్చు నాయసివోకయనుచు... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 2557 పం.

ఉ. . . వా,తప్పక వ్రేసె నొక్కమొగిఁ దార్కొని భీముశిరంబు వక్షమున్ ... జై భా 2 79

జ వాకట్టు, వాకలిపె, వాకల్వికాయ, వాకాటు, వాకిలి, వాకొను, వాకొలుపు, వాక్రుచ్చు, వాగంటిపులుఁగు, వాగళ, వాచఱచు, వాచవి, వాచూరు, వాతప్పు, వాదోడు, వాపుచ్చు, వాబి ఱుసు, వాయిదువు, వాయోడు, వావాఁడి, వావాదము, వావాదు, వావిడుచు

వాఃకిటి నం. వి ఇ పుం కిటకము, ఒకజాతి చేఁప, ఉలూపి.

వాఃపసభ్లి నం ఆ స్త్రీ వరుణసభ.

చ. అజుసభఁ జెప్పు మింద్రుసభ నాడుము వాఃప సభ న్గణింపుము హరి. ఉ. 6 106.

వాఃపుష్పము నం. వి అ న. లవంగము.

వాంచే = వంచు న క్రి (√ వంగు) వంగఁజేయు.

ఆ. వతులపిఱుఁద మందగతి ముక్తకేశియై, పోవు దాని ద్రుపదపుత్రిఁ జూచి, యంతఁ గౌర వేంద్రు వంతిపురంబున, వారలెల్లఁ దలలు వాంచి రడలి. భార సభా 2. 298.

మ. అనినన్ మోమురవాంచితిన్ వినయలజ్జా యత్తచిత్తుండనై . . ఉ హరి 2 21.

క తల వాంచి మగుడ మునుఁగిడె ... హరి. 1. 111

వాంఛ నం. వి ఆ స్త్రీ ఇచ్ఛ, కోరిక, మనోరథము.

వాంఛచేయు మి అ క్రి (వాంఛ + చేయు) కోరు.

సీ. ద్వీప మేలెడువాఁడు తేజస్వియై మహీవలయ మెల్ల ను నేల వాంఛచేయు ... ప్రబోధ 2. 64.

వాంఛనము నం వి అ న కోరుట, ఇచ్ఛగించుట, అభిలషించుట.

వాంఛి నం. విఅ. (న్ నీ న్) 1. కోరువాఁడు 2. కాముకుఁడు.

వాంఛించే నం న. క్రి కోరు.

గీ . అనుడు నా జిష్ణుఁ డిమ్మహోత్సవ మెఱుంగు, సెప్పఁ జిట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని, వినుము చెప్పెద నని యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి . భార. శాం 2. 429

వాంఛితము నం. విఅ. (అ. అ అ) కోరఁ బడినది అభిలషింపఁబడినది.

వి. అ న కోరిక ఇచ్ఛ.

వాంఛిని నం వి. ఈ స్త్రీ కామాతురత గల స్త్రీ.

వాంతము నం విఅ (అ ఆ అ.) 1. క్రక్కఁబడినది, ఉమియఁబడినది 2. పైకిఁ ద్రోయఁబడినది వెడలఁ గొట్టఁబడినది

వాంతాదము నం వి. అ పుం శునకము, కుక్క.

వాంతాశి నం విఅ. (న్ నీ న్.) క్రక్కిన దానిని దినువాఁడు, మలభక్షకుఁడు

వాంతి నం వి ఇ స్త్రీ 1. వమనము, క్రక్కు. 2 వెడలఁగొట్టుట

వాంతికృత్తు నం విఅ (త్) వమనకరమైనది, వాంతి చేయించునది.

వాంతిదము నం విఅ (అ అ అ) వమనకరమైనది, వాంతి చేయించునది

వాంశము నం విఅ (అ అ అ) 1. వెదురునకు సంబం ధించినది 2 వెదురుతోఁ జేసినది, వెదురునకు సంబంధించినది

వాంశి నం వి ఈ స్త్రీ. వంశరోచన, తవక్షీరము, వెదురుపాలు

వాంశికుఁడు పుం. వి అ పుం 1 వెదురుకఱ్ఱల నరుకు వాఁడు, పిల్లంగ్రోవి యూదువాఁడు

వాఁక[1] (నం అవగా) 1. ఏఱు.

క వడకట్ట లినుకతిప్పలు, మడలుఁ దరులు వాఁక లును గ్రమంబున నొకఁడున్, గడవఁబడకుండఁ గృష్ణుఁడు పడతులకును యమున యాటపట్టుగఁ జేసెన్. హరి. పూ. 8 37.

సీ వడిఁబాఱు విరితేనె వాఁకల దరుల వెంబడి ఘుమ్మునను మృగమదము తావి . ఉ. రా 3 66

క ఏఱున వాఁక యన నదికి పేరగును బేర్లై . అం. పే. 45.

2 సెలయేఱు
గీ ... వాఁకయనఁగ, వాగనఁగ సెలయేఱు వా
ప్రంత యనఁగ, నచలనది యొప్పు ఆం భా
2. 30
జ. వాఁక దాలుపు

వాఁక² విశే. (సం వక్ర) వంకర
గీ అంతఁ బరికాలుఁ డేలచూచు వాఁకె వారిఁ,
గలువడవిఁ బేర్చునొక వాఁక కనుమలోన
పరమ. 4 205

వాఁక³ వి 1. ప్రదేశము
చ వలిమల యల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన
పూవుగుత్తి పారి పీరి 6
2 పార్శ్వము, ప్రక్క
ద్వి మూఁకచింతలఁ బడుమేక మామిళ్ల, వాఁక
నొప్పెడు సరోవరము వీక్షించి బస. పు
105 పా 30 పం

వాఁకదాలుపు వి (వాఁక¹ + తాలుపు) గంగా
ధరుఁడు, శివుఁడు
ఉ. ... వే, గ్రుచ్చి కవుంగలించి వలిగుబ్బలి పట్టియు
వాఁకదాలుపున్ పాండు 1. 199.

వాఁకుడు వి కంటకారిక, ఓషధి విశేషము
గీ వెలగ వాఁకుడు పల్లేరు ములక వేప, నగిరె
నీర్గొబ్బి మొదలుగా జగతిఁ గల్గు, కంపలన్నియు
వేవేఁగ గడచి కడచి . హంస 4 9
సీ. .. బృహతియా వాఁకుడునా . ఆం భా
2. 59

వాఁగడ వి (వాయి+కడ) ముఖప్రదేశము
గీ దంష్ట్రికలు పాదమునఁ గొని తన్ని సంధి, మున్న
యెముకను నంచువ నూదిపట్టి, పాపి కదిలించి
వెఱికి యాపతి యధిక, వేగమునఁ బులివాఁగడ
వెడలిపోయి కేయూర 3 120

వాఁగడుపు వి. (వాపు + కడుపు.) వాఁపు గల
కడుపు.
సీ. తీదనరాలతోఁ బెరుఁగువాఁగడుపులో బల్ల నల్ల
దలందుఁ ద్రుళ్లిపడఁగ ... శుక 3. 30

వాగరత(ర్త) వి సముద్రతీరము (శ ర., బ్రౌ.)

వాఁగించే స క్రి (√ వాఁగు) మ్రోగించు, ధ్వనింపఁ
జేయు
వ .. ప్రచండంబగు వానిపిచండంబు వాఁగించి
కాలంగాలు గిలించి. భాగ. 10 పూ 1345.

వాఁగు అ క్రి (సం గవచ్) 1 వదరు, ప్రేలు
సీ వేదాంతయుక్తులు వినిరెండు నేర్చుక వాఁగి
నాతఁడు రాజయోగి గాఁడు ... వేమ. గో.
శ 7
2 మ్రోఁగు, ధ్వనించు.
ఉ చెంగున దాఁటుఁ జూపులిరు చిక్కనిబేడిస
లేమొ మీఁటినన్, గ్రంగన వాఁగు గుబ్బలు
చొకారవుఁదాళము లేమొ,... విజ వి 1 118.
వి 1 సెలయేఱు,
చ కదిసిన ఛీతి వావరులు కన్కనిఁ గాటియు గహ్వ
రంబులం, దొదిఁగియు వాఁగుప్రంతఁ బడి
యుఁడియు... భా రా. యుద్ధ. 912.
గీ నెత్తురుల దోఁగి బవంంపు నేలఁ ద్రెళ్లి, సోఁకు
దొర యొప్పె గట్టులనూఁడు జాతి, వాలు
చేఁబడ్డ జేగురు వాఁగుగములతో నెనయు మేటి
గుబ్బలతో దొరయుచు అచ్చ. రా యు 558.,
ఆము. 673.
2 నది
ఆ మేఘమార్గ మెక్కి మేరుశైలముదాఁటి, మింటి
వాఁగు నొరసి మిగుల మెఱసి .. తపతీ 3 20.
మ దినవాథప్రతిరూపుఁ డాతఁ డెలమిన్ దేశాంత
రానక్తిమైఁ, జని యాశ్చర్యకరంబులో పురము
లున్ శైలంబులున్ వాఁగులున్, వనమధ్యంబు
లుఁ జూచుచుం దిరిగి.. ద్వా 9. 91
3 సైన్యము
క, వెలుగుగని కడఁగి యిరువాఁగులుఁ బోరికిఁ
జొచ్చె .. భార విరా 3. 198.
చ . తావకా, ప్రతిహతబాహుః తు యిరువాఁగును
జూడదె పాండవోత్తమా .. భార. కర్ణ.
3 120
చ నడచెఁ గుమారువాఁగు భువనంబు సమస్తము
నొక్కపాయగాన్ .. క సం 11. 595.
4. పక్షము, వైపు
వ. వైరాగ్యానుబంధంబు లుడిగి యయ్యిరు వాఁగు
వారును.. హర 6. 110
5 బ అలలు.

చ. గిరిఁ థ మెక్కి తమ్ము లిరు|గ్రేవ గిరిద్వయ మట్లు దవ్వులన్, దురమునఁ దేరులై యొదవఁదోఁబడి వాఁగులు వచ్చులీల రాల్, గురియఁగ దేరిమీఁది పురికోటల కేతనదండ కోటులన్, దిగిగివనింగి మేన వడిసెం బయిపై నవ ర క్తపూరముల్. కకు 5 114.

జ వాఁగించు, వాఁగుడు.

వాఁగుడు వి (√ వాఁగు) 1 ప్రేలుట, వదరుట.

(వ్యవ) నీవాఁగు డింక చాలించు

2. మ్రోఁగుడు, మ్రోఁత (శ ర)

వాఁచు అ. క్రి. 1 మిక్కిలి అపేక్షించు, ఏఁకరు.

శా ప్రారంభించిన వేదపారమునకున్ బ్రహ్మా హాహా నంచునో, యేరా తమ్ముఁడ నన్నుఁ జూడఁజనుదే వెన్నాళ్లనో యుండి చ,తూరాజీవ యుగంబు వాఁచె నినుఁ గన్గోకున్కి పాండు 3 33

ఉ .. కన్నులు వాఁచు నీ మొగము గానక యెప్పుడుఁ జూడకున్న నా,యన్న యిదేటికిన్ దమకమారసి చూచిన వింత వాఁడవే. యయా. 3. 145 , వి. పు 6 102

2. వాయించు

ఉ. సొంపునిం,ప న్నటియించియుం దివిరి మద్దెల వాఁచియుఁ బ్రొద్దుపోక యా, కన్నెలు కేళికా వని నొకానొకనాఁడు మెలంగి రయ్యెడన్. చం రా 2. 98.

సీ సరసిజాక్షి యొకర్తు స్వరమండలము వాఁచబోటి యొక్కతె దండ మీఁటి పాడ. వాల్మీకి 3 125.

3. రోగముచే నుబ్బు

(వ్యవ) వానికి జబ్బుచేసి కాళ్ళు వాఁచినవి.

ఒడలు వాఁచు = పొగరెక్కు, ఉద్ధతుఁడగు

(వ్యవ) ఈ మధ్యన వాఁడు బొత్తిగా ఒడలువాఁచి పెద్దవారి నెదిరించుచున్నాఁడు.

జ : వాఁగడుపు, వాఁపి, వాఁపిరి. వాఁపిరి గొట్టు, వాఁపు.

వాఁడి వి. 1. తీక్ష్ణత, పదను, నైశిత్యము.

ఆ. వాఁడిఁ బొడలు జరర వైశ్వానరుఁడు.... అము. 4. 280.

ద్వి వాఁడును గోపించి వసుధేశు మేన, వాఁడి తూపులు నాటె వడి నైదువదులు . ద్వి భార. 1 22

క . అహి యేమి కోఱబల్ వాఁడి సెడిన ... అము 4 235.

2 క్రూరత్వము

క నారిజనముల కాజ్ఞా, కారియగు భటుండు మరుఁడు గాఁబోలుఁజుమీ, వారి కటాక్షము సోఁకిన, వారియెడల వాఁడిఁ జూపి వర్తించుఁ గదా భర్తృ 2 11

సీ ఈ వాఁడి చాలించి మావాడ నలివేణి చేదోడుగా నుండు చిలుక నీకు ఇందు. 4 59.

3 కాఠిన్యము

లోవాఁడి = లోపలవాఁడి

మ కోశంబులో వాలుమె, ల్పున రాజిల్లుచు మాట మెత్తఁ దనమున్‌లో వాఁడియు న్నేర్ప దన్ ... భాగ 10. 223

4 పరాక్రమము, శౌర్యము.

ద్వి. వేఁడు మీ ధర్మాన నెఱవేఱఁ గలిగె. వాఁడిచేఁ బెండ్లాడి వచ్చెద ననుచుఁ,గడఁగి దుశ్శకునముల్ గనిపింప నిటకు నడచితి. ద్వి వల. 2 609.

మ . రణం.బునఁ బాడిన్ రిపుగెల్చు వాఁడియుఁ బ్రజాపోషంబు ధర్మంబు రాజునకా ... అము 3 61

చ. కొడవలి వ్రేలివట్టి దొర కూఁతురికిన్ వెననిడ్డ నాభిచం, దడరఁగఁ గాంచి పంరచవి శిఖాఖ్య తురుష్కలంబు వాఁడి,కెక్కుడు సమయం బటం చదరు గ్రోవులు గాల్పఁగఁ బిట్టు మందు చిం. దెడు పొగనా వజాండమున నిండె నఖండ తమః ప్రకాండముల్. రా. వి 4 41

విణ. 1. పదనైనది, నిశితము. రాఘవ. 2. 21

క ... దేవ. వ్రతు మీఁదను సాళ్వుఁడేసె వాఁడి శరంబుల్ ... భార ఆది. 4. 204.

వ. వాఁడులగు కత్తులన్ దిత్తు లొలిచి ... మనుచ. 4. 60.

గీ. ... వాఁడి పండ్లు బిగించి చేవలఁతి యొగిరి .... హర. 1. 20.

2. తీక్ష్ణము.

క వాఁడి యగు నలుకలోకము, పోఁడిమి సెడఁ, గయ్యమట్లు పొడిచివనటమై... భార. శాం 1 63.

ఉ కొందఱు మంతనంబులను గొందఱు జంకెన వాఁడి చూపులం, గొందఱఁ జేతి సన్నలఁ దగుల్పడఁ జేయుచు .... పారి. 1 108., శశాం 5 74

3 క్రూరము

క. నాఁడగ్ని లోనఁ ద్రోచిన,వాఁడ వకట యంతఁ బోక వల్లభనిమ్మై నేఁడడవిఁ ద్రోచి తెదఁ గడు, వాఁడిగదె నీకు రాఘవ కులప్రవరా ... నిర్వ. 10 129.

4 వేడియైనది

ఉ వాఁడిమయూఖముల్ గలుగువాఁడపరాంబుధిఁ గ్రుంకె ... భార ఆది 3 112

జ , వాఁడి చెఱచు, వాఁడితనము, వాఁడి మగఁడు వాఁడిమి, వాఁడివెట్టు, వాదర

వాఁడిచెఱుచు స క్రి (వాఁడి+చెఱుచు) పరాక్రమ హీనునిచేయు

సీ. బ్రహ్మత్వమును బొంది పరఁగు విధాతను వాణికై యెవ్వఁడు వాఁడి సెఱిచె భాగ 10 ఉ 10

వాఁడితనము వి (వాఁడి+తనము) తైక్ష్ణ్యము, పరుషత్వము

ఆ అతివఁ జంపఁ బాపమని యూరకుండిన, నోరి కొలఁదులాడె దొర నన్ను, వనితకింత వాతి వాఁడితనం బేలఁ బ్రభుల నోట లేక పలుకు టేల ... భా. రా. సుం 202

2 పరాక్రమము

చ. భయంబునఁ బాఱితి పెక్కు మార్లు వంచన మధురాపురి న్విడిచి సాగర మధ్యము నందు డాఁగనే, వనరుహనాభనీ విరుదు వాఁడితనంబును నాకు వింతయే భాగ 10. ఉ. 729.

వాఁడిమగఁడు విశే. (వాడి+మగఁడు)1.శూరుఁడు.

క. వీఁడొకఁడు కురుబలంబున, వాఁడి మగం డనఁగఁ జాలువాఁడు ... భార. విరా. 5. 111.

క. తగువారిఁ బిలిచి యిదిగో, లగనము దాకొని యొసెల్లి లతిఁ బుడమికి ఖే.నిఁగఁ జేయవలయు రక్షసి, మగువంబోరి గొన్నవాఁడి మగనిఁగ దంకన్. అచ్చ. రా. అయో. 8.

క ధరలో శూరాహ్వయములు, పరంగును మొనకాఁ డనంగ బంటనఁగాఁ బో,టరియన వడి గల వాఁడన విరుదనవాఁడిమగఁడనఁగ భీమకపర్ది ఆ. సం మాన 51.

వాఁడిమి వి. (వాఁడి+ఇమి) 1 తేజము, ప్రతాపము

ఉ నేఁడు ప్రసూతికాలమున నీవు గదాధర మద్గృహంబునన్, వాఁడిమి తోడ నుండి జము వాకిలి వట్టి మదీయసంతతిం, బోఁడిమితోడఁ గాంచి ఉ హరి 2 17

ఉ వింటిరె యొక్క వార్త మన వెఱ్ఱులు చెప్పిరి తాము కన్నులం, గంటి మటంచు నీతలిసి గాంగ్రుడు మదీయమహోగ్రమాయకై ,దంటతనంబునం జని ఋతుధ్వజు సైన్య సమేతుఁ దేర నా, బంటుతనంబుఁ జాపుటకుఁ బన్నిన వాఁడట వాఁడు వాఁడిమిన్. కువల 2 101

క. వేఁడికొని కృపణులై కను, పోఁడిమి యదియేల రాజ పుత్రులదమమై, వాఁడిమి దప్పిన నిప్పులు, వేఁడిమి సెడినట్లు జనులు విని యులుకుదురే భార. ఉద్యో 3 197

2. పరాక్రమము.

ఉ. .. పోరిలో, వాఁడిమిఁ గొంతకాల మిల వ్రాలుట లావరియేట ఆము 6 21

3. తీవ్రత.

ఉ. . వాఁడిమి గల్గు శాపమున వచ్చెఁ బురాకృత కర్మ భావ్యమై, వ్వాఁడును నేర్పునే ... భార విరా 1. 238

క, పోఁడిమి చెడియునుఁ దనమది, వాఁడిమి సెడ నీక లబ్ధవైరాగ్యుం డై , వాఁడతి నియమంబునఁ బడు, మూఁడేఁడు దాఁక ధ్యానమున నుండంగన్. ద్వా 10 114

4. శౌర్యము.

క. మూఁడవవి ల్లెత్త నదియుఁ, బోఁడిమి చెడిపోవ ననుర పొలుపరి యలుకన్, వాఁడిమి యొనఁగఁగ నొకగద, వేఁడిమితో వైచె వృష్ణివిభునతి మీఁదన్. హరి. ఉ 4. 157.

ద్వి. వాఁడిమి మెరసి దుర్వారుఁడై కడఁగి వాఁడె దుర్యోధన వచ్చినవాఁడు ... ద్వి. భార. 2. 28. పొ.

5 వాఁడి, పదను, నైశిత్యము

సీ వజ్రాయుధంబు క్రొవ్వాఁడిమి మెచ్చని ఖర నఖంబుల నొప్పు చరణయుగము ... భా. రా. అర 102.

వాఁడిపెట్టు స. క్రి. (వాఁడి+పెట్టు) వాఁడి కలిగించు.

ఉ. నాకులభీకరదానవగణంబులతో సరిపోలు వారె వీఁ, డేకుల వాఁడిపెట్టెఁ దన యెద్దును దాను విటుండి వీని ము, న్నేకతమంత మజ్జముని యింటికి వంచుఁ గకుత్స్థుఁ డాఁకి రా, లోకము లగ్గి సల్ల నెటులో యట నెవ్వరో యంటి వేని యున్.. శకు 5 45.

వాఁడు స (క. అవను, త అవన్) తచ్ఛబ్దార్థకమగు (అ) అను సర్వనామశబ్దముయొక్క మహత్ప్రథమైకవచనరూపము ప్ర బ వారు, వాండ్లు. వాఁడు. ద్వి ఏ వానిన్, ద్వి బ వారిన్, వారలన్, వాండ్రన్. మొ. వ హర్షించి వారు సవిన్నయ స్వాంతులయి .. ఆము 1. 18

గీ మెఱసి యుపకార మొనరింప మేలువచ్చుఁ, గీడు వచ్చు మనంబులో నోడ వలదు, వాఁడు చేసిన ధర్మంబు వానిఁ గాచుఁ, గీర్తి యొక్కటి ధాలచే కేవలంబ కాశీ 2 107.

ద్వి. వాఁడును చనుదెంచి వరుసఁ బాండవులఁ, బోఁడిగాఁ బురమున మును దోడితెచ్చి . ద్వి భా౦ 1 16

ఉ నావుడు వాఁడ లమ్మనుజనాథున కిట్లనిరి... ఆము 3 56

2 సంబంధార్థమున పదములకు ప్రయుక్తము

మ. వడుగా యెవ్వరివాఁడ వెవ్వఁడవు ... భాగ. 8 549

(ఇట స్వస్వామి భావసంబంధము)

ఉ ఎక్కడివాఁడో యక్షతనయేందుజయంత వసంత కంతులన్, జక్కదనంబున న్గెలువఁ జాలెడు వాఁడు .. మనుచ 2 35.

(ఇట ఆధారాధేయభావసంబంధము)

ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు ... భాగ. 10. పూ. 1010

(ఇట ధర్మధర్మిభావసంబంధము.)

ఉ .. నవ్వురా, జిల్లేఁడు మోమువాఁడు .. భాగ 10. పూ 1010

(ఇట అవయవావయవిభావసంబంధము.)

వాఁత వి. తెగులు గొంటైన పశ్వాదులకు వేయు చూఁడు (శ. ర., వా.)

వాఁపి విశ (వాఁపు^{3}+ఇ) శోఫి, వాఁపుగలవాఁడు

గీ ఫి వా పి యన నులిపి యన నుల్పడన శోఫి, శోఫిలు . ఆం. భా 2 128.

వాఁపిరి (వాపు+ఇరి) మిక్కిలి కాంక్షించుట, ఏకరుట. (శ ర , వా.)

వాఁపిరిగొట్టు విశ (వాఁపిరి+కొట్టు) వాఁపిరివాఁడు, ఏఁకరువాఁడు (శ ర , వా)

వాఁపు వి (√ వాచే) రోగాదులచే శరీరము ఒకవిధముగా లావగుట, పొంగుట (ఇది సానుస్వారమని. శ.ర విర్ధారకము)

క ఊపిరి వెడలక కడుపున, వాఁపొదవినఁ బాము ప్రాణవాతంబులు సం, తాపించి .. భాగ 10 పూ. 480.

వాకట్టు స క్రి (వా+కట్టు) వాగ్బంధముచేయు.

ద్వి దాదివాకట్టి భూతలనాథు పట్టి, వాదట నీ కిటి వట్టోత్తి చంప . హరిశ్చ ఉ 2 411.

సీ వాకట్టుతిని వాసవప్రముఖాదితేయుల ... ప్రభులిం 7. 72. (ప్రౌ.)

దం హోమమంత్రంబులన్ మారు తంత్రంబులన్ జిక్కఁడే సొక్కఁడే దిక్కులం జిక్కులం బెట్టు వేధన్ మహావేధ నైనన్ విరోధించి వాకట్టు నీతిన్, బలారాతి మంత్రిన్ ప్రమోహించు . భోగినీ దండకము

గీ. అనుచుఁ దమ వేలుపుల నెల్ల నమరఁ దలఁచి వేఁడుకొని మ్రొక్కి వాకట్టు వేల్పు గొనుచు, వలను లెస్సైన మిక్కిలి నలరు గొనుచు, వచ్చి యెఱుకులు వేఁటాడ. బోచ్చిరపుడు ... యయా 2 3.

వి. 1 వాగ్బంధము చేయు మందు మొ.

గీ మూలికల్ మణుల్ వాకట్టు మొదలుగాఁగఁ, జోరసంగ్రహణీయ వస్తువులు గొనుచు... దశా 1. 260.

ద్వి కుక్కల వాకట్టుఁ గొంకి వారసము.. బస. పు 5. 338 పం.

2. వాగ్బంధము.

సీ కలకంఠనికురుంబములకును వాకట్టు విడిపింప వచ్చిన వెజ్జునంగ. వి|క. 5. 3.

గీ అతిథిపనరంబునకు నీనినట్టి తొనుప, కడుపు లేఁగల గమికి వాకట్టు లెనఁగె ... ఆము 4 123

వాకబుచేయు స |క్రి తెలిసికొను (శ ర , వా)

వాకము విణ వాటము, జాఱుపుగా నుండునది

ద్వి. ఈ కొండ పడమట నీకొండ|కేవ, వాకమౌ నొక పెద్ద వటముమూలమున శ ర., రం శా అ

వాకము సం వి అ పుం వచనము, పదము మాట

న ఐకముల సంఘము, కొంగల గుంపు

వాకలిచె వి (వా+కలిచె) ఒకానొక చెట్టు

ద్వి చిఱుపాల బూరుగుచిల్ల చెన్నంగి, కుఱుముసిడియు గొండగోఁగు వాకలిచె ద్వి శ సా 2 80. పా 2, వం

వాకల్వెకాయ వి (వాఁకలిచె+కాయ) వాకలిచె కాయతో పెట్టిన యూరుఁగాయ

సీ. లేకరక్కాయయు వాకల్వె కాయయుఁ జిటి నెల్లి కాయయుఁ జిల్లకాయ . అది, యైన యూరుగాయలు గల వతనియింట హంస 4 185

వాకాటు వి (వా+కాటు) వాగ్వాదము, వాక్కలహము.

క. ఆకాశదివ్యమునులును, నాకౌకః |ప్రత్యనీక నాయకమునులున్, వాకాటులకుం జొచ్చిరి పాకంబులు దప్పినట్టి పటురోషములన్. భీమ. 4 183. శివరా. 4 70

వాకిలి వి. (వా+ఇల్లు) 1 గృహద్వారము, ద్వారము

ఆ వచ్చి పర్ణశాలవాకిట నిల్చి య, త్తన్విఁ బిల్చె ... భార అర. 1 75.

క. ఆకులగతి వలుదెసలం, గాకుల|క్రియఁ జెదరి కడు వెగడుపడి రక్షో, నీకములులంక యొనిమిది వాకిళ్లం దూఱెఁ ఘోర వర్గము దలఁకన్. భార అర. 7 106.

సీ ... అమ్మోవ భేదింవ నభిమత్యుఁ డోపుఁ బొమ్మ విచెయి తలఁపు నాకపుడు పుట్టె.

ఆ వానిఁ బిలిచి నీవు వాకిటి బుచ్చుమం, ద ఱ ము మొగ్గరంబు దఱియఁ జొచ్చె,దము ... భార. |ద్రోణ 2 270

చ తొలితొలి యేఁగి భూరిభుజదుర్వ్యత యొప్పఁగ నిం|దుపటివా,కిలి తలుపుల్ |ప్రగాఢపరికీలిత ముష్టిహతిం బగిల్చి వే,వెలలుము కయ్యమిమ్మని సవేగసముత్థిత సింహానాద సంకలితము గాఁగ... హరి ఉ 4 16

2 ఇంటికి ముందటి భాగము, అంగణము,

వ పర్ణశాలవాకిట హవిశ్శేషంబయిన హవిష్యనీవారపాయసాన్నం బల్ల నల్లన లేడిపిల్లలకు మేపుచుండె ... హర. 1. 1 (ఔ ప)

వ, రఘువీరునగరివాకిట నుండియు జలధి ఘోషం బేల బెలతనంబున నేర్చితిరని . ఉ. రా 1 138

వ స్వస్తి సమస్తరాజన్య చూడామణి కిరణ రంజిత పాదపర—సిజా(తుం)డగు కాక తియ్యధరాధీశు|శ్రీవాకిలికి నంగరక్షయై ద శా. 952

వ (కా) కతియ్యరు|ద్రమహాదేవరాజుల చప్పఁము వాకిటి అంగరక్ష బొల్లి నాయంకులు . . ద. శా 705

వాకు=వాక్కు సం వి చ్ స్త్రీ 1 పలుకు, మాట

క . సౌమ్యాకృతులుగానివారల, వాకులు శితులు నుప|ద్రవంబులు గావే భార ఆది 8 41

క వాకును మనసును గాయము, నేకాయన వృత్తి శౌచ మెడలని తపముం, జేకొనునది యది బోధ, శ్రీకి ఘృతంబునకు వెన్న|క్రియ జనక మగున్ భార శాం 4. 338.

సీ. వడుగు వాకుగ బలినడుగువాకునఁ జేరియడుగు వాఁగుఁ |ద్రొక్కు నడుగువాఁడ ... |ప్రబంధ (అచ్చ తెనుఁగు) 3.

2 భాష.

గీ. వాకునా భాషయౌ నఱవంబు తెనుఁగు, కన్నడంబు నమటి యిట్లు కొన్నిదేశ, భాషలై యొప్పు.. అం. భా. 1. 110.

3 సరస్వతి

వాకులము సం. వి. అ. న. పొగడ పువ్వు

వాకొను స. క్రి. (వా+కొను) చెప్పు, వచించు

క. నీ కిప్పుడు గానంబడె, నాకులకును సురగపతి పినాకుల కైనన్, వాకొనఁగం దలపోయను, రాకుండు మదీయరూపరమ్యత్వంబుల్ భాగ 8. 323

క. వాకొను తెరవుఁ జలంబున, బోకతెం వు వినక వాదుపుట్టినచోఁ దా, నాకును సాక్షియు నేలా, యేకం బనుభవమె చాలు వేర్పడఁ దెలుపన్ విజ్ఞా 3 36

ఉ. వారివిహారముల్ సలుప వాంఛ జనించెను శేర రాఁగదే, వారిజమిత్రపుత్రి యని వాకొని పిల్చిన ద శా 8 128

2. అరచు, పేర్కొను, వాక్రుచ్చు

క. కనుఁగొని పలుఁ దెలుఁగులవా, కొనిలేపఁగ అచ్చ రా యు 226

వాకొలుపు స. క్రి. (√ వాకొను) వాకొనఁజేయు

సీ. .. గీ పరువులిడు నూరపండుల ముటికిగవులు, చేప తట్టల గదురుతోఁ జెనసి చుట్టఁ, గూఁత వెట్టుచ జముల వాకొలుపఁజేయ, భయము గొల్పెడు నొక బోయపల్లె గాంచి వాల్మీకి 2 85.

క. నాకముఁ గూల్పుటకో భూ,లోకముఁ గాల్పుటకొ ... వాకొల్పెడు కోఁతిపోరు వాక్రువ్వ కుమీ రామా 8 140

గీ. పరులఁ జూపులు వాకొల్పఁ బ్రసభలీల నైష 7 61

వాకోవాక్యము సం. వి. అ. న. ఉక్తి ప్రత్యుక్తి రూపమయిన సంభాషణము

క. మీకును మీపతియానతి, మాకును మా భర్త యాజ్ఞ మన్నింపఁదగున్, వాకోవాక్యమ్ములవెడ, వాకాట్లం బల్పుజంబు వలవదు సేయన్ శివరా 4 70

వాక్కలహము సం. వి. అ. పుం. మాటలతోఁ బోరాటము

వాక్కిరుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేడుక మాటతోఁ గీరమువలె సంతోషపెట్టువాఁడు, భార్య తోడఁబుట్టినవాఁడు, శ్యాలకుఁడు.

వాక్కు(కు) సం. వి. చ్. స్త్రీ 1. పదము, శబ్దము, 2 మాట, పలుకు 3 భాష 4 ధ్వని 5 చెప్పుట 6. వాగ్దానము, మాటయిచ్చుట 7 సామెత, లోకోక్తి 8 సరస్వతీదేవి

వాక్పపలుఁడు సం. విశే (అ ఆ అ) పనికిమాలిన మాటలు పలుకువాఁడు, మంచిచెడ్డ లాలోచింపక మాటలాడెడి వాఁడు

వాక్చాపల్యము సం. వి. అ. న. వదరుట, వదరుఁబోతుతనము

వాక్ఛలము సం. వి. అ. న. మాటలయందమర్యాద, తప్పించుకొను జవాబు, నిజముచెప్పకుండఁ దప్పించుకొనుట

వాక్పటువు సం. విశే (ఉ) మాటాడు నేర్పుగలవాఁడు, మాటలయందు నేర్పరితనము.

వాక్పతి సం. విశే ఇ. గొప్పవక్త

వి. ఇ. పుం. 1 బృహస్పతి. 2. పుష్య నక్షత్రము

వాక్పారుష్యము సం. వి. అ. న. 1 భాషాకాఠిన్యము, మాటలయందలి కఱకుఁదనము 2 నిందించుట

వాక్ప్రచోదనము సం. వి. అ. న. వాఙ్మూలమైన యాజ్ఞ, మాటలతోఁ దెలుపఁబడిన యానతి

వాక్ప్రతోదము సం. వి. అ. పుం. మాటయనెడి యంకుశము అంకుశమువలె బాధించు మాట

వాక్యఖండనము సం. వి. అ. న. వాదము ఖండించుట.

వాక్యపదీయము సం. వి. అ. న. గ్రంథవిశేషము, భర్తృహరి విరచితమగు నొక గ్రంథము.

వాక్యభేదము సం. వి. అ. పుం. వేఱుగాఁ జెప్పుట, విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట

వాక్యము సం. వి. అ. న. 1 మాట, పదము 2 పరస్పర సంబంధముతోఁ గూడి యేకార్థత్వము గలిగి క్రియతోఁగాని తదితరముతోడఁగాని సమన్వయించు పదసమూహము, యోగ్యత, ఆకాంక్ష, ఆసత్తి, గలపదసమూహము. 3 (తర్క.) వాదము. 4. సూత్రము, నీతివాక్యము, విధివాక్యము

వాక్యరచన సం. వి. ఆ. స్త్రీ వాక్యమునఁ బదముల కూర్పు

వాక్యవిన్యాసము సం. వి. అ. పుం. = వాక్య రచన

వాక్యవిశారదుఁడు సం విణ (అ ఆ. అ) మాటల యందు నేర్పుగలవాఁడు మాటలాడుటయందు చాతుర్యముగలవాఁడు

వాక్యశేషము సం వి అ. పుం 1 వాక్యము తర్వాయి, సమాప్తి కానివాక్యము 2 ఒక భాగమున లుప్తమగు వాక్యము.

వాక్యార్థోపమ సం వి ఆ స్త్రీ. ఉపమాలంకారభేదము.

వాక్యాలాపము సం వి అ పుం సంభాషణము.

వా[క్రుచ్చు స.క్రి (వా + కూర్చు) (తె వాయ్‌కొడుత్) (సంధిని వర్ణవికారము)

1 పేరుకొను, పేరుచెప్పు, పలుకు.

ఉ మెచ్చి యొకింతగౌరవము మెచ్చుకయుండి లఘుత్వలేశమున్, తెచ్చుటకున్ సమర్థులె కృతిక్రియకున్ గుకవిత్వ గర్వితుల్, తచ్చరితంబు పేడ కుచితంబగుఁగాక నగంగనైన వా[క్రుచ్చి యజాగళస్తనసగోత్రుల వారల నెన్న నేఁటికిన్ కళా 1. 6 7

క తగునయ్య వనితకు, వనితలదుశ్చేష్టితములు వా[క్రువ్వంగన్ ... భార అను. 2 169.

2 వచించు, చెప్పు

సీ కలిగె లేకుండె నిట్ల లఘు గుణంబులు వా[క్రుచ్చి మీయంతవార లిట్లు, గొనియాడ ... భార శాం 1 376.

సీ నృపుల చేబట్టి కానికలు దెచ్చిన సొమ్ముకొలఁది యెవ్వరికి వా[క్రువ్వరాదు . వి[క. 5 120.

సీ . వా[క్రుచ్చె నుడి వెను బలికె నాడె, వనెనవఁగ వచించె నంచును విలసిల్లు ఆం. భా 3 119.

ద్వి. వారక తలపోయ వా[క్రువ్వఁజాల .. హరిశ్చ. పూ 1257

క . ఆంబికేయు చరితము దుర్యోధమ కొఱగామియు నెవ్వారును వా[క్రువ్వంగ వెఱతురు కురు[పవరా ... భార. ఆ[శ. 1 15

ద్వి వరమిచ్చు వప్పుడు వా[క్రువ్వఁ డయ్యె, నరులఁగావువవాఁడు నరులచేఁ జచ్చు ... రం. రా. బాల. 17 పా 7 పం.

మ. ఈవు మానవులతో నేవేళఁ బోరాడఁగాఁ, కృతకంబొందె మదీయకౌతుక మదేమీయన్న వా[క్రుచ్చెదన్ . ఉ రా. 3 301.

మ సరసగోష్ఠిన్ బోటియుం దాను న,వ్వవ జాతాయతనేత్ర శౌరిగుణముల్ వా[క్రుచ్చి వర్ణించుచున్ . పారి 1 71

గి వానిచెలువంబు మదుపులతేనికైనఁ, బూని దిటముగ వా[క్రువ్వఁబోల దెందు నీలా 1 82.

మ అని సంకల్పభవైకసాతులగు శయ్యానేక సంభోగ చిహ్నావలన్ భూపతి [ప్రత్యభిజ్ఞకొలుకై యందంద వా[క్రువ్వ వ,వ్వనితారత్నము వాలుఁగన్నులఁ జతన్ వారించుచున్ నైష. 8 87.

దండకము, నీవుగావించు చెయ్వుల్ నెఱింబూని వా[క్రువ్వ నెవ్వారికిం దీరు ... నీలా 2 41

సీ వా[క్రుత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసాభ్యుచిత బంధముగ నొక్కొక్కమాటు శాశి 1. 13

శా భద్రాశ్వకుతిపాల చేష్టితి భవత్ప్రశ్నాను రూపంబుగా,రుద్రాంభోరుహగర్భ ముఖ్యులకు వా[క్రువ్వంగరా దద్భుతో, న్నిద్రంబైన మహేతిహాసమిదియే వరాహ. 9 20.

వాక్సంయమము సం వి అ పుం వాక్కును నిరోధించుట, మౌనమవలంబించుట.

వాగ సం వి పాదుక

ద్వి. యోగవాగలు మెట్టి యొకపాద మూది, బాగుగా నొపపరి బాగునటించు హరిశ్చ. ఉ 135

వాగ సం వి ఆ స్త్రీ కళ్ళెము

వాగంటిపులుఁగు వి (వా + గంటి + పులుఁగు) చిలుక, కీరము

ఉ తుంటఁట కార్ముకంబు కరదొట్టిన తేంట్లఁట వింటినారిచే, యంటినవాఁడు తూపులఁట యప్పులపాలఁట కేతనంబు వా,గంటి పులుంగు గుఱ్ఱమఁట కాయము లేదఁట నీకు లోకముల్, కొంచెతనంబువన్ గెలిచికోలిది యచ్చెరియంబు మన్మథా కృ శకుం 2 179.

వాగపహారకుఁడు సం. విణ. (అ ఆ ఆ అ.) 1. మాటలు దొంగిలించెడివాఁడు 2. నిషేధింపఁబడిన [గంథములు చదువువాఁడు.

వాగము వి వాగె

వ మొగలిరేఁకులపలుకయుఁ గలువకాఁడియుఁ గురువేలు వాగంబులును సంతరించి వసంత సారథి తిన్ననై యున్న క్రొన్నన మునికోలఁ గదల్చి యదల్చినం గెరలి చెరలికొట్టుచు మిన్నుల పై బారు చిలుక వారువంబులు. శ్రీరం 2 294

వాగరము నం. వి అ పుం 1 గీటుఱాయి, బంగారు మొదలగువాని వన్నె చూచెడి యొరగల్లు 2. విఘ్నము, అంతరాయము 3 నిశ్చయము 4 బడబాగ్ని 5 తోడేలు

వాగరుఁడు నం వి అ పుం 1 ఋషి 2 పండితుఁడు. 3 వీరుఁడు 4 ధీరుఁడు

వాగలి వి (వాయు+కల్లి) ముచ్చివాఁడు చిత్తరువు వ్రాయుతూలిక. (శ. ర, బ్రౌ)

వాగళ(ళ్ళ)ము వి (వా+కళ్లెము) కళ్ళెమునకుముందు భాగము: ఖల్యాముఖము. (శ ర, బ్రౌ)

వాగాడంబరము నం వి అ పుం ఎక్కువ మాటలు మాటలాడుట, పటాడంబరము

వాగాయిత్తము వి. (నం వాగ్వివాదః) వాగ్వివాదము, మాటలపోరాటము (శ ర)

వాగారువు నం. విశ (ఈ) అడితప్పిన వాఁడు: కృతఘ్నుఁడు, కృతఘ్నురాలు

వాగియ=వాగె వి. గుఱ్ఱము నోటికళ్ళెమునకుఁ దగిలించెడు పగ్గము

ద్వి రాగెలు బిగియించి రథసఁబుతోడ, వాగి, యనడలి చువ్వన రెండుగడల. ద్వి పరమ 3. 280 పొ.

వాగీశుఁడు నం వి. అ పుం. 1 బ్రహ్మ 2 బృహస్పతి. 3. గొప్పవక్త.

వాగీశ్వరి నం వి ఈ. స్త్రీ సరస్వతి, పలుకుఁజెలి

వాగీశ్వరుఁడు నం వి అ. పుం 1 గొప్పవక్త, వాగ్ధాటిగల మనుష్యుఁడు 2. బ్రహ్మ.

వాగుజి నం వి ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చే. (వృ వి.) (శ ర)

వాగుర నం వి ఆ స్త్రీ వల, పాశము, ఉరిత్రాడు

వాగురావృత్తి నం. వి ఇ. స్త్రీ. వేఁటవలన జీవించుట పుం వాగురికుఁడు, వేటకాఁడు.

వాగురికుఁడు నం వి అ పుం వలలు, ఉచ్చులు ఒగ్గి జంతువులను వేఁటాడు జాతివాఁడు, వేఁటకాఁడు

వాగురువు వి (నం వాగురా.) ఉచ్చు, ఉరిత్రాడు.

గీ దురితమృగశాబకముల వాగురువు గురువు. వరాహ 4 110

వాగృషభుఁడు నం వి అ పుం భాషయందు సమర్థుఁడు, గొప్పవక్త

వాగె(గియ) వి (నం. వాగా) గుఱ్ఱపునోటి కళ్లెమునకుఁ దగిలించెడి పగ్గము

చ అరయఁగ రాజధర్మము సమాశ్రయమై నడపుం త్రివర్గమున్, గురుతరమోక్షధర్మమునకుం దలఁపం దనప్రాపయూఁత భూవర వినుఘోటకంబునకు వాగెయుదంతిక నంకుశంబు నే, కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాము నెమ్మెయిన్ భార. శాం 2. 158.

సీ వాగెలు గుదియించి రాగనన్నలు సేయహరణ పుటంబులనౌఘళించు చిత్రభా 4. 86

సీ వశ్యాపథపుఁ దీగె వాగె తోడ . కళా 362

జ వాగెవదల్పు

వాగెవదల్చు అ క్రి (వాగె+వదలుచు) స్వేచ్ఛగాఁ బోవిచ్చు.

చ మనమున నీవు గోరు నృపమన్మథుతో నిమఁ బెండ్లిసేయ నీ, జనకుఁడు నంభ్రమించె వదె నమ్ముద మొందుదు గాక బేలవై, వనరుహపత్రనేత్ర! యిటు వాగె వదల్చిన కోర్కులన్ మనో, జున శెరయిచ్చి డిల్లపడఁ జూచినఁ జూచినవారు మెత్తురే కవి క. 3 399

వాగ్గుదము నం. వి. అ పుం అజినపత్త్రి, ఒక జాతి పిట్ట (తలక్రిందుపక్షి అనివాడుక)

వాగ్గులి నం. వి ఇ పుం (రాజులు మొ వారికి) తాంబూల మిచ్చెడివాఁడు, తాంబూల కరండవాహి.

వాగ్గులికుఁడు నం వి. అ పుం = వాగ్గులి

వాగ్డంబరము నం వి అ. పుం 1 నిరర్థక పదపుష్టి. 2 శబ్దచాతుర్యము గలభాష.

వాగ్దండము నం. వి అ. పుం 1 చీవాట్లు, తిట్టు

నిందా వాక్యము. 2 వాక్సంయమము, వాఙ్నిరోధము.

వాగ్దత్త సం వి అ స్త్రీ వాగ్దానము చేయఁబడిన కన్యక, పెండ్లి చేసికొనుట కిచ్చెదనని యొకనికి మాట యీయఁబడిన కన్యక

వాగ్దత్తము సం విణ (అ అ అ) మాటచే నీయఁబడినది

వాగ్దరిద్రుఁడు సం. వి అ పుం మాటల పేద, మితముగా మాటలాడెడివాఁడు

వాగ్దళము సం వి అ న పెదవి, మోవి,

వాగ్దానము సం వి అ న (ఒక పని) చేసెదనని మాట యిచ్చుట.

వాగ్దుష్టుఁడు సం విణ (అ. అ అ) 1 దూషించెడివాఁడు, తిట్టెడివాఁడు. 2. వ్యాకరణ దుష్టమగు భాష నుపయోగించువాఁడు

వి. అ పుం 1 పేరు చెఱుచు మానవుఁడు 2. యుక్త కాలమున నుపనయనము కాని బ్రాహ్మణుఁడు

వాగ్దేవి సం వి ఈ స్త్రీ సరస్వతి

వాగ్దోషము సం వి అ పుం. 1 నోటితప్పు, మాట తప్పు 2 నిందించుట 3 వ్యాకరణ విరుద్ధమగు పదము

వాగ్మి సం విణ. (న్ నీ న్.) 1 వాగ్ధాటి కలవాడు, ఉపన్యాసకుఁడైన వాఁడు 2 వదరుఁబోతు, వాచాటుఁడు. 3 మంచి మాటలు గలది, ప్రశస్త పదములు గలది

వి న్ పుం 1. గొప్ప వక్త, యుక్తియుక్తముగా మాటలాడెడివాఁడు. 2 బృహస్పతి

వాగ్యతుఁడు సం విణ (అ అ అ) వాక్కు నరికట్టినవాఁడు, మౌనము గలవాఁడు

వాగ్యము సం విణ (అ అ అ) 1 మితముగా మాటలాడునది, జాగ్రత్తతో మాటలాడునది 2 సత్యము మాటలాడునది.

వి. అ. పుం అణఁకువ, వినయము

వాగ్యాముఁడు సం వి అ పుం నోరులేని వాఁడు, మూగవాఁడు

వాగ్యుద్ధము సం వి అ న వాక్కలహము, తీవ్రవాదము

వాగ్రోధము సం. వి అ పుం వాఙ్నిరోధము, మౌనము

వాగ్వజ్రము సం వి అ పుం పిడుగు వంటి మాట కఠినవాక్కు, కఠినభాష

వాగ్విదగ్ధ సం వి అ స్త్రీ తియ్యని మాటలాడెడి స్త్రీ, మాటలచే మోహింపఁ జేసెడి యాఁడుది

వాగ్విభవము సం వి అ పుం 1 మాటల సంపద 2 భాషాసంపత్తి, వర్ణనశక్తి

వాఙ్నిబంధనము సం విణ (అ అ అ) వాక్కులపై నాధారపడునది

వాఙ్నిష్ఠ సం వి అ స్త్రీ మాట పట్టుదల,ఆడినమాట తప్పకుండుట

వాఙ్మనఃకాయములు స వి అ పుం త్రికరణములు, వాక్కు, మనస్సు, శరీరము

గీ నరుఁడు గంగ, నాడి శుచిఁజేయు జూచిన యంతమాత్రఁ, బాచు వాఙ్మనః కాయ పాపతతుల .. భార అను 2 110

వాఙ్మనసములు సం వి అ న.

ద్వి మాటయు, మనస్సును ...

శ్లో అద్వైనంతుష్టువు స్తుత్య మవాఙ్మనస గోచరమ్ రఘు 10 15

చ దళిత విరోధి యిట్టిదని చాని తెఱంగెఱుఁగంగ బ్రహ్మకుం, గొలఁదియె తానవాఙ్మనస గోచరము భార సభా 1. 79

వాఙ్మయము సం విణ (అ ఈ అ) 1 వాక్ప్రచురమైనది మాటలు మెండయినది 2 భాషా స్వరూపమైనది.3 భాషా సంపన్నము వాగ్ధాటికలది

అ న 1. సారస్వతము, భాషా ప్రపంచము

వ అందుఁ దొలుత యోగసాంఖ్యంబులం దదాచార్యులను సృజియించి మహావ్యాహృతిత్రయంబున లోకత్రయంబుల నుత్పాదించి నిజ శరీరార్ధంబుననఖిల వాఙ్మయ మూర్తియగు సుందరిఁ గల్పించి హరి ఉ 9 153

2. సాహిత్యము, కావ్యనాటకాలంకారాది

క. మును మునిముఖ్యులు శక్తిం, గొనియాడగ నిఖిలనిగమగోప్యంబై యొప్పిన వాఙ్మయమున నిట్లని, వినుతించె ననంతమహిమ విశ్వాత్ము శౌరిన్. హరి ఉ 10 210.

3 వక్తృత్వము

వాఙ్మాత్రము సం వి అ న మాట మాత్రము (క్రియశూన్యము)

వాఙ్ముఖము సం వి అ న 1 మాటల ప్రారంభము, ఉపన్యాస ప్రారంభము 3 ఉపోద్ఘాతము, గ్రంథము యొక్క భూమిక

వాచ సం వి ఆ స్త్రీ 1 వాక్కు. 2. భాష 3 శ్రుతి, సూత్రము 4 శపథము

వాచఃపరుషత సం వి. ఆ. స్త్రీ వాక్పారుష్యము, పలుకుఁ బ్రిల్లదము.

క. వాచః పరుషత గ్రోధం, బాచార విధిజ్ఞ లఘుము లంద్రు కుమారా. భార. అను 4. 114

వాచంయముఁడు సం విశే (అ ఆ అ) మాటల నరికట్టినవాఁడు

వి అ పుం 1 మౌనవ్రత మవలంబించిన సన్యాసి, 2 మౌని.

వాచకము సం విశే (అ చికా అ) 1 చెప్పునది, తెలుపునది, వివరించునది 2. వాచ్యార్థమును దెలుపునది (పదము), 3 నోటఁజెప్పినది, వ్రాఁత మూలముకానిది 4 భావగర్భితమైనది (పదము)

వాచకుఁడు సం వి అ పుం 1 వక్త 2. పారకుఁడు, చదువరి

చ మునిగొని పోవ కెంతయును ముట్టక నిల్పక భావమున్ రసం,బును వెలయం దగుల్పడక పొందుగ వాక్యవిభాగ మొప్పఁగా, నెనిమిది తానకంబులను నేర్పడి వర్ణము లుల్లసిల్ల నిం,పెనయఁగ వాచకుండు కడునింపగు రీతిఁ బఠింపఁగాఁ దగున్. (హరి. ఉ 10. 297)

3. రాయబారి, దూత.

వాచనకము సం వి అ. న, కట్టుకథ, విడికథ, కఠిన ప్రశ్న

వాచనము సం వి. అ. న 1 చేదువుట, పఠించుట, చదివించుట 2 కథనము, చెప్పుట

ఉదా, స్వస్తి వాచనము

వాచనికము సం. విశే (అ. శీ. అ) నోటితోఁ జెప్పినది. 2 మాటలతో నయినది

వాచము సం వి అ పుం 1 ఒకజాతిచేఁప. 2. మదన వృక్షము.

వాచేరము వి (√ వాచారు) పరిదేవనము, విలపించుట

సీ వాచాంపం బన వాచరం బనఁగను దేవురింపనఁగను దేవు రనఁగ, బరఁగుఁ బరిదేవనము... ఆం భా 10 116

వాచేఁజుచే అ క్రి (వా + చఱచు) నోరు కొట్టుకొను, మొఱ పెట్టుకొను

చ. విఱిగెడు రూపులున్ విఱిగి వ్రేలెడు రూపులుఁ దల్లడిల్లి వా, చఱచెడు రూపులుం గలయఁ జొల్పెడు రూపులు నొచ్చి నేలపై, నొఱఁగెడు రూపులుం జెలఁగ నూర్చెడు రూపులునస్త్ర ఘట్టన,న్నలుమగు రూపులుం బృథురణంబున నగ్గల మయ్యె నయ్యెడన్ కు సం 11 700

క పావలుఁ జెప్పులుఁ దొడుగొని, దేవ శివాలయములోనఁ ద్రిమ్మరు పాపుల్, వావిడిచి నిగళ బంధము, తో వాచఱచుచును గాలుదురు నరకాగ్నిన్ శివ సా 291

ద్వి తెట్టపై మూతులువెట్టి యన్నగరి, చుట్టును వాచర్చు శోకంబు లడర .. బస పు 200 పా 10 పం

చ వెఱచినవాని దైన్యమున వేఁదురు నొందినవాని నిద్రమై, మఱచిన వాని సౌఖ్యమున మద్యముఁ ద్రావిన వాని కావు మంచు వాచఱచిన వానిఁ గామినులఁ జంపుట ధర్మముగాదు ఫల్గునా భాగ. 1. 155

వాచేవి విశే (వా + చవి) జిహ్వా ప్రీతికరము

క కీచకుని యింట నెప్పుడు, వాచవి యగు బహువిధంపు వారుణి గలుగున్, వేచని యిచటికిఁ గొని ర,మ్మా చూతముగాని నీ గమనవేగంబున్. భార విరా 2. 89

ఉ వాచవియైన గడ్డిఁదిని వాహినులందు జలంబు ద్రావఁగా .. భాగ 1 420

సీ దర్వీకరస్త్రీలు దన్ను వాచవి చూడగందంబుఁ గొండ చెంగట పుఱంచి. పి శకుం 2 132

ద్వి వాచేరఁ బట్టి భూవఁకుమారునకు, వాచవిగా సిద్ధవరుఁడు ద్రాగించి. సారంగ 2. 97. పా. 18 పం.

చ. ఇలు గలనైన వెల్వడని యీలువుటింద్రకుఁ దాఁపికత్తెవై, యులు కెడలించి శౌరి తను యోగవు వాచవిఁ జూపి మీఁదఁ బెల్లలము వియోగవహ్ని శవదంతరసైకత పంక్తి పొంతవం, తలఁ బొరలించి తౌదు శమనస్వస పుగ్రమయీూఖనందినీ ఆము 5 70

వాచస్పతి నం వి అ పుం 1 బృహస్పతి, దేవ గురువు 2 పుష్యనక్షత్రము.

వాచస్పత్యము నం వి. అ న. వక్తృత్వము, వాక్పటిమ.

వాచాలుఁడు నం విణ (అ అ అ) వదరుఁబోతు, పనికి మాలిన పెక్కు మాటలు మాటాడెడు వాఁడు.

వాచారపము వి (√ వాచారు) పరిదేవనము, విలాపము

సీ వాచారపంబన వాచరం బనఁగను దేవురిం పనఁగను దేవురనఁగ, బరఁగుఁ బరిదేవనము ఆం భా 1 116

వాచారు అ క్రి పరిదేవనముచేయు

ద్వి చనునె మాటలఁ బ్రొద్దు జరుపుచు నిల్వ, ముని తనూజుఁడు జలమ్ములకు వాచారి ద్వి హరిశ్చ పూ. 19 48 పం

క ఈ చిల్లరనేఁతలకే, వాచారెద రోర్వలేక వలదుడుగుడు సానందో 4 28,

దండకము కండలున్, దొబ్బలున్ మాంసముఁ గ్రొవ్వు అందంద వాచారు నానా మహాశాకినీ ఢాకినీభూత భేతాళరింఛోళికన్ బ్రేయుచున్, దశా. 4 232

జ వాచరము, వాచారపము

వాచాలుఁడు నం. వి. (అ అ అ) 1 అఱచువాఁడు 2, వాచాటుఁడు, వదరుఁబోతు 3 డంబములు పలుకువాఁడు,

వాచి నం విణ (న్. వి న్) (సమాసాంతమున) చెప్పునది, తెలుపునది.

వాచించు నం స క్రి 1 వచించు, చెప్పు

క. ఆ చెలువంబున నది గని, యాచెలువ ప్రియంబు నంద నది గని, వనితా, నేచనిన వార్త విను మిదె, వాచించెద ననుచుఁ గీరవర మిట్లనియెన్. ముకుంద. వి. 3. 14

సీ ఇల్లు మంచములేక వెల్లిపైఁ దేలాడ శ్రీనాథుఁ డౌట వాచింప నేల .. చంద్రా 1 23

2 చదువు

మ . భవత్కుమారి పదివేల్ వర్షాలు జీవించు నెంటక పద్మార్గవయేటఁ జెందుఁ బతిగండం బంచు వాచించివన్ ... చంద్రా 3. 14

(ఈ ప్రయోగము ఇతర గ్రంథముల యందు మృగ్యము)

వాచికపత్రము నం వి అ న 1 జాబు, ఉత్తరము 2. వార్తాపత్రిక

వాచికము నం.విణ (అ. ఆ ఈ అ) వాక్సంబంధి, మాటలకు సంబంధించినది 2 నోటఁ జెప్పఁబడినది. వి అ న 1 వర్తమానము, చెప్పి పంపిన సమాచారము 2 వార్త, వింతలు

వాచికహారకుఁడు నం వి అ పుం రాయబారి, జాబులు తీసికొని పోవువాఁడు.

వాచూరు (వా+చూరు) వి ఇంటి ముంజూరు

ద్వి పగడంపు వాచూరు బద్మరాగముల, మొగడలు ద్వి హరిశ్చ. పూ 176 పం

ద్వి ముత్తెంపు వాచూర మొగడల మంచు, గుత్తంపుఁ జవికెల క్రొత్త బాగొదన ... నవనాథ 1 25 పు 12 పం

వాచోయుక్తి నం విణ (ఇ) మాట నేర్పు గలవాఁడు వి ఇ స్త్రీ. మాటలకూర్పు, మాట నేర్పరితనము 2 ఉపన్యాసము, మంచి యుపన్యాసము

వాచ్యచిత్రము నం వి అ న అధమ కావ్యభేదము

వాచ్యత నం వి. అ స్త్రీ 1 నింద దూఱు. 2 అపకీర్తి, చెడ్డపేరు

వాచ్యము నం విణ (అ ఆ అ) 1 పలుకఁదగినది, చెప్పఁ దగినది 2 వర్ణనఁ జేయఁ దగినది 3 అభిధాశక్తిచేఁ దెలుపఁ దగ్గది, (వాచ్యార్థము) లక్ష్య వ్యంగ్యార్థ భిన్నమైనది 4.నింద్యమైనది, నిందింపఁ దగినది

వి అ న 1 నింద, దూఱు 2 ఆఖ్యాతము, క్రియ 3 ఆఖ్యాతముచేఁ జెప్పఁబడు భావ, కర్మ కర్తలలో నొకటి

వాచ్యార్థము నం వి అ పుం అభిధాశక్తిచేఁ దెలుపఁబడ్డయర్థము, లక్ష్యార్థవ్యంగ్యార్థములు కానిది,

వాజ వి. రోఁత, పేవ.

సీ దేవురించుచు వాజిదేరెడు మొగమును బడజాడు
చుండెడు బడుగు టొడలు హరిశ్చ 4 103

విజ 1 రోఁత పుట్టించునది, ఏవ కలిగించునది

ద్వి ఓజమాలిన వాజి ఘోరి పో[త్రావాత్యనీజన్న
మంతయు నేఁడు ఫలించే ద్వి పరమ.
2 132 పా 19. పం

2. మంచిది, యుక్తము

క ఈ జాడ లే మెఱుంగమె, వాజో మాపట్ల చారు
వాకంబు లహా, ల్యాజారుఁడైన యిం[ద్రున,
కేజీవన మిట్టి పముల కిచ్చుట తగునే బలరామ.
1 234. ([శా.)

వాజజము నం వి అ న 1 ఘృతము 2 కవ్యము, పితృదేవతల కిచ్చెడి యన్నము 3 అన్నము 4 నీరు 5 యజ్ఞమును ముగించు మం[త్రము 6 యజ్ఞము 7 బలము 8. ధనము 9. వేగము 10. నెల, మాసము.

వాజపేయము నం. వి అ పుం న ఒకానొక యజ్ఞము, యాగవిశేషము

వాజము నం. వి. అ పుం 1 ఇల్లు మొదలగు వాని పార్శ్వభాగము. 2 పక్షి ఱెక్క, పక్షియీఁక 3 బాణమునకుఁ గట్టెడియీఁక. 4 యుద్ధము, పోరు. 5 ధ్వని.

న 1 నేయి 2. హవిస్సు. 3 అన్నము 4 నీరు
5 యజ్ఞము 6 యజ్ఞాంతమునఁ బఠించే
మం[త్రము 7 బలము. 8. ధనము 9 వేగము
10 నెల

వాజసని నం వి ఇ పుం సూర్యుఁడు

వాజసనుఁడు నం వి అ పుం 1 విష్ణువు 2.శివుఁడు

వాజసనేయి నం. వి న్ పుం 1 యాజ్ఞవల్క్యుఁడు
2 వాజసనేయి, శుక్ల యజుర్వేద శాఖానుసారి

వాజసనేయుఁడు నం వి అ పుం = వాజసనేయి

వాజి నం. విజ (న్ నీ న్) 1. వేగము గలది వడి గలది 2 బలముగలది

వి న్ పుం 1 గుఱ్ఱము 2 బాణము 3 శుక్ల
యజుర్వేద శాఖానుసారి 4 ఇం[ద్రుఁడు
5 బృహస్పతి

వాజిదంతము నం. వి అ. పుం అడ్డసరము (వ్య. వి) (శ. ర.)

వాజినము నం వి అ న 1 బలము, వీర్యము 2 యుద్ధము 3 ఆమిక్షానిస్సృతజలము, పాల విఱుగుడు పై నీరు.

వాజిని నం వి ఈ స్త్రీ 1 గోడిగ, ఆఁడుగుఱ్ఱము 2 ఉషఃకాలము. [ప్రభాతము

వాజిభక్షము నం. వి అ. పుం చణకము, సెనగగింజ.

వాజీకరణము నం. వి అ. న కామోద్దీపనము, వీర్య వృద్ధికరమయిన యౌషధ విశేషము.

వాజీకరము నం. వి (అ ఆ. అ.) కామమును వృద్ధి చేయునది.

వాటధానుఁడు నం వి అ పుం [భ్రష్టుఁడైన [బ్రాహ్మణునకు [బ్రాహ్మణ స్త్రీ యందుఁ బుట్టిన సంతతి వాఁడు (మనుస్మృతి)

వాటపడు (వాటము+పడు.) అ [కి అనుకూల పడు

తే వారువము నెక్కి మితపరివారుఁ డగుచుఁ,
బోఁటికాం[డును వడిగల యాటకాం[డు,
వాటపడి వెంట నరుదేర వేఁటగదలె, మందర
మున కవనిపుఁ డమందగతిని ద్వా. 8. 22

వాటమగు అ [కి (వాటము + అగు) వీలుపడు, వలనుపడు

ఉ మాటల జాగు సేయకుము మన్మథవేదనఁ దాళఁ
జాలనో, పాటలగంధి నీదు కుచపాలికఁ
జేర్చుము తెల్లవాటినన్, వాటము గాదు దశా
7. 125

వాటము విజ 1 ఏటవాలైనది, జాఱుపుగా నుండు నది

క కొలఁదికి మీఱిన లక్ష్మికి, నలరెడుభోగంబెరఁ
యారసి చూడన్, జలపూర్ణతటాకమునకు, నల
వడఁగా వాటమైన యలుఁగుంబోలెన్ .
వి[క 2. 180

చ వనితకుచా[దులం బొడమి వాటపుఁ బొక్కిలి
నిండి యుబ్బి జాల్గొని కటిచ[క మాని మెఱఁ
గుం దొడలై విరవాని వచ్చునూ, తన కిరణా
మృతౌఘముల దండహాలాంక పదోత్థితం
బులై, మను మడివోనిగర్భకలమంబులు గావె
ఁలతాంగి జంఘికల్.. వసు. 2 74.

2 అనుకూలమైనది

ఉ . దోచుకో, నిక్కడ వాటమంచు మది
నెంచఁగ వారికి వక్కడక్కడన్ .. కాశి.
4 66

ఉ. .. సుందరి యేరతి నానచేయునో, వాటము
గాఁగ నారతుల వారక తేల్చెద నంచుఁ బల్క
గన్ పీర. 2 282

మ వడియం బప్పడ మొప్పు నింపువరుగుల్
వాటంపు మారీచపుం, బోడి రా వి.
2 100 యయా 1 49

3 పొందికయయినది

సీ. తెడదవాఁదెలచి యేర్పడ దవానలు ప్రమింగు
వెడఁదవాటంపుఁ బేరెడఁదవాని ... చంద్రా.
1. 84.

చ. వదలివద్రిండు తొంటిగతి వాటముగా విగి
యించి మోమునన్, జెదరివ ఘర్మవారిఁ గొన
చేలమునన్ దొలగించి జై భా 2 86.

సీ వాటమే దవనంపుఁ దోఁటకంప వెలుంగుఁ
దొలఁగిపో నెవ్వరో వ్రాసినారు . శుక 1
287.

4. వ_క్తమైనది

గీ. మఱియు నెవ్వరిచి_త్త మె_త్తెఱఁగునందు,
వాటమై యుండునది యెల్లవలయునట్లు, చేసి
విహరింపుడు : భార ఉద్యో 2 127

గీ. చెలులు చుట్టలు దమ విడిచినను దాను, వారి
విడువంగఁ జాలక వగచుచున్న, వాఁడు
నెయ్యంబు మనమున వాటమైన, దివ్విధం బింత
యును నిదియేమి యొక్కొ మార్కం 6. 22

5. ప్రసిద్ధము

సీ. . ...

గీ ... ఇవియె చిహ్నంబులగుఁగాన నిమల పేళ్ళ,
వాటమైయుండు ధర వాని వాని వలన ..
కాశీ 6. 27

సీ. మేటిఖాదరియవ వాటమై తివుటమై వాడు
చుండుదు నే నహర్నిశములు ద్వా 10.88

వి 1 అనుకూల్యము

ఉ, బోటి ప్రియంబుతో నిపుడు వోఁబనిలేదు భుజంగ
భీతిచే, వాటము దప్పెనో . గంధ. 1. 122

2. ప్రదేశము.

చ పెద్దలకును బెద్దయై తనరు తండ్రికిఁ
దక్కువపాటు దెచ్చితిన్. గుల మెరియించితిన్
జననిఁ గూల్చితి శోకములోఁతువాటమున్. హరి
ఉ 7 105

3 ఏటవాలుతనము, ప్రవణత, అభిముఖ్యము

చ సమముగ మిట్టపల్లములు చక్కగఁ జేయుచు
జట్టినీరు వాటముఁ గని నాల్గువంకల గుడా
రము లెత్తిరి చీనిపట్టుపగ్గములు బిగించి .
వాల్మీకి 8 96

ఉ అతఁ డేటికి రాజసతామసంబులన్, వాటముఁ
బొందె భూధరము వారితమో టది యేవిధంబు
భాగ. 9. 429

4 సూటి, నిబ్బరము

ద్వి వాటమై యీమాట వడినమ్మువోలె, నాటి
యున్నది నేఁడు నామనంబునను . హరిశ్చ
ఉ 1475

5 రీతి, విధము

సీ గుడుగువాల్ మబ్బుతాపిడుగు వానకుగట్టు
గొడుగువాటము దాల్చు వడుగువాఁడ ..
ప్రబంధ 1 3

మాలిని. విధిశివసనకాదుల్ వేదము ల్గాడి నిన్నో,
మధుమథన యితం డిమ్మాడ్కి వాఁడంచు
నెన్నన్, విధురు లయినచోటన్ గాఢమోహం,
బుధివడి పడుచున్నాఁబోటి నీవాట మెన్నన్
పాండు. 4 81

జ వాటపడు వాటమగు, వాటముచేయు

వాటము సం వి జ పుం న 1 ఆవరణము, ఆవర
ణము చేయఁబడిన కొంతభూభాగము 2 ఉద్యా
నము, చిన్నతోఁట 3. బాట, మార్గము 4 గజ్జె,
వంతుణము 5 ఒక దినుసు ధాన్యము

వాటముచేయు స క్రి (వాటము + చేయు.)

1 అనుకూలపఱుచు.

వ తారకారాజు పఱపు చీటంబు వాటంబు చేయు
లలితకటాక్షవీక్షావిక్షేపమ్ములను హర 5 89.

2 ఓరవాకిలిగా వేయు

వ. నిజకుటీరద్వారంబులకవాటంబులు, వాటంబులు
చేసి చనిన . వి పు. 7. 12.

వాటా వి భాగము, పాలు (వా)

శా నాళీకారికి నొక్కటింక నొకయేణం బింజనా కామికిం గాళీకాంతున కొక్క లేడి యిడి యింకంగూడునే మూడువా, టాలుం బెట్టిన చెంగనాలు మము ముట్ట న్రాకుఁడున్ రీతి మీ, రేలా పోయెద రేణులాఁ నిలువుండీ వానుకుం జూపుఁడీ సారంగ 236

(వాటము. సం వి అ పుం అని, శ ర)

వాటి సం వి ఈ స్త్రీ 1. ఇంటి స్థలము, వాస్తువు, 2 ఇల్లు, గృహము 3 దొడ్డి, ఆవరణ గలస్థలము 4 ఉద్యానము 5. దారి 6 గజ్జ, 7 ధాన్య విశేషము.

వాటిక సం వి అ స్త్రీ. 1 ఇంటి స్థలము వాస్తువు. 2. ఉద్యానము

వాటు వి. (√ వైచే) 1 వైచుట (బ వాటులు, వాట్లు)

సీ. ఒక దాయమాడిన నున్న దాయం బాడు మనక వాటులు రెండు గొని చెలంగి ఉ హరి 3 128

వ జెందెపువాటుగా నీటు గానఁబడ మెకల వెండి గొలుసుల సజ్జగు సజ్జలు ప్రబం 1 78

2 దెబ్బ, హాని

సీ. సుత్తివాటుల వారు లెత్తని సొమ్ము సొంపల రించె నెవ్వాఁడు సాంబునకును రా వి 1 9

(శౌరి యొక పాషాణముతో విచక్రుని వైచెను)

క వాటునన మూర్ఛ వోయెం, బోటరి దైత్యుండు . ఉ హరి 4 235

ఉ. చక్కెర మోవికాటు, దమసానుల చీరల వల్లె వాటు, లేఁ, జెక్కులగోటునీటు, మెయిఁజెల్వగు కీల్జడవాటు కార్జపుం డెక్కు ఘటింపఁ గుంకుమ పటీరకురంగమదాదివాసనల్, సొక్కు బిడ న్నడ న్విటులు సోలుదు రచ్చట వేశ్యవాటులన్ చంపూ రా 3 67.

సీ పుక్కిటి విడెమీయఁబోయి తిలోత్తమా వనజలోచన ముచ్చెవాట్లు పడియె కువల 1 39

3 విధము

సీ బడవ వాటునఁ బాటుబడ్డఁ బన్గజవిమ్మ కాయ గాచినచెయికాయగాచె,(బడవ = భృత్యుఁడు) ।వబం 755

వాటుఁగాలు వి జౌ. (వాటు + కాలు) నడుచునపుడు ప్రక్కవాటుగాఁ బోయెడు కాలు

సీ నరవెంద్రుకనరాదు నాఁడెల్ల జగడించు వాటుఁగా లనరాదు చేటుఁదెచ్చు శుక 3 21

ద్వి రోటుపోయినచేయి రొమ్ము కంపరివా, వాటుఁ గాలును బోటివలెనున్న నడుము .. ద్వి హరిశ్చ ఉ 1088

వాటుబల్లెము వి (వాటు + బల్లెము) పొడుచునట్టి యొకానొక ఆయుధము, కుంతము

వ . అందంద లతాకుంద బృందంబులకు దూరం బారు నిందిందిరావళి యిందిరానందనుం డిందీ వరగంధులపై వైచువాటు బల్లెం బని చాటుచు .. రా వి 3 114

వాటురా(ఱా)యి వి (వాటు + రాయి) దొంగలు విసరుట కేటి తీసికొనిపోవురాయి

ద్వి ఒలుకుం బూడిదయును వాటు రాలు బస వు 5. 337 పం

ఉ కత్తియు నీలిచీరెయును కంకటిరజ్జువు నార సంబుముల్, గొత్తియు వాటు రాలినుము గొంకియు నకుత లొల్కి బూదియున్ చెన్న 3 294

వాటులాడు అ క్రి (వాటులు + ఆడు) కొట్లాడు

సీ కరమొప్ప

ఆ వె ... ప్రణయ, మొదవ సంకులముగనొండొ రుతో వాటు, లాడువారుఁ దన్నులాడువారు, కుమా సం 9 279

చ ఇరువురు నీలనీరజనిభేక్షణ లించిన వేడ్కతోఁ బరస్పర మెదిరించి కాంచనపు బంతులఁ దచ్చువవాటులాడఁగా, ధరణిపుఁ డడ్డమై చనుడుఁ దద్భుజ దండముఁ దాఁకి మిట్టి బిట్టు రవడిఁ జెండు గ్రమ్మఱిన మబ్బరం పోయిరి భామినీ జనుల్ శృ నైష 3 95

ఉ కొంచెపు మంచు పట్టుగతి గుబ్బల మేనలఁ జెక్కులం గదం, బించుచు ఘర్మ బిందువులు పిచ్చిల బంతులవాటు లాడఁగన్. వరాహ. 3 93

వాట్యపుష్పము సం వి అ న 1 చందనము; మంచి గంధము 2 కుంకుమ పువ్వు.

వాట్యము సం విణ (అ ఆ అ) ఉద్యానవన సంబంధమైనది

వాట్యాలకము సం వి. అ పుం ముత్తవ పులగము. (శ. ర)

వాట్లీఁడు విణ (వాట్లు+ఈఁడు) దెబ్బలాడువాఁడు, కొట్లాడువాఁడు

గీ వాదులాని తోడ వాట్లీనితోడను, బూతుతోడఁ దిండి పోతుతోడ, నటమటీని తోడ నడియరి తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ హరి 3 112

వాడ[1] వి (సం వాటః క వాడె.) 1 వీథి

శా . అవ్వాడం బౌర జనంబులెల్ల నిత్యఁడెవ్వాఁడొక్కొ[2] నేత్రోత్సవం,బై డాయం జనుదెంచె నంతటను మాయుంబయ్యె . శృ నై 3 82

శా ఏడా ద్వీపములేదు వాడలుగ సర్వేలాతలంబెల్లఁ బెన్వీడై పోఁడిగ నేలుచున్ . భాగ. 9 560

తే గీ వాడఁజను చాకికి ధరించు వలువవైచి, తెట్టు తాఁగట్టు పుట్టంబుఁ గట్టి తనుచుఁ, బొరుగు సతిచాల్చు చీరపైఁ బోరె నొకతె, యధిక మధుమత్తతా వృత్తి నట్టి రాత్రి రా వి 3 15

2 ఇండ్ల వరుస

ద్వి. భూజనంబులు మెచ్చి పొగడు వాడలును, వేడుక మదికొదవించు వీథులును హరిశ్చ పూ. 110

ద్వి. గరుడోరగామర గంధర్వసిద్ధ, వరసతుల్ చెలులున్న వాడలుచూచి . రం రా సుం కాం 245 పు 3 పం.

తే. గీ కోడలా యింక బంగరు గోడలేల, మేడలేటికి రతనంపు వాడలేల, మాడలేటికి బలు రాచ జాడలేల, వాడలో నీవు ద్రిమ్మరనోడి చనిన అ రా అయో 9 7

3. వరుస, పంక్తి

వ సహకార మహీరుహంబుల వాడల నీడలం గ్రీడలు సలుపుచు వరాహ. 3. 64.

చ హాయము నదల్చి ధేయనుచు నాజికిఁ దోలుట యొండు దోఁచెన, వ్యయరయ శక్తినంత మటి వచ్చిన త్రోవయుఁ బోయినట్టి త్రో.వయు నొకటంగనం బడద వాడలు వాడలుగా నతండని, క్రియలను జక్కుచేసిన హరిద్విరదాదుల చేతఁ దక్కఁగన్ కళాపూ. 8 64

జ వాడకట్టు, వాడవదినె

వాడ[2] వి (త. వాడై) తావి, పరిమళము

సీ. పరిమళ వీథులు వాడయంచవ మీఱు . అం. భా 3 59

జ వాడగన్నేరు, వాడగాలి, వాడపసుపు.

వాడఁబాఱు అ క్రి (వాడన్+పాఱు) మ్లానమగుట కున్ముఖమగు, బడలి పోవుట కున్ముఖమగు

సీ ... ...

గీ చేతనా ప్రాప్తి పొందె, పరసిజాతాయతాక్షి తచ్ఛద్మమాత్ర, వాడఁ బాఱిన సస్యంబు వానఁ బోరె . కాశీ 5 184

సీ

గీ కమలవైరి, తన కళాస్ఫూర్తి యంతకంతకుఁ దొలంగ, వరుణదిగ్వేధి కడఁజేరి వాడఁబాఱె... రాజ చ 2 68

ఉ పద్మంబులు వాడఁ బాఱెఁ,గుముదంబులు సొంపున కెక్కెనిక్కుచున్ ద్వా. 4. 922

వాడకట్టు వి (వాడ+కట్టు స్వార్థమున) వీథి, వాడ.

సీ . తే మేనమామలు బావలుగాని వానిఁ, గాఁగఁ జూతురు మూ వాడకట్టువారు, కంట గింతురు నన్నంటెఁ గమలజాతు, వ్రాఁత ఫల మేమియో కాని వనజగంధి హంస. 3 150

వాడకము వి (√వాడు) చిల్లరసామానులు అరవుతీసికొనుట

సీ .. అప్పులిచ్చిన చోట నటమటించిరి డాఁచికొనిన పత్రంబులు చినిఁగిపోయె, వాడకంబులు గొన్న వార లేగిరి కోఁటలెల్లను బరులచేఁ గొల్లవోయె శుక 2. 360

వాడగన్నేరు వి (వాడ[2]+గన్నేరు) ఒకా నొకచెట్టు, పచ్చపువ్వుల గన్నేరు

ద్వి. బలుసుముల్ మోదుగు వట్చారె యారె, వలిచంద్రములు చంద్రవాడ గన్నేరు . . ద్వి. శ సా 2 80. పా. 4. పం.

వాడగాలి వి (వాడ[2]+గాలి) మలయ మారుతము. (శ. ర)

వాడపసుపు వి (వాడ[2]+పసుపు) పరిమళముగల పసుపు.

గీ. గునియు జార్సిగ చెక్కుటగోరు మోవి, కెంపు లత్తుక నుదురగంధవు చిటులు, వాడ పసుపంటు వలువతో వచ్చినట్టి, పుత్త్రి యిది కాని పడతుకు పులుకు గాదె. ప్రబంధ 6. 63

వాడబము = బాడబము సం వి అ. పుం. బడబాగ్ని, సముద్రములోపలి నిప్పు

వ. అందు గుఱ్ఱముల సమూహము, తర్ఫీదుచేయు గుఱ్ఱములుంచఁబడుచోటు

వాడవదినె వి. (వాడ[1] + వదినె) జారిణి.

సీ. అత్తమామల కెదురాడు దుశ్చారిణి వావివర్తన లేనివాడవదినె, కొండెల గంపలు గూర్చు పాతకురాలు బలిభిక్ష మిడని నిర్భాగ్యురాలు .. (శ్రీ). రం. మా. 5. 84.

సీ. .. గీ. నీకుఁ జరదానతుఁడనైతి నేత్ర జితచ, కోర నన్నిచ్చలో వేలకోరవైతి, వందురాత్మ ప్రపంచకులైన జారు, లెదురు తాకైన నవ్వా తవదినెఁ గూర్చి వేం పంచ 3 252

వాడించే వ. క్రి. (√ వాడు) మ్లానత నొందించు, వాడఁజేయు.

సీ. ఉస్సని నిగిడించు నూర్పుల బలువేఁడి నించి కెమ్మోవి వాడించు వాని . ఉ రా. 6. 205.

వాడిక[1] వి చెప్పకయు చూపకయు ఉంచిన యిల్లడ, ఉపనిధి (శ స.)

వాడిక[2] = వాడుక వి. (√వాడు) పోషణము

సీ. ... గీ ... ఈడ విడిచిన మైఁదీఁగె యింత నయము, గలిగియున్నది వాడిక గలిగెనేని, నెంత వవకమై యుండునో ... కు. సం. 7. 838

వాడు (త వాడు) అ. క్రి 1. వడలు, మ్లానమగు.

క పరిమళము సెడదు వాడదు. ఈ కుసుమ రాజ మంబుజవతవా పారి 1 59.

సీ. వానలేని కతాన వాడినత్తుల వలె సకల సస్యం బులు సమసిపోయె . వరాహ 7 52.

సీ. ... ఎండచే వాడిన యెల దీగెయును బోలె నిద్దంపుఁ దనువల్లి నిగ్గు సడల. విక్ర 7 102.

2. అలయు, బడలు.

సీ. నిస్స్వనంబులు రేచి విగుడు కాతర నేత్ర శంబ రంబులు వాడు శరశగండకములు దూలెడు చిత్రకాయ లీలలు .. 8. 111.

రగడ వనిత వనితరుణశల యలరుల వాడి వాడితి కొవ్వు ప్రేఁగుల . వసు. 3. 149.

3. ఖేదపడు

క. ఆడినఁ గూడిన కినుకన్, వీడిన జడముడియుఁ బొగలు వెడలెడిచూపుల్, పోఁడిమిగొను నిట్టూర్పులు, వాడినడెందమును మేనవడియుఁ జెమరునై. పాండు 5. 204

చ. వరుణుఁడు విప్రయోగమున వాడదె . నైష. 4 65.

సీ . గీ ఇతరసుమనస్సులార మీ రిటుల వాడి, యుండ నేటికి నామోదముడిగి యనిన.. దశా. 2. 75

(ఇది 1. 3 అర్థములకుదాహరణము)

4. ఎండ, శుష్కించు.

ద్వి వెలయ వసంత మవ్వేళ నెల్లెడలఁ, గలయంగఁ బదనింకి కడపళ్ళువాడి, జిగిదప్పి చెఱఁగులు చిరుబీటలెత్తి పగులుచు బిరుసనై పలఁకిన వాట. నవనాథ 1. ఆ. 11. పు. 5. పం.

స క్రి 2. ఉపయోగించు.

ఉ పాల్పెరుగు నెయ్యని వాడెడు కోడె కాంద్రపై, వెన్నెల సోగలీన(న్) రా. వి. 2 61

రగడ నాను కుముద దామకంబు వాడ వాడ వైతి నౌనె ... వరాహ 3. 92

సీ. కన్నంబుఁ ద్రవ్వు తస్కరుఁ డింటి వారికి వాత లేదని ముంతవైచి చనునె . రామ. లిం 30.

2. చెప్పు, వచించే

ఉ అప్పుడు యౌవనాశ్వ సుతుఁడైన సువేగుఁడు కీచకాంతకున్, దప్పక చూచి తానును గదాఘనదండము కేలఁ గ్రాలఁగాఁ, ద్రిప్పుచుఁ జేరు డిగ్గి పఱతెంచి పడిందన పేరువాడినా, తప్పక వ్రేసె నొక్క మొగిఁదార్కొని భీముశిరంబు వక్షమున్ జై భా. 2 79

సీ, . అర్చుచుఁ బేర్వాడి యదలింపుచుఁ గడంక నెఱపుచు బుజేములు సఱచు కొనుచు అ రా. యు. 195

సీ. గంధర్వ పతులు చొక్కపు పాట వాడిరి వాడిరి తర్పవర్తవార్త మయులు... చంద్రి. 8. 148.

3 గౌరవించు, సన్మానించు.

ఉ ఆడికలైన నేమి మగఁడాఁడఁ బెట్టిన నేమి చుట్టము ల్వాడిక యున్ననేమి పరివారలు వచ్చిననేమి . . కళాం 4 37

4 చెక్కఁ బఱుచు, చెక్కఁ బెట్టు.

క. అలన యిలువాడి నాథుఁడు,వలచినచవి వంటక ములు వండి యిడి .. భార అను 5. 290

చ ధన రహితుండు పుత్త్రి సముదాయ సమేతుఁ డుపాయశూన్యవ, ర్తనుఁ డరయఁగ వాద్వి జుఁడు శత్త్రియ భామయు బుద్ధిహీన జీవన మొనరింప నేర దిలువాడ నెఱుఁగదు .. భోజరా 2. 4

5 అలుక

క. ఇలువాడి మ్రుగ్గిలిడి కూరలు గూర్లమరించి యేల రాడాయెనొకో, వెలలెంబ్రొద్దని యటనీ, చెలియలు వేఁడెదురు చూచు సేవించుటకున్ వేం పంచ 4. 56

వి 1 వాడుట వడలుట

సీ . చిత్తంబు తలపోఁతచే వాడు పొదివినఁ జెలువ నీ నెమ్మోము చిన్నఁబోయె .. భార. విరా. 2 156

సీ. వక్షస్థలంబున వైచిన నవకంబుఁ దులసి దండకు వాడు దోఁపకుండ హర. 6 45

2. కలవు

సీ. తే. దుక్కిలో నుండి మవరాచ చిక్కుకేని, యక్కుఱకుఁ బట్టినట్టి యా యేనుఁగుఁబట్టి, బెండ్లి యాడంగ నేతెంచు పిన్న యతఁడు, చూడఁగద రమ్మ కన్నులవాడు దీఱ బహు 4 82. చంద్ర 4 94

నులివాడులువాడు = ఇంచుక వాడు

క. కలహమున సురలు దొరకొను, ప్రళయావల రూపము దిరిపడి యొక్కొకమా, ర్దలచిన మీసలు గడ్డము,నులివాడులు వాడుచుండు నొందివళితిన్. కు సం 10 466

జ : వాడఁబాఱు, వాడకము, వాడించు, వాడిక[2], వాడుక, వాడుకపడు, వాడుకొను, వాడుచు, వాడుదల, వాడుదెంచు, వాడుదేఱు, వాడు పడు, వాడుపఱచు, వాడువాఱు

వాడుక వి. (√ వాడు) 1 ఉపయోగము 2 వ్యవహారము

(ఉదా నన్నె చోడుని కాలములో ఈ పదములు వాడుకలోఁ గలవు)

3 అభ్యాసము, అలవాటు.

ద్వి కేవల సాధనకృతి బాహ్యపూజ, వాడుకయై యుండ వసుధ నందఱకు,కూడ నంతఃపూజ గురుకృప లేక ప్రభు(లిం) + 4. అ 117 పా 19 పం

సీ పుట్టు జున్నంగళ్లఁ బెట్టించు వాడుక కోమట్లు మాకెల్ల గొడ్లు సుమ్ము సారంగ. 1 78

వాడుకపడు అ క్రి (వాడుక + పడు) అలవడు, పను పడు (శ ర , వా)

వాడుకొను స క్రి (వాడు + కొను) 1. (జనులు ప్రచారముగా) చెప్పుకొను 2 ఉపయోగ పఱచు కొను (శ ర)

వాడుచు స క్రి (√ వాడు) వాడఁజేయు, వాడించు (శ ర.)

వాడుదల వి (√ వాడు) వాడుక,అభ్యాసము (శ.ర.)

వాడుదెంచు అ క్రి (వాడు + తెంచు, స్వార్థమున) మ్లానమగు

సీ ... పగలింటి సెగలచే సొగటొందు పూఁ దీఁగె వడుపున నెమ్మేను వాడుదెంచె ... అని. 3. 121

వాడుదేఱు అ క్రి (వాడు + తేఱు స్వార్థమున) వాడు

ఉ. నీటను దేమయొక్క నసినిల్పి యొకించుక వాడు దేఱియ, ప్పాటున వేరువాఱి ధృతి పాటవ మొప్ప నతండొనర్పు న,ప్పాటునఁ జెన్నుమీఱి పరిపాటిగఁ గెంజిగు రక్కడక్కడన్, మోటిక లెత్తి క్రొవ్విరులు మొగ్గలు వెగ్గలమయ్యె నయ్యెడన్. విప్ర. 2 23.

వ . వాడు దేఱెడి నమ్మోములును .... కళా: 6 224

వాడుపడు అ క్రి. (వాడు + పడు) వాడు, మ్లానమగు. (చూ. వాడు పఱచు)

వాడుపఱుచు స. క్రి (√ వాడుపడు)వాడఁజేయు.

సీ .. వెలలేని కళలతో వెలయు నీ నెమ్మోము వనితయే వికలుండు వాడుపఱిచె ఉ రా 4 227

వాడువాఱు అ క్రి (వాడు + పాఱు) వాడు, వాడుపడు

సీ కదుపుతోఁ బాసిన కొదమ జింకయుఁ బోలె వాడు వాఱిన నవవల్లిఁ బోలె .. భా. రా. యు 2 287.

సీ తొలుకాఱు మెఱుఁగుఁ దీఁగెల నేలు కన్నులు వడఁవాఁకి యొక్కింత వాడు వాఱ . . కాశీ 1 90.

సీ లవలీదళము లట్ల సవరైన చెక్కులు వాడు వాఱఁగ ముద్దులాడియాడి ఉ. రా 4 217

వాడె వి ఇత్యుగ్రము, దవ్వ

సీ . చెరివిన పూవులు చే నంట నిచ్చిన వాడెలు గూర్చిన భద్రకాళిఁ బంపిన ప్రబంధ 1. 738.

సీ వాడె దవయన నిత్యుగ్ర మొప్పు . ఆం భా 2 75

ఆ. .. తనరు దవ యనంగఁ దల వాడె నాఁగఁద, దగ్రమున కఖిల్యలగు గిరిశ . ఆం సం స్థా 9.

గీ వలలు నిత్యుగ్రమిల దవవాడె యనఁగ . ఆంధ్రపదాకరము అచర 66

వాణి నం వి ఈ స్త్రీ 1 వాక్కు, పలుకు, విద్య 2 భాషాశక్తి, వాక్పటుత్వము 3 ధ్వని. 4 కృతి, గ్రంథము 5 స్తుతి, పొగడ్త 6 సరస్వతీ దేవి

ఇ స్త్రీ 1. నేఁతనేయుట 2 సాలీని మగ్గము నందలి తాకుడు పలక, వాయదండము 3. వాక్కు, పలుకు, విద్య 4 సరస్వతి.

వాణిజకుఁడు నం వి అ వుం 1 వ్యాపారి, బేహారి. 2. శఠుఁడు, దుష్టుఁడు (అ ని)

వాణిజుఁడు నం. వి. అ వుం వ్యాపారి, బేహారి.

వాణిజ్యము నం వి. అ. న వ్యాపారము, బేహారము, వర్తకము ఆము 4. 245.

వాణిని నం వి ఈ స్త్రీ 1. నేర్పరి యైన యాఁడుది. 2 నర్తకి, ఆటకత్తె 3 మత్తిల్లిన స్త్రీ, కామాతుర యగు స్త్రీ.

వాత్య నం వి ఋ వుం వీచునది, గాలి, వాయువు.

వాతకము నం వి అ వుం వృక్ష విశేషము, సోమిదపుచెట్టు

వాతకర్మము నం న్ న అపాన వాయువును విడుచుట, పిత్తు

వాతకానివాఁడు వి బట్టలకు రంగు వేయువాఁడు. (శ ర)

వాతకి నం విఇ (న్ నీ న్.) వాత రోగము గలవాఁడు.

వాతకుండలిక నం వి ఆ స్త్రీ మూత్రరోగ విశేషము, మూత్రము తక్కువగాను బాధతోను గాఱుట

వాతకుంభము నం వి. అ వుం ఏనుఁగు నొసటిపై బుడిపి

వాతకుఁడు నం వి అ వుం జారుఁడు, ఉపపతి

వాతకేతువు నం వి ఉ వుం ధూళి, దుమ్ము.

వాతకేళి నం వి ఇ వుం 1 శృంగార సల్లాపము, కాముకుల గుసగుసలు, 2. నాయికా నాయకుల శరీరము మీఁది నఖక్షతము

వాతగుల్మము నం వి అ వుం 1 పెనుగాలి, ప్రచండ వాయువు 2 వాతరోగ విశేషము, వాత నిమిత్తకమైన గుల్మరోగము

వాతఘ్ని నం వి ఈ. స్త్రీ. పులుగండు (వ్య. వి. (శ ర) (పును.)

వాతచక్రము నం వి అ న గాలిసుడి, ఇది శుభా శుభములను దెలుపును.

వాతజ్వరము నం వి అ వుం చెడిన వాతధాతువు వలనఁ గలిగిన జ్వరము

వాతదొమ్మ మి వి (వాతము + దొమ్మ) ఒక విధమైన పశురోగ విశేషము.

క. చానపి సోలెండడ్డెడు, తానకముగ గోవు పంచి తంబును గూడన్, మానుగఁ గడుపున నిడినను, ధేనువులకు వాత దొమ్మ తెప్పున వడఁగున్. సహదేవశిక్ష 1. 12. (చి ని)

వాతధూఢ నం. వి. ఆ స్త్రీ. 1 పెనుగాలి, ప్రచండ వాయువు. 2 తీవ్రమైన వాతరోగము. 3. ఒక విధమైన స్ఫోటకము, మసూచికా రోగభేదము. 4. మనోజ్ఞురాలగు స్త్రీ

వాతధ్వజము నం వి అ. పుం 1 మేఘము, మబ్బు 2. ధూళి, దుమ్ము

వాతపిత్తము నం వి అ న. ఒకవిధమగు వాత రోగము.

వాతపుత్రుఁడు నం. వి అ పుం 1 శఠుఁడు, దుష్టుఁడు 2 భీముఁడు 3 హనుమంతుఁడు

వాతపోథ(క)ము నం. వి అ పుం పలాశము, మోదుగు చెట్టు

వాతప్పు అ క్రి (వా+తప్పు) 1 మాట పొరపాటు నొందు, మాట పొరఁబడు

ఉ .. దురాశల మాయలాఁడి వా,తప్పక యీఁ దత్తరుచితంపుఁ గుయుక్తుల మాట లెన్నియే, చొప్పుగ నాడుకో నెఱుఁగకుండనె యిట్టిది చెప్ప నేటికిన్ కళా 3 198.

క అప్పురి సౌధములం గల, యెప్పును బోడవును దనర్పు నూహించుచు వా, తప్పఁడె కల రూపె ల్లను, జెప్పెడుచో రెండువేల జిహ్వల వాఁడున్... విక్ర 1 68.

క ఇప్పుడు నను నీ వడిగిన, చొప్పున నేత్రద్రహస్య సూత్రంబులు వాఁ,తప్పక ప్రశ్న మొనర్చినఁ, జెప్పితి వినుతత్కథా విశేషము లనఘా ... వి. పు 4 107

2 పొరపడు, ప్రమాదము నొందు

ఉ అప్పుడు యౌవనాశ్వసుతుఁడైన సువేగుఁడు కీచకాంతకున్, దప్పక చూచి తానునుగదాఘన దండము కేలఁ గ్రాలఁగాఁ, ద్రిప్పుచుఁ దేరు డిగ్గి పఱతెంచి వడిం దన పేరు వాడివా, తప్పక వ్రేసె నొక్క మొగిఁ దార్కొని భీము శిరంబు వక్షమున్ జై 2. 79.

3 మాట పొరపాటు

ఉ తప్పు గణించికా దొరలు దండవ సేయుదు రొద్ది వారి వా,తప్పున కల్గి మంది కలదాన నటంచును మారు తూపులన్, గుప్పితి వీవు ఉ రా. 6 105

సీ. గీ . తన వచోదోషము క్షమింపుమనెడు వాఁడె, యేమనిన లేని వాతప్పు లెంచసాగె . కువల 2. 24

వాతప్రమి నం. వి ఈ. పుం. స్త్రీ వడిగల జింక

వాతమండలి నం వి ఈ స్త్రీ సుడిగాలి,

వాతమజము నం వి అ పుం వడిగల జింక

వాతము నం విశ (అ ఆ అ) 1 ఊఁదఁబడినది 2 కోరఁబడినది

వి అ పుం 1 గాలి 2 వాయుదేవుఁడు. 3 వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకధాతువు, 4 వాత రోగము 5 కీళ్ల నొప్పి, సంధులవాపు

వాతమృగము నం వి అ పుం వడిగల జింక

వాతరంగము నం వి అ పుం రావిచెట్టు.

వాతరక్తము నం వి అ న రోగ విశేషము

వాతరట్టు వి (√వాయి) వదరుపోతు.

సీ ఎంచఁగా మీ జాతి కొంచెపు వదకది వసుధ నన్నఁగ మీరు వాత రట్లు, తెలియంగ మీ కూట ములు వేళ కొలఁదులు చూడ మీరలుగండి చొరవకాండ్రు ...

(ఇది రాయంచల విషయము) .. చంద్రాంగ. 4. 61

ద్వి పెలుచఁ గోవెలయన్నఁ దెంపుడుఁ జేయ, కెలయు కీరంబు మిక్కిలి వాత రట్టు, తలపోయ వట తుమ్మెదలు గూడ గొంట్లు .. ద్వి. పరమ 3 247. పా

వాతరము నం. విశ (అ. అ అ) 1 పెనుగాలిగలది, తుపాను గలది 2 వేగము గలది, వడి గలది.

వాతరాయణము నం వి అ పుం 1. బాణము, 2 వింటిదెబ్బ. 3. పర్వత శిఖరము, కొండ కొన. 4 అంపము, క్రకచము. 5 సరల వృక్షము, దేవ దారువు. (వృ వి)

వాతరాయణుఁడు నం వి. అ పుం 1. ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు 2 సోమరి, అలసుఁడు.

వాతరూపము నం వి అ. పుం 1, పెనుగాలి 2 ఇంద్రధనుస్సు. 3 లంచము. (మే ని)

వాతరోగము నం వి అ. పుం వాతధాత్వాధిక్యము వలనఁ గలుగు రోగము.

వాతర్థి నం వి ఇ స్త్రీ (వాత+ఋద్ధి) 1 వాతాతి శయము, ఎక్కువ గాలి. 2 దుడ్డుకఱ్ఱ, ఇనుపదుడ్డు.

వాతలము నం విశ. (అ ఈ అ) 1 పెనుగాలి గలది తుపాను గలది. 2 ఉబ్బినది

వి అ పుం 1. గాలి, వాయువు, చణకము, సెనగ

వాతవస్తి నం వి ఇ స్త్రీ మూత్రనిరోధము.
వాతవృద్ధి నం వి ఇ స్త్రీ వాచినయండము, అండవృద్ధి
వాతవైరి విణ వి న్ పుం ఆముదపుఁజెట్టు
వాతశీర్షము నం వి. అ. వ పొత్తికడుపు.
వాతశూలము నం వి అ న రోగభేదము ఉబ్బుతోఁ గూడిన కడుపునొప్పి.
వాతసహుఁడు నం విణ (అ అ అ) వాతరోగము గలవాఁడు,
వాతసారథి నం, వి ఇ. పుం అగ్ని.
వాతాండము నం వి అ పుం వృషణరోగము, వృషణములు పెద్దవగుట
వాతాటము నం వి అ పుం 1 వాతమృగము, జింక, 2 సూర్యాశ్వము
వాతాతిసారము నం వి అ పుం. వాతధాతువు చెడుట వలనఁ గలిగెడి గ్రహణి, రోగవిశేషము
వాతాదము నం వి అ. పుం బాదాముచెట్టు.
వాతాపి నం వి. ఇ పుం అగస్త్యునిచే మ్రింగఁబడి జీర్ణింపఁజేసికొనఁబడిన యొక రాక్షసుఁడు, (ఇల్వలుని సోదరుడు)
వాతాపిసూదనుఁడు నం. వి అ పుం అగస్త్యుడు
వాతాప్యము నం వి. అ. న 2 పు లి యు ట, 2. సోమము 3. నీరు
వాతామోద నం వి అ స్త్రీ కస్తూరి
వాతాయనము నం వి అ పుం గుఱ్ఱము న 1. గవాక్షము, కిటికి 2 తలవాకిటి వసారా, 3 మండపము
వాతాయనము నం. వి అ న. పర్ణము, ఆకు
వాతాయుపు నం వి ఉ పుం. వడిగల జింక, వాతమృగము, జింక
వాతారి నం వి ఇ పుం 1 ఆముదపుజెట్టు. 2. శతమూలి = పిల్లి తేగలు (వృ వి) శేఫాలిక = శాళిచెట్టు (వృ వి.) యవాని = ఓమము (వాము) (వృ వి.) భార్గి = గంటు బారంగి (వృ. వి) స్నుహి = జెముడు. (వృ వి) విడంగ = వాయువిడంగములు శూరసణ = కూరకంద (వృ. వి) జతుక = పద్మావతి. (వృ వి.)
వాతాలి నం వి ఇ. ఈ. స్త్రీ. సుడిగాలి.
వాతాశ్వము నం వి అ, పుం. వడిగల గుఱ్ఱము
వాతాహతి నం వి ఇ. స్త్రీ 1. గాలిదెబ్బ 2 ప్రబలవాయువు.
వాతి నం వి ఇ పుం. 1. సూర్యుడు, 2. గాలి 3. చంద్రుఁడు (విల్యమ్సు)
వాతికము నం విణ (అ ఈ అ) 1 పెనుగాలి గలది, తుపాను గలది, 2. వాతరోగము గలది. 3 వెఱ్ఱిది. ఉన్మత్తము
వి అ. పుం వాతదోషము వలనఁ గలిగిన జ్వరము.
వాతికాసు వి. (వాయి + కాసు) 1. వాతిపాతిక. (గ్రా) 2 అంచేము. (శ. ర.)
వాతిగణము నం వి అ. పుం వంగచెట్టు, వంగకాయ.
వాతిగమము నం వి అ పుం. వంగచెట్టు, ఇట్లే వాతిగము
వాతిగముఁడు నం వి అ పుం. అనిల శాస్త్రజ్ఞుఁడు, ఇట్లే వాతిగుఁడు
వాతిపాతిక వి. (వాయి + పాతిక) చితియందుంచిన శవమునోట వేయు బంగారము
ద్వి. వసుధామరునిఁ గాంచి వదలక వేఁడి, వలయుమాడయు మఱి వాతిపాతికయు, వల నొప్పఁగొని రమ్మువ వడి నిట కనిన ... హరిశ్చ 2261. పం.
వాతిబియ్యము వి. (√వాయి) దహనము చేయునపుడు పీనుఁగు నోట వేసెడి బియ్యము. (శ ర, గ్రా.)
వాతివాడి వి (√వాయి) వాక్పారుష్యము గల స్త్రీ.
మ సుర సేవించినవాతి వాడియయినన్ సొమ్మెల్లఁ బోనాడినం, బురుషద్వేషిణియైన గొడ్డయినన్ నెప్డుం గూఁతులం గన్నమైఁ, బరపౌ రోగము లున్న ధూర్తయయినన్ భార్యం బెడం బాసి య,ప్పురుషుం డొం డొకపెండ్లి యాడినను నొప్పుండప్పు లే దేమియున్ విజ్ఞా. 1 .118.
వాతవాడి. (శ. ర పా)
వాతీయము నం విణ (అ. అ అ.) పెనుగాలి గలది.
వి. అ న కాంజికము, గంజి,
వాతుఁడు నం. వి. అ పుం. 1 ధృష్ట నాయకుఁడు. 2 వాయుదేవుడు
వాతులము నం. వి ,అ. పుం. సుడిగాలి.
వాతులి నం. వి. ఇ పుం పెద్ద గబ్బిలము.
వాతూలము = వాతులము; వాతులుఁడు.

వాతూ(తు)లుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 వాత రోగముగలవాఁడు 2 వెఱ్ఱివాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు
వి. అ పుం సుడిగాలి.
మ దుర్వారాద్భుతాసారముల్, వడగండ్లుం జెరయంగఁ దీవ్రవిసరద్వాతూలుతోఁగూడి దం, దడిఁ దోడ్తోడఁ బ్రవృద్ధిఁబొంది ... పూరి పూ 7 164

వాతెర(ఱ) వి (వాయి + తెర) రదనచ్ఛదనము, పెదవి
క గురివెంద జైత్రుఁ డొందఁగఁ, గరములు కన్నాతి యవుడుకఱచినను వా, తెరమీఁదఁ గాననగు పలు, వరుసయన న్ననలు పల్లవముపై తొనసెన్ పారి 3. 48
సీ తెలిదమ్మివిరియింటి తెలిగంటికెంపు వాతెర సొంపె పవడంపుఁ దీఁగెగుంపు దశా 1 164
చ నెఱి గురులున్ విలోలసిత నేత్రయుగంబును నొప్పు తెప్పవా, తెఱయును . . భార ఆది. 7 73
క. పలుచేని వా తెఱ మెఱుఁగునఁ, బలు మెఱుఁగులు సందడింప . . మనుచ 4. 70

వాత్య సం వి ఆ స్త్రీ వాత సమూహము, సుడిగాలి, పెనుగాలి, తుపాను

వాత్సకము సం వి అ న వత్ససమూహము, దూడల గుంపు

వాత్సల్యము సం వి అ న 1 (పుత్రాది విషయక) ప్రేమము. 2. ప్రేమము, స్నేహము, చెలిమి 3 అత్యంత ప్రేమము, దయ.

వాత్సి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ బ్రాహ్మణునకు శూద్రస్త్రీ యందుఁ బుట్టిన కూతురు.

వాత్స్యాయనుఁడు సం వి అ. పుం 1 కామసూత్రములు రచించిన యొకానొక ఋషి 2 గౌతమ న్యాయసూత్రములకు భాష్యము రచించిన యొక ముని

వాద వి (క వాద) జలాశయము, నీటిపట్టు
తే. ముంచుకొను వాదనీరుల మునిఁగి మునిఁగి, గుళ్లగుళ్లను వేల్పులఁ గొలిచి కొలిచి, భాత మాటలుబట్టి ఛాందసముబట్టి, యలయుచే కాని పావంబు తొలఁగదయ్యె శ్రీరం మా. 5 112

వాదకుఁడు సం వి అ పుం 1 గాయకుఁడు, సంగీతము పాడువా డు 2 వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు

వాదడుచు అ క్రి (వాదు + అడుచు) వివాదపడు.
క. ఒక్కయెడం దమలో నొక, బొక్కకు వాదడిచి కళకము కపిఁజలముం, గ్రక్కునఁ బఱతెంచి పులికి, మొక్కుచు నిజవాద మిరువురుం జెప్పుటయున్ కేయూర 2 91
క ఊరక పుడకలు విఱుచుట, వైరంబున నొరుల తోడ వాదడచుట దు, ర్వారగతిఁ బరుపు వాఱుట, గోరన్ గో రొలుచుటెల్లఁ గొఱగాదుసుమీ వి పు 4. 233,

వాదనము సం వి అ న 1 వాయించుట 2 వీణ మొదలగు సాధనములమీఁద పాడెడి పాట

వాదము సం వి. అ పుం 1 పలుకుట, చెప్పుట 2 మాట, పలుకు, 3 రూఢిగాఁ చెప్పఁబడిన సంగతి 4 కథ, చరిత్రము 5 వాదించుట, పరస్పర వ్యతిరేక భావములు తెలుపుట 6 సమాధానము, ప్రత్యుత్తరము 7 వివరణము స్పష్టపఱచుట 8 సిద్ధాంతము, వాదానంతరము నిర్ణయించిన విషయము 9 ధ్వని, చప్పుడు 10 కింవదంతి, జనప్రతీతి 11 ఫిర్యాదు, అభియోగము, తగవు

వాదయుద్ధము సం వి. అ న పట్టుదలతో వాదము చేయుట

వాదర వి (వాడి + ధార) (ఖడ్గాదుల) తీక్ష్ణధార.
వ ... అంతకంతకు నెఱ్ఱడగుకోపంబున నాటోపంబు దీపింప వాదరఁ జిక్కిన యొముకతును కలు గోఱ దొడలకై వడి గలిగి భార. సౌప్తి. 1. 178.

వాదర సం వి ఆ స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు

వాదరంగము సం. వి అ. పుం అశ్వత్థ వృక్షము, రావిచెట్టు.

వాదరతుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ) వాదమునందాసక్తిగలవాఁడు

వాదరము సం. విణ (అ ఆ అ) దూదిగలది, లేక దూదితోఁ జేయఁబడినది
వి అ న దూదిబట్ట

వాదరి విణ (వాదు+అరి²) జల్పాకుఁడు, వదరు బోతు

మ. ఉమతో మండ భయస్థుఁ డంద్రు కినియన్ గయ్యాళివాఁడంద్రు మౌనమిడన్ మూఁగ యటంద్రు వాక్పటిమచెందన్ వాద రిం చంద్రు పార్శ్వమున న్నిల్వ మదాంధుఁ డంద్రు . నుల్లభూ నీతిశ 47

వాదవాది నం వి న్ పుం జైమునుఁడు

వాదసాధనము నం వి అ న వాదమును సాధించుట, చెప్పినదానిని నిలబెట్టుకొనుట.

వాదాడు అ క్రి (వాదు+ఆడు) వాదించు.

మ మనకీపాటులువచ్చెఁ జూచితిరె నామాటల్ వృథా హంకృతిన్, వివఁగానొల్లకయల్ల రాత్రి యిచట న్నీరెల్లవాదాడ యుం,చిన యాకాకము రెట్టలో మొలిచె హెచ్చెంజూవె యీమట్టి . కేయూర 3. 48

వాదానువాదములు నం వి అ. పుం. ద్వి 1. ఒక విషయమును జెప్పుటయు దానిని ఖండించుటయు, వాద ప్రతివాదములు. 2 పరస్పర వ్యతిరేకాభిప్రాయములు దెలుపుట

వాది నం. విణ. (న్ సి న్) 1 పలుకువాఁడు, సంభాషించువాఁడు. 2. స్థిరముగాఁ జెప్పువాఁడు. 3 వాదించువాఁడు

వి న్. పుం 1 వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు 2 ప్రతివాది, ప్రతిపక్షుఁడు 3 అభియోగము తెచ్చిన వాఁడు, నేరము మోపినవాఁడు 4. బోధించు వాఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు 5. (వీణ) మెట్టు

వాదించే నం అ క్రి (√ వాదు) 1 వాదాడు. 2. తగవాడు. (శ ర.)

తే ఒండొకఁడవైన నివుడ నీపిండి యిడమె, బ్రాహ్మణుఁడవౌట మాచేత బ్రదుకుఁ గంటి. తడవఁబనిలేదు నిన్ను గౌతమునిగోవ,వనుచు వాదించి విడిచిన నాగ్రహించి, మనుచ 4 90.

వాదితము నం విణ (అ ఆ. అ) 1 పలికింపఁబడినది 2. వాయింపఁబడినది, మ్రోగింపఁ బడినది

వాదిత్రగణము నం వి అ పుం సంగీతపు మేళము, మృదంగాది వాయిద్యముల వాయించువారి మేళము

వాదిత్రము నం వి అ న 1 తతము, ఆనద్ధము, సుషిరము, ఘనము, అను వాద్యచతుష్టయము వీణాగానము మొదలగునది

వాదు వి. (నం వాదః) 1. వాదము, వాక్కలహము

గీ ఒలసి నీపుత్రులెల్ల వొండొరులతోడ, నెట్లొ డంబడి యుండుదు రట్ల చేయ, వలయుఁ దమ లోన జూదంబు వాదు నగుటఁ, గలహ మూలంబు యెట్టి శాంతులకునైన భార సభా 2, 181

ఉ వాదున గెల్వలేక పురవైరి లలాటము కన్నుఁ జూపఁ దాఁ, బాదమునందుఁ గన్ను ప్రతిపక్షతఁ జూపెను ... ప్రభా. 1 12

సీ వాదనఁగ వాదంబు చెలఁగు . ఆ భా, 1 113

2 కలహము

వ . విష్ణుఁడు సర్వలోకగురుఁడు, తత్పత్ని హారణంబు కొంతగాదు, వాదులు ప్రోదులు చేయు మునిముచ్చు బోధనంబులు వినంబనిలే దని చెప్ప . వరాహ 11 57.

3 మాట

క కాదేని చేతిరోకట, వాదులువారించి తెస్స వడ్డించివచో, నీ దిక్కున నీ కెవ్వరు, రా దిక్కని పల్కనవ్వి యతఁడిట్లనియెన్ విప్ర. 4 60

4. నింద

దండకము . మముం జేరనీఁడే నిముం జేరరాఁడే ప్రవేశింపరాడే ప్రమోదింప వాదే ... భోగినీ దండకము

విణ అసత్యము, కల్ల.

క ఏ దెసఁ జూచిన నాదెస, నాదృష్టికిఁ దాన యగుచు నామది నెపుడున్, వైదేహి పాయ దొంతెడ, వైదేహిం గంటి మనుట వాదో నిజమో భా. రా. సుంద 564

జ వాదడుచు, వాదరి, వాదాడు, వాదించు, వాదుకుఁబోవు, వాదుగొను, వాదుపెండేరము, వాదులాఁడు, వాదులాడు, వాదువెట్టు

వాదు(ల)కుఁబోవు అ. క్రి. (వాదులకు + పోవు) వాక్కలహముచేయు.

ఉ కారణ మేమి లేకయె వికావిక నవ్వును నిర్ణి
మిత్తమె, వ్యారల నై వనుం బిలిచి వాదుకుఁ
బోవుమ . సీధురస విభ్రమమైనమృగాడి
యత్తటిన్ కవిరా 5 186

సీ అతని నెవ్వరు దూఱనాడిన వారితోఁ జెల
వట్టి వట్టివాదులకుఁ బోదు ... కువల 4.190

వాదుగొను స క్రి (వాదు+కొను) నిందపడు

క ప్రోదిఁ గొనదగిన పుష్పఫలాదుల గొడ్డట
ద్రవ్చి యవనిజము నెడన్, వాదుగొనుమన్ల
భూప్రజ, బాధించిన వేల కలుగు పతికరి
గోరుల్ కవిక. 2. 17

వాదుపెండేరము వి (వాదు+పెండేరము) వివాద
మున గెలుపును సూచించు బిరుదు చిహ్నము

ద్వి అలస యానముల రాయంచలం గెలిచి,
పెలుచఁ బెట్టిన వాదుపెండేర మనఁగ, గమ
లాప్త బింబంబుగతి నొప్పు మణుల, రమణీయ
మగు నూపురము బొందుపఱచి ద్వి పరమ
5 430 పొ

వాదులాఁడు విశే (వాదులు+వాఁడు) వాదమాడు
వాఁడు, వాదించువాఁడు.

ఆ. వాదులానితోడ వాక్లేనితోడను, బూతు తోడ
తిండిబోతుతోడ, నటమటీనితోడ వడియరి
తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ
హరి 3 112

వాదులాడు అ క్రి (వాదులు+ఆడు) వివాదము
చేయు

ఉత్సాహ ... ఈయన నను బరాకుపఱచి యాట
గెలుపు తనదిగా, వెనుక వాదులాడ నేను
వినఁగఁ జాలనని తగన్ . కళా 6 118.

వాదువెట్టు (వాదు+పెట్టు) అ. క్రి. నిందమోపు
రగడ ... కలికి కలిత యూసు నెమ్మదిఁ గ్రమ్మఁ
గ్రమ్మఱ వాదువెట్టకు .. వాల్మీకి 3 114

వాదోడు విశే (వా+తోడు) మాటాడుటకు సహాయ
పడువాఁడు, సహాయపడునది

శా బంగారందియ ముక్కునం గమిచి పై
పై నంచే యఱ్గింపగా, సింగారంబగు ముద్దు తన
కుం జేదోడు వాదోడుగాన్ . విజ 2 157

గీ దాస్యవృత్తికి నిటువంటి దానిఁ జేర్చి, కొనఁ
గొదువలేదు వలదుపొమ్మనఁగ వేల, యిది
యదృచ్ఛాప్త లాభమై యొదవెఁ దోఁట, పనికిఁ
జదోడు వాదోడు పాటుపడును వైజ 2 106.

వి పనులకు నాలిక చేఱులలోనుగాఁగల తెవుళ్ళను
బరిశీలింప నోటఁ జొప్పించి నోరు తెఱపించు
టకై యేర్పఱచిన దార్వాయస రూప యంత్ర
విశేషము

సీ దామెనలును వల్లె త్రాళ్లును దలుగులు గవ్వ
ముల్ గొడవలి కత్తిసూఁడు ...

తే గొడుపు వాదోళు మొదలుగాఁ గొదకయుండ,
వలయు ముల్లెల్లఁ దెమ్మని హరి పూ. 6.
21

వ . చూఁడు గొడుపులును వాదోళ్లముకు
బంతులు మొదలుగాఁ గలసాధనంబులు గొని
వచ్చి తెవులు గొంటులఁ జికిత్సించువారు హరి.
పూ. 5 142

వాద్యకరుఁడు సం వి అ పుం వీణాదికమును
వాయించు పురుషుఁడు

వాద్యభాండము సం వి అ. న 1 వీణాది వాద్య
ముల సమూహము 2 తతము, అవద్ధము
మున్నగు సంగీతపరికరము.

వాద్యము సం వి అ న 1 వీణ మున్నగు సంగీత
సాధనముల ధ్వని (విల్యమ్సు.)

వాధు(ధూ)క్యము సం వి అ. వ. 1 వివాహము,
పెండ్లి.

వాధ్రీణసము సం వి అ పుం ఒక జాతి యడవి
మృగము, ఖడ్గమృగము

వాన వి 1 వర్షము

చ తరుణులు చంచలాలతలు తక్కర ఖాండవి
కాయ మంబుదో, తక్కరములు పాలు దేనెలు
ఘృతంబులు నలు .. వాఖుక్తి వేళ దొల్కరి
సమయంబు పేరెలమిఁ గైకొనకుండునె
భోక్తృసస్యముల్ ... నైష. 6 121.

వానయగు అ. క్రి వానవచ్చు, వాన కురియు,

ఆ. వానయైన నెండ వచ్చిన గొడు గవశ్యంబు
వలయు రాత్రి యడవిలోనఁ, దిరుగునపుడు
గుడియ ధరియింప వలయును, గాలఁజెప్పు లిడక
కదలరాదు. వి పు. 4. 245.

2. వర్షకాలము.

సీ. వానయు సీతను వర్జించి ముందు వేసవిగాక మున్న సస్యముల పంట, లోదవెడు తటి నెత్తు వది శత్రువయి భార. శాం 3 8

ఉ వానరరంబు దీటుటయు వానరనాథుఁడనేక సేవతో, మానవనాథుఁ గాంచి బహుమానవ చోగతి కుబ్బి జానకీ, మానవతిం గనంగ వన మానవనాటులఁ బంప ఉ రా 1 104

ఎనుబోతుపై వాన=ఎన్ని చెప్పినను లక్ష్య పెట్టని వాఁడు

ద్వి. ఒక విచారము మాకు వొదవె నీరాజు, సుక వాసి పనివంద చూపుగుత్తంబు, మామిడి క్రింది సోమరి మేధకుండు, బూమెతుంటరి యెనుబోతుపై వాన ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 1498. పం.

జ వానకట్టె, వానకాళులు, వానకోయిల, వాన గొట్టు, వానజాఁలి పులుఁగు, వానతటి, వాన నెచ్చెలి, వానవడె, వానపాము, వానపేగు, వానరాయి.

వాన సం వి అ. స్త్రీ మీలవల్లంకిపిట్ట.

వానకట్టె (వాన+కట్టె) వి అలగర్దము, నీరుకట్టె

సీ. .. వాహినీనాథుతో వరిమల్లి కొలువ వ్యాళ నాయకునితో వానకట్టె .. చెన్న 5 71

వానకాళులు(ళ్లు) వి బ (వాన+కాళులు) దూరము నుండి చూచువారికి మేఘములందు కాళ్ళవలె కవ్పడు వర్షధారలు.

గీ. ధర నిదాఘవావాహాహతి నెరయకుండ, విధి దమాలమంటపము గావించె ననఁగ, నొప్పె నీలాభ్రపటల మచ్చుప్పరమున, రాకు లన నెల్ల దెన వానకాళు లమరె కు సం 6 754

గీ. పుట్ట వెడలి వథోళి త్తిఁ బట్టు శక్ర, కార్ముకవుఁ బెద్ద పలువన్నె కట్లజెట్టి, రైన నడచెడు కాళ్ల గుంపనఁగగాలి, కార్కొని దిగంతముల వాన కాళ్లు నడచె ఆము 4. 89

క. సలిలంపువృద్ధజలధర,ములు పూనిన యూఁత కోలమొత్తములక్రియన్, దొలు వానకాలు లెసఁగెన్, గలహంసకులంబులెల్లఁ గలఁగంబడఁ గన్ పాండు. 4 25.

వానకోయిల (వాన+కోయిల) (వాన చినుకులఁ ద్రావు పక్షి)

వి 1 చాతక పక్షి.

గీ. అతులిత దోరెవుఁ ద్రాడుచే నత్తెమమరఁ, దళుకుచేఁ దొల్త వానకోయిలలఁ దునిమి, తైరిచే వెన్క కొంగలబాఱుఁ గొట్టి, సాకువము చేతఁ గుందేళ్ళఁ జీరెవంత ప్రబం 1. 232

సీ . తొలు మొగుల్నిడు చినుకు లెలమిఁ గ్రోల్వాన కోయిల బలుమంచు సోనలకుఁ జనునె .. నీలా 2 76.

2 సర్ప విశేషము (శ ర)

వానగొట్టు వి (వాన+కొట్టు) వానదెబ్బ, వాన తాఁకు

ఉ అక్కడ నుండ నేల ధవళాయతలోచన వాన గొట్టునం, జిక్కితిగా యిఁకం దడవు నేయక నా చిగురాకు శయ్య యీ, దిక్కున నున్న దీ విటు మతీయపదంబులదండ నుండు . వి ప్ర 3 76

వానజాలిపులుఁగు (వాన+జాలి+పులుఁగు) వి. హంస

చ ...సఖుం గమరాగ్రణి నవ్విధంబునవ్, గొని యల వానజాలిపులుఁగు ల్గ గనంబునఁ బోవఁ ద్రోవ లో,చనమవా మాచరించె విదిశా నగ రంబు .. వేం పంచ 1 568.

చ అని యల వానజాలిపులుఁ గావవజాతునిఁ జేరి వేడినన్, విని తలపోసి చూచి యిది వింత సుమీ తెలియంగలేను నేఁర్చున వది భర్తకింపు మదిఁ బుట్టఁగ నెట్టులు కొంకెఁ జెప్పవే, యనఁ గలహంసవంశకలశాంబుధిచంద్రుఁడు కాంత కిట్లనున్ హంస. 4 61.

వానతటి (వాన+తటి) వి వర్షాకాలము, వర్ష ఋతువు

గీ. కోఁతిరాయఁడ మాపయిఁ గూర్మి నిలిపి, వాన తటియెల్ల నగకులలోన నుండఁ, దపసి రూపులఁ బ్రోళ్లకుఁ దవిలిరాఁగ, మాకుఁ బొసఁ గదు పొమ్ము మఱాక రమ్ము అ. రా కిష్కి. 54

వాననెచ్చెలి వి (వాన+నెచ్చెలి) 1 వానకోయిల. (శ. ర.)

2 వరుణుఁడు

గీ. వానవెచ్చెలి పడమటి వంక లేఁడు, పల్లెత్రాడు గలాఁడన వరుణుఁడొవ్వు . ఆం. భా 1 51

వానపడె వి (వాన+పడె) వాననీరు నిలిచెడి చిన్న గుంట

సీ. అమానవసామానసీమావటదనూనమాన సౌరము లోనె వానపడెకు ... ముకుందవి 2 145.

వానపాము వి (వాన+పాము) ఎఱ్ఱ, మహీలత (శ ర, శ్రీ హ)

వానపేగు వి (వాన+పేగు) ఎఱ్ఱ, మహీలత (శ ర)

వానప్రస్థము నం వి. అ. పుం. 1. మధూకము, ఇప్ప చెట్టు. 2. పలాశము. మోదుగు చెట్టు

వానప్రస్థుఁడు నం వి. అ పుం 1 వనవాస వ్రతమును (వానప్రస్థాశ్రమమును) అవలంబించిన పురుషుఁడు, తృతీయాశ్రమమునం దున్న యతఁడు 2. పరివ్రాజకుఁడు, సన్యాసి, యతి

వానము నం విశ (అ ఆ అ) 1 ఊఁదఁబడినది 2 ఎండినది. (కాయ లోనగునది,) 3 అరణ్య సంబంధమైనది, అడవి సంబంధమైనది

వి. అ. న 1 ఎండిన ఫలము 2 ఊఁదుట. 3 జీవించుట. 4 గాలినుడి 5 పరిమళము, సువాసన 6 ద్రాక్ష తీఁగల తోఁపు 7. నేయుట 8 గడ్డిచాప. 9 ఇంటి గోడ లోని కన్నము 10 గతి, నడక (మే ని)

వానరప్రియము నం వి అ పుం. పాలచెట్టు

వానరము నం వి అ పుం క్రోఁతి

వానరాక్షము నం వి అ పుం అడవి మేఁక

వానరాఘాతము నం వి అ పుం లోధ్రము, లొద్దుగ చెట్టు

వానరాయి వి (వాన+రాయి) వడగల్లు, కరకము (శ ర., చి ని)

వానరి నం వి ఈ. స్త్రీ ఆఁడు క్రోఁతి

వానలము నం. వి. అ పుం కృష్ణ తులసి. (వృ వి)

వానస్పత్యము నం వి అ పుం పూచి కాచెడి చెట్టు, పూవునుండి పుట్టిన ఫలముగల మామిడి మున్నగు చెట్టు, వనస్పతి.

వానాయుజము నం వి అ పుం వనాయు దేశమునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము (అరబ్బీ గుఱ్ఱము)

వానాయువు = వనాయువు నం వి అ పుం భరత ఖండమున వాయవ్య దిక్కున నుండెడి దేశ విశేషము, వనాయు దేశము (అరేబియా)

వాని = వాఁడి విశ నిశితము, తీక్ష్ణమైనది

క అనిన విని వాని మది దోఁప నిరంకుశ విజయ భేరిఘాంకృతు లెసఁగన్, మొన తేర్పరించి తోడనె, జననాథుఁడు గదలె సమరసంరంభమునన్ జై భా 4 52.

వానియము వి (సం వాణిజ్యమ్) వర్తకము

ఉ చినపుడివి నిన్నును బసిండియుఁ దుల్యమటన్న వచ్చుటన్, వానియ మాడఁ బోదమని నావల వేలోకఁడాయితంబుగాఁ, బూని ఘటింప నందిమము పూర్ణముగాఁ గొని సెట్టు లిద్దఱున్, ఫేన తరంగ భంగుర గభీర పయోనిధిలోన నావపై కేయూర 3 169

వానీఁడు వి (వానె+ఈఁడు) 1 వానె కులమువాఁడు, 2 కుబేరుఁడు

సీ వానీఁడు రారాజు వడచక్కి యొకిమీఁడు తత్తడినెక్కుడు దంటయనఁగఁ . ధనదు పేళ్ళగు ... సాం ని. దేవ 14

వానీరకము నం వి అ పుం ముంజగడ్డి, ఒక జాతి కసవు

వానీరము నం వి అ పుం. వేతసము, నీటి ప్రబ్బలి చెట్టు

వాను స క్రి కుండలుచేయు

ఉ ... అజాండ భాండముల్, వానను అము. 1 4

సీ గూనమూయంగ మూకుఁడు వానుగాకను కలఁడె వానను దటాకంబు మూయ ... రామ. శ 92

వానె వి ఒకజాతి కోమటి

క అనందవనమునం దొక, వానెవణిజు నింటనుండి వైశ్యుఁడు పదా, ర్థానయనార్థము పోయెన్. . కాశీ 5 63

వ ... అప్పిటిమేటి సాలెయగసాలె పటుసాలె వానెవైజాతి సాఁతులేతుల కొమిరెలు ..., అము. 4 85.

జ వానీఁడు, వానెత

వానెత వి (√ వానె) వానెజాతి స్త్రీ (శ ర)

వానేయము నం వి అ న తుంగముస్త, పరిమళము గల యొకజాతి తృణమూలము.

వాపదండము నం వి అ పుం సాలెవాని నేఁత పలక, వేమము

వాపనము నం వి అ న 1 విత్తులు చల్లించుట 2 క్షౌరము, గొఱుగుట, గొఱిగించుట

వాపము నం వి అ పుం. 1 విత్తులు చల్లుట 2 నేయుట 3. క్షౌరము, గొఱుగుట

వాపాఠము మి వి. (వాయి+పాఠము) కంఠపాఠము, ముఖస్థముగానుండుట, నోటిపాఠము

ద్వి భరతశాస్త్రంబు వా పాఠంబు వీడె, పరిపరి విధములఁ బలికింప నేర్చు. ప్రభు 1 4. 27. పా

వాపి నం వి. ఇ. ఈ స్త్రీ బావి, దీర్ఘిక, ఒక విధమయిన జలాశయము

సీ ... బహువిధాగారంబుల్ ప్రమదవనంబుల వాపుల దీర్ఘికావలుల వెలసి . భార. సభా 1 282

వాపితము నం విశే (అ. అ అ.) 1. విత్తులు చల్లఁబడినది. (క్షేత్రాది,) చల్లఁబడినది (బీజాది) 2 క్షౌరము చేయఁబడినది, గొఱుగఁబడినది.

వాపి(పీ)హము నం వి. అ పుం చాతకపక్షి

వాపు వి వాయుంపు

సీ. వాయుంపు వాపన వాదనమగు . ఆం భా 1 126

(ప్రాఁత ప్రతి పా శ్రా)

వాపుచ్చు నం. క్రి (వా+పుచ్చు.) 1. నోరు తెఱచు

ఉ చచ్చినపుత్త్రు నెత్తుకొని జానపదుం డొక విప్రుఁ డార్తుఁడై, వచ్చి నరేంద్రుమందిరము వాకిట నాలును దాను నిల్చి, వాపుచ్చి, మహోష్ణబాష్పములు బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చి క్రొవ్వుచు మోదుచున్. నిర్వ 10 53

క చూపుల శ్రీపతిరూపము, నాపోవక శ్రావిశ్రావి హర్షోద్ధతమై, వాపుచ్చి మంత మధురా, లాపంబులఁ బొగడె నదితి లక్ష్మీనాథున్ ... భాగ. 8 482.

ఉ చచ్చిన నత్తపస్విసతి సమ్మలు మోమును మోముకొంచుఁ బై, వెచ్చనికన్నునీ రడర వీడిన వేనలితోడఁ బెల్ప వా,పుచ్చి తనూజులం బనవఁ బొంచి కనుంగొని పోయె విప్రుఁడై, యచ్చటికిన్ సురాధిపతి యాతనిఁ జూచి లతాంగి వెక్కుచున్ భార అను 1 299

ఉ వచ్చె ఘనాఘనంబు లివె వల్లభు లేలోకో రా రటంచు వి,ద్యుచ్చలనోద్యతద్యుతుల కుల్కుచుఁ ద్రోవలు నిక్కిచూచి వా,పుచ్చక నెవ్వగ న్వగపు పుట్టఁగఁ కాంతసతుల్ నిగుడ్చు వె,న్వెచ్చనియూర్పుల న్విరిసె విన్నపయిం బ్రథమాంబువాహముల్ కవిక 6 13

వాపోక వి (√ వాపోవు) 1. అఱచుట 2 ఏడ్చుట (శ ం)

వాపోవు ద్వ్య అ క్రి. (వాయి+పోవు) 1 అఱచు. (వాయి - ప్రకృతి - వాక్)

క ఏయెడఁ బతిఁ బొడగానక ... వాయుడువక చీరునేడ్చు వడి వాపోవున్ కు నం 5 547

సీ ఆగి వాయు వెదురు వీచె వాపోయె వఱడులు భార అర. 1 182.

క ఉఱుమక పిడుగులు పడియెడి, వఱపులు వాపోవఁబొచ్చె వాహినికెదురై, యొఱలందు నాయుధంబులు, విఱిగిపడఁదొడంగెఁ బుట్టె విపరీతంబుల్. జై. భా అశ్వ 6 188.

సీ కులపర్వతావళి కులిశభయంబున బెదరి వాపోవు వల్లెదురు సెలఁగె ... భార ఉద్యో 4 116

2 ఏడ్చు

ఉ రావణుబారిఁ జిక్కినధరాసుత చాడ్పున భీతినొంది వా,పోవుచుఁ బోవుచో నృపతి పుత్త్రువకుం దనపోక చెప్ప భూ,దేవికి లంచ మిచ్చిన గతిన్ సురవైరి యొయ్యంగకుండ రా,జీవదళాక్షి యప్పు వయిచెం దనమైతొడవుల్ గ్రమంబునన్ భోజరా 5 52

క ఈ పగిది నీవు పగలన్, వాపోవఁగఁ జూచి యకట వారింపంగా, నోపినవిలుకాఁ డొక్కం, డీపురి లేఁడయ్యె నయ్య యిది పాపముగున్ భాగ 10 స్కం ఉ 1264.

శా వాపోవున్ తుధఁ గుంది చాల సుతు లవ్వా
బువ్వ బువ్వంచు నిల్లాపెన్ మల్లభూ
వైరాగ్య శ 21

వాప్యము సం వి అ న చెంగల్వ కోష్టు (వృ వి) (శ ర)

వాబియుసు వి (వా + బియుసు) నోటికారివ్యము, వాక్పారుష్యము

సీ ప్రతిపక్షియని తిరస్కృతిఁ జేసితే సాధు
పికమున కేల వాబియుసుఁ జూప . వేం
పంచ 4 187

వామ సం వి ఆ స్త్రీ. 1. స్త్రీ ఆఁడుది 2 సౌందర్యవతియగు స్త్రీ 3 గౌరి 4 లక్ష్మి 5 సరస్వతి

వామకము సం విశే (అ ఆ అ) 1 ఎడమది 2. వ్యతిరేకమైనది, ప్రతికూలమైనది

వామదేవుఁడు సం వి అ పుం. 1 ఒకానొక ఋషి 2 శివుఁడు

వామనగాయ మి. వి. (వామన + కాయ) 1 లేత చింతకాయ

క మునుజిగురునఁ బువ్వన వామనగాయల దోం
పండ్ల మతి యారఁగఁ బండినపండ్ల నెల్ల
కాలము, దనియఁగఁ జవులొసఁగ నొండు తరు
వులు గలవే ద్వా ప్రథమ 1 158

2 ఊరుఁగాయ కుపయుక్తమైన కాయ (చూ వామనములు)

వామనగొమ్ము మి వి (వామనము + కొమ్ము), ఊరవేసిన వామనగాయ ఖండము (శ ర)

వామనపాతు = వామనపాతుకాఁడు వి ఒకానొక పిట్ట.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట బెళవ వామనపాతు పసి
ఁడిక లకుముకి పావురాయి ... పాడ్వ. 6 77

వామనపాతుకాఁడు = వామనపాతు వి (వామనపాత + కాఁడు స్వార్థమున) ఒక జాతి పక్షి

సీ . వంగపండు పికిలి వామనపాతుకాఁడు
ల్లంకి .. అం భా 2. 98

వామనపురాణము సం వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి.

వామనము సం విశే (అ ఆ అ) 1 (అ) పొట్టిది, హ్రస్వము, కుబ్జమైనది. (ఆ) చిన్నది. అల్పము. 2 నమ్రము, వంగినది 3 అధమము, నీచమైనది.

వి అ పుం 1 దక్షిణదిగ్గజము 2 మానమున
రెండు మూరలు తక్కువైన యేనుఁగు
3 అంకోలము, ఊడుగుచెట్టు

వామనములు వి బ వామనగాయలు

రగడ వామనములు నవామలకములు వామగ
తిడిగ వామయలుకకు చంద్రా 4 284

వామని సం వి ఈ స్త్రీ 1 పొట్టియాఁడుది. 2 గోడిగ, ఆఁడు గుఱ్ఱము 3 ఒక జాతి స్త్రీ 4. భగరంధ్రమందలి రోగవిశేషము

వామనుఁడు సం వి అ పుం 1 పొట్టివాఁడు. 2 విష్ణువు 3 విష్ణుని పంచమావతారము 4 పాణిని సూత్రములకు వ్యాఖ్యానమగు కాశికా వృత్తి రచించిన పండితుని పేరు

వామపార్శ్వశృంగి సం ఈ స్త్రీ. వి మల్ల విద్యా విశేషము

వ గజదండ, శృంగిదండ, వామపార్శ్వశృంగి,
దక్షిణ పార్శ్వ శృంగి . మల్లుపు, 3 69.

వామభ్రువు సం వి. ఈ స్త్రీ అందమైన కనుబొమలు గల స్త్రీ

వామమార్గము సం వి అ పు = వామాచారము

వామము సం విశే (అ ఆ అ) 1 ఎడమది, దక్షిణేతరమైనది, కుడిది కానిది 2 ఎడమవైపున నున్నది 3 (అ) వక్రమైనది, విపరీతమైనది, ప్రతికూలమైనది, అనుకూలము కానిది (ఆ) వ్యతిరేకముగాఁ జేయునది, వ్యతిరేకస్వభావము గలది. (ఇ) వక్రబుద్ధిగలది, కుటిల స్వభావము గంది. (ఈ) లొంగనిది, మొండి కెత్తినది 4 నీచమైనది, చెడ్డది 5 అందమైనది, ఇంపైనది 6 పొట్టిది

వి అ పుం 1. జంతువు, ప్రాణి 2 పాము
3 పశువుల పొదుగు, చనుకట్టు 4 నిషిద్ధ
కార్యము, చేయఁగూడని పని (త్రాగుడు మొ)
ని ధనము, సొత్తు

వామలూరము సం వి అ పుం పుట్ట

వామలోచన సం వి. ఆ స్త్రీ అందమైన కన్నులు గల స్త్రీ

వామశీలుఁడు సం విశే. (అ ఆ అ) కుటిల స్వభావము గలవాఁడు లేక వ్యతిరేక స్వభావము గలవాఁడు.

వి అ పుం కామదేవుఁడు, మన్మథుఁడు

వామాచారము సం వి అ పుం వేద విరుద్ధమైన యాచారము, తంత్రోక్తమైన మద్య మాంసాది సేవన రూపమైన దురాచారము

వామాపీడనము సం వి అ పుం పీలువృక్షము, గోఁగుచెట్టు

వామావర్తము సం వి అ పుం కుడినుండి యెడమ వైపునకుఁ దిరిగిన సుడిగలశంఖము

విశే (అ ఆ అ) కుడివైపునుండి యెడమ వైపునకుఁ దిరుగునది

వామి వి తృణతతి, గడ్డిమేటి

సీ వామియటంచన పఱలును దృణతతి ... ఆం భా. 2 77

ద్వి హేమంత మనుమేఘ మెల్లెడ నిండి, వామిగా వడగండ్లు వర్షించె ననఁగఁ, గురిసిన మెనుమంచు కుంభినియెల్ల, నెరసి యొప్పారె ఘనీభవించుచును రం రా. అర 153 పొ 11 పం

సీ .. వాములుగా వారువంబులు ప్రాలెఁ గంధర వాల మధ్య పాదములు ద్రెవ్వి, ప్రోవులుగా రథంబులు ద్రెళ్లె . వరాహ 5 23, కేయూర. 3 14

వామి సం వి ఈ స్త్రీ 1 గోడిగ, ఆఁడు గుఱ్ఱము 2. ఆఁడుగాడిద, గర్దభి 3 ఆఁడేనుఁగు, కరిణి 4 సృగాలి, ఆఁడునక్క

వామిలుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) 1 అందగాఁడు, సుందరుఁడు 2 గర్వించినవాఁడు (మే ని) 3 వంచకుఁడు, మోసగాఁడు

వాము = ప్రాము, **పాము** న త్రి ఔరు (శ ర)

వాముఁడు సం వి అ పుం 1 శివుఁడు 2 మన్మథుఁడు

వామోరువు సం వి ఉ ఊ స్త్రీ అందమైన తొడలు గల స్త్రీ.

వాయ వి (సం భాగః) దంచుట రుబ్బుట మున్నగు వానికై యొకతూరిపోసెడు ధాన్యాదికము (శ ర, వా,)

వాయకుఁడు సం. వి అ పుం నేఁతగాఁడు, సాలీఁడు, తంతువాయుఁడు

వాయదండము సం వి అ పుం వేమము, నేఁత వలక, సాలీని.

వాయన(క)ము సం వి అ న వ్రతకాలములయందు దేవతకు, విశేషించి బ్రాహ్మణునకు నిచ్చెడి భక్ష్య రూపమైన యుపహారము

వాయము విశే వ్యర్థము

ఉ. వాయపు రజ్జులేల మునివల్లభ! వృద్ధుఁడ నొంటిఁ గావులే, ఛాయపువాఁడ వద్రివన రమ్యములైనయనేక దేశముల్, ధీయుత! యల్పకాలమునఁ ద్రిమ్మరశక్యమె? నీకు నెమ్మెయిన్, వేయును నేల నమ్మ నెద నీ పలు కన్న మునీంద్రుఁడిట్లనున్ మార్కం 4 217.

ఉ మాయలు నింద్రజాలములు మాధవుఁ డిందును గొన్ని పన్నినన్, వాయపు రజ్జులెప్పుడు నవారణ నీ వెటులాడి తేనియున్, వేయును నేల భార ఉద్యో 4 201

వాయము సం వి, అ పుం నేఁత, నేయుట

వాయవము సం విశే (అ ఈ అ) 1 వాయుదేవునికి సంబంధించినది, వాయుదేవునిచే నియ్యఁబడినది 2 గాలి సంబంధమైనది

వాయవి సం వి ఈ, స్త్రీ వాయవ్య దిక్కు, పశ్చిమోత్తరదిక్కుల మధ్యభాగము

వాయవీయము సం విశే (అ ఆ అ) వాయు సంబంధమైనది

వాయవ్యము = వాయవీయము సం విశే (అ ఆ అ)

వాయసము సం వి అ. పుం 1 కాకి 2 మంచి పరిమళముగల అగురువు, అగురువృక్షము (వాచ)

వాయసారాతి సం వి ఇ పుం గుడ్లగూబ

వాయసాహ్వ సం వి ఆ స్త్రీ ఒక జాతి కూరాకు మొక్క, కాకళాస.

వాయసేక్షువు సం వి ఉ పుం కాశతృణము, ఒక జాతిఱెల్లు

వాయసోలి సం వి. ఈ స్త్రీ కారుకొల్లి, కాకోలి (వృ వి) (శ ర)

వాయి = వా వి ఔ (సం. వాక్ త వాయ్)
1 నోరు, వదనగుహ.

ఉ ఆతనిఁ బట్టి యెత్తి నిహతాహిత వీరుఁడువాని ముక్కునన్, వాతను కర్ణరంధ్రముల వారక శోణితధార లొల్కఁగా, వాతసుతుండు వీచె . భార సభా 1 209.

చ . మహోగ్రహుంకృతుల్, వడిగొనఁ గొమ్ము లొడ్డుకొని వాతులు విచ్చి ఖురాగ్రపాతనం, బుడమిఁ బగల్చుచున్ . హరి పూ 6 87

క. జోత్యతుల ముంటం బొడిచిన, వాతుల నెత్తురులు గురిసె వసుధేశభట, వ్రాతముల కెల్ల వచ్చుట భాగ 9 స్కం 52

గీ ఒక్కవ్రేటున నూర్లు వే లోలిఁ గూల, వ్రేయుచును గాళ్లఁ జమరుచు వాయి దెఱచి, మ్రింగుచును గొంగిటము బిగియంగ నొత్తి, నలియఁ జేయుచునున్న బిట్టలుకతోడ ఆ. రా యు 238

2. (కలశాదుల) ముఖము

గీ కాలసర్పంబు నొక్కటిఁ గడవఁబెట్టి, వాయిఁ గట్టి ముద్రించి య వ్యాసుదేవుఁ, డొక్క దూతచే నిచ్చి యయ్యుగ్రరిపుని, పాలి కెంత యునరుదుగాఁ బనుపుటయును హరి ఉ 2 124

పి. తొడినులనదుమవాత లొకింత గనవచ్చె రావన నన లంకురంబునొందె పి శకుం 2 126

3 అగ్రము, కొన

చ నిలువక వచ్చివచ్చి ధరణీంజిఱుపెంచికలు న్వసుంధరం, గలసిన గోడలుం జిలికి గంపఁ గాచిన వెట్టిసొట్టుడీవలు చిగిరెంతగంట గమి వాతులు గప్పిన పూడుపాతరల్, గల యొక యూరిపాడు గనుపట్టిన . వేం పంచ. 1 467

4 నోరు

చ. ఇంచుక వాయివిడ్డ తామరమొఱ వెట్టి పెట్టి పలుమాఱును వాకిలి దాఁటి యాగుచున్, మొరయ విపంచి మీటుగతి మ్రోసియళుల్ వెడలెఁ గొలంకులన్. మను 3 60

5. ఖడ్గాదిధార, వాదర

ఆ అన్ని వెడఁదవాతియమ్ము లద్భుతముగ, నొక్క ముష్టిఁ దొడిగి గ్రక్కునంగ, నతఁడు లీలఁ దునిమె నందఱతలలును .. భార. విరా 5 149.

ఆ వాఁడియైనకత్తి వాతియమ్మునఁ గొని, పగతుశిరముచెక్క లెగయ గొట్టి, నరుల కెల్లఁ జూడ నవ్వగునట్లుమఁ, గలయనై దుకూఁ కటుల కొనర్చె భార అర 6 250

ఉ నీతనయుండు నిఁహకమనీయతరం బగు భీమునల్ల న, త్కేతన మగ్ధచంద్రశరతీవ్ర హతిన్ మణికింకిణీనినా, దాతిశయంబు తోడఁ బడునట్లుగ నేసి శరాసనంబు బల్, వాతిశరంబునం దునిమె వారివరూధిని యేపడంగఁగన్. భార. శల్య 1 240

6 వాయువు, వాతరోగము (చు కోరవాయి. వాయివిళంగము)

గీ . . వాయినాఁగను వాయువువఱలు . ఆం భా 2 125

జ వాఁగడ, వాతరట్టు. వాతికోమ, వాతిపాతిక, వాతిబియ్యము, వాతివాఁడి, వాతెర, వాపారము, వాపోక, వాపోవు, వాయిగట్టు, వాయిదార, వాయివిళంగము

వాయించు స క్రి (సం. వాద్) మ్రోగించు

ఉ. సంచితభూరిబాహుబలసంపద పెంపున నారజంబు వాయించి యనేకభంగుల నుమేలుఁ ద్రిలోకశరణ్యు నాత్మ మెప్పించి. భాగ 10. స్కం. ఉ 314.

సీ ... ఆ వాద్యభంగిజలము వాయించి వాయించి, పాడిపాడి కెరలి యాడియాడి హరి పూ. 6 101

సీ గీ. .. మదికి, నించు వేడుక వీణ వాయించు చెలువ, నలువరాణి మహాత్మలో వెలయుఁ గాక ... మనుచ 1 5

జ : వాయింపు

వాయింట వి బర్బర, ఒకజాతి కూరాకు (వృ వి.)

పీ . వాయింటయనఁగ బర్బర చెలంగు ఆం భా. 2 67

వాయింపు వి (వాయించు) వాయించుట

పి .. వాయింపు వాదన వాదనమగు ఆం భా 1. 126

వాయిగట్టు స క్రి (వాయి+కట్టు) సంచి మొదలగు వానిని కట్టు.

క అకరువుమచ్చులగుదిక్కర్ణి కానువర్ణంబు మధు పనికమముగలత, మ్మిఁకవిలసంచి దివస వైశ్య కులాగ్రణి వాయిగట్టె సంధ్యావేళన్ వరాహ 4 138

వాయిదకాఁడు విశ (వాయిదము + కాఁడు) వాద్యము వాయించువాఁడు

ద్వి. కరమర్థి వాయిదకాండ్రు ముంగలిని, బిరుదుకాళియలచేఁ బెల్లు నాదింప .. ద్వి పఁమ 7 551 పొ

వాయిదకారి విశ (వాయిదము + కారి) వాద్య మొనర్చువాఁడు, వాయించువాఁడు

చ అరుదుగ వాద్యవిద్య బిరుదందినవాయిదకారుల త్తతిన్, కరిములురెండు నొక్కసరిగా మురజంబులు ముట్టి దిమ్ముననన్, మొరయఁగఁజేసి . వైజ 1 128

వాయిదము వి (సం వాద్యమ్) వాద్యము

వ . నీరుహారులాతనికి మేలివాయిదంబులనగు సంతసం బలవడ(ంజేయ) అచ్చ తె భార వి 2 31 వు.

సీ. ... పలుదెఱుంగుల కోరుకలుగు వాయిదములు గడితంపుటుబుము చెప్పుడులుగాఁగ అ రా కాల 164., నీలా 3 48

జ వాయిదకాఁడు, వాయిదకారి

వాయిదార వి (√వాయి) (త వార్దారై) వంకలు గల కత్తి.

సీ వాయిదారవఁబడు వంకలుగలకత్తి . ఆం శా. 2 218

వాయివిళంగము వి. (√వాయి) క్రిమిఘ్నము, విడంగము (వృ వి) (చి ని శ. ర., వా.)

వాయుకేతువు నం వి ఉ వుం ధూళి, దుమ్ము

వాయుగండము నం వి అ వుం (ఉజీర్తిచే) కడుపుబ్బుట

వాయుగుల్మము నం. వి అ వుం 1 తుపాను, పెనుగాలి 2 జాలావర్తము, నీటినుడి

వాయుగోచరము నం వి అ వుం వాయువు సంచరించెడి ప్రదేశము.

వాయుజాతుఁడు నం వి. అ వుం 1.హనుమంతుఁడు. 2 భీముఁడు

(ఇట్లే వాయుతనయుఁడు, వాయుతనుజుఁడు మొ)

వాయుడుపు అ క్రి (వా + ఉడుపు) నోరుగట్టు

క ఏ యెడఁ బతిఁ బోడగానక పలుమఱు, వాయుడుపక చీరు నేడ్చువడివాపోవున్ కు సం 5 547

వాయుదారువు నం వి ఉ వుం గాలిచేఁ జీల్పఁబడినది మేఘము, మబ్బు (వాచ.)

వాయునిఘ్నుఁడు నం విశ (అ అ అ) 1 వాయువుచేఁ బాధింపఁబడినవాఁడు 2 స్థిర బుద్ధిలేనివాఁడు, వెఱ్ఱివాఁడు

వాయునివృత్తి నం వి ఇ స్త్రీ 1 శాంతి, నిశ్చలత. 2 వాతరోగము మానుట.

వాయుపురాణము నం వి అ. న. పదునెనిమిది యుపపురాణములలో నొకటి (చూ ఉపపురాణము. సూ వి)

వాయుఫలము నం వి అ న 1 వడగల్లు, వర్షోపలము 2 ఇంద్రధనుస్సు

వాయుభక్షణము నం వి అ పుంసర్పము, గాలిమేపరి, (ఇట్లే, వాయుభక్షము)

వాయుభక్షుఁడు నం వి అ వుం గాలి యాహారముగాఁ జేసికొని బ్రతుకుచు తపస్సుచేయు ఋషి. (ఇట్లే, వాయుభక్షకుఁడు)

వాయుభుక్కు నం వి క్ వుం. 1 వాయుభక్షుఁడు 2. వాయుభక్షణము.

వాయువర్త్మము నం వి న్ వుం న వాయుపథము, ఆకాశము

వాయువాహము నం. వి అ. వుం పొగ. ధూమము

వాయువాహిని నం వి. ఈ స్త్రీ శుద్ధరక్తనాళము, శరీరమందలి వాయునంచారము గల నాడి.

వాయువు నం వి ఉ వుం 1 గాలి. 2 వాయుదేవుఁడు, (పశ్చిమోత్తర దిక్కుల మధ్య దిక్కునకధిపతి). 3 ప్రాణవాయువు (ప్రాణోపానవ్యానోదాన సమాన భేదమునఁ బంచవిధమగు వాయువు.) 4 రోగసంబంధమైన వాయువు, వాతధాతువు చెడుట

వాయునఖుఁడు నం వి అ వుం అగ్నిదేవుఁడు

వాయుసమము (నం విశ. అ. ఆ. అ) వామాణ్యంపమైనది, వాయువేగము గలది

వాయోదు అ క్రి (వా+ఓదు) 1 పలుకవెలుచు, మాటాడవెలుచు
క. .. మాయయ్య పెద్దకొలువున, వాయోడక యిట్టనంగవలయుంజుమ్మీ ... భాగ ఉద్యో 1 369.
సీ పదిరి యేగోపింప భయము వొందు, భక్షించినను మాఱు పలుకక వాయోదు బుద్ధిహీనుఁడనైన బుద్ధిసెప్పు భాగ 4 స్కం 815
2. సంకోచించు, వెనుదీయు
సీ గీ విరహిజనముల పాలింటి వేఱువిత్తు, దురితముల కేల వాయోదుఁ దుహినకరుఁడు. పి శకుం. 3 182.

వాయ్వాస్పదము సం వి అ న గాలి సంచరించు తావు, ఆకాశము

వార 1 ఎనిమిది పుంజముల నూలు 2 (శ ర, బ్రౌ)
(పన్నులోని) కొఱఁత (చి ని)
సీ న్యాయంబు కేలు తప్పని కోరువారి తీర్వలవల్ల వచ్చు ధాన్యములు సువర్ణాదాయములును .. ఉ హరిశ్చ 1. 67
2 తారతమ్యము, హెచ్చుతగ్గులు (శ ర, బ్రౌ)

వారంగము సం వి అ పుం 1 కత్తిపిడి, ఖడ్గముష్టి. 2. పిడి యమర్చుట కేర్పరచిన సన్నని కొన

వారక అవ్య. (√ వారు) 1 మిన్నక, ఊరక.
క. ఈరాజకుమారుఁడు దను, గారవమునఁ జెనుపఁ బెరిఁగి కడుఁ గ్రొవ్వికదే, వారక వాఁడిటు చేసెను, మీరిమొద లెఱుఁగ రివియె మీదు విమర్శల్ భోజరా 5 302
2 తప్పక, అవశ్యము.
క. : బృం, వారక యువతీలోచన, వారులు వెననింకుఁగాక వారక యుంకన్ హరి ఉ. 4, 101
3. అడ్డు లేకుండఁగా
ఉ. వారల బాణవర్షములు వారక నిల్పుచుఁదాము వారిదు, ర్వారశర ప్రతానపరివారిత దేహులఁగా నొవర్చున్, వారిజనాభుఁడు. హరి. ఉ 3. 143
4 ఉడుగక, నిరమింపక
చ ఉచిత మనోనురాగదహనోష్ణభరంబున వాలతాఁగికిన్, హృదయమునందు బొబ్బిల వహించిన చందనకర్దమంబు బుద్బుదముల నీనెఁగల్పితవిభూషణ జాలమృణాలవల్లరీ, వదనములం దమందగతి వారక పిచ్చిలఁ జొచ్చె ఫేనముల్. నైష 2 114
ఉ ... విద్యాసము భక్తియు స్థితము శాంతియు దాంతియు నొప్ప నంతరాధ్యాసితశంభులింగ సముదాయము వారక నంభజించుచున్ కాశీ 4 301

వారకము 1 దే వి లేని కాలమందు ఇతరులకు వాడుకొనుటకు ఇచ్చి కలిగిన కాలమందు మరలఁ బుచ్చుకొనెడు ధనాదికము.
క వారణఘోటకభాండా, గారంబులు మొదలు గాఁగఁగల ధనములతో, సూరిమత యిందఱము సీ, వారకములు గాఁగ మమ్ము వగపుము బుద్ధిన్ భార ఆది. 8. 152
ద్వి వలసిన జీతంబు వారకంబులును, కొఱఁది మీఱఁగ నిచ్చి కూడిక నుండు .. బ్రహ్మో 1. 4 26
(బ్రౌ. పా. వాడకంబులు ముద్రిపా.)
2 తాకట్టు
సీ. ... పలుకుల చెలువంబుఁ గలికి కింశుకములకు వారకం బిచ్చితే వనజగంధి.. విక్ర 7. 62
సీ. తాకట్టు కుదువ యుద్దర వారకం బీడనంగను నాధి చెలంగుచుండు ... ఆం. భా 2 229

వారకము సం విజ (అ. ఠకా అ) అడ్డు పెట్టునది, ఆటంక పఱచునది
వి అ పుం. 1 ఒకజాతి గుఱ్ఱము 2. గుఱ్ఱము. 3 అశ్వగతి విశేషము, ఒక విధమగు గుఱ్ఱపు నడక.
వ 1 నొప్పి పెట్టు చోటు, కష్టస్థానము 2 హ్రీబేరము, కురువేరు, ఒక దినుసు పరిమళద్రవ్యము.

వారకి సం. వి. న్ పుం 1 ఎదిరివాఁడు, శత్రువు 2. సముద్రము. 3 మంచి లక్షణములుగల యొక జాతి గుఱ్ఱము 8 పర్ణాశనుఁడు, ఆకులు తిని జీవించుచు తపస్సుచేయు ఋషి.

వారకీరము నం వి అ పుం 1 బడబాగ్ని 2 దువ్వెన 3 పేను 4 పందెపు గుఱ్ఱము

వారకీరుఁడు నం వి అ పుం కీఁడుమవలెఁ జమత్కారముగాఁ బలుకువాఁడు 1 శ్యాలకుఁడు 2 భారవాహకుఁడు, బరువుమోయువాఁడు, కూలివాఁడు

వారట నం వి. ఆ స్త్రీ = వరట

వారటము నం వి అ న 1 క్షేత్రము, పొలము 2 క్షేత్రసమూహము కొన్ని పొలములగుంపు

వారద వి (√ వారు) కాటాకు వారిన చివ్వ. (శ. ర.)

వారడి వి. నష్టి, లోపము

వ్యవ. ఆ వారడి యిందు కలిసివచ్చినది. (శ ర.)

వారదు స. క్రి. చాలించు (శ ర)

వారణ నం వి ఆ స్త్రీ చెలియలి కట్ట (శ ర)

వారణబు(ష)స నం వి ఆ స్త్రీ కదళి, అరఁటిచెట్టు

వారణము నం. విశ (అ ఈ అ.) నివారించునది, అడ్డగించునది

వి అ న 1. నివారించుట అడ్డగించుట, అడ్డము 2 విఘ్నము, ఆటంకము. 3 ప్రతిఘటనము, ఎదిరించుట 4 పాలనము, రక్షించుట

పుం. ఏనుఁగు. పుం. న కవచము

వారణవల్లభ నం వి ఆ స్త్రీ కదళి, అరఁటిచెట్టు

వారణసి నం. వి ఈ స్త్రీ = వారాణసి

వారణావతము నం. వి. అ పుం న పాండవులు నివసించిన యొకానొక పట్టణము

వారత్రము నం వి అ న తోలువాలు, తోలుపట్ట

వారది వి. (సం వారధిః) వంతెన చి ని) (వారధి అని. శ. ర, ప్రౌ.)

వారధి నం వి ఇ పుం వంతెన

వార(లు)పట్టు స క్రి ఆచమించు, త్రాగు.

సీ ... గీ అమరమతముగజారణ్యమది మదీయ, వనతి యిహసౌఖ్యమంతయు వారపట్టుఁ, నీ సొమ్ము నిజమని పలికి చనియె .. శేష 4 197

సీ. రథచక్ర నేమినిర్గత ఘూరణోరాజివార్ధులో కుక్కుమ్మడి వారపట్ట .. జై భా 5 3

(ఇట నించుక, అని భావము)

ఉ. వార లసంఖ్యకోట్లు లనివారితవిక్రమశీల వాలి పా,థోరుహ గర్భసర్గము వధూమయమయ్యె వనంగ నిండి దే, వారి చమూ సమూహముల నాజిఁ బడల్పడఁ గొట్టి నెత్తురుల్, వారలు వట్టి రప్పుడు బలశయమైన రురుండు తెంపునన్. వరాహ 11 124

వారపోయు స. క్రి త్రాగుటకు పోయు.

వ్యవ. గ్రామ దేవతకు కల్లుఁ వారఁ బోయుట కొందఱ యాచారము

వారబు(బూ)ష నం వి ఆ స్త్రీ కదళి, అరఁటిచెట్టు

వారము నం వి అ పుం 1 మూఁత, కప్పు, ఆచ్ఛాదనము 2 సంఘము, సమూహము. 3. రాశి, ప్రోవు 3 మంద, పశువుల గుంపు 5 భాన్వాది వారము (భానువారము, సోమవారము. మొ.) 6. వంతు 7 తడవ, పర్యాయము 8 తఱి, తరుణము, అదను 9 ద్వారము 10 నదియొక్క యావలి యొడ్డు

వ. 1 మద్య భాండము, కల్లుకుండ 2 జల సంఘము, నీటి మొత్తము

వారముఖ్య నం. వి ఆ స్త్రీ వేశ్యలలో ముఖ్యురాలు, పలువురు గారవించెడి వేశ్య

వారయాత్రికుఁడు నం. వి అ పుం పెండ్లి కుమారునితో వచ్చిన చుట్టము

గీ వార యాత్రికు లమమోదవంతులగుచు, వలచి రుచియించి రోగిఁ దిండివంటకములు ... నైష 6. 120

వారల నం వి ఆ స్త్రీ 1 కందురీఁగ 2 వరట, హంస

వారవాణము నం. వి అ. పుం. న కవచము, యోధుల మైమఱువు

వారవాణి నం వి ఇ పుం 1. వాంశికుఁడు. పిల్లనగ్రోవి యూఁదు వాఁడు 2. గాయకుఁడు, పాటగాఁడు 3 న్యాయాధికారి, తీర్పరి 4. సంవత్సరము

స్త్రీ ఇ ఈ వేశ్య

వారవిలాసిని నం వి ఈ స్త్రీ = వారాంగన

వారవృష నం వి ఆ. స్త్రీ 1 ధాన్యము 2. అరఁటిచెట్టు

వారవేల సం వి అ స్త్రీ. భాన్వాది వారములందు వర్జ్యకాలము, దుర్ముహూర్తము శుభ కార్యా రంభము చేయఁ గూడని కాల విశేషము

వారసు వి. (హిం వారిస్) జ్ఞాతి, దాయాదుఁడు
సీ చెవిటి రాయసమైన సేవకుఁడట్లయిన వారసుగాఁడు దివాను నయిన వేణు శ 46

వారసేవ సం వి అ స్త్రీ 1 వేశ్యా వృత్తి లంజె టికము.

వారాంగన సం వి అ స్త్రీ సర్వజనమునకు సామా న్యాధి కారముగల స్త్రీ, గణిక, వేశ్య

వారాంనిధి సం వి ఇ. పుం సముద్రము

వారాణసి సం వి ఈ స్త్రీ - వరణ - అసి. అను నదుల నడుమనుండు పురము కాశీపురము

వారాశి సం వి ఇ పుం నీటి ప్రోవు — సముద్రము

వారాహకందము సం వి అ పుం పంది గడ్డలు (వ్యు. వి)

వారాహకల్పము సం వి అ పుం బ్రహ్మమాన మున నొక మాసమునందు వచ్చు ముప్పది కల్ప ములలో నొకటి, శ్వేత వరాహ కల్పము
(కల్పములు — 1 శ్వేత వరాహ కల్పము. 2 నీల లోహితకల్పము. 3 వామదేవ కల్పము. 4. గాథాంతర కల్పము 5 రౌరవ కల్పము 6. ప్రాణ కల్పము. 7 బృహత్కల్పము. 8. కందర్ప కల్పము 9 సత్యకల్పము. 10 ఈశాన కల్పము 11 ధ్యాన కల్పము. 12 సారస్వత కల్పము 13 ఉదాన కల్పము. 14. గరుడ కల్పము. 15 కార్మ కల్పము 16. నారసింహ కల్పము 17 సమాధి కల్పము 18 ఆగ్నేయ కల్పము 19. విష్ణుజ కల్పము 20 సౌర కల్పము 21. సోమ కల్పము 22. భావన కల్పము. 23 సుప్త మాలి కల్పము 24. వైకుంఠ కల్పము. 25. అర్చిష కల్పము 26. వల్మి కల్పము 27. వైరాజ కల్పము. 28. గౌరి కల్పము. 29. మహేశ్వర కల్పము 30. పితృ కల్పము అనునవి ముప్పది ఒక్క కల్పము బ్రహ్మ దేవున కొక దినము

వారాహపురాణము సం వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి, వరాహ పురాణము

వారాహము సం విణ (అ ఈ అ) వరాహ సంబంధి, అడవి పందికి సంబంధించినది.
వి అ పుం 1 పంది, అడవి పంది. 2 మహా పిండీతకము, నల్లరంగుగల పెద్ద మ్రంగ చెట్టు

వారాహి సం వి. ఈ స్త్రీ 1 ఆఁడు పంది. 2. భూమి 3 వరాహావతార మెత్తిన విష్ణుని శక్తి, సప్త మాతృకలలో నొకతె. 4 పరి మాణము, కొలత

వారి సం వి ఇ న 1 నీరు, జలము, ద్రవద్రవ్యము. 2. కురువేరు, హ్రీబేరము.
ఇ. పుం 1 ఖైదీ, చెఱఁబడ్డ వాఁడు. (విల్సన్సు).
ఈ. స్త్రీ. 1 ఏనుఁగును గట్టెడి చోటు. 2. గజ శృంఖలము, ఏనుఁగును గట్టెడి గొలుసు శేక త్రాడు 3 ఏనుఁగును బట్టుకొనఁ ద్రవ్విన గొయ్యి. ఏనుఁగును బట్టుకొనెడు బోను 4 నీటి కుండ. 5 సరస్వతి 6. మాట, వాక్కు.

వారించే సం న క్రి నివారించు, అడ్డగించు
అ ద్వారపాలు రచట వారింప శాంతిమై, నూరుకున్నఁ జూచి వారు వెఱచి, లోని కెఱుక చేసి . భార శాం. 6 263
క మదిలోపలఁ దలఁకుచు, నభ్యుదయం బైనట్టి లగ్నమున గద్దియపైఁ, బదమిడు నెడ వారించుచుఁ, బదియాఱవ బొమ్మ భోజపతి కిట్లనియెన్ ద్వా. 7. 2

వారికర్పూరము సం వి అ పుం మత్స్య విశేషము, ఒకజాతి చేఁప

వారికుబ్జము సం వి అ పుం శృంగాటక వృక్షము.

వారిక్రిమి సం వి ఇ పుం. జెలగ.

వారిచరము సం విణ. (అ. ఈ అ.) నీటిలోఁ దిరుగునది
వి అ పుం 1. చేఁప. 2 నీటి జంతువు, జలచర జంతువు

వారిచామరము సం వి అ. న నాఁచు, శైవాలము.

వారిజము = వారిదము వి. పారిభద్రకము (వ్యు. వి.)
సీ ... వారిజే మంచనఁ బారిజే మంచన బారి భద్రాఖ్యమై మీఱు నెమ్మి. ..ఆం భా. 2. 48

వారిజము సం. విణ (అ ఆ అ) నీటిలోఁ బుట్టినది
వి అ. పుం 1 శంఖము 2 ఆలిచిప్ప, కప్పచిప్ప, శంబూక
న 1 పద్మము 2 ఒక దినుసు లవణము (ద్రోణి లవణము) 3 గౌరీ సువర్ణమను నౌకానౌక మొక్క 4 లవంగము

వారిజము వి మత్స్య బంధన విశేషము, చిన్న చేపలను బట్టెడు సాధన విశేషము. (శ. ర)

వారిజ(ర్ణ)ము వి ఒకజాతి దేగ
క మఱియు సాళువంబుల శని శరంబులు వారిజంబులు బేసడంబులు జలకట్టెలు తళుకుమించు మొదలగు దేగలం గరంబులంగెల బెత్తంబుల హత్తించి ఇందు 2 60
గీ వారిజంబును జలకట్టె బైరిగిద్దు, చంచడము సాళువము శనిశరము మించు, వేష్ట్రిమును శకుకాదిగ వేజవేజ, నొప్పుదేగల జత గూర్చుకుండుటయును. ప్రబం 1 171.
సీ. వార్ణము బైరిజావళము సాళ్వము దేగగూడ జాతుల్లంగి కుందకేలు యాదియైన పతు లతఁడు దీర్చు. హంస 3 18

వారితస్కరము సం వి అ పుం. 1 మేఘము 2 ముస్త (వ్య వి)

వారితస్కరుఁడు సం వి అ. పుం 1 సూర్యుఁడు. 2 మేఘుఁడు

వారిత్ర సం వి ఆ స్త్రీ. ఛత్త్రము, గొడుగు

వారిదము = వారిజము వి. కొండబూరుగు, పారిభద్రము
క. మదిఁగొలుకొలు నిగుడఁగ వప్పది మొగముల జోడుజేనిపై నూఱ్ఱులుకుల్, చేద లద్రువ జేసి విరివాఁదము తెలంగొంద జేసి వేల్మిడి నొంచెన్ అ. రా యుద్ధ 504

వారిదము సం వి అ పుం మేఘము, మబ్బు న ముస్త (వ్య వి)

వారిధరము సం వి అ పుం మేఘము, మబ్బు

వారిధి సం వి ఇ పుం. 1. సముద్రము. 2 కలశాదికుండ మొదలగునది.

వారినాథము సం. వి. అ. పుం 1 సముద్రము. 2 మేఘము. 3. పాతాళలోకము.

వారినిధి సం వి ఇ పుం సముద్రము

వారిపర్ణి సం. వి ఈ స్త్రీ నాఁచు (వ్య వి.) (శ ర.)

వారిప్రవాహము సం వి అ పుం సెలయేఱు, నిర్ఝరము, కొండ కాలువ.

వారిబాలకము సం వి అ న. హ్రీబేరము, కురువేరు (వ్య వి)

వారిభవము సం వి అ న సౌవీరాంజనము.

వారిము(ర్ము)చము సం. వి. చ్ పుం. జలదము, మేఘము, మబ్బు.

వారిరథము సం వి. అ పుం ఓడ, సడవ.

వారిరాశి సం. వి ఇ పుం 1. నీటిప్రోవు, సముద్రము. 2 జలాశయము, మడుగు.

వారిరుహము సం. వి అ న పద్మము, తామర

వారివాహ(న)ము సం వి. అ పుం. 1 మేఘము. 2 ముస్త (వ్య. వి)

వారిశుఁడు సం. వి అ పుం నీటపైఁ బరుండువాఁడు, విష్ణువు

వారిసంభవము సం వి అ పుం 1 లవంగము. 2 సౌవీరాంజనము 3 ఉశీరము, వట్టివేరు

వారీశుఁడు సం వి అ పుం. 1. సముద్రుఁడు. 2 వరుణుఁడు

వారు అ క్రి 1 ఉడుగు. (దీనికి 1. 2. అర్థములలో వ్యతిరేకక్త్వార్థక వ్యతిరేకార్థక విశేషణ రూపములే కానవచ్చుచున్నవి)
ఉ వారక వడ్డిచ్చి కుడువన్వెర వారిన దావశీలు ఖార శా 5 249.
ఉ. వారని మంచుపైఁ బొదివి వచ్చిన పోయిన చొప్పు మాసినన్, ఘూరిలఖాగ్రము త్తమయి పొల్పగు ముత్తెపుఁ జాలు వెంటఁద, చ్ఛారణు లేఁగ కాంతురు హాత ద్విపకేసరి వాద వేళలం, దారోక వాసికాంద్రు వలెఁ దక్కఁగ నూల్కొనఁ జేయుకానముల్ పి శకుం. 2 105
ఉ. శ్రీ రఘువీర శేఖరుఁడు చిత్తము రంజిలఁ బల్కుచిల్క ముంజే రహియింప సీతఁగని చెల్వరో వీయధరంబు బింబికా, శిరసమొల్కు శా చిలుక చేరెదు నంచునో జిల్గునవ్వులవ్, వారక మాటు సేసెదవు వంచవ సేతురె యాశ్రయించి నన్ ఉ శా 6 50.

2 తక్కువయగు

చ మహాధనరాశి వేల్మి వారిని విభవంబు తోడ ధృతరాష్ట్రుడు సేసె శతాశ్వమేధ ముల్ భార ఆది. 5 42

చ . వారివి కృప నట్టు లిచ్చితి వ ఇంబని యాయము పల్కె నత్తటిన్ కళా 4 166

చ. ... మన్మథభూ, వరుండు దగంగరాఁబనిచి వారని మన్నన నాదరించుచున్ . నిర్వ 1 2

౨ ఎడియ వ్యా॰ గంజి వారెను

న. క్రి. 1 (తెర మొ) పట్టు

మ కలధౌతద్రవచిత్రము ల్మెఱయముక్తాస్యూతమౌ మేచకాంచలపుం బెందెలు వారి లగ్నము సమానన్నంబుగా వేల్పుఁ బెద్దలు వంపన్ . ఆము. 7 67.

(6 131 ప్రాంత ప్రతి)

క మెఱయంగా మధుపర్కము. కఱకంఠుని కిచ్చి వెనుక కమనీయముగా, మఱిఁగట్ట నిచ్చి కన్యకు, మఱుపుగఁ జెరవారఁ బంచె మహి తాత్ముకుఁడై . నీర 3 1 67

3. రెండు చేతులతో తాటాకు ఓరచివ్వు (శ ర)

౨ సొట్ట, నొక్కు

సీ. ... సుతైనాటుల వారు తెత్త సొమ్ము సొం పలరించె నెవ్వాఁడు సాంబునకును ... శా వి. 1 7

● వారక, వారడ, వారుకొను, వారుచే

వారుండము నం ఏ అ పుం సర్పశ్రేష్ఠము, మేలు జాతి పాము

పుం న 1 కంటిపుసి, నేత్రమలము 2 చెవిలోని గుబిమి, శ్రోత్రమలము 3 ఓడలోని నీరు తోడెడి తొట్టి

వారుఁడు నం. ఏ అ పుం శివుఁడు

వారుకొను న. క్రి (వారు+కొను) రెండు చేతులతో నాకర్షించు

వ. ... అరవిందబాంధవో పలబృందంబులఁ దిల కించి మందానిలస్పందిత గళితలలితమందార కోరకంబు లని వారు కొనంబోవు బృందారక సుందరుల సాంద్రతర సంభ్రమంబుల కచ్చెరు వడి ఇందు. 1 157.

వారుచే(ర్చు) అ క్రి. ఆచమించు

క చనదు మిసినవార్వకునికి నకుతుఁడై వన్... భార అను 4 115

గీ. ప్రీతి మంచంబుపై నుండి పీఁట మండి, చెప్పు పావలు దొడి తలచీరచుట్టి, నవ్వుచును మాట లాడుచు నడచి నడచి, వంగిశయనించి నిలు చుండి వార్వఁజనదు విజ్ఞా 1. 53

ఉ ... నవ్య వస్త్రంబు ధరించినప్డు దురితంబులు చూచినయప్డు పుణ్యకార్యంబుల యప్డు హేయముల నంటిన యప్పుడు వారు వందగున్ కాశీ 5 204

గీ చంద్ర పుష్కరిణీ తటస్థలిని దేవ, విభుని నిలబెట్టి శంకాని వృత్తిఁ నేర్చి, వచ్చి వారిచి మరఁగంగఁ బుచ్చుకొనగ, నొదిగి యింతైనఁ గదలింప నోప లేక శేష. 4 283.

న క్రి. 1 (సంధ్యను) ఉపాసించు.

గీ స్నానమాడెనె వార్చెనే సంధ్య యగ్ని, హోత్ర మొనరించెనే యింతి పుత్రుఁడనిన . కాశీ. 4. 86

చ ... జాహ్నవీ తటమున సంధ్య వార్చి జప తత్పరుడై తగువాని యామినీ, పటకుల శేఖరుం గొనుచు ... విజ 1 78

క వేదము చదివిన ఫలమున్, వాదించిన ఫలము సంధ్య వార్చిన ఫలమున్, బైదలి నీకు నొసం గెద శుక 1 408

2 ప్రక్షాళించు, కడిగికొను.

మ కలయం జేతులువార్చి యున్నతొడ బాగా లిచ్చి దశా 7 280.

క ఎంగిలి వార్చగ నీళ్ళిడె, బంగరు నెఱగిండి తోడఁ బరువడిపొక సారంగ విలోచనయా నృప, పుంగవులకు మదిని గూర్మి పొంగా రంగన్ . రసి. 1 77

క నవ్వినఁ గమఁగొని పొదవిన, నివ్వెర చేతులను వార్చి నృపవరుఁడంతన్, నివ్వటిలు సంది యంబున, జవ్వాడు మనంబుతో హజారము చేరెన్. శుక 3 231

3. ప్రతిఘటించు.

గీ అనఘ నారాక వార్చి నీవధిక నిష్ఠ, నిట్టులుని
కికిఁ గారణమేమి భార శాం 6 573

మ కలవం బెవ్వరు గూర్చి తెచ్చినను నిక్కంబొల్లఁ
డెల్ల ప్పుడువ్, జలకంబాడి మదాగమంబ
మదిలో నన్వార్చుఁ గంనుండు రా, తెలమి
న్మెచ్చిన గట్టు వాలిది యవన్ హరి వు.
9 28

4 అపేక్షించు

ఉ. అతఁడు ముఖ్యజాతిగని నంతన పాయుచు నెండ
గాలి నెం, తో తడవుం బ్రసాద విని యోగము
వార్చి వసించుచున్ ఆము 6 7.

5. అభిలషించు, కోరు.

ఉ. ... మావున నన్నియు తప్పనేకి కే, నక్కిటి
కేటి తక్కఁ కలమారయ ముంతుకు శేయు
వేఁగినన్, జెక్కువగ న్మడిం బోడమి బిడ్డల
నేమము వార్తు భూవరా మార్కం 8. 66.

6. కెడయు, విడు, ఎడయు

సీ. . వార్చె నాఁగడిగె నుపాసించెఁ గెడసె
నుద్దేశించె నాఁగను దేజరిల్లు ఆం. భా. 3 186.

వారుచే(రు) న. క్రి. ('' వారు) వడియజేఁయు
వ్యవ వంటలకు గంజి వార్చెను.

జ. వాప్ప

వారుణము సం వి (అ ఈ అ) 1 వరుణ సంబంధి.
2. వరుణునికి మీఁదు కట్టబఁడినది 3 వరుణున
కియ్యబడినది.

వి అ పుం భరతవర్షము నందలి తొమ్మిది భాగ
ములలో నొకటి.

న. 1 జలము, నీరు, 2. శతభిష బ్నక్షత్రము

వారుణి సం వి. ఇ పుం 1 అగస్త్యుఁడు
2 భృగు మహర్షి.

ఈ స్త్రీ 1. పశ్చిమదిక్కు 2 మద్యము 3. శత
భిష జ్నక్షత్రము. 4. దూర్వా, గరిక (వ్య
వి) 5. వరుణుని భార్య

వారువపుజన్నము వి (వారువము+జన్నము) అశ్వ
మేధయాగము

గీ. అనుచు నిటులొజ్జ చెప్పినయట్లు లతనిఁ, దోడు
కొని వచ్చి వేల్పులఁ దొఱను దనియ, బాలు
లుగఁ బాలులనుగూర్చి వాఱువంపు, జన్న
మొనరించి యారాచమిన్న మఱియు అచ్చ
రా జాల. 58

వారువము=వావురము వి 1. గుఱ్ఱము

ఆ వారువంబు నొక్క వసుమతీ రుహమునఁ,
గట్టి నీడనొరగి కమ్న మొగిచె .. వరాహ.
8 66

క తోరపు లత్తుక చాయల, వారువములుగట్టి
మహిమవర కేతువు సె, ల్వార సమకట్టి తేరా,
సారథి గొని తేర నెక్కి సంరంభమునన్ ఉ
రా 3 348.

సీ. గీ. .. వాయుజవములు తవితేరి వారువ
ములు .. కాశీ 3 10

2. వాహనము

ఉ తెల్లనిశాము పాముపును తెల్లని వార్వము
నెక్కు బిడ్డఁడున్, తెల్లని దివిపై విడిది తెల్లని
తమ్ములమీరు కన్నులున్, తెల్లని మోము గుఱ్ఱ
మును తెల్లని మామయు తెల్ల కైదువున్,
తెల్లని కోడలుం గలుగు తెల్లని కూఁతురితండ్రిఁ
గొల్చెదన్ రుక్మాం 1. 60

చ. బలు తెలిపుల్గు వారువము బంగరు వీణెయు...
నీలా 1 6

జ వారువపు జన్నము

వారువు సం వి ఉ. పుం. విజయకుంజరము,
యుద్ధపు ఏనుఁగు

వార్క్షము సం విజ (అ ఈ ఆ.) 1. వృక్షములు
గలది, వృక్ష సంపన్నమైనది 2 వృక్షములచే
నేర్పడినది, వృక్షసంబంధి 3 చెట్టు పట్టతోఁ
జేయఁబడినది, నారది

వి అ న వృక్షసమూహము, అడవి.

వార్ష్ణికుఁడు సం. వి. అ పుం బ్రాయసగాఁడు, లేఖ
కుఁడు

వార్త సం వి అ స్త్రీ. 1. ఉనికి 2. వృత్తాంతము,
సమాచారము 3 జీవిక, వృత్తి 4 వైశ్యవృత్తి,
వాణిజ్యము, సేద్యము, కృషి. 5. ఆన్వీక్షక్యాది
విద్యలతో నొకటి, దీనియందు లాభాలాభములు
తెలియవచ్చును. 6. వంగ చెట్టు, 7. దుర్గ.
8. (అలం) వర్ణనావైభవము

వ...వార్తలేని కవిత్వంబు వోలెఁ జెన్నుదఱిగి...

(ఈ క్రింది యర్థము లాంధ్ర గ్రంథములయందు మాత్రమే కానవచ్చు చున్నవి)

1 ప్రసిద్ధి, వార్తకెక్కు = పేరుపడు

సీ తే తుంగభద్ర ప్రసంగ ముత్తుంగభద్ర, రాజి రాజిల్లు గౌతమి యోజ మఱియు, వార్త కెక్కిన తీర్థప్రవర్తనముల, స్వామి వినిపించె వింధ్య సంస్తంభయితకు పాండురం 1. 148.

చ తెగిన మనోభవుం దిరుగఁ దెచ్చి కుజంబుల కెల్లఁ బ్రాయముల్, మగుడఁగనిచ్చి యన్యభృత మండలి మూగతనంబువుచ్చి ము, జ్జగముల వార్తకెక్కిన వసంత భిషగ్వరుఁడాప్తుఁ డయ్యునుం, బ్రదుగతి మాన్పలేఁడ మఱి దక్షిణ వాయువునందు జాడ్యముల్ కవిక 4 4

2 లోకోక్తి.

ఆ మోక్షమునకుఁ బోవ మొగ లెత్తుకొనిపోయె, ననెడు వార్త నిక్కమగు నటంచుఁ, గ్రుంక వెఱతు రెవ్వరును ... విజ వి 2 43

ఆ. ఒక్కనక్క వల గతుక్కునఁ గొఱికి తాఁ,నవలఁ జనఁగ వెంటఁ దవిలె బలము, వసుధ నక్కఁ గన్నవాఁడెల్ల వేఁటకాఁ, డనెడు వార్తనిక్కమయ్యె ననఁగ. శుక 1. 166

3. నీతి.

చ నిగమసుభాషితాభ్యసననిష్ఠలు గల్గిన పండితోత్తముల్, మగువల పొందు నింద్యమని మాటికి వార్తలు చెప్ప నేర్పరుల్ ... భర్తృ 2 71

నీలివార్త = అసత్యపు ప్రతీతి

వార్తము సం.విణ (అ ఆ అ) 1 ఆరోగ్యవంతము, నెమ్మదిగానున్నది. 2 అసారము, దుర్బలమైనది 3. వృత్తి (జీవిక) ననుసరించినది

వి అ. న 1 క్షేమము, ఆరోగ్యము. 2. ప్రావీణ్యము, నేర్పు. 3 పొట్టు, ఉముక.

వార్తాకము సం. వి. అ. పుం. వంగచెట్టు.

వార్తాకి సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. న్. పుం. వంగచెట్టు.

వార్తాకువు సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. వంగచెట్టు.

వార్తామాత్రము సం. వి. అ. న. 1. కేవలము, వదంతి చెప్పుకొనుటయే. 2. యేవిషయముతో నైనను పైపై తెలివి, అల్పజ్ఞానము.

వార్తాయనుఁడు సం. వి అ. పుం. వార్తాహారుఁడు, దూత.

వార్తారంభము సం వి. అ. పుం వ్యాపారము, వాణిజ్యము.

వార్తావహుఁడు (సం వి అ. పుం) దూత, రాయబారి.

వార్తావృత్తి సం వి ఇ. పుం కృషి వాణిజ్యముల వలన జీవించువాఁడు, వైశ్యుఁడు

వార్తావ్యతికరము సం. వి అ పుం సామాన్యపదంతి, అందఱు చెప్పుకొనుట

వార్తాహారుఁడు సం వి అ పుం. = వార్తావహుఁడు.

వార్తిక సం వి. ఆ. స్త్రీ. పక్షి విశేషము, మీలవల్లంకి పిట్ట

వార్తికకారుఁడు సం వి. అ పుం. కాత్యాయనుఁడు, పాణిని సూత్రములకు వార్తికము రచించిన ముని.

వార్తికము సం విణ (అ ఈ అ) 1 వార్తకు సంబంధించినది, వృత్తాంత సంబంధమైనది 2 వార్తను దీసికొని వచ్చునది 3 వివరించునది, టిప్పణ రూపమైనది

న ఉక్తానుక్తదురుక్తార్థవ్యక్తికారి

సూత్రముల యందుఁ జెప్పఁబడిన యర్థయును వివరించునదియు ననుక్తమగు దానిని చెప్పునదియు, దురుక్తము (భిన్నముగాఁ జెప్పఁబడిన దానిని) సరిగాఁ జెప్పునదియునగు సూత్ర ప్రాయమైన గ్రంథము

వార్తికుఁడు సం. వి అ పుం. 1 సందేశ హారుఁడు, దూత 2. కృషివలన వాణిజ్యమువలన జీవించువాఁడు, వైశ్యుఁడు.

వార్త్రఘ్నుఁడు సం వి అ పుం. ఇంద్రపుత్రుఁడు, అర్జునుఁడు.

వార్ధము సం వి అ పుం. మేఘము, జలదము

వార్ధరము సం. వి. అ న. 1 నీరు 2. పట్టు. 3. వాక్కు, మాట 4. గురివెందగింజ. 5 గుఱ్ఱము మెడమీఁది సుడి. 6. దక్షిణావర్త శంఖము. (మే. ని.)

వార్ధకము సం. వి. అ. న. 1. ముదిమి, వృద్ధత 2. ముదిమి వలనఁ గలిగిన యశక్తి 3. వృద్ధ సమూహము. 4. వృద్ధునిపని.

వార్ధక్యము సం. వి. అ. న. 1. ముదిమి. 2. ముదిమి వలనఁ గలిగిన యశక్తి.

వార్ధి సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము.

వార్ధిభవము సం. వి. అ. న. సాముద్రము, సముద్రపు టుప్పు

వార్ధుషి సం. వి. ఇ. న్ పుం. వడ్డి వలన జీవించు వాఁడు, అన్యాయమైన వడ్డి కప్పిచ్చువాఁడు.

వార్ధుషికుఁడు సం. వి. అ. పుం. = వార్ధుషి.

వార్ధుష్యము సం. వి. అ. న. వృద్ధికై (వడ్డికై) అప్పిచ్చుట, అన్యాయమైన వడ్డి.

వార్ధ్రి సం. వి. అ. స్త్రీ. వాఱు, తోలు పట్టె

వార్ధ్రిము సం. వి. అ. న. = వార్ధ్రి

వార్ధ్రీణసము సం. వి. అ. పుం. 1. ఖడ్గమృగము. 2. పొడువైన చెవులుగల యడవి మేక

వార్పు(రుపు) వి. (√ వారుచు[2]) 1. అన్న రసము. గంజి.

సీ. .. వఱలు నన్నరసంబు వార్పు గంజి, యనఁ గాను ... ఆం. శా. 2. 25

2. ఆచమనము.

సీ. . . . ఆచమనీయాఖ్య యలరు వార్పనఁగను... ఆం. శా. 2. 178.

3. (గంజి) వడియఁ జేయుట

సీ. పని వంటవార్పుల బాధలించుక లేక తీరిన మంచి సంసార మొదవె .. హం. స 4. 146

సీ. నిలనీని వంట వార్పులు వత్తమామల పోరును లేని కాపురము గలిగె ... శుక. 3. 600

వార్భటము సం. వి. అ. పుం. మొసలి

వార్మణము సం. వి. అ. న. కవచధారుల సమూహము, మైమఱువులు తొడిగిన యోధుల గుంపు

వార్ముక్కు(చము) సం. వి. చ్ పుం. మేఘము, మబ్బు

వార్యము సం. విశ. (అ ఆ అ) 1. నివారింపఁ దగినది, అడ్డగింపఁదగినది. 2. వరింపఁ దగినది, కోరఁదగినది.

వార్యోకము సం. వి. అ. పుం. జలగ.

వార్వణ సం. వి. అ. స్త్రీ. మక్షికావిశేషము, ఒకజాతి యీఁగ.

వార్వపుటగ్గి వి. (వార్వము + అగ్గి) బడబాగ్ని.

క. అగడితలోఁ గెందామర, మొగడలు గనుపట్టెఁ జాల మూఁకై చూడన్, దగి మున్నీటం దేలుచు, బెగడని వార్వంపుటగ్గిపిల్లలు వోలెన్ యయా. 1. 80

గీ. అరయఁ దీవంచవార్వంపు టగ్గిపట్ల, నడుమ నడరొందు వాఁడెంపుఁ బుడమిఱేఁడు, లెల్లఁ గదళింపలేని యుర్విల్లు దునిమె, నిప్పుడితని మగతనం బెన్నఁదరమె అ. రా. బాల 184

(వార్వపుటగ్గిపట్టులు = సముద్రములు.)

వార్వము వి. వారువము.

గీ. వఱలు నేనిక తిండి వార్వమును దోలుత, గాఁగఁ దానెక్కి .. కళా. 3. 62.

జ. వార్వపుటగ్గి

వార్షము సం. విశ. (అ. ఈ. అ) 1. వర్షసంబంధి, వర్షాకాల సంబంధమైనది. 2. సంవత్సరమందైనది, ప్రతిసంవత్సరము వచ్చునది.

వార్షికము సం. విశ. (అ ఈ అ) 1. వర్షముల సంబంధమైనది, వర్షాకాలసంబంధి 2. ప్రతిసంవత్సరము వచ్చునది 3. సంవత్సరమునకు వచ్చునది, ఏడాదికి సరిపోవునది

వి. అ. న. ఒకానొక మందుదినుసు చెట్టు

వార్షిల సం. వి. అ. స్త్రీ. వర్షోపలము, వడగల్లు.

వార్షుకము సం. విశ. (అ ఈ అ) వర్షించునది, వర్షించు మేఘము.

మ. ... లవణాబ్ధి స్నీరము స్తోత్రిలివార్షుకము ల్దియ్యనినీరముల్ గురియునే చోద్యంబుగా కెయ్యెడన్ .... దశా. 1. 88.

వార్ష్ణేయుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. వృష్ణి సంతతివాఁడు. 2. కృష్ణుఁడు 3. నలుని సారథి

వాఱంటువిల్లు వి. (వాఱు + అంటు + విల్లు) రాళ్ళపనివాండ్ర వాఱుకట్టిన పెద్దవింటికోల. (శ. ర.)

వాఱు వి. (త. వార్.) సన్నగాఁ గోసినతోలు.

సీ. ... హారంబు బరు వని యలయు లతాతన్వి వాఱుల నెట్టికై వడిధరించు .... చిత్రభా. 8. 111.

వ. ... కురువేరువాఱులును తమ్మితూండ్ల ప్రక్కల పల్లంబులును గల పచ్చతెక్కల పాలమాయి నెక్కి ... సానందో. 5. 136.

జ. వాఱంటువిల్లు, వాఱుకోల చంద్రా 2 38

వాఱుకోల వి (వాయి+కోల) కళ, కొరడా
వ ... గిలుకలుగదల్చి తగు వాఱుకోలలువైచిన వీథి వీథుల జగన్మోహనంబుగా నటించు నాహవంబుల మోహారంబులు చూచుచు. కుచేల 2 10.

వాఱెన వి. 1 వేఁట కుపయోగించు సాధనము
ఆ ఉరులుజిగురు గండెదెరలును బోనులు, వాఱు వాఱెనలును వసులు గసులు, మిళ్లుపలలు పేట్లు గోళ్లు దీమంబులు, నాదిగాఁగఁ దెచ్చి రాటవికులు. వి శకుం 1. 116
2 ఒకవిధమైన పగ్గము, బలమైన త్రాడు.
ద్వి. ఘోరునస్త్రమోకులు గోరెవాఱెనలు, గోరె యనుచు వింత గూడబెట్టుచును పండితా దీక్షా 40 పొ
సీ. . జలజనాభుండు కోదండ చతురుఁడగుచు, గుఱ్ఱములతోఁడ సారథిఁ గూలనేసి, వాఱెనయుఁ జక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి, కల్లువిల్లులుచేసి వెగ్గలమునవ్వె ఉ హరి 3 99
ఉ. పగ్గపుం, ద్రాడును మోకువాఱెనయుఁ దాలిచి ముందఱ వెన్కఁజుంగు ద్రేలాడఁగ. శేష 4 ఆ.

వాఱెనపీఁట వి (√ వాఱెన) ఏఁడికోలకును కాఁడికిని నడుమ చేరికగానుండు కొయ్య (శ ర)

వాల నం వి ఆ స్త్రీ 1. కొత్మిరచెట్టు. 2 పసుపు (వృ వి). 3 మల్లెతీఁగ. 4 త్రుటికాలము

వాలంపఱ వి (వాలు+అమ్ము+పఱ) బాణసమూహము
క కాళింగుని కరిఘటలం, గ్గాలి కలము దూల నడచు ఘనపవనమువ, ట్లాలంబున వాలంపఱఁ, దూలించిరి దోర్విలాసదుర్దము లగుచున్. హరి. ఉ 3. 123.

వాలకతనము వి (వాలకము+తనము) మోసము.
గీ. వాలకతనంబుమాని నిర్వ్యాకులగతి, కోకిలా యేకడల నీడుకాకలివి, రావమలరంగ నీభోజ రాజసహజ, వినయ మెనయంగఁ గొల్వుమీ వేడు కలర. ఇందు. 4. 59.

వాలకము వి. 1. వేషము.
సీ. .. ఒకవేళ మాఱువాలకముతోవసి సహాయం బుగాఁ బురశోధనం బొనర్చు .. కువల. 1 98
గీ. వేషమగు వాలకమ్మువాఁగ, వేన మన. ఆం భా 2 149
ఉ ప్రాజ్ఞుఁడు తజ్జ్ఞుఁడుత్తముఁడు పావనమూర్తి మరుత్సుతుండు సర్వజ్ఞుఁడుగానిచోఁ దపసివాలకముల్ విలునమ్ము లున్న వం,చజ్ఞత నమ్మకున్న పవనాత్మజు నమ్మఁగఁ బల్కి మమ్ము మా,ప్రజ్ఞ లెఱింగి సత్యమ్ముదుఘామల సంధి ఘటింపనేర్చునే సమీర 3 8.
వ ... ఇభ్యాలకులు మనవాలకపు సొమ్ములందు నేమేనియు నపహరించుటకు నజ్ఞాడుచున్న వారు ప్రభా. 1 107
2 మోసము
చ శుకుఁడను దూత పంక్తిముఖచోదితుఁడై చను దెంచి కీశసై,నికనికరంబు పెంపు ధరణీవరు తెంపును జూడవాని వా,లకమొకవీర వానర లలాముఁడు కన్గొని పట్టితెచ్చి కా,ముకయిడ రాఘవుండు కృపనూల్కొనఁగా విడిపించి పంచి నన్ రామా 7 162
జ వాలకతనము.

వాలఖిల్యుఁడు నం. వి అ పుం = బాలఖిల్యుఁడు, ఒకానొక ఋషి.

వాలధి నం వి ఇ పుం ఏనుఁగు, గుఱ్ఱము మొదలగు వాని తోఁక (శ. ర)

వాలపాశ్య నం వి ఆ స్త్రీ జడబిళ్ల, పారితథ్య (శ. ర)

వాలము వి. (సం వ్యాళః) బెబ్బులి, వ్యాఘ్రము.
క వాలమ్ముల దంష్ట్రాశర, వాలమ్ముల నెత్తి నెలసి వాలమ్ములపెం,జాలమ్ములఁ దగిలిన కిటి, జాలమ్ముల దూఁకె నింద్రజాలమ్మనఁగన్. సారంగ. 1 102

వాలము నం. అ పుం 1. ఆచ్ఛాదనము. 2. జుట్టు. 3 గుఱ్ఱము, ఏనుఁగు మున్నగువాని తోఁక వెంట్రుకలు. 4. తోఁక. 5. అయిదేండ్లఁ యీడుగల ఏనుఁగుగున్న. 6. గుఱ్ఱపుపిల్ల. 7. మత్స్యవిశేషము.

వాలయించే = వాలాయించే స. క్రి. నిర్బంధించు.

క ... ఏవారికి నిన్నువాలయింపఁగ **వేలా** ....
భోజ. 5. 352

వాలయుగుడు వి (వాలు+అయుగుడు) వాలిఁడి క్రోఁతి, తోకలేని క్రోఁతి (శ. ర)

వాలహస్తము సం వి అ పుం 1 వెంట్రుకలు గల తోఁక 2 వెంట్రుకల సమూహము (శ ర.)

వాలాయము వి 1 నిర్బంధము, నిరోధము

శా త్రైలోక్యంబు భుజాప్రతాపమున నిర్వ క్రంబుగా నేలుచున్, హేలాహుంకృతిఁ గామ గర్తి నగరీహృద్యప్రచారంబులన్, వాలా యమ్మున మమ్ము వెట్టిగొనుచున్ వర్తింపు చున్నారు మీ,రాలస్యం బొనరించినన్ బ్రతుక శక్యం బెట్లు మాకోంట్లకున్. భీమ 4. 119

శా రావై రాగ్యముఁబూని నీవు కడునిర్దాక్షిణ్య చిత్తంబునన్, రావై తేజివిగాని యిందులకు వాఁరాహోరిగాఁబోరియే, లా వాలాయము సేయఁగా బ్రతుకు నీవాచారమంతుండవై . మను 3 94.

2. ఎల్లప్పుడు

శా .. కేళిం దేలఁగ **వేను** దుంబురుఁడు సంగీత ప్రసంగంబులన్, వాలాయంబుఁ గరంగఁ జేయుదుము దేవద్వేషి నుర్వీశ్వరా భాగ 7. 1(2

విశ. 1 అనివార్యము

శా పౌలస్త్యాన్వయ చంద్రకూరులకు సౌభ్రా త్రంబు బాంధవ్యమున్, వాలాయం బన వచ్చునే . ఉ రా 2 227

సీ ... సుతులు పుట్టిరయేని సుతులకు **మృత్యువు** వాలాయమై వెంట వచ్చెనేని, బ్రహ్మచేతను వీఁడు పాటేమియును లేక యుండునే నదు పాయ మొకటి లేదె .. భాగ. 10 పూ. 38.

2. అనుకూలము.

క. అలు పతిసౌఖ్యములకల, వాలాయంబైన దాని యాలవ వమ్మున్, అలాగువఁ గాకుండినఁ, గాలుని పెనుదూత కదర కదియఁగ వేమా, వేమ. 2. శా. 209.

3. నిరంతరము.

సీ. .... ఆ వేలుపు పేలికఁ బుట్టి రానేను చేతు,అ వెడల్పు వేల వాలాయంబుగాఁ గన పూడ్చి యల్కి భజించుచున్న జనుల, చేతఁ బూజలు గొను బూతనా బూతవారి కర్త . పాండు. 5 67

4. యథావిధి, విధివిహితము

సీ. వత్సరార్థమునందు వాలాయముగఁ జేసి రన్న సంప్రాశనం బర్భకునకు . కాశీ 4. 13

5. అవశ్యము, తప్పక

క. వేలం బాతిన నస్యుల, పాలవు ధనమొండె ముచ్చు పాలవు ధరణీ, పాలునిపాలవుఁ గావున, వాలాయముఁ గుడువ విడువ వలయు న్ధనమున్ విక్ర 2 178

క. ఏ యెడ నవదలమొఱ వాలాయము విన వలయు దుర్బలప్రబలంరా,జా యన వినవే ధరణీ, వాయకులకు నార్తరక్షణంబులె క్రతు వుల్ మనుచ 4 74

క దూలాలు పెంకినుండిన, వాలాయము చేటు వచ్చు వసుమతిలోనన్, లోలాక్షి విడిచిపెట్టిన, మేలిమిగా బ్రతుకవచ్చు మేదిని వేమా వేమన 3. శా. 247

జ వాలాయించు.

వాలాయించే అ క్రి అభినివేశమూను, పట్టు పట్టు

శా. ... వాలాయించి యొనర్తురా జనులు దేవ బ్రాహ్మణారాధనల్ ... విక్ర 2 145

క వాలాయించి వనమ్ముల, నేలమ్ము తపంబు సేయ నిభకుంభకుచా ... వీర 2 233

స. క్రి = వాలయించే (√ వాలాయము) నిర్బంధవఱచు

క వాలుంగంటి నిలువుమని, వాలాయింపంగ నేఁగ వలయు ననుచు నవ్వాలు మగఁడు మెఱుఁ గారెడు, వాలుసహాయముగ మగిడి వచ్చెం బురికిన్. ద్వా 4 284.

వ. ... నీవు ప్రియంబుగూర్చి రమ్మని వాలా యించెదు మదీయప్రకారంబు వినుము ... ధనాభి 2. 72.

వ. .... వాలాయించి యడిగినప్పు డియ్యకొని యిప్పు డిటుచేత నా భాగ్యంబ కాక మీ రేమి సేయుదురు ... భోజరా. 7. 94.

వాలారు (వాలు+అరు.) విణ 1 దీర్ఘమయినది

సీ. తానిఁ గై ్రవాలిపతమ్మి రేకులభంగి వాలారుఁ జూపులు ద్రాలుదేర . . విక్ర. 7. 102

శా. . వాలారుం గన్నుల మీఁదు చూచుతటి ... ఆము 5 11

మ అంభోజాతి వాలారు జూ,పులఁ దేలించుచుఁ బల్కు .. దశా 2 364

2. మనోహరము, ఇంపైనది.

మ బెరసె న్నేమన నిగిడ్చినట్లు వళు లుబ్బెన్దుర్వ లాంగంబు లం,కురములుప్పొపె రదంబు లం(ఘుల వడంకు ల్దీఱె వాలారులై, కరజంబు ల్సిగిరించె ... పారి. 5 48

సీ జలజసంప్రాతికిఁగాఁ జనుదెంచు రయమునఁ దొరఁగిన చెమట బిందువు లనంగ, గహ్వరస్థలి వి త్తఁగాఁ దెచ్చి నెఱపిన వాలారుఁజలివిత్తనా లనంగ, లలి మించు శాంబదలతిన్నఁ జాఱఁగఁ ద్రోలి లిఖయించు వరజయలిపు లనంగ ... చంద్రా 4. 55

3 వాఁడియైనది

సీ వలరాజు పాటించు వాలారుటమ్ములు గామినీ రూపంబుఁ గాంచె నొక్కొ . భా రా, అర. 2 86

మ మరువాలారుశరంబులం దొరఁగు కమ్మందేనెతోఁ గూడి . నైష 2 99

శా వాలారుంగొనగోళ్ల నీ వలసత న్వాయించుచో నాటకు, న్మేళంబై నవిపంచి విన్న మొదలు న్నీ వంటమింజేసి యా, యాలాపంబె యవేళఁ బల్కెడు . మనుచ 3 57

అ క్రి 1. ఒప్పు

అసంబాధ — వాలాయంబున్ సత్కవిజనములు వా(కువ్వన్. వాలారున్ గోవిందవరద(ధువ వాత్సల్యా, కాళిందీప్రాణేశమత నసగగ ప్రాప్తిన్, జాలాభాన్వద్విక్రమమునమ వసం బాధల్. అప్పక 4 221

2. ఉపశమిల్లు, క్షీణించు

గీ డప్పి దీఱంగ మధురకాండంబుఁ గ్రోలి, కడుపు నిండంగఁ దూఁడుఁ దీఁగలు భుజించి, యొండ వాలారు నంచాకఁ నిండు కొలని, తీరమున మట్టినీడ నిద్రించెనతఁడు శివరా. 3. 27,

క పలిక సింగన యచో్స్ప, సోలుచు విరహానలాప్తి స్రుక్కి వగచుచున్, జాలింబొఁదుచు నేడ్చుచు, వాలారుచు నింక నేటి వల పనుకొనుచున్ .. చంద్ర. 2 85

వాలార్చు స క్రి (√వాలారు) 1 కత్తులు జళిపించు

సీ హరిరాజ సమమధ్య లంకించి వాలార్పఁ గరికుంభకుచలు పరాకుఁ జెల్ప వీర 1 126

2 పరీక్షించు

ద్వి వడిగొని డగ్గరి వాలార్చి చూచి బస వు 5 559 పం

వాలి సం వి అ. పుం న్ పుం. సుగ్రీవునియన్న, అంగదుని తండ్రి.

వాలించు సం క్రి (√వాలు) 1 వాలఁజేయు, నేలఁ గూల్చు, ఖండించు

మ అరుదారం బరగండభై రవుఁడు వీరాకారుఁడై వైరి భూ,వరుఁ దుండించి ఘృణాచికిం బ్రియనిగా వాలించు కావ్యా 2 113

సీ. కరము వాదిదు మామయురము వాలించు మొక్కరము వాఁని మేలికరము వాఁడ ... ప్రబంధ 1 217

2 తర్జించు.

క. వ్రాలిన చెల్లాచెదరై, నేలం దిల లొలికెనంత నివ్వెఱఁగున న,న్నిలాలక చూచునెడన్, వాలింపక పతికిఁ బ్రాణవల్లభుఁడనియెన్. వేం పంచ. 2. 104

వి నేలఁ గూల్చుట

పీ తలతలతల మంచుఁ దలమించు వలిమించు వాలించు వలిప పావడలు గట్టి . రా వి. 3 117

(ఇట సౌమ్యద్యోతకము)

వాలిఁడి వి. (వాలు+ఇఁడి) తోఁక లేని కోతి

విణ. తోఁకలేనిది (శ. ర.)

వాలిక విణ (√వాలు). 1 దీర్ఘము, పొడుగు

మ ప్రకటస్నేహ మెలర్ప నాతనిపయిం బద్మావతీ కాంత వా,లిక క్రొవ్వాఁడిమెఱుంగుఁ జూపులని ఘాళిం జెంగు వాలించుచున్. విక్ర. 8 24.

క. పనివూని శాశికింజని, వనరుహలోచనుఁడు వెడఁద వాలికకమ్ములఁ, దనకుఁగల ఫలము గనియెం,బనివడి తద్విభవలక్ష్మిఁ బరికించు నెడన్ కాశీ 6. 70.

క. వాలికలై విరిదమ్ముల, యేలికలై భావభవుని యెలదూపులకుం, బోలికలై యుత్పలికల, మాలికలై యబలఁ దాఁకె మఱి నృపుచూపుల్. పి శకుం 2. 88.

2. వాఁడియైనది.

సీ. వెడఁద యమ్మున నేసి వెండియు మూఁడు వాలిక యమ్ము లొడలఁ గీలించి . భార భీష్మ 1 272

ఉ. వాలిక దొడ్డనారసము వజ్రము శైలముదాఁకు శాకృతిన్, ఫాలము మీఁదఁ దాఁకిన(న్) భార. ద్రోణ 1. 358.

సీ ప్రణతుల కాయువుల్ ప్రాయు తూలికనాఁగ వాలికతూ పొక్కకేల నమర .. వాల్మీకి 3 150

వాలికనడ వి (వాలిక+నడ) అశ్వగతి విశేషము

వ ఇట్లిచ్చి యనిపి పోఁడియము జంగనడయు వాలికనడయునుం గలుగు వారువంబు వదలించి వాగె వదలి జిరాగనగనం గదలించి తోలిన ద్వా 8 71.

వాలు అ. క్రి 1. విజృంభించు

ఉ. వాలి యతండు బాహువిభవం బలరించినఁ బేర్చి రౌద్రతం, గూలు గజంబులుం గెడయు గుఱ్ఱపు తండము .. భార శల్య 1 155

చ. ... దేవ నీ,వలన వరంబు లిట్లుగొని వాలిన దైత్యుఁడు మమ్ము నింక నే, క్రోలఁదుల నైఁచునే ... హరి పూ. 4 22.

సీ. . తిమిరారి దోఁచిన దీనత పెంపునఁ దెమలిన చీకటిగము లనంగ,

గీ వాలి చరియించుఁ బరి మదవారణములు, దారుణాహవాంభోనిధితారణములు విక్ర 1 85.

2. అతిశయించు.

ఉ వావిరిఁ జెప్పఁగా వలసె వాలిన దుఃఖము ధాల్మిఁ గ్రాఁచివన్ ... భార. శాం 1 117.

చ మల్లి దేవఁ డ,చ్చెరు వగుచున్న పొత్తపియ చెన్నగు పీడుగ వాలి పాకనాఁ, టిరువదియొక్క వేయిఁ జననేలుచు ఆ. పా వ ప. 8.

ద్వి వాలిన తేజమ్ము వమ్ముగా జేసి, యేలయో దీనోక్తు లిట్లాడ నీకు . రం రా అయో. 99 పొ 31 పం

క ఈలీల దుర యొనర్పఁగ, వాలినదర్పమున బభ్రువాహనధరణీ పాలుండు తేరు గదియం, దోలించి సురేంద్రతనయుతో నిట్లనియెన్ జై భా. 5 178

3 (పక్షి) కాలూను, క్రిందికి దిగు

గీ ఈగ వాలిన నందంద యెలుఁగు లొసఁగు, వట్టి సకినెల మంచములు మనుచ 6 3.

సీ ఇది మింటఁ బఱచు పక్షీంద్రుఁ జూపిన నీడబడి వాలునం దాకఁ బఱవఁజాలు మనుచ. 4. 31

4 ఒఱఁగు, కూలు.

వ్యవ మామిడికొమ్మ యింటిమీఁదికి వాలినది

సీ. సురపథం బొకవేళ సోలి వాలినఁ గాని తితిరాఁ గయై యఱచేతనొద్దు ... ఘటికాచల. 1. 50.

5 ప్రసిద్ధికెక్కు

చ అరుదగు చున్నజన్మసమయగ్రహయోగబలంబు పెంపునన్, వరరుచియై దిగంతములవాలుఁ జతుర్దశ సంఖ్య విద్యలన్ . విక్ర 1 172.

క ఫాలాక్షుని చాపము బా, హాలఘుసత్త్వమున విఱిచితని జను లెన్నం, బోలమహేంద్రాద్రిని విని, వాలిన నీలావు చూడవచ్చితి నిటకున్ భారా బాల. 726

సీ హరిహరాబ్జజుల ముప్వురఁ దనూజులఁ జేసి వాలిన యది పతివ్రతయ కాదె భోజరా 6 197

ద్వి నీలావు లావుగా నిఖిలలోకముల, వాలుదు వెందు దుర్వారుఁడ వీవు రం. రా. యు. 539 పొ 2. పం

6 అనక్తమగు.

క భాగ్యమనై యిహపర పరి,భోగ్యార్థమనై యగణ్యపుణ్యమనై వై,రాగ్య జ్ఞానోన్నతులగు, యోగ్యతములపాల వాలియుండుదుఁ జమీన్ద్ర పాండు 4 108.

7. ప్రకాశించు.

చ. ... బాహుబలార్జితశత్రుమండలో, జ్వలధన వంతులై మహిమ వాలుదు రప్పురిరాజ సత్తముల్ భా. రా. బాల 31

చ. తల గడుగంగ మర్దనము ధౌతపటావరణంబు సంస్కృతో, జ్వలకలమాన్నభోజనము చందన చర్చ ప్రసూనదామకంబును కపురంపువీడ్యమును భూషణపంక్తులు కల్గి నిచ్చలున్, బలుగడుగంగబడ్డ ననుముత్యము బోలుచు వాలుచుం బురిన్ పాండు. 3 9

సీ. గీ కాక భూపాలుచే వాలు కలకువాలు, కరిన శతకోటిశతకోటిగాఁ దలంచె, నేమొ ... దశా 1 115

8 వ్రేలు.

సీ ప్రాయమింకిన వాలుపాలిండ్ల వెలయాండ్రు పడుపు పుట్టక మూలఁ బడి కృశింప ... వేం. పంచ 4 230

క. లోలయగులోలలోచన, వాలుంజమదోయిఁ గేల వడిఁ బట్టుక ను,య్యాలో జంపాలోయని, వ్రేలుం గృష్ణుండు పఖులు వికవిక నవ్వన్. దశా 8 195

9 ప్రవేశించు.

క ఇప్పుడు, వానలు వెలిసెను శరత్తు వాలఁగఁ జొచ్చెన్ భా. రా కిష్కిం. 485.

("శరర్తు' అని ముద్రిపా)

10 పడు

ద్వి రాజమండపు గాక రాజవానీవు, వాలు వైరులమీఁద వాలునీవాలు, వాఁగంటులం ద్రుంప వాలె యీవాలు .. ద్వి. హరిశ్చ ఉ 2484 పం.

వ క్రి వహించు

ద్వి వాలియు నేనును వడినొక్కవంక, వాలిశి మొకవంక వాలినవారు, సురగరుడోరగాసుర సిద్ధసాధ్య, వరు లందఱును క్షీరవారిధిఁ దరువ రం రా కిష్కిం 203. పా 23. పం

వి (సం వాలః) 1. కత్తి.

క. వాలుపయి నడచునట్లు, బ్బాలిక ... భార అది. 2 156

క పలకయు వాలును గొని ఔ,క్కలు గల పెను బాముపగిదిఁ గవిసిన . భార భీష్మ. 2.191.

సీ శశికాంతి చెంగావి దశమలంచినకేల స్వర్ణత్సరువు వాఁడివాలు మెరయ . ఆము. 2 75

2 తీక్ష్ణత

సీ. మార్పెట్ట నోపని ప్రమాఁకులేర్పుట యెంత వాలగువవి వవవహ్ని నవ్వ . కం పం 10 526.

గీ పదివినుజాలు కనువాలు నిట్టికేలు, వేది తోల్చిర మెడచార యెముకకోర, యేది నెలకూన పామేన నిడిన చాన,యితఁడు జేజేల దొరయని యెటుల నందు. చెన్న. 3 53.

3. పటవాలుచోటు

క కైవాలు పండుపంటల, కైవాలు మెకమ్ము లామికైవాలుటచో, నీవాలున నీవాలున, నీవాలున నీప్రశస్తి నెఱపఁగవలయున్ ప్రబంధ 169

4. ప్రవాహము

వ పూఁదేనియ కాలువ వాళ్లసుళ్లంబడి వడి వడిం దిరుగు మరునికెంపు బొంగరంబులుం బోని మెటఁదామర మొగడలును .. యయా 4. 13.

5 తడవ, తూరి, పర్యాయము

చ ... బలాఢ్యులు రాత్రిచారు లె,య్యెడఁ దగ దీరసంబు ఒలహీనులకున్ మనబోటి వారికిన్ .

క ఈ వాలువచ్చి రేవం, జావం,గానున్న వారిఁ జంపెద రహితుల్, దేవా సంధియనూన శు,భావహ మొనరింపు మస్మదాదేశమునన్. వేం. పంచ. 3. 18.

క అలమ్ముల వాలమ్ములు, గీలమ్ములఁ గప్పు నసురఁ గినిసి యొకఁడు క్రొం,వ్వాలున నొక వాలునఁ గర, ఖేలనమునఁ గేలుఁ గాలుఁ గీ లెడలించెన్. లక్ష్మి వి 2. 81.

6 దైర్ఘ్యము, పొడుగు (శ. ర)

విశే 1 దీర్ఘము

సీ. వాలుగాఁ గైవ్రాలు వేలుపు పూబంతిచాలు ఫైలైన వాసనలు గుప్ప ... రాఘ 1. 122.

సీ సొగసువాలు మెఱుంగుచూపు లాశావీథి కలఁ
గల్వ విరిమేలుక ట్లమర్ప ఉ రా. 2.124

సీ. . . ఎడఁదకాఁపురపుఁ బుత్తడి బొమ్మనిడు
వాలుకన్నులా యీ వాలుగన్ను లరయ
దశా, 1 164

2 అధికము

ఉ వాలుమగంటిమిన్ దనుజవల్లభుఁ డల్క
వహించి యెవ్వఁడో, శైలమునన్ గుణస్వనము
సల్పెను బాపురె వంటయింటఁ గుం,దేలిది
చొచ్చె రక్తములు తీవ్రతఁ గ్రోలఁగఁ గల్గె
నంచు నుత్తాలశరాసనాంచిత గదాతురి కాసి
ముఖాయుధాధ్యుఁడై రుక్మాం 5. 20.

3 క్రూరము

ఆ వాల్మృగములఘోరవన మని వగవక,
మఱచి యుండి రేమి మాడ్కి యొక్కో.
భార ఆది 6 178

ద్వి ముదమొప్ప రాజ్యాంగములు పరీక్షింతె, వద
లక నిర్జింతె వాలుశాత్రవుల ... రం రా
బాల 58 పా 22 పం

సీ ... గీ ... వాలువైరులఁ జెండాడు వాలు
వాని పద్మనాభుని వీక్షించెఁ బద్మ యపుడు.
దశా 2. 257.

ఉ ద్వైతవనంబునట్టి సుఖవాసము గోవులకెందు
లేదు ధా,త్రీతలనాథ యిప్పుడు ప్రదీప్తములై
సతతంబుఁ జేర్చి గో,వ్రాత భయంకరంబులగు
వాలు మృగంబులు నంచరించు మీ,కాతెఱఁ
గెల్లఁ జెప్పుటకునై యిటవచ్చితి నేను జెచ్చెరన్.
భార ఆర 5. 360

4 మనోజ్ఞము.

గీ గొప్పకన్నులు నిడువాలుఁ గురులఁ జెలఁగు,
కాను నీలా. 1 88

గీ. చూడ వేటికి నిడువాలు సోఁగమీల, మూడు
పట్టంగఁ జాలెడు చూపుఁ గొనల . . నైష
8 50

వ సోమ సూర్యాత్మకంబులగు వెడందనిడువాలు
బెట్టు నెరలకన్నులం గెందమ్మిఁ బేఁకుల వెద
చల్లువాని . ఆము 6. 98

క. వారిద్దఱవాలమ్ములు, బారిం బడి యర్జునునకు
బ్రదుకవశమె . భార ఉద్యో. 4 191.

అ. అట్టియెడ శిఖండి యాపగాసుతుమీఁద, వాలు
టమ్ము లేయ వానినేయ భార భీష్మ
3. 379

చ. కులిశసముజ్జ్వలద్విశిఖకోటులమాలికరాశిఁ ద్రుంచి
త, జ్జలదనిభాంగమున్ గదియ శార్ఙ్గి మెఱుంగులఁ
బోలువాలుఁ దూ,పులు నిగుడింపఁగా నవియుఁ
బోయి తదీయ శరీర రక్తమున్, బలువిడిఁ
గ్రోలెమున్న మృత పానము సేయు సురౌఘముం
బలెన్ ఉ రా. 2. 73

6 మృదువు.

(తారాది కామినులు.)

ద్వి వాలిగూలినమాట వజ్రమైతమదు, వాలు
గుండెలునాఁట వసుధపైఁ గూలి .
రం రా కిష్కిం. 214 పా. 12 పం

జాబిలినవ్వువాలు = చంద్రహాసము అచ్చ.రా.సుం
34

జ వాలంపఱ, వాలఱుగుడు, వాలారు, వాలార్చు,
వాలించు, వాలిండ, వాలిక, వాలికనడ, వాలుఁ
గంటి, వాలుఁగన్ను, వాలుకొంగ, వాలుగడుపు,
వాలుచు, వాలుచుక్క, వాలుచూపు, వాలుపు,
వాలుప్రొద్దు, వాలుమగఁడు, వాలుమీను, వాలు
మెకము, వాలురమ్ము

వాలుఁగ(ల్గ)ంటి వి (వాలు + కన్ను) 1 దీర్ఘము
లైన కన్నులుగల యాఁడుది

సీ. . నాటితప్పునకు నీనవబోండ్లతో నాకు వర
వుడై యున్న దీ వాలుఁగంటి .. యయా.
4 57.

శా. వాలుంగంటికి నింటియాతఁడు మనోవాంఛా
ప్రదానక్రియా, హేలాలోలుఁడు హరిశ్చ.
3 164

ద్వి రాక్షసుండవుగాక రాజవానీవు, వాలు వైరుల
మీఁద వాలునీవాలు, వాలుఁగంటులఁ ద్రుంప
వాలెయీవాలు . ద్వి హరిశ్చ ఉత్త 2484

ఉ వింటగుణంబుఁ గూర్చి రఘువీరుఁడు వంటవలంతి
నన్నవాల్గంటిఁ బరిగ్రహించు క్రియ
చంపూరా 3 109

మ .. అ, వలఁపుంగ్రవ్వుదీవి యామగువ యా
వాల్గంటి నీకేతగున్ . నీలా 2 28.

2. భార్య

ఉ. ఇంటికిఁ దెచ్చి యోగి పరమేశునకున్ వణిజుండు తాను వాల్గంటియు భక్తియున్నయము గౌరవ మున్వినయంబు నాత్మలో, నంటికొనన్ ... హర 2 89

వాలుఁగ(ల్గ)న్ను వి (వాలు+కన్ను) సోగకన్ను
సీ దీర్ఘలోచనములు వాలుఁగన్నులనంగ వఱలు చుండు ఆం భా 3 60
సీ .. అసమాన నీలోత్పల సమానరుచులొంది కలికిసోయగపు వాల్గన్నులలర ఉ రా 1 254

వాలుక నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఇసుక. 2 చూర్ణము, పొడి 3. కర్పూరము. 4 ఒకజాతి దోస, నూఁగు దోస (వృ వి) 5 (వైద్య.) యంత్రభేదము. 6 కాలజ్ఞానమున కుపయోగించు యంత్రవిశేషము, వాలుకాయంత్రము

వాలుకాత్మిక నం వి. ఆ స్త్రీ శర్కర, చక్కెర.

వాలుకాస్పర్శ వి రత్నదోషము
ఆ ఏటియిసుకవంటి నెరుసులుగలిగియు, మహిని వెలుఁగునీల మణియ నైదు, వాలుకాస్పర్శనా వరలుచున్నట్టి, దానిఁబూన మేలు దొలఁగి పోవు
(ఈ పద్యమున యతిగణభంగము లు గలవు) రత్న పరీక్ష, 66

వాలుకి నం వి ఒకజాతిదోస, నూఁగుదోస (వృ వి)

వాలుకొంగ వి (వాలు+కొంగ) వక్కుకొంగ, బకము (శ. ర.)

వాలుగ(గు)=వాలువ(వు) వి చేఁప, మత్స్యము
క గాలపుటెర యిచ్చికవా, వాలుగలం దిగిచికొనుట వక్రరిపుఁడుదా, నేలోఁబడునంతకు బలశాలి యుదాసంబుఁ జూపఁ జనునొక్కయెడన్ కవి 2 42
గీ అనుచుఁ బలికిన జనపతి మనుచువేడ్కఁ, బెనుచు వాలుగ మేలుగాఁ గనుచునని యె .. దశా 1 136.
ఉ. వాలుగమీలనేలు నిడువాలు కనుంగవ మేలి జాలువా, డాలుగఅంచుమేను రసిక 3 55
సీ. దరహాసరుచి గాంగఝరిగిలుకొనవాలుగల లీల బెళుకు వాల్గన్నులలర ఉ. రా 6 181.

సీ. కేలిమైనొక్కట లీలఁ గ్రేళ్లుఱికెడు వాలుగు సోగల నేలుదెంచి ... భాం విరా. 2 63
గీ వాలసిప మౌను వాలుగు వాలుగ యన . ఆం భా 1 159
జ వాలుగకంటి, వాలుగటెంకి, వాలుగడాలు, వాలుగగన్ను, వాలుగపాము

వాలుగకంటి వి (వాలుగ+కన్ను) మీనాక్షి, స్త్రీ
సీ బలిమివాసవుచెట్టు నలిమి వాకిటఁబెట్టు కలిమి వాలుగకంటి చెలిమివాని .. చంద్రా 1. 84

వాలుగటెంకి వి. (వాలుగ+టెంకి) మత్స్యవిశేషము (శ. ర.).

వాలుగడాలు వి (వాలుగ+డాలు) మన్మథుఁడు, మీనకేతనుఁడు (శ. ర).

వాలుగ(ల్గ)డుపు వి (వాలు+కడుపు) బొజ్జ (శ ర, బ్రౌ)

వాలుగన్ను వి (వాలుగ+అన్ను) 1 ఆఁడుచేఁప
గీ చంద్రుపై దోడు పూఁబోడి జళుకుతళుకు, వాలు గన్నుల బెళుకుల వైపునూపు, వాలుగన్నుల వలపింపవలయు ననియె, దేవమాయపుమీన మైతివి పయోధి దశా 1. 212
2 ఆఁడు వాలుగచేఁప
సీ . స్త్రీ మత్స్య భేదముల్ దీర్ఘలోచనములు వాలుగన్నులవంగ వఱలుచుండు ఆం భా. 3 60

వాలుగపాము వి. (√వాలుగ) మత్స్య విశేషము (శ. ర)

వాలుచే(ల్చు) స. క్రి (√వాలు) 1 వాలఁజేయు, వంచు.
ఉ బాలిక మోము మత్తవనబర్హికిశోర కలాస్య లీలఁబై, వాలిచి పచ్చ కప్పురపు వాసనతోడి ముఖారవింద తాం,బూలముమోవి మోవిపయి మోపుచు రాధకు నిచ్చు ధూర్త గో.పాలుఁడు ప్రోచుఁగావుత యపారకృపామతి మంత్రి యన్న నిన్ భీమ. 1 3
ద్వి వాలిన కిన్కమై వాలునీవాడి, వాలువజివ్వాలు వాలుతు ననిన ... హరిశ్చ పూ 1042
వ. తలవాల్చి యేడ్చుచున్నం గనుంగొని ..., కృ నైష 4. 88

ఉ. ఇప్పలు వాల్చకప్పుడమి తేని మనోహరమూర్తి నిచ్చలుం, దప్పక చూచిచూచి . . శృ. నైష. 1 67

2. ప్రవణము చేయు.

సీ. కాంత పుష్పాది భోగంబులిం పెసఁగిన వైరాగ్య విధికిఁ దావాల్చుఁ జిత్త,(ము) . . శివరాత్రి. 2 18

3 అతిశయింపఁ జేయు

సీ ... గి కదియఁ గూర్చితి బ్రహ్మాండ కర్పరంబు, పరిధిగా వాల్చితిసి మహావరణ జలము . శివ రాత్రి 1 75.

వాలుచే (ల్చ)క్క వి (వాలు+చేక్క) కుఱ్ఱుఁడు.

ద్వి అంత నిశాచరు లతిఖేద మొంద, వింతగ వాల్చెక్క వెడలియా వేళఁ, దెలతెలగాఁ దూర్పు దెస విస్తరిల్లె .. ద్వి శ. సా 3. 99. పా 2 పం

వాలుచూ(ల్చూ)పు వి (వాలు+చూపు) ఓరచూపు

సీ . వ బాయఁ జూచిన నిందీవర శ్రేణి వెల యించు వాలుచూపుల విలాస,(ము) . . దశా 2. 239.

సీ. వాలు చూపనఁ బొల్చు వక్ర దృష్టి ... అం భా 2 144

క. డాలా మెఱుఁగులు గ్రొంబొగ, డాలా నెత్తావి మోవిడంబులు కోదం,డాలా కనుబొమ లతమని,డాలా వాల్చూపు లన మిటారి రహిం చున్ హంస 2. 338

సీ ... కలువ రేకుల యేపు ఖంజనంబుల రూపు నిరసించు వాల్చూపు నీటుదాని . ఉ రా. 2 266.

వాలుడు వి వాకారి (వృ వి)

సీ .. చీ సిగ్గు గాదొకో చేర మాకాటదియన్నఁ జెల్లెలు వావి యనెడు వారు ...

గి. కోరి వాలుడు తైలంబుఁ గ్రోలువారు. కుములు కుంపటి శాకముల్ గోరువారు, నైరి యొక కొంద అచ్చలి వేం. పంచ 1 688

వాలు(ల్చ)పు వి. (√ వాలుచే) వాలుచుట, మోడ్చు

ఛ పులకల జగ్గునెమ్మి నెఱపుల జిగి నెమ్మోయి నిగ్గుఁ జెయ్యులన్, వలగొను సిగ్గు వింతయర వాలుపుఁ జూపుల కగ్గు . బిల్హ. 2 160

వాలుప్రొద్దు వి (వాలు+ప్రొద్దు) అపరాహ్ణము. (శ. ర.)

వాలుమగఁడు విశే. (వాలు + మగఁడు) శూరుఁడు

ఉ . అ,వ్వాలు మగండు శాకపరిభవంబుఁ దలంచుచుఁ గ్రౌర్య ధుర్యుఁడై భార సౌప్తి 1 157.

సీ. రాయఁడ విను మతికాయుండు మొదలగు వాలు మగల్లెక్కు వేలు రక్కసుల జేని కొడు కులు అచ్చ రా యు 71

ఉ వాలుమగం డితం డనఁగ వానికి నెక్కె దశాస్య శక్తిచే,నేలకు వ్రాలి మేల్కనని నిద్దుర నొందితి వయ్య తమ్ముఁడా . భా రా యు 1587.

వాలుమీకేశుఁడు మి వి. (సం వాల్మీకేశః) వాల్మీకి ప్రతిష్ఠితుఁడగు నొక దేవుఁడు.

ద్వి ఆవాలుమీకేశుఁ డాత్మఁ గలంగ ... బస. పు. 4. 763 పం

(ఇక్లే, "వాల్మీక దేవ దేవుఁడు," మొ)

ద్వి. దేవ మున్నెఱుఁగవే యీ వాలు మీక, దేవ దేవుఁడల సత్ప్రీతి దొల్కాడ బస. పు 4. 736 పం

వాలుమీను వి. (వాలు+మీను) వాలుగ, ఒకజాతి చేఁప.

ఆ వాలు మీలఁబోలు వామాక్షి చూపులు, సోము సాముగోము భామమోము . . హంస 3 69

వాలుమృ(ల్మ్రు)గము మి వి (వాలు+మృగము)

1. పులి, వ్యాఘ్రము

ఉత్సాహ. వాఁడె మగఁడు నిద్రపోవు వాలు మృగముఁ బోలెనై, వీఁడె బాహ్లికుండు .. భార ద్రో 2. 98

శ్లో ప్రాతిపేయం మహేష్వాసం, హతంభీ మేన బాహ్లికం, ప్రసుప్తమివ శార్దూలం, పశ్య కృష్ణ మనస్వినమ్ ... సం. భార. ద్రో 22 5

2. క్రూర జంతువు

ఉ పూచిన తీఁగెలన్ మధురభూరి ఫలంబుల వ్రేగునన్ మహిన్, మోచిన కొమ్మలుం గలిగి మూఁకఱ గట్టిన ఘోఁకమోకలన్,రాచిన

వాల్మ్రీగంబులు దినంబడి వర్ణన సేయ నొప్పు
విం,ధ్యాచల పార్శ్వశానన మనన్యవనీవిభవోప
మానమై కేయూర. 3 10.

వాలుమె(ల్మె)కము వి. (వాలు+మెకము) వరాహము, అడవిపంది, క్రూరజంతువు.

సీ. వాలు మెకము
శ్రీ పంది సలు గేకల మ్మనఁ బరగు ఘృష్టి .. ఆం భా 2 82

క అల్లదె కంటే పొనపొవ, తెల్లని గట్టుతల మబ్బు దేఱెడు పొలమం, దెల్లెడఁ జూచిన ధరణీ, వల్లభ సీరాముసేన వాలు మెకంబుల్. మనుచ. 4. 16

క కైవాలు పండుపంటల, కైవాలు మెకమ్ము లామికై వాలుటచో, నీవాలున నీవాలున నీవాలున నీప్రశస్తి నెఱపఁగవలయున్ ప్రబం 1 169

ఉ . వేఁటలాడుకోఁ, జయ్యనఁ బోయి యా యడవి చాయలఁ గంటిమి వాల్మెకంబులన్.. సారంగ 1 66

ద్వి వన్నెల పులుఁగులు వాల్మెకంబులును, వీక్షింప వెఱపును వెఱఁగును గాఁగ . ద్వి హరిశ్చ పూ 516 పం

వాలురమ్ము (వాలు+అమ్ము) వి వాఁడిగలబాణము

తే వంక యొత్తిన మన్మథువాలురమ్ముఁ, బోలె నెమ్మేను చక్కనై పొలుపు మిగిలె ... హరి పూ 9 35.

వాలువ(వు)=వాలుగ వి. మత్స్యవిశేషము

సీ. వాలువముకుదమ్ము పల్లెగండెర నత్తెగుజ్జు జేడిస జాతి కొలుకు మడిన . వేం. పంచ. 1. 294

చ. వడిఁ బుటమెత్తి వ్రాలు నిడు వాలువ చాలుపు లింత వంతపై, నిడులెలిగుంచెలం దెలుప .. వేం. పంచ 4 133.

క కోలగఱి వడిచి యొత్తిదఁ, గేలొగిఁ దెగి యొలుఁగుతోవ కేళ్లెగసి పడిన్, దూలె జల వాయ సంబా, వాలువుఁ గఱచుకొని దివికి వడి నెగయు క్రియన్ . కు సం 11 725

సీ కొఱ్ఱ మీనులఁ దంట్రడి కొలువు లెంకల కిచ్చె వాలువులను సంగడీల కిచ్చె . . ద్వా 1. 221.

వాలువగ్గము విశ మిక్కిలి వశమైనది

ద్వి ధైర్యంబు దూలి వెన్కయుముందుఁ దోఁచక మూల, గూలి నీ చెలులతోఁ గూడుక మరుని, వాలమ్ములకు వాలువగ్గమై పాట్లఁ, బడిపడి బెండై తీఁ బాలకి యనిన,నుడురాజ వదన ని మ్మడికించినట్టి, ఘనుఁడల్లమ విభుండె కాని కాఁడొరుఁడు ప్రభులింగ 2 46 పా 23 పం

వాలూరు అ క్రి అలస్యమగు.

ద్వి. పలిన పతికార్య మెడరైన యెడమ, వాలూర నటు చేయువాఁడు మధ్యముఁడు .. రం. రా యు కాం 279 పా 11 పం

వాలెము = వాలాయము క్రి విశ 1. నిరంతరము, ఎల్లప్పుడు

క నీవార మనుచు నమ్మిక,తో వాలెము గొలుచు వారి దొసఁగుల పాలం,బోవిడిచి నిరాబారులఁ, గావించు చెనంటి వీవె కద పరికింపన్ .. అచ్చేరా యు 259

2 అత్యంతము

ద్వి దానికై నగరిలో ధరణీశ్వరుండు, లేనిచోనైన వాలెము బంకు లేక . వి సారంగ 1. 13 పు. 3 పం

క పలినవాఁడను సింగఁడ, వాలెంబును దానిఁజూచి వలచినవాఁడన్ . చంద్రరేఖా విలా. 2. 104

3 అవశ్యముగా

చ నేలతాల్పయి,ప్పనిఁ దలఁబూని రక్కసుని బాలెము వాలెము జొచ్చి చేడియం, గనుఁగొని యుంగరం బొసఁగి క్రన్ననఁ దలమానికంబుఁ గై,కొని పఱతెంతు .. అ రా కిష్కిం 82.

వాల్కము సం విశ. (అ. ఈ అ) చెట్టు పట్టతోఁ జేయఁబడినది

వాల్కలము సం విశ (అ. ఈ అ) చెట్టుపట్టతోఁ జేయఁబడినది.

వి అ న నారబట్ట

వాల్మీ(ల్మి)కి సం విశ పుం శ్రీమద్రామాయణము రచించిన ఋషి

వాల్మీకుఁడు సం వి అ పుం = వాల్మీకి

వాల్లభ్యము సం వి అ న వల్లభుని ధర్మము, ప్రేమ, అనురాగము, వలపు.

వాళి వి. 1. పసులు పోవుదారి (శ ర.)
2 వాడుక.
వ్యవ. ఈ పని మనకు వాళిలేదు

వాళించే స క్రి. వాడఁజేయు, మ్లానతనొందించు
క. లాలించి స్వామి బిరుదులు, పాలించితిరనుచు నపుడె వదరక యుంటిన్, వాళించి విడుతు గర్వము, చాలించి సనంగ దాని సరి వారు వగన్ వాల్మీకి 3 26.

వాళ్లపఱచేలు వి బ (వాళ్ల+పరచుట) ముక్కుఁ జేయువారు, మ్లానత గల్గించువారు
ద్వి కుపితము లాలముల్ క్రూరముల్ వాళ్లు, పఱ చులు వికృతముల్ భ్రమితలు ముచ్చులు ... వండితా పురా 116 పొ 21 పం

వావదూకుఁడు సం వి బ (అ ఆ అ) బహుభాషి, వదరుఁబోతు
వి. అ. పుం వాగ్మి, వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు

వావాఁడి వి (వా+వాఁడి) వాక్పారుష్యము
శ లోవాఁడియు వావాఁడియుఁ, జేవాఁడియుఁ గలిగి మిగుల సీమారామా, గ్రావాగ్రహార జన పద, దేవస్థానాటవులను ద్రిమ్మరుకతనన్. ప్రబంధ 767

వావాదము మి వి (వా+వాదము) వాగ్వాదము.
క. నా విని ధర్మాధికృతుల్, వావాదం బేలయేను వారము లెడ మీ, రే వివరము నాఁబవనాఁ, డావి ష్కృత బుద్ధిఁ దెలుపుఁ దరుగుఁడు మగుడన్. వేం పంచ. 1 725.

వావాదు వి (వా+వాదు) ఉపన్యాసము
సీ ... వావాదనంగను బరగునుపన్యాసము .. ఆం. భా 1 113

వావి దే వి శాస్త్రీయమైన సంబంధ యోగ్యత, అను కూలమైన సంబంధ యోగ్యత.
ఆ వావిగానియట్టివనితఁ బొందిన పాప, మూఱు నెలలఁ బాయు సార్ద్రవస్త్ర, ధరణ శస్మశయన పరతఁ బాటించుచు, నియతినుండెనేని నృపవ రేణ్య. భా శాం 1 313.
గీ నీకునేనాటి తల్లిని నిజముసెపుమ, యమర లోకంబు వేశ్యలమైనమాకు, నిట్టితగవులు నడవ కహీనబాహు, వీర్య యిచ్చట వావియు వెదవఁ బనునె. భార అర. 1 362.
ద్వి వావిఁ దమ్ముఁడఁగాని వాలి నీ కేను, సేవ కుండ సుతుఁడఁ జెప్పనేమిటికి . రం రా. కిష్కిం 205 పు 10 పం.
చ. మఱది యటంచు బావయని మామ యటంచును నల్లుఁడంచు నందఱకును నన్ని వావులిడి తప్పు నలన్ మటుమాయసుద్దులన్ దశా. 2 366

వావింట=**వాయింట** వి బర్బర, ఒకదినుసు కూరాకు మొక్క. (వృ వి) (శ. ర)

వావిక వి కుత్తుక మొదటఁగల గుంట (శ ర, బౌ)

వావిడుచే అ క్రి. (వా+విడుచు) 1 నోరెత్తు
క. అడిగితినే నిను నా క, వ్వడి భుజబల మెట్టిదని యవారణ నీవి,ప్పుడు నృపులెల్లను వినవా,విడిచి పొగడెదిట్లు వంది విధమున వతవిన్ భార కర్ణ 2 99
(వావిడిచి=బిగ్గరగా, అని భావము)
క, . . దానవ, వల్లభుఁడట్లఅచుచుండె వా విచిడి వడిన్ . నిర్వ. 4 94
2. దుఃఖించు
క దైవికములైన పనులకు, వావిడువఁ డవార్య ధైర్యవంతుఁడు. . వేం పంచ. 2. 25

వావిరి[1] వి. 1 క్రమము.
క ఆవల నాచేయంగల, యావిధమును మున్న యదియ యని మునుముట్టన్, వావిరి చెప్పఁగ నేలా, నావుడు నవ్విభుఁడు భీషణ స్ఫురణము నన్ హరి ఉ 1 163
క. కావున మనుజుఁడు సేయక, దేవుండీయంగలేఁడు తెగి యేమియు నా,నావిధధాన్యము లుండిన, వావిరి వండకయరిత్త వంటకమగునే. కుచేల. 1 91
క ఈ వరుసఁ ద్రయస్త్రింశ,ద్భావములకు లక్షణము లుదాహరణంబుల్, వావిరి నొనర్తు నీయెడఁ, గేవలశృంగారసూత్రకీలిత ఫణితిన్ నరస 3. 49
2. అనుగతి
క పోవఁగ న య్యగసాలెయు, వావిరిఁ దోడరుగ నొక్కవన మధ్యమునన్, గేవల పక్వఫలంబుల, ప్రోవై యొక వెలగ యుండఁబొడగని వేడ్కన్. భోజరా. 5. 240.

ఉ కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల వికారముఁ బొందక ద్రోహ మెయ్యెడన్, వావిరిఁ జేయకేలు భువనంబు భవ త్కులధర్మరక్షివై భార శాం. 1 150.

3 ఆధిక్యము

ఉ. మనోరథభోగసౌఖ్యముల్, వావిరిఁ బొందు చున్ నృపతివంద్యపదాబ్జము లొప్పనర్వధా, శ్రీ వలయంబు నేలెదు భా. రా సుం 514

ఉ వావిరిఁ గమ్మ నీరు మృగనాభిరసంబున మేళవించి నైష 3 102

విణ 1 ఉత్కృష్టము, గొప్పది.

చ వగవఁగ నేమియుం దగని వారికినై హృద యంబు గుందఁగా, వగచెదు బుద్ధిమాటలును వావిరి నాడెదు నీవు భార భీష్మ 1 195

చ వడిఁ ద్రిదశాలి నోర్చుడొక వావిరి బీరము గాఁగ ... కు సం 10 561

ఉ మారుతసూతి వేను హనుమంతుఁడ రాముఁడు పంపఁగాఁ బయో, వారిధి కేగుచో నొదవె వావి రియై జలతృష్ణనాకు . భా. రా యు 1684.

ద్వి రావణుండెంతయు రఘురాముమీఁద, వావి రి యమ్ముల వానలు గురిసె .. రం. రా యు. 525 పా 27 పం. (బ్రౌ)

2 ధూర్తుఁడు

చ వలదని యెంతచెప్పినను వావిరివై కడువేగ పాటుమైఁ, బలుమఱు నెల్లెడం దొడరఁ జాలెదు భార విరా 2 260

(ఇట "అనుగంతుఁడు" అని (శ ర)

క ఆ వనిత చూచుచుండఁగ, వావిరియై పాఱు వాతి వాడిశరమునన్, జావా మేలము సూయని, ఱేవులు గానతని తలగొట్టిగి పో విడిచెన్ వి పు 8. 62

3 అత్యంతము

ఉ వావిరిఁ జెప్పగా వలసె వాలిన దుఃఖము దాల్మిఁ గ్రాఁచివన్ . భార. శాం 1. 115.

చ. ... వర్మబంధముల్, మురియఁగఁ జావముల్ దునియ ముద్గర తోమర శక్తులాదిగా, వరుస ననేకము ల్నడియ వావిరిఁ బోరిచేలంబు పెంపు వన్ ... పారి. ఉ. 2. 57

ఉ. వావిని సంతసిల్లి వటునాథుఁడు దానవనాథుఁ జూచి నీ, పావనశీల సంపదకు భక్తికి నత్యవ చోనిరూఢికిన్, వావిరి మెచ్చితిన్ సుకృతవర్ధన వేడు వరం బొసంగెదన్, నావు డతండు పల్కె సుజన ప్రియ నిమ్ము వరింప నెద్దియున్. జాహ్నవి 2 34.

వావిరి² వి = వావిలి శేఫాలిక (వృ. వి)

సీ. . వావిరి నిట్టూర్పు వావిరి నిడి యొడికంబుగ నడితిలకంబుఁ జూచి ఇందు 3. 51.

ద్వి దేవదారువు కల్వే దేవ కాంచనము, వావిరి లేలమువ్వంచు పంచాది ద్వి సారంగ 2 29 పా 21 పం

వావిలి వి. శేఫాలిక (వృ వి)

(దీని భేదములు — తెల్లవావిలి, నల్లవావిలి)

చ. వినఁగనరాని పల్లవిక వృత్తి మెయిం గెడఁ గూడి యక్కటా, కనుగొన నయ్యె వావిలి తగన్ మఱి దీనికి వావిలేదొకో . చంద్రాంగ 4. 223

క వలనుగ నమ్మొద్దుం బై, దలి వలి నిట్టూర్పు కమ్మ తావులచే వా, విలి వనిచెనవఁగ నిది వే, ల్పుల ము న్నెవ్వారి వెట్లు పూజించె నొకో. రసిక. 3 127

సీ . వావిలి యన సిందువార మమరు . ఆం భా 2 51

వావురము = వారువము వి అశ్వము, గుఱ్ఱము

సీ వరఁగు నశ్వంబు జాజా వావురము వారువము జక్కి తత్తడి మావు గుఱ్ఱము ఆం భా 2. 196

సీ గీ మురువు గలిగిన తొడుకు వావు మునెక్కి . వరాహా. 9 88.

స్రగ్ధర .. నయ్యంఁకుమాలిన్, వవమాలిన్ గీలిఁ గేలిన్ వడి గడఁగి నగున్ వావురంబుల్ దినంబున్. భోజసుతా 1 74.

వావృత్తము నం. విణ. (అ ఆ అ) వరింపఁబడినది ఎన్నుకొనబడినది

వాశకము (నం. విణ అ శిరా అ.) అఱచునది, ధ్వని చేయునది.

వి. అ. పుం అడ్డసరము (వృ. వి.)

వాశనము నం వి. అ న. 1 అఱవు, బొబ్బరింత, బొబ్బ 2. పక్షికూఁత. తుమ్మెదల రొద, ఝుంకా రము.

వాశి నం వి. ఇ. పుం అగ్ని, అగ్నిదేవుఁడు. ఈ. స్త్రీ. బాడిస, వడ్రంగి పనిముట్టు

వాశిత నం వి ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు, కరణి. 2 ఆడుఁడి, స్త్రీ
విశ. వెదపోయినది (ఆవు, ఏనుఁగు మొ.) పొర్లుటకు సిద్ధమైనది.

వాశితము నం వి అ న 1. పక్షికూఁత. 2 పిలుచుట, ఆహ్వానము

వాశ్రము నం. వి. అ పుం 1 దినము 2. ఎద్దు
న. 1 ఇల్లు 2. చతుష్పథము. నాలుగు వీథుల మొగ 3 పేఁడ

వాస=వాసము వి ఇంటిమీఁదఁ బఱచెడు పట్టె (శ. ర.)
క్రి వాసపోయు

వాసఃకుటి నం వి ఈ స్త్రీ. పటకుటీరము, డేరా

వాసంతకుఁడు నం వి అ పుం 1. (నాటకమున) విదూషకుఁడు, హాస్యగాఁడు 2 వటుఁడు

వాసంతము నం. విశ (అ. ఈ అ) 1 వసంతఋతుసంబంధి, వసంత ఋతువునఁ బుట్టినది 2 నడిమివయస్సున నున్నది, నవయౌవనము గలది.
వి అ పుం 1 ఉష్ట్రము, ఒంటె 2 పిల్లయేనుఁగు, ఏనుఁగు గున్న 3 కోకిల 4 చిన్నపిల్లజంతువు 5. మలయమారుతము, తెమ్మెర. 6 ఒక దినుసు చిక్కుడు. 7. ముద్గము, కృష్ణముద్గము (వాచ) 8. మ్రంగ చెట్టు.

వాసంతి నం వి ఈ స్త్రీ 1 మాధవి, పూవుల గుంది వెంద (వృ వి.) 2 అడవి మొల్ల 3. పిప్పలి. 4. కలిగొట్టు చెట్టు. 5 వసంతోత్సవము

వాసంతికము నం విశ (అ ఈ అ) వసంత ఋతుసంబంధి, వసంత ఋతువునందుఁ బుట్టినది

వాసంతుఁడు నం విశ (అ తీ అ) 1 నవయౌవనము గలవాఁడు, నడిమి వయస్సున నున్నవాఁడు 2. (తన పని నేర్పుట యందు) శ్రద్ధ గలవాఁడు. 3. భోగలంపటుఁడు 4. విటుఁడు (వి. ని.)

వాసకము నం. విశ (అ. నశా. సికా అ.) 1. సువాసన గలిగించునది. 2. నివసింపఁ జేయునది.
వి. అ. న. వస్త్రము.

వాసకర్ణి నం. వి ఈ స్త్రీ యజ్ఞశాల. 2. నాట్యము మున్నగు వినోదముల జరుపుశాల. (విల్యమ్సు)

వాసక సజ్జ నం. వి ఆ స్త్రీ = వాసక సజ్జిక

వాసక సజ్జిక నం వి అ స్త్రీ ఒక శృంగారనాయిక, తన దేహము గేహమును నలంకరించుకొని ప్రియుని రాక కెదురుచూచు నాయిక

వాసగృహము నం. వి అ న గర్భాగారము, పడకటిల్లు.

వాసతాంబూలము నం వి. అ న సుగంధి ద్రవ్యములతోఁ గూడిన తాంబూలము

వాసతేయము నం విశ (అ ఆ. అ) నివాస యోగ్యమైనది

వాసతేయి నం వి ఈ స్త్రీ రాత్రి

వాసన నం వి. ఆ. స్త్రీ 1. ఆశ, అపేక్ష. 2 జ్ఞానము. 3 స్మృతికి హేతువగు సంస్కారము, భావన. 4. పురాకృత సుకృత దుష్కృతముల వలనఁ దనంతటనే మనస్సు నంటిన సుఖదుఃఖ కారణమైన సంస్కారము 4 ఊహ, ఆశయము 5 మిథ్యాజ్ఞాన జన్యమైన సంస్కార విశేషము. 6 గౌరవము. 7. సుగంధీకరణము, పరిమళము గలిగించుట.

వాసనకెక్కు (వాసనకు+ఎక్కు) మి అ. క్రి వాసన కలుగు, పరిమళించు
చ. మలయసమీరణా భహతి మ్రాఁకులనాకులు డుల్లి డుల్లి కుసుమంబులు వాసనకెక్కియెక్కు కు. సం. 4. 443.

వాసవకొడుపు మి వి. ఊదువత్తి పుడక, సాంబ్రాణి వత్తి
వ జిల్లతైలంబున వాసవకొడుపులం బూసిన మఱుంగు చంద్రిక చేలలె రవణంబులుగా ... ఆము 4 35

వాసనము నం వి. అ న 1 ధూపనము, సుగంధి కరణము, పరిమళము కల్గించుట. 2 నానబెట్టుట 3 నివసించుట 4 ఇల్లు, నివాసము 5 ఒక వస్తువుంచుట కాధారమైన పాత్రము, పెట్టె, కుండ, మొ. 6. జ్ఞానము. 7. వస్త్రము. 8. (నంచి) ఆచ్ఛాదనము, కప్పు. 9. సగుణధ్యాన సమయమున మునులు అభ్యసించు నొక విధమైన స్థితి, ధ్యానావస్థా భేదము.

వాసనరాజనాలు మి. వి. బ. ధాన్య విశేషము,

సీ .. వస్త్రపుఁ దళుకులు వాసన రాజనాల్జవ్వాజి
వంకెలు గవ్వసరులు ... హంస 4 128

వాసపోయు అ క్రి (√ వాస) వాసములు పఱుచు
సీ. . వాస పోసెడిచోట వాసనగల వాసమేపె
వాసము నొకఁడింతె మహిప . రా.వి 3 40.
సీ. .. తళుకు చేమంగు దంతముల దూలములెత్తి
వారాహి దంష్ట్రిల వాసపోస్తి . దశా. 8 39
మ. జవనాశ్వంబు నితండఖండ సమరక్ష్మామండలి
ష్మాకి వేమిన్కల వాసపోయు నిలువా
రంబై పయి న్నిల్వఁగన్... చంద్రాం 5 142.

వాసభవనము సం. వి. అ న నివాసగృహము, కాపు
రముండెడి యిల్లు
(ఇల్లె వాసమందిరము. మొ)

వాసము వి ఇంటిమీఁదఁ బఱచెడి పట్టె
సీ . . వాసపోసెడు చోట వాసనగల వాసమేపె
వాసము నొకడింత మహిప . రా వి 3. 4
సీ ఇల్లిల్లు దిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖయబ్బెనే
నింటిలోఁ బూరియిడి విభరక, ర్యాఁజదు రాఁజిన
రవులుకోల్వాసాలఁ గాని కల్గదు మటి దావఁ
గలిగె, నేని కూడగుట .. ఆము 4. 127

వాసము సం వి అ పుం. 1 పరిమళము, సువాసన
2. నివాసము, ఉనికి
ఈ యర్థమున కాలవాచకము కాని, హలంత
అదంత శబ్దముల సప్తమి కి శబ్దము పరముగా
నున్నప్పుడు సమాసమున సప్తమికి అలుక్కు
వికల్పముగా వచ్చును.
ఉదా. గ్రామేవాసము, గ్రామవాసము
3 గృహము, ఇల్లు. 4. ఇంటి స్థలము, నివేశన
స్థలము. (ఆని) 5. వస్త్రము.

వాసయష్టి సం. వి ఇ స్త్రీ. పతులు రాత్రులు వసిం
చెకి దండెము.

వాసయోగము సం వి అ పుం. పరిమళముగల
యొక విధమగు చూర్ణము, గందవొడి.

వాసరము సం. వి. అ పుం న. దినము, దివసము.
పుం. నాగభేదము, ఒకానొక సర్పము.

వాసవదత్త సం. వి అ. స్త్రీ 1 సుబంధు కవిచే
రచింపఁబడిన వాసవదత్తా చరితమును దెలుపు
గ్రంథము. 2. బహు కథల యందలి కథానాయిక.

వాసవము సం. విశే (అ ఈ. ఆ.) ఇంద్రసంబంధ
మైనది
వి అ న ధనిష్ఠా నక్షత్రము.

వాసవి సం. వి ఈ. స్త్రీ వసువు కూతురు, వ్యాసుని
తల్లి, సత్యవతి

వాసవుఁడు సం. వి. అ. పుం ఇంద్రుఁడు.

వాససజ్జ సం వి ఆ స్త్రీ =వాసక సజ్జిక.

వాసస్సు సం వి. స్. న 1 వస్త్రము 2. శవము
మీఁది గుడ్డ. 3 తెర, యవనిక.

వాసాగారము సం వి అ పుం న గర్భగృహము,
పడకటిల్లు

వాసి వి (క.త. వాసి) 1 తారతమ్యము
క ఆనేనకు నీనేనకు వాసియడిగె దీవునన్ను..
భార. ఉద్యో 2 308
క రామునకు నీకు హస్తికి, దోమకుగల వాసి ..
భా రా అర 2. 100.
క . . బొనొక్కట నిందు వాసు లరయఁగ వల
యున్ . ఆము. 3. 48
2 భేదము
గీ జలధి మధ్యస్థుఁ డాతఁడు జలధి తీర, వాసి
యితఁడును నొకమాలె వాసిగాక, పద్మ
నాభుఁడు మగదల పద్మనాభుఁ, డఖిలలోకా
వనమున నన్యోన్యసములు దశా 1. 46.
ద్వి వారికి వారికి వలసి నంతైనఁ, గోరిగైకొని
తమకుం దామె రాజులై యల్పులధికులు వను
వాసిలేక, రాయిడింపుచుఁ బ్రబలగృహదాన
ముఖ్య, ధర్మంబు లన్నియుఁ దప్పి. నవ. 5.
217 పా 14 పం,
3 ఆధిక్యము.
ద్వి. వాసవువన్నాక వానుల తోడ, వాసిఁ దప్పిం
పవా వాసికి నెక్కి ... రం రా. యు. 287.
పా 15. పం.
చ వలినఱు రాణివాస మొకనాఁడువ నుందవచేతి
ప్రోదిరా, చిలుకను వాదుకుంగవిత చెప్పఁ
గఁదా నియమించి యందునా, పలుకులఁ గొంత
వాసిఁగని భావమునం గడు మెచ్చుచున్ వథాం,
చలమున నామతెక్కనులి చక్కఁగ దువ్వుచు
గారవించుచున్ ప్రభా. 2. 92.

చ కులమును రూపమున్నగని కూరిమియుంగల
దాన నంచునీ, వలనన రుక్మిణీ రమణీ వాసిఁ
జెనంగఁగ .. పారి. 1. 42

4. లాఘము

సీ వర్తిల్లుదుము వాసి వట్టమేమియు లేక ...
హర 2 139

5 ప్రసిద్ధి, కీర్తి

మ. రతికిన్ భారతికిన్ వినోద కథలన్ బ్రాగల్భ్య
ముం జూపి త,త్పతులం గూరిచి
మాట వాసిఁగను పెద్దల్ గారెమీ వారలా,
చతురత్వం బిటగొంత గానఁబడ నీచంద్రాన
నన్ గూర్చి నన్, బ్రతికింపం గదెముద్దుఁగీరమ
సుధాబంధూ భవద్గీరమా విజ 2 184

చ. వాసిగ నీకృతి రత్నమే మహా, మహాపకు
నంతసంబున సమర్పణ సేయుదు . ఉ. రా.
1. 13. హంస. 1 125

6. గొప్పతనము

ఉ. నం,గ్రామములోన వొక్క నరుగాసికి వాసి
దొఱంగఁ డీశ్వర,జ్ఞాన్మమహిళా మనోహరుని
సాటియె యీశ్వరుఁ డెన్ని భంగులన్ పారి.
పీఠి 9

గీ. కపటములు పన్ని యిపుడు నన్ గన్ను మొఱఁగి,
సురుఁగఁ జూచెద వేమఱఁజుమ్మ నిన్నుఁ, గని
కరము మానసంబునఁ గదియనీక దానిగాఁజేసి
యేలుదు వాసి యుడిపి హరిశ్చ 4 151

గీ. ఇట్టి కారడవిలోన, గానిఁజెందంగ నింౘేమి
గలిగె వాసి . దశా 5. 38

7. అందము, చక్కఁదనము

క. ఎడమ కరంబుననే య,య్యెడ మకరముఁబట్టి
బైటికీడిచివైవన్, వడిభూమిఁ జూపిన
కై,వడిఁ దొల్లిటి రూపువాసి వాసియెసఁగన్.
విజ 2. 45,

8. పరాక్రమము

గీ. బంటు నెఱిఁగవు గాన మిమ్మంటెఁ గనరె, దవ
సరము వచ్చె మముఁ జూడు మనెడు వారు,నైరి
మగధేంద్రు పాలెంబునందు రిపులు, దానిచేవాసి
యెలజాలు చేసినపుడు. శా. వి. 5 5.

9. విధము, పోలిక.

గీ చచ్చిపోయిన వారికై చాల వగల, దుఃఖపడు
దురు మఱునాఁడు దొడరిచనరో, తాము బ్రతు
కుటకేది తథ్యంబు తడవ, వనిత క్రిందాకు
మీఁదాకు వాసి గాదె కుచేల. 1 80

10. ఔన్నత్యము.

సీ. .. వాపినాఁ బొడవునా వఱలు నున్న,తుండు
ధర్మంబుగానిది దోఁచు నొకటి ఆం. భా.
2 123.

11 పరిమితి (శ. ర)

వ్యవ ఈ గ్రంథము నందు ముక్కాలువాసి అచ్చు
పడినది (శ ర)

విశే 1 దీర్ఘము, నిడుద.

క నిడుదయనన్ వాసి యనఁగ నెగడును
దీర్ఘంబు ఆం భా 3 13.

2. ఉత్కృష్టము

వ్యవ దానికంటె నిదివాసి. (శ. ర)

3. స్వస్థము.

వ్యవ, ఇపుడు నాకు నొడలు వాసిగా నున్నది
(శ. ర.)

4 బాగు

క కాశీమహిమము మీచే, వాసిగ విని సంశయ
ములు వాసితిమి . కూర్మ 4 శ ర

జ వాసికెక్కు, వాసితనము, వాసిమీఱు

వాసి నం విశే (న్. నీ న్.) ఇది కాలవాచక భిన్న
మగు హలదఁత సప్తమికి పరముగానున్నపుడు
సమాసమున సప్తమికి అలుక్కు వికల్పముగా
వచ్చును

ఉదా గ్రామేవాసి, గ్రామవాసి, మొ నివసించు
వాఁడు, కాపురముండువాఁడు

వి. ఇ పుం స్త్రీ 1. బాడిస, వడ్రంగి పనిముట్టు
2. నివాసము, ఉనికి

వాసించె నం స క్రి 1 వాసనకట్టు, భావనచేయు.

క విను కుసుమంబుల వాసిం,చిన నొప్పుని కంపు
విడిచి చెందును సౌర,భ్యనిరూఢిందిలలు ...
భార. శాం. 5. 418.

2 పరిమళింపఁజేయు.

సీ. హిమధామధాతు మిశ్రములగు శశికాంత జల
ములు వాసించి జలకమార్చి ... కు. సం.
5. 624.

3. నిలుపుకొను, జరపుకొను

క. భూసుర వేషముఁదాల్చిన, వాసవునీక్షించి యెదురు వచ్చినతులఁతాఁ, జేసి పదార్ఘ్యము లంటుచు, వాసించె సుశర్మ తనదు వ్రతధర్మం బున్. శేష. 1. 127.

అ. క్రి 1 భావనయగు

వ వాసించి పరిమళించునడవి పసుపు నునుఁ బూఁతయు . కాశ 3 36.

2 పరిమళించు

ద్వి వాసించుబాగాలు వడివాకుమడుపు,లాసతీ జన మణి కందిచ్చెనొకతె . రం రా బాల 64 పా 17 పం.

వాసికాఁడు వి ఉన్నతుఁడు.

ఉ. వారనిమంచుమైఁ బొదివి వచ్చినపోయిన చొప్పు మాసినన్, భూరినఖాగ్ర ముక్తమయి పొల్పు గుముత్తెపుఁ జాలువెంటదఁ, చ్చారణులేఁగి కాంతురుహతద్విపకేసరి పాదవేళలన్, దారొక వాసికాం[డవలెఁ దక్కఁగనూల్కొన జేయు తానముల్. పి. శకుం 2 105.

వాసికె(కినె)క్కు అ క్రి (వాసికిన్+ఎక్కు) ఖ్యాతి నొందు, ప్రసిద్ధివడయు.

సీ వేదశాస్త్రపురాణ విద్యానిరూఢులై వాసి కెక్కినతోడివారిఁ దలఁచి కాశీ. 4 91

2. పెంపుమీఱు, అతిశయించు

ఉ వాసికినెక్కు-కూర్మి జనవల్లభుఁ డిచ్చెను వైర సేవికి నైష. 6 92

ఉ వెన్నెల కుప్పనంబిడిన వింతవిలాసము వాసి కెక్కఁగా .. నైష 6 50

వాసిత నం వి ఆ స్త్రీ. =వాశిత.

వాసితనము వి (వాసి+తనము) గొప్పతనము, ఘనత

గీ పలుకులేటికి దావీర పత్ని యేని, మీఁకచీదేవి తనదు ప్రాణేశుఁడైన, మఘవు నటఁబంపి సత్య భామా విధేయు, వలన మరలఁగఁ గొమకైపో వాసితనము. పారి 4. 58.

వాసితము నం విశే (అ. ఆ అ.) 1. సువాసన గల దిగాఁ జేయఁబడినది. 2. స్నానఁజెట్టఁబడినది. 3. తాలింపు పెట్టఁబడినది. 4. దుస్తులు ధరించినది. 5. కాపుర ముండునట్లు చేయఁబడినది 6 సంపన్న మైనది, కలిగినది. 7. ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కినది

వి. అ. న 1 పక్షులధ్వని, పక్షికూఁత 2 జ్ఞానము (పురాకృత సుకృత దుష్కృతములవలనఁ దనంత నే మనస్సునంటిన సుఖదుఃఖ కారణమయిన సంస్కార విశేషము)

వాసిమీఱు అ క్రి. (వాసి+మీఱు) ప్రసిద్ధివడయు.

క తాతకు మమమఁడవై పొల, మేతరి తెగలందు వాసి మీఱితనరుసీ, కేశఱఁగువఁ గొదుగక సెఱ, నాతిం దమి నిగుడదాకొనం దగవగునే ఉ. రా. అర. 70.

వాసిల్లు నం అ క్రి పరిమళించు

ద్వి చెలువార వాసిల్లు శీతలోదకము పండితా దీక్షా. 42. పా

వాశి(సి)ష్ఠము నం విశే (అ ఈ అ) వసిష్ఠుని సంబంధమైనది, వసిష్ఠునిచే రచింపఁబడినది

వా(శి)సిష్ఠి నం. వి ఈ స్త్రీ గోమతీనది, గంగానది, యను నదులలో నొకటి

వా(శి)సిష్ఠుఁడు నం. వి అ పుం వసిష్ఠుని సంతతి వాఁడు, వసిష్ఠగోత్రుఁడు

వాసుకి నం వి అ పుం సర్పముల రాజు, శేషాహి సోదరుఁడు

వాసుకేయుఁడు నం వి అ పుం = వాసుకి. (విల్యమ్సు)

వాసుదేవుఁడు నం వి అ పుం 1 వసుదేవుని సంతతి వాఁడు 2 కృష్ణుఁడు

వాసుర నం వి. ఆ స్త్రీ 1 భూమి 2 రాత్రి 3 స్త్రీ, ఆఁడుది 4 ఆఁడేనుగు

వాసువు నం వి ఉ. పుం 1 జీవుఁడు 2 విశ్వాంత ర్యామి, పరమాత్మ 3. విష్ణువు .4 పునర్వసు నక్షత్రము

ఈ స్త్రీ. (నాటక) కన్యక, చిన్నది

వా(సియ)సె వి (సం. వంశః) పిల్లనగ్రోవి.

మ. ఎలమిన్ దుమ్మెద మ్రోతవాసె రవతై యింపొంగ మత్తిల్లు కో,వెల సీకారులు కూఁక పాట లమరన్ వేవేడ్కతో నాలి గాఁడ్పుల పేరంగల నట్టువల్ గఱప, గోపుల్ చూపు లేఁదీవ పాత్రల కయ్యా మిని పూవుముతై పునరుల్ దాల్పంగ నిచ్చెంగడున్. యయా. 4, 12.

జ. వాసెకాఁడు, వాసెగ్రోలు

వాసెకాఁడు వి (వాసె+కాఁడు) ఒకానొక విధమైన వాద్యమును వాయించువాఁడు.

మద్దెలకానికి 52 వాసెకానికి 52 పాడేవారికి ఒక్కొకడ్లకు 52 శె శా. శ 1135.
Ep Ind. Vol. 5. No 17

వాసెగ్రోలు వి (వాసె+గ్రోలు) పిల్లనగ్రోవి. మురళి.

వ. .. మృదంగం బుపాంగంబు .. ఉరుమ కిన్నెర సన్నగాశె వీణె ముఖవీణె వాసెగ్రోలు.. లోనగు నసంఖ్యాత వాదిత్ర త్రితయ పరం పరలు .. ఆము. 4 35

వాసెన వి కుండమూతి మూయఁ గట్టిన గుడ్డ

సీ. ఆజ్యతైల ఘటంబు లన్నియు వాసెనల్ గట్టి యందనిచోట నట్టినుంచు .. శుక. 3 345.

ద్వి వలిపంపుఁ జావడ వాసెనగట్టి, పొలుపారఁగా శిరమ్మునఁ గొందువఱచి . ద్వి పరమ. 3 255 పొ 2 పం చి. వి.

ఉ. ... వాసెనకట్టుగట్టి నిడువాలిక గస్తురి బొట్టు పెట్టి ... పారి 1 99.

జ. వాసెనకట్టు, వాసెన కుడుము.

వాసెనకట్టు వి (వాసెన + కట్టు) వాసెన గుడ్డ కట్టువలె తలకు కట్టెడుకట్టు.

ఉ. మాసిన చీరగట్టికొని మౌనముతోడ నిరస్త భూషయై, వాసెన కట్టు గట్టి పారి. 1 99.

సీ. తెరగుఁ జూపెడు నూనె ముడిలోనుగా వంటఁ గట్టిన వాసెనకట్టుతోడ ... శుక 4 38

సీ. తలచూపఁ జాసెనందఱతోన దనకన్నకై వడి వాసెన కట్టుకట్టి . సారంగ. 2. 150

వాసెనకుడుము వి (వాసెన+కుడుము) ఇడ్డెన, ఒక విధమగు పిండివంట (శ. ర, బ్రౌ వా)

వాస్తవము నం విణ (అ ఈ అ) 1. యథార్థము, నిజమైనది. 2 స్థిరపరుపఁబడినది, నిశ్చితమైనది.

వి అ న నిశ్చితమైన పదార్థము సత్య పదార్థము

వాస్తవికము నం విణ (అ ఈ అ) 1 యథార్థమైనది, నిజమైనది

2 సిద్ధాంతీకరింపఁబడినది, నిజము

వాస్తవ్యము నం విణ (అ.ఆ అ) 1 నివసించునది 2 నివాసయోగ్యము, నివసింపఁదగినది

వి. అ. న. 1, నివసింపఁ దగిన చోటు. 2 వసతి, నివాసము

వాస్తవ్యుఁడు నం వి. అ పుం. నివాసి, కాపుర ముండు మనుష్యుఁడు.

విణ (అ అ అ) నివసించువాఁడు

వాస్తుసూత్రము నం వి అ న ఒకజాతి కూరాకు, చక్రవర్తము (వృ వి) (శ ర)

వాస్తుయాగము నం వి అ పుం ఇంటికిఁ బునాది (మూలబంధము) కట్టు సమయమునఁ జేయఁదగిన హోమాదికము

వాస్తువు నం వి ఉ పుం న 1 ఇల్లు మొదలగునవి కట్టఁ దగినచోటు, నివేశన స్థలము. 2. ఇల్లు, వాస స్థానము

వాస్తుసంశమనము నం వి అ. న ఇంటికిఁ బునాది వేయునపుడు, విశేషించి గృహ ప్రవేశము చేయునపుడును చేయఁబడెడి శాంతి కర్మము.

వాస్తేయము నం విణ. (అ ఈ. అ) 1. నివసింపఁ దగినది, వాసయోగ్యమైనది 2. వస్తిసంబంధి, పొత్తి కడుపునకు సంబంధించినది.

వాస్తోష్పతి నం వి ఇ పుం. 1 వేదమందు నివేశన స్థలమున కధిష్ఠాన దేవతగా నెంచఁబడిన దేవత. 2. ఇంద్రుఁడు.

వాస్త్రము నం విణ (అ ఆ అ) వస్త్ర నిర్మితము, వస్త్రముతోఁ జేయఁబడినది

వి అ పుం గుడ్డకప్పు వేయఁబడిన బండి

వాస్ప(బాష్ప)యము నం వి. అ పుం. నాగకేశర వృక్షము

వాహకుఁడు నం వి అ పుం 1 బరువు మోయు వాఁడు, భారవాహకుఁడు 2. రథము, గుఱ్ఱపుబండి తోలువాఁడు, సారథి. 3. గుఱ్ఱపువాఁడు.

వాహద్విషత్తు నం. వి త్ పుం. మహిషము, దున్నపోతు

వాహద్విషము నం. వి ష్. పుం. వాహద్విషత్తు, దున్నపోతు.

వాహనము నం వి. అ. న 1 మోయుట, తీసికొని పోవుట 2 గుఱ్ఱము మొదలగువానిని తోలుట, నడపుట 3 ఎక్కఁ దగిన యేనుఁగు మున్నగునది. 4. యానము, బండి మొ.

వాహము నం విణ (అ ఆ అ) (సమాసాంతమున) మోయునది
ఉదా. అంబు వాహము
వి అ పుం 1 మోయుట, తీసికొనిపోవుట 2 బండి మొ లాగెడి జంతువు, బరువుమోయు జంతువు 3 గుఱ్ఱము 4 ఎద్దు. 5 దున్నపోతు 6. యానము, బండి మున్నగునది 7. బాహువు 8 వాయువు 9. నాలుగు భారములకు సరియగు పరిమాణము.

వాహశ్రేష్ఠము నం వి. అ పుం అశ్వము, గుఱ్ఱము

వాహసము నం వి. అ పుం. 1 ఏఱుమున్నగు జలప్రవాహముల యుత్పత్తి స్థానము 2 అజగరము, కొండచిలువ.

వాహి వి ప్రసిద్ధి
గీ. గంగకన్నను గడు వృద్ధగంగ యనెడు, వాహిని వహించు నా పుణ్యవాహినిఁగని, వినతులఁ జెలంగి తీర్థమున మునింగి, మునివరేణ్యులు సమ్మోదమునకు బోంగి . ఘటికా. 2 164

వాహి నం. విణ. (న్. నీ న్) (సమాసాంతమున) మోయువాఁడు, తీసికొని పోవువాఁడు
వి న్ పుం రథము, తేరు.

వాహికము నం వి అ. పుం 1. ఢక్క (ఢంకా) 2. ఎడ్లబండి

వాహికుఁడు నం వి అ పుం. బరువుమోయువాఁడు, భారవాహకుఁడు.

వాహితము నం. వి అ. న. పెద్దబరువు, మహాభారము.

వాహిత్థము నం వి అ న. ఏనుగు కుంభస్థలము యొక్క క్రిందిభాగము.

వాహిని నం. వి. ఈ. స్త్రీ 1 సేన 2. సేనావిశేషము, ఎనుబదియొక్క రథములును, ఎనుబదియొక్క ఏనుఁగులును, ఇన్నూటనలువదిమూఁడు గుఱ్ఱములును, నన్నూటయేవురు కాల్వురును గలసేన 3. నది, ఏఱు.

వాహినీనివేశము నం. వి. అ పుం. సేనదిగిన చోటు, శిబిరము.

వాహినీపతి నం వి ఇ పుం 1 సేనానాయకుఁడు. 2. సముద్రుఁడు.

వాహుఁడు నం. వి అ. పుం. బరువు మోయువాఁడు.

వాహ్యము నం. విణ. (అ ఆ. అ.) వహింపఁదగినది, మోయఁదగినది
వి అ. పుం బరువుమోసెడి జంతువు, గుఱ్ఱము, ఎద్దు మొ న. బండి.

వాహ్యాళి నం స్త్రీ. ఈ యర్థమున నం లో ప్రయోగమున్నట్లు తోఁచదు
గీ. సముచితానల్ప పరివార సహితుఁ డగుచు, నవనినాథసుతుండు వాహ్యాళి వెడలె ... వైష 1 86.
ఉ పాలును నీరు వేఱు పరుపంగల మావుల వేదవీథి వాహ్యాళి యొనర్చునే యలికులాలక .. రామా. 1. 8

వి

వి న "అవి" శబ్దముయొక్క ఆద్యక్షరము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము, సంబంధమును దెలుపునపుడు అనుప్రయుక్తమగు
సీ వారివి ధమ్మిల్ల భారావకలిత దివ్యామోద నవపుష్పదామములయు ... శార. ఆది. 3 156.

అవ. 1 భూతార్థక మధ్యమ పురుషైక వచన ప్రత్యయము
సీ ఎంచిరంటివి గాని యీసారి గట్టిగాఁ దెగుఁగార్యమును వార్త దెలుపవైతి ... విజ. వి. పీఠి. 1. 41
2 ప్రథమాంతమగు యుష్మదర్థ విశేషణములకు ఏకవచనమువఁ ప్రాయికముగా వచ్చు వాగమము
మ. .. నిన్నీశుఁగా, స్తవముల్ సేయుధ్రుతుల్, సమస్త జగదంతర్యామివి నీవ ... మనుచ. 2 75
3. అనుహాదర్థమునందు వర్తమానమున ఉన్నానుబంధముమీఁది ప్రథమపురుష బహువచన రువర్ణకమునకు ఆదేశముగా వచ్చు ప్రత్యయము.
ఉదా . చిలుకలు పలుకుచున్నవి

వి నం. వి ఇ. పుం 1. పక్షి 2. గుఱ్ఱము. 3. యాత్రికుఁడు, బాటసారి. 4 కన్నెము

అవ్య. 1. విశ్లేషము 2 అతిశయము 3. అత్యంతము 4. ఇంచుక 5. వ్యతిరేకము, మున్నగు వర్థములనిచ్చును

ఉదా 1. వియోగము 2 వికీర్ణము 3 విన్పష్టము. 4. విలోకనము 5. విస్మృతి, విక్రయము మొ

వింఖము సం. వి అ పుం గుఱ్ఱపుడెక్క.

వింగడము విణ (సం వికంకట) (త వింగడవు)

1 విశాలము, విస్తృతము

ఉ వింగడమైన యొక్కవనవీథిఁ గనుంగొనె నీడ నున్నపున్, రంగుటరంగుపచ్చలయరంగయి పో వెలిదమ్మిబావికిన్, జెంగటమల్లెసిల్లు తులసీ వన సీమ శుభాంగి నొక్కబాలం ఆము 5 4

2 సుందరము

సీ వింగడంబైనట్టి ముంగిట సెలకొన్న బృందావనికి ముగ్గు పెట్టుదాన . ఆము 4. 50.

3. విపరీతము.

క అంగజహరుని ప్రసాదము, నం గలుగుచువచ్చె నతఁడు నాఁడాదిగ మా,వంగడమున వది యిప్పుడు, వింగడమై కూఁతురుద్భవించెనా కున్ విజ, వి 2. 8

శ. చెంగటికిఁ జేరి ప్రియని,రో యంగన నీవున్న వితము నరసిన మాకున్, వింగడమైనదియున్న తె,అం గొలఁగించెదవో మమ్ముఁబాపిడియెదవో. భోజసుతా 3 84

4 వేఱు, భిన్నము

(చూ. వింగడించు.)

జ : వింగడించు, వింగళింపు

వింగడి(ళి)ంచు స క్రి (‘వింగడము.) (క. వింగడిను) వేఱుపఱచు

చ. అమరవరాఖమానవవరాంచిత వృత్తులు వింగడించి నేర్పమరఁగ నాసురూప వినుతాఖిల సద్గుణపాత్రశాలిధిన్, విమల సుగంధమాల్యవిని వేశవిభూషితుఁజేసి ... హ. వ. 2. 118.

అ. క్రి. చుముకు.

చ. విడిచిన యంత మల్లులటు తెక్కుఁ తెంగున వింగడించుచున్, బడిబడి మీసలంటి మెలిఁ బట్టుచు దండలనిల్పి కమ్ముచున్, విడికిటులాది పట్టుకొని విట్టుగఁగేకలు వేయుచున్ బొమల్, ముడిగొనఁ బండ్లు గీటుచు సముద్ధతిచేఁ జెయిసోఁక మీటుచున్. ప్రబంధ 1 84.

ఆ. వింగళించి యాటవెలఁదిచందంబున, కోపులందు మీటి యేపుతోన, మిత్రగణము లతివిచిత్రితంబై కొన, దైవగణము లెదురఁదారసించె ప్రబంధ 791.

వింగళింపు వి (√వింగడించు) మల్ల బంధ విశేషము

వ . దండ నిల్కడ కదలుదుటుకలయు మెలకువ వి గళింపు ప్రబంధ 78

వ ... వింగళింపు దశావదిశపాదవీక్షణము నయన వీక్షణము మల్లుపు 3 69

వించు అ క్రి (√ విను[1]) వినవచ్చు, వినఁబడు

క ఖలుఁడీ దుర్యోధనుఁ డె,గ్గులతోడన యుత్పవిల్లె గోమాయురుతం,బులు వించె దుర్నిమిత్తం,బులు పెక్కులువుట్టె వీని పుట్టిన వేళన్ భార సభా 2 178

చ. చెలువుగఁ బుష్పవృష్టి గురిసెన్ సహదేవు పయిన్ దివంబునన్, జెలయఁగ సాధువాదములు వించె సభాసదులెల్ల విస్మయా, కులిత మనస్కులైరి. భార సభా 2 31

వింజకోన వి (వింజము + కోన) వింధ్య పర్వతము యొక్క లోయ

సీ గాసినారము రాజ కలశంబు బిడ్డఁడు క్రోవ్వ డంచిన వింజకోన లెల్ల ఇందు 2. 50

వింజము వి (సం వింధ్యః) వింధ్య పర్వతము

క ఆ కొలువువారు గరమ చ,లాకృతి వొక పలుకు లేక యందఱు వింజం, బాఁకిడిన కరణి నవశము, దాకారిత చిత్ర వృత్తులై యుండంగన్ భార ఉద్యో 3 255

వ ... అది .. తన పలుకులా స్థానంబెల్ల సావధానంబగుచు వింజమాఁకిడి నట్లు వినుచుండ నన్నరేంద్ర చంద్రునకు నిట్లని చెప్పందొడంగె. శశా. 5 9.

క. అద్దశముఖుఁ డట్లొందు వి,వద్దశ పరికించి అచ్చపడి మంత్రులు దా,రెద్దియును బల్కకుండిరి, పెద్ద తడవు వింజ మాఁకపెట్టిన భంగిన్ ...భా రా యు 7. 28.

వ వింజామరాఁకిడిన భంగి నూరకుండిన నైష. 4. 16

మత్తకోకిల ఉగ్రశంకర భక్తవత్సల సోమ యా మఖ సేమలో, నగ్రపూజ లొవర్తు నెవ్వని కావ తిమ్మని వల్కసా, నుగ్రహంబుననా సుమేరుధ నుర్ధరుండు సమస్త దే,వాగ్రగణ్యులు వింజే మాఁకిడి నట్లు నిల్వనలున్ వనున్ వరాహ. 10 10

వింజామర(ము) మి వి (వెల్ల+చామర త వెఞ్జామరై.) తెల్లని చామరము

సీ గీ .. భార్యవింజామరాడ నొప్పుపొందుట్యఁ గనియె. ఆము 4 58

వ ..గంగా యమునలు వింజామరలిడ .. హర. 4 89

సీ వింజామరలు వైచు వేల్పుఁబూఁ బోఁడుల కంకణ క్రేంకార కలనకంబె . ఉ రా, 7 291.

సీ. చామరం బొప్పు వింజామర యనఁగను .... ఆం భా 2. 193

క. గొడుగులు వింజామరములుఁ, ఒడగలుసుం దాలవృంత పట వాసములున్, మృదుని కోసం గిన ధన్యుఁడు, వుడమిని నైకాతపత్రముగఁ బాలించున్ కాశీ. 7. 124.

సీ. కంకణంబులు మ్రోయఁగా నీశయును ధరా రమణియు వింజామరములు వైవ .. దశా. 3 144.

వింజామర క్రోవి వి (వింజామర+క్రోవి) ఒక విధ మగు బాణసంచు.

మ. ద్యుమణింబోలిన పంజులుం బగలువత్తుల్ మంచి యాకాశ బాణము వింజామర క్రోవు లుం బరుసులున్ బ్రహ్మాండము న్నిండఁగన్ బహు 4 76.

క. పంజులును పగలువత్తుల, పుంజము లాకాశ బాణములచే బిరుసుల్, వింజామరక్రోవుల చాలుం జెలువు వహించె లోక లోచనముల కున్ .. రా: వి. 5 61

వింజామరము నం వి అ. న. కంటి తెలువు

వింజిలి వి. మత్స్య విశేషము. (శ. ర., బ్రౌ)

వింజోవి నం వి ఇ. ఈ. శ్రీ పంక్తి, వరుస

వింట వి (√ విన్ను[1]) వినుట

గీ ... ఇట్టి యన్యాయమే జాతి నెన్నఁడైనఁ దొంటి కతలందుఁ జెప్పఁగా వింటగలదె .. సారంగ. 2 238.

వింటాలము వి మల్లబంధవిశేషము, ముప్పది రెండు విన్నాణములలో నొకటి.

సీ. వింటాలము పణమ్ముమ పెట్లాగు పాఱమ్ము డొక్కర మ్ముత్తరడొక్కరము ఆం 2. 209

వ ... కక్కిక్కిన డొక్కరము తెర ...వింటాలం బును కాశనిల్కడయు నృసింహంబును నను ముప్పది రెండు విన్నాణంబుల సాదెంబు వరీ క్షించి హంస. 1. 206.

వ. గశక తెర నృసింహంబును కాసె నిల్కడయు వింటాలంబును విశదపఱచి మల్లుపు. 3. 69.

వింటికోల వి (విల్లు+కోల) రాగ్లపని వానిధను రాకారమగు సాధన విశేషము. (శ. ర.)

వింటిజోదు వి. (విల్లు+జోదు) ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు

క. నలినంప కయ్యమప్పుడు, సొలయక బలమేచి వింటిజోదులు పెలుచన్, నలువఁగ నెచ్చెలు వమునకు, వెలయఁగఁ బెల్లార్చిరపుడు వేలుపు లెల్లన్ ... వీర. 4. 152

వింటితెర్వరి వి. (√ విన్ను) దేవత, గగన చరుఁడు, వేలుపు.

సీ. వింటితెర్వరి మేటి వెల్ల గొరును నిక్కు చెవుల నీలని నెక్కి చెలఁగు తెల్ల ... ఉ రా 6 208

వింటిపట్టు=వింటిపెట్టు వి (విల్లు + పట్టు) ధన్వంతరము, నాలుగుమూరలు కొలఁది గల నేల (శ ర)

వింటిపెట్టు=వింటిపట్టు అమ్ముచేటు నేల.

ద్వి పిట్టఁదికి నొకవింటి పెట్టొసరించి, అఱచేతఁ జఱచె బిట్ట సురారి శిరము ... రం రా ఉ 17 పొ 7. పం.

వింటిబ(ట్ర)ద్ద వి (√ విల్లు) 1. ధనువు

ఆ. వెట్టిచెఱకుఁ గోల వింటిబద్దకు మల్లె, తీవనారిఁ జేసి భావభవుఁడు, పఱచు పువ్వుఁబోండ్ల పెఱ చోటులన్ మెత్త, విరుల తూఁపులేసి స్మరుల్ల క్లొలిపె. వైజ. 2. 36.

2. వింటిరూపమగు వెదురు చీలిక

సీ. తనవింటిబ్రద్దఁ దిట్టై నటంచు నగ్రజు దూషించి నట్టి పార్థుని హసించి .. దశా. 1 54.

వింటిరాసి వి. (విల్లు+రాసి) ధనూరాశి.

వింటివాఁడు విశే. (విల్లు+వాఁడు. త విల్లాణ) ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు.

క మనపీటన కాద య్యర్జునునకు పరివింటి వానిఁ జూడఁగ లోకంబున నెందులేమి దెల్లంబు .. భార. ఉద్యో. 2. 167

గీ ఇంత ప్రొద్దు కిరీటి కట్టెదుర నిలువ, వెఱవ కున్నప్డు ద్రోణుండ వింటివాఁడు .. భార విరా. 5 136

వింఢ్లమ్ములాట వి (విల్లు+అమ్ము+ఆట) బాలక్రీడా విశేషము.

సీ. ... ఒడ్డు, విడుపునెట్టుడుగాయ వింఢ్లమ్ము లాటలు పులిజూదములు కట్టె పుట్ట చెండ్లు ... హంస 3. 146

వింఢ్లవారు వి. (√ విల్లు) ధనుర్ధారులు

వ. ... అరదంబులకుం దురంగంబులకు వింఢ్లవారు వింఢ్లవారికి వద్ధాయుధులు వడ్డంబగు తెఱంగున నిలువ .. భార. భీష్మ. 1. 103.

వింత వి. 1. సొగసు, అందము.

మ. కలపం బెంతయు వింతగా నలఁది చెంగల్వ ల్నెటిన్నించవే, నళిఁ గీల్కొల్పి. పారి. 2. 14.

2. అద్భుతకార్యము.

గీ. ... దొంతరగ నన్ని కటినేల్పు వింతలెల్ల . నీలా. 1. 101.

3. అపూర్వ విషయము.

ఉ. వింటిరె తమ్ములార యొక వింత వినంబడె ఉ. రా. 2. 4.

ఉ ఒక్కటె రెడ్డి ప్రక్క వినయోక్తుల వింతలఁ గొఁగిలింతలన్, జక్కిలి గింతలన్నెరసిజంతతవం బునఁ బ్రొద్దుఁ బుచ్చుచో ... శుక. 2. 336.

4. చమత్కారము.

సీ. ఘన భర్తృహరి శతక త్రయంబునఁ బ్రతి శ్లోకంబునను వింతఁ జూపుసొబగు ... దశా. 1, 48,

గీ. విలసదుపమాద్యలంక్రియల్ వింతఁ చెలువ. . దశా 1. 11.

5 ఆశ్చర్యము

శా. అంతం గాంచిరి వారి చూడ్కికవ వద్యప్రోద్య దుద్యానముల్, వింతల్ సేయుచునుండఁగా... వాల్మీకి 2 22

6. వినోదము.

క ఇవ్విధమున నవ్వేలుపు, జవ్వనియును వవ్విభుండు సరివలపులతో, నివ్వటిలం బువ్విలుతుని, యవ్వంతలఁ గొంతకాల మట్లు మెలఁగఁగాన్. కవిరా 5 237.

విశే 1 అపూర్వము, క్రొత్తది

సీ వెడవెడ నూఁగారి వింతయై యేర్పడందేరని వళులలో నారు నిగుడ ... భార విరా. 1 245.

ఉ. వింతయె మాగధుండు మును వీఁడును వాని సుతుండ కాఁడె .. దశకు 12. 51.

ఉ. ..వింత మాంసమున్,గావతెనంచు వచ్చితిని... దశా. 1 280.

చ. . భయంబునఁ బాటితి పెక్కుమార్లు వం,చన మధురాపురిన్ విడిచి సాగర మధ్యమునందు డాఁగవే, వనరుహనాథ నీ బిరుదువాఁడితనం బును నాకు వింతయే. భాగ 10 ఉ 729

2 అన్యుఁడు

సీ. వివి కోసలేంద్రుండు కనుకని వీరలఁగలయ నొప్పింపఁగ వలవ దుడుగు ...

గీ వింత లెవ్వరు మనకిందు వీరి నీవు, భీమ వేత్రాహతుల నడ్డపెట్ట నేల . భా రా. యు 2328

సీ .. దాఁచ, నేటికిఁ జెప్పుమా యే నంత దానవె దయలేదొ నామీఁద ... దశా 2 365

3 ఆశ్చర్యకరము.

చ. వెలవెలఁ బాఱు దీవియలు వింతరుచిం గలిగించు తమ్ములు ... విక్ర. 2 106.

ఉ వెన్నెలకుప్పసం బిడిన వింత విలాసము వాని కెక్కఁగా ... నైష 6 50

మ. నరలోకంబుఁట సిద్ధసాధ్యఫణిగంధర్వాంగనా సేవనా, పరిపాకం బుఁట యెంత వింతయముచుం బల్మాఱు వీక్షించి ... వసు. 4 69,

4. అరుదు.

ఉ వీఁడియ ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడు చిల్కబోధతో, రాణ దలిర్పఁ బల్కుట గరం బపురూపము .. కళా. 6 217

ఉ ఏ నొక వింతయే రఘుకులేశ్వర యాదిమ విష్ణుమూర్తివై, యీ నిఖిలావనీతలము నేలెదునిన్ గనుఁగొంటి . సుద. 1 99

జ వింతకజ్జము, వింతకాఁడు, వింతతనము, వింతరాలు, వింతవాఁడు.

వింతకజ్జము వి (వింత+కజ్జము) పరిహాసము పకుఁగాను అభక్ష్యవస్తువులతోఁ దయారుచేయు అపూపము

గీ సఖులు వడ్డించు వింతకజ్జములఁ మర్మ, మెఱిఁగి త్రోయుచు . . దశా 7 278.

వింతకాఁడు వి (వింత+కాఁడు) ఆశ్చర్యకరుఁడు

క. నావుడు న వ్వేళ్యాంబిక, యా వటునింజూచి పిలువ నంపఁగ తే మ, య్యా వింతకాఁడు తానెటఁ, బోవునొ తా వెఱుఁగ మెటకుఁ బోదు మటన్నన్. వైజ 4 14

వింతతనము వి (వింత+తనము) భేదము, అన్యత్వము.

గీ పుట్టి నింటికేను బోయి యొక్కించుక, యూరడిల్లి వత్తు నువిదవీవు, వింతతనము లేక విభుపకుఁ బ్రియము నా,మూలుగా నొనర్చి మనుము నెమ్మి హరి. పూ 1 170.

వింతరాలు విజ (వింత+ఆలు) అన్యురాలు

సీ. ముంగొంగుఁ బసిఁడియై మూల్గు పుణ్యంబుల విజ్జవీఁగుదు రెట్టి వింతరాండ్రు .. భాగ 6. 255.

వింతవాఁడు న. (వింత+వాఁడు) 1 క్రొత్తవాఁడు

వ. ఓ యుత్తమవిలాసిని నిన్నితర వారవనితల యట్లసత్యవాదిఁగాఁ దలంప నంత వింతవాఁడనే . కళా. 4. 25.

2 అన్యుఁడు, పరుఁడు.

గీ. ఇవ్విధంబునఁ జనుదెంచి యిగురుబోఁడి, విభునిఁ దన వెక్కమంచుక వింతవారు, లేరుగా యంచు సదనంబుఁ జాఱఁ జూచి, యలబలము లేని నిజ మందిరాంగణమున కళాం. 3. 100.

గీ. ... వింతవారలు లేరుగా యింతనంత, నువిద మనవారలేకదా యున్నవారు ... నైష. 4. 17.

విందు వి. 1. చుట్టము, బంధువు

వ ఆ సైనికోత్తములు సాత్యకిం గడచి యాచార్యుం గదిసిన

క. విందులంగనిఁ నట్లాతఁడు, మందస్మితుఁడై యెదిర్చి మూర్ధజాలు, స్పందితులఁ జేసెవారల భార. ద్రో. 3. 275.

క. విందులకును బ్రహ్మానుభా, నందంబై భక్తగణమునకు దైవతమై, మందులకు బాలుఁడగు హరి ... భాగ. 10. పూ 482.

గీ అన్నఁగంటి దండ్రినిఁగంటి నయ్యఁగంటి, విందురావయ్య విందులు విందు లనుచు ... హరి పూ 5 190

సీ. విందులు విందులు విందు లంచును బిలిచెంచి.. దశకు 6 157

క ఎందుండి యేమి పనికై, యొందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతిం, బొందితి నినుఁగని తగియెదు, విందవయితి నాకు నీదువిధముం జెపుమా భార. శాం. 3. 479

2. అతిథి

క భూసుర కైతవకుసుమశ, రాసన మాయింటి విందవై తివి ... మను చ. 2 46.

సీ ఎడపక గీమున కేతెంచు విందుల కెలమి వల్వులను సొమ్ములు నొసంగు. నీలా. 1 49.

గీ .. విందవ నతిథి నామమై వెలయుచుండు... అం. భా 2 172.

3. బంధు భోజనము

చ . . నేఁడు పడంతుల యొద్దనుంగడున్, నెగడెడు విందు గల్గెనని నెమ్మది మెచ్చుచు వచ్చెఁ జెచ్చెరన్ ... కళా. 3. 197

క విందారగింపఁ దగు గో, విందాంఘ్రిమిళింద మనవి విని చనుదెమ్మీ, విందాక రాచకలువల, విందా ముఖనిందితారవిందానందా. రా వి 2. 93

ఆ. ప్రియములేని విందు పిండివంటకు చేటు, భక్తిలేని పూజ పత్రిచేటు, పాత్ర మెఱుఁగ నీవి బంగారు చేటురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ వేమ. 2. 49.

వ్యవ. ఒకనాఁడు విందు, ఒకనాడు మందు, విందైన మందైనమూఁడు పూటలకు గుణముతెలియును.

4. అతిథ్యము.

ద్వి ఆందుకు కౌశికుం డనుమతించుటయు, విందు సేయుటకు నై వేగంబ యతఁడు ... రం రా. బాల. 53. పా 16 పం

శా. విల్లుంచానును ఖిల్లుఁ డొక్కఁడరుగన్ విందింట దుగ్ధాన్నమున్, ఖిల్లుం డన్యుఁడు వెట్ట ..ఆము. 4 223.

సీ. శబరి యుచ్చిన పండ్ల చవి భరద్వాజుల విందొక్క రీతి భావింపలేదె ... ఉ. రా 7. 15.

సీ .. విందు, నాఁగ మనుష్య యజ్ఞము పొల్చు... ఆం. భా 2. 171

విణ సంతోషము, ప్రియము.

ఉ. .. క్రొం, బట్టుఁ బసిండిసిబ్బిలపుఁ బయ్యెద కొం గొకయింత జారి చ, న్గట్టు లలాటలోచ ముని కన్నులు మూఁటికి విందు సేయగన్ హార. 5 47.

శా . అందైన ని ,దైన విం,దైనాదం బొవఁ గూర్చునే మదికి నిట్లానంద సందోహమున్ వసు 2 16.

జ విందుపురుగు, విందువచ్చు

విందుపురుగు(వు) వి (√ విందు) ఒకజాతి సాలె పురుగు.

సీ. పాదొట్టనఁగ లూత వరగుఁ దద్భేదంబు తోఁచు నీగపులి విందుపురు వనఁగ ... ఆం. భా 2 87

విందువచ్చు అ. క్రి (విందు+వచ్చు) అతిథియయి వచ్చు

వ. ఇందుధరుండు మన మందిరమునకు విందువచ్చి నాఁడు హార 1. 19.

విందువు నం విణ ఉ 1 బుద్ధిమంతుఁడు. 2 దాత, ఈవి గలవాఁడు.

వి. ఉ. పుం బిందువు

వింధ్య నం వి ఆ స్త్రీ. 1. లవలీలత 2.చిన్న యేలకి తీఁగ

వింధ్యకూట(కు)ముఁడు నం.వి. అ. పుం అగస్త్యుఁడు

వింధ్యకూటుఁడు నం. వి అ పుం. = వింధ్య కూట నుఁడు.

వింధ్యము నం వి. అ. పుం 1. పర్వత విశేషము, సప్త కులపర్వతములలో నొకటి

వింధ్యవాసిని నం వి. ఈ స్త్రీ వింధ్యపర్వతమందు నివసించు నొకానొక దేవత

సీ. వింధ్య వాసిని కేకవీరకు మున్నుగా నెల్ల వేల్పు లకు బిందించి మ్రొక్కి ... ద్వా. 4 259.

వింధ్యాటవి నం ఈ స్త్రీ వింధ్య పర్వతము మీఁది పెద్ద యడవి.

వింశకము నం వి. అ పుం ఇరువది. (సంఖ్య)

వింశతి నం వి ఇ. స్త్రీ ఇరువది

వింశతికము నం విణ (అ ఆ అ.) ఇరువదికి దగినది, వింశతి సంఖ్యకు యోగ్యము.

వింశతితమము నం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియవది

వింశతీశి నం వి న్ పుం ఇరువది గ్రామముల యధికారి.

వింశతీశుఁడు నం. వి అ పుం. = వింశతీశి.

వింశము నం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియవది.

వి అ. పుం ఇరువదియవ భాగము

వింశి నం వి. న్ పుం. 1. ఇరువది. 2. ఇరువది గ్రామముల కధికారి

వికంక(ట)తము నం వి అ పుం. వృక్షవిశేషము ములు వెలమ (వృ. వి.)

(దీనికఱ్ఱతో తెడ్లుచేయుదురు.) "పుల్ల వెలఁగ" అని (కొందఱు.)

వికంపము నం. విణ (అ అ అ) 1. ఉబుకునది, పైకి లేచునది 2 చంచలము, స్థైర్యము లేనిది.

వికంపితము నం విణ (అ. అ అ) 1 వడఁకింపఁబడి నది, వణఁకునది. 2 అదరునట్టిది. 3. చంచల మైనది

వికచము నం విణ (అ అ. అ) 1. వికసించినది. 2. వ్యాపించినది, ప్రసరించినది. 3. కేశములేనిది, వెండ్రుకలు లేనిది 4 మూర్తిమంతమైనది, స్పష్ట ముగాఁ గాన్పించునది.

వి. అ పుం ధ్వజము, టెక్కెము

వికట నం. వి అ స్త్రీ వజ్ర వారాహి యను దేవత

వికటకవి నం వి ఇ పుం వికటముగా మాటలాఁడు వాఁడు, హాస్యకరుఁడు. (శ ర)

వికటపీతము సం. వి. అ. పుం. న మౌక్తిక దోషము.
సీ. వికట పీతంబులు విలసిల్లు బుడుపులు జాగుడై
జిగిచెడ్డ జారరంబు ... రత్నపరీక్ష. 50 ప

వికటము సం విశ (అ ఆ అ) 1 వికృతమైనది, చూడ నసహ్యామైనది 2. అంగవికారమైనది. 3. భయంకరమైనది. 4 విశాలము, పెద్దది, విరివి యైనది 5 గర్వము గలది 6 సుందరమైనది, చక్కనిది 7 ముఖము చిట్లించుకొనునది, కను బొమ్మలు ముడివేయునది 8. గూఢమైనది, తెలి యనిది 9. మాఱిన యాకారము గలది 10 పెద్ద పండ్లుగలది, మిట్టపల్లములు గలది
న కుఱువు.

వికటించు సం అ క్రి ప్రతికూలించు
సీ. కాంత నీ వేకవాక్యముగ వర్తించుచువికటింప
వేల యో శుకవతంస శాను 3. 56

వికత్థ సం వి అ స్త్రీ 1. డంబములు చెప్పుకొనుట, ఆత్మస్తుతి 2 స్తుతి, పొగడ్త 3 నిందాస్తుతి 4 ఉద్ఘోషించుట, బిగ్గరగాఁ జెప్పుట

వికత్థనము సం వి అ వి 1 ఆత్మస్తుతి, డంబము చెప్పుకొనుట 2 వ్యాజస్తుతి 3 స్తుతి, పొగడ్త

వికత్థనుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1 ఆత్మస్తుతి చేసి కొను వాఁడు, డంబము చెప్పుకొనువాఁడు. 2 వ్యాజ స్తుతి చేయువాఁడు

వికము సం వి అ. న ముఱ్ఱుఁబాలు, అప్పుడే యీనిన యావుపాలు

వికరము సం వి అ పుం రోగము, జబ్బు

వికరాలము సం విశ (అ ఆ అ) మిగుల కరాళ మైనది, మిక్కిలి భయంకరమైనది

వికర్ణుఁడు సం. వి అ. పుం 1 ధృతరాష్ట్ర పుత్రులలో నొకఁడు, ఒకానొక భారతవీరుఁడు. 2 కర్ణ పుత్రుఁడు.

వికర్తనము సం వి అ. పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు.

వికర్తనుఁడు సం. వి. అ పుం. 1 సూర్యుఁడు. 2 తండ్రిరాజ్యమును బలాత్కారముగా లాగు కొనిన కొడుకు

వికర్మము సం. వి. న్. న 1. అన్యాయకార్యము, విషిద్ధకృత్యము, అపవిత్రకార్యము, 2. విభిన్న కార్యము.

వికర్మస్థుఁడు సం విశ (అ ఆ అ.) నిషిద్ధమైన పనులు చేయువాఁడు, కుత్సితాచారముల కలవడిన వాఁడు

వికర్మికుఁడు సం విశ. (అ ఆ అ) 1 చెడుపని చేయువాఁడు, దుష్టుఁడు. 2. వేఱు వేఱు పనులలో వినియోగింపఁ బడినవాఁడు, వివిధ కర్మలుగల వాఁడు
వి అ పుం. అంగడిపారుపత్తెకాఁడు, దుకాణముల మీఁది పన్ను వసూలు చేసెడి యధికారి

వికర్ముఁడు సం విశ న్ 1. చెడ్డపని చేయువాఁడు. 2. పనిమానిన వాఁడు

వికర్షణము సం. వి అ పుం మన్మథుని బాణపంచకములో నొకటి.
వి దూరముగా లాగుట. 2. (మల్లయుద్ధమున) అడ్డముగాఁ ద్రోయుట.

వికర్షము సం వి అ పుం 1 దూరముగా లాగుట, ప్రక్కగా నీడ్చుట. 2 బాణము, అమ్ము

వికల సం వి ఆ స్త్రీ (జ్యోతి.) కలలో నఱువదవ వంతు. (చూ. కల)

వికలము సం విశ (అ ఆ అ) 1. ఒకభాగము, లేక యవయవము లేనిది, లోపముగలది, అసంపూర్ణ మైనది 2 బెదరినది, భయపెట్టఁబడినది 3 శూన్య మైనది, వట్టిది. 4 క్షుబ్ధమైనది, కలఁతనొందినది, అధైర్య పడినది. 5. నిరుపయోగము, విఫల మైనది. 6 తప్పినది 7. క్షీణించినది, కృశించినది.

వికలాంగుఁడు సం విశ (అ ఆ ఈ. అ.) వికలమైన యవయవములు గలవాఁడు

వికలీకరణము సం వి అ న 1. వికలముగాఁ జేయుట, వికలాంగునిగాఁ జేయుట 2. కలవరపెట్టుట, క్షోభపెట్టుట.

వికల్పజాలము సం వి అ న వలవలె నుండెడి సంశయము, ఎట్లును తోఁచని స్థితి

వికల్పనము సం వి. అ న 1 సంశయమునొందుట, విచికిత్సపడుట. 2 అనిశ్చయము, నిశ్చయము లేమి

వికల్పము సం వి అ పుం 1 సంశయము, కోటి ద్వయాత్మక జ్ఞానము, విచికిత్స 2 ఊహ, భావన 3 కల్పనము 4. విధము. 5. అజ్ఞానము. 6 తార తమ్యము 7 (వ్యాక.) పక్షప్రాప్తి (కలుగుట, కలుగకుండుట.)

వికలోపహారము సం. వి. అ పుం. ఇచ్ఛికమైన దానము.

వికల్మషుఁడు సం. విశే. (అ. అ అ) 1 మాలిన్యము లేనివాఁడు, కలంకము లేనివాఁడు 2. పాపములేని వాఁడు, తప్పు (అపరాధము) లేనివాఁడు

వికవిక వి. 1 నవ్వుటయందలి ధ్వని కనుకరణము.

క. అనుచు సురగురుఁడు పలికిన, విని బ్రహ్మసురేంద్రుఁ జూచి వికవికనగి . పార్వ. 2. 103

చ. వికవిక నవ్వియక్కపట విప్రకుమారుఁడు మేలు లెస్సవా,నికినయి రాగబంధమును నిల్పె మదిం దరశాయతాతు మీ,సకియ .. హర 4 27

2. తెగడుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి దీకొల్పి వికవికఁ దెగడువల్లియలు, చేకొని వారింపఁ జేరుగోపికల . అ. మ. క 2 124. పు 11. పం.

వికష(స) సం వి అ. స్త్రీ మంజిష్ఠ- మంజిడి. (వ్ర. వి.)

వికసనము సం. వి అ న వికాసము.

వికసించు సం అ క్రి. వికాసముపొందు.

క. అవపతియు నా మకేశి,వనితావదనంబు లెప్ప వాల్పక పీఠిం,జెను రాకాచంద్రోదయ,మునఁ గలువల పగిది నయనములు వికసింపన్ ... వరా 3 112.

వికసింపించు సం స. క్రి. (√వికసించు) వికసింపఁ జేయు.

సీ ... నవ్యగీతులఁ బ్రేంకణము వికసింపించి వనిత యొక్కతె ప్రసవములుగోసె పి శకుం. 2. 138.

వికసితము సం విశే. (అ అ.అ) వికసించినది, విరిసినది. (పుష్పము మొ.)

వికసిల్లు సం. అ క్రి 1. వికాసముపొందు

చ అనవుడు నట్లకాకయని యా వరనాయకుఁ డాత్మ నమ్మతిం,చినవెడ విశ్వవేది వికసిల్లుచు మార్కం 8. 26.

(ఇట "ఆనందించు" అని భావము)

గీ. అనిన విని వికసిల్లి యిట్లనియె నంత... ధశకు. 5. 27

2. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

క. సుకవి నిరూపణములచేఁ, బ్రకటిల్లుచు రూపకములు ఒహుళాకృతులై, వికసిల్లువాని తెఱఁగులు, నికటంబులు దెలియవలయు వివిధస్మృతులన్ కావ్యా 5. ఉల్లా. 22.

వికస్వ(శ్వ)రము సం. విశే (అ అ అ) 1 వికసించునది, విరియునది 2 విగ్గరమైనది, స్పష్టముగా వినఁబడునది.

వికారము సం వి అ పుం 1. ఆకారమున మార్పు, స్వభావమున మార్పు, స్వాభావిక స్థితినుండి మాఱుట 2 రూపాంతర ప్రాప్తి, మాఱుపాటు 3 రోగము, వ్యాధి. 4 చిత్తవృత్తి, మనోవ్యాపారము 5 బొమలు ముడుచుట, చిట్లించుట. మొముఖచిహ్నము 6 (సాంఖ్య) మూల ప్రకృతి నుండి పుట్టినది. (మహదాది) 7 గాయము.

వికారహేతువు సం. వి ఉ పుం ఆకర్షణము, ఆందోళనము గలిగించు కారణము.

వికారి సం విశే (న్. జీ న్) 1. వికారముగలది, మార్పుపొందినది 2. మాఱునది. 3 చెఱుచునది.

వికారితము సం విశే (అ అ అ) వికారము గలదిగాఁ జేయఁబడినది, మార్పఁబడినది

వికాల(క)ము సం వి అ.పుం. అసురసంధ్యాకాలము. (ఇది దేవపిత్రాది కర్మల కనర్హకాలము.)

వికావిక సం. వి అ స్త్రీ. కాలమును దెలుపు ఘటీయంత్ర విశేషము

(నీటిమీఁద నుంపఁగాఁ గ్రమముగా నిండుటచేఁ గాలపరిమితిని దెలిపెడి తెజ్జముగల రాగిపాత్ర)

వికావిక విశే చెల్లాచెదరైనది.

క. . . నుగ్గులయి యవ్వురునవ్వురయి, గగ్గులుకాదె వికావికలయి యమర్త్యుల్ ... కాశీ. 7 87.

క. ... తత్పరిజనము వికావికలయ్యెన్.దశకు. 2. 64

వికావిక వి నవ్వుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

క ... కులశిలంబులు వఱదం, గలపితివిఁక నేమియని వికావిక నగుచున్ ... వేం. పంచ. 3. 146.

ఉ. కారణమేమిలేకయె వికావిక నవ్వును ... కవిరాజ. 5. 188.

వికాస(శ)నము నం వి. అ న 1. స్పష్టపఱచుట, స్పష్టముగాఁ జూపుట 2 (పువ్వు మొ.) వికసించుట, విరియుట

వికాస(శ)ము నం. వి అ పుం. 1 స్పష్టపఱుచుట, స్ఫుటముగాఁ జూపుట 2 (పువ్వు. మొ.) వికసించుట, విరియుట 3 ఋజుపద్ధతి, సరళమార్గము. 4. వక్రపద్ధతి, కుటిలమార్గము 5 సంతోషము 6. ఆకాశము 7. ఆతురత, తీవ్రవాంఛ 8. ఏకాంతము. 9 వృద్ధి, పెరుఁగుఁదల

వికాసి(శి) నం విణ (న్. నీ న్.) 1. దృశ్యమగునది, స్పష్టముగాఁ గనఁబడునది. 2 వికసించునది, విరియునది. 3. ప్రకాశించునది

వికాసించే=వికసించే నం అ. క్రి. వికాసము నొందు.

శా . అంతస్స్నానము మాన్పఁగా వలయునన్లె నంత్రియం తాఁ తే, యింతున్ వీనికి రెట్టి సొమ్ములు మనం బెంతే వికాసింపఁగన్. రుక్మాం. 4. 113.

క . భూమీసురుఁ గనుఁగొని నగు, మోమున నిట్లనియె డెందము వికాసింపన్ . . శ్రీరం. 2 98.

వికిరణము నం వి అ న. 1. చెదరఁగొట్టుట, ఇటు నటుఁ జల్లుట 2. అంతటను వ్యాపింపఁ జేయుట. 3 చీల్చుట. 4 హింసనము, చంపుట. 5. జ్ఞానము. పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు

వికిరము నం వి అ పుం. 1. చెదరిన భాగము 2. విఘ్న శాంతికై చల్లబడిన దూర్వాంకురాదికము

శ్లో. లాజచందన సిద్ధార్థ భస్మ దూర్వాంకురాక్షతాః, వికిరా ఇతి సందిష్టాస్సర్వ విఘ్నౌ వినాశనాః (తంత్రసా. వాచ)

3. అసంస్కృతులై, మృతులయిన పితరుల నుద్దేశించి శ్రాద్ధమునందు దర్భలపై మంచఁబడు నన్నము.

శ్లో. అసంస్కృత ప్రమీతానాం యోగినాం కులయోషితాం, ఉచ్ఛిష్టం భాగధేయంస్యాత్, దర్భేషు వికిరశ్చయః. (అ త వాచ.)

4. పక్షి. 5. మాయి. 6. వృక్షము.

వికీర్ణజము నం వి. అ న పరిమళ ద్రవ్య విశేషము.

వికీర్ణము నం విణ (అ ఆ అ) 1. చెదరినది. విడిపోయినది 2 చెల్లఁబడినది. 3. ప్రసిద్ధమైనది.

వికుంఠము నం. వి అ న విష్ణులోకము.

వికుంఠితము నం విణ (అ ఆ అ) 1. మొద్దైనది, మొఱపోయినది, మొద్దుగాఁ జేయఁబడినది 2 మూఢము, మూర్ఖము

వికుర్వాణుఁడు నం విణ (అ. ఆ అ) 1. మార్పు పొందినవాఁడు 2 సంతోషించినవాఁడు

వికు(క్ర)స్రుఁడు నం వి అ. పుం చంద్రుఁడు.

వికూజనము నం వి అ న 1 పావురముకూఁత పక్షికూఁత 2 పేగులార్పుట.

వికూణనము నం వి. అ న ఓరచూపు

వికూణిక నం. వి ఆ స్త్రీ నాసిక, ముక్కు.

వికృతము నం విణ. (అ ఆ అ) 1 మార్పుచెందినది. మాఱినది 2 తెవులు గలది 3 అంగవికారము గలది, విరూపమైనది 4 అసంపూర్ణమైనది 5. మనోవికారము గలది, భావోద్రేకము గలది. 6. ఇష్టము లేనిది, విసిగినది. 7 అసహ్యమైనది, చీఁదరైనది. 8 అసాధారణమైనది 9 స్వాభావికముగానిది, స్వభావ విరుద్ధమైనది. 10. పాడు చేయఁబడినది, చెఱుపఁబడినది 11 రోగయుక్తము, వ్యాధిగ్రస్తము

వి. అ. న 1 మార్పు 2 హీనస్థితికి మాఱుట. 3. తెవులు, రోగము. 4. ఇష్టములేమి, వసుగు.

వికృతి నం. న ఇ. స్త్రీ 1 ఉద్రేకము, మనస్సు, రూపము మొదలగువాని మార్పు 2. స్వభావ విరుద్ధస్థితి 3 రోగము 4 మానసికోద్రేకము, కోపము, రోగము మొ. 5 భావము, చిత్తవృత్తి. 6. బలాత్కారముగఁబట్టుకొనుట 7 పులిసిన కల్లు 8. భూతము, దయ్యము (విల్యమ్సు) 9 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి.

వికృష్టము నం. విణ (అ. ఆ అ) 1. దూరముగా లాగఁబడినది, ఈడ్వఁబడినది, ఆకర్షింపఁబడినది. 2 పొడవుగాఁ జేయఁబడినది. 3 ఉద్ఘోషింపఁబడినది, చాటఁబడినది, మొఱపెట్టఁబడినది. 4. కఠినమైనది, నిర్దయము, క్రూరము 5. చక్కఁగా దున్నఁబడినది.

వి అ న. 1. మొట్టు 2 నింద.

విశేశి నం. వి ఈ స్త్రీ 1 విరియఁబోసికొనిన జొట్టు గల స్త్రీ, వీడిన కొప్పుగల స్త్రీ, 2 వెంట్రుకలు లేని యాఁడుది 3 వేశి, జడ 4 అష్టమూర్తియైన శివునికి మహీరూపమున నున్నపుడుండు భార్య.

శ్లో సూర్యోజలం మహీవాయుర్వహ్నిరాకాశ మేవచ, దీక్షితో బ్రాహ్మణ స్సోమ ఇత్యేతా స్తన వక్రమాత్॥ సువర్చలాతథై వోమావికేశీ చాప రాశివా, స్వాహాది శస్తథా దీక్షా రోహిణీ చ యథాక్రమమ్. (మార్క వాచ)

విశేశుఁడు నం విశే (అ అ ఈ అ) 1 వీడిన వెంట్రుకలు గలవాఁడు. 2 వెంట్రుకలు లేనివాఁడు.

విశోశ(ష)ము నం విశే (అ అ.అ) 1. పొట్టు లేనిది. 2. కోశము లేనిది, ఒఱలేనిది.

విక్కను అ క్రి (విక్కు+అను) విక్కుమను ధ్వని కలుగు.

ద్వి. వ్రక్కలై కూడఁ జారాడెకు మేను, విక్కవ విరియుడు విరివిరి యనుచు ... బస. పురా 185. పొ. 20 పం.

విక్కము నం. వి అ పుం పిల్ల యేనుఁగు, గజశాబకము.

విక్కవిరియు అ క్రి (విరియు+విరియు) మిక్కిలి విరియు, మిగుల సంతోషించు.

వ సమోన్మోదంబున విక్కవిరిసి రక్కసుని యురంబున ... భాగ. దశ. పూ. 276.

విక్కు అ క్రి 1 విశ్లథమగు, వదులగు

ఉ. క్రిక్కిఱి చేన్నుఁదోయి యిరుగ్రేవల కాంతియుఁ బంచజాణుఁగ్రొ, వ్వెక్కఁగఁ జేయ హస్త యుగమెత్తి విహారభరంపుఁ జేర్మికిన్, విక్కిప్రసూనము ల్గురియువేవలి వీడిచి కొప్పు వెట్టుచోఁ, జొక్కులఁ బెట్టె భూవరుని చూపులఁ గోమలి బాహుమూలముల్. నైష 7. 194.

ఎ గర్వించు

ఉ. చక్కెర విల్తు పక్కెరల జిక్కినటంచును విక్కి విక్కి వే, డెక్కుడు మాటలం బదరె దింతియ కాని యవారియాన వ్వాల్పక్కెరఁ బెట్టి రాము కతఁ జెక్కగ నేర్చుచుఁ బెంచి నట్టి యా, యక్కను జూడవై తివి గదా ప్రమదాళినిగూఢ కీరమూ రా వి. 4 66

ద్వి. విక్కుచుఁ జొక్కుచు విఱ్ఱవీఁగుచును, మిక్కిలి తమకంబుమే కొనఁగ్రొత్త, సింగారమూనె శి. సారంగ 1. 5 పొ. 4. పం.

3 విజృంభించు.

క అక్కొమ్మ మెకవు జోదులు, విక్కుచు నక్కొండ యెక్కివిరిదేనియలన్, జొక్కటపుఁ దియ్యపండుల, జెక్కరి తెలినీళ్ల వలువు నడలించి తగన్ అచ్చేరా. కిష్కిం. 89

4. నిందించు, అధిక్షేపించు.

క తక్కిన పాండుకుమారుల, విక్కుచు శస్త్రంబు చేత విడిచిన గురునిం, ద్రొక్కితలఁద్రుంచు వానిన్, స్రుక్కక రణ వీథిఁ బొడుతుఁ జోద్యముగాగన్ సేతుఖం. 3 93. పొ.

(ఇది యశ్వత్థామ యనుమాట.)

వి 1 గర్వము

ద్వి. దాని చెక్కుల కెక్కు దాని బల్ విక్కు, దాని మోము మెఱుంగు దాని తెఱంగు ... శి. సారంగ 1. 7. పొ 9. పం.

2. విరియుట యందగు ననుకరణము.

ద్వి విషయ వాసన మదివీడొన్న యపుడె, విషయషడ్వర్గంబు విక్కవవిరియు ... ప్రభులింగ 5 157 పొ. 16. పం

3 విఱుగు నప్పుడగు ధ్వని కనుకరణము

ద్వి విపులేంద్రముని వీఁపు విక్కవ విఱిగె ... బస పు 158 పొ 18 పం.

విక్రమ నం. వి. అ పుం ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి.

విక్రమణము నం వి. అ న విష్ణుదేవుని యంగ.

విక్రమము నం వి అ పుం 1 అడుగు, అంగ 2 అడుగులు వేయుట, నడచుట. 3 గెలుచుట, జయించుట 4. వీర్యము, పరాక్రమము. 5 బలము, శక్తి.

విక్రమాదిత్యుఁడు నం వి అ. పుం సుప్రసిద్ధుఁడైన యొకరాజు.

(ఇట్లే, "విక్రమార్కుఁడు.")

విక్రమి నం. విశే. (న్. జీ. న్) 1 పరాక్రమము గలవాఁడు, శౌర్యవంతుఁడు 2. బలవంతుఁడు, శక్తిగలవాఁడు.

వి. న్. పుం 1 సింహము 2 శూరుఁడు 3. విష్ణువు.

విక్రమించే నం. అ క్రి 1 పరాక్రమము చూపు

ఉ. ... రాజులు, య్యాదవు ముందటన్ జయ జయ ధ్వను లిచ్చిరిగాని వాని శౌర్యోదయ వృత్తి కట్టెదురనోపర యెవ్వరు విక్రమింపగన్ భార సభా. 2 97.

వ. అనవరతాన్యోన్యసంగతంబు లగు చక్రంబుల నతిక్రమించెడు క్రమంబులఁ గుచంబులు విక్రమింప నిజకరాఘాతంబులఁ...శుకచరి 2 20

(ఇట 'నతిశయింప' నని భావము,)

చ. అపుడు సుమాలి ... విపులశతాంగమున్ మెఱయవేచని మార్కొని విక్రమించినన్ ఉ రా. 2 65

విక్రముఁడు నం. వి అ పుం 1 ప్రఖ్యాతుఁడైన యుజ్జయినీ పట్టణపు రాజు, విక్రమాదిత్యుఁడు, విక్రమార్కుఁడు 2. విష్ణువు.

విక్రయము నం. వి. అ పుం అమ్మకము.

విక్రయానుశయము నం వి. అ పుం 1. అమ్మకము రద్దుచేయుట (అ. వి.) 2 అమ్మకము రద్దు చేసి కొనుటకైన వివాదము (వాచ.)

విక్రయి నం విశే. (న్ జీ న్) వ్యాపారి, అమ్మువాఁడు

విక్రయించే నం న. క్రి. అమ్ము

మ. .. కలత్రమున్ వరకుమారుం గాశిలో విక్రయించి నిరూఢంబగు సత్యమువ్వరఁ బ్రతిష్ఠించెన్ .. జై భా 4 128.

విక్రయికుఁడు నం. విశే. (అ. ఆ. అ) వ్యాపారి, అమ్మువాఁడు.

విక్రాంత నం.విశే. (ఋ. ౘీ. ఋ) పరాక్రమము గలవాఁడు.

వి. ఋ. పుం. 1. వీరుఁడు. 2. సింహము.

విక్రాంతము నం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగవేయఁబడినది, దాఁటఁబడినది, 2. బలము గలది, పరాక్రమము గలది. 3. జయించినది, గెలిచినది.

వి. అ. పుం. 1. సింహము.

న 1 అంగ 2 వీర్యము, పరాక్రమము 3. వైక్రాంతమణి

విక్రాంతి నం వి. ఇ స్త్రీ 1 అడుగువేయుట, అంగవేయుట 2 గుఱ్ఱపునడక 3 పరాక్రమము, వీర్యము

విక్రాంతుఁడు నం వి అ. పుం వీరుఁడు, యోధుఁడు

విక్రియ నం వి. ఆ స్త్రీ 1 మాఱుపు. 2 మనోవికారము, కోపము, రాగము, అసంతుష్టి మొ 3 వైకల్యము 4 కనుబొమలు ముడుచుట మొ ముఖచిహ్నము 5 ఆకస్మికమగు గగుర్పాటు మొ.

విక్రేత నం వి ఋ పుం విక్రయించువాఁడు

విక్రేయము నం. విశే. (అ ఆ అ) అమ్మఁదగినది.

విక్రోశనము నం వి అ న. 1 మొఱపెట్టుట, ఉద్ఘోషించుట. 2 నిందించుట

విక్లబము నం విశే. (అ. ఆ అ.) 1. భయమునకు లోనైనది భయపడినది 2 పిఱికి, ధైర్యము లేనిది 3 పరవశమైనది, (ఒకదానికి) లొంగినది. 4 కలవరపడినది, క్షోభపడినది. 5 బాధింపఁబడినది, దుఃఖము కలుగఁజేయఁబడినది 6 విసిగినది, విసుగు చెందినది 7. తొట్రుపడినది

విక్లిన్నము నం విశే (అ ఆ అ.) 1. మిగులఁదడిసినది, తేమగలది 2. క్షీణించినది, వాడినది. 3. ముదిసినది.

విక్లిష్టము నం విశే (అ ఆ అ.) 1. మిక్కిలి బాధింపఁబడినది, మిగుల క్లేశపెట్టఁబడినది 2 హాని కలుగఁజేయఁబడినది.

వి. అ. న ఉచ్చారణము నందలి లోపము.

విక్లేదము నం వి అ. పుం 1 పూర్తిగాఁదడియుట. 2 కరఁగిపోవుట

విక్షతము నం. విశే (అ ఆ. అ) 1. గాయపఱుపఁబడినది, కొట్టఁబడినది. 2. ముక్కలుగాఁ జేయఁబడినది.

వి అ. న. 1. గాయము చేయుట. 2. గాయము.

విక్షావము నం వి. అ. పుం. 1. కాసరోగము, దగ్గు, 2. తుమ్ము. 3. ధ్వని, చప్పుడు.

విక్షిప్తము సం. విణ (అ. ఆ. అ) 1. చెదరినది. చెదరఁగొట్టఁబడినది 2 (ఉద్యోగము మొ. దానినుండి) తొలఁగింపం బడినది 3. పంపబడినది 4. కలవరబడినది. 5 (వాదము) ఖండింపఁబడినది. 6 (యోగ) చిత్తము యొక్క స్థితి విశేషము "క్షిప్తం, మూఢం, విక్షిప్త, మేకాగ్రం, నిరుద్ధమితి చిత్తభూమయః."

విక్షిరము సం. వి. అ పుం. అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు

విక్షేపణము సం. వి. అ. న 1. త్రోసివేయుట, (బాణము) ప్రయోగించుట 2. చెదరుట, ఇటు నటుఁ బోవుట 3 కలవరపడుట. 4 దూరీకరణము, ఉద్యోగాదులనుండి తొలఁగించుట.

విక్షేపము సం. వి. అ. పుం 1. దూరముగాఁద్రోయుట, చెదరఁగొట్టుట 2. ప్రయోగించుట, (బాణము మొ) విడుచుట. 3 అలల వలెఁగదలుట, కంపమొందుట 4. ఇటునటుఁ గదుపుట, ఆడించుట. 5. కలవరపాటు. 6. భయము 7. వాదఖండనము. 8. ధ్రువరేఖ. 9 స్త్రీల సత్త్వజమైన యలంకార విశేషము 10. కార్యాంతరమిషచే వాదమును నిలుపుట, నిగ్రహస్థాన విశేషము.

విక్షేపశక్తి సం వి ఇ స్త్రీ (వేదాంత) అవిద్యాశక్తి విశేషము, లేనిదానినున్నట్టు కనఁబడఁ జేయు మాయాశక్తి.

విక్షేపించు సం న క్రి త్రోయు, చిమ్ము

శా. శ్రేణీభూతములై దిగంతముల విక్షేపించు సౌమిత్రి దో, స్స్థాపాగ్రోక్షిత...బాణములు వర్షింపంగ ... భా రా సుం 443.

విక్షోభము సం. వి అ పుం 1 కదలుట, చలించుట. 2 మానసిక క్షోభము, కలవరపాటు, భయము. 3. బాధ, నొప్పి.

విక్షోభించు సం. అ. క్రి. బాధపడు.

శా. హాలాపానము మాంసభక్షణము వశ్యాసక్తిఁ గావింప హృచ్ఛూలాది ప్రరుజా వ్యథల్ గలిగి విక్షోభించుచున్ ధాత్రిఁ జం, డాలత్వంబు భజించె సువ్రతము లిష్టాపూర్తముల్లేమి ... బ్రహ్మోత్తర 2. 98

విఖండితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 ఖండింపఁబడినది, పగులఁగొట్టఁ బడినది, విభజింపబడినది. 2 రెండు ముక్కలుగాఁ జేయఁబడినది 3. వికలాంగముగాఁ జేయఁబడినది 4 (వాదము) ఖండింపఁబడినది

విఖండించు సం. స క్రి. నఱకు.

గీ రాక్షసుఁడు వైచినట్టి యాప్రబల శక్తి, శక్తి వైచి విఖండించె శంభుశక్తి ... కాశీ. 6 244.

విఖా(ఖ)నసుఁడు సం వి అ. పుం. 1. వానప్రస్థుఁడయిన ఋషి 2. ఒకానొకముని.

విఖాన సం. వి. అ స్త్రీ జిహ్వా, నాలుక. (విల్యమ్సు)

విఖురుఁడు సం వి అ. పుం. 1 రాక్షసుఁడు 2 చోరుఁడు, దొంగ

విఖు(ను) సం విణ. (ఉ.) ముక్కిడి, ముక్కు లేనివాఁడు

విఖ్యాతము సం విణ (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రసిద్ధమైనది, పేరుపొందినది 2. పిలువఁ బడినది, పేర్కొనఁబడినది 3. ఒప్పుకొనఁ బడినది, అంగీకరింపఁబడినది.

విఖ్యాతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి, కీర్తి

విఖ్యాపనము సం వి అ న. 1. ప్రకటించుట, ఉద్ఘోషించుట 2. వివరించుట, స్పష్టపఱచుట. 3. ఒప్పుకొనుట, అంగీకరించుట.

విఖ్ర(ఖు)ఁడు సం విణ. (అ. ఆ అ.) ముక్కిడి, ముక్కులేనివాఁడు.

విగంధకము సం వి. అ. పుం. ఇంగుదీవృక్షము, గారచెట్టు

విగడము విణ (సం. వికటః) వికటము

వ ... దిట్టమాటలం బుట్టిన విగడంబులై యుద్ధపతదంతంబులగు పంతంబులం గుంతంబులం గొని పి. శకుం 1. 86.

విగడియ వి (సం. విఘటికా) గడియలో అఱువదవ భాగము.

క. ... ఒక్క విగడియలోనన్ ... రామా. 8. 64 (శ ర)

విగణనము సం. వి అ. న 1 లెక్కించుట. 2. ఆలోచించుట. 3 ఋణముతీర్చుట

విగతచక్షువు సం. విణ. (స్) కన్నులు లేని వాఁడు గ్రుడ్డివాఁడు, అంధుఁడు.

క మఱునాఁడు విగతచతుని, తెఱఁగువ నొక పంచఁజేరి దీనతదోఁపన్, గొఱమాలిన యొక పెంచిక, యఱచేతం బట్టికొని వతానమున్‌ఁడగు చున్ భోజరా 2 184

విగతము నం విణ (అ అ అ.) 1. పోయినది, నష్టమైనది 2 విడిచిపోయినది. 3 చేనిపోయినది 4 శూన్యము, లేనిది. 5. చీకఁటియైనది, మబ్బుపడినది వి అ న పక్షిగతి, పిట్టలెగురుట

విగతలక్షణుఁడు నం విణ (అ అ అ) శుభలక్షణములు లేనివాఁడు, అదృష్టహీనుఁడు

విగతస్పృహుఁడు నం విణ. (అ అ అ) అపేక్ష లేనివాఁడు.

విగతార్తవ నం వి అ స్త్రీ రజస్సుపోయిన స్త్రీ, ముట్టుడిగిన యాఁడుది

విగమము నం వి. అ పుం 1 విశ్లేషము, వీడిపోవుట. 2. సమాప్తి, ముగింపు 3. త్యాగము, విడుచుట. 4 నాశము, కనఁబడకపోవుట 5 చావు, మరణము 6 విడిపోవుట, విభక్తమగుట.

విగరుఁడు నం వి అ పుం 1 దిగంబర సన్న్యాసి 2 మితభోజి, మితముగా భుజించువాఁడు

విగర్హణ నం వి అ స్త్రీ నింద, దూఱు.

విగర్హణము నం వి అ. న =విగర్హణ

విగర్హించు నం న క్రి నిందించు

శా. . ఇ, ల్లేవేళం బురిఁ ద్రిమ్మరుచ్ సుజనులెంతేఁదన్ విగర్హింపఁగన్ ధర్మ 8 132

విగర్హితము నం విణ (అ అ అ) 1 నిందింపఁబడినది 2 నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది 3 నిషేధింపఁబడినది, నిషిద్ధము 4, అధమము, హీనమైనది, 5. చెడ్డది, దుష్టము. వి అ. న. నింద.

విగల(ళ)నము నం వి అ. న మిక్కిలి జాఱుట, విస్ఖలనము

విగలితము నం. విణ (అ అ అ.) 1. జాఱినది, స్రవించినది 2 జాఱినది. 3 పోయినది. 4 కరఁగినది. 5. చెదరినది. 6 వదులైనది. 7 (తల) విరియఁబోసికొన్నది.

విగాఢము నం విణ. (అ అ అ) 1. స్నానముచేసినది, మునిఁగినది. 2 లోఁతైనది.

విగానము నం వి అ న. 1. నింద, దూఱు, అపవాదము 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధముగాఁ చెప్పుట.

విగాహము నం వి అ పుం. 1. స్నానముచేయుట, మునుగుట 2. లోతువకుఁ బోవుట

విగాహించు నం అ క్రి మునుఁగు, క్రుంకు. (శ.ర.)

విగాహితము నం విణ (అ. అ. అ) మునిఁగినది.

విగీతము ం. విణ (అ అ అ) 1. నిందింపఁబడినది, విగర్హితము 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధమైనది.

విగీతి నం. వి అ స్త్రీ 1. నింద, దూఱు. 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట.

విగుణము నం విణ (అ అ అ) 1. సుగుణములు లేనిది, చెడ్డది. 2 నిర్గుణము, ఏగుణమును లేనిది, గుణరహితము. 3 సారము లేనిది.

విగుర్వించు అ క్రి (√విగుర్వ. క. విగుర్విమ)

1. గర్వించు.

వ అనేక బ్రహ్మాండ విఖండఖండన వ్యాపారము నకు నేమేమ చాలుదు మనుచున్న గణంబులందు గణముఖ్యులు దలతలమని వెడలి విగుర్వించి... కు సం 2. 189.

2 యత్నించు.

క. గర్వించి పలికి తగునీ, గర్వము భుజవీర్యమును బ్రకాశంబుగ నీ,పర్వత వివరము తెర్చివి, గుర్వింపుము చూత మనిన గోత్రభిదుండున్. భార. ఆది. 7. 273

విగుర్వ వి. ప్రయత్నము

ఉ పారముపార శంఖవిమలాభ్ర మహోజ్జ్వలకీర్తిఁ జాలం బొ,ల్పారిన బుద్ధమండలికు నగ్రసుతుం డగు మన్మమండ(ం) డా,చారవరుండు నాదెండ్లం జారుతరంబగు వెండికొండనాం, గౌరి శశాంకమౌళికి విగుర్వనతో గుడినిల్పె... 1061 ద శా. 4. 672.

జ విగుర్వించే.

విగూఢము నం విణ. (అ. అ. అ) 1. రహస్యమైనది, దాఁచఁబడినది. 2. నిందింపఁబడినది, విగర్హితము.

విగృహీతము నం విణ. (అ. అ అ.) 1. పట్టుకొనఁబడినది. 2. ఎదిరింపఁబడినది. 3. ఆటంకపఱుపఁబడినది. నిర్బంధింపఁ బడినది. 4. (వ్యాక) విగ్రహము చెప్పఁబడినది. (సమానము.)

(వాక్యమున అర్థము వివరింపఁ బడినది.)

విగ్గోరు వి ఒకజాతి లత (వృ. వి)
సీ. క్రొవ్విరు లెసఁగి ... విలసిల్లు నిండారు వెన్నెలలోఁ గారు విగ్గోరుఁ దీగెలు వెలుఁగునట్లు . . కు సం. 8. 9.

విగ్రహము సం. వి అ. పుం 1 చాఁచుట, వ్యాపింపఁ జేయుట. 2. ఆకారము, రూపు. 3. శరీరము 4. కలహము, ప్రణయ కలహము 5. యుద్ధము, పోరాటము (సంధికి వ్యతిరేకము) 6. రాజ్య తంత్రము నందాఱు గుణములలో నొకటి 7 నిర్దయత, దయలేమి. 8 భాగము 9 (వ్యాక.) సమాసార్థమును వివరించు వాక్యము

విగ్రహవంతుఁడు సం.విశే. (త్ వతీ త్) శరీరము గలవాఁడు మూర్తిమంతుఁడు,అవతరించినవాఁడు

విగ్రహించు సం అ. క్రి. కలహించు, విరోధపడు
గీ. . వేయికన్నుల వేల్పుతో విగ్రహించి వనిత యింకేమి కానున్నవాఁ డోమరుఁడు నైష. 4. 28.
ఆ. అనుచు జనులు నాశ్చర్యభరితులై . చూచు చుండ నిందు సుందరాస్య, యాత్మ యోగ వహ్నికాహుతిఁ గావించె, విగ్రహించి తనదు విగ్రహంబు. మూర్తిత్ర. 5. 75.
సీ. గీ నీర. జాతములను గిరజాతములను, విగ్రహింపనీని విరహంబె తోడుగా, వెలఁది వెడలెవిపిన వీథులకును . . వసు 3. 132

విగ్రీవుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) పోయిన మెడగల వాఁడు—శిరశ్ఛేదము చేయఁబడిన వాఁడు, తల గొట్టఁ బడినవాఁడు.

విగ్రుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ముక్కిఁడి. ముక్కుపోయినవాఁడు.

విఘటనము సం వి అ న 1. విడఁగొట్టుట. 2. నశింపఁజేయుట, చెఱుచుట

విఘటించు సం. అ క్రి తప్పిపోవు, చెడు
సీ. గీ. మొదల సంఘటియించినఁ బొందికార్య మవల విఘటించెనేని గౌరవము తప్పి... నైష. 2. 66.
వ. దీని విఘటింపం జేయుదునని ధూసురాకారుండై వచ్చి పూర్వులంగాంచి ... భార. అను. 1. 295.

విఘటిక సం. వి అ. స్త్రీ. 1. గడియలో నఱువదవ భాగము, విగడియ. 2. విడఁగొట్టునట్టి (వియోగము నొందించు) స్త్రీ

విఘటితము సం. విశే (అ ఆ అ.) 1. విడఁదీయఁబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 2. విభజింపఁబడినది, పంచిపెట్టఁబడినది. 3. పగులగొట్టఁబడినది. 4. విశేషముగాఁ గూర్పఁబడినది. (వాచ.)

విఘట్టన సం వి. అ. స్త్రీ 1 ఎడఁబాపుట, విడఁజేయుట. 2 ఒరయిక, రాపిడి. 3 విడఁదీయుట, వదులుచేయుట 4 అపాయము గలిగించుట.

విఘట్టనము సం వి అ న. = విఘట్టన.

విఘట్టించు సం స. క్రి (మోకాళ్లు మొ వానిచే) పొడుచు
స్రగ్ధర చించెం జెండాడె మట్టెం జిదిమె విఱిచెం గ్రొచ్చెన్ విఘట్టించెదంచెన్, .. కాశీ 6 176

విఘట్టితము సం. విశే (అ ఆ అ) 1 వియోజితము, ఎడఁబాపఁబడినది, విడఁజేయఁబడినది, 2. విడఁదీయఁబడినది తెఱవఁబడినది, వదులుచేయఁబడినది 3 రాచఁబడినది, ఒరసికొనఁబడినది 4. చలింపఁజేయఁబడినది, కదల్పఁబడినది. 5. హానిగలిగింపఁబడినది

విఘనము సం వి. అ. పుం కొయ్యసమ్మెట, సమ్మెట.

విఘసము సం వి అ పుం 1. సగము నమలిన కబళము 2 దేవతలను, పితృదేవతలను ఉద్దేశించి యిడిన యన్నమున మిగిలిన భాగము 3 భుక్తశేషము, తినగా మిగిలిన యన్నము 4. ఆహారము అన్నము.
స. మైనము

విఘసాశి సం విశే (న్ + సీ న్) దేవతలను పితృదేవతలను ఉద్దేశించి యిడిన యన్నమున మిగిలిన భాగమును భుజించువాఁడు

విఘసాశుఁడు సం. విశే (అ ఆ. అ) = విఘసాశి.

విఘాతము సం వి. అ. పుం. 1. నాశము. 2. చంపుట, హింసించుట. 3. అడ్డంకి, విఘ్నము, వ్యాఘాతము. 4 పెద్దదెబ్బ 5. త్యాగము, విడుచుట.

విఘాతసిద్ధి సం. వి. ఇ స్త్రీ. విఘ్నములుఁ తొలఁగించుట, అడ్డంకులఁ ద్రోసివేయుట.

విఘాతి నం విశ (న్ నీ న్.) 1 తొలఁగించువాఁడు, నివారకుఁడు 2 నశింప జేయు వాఁడు, నాశకుఁడు.

విఘాతించే నం స క్రి. 1 చంపు, సంహరించు

మ. మేదినికిన్ భారముడింప దైత్యుల విఘాతింపంగఁ గ్రీడార్థమై జనియించెన్ భవదీయ సూనుఁడు.. హరి. పూ. 6. 15.

2 చెఱుచు (శ ర.)

విఘూర్ణితము నం. విశ. (అ. ఆ అ) విశేషముగాఁ ద్రిప్పబడినది. (కన్న)

విఘృష్టము నం విశ (అ ఆ అ) 1 మిక్కిలి యొరయఁబడినది 2 మిగుల నూఱఁబడినది, మిక్కిలి మర్దింపఁబడినది 3 ఎక్కువగా రుద్దఁబడినది.

విఘ్నకరుఁడు నం. విశ (అ ఈ అ) అడ్డు పెట్టువాఁడు విఘ్నము గలిగించువాఁడు

విఘ్నకర్త నం. విశ (ఋ ర్త్రీ ఋ) = విఘ్నకరుఁడు

విఘ్నకారి నం విశ. (న్. జీ న్) విఘ్నకరుఁడు

విఘ్నధ్వంసము నం వి అ పుం విఘ్నములు తొలఁగించుట

విఘ్ననాయకుఁడు నం వి అ పుం విఘ్నేశ్వరుఁడు.

విఘ్ననాశనుఁడు నం వి అ పుం విఘ్నేశ్వరుఁడు, గణపతి.

(ఇట్లే విఘ్ననాశకుఁడు)

విఘ్నపడు ఎ. అ క్రి (విఘ్నము+పడు) అడ్డిపోవు, విఘ్నితమగు

క ఆ జోలియేల నిర్మల, బీజహవి స్సుత్ర మేను ప్రీతి నొనర్పం,గా జగతి వఱపునం జెడు, నే జేన్నము విఘ్నపడు 3 యేఁటికివగవన్. భార. అశ్వ. 4 261

విఘ్నము నం. వి. అ. పుం. 1. అంతరాయము, అడ్డంకి, చెఱుపు. 2. శ్రమము, కష్టము 3 కరమర్దము, కలివెచెట్టు. (వాచ)

విఘ్నరాజు నం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గణపతి.

విఘ్నవినాయకుఁడు నం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గణపతి.

విఘ్నహారి నం వి న్. పుం - విఘ్నములు పోఁగొట్టువాఁడు - విఘ్నేశ్వరుఁడు.

విఘ్నితము నం విశ. (అ ఆ అ) 1 విఘ్నములు కలిగినది, ఆటంక పఱుపఁబడినది 2. అడ్డుకొట్టఁబడినది.

విఘ్నేశ్వరవాహనము నం వి. అ. న. ఎలుక.

(ఇట్లే విఘ్నేశవాహనము మొ)

విఘ్నేశ్వరుఁడు నం వి అ పుం గణపతి, ఈశ్వరుని పుత్త్రుఁడు, విఘ్నముల కధిపతి

(ఇట్లే విఘ్నేశానుఁడు, విఘ్నేశుఁడు. మొ)

విచ(చి)కిలము నం వి అ పుం 1 ఒక జాతి మల్లె. (వృ వి) 2 మదనవృక్షము, ప్రుంగచెట్టు.

విచక్షణుఁడు నం విశ. (అ ఆ అ) 1 సూక్ష్మదృష్టిగలవాఁడు, దూర దృష్టిగలవాఁడు, వివేకశాలి 2 బుద్ధిమంతుఁడు 3 నిపుణుఁడు, నేర్పరి. 4 చదువుకొన్నవాఁడు, చదువరి.

వి. అ పుం పండితుఁడు, విద్వాంసుఁడు

విచక్షించే నం స క్రి విమర్శించే దండకము . .

ఇంతింబరీక్షించి బుద్ధిన్ విచక్షించి తన్మాత్రమాయా పరాఘాత జామాత భోగినీ దండకము

విచక్షుఁడు నం విశ (న్) - విచక్షుష్కుఁడు.

1. కన్నులు లేనివాఁడు, గ్రుడ్డివాఁడు. 2 కలవర పడినవాఁడు, విమనస్కుఁడు, దుఃఖతుఁడు.

విచయనము నం వి అ. న 1 వెదకుట. 2. పువ్వులు మొ కోయుట (వాచ)

విచయము నం వి అ పుం 1 అన్వేషణము, వెదకుట 2 పరిశోధనము

విచరించే నం అ క్రి విచారించు, సంతాపపడు.

ఉ హైదరు జంగు పంపున మహాహవకేళికిఁ గోట చుట్టి బాహాదృఢ విక్రమోద్ధతిరయమ్మున సైన్యమువచ్చి నిల్చె నిమ్మేఁది విచారమెట్లు నియమేయ పరాక్రమ రంగరాయ ధాత్రీదయితు స్మరించి విచరించిరి యచ్చటి పెద్ద మానిసుల్. రంగా. 4. 27.

విచరితము నం. వి. అ. న. తిరుగుట, సంచారము.

విచర్చిక నం వి. ఆ. స్త్రీ పామ, చర్మరోగ భేదము, గజ్జి.

విచర్చితము నం. విశ. (అ. ఆ అ) పూయఁబడినది, రాచఁబడినది, రుద్దఁబడినది.

విచలనము సం. వి. అ న. 1. మిక్కిలి కదులుట. మిగులఁజలించుట. 2 మార్గము నుండి తప్పుట, తొలఁగుట. 3. చాంచల్యము, స్థైర్యము లేమి, 4. గర్వము, దురహంకారము.

విచలము సం విణ (అ. ఆ అ) మిక్కిలి కదలువది.

విచలుఁడు సం విణ (అ. ఆ. అ) దురహంకారము గలవాఁడు, గర్వి.

విచారకుఁడు సం వి అ పుం విచారించువాఁడు – 1. పరిశోధకుఁడు, పరీక్షకుఁడు 2 న్యాయాధికారి.

విచారజ్ఞుఁడు సం విణ (అ ఆ. అ) నిర్ణయింప సమర్థుఁడు, తీర్పరి.

విచారణ సం వి. ఆ. స్త్రీ 1 పరీక్ష, పరిశోధనము, సందిగ్ధమైన విషయమును తత్త్వ నిర్ణయమునకై ప్రమాణములతోఁ బరిశీలించుట 2 ఆలోచన. 3. సంశయము, ఎటులును దోఁచనిస్థితి. 4. మీమాంసశాస్త్రము.

విచారణము సం వి అ. న. 1 విచారణ, పరిశోధనము, పరిశీలనము. 2. ఆలోచన. 3. సంశయము, ఎటులును దోఁచని స్థితి.

విచారణీయము సం విణ (అ. ఆ. అ) విచారణ చేయఁదగినది.

విచారపడు మి. అ క్రి (విచారము+పడు) సంతాపించు, చింతిల్లు. (శ. ర)

విచారభువి సం వి ఈ స్త్రీ 1 న్యాయస్థానము, న్యాయసభ. 2. యమసభ, యముని కొలువు

విచారము సం వి. అ పుం. 1. పరీక్ష, పరిశోధనము, సందిగ్ధ విషయమును తత్త్వ నిర్ణయమునకై ప్రమాణములచేఁ బరిశీలించుట. 2. (అభియోగము) విచారించుట, సత్యము తెలిసికొనుటకై సాక్ష్యము మొది వినుట. 3. ఆలోచన 4. వివేకము, యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానము. 5. నిశ్చయము, నిర్ణయము. 6. ఎన్నిక, ఏర్పుకొనుట. 7. సందేహము, ఎటులును తోఁచనిస్థితి. 8. దూరదృష్టి.

విచారముచేయు మి. స క్రి ఆలోచించు, విచారించు.

ఉ. మజ్జన భోజనాదులకు మాపుశయించుటకు వ్యర్థమాయెనుల్, సజ్జనగేహ మొక్కటి విచారముచేసి యొనర్చి వాలిపెన్, సజ్జఁదొఱంగి యచ్చటఁ బ్రసన్నత నిల్పిన లింగమున్ భవా, వజ్జలరాశికుంభజుని భక్తిభజింపఁగఁబోవునంతటన్. కాశ. 4. 86.

విచారశీలుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ) 1. ఆలోచన గలవాఁడు, వివేకి. 2 దూరదృష్టి గలవాఁడు

విచారస్థలము సం. వి. అ న. 1 న్యాయస్థానము 2 యుక్తివాదము, యుక్తియుక్తమగువాదము.

విచారి సం. విణ (న్ ఈ న్) 1. తిరుగువాఁడు, త్రిమ్మరి. 2 తిరుగుబోతు, భోగలంపటుఁడు 3. ఆలోచన కలవాఁడు, వివేకి

విచారించు సం. స. క్రి 1 పరిశీలించు.

వ. . పంచబాణ శరంబులని ప్రమాణంబు విచారించు విరహ పరితాప పరిహరణనిపుణ పురంధ్రీగణంబుల . ఉ. హరి 5. 136.

వ. మత్ప్రసాదంబున నతీతానాగతవర్తమాన దర్శియగుటంజేసి విచారించి పనుపుమనిన. మార్కం. 5. 154

2. పరామర్శించు.

మ. అగ్నిహోత్రమును నిత్యంబున్ విచారింతువే ... శకాం. 4. 8.

3. ఆలోచించు

గీ ఇవ్విధంబునఁ దమతమ యెఱుఁగు తెఱఁగు, లందఱును జెప్పవిని కురునందనుండు, దగ విచారించి కార్యంబు తెగువ గాంచి, యెలమి వారలఁ గనుఁగొని యిట్టులనియె భార. విరా. 3 112

గీ. అమరులట్లోడి వాలఖిల్యాది మునులుఁ, దారు గురునిపాలికిఁ జని దైత్యవరుల, నోర్చు తెఱఁగు విచారించుచుండ వారి, కెలమి మిగుల బృహస్పతి యిట్టులనియె మార్కం. 2. 221.

సం. అ క్రి. సంతాపించు

వ . పుత్త్రి హత్యాది దోషంబును పుత్త్రి విహీనత్వంబును బ్రాప్తంబయ్యెనే యని విచారించి ... కాశ. 2. 62.

విచారితము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) 1. ఆలోచింపఁబడినది. 2. పరిశోధింపఁ బడినది, పరిశీలింపఁబడినది. 3. నిశ్చయింపఁబడినది, పరీక్షింపఁబడినది, నిర్ణయింపఁబడినది. వి. అ. న. ఆలోచన.

విచార్యము సం. విణ. (అ అ అ) విచారింపఁదగినది.

విచి=వీచి సం వి. ఈ. స్త్రీ. తరంగము, అం. (వాచ)

విచికిత్స సం వి ఆ స్త్రీ. 1 సంశయము, నిశ్చయములేమి. 2. తప్పు.

విచితము సం. విణ. (అ ఆ అ) వెదకఁ బడినది, పరిశోధితము, పరిశీలింపఁ బడినది.

విచితి సం వి ఇ స్త్రీ 1 అన్వేషణము, వెదకుట 2 పరిశోధనము, పరిశీలనము.

విచిత్ర సం వి ఆ. స్త్రీ తెల్లదుప్పి

విచిత్రకము సం వి అ పుం వృక్షవిశేషము, కొండరావిచెట్టువంటి యొకచెట్టు

న ఆశ్చర్యము, వింత

విచిత్రదేహము సం. విణ. (అ ఆ అ.) మనోజ్ఞమైన (ఇంపైన) దేహముగలది

వి అ పుం మేఘము, మబ్బు

విచిత్రము సం విణ (అ. ఆ. అ) 1. ఆశ్చర్యకరమైనది, వింత యైనది. 2. కర్బురము, నానా వర్ణములు కలది. 3. వివిధము, పలువిధము లైనది. 4. మనోహరము, ఇంపైనది 5. చిత్తరువుగా వ్రాయంబడినది, ఆలేఖ్యము.

వి అ. న 1 శబలవర్ణము, చిత్ర వర్ణము. ఆశ్చర్యము, వింత. 3.ఒకానొక యర్థాలంకారము.

విచిత్రవీర్యుఁడు సం వి అ పుం చంద్రవంశపు రాజు (శంతనునికి సత్యవతి యందుఁ బుట్టిన వాఁడు భీష్ముని తమ్ముఁడు ధృతరాష్ట్ర పాండు రాజులితని పుత్రులు)

విచిత్రాంగము సం. విణ (అ ఆ ఈ. అ.) చిత్రవర్ణమయిన శరీరముగలది

వి అ పుం 1 నెమిలి. 2. పెద్దపులి.

విచిన్వకము సం వి అ పుం 1 వెదకుట, అన్వేషణము 2 పరిశోధించుట, అన్వేషణము. 2. పరిశోధించుట.

విచిన్వకుఁడు సం. వి అ. పుం. వీఁరుడు.

విచీర్ణము సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఆక్రమింపఁబడినది. 2. ప్రవేశింపఁబడినది.

విచేతనము సం విణ. (అ. అ. అ.) 1. చైతన్యము లేనిది, ప్రాణము లేనిది, చచ్చినది. 2. జడము, మొద్దుబారినది.

విచేతనుఁడు సం. విణ (న్) 1 చెడ్డమనస్సు గలవాఁడు, ఒరులకుఁ జెడుగు కోరువాఁడు 2 విరుద్ధమయిన చిత్తముగలవాఁడు అవివేకి, మూర్ఖుఁడు 3. దుర్మనస్కుఁడు, దిగులొందిన మనస్సు గలవాఁడు.

విచేష్ట సం వి ఆ స్త్రీ, 1 ప్రయత్నము, పూనిక, ఉద్యమము 2 ప్రవర్తనము, నడవడి, 3 నడక, గమనము

విచేష్టించు సం స. క్రి మిక్కిలి చేష్టించు మిక్కిలి చేష్టలుగలదానినిగాఁ జేయు

సీ పురుషోత్తముం డెల్ల భువనంబులును దాన యఖిల భూతాత్ముఁడై విహార, లీల విచేష్టించు భార ఉద్యో 2 138

విచేష్టితము సం విణ (అ ఆ అ) 1. చేష్టాశూన్యము చేష్ట లుడిగినది 2. యత్నింపఁబడినది 3 పరీక్షింపఁబడినది, పరిశోధింపఁ బడినది. 4 తప్పుగా చేయఁబడినది.

వి అ న 1. కృత్యము, పని 2. పూనిక, యత్నము. 3. కుట్ర, తంత్రము 4. అభినయము 5 వ్యాపారము, పని, చేష్ట. 6 తంత్రము, కుట్ర.

విచ్చ వి నాలుగు వ్రేళ్లకుఁ జుట్టితీసిన నూలిచుట్టు. (శ. ర. ప్రా.)

విచ్చేఁబాలు అ క్రి (విచ్చన్+పాలు స్వార్థమున) పాలు, విచ్చు

సీ జంతమయూరమా యింత గర్వాంబఁజే విటిసిమై పొలలెత్తి విచ్చఁబాలు కలువాయి. శ 14

విచ్చలవిడి వి 1 స్వాతంత్ర్యము. స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి.

క ఎచ్చోటనైన నధనుఁడు, విచ్చలవిడి నుండు లేదు వెలి పించుకయున్ భార శాం. 4. 36

చ. . . విచ్చలవిడి నీకునాతనికి సంగతి చేకులు ... దశకు. 7. 76.

క. అచ్చుగఁ బ్రయాగలోపల విచ్చలవిడిఁ దనదు మేను విడిచిన మనుజుం, డొచ్చెల్ల యేమి చెప్పుదుఁ, జెచ్చెఱఁ గను నిష్ట కామ్య సిద్ధి ధరిత్రిన్. భోజరా. 1. 182.

2. స్వేచ్ఛ.

వ. .. చందురుండు కందర్ప దిగ్విజయస్ఫూర్తియుం బోని యచ్చవెన్నెల విచ్చలవిడింగాయఁ దొడంగె ... కాశీ. 3. 23

వ. ... విచ్చలవిడిం దిరుగుబోటులును . సీలా. 3. 10.

క్రి. విశ. నిరాటంకముగా.

వ. . ఆకృశాంగి మరల కన్నుదామరలు విచ్చి విచ్చలవిడి వెడలెడి యశ్రుజలధారా ప్రవాహంబులు చెక్కుటద్దంబులపై జాలువాఱ .. ఉ. రా 6. 276.

విచ్చేలు వి. విచ్చేలవిడి

ఉ. అచ్చర మచ్చెకంటులకునై కడు హెచ్చిన మచ్చరంబుతో విచ్చలుగాను మెచ్చుగు వివేకము తెల్లను వెచ్చఁ బెట్టి వీరిచ్చటదొమ్మి గూడి కలహించిన తెరుగదేలఘట్టు నీ రచ్చల నొంపఁగా వలయు రాయని యింద్రుఁడుచే యమర్చుచున్ అహల్యా. సం. 1 109.

విచ్చేవిచ్చేలు అవ్య. యథాయథలు. (శ. ర బ్రా.)

విచ్ఛాయ వి. (సం. విచ్ఛాయా) రత్నదోష విశేషము. (శ. ర)

విచ్ఛికము విశ. దుష్టము

తే. కక్కసవు వంకగోరులఁ ద్రొక్కి త్రొక్కి, కఱకుముక్కున నందంద కఱచికఱచి పూన యొకటయుఁ బోఁగువఁ బొందనీక, చెరిపె ముత్యాల పేరు విచ్ఛికపుఁబులుఁగు. పాండు 4. 239.

విచ్చిలు(ల్లు)=విచ్చె అ క్రి (√ విచ్చె) విడిపడిపోవు

శా విచ్చిలెం, గోలంబుల్ బెదరెంజమూరుగణ మాక్రోశించెఁ బంచాస్యముల్ తాలాంకావరజుండు మందరమహా ధాత్రీ ధరంబెత్తినన్ హర. 6 46.

విచ్చే అ. క్రి. 1. (పుష్పాదులు) వికసించు, విడుచు.

క. అచ్చైనవాసతోడను, విచ్చవడక మొనసి తుదిని పేకెత్తివడిన్, నిచ్చెంబంపక ముకుళము. చెచ్చెరమఱి నువ్వుఁబువ్వు స్నేహం బూనెన్. రసి, 2 85.

చ. వరుఁడిక నేమిసొమ్మడుగ వచ్చెనటంచును నల్గుచాన నా, నరసకటాక్షబాణములఁ జల్లగనుల్లము విచ్చఁజాడ నా చరణ సమీపభూము లకుఁ జయ్యనఁజేరఁడె యేమి సేతు సుందరులకు నాథుఁడింతదయ దప్పిన నేమగు వామలోచనా. గంధ. 1 81

చ .. కైశికము రేవఁ బ్రభాతశశాంకు మోప వి,చ్చినవవహల్ల కాశిఁగయిసేసి .. ఆము. 2. 16

ఉ క్రచ్చుఱఁ బారిజాత లతికావనదేవత జంభవైరిపై, మచ్చికఁ గూర్పఁగా నవసుమ ప్రకరంబుల వేల్పుఁజేటలో, విచ్చిన పైడితామరల వెంబడివచ్చిన కమ్మగాడ్పులన్ మెచ్చులరీతిఁ గోకిలసమీరణ దీవనలిచ్చె నొప్పుగన్. హర. 6 10.

2 చీలు, భేదిల్లు.

క. చొచ్చి చతురంగవితతులు, విచ్చునటులు సేయుటయును విప్పచ్చుఁడు వేవచ్చితల పడినఁ బురికొని, యచ్చట నిరువాఁగునట్ల లాడంబోరెన్ భార భీష్మ 2. 394

క. తరువాకటి పెటికిలాంగల, ధరుఁడుద్ధతిఁ బూంచి హయరథ ద్విపసుభటో, త్కరముల బ్రుగ్గింపఁగన, న్నెరవులు విచ్చుటయు మేదినీధరుఁ డలరెన్. హరి ఉ 3 93.

3 విరియు, విడిపోవు.

సీ సంపారజీమూత సంఘంబు విచ్చునే చక్రిదాస్య ప్రభంజనము లేక .. భాగ 7. స్కం. 172

చ. ఖురముల నేలఁద్రవ్వుచు వకుంరితవాల సమీరణంబులన్, విరవిరఁబోయి మేఘములు విచ్చ విషాణము లొడ్డికొంచు దు,స్తరతరమూర్తియై వృషభదైత్యుఁడు .. భాగ 10. స్కం పూ. 1142

చ. తెలతెలవాఱెఁ దూర్పువలుదిక్కులవిచ్చెఁ దమంబుపతులుం, గలకలఁ బల్కె.. బిల్హ. 3 183.

వ. ... జవ్వనంపుఁ గ్రొవ్వుననివ్వటల్లి మవ్వంపువాతెఱలు విచ్చనవ్వు ... పరిచారికా సహస్రంబును గూఁతునకు సరణంబుగా నిచ్చి మఱియును... మనుచ. 5. 101.

4. నశించు.

శా. తీవ్రతరాంగసంభవ శరశ్రేణీవిదాహ వ్యథల్, వివ్వం దీరని భక్తితో హృదయమావిర్భూత మోదంబునన్, నవ్వందీఁగయుఁబోలెఁ జూడ్కులొదవన్ నక్కీరుఁడుత్కంఠతన్ కాళ. 3. 180.

5. బ్రద్దలగు, ప్రీలు.

మ ధరఖర్వాటుఁ డొకండు సూర్యకర సంతప్త ప్రధానాంగుఁడై, త్వరతోడం బఱువెత్తి చేరి నిలిచెం దాళద్రుమచ్ఛాయఁద,చ్ఛిరముం దత్ఫల పాతవేగమున విచ్చెన్ శబ్దయోగంబుగాన్. భద్ర. 1. 85

6. వికలమగు.

క జనులెట్టిది శత్రువిధం,బని చెప్పుదు రట్టిచంద మారయఁగా దుర్జముఁడ వగుసీకు వాయెడ, వినుముకలిగె దీనమనసు విచ్చెంగుటిలా భార కర్ణ. 2. 104

7. తెఱచియుండు

ఉ. ఏమఱుపాటఁ జూచినను నేటితటంబున దానకాంతఁబే, రాముదపాకుచందమున హస్తము విచ్చియ యుండువానికిన్ . కాశీ. 7 234.

స క్రి 1 విప్పు, విడఁదీయు

వ. విన్నపంబుచేసి తమతెచ్చిన విద్వస్తోపకరణంబులు విచ్చిచూపి . ఉ హరి 1 111

వ ... తదలంకార చామరంబులు రెండును విచ్చి పుచ్చుకొని ... కళా. 1. 160.

2. విరియఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

చ. పతిఁగని .. వీక్షణా,యతసితదీధితుల్ గల యనద్రిజ విచ్చెమహేశుమీఁద .. కు. సం. 7. 901.

క. ఎఱకలు విచ్చుచుఁదుండము, తెఱచుచు ... భార. ఉద్యో. 3. 301

క అచ్చటనచ్చట నిడుపుగ, విచ్చిన గుసుమాస్త్రు శాస్త్రు వేదుల మనముల్, మెచ్చించుఁదెరల మంజిడి, పచ్చడములు చతురశీతి బంధంబుల తోన్ నైష 7. 155

8 తెరచు.

చ వెడవెడఁగన్ను మూయుఁ గనువిచ్చు నగుందల యూఁచు ... పారి. 1. 101.

ఉ. .. ఇంక న్నాహారము గమ్మనాకని గుహానదృశంబగు నోరువిచ్చినన్ ... భా రా. సుం 48.

4 వికసింపఁజేయు

చ అనవిని మోము విచ్చుచు మురాంతకు నిట్లనుఁ గుంతి పాండు నందనులకుఁ దండ్రియు నగురువు దైవము నారయ నీవకావె . భార. ఉద్యో 3 207.

గీ. నవ్వినట్లల్ల విచ్చెఁ, గలయ మూఁతులు కేతకి గహనతతులు .. ఆము 4 94.

5. చీలుచు, భేదించు

క విత్తము సంసృతి పటలము, ప్రవృత్తముకామాది వైరి వర్గంబులనేఁ, డిత్తము చిత్తము హరికిని, జొత్తము నిర్వాణపదము శుభమగు మనకున్. భాగ. 7 249.

వ ఎడయిచ్చిన వజ్రంబును జను మఱుగ్రుచ్చి వెనువిచ్చి చనలేక యచ్చటనే యున్నన్ ... దశా. 2 433.

6 విడిచిపెట్టు, త్యజించు

ఉ. సోరణగండ్ల రాఁగొదమ చుక్కలు పట్టనతుల్కవాటముల్, చేరుప ... ప్రొద్దువోఁ,గా రతిడస్సిగాడ్పులకుఁ గాఁదెఱవం జను విచ్చి మేడలన్. ఆము. 2 13

7 విడఁగొట్టు, తొలఁగించు.

సీ పాలిండ్లు గదలంగఁ బసపు బయ్యెద విచ్చి నచలాధిపతి కూర్మియాఁడు బిడ్డ . కాశీ. 2. 52.

విశ. చీలినది, విడిపోయినది, విదారితము.

సీ. ... శ్రోత్రపుచ్ఛటలు విచ్చుగ రచించితి సూక్తి నైపుణి జ్ఞాన చింతామణి కృతి .... ఆము. 1. 18.

వి. వికాసము.

సీ సకల వత్త్వపురాణ సారాంశముల హెచ్చు కైవల్యరమచేతికల్వ విచ్చు .... ఘటికా. 1 140.

జ . విచ్చఁబాఱు, విచ్చిలు, విచ్చుకత్తి, విచ్చుకొను, విచ్చుటాకు, విచ్చునొగ్గ.

విచ్చుకత్తి వి. (విచ్చు+కత్తి) ఒఱ దూసిన కత్తి.

చ. వెలువడి యొప్పుదెప్పు డరి వీరులఁ దాఁకు
దమించు విచ్చుక,త్తుల బెడఁగుం దళత్తళలతోఁ
దనముందట వచ్చుదేవ వీ,రులకును జేయి వీచు
టయు రోసముతోఁ జని దైత్యవీరులం, దలపడి
రా సురాసురులు దార్కొని రుగ్రతరాగ్ర
హంబునన్ ఉ రా 4 290.

మ. మొనకు న్వచ్చిన విచ్చుకత్తులసివే ముస్తీదు
మేల్ రౌతులం,దుసుమాడంగము గల్గిపార్శ్వ
మున యందుం గ్రమ్మి నశ్వంబులం, దనబల్లె
మున్గనఁ గ్రుమ్మి క్రమ్మఱుచు వెన్కన్ దార
సిల్ జోదులన్, గని దూరంబు దొలంగఁ
జేయుఁ బటు దోర్గర్వం బఖర్వంబుగన్ కృష్ణ
3 34.

సీ .. విచ్చుకత్తుల వారు వెంటరా నందలంబున
నిబ్బరంబుగాఁ బోవ నిచ్చు . కువల 5 9

విచ్చుకొను స క్రి (విచ్చు+కొను) విప్పుకొను

క. వచ్చినఁ బోడఁగాంచి పెనల్, విచ్చుకొని కడుం
దలఁకి విసదారిగముల్, విచ్చునొ్మగ్గయి కడ
లకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచెఁ గట్లు వీడెం బజేకున్
అ. రా. యు 163.

విచ్చుటాకు వి (విచ్చు+ఆకు) 1. కర్ణపత్రము, చెవ్వాకు.

సీ. ... విచ్చుటాకు చెవ్వాకన వెలయుఁ గర్ణపత్ర
నామంబు అం. భా 2. 148

2 విరిసిన యాకు.

సీ. బలితంపు విచ్చుటాకుల దుద్దుఁ గమ్మలు విద్దెపుఁ
జెక్కుల నీడఁ జూడ క్రీడా 101.

విచ్చునొ్మ(మొ)గ్గ విణ (విచ్చు+మొగ్గ).

1 చెల్లాచెదరైనది

క వచ్చినఁ బోడఁ గాంచి పెనల్, విచ్చుకొని
కడుం దలంకి విసదాలిగముల్, విచ్చునొ్మగ్గయి
కడలకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచెఁ గట్లువీడెం బజే
కున్. అ. రా. యు. 163

శా. ... విచ్చునొ్మగ్గ విరాలి మొగ్గయగుచున్
విచ్చేసిరయ్యంగవల్ తపతీ. 4 69.

చ... భ్రమర్భ్రోళి యింతయు విప్ప విచ్చు మొ,గ్గయి
మఱిపాసిపోదురు సమస్త దిశాగతులైన యధ్వ
గుల్ ... ఆము. 4. 131.

మ. కరుణం బ్రోచిన మిత్రుఁడేఁగెను గళంకం
బు ను చెల్లవ్వుడున్, గురువిద్వేషీ నిశాచరుండ
మరులోకుల్ నిందగావించు ని,ష్ఠుర తాపుండరు
చేఱఁ గీడ్వఁబడునంచున్ విచ్చు మొగ్గచనెన్,
జరితార్థాత్మకళత్ర వృత్తమగుచున్ జక్రద్విజ
వ్రాతముల్ భోజసుతా 5 10.

సీ .. ముచ్చు చేరువులకు విచ్చు మొగ్గ కళిజ
3. 81

వి 1 విరియుమొగ్గ. 2 చెల్లాచెదరగుట

సీ . ఎలమిఁ బొల్చగు యూథికలకు సంతలకూట
ములకును మఱి విచ్చుమొగ్గలొదవె ఆము
4 123

(పై రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

విచ్చేయు = విజయముచేయు అ. క్రి 1 (పూజ్యులు) వచ్చు

శా. . నిర్వాణదాన క్రియా,శీలుండైన పరా
శరాత్మజుఁడు విచ్చేసెం గృపాలోలుఁడై. భార
ఆశ్వ 3 147

శా . వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు గరుణన్ విచ్చేసె
నచ్చోటికిన్ .. హరి. ఉ. 9. 17

క. విచ్చేయుము తల్లికడుపు వెడలిముకుందా.
భాగ 10. 101.

2. (పూజ్యులు) వెళ్లు, పోవు

క. ఆసమయంబున దైత్య మ,హాసంయమి యేఁగు
దేర నర్ఘ్యాదివిధుల్, చేసి వసున్నపతి యొటు
వి,చ్చేసెదవు మునీంద్ర నాకుఁ జెప్పుమటన్నన్.
వరాహ 2 5

మ అడుగ న్నిమ్ము వరంబు వేగమ యహల్యా
జార విచ్చేయ నా, కుడురాజార్ధవిభూషణుండు
వరమీనున్నాఁడు యుష్మాదృశుల్, బడుఁగు
ల్వాంఛిత మీ సమర్థులై కాశీ 4 50.

సీ . పరమేశుఁ డతని సద్భక్తికి మదిమెచ్చి కల
లోన నొకనాఁడు గదిసి వరము, తే. వేఁడికొను
మన్న నిరువుర వేఁడె సుతుల, శివుఁడు నిచ్చితి
నంచు విచ్చేసె నంత. ఉ. హరి 4. 7.

3. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

తే రమణి హృదయంబునను మహారాజ వీవు,
గరిమ విచ్చేసియుండిన కారణమున, దీని వక్షో
రుహంబు లాలోన నుండ, నెడము లేకున్న
మరికదా వెడలెవెలికి. నైష. 8. 66.

4 కూర్చుండు.

క నిచ్చలు లోపలికాంతలు, మచ్చికఁ దన తోడ
నాడుమాటలు నాకున్, ముచ్చటలు సెప్పు
మెల్లన, విచ్చలవిడిఁ దొడల మీఁదవిచ్చేసినృపా
భాగ. 1. 371

ద్వి. ఇంతకంటెను భాగ్య మెయ్యది యనుచు,
సంతసం బొదవ బజారంబు మీఁద, విచ్చేసి
యుండిరి ద్వి. పరమ 2. (చి ని.)

విచ్ఛంద(క)ము సం వి అ పుం. ఈశ్వర గృహ భేదము, అనేకభూమి కలుగు మేడ

విచ్ఛర్దకము సం వి అ పుం. = విచ్ఛందము.

విచ్ఛర్దనము సం వి అ న క్రక్కుట

విచ్ఛర్దితము సం విశే (అ. ఆ. అ.) 1. క్రక్కఁబడినది, బహిష్కరింపఁబడినది 2 అశ్రద్ధ చేయఁబడినది, నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది. 3. విడువఁబడినది, త్యజింపబడినది. 4 చెఱుపఁబడినది. 5. క్షీణింపఁ జేయంబడినది.

విచ్ఛాయ వి. రత్నదోష విశేషము.

క. తనజాడ మెరుగు వెలుగును, దనరక మలివంబు
వెలయు దనకాంత వేలు, న్మణి విచ్ఛాయయు
మేదిని, నౌనరఁగ విడుచుదురు దీని ధీయుతు
లెన్నన్. రత్నపరీక్ష, 63. ప

(ఈ పద్యమందు గణభంగమును విశ్రమభంగమును గలవు)

విచ్ఛాయము సం. విశే (అ ఆ. అ) పాలిపోయినది, వివర్ణమైనది, కాంతిలేనిది

వి అ పుం. ప్రశస్తమైన కాంతిగల రత్నము.

న. పక్షులగుంపు నీడ.

విచ్ఛిత్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1. నఱుకుట, తునియఁ జేయుట, పగులఁగొట్టుట చీల్చుట. 2. విభజించుట, వేఱుచేయుట. 3 కనఁబడకపోవుట, లేకపోవుట. 4. ముగియుట, సమాప్తి. 5. రంగులతోఁగాని సుగంధి తైలములతోఁగాని శరీరము పూయుట, మైపూఁత లలఁదుట 6 (ఇల్లు మొ. వాని) హద్దు 7 పద్యపాదమునందలి నిలుపు చోటు, విరతి. 8 వస్త్రములు నగలు సమృద్ధిగా లేకున్నను శరీర సౌందర్యము చేతనే మిక్కిలి యొప్పిదమును దోఁపఁజేసెడి స్త్రీల శృంగార చేష్టా విశేషము.

విచ్ఛిన్నము సం విశే (అ. ఆ అ.) 1. నఱకఁబడినది, ముక్కలు చేయఁబడినది. 2 చీల్పఁబడినది, పగులఁగొట్టఁబడినది,విభజింపఁబడినది 3 నిషేధింపఁబడినది, ఆటంకపఱుపఁబడినది 4 అంతమొందినది, ముగిసినది. 5. చిత్రచిత్రముగాఁ జేయఁబడినది. 6. దాఁచఁబడినది. 7. సుగంధి తైలాదికములతో పూయఁబడినది. 8. వంపఁబడినది 9. కుటిలమైనది.

విచ్ఛురితము సం విం. (అ ఆ. అ) 1. కప్పఁబడినది, ఆచ్ఛాదితము. 2. కాఁపఁబడినది, స్థగితమైనది. 3 పూయఁబడినది, రాచఁబడినది, రుద్దఁబడినది

విచ్ఛేదనము సం. వి. అ. న = విచ్ఛేదము.

విచ్ఛేదము సం. వి అ. పుం 1. ముక్కలుగాఁ జేయుట, నఱుకుట. 2. విభజించుట, వేఱుపఱుచుట 3 పగులగొట్టుట. 4. విఘాతము, ఆటంకము 5 ఆఁగిపోవుట, అంతమగుట 6. తొలఁగించుట, నివారణము. 7. విరోధము, పగ. 8. గ్రంథ భాగ విశేషము 9. అవకాశము, తెఱపి, విరామము. 10. వంశపరంపర యొక్క భంగము, వంశ మంత మగుట

విచ్ఛేదించు సం. స క్రి. ఖండించు

శా. సేనానిం బదహస్తమస్తములు విచ్ఛేదించి
మోదించినన్ . జై. 6. 141

విచ్యుతము సం విశే (అ ఆ. అ.) 1. భ్రష్టము, జాఱిపోయినది. 2. భ్రష్టముగాఁ జేయఁబడినది, తొలగింపఁబడినది 3 (మంచి మార్గము మొ వాని నుండి) తప్పినది, తొలఁగినది 4. పక్కుకట్టి రాలిపోయినది.

విచ్యుతి సం. వి ఇ. స్త్రీ 1. భ్రష్టమగుట. పడిపోవుట, జాఱుట, విడిపోవుట 2. క్షయము, క్షీణించుట, నాశము 3, (మంచి మార్గము నుండి) తొలఁగిపోవుట. 4. చెడిపోవుట (గర్భ విచ్యుతి మొ)

విజననము సం వి అ న 1 ప్రసవము. 2. ఉత్పత్తి, పుట్టుక.

విజనము నం. విశే (అ. అ. అ) జనులు లేనిది, ఏకాంతమైనది, నిర్జనమైనది
వి. అ. న నిర్జనప్రదేశము, రహస్యస్థలము.

విజన్ముఁడు నం విశే (న్) వి పుం జారజుఁడు, పరపురుషుని వలన జన్మించినవాఁడు

విజపిలము నం వి. అ. న బురద, పంకము (హ ది)

వి(ష్కి)జము నం. వి. జ్. పుం 1. పక్షి 2. పాచిక.

విజయ నం. వి అ స్త్రీ 1. దుర్గ. 2 దుర్గ యొక్క పరిచారికురాండ్రలో నొకతె. 3. విశ్వామిత్రుఁడు రాముని కుపదేశించిన విద్య 4 ఆశ్వయుజ శుక్ల దశమి. 5 గంజాయి చెట్టు. 6 ఉసిరిక చెట్టు 7. వావిలి చెట్టు 8 మంజిష్ట (వృ వి) 9 ఒక జాతి జమ్మి. 10 నెల్లి చెట్టు 11. విజయద్వాదశి, శ్రవణ నక్షత్రముతోఁ గూడిన శుక్లపక్ష ద్వాదశి.
శ్లో. యదాతు శుక్ల ద్వాదశ్యాం, నక్షత్రం శ్రవణం భవేత్, తదాసాతు మహాపుణ్యా, ద్వాదశీ విజయాస్మృతా.

విజయం(యము)చేయు మి. అ క్రి (విజయము + చేయు.) 1 వచ్చు, విచ్చేయు.
శ్లో. భవేద్విజయ తశ్చేయు,ర్గతా కర్తృప్రపూజనే, మోరఖండో భవేద్బిందుర్వాత దంతస్యవేం విచౌ. (చి ని)
క. పాయక పెక్కుతపంబులు, సేయు తపోనిధుల కైనఁ జేర నశక్యం, బియరద మెక్కి విజయం, చేయుము జగతీశ తడవు సేయక యనినన్ విక్ర 2 79
మ. అజరుద్రుల్గని పోరు చూచుటకొ యీ యాదాయ మాశించియో, విజయం చేసితి రయ్య మీరిచటికిన్ వేవేగ విద్వన్మణీ .. కళు 5. 155.
క వినుఁ డిఁదగుసంబంధవు, లెనయికఁగని మోచి తెచ్చి యిచ్చెనవరె చు,ల్కని నరులుగాన మా పుర,మునకు స్వజయంబు సేయఁ బుత్రిక నిత్తున్. అము. 7 56.
2. పోవు, అరుగు
క. మనలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ రాక యనుష్ఠా,నసమయమయ్యె నభో మ,ధ్య సమీపంబునకుఁ దరణి యరదమువచ్చెన్, మ విజయం చేయుఁడు నావుడు న్నుమలు .... నిర్వ 7 135.
వ అని వినుతించి గరుత్మంతుండు దేవా యేను నీ తలంపులోనివాఁడ . ఇదె యాయితం బైతినెక్కు మెక్కడ విజయం చేసెద వక్కడ నడిచెద ననిన హరి ఉ 8 64
సీ ఆత్మ పట్టణమున కతివఁ దోడ్కొని విజయంబు చేసెను మహోహర్షమొప్ప ... అము. 7. 71

విజయంతుఁడు నం వి అ. పుం ఇంద్రుఁడు. (చూ. వైజయంతము)

విజయకుంజరము నం వి అ పుం పట్టపుటేనుఁగు, రాజు అధిష్ఠించెడి యేనుగు, యుద్ధమున నుపయోగపడెడి యేనుఁగు.

విజయచ్ఛందము నం వి అ పుం ఏనూఱు పేటలు గల హారము,

విజయడిండిమము నం వి అ. పుం ఢక్క, ఒక విధమగు చర్మవాద్యము (ఇట్లే విజయమర్దలము మొ)

విజయదశమి నం వి ఈ స్త్రీ ఆశ్వయుజమాసశుక్లపక్షదశమి

విజయము నం వి అ పుం 1 జయించుట, గెలుచుట 2 జయము, గెలుపు 3 దేవతా విమానము, దివ్యరథము. 4 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకానొకటి

విజయసప్తమి నం వి ఈ స్త్రీ ఆదిత్యవారమున వచ్చిన శుక్లపక్ష సప్తమి.

విజయసిద్ధి నం వి ఇ స్త్రీ గెలుపునొందుట.

విజయి నం వి న్ పుం జయశీలుఁడు, గెలుపునొందినవాఁడు

విజయించు నం న క్రి గెలుచు
ద్వి వెనఁ గౌరవుల నేను విజయింప లేమి, వసుధేశుఁ డేల యెవ్వరు నెఱుంగుదురు .. ద్వి. భార. విరా 4. 82 పా

విజయుఁడు నం వి అ పుం 1 అర్జునుఁడు 2 యముఁడు 3 విష్ణుని ద్వారపాలకులలో నొకఁడు

విజయేశుఁడు నం వి అ పుం శివుఁడు.

విజయోత్సవము నం. వి. అ పుం విజయ దశమి నాఁడు దుర్గాప్రీతికై చేసెడి యుత్సవము.

విజరము నం విణ (అ ఆ అ) ముదిమి లేనిది 1. ప్రాయమున నున్నది. 2 నూతనము, అభినవము.
వి అ. న (అకు మొ వాని) కాఁడ.

విజల్పము నం. వి అ పుం 1 ప్రేలుట, వదరు, వ్యర్థసంభాషణము. 2. మాట, సంభాషణము 3. కోపవాక్యము

విజల్పితము నం విణ (అ ఆ అ) 1. పలుకఁబడినది, చెప్పఁబడినది 2. ప్రేలఁబడినది, వదరఁబడినది.

విజాత నం వి ఆ స్త్రీ పిల్లలఁ గన్న స్త్రీ

విజాతి నం వి ఇ స్త్రీ. 1 భిన్నజాతి, వేరుజాతి. 2. మాఱురకము, వేఱువిధము

విజాతీయము నం. విణ (అ. ఆ అ.) 1 భిన్నజాతులకు సంబంధించినది, వేర్వేఱు విధములు గలది 2 భిన్నజాతికి (వర్ణమునకు) సంబంధించినది 3. సంకరజాతికి సంబంధించినది

విజాతీయుఁడు నం విణ. (అ ఆ. అ) వేఱుజాతికిఁ (వర్ణమునకు) చెందినవాఁడు, అన్యజాతివాఁడు, భిన్న ధర్మావలంబి.

విజాతుఁడు నం విణ (అ ఆ. అ) 1 నీచముగాఁ బుట్టినవాఁడు, పరపురుషునివలనఁ బుట్టినవాఁడు జారజుఁడు. (వాచ) 2. పుట్టినవాఁడు. 3. రూపాంతరము నొందిన వాఁడు.

విజానత్ నం విణ. (త్) = విజ్ఞుఁడు (దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు సమాన పూర్వపదముగానే ప్రయుక్తము)

విజిగీష నం. వి ఆ. స్త్రీ 1 జయింపవలె ననెడి యిచ్ఛ. 2 స్పర్థ, పోటీ, ఒకనిని మించవలెననెడి యిచ్ఛ 3 పొట్ట పోసికొనుటకై నింద్యమైన కృత్యమునఁ బ్రవర్తించుట (వాచ.)

విజిగీషువు నం. విణ (ఉ) 1 జయించవలెనని కోరువాఁడు, జయాభిలాషి 2 ఒకనిని మించవలెననెడి కోరిక కలవాఁడు 3 పొట్ట పోసికొనుటకై నింద్యమైన కృత్యమునఁ బ్రవర్తించువాఁడు
వి. ఉ. పుం 1 వీరుఁడు, యోధుఁడు 2 ప్రతిస్పర్థి, ఎదిరివాఁడు, శత్రువు.

విజిత నం. వి ఋ పుం. 1. నిర్ణయించువాఁడు. 2. భాగస్వామి, పాటాధారు.

విజితాత్ముఁడు నం విణ. (న్) తన్నుఁ దాను లోఁబఱుచుకొనినవాఁడు, తన యాత్మను స్వాధీనపఱుచుకొన్నవాఁడు

విజితి నం వి ఇ స్త్రీ విజయము, గెలుపు

విజితుఁడు నం విణ (అ ఆ అ) జయింపఁబడినవాఁడు, లోఁబఱుచుకొనఁబడినవాఁడు.

విజిన(ల)ము నం వి అ పుం న. సరసవ్యంజనము. పలుచని పులుసు

విజిహ్మము నం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి కుటిలమైనది, మిగుల వంకరయైనది

విజిహ్ముఁడు నం విణ (అ ఆ అ.) మిక్కిలి కుటిలుఁడు, మర్యాద లేనివాఁడు, ఆర్జవ హీనుఁడు.

విజులము నం వి అ పుం. బూరుగుచెట్టు ("శాల్మలీకందము" అని రా ని)

విజృంభణము నం వి. అ న 1. ఆవులించుట, ఆవులింత, జృంభ 2. (పుష్పము) విరియుట, వికసించుట 3 ప్రదర్శించుట, కనఁబఱుచుట, 4 వ్యాపించుట, వ్యాపనము. 5 వినోదము శృంగారక్రీడ

విజృంభించు నం అ క్రి 1. చెలరేఁగు.
వ ఇవ్విధంబున నమ్మహాదేవిచేత నిజసైన్యంబు నిరవశేషంబైన విజృంభించి యమ్మహిషాసురేంద్రుండు .. తదీయగణంబుమీఁదఁ గవిసి. మార్కం 6 104.
2. వికసించు. (శ ర)

విజృంభితము నం విణ (అ, ఆ అ) 1 ఆవులించినది 2 వికసించినది, విరిసినది 3. ప్రదర్శింపఁబడినది, కనఁబఱుపఁబడినది 4. గోచరమైనది, కనఁబడినది 5 విహరించినది
వి అ. న 1 ఆట, వినోదము 2 ఇచ్ఛ, కోరిక. 3. ప్రదర్శనము, కనఁబఱుచుట 4. కృత్యము పని. 5 ఫలితము

విజ్జన(ల)ము = విజినము నం వి అ న 1. వ్యంజన విశేషము, పలుచని పులుసు మొదలైనవి 2 బాణము.

విజ్ఝు వి. తన్నుకొనుటయందగు ధ్వని కనుకరణము
సీ. .. చంపకప్రసవవాసన సోఁకి తొలఁదేఁటి కూలి విజ్ఝునఁ దన్నుకొనియెనేని .. పి శకుం. 3. 190.
సీ. ... పల్యాణములఁ గ్రిందఁ బడినరాహుత్తులఁ గూలి విజ్ఝునఁ దన్నుకొనెడి హరులు జై. భా. 5 192.
సీ. తే విజ్ఝువిజ్ఝునఁ దన్నంగ విడువ రెలమిఁ, గఱకు టంఘ్రుల నిఱికించి గజ్జెగదల, గఱి నెఱినెఱికో లెమ్మకయును విఱుగ, విఱిచె వడిఁ గైజ వౌళ పెద్దవేసడంబు మనుచ. 4. 86
అ క్రి వ్యాపించు, అలముకొను.
సీ కిసలయంబులతోడఁ గెంగేలు దడఁబెట్టి విరులపై నఖకాంతి విజ్ఝరాల్చి ... ఉ హరి. 5.50.
విజ్ఝులము నం. వి అ న దాల్చినచెక్క, లవంగపట్ట.
విజ్ఝులిక నం వి అ స్త్రీ చీమురువాయి, ఒకజాతి గబ్బిలము (రా ని)
విజ్జోడు విఱ (వీడు+జోడు,) 1 జోడుకానిది, సరిరానిది
సీ శ్రుతులు విజ్జోడైనచోఁ దంత్రి బిగువుగాఁ బీడించు గిటగిట బిరుడఁద్రిప్పు ... వైజ. 1. 118
సీ మారేడుబుట్టలో మంత్రాక్షతంబులు పదముల విజ్జోడు పాదరక్షలు .. కుక. 2. 442.
2. ఎడఁబాటు పొందినది
శా. చూడంజాలక మిత్రబాంధవుల విజ్జోడై చనం జేయవో ... కవిరా. 3 131.
(చంద్రోపాలంభనము)
విజ్జోడు(ప)వడు అ క్రి. (విజ్జోడు+పడు) భేదిల్లు, భేదపడు
సీ . శారదావదన ప్రతిబింబాది నామకర్మ కల్పనాకేళిప్రకార మాత్రములైన యన్న దాఖ్యానక్రియాదికములు.
గీ తోడ నెందు నొకింత విజ్జోడువడక, సమమగుట యెట్లొ యను విచారము గలిగియు. కళా. 5. 86.
సీ విజ్జోడుపడ నిడ్డ వెంద్రుకజంటెంబు వలిగుబ్బ పాలిండ్ల కెలఁకు లొరయ ... క్రీడా, 1. 101.
విజ్ఞప్తము నం విఱ (అ. ఆ. అ) 1. గౌరవముతోఁ దెలుపుకొనఁబడినది, మనవిచేసికొనఁబడినది 2. తెలుపఁబడినది
విజ్ఞప్తి నం వి ఇ స్త్రీ. 1 విన్నపము, మనవి, గౌరవముతోఁ దెలుపుకొనుట, ప్రార్థన 2 ప్రకటన, ప్రచురణము. (ఆ ని.)
విజ్ఞాతము నం. విఱ (అ ఆ అ) 1 తెలియఁబడినది, గ్రహింపఁబడినది 2 ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కినది.
విజ్ఞానము నం, వి. అ న. 1 జ్ఞానము, తెలివి, గ్రహణశక్తి 2 ప్రజ్ఞ, సూక్ష్మభేదములను దెలిసికొను బుద్ధి. 3 నైపుణ్యము, నేర్పు 4 లౌకికజ్ఞానము, లోకానుభవమువలనఁ గలిగిన తెలివి (జ్ఞానము = బ్రహ్మజ్ఞానము విజ్ఞానము = తద్వ్యతిరేకజ్ఞానము.) 5. ఉద్యోగము, పని, వ్యాపారము (మే ని.) 6 సంగీతము 7 చతుర్దశవిద్యల జ్ఞానము. 8. (బౌద్ధమతమున) ఆత్మరూపజ్ఞానము
విజ్ఞానస్కంధము నం వి. అ పుం. బౌద్ధమతము నందలి పంచస్కంధములలో నొకటి
(స్కంధములు: రూపస్కంధము, విజ్ఞానస్కంధము, వేదనాస్కంధము, సంజ్ఞాస్కంధము, సంస్కారస్కంధము అని యైదు.)
విజ్ఞానికుఁడు నం విఱ (అ ఆ అ) = విజ్ఞుఁడు.
విజ్ఞానేశ్వరుఁడు నం వి అ పుం యాజ్ఞవల్క్యస్మృతికి మితాక్షరి యనువ్యాఖ్య రచించిన యతి.
విజ్ఞాపకుఁడు నం. వి. అ. పుం 1 విజ్ఞాపన చేయువాఁడు, తెలుపుకొనువాఁడు 2. బోధకుఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు.
విజ్ఞాపన నం వి. అ స్త్రీ 1. మనవి, విన్నపము, ప్రార్థన. 2 తెలుపుట, తెలియఁజేయుట 3 బోధించుట
విజ్ఞాపనము నం వి. అ న = విజ్ఞాపన
విజ్ఞాపించు నం న క్రి విన్నవించు.
వ కంపాపరాధంబుల ననురోధింపక తదుత్తర క్రియలకు ననుమతింపవలయునని విజ్ఞాపింపుమనిన ... హరి. పూ. 9. 169.

మే ... కళ్యాణి నాకూర్మినందన నీ నాత్మఁ దలంచి దేవరకు విజ్ఞాపింప నేతెంచితిన్ వరా. 6 34.

విజ్ఞాపితము సం *విణ* (అ అ అ) 1. మనవి చేయఁబడినది, గౌరవముతోఁ దెలుపఁబడినది 2 ప్రార్థింపఁబడినది. 3. తెలుపఁబడినది 4 బోధింపఁబడినది. బిజ్ఞుకచేయఁబడినది

విజ్ఞాప్యము సం *విణ* (అ అ అ) మనవిచేయదగినది, విన్నవింపఁదగినది

వి అ న మనవి, విన్నపము ప్రార్థన.

విజ్ఞుఁడు సం *విణ* (అ. అ అ) 1 తెలిసినవాఁడు. చదువరి. 2 నేర్పరి, పనివాఁడు

వి. అ. పుం విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు

విజ్వరుఁడు సం *విణ* (అ అ. అ) 1 జ్వరములేనివాఁడు 2 సంతాపము లేనివాఁడు.

విటంక(క)ము సం *వి అ పుం న* 1 పావురపుగూఁడు, కపోతపాలిక 2. పర్వత శిఖరము, కొండకొన.

విటంకితము సం *విణ* (అ అ అ) గుర్తుపెట్టఁబడినది, ముద్రవేయఁబడినది

విటకత్తె మి *వి* వ్యభిచారిణి, వలపుకత్తె

గీ విటునివలె హరి సొగసుగ వేస మెనగఁ, దాల్చి విటకత్తె వలె నుండుతరుణిఁగూడి, పాదుకల మెట్టికొంచు వాప్రథితయజ్ఞ, వాటిఁ జేరంగ జూచుచు వచ్చుచుండె వేం మా 1 126.

విటకాఁడు మి *వి.* విటుఁడు.

గీ తనదుప్రాయంబు నెఱి చక్కఁదనముఁ దానె, కాంచి విటకానిపొంచు కేకారి పొరలుఁ, బట్టఁజాలని తమిదొట్టి గుట్టువిడక, హాళికుని కోడలౌరౌర కాళితోఁడ ఉ. హరిశ్చ 4 18.

విటకాని మౌనిశయ్యం, దటుకునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి తరుణీమణి చెంగట నుండె హారమౌక్తిక, ఘటితంబగు కుందనంపు గద్దియ మీదన్ మురా 107.

సీ. విట నామధేయమౌ విటకాఁడు వేడుక కాఁడు బొజుఁగు నన్నువాఁడు లంజె,కాఁడనఁగ ... ఆం. భా. 2. 116.

విటతటమార్చు స *క్రి* (విటతటము+ఆర్చు).

1 తాఱుమాఱుచేయు

ద్వి విద్వేషవాదుల విటతట మార్చి బస పు. 6 193 పొ. 21 పం.

2 తుత్తుమురుచేయు

ద్వి వెన జైనప్రతిమల విటతట మార్చి, వసదు లన్నియు వ్రచ్చి వైపించెఁగాదె .. బస పు. 6 101 పం

విటతాటనము = వీటతాటనము *విణ* తాఱుమాఱు, వ్యత్యాసము

సీ మండితధ్వజదండమండలంబులఁ గిట్ట విట తాటనంబుగా విఱిచి విఱిచి . భార. విరా 5. 56

వ విటతాటనంబులగు హేమకుంభంబులును ఉ. హరి 1 53

సీ ఒక్కొక్కరథముతో నొక్కొక్క రథమును విటతాటనంబుగా విఱుఁగఁగొట్టి . మొ రా. సుం 141.

విటతా(త)టమాడు స *క్రి* (విటతటము+ఆడు)

1 తాఱుమాఱుచేయు

ద్వి వివిధాన్యసమయుల విటతాటమాడు ... పండితా వాద 205, పొ 10 పం.

2 తుత్తుమురు చేయు

ద్వి. వెస జిన ప్రతిమల విటతాటమాడి, యెసఁగు వాఁడి జైను లెక్కడఁ జనిరి ... పండితా వాద 200 పొ

విటతా(త)టము *విణ* తాఱుమాఱు, వ్యత్యస్తము.

ద్వి. అమరారులను నీరసావనీజములఁ, దమకించి తా విటతాటంబు సేయు, నని దరికొను విలయానిలువగిదిఁ, దనరు విట్టూర్పులఁ దఱుచైన దాని రం రా యు. 3ప3. పొ 29 పం

క. పుట మెగసి తాళవృతము, చటులోద్ధతిఁబూని పెఱికి సారథి నవనిన్, విటతటముగఁ బడవైచెను. బటుభుజసత్త్వంబు మెఱయఁ బవనజుఁ డల్కన్ మై. 3 82

ద్వి కర్మేంద్రియంబులు కమకని పాఱె, వికృతులాఱును లోన విటతాటమయ్యె, నికృతి సత్కృతి మతి నిందాసమత్వ, మంతఃకరణముల కమమతంబయ్యె ప్రభులిం, 4. 137. పొ, 9, పం.

వి తుత్తుమురు.

వ. చక్రకుంతపట్టిస ప్రాసకోదండ గదాదండ శూలాది సాధనంబులు విటతాటంబులు చేసియు ... వి. పు 8 59

గీ కీలు కీలుకు విఱుచుట గేరును విట, తాట మనఁగాను ... ఆం. భా 3. 39

జ విటతటమార్పు, విటతాటమాడు

విటపము నం. వి అ పుం. 1 కొమ్మ, శాఖ. 2. ఆకులు, చివుళ్లు మున్నగు వానిగుంపు, జొంపము. 3. నూతనాంకురము, కొత్త మొలక 4. గుంపు, తోఁపు 5. వ్యాప్తి, వ్యాపనము, విస్తరించుట. 6. స్తంబము, కాడ 7. పల్లవము, చివురు. (వాచ.) 8 ముష్కవంక్షణాంతరస్థానము, అండములకు గజ్జకు మధ్యప్రదేశము. (వాచ)

విటపి నం. వి న్. పుం. 1. వృక్షము, చెట్టు 2 మఱ్ఱిచెట్టు, వటవృక్షము

విటపిమృగము నం వి అ పుం. శాఖా మృగము, క్రోఁతి

విటమాక్షికము నం. వి. అ. న. ధాతుభేదము, ఒక విధమగు ఖనిజము.

విటము నం. వి అ పుం 1 ఎలుక 2, ఖదిరము, చంద్రచెట్టు 3 నారింజచెట్టు 4. చిగురుఁగొమ్మ, 5 ఖనిజ లవణము, జాతియుప్పు.

విటరాయఁడు వి. విటశ్రేష్ఠుఁడు

క పటుతరమగు మద్వీణా,స్ఫుట మధురరవంబు చెవుల సోఁకిన మాత్రన్, విటరాయఁడైనగానీ, ఘటదాసుఁడు గాఁడె యొక్క ఘడియటిలోనన్ రుక్మాం 2 126. (శ. ర.)

విటలవణము నం. వి అ. న. ఖనిజలవణము, జాతియుప్పు.

(ఇది మందుల కుపయోగపడును.)

విటి నం. వి. ఇ. ఈ స్త్రీ. పీతచందనము, పచ్చేగంధము.

విటుఁడు నం వి అ పుం 1. పల్లవుఁడు, మిండఁడు, జారుఁడు. 2. విషయాసక్తుఁడగు మనుష్యుఁడు. 3. శృంగారనాయకుని యనుచరుఁడు.

(సంగీత సాహిత్య కవిత్వ శిల్పాదులయందు నేర్పరియైన యీతఁడు నాటకముల యందు విదూషకుని వలె నుపయోగించును.)

4. శఠుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

విటుకు వి విలాసము. (చి. ని)

చూ. విటుకులాఁడి

విటుకులాఁడి వి (విటుకులు+ఆఁడి) విటురాలు, కులుకులాఁడి.

క అని చిలుక తేనియలు బో,రని యెడు జడివాన వెలిసినటువలెఁ బలుకన్, తనయంత నె తా నిల్చిన, విని కోమటి విటుకులాఁడి వెనవిట్లనియెన్ శుక 2. 29.

("చిటుకులాఁడి" అని ముద్రి. పా)

విట్కారిక నం వి ఆ. స్త్రీ పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పక్షి.

విట్ఖదిరము నం. వి. అ. పుం. వృక్షవిశేషము, వెలితుమ్మ. (వృ. వి)

విట్చరము నం వి అ. పుం. మలభక్షకము, ఊరఁబంది.

విట్ఠ(ఠ్ఠ)లుఁడు నం. వి. అ పుం పండరపురమున వెలసిన విష్ణుదేవుని యర్చామూర్తి.

విట్టు నం వి ష్. స్త్రీ 1 మలము, పురీషము. 2 వ్యాప్తి,విస్తృతి 3. కన్యక.

విట్పణ్యము నం వి. అ న పరకు, వాణిజ్యసామాగ్రి, సామాను.

విట్పతి నం వి ఇ. పుం 1 ప్రజానాయకుడు, రాజు. 2 అల్లుడు 3 పెద్ద వర్తకుఁడు, పెద్ద బేహారి

విట్సంగము నం. వి. అ పుం (విష్+సంగము) మలబంధము, విరేచనబంధము

విట్సారిక నం వి ఆ స్త్రీ పక్షివిశేషము, పీతిగోరువంక.

విడంగము నం విణ (అ ఆ. అ.) నిపుణము, నేర్పుగలది

వి అ న కడుపులోని క్రిములను బోఁగొట్టుట కుపయోగించెడి యొకయోషధి, వాయు విళంగము

విడంబన నం. వి ఆ. స్త్రీ 1. అనుకరణము. 2 మాఱువేషము, కపటవేషము 3. వంచన, మోసము 4. వ్యసనపెట్టుట, దుఃఖపెట్టుట 5 బాధించుట. 6 ఆశాభంగము గలిగించుట 7. పరిహసించుట, పరిహాసము, వెక్కిరింత 8 తిరస్కరించుట, తిరస్కారము. (వా చ.)

విడంబనము సం వి అ న. = విడంబన.

విడంబము సం వి. అ పుం. 1. అనుకరణము. 2 బాధించుట, ఉపద్రవముచేయుట

విడంబించే సం న క్రి. 1 పోలు, అనుకరించు.

వ. ... వికచారవిందదీర్ఘికల విడంబించు రావులును. భార. విరా 3 236.

సీ. బాలార్కబింబ ప్రభాడంబరంబు విడంబించు పీతాంబరంబుతోడ .. వరాహ 1. 57.

2. మోసపుచ్చు (శ ర)

3 వంచించు.

మ. తరుణీచిత్తము భూసురోత్తముని మీఁదం జేర్చి లజ్జాతిరస్కరణీ గుప్తముగా నొనర్చి యిటు లేకాంతంబు దుర్దాంతదుస్తరచింతం బడఁ బంతమమ్మ మును వాక్ప్రౌఢిన్ విడంబింతుగా . విక్ర. 1 131

అ క్రి. అతిశయించు

క ... గోవర్ధనాద్రిఁ దొల్లిఁటి, రావుననిడి మహిమతో విడంబించుటయున్ వి పు 7 254

విడంబితము సం. విశ (అ. ఆ అ) 1 అనుకరింపఁబడినది. 2. పరిహసింపఁబడినది, ఎగతాళి చేయఁబడినది. 3. మోసపుచ్చఁబడినది, వంచింపఁబడినది 4. విసిగింపఁబడినది 5 భంగపఱుపఁబడినది, విఫలముగాఁ జేయఁబడినది 6 అధమము, నీచమైనది వి. అ న పరిహాసపాత్రము

విడఁగొట్టు న క్రి (విడన్ + కొట్టు) విడిచిపెట్టు, పరిత్యజించు

క. చిలుకలు కమ్మఁ దెమ్మెరలు శీతమయూఖుఁడుఁ దేఁటులాదిగాఁ, గలవవిల్తుసాధనవికాయము లేలము పట్టులంగనా, కుల మటుగాన దాని విడఁగొట్టక తృప్తికదొట్ట వీత రాగుల మని విఱ్ఱవీఁగెదరు కొందఱు బోడలు నానగండలై పాండు. 1. 182.

విడఁజిమ్ము న క్రి (విడన్ + చిమ్ము) విడుచు.

సీ. వీని నెట్టులనైన విడఁజిమ్మిపో తొంద వంటి నాయబలను ... చెన్న. 1. 136.

విడఁదన్ను న. క్రి. (విడన్ + తన్ను) విడఁగొట్టు, పోఁగొట్టు.

సీ. దుర్ధ్యానసలబెట్టు దొసఁగులు విడఁదన్ని యథ్యాత్మవాసన నలరుటొకటి . పాండు. 2. 85.

విడఁద్రొక్కు న క్రి (విడన్ + త్రొక్కు) విడివడఁ జేయు, విడుచు (శ ర)

విడఁద్రోచు న క్రి. (విడన్ + త్రోచు) పరిత్యజించు. విడనాడు

చ పడఁబడఁ బాఱుచున్ వడఁకుపట్టిన తల్లిని దండ్రి నేల లో, వెడలనితమ్ముఁ గుట్టిల నవీనకులాంగన నోరులేని యీ, తొడుకులబంటుఁ బైదవిడఁ ద్రోవక ప్రోవఁగ నెందునీక పాల్పడి నది కర్ణునౌఁదలనె భారతసంహిత నిల్పుచాడ్పునన్ పాండు. 3 38.

విడఁబడు అ క్రి (విడన్ + పడు) విడువబడు.

ఆ. . విడఁబడె ననఁగను, దనరు విడువఁ బడియె నమటకభవ . . ఆం భా 3 116.

విడఁబాఱు అ క్రి (విడన్ + పాఱు) విడివడు, విడు

ద్వి విడువిడుమని చెయ్యి విడఁబాఱఁ దిగిచి, వెడమతి తనపాలి విధిఁ ద్రిప్పఁబోవ ... వవ 1. 59 పా 18. పం

ఉ .. మించునొయారమున్ గులుకు నెన్నడయున్ విడఁబాఱుకొప్పు నొక్కించుక జాఱు పయ్యెదయు నిట్టటుఁదూలెడు హారముల్ మిటారించుకుచంబులున్ జలదరించు వలగ్నముఁ బొల్పుమీఱఁగన్. కళా 2 17.

విడఁబుచ్చు న క్రి (విడన్ + పుచ్చు) విడుచు

ద్వి వీటిడిమాటలు విడఁబుచ్చి యనిన బస వు 193. పా 2 పం (ప్రాఁతప్రతి)

విడనాడు న క్రి (విడన్ + ఆడు) 1 విడుచు, త్యజించు

ద్వి. అంతట నృపతి భార్యను విడనాడి చింతించుచును గద్దె జేరకూర్చుండి ... ద్వి సారంగ. 480. (ప్రా. ని.)

చ. ... అఖిలభోగముల న్విడనాడి సత్క్రియా, నిరతిని బ్రహ్మచర్యనరణి న్మహనీయ తపోమహత్త్వముం, బొరసినయట్టియిట్టి ముని పుంగవు భావ మెఱుంగవేమియున్. విప్ర. 2. 77.

సీ. గీ చిలువ సొమ్ములు విడనాడిచెలువు మెఱయ, లలిత నవరత్నభూషణంబులు ధరించి ... జాహ్నవి 1. 151.

2 పోఁగొట్టు

సీ. గీ. ఉచితబంధానుబంధత నుండియుండి, ననఁ గిపుంభావరీతుల ననఁగిపెనఁగ, దపసికిని నేర్పి యతని మౌగ్ధ్యంబునెల్ల, రమణి విడనాడె నతను ప్రౌఢిమ చెలంగ. విప్ర 3 90.

ఉ తా నెల దోఁటకేగిన విధంబు మునిం గనుఁ గొన్నచందమున్, వానికిఁ గాఁగఁ బన్నిదము వైచినమాటయు బేలువెట్టి యమ్మౌని నిని దోడి తెచ్చిన క్రమంబుఁదమిన్ మొగమాటయొక్క యింతైనమలేక తల్లి విడనాడినచందముఁ జెప్పి వెండియున్ విప్ర 5 47.

విడము సం వి అ న. ఒక విధమయిన ఉప్పు.

విడవలి వి (సం. వీరణం) అవురు, వీరతరము (వృ వి) (శ. ర, బ్రౌ)

విడాల(క)ము సం వి. అ పుం.=బిడాలము

విడి విశే 1. ఎఱ్ఱనిది, అరుణము

క. మలయానిలంబు సోఁకినఁ, జలిమిరి సొగయించి భూమిజంబులమొదళుల్, పులకించినట్లు విడి గుము, రులుగొని యూరికలు గడుమురువుగా నెగసెన్. కు సం. 9 294

సీ. ... గీ అక్కుఁ జేరిచి చేన్నిచ్చి చొక్కటంపు, గొంపు విడికెంపు జంపున సొంపునింపు, జాతిమగ జాల తొట్లహర్షమునఁ బెట్టి, రమణదాదులు పెమప నారాచేపట్టి. చంద్రాం 2 3,

1. స్వచ్ఛము, నిర్మలము

గీ కళుకువిడికెంపు రవలచెక్కడపుమేడ, వలపట. దశా 4 102

సీ .. సిగపొందుగ నమర్చి చిన్నారివిడికెంపుతాయెతుల్ చుట్టి కుళ్లాయిపెట్టి ... శుక. 1. 116.

సీ. ... విడి కెంపుగమపింపు పెదవితోడ ... రాధికా. 1. 9.

ద్వి విడి రత్నములనొప్పు వేలి ముద్రికలు .... ద్వి. శ. పా. 1. 185. పం. (బ్రౌ పా.)

3. ప్రకాశమానము.

ఉ. లీలఁ బళిందుఁ డొక్కఁడు కళిందసుతోర్మి సరోజనీదళాం, దోశిఖోత్కరేఖ తన తోరపు వల్లని దీర్ఘబాహువై, హాలహలంబపోలె విడియత్తెమునం దల యెత్తిచూచుబల్, సాళువమున్ వడిం జను శశంబు పయి న్విడిచెన్ మహోద్ధతిన్ మనుచ 4 56.

4 విడిపోయిన.

సీ .. విడికచ్చతో నుండు విడువకెపుడు కాశీ 6. 46.

5 ప్రత్యేకమైనది.

సీ విడిమేనులుగ నిల్పి వినువాఁక నీరాడు పన్నగాంగనలను బట్టి పట్టి సత్యభామా 2 29

(విడిమేనులు=దిగంబర దేహములు)

వ. ఒక విడిది సంతరించి విడియైదువలచుట్టరికంబు పాటించి సత్యభామా 4. 35

(విడియైదువలు=లంజెలు)

క. నోరెఱుఁగని మేకములకై, జారెడుకైదువయుఁ బట్టఁ జాడియె యమచున్, దూఱు న్నము విడికేలున, దూరు న్మేకమున్న పొద యదూరుండగుచున్ చంద్రాం 2. 49

(విడికేలు=వట్టిచేయి, ఆయుధములేనిచేయి)

సీ. విడిగాలశౌరి తత్తడివెన్క వే తెంచె సగతులఁ చేఁబూని చారుచంద్రుఁడు. చంద్ర 5. 127

(విడికాలు=వట్టికాలు, పాదరక్షలు లేనికాలు)

6. విడువఁదగినది

ఉదా విడికథ. (శ. ర)

7 పనినుండి విడిచినది

ఉదా విడికోడె (శ. ర)

వి. 1 కెంపు కాంతి

సీ పద్మ రాగాభిధ పరగుఁ గెంపన .. తత్కాంతి విడియనఁ దనరుచుండు ఆం భా 2 278.

2 స్వచ్ఛత, నైర్మల్యము

క. విడిగల మానికముం బుత్తడితోడం గూర్చినట్లు ... వేం. పంచ. 3. 267.

రగడ. దొరయ నొక వరిపాటి దొరలకు దొరకని విడికెంపు మిన్నలు ... శుక. 1. 222. 10. పం.

8. (శ. శ. విడి.) విసర్జనము, విడుచుట.

సీ. ఉజ్జనమనఁగను ముజ్జగింపనఁగను విడియన విడుపన విడుదలయన ... అలరు విసర్గ శాహ్వయము ... ఆం. భా. 2. 178.

4. తడవ

గీ. శిఖలు వీడఁగ ముఖములు తేగురింపఁ, గటము లదరంగ నొక విడిఁగాటులాడి, యొండొరుల మీఁద శాపంబు లుగ్గడించి, హస్తములయందు సలిలంబు లందుకొనిరి. భీమ 4. 184

5. రీతి, విధము (రకము)

సీ గీ. చెవుల నెలరాల కామాతు లవటసీమ, సన్నవిడి గౌడరుద్రాక్షసరము లమర ... సారంగ 3 180.

గీ. జిలజిలను సన్నవిడిగఁ బట్టెలను దీర్చు, దుదుము మగఱాల మెలకువ తొలపు బొబ్బ, మెకము నెమ్మోము దనువున మించు గద్దె, సరిగఁ గూర్చుండుమని పోరి సురవరుండు. పార్వ 2 116

6. ప్రత్తి కాయలోని జెడ

గీ నింగి యనియెడి ప్రత్తి చేనికిని రక్త, బలియిడి రనంగ నెఱ సంజె తొలుత నమరఁ, దఱుచుగా దాన విఱిసిన మెఱుఁగుఁ బ్రత్తి, విల్లుపాఁ జుక్క లెంతయు మల్లసిల్లె. కళా 8. 12.

క్రి విశే ఒంటరిగా, విడిగా

క ఆనమయంబున భిక్షుని, వేసమున దశాననుండు విడిచను డేరన్, భూసుత పూజయొనర్చి సు,ఖా సన మిడి మధుర ఫలము లర్పించి తగన్. అధ్యా అర 90 పా.

౩ విడిగోలు, విడిదేఱు, విడినీరు, విడియాకులు.

విడిగోలు వి (విడి+కోలు) మాఱువు. శ. ర, బ్రౌ. విశే పనిలేనిది (శ ర)

విడిచిపెట్టు స క్రి. (విడుచు[1]+పెట్టు) వదలు, వీడు

వ. పట్టువడిన నన్ను విడిచిపెట్టి ప్రాణంబు రక్షించిన యుపకారికిం బ్రియంబు సేయుదునన న్నేర్తునే ... నైష 2. 8.

గీ. విజితుఁ గావించి దయ వాని విడిచిపెట్టి .... ఆము. 3. 6.

విడిచివాటుగుదియ వి. (√ విడుచు[1]) భిండివాలము, ఆయుధవిశేషము. (శ. ర.)

విడిదల వి. (విడిది+తల.) 1. విడియుచోటు.

ఆ. వేఁట దోఁట యనుచు విడిదలఁ బడిపోవ, వలదు చరులఁ బనిచి వైరితెఱఁగు, లరసి గెలుచు వెర వులన్నియుఁ దలపోసి, విక్రమంబు గారవించు టొప్పు హరి. ఉ 5 124.

సీ. ఇదుగో మీవిడిదల కేనె వచ్చెద నంచుఁ దమ కించు యజ్వలఁ దాకఁ బలికి ... ఉ. రా. 4. 175.

2. సేనానివేశనము, దండు దిగిన చోటు.

వ. ... అతండు సైన్యంబుల నివర్తింప నియమించి సమస్తజనపరివృతుండై.

గీ. విడిదలకుఁ బోయె నపుడు. భార. భీష్మ 366.

క. పలుమాటల కిటుమఱుమాటలు పలుకని కృష్ణుతో నడలు మది మొలవం, బలుకుచు ధర్మ సుతుని విడిదల కరిగెను మోము వెల్లదనమున గదురన్ భార. ద్రోణ. 2. 231.

విడిదలపట్టు వి. (విడిదల+పట్టు) ఉండుటకుఁ దగిన చోటు.

ద్వి. విడిసిన సేనయు విడియు సేనయును, విడిదల పట్లను వెదకు సేనయును ... రం రా యు 328 పొ. 7. పం

విడిది వి (√ విడియు) 1 సేన బసచేసిన చోటు, శిబిరము.

సీ. . . సంగీత వివిధవాద్యములతోన, కలయ విడిదిలో పేరమద్దెలలు మలిసె . కు సం 11. 620

సీ. వేలము పాళెము విడిదిపట్టు బిడారు విడిది యం చనఁగ నివేశమొప్పు ... అం భా 2. 194.

2 నివాసస్థానము, బస

గీ. విద్యకై వడి ముక్తికి విడిది యగుచు, నాత్మ విధమువ వానందమైనయిచట, నున్న సర్వేశు నౌదల విన్నచంద్రు, నవ్వుచున్నది గంగ ఫేన ముల చేత. ప్రబోధ 4 44.

క. వాలీశ్వర భైరవులన్, బాలికలు భజించి భూత పతి నభవుని శ్రీ,కాళద్విపేశుమదిలోఁ, గీలిం చుచు విడిది యింటికిం జనిపిదపన్. కాశీ. 4. 94.

గీ. విట్టలాధీశుఁ దలఁచి తద్విపుల మహిమ నొడువుఁ బ్రాముట్టి క్రీనీడ విడిది ప్రోడ ... పాండు. 1 213.

3. నివాసము, ఉనికి.

ఆ కృష్ణుకొంగుకేలఁ గీలించి నేఁడు మా,యింట విడిదిచేసి యేఁగు డెల్లి, యనిన నేఁడు దీరదరుగుము నీవంచుఁ, బలికి. వి పు 7 38

సీ. తనయిల్లు విడిది సేయవటంచుఁ జల పట్టు కొడుకు చేతులు పట్టుకొనఁగ వలసె ... కువల 1 42

విడిదిపట్టు = విడిది వి (విడిది + పట్టు) విడిదిచోటు, బసచేయుస్థలము.

వ ... విశ్వకర్మ మణిమయంబుగాఁ గట్టిన విడిదిపట్టున విడిసి . ఆము 6. 123.

సీ. గీ సకలసౌభాగ్యలక్షణస్వచ్ఛమైన, వీని నెమ్మేను లక్ష్మికి విడిదిపట్టు ... కవిరాజ 2 222.

వ . పీఠంబులు గందంబులు గోకలు తొడవులు నిడి విడిదిపట్టుల నునిచె . నీలా. 3. 50

విడిదేఱు అ క్రి (విడి + తేఱు) ప్రకాశమానమగు

క విడువని తగు నిర్వర కి,వ్వడుపున వసుకరణి నుభయ వస్త్రాంచలముల్, విడిదేఱు వక్షతలతో, ముడిఁబెట్టిరి పంచశరుఁడు ముడిఁబెట్టంగన్. వేం పంచ 4. 365.

విడినీరు వి. ఔ అనౌ (విడి + నీరు) ప్రత్యేక జలము, ఏతము మొ వానిచే తోడి పోయు నీరు

వ. విడినీరం బడ్డిన అయ్యపుట్టి 1 టికి చి 8 జొన్న వేల పుట్టి 1 టికి చి 8. ... దా. శా 1384

విడిపట్టు[1] వి (విడిది + పట్టు) 1 నివాసస్థానము, విడిది

క వడఁతి తావులకున్ బై,వడ నేఁటికిఁ లోగడలివియ పంచాస్త్రునకున్, విడిపట్టునతుల సిగ్గుల, విడిపట్టు గదా యటంచు వెఱతురు చేరన్. చిత్రభా, 2. 126

గీ. ... ఇట్లుగూడిన యోకిమీంద్రకెల్లఁ జెలిమి, మెఱయ విడిపట్టు లోనఁగె వమ్మిథిలఁ జేఁడు .. అ రా బాల. 165.

సీ. శూద్రులకును మెట్టు శూరుల విడిపట్టు మంత్రివర్ములకు మనికిపట్టు....శివ ధర్మోత్త. 1. 16.

2. పల్లె, పేఁట.

ద్వి. విసనిశాయమున గంభీర తోయమున, వసనూనమైన యయ్యమున మార్గంబు, విడిచివఁ గడతెంచి వేవేగ గొల్ల, విడిపట్టు నడువందు విడిపట్టు సొచ్చి. అ మ క. 1 22 పా. 14 పం

3. వి (విడియు + పట్టు) బసచేయుట, నివసించుట.

చ అమర విభుండు నేరి వినయానతుఁడై విడిపట్టువై జయం,తమునను జిత్రగింపు మన నవ్వుచుఁ దద్భుల దైత్య వైరి హా,స్తముఁ గయిదండ గొంచు .. పారి 3 40.

విడిపట్టు[2] వి (విడు + పట్టు) వీడునట్టిస్థానము

క. వడఁతి తావులకున్, బై వడ నేఁటికి లోగడలివియ పంచాస్త్రునకున్, విడిపట్టు సతుల సిగ్గుల, విడిపట్టు గదా యటంచు వెఱతురుచేరన్ చిత్రభా 2. 126.

విడిపించు స. క్రి (√విడుచు) విడుచునట్లు చేయు

సీ. . , మొగి జరాసంధుచే నిగృహీతులై యుండు పృథివీపతుల విడిపించి చెలఁగ . భార సభా 1. 214.

సీ. జడలు కంపలు వట్టి జరుగనీకున్నచో విడిపింప శిష్యుల వెదకువారు ఉ హరి 1. 102

మ. అని పౌలోమి మొగంబు చూచి విను మోయజ్ఞాస్య నీకింతమా,త్రన విన్నంబడ నేల? పోదు విదె సత్యాగర్వభారంబు ది,వ్యనగంబు న్విడిపించి వత్తునని సాహంకారుఁడై లేచి చ,య్యన శుద్ధాంతగృహంబు వెల్వడి సుధర్మాస్థానమధ్యస్థుఁడై పారి 4 61

ఉ. . లీ,లావతి యున్న పెట్టె యనలంఘ్య తరంబగు తజ్జలంబునం, లో విడిపించి ... శుక 1. 466.

విడిమట్టు వి (√విడియు) 1 వాసస్థానము

సీ. గీ. ఎపుడుఁ కాయక యున్న మిన్నేఱు దనరఁ, బేర్మిఁ గొండల ఱేఁడను పేరు మెఱయ, వేల్పుమల వెంటి దేవర పొల్పుఁదాల్పు, జవ్వనుండిండి విడిమట్టు చలువగట్టు. యయా. 2. 86

సీ. ... చిత్రసైర్మల్య సంస్థితికిని విడిమట్టు ప్రహ్లాదనమువకుఁ బట్టుఁ గొమ్మ ... విప్ర. 1. 84.

2. కాఁపురము.

సీ. విప్రాలయములందు విడిమట్టుగా నుండువాని మంటలలోన బైవలేదు ... రుక్మాం. 2. 7

3. విడిది.

వ. ... తుహినాచలేంద్రుండు తనకు నియమించిన విడిమట్టు ప్రవేశించియుండె ... పీఠ. 3 160

విడిముడి వి. ధనము

క. వడిగలతనాల నీగిని, విడిముడి పసఁ బ్రాభవమున విజయనగరిలోఁ, గడు నెన్న నేర్పుఁగల తిమ్మలు, బడకలఁ బెద వేంకటాద్రి వరవరుఁ డొప్పున్. రాఘవ పీఠి. 37.

గీ. పొగడకయి నిక్కి తమినోర్తు పూలుగోయఁ, బోకముడివీడఁ గని నెపంబుననె పోటి, యడుగు విడిముడిగలదాన వనుచు విరులు, తెలిసి తానీవి గల దౌట తెలిసె నదియు రామా. 1 194.

క. తొడవులు మానికములు విడి, ముడియున్నాడెంపుఁ బట్టములు ప్రోవులుగా, మడుగరలు దెచ్చి యిడి య,య్యెడయని యడుగుల కెఱఁగి యొప్పుగఁ బలికెన్. అ. రా కిష్కిం. 48.

క. విడిముడియన రొక్కమనఁగ విత్తంబనఁగన్, బడమిని నామములగు .. ఆం సం. స్థా 30.

2. వీడిన ముడి.

గీ. పొగడకయి నిక్కి తమినోర్తు పూలుగోయఁ, బోకముడివీడఁ గని నెపంబునవె పోటి, యడుగు విడిముడిగలదాన వనుచు విరులు, తెలిసి తానీవి గల దౌట తెలిసె నదియు. రామా. 1. 194

జ. విడిముడి పట్టు

విడిముడిపట్టు వి (విడిముడి+పట్టు) ధనగృహము

సీ. విడిముడిపట్టులు వెలిమి గావించి మల్లెసాలలు బిట్టు మండఁజేసి ... అ. రా సుం. 172.

విడియ వి ధనము సంచుసంచి, (రొక్కపు) జాతె.

ద్వి. విడియలతో రెండువేలమాడలును ... బస.పు. 5. 275. పం

(సం. వీటీ) తాంబూలము.

ద్వి. అడికినమాడల విడియలుగాంచి .. బస. పు. 5. 291. పం. (292, 299, 311. పం చూ.)

విడియము = విడ్యము, విడెము, వీడియము, వీడెము.

వి. (సం. వీటికా) (క. బీడి. త. విడైయం) తాంబూలము.

గీ. ... కనక కలహంస బాబాకార మైన, విడియపుం బెట్టెఁ జూచి యుర్వీధవుండు.... నైష. 8. 105.

సీ. ... గీ. ... అధ్వగులు లాఁచి యిడువిడియముల పేర ... ఆము 2. 58.

సీ. వెన్నుఁడు కపురంపువిడియం బొసంగిన నొదిగి కైకొనక యుండెదవు సుమ్ము నీలా. 3 94.

గీ. సొగసు తెలివాలు నునుసోగసొంపుతళుకు, బెళుకు చికిలి యొయారంపుఁ బెరెముదుటు, సొలఁపు విడియంపు దేలింపు చుఱుకుటోర, కలికి బెదరెప్పు చూపుల కలికిఁ జూచి. ప్రబంధ. 1 106.

విడియాకులు వి. బ (విడి+ఆకులు) భార్యాభర్తలు విడిపోయినట్లు వ్రాసికొనిన పత్రములు. (వా)

విడియించు స. క్రి. (√విడియు) విడియఁజేయు, బస చేయించు.

చ పడఁతుక యేను రావణుఁడ బాహుబలంబున నింద్రుపీటపై, నడచుచునుండి యిన్నగమునన్ విడియించితి సేన నిప్పుడి,య్యెడ కలవోకవచ్చి సొగయించు విధంబునఁ బోవుచున్ననిన్. బోడ గని కాము బల్మతకముల్ నను నిమ్మెయి వెఱ్ఱిఁ జేసినన్. నిర్వ 6 62.

గీ. యమున నిడుపెల్ల విడిదలయై తనర్ప, బలము విడియించి మగధభూపాలకుండు, మనుజనాథులఁ బిలిపించి మంతనమునఁ, గార్యమంతయు నూహించి కడఁక మిగుల. హరి. ఉ 2 13.

క ధరణీశు లెల్లవచ్చిరి, వెరవున మన్నించి వారి విడియించితి ... భా రా. బాల. 108

విడియు అ. క్రి. 1 సేనలు బసచేయు, బసచేయు.

సీ. మడుఁగుల పొందుల మ్రాఁకుల నీడల వెలపులఁ గనికని విడియువారు .. కు సం 11. 600.

క. సవరణల నొప్పి యనిఁ బాం,డవబలముల మార్కొనం గడంగుచు నత్యు,త్సవమునఁ బేర్చిన సేనల, కవకాశములేదు విడియ హాస్తిపురమునన్. భార ఉద్యో. 1 226

ద్వి కడు నొప్ప సేతువుగడచి యుబ్బంగి, విడిసె రాఘవుఁడు సువేలాద్రియందు .... రం. రా. యు. 317. పొ. 25. పం.

వ. బ్రాహ్మణుల బకాసురుండు బాధించుటయుఁ దమవిడిసిన యింటిబ్రాహ్మణునకైన యాపదయు ... భార. ఆది. 6. 277.

ఆ యజ్ఞవాటమును జనాధిపులకు ముని,వ్రాతము లకు విడియ వలయునట్టి, మందిరములు. భార. అశ్వ. 4 188.

గీ అమ్మచుc దద్విశేషంబు లత్యాదరమున, వర్ష కోటికిc జెప్పుచు వంబుజాక్షుc, డంతవట్టి వారలc దగనల్ల విడియc, బనిచెc దగు ముహూ ర్తంబున మన మెలర్ప. హరి. ఉ 2. 106.

2. దంచెత్తు.

ఉ. శక్తిcగొలిచి రాcగc బ్రాగ్జ్యోతిషంబుపై, విడిసెc దత్పురమున విభుc డవంత, బలము తోడc బన్ని భగదత్తుc దేరెంచి, విజయుc డాcకె సమరవిజయకాంక్ష. భార సభా. 1. 228.

క .... భూ,పాల జయమవశ్యము నీ, పాలిద నిక్కంబు లంకపై విడియు మిcకన్ ... భా రా. యు 12.

చ. ... రసాతలంబుపై, విడియcగ దండుడిగ్గిన ... ఆము 4. 128

3. (నీతి) షడ్గుణములలో నాలుగవదగు నాసనము నాశ్రయించు, నమయము ప్రతీక్షించు.

క. వడపునc గోల్పుచ్చcగనగు, నెడయు విడిసి యుండి చెఱచు నిక్కయు నీ వేcర్పడcగను ... భార. ఆశ్ర 1. 69.

4. ప్రవహించు.

గీ. వడచి భగవంతు క్షేత్రంబు నడుమc జొచ్చి విరజయను సింధు వెచ్చోట విడిసియుండు, వృహరి ప్రత్యక్షమైయుండు నెట్టిచోట, నట్టి చోటను వైష్ణవి యనcగc బరగు . పాండు. 2. 227.

5. వీడిపోవు.

వ అనుటయు నమ్మునీంద్రులు విడియఁబాడందలంచి యతనితోడ ... ఉ. హరి. 1. 98

సీ. ... ధర్మ, విముఖుcగావింపుము విడియంగ బాడకు ధర్మ,మార్గైకతత్పరుని నిరవి ... కాశీ. 5. 319.

6. జోటు.

గీ. అర్థి నన్నంబు గుడుచుచో నందుc గలిపి, విషముపెట్టిరి పెట్టిన విడిసివడక, గరముతోc గూడ నగరుండు ఘనుcడు పుట్టి, వరయశ స్స్ఫూర్తితోc జక్రవర్తి యయ్యె. భాగ. 9. 202.

(శ. ర. పా. "విరిసిపడక" ముద్రిపా)

జ. విడిదల, విడిదలపట్టు, విడిది, విడిదిపట్టు, విడి పట్టు, విడిమట్టు, విడియించు

విడివడు అ. క్రి (విడి+పడు) 1 (నిర్బంధమునుండి) తొలcగు.

క మెడ బిగియcబట్టుకొని దిగc, బడిరొండి బాలకునిచేతc బర్వత నిభుచే, విడివడc జాలక వాcడురి, బడిబెగడెడు ఖగము భంగి భయముం బొందెన్. భాగ 10 స్కం 274

క. పడుచున్ లేచుచుc బులిచే, విడివడిన కురంగిc బోలి విహ్వలు రాలై ... ప్రబోధ 3 74

సీ. ... గీ కుఱుల ముబ్బున విడివడు మెఱుపు లటుల, కమ్మపౌజుల తళతళల్ క్రమ్ముకొనcగ, నళుకుc జనుదెంచె వెయ్యాఱు నఖులు గొలువ, శ్రీలలితధామ చంద్రమతీ లలామ. ఉ హరిశ్చ. 2. 14.

2. (తెగనుండి) విడిపోవు, వీడు, వీడిపోవు

వ. ... సాలంకారధేను సహస్రంబులు విడివడు నిజవత్సంబులం బిలుచు నంభారవంబుల వల నన్ . పారి. 5 75

చ. కలcగిన కొప్పుతోc జిటుల గంధముతో విడివడ్డ కైకతో . . శశాం 4 74 (శ. ర. పా "విడcబడ్డ కైకతో" ముద్రి పా)

వ. ఇట్లు దుర్వాసుం డాశీర్వాద పూర్వకంబుగా నొసంగిన కుమార పారిజాతమాల్యం బహాల్యా జారుండగు సునాసీరుండు ... ఐరావణ కరటి కుంభ పీఠంబుపై .. వైచిన ... ప్రమత్తుని కైవసమగు రాజ్యలక్ష్మి విధంబున విడివడియు, డస్సియు, గ్రుస్సియు, నొగిలియు, బగిలియు దివదళకు వచ్చినం గనుంగొని. హర. 6. 16.

3. విశాతంకముగాc బ్రవర్తిల్లు.

చ. మదవక భీమసేనుcడును మాగధరాజుc గదంగి బెబ్బులుల్, విడివడులీల నొండొరుల వీcపులు మూcపులునుం బ్రకోష్ఠముల్ ... భాగ. 10. ఉ. 786.

చ. ఏర్పడ నమరేంద్రుడు వాడుదల పట్టిన రావణి
రోష దీప్తుఁడై, విడివడి మించుమంచిపటువిక్రమ
సంపద సొంపెలర్పఁగా.. భా రా యు. 444.

క. కప్పురఁపుతునకలలవడ, విప్పగ విరితేనెవావ
విడివడి కురియం, జొప్పడర హంస సురపతి,
సెప్పెను హేమావతికుశేశయ ముఖికిన్ హంస.
2. 73.

4. తెలువఁబడు.

సీ. . గీ బయిసి మాలించుఁ దన పిన్న వయసు
నాఁటి, పడవుసుద్దులు దల పెట్టి పాఁతజోలి
నోరు విడివడ్డఁ బచ్చి బూతే రచించు, వివిధ,
మాయామయోపేత వేశ్యమాత వై జ 2. 84.

5 జాఱు.

క పిడికిట నడఁగెడు నడుమున్, గడుఁదియ్యని
మేనుశృంగ కలిత గుణంబున్, విడివడని కొప్పు
నేర్పడి, పడఁతుక గతియయ్యె మించి పౌరుష
వృత్తిన్ చిత్రభా 2. 85

6 ప్రసరించు

సీ .., అడుగు దమ్ములకాంతి విడివడి పగడంపుఁ
జిగురుటాకుల మేలు చిందు సేయ... జాహ్నవీ.
4. 21

7. బయలుపడు.

సీ. కరము సొఁచి నవాంబుకలశ మీ విడిపడ్డ కుంకు
మాంకపు ముద్దుఁ జంక మెఱపు ... విజ. వి
2 141.

విడివాటు వి (√ విడివడు) 1 ఏకాకిత్వము, ఒంటి
తనము

ఉ. పట్టిన కార్యము ల్విడువఁ బాడియె పాడి
యొలుంగవోటు వేఁ,బుట్టిన నుక్కిచచ్చు విడి
వాటున నొక్కట గాలిఁబోవునేఁ, గొట్టిన పిండి
వాఁడతఁడు ... చంద్రాం 3 60

2. విడివడుట.

మ. ... పెక్కుల్ రూకలున్ రెండుమూఁ,తు విడే
బాకులు పోకలూని విడివాటున్ గోడెలై
తక్కుటి, భవనప్రాంగణ సీమఁ ద్రిమ్మరుడు
రంభః కుంభచేటి విటుల్. వై జ. 2 41.

విడివాటుబడియ వి. విడిచిపాటు గుదియ.

సీ. ... గీ. భావభవుచేతి విడివాటుబడియదుద్దు ...
కవిక 4. 94

విడివేఁట వి (విడి+వేఁట) డేగవేఁట.

గీ అపుడు విడివేఁట యిడుమని యానతిచ్చు, రాజు
ముంగిలి కడకుఁ జేరంగవచ్చి, లగడు సాళ్వంబు
డేగలోమగను గల్గు, వేఁట పుల్గుల విడిచిన వింటి
కెగసి. యయా 2. 23.

సీ ... తెగిన మెకంబులఁ దేలేదు విడివేఁట పిట్టల
కును మేఁత పెట్టలేదు ... శాళ. 3. 76

విడిపోవు అ. క్రి (విడి+పోవు) వదలు, విడివడు.
(శ ర)

విడీనము సం వి ఆ న పతుల గతిభేదము.

విడు స క్రి. త్యజించు, విడిచిపెట్టు.

మ. ... విడుకోపంబిడె శాంతిఁ గైకొనుము
వాగ్వివాద మింతేటికిన్ .. హర 7. 59.

మ అలనా రత్నముగాన మాధురికి శైలంబుల్
గరంగెన్ మృగంబులు మేపుల్ విడిచూచు
చుండె .. వాల్మీకి. 3. 133.

క, సమరము నిష్కారణ వైరము నం బాటిల్లె నెల్ల
రాజులు భరతో, త్తములును మడిసిరి విడు
కో,పము దీర్ఘ క్రోధుఁడైన పతి కి దొందున్.
భార. శల్య 1 55

క ... నీ వింతయేల పెనఁగెదు, నేవిడ నా కన్ను
లాన నిను గూడ కిఁకన్ ... సారంగ.
2 106

అ క్రి. 1 పోవు, అంతమగు.

క. నా చెప్పినట్లు చేసిన, నీ చెఱ విడునట్లుఁ గాక
నిలుపోపక నీ,వేచంపి నన్ను నోఁటను, వైచు
కొనిన మానునే భవత్ కు తెల్లన్ . కేయూర.
4. 105.

2. వీడు, విశ్లిష్టమగు.

సీ ఓహో సరోజంబులోడి విడివడియె వేరుకొవంగ
వలెనని సకులఁ బిలిచి, ... వరాహ. 1. 5.

చ. ... ఇంచుక వాయి విడ్డ తామర మొలపెట్టి
పెట్టి వలుమాటును తాకిలి దాఁటి యాఁగుచున్,
మొరయ విపంచి మీటుగతి మ్రోసి యళుల్
పెడతెం గొంటములన్ ... మనుచ. 3. 60.

మ. ... దంతుర సంతోష హృత్కుతుకై దిగధి
కాంతుల్ చెంత చింతల్ విడన్ .. కువల.
3. 13.

3. వికసించు.

సీ ... అధ్వన్యచేతో హలుకాళన వ్యజనంబు
బుడుత తెమ్మెరకును విడినదంట, రత్యంత
కాంత హృద్రసపూర స్థితికర్త చిదుమంగఁ దల
కెక్కఁ జేయుదంట. (కర్త—క్రొవ్విరి.) రా. వి.
3 76

విడఁబల్కు = స్పష్టముగాఁ జెప్పు.

ద్వి. ఏ విడఁబల్కిన భావంబుఁ జూచి, భావజ్ఞుఁడ
వయేని పోవంగ వలదె ... పండితా. పురా.
114 పా

: విడఁగొట్టు, విడఁజిమ్ము, విడఁదన్ను, విడఁద్రొక్కు, విడఁద్రోచు, విడఁబడు, విడఁబాఱు, విడఁబుచ్చు, విడనాడు, విడిపట్టు, విడివడు, విడిపాటు, విడిపోవు, విడుగడ, విడుగర, విడుచు, విడుదల, విడుమర, విడ్వరుచు, విప్పారు, విప్పు, విప్పుగంటి, విప్పుపాటు, విప్పుసేయు.

విడుగడ వి. (√ విడు) విడుదల, విముక్తి.

చ. ... జనకాను మతంబున నా బలారికిన్, విడు
గడసేసె. నిర్వ. 7 13.

క. రాగాదిదోష దూషిత, మై గర్హితమైన చిత్తమది
సంసారం, బాగతిఁ బరిభ్రమింపమి, వేగమె భవ
బంధములకు విడుగడ గాంచున్. వాసిష్ఠ
2 148.

విడుగర వి. (√విడు) విడుదల, విమోచనము

క. ఉరిత్రెవ్వఁ గోటికి యిప్పుడ, వె వారఁగ నీకు
నేను విడుగర సేయం, దొరకొనుట నీకు భాగ్యం,
బరిత్వము దొలంగి మైత్రి యలవఱుపుమదిన్.
భార. శాం 3. 205.

ఆ. అనిన నట్లయగుట నాత్మ నెఱింగియు, కాదె
సంధియైన నాదుర్బుద్ధి, నీదు విడుగరయును
నిజమగు టూహించి, నిన్నుఁ జెందె బుద్ధి నిశ్చ
యంబు, భార. శాం. 3. 208.

విడుగు అ. క్రి. వికసించు.

క. ముడిఁగెఁ దొగలడఁగె చుక్కలు, విడిగెఁ బకో
రమ్ము లుడిగె వెన్నెలలు .... కుమా. 1. 236.

విడుచు[1] స. క్రి. 1. త్యజించు, వదలు.

సీ గుణవంతు లగుచున్న కొడుకులు గలవాఁడు
పాంచాలుఁడేల యప్పాండు సుతుల, వినయ
సంపన్నుల విడుచువాఁడగు . భార. ఆది
8 25.

ఆ. బాల్య కేళిమీఁది భరముగ్రమంబున, విడువఁ
గళలయందు వేడ్కసానిపి, నయముతోడ నర్త
నంబుల శిక్షింపు, నెలఁత కేడుగడయు నీవ
కాదె భార. విరా 1 251.

గీ వలునిదక్కంగ వారువినేఁ దలఁతునెట్లు,
విడువు సందేహ మోహంబు విహగరాజ ...
నైష 2. 70.

2 (బాణాదులను) ప్రయోగించి

మ . శాత్రవుంగుఱిచి యీగాయత్రి వర్ణావళిం,
బ్రతిలోమంబుగ నుచ్చరించి విడువన్ బ్రహ్మా
స్త్రమై తాఁకి యా, ప్రతిపక్షుం దెగటార్చు
నంగుళి శిఖాగ్రస్ఫోట మాత్రంబునన్ కాశీ
3. 190

సీ కరినాథుఁ బట్టు నక్రంబుపై విడిచిన సరసిజాక్షుని
చేతి చక్రమనఁగ . బిల్హ. 2 19.

మహాస్రగ్ధర . కోపమైనన రోషమ్మయిన విడువు
మెల్లైనమేలింక వన్నన్ .. ఆము 3. 30

క. తుడినసురశక్తి వైచినఁ, గదనధురంధరుఁడు
జేఁడు గైకొని పైపై, ప్రదరసహస్రము
విడిచెం, బొదివడిచెఁ గటారిఁ బొడిచె బొమముడి
ముడిచెన్. కళా 2. 143.

3 పంపు

సీ ... గీ పికిలి పిట్టలఁ గొట్లాటఁ బెట్టుచూచు,
దిట్టతనమునఁ జెలికు పందెంబులాడు, డీకొనఁ
గఁజేసి యనికిఁ బొట్టేళ్ల విడుచు, రంభచుట్టంబు
వైభవ ప్రాభవమున. కువల 5 9

ఉ కాయము చిత్రవర్ణములు గల్గి మనోజవమైన
యశ్వమే, ధీయహాయంబు వాగమువిధిన్ విడువం
దగు ... జై. భా. 1 76.

4. దానముచేయు

క. నేలం గాఁచిన వస్తువుల, పాలవు ధనమొండె
ద్రుముచ్చు పాలవుధరణి, పాలుని పాలవుఁ గావున,
వాలాయముఁ గుడుక విడువవలయున్ ధన
మున్. విక్ర. 3. 178.

5. విడువఁజేయు, విడిపించు, త్యజింపించు.

సీ . . ఆ మాతనాళీవంబు నుమ విదిమేలని, గోఁచి విడిచి మృదుదుకూల మిచ్చి ... భాగ. 9 694.

6 (ఇదికొన్ని వట్ల విశేషార్థములేకయే క్త్వార్థమునకను ప్రయుక్తమగు)

సీ కోపించెవా మేరుకుధరచాపునినైనఁ దృణముగాఁ జూచి మర్దించి విడుచు జాహ్నవీ. 1. 116

(మర్దించి విడుచు=మర్దించి తీరును, మర్దనక్రియ పూర్తిగఁజేయును)

అ క్రి. 1 (ఊడలు, కొమ్మలు మొ) పుట్టు.

పి . . గీ. . విసపుఁజెట్టున కూడలు విడిచినట్లు, అడలు జనియించి చెటిచె మస్తమున నీకు. చంద్ర. 3. 24.

2 ఎడతెగు.

క. విడువక మీగావవము పొగ,విడుటయు మఱిపాడుఁ డమట యెగ్గె ... అము. 5. 58.

విడిచిపుచ్చు=విడుచు.

ఆ. . . అనుచు నుల్లసంబులాడి ద్రుపదు, విడిచి పుచ్చెగురుఁడు భార ఆది 6 90.

వ . ఆ భూపాలుండు హస్త పల్లవంబులు పదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖంబుండుమని విడిచి పుచ్చె ... నైష. 1 108

జ విడిచిపెట్టు, విడిచివాటు గుడియ, విడిపించు, విడువరి, విడుపరితనము, విడుపు, విడువడు, విడ్పించు, విడ్పు, విడ్వఁబడు.

విడుమే స క్రి (√విడు) 1. విడునట్లుచేయు, విప్పు

క. నీముడిచిన ముడివిడువఁగ,నే మెవ్వరు నేరమింక నీ సౌభాగ్య, (శ్రీ) మహిమవిఁ బతిఁగూర్పం, గామిని నీ కంటెఁ తెలుబు కలరే చెపుమా. ఉ హరి 5 104.

ద్వి. పొడిచె నొక్కఁడు మూఁటు వోవఁగనెత్తి, విడిచె దోవతికట్టు వెననొక్కరుండు ... ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 954.

గీ కొదమగుబ్బలఁదావి కుంకుమపుఁబూఁత, విభుఁడు చెంగావిఱయికంచు విడువఁబోవ ... ధ్రువ. 9 124.

క. అని పంచాంగము పుస్తకమును విడిచి కరం బ్రయత్నమువఁ దిథివారా,దినిరీతచేసి వ్రేళ్లె,న్ని నిరూపించెన్ గ్రహాది నిఖల బలంబుల్ కళా 7. 48.

2 విడిపించు, పోవునట్లుచేయు.

సీ ... సీకాయ యెరువువ జిడ్డువిడిచి .... హర. 2. 107.

విడుజట్లుగొను అ క్రి. (విడు+జట్టులు+కొను) ప్రత్యేకమైన అమ్మకపు సరకుగాఁగొను.

వ. హరగిరిజ లొండొరుల చిత్తంబులు విడుజట్లు గొవి తారసీహారాచలంబుల కరిగిరి ... కు సం. 7. 909,

(ఒకరి మనసు నొక రాకర్షించి యనిభావము)

విడుత వి తడవ, పర్యాయము

ఉ. మాలనిచేతనైన విమమానిని దానములోలిఁ గొందు దు,శ్శీలతచే దురన్నము భుజింతున బద్ధములాడుచుండు నే,వేళల నేటిగట్టుకడ వ్రేలుచుఁ జేతులు చోతుఁగానుకై, తాలిమి రెండుమూఁడువిడుతల్ గుడుతుం బరిఁజైత్య కాన్నముల్. జాహ్నవి 4. 116.

విడుదల వి. (√విడు) విమోచనము, విడుపు.

సీ. . గీ ... దొంగలకుఁ జిక్కితింక నే భంగినాకు, విడుదలౌనని చింతించువేళ నెదుట ... వరాహ. 9. 10

వ. వేఁటకాని లాఁగునఁ బరచమూరు శరభచమర కదళీపుండరీకషండంబులఁ బడఁగెడపుచుఁ దెలి కాని చోడల్పనఁ జూచుచుఁ దూఱంబురాఁ విడుదలవెంబోవుచుఁ బథికజ మండన వల్మీకవాను లం జూచి మఱలుచు చంద్రా 6. 98

విడుపరి విజ (విడుపు+అరి[2]) త్యాగశీలుఁడు (చూ. విడుపరితనము)

విడుపరితనము వి (విడుపరి+తనము) త్యాగము, ఈవి

మఱిగణనికరము—కలువలచెలి సెగకను గలిగిన య,బ్బలియని బలుకుల పడఁతుకఁ దెలి గ్రో, త్తలల వలమురిసనమున నగుచున్, బలుపునఁదగు విడుపరితనపు బలి. యయా 5. 159

విడుపు వి. (√ విడుచు[1]) 1. విడుచుట, త్యజించుట,

ఆ. కార్తవీర్య దశముఖ ప్రముఖులు జమదగ్ని
తనయ రాఘవాదులైన, పురుష వరులచేతఁ
బొలియరే సక్రోధ, వృత్తిఁగాన నలుకవిడువు
మేలు. భార. శాం. 6 590.

సీ. అనవుడు ధర్మనందనుఁ డమ్మహాత్మతో విను
భక్తియుక్తుని విడువు బ్రహ్మ, హత్యఁబోలిన
పాపమని చెప్పుదురు పెద్దలు భార. మహా.
55.

క. ... అతఁడు శుభమశుభం,బను భేదముఁ బొర
యఁడు విడు,పున సమతామ యత్వముంగను
చుండున్ భార శాం. 5. 327.

సీ . ఫణి విషవహ్నిఁ జేడ్పడియున్న శశిరేఖ
నెఱవిడుపునఁగాంతి వఱలునట్లు ... కు. సం.
7. 897.

2. త్యాగము, దానము.

క లోకము చందము గనికొని, యీకానఁగనగు
ధనాదులెల్లను గాల, వ్యాకులతఁ బొందఁ గల
యవి, గాకుండమి యెఱిఁగి విడుపుగడుఁ జదు
రెందున్ భార. శాం 4 37.

గీ. అ య్యయాతి గడఁగి వెయ్యేమునఁబుడమి,
వేల్పులకుఁ బైఁడి నొసఁగెడు విడుపునీట, నిండి
కొదవేమియును లేక యుండెఁ గడలి, యతని
దాగంబు లేక వెన్నెనలవి యగునె. యయా.
1. 95.

3. దిగుమతి

గీ. తురగమునకుఁ బణము పురుషున కరపణ,
మాఁడుదానికైన పందునగము, ప్రేఁగు ముట్టు
వందు ప్రేగు విడుపునకు, నోడకూలి గొనుట
యుచిత మంత్రము. విజ్ఞా. ప్రా. 86.

విశే. త్యక్తము, విడవఁబడినది.

ద్వి. .. భూవరులు, నళులై జన్నముల్ సన్న
ముల్ సేయ, విబుధుల కుడుపులు విడుపులై
పోయె . అ. మ. క 1 14. పా. 22. పం.

విడుమర వి. (√ విడు.) 1. విడుదల, విముక్తి.

క. ఒకనాఁడేమును నాపద,లకు విడుమరఁ గాంచి
విప్రులం జుట్టలఁ బెట్టుకొని సుఖముండఁ బడ
యుదు, మొకో యిప్పుడెందుఁ గలదె యెఱు
శైవ్యరికిన్. భార విరా. 1. 49.

క. గడగడ వడఁకుచు నద్రులు, వడియఁగఁ
జేదోయి మొగిచి స్వామీ కోపం, బుడుగుము
శాపంబునకును, విడుమర యొన్నఁడగుఁ జెప్పవే
కృపతోడన్. భోజరా. 6 349

గీ అపుడు మాళవుచేతఁ బ్రహారవర్మ, పట్టు వడి
వాని కరుణయ ప్రాపుగాఁగఁ, దనకు విడుమర
గాంచి. దశకు 7. 10.

2. ఎడఁబాటు, వియోగము

సీ. గిరిజ నొడఁగూర్చి వరదుచే వరము వడియ,
నోపుఁ బొమ్మని నమ్మి నే నున్నచోట, నెట్టి
విడుమరవచ్చె నీ కెట్టిదావు, సంభవించెనె మన
సిజ చక్రవర్తి కు సం 5. 552.

విడులము సం. వి అ పుం. వేతసము, ప్రబ్బలి (వృవి) (వాచ)

విడువడు అ క్రి (విడుపు+పడు) విడివడు, బయలు
పడు

గీ. మేటి కాటి జనిత కాలకూటవిషము. చిచ్చు
విడువడి యంతంతఁ బెచ్చు పెరుఁగ ... భీమ.
4. 61.

క. కావున నీమహనీయ, గ్రావంబున నంటు వడ్డ
క్రతు సైంధవ మిం,కేవిధమున విడువిడిచను,
నావిధ మెఱిఁగింపవే దయానిధి యనినన్.
జై. భా 4. 84.

విడూరజము సం వి అ న. వైడూర్యము, రత్న
భేదము

విడెము=విడియము, వీడ్యము వి (సం. వీటికా)
తములము.

మ. . రెండుమూఁడు విడేలాకులు పోకలాళి
విడివాటు న్గోడలై తత్కటీ, భవన ప్రాంగణ
సీమఁ ద్రిమ్మరుదు రంభః కుంభ చేటీవిటుల్ ....
వై జ. 2 41

గీ. పొసఁగ విడెమీయ శతపత్ర పూగహారి...దశా.
2. 128.

సీ . మిత్ర విందకుఁ బుక్కటి విడె మొసంగి ...
ఉ. రా 1 44.

విడ్చు=**విడుచు** స క్రి (√ విడు) విడఁజేయు.

సీ .. దుశ్శాసనుండు, నెట్టన ద్రౌపది గట్టిన
పుట్టంబు సభలోనవిడ్చెనాళంక లేక భార.
సభా 2 281.

చ. జనులు నుతింపఁగా సుకృత సంపదఁ జేసి యమర్త్యభావముం, గనియును జెంద కిట్టునికి భార్యమె ద్రౌపది భీమసేను నర్జునుఁ గవలం ద్యజించుటకు సువ్రత చాకిరి చాలదయ్యె దీ,కువ కము విడ్వ ని త్తెఱఁగు సూరినుతుం డగు నీకు నర్హమే. భార మహా 66

ఉ ద్రౌవది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మున విడ్చి వెంద్రుకల్, దా వల చేతఁ బూని . భార ఉద్యో 3. 114

విడ్డూరము వి (సం. విద్వరః) 1 మౌర్ఖ్యము. (శ. ర)

2 ఉపద్రవము.

ద్వి. విడ్డూరములు వచ్చె వేగ ప్రాణమునకు ... పల్నాటి వీరచరిత్రము 338 పం. ప్రౌ

విశ మూర్ఖము. (శ. ర)

విడ్గ్రహము సం. వి. అ. పుం. మలబంధము, ఒక విధ మగు రోగము

విడ్పి(డిపి)ంచు స క్రి. (√ విడుచు) విడువఁజేయు, వదలించు.

శా. . గంధర్వున్ దర్పితుఁ జిత్రసేను ఖరునిన్ దండించి విడ్పించె .. రాఘ. 3. 117.

విడ్పు=విడుపు (విడుచు) విమోచనము. భార. అను. 1. (శ. ర.)

విడ్యము=విడియము, విడెము, వీడ్యము. వి. తమ లము, తాంబూలము.

క. తెలనాకులు బాగాలును, నలమిన వెనిమిటులఁ గూర్చి యైదువ యెలనా,గల కెల్లనిడిరి విడ్యః మ్ములు దగ నప్పుడమితేఁడు ముదితయుఁ గడఁ కన్. యయా. 4 119.

సీ. వలపుఁ గప్రపు విడ్యముల వెన్నెల బయళ్ల సైకతములఁ జల్వచప్పరముల ... కవిరా. 4 15

క. కావున మీరు దలంచిన, శ్రీవారాహంబు మంచి కృతిమాపేరం, గావింపుఁడనుచు సుము ఖుండై విడ్యముఁ గప్పురంబు నర్పించుట యున్. వరాహ 1. 14

విడ్లవణము సం వి. అ. న. వైద్యమునకుపయోగిం చెడి యుప్పు.

విడ్వఁబడు (√ విడ్పు) స. క్రి. విడువఁబడు.

గీ. రమణియవశముచే నైన రామనామ, మమర వర్తింపఁ బడుచుండ నఖిలపాతకములచే విడ్వఁ బడుఁజుమ్ము సుమతి యపుడె, సింహమతి భీత మృగములచేతఁ బోలె. సీతారా. 1. 58.

విడ్వరము సం వి. అ. పుం ఉపద్రవము.

విడ్వరాహము=విట్చరము సం. వి. అ. పుం.

విడ్వఱచు (విడు+పఱచు) స. క్రి తారు మారు చేయు, మార్చు.

క. ఆ రసికుఁ జెఱఁగి వచ్చిన, నీ రీతుల నడుమఁ గలిసి యెఱుకఁబడఁగమా, చీరలు విడ్వఱచి తిమి వి,చారింపఁగ నేల నాదు జయమగుఁ గాదో. ర్వా. 11. 56.

విత=**వితా** విశ (సం. వృథా) వ్యర్థము (దీని యా మ్రేడితరూపము "వితవిత")

క. అతివల హృదయములారసి, రతికలనన్ దేల్ప లేని రట్టడిబూపున్, జతురతయు జవ్వనంబును, వితయ చుమీ యడవిఁగాయువెన్నెల రీతిన్. శశా 3. 73

క. కొడుకులు పుట్టని మానిసి, తొడుకులు బల్మి యును నిండ్లుఁ దొడవులు మావుల్, పుడమియు నెక్కుడు మెకములు, విడిముడియుం బట్టము లును వితగద తలఁపన్. ఆ రా. బాల 50.

గీ. వారితో నది యోయన్నలార కంట్రరా విత వితగ నన్నింత బట్టునేసి, తానె తొత్తుల తాంతు మదంబుకతన, నిల్లుపట్టక తిరిగెడు నివ్విధ మున. శుక. 2. 138.

వితండ సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నిరాధారమైన వాదము, శుష్కవాదము. 2. (తర్క.) ప్రతిపక్ష స్థాపనములేని జల్పము స్వపక్ష స్థాపనములేని పరపక్ష నిరాకరణ రూపవాదము. 3. కోపమును బుట్టించెడి విమర్శ నము. 4. గరిటె 5. సాంబ్రాణి. 6. గన్నేరు. (వృ. వి.)

వితండము సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుగు. 2. తలుపు గడియ.

వితండావాదము సం. వి. అ. పుం. స్వపక్ష స్థాపనము లేక పరపక్షమును ఖండించు వాదము; అడ్డదిడ్డపు వాదము.

(ఈ యర్థమునఁ దెమఁగునందే ప్రయోగము గన్పడు చున్నది.)

క. ఉందుడు మీరిచోోట వి,తండా వాదములు మాని శాలిమితో ని,ట్లుండంగ వోపరేనియుఁ, బొండిప్పుడు నిజనివాస భువనంబులకున్. వరాహా. 1. 14.

వితంతువు సం వి ఉ పుం. మంచి గుఱ్ఱము, స్త్రీ ముండమోపి, విధవ.

వితంత్రి సం వి ఈ స్త్రీ తంత్రులు (తీఁగలు) సరిగాఁ బొసఁగని వీణ

వితంనము సం వి అ పుం 1 పిట్టగూడు. 2. పశులను మృగములను బంధించుట కుపయోగపడు త్రాడు మున్నగు సాధనము.

వితతధన్వుఁడు సం విశే. (న్.) ఎక్కుపెట్టఁబడిన విల్లుగలవాఁడు.

వితతము సం. విశే (అ ఆ. అ) 2. వ్యాపించినది, విస్తరించినది. 2. పొడిగింపఁబడినది, సాగఁదీయఁబడినది, విశాలమైనది. 3. ఆచరింపఁ బడినది. 4. కప్పఁబడినది 5. చెదరినది, వీణ,తంబురా మున్నగు తీఁగలు గల వాద్యము, తతము.

వితతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. వ్యాప్తి, వ్యాపనము. 2. సమూహము, గుంపు. 3. పంక్తి, వరుస.

వితథము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అసత్యము, నిజము కానిది. 2. వ్యర్థమైనది, నిష్ప్రయోజనమైనది.

వితథ్యము సం. విశే. (అ. ఆ. అ) అసత్యము, నిజము కానిది.

వితనువు సం. విశే (ఉ.) 1. సుకుమారుఁడు. 2. మందరుఁడు (ఆ. ని.) 3. శరీరము లేనివాఁడు.

వితమరి విశే (వితము+అరి) కార్యదక్షుఁడు, కార్యపద్ధతి నెఱిఁగిన వాఁడు, పొలమరి.

కళిక. ... నటిమి తటిమి చటిమి మఱుము వస్త్రు గెల్చిన వితమరికిఁ గఱచి బఱచి యఱచి పఱచు కపివి జంపిన నచ్యుతునకు... అప్ప 4. 327.

వితము వి (సం. విధా.) 1 విధము.

గీ. వెల్ల గొడుగులు వట్టించు వితము మించు, వంచగమి నిల్పియాడెఁ జా లగుచు దివిని. ఘటికాచల. 2 124.

ద్వి. ప్రతిమీఱు పంకల్ప భవకల్పలతిక, వితముసతులిత విభ్రమోన్నతియు ... విష్ణు. ఉ. 4. (శ ర.)

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, నచ్చుగఁ దొడఁగిన వితాన నబలపయి నీ్మ,తెచ్చుగఁ గోపంబిటులా, వచ్చునెతపై నెనపై పవలయు నటంచున్. శశా. 4. 21.

సీ. తెలుఁగు చందము పగిది విత మనంగను మీఱుచు నుండుఁ బ్రకారసంజ్ఞ . . అం. భా. 2. 308.

2. ఉపాయము.

చ ... ఉరువ్యథాభరా, నతమొక వృద్ధవిప్రమిథునంబు మృతుండగు పిన్నపాపనిన్, విత మఱి కొంచు వచ్చి రమువీరుని వాకిట వైచి దీనతన్ ఉ రా. 7. 181

ఇ వితమరి.

వితరణము సం వి అ న. దానము, ఈవి

వితరణి సం వి ఇ పుం దాత, ఈవికాఁడు. విక్ర. 2 (శ ర.)

వితర్కము సం వి. అ పుం 1 యుక్తులతో నాలోచించుట. 2. ఊహ, ఆశయము, అనుమానము చేయుట 3. తలంపు, అభిప్రాయము 4. సంశయము, విచికిత్స 5. సమీక్షణము, పర్యాలోచనము.

వితర్కించు సం స క్రి 1 సంశయించు

క పలుమాఱుఁ గాంచు తమూజుల, కొలఁది వితర్కించెదవు నిగూఢం బదియుం, దెలియంఁబలికెద వారికి, బలమును సత్త్వంబు హరియ పార్థివముఖ్యా భార. ఉద్యో 2 318.

వితర్కుఁడు సం. వి. అ. పుం. జ్ఞానోపదేశకుఁడైన గురువు.

వితర్ది సం వి. ఇ. ఈ స్త్రీ. 1. వేదిక, అరుఁగు, తిన్నె 2 మేడ ముందరి వసారా.

వితర్దిక=వితర్ది సం. వి. అ స్త్రీ.

వితలము సం. వి అ. న. సప్త పాతాళలోకములలో రెండవది.

వితస్తి సం. వి ఇ. పుం. జేన, పంద్రెండంగుళముల పరిమాణము

వితా=విథ (సం. వృథా) విశే వ్యర్థము.

చ. తపముల పాలి మృత్యువులు దైత్యులు వీరిల నున్న వాళ్లకుం, దపమని చేయఁగూడునొ వ్రతంబని పట్టఁగ శక్యమో వితా, యిపుడిది యేటి యత్నము వహించె వివేక విహీనుఁడైన యీ, నృపముని యంచుఁ గౌశికుపయిం గడు నేరము లెంచు వారలున్. చంపూరా. 2. 84.

వితాకు వి 1. సంతాపము

చ. ... కృతి సంతతి కన్యక కెన్న యోగ్యుఁడౌ, ధవుఁ డొకరుండు లేమికి వితా మదిలోన వితాకుఁ జెందుచున్ ... ఘటికాచల 1. 14

2. పరాకు.

చ. కరవము సేయవచ్చి భయకంపిత గాత్రుఁడవై వితాకుఁ జే,సెద విదియేమి రాత్రిచరశేఖర... ఉ. రా 4. 12

సీ. ఈ వితాకున మేత యుడనై తిఁగా క్రోది గొర వంక కనుచుఁ దావరిగె నొకతె ... (శ ర.) యయా. 5 22.

3 పారవశ్యము.

చ గదె తడ వాతఁ డొక్కవనిగాఁ జనియింటికి రాకయుండినన్, దడఁబడు మీఁదెఱుంగదు వితాకున నుండును జిన్నవోవు .. శశాం. 2 78.

4 నిశ్చేష్టత. (శ ర)

విణ 1 పరవశుఁడు.

క. అనియిటు లువ్విళ్ళూరెడు, మనమునఁ గొని యాడి యంతమాపటివేళం, గనుఁ ద్రామి చొక్కుఁ జల్లిన, యమువున నందలు వితాకులై యుండగన్ ... విజ. 1. 188.

2. విశ్చేష్టితుఁడు, నిశ్చేష్టితురాలు.

చ. సొరుగుమ సొమ్మసిల్లు మదిఁజొక్కు వితాకగు .. ఇలా. 3 (శ. ర.)

జ: వితాకుఁడు, వితాకుపడు, వితాకురాలు, వితాకులవిత్తు.

వితాకుఁడు విణ. (√ వితాకు) విశ్చేష్టితుఁడు.

శా మాహాత్మ్యంబులు తేజముల్ విభవసంపత్తుల్ విమర్శింపఁగా, నోహో భేదములేదు నిండు సభలో నొక్కింత మాత్రంబు హే,మాహేమీలు ఘటాఘటీ లతిరథుల్ మాంధాత శీసాములే, లా హీనాధిక భావముల్ తడవరాదంచున్ వితా కుండనై వరాహ 10. 8.

క. అనిచాప్పు వారిధారల్, గనుదోయిం జెమ్మ గింపఁగా నలుదిక్కుల్, గనుఁగొనుచు వితాకుఁడనై, చననేరక యుంటినన్ని శాసమయ మునన్. వేం పంచ. 4. 103

వ. ఇట్లు మూర్ఛావివశుఁడై నేలవ్రాలియున్న యన్నరనాథ కుమారుఁ గొని పోవువాఁడై వాస వారి తేరుడిగి యెత్తంబోయి తద్రథకంబై విష్ణుతేజంబున్న కతంబునఁ గదలింపలేక వితాకుండై తనలోన .... రామా. 8. 121.

వితాకుపడు అ. క్రి (వితాకు+పడు) నిశ్చేష్టితుఁ డగు (శ ర)

ఉ. అక్కట వేటలాడుచు హయంబు రయంబునఁ దోలుకొంచుఁ దాఁ, గ్రక్కున నొక్కపంది వెనుకం జని మార్గముదప్పి క్రంపలం, జిక్కి మదిన్ వితాకుపడి చింత మునుంగుచుఁ బండ్లు గోయఁగా, నొక్కెడ దేవదత్తుఁ గని యూరికి నేఁగెడు త్రోవ వేడినన్. ద్వా. 3 21.

వితాకురాలు వి (వితాకు+ఆలు) నిశ్చేష్టితురాలు

చ. . అలసత దీఱ నిద్రఁగననంచుఁ దలంచి వితాకురాలగున్ ... కువల 3 79.

చ భయపడి లేచిచే యదురు పాటునఁ గట్టియుఁ గట్టకున్న నీ,వియు నెలవంక చన్నొవల వేసియు వేయని పైట కొంగుదోఁ,పియు వటదోఁపకున్న యల పెన్నెఱి కొప్పునునై వితాకురా,లయి యవిచూచి యల్లలన యల్లలనాడు మనంబు తోడుతన్. సారంగ 3 153.

వితాకులవిత్తు వి సంతాపబీజము, పరితాపకారణము.

ఉ ఇప్పుడు నా మనోరథములెల్ల వితాకులవిత్తు చేసి యీ,తప్పులు వెట్టెదేమిటికిఁ దక్కఁ దలంచెద వెన్ని చెప్పినన్ .... వి. పు. 2 229.

వితానకము సం వి అ పుం. న 1. వైశాల్యము, విరివి 2. సమూహము, గుంపు. 3. మేలుకట్టు, చాందిని. 4. మాదవృక్షము.

వితానము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. వట్టిది, శూన్యము 2. నిస్సారము, సారములేనిది 3 భంగము గలుగఁ జేయఁ బడినది, దిగులు చెందినది 4 తెలివిలేనిది. 5. దుష్టము, మూఢము, దుర్మార్గగమైనది.

వి. అ. పుం. న. 1. వ్యాప్తి, వ్యాపించుట. 2.మేలు కట్టు, చాందిని. 3 తలగడ, మెత్త, దిండు. 4. సమూహము, గుంపు. 5. యజ్ఞము. 6.అగ్ని హోత్రకుండము, అగ్నిహోత్రవేదిక. 7. అవసరము, అదను తఱి.

న. 1. తెఱపి, అవకాశము.

వితావిత విశ. మిక్కిలి వ్యర్థము ("వితా' యొక్క ఆమ్రేడిత రూపము.)

ఉ పరాకటబ్బె రాముడకు నెడ్లు పొసంగవు, చంద్రమః కళాధారికి నొక్కయొద్దది వితావిత పేరములేమి . శశాం 2. 20.

చ. ... సంతస మందిన వారుచూడనీ, ధనువుచు వీరి ముచ్చట వితావిత సేయకుమన్న . . దశా. 7. 199.

ఉ. ... భూ.పాలక యింటివారిడిన బాముల రచ్చలకెక్కినంతయే, చాలద యింకమీఁదను నిజంబుగ రట్టున కోర్చు నంతకుం, దాఁపనె యీ శరీరము వితావిత యెక్కడి జోలి యక్కటా. శుక. 4 63.

క్రి. విశ. మిక్కిలి వ్యర్థముగా.

చ. తడఁబడు మాటగద్గదిక దార్కొను నిల్చినచోట నిల్వరా,దడుగులఁ దొట్రుపాటు గదియంబడుఁ గంపముచెందు నిద్రరా,దెడపని కోర్కెపెచ్చు మదినేమొ వితావిత జాలి జాలియా, నడిగినఁ జెప్పఁగూడ దకటామరు లెత్తిన యాఁట దానికిన్ కువల. 3, 100.

గీ పలకమ్నులఁ గెంపుంచనేల మఱియు, మొరయనేల వితావిత ముదితలార ... చంద్రా. 4 196

చ. ముసుఁగిడి పండియుండుమని మోహముతోడ వితర్దిఁ జాపితా, ముసురను రంచుకన్నయయి యొయ్యనవేగి కవాటమువ్వలన్, జెనజెనఁ ద్రోచి మూఁటఁ దలఁజెట్టుక వచ్చిన శర్కరింత సాధ్వస మొదవంగఁ జెప్పవిని వాఁడు వితావిత యేమియం చనన్. హంస. 4. 113

వితీర్ణము నం విశ (అ అ అ) 1. దాటఁబడినది, అతిక్రమింపఁబడినది. 2. ఇయ్యఁబడినది, దానము చేయఁబడినది. 3. దిగినది, అవరోహించినది. 4 కొనిపోఁబడినది, తీసికొనిపోఁబడినది. 5 లోఁబఱుచుకొనఁబడినది.

వితీర్ణి నం వి ఇ స్త్రీ ఈవి, వితరణము. (శ. ర)

వితున్నకము నం వి అ. న 1. కొత్తిమిరి 2. మైలుతుత్తము, తుత్థము

పుం నేలయుసిరిక

వితున్నము నం. వి. అ న 1. కూరాకు (వృ వి.) చెంచలి కూరవంటి యొక మొక్క 2 శైవాలలత, నాఁచుతీఁగ

వితుష్టము నం. విశ (అ ఆ అ) అసంతుష్టి పొందినది, సంతోషింపనిది.

వితృష్ణము నం విశ (అ. ఆ అ) తృష్ణలేనిది, ఆసలేనిది, తృప్తిపొందినది

విత్త[1] వి చిహ్నము

ద్వి అజమత రామానుజార్యసిద్ధాంత, విజయధ్వజంబుల విత్తయై మిగులఁ, దళుకొత్తుచుండు త్రిదండముల్ దాల్చి ... ద్వి పరమ 3. 642 పొ

విత్త[2] వి మిక్కిలి చిన్న గోనె

సీ ... అత్యల్పగోణియై యలరు విత్తయనంగ. ఆం. భా. 2. 266

క చిత్తజుచేఁ దలిరాకుల, విత్తైతన ధైర్యమెల్ల వెడలనడిచియా మత్తేభగమన మిగులం, దత్తరపడి సమ్మదమునఁ దమకించుటయున్... వి పు 6. 24.

విత్తదుఁడు నం వి అ. పుం 1 ధనదాత 2. ఆస్తినిచ్చినవాఁడు, ఉపకారి.

వి'త్తనము వి. విత్తు, బీజము

గీ. విప్రవరునకుఁ దూమెడు విత్తనముల, నేలయొసఁగిన ఫలము వర్ణింతు వినుము ... దశా. 5. 100.

గీ. . . బీజాఖ్య పరఁగువిత్తు, విత్తనము గింజ గిజ రన వెలయు నీళ ... ఆం. భా 2 39.

విత్తము నం విశ (అ ఆ అ) 1. కనిపట్టఁబడినది, కనుగొనఁబడినది. 2 లబ్ధము, పొందఁబడినది. 3. పరీక్షితము, పరిశీలింపఁబడినది 4 ప్రఖ్యాతము, ప్రసిద్ధికెక్కినది

వి. అ. న. 1. సొత్తు, ఆస్తి, ధనము. 2. శక్తి, బలము.

విత్తవంతుఁడు సం విశే. (త్. వత్ త్) ధనవంతుఁడు, ఆస్తిగలవాఁడు

విత్తవర్ధనము సం విశే (అ అ. అ) ధనమును వృద్ధిచేయునది, లాభకరమైనది, ఆదాయము కలిగించునది.

విత్తాగమము సం వి అ. పుం ధనలాభము, ధనప్రాప్తి.

విత్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 విచారము, ఆలోచనము. 3. సంపాదన, గడించుట, పొందుట.

విత్తించు స క్రి (√ విత్తు) విత్తనము నాటించు

గీ విరివిగాఁ బైరు విత్తించు వేళ్లఁగొలుచు, గాఁగ మామక సస్యముల్ గడుఫలించు ... వేం. పంచ 5. 13.

విత్తిడు అ క్రి (విత్తు+ఇడు) విత్తులు చల్లు.

క క్షేత్రమెఱిఁగి విత్తిడుటయుఁ, బాత్రమెఱిఁగి దాన మిచ్చి పనుచుటయు వివేక, కల్యాణ పరాయణులకు, ధాత్రీశ్వర యిందువందుఁ దగ మేలొసఁగున్. వి పు. 5. 130

విత్తు స. క్రి. (విత్తనములు) చల్లు.

సీ. పెంచంగఁ బెరిఁగె నావృథ్విపైఁ గొండలు విత్తి రాయడవుల వివిధగతుల.. నీతిసీ శ. 60.

ద్వి. త్రొక్కినచోటెల్ల దున్నకపండ, దిక్కులఁబసిఁడి విత్తిన పైరుగాఁగ ద్వి పరమ. 3. 182 పా

ఆ పూర్వజన్మమందుఁ బుణ్యంబు సేయని, పాపి ధనముకాశ పడుటయెల్ల, విత్తమఱచి కోయ వెదకిన చందంబు, విశ్వ .. వేమ 1 44.

ద్వి. మామిడివిత్తుదా మహిమీఁద విత్త, వేమగునే పెక్కువిధు లేలచెప్ప . బస పు (ప్రాత ప్రతి.) 1 261 పం

వి. విత్తనము

గీ. విత్తు సహకారి గాకున్న రిత్తనేల, వంధ్యమగుఁ గాక కా ఫలవంతమగునె ... భార. అను. 1 136

గీ. తవరిహేమంత మగుడుఁ బద్మంబు లడఁగి, పోయెఁబోయివఁ గొలనొక్క పువ్వుతనకు, విత్తుగా దాఁచికొనియున్న విధముపోలె, శైల సుత ముఖముదక వాసమున నొప్పె కు. సం. 6. 783.

విత్తఁడగు=సమూల నాశనమగు

ఉ. .. ... నీ, వేఁడిమి చూపియాదవుల విత్తఁడఁ గందును మాడిపై పు .. భా రా యు 783

జ విత్తించు, విత్తిడు, విత్తుపట్టు, విత్తుమాల్చు.

విత్తు సం వి త్ స్త్రీ దీనికిఁ బ్రత్యేక ప్రయోగము లేదు

1 జ్ఞానము 2. గ్రహణశక్తి, తెలివి.

విత్తుపట్టు వి (విత్తు+పట్టు) సస్యములు ఫలించు పొలము

వ. ... చెఱువు దక్షిణామున ముప్పదివుట్లు విత్తుపట్టు సర్వాకర పరిహారముగా శ్రీచోడ గంగ్గదేవరిచ్చి . దా. శా. 1015.

విత్తుమాల్చు స క్రి (√ విత్తు) చంపు, కడతేర్చు.

గీ. చటులగతిఁ గొన్ని కణుజుల సంహరించె, వెంటఁబడి కొన్ని శశముల విత్తుమాల్చెఁ, గొన్ని జింకల ప్రేవులు గ్రుచ్చిపైచెఁ, గుక్క లాఖేట కంబున నుక్కుమిగిలి పి శకుం. 2. 15.

విత్తేశుఁడు సం వి. అ పుం. కుబేరుఁడు.

విత్రాసము సం వి అ. పుం భయము, వెఱపు

విత్సనము సం. వి అ పుం. వృషభము, ఎద్దు.

విథుర సం. వి. ఆ స్త్రీ విధవ, ముండమోపి.(శాచ)

విథురుఁడు సం. వి అ పుం. 1. రాక్షసుఁడు. 2. చోరుఁడు

విద సం వి ఆ స్త్రీ 1. జ్ఞానము. 2. గ్రహణశక్తి

విదంశము సం వి. అ పుం దప్పి గలిగించెడి కారము గల యాహారము

విదగ్ధ సం వి. ఆ. స్త్రీ చాతుర్యమును, చుఱుకుఁదనమును గల స్త్రీ, చమత్కారిణి.

విదగ్ధము సం విశే. (అ అ. అ) 1 ఎక్కువగా దహింపఁబడినది, తగులఁబెట్టఁబడినది. 2 వండఁబడినది 3. అఱిఁగినది, జీర్ణమైనది. 4. నశింపఁ జేయఁబడినది, ధ్వంసము చేయఁబడినది 5 వాఁడియైనది, చురుకుఁదనము గలది, నేర్పుగలది, 6 జిత్తులు గలది, కపటముగలది. 7. తగులఁబడినది. 8 జీర్ణము కానిది, అఱుఁగనిది. 9 మనోహరము, ఇంపైనది 10. గౌరవార్హమైనది. (వేమము.)

విదగ్ధుఁడు సం. విశ. (అ. అ. అ) నేర్పరి, చతురుఁడు, నిపుణుఁడు. 2 కపటియైనవాఁడు, జిత్తులుగల వాఁడు.

వి. అ. పుం. 1. పండితుఁడు, విద్వాంసుఁడు, 2. దుర్ణయము గలవాఁడు, పోగరుఁబోతు.

విదథుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. కృతి, ధన్యజీవి. (మే ని) 2 యోగి, విద్వాంసుఁడు (అ ని.)

విదరము సం వి అ పుం. 1. చీల్చుట, భేదనము. 2. వృక్షము, చెట్టు

విశ (అ అ అ) భయరహితము, భయములేనిది. (వాచ.)

విదర్భ సం వి. అ స్త్రీ ఒక పట్టణము.

విదళితము సం. విశ. (అ అ. అ) 1. మిక్కిలి ఖండింపఁ బడినది. 2. మిక్కిలి భేదింపఁ బడినది.

విదర్భజ సం. వి. అ. స్త్రీ. విదర్భ దేశపురాజు కూతురు. 1. దమయంతి. 2. లోపాముద్ర, అగస్త్యుని భార్య 3 రుక్మిణి, కృష్ణుని భార్య. (ఇట్లే విదర్భతనయ మొ)

విదర్భము సం. వి అ పుం ఇప్పుడు బేరారని వ్యవహరింపఁబడు దేశ విశేషము 2 నిర్జన ప్రదేశము, జనులు విడిచిపోయిన దేశము.

విదర్భసుభ్రువు=విదర్భజ సం వి. ఊ స్త్రీ

విదర్భుఁడు సం. వి. అ పుం. విదర్భ దేశపు రాజు. బ విదర్భదేశ నివాసులు.

విదళనము సం వి అ న. చీల్చుట, బ్రద్దలుచేయుట.

విదలము సం. విశ. (అ అ అ) 1. చీల్పఁబడినది, బ్రద్దలు చేయఁబడినది. 2. (పువ్వు) వికసినది, వికసించినది.

వి. అ పుం. 1. విడఁదీయుట, ఎడఁబాపుట. 2 చీల్చుట. 3. భక్ష్యము, పిండి వంటకము. 4 అడవికోవిదారము.

న. 1 బద్దలతో నల్లిన పాత్ర, వెదురుబుట్ట. 2. దానిమ్మచెట్టు పట్ట, 3. రెమ్మ, ఉపశాఖ. 4 ముక్క, చెక్క. 5. కందిగింజ మొదలగువాని బద్ద.

విదళించు సం న క్రి 1. చీల్చు, భేదించు, పగులఁగొట్టు.

క. విదళింప నలుకు సింగపుఁ, గొదమయు మద ఘళిత గండ కుంజరములపై, నిది బలశాలికి నైజము, గద తేజోనిధికి వయసు కారణ మగునే. భర్తృ 1 31

సీ. విటుల గుండెలలోన విదళించు చిగురాకు నంపెట బ్రేకెంచు సమసె నేఁడు . . వీర. 2. 113.

2. నలుకు, ఖండించు.

సీ కలుషంబు విదళింపఁగల ధర్మశాస్త్ర ప్రపంచంబు లెవ్వాని పలుకుఁ బళ్లు వరాహ 1. 9.

చ కడఁగిన వీరుఁ డారసిలి ఖడ్గముచే విదళించి పొచ్చుటో కృష్ణాభ్యుదయము. (బ్రౌ.)

విదారకము సం. విశ (అ ఈకా అ)

వి అ పుం 1 చీల్చునది, విభాజకము, విభజించునది. ప్రవాహ మధ్యమునమున్న వృక్షము లేక పెద్దబాయి 2 చెలమ, ఎండిపోయిన యేటిలోఁ ద్రవ్విన గుంట.

న. 1. జలబంధనము, ఆనకట్ట 2. చవుటినేల.

విదారణము సం వి అ. పుం 1. ప్రవాహ మధ్యముననున్న చెట్టు, పెద్దబాయి, బండ 2. కర్ణికార, కొండగోఁగుచెట్టు 3 యుద్ధము

న 1 చీల్చుట, పగులఁగొట్టుట 2 బాధించుట, హింసపెట్టుట 3 చంపుట.

విదారము సం వి అ పుం 1. చీల్చుట, పగులఁగొట్టుట, ముక్కలు చేయుట 2. యుద్ధము 3 నది, చెఱువు మొదలగువానియందెక్కువగా నుండు జలము పొర్లి పాఱుట, జలోచ్ఛ్వాసము.

విదారి సం వి ఈ, స్త్రీ 1. గజ్జలోనివాపు (అ ని) 2. శాలపర్ణి, ముయ్యాకుపొన్న. 3 భూమికూష్మాండి, నేలగుమ్మడి. (వృ వి) 4. కంఠరోగ విశేషము, గొంతులోఁ బుట్టెడి యొకానొకరోగము. (వాచ.)

విదారించు సం న. క్రి చీల్చు, బ్రద్దలుచేయు.

మ. ... ... అశ్వ నికాయోదర పార్శ్వముల్ కరటి హస్తంబుల్ విదారించి యుయ్యనరథ్యావిధి పు పేనగాడుపుల రథ్యానిన్ బలెన్ గూల్చినన్ . . ఉ రా 3. 161.

విదారిగంధ సం వి. ఆ. స్త్రీ. ముయ్యాకు పొన్న. (వృ. వి.)

విదారువు సం. వి ఉ. పుం. ఊసరవిల్లి, తొండ.

విదాహము సం. వి. అ. పుం. 1. కాలుట, తగులఁబడుట. 2. జ్వాల, పెద్దమంట. 3. తైక్ష్ణ్యము, వాఁడిమి.

విదాహి సం వి. న్. పుం దాహమును (అత్యుష్ణమును) బుట్టించెడి పదార్థము.

విదాహించు సం. అ క్రి తాపమునొందు

వ. ఇట్లు మోహానలంబున దేహంబు విదాహింప నయ్యుర్వీ గీర్వాణుఁడు చలిత వియోగి ప్రాణుండగు పంచ బాణుం దలంచి . వేం. పంచ 4 250.

విదిక్కు సం వి క్. స్త్రీ మూల, రెండు దిక్కుల నడిమిభాగము.

విదిక్కుపడు మి అ క్రి దిగ్భ్రమ చెందు

సీ. నామాట కుల్కి మిన్నక కాలభైరవుండేలోను నిద్దఱ నిట్లు ద్రుంచె, నింక నెందఱఁ బంప నెంచినాఁడో యని విడిచి కన్కని గుడివెడలి పాఱి.

గీ రేను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి వాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన, మ్రొక్కఁ బనుదెంచి కాంచి విదిక్కు పడుచు, వెడలి మఱి చూడరిట వెరవేఁకి పట్టి. ద్వా 4 70

విదితము సం విణ (అ ఆ అ.) 1 తెలిసినది, బోధపడినది. 2 తెలుపఁ బడినది. 3. ప్రసిద్ధి కెక్కినది, ప్రఖ్యాతము 4 కోరఁబడినది, ప్రార్థితము 5 అంగీకరింపఁబడినది. 6 వాగ్దానము చేయఁబడినది 7 యుక్తము. (ఈ యర్థము సంస్కృత గ్రంథములందుఁ గానరాదు)

క అది గావునఁ గార్యార్థము, మదవ గురుని కడకు నిపుడు మన మూరకపో, విదితముగాదె తెరవన, ముదితయుఁ దనవిభుని వాక్యములకు నలరుచున్ కుచేల 1. 112

వి అ న 1 ఎఱుక, జ్ఞానము 2 ప్రసిద్ధి, ప్రఖ్యాతి 3 లాభము, ప్రాప్తి. 4 అంగీకారము ఒప్పుదల

విదితుఁడు సం వి. అ పుం పండితుఁడు, చదువరి.

విదియ వి. (సం. ద్వితీయా) పక్షమందు రెండవ తిథి.

గీ. విదియ నాఁడేరు వడకున్నఁ దదియనాఁడు, కావఁ బడియెడు పనికింత కనల నేల... యయా. 5. 9.

సీ. వర్ష గర్భము నడవకపోయె విదియలఁ గుముదాప్త దారణ కొమ్ము దఱిగె .. కాళ. 3. 149.

విదిలించు స. క్రి (√ విదులు) 1 జాడించు, చలింపఁజేయు.

సీ. అలపోక పోలె వాలాగ్ర మొకించుక విదిలించు నంత నవ్విహగ విభుఁడు ... సమీర. 6. 169

క ఆ నీరు సోఁకి మాయాధేనువు తా నిద్రపోయి తెలిసిన పగిదిన్, మేను విదిలించికొంచును, మౌనులు వెఱగంది చూడ మగువయగు తఱిన్. వరాహ. 10 60.

2 జాడించు, కడుగు, శుభ్రము చేయు.

ద్వి. పీఁకతో నలికిన విత్తులు నీళ్ల, విదిలించుకొని వచ్చి వేఁపి దంపించి . . బస. పు 4. 970. పం

3 విదుర్చు, వదలుచుకొను.

చ. విడువిడు పట్టరాకు మలివేణి యటంచును జాతికెంపురా, కడియపుఁ గేలు ఘల్లు రనఁగా విదిలింప ... దశా. 5 24.

4 విదులుచు, దులుపు.

చ కంథ గ్రక్కున విదిలించి యందుఁ బదికోటుల మాడలు రాలఁ గ్రోవుగా . విక్ర. 2. 18.

సీ. వంబెళ విదిలించి తాంబూల దళపూగ నివహంబుఁ జాలగ నించు నుబ్బు .. ఆము 7. 7.

5. విదుర్చు, పోఁగొట్టు

వ . అఁకటఁ గటకటంబడి గ్రాసంబు వేఁడినఁ బెడు పురుషుం బోలె విదిలించు వారలే కాని యాయాసం బెఱింగి రమ్మను వారు లేరు. (కసరికొట్టు అని భావము) శుక. 3. 187

విదిలించుకొను స క్రి (విదిలించు+కొను) దులుపుకొను, కదలించుకొను

క. అని శ్రీపతి యానతి యిచ్చిన మందల విడిచె నతని సిద్ధ విభుఁడు వాఁడును గులగులలై చావగ, శివమై విదిలించుకొనుచు లేచెఁ గదుకుచున్. పాండు. 4. 297.

విదిల్చు స. క్రి. (√ విదులు) విదులఁ జేయు, దులుపు.

క. తెక్కలు విదిల్చి లావులు, ముక్కుకొనందువ్వి. శుక. 1. 234.

విదిశ సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దశార్ణ దేశమునకు రాజధాని. 2. మాల్వదేశము నందలి నదీ విశేషము. 3 విదిక్కు, మూల, రెండు దిక్కులనడిమిభాగము.

విదీర్ణము సం. విణ. (అ. అ. అ) 1. చీల్పఁబడినది, బ్రద్దలు చేయఁబడినది, ముక్కలు చేయఁబడినది, 2. తెఱవఁబడినది. విస్తరించినది

విదుఁడు సం. విణ (ద్) (సమాసాంతమున) తెలిసినవాఁడు (వేద విదుఁడు మొ.)

వి ద్ పుం 1 బుధ గ్రహము. 2. పండితుఁడు, చదువరి

విదురు=విదులు అ. క్రి. (శ. ర.)
(చూ. విదురుచు)
జ. విదురుచు, విదుర్చు, విదుర్పు.

విదురుఁడు సం. విణ (అ. అ. అ) బుద్ధిమంతుఁడు, తెలివి గలవాఁడు.
వి. అ. పుం. 1 పండితుఁడు, చదువరి. 2. యుక్తులు గలవాఁడు, కుట్రలు పన్ను మనుష్యుఁడు. 3. పాండురాజు తమ్ముఁడు, కౌరవులకు మంత్రి.

విదురుచే=విదుర్పు స. క్రి. (√ విదురు) విదురఁజేయు, విదిలించు
క. కప్పుంగొప్పులఁ బన్నుంగప్పుల మొగముల నొడళ్లఁగప్పిన మెఱుఁగుం, బుప్పొడి విదిరిచి కొవి మఱి, యప్పడఁతుక లరిగి కప్రపవఁటుల చెంతన్, యయా. 4. 28.

విదుర్చు=విదురుచే, విదులుచే, విద్రుచు, (√విదురు) స. క్రి 1. దులుపు.
గీ. రాలియున్న పుప్ప ప్రకరము విదిర్చి, తెన్నుగా నున్నచేసిన సెజ్జయనఁగ, వేఁగుటయుఁ జుక్కలన్నియు విరిసి విశద, భాతిఁ దెలుపొందెఁ జూడ నంబరతలంబు. భార. విరా. 2. 289.
ఉ. ... పెన్నెఱుల్, వేమరుచేతులం బిడిచి విప్పి విదిర్చి నఖాంకురంబులన్, గోమల లీలదువ్వి... పారి. 2. 10.
2. చలింపఁజేయు.
క. తలిరాకు మెఱుఁగు వాతెఱ, కలకంఠ విటుండు గమియఁగాఁ జూతలతాం,బలన విదుర్చెను గంటివె, యలికంకణ ముఖర విటప హస్తముల నళీ పారి 3 49
చ . రసా, తలమువనుండి వెల్వడు నుదారత మేను విదుర్ప ... భాగ 3 485
ఉ. ... గ్రక్కున వారుపాటి మునుగంబడ నెక్కిన బిట్టుదూలి న,ల్దిక్కులఁ గూల గాత్రము విదుర్చె వతండు మదద్విపాకృతిన్ ... భా రా. యు 940
3 ప్రసరింపఁజేయు
రగడ .. గొడికెు తింత్రిణీకులము విదుర్చెన్, వడపిందె జనావళి వడఁ దీర్చెన్ ... బసవ. 2. 13.
చ ... విస్ఫుట పటుదీర్ఘ నిశ్వసనముల్ బలితంపు శిఖల్ విదుర్పఁగా . . దశా. 2. 26
4. ఒసఁగు, ఇచ్చు
వ. అప్పుణ్యవంశంబు (శూద్రవంశంబు) ...విశ్వవిశ్వంభరా క్రీడనంబు దనకు విదుర్చిన పరమ శాంతి యంతరంగంబున సంతరించి నిఖిల ప్రపంచంబునకు నాధారంబై ప్రవర్తిల్లె ... భీమ 1. 31.
5 తొలగించు, త్రోసివేయు,
సీ తన మ్రొక్కు కిమకఁ గైకొనక లచ్చి విదుర్పఁ బదనఖంబంటిన ఫాలతలము... దశా. 8. 145
6 జాడించు
సీ. స్నాతుఁడై మెయినీరుచేతఁ దొడయఁ జీర నార్ప వెంద్రుకలు విదుర్పఁ గూడదు ... మార్క. 3 233
7. విదలించు,
సీ. ఆమాధవి పరాగ మతిరాగము మించఁ బలుతెంచు కలకంఠిపై విదుర్చె ... వసు 1. 128.

విదుర్పు(రుపు) వి. (√ విదుర్చు) కదల్చుట.
వ. ఇట్లేయు నా సూతనందను విల్లు విదుర్పుదోఁపక గుడును పడుటఁ బ్రాకృతింబోలుచు నవల శిఖల చెలువుదాల్చె ... భారం. ద్రోణ. 4. 232.
చ. .... తెక్క విదుర్పు మున్నుగా, పడఁకుకుకాశ శేషుడిగెఁ బతులు వశము జానువుల్ చొరన్... ఆము. 4. 118.

విదులము నం. వి అ. పుం. 1 ప్రబ్బలిచెట్టు. 2. నీటి ప్రబ్బలి. (వ్య. వి.) (మే. వి.) 3 గోవరనము, వాలెంతబోలు. (ఒకదినుసు పరిమళముగల బంక)

విదులు స క్రి 1. విడుచు, త్యజించు.

క. పదియాఱువేల నూర్వురు, సుదతులు వెన మంత్రునీకు సొంపుగ భార్యల్, విదితంబుగ బహురూపుల, విదులక భోగింపు దొరవేడుకఁ గృష్ణా. కృష్ణ శ. 23.

1. రాలు. (చూ విదురుచు.)

జ విదిలించు, విదిలించుకొను, విదుల్చు, విదులుచు, విదుల్చుకొను, విదుల్చు

విదులుచు(ల్చు) స క్రి 1 దులుచు

చ .. పదములు జంఘలూరువులు బాహువులోలి వమర్చి త్రొక్కియున్, విదులిచియున్ నొగిల్చి యుమ వ్రేసియు నొంచెవతండు వ్రేల్మిడిన్ .. హరి. ఉ 10 255.

2 ప్రసరింపఁజేయు.

సీ. విషము విదుల్చుచు వెస ఘన విముఖతఁ జమ జాల వదిము లి సారసములు ... రసి. 4. 52.

3. రాల్చు

ద్వి. ... ఆ తటినొక్క యుదుత ... అశ్వపు శక్తితోవట వార్ధి మునిఁగి, వచ్చితా నిసుకలో వడి పొరలాడి, తడయక చనుదెంచి తన మేని యిసుక, వడఁ గట్టపై .... విదుల్చె . రం. రా. యు. 315 పొ 23. పం

4. దులుపు

ద్వి జడలు వీడఁగఁగలాసములు విదిల్చి, మడిచి చంకలనిడి మరలి చూచుచును . ద్వి హరిశ్చ. పూ. 420. పం.

వ .. పరాగంబులు రాల్చుచుం బయ్యెదలు విదుల్చుచు ... కళా 6 225.

విదుల్చుకొను స. క్రి (విదుల్చు+కొను స్వార్థమున) దులుపు

క. కొలనెల సుధారసంబునఁ గలవోవఁగ నొరసి కడిగి కౌముదితోఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుల విదుల్చుకొనిపై, మెఱుఁగిడు వట్లొప్పునగజ మృదు నిటలరుచుల్ కు. సం. 3. 312.

విదుల్చు(లుపు) వి (√విదుల్చు) విదిలించుట విక్షేపణము.

వ .. జవంబులు రవంబులు వదుల్పులు విదుల్పులు వీకులు తాఁకులు .. భీమ 4. 60.

ఉ. పైటకు లాగులాడి కటిపై ఘటియించిన చేవిదుల్పులన్, వాటలి నీవికై పెనఁగిపైఁబడి చేతులు తట్టి వేఁతల, నీటుగ నాటఁ బట్టు బలిమిం గనమిం దగ దొట్టు జెట్టిపో, రాటము లాయెనాయవ కొయారి యెడాటములన్ హుటాహుటన్ పాంచాలి. 5. 20.

విదువు నం. వి. ఉ పుం 1. ఏనుఁగు కుంభస్థలము నడిమి భాగము. 2 నీటి గుబ్బము

విదుషి నం వి ఈ. స్త్రీ విద్వాంసురాలు.

విధూనము నం విణ (అ. ఆ అ) మిగుల బాధింపఁబడినది, హింసపెట్టఁ బడినది

విదూరగము నం. విణ (అ. ఆ ఆ) మిక్కిలి దూరముగా వ్యాపించునది, మిక్కిలి దూరముగాఁ బోవునది

విదూరజము నం వి అ. న వైదూర్యము, నవరత్నములలో నొకటి.

విదూరము నం. విణ (అ ఆ. అ.) మిక్కిలి దూరమున నున్నది, దవ్వున నున్నది.

వి. అ పుం వైదూర్యములు పుట్టెడి పర్వతము.

న. మిగుల దూరము, కడుదవ్వు.

విదూషకుఁడు నం. విణ. (అ ఈ అ.) 1 మలినముగాఁ జేయువాఁడు, పాడుచేయువాఁడు, చెఱచువాఁడు 2 దూషించువాఁడు, నిందించు వాఁడు

3. చమత్కారి, హాస్యముగా మాటాడువాఁడు.

వి అ. పుం 1. హాస్యగాఁడు 2. శృంగార నాయకుని సహాయులలో నొకఁడు.

(ఇతఁడు తన రూపము పని వేషము భాష మొదలగు వానిచేత నెల్లరకు నవ్వుఁ బుట్టించుచుఁ తన పని నెఱవేర్చుకొనెడి స్వభావము గలవాఁడు.)

3. భోగలాలసుఁడు

విదూషణము నం. వి అ. న 1. చెఱచుట, పాడుచేయుట, 2. నిందించుట, దూఱుట.

విదేశజము నం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేశాంతరమునఁ బుట్టినది. పరదేశమున నుద్భవించినది.

విదేశము నం. వి. అ. పుం. పరదేశము, దేశాంతరము.

విదేశి సం. విశే. (న్. సి. న్.) దేశాంతర సంబంధి, పరదేశస్థుఁడు.
 వి. న్. పుం. దేశాంతరము నుండి వచ్చిన మనుష్యుఁడు, అన్యదేశస్థుఁడు.

విదేశీయుఁడు=విదేశి సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)

విదేహ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిథిలా పట్టణము, విదేహ నగరి.

విదేహము సం. వి. అ. పుం. 1. విదేహదేశము, దేశ విశేషము. 2. విదేహమను నొకానొక మండలము, భూభాగము

విదేహుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దేహము లేనివాఁడు, దేహసంబంధము లేనివాఁడు. 2 కంఠము క్రింది భాగము లేనివాఁడు
 వి. అ. పుం. 1. విదేహ దేశనివాసి 2. జనకమహారాజు.

విద్దె(ద్దియ) వి. (సం. విద్యా.) 1. చదువు.
 సీ. తెలివి చూపక క్రోలగిలికొని విద్దెఁ గొఱల వారలరిత్త మొఱఁగుటయును .. అ. రా. బా. 45.
 ద్వి. విద్దెలు నెఱపుచు విభుని ముందఱను, ముద్దులు గులుకుచు మోహనాకృతుల .. రం. రా. బా. 21 పే. 4. పం.
 2. మాయ.
 ఉ. .. ఇంద్రియంబులన్, బెద్దవునీవెఱుంగని ప్రవీణపు బుద్ధులు లేవు గావనీ, విద్దెలు మానుమాను మవివేకము డెందమ నిమ్ము వేఁడెదన్. చంద్ర. వి. 2. 128
 3. డంభవాక్యము, బడాయి
 ద్వి. విద్దెలాడెదుఁగాక విందుమే తొల్లి ... బస. పు. 5. 105. పం

విద్దె(ద్దియ)ము వి. (సం. విద్యా) తొలుసారి బాలకులు లేచి నిలువబడుట.
 క. విద్దెములు సేయరాదా, ముద్దులపట్టీయటంచు ముచ్చట దీరన్, దద్దయుఁ దలిదండ్రులు తమ, ముద్దిడుకొన నుఁడు వెలసె మోహనలీలన్. ఇందు. 2 17.
 మ. జననుండయ్యలు విద్దె మేదియన ... దశా. 4. 142.
 ఉ. ముద్దులమాటలున్, జిలుగు మోముక నున్న నిలేత చెక్కులున్, గొద్దిగ నున్న వెన్నడు ముకూఁకటి కంధర ఫాలపట్టికన్, విద్దెము సేయు ముంగురులు విప్పగు తెప్పల గొప్పకన్నులున్, బ్రొద్దొకవింతయై యమరెఁబుష్ప సుగంధికి బాల్యవేళలన్ అని. 2 21
 (ఇట "విద్దెము సేయు = చిందులాఁడు" అని భావము)

విద్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 తత్త్వజ్ఞానము, ఆత్మసాక్షాత్కారము 3 చదువు, జ్ఞానహేతువగు శాస్త్రాదికము. (చతుర్విద్యలు ఆన్వీక్షికి, త్రయి, వార్త, దండనీతి మనువు ఆత్మవిద్యయైదవదిగాఁ జేర్చి యున్నాఁడు) (చతుర్దశ విద్యలు నాలుగు వేదములు, ఆఱు వేదాంగములు, ధర్మశాస్త్రము, మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము. ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వము, అర్థశాస్త్రము అను వానితోఁ బదునెనిమిది.) 4 దుర్గాదేవి 5. దేవీమంత్రము 6. ఇంద్రజాల నైపుణ్యము, గారడీ యందలి నేర్పు.

విద్యమానము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 ఉన్నది, స్థితము 2. సమక్షమున నున్నది, ఎదుటనున్నది. 3. సత్యమైనది, యథార్థము.

విద్యలవాఁడు మి. వి. (విద్యలు+వాఁడు) ఐంద్రజాలికుఁడు, గారడివాఁడు.
 గీ. వదలి శౌర్యంబు విద్యలవాని కరణి, నింద్రజాలంబు పన్నెదవే బలీంద్ర దశా. 2. 408.

విద్యాకరుఁడు సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుఁడు, చదువరి

విద్యాచంచువు=విద్యాచణుఁడు సం. విశే. (ఉ.)

విద్యాచణుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విద్యచేఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవాఁడు.

విద్యాదలము సం. వి. అ. పుం. భూర్జపత్ర వృక్షము.

విద్యాదాత సం. వి. ఋ. పుం. చదువు చెప్పువాఁడు, విద్యనిచ్చువాఁడు, గురువు.

విద్యాదానము సం. వి. అ. న. 1. విద్యనేర్పుట, చదువుచెప్పుట. 2. పుస్తకాదికము నొసఁగుట. (వాచ.)

విద్యాదేవి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సరస్వతీదేవి,

విద్యాధరి నం. వి. ఈ. స్త్రీ. విద్యాధర స్త్రీ.

విద్యాధరుఁడు నం. వి. అ. పుం. దేవతలలో నొక తెగ పురుషుఁడు

విద్యానులాపి నం. విశ. (న్ నీ న్) విద్యను వల్లించువాఁడు, వల్లె వేయువాఁడు

విద్యాభ్యాసము నం. వి. అ. పుం. విద్య నేర్చుకొనుట, చదువుకొనుట, జ్ఞానము సంపాదించుట

విద్యారంభము నం. వి. అ. పుం. (విద్యయొక్క యారంభము) చదువు ప్రారంభించుట, పిల్లవానినిఁ జదువులోఁ బ్రవేశపెట్టుట

విద్యార్జనము నం. వి. అ. న. విద్యను సంపాదించుట, చదువుకొనుట, జ్ఞానసంపాదనము

విద్యార్థి నం. వి. న్. పుం. 1. చదువు కోరువాఁడు 2. చదువుకొనుచున్నవాఁడు

విద్యార్థుఁడు నం. వి. అ. పుం. విద్యయే ప్రయోజనముగాఁ గలవాఁడు

విద్యాలయము నం. వి. అ. పుం. బడి, పాఠశాల, విద్యాస్థానము

విద్యాలాభము నం. వి. అ. పుం. 1. విద్యాప్రాప్తి, చదువువచ్చుట 2. విద్యవలన సంపాదించిన ధనము.

విద్యావంతుఁడు నం. విశ. (త్. తీ. త్) విద్యగలవాఁడు, చదువరి

విద్యావృద్ధుఁడు నం. విశ. (అ ఆ అ) విద్యచే నధికుఁడు, విద్యచేఁ బెద్దవాఁడు

విద్యావ్యసనము నం. వి. అ. న. విద్యయందలి యాసక్తి.

విద్యా(వ్రత)స్నాతకుఁడు నం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మచారివ్రతము పూర్తిచేసిన బ్రాహ్మణుఁడు, విద్య పూర్తిచేసి గురుకులమునుండి మఱలిన బ్రాహ్మణుఁడు

విద్యుజ్జిహ్వుఁడు నం. వి. అ. పుం. మెఱుపువంటి నాలుక గలవాఁడు, ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

విద్యుజ్జ్వాల నం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెఱుపుయొక్క ప్రకాశము, మెఱుపుమంట.

విద్యుత్తు నం. వి. త్. స్త్రీ. 1. మెఱుపు. 2. సంధ్యాకాలము (వాచ)

విశ. త్. ప్రకాశములేనిది, కాంతిలేనిది. (మే.ని.)

విద్యుత్ప్రియము నం. వి. అ. న. కాంస్యము, కంచు

విద్యుత్వంతము నం. విశ. (త్ వతీ త్) మెఱుపుగలది

వి. త్. పుం. మేఘము

విద్యుదున్మేషము నం. వి. అ. పుం. మెఱుపు ప్రకాశము, మెఱుపు వెలుగు

ఇట్లే విద్యుద్ద్యోతము.

విద్యుద్దామము నం. వి. న్. న. త్రాడువలె నుండెడి మెఱుపు, తీఁగ మెఱుపు

విద్యుల్లత నం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెఱుపుతీఁగ, తీఁగ మెఱుపు.

విద్యుల్లేఖ = విద్యుల్లత నం. వి. ఆ. స్త్రీ.

విద్యోతనము నం. విశ. (అ ఈ అ) 1. ప్రకాశింపఁజేయునది. 2. స్పష్టపఱుచునది

విద్యోతించు నం. అ. క్రి. ప్రకాశించు

వ. .. ఇంతటికి నధిష్ఠానంబై తదీయరాజధానియగు ప్రాగ్జ్యోతిషంబు విద్యోతించె . హరి ఉ 4 45

వ. .. కంఠకోణంబునఁ గంఠికోపరి నీలంబునుం బోని కాలకూటంబున సంఘటిల్లు భ్రాంతిసంతమసంబునకు ఖద్యోతంబులునుం బోలె విద్యోతించు కంకణాశీవిషానల విస్ఫులింగంబులవలన దుర్నిరీక్ష్యుం డగుచు ... భీమ 5 8.

విద్యోపార్జనము నం. వి. అ. న. చదువును గడించుట, విద్య నేర్చుకొనుట.

విద్రధి నం. వి. ఇ. పుం. కడుపులోఁ బుట్టుపుండు.

విద్రధినాశనము నం. వి. అ. పుం. మునగ చెట్టు, శోభాంజనము (వృ వి) (త్రి ని)

విద్రము నం. వి. అ. పుం. రంధ్రము, కన్నము (వాచ)

విద్ర(ద్రా)వము నం. వి. అ. పుం. 1. పాఱిపోవుట, 2. దిగులు, భయము 3. పాఱలిపోవుట, గట్టులు మునుఁగఁ బ్రవహించుట 4. కరఁగుట, ద్రవమగుట 5. నింద, దూఱు 6. జ్ఞానము, తెలివి

విద్రాణుఁడు నం. విశ. (అ ఆ అ) మేలుకువ చెందినవాఁడు, నిద్రనుండి లేచినవాఁడు

విద్రావణము నం. వి. అ. న. 1. తఱిమివేయుట, పరుగెత్తించుట, ఓడించుట 2. కరఁగించుట, ద్రవముగాఁ జేయుట.

విద్రావితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 తరుమఁబడినది, పరుగెత్తింపఁబడినది. 2. చెదరినది, చీల్పఁబడినది. 3. కరగింపఁబడినది, ద్రవముగాఁ జేయఁబడినది.

విద్రుచు = విదురుచు స. క్రి. 1. దులిపివడవైచు, వలచు.

వ .. తానునుగుడిచి దర్భపూరులు విద్రిచి యంద ఱకు వేఱువేఱ యనమ్ము లిమ్ముగా రచియించి .... భార. ఆది 7. 223.

2 విదిలించు, దులుపు.

వ. ... హిడింబుండను నొక్క రక్కసుండు వారి దవ్వులంజూచి మై వెంచి రూక్షకేశంబులు విద్రిచి ... భార. ఆది. 6 185

ద్వి అటు పట్టువడి యతఁడాకాశవీథి, బటు శక్తి నెగసి యుద్భటవృత్తి మెఱసి, విద్రిచినఁ బడి శేల వీరులు ధాత్రియద్రువంగ నుగ్గునూచై త్రెల్లిరంత ... రం. రా. యు. 848. పా 7. పం.

శా .. ఈ కంథచే, వేలతుల్ కవకంబురాలు విద్రువన్ విశ్వంభరాధీశ్వరా . విక్ర 2 7

3. చిమ్ము, వినరు.

మ. అది చూత్కారముఁ జేసికేల్ విద్రుచు కాంచంభోజషండంబు ను, న్మదభంగిన్ బలు మ్రోఁతతో వెదలి పల్మాఱున్ మహో ఘీంకృతుల్, నెదరన్ వెండియుఁ దొండమున్ విద్రుచుచున్ శీఘ్రంబ పెన్ ప్రమాఁకులుం, బొదలుం గూల్చుచుఁ బాటిలైన నిలయంబుల్ నొచ్చె మగ్రాకృతిన్ కేయూర. 2. 102.

4. రాల్చు.

శ. ఎద్రిచివ కాలపాశమున నీగ్రతిపీమదిఁ గ్రోధ వల్లికం, బద్రిచినవారు మన్నికత బాణవరంపరపై మిణుంగురుల్, విద్రువఁగఁ దర్పలంబుల చవింజరితాగులుగా శరీరవుం,జిద్రుపలు చేరుఁ దత్సుతుల చేతులఁగాక కులంబు వాతులన్. ఉ. హరి. 4. 109

5. విఱుచు.

సీ. గోపజవ్వాదిఁ గస్తూరిఁ గొఱతపఱచు, వెన్నపడిదెంబు జొబ్బిల విద్రిచివిద్రిచి ,.. నైష. 6 120.

విద్రుతము సం విణ. (అ ఆ. అ) 1 (భయము వలన) పాఱిపోయినది. 2 కుద్రమైనది, కలఁత నొందినది. 3. కరఁగినది, ద్రవమైనది.

విద్రుమము సం వి. అ పుం 1. పగడపుఁ జెట్టు. 2 పగడము, ప్రవాళము 3 నవాంకురము, క్రొత్త మొలక, చివురు.

విద్రుమల(తిక)త సం వి. అ స్త్రీ. 1. పగడపుఁ దీఁగ 2. (నలిక యనెడి) గంధ ద్రవ్య విశేషము

విద్వత్కల్పుఁడు సం విణ (అ అ అ.) కొంచెము తక్కువగాఁ బండితుఁడు, ఇంచుమించుగ విద్వాంసుఁడు.

(ఇట్లే విద్వద్దేశీయుఁడు, విద్వద్దేశ్యుఁడు.)

విద్వాంసుఁడు సం విణ (స్. దవి. స్.) 1. తెలిసిన వాఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు 2 చేదువరి.

వి స్. పుం. పండితుఁడు, చేదువరి.

విద్వి(ట్టు)షుఁడు సం వి ష్. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

విద్విష్టము సం విణ. (అ. ఆ. అ) ద్వేషింపఁబడినది, పగగొనఁ బడినది

విద్వేషణము సం వి అ న 1 విరోధ కారణము 2. విరోధము, పగ

విద్వేషణి సం. వి ఈ. స్త్రీ. కోప స్వభావము గల స్త్రీ రోషముగల స్త్రీ.

విద్వేషణుఁడు సం. వి అ పుం. శత్రువు, పగవాఁడు

విద్వేషము సం వి. అ పుం 1 విరోధము, పగ, శత్రుత్వము 2 (ఇతరులను) తక్కువగాఁ జూచు గర్వము, తిరస్కారము, తృణీకారము

విద్వేషి సం. విణ (న్ ఈ న్.) పగ గలవాఁడు, విరోధము గలవాఁడు.

వి. న్. పుం శత్రువు, పగవాఁడు

విద్వేషించు సం అ క్రి. విరోధించు, పగఁ గొను

శా. వా, సీరస్ఫార బలంబు లొండొరుల ధిక్షేపంబులే పారఁగా, వీరావేశ భరంబునం బెనఁగె విద్వేషించి .. జై. భా. 5. 176.

విధ సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1 పద్ధతి, ప్రకారము 2 మచ్చు, రకము, రీతి 3 సమృద్ధి, ఐశ్వర్యము 4 గుఱ్ఱము, ఏనుఁగు మొదలగు వానికిఁ బెట్టెడి యాహారము, దాణా. 5. చొచ్చు, ప్రవేశము 6 జీతము, కూలి. 7. పని, కృత్యము.

విధము సం. వి. అ. పుం. 1 రకము, జాతి, మచ్చు, (బహువిధము) 2 రీతి, ప్రకారము, పద్ధతి 3 త్రివిధము, అష్టవిధము మొ. 4 గజకబళము, ఏనుఁగులకు బెట్టెడి దాణా 5. కలిమి, సంపద. (విల్యమ్సు) 6 చొచ్చుట, ప్రవేశము (విల్యమ్సు.)

విధవ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెనిమిటిలేని స్త్రీ, విగతభర్తృక, ముండమోపి.

విధవకుఁ దలసుళ్లు వెదకుట = నిష్ఫలమనుట.

సీ. జవ్వాది యలఁదినఁ జంకలెత్తఁగనేల విధవకుఁ దలసుళ్లు వెదకనేల. రామ శ. 55

విధవనము సం. వి. అ. న. 1 క్షోభము, కలఁత, కదలిక 2 వణఁకు, కంపము

విధవాగామి సం. వి. న్. పుం. విధవను (రతియందు) పొందినవాఁడు

విధవావేదనము సం. వి. అ. న. విధవను (వితంతువును) పెండ్లాడుట

విధాత సం. విణ. (ఋ. తీ. ఋ.) చేయువాఁడు, కల్పించువాఁడు

ఋ. పుం. 1 సృష్టికర్త, బ్రహ్మ 2 దాత, ఇచ్చువాఁడు 3. విధి, దైవము 4 విశ్వకర్మ. 5. మన్మథుఁడు. 6 మద్యము 7 అధర్మము. (వాచ)

విధాతృఁడు సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మదేవుఁడు

సీ. .. ఇంద్రనందనునకు, దేవిఁగాఁ బ్రీతితో దీనినీఁ గాంచితివని యున్నచో విధాతృనకు నిట్లు, పాడియె ... భార. ఆది. 7 23.

ఉ. .. మారుతికిన్ జయంబొసఁగె మాల విధాతృఁడు వాని గెల్వ నో,లేరికి సమ్మతంబగునె యిట్టిది దీనను పెంపుగల్గువే ... భార. సౌప్తి. 1. 218.

విధాత్రాయుస్సు సం. వి. స్. పుం. 1. బ్రహ్మదేవుని యాయువు. 2. సూర్యుని వెలుఁగు, ఎండ. 3. ప్రొద్దుతిరుగుడుపువ్వు చెట్టు.

విధాత్రి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలి. (వృ. వి.)

విధానకము సం. వి. అ. న. 1 శాసనము, నిబంధనము. 2 బాధ, నొప్పి.

విధానజ్ఞుఁడు సం. విణ. (అ. అ. అ.) విధినెఱింగినవాఁడు, చేయవలసిన పద్ధతి తెలిసినవాఁడు.

పుం. విద్వాంసుఁడు పండితుండు. ఇట్లే విధానగుఁడు.

విధానము సం. వి. అ. న. 1 ఏర్పాటు, ఏర్పఱుచుట 2 చేయుట, ఆచరించుట 3 సృష్టి, సృజనము 4 ఉపయోగము, ప్రయోజనము. 5 ఆజ్ఞ, శాసనము 6 శాస్త్రవిధి, ధర్మవిధి. 7 శాస్త్రవిహితకర్మానుష్ఠానము, శాస్త్రమున చెప్పఁబడినట్టు కర్మముల నాచరించుట 8 పద్ధతి, ప్రకారము. 9 సాధనము, ఉపాయము. 10. సంస్కారము (ఉపనయనాది.) 11 లాభము, ప్రాప్తి 12. గజకబళము, ఏనుఁగులకుఁ బెట్టు దాణా. 13 ధనము. 14 బాధ, నొప్పి. 15 (వ్యాక) ప్రత్యయాదులను ప్రకృతికిఁ బూర్వపరములుగాఁ జేర్చుట 16 (నాట్య) భావసంధి. 17. విరోధకార్యము.

విధాయకము సం. విణ. (అ. యి. కా. అ.) 1 ఏర్పాటు చేయునది. 2. చేయునది, ఆచరించునది 3 సృజించునది. 4. విధించునది, ఆజ్ఞాపించునది 5 ఒప్పించునది, అధీనము చేయునది.

వి. అ. న. ఆజ్ఞ.

విధాయి సం. విణ. (న్. నీ. న్.) విధించువాఁడు.

విధి సం. వి. ఇ. పుం. 1 చేయుట, ఆచరించుట 2 పని. 3 పద్ధతి, రీతి, ప్రకారము 4 అప్రాప్తప్రాపకమైన వేదవాక్యము, ఒక పనిచేయవలయునని నిర్దేశించు వాక్యము, క్రియాప్రవృత్తి నిమిత్తమయిన వేదవాక్యము (ఇది అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరిసంఖ్యావిధి అని త్రివిధము.) 5 సంస్కారము వేదోక్తకర్మము. 6 ప్రవర్తన, నడవడి. 7. స్థితి, అవస్థ 8. సృష్టి, సృజనము 9 బ్రహ్మదేవుఁడు 10. అదృష్టము, దైవము 11 గజకబళము, ఏనుఁగులకుఁ బెట్టు దాణా 12. సమయము. 13 వైద్యుఁడు. 14 విష్ణుదేవుఁడు. 15 నియోగము, ఆజ్ఞ. 16 ఆజ్ఞావాక్యము (వాచ)

విధి(యి)ంచు సం. స. క్రి. 1 చేయు.

ఉ. ఇమ్ముగ నాత్మరక్ష విధియించు విధమ్మున మంత్రరక్ష యత్నమ్మునఁ జేయఁగావలయు ... భార. ఆది. 6. 110.

క. శివతీర్థములో నొంఁదెను, శివాజ్ఞలో నొంఁడెఁ దాను జీవత్యాగంబు విధించిన మానవుఁడును, శివప్రసాదమున ముక్తిఁ బడయు మహేశా. శివ. సా. 281.

2. పర్పఱుచు, నియమించు, ఏర్పాటుచేయు

సీ. దివిజ మర్త్యాది జంతువు లమ్మహాత్ము విధించిన తెరువులఁ దిరిగి బ్రదుకు, చుండ ... భార. శాం. 3. 442.

గీ. స్మృతుల యందు బలాత్కార కృతములెల్లన కృతములుగా విధించి వాఁడట్టె మనువు ... నైష. 7. 72

విధిఘ్నుఁడు సం. విణ. (అ. అ. అ) శాస్త్రవిహితము లయిన కర్మములను ఆచరింపనివాఁడు, ఉల్లంఘించువాఁడు.

విధిజ్ఞుఁడు సం. విణ (అ. అ. అ.) శాస్త్రవిహితము లయిన కర్మముల నెఱింగినవాఁడు

వి. అ. పుం. శాస్త్ర విహితము లయిన కర్మముల నెఱింగిన బ్రాహ్మణుఁడు.

విధిత్స సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేయవలయునను కోరిక, ఆచరింప నిచ్ఛ. 2. ఉద్దేశము, కోరిక, ఇచ్ఛ

విధిత్సితము సం విణ (అ. ఆ అ) 1. చేయనిచ్ఛగింపఁ బడినది, చేయ నుద్దేశింపఁ బడినది.

వి. అ. న. ఉద్దేశము.

విధిదర్శకుఁడు సం. వి. అ పుం. ఉపద్రష్టయనెడి ఋత్విక్కు, యజ్ఞమున నంతయు సరిగా జరిగినదియు లేనిదియుఁ జూచుచుఁ దప్పిన దానిని దిద్దుచుండెడి ఋత్విజుఁడు.

ఇట్లే విధి దేశకుఁడు.

విధిదృష్టము సం విణ. (అ అ అ) శాస్త్రమునఁ జూడఁబడినది శాస్త్రముచే విధింపఁబడినది

విధిద్వైధము సం. వి. అ న. విధి వాక్యములు, శాస్త్రములు వేర్వేఱర్థములను దెల్పుట, శాస్త్రము యొక్క భిన్నత్వము

విధియోగము సం. వి అ. పుం దైవ సంఘటనము, దైవయోగము, దైవవశము.

విధివంతము సం. విణ. అవ్య శాస్త్రోక్తము, శాస్త్రవత్తు ("విధివత్తు" అనుట యుక్తము)

వ. ... వసిష్ఠుండు విధి వంతమ్ముగా సంవరణునకుం దపతి వివాహమ్ము సేయించె ... భార. ఆది 7 87.

విధివిహితము సం విణ (అ అ అ) శాస్త్రమున విధింపఁ బడినది

విధిహీనము సం విణ (అ అ అ) శాస్త్రీయము కానిది, అశాస్త్రీయము

విధుంతుదుఁడు సం. వి అ. పుం. చంద్రుని వ్యథ పెట్టువాఁడు, రాహువు.

విధుఁడు సం వి ఉ పుం 1. చంద్రుఁడు 2. విష్ణుదేవుఁడు. 3 బ్రహ్మదేవుఁడు 4 శివుఁడు

విధుక్షయము సం వి అ పుం. చంద్రుని క్షీణత, కృష్ణపక్షము

విధుతము = విధూతము సం విణ (అ అ అ)

విధుతి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. కదలుట, కంపము. 2. ఇటు నటువిసరుట

విధునసము సం వి అ. న 1 కదలుట, కంపించుట, కలతనొందుట. క్షుబ్ధమగుట 2 వణఁకుట.

విధుప(పి)ంజరము సం వి అ పుం వెనుకకువంగిన కొనగల పట్టాకత్తి

విధుప్రియ సం. వి. ఆ స్త్రీ తార, నక్షత్రము.

విధుర సం. వి. ఆ. స్త్రీ రసాల. పంచదారయుఁ బరిమల ద్రవ్యములు గలసిన పెరుగు

విధురదర్శనము సం వి. అ న. 1. అపాయమగపడుట, భయము కటస్థమగుట. 2 క్షోభమనుభవించుట, మనోవిచారము నొందుట

విధురము సం. వి. అ. న. 1. భయము, విచారము, అపాయము, హాని. 2. విరహము, ఎడఁబాటు

విధురుఁడు సం. విణ. (అ అ. అ.) 1 దుఃఖపెట్టఁబడినవాఁడు, బాధింపఁబడినవాఁడు, దుఃఖముగలవాఁడు, విచారమునకు లోనైనవాఁడు. 2. విరహతాపముగలవాఁడు. 3. శూన్యుఁడు, లేనివాఁడు. 4. ద్వేషముగలవాఁడు. పగగలవాఁడు.

వి అ పుం 1. భార్యపోయినవాఁడు, మృతపత్నీకుఁడు.

విధువనము సం వి. అ. న కదలుట, వణఁకుట. కంపము

విధువు సం వి ఉ. పుం 1. చంద్రుఁడు. 2. కర్పూరము. 3 పిశాచము, రాక్షసుఁడు. 4 ప్రాయశ్చిత్తార్థమైన యాహుతి. 5 విష్ణుదేవుఁడు 6. బ్రహ్మదేవుఁడు. 7. శివుఁడు. 8. వాయువు 9 యుద్ధము

విధూతకల్మషుఁడు సం విశే (ఆ ఆ ఆ) పోఁగొట్టఁబడిన పాపముగలవాఁడు, పాపము లేనివాఁడు.

విధూతకేశుఁడు సం విశే. (ఆ ఆ ఈ ఆ) విరియంబోసికొనిన జుట్టుగలవాఁడు

విధూతనిద్రుఁడు సం. విశే (ఆ ఆ ఆ) పోయిన నిద్ర గలవాఁడు, మెలకువ చెందినవాఁడు

విధూతము సం విశే (ఆ ఆ ఆ.) 1 కదలుపఁబడినది 2 విరియఁజేయఁబడినది, అలలవలెఁ గదలినది 3 వణంకినది, కంపముపొందినది. 4 తీసివేయఁబడినది, పోఁగొట్టఁబడినది 5. చంచలమైనది. 6. త్యజింపఁబడినది, విడువఁబడినది.

వి. ఆ. న. ప్రతికూలత, విరోధము

విధూతి = విధుతి సం

విధూననము సం వి విధుననము.

విధూనితము సం విశే (ఆ ఆ అ.) 1. బెదరింపఁబడినది, భయపెట్టఁబడినది, కలత నొందింపఁబడినది 2. దుఃఖపెట్టఁబడినది

విధృతము సం విశే (ఆ ఆ ఆ) 1 బలాత్కారముగాఁ పట్టుకొనఁబడినది; పట్టుకొనఁబడినది 2 విడదీయఁబడినది, దూరముగా నుంచఁబడినది. 3 పొందఁబడినది 4 ఉడ్డగింపఁబడినది, ఆటంకపరుపఁబడినది 5 రక్షింపఁబడినది, పోషింపఁబడినది

వి అ. న 1 ఆజ్ఞనుల్లంఘించుట, ఆజ్ఞోల్లంఘనము 2 అసంతృప్తి, సంతుష్టిలేమి.

విధృతి సం వి ఇ స్త్రీ 1. ఏర్పాటు. 2. శాసనము

విధేయజ్ఞుఁడు సం. విశే (ఆ ఆ ఆ) విహితకృత్యము (తాను చేయవలసినపని) నెఱిఁగినవాఁడు

విధేయపదము సం వి ఆ న 1. చేయందగిన కార్యము. 2. (వ్యాక) క్రియాపదము, కర్తృకర్మముల గుణక్రియాదులం దెలుపుపదము.

వ్యతి ఉద్దేశ్యము.

విధేయము సం. విశే. (అ. ఆ ఆ) 1 చేయఁదగినది, జరుపఁదగినది. 2, విధింపఁదగినది, శాసింపఁదగినది, 3. (వ్యాక) కర్తృకర్మముల గుణక్రియాదులం దెలుపుట కుపయోగింపఁబడునది

వి ఆ. న 1. కృత్యము, విహితకార్యము. 2 కర్తృకర్మముల గుణ క్రియాదులం దెల్పు పదము.

విధేయావిమర్శము సం వి. ఆ పుం అవిమృష్ట విధేయాంశ మనెడి కావ్యదోషము. (విధేయాంశము ప్రధానముగా నిర్దేశింపఁబడకుండుట)

విధేయుఁడు సం. విశే. (ఆ ఆ ఆ) 1. ఒకరి యధీనమునన్నవాఁడు, అన్యాధీనుఁడు. 2. వరులకు లోఁబడినవాఁడు, లోఁగినవాఁడు. 3. వినయము గలవాఁడు, చెప్పినట్లువినువాఁడు.

వి. ఆ పుం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

విద్ధకర్ణుఁడు సం. విశే (ఆ. ఆ ఆ) కుట్టఁబడిన చెవులు గలవాఁడు.

విద్ధము సం విశే. (ఆ ఆ. ఆ) 1. గ్రుచ్చఁబడినది, ప్రవేశపెట్టఁబడినది 2. గాయము చేయఁబడినది, ఆయుధాదికముతోఁ బొడువఁబడినది. (చెవి) కుట్టఁబడినది. 3. కొట్టఁబడినది; కొరడా మున్నగువానితోఁ గొట్టఁబడినది. 4. త్రోయంబడినది. 5 నిర్దేశింపఁబడినది 6 ఎదిరింపఁబడినది 7 సమానమైనది, సాటియైనది.

వి ఆ న గాయము

విధ్వంసము సం వి ఆ. పుం. 1. నాశము 2 పగ, విరోధము; అప్రీతి 3 అవమానము, ఇష్టములేకుండుట, అసహ్యము.

విధ్వంసి సం విశే (న్ సి న్.) 1. మిక్కిలి ధ్వస్తమైనది, తునియలైనది 2 పగగలవాఁడు; విరోధి, పగగలది

విధ్వస్తము సం విశే (ఆ ఆ. ఆ) 1. పొత్తిగా నశించినది 2. ఎగురఁగొట్టఁబడినది. చెదరఁగొట్టఁబడినది 3 మఱుగుపఱుపఁఁగినది, కప్పివేయఁబడినది 4 కాంతిహీనముగాఁజేయఁబడినది, (రాహుకేతువులచే) గ్రసింపఁబడిన, (సూర్యబింబము మొ)

వినఁబాటు = విన్నఁబాటు (√విన్న) వి విన్నఁబడుట, వైవర్ణము

చ. అమృతముఁగోలుపోయి విబుధారులు గంధగజాసురాంధక, ప్రముఖులు మోములందు వినఁబాటు దలిర్పఁగఁగూడియున్నచో, నమరఁగ్రవప్పుడేన్ను. భీమ 4 99,

వినత సం. వి. ఆ స్త్రీ 1 కశ్యపునిభార్య. అరుణ గరుడులకుఁదల్లి 2 ఒక విధమైన గంప బుట్ట.

వినతము సం. విణ. (అ ఆ అ.) 1 వంగినది, వ్రాలినది, ముందుకు వ్రాలినది. 2 నమస్కరించునది; అడఁకువగలది 3. మునిఁగినది, క్రుంగినది 4. వంకరయైనది. 5 (వ్యాక) సకారస్థానమున వచ్చినషకారము, నకారస్థానమున వచ్చిన ణకారము.

వినతాననుఁడు సం వి (అ. ఆ అ) వంపఁబడిన ముఖము గలవాఁడు చిన్నవోయిన ముఖము గలవాఁడు.

వినతానందనుఁడు సం వి అ పుం. (వినతకొడుకు) 1. అరుణుఁడు 2. గరుత్మంతుఁడు ఇట్లే వినతాసుతుఁడు. మొ

వినతాసూను(వు)ఁడు సం. వి ఉ పుం = వినతానందనుఁడు.

వినతి సం వి ఇ స్త్రీ 1 వంగుట, వ్రాలుట. 2. నమ్రత, విధేయత, అడఁకువ. 3. ప్రార్థన, వేడికోలు.

వినదము సం వి అ పుం. 1 ధ్వని, చప్పుడు, 2 ఒకానొక చెట్టు వృక్షవిశేషము (వాచ)

విననివాఁడు విణ (√ విను) చెవిటివాఁడు, బధిరుఁడు. (చి. ని శ. ర)

వినపము = విన్నపము వి. మనవి

క. వేయేలటియ్య వినప,య్యాయెఁక మా వినపమొకటి యటు కనుఁగొనఁగా, నేయెడఁ జూచిన నడవిలు, లాయంబులు వెలయు జముని లాయములనఁగన్. ప్రబంధ.166
దీనికి ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు

వినమి వి. (√ విను) వినకుండుట.

ఆ. పొడుతువెట్లు పాండు పుత్రులతోఁగయ్య, మేము నీవు దీనికియ్యకొనుము, పలుకువినమిగాఁగఁదలఁపకు ముచితంబు, తెలుఁగు ధీర జనుల కెఱుఁగ రాదె భార. శల్య 1 69

వినమితము సం విణ (అ ఆ అ.) మిక్కిలి వంగినది.

వినమ్రము సం. విణ (అ ఆ. అ) 1. మిక్కిలి వంగినది, మిగుల వ్రాలినది, 2. క్రుంగినది, మునిఁగినది, అణఁగినది 3 విధేయమైనది, అణఁకువగలది.

వినయగ్రాహి సం. విణ (న్ జీ న్.) వినయము గలవాఁడు, విధేయుఁడు, చెప్పినట్లు వినువాఁడు.

వినయనము సం వి అ న. 1. నివారించుట, తొలగించుట. 2 చదువునేర్పుట, మంచి పద్ధతులు నేర్పుట.

వినయభా(వు)జుఁడు సం విణ (జ్) 1 నమ్రత గలవాఁడు. 2 మంచి నడవడిగలవాఁడు.

వినయము సం. విణ (అ. ఆ అ.) 1. క్షిప్తము, చిమ్మఁబడినది. 2 రహస్యమైనది. 3 చెడు నడవడిగలది

వి. అ. పుం. 1 క్రమశిక్ష, మంచి పద్ధతులు నేర్పుట, 2 యుక్తత, ఔచిత్యము 3. మంచి నడవడి, మంచిపద్ధతి 4. నమ్రత, అణఁకువ. 5. మర్యాద, గౌరవము, వందనము (ఆ. ని.) 6. నడవడి, ప్రవర్తన 7. నివారించుట, తొలఁగించుట.

వినయస్థుఁడు సం విణ. (అ ఆ. అ) వినయము గలవాఁడు, నమ్రుఁడు

వినయుఁడు సం వి అ పుం 1 జితేంద్రియుఁడు. ఇంద్రియములు వశపరచుకొనిన జనుఁడు. 2 వ్యాపారి, వణిజుఁడు, బేహారి.

వినవచ్చు అ క్రి (వినన్+వచ్చు) వినఁబడు, శ్రవణగోచరమగు.

వ . . మిక్కుటంబగున కోలాహలంబున నేపాటియుఁ బాట వినరాక ... ఆము. 4. 85.

వినశనము సం. వి అ న. మిక్కిలి నాశము, అగోచరమగుట పుం. సరస్వతీనది పైకిఁగనఁబడక యిసుకలో నంతరించిన చోటు, కురుక్షేత్రము నందలి యొక తీర్థము (వాచ.)

వినష్టము సం విణ (అ ఆ అ) 1. పొత్తిగా నశించినది 2. కనఁబడనిది, అదృశ్యమైనది. 3. పాడైనది, చెడిపోయినది. 4 పతితము, జాతి భ్రష్టమైనది. (వాచ)

వినష్టి సం వి ఇ. స్త్రీ. 1 మిక్కిలి నాశము. 2 అగోచరమగుట, కనఁబడకపోవుట

వినసుఁడు సం విణ. (అ ఆ ఉ అ) ముక్కిడి, ముక్కు పోయినవాఁడు.

వినాడి సం. వి ఇ స్త్రీ విగడియ, గడియలో నఱువ దవభాగము.

వినాడిక=వినాడి సం వి అ. స్త్రీ.

వినాయకము సం వి అ పుం 1 విఘ్నము 2. పక్షి శ్రేష్టము, గరుడపక్షి.

వినాయకుఁడు సం వి అ పుం 1. (విఘ్నములు) పోఁగొట్టువాఁడు, గణపతి 2 బుద్ధదేవుఁడు 3. గరుత్మంతుఁడు 4 గురువు, మతబోధకుఁడు.

వినాశధర్ముఁడు సం విశే (న్) నశించుటయే ధర్మముగాఁగలవాఁడు, నశించు స్వభావము గల వాఁడు.

వినాశనుఁడు సం వి అ. పుం లయకారుఁడు, నశింపఁ జేయువాఁడు.

వినాశము సం వి అ. పుం. 1. లో త్తిగా నశించుట, క్షయము. 2. తొలఁగించుట, పోఁగొట్టుట, తీసి వేయుట.

వినాశోన్ముఖుఁడు సం. విశే. (అ ఈ అ) నాశమున కు సిద్ధముగా నున్నవాఁడు, నశింపనున్నవాఁడు

వినాస(సి)కుఁడు సం. విశే (అ. సికా అ) ముక్కిడి, ముక్కుపోయినవాఁడు

వినాహము సం వి అ పుం కూపముఖపిధానము నూతిమీఁది కప్పు

వినింద్రించు సం స క్రి. మిక్కిలి దూఱు, విశేషముగ నిందించు

మ. ... మందార సుధాంశు బింబముల యందం బుల్ విసిందించుచున్. వై జ 1 21

వినికి వి. (√విను) వినుట, శాస్త్రాది శ్రవణము

మ. మును గోవింద సుతుండు దానును బ్రియం బుల్ మీఱ నన్యోన్యలో,భనరూపోరు గుణా వళుల్ వినికిఁ దానిద్ధానురాగాత్ముఁడై, యునికిం గన్నియ యత్తఱిందగిలి సర్వోర్వీ శులుం జూడ నా,తనిఁ బ్రీతిన్వరియించె ... హరి ఉ 3 217.

సీ. వసుమతీకార్య నిర్వహణంబు పెద్దకొల్వున నుండి నీవనుదినము నడప, కునికి కర్తవ్యమే వినుకులు భీష్మాది మహితులచేత సమగ్రభావ, మొందినయవి ... భార. అశ్వ. 2. 188,

క. మునికులములోన మిక్కిలి వినుకులు గలవాఁడ నీవు విభు గీర్తులునీ, వనుకూలతఁ బొగడుము . భాగ 1. 112.

వినికిడి వి (√విను) వినికి (గ్రా.)

వినికిసేయు స క్రి (√ వినికి) వినిపించు.

సీ. ... సురవార వారిజాక్షులు చెం గుపాంగంబుఁ ముఖవీణ మురజంబు మొదలుగాఁగఁ, గోముచు గంధర్వ మేళంబు వినికిసేయ . దశా 2. 260.

వినికీర్ణము సం విశే (అ అ అ) చిమ్మఁబడినది, చెదరఁగొట్టఁబడినది

వినిక్షేపము సం వి అ పుం 1. క్రిందికిఁ ద్రోయుట. 2. ముందునకుఁ బంపుట.

వినిగడము సం విశే. (అ అ. అ.) విశృంఖలము, అడ్డులేనిది

వినిగ్రహము సం వి అ పుం 1. అడ్డుపెట్టుట, లోఁబఱుచుకొనుట 2. ఒకరి నొకరెదిరించుట

వినిద్రము సం విశే (అ అ అ.) 1. నిద్రలేనిది, జాగరూకము 2 వికసించినది, వికసినది

వినిపాతము సం వి అ పుం 1. పడిపోవుట, పాటు 2 కష్టము, దుఃఖము, నాశము, 3 క్షయము, చావు 4 నరకము, అధోగతి 5. సంభవము, తటస్థపడుట 6 బాధ, నొప్పి. 7. అమర్యాద, అగౌరవము

వినిపాతశంసి సం విశే (న్ సి న్.) రాఁబోవు కీఁడును సూచించునది

వినిపించు (√ విను) అ క్రి వినవచ్చు, శ్రుతిగోచర మగు, వినఁబడు, వినుచు.

మ. వినిపించెన్ హరి పాంచజన్యరవముద్వేల ప్రభా చక్రమున్, గనిపించెన్ సురదానవావళికి ... దశా 2 400

క. వినిపించెనెడు మాటకు, వినిచెననం బెల్లు చుండు ... ఆం. భా. 3. 110

స. క్రి. వినఁజేయు, చెప్పు, తెలియఁజేయు

క. వినుమాచార్యులు నూర్వురు, జనక నృపాలు నకు వారు సతతంబునున, జ్ఞనపతివినిపింతురు త, త్త్వనిరూపక శాస్త్రములు పృథగ్విధముల్గ గన్. భార. శాం 4. 340,

క. అని చెప్పిన మాధవుఁడి,ట్లనియె న్నీవంటి వారి కారక్కసు మా,రొ్కని నిల్వవశమె దురమున, వినిపించెద వానిగెలుచు పీరుని మీకున్. జాహ్నవి. 1. 80

చ. ... సత్యవతీసుతుఁడు నె,ప్పిన యదియేను నీకు వినిపించెదఁబూజ్యతమంబు వంశవ,ర్ధనము సమ స్తపుణ్యఫలదంబిది శ్రోతకు వక్తకున్నృపా. హరి. పూ. 1. 50.

వినిమయము నం. వి అ పుం. 1 తుల్యమైన ఒక వస్తువునిచ్చి మఱియొక వస్తువును బుచ్చుకొనుట. 2 తాకట్టు, జాగ్రత్తకై యిచ్చినసొత్తు 3. అను రముల పరివర్తనము, మార్పు.

వినిమయించే నం. స. క్రి వినిమయముచేయు, మార్చు

గీ కలధౌత కుట్టిమం బలఁదు?స్తు?యును ఘన వాసనాద్యుతుల్ వినిమయింప చంద్రా. 6. 118.

వినియతము నం. విశ. (అ. అ. అ) స్వాధీనపఱుచు కొనఁబడినది, అణఁపఁబడినది, నిగ్రహింపఁబడినది.

వినియుక్తము నం. విశ. (అ అ. అ.) 1 ఉపయో గింపఁబడినది 2 పంచఁబడినది, విభజింపఁబడినది 3. విడఁదీయఁబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 4 చేర్పఁ బడినది 5 ఆజ్ఞాపింపఁబడినది, శాసింపఁబడినది.

వినియోగము నం. వి అ పుం 1 విడఁదీయుట, వేఱుచేయుట. 2. విడుచుట, త్యజించుట 3 ఉప యోగము, ప్రయోజనము. 4. ఉద్యోగము, నమ్మి చేయుమని ఒప్పగించినపని. 5. విఘ్నము 6 ఆశ్రి తుఁడు, పరివారము (ఈయర్థము తెనుఁగున మాత్రము కనవచ్చుచున్నది)

వ. ... వేంచేయు నవసరంబున గురుమహా ప్రధాన మాండలిక సామంత సేనాపతి.. జాలిక మృగ యార్థిపతి పోషకులును. ఫణిహారులు రాయ వారులు నుగ్రాణపు తెగలు కెలనిబంటులు వేశ్యాజనంబులనియెడు డెబ్బదిరెండు వినియో గంబులు ప్రబంధ. 78

వినియోగించే నం స క్రి ఉపయోగపఱచు

క. తనయంశమైన కనకము, వినుకుంతీదేవికిచ్చె వేదవ్యాసుం, డనఘాయధి యశతయు న,వ్వి నుత చరిత ధర్మకృతుల వినియోగించెన్. భార అశ్వ. 4. 203

వినిర్గతము నం విశ (అ ఆ అ) బయలువెడలినది.

వినిర్గమము నం వి అ పుం. 1 కనఁబడకపోవుట, అదృశ్యమగుట. 2 విడిచిపోవుట.

వినిర్గమించే నం. స. క్రి అతిక్రమించు.

వ. ... తద్వారిపూరంబు వినిర్గమించి ... పాండు. 1 142.

వినిర్జయము నం వి అ పుం సంపూర్ణజయము

వినిర్ణయము నం వి. అ పుం 1 సంపూర్ణమైన నిశ్చయము 2 నిశ్చయింపఁబడిన శాసనము, స్థిర మైన శాసనము.

వినిర్భేదించే నం స క్రి బ్రద్దలుచేయు

సీ పదురసాతల క్రోడంబులును వినిర్భేదించి వెడ లిన పెద్దవేల్పు భీమ 3 36.

వినిర్మించే నం. క్రి నిర్మించు

వ ... చంద్రుండు వంశకర్తగా సకలకలికలు పాపహర్త వంకిదేవ మహీభర్తకీర్తి కార్తికా చంద్రికా ప్రవాహంబులు వినిర్మించి దశ దిశాంచలంబులు ముంచె ... వరాహ 1 20.

సీ. ఇనవంశశేఖర యీ కావ్యమణి వినిర్మించిన సుకవివాల్మీకి మౌని. ఉ. రా వ 66

వినిర్మింపించే నం. స క్రి నిర్మింపఁజేయు.

సీ. గవనులు పరిపాటిగా వినిర్మింపించి ... వి. శకుం. 4. 177.

వినిర్మితము నం విశ (అ అ. అ.) 1 చేయఁబడినది, నిర్మింపఁబడినది. 2. సృజింపంబడినది 3. (విందు మొ.) జరుపఁబడినది 4. స్థిరపఱుపఁబడినది, నిశ్చ యింపఁబడినది.

వినివర్తన నం వి అ. స్త్రీ. వెనుకకుఁదిరుగుట, వెను కకు మరలుట. రాఘవ 8. 113. (రామాయణార్థమున)

వినివినమి వి. (√విను) అలత్యము.

సీ. నీ బంట నన్ను మన్నించవేయన వినివినమి చేయుచు, దుంట విల్లువంచి. కువల 4 51.

క. అనుచు విటీ విట సంఘము, కనఁబడ గోపాలుఁ జూపి కడు నేర్పుగ నా,డిన సరసవాక్యములు విని, వినములు చేసికొనఁ దెలియవినుమని పలి కెన్. సారంగ 2 78.

వినివృత్తము సం విణ. (అ ఆ అ) 1 మరలినది 2 ఆఁగినది, ముగిసినది, 3 ఉద్యోగము, వ్యాపారము మొదలగు వానినుండి విరమించినది

వినివృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1. ఆఁపుట, నివారించుట 2 సమాప్తి, ముగింపు అంతము

వినివేశము సం వి అ పుం 1 ఒకచోట స్థిరపడుట, 2. ముద్ర, చిహ్నము.

వినిష్పేషము సం వి అ పుం పూర్తిగా నలఁగఁగొట్టుట, పిండి చేయుట

వినిహతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 మిక్కిలి కొట్టఁబడినది 2 చంపఁబడినది. 3. పూర్తిగా జయింపఁబడినది.

వి అ పుం 1 దైవవశమునఁ దటస్థమైన గొప్ప కష్టము ఆపత్తు 2 ఉత్పాతము, శుభాశుభ సూచకమగు మహాభూతముల వికారము

చూ ఉత్పాతము

వినీతకము సం వి అ న. 1 వాహనము, యానము (పాలకి మొ.) 2. మోసికొని పోవు జంతువు

వినీతము సం విణ. (అ ఆ. అ) 1 తీసికొనిపోఁబడినది 2 నివారింపఁబడినది, తొలగింపఁబడినది 3. సుశిక్షితమైనది, చక్కఁగాఁ జదివింపబడినది 4 నాగరికతను బొందినది, మంచినడవడి గలదిగాఁ జేయఁబడినది. 5 నమ్రమైనది, అడఁకువ కలది 6 మర్యాదగలది, ఋజువైనది 7 పంపివేయఁబడినది, (ఉద్యోగాదులనుండి) తొలగింపఁబడినది 8. మచ్చిక చేయఁబడినది, పెంచఁబడినది 9 అలంకారములు లేనిది, సాదాయైనది (వేషము). 10 జితేంద్రియము, కామాది వికారములను వశపఱుచుకొనినది 11 శిక్షింపఁబడినది 12 అధికారములో నున్నది 13 అందమైనది, ఇంపైనది.

వి. అ పుం. సుశిక్షితాశ్వము, మంచి నడకలు నేర్పఁబడిన గుఱ్ఱము

వినీతి సం వి ఇ స్త్రీ 1 అడఁకువ 2 మంచినడవడి నలవరుచుట, మంచినడవడి 3 గౌరవము, మర్యాద

వినీతుఁడు సం వి అ పుం వణిజుఁడు, వేహారి విణ క్రమశిక్ష నందనివాఁడు, ఉద్ధతుఁడు

మ .... వినీతుఁడైన పతిచేష్టల్ చేటుదే ఖుండునే. కేయూర 3 301

వినీయము సం వి అ పుం 1 మురికి, మాలిన్యము. 2 పాపము, తప్పు, అపరాధము

విను[1] స క్రి (త విన్) ఆకర్ణించు

మ. అనఘా మున్ను శమంత పంచకము నయ్యక్షౌహిణీ సంఖ్యయున్, వినఁగా మాకెఱిఁగించి భారత కథా విఖ్యాతికిం గారణంబును ... చెప్పుముద్యన్మతిన్, భార ఆది 1. 84

ద్వి. రావణాంతకవిను రణశూరుఁడైన, రావణసుతువింటి రావణువినుము, రం రా ఉ. 86 పా. 1. 80

శా పాండిత్యం బమరం బురాణములమున్ బౌరాణికు ల్సెప్పఁగా, విందున్ వింతలుగావు నూతన కథా విస్తారమై యోగ్యమై ... .. మార్క. పూ 14

జ వింపు, వింట, విననివాఁడు, వినమి, వినవచ్చు, వినికి, వినికిడి, వినికిసేయు, వినిపించు, వినివినమి, వినుకలికంటె, వినుకొను, వినుచు, వినిపించు. విన్పు, విన్పించు

విను = విన్ను వి ఔవ. ఆకాశము

(దీనికి హల్లుపరమగునపు డుత్వలోపము)

చ .. కంథయును సన్మణి పాత్రము యోగదండమును,గాని వెనఁబాదుకల్ దొడిగికొంచు వియచ్చర వాహినీకన, త్కనక సరోజ గంధవహా కౌతుకుఁడై వినువీథి కేగుచున్ విక్ర. 2. 12

క వనవహ్ని తపులుకొన్నన్, వినువీథిక నెగురు పక్షి వితతులవలె ... దశా. 4 75.

జ వినుకెంపు, వినుచూలి. వినుజాలు, వినుచెంకి, వినుత్రోవ, వినుద్రిమ్మరి, వినుప్రోలు, వినుమనుజుఁడు, వినుమానికము, వినుమ్రాను, వినురతనము, వినువలను, వినువాఁక, వినువిడు, వినుసికదేవర, విన్నది

వినుక(న్క)లి వి. (√ విను) 1. వినికి

చ వినుకలి మున్నుగిల్కొనిన వేడుక చూపులఁ కర్థిచేయఁగా, గనుఁగొని యన్నరేంద్ర వర కన్యకనిద్రితుఁడైన భూపతిన్. కేయూర 4 4.

చ ... చేష్టితం, బులఁదడఁ బెట్ట భావముల పూఁపు బయల్పడ వారి నిద్దఱన్, బలసి మరుండు తుల్యరసపాకము తీపులు గ్రోల్పె విన్కలిన్. హరి, ఉ. 3, 8,

చ. వినుకలిఁ గూర్మిఁ జిక్కు పృథివీ భవనంబునకున్ డిగంగనే, యనువునలేక రంభయను నచ్చర లేమ నలున్ వరింపఁబూనిన తన కోర్కె ... నైష. 2 58.

చ. వినుకలిచేతనే విరహవేదన నా మదినింత వర్ధిల్లెన్, కనుకలి నిట్లు చిత్రఫలకంబునఁ గాంచిన యింతి నెమ్మనం, బునఁగడు నింత కెంత పరిపూర్తి వహించునో యెంత నొచ్చునో, . ప్రభా 2. 35.

2. శ్రోత్రేంద్రియము, చెవి.

3. కీర్తి

సీ. తేజు విన్కలి గల్గి తెంపొందు మీవంటి వారిట్లు పగరచేఁ బడియుమార, కుశ్న ... అచ్చ. భా. 1. 6

వినుకలికంటు వి (వినుకలి+కన్ను) చక్షుశ్శ్రవము, పాము (శ ర)

వినుకెంపు వి (విను+కెంపు) సూర్యుఁడు, నభోమణి.

వ. విను కెంపు నుడి కింపు విడి కెంపు రవ చెక్కడంపు కడ వన్నె పసిఁడి గద్దియ నధివసించి ... దశా. 1 14

సీ. పొడుపుఁ గెంపు వహించు బెడిదంపు వినుకెంపు రహినింపు, కంఠహారంబు వాఁడు ఉ. రా. 1. 16.

వినుకొను స క్రి. (విను+కొను స్వార్థమున) విను.

వ. ... మృకండుండు ముని సన్నిధానంబునఁ గుమారుండు వినుకొనఁగిరికుమారిం గటాక్షించి ద్రాక్షారవ పక్షంబులగు పరుర విశేషంబు లొలయ నిట్లనియె పాండు. 2. 4

వినుచు ● క్రి (√ విను) వినవచ్చు, వినఁబడు.

వ. ... దివ్యవాణి దా, వినిచె ధరాధినాథునకు విస్మయ మందఁగఁ దత్సభాసదుల్. భార. ఆది 4. 104.

చ. ... మొత్తములై పెనుగ్రద్ద లాడెబెట్టుగ వినిచెన్ శివారుతము డుల్లెఁ గడు న్వడినుల్క లెల్లెడన్. భార ద్రో. 1. 182

మ. వివిధామోద ... దేవాంగనాగాన ముత్సవలీలన్ వినిచెన్ ... ఉర్వీన్ గౌరి జన్మించినన్. కు. సం. 3 273.

చ. కరుణకుఁ బాత్రమై వినిచెఁ గాఁడవిన్ సతీ కూఁత ... దశకు. 3. 50

క. ... తోఁచినచోఁ, బదపడి చనుదెంచియు విని, చెద మన వారలకు నృపతి సెలవిచ్చుటయున్. శుక 3 233

స. క్రి. వినఁజేయు, వినిపించు

ఆ. అట్లు వాండ్రు మువ్వు రడఁగిన వడలుచు, సుప్పవాతి మిగుల స్రుక్కి లంక, కరిగి తోడఁ బుట్టువగు రావణునిఁ గాంచి, తన తెఱంగు దెలియ వినుచుటయును అ. రా. అర. 15.

క. నంతసముఁ జెంది భూసురు, డంత న్విజయాస్పదమున కరిగి ధరిత్రీ,కాంతునిఁ బొడగాంచి శుభో,దంతము వినుచుటయు నతఁడు హర్షముఁ జెందెన్. కవిజ. 3. 3

వినుచూలి వి (విను+^{2}చూలి) గాలి, వాయువు.

గీ గాడ్పు కరువలి వినుచూలి గాలివలపు, మోపరి చిలువమేఁ తనఁ బొలుచుఁ బవనుఁడు ... ఆం. భా 1 56.

వినుజాలు వి (విను^{2}+జాలు) ఆకాశగంగ, మందాకిని.

గీ. ఏది వినుజాలు కనువాలు నిక్క కేలు, వేది తోల్చిర మెడచాల యెముక కోర, యేది నెల కూన పామేన నిడిన దాన, యితఁడు శేషేం దొరయని యొటులనందు. చెన్న 3. 52.

వినుచెంకి (విను^{2}+చెంకి) వి. స్వర్గము

సీ అచ్చరవిరిబోఁడు లాలవట్టము లూన వినుచెంకి చెలులు వీవనలు వైవ. అచ్చ రా. సుం. 3. 52

వినుతించు సం స క్రి స్తుతించు, పొగడు.

ఆ. విష్ణు బహు విధముల వినుతింప నజ్జల, కాయి హాయ శిరంబు సకలవర్ణ, భాసురంబునైన పర మాద్భుతంపు రూ,పంబు దాల్చి ... భార. శాం. 6. 484.

మ. ... ఆ తన్వంగి వేమాఱునుం, బ్రజ తెల్లన్ వినుతింప విందు మొదలం బక్షీంద్ర ... నైష. 2. 26

వినుత్రోవ వి. (విను^{2}+త్రోవ) ఆకాశమార్గము.

మ .. ఎన్నం డిచ్చునో పినికిన్, వరముజ్ఞానముఁ డంచు౼ంచు వినుత్రోవం బోవు దేవౌఘముల్ ఉ. రా 2. 170.

విను[దిమ్మరి (విను^{2}+[తిమ్మరి) వి దేవత, ఖేచరుఁడు.

సీ. విను[దిమ్మరులు కరివేల్పు హజ్జను బూజపతి పిన [క్రొత్త చెంగలువ లనఁగ. అచ్చ. రా. అయో. 18.

వినుపించే = వినిపించు, విన్పించు స. [కి (√ విను) వినంజేయు.

సీ. వినుపించినాఁడవు వేమభూపాలున కఖిల పురాణ విద్యాగమములు. భీమ 1. 23.

క. ... నీ కన్నియకున్, మగనిఁ దగునతని గుణగరిమగని న్వినిపింతు వినుము మత్ప్రాణ సఖున్. వసు. 5. 28.

అ. [కి వినవచ్చు, వినఁబడు

క. వినిపించె ననెడి మాటకు. వినిచె ననంజెల్లుచుండు ... ఆం. భా. 3. 110.

విను[ప్రోలు వి జా. (విను^{2}+[ప్రోలు) స్వర్గము.

ఉ కాయజుబారి కోడి ముని గౌతమికై తమ కోడిజాతి వాఁ, డాయె సురేంద్రుఁ డట్టి దొరనాఁగి జయింప దశాస్యుఁ డీ యెడం, బోయెదు నిత్తెఱంగు విను[ప్రోలికిఁ దెల్పుద మంచు బెట్టుగాఁ గూయిడుచున్నవో యనఁగఁ గుక్కుటముల్ రొదసేసె దిక్కులన్ ఉ రా. 4 245

వినుమనుమఁడు వి (విను+మనుమఁడు) ఆకాశపౌత్రుఁడు, హనుమంతుడు

క. వినుమనుమఁడ మానుడువులు, విను మునుపు దలిర్ప నీవు వేఱొండు తలం,పున మండిన నీరతనవు, గని యిందిఁక నొరుఁడు దాఁటఁగలఁడే చెపుమా. అచ్చ రా కిష్కిం. 62

వినుమానికము వి. (విను^{2}+మానికము) సూర్యుఁడు, నభోమణి.

ఉ. ... వినుమానిక్యంబు జో,డై యిల గాధి నూనుఁడు తపోధికతం దన వేఁడి నూపెడున్. గాధేయో. 3. 88.

విను[మాను వి జా (విను^{2}+[మాను) కల్పవృక్షము.

సీ విను[మాని వరుపంపు విరిదండలెదనించి కలయ నెమ్మెయిఁగమ్మ కలప మలఁది. అచ్చ. రా సుం 84.

వినురతనము వి. (విను^{2}+రతనము) నభోమణి, సూర్యుఁడు.

చ. ... వినురతనంపు వంగడపు వెన్నెలరాయని మర్వు పేరినన్ అచ్చ రా. యు 223.

వినువ(న్వ)లను వి (విను^{2}+వలను) స్వర్గము.

ఉ ... విన్వలనిలో నమృతంబు సుం ఊత స్థితిన్ క. ఉండువన .. భార అను. 1. 216.(శ.ర.) "ఇన్నవలలో" ముద్రి. పా తాళపత్రపు ప్రతి పా

శ్లో తతోజాలేన మహతా అవనద్ధం సమంతతః అయస్మయేన వైతాత వృత్ర హంతు స్సనాతన నాత్ (సం భార అను 25. 10.)

వినువాఁక వి (విను^{2}+వాఁక) ఆకాశగంగ.

సీ. వినువాఁక యిదిగదా యనుచు న్నాకాశ గంగా వారి నంగముల్ గడిగి కడిగి రా వి 1 87.

వినువీడు వి జా. (విను^{2}+వీడు) స్వర్గము.

గీ. హరి యనఁడు తేరు వెదకఁడు కరినిగోర,ఁడే నిమిత్తంబు వినువీటిపైన మితని. కనఁగ వరిగె నభంగురాహవవిహార, విశకలిత దైత్య రథుఁడగు దశరథుండు రం, రా 4. 83

వ పద్రైఖన్ జూపు వినువీటి పోటుబంట్లును. ఉ. రా 4. 261.

వినుసికదేవర (విను^{2}+సిక+దేవర) వి వ్యోమకేశుఁడు. శివుఁడు.

చ వినుసిక దేవరన్ నలువ వేల్పుల ముప్పది మూఁడు కోటులన్, బనిఁగొని ముజ్జగంబు మనుపంగల వీరుఁడు .. రామా. 1 7

వినేత సం వి బు పుం 1 సాహాయ్యకర్త, ముందు నకుఁ గొనిపోవు మనుష్యుఁడు. 2. ఉపాధ్యాయుఁడు 3 పాలకుఁడు, రాజు. 4 శిక్ష విధించు నధికారి, దండనాధిపతి,

వినోదనము సం వి అ న 1. నివారించుట, తొలగించుట. 2. వేడుక, క్రీడ.

వినోదము సం. వి. అ పుం. 1 పోఁగొట్టుట, నివారించుట (ఉదా శ్రమ వినోదము) 2. వేడుక, కాలక్షేపమునకైన పని, కాలక్షేపోపాయము. 3 క్రీడ, ఆట. 4. ఆతురత, తీవ్రేచ్ఛ 5. ఆనందము, సంతోషము. 6 సురతవిశేషము, సురతములలో నొక విధము. 7 ఒక విధమైన యుల్లు,

వినోదించే సం. స. క్రి విరియించు, పోఁగొట్టు
ఆ తీవ్ర బాలజాల దీప్తులు పరగించి, పాండు తనయ సైన్య బహుళతమము, శిలఁబది దివంబులోలి వినోదించి యధిప భీష్మభానుఁడ స్తమించె భార భీష్మ 1. 47.
అ. క్రి 1. క్రీడించు.
సీ. హరినీలమణిమనోహరమందిర స్తంభముల వినోదించు కీల్బొమ్మవోలె. ఉ హరి. 2 73
వ. ఇవ్విధంబున వినోదించుచున్న నొక్కనాఁడు మార్క 2 294.
2. క్రీడాదులచేఁ బ్రొద్దుపుచ్చు.
వ. పగలు వినోదించి రాత్రి రసాతలంబున కరుగుచు ... మార్క 2. 264.

విన్కి = వినికి వి. వినుట.
ఉ. వీనులఁదియ్య మెక్కమును విన్కిఁ బరస్పర రాగ వృత్తిలో, నూనినఁజూచు వేడుకల నువ్విళులూరెడు నెమ్మనంబులు ... భార విరా 5 363

విన్చు = వినుచే అ క్రి. (√ విను[1]) వినవచ్చు, వినఁబడు. లయగ్రాహి. -వాచా, లమ్మనలగు కోకిల కులమ్ముల రవమ్ము మధుర మ్మగుచు విన్చె ... భార. ఆది 5. 138.

విన్న విశ (సం వి వర్ణః) వివర్ణమైనది, కాంతిహీనము
(వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమము)
చ. ... నీరజ షండము వోల్పె విన్నగా,క యువ తులాటమైఁజెలఁగు క్రందువ నొందిన క్రొత్త సంపదన్ నిర్వ 8 40.
క. కన్నీ రొలుకఁగ వగచిన, నన్నరపతులెల్ల నేడ్చె రాత్రరవంబుల్, మిన్నందు వక్త్ర జలములు, విన్నని వదనంబులందు వెల్లి గొనంగన్ భార ద్రో. 1. 26
ఉ....మొగ్గెడు పాఁ ముల్ మదులముంచిన ఖేదము లెండ తాత్రుడున్, వెగ్గలమైన యూర్పులును విన్నని మోములు గానిపింపఁగన్ విప్ర. 2 53.
ఇ విన్నదనము, విన్నఁబడు, విన్నఁబాటు, విన్నఁబాఱు, విన్నఁబుచ్చు, విన్నఁబోవు, విన్నన.

విన్నందు అ. క్రి. (విన్న + అందు) విజృంభించు.
కా పీరుం దవ్విలుకానిఁగాంచి యొడయా వేఱొక్కఁడున్నాఁడెని, స్నేరూపంబునసైనఁ బోలు దొర నీవే రాజవున్ రౌతవున్, వీరిం గాచి తి విమ్ములన్నగుచు రా విన్నంది పోరాడఁగా, వారిం బాచితి వింక నొక్కవరమే వాక్రుత్తుమా కిత్తువా. కకు. 4 111

విన్నఁదనము వి (విన్న + తనము) 1 వైవర్ణ్యము
ఉ కన్నుల నీరునించుఁ బులకంబులు దాల్చు వహించుఁ గంపమున్, విన్నదనంబునొందుఁ గడు విస్వరతం బలవించు ఘర్మబిం, దూన్నతిఁ జెందు జిచ్చవడి యుండును మూర్ఛిలు నంత నింతిపై, కొన్నలువైవ వేచు వగగుందుచు భూపతి సాత్వికాప్తిచేన్. కవిరా 5. 266
ఆ తివిచి చూడలేదె గవిసెన యొన్నండు, నొళవు దుమ్ముగప్పి యొప్పుడాఁగి, తంత్రులూడి విన్నఁదనఁ మొందెనిదియేమి, మహతియున్న యునికి మౌనిచంద్ర కకు 2 45
మ. మునిలోకస్వామి లేమయ్య మీ, రిట విన్నందన మొందినా రనుడు వాగీశాత్మజుండిట్లనున్ కకు. 5 5
2 దైన్యము.
ఉ. . ఏమొ నేఁడు నా, చిత్తములోన మావదొక సిగ్గును విన్నఁదనంబుఁ దాపమున్. కళా. 7. 236
చ. . వెలవెలవాఱు మోములయి విన్నదనంబు దొలంకుచుండగన్ యయా. 4 139.

విన్నఁబడు అ. క్రి (విన్న + పడు) దైన్యపడు, ఖేదపడు.
మ. అని పౌలోమి మొగంబుచూచి విను మోయబ్జాస్య నీకింతమాత్రన విన్నంబడ నేలపోదునిదె నత్యాగర్వభారంబు ది, వ్యసగంబువ్విడిపించి వత్తునని సాహంకారుఁడై లేచి ... పారి 4 81.

విన్నఁబాటు వి (విన్నఁబడు) 1. విన్నఁబడుట, వైవర్ణ్యము.
ఉ. నావుడు విన్నఁబాటు వదనంబున నించుక దోఁపఁబల్కె ... మనుచ 2. 54
క. మురరిపుఁడుఁగినుక వారుణ,శరము ప్రయోగింపఁదడవ శాంతంబయ్యెన్, హరుబాణము బాణాసురు, పరివారంబునకు విన్నఁబాటు దలిర్పన్ హరి ఉ 8. 144.

2. విషాదము, దుఃఖము

చ విపరుహాక్షత్రలోచనకుఁ బెల్లగు మోహము సంఘటిల్లె వెక్కసమగు సెవ్వగల్ వొడమెఁ గంపము పుట్టెఁ జెమర్చెమేను మానసమున విన్నఁబాటొదవె.. పారి. 1 100.

ఉ. పౌరులు మేలుకాంచి నఁపాలకుఁ గానక విన్నఁబాటుతో, నా రథమార్గమారసి ... భా రా. అయో. 185

శా. నిన్ను న్నిందించితి సైన్యముల్ పొరుగువోనీ దీన నాకేమియున్, విన్నంబాటు ఘటింపవేరదు . పి శకుం 3 132

విన్నఁబాటు అ క్రి (విన్న+పాటు) వెల వెలపోవు, వికాసము చెడు.

గీ. పుడికివైచిన మవ్వంపుఁ బోఁటియపోలె, వాడి సొమరుచు మేఁ దీఁగవందికంది, వెలఁది నీవింత వగఁగూరి విన్నఁబాటి, యునికి దుఃఖాబ్ధి మమ్ముంచి యునికిగాదె. కు సం 6 660

విన్నఁబుచ్చు స క్రి (√ విన్నఁబోవు) వివర్ణముగఁజేయు, అవమానపఱచు, చిన్నఁబుచ్చు.

వ. ... యామళంబులం గలంచియు, జన్నంబుల విన్నఁబుచ్చియు ... జైమ 7 88.

విన్నఁబోవు అ క్రి (విన్న+పోవు) 1 వివర్ణమగు.

ఉ. వాడిన మోముఁ దమ్మిఁదెలివాలిక కన్నులు విన్నఁబోవఁ దో, నాడక నెన్నొసల్ కరమునం దిడి తీరనిషణ్ణయై జలం, బాడఁగఁ బిల్చువారి నొక హస్తవు మ్రొక్కున నాడుఁ డంచుఁదాఁ, జూడక చూచుచూడ్కి నల బోటిదెసల్ పరికింప నొక్కచోన్ మనుచ. 3. 86

శా. విన్నంబోయిన మోముతో హృదయనిర్వేదంబుతో ... ఎల్లన 1 238 (ప్రా.)

2. ఉడిందు.

గీ వర్ణములు నాశ్రమంబులు వరుసఁదప్పె, వేదములు నాగమంబులు విన్నఁబోయె, సారథంబులు కృష్ణవచ్యములుఁ జెడియె, వృద్ధిఁ బొందె వధర్మంబు విశ్వమునను కాశీ. 6 86

3. న్యూనమగు, తక్కువగు

గీ. విన్నఁబోకుండఁ గ్రియలెల్ల విశ్లిస్తరిల్లఁ, దగ నొవర్చిరి పురిటాలి తగవులెల్ల. పి. శకుం. 4 62.

4. దైన్యమునొందు.

గీ. తనయ సంతానలబ్ధి దౌదవ్వుగాఁగ, విభవ సపత్తిగల్గియు విన్నఁబోయి, వనితనిప్పుల పుష్పదర్శనముఁదాల్చె, శరలతా కాననము వోలెజవ్వనంబు శివరా 2 17

విన్నది వి. (విను^{2}+నది) చేదలేఱు, ఆకాశనది

చ పారిజాత మం,జులలవలీనికుంజముల సోలుచు విన్నదిఁ దేలుచున్ సురల్. సారంగ. 2. 181. 2. 177.

విన్నన వి (√ విన్న) 1 వైవర్ణ్యము, కాంతిహీనత.

సీ. ఉన్నత గతిసెడి యుర్విపైఁగడు విన్ననై పడియున్న సుధాంశుఖంగి ... భార. ద్రో. 2. 126.

గీ. రాజునకు విన్నవించిరి రమణితెఱఁగు, విన్నవించిన నారాజు విన్ననగుచు, నిన్నుఁదోడ్కొని రమ్మని నన్నుఁబనిచె విక్ర. 7. 64

గీ జలరుహంబులు పాండవ సైనికుల మొ, గంబులట్టుల విన్ననై కాంతి దఱిఁగె. భార. భీష్మ. 1. 300.

శా. పట్టంగైదువులేక విన్ననగు నానాపార్థివుల్ చూడుఁడా ... భీమ. 6. 61.

(విన్ననగు=చిన్నఁబోవు)

గీ. తొంబమాఱును తొంబది తొమ్మిదియును, జలజములఁ బూజసేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికి నొక్కపద్మంబు విన్ననైన, నహహా నియమంబులకు భంగమయ్యెననుచు. భీమ. 6. 64. (శ. ర. పా.)

(వెలితియైన మద్రి. పా.) భీమ. 6. 61.

విన్ననువు వి (సం విజ్ఞానం) 1. నేర్పు.

చ. అనలముధోఁచునే తరువువందుఁ గురార ముఖంబుతైన సాధనములఁ బ్రవ్వసజ్జన హితా తగఁ దర్చినఁగాక యట్లయి, తనువు వలంగఁజేసి పరతత్త్వముఁగాంతు మనంగరాదు వి,న్ననువున నాగమోక్తమతివం బొనరించినఁగాని యారయన్. భార. శాం 4 179.

సీ. హారుఁడు .. విన్ననువులు చూపు వేడుకవట కొంద అణిమాదిగుణముల నలవరించి. కు. సం. 11 664.

వ. .. అద్దంబుల మీఁదవతె ముండమున్నచేసి విన్ననువున మెఱుంగు పెట్టినం ద్రొక్కినఁ జిక్కంజీరు వాఱుచు. పి. శకు. 1 86.

క. ఎన్నఁదగు హితులు బుద్ధులు. విన్ననువునఁ జెప్ప నతఁడు వినకున్నఁ జెడున్ ... నా పంచ 1. 428.

2. విధము, రీతి.

వ. ... మహోజ్వరంబులు జ్వలన జ్వాలాకలాపంబులు రూపంబులు గై కొన్న విన్ననువునఁ గన్నను చూపఁ ఆగ్గింప . . ఉ. హరి 6. 108.

విన్నపత్రిక మి. వి. (విన్నపము+పత్రిక) విజ్ఞాపనపత్రిక.

వ. ... సింధుకటకాధీశ్వరుండగు సింధురాజునకుఁ దత్కృత్యంబంతయుఁ దేట తెల్లంబుగా విన్నపత్రిక వ్రాసిపుత్తెంచిన ... కల్యాణ 4. (శ ర.)

విన్నపము వి (సం. విజ్ఞాపనం) మనవి

చ. తెలుపక మీకొనర్తు నొకవిన్నపము... మనుచ. 1. 73.

క అయమ్మ యాగ్రహించె దఁ, నాయక కామీఁద విన్నపముచేసిన భూనాయకుఁడిది యోఁగాదన, కీయెడనామీఁద నాగ్రహింపం దగునే. సారంగ. 2. 272.

జ • విన్నవించు.

విన్నము సం విశ. (అ ఆ అ) 1 తెలియఁబడినది. 2. పొందఁబడినది, సంపాదింపఁబడినది 3. విమర్శింపఁబడినది, పరిశోధింపఁబడినది 4 ఉంచఁబడినది. 5 స్థిరపఱుపఁబడినది 6. పెండ్లియాడఁబడినది.

విన్నవించు అ క్రి (√విన్నపము) మనవిచేయు, విజ్ఞాపించు

క. ... పవనపుత్రుఁడు మనుజేంద్రునకు జయశబ్దయుతముగ, వినయంబున మ్రొక్కివిన్నవించె నిశ్చితుఁడై. భార విరా 1. 217.

గీ అంత నొకనాఁడు తరుణి యేకాంతవేళ, విభుని పాదంబులకు మ్రొక్కి విన్నవించు. కాశీ. 3. 214.

విన్నాణము వి (సం విజ్ఞానం) 1 మల్లబంధము

ఉ ప్రాణములం గదల్పఁగ బలంబున ధైర్యము నిక్కి పెక్కువి,న్నాణము లొప్పఁగా సరిఁ బెనంగ ... భా. రా యు 717

క బలభద్రుఁడు ముష్టికుఁడును, బలములు మెఱయంగఁజేసి బాహాబాహిం, బ్రకయాగ్నుల క్రియఁ బోరిరి, వెలయఁగ బహువిధములైన విన్నాణములన్. భాగ. 10. పూ 1346

వ ... గళకత్తెరయు నృసింహంబును కాసెనిలుకడయు నను ముప్పదిరెండు విన్నాణంబులును ..., ప్రబంధ. 178.

2. సామర్థ్యము, శక్తి

శా. నానా లోకములన్ జయింపఁగల విన్నాణంబు చెందన్ జన,స్థానాధీశుఁడు దేవశాత్రిఁ దపమున్ సల్పె న్నిరాహారుఁడై. ఉ హరివ్ప. 4. 76.

3. నేర్పు

వ . . మధుర కిన్నర నిక్వాణంబుల రాణన్ ద్రోణిఁ జెఱకు విన్నాణంపుఁ గొల్పు చెలుంగును ... మనుచ. 5. 71.

శా. ... రాసంబు మాతోడ సం,గీకారం బొనరించి బంధనియతి క్రీడించు విన్నాణముల్. భాగ. 10. పూ 1478

సీ. తెగువ రాసభ రూపు ధేనుకాసురుఁబట్టి విన్నాణమున మేను విఱిచివైచె. ఉ హరి. 1. 8.

4 ఒప్పిదము, రమ్యత

ఉ వేణి చలింపఁ గంపిత నవీనమృణాల భుజాగ్ర కంకణ, శ్రేణినటింప లోలశఫరీనిభిరీనకటాక్ష కాంతి వి,న్నాణముచూప హంసకగణక్వణనంబును మీఱ .... వసు. 2. 138.

ద్వి. వెన్ను విన్నాణంబు వెడఁద యురంబు, మున్నత భుజములు నొరపైన మెడయు. ప్రభులిం. 1. 4 గతి. 28 పా.

విశ 1 సమర్థమైనది; శక్తము

క. శ్రీనాయక నీ నామము, నానా భవరోగ కర్మ నాశమునకు వి,న్నాణంబగు నౌషధమిది, కావరు దుష్టాత్ములకట కంజదళాక్షా. భాగ. 11. 17.

2 అందమైనది, సుందరము

శా. (శ్రీ) విన్నాణపు గుబ్బచన్నుల వయా రేగంబు రా గుప్పి ము,క్తావల్లుల్ ఘటియించె దేమి శశికిం దారా ప్రయుక్తంబనే, భావం బోయని .. శశాం 1 1.

ఐ· విన్నాణి, విన్నాణించు

విన్నాణి (సం. విజ్ఞానీ) (విన్నాణము + ఇ)

వి సన్యాసి, పన్నాసి

ఆ. వేదవిదునిచేత విన్నాణిచేతను, దపసిచేతఁ బిన్న దానిచేత, రాయబారిచేత రాజపురుషుచేతఁ, గూఱి పుచ్చుకొనుట చాలఁ దప్పు. విజ్ఞా ప్రాశాం. 87.

విశే. 1 సమర్థుఁడు.

మ. బహువర్షంబులు బ్రహ్మ దొర్లి జగము త్పాదింప విన్నాణి గా,క హరిప్రార్థన భాంజనావశమువం గాదే యమోఘోల్లప, న్మహనీయోజ్జ్వలబుద్ధియై భువన నిర్మాణ ప్రభావంబుతో, విహరించె న్నరనాథ జంతునివహోవిర్భావ నిర్ణేతయై. భాగ 2 16

2. నేర్పరి

దండకము ... తద్వ క్త్రి పద్మస్థ వేదంబులంగొన్న విన్నాణి యున్నట్టి యంభోధిలోఁ జొచ్చి దాఁగున్న యా సోమకుంబోర మీ నాకృతిం బట్టి కట్టల్కతోఁ జంపి ... చిత్రభా 8 124. దండకము ... గోలోకముం గాచి గోవర్ధన క్షోణి భృత్కందర క్షోణిఁ గ్రీడించు విన్నాణి. పాండు. 4. 77.

విన్నాణించు అ. క్రి (√ విన్నాణము) సుందరమగు, ఒప్పిదమగు

ద్వి వగపువెన్నెలల విన్నాణించు మించు, మొగ మెత్తిచూడవే మోహనవాణి. ● మ. క 4. 187. పా ౩. పం.

విన్నావ (విన్ను + ఆవ) వి గంగానది.

గీ. పసుఁగులు గుజ్జములు మున్గనేచి నీళ్ళ. దారి నతమేడ గొడ్డఁడాఁక నాడు, మున్న విన్నావ యొడ్డునమోసి దొలుకు, దొట్టినట్టి తెలుంగుల తోడవయ్యె అచ్చ. భార పి ౩ 37. పా

విన్ను = విను[2] వి ఔ ఆకాశము.

గీ విన్నుమన్నును నొకటిగా వృష్టిబలసె. ఆము. 4. 91.

గీ. తెచ్చి కంసువ కొసఁగ నుద్వృత్తిఁ గుర, వేసి యసిపూన నద్దేవి వింటనిలిచి, వేఱెయున్వాఁడు నీవైరి వెత్తియనుచుఁ, జనియె దశా 9. 177.

సీ విన్నులపైఁ బాలువెల్లి ముత్యపు జల్లి చలువల బచ్చు చెంగలువ కచ్చు. వరాహ. 9. 88.

ఐ వింటితెర్వరి, విన్నందు, విన్నావ, విన్నుకేళాకూళి, విన్నుచూలి, విన్నుద్రిమ్మరి, విన్నుమనుమఁడు, విన్నుమూలదేవర, విన్నువాఁక, విన్నువెలుఁగు, విన్నేటికాలువ, విన్నేటికాల్వ, విన్నేఱు

విన్నుకేళాకూళి వి. ఆకాశగంగ, సురదీర్ఘిక

సీ. విన్నుకేళాకూళి వెలఁది నీర్నిచివ పసిఁడి జారీ చెంబు పసపొసంగ అ. రా. యు. 154

సీ. విన్నుకేళాకూళి వేల్పుల బోనము తడపుల నిడుపడుపుడుకు దొడుకు. అ. రా యు. 592

విన్నుచూలి = వినుచూలి (విన్ను + చూలి) వి. వాయువు.

గీ అనుచుఁ దేదోయిమోడ్చి యో యంటరాని, వెల్పనీ వంగడీఁడగు విన్నుచూలి, కనుఁగుఁ గొడుకగు కోఁతి కన్నాకునందు, నుడుకుచూపక చల్లనై యుండుమయ్య అచ్చ. రా. సుం 169

విన్నుద్రిమ్మరి = వినుద్రిమ్మరి (విను + త్రిమ్మరి)

వి దేవత, ఆకాశమునందు సంచరించువాఁడు.

సీ. విన్నుద్రిమ్మరి రాచకన్నియల్ వరవుల్లు పులుఁగుల మేల్బంతి వలఁతిమావు అచ్చ. రా. బాల. 8.

విన్నుమనుమఁడు = వినుమనుమఁడు వి. (విన్ను + మనుమఁడు) హనుమంతుఁడు

క. అన్నను మున్నుగ బలితపు, మున్నుఱకన్ లక్ష్మణుండు మొగిఁదొలి తేజే, మిన్నపయినడరుచో గని, విన్నుమనుమఁడతనిఁ ద్రోచి వెసఁదానెదిరెన్. అచ్చ. రా. యు. 211

విన్నుమూలదేవర వి. (విన్ను + మూల + దేవర) మిను సికదయ్యము, శివుఁడు

గీ నలువు మెఱయంగఁ బెద్దలనాఁటనుండి, మున్ను దమయింట డాకొనియున్న విన్ను, మూలదేవర విల్లెత్తఁ జాలుమేటి, కిత్తుఁగన కన్నెనంచు నొట్టిడుక యతఁడు అచ్చ. రా బాల 129.

విన్నువాఁక వి (విన్ను + వాఁక) మిన్నేఱు, ఆకాశ నది.

ఆ. పిన్నకారి యశము వెన్నుకేళాకూళి, విన్ను వాఁకఁబలుకువెలఁదిఁ బుడుకు, దొడుకు రిక్క తేని నొడలి చూ పొడయని, మేటి తేటఁబోలు దీటులేమి. రామ. 197.

విన్నువెలుంగు వి. (విన్ను + వెలుఁగు) సూర్యుఁడు.

తరల. కడఁగి విన్నువెలుంగు దా గురిగాఁగ నబ్బలు గానలో, నడలుచున్న ననుంగనుంగొని యప్పుడర్మిలి న్నాతిలో, వెడలఁదీయుచుఁ గేలు పట్టితివేకదా యిఁకఁబెండ్లికిం, గడమవెల్లను పొంపులింతియకాక మీరలెఱుంగరే. యయా 4. 61.

విన్నేటికాలువ వి (విన్ను + ఏఱు + కాలువ) ఆకాశ గంగ.

ద్వి విన్నేటికాలువ వింతగాఁబుట్టి, కొన్న హేమాచల కూటమో యనఁగ ద్వి. పరమ 3 161 శౌ

విన్నేటి తాల్పు వి (విన్నేఱు + తాల్పు) శివుఁడు, గంగాధరుఁడు.

శా ... విన్నేటి తాల్పున్న యా, గట్టుంబిట్టు పెకల్చి రావణుఁడనంగా మీతితాకాసి పెన్, బట్టం జేలెనతండు తమ్ము గవయొప్పట్లందనం గొల్వఁగన్ యయా. 2. 63.

విన్నేఱు వి పౌ (విన్ను + ఏఱు) ఆకాశగంగ.

సీ విన్నేఱు తలఁగల్గువేల్పు నౌదలపువ్వు తలఁప నెవ్వని తాత తాతతండ్రి. యయా. 1. 91.

విన్పించు = వినిపించు, వినుపించు స. క్రి (√ విను) వినఁజేయు

మ. ... విను వానియొడఁబాటు సెల్లె జనులన్ విన్పించితిం దెల్లగా, వివశం దోడ్కొని పోయెదన్ .. భార. అను. 1. 263.

సీ. పామునాడించు దేర్పాటునఁ దఱియూఁచి కొంచును జెంగు విన్పించుకొనుచు. కువల 2. 114

విన్యసించు సం స క్రి ఉంచు.

వ.. దక్షిణజానూరు మధ్యమున వామపాదంబును వామజానూరు మధ్యమున దక్షిణ పాదతలంబును విన్యసించి. కాశీ. 3. 239.

విన్యస్తము సం. విణ (అ ఆ అ) 1 ఉంచఁబడినది. 2. దాఁచఁబడినది 3. స్థిరపఱుపఁబడినది 4 ఏర్పఱుపఁబడినది. 5 ఒప్పగింపఁబడినది. 6. కానుకగా నీయఁబడినది. 7. ఒకని యధీనముగా నుంచఁబడినది.

విన్యాసము సం. వి అ పుం 1 ఒప్పగించుట, ఉంచుట 2 (భయము లేదను నమ్మకముతో సొమ్ము మొ) ఒక చోట నిక్షేపించుట 3 ఏర్పాటు, కూర్పు, రచన. 4. సమూహము 5 నివాసస్థలము, నివేశస్థలము

విపంచి సం వి ఈ స్త్రీ 1 వీణ. 2. క్రీడ, వినోదము, ఆట.

విపంచిక = విపంచి సం వి అ స్త్రీ

విపక్త్రిమము సం విణ (అ ఆ. అ) 1. పూర్తిగాఁ బండినది, బాగుగాఁ బక్వమైనది 2. అనుభవింప సిద్ధమైనది.

విపక్వము సం విణ (అ ఆ అ) 1. పూర్తిగాఁ బండినది, బాగుగాఁ బక్వమైనది. 2 అనుభవింప సిద్ధమైనది 3 వండబడినది, పక్వము చేయఁబడినది

విపక్షభావము సం వి అ పుం 1 విరోధము, శత్రుత్వము, పగ 2 ఱెక్కలు లేక పోవుట

విపక్షము సం. వి. అ పుం. 1. ప్రతికూలమైన శత్రుతము. 2 వ్యతిరేక దృష్టాంతము (నిశ్చితమైన సాధ్యాభావముగలది) 3 (వ్యాక) అపవాద మాత్రము

విపక్షుఁడు సం. విణ (అ. ఆ అ) ప్రతికూలుఁడు, శత్రుత్వముగలవాఁడు

వి అ పుం 1. శత్రువు, పగవాఁడు) 2 వివాది, ప్రతివాదము చేయువాఁడు.

విపణనము = విపనము సం. వి. అ. న.

విపణము సం. వి. అ పుం 1. అమ్మకము 2. చిన్న వ్యాపారము (చిన్న వర్తకము).

విపణి సం. వి. ఇ ఈ స్త్రీ 1 అంగడి. 2 అమ్మకము నిమిత్తమైన వస్తువు 3 వర్తకము, వ్యాపారము

వి. న్ పుం వర్తకుఁడు, వణిజుఁడు

విపత్తి సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1 ఆపత్తు, కష్టము 2 చావు, నాశము. 3 యాతన, తీవ్రమైనబాధ.

వి. అ పుం శ్రేష్ఠుఁడైన కాలిబంటు.

విపత్తు సం. వి. ద్ స్త్రీ 1 ఆపద, ఇడుము, కష్టము 2 చావు

విపథము సం. వి. అ పుం. తప్పుత్రోవ, చెడ్డత్రోవ.

విపద = విపత్తు సం. వి. ఆ స్త్రీ

విపద్గ్రస్తుఁడు సం. వి. ఇ (అ ఆ అ) ఆపదచే మ్రింగఁబడినవాఁడు, ఆపదకు లోనైనవాఁడు, కష్టదశలో నున్నవాఁడు

విపన్నము సం. విణ (అ ఆ అ) 1 ఆపదనొందినది, కష్టములోఁబడినది 2. క్షీణించినది, తగ్గినది 3 నశించినది, పోయినది 4 మృతమైనది, చచ్చినది. 5. అసమర్థమైనది, శక్తిలేనిది

అ. పుం. సర్పము, పాము

విపరిణమనము సం. వి. అ న 1. మాఱుపాటు, మాఱుట 2 రూపాంతరము పొందుట, మాఱురూపు నొందుట.

విపరిణామము = విపరిణమనము సం. వి. అ. పుం.

విపరివర్తనము సం. వి. అ న చుట్టఁబెట్టుట

విపరీత సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 పతివ్రత కాని స్త్రీ, కులట 2 కుటిల స్వభావముగల స్త్రీ, విపరీతబుద్ధిగల స్త్రీ.

విపరీతకరుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ.) విరుద్ధముగాఁ బనిచేయువాఁడు ఇట్లే విపరీతకారకుఁడు

విపరీతకారి = విపరీతకరుఁడు సం విణ (న్ ఈ న్)

విపరీతకృత్తు = విపరీతకరుఁడు సం. విణ. (త్)

విపరీతచేతను(స్కు)ఁడు సం విణ (అ. ఆ. అ.) విరుద్ధబుద్ధికలవాఁడు

విపరీతమతి సం విణ (ఇ) వ్యతిరేక బుద్ధికలవాఁడు, విరుద్ధ బుద్ధికలవాఁడు.

విపరీతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యత్యస్తము, తలక్రిందైనది 2 విలోమమైనది, వ్యతిరేకమైనది 3 తప్పైనది, నిబంధనమునకు విరుద్ధమైనది 4 అసత్యమైనది, నిజము కానిది 5. అనుకూలము కానిది, ప్రతికూలమైనది 6 అడ్డుదగులునది, విరుద్ధముగాఁ బని చేయునది 7. అనిష్టమైనది అశుభమైనది

వి. అ పుం న పురుషాయితము, రతిబంధ విశేషము (వాచ)

విపరీతరతము సం. వి. అ. న పురుషాయితము

విపరీతలక్షణ సం వి ఆ. స్త్రీ ఒక వస్తువు యొక్క వ్యతిరేక గుణములను వివరించుచుఁ బరిహాసముగా వర్ణించుట, వ్యతిరేక గుణావిష్కరణముచేఁ బరిహాసకర వర్ణన

విపర్య(ర్యా)యము సం వి అ. పుం. 1. వ్యత్యయము, తాఱుమాఱు, వ్యతిరేకము. 2 ఉద్దేశము, వేషము మున్నగువాని మార్పు 3. వినిమయము, వస్తువులను మార్చుట. 4 సమయమున లేకపోవుట, అభావము 5. పోవుట, నష్టి 6 సమూల వినాశము, పూర్తిగ నశించుట. 7 తప్పు, అపరాధము, దోషము 8. ఆపద, ఇడుము, దుఃఖము. 9. పగ, శత్రుత్వము, విరోధము. 10. వక్రబుద్ధి, దుశ్శీలము, చెడ్డస్వభావము.

విపర్యస్తపుత్ర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుత్రసంతతిలేని స్త్రీ. (విల్సన్సు)

విపర్యస్తము సం విణ (అ ఆ. అ) 1. మాఱినది, తాఱుమాఱైనది 2 వ్యతిరేకమైనది, విరుద్ధము 3 యథార్థమని తప్పుగా గ్రహింపఁబడినది 4 వెనుకకు మరలినది. 5. వ్యతిక్రాంతము, అతిక్రమింపఁబడినది.

విపర్యాసము సం. వి. అ పుం 1 మార్పు, వ్యతిరేకము 2 ప్రాతికూల్యము 3. వినిమయము, వస్తువుల మార్పు. 4. దోషము, తప్పు.

విపలము సం. వి అ. పుం పలములో నఱువదియవ వంతు కాలము, అత్యల్పకాలము.

విపశ్చి(త్తు)తుఁడు సం. విణ (త్.) చదువరి, పండితుఁడైనవాఁడు

వి. త్ పుం విద్వాంసుఁడు.

విపాండురము = విపాండువు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)

విపాండువు నం. విణ. (ఉ) మిక్కిలి తెల్లనిది, మిగులఁ దెల్ల పడినది.

విపాకము నం. వి. అ పుం 1. వండుట, వంట 2. జీర్ణమగుట. 3 పరిణామము, పండుట 4 కర్మ ఫలము, ఫలితము, పర్యవసానము. 5. స్థితియొక్క తారుమారు. 6. దైవవశమున సంభవించిన ఆపద. 7. కష్టము, ఇబ్బంది 8 రుచి

విపాటనము నం వి. అ. న 1. చీల్చుట 2. పెల్లగించుట, నిర్మూలించుట, సమూలనాశము చేయుట. 3. చెఱచుట, చెడఁగొట్టుట.

విపాఠము నం వి అ పుం ఒకవిధమైన పెద్ద బాణము.

విపాదనము నం. వి అ న నశింపఁజేయుట, చంపుట

విపాదిక నం వి ఆ స్త్రీ 1 కాళ్ళు పగులు రోగము 2. విడికథ, గూఢప్రశ్న.

విపాశ నం. వి అ స్త్రీ నదివిశేషము, పంజాబు దేశము నందలి బీసు అను నది

విపినము నం. వి అ న అరణ్యము, అడవి.

విపుల నం వి ఆ. స్త్రీ భూమి

విపులము నం. విణ. (అ ఆ అ) 1. విశాలము, విరివియైనది 2 అధికము, మిక్కుటము, సమృద్ధమైనది. 3. గభీరము, లోతైనది 4 పులకితము గగుర్పొడిచినది

వి ఆ. పుం 1. మేరుపర్వతము 2 హిమాలయ పర్వతము. 3. మేరుపర్వతమునకుఁ బడమర నున్న యొకానొక పర్వతము.

విపులరసము నం. వి అ పుం. చెఱకు.

విపులుఁడు నం వి అ. పుం గౌరవముగల మనుష్యుఁడు

విపుష్టము నం విణ (అ అ అ.) చెడ్డగాఁ బోషింపఁబడినది, మంచి పెంపకములేనిది

విపూయము నం. వి. అ పుం ముంజగడ్డి

విప్పారు అ క్రి (విప్పు+ఆరు) 1 విరివిచెందు, విస్తరిల్లు

మ. ఒక నేత్రంబునఁ గజ్జలంబు నిడి వేఱొక్కంట నర్పింప నొల్లక యొక్కర్తు జయాంగనా పరిణయాలంకార విశ్వతమా,పకునిన్ జూచె విలోచన ప్రభలు విభ్రాజిల్ల నిద్దంబులై, వికచేందీవర పద్మతోరణ గతిన్ విప్పారి యొప్పారుచున్. కావ్యా. 2 47

ద్వి ... తమ్ముఁ,గప్పిన పుత్రశోకంబు నమునిఁగి, విప్పారుకమ్మల వెనవ్రకులొలుక. ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 2242

ఉ జుంజుత్తె శిరులుగట్టి నెఱుల్ తుదవీట వాలి వి,ప్పారెడు కీలుగంటు తెలియన్ విటకంటికి దాసి యతొయ్యడన్. విప్ర 5. 25.

2 వికసించు.

శా. ... తపశ్శైలకున్, ప్రేకంబై వెలయున్ ఘనోదయమునన్ విప్పారు నిప్పద్మముల్, వీకం జిత్ర చరిత్రపాత్రములుగా వేధాత్రి మాహింపఁగాన్. వసు. 5 100

విప్పు అ క్రి (√ విడు) 1 విరియు, విరివిఁజెందు.

క ఎప్పుడు విప్పిన గొడుగులును మింటవేగమె మొగిడెన్ ఆము 4 12.

మ. మను గప్రంపు టనంటి విప్పు పొరయన్ జొక్కి మాధ్వీ మహార్ణవధిం బుపొంపడి దీవికిన్ మధుకర వ్యాపారు లేతేరఁగా .. వసు. 3 142.

2. వికసించు, విరియు

ఉ. దక్షిణనేత్రకాంతి ముచితంబుగ నర్ధవికాసశమొంది వా,మాక్షిరుచి ప్రసారమున నర్ధము విప్పకయున్న పుండరీ,కాక్షుని నాభిపద్మనిలయంబువఁదుమ్మెద భంగిలోలుఁడైన.. విరించిఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్. భా. 1. 3.

3 విడు

చ రయమున . మఱ్ఱొకయించుక విపవ ... ఆము 4 181

స క్రి. 1 విడఁదీయు, విరివిఁ జెందించు.

క. అప్పుడు తూరుపుదిక్కున, విప్పిన వలువ విధమున రాగం, బొప్పఁగఁ బ్రభాతసమయము, చొప్పడియె రథాంగములకు సొంపుగ నంతన్ భోజరా. 2 116

ఉ. ... క్రౌతుల తప్పు పట్టుదున్, ఖండల ముష్టి విప్పఁగని నవ్వుదు వెండి ప్రయోక్తలన్. ఆము. 7. 3

2. వికసింపఁజేయు, విరియించు.

మ మొగుడుం దమ్ములవిప్పు వప్పుడు రజంబున్ జక్రవాకంపుఁ గొం,డగడిన్ దేలు గడై నపట్లఁ దమమున్ మందేహులందోలి వా,సిగడల్ కొ న్నటియందు సత్వముఁ బ్రకాశింపం బ్రిమూర్త్యాత్మ కుం, డగు తేజోనిధి వేడ్క-జేయు రఘునాథా ధీశుఁ దేజోనిధిన్ విజ 1 5.

3 విడఁజేయు

ఉ వేవిన మేడపై ఏలకి వేదికఁ జంట వహించి విప్పఁగా ... ఆము. 1. 62

4 విడఁగొట్టు

సీ. కలికి జక్కవ పిట్టకవఁగూర్చి విప్పంగఁ దరమైన కనుదోయి దయఁ దలిఁచి దశా 5 46

ఉ తమ్మినయమ్మ దప్పఁ గుముదమ్మ ముద మ్మనన నొప్పఁ జక్రవా,కమ్మలు తోడు విప్ప... భాస్కరుం డమ్మెయి వస్తమించె కవిరా 5 173

5 ప్రకటించు.

చ .. పెంచినట్టి రా,చిలుకకుసైనఁ బద్దెములు చెప్పదు విప్పదు మర్మమేరికిం, బోలఁతి సుదంతా 2 156

ఉ త్రిప్పకు ... వేఁడు మన దైత్యవరేణ్యుని బ్రమోల నేము మున్. జెప్పిన నీతిగాని మఱి చెప్పకుమన్న విరోధి నీతులన్, విప్పకుమన్న దుష్టమగు విష్ణుచరిత్ర కథార్థ జాలముల్ భాగ. 7 218.

6 వ్యాఖ్యానముచేయు, వివరించు

మ. కలలో వార్తలు విప్పి చెప్పెడు క్రియన్‌గాథా పురాణార్థముల్, దెలుపన్నేర్తురు. పాండు 5 214

క హలధరుఁడు ధర్మజుండును, బలమున కడ్డంబు వచ్చి బ్రతికిన చందం,బుల విప్పి చెప్పఁదిరి గెన్, వలినాథుని మహిమఁ దమ మనములఁ బొగడుచున్ చిత్రభా 8. 118.

పంచచారము అభీష్టసిద్ధి నీకగున్ మహాత్మ వోయి వత్తు మా, ప్రభుండు వజ్రపాణి మమ్మఁ బంచె నివ్విశేషముల్, అభించెనంచుఁ బల్కియబ్బలంబు వెంటరాఁ గుభ్ర, ద్విభేది పాలికేగి చెప్పె విప్పి విప్పి యంతయున్. కకు 1 197.

విజ 1 విశాలము

ఉ చెన్నగు ... వెన్నెలరేలఁ గప్పుగవు విప్పుట నంటుల నీడ నీఁగు రా,కన్నెల రోయు నన్నులకు గన్నులుమూయుఁ దదీయ వాసనల్, మన్ననఁగాంచి కప్రవు దుమారము రేఁచు సమీర డింభముల్ వసు. 1 111.

మ. ... చూడఁ జూడఁ బుడమిన్ వాటిల్లి పై విప్పులై, యవనం బచుల నాడఁగా నెగసె వాత్యాలిన్ రజశ్చక్రముల్ ఆము 2. 48.

2 అధికము.

క అప్పెను వేసవి విభవము, విప్పుగఁ దన్నగర నికట వృషగిరి వారికిం, దెప్ప తిరునాళ్లురా .. ఆము 2 71.

క అప్పుడు వివేకవరపతి, ముప్పిరిగొను వేడ్క రత్నముల చెక్కడములన్, విప్పగురుచు లోగఁ గుప్పలు, గప్పెడు రథరాజమెక్కి కదలెడు వేళన్ ప్రబోధ 4 38.

క. కప్పురఁపు తుమకలలవడ, విప్పుగ విడితేనె వాన విడివడి గురియం, జొప్పడర హంస సురపతి, నెప్పెను హేమావతీ కుశేశయ ముఖికిన్ హంస. 2 72

3 గొప్పది, పెద్దది

సీ తళుకులకోరి కోలఁ పొదల్ విప్పైనకళుకుఁ గ్రొంజికిలి సింగాణివిండ్లు ఇందు 2 64

క. అపకారి నీలభూపతి, యపయశముల విస్తః ముల నలమునవంగా విపులమగు కటికి చీఁకటి విపులాస్థలి నంబరమున విప్పుగఁ గప్పెన్ చంద్ర. వి 3 96.

దం. తోరంబులై మధ్యభారంబులై నిర్జితానం! బోధోపరి స్వర్ణకుంభంబులై యొప్పు నీవిప్పు వక్షోజకుంభంబులం జూపి భోగినీదండకము.

4 శ్రేష్ఠము, ఉత్తమము.

క ఇప్పగిది సులక్షణముల, విప్పగు కమనీయ కావ్యవితతులు నైకో, చెప్పుడు నీచిత్తమునవ చొప్పడు శీతాంశువంశ చూడారత్నా కావ్యా 4 100

వి. 1 వైశాల్యము

చ. ఇనుమునఁ జేసినం బోలుచు నెన్మిది గండ్లగు తేరువేయి పెం,పెనసిన గర్దభంబులు వహింపఁగఁ గ్రోశము విప్పుగల్గి సా,ధన చయకోటి యొప్పఁగ నుదగ్రతరధ్వజ మత్రిభాగమందిని యయి క్రాలఁగాఁ జనియె భీతి విదూరుఁడు తారుఁ డాజికిన్. హరి. పూ. 4 83

చ. పొలఁతుక గుబ్బచన్నుఁగవ పొంగున కయ్యెద చాలదయ్యెఁ దొ,య్యలి కనుఁ దోయి విప్పునకు నాననబింబము చాలదయ్యె. కవిరా 5 124.

క. అప్పుడు పదియోజనముల, విప్పునగాఁ డున్నవాని విక్రమమున సారంభంబునఁ, దప్పురము దిరిగి రాముని, చెప్పిన కందువల వట్టుసేకొని విడియన్ భా రా. యు. 493

2. అధిక్యము.

చ. వినుమిటులున్న యీ జనుల విప్పుగనుంగొన వచ్చినం బురం,బున కిచటిమ్ము చాలదను బుద్ధి జనించె గణించిచూడుమా హరి. ఉ. 2 158

వ. అప్పటప్పటికిం గముచిప్పలఁ దెప్పలుగా గుప్పించు విప్పుగల నిప్పుకల కుప్పలతుం దోడు నప్పళించినం జిప్పిలు దంష్ట్రిల గదనర్గళ తాళాజలంబు రాహువు ముక్కాలు గ్రాసంబుగా మెక్కినం జిక్కిన రిక్కదొర ప్రక్కం దొరఁగు .. రా. వి. 3 65

3. విరియుట (చుట్ట మొ.) విడిపోవుట

సీ. ఛిద్రోత్థపాత వలత్కద్రూజమనఁజుట్టు తో విప్పుతోదరిఁ దొండమాడ ఆము 4 153.

4. విరిసిపోవు, చెదరిపోవు.

సీ. తనయభిజాత నూతన సువర్ణస్ఫూర్తి విషధరం బులమూఁక విప్పినరవ వసు 6 45

విప్పుచఱచు=విరివిచెందు

గీ వెన్ను పఱపయి కంఠంబు విప్పుచఱచి,పిలుఁదు తెఱఁగొంతి నడపు నొప్పిదము వింత, తెఱఁగు గైకొన గోపాలదేవమూర్తి. హరి. పూ 6. 177

విప్పుగంటి వి (విప్పు+కన్ను) తెఱగంటి, అని మిషుఁడు.

సీ. గగనపీమను విప్పుగంటి తా వాల్గంటిగము లాడు తెలిగచ్ఛ కాయలనఁగ సుదంతా 2 150.

గీ. వెలయుఁ బగ్గంపుఁగగ్గంపు విప్పుగంటిసామి నగరంబు ధరణీరసాగరంబు. ఘటికా 1 83.

(పగ్గంపుఁగగ్గఁపువిప్పుగంటిసామి=వరుణుఁడు.)

విప్పువాఱు (విప్పు+పాఱు) అ. క్రి వికసించు

సీ వెనువెంట ముకుళముల్ విప్పువాఱఁ దనర్చు విరులతండములతో విఱ్ఱవీఁగె కృ. శకుం 1 71

విప్పుసేయు స క్రి (విప్పు+చేయు) బహుళముగాఁ జేయు, అధికముగాఁ జేయు

వ మేఖలాకలాప కింకిణీ కలకలంబునుఁ గుజంత తెలుంగులం గలసి సకినల కీలుఁబలపుల చప్పుళ్లు విప్పుసేయ .. నైష. 7. 187

విప్రకర్షము సం. వి అ పుం. దూరము, దవ్వు

విప్రకారము సం. వి. అ. పుం 1. అవమానము, తిరస్కారము, అగౌరవపరచుట 2. అపాయము, హాని 3. దుష్టత, చెడ్డతనము 4. వ్యతిరేకముగాఁ జేయుట, వ్యతిరేకము 5 ప్రతిక్రియ, మాఱు సేఁత

విప్రకాష్ఠము సం. వి. అ న ప్రత్తిచెట్టు (వాచ)

విప్రకీర్ణము సం. విశ. (అ ఆ. అ) చిమ్మఁబడినది, చల్లఁబడినది, చెదరఁగొట్టఁబడినది 2 వ్యాపించినది 3 విడినది, ముడి విడిపోయినది (జుట్టు). 4 విస్తరింపఁజేయఁబడినది. 5. విశాలమైనది, విరివియైనది

విప్రకృతము సం విశ (అ. ఆ అ.) 1. హానికలిగింపఁబడినది. అపకారము చేయఁబడినది 2 అవమానపరుపఁబడినది, నిందింపఁబడినది, అగౌరవపరుపఁబడినది 3. ఎదిరింపఁబడినది 4. ప్రతిక్రియ చేయఁబడినది, ప్రతీకారము చేయఁబడినది. 5. శ్రమపెట్టఁబడినది, ఒత్తుడు కలిగింపఁబడినది 6 రేఁపఁబడినది, కోపము రప్పింపఁబడినది

విప్రకృతి సం వి ఇ. స్త్రీ 1. అపాయము, హాని. 2. అవమానము, తిరస్కారము 3. ప్రతీకారము, ప్రతిక్రియ, మాఱుసేఁత.

విప్రకృష్ట(క)ము సం విశ. (అ. ఆ అ) 1 విస్తారింపఁబడినది, తొలగింపఁబడినది. 2 దూరమైనది. 3. పొడవుగాఁ జేయఁబడినది, దవ్వున నున్నది,

విప్రతికారము సం. వి. అ. పుం. 1 ఎదురుగాఁ బని చేయుట, వ్యతిరేకముగాఁ బనిచేయుట. 2. ప్రతీకారము, మాఱుసేఁత, (ఉపకారాపకారములకు) మాఱుచేయుట

విప్రతిపత్తి సం వి. ఇ స్త్రీ 1 పరస్పర విరోధము, వివాదము: అభిప్రాయము మొదలగు వానియందలి విరుద్ధభావము. 2 అనంగీకారము, అడ్డు 3 కలవరము, కలఁత 4. పరస్పర సంబంధము 5 పరిచయము, చనవు 6. సంశయ జనకమైన వాక్యము 7 (తర్క) విరుద్ధ కోటిద్వయముం దెలుపు శబ్దము. (వాచ.)

విప్రతిపన్నము సం. విశే (అ. ఆ అ) 1. పరస్పర విరుద్ధమైనది, ఒకదాని కొకటి వ్యతిరేకమైనది 2. కలఁతపడినది, కలవర పడినది 3. వివరింపఁబడినది, వివాదముచేయఁబడినది. 4 పరస్పర సంబంధముగలది. 5 సందిగ్ధము, సందేహముతోఁ గూడినది (వాచ)

విప్రతిషేధము సం వి అ పుం. 1 స్వాధీనముగా నుంచుట, తన యధికారములో నుంచుట. 2. తుల్యబల విరోధము, సమానమైన ప్రాధాన్యముగల రెండు పనులకుఁ బరస్పర విరోధస్థితి. 3. (వ్యాకరణము) సమబలముగల రెండు భిన్న సూత్రములకు నేక స్థలమునఁ బ్రవృత్తి గలుగుట, తుల్యబల విరోధము 4. నిషేధము

విప్రతి(తీ)సారము సం వి అ పుం 1 పశ్చాత్తాపము 2 కోపము, కినుక. 3. చెడ్డతనము, దుష్టత్వము.

విప్రనష్టము సం విశే (అ ఆ అ) 1. నష్టమైనది, అదృశ్యమైనది. 2. వ్యర్థమైనది, పనికిమాలినది

విప్రప్రియము సం వి అ పుం. పాలాశ వృక్షము, మోదుగుచెట్టు (వృ. వి.)

విప్రము సం. వి అ పుం. అశ్వత్థ వృక్షము, రావి చెట్టు. (వృ వి.)

విప్రముక్తము సం విశే (అ. ఆ. అ) 1 స్వేచ్ఛగా విడువఁబడినది, వదిలివేయఁబడినది. 2. ప్రయోగింపఁబడినది, వదిలివేయఁబడినది (బాణము మొ.) (సమాసాంతమున) శూన్యము, రహితమైనది.

విప్రయాణము సం వి. అ న. యుద్ధమ్మునఁ బాఱిపోవుట, పలాయనమ్ము,

విప్రయుక్తము సం విశే (అ ఆ అ.) 1. వియోగమును బొందినది, ఎడబాసినది. 2. విడదీయఁబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 3. ఎడఁబాపఁబడినది, వియోగము నొందింపఁబడినది 4. విడుదల చేయఁబడినది, విడువఁబడినది 5. (సమాసాంతమున) సహితమైనది, శూన్యము, లేనిది

విప్రయోగము సం వి అ పుం 1. ఎడఁబాటు, విరహము. 2 ఐకమత్యములేమి, కూడికలేమి, వీడిపోవుట 3 కలహము, విరోధము 4 తగియుండుట.

విప్రలంభనము సం వి అ. న. వంచన, మోసము.

విప్రలంభము సం వి అ పుం 1. వంచించుట, మోసపుచ్చుట 2. భ్రాంతిచెందుట, మాయలోఁబడుట. 3. ముందొప్పుకొని వెనుక లేదని వాదించుట. 4. కలహము 5 ఐకమత్యములేమి, విభిన్నభావము, కూడికలేమి. 6. స్త్రీపురుషుల యెడఁబాటు, వియోగము, విరహము 7. (అలం) శృంగారరసభేదము, స్త్రీపురుషుల విరహకాలము నందలి శృంగార రసము. (వ్యతి) సంభోగశృంగారము

విప్రలప్తము సం వి అ న 1. వివాదము. 2. కలహము 3. విలాపము

విప్రలబ్ధ సం వి. ఆ స్త్రీ ఒకానొక శృంగారనాయిక, సంకేతము నేర్పఱచి వచ్చెదనని మాటయిచ్చి యట్లురాని ప్రియునిచే వంచింపఁబడిన నాయిక

విప్రలబ్ధము సం విశే (అ ఆ. అ) 1 మోసపుచ్చఁబడినది, వంచింపఁబడినది. 2. ఆశాభంగము నొందింపఁబడినది 3 హానిగలుగఁ జేయఁబడినది, అపాయము నొందింపఁబడినది

విప్రలాపము సం వి. అ పుం 1 బొత్తిగాఁ బనికిమాలిన సంభాషణము, వదరు, ప్రేలుడు 2. విరుద్ధోక్తి, పరస్పర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట 3. వివాదము. 4. ఆడినమాట తప్పుట

విప్రవాసనము సం వి అ. న 1. దేశభ్రష్టత, దేశమునుండి వెడలఁగొట్టబడుట 2 దేశాంతరమున నుండుట, దేశాంతరవాసము

విప్రవాసము సం వి అ పుం పరదేశమ్మున నుండుట, దేశాంతరవాసము,

విప్రశ్నిక నం వి అ స్త్రీ దైవజ్ఞురాలు, సోదె చెప్పెడి స్త్రీ వేలుపుసాని

విప్రియము నం. విణ. (అ అ. అ) ఇష్టముకానిది, రుచి లేనిది

వి. అ న అనిష్టమైన పని అపకారము, చెడ్డపని.

విప్రీతి నం వి అ స్త్రీ. వైమనస్యము, విరోధము

సీ. ... మీరేవురకపుడు ద్రుపద, సుత యొక్కతియ ధర్మమతి ధర్మపత్నియైనది యీ క్రమంబు లోకాగమంబు, లందు విరుద్ధ మీ సుందరి కార ణంబున మీకు విప్రీతి పుట్టకుండ . భార ఆది 8. 23

విప్రుఁడు నం. వి అ పుం. 1 బ్రాహ్మణుఁడు. 2. యోగి, విద్వాంసుఁడు. 3. సూక్త (మంత్ర) పాఠకుఁడు

విప్రు(ప్లు)షము నం వి ష్ స్త్రీ 1 బిందువు, చుక్క, బొట్టు. 2 చిహ్నము, మచ్చ

విప్రోషితభర్తృక = ప్రోషితభర్తృక ప్రవాసము నకుఁ బోయిన భర్తగల స్త్రీ, దేశాంతర గతుఁ డైన భర్తగల స్త్రీ.

విప్రోషితుఁడు నం విణ (అ అ అ) దేశాంతర మున నున్నవాఁడు. 2 దేశభ్రష్టుఁడు, దేశము నుండి వెడలగొట్టఁబడిన వాఁడు

విప్లవము నం వి అ పుం 1 కొట్టుకొనిపోవుట, నీటిలోఁ గొట్టుకొని పోవుట, నలుమొగములఁ గొట్టుకొనిపోవుట 2. వ్యతిరేకము, పరస్పర విరోధము. 3. కలఁత, క్షోభము 4. దొమ్మి యుద్ధము. 5. శత్రురాజుల వలని యుపద్రవము, రాష్ట్రోపద్రవము, దోపిడితోఁ గూడిన యుద్ధము. 6 బలాత్కారముగాఁ బుచ్చుకొనుట 7 నాశనము 8. ప్రాతికూల్యము 9 అద్దముపై మాలిన్యము. 10. ఉల్లంఘించుట. శాసనాదికమును నిర్లక్ష్యము చేయుట 11. ఇడుమ, కష్టము, ఉపద్రవము 12. పాపము, దుష్టత్వము. 13 అఱపులతోను (కేకలతోను), చేష్టలచేతను (అభినయములచేతను) శత్రువును భయపెట్టుట. 14 (గహాస్యము) బైటఁ బెట్టుట

విప్లావము నం వి అ పుం 1. జలప్రళయము, వఱదలో మునుఁగుట 2. దొమ్మి యుద్ధము అరి పించుట. 3 అశ్వగతి విశేషము, గుఱ్ఱపు నడకలలో నొకవిధము (దౌడు)

విప్లుతము నం విణ (అ అ అ) 1. నీటిలోఁ గొట్టు కొని పోవునది 2 నీటిలో మునిఁగినది. 3. కలఁత నొందినది, కలవరపెట్టఁ బడినది. 4. ఉపద్రవము నొందినది 5. పోయినది, కనఁబడనిది, అగోచర మైనది 6 అగౌరవపఱుపఁ బడినది, అవమానింపఁ బడినది 7 నశింపఁజేయఁబడినది 8 మఱుఁగు పఱుపఁబడినది, కప్పఁబడినది 9 అతిదుర్మార్గము, కామాతురము 10 వ్యతిరేకమైనది, పరస్పరవిరుద్ధము. 11 అసత్యము.

విఫల నం వి అ స్త్రీ కేతకి, మొగలి

విఫలము నం విణ (అ అ అ) 1. ఫలములేనిది, పండ్లులేనిది, నిరుపయోగము, వ్యర్థము, ప్రయోజనములేనిది, లాభములేనిది. 2 అర్థములేనిది. (అ ని.)

విఫలీకృతము నం విణ (అ అ. అ) 1 ఫలములు లేనిదిగాఁ జేయఁబడినది. 2 వ్యర్థపఱుపఁబడినది, నిరుపయోగముగాఁ జేయఁబడినది

విఫలీభూతము నం విణ (అ అ అ) 1. నిష్ఫలమైనది 2 వ్యర్థమైనది, నిష్ప్రయోజనమైనది, పనికిమాలినదైనది

విఘా(ఖా)లు(ళు)ఁడు నం విణ (అ అ. అ.) నశింపఁజేయు వాఁడు

గీ మదరిపువిఘాల మునిజనహృదయలోల. వేణు. శ 1

ఉ చమూ, పాల సమేతుఁడై రిపు విఘాలుఁడు నందురికామమంత్రి వా, హ్యాళి విహారముల్ సలుపు నర్థిజనుల్ జయవెట్టుచుండఁగన్. జాహ్నవి. 1. 84

2 జయించు వాఁడు

సీ ముందట బలభేది ముఖ్యదిక్పతి విఘాళాయని బహుకాహళములు మొరయ వరాహ 5 27

విబంధము నం. వి అ పుం. 1 మలబంధము, విరేచనబంధము. 2. ఆటంకము, నిరోధము

విబద్ధము నం విణ (అ అ. అ) 1 విశేషముగాఁ గట్టఁబడినది, గట్టిగా బంధింపఁబడినది 2. నిరోధింపఁబడినది, అడ్డగింపఁబడినది.

విబుద్ధము నం విశ (అ అ అ) 1 మేల్కొంచినది, మెలకువగానినది 2 వికసించినది, విరిసినది. 3. నేర్పు గలది, నైపుణ్యము గలది. 4. బోధము లేనిది, మనస్సునకు స్ఫురణ లేనిది.

విబుధాధిపతి నం వి. ఇ పుం ఇంద్రుడు, వేలుపుల ఱేడు.

విబుధానుఁడు నం. వి. అ. పుం 1 విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు 2 ఉపాధ్యాయుఁడు, ఒజ్జ

విబుధుఁడు నం. వి అ పుం 1 విద్వాంసుఁడు, పండితుడు 2 వేలుపు, దేవత 3 చంద్రుఁడు

విబుధేంద్రుఁడు నం వి అ పుం ఇంద్రుఁడు, వేలుపు ఱేడు.

ఇట్లే, విబుధేశ్వరుఁడు

విబూది వి. (నం. విభూతిః) భూతి, బూది

గీ .. బూది విబూది యనఁగ, భూతి దనరారు శ్రీమాతృభూతలింగ. అం భా 1. 48.

విబోధము నం వి అ పుం 1 మెలఁకువ,జాగరూకత, 2 కనిపట్టుట, కనుఁగొనుట. 3 తెలివి,వివేకము, 4 (అలం) ముప్పదిమూఁడు వ్యభిచారభావము లలో నొకటి 5. పరధ్యానము.

విభ నం. వి ఆ. స్త్రీ 1 ప్రకాశము, వెలుఁగు. 2 కిరణము, 3 సౌందర్యము, చక్కఁదనము, శోభ.

విభంగము నం. వి అ పుం. 1. పగులు, చీఁట, విఱుగుట 2. అటంకపఱుచుట, నిరోధము, అడ్డగింత. 3 (కనుబొమలు) ముడుచుట. 4 ముడుత 5 మెట్టు, సోపానము 6 వెలిఋచ్చుట, స్పష్టపఱుచుట, 7 పంపకము, విభజనము, వేఱుపఱుచుట.

విభక్తజుఁడు నం వి. అ. పుం తన తండ్రియుఁదన సోదరులును కుటుంబపు సొత్తు పంచుకొనిన తర్వాతఁ బుట్టిన కుమారుఁడు.

విభక్తము నం. విశ. (అ. అ అ.) (ఆస్తి) పంచఁబడినది, భాగములుగా నేర్పఱుపఁబడినది. 2. కృత విభాగము, పంచుకొనినది 3 వేఱుగా నుంచఁబడినది, విడదీయఁబడినది 4 భిన్నభిన్నమైనది, వివిధము, నానా ప్రకారమైనది. 5 (ఉద్యోగాదుల నుండి) నివృత్తమైనది, మరలినది, ఏకాంతముగా నున్నది. 6 వక్రముపు, అనురూపముగానున్నది. 7 అలంకరింపఁబడినది 8 కొలువఁబడినది

వి అ న 1. ఏకాంతస్థితి, ఒంటరిగా నుండుట, (వ్యాపారాదులనుండి) విరమించుట 2. భాగము, వాటా, 3. పంచుకొనిన సొత్తు 4 ఎడఁబాటు.

విభక్తి నం వి ఇ స్త్రీ 1 విడఁదీయుట, పంచుకొనుట, వేఱుచెయుట. 2 భిన్నభిన్నమగుట, వేఱు వేఱగుట 3 దాయభాగము, భాగము 4. ప్రాతిపదికాదులకుఁ జేర్చెడి ప్రత్యయము

విభక్తుఁడు నం వి అ పుం కుమారస్వామి...విశ. వేఱుగానున్నవాఁడు, పంచుకొనినవాఁడు (విభక్తులు = సోదరులు.)

విభజనము నం. వి అ న విభజించుట, విభాగము.

విభజించు నం స. క్రి. విభాగించు, వేఱుపఱుచు

క. నిలిచినఁ గనుఁగొని యిమ్మెయిఁ, గలసిన యమ్మొయిదలు రెండుగా విభజింప, న్వలయునని యటుఁడు పలికిన (మార్క 4. 54.)

విభవము నం వి అ పుం 1 ధనము, సొత్తు, ఆస్తి 2 బలము, శక్తి, మహత్త్వము 3 ఉన్నతస్థితి, హోదా, గొప్పతనము. 4 ఔదార్యము, 5 మోక్షము ; 6 సర్వమూర్తద్రవ్య సంయోగిత్వము, మహాభూతాదుల లక్షణము. 7 ప్రభవాదు లయినఱువది సంవత్సరములలో నొకటి, రెండవది

విభాకరము నం వి. అ పుం 1 అర్క వృక్షము, జిల్లేడుచెట్టు 2 అగ్ని, నిప్పు

విభాకరుఁడు నం వి అ పుం. 1 సూర్యుఁడు. 2. చంద్రుఁడు 3 అగ్ని

విభాగధర్మము నం వి అ పుం దాయమును గురించిన ధర్మశాస్త్రము

విభాగము నం. వి అ పుం 1. పంపకము, పంచుకొనుట, దాయము పంచుకొనుట, 2. దాయభాగము 3 భాగము, వాటా, పాలు. 4 విడిపోవుట, వేఱగుట, (తర్క) ఇరువది నాలుగు గుణములలో నిదియొకటి. 5 అంశము, లవము 6 ఖండము, కొంతభాగము 7. రచన, ఏర్పాటు

విభాగించు, నం. స. క్రి 1 విభజించు, పంచు,

గీ వసుమతీచక్ర మేకోష్ణవారణముగ, నేలి భర తాదిసుతులకు నేడుదీవులనువ్విభాగించి యిచ్చి తాఁ జనియె . వరాహ. 1. 87

వ. .. మనుష్యులకు జనన మరణాదులయెడ వేద నావేశంబునుంగా విభాగించె ... భార శాం 5. 443

2. వేఱుపఱుచు.

క. ... ఆ, య్యరుసదిశాల్గింటని దరతరమ విభా గించి చెప్పెదం దెలియంగన్ భార.శాం 6 6.

విభాజకము సం విశ (అ. ఈ అ) విభజించునది (భాగహారమునందు విభజించుసంఖ్య)

విభాజనము సం. వి అ న పంచుట, విభజించుట.

విభాజితము సం విశ. (అ ఆ. అ) విభజింపఁబడి నది.

విభాజ్యము సం. విశ (అ ఆ. అ) 1 పంపకము చేయఁదగినది, పంచుకొనఁదగినది (ఆస్తి మొ) 2 విభజనీయము, వేఱుచేయఁదగినది

విభాతము సం వి అ న ప్రభాతము, వేకువ.

విభ్రాళించు సం స క్రి 1 కొట్టు

శా పాశిం బాఱఁగఁదోలి యంతకు దిశాపట్టంబు గారించి పూర్వాశాధీశ్వరు వెన్నడిం జని ధనాఢ్యుఁ విభాళించికే, శిశస్త్రి ప్రవిహార సార మెచటన్ లేకుండ నిర్మించితిన్, మీ శాస్త్రంబుల నింక నెవ్వరికగున్ మేలైన యజ్ఞాంశముల్ ఉ హరి. 1 91.

సీ .. ఇంద్ర బర్హిః పరేతపాస్ప ప్రచేతసుల విభాళించిన పమీరు డాసిరి ... వరాహ 6. 180

2 ఖండించు, నఱకు

సీ కులధరాధరపక్షములు విభాళించిన దంభోళి తవకటి తాపగాఁగ,గీ వాలి ముల్లోకముల నేలు వానవుండు . వరాహ. 3 65.

ద్వి పొట్టలు చించి వీఁపులు విభాళించి, యట్టలు వేలతో వడిచి కొందఱును. విశా 4. 70. పొ.

3 వశపఱుచుకొను.

సీ. ఆకలి గొన్నాఁడ వశనంబు పెట్టుము మదీవన్ను బ్రాహ్మణమాత్రుఁగా వి,చారింపకుము విను కౌశికకర్మమును దతత వహించిన ప్రతి స్పర్థి విఱుగ, దట్టించి నాల్గువేదములు విభాళించి బ్రహ్మర్థం బెక్కి బహువిధాధ్వ, రాగ్ర పూజనము పరిగ్రహించిన జగజెట్టి యోగ్యుఁడ ... వరాహ. 6. 20.

విభావకము సం విశ (అ. ఆ అ) ప్రకటించునది, స్పష్టపఱుచునది, చూపునది 2 చక్కఁగాఁ బరిశీలించునది, బాగుగాఁ జర్చించునది

విభావన సం. వి. అ స్త్రీ. 1. స్పష్టముగాఁ దెలిసికొనుట, నిజము గ్రహించుట 2 పరిశీలనము. పరిశోధనము, విమర్శనము 3. భావన, తలఁపు. 4 అర్థాలంకార భేదము (కారణము లేకయే కార్యము పుట్టినట్టు వర్ణించుట)

విభావనము సం. వి అ న 1 స్పష్టముగాఁ దెలిసికొనుట; నిజము గ్రహించుట 2 పరిశీలనము, పరిశోధనము, విమర్శనము 3 భావన, తలంపు.

విభావము సం వి అ పుం 1 (అలం) రసోద్దీపకములగు భావములలో నొకటి (ఇది ఆలంబనవిభావము, ఉద్దీపనవిభావము అని ద్వి విధము.) 2. పరిచయము 3. ఉద్రేకమును బుట్టించు సంగతి (వేషము, భాష. మొ)

విభావరి సం వి అ స్త్రీ 1. రాత్రి. 2 పసుపు. 3 కుంటెనకత్తె 4 లంజె 5 కుటిల స్వభావము గల స్త్రీ 6 వదరుబోతైన యాఁడుది, వాచాటురాలు

విభావసు(ఁడు)వు సం. వి ఉ. పుం 1. సూర్యుఁడు 2. అగ్ని. 3 చంద్రుఁడు

విభావసువు 1 జిల్లేడుచెట్టు. 2. చిత్రమూలము. (వృ వి) 3 ఒకవిధమైన హారము

విభావితము సం. విశ (అ అ అ.) 1 ప్రత్యక్షము చేయఁబడినది, చూపఁబడినది 2 గ్రహింపఁబడినది, తెలిసికొనఁబడినది 3 ఆలోచింపఁబడినది. 4 నిశ్చయింపఁబడినది 5 అనుమతి చేయఁబడినది, ఊహింపఁబడినది, సూచింపఁబడినది 6. నకారణముగా రుజువుచేయఁబడినది, స్థాపింపఁబడినది.

విభాష సం వి అ స్త్రీ. 1 పక్షాంతరము, వికల్పము. 2 (వ్యాక) ఒక సూత్రము వికల్పముగాఁ వర్తించుట.

విభాసిల్లు (లు) సం. అ. క్రి ప్రకాశించు.

మ. హేమపటకణ్యా సుందరాందోళనం,బు
విభాసిల్లు పిఱిందిదిక్కునకు నొప్పుల్పెంప ... హరి పూ 8 12,

చ. పలుకఁదలంప దవ్వులగు భారతరామ కథార్థముల్ విభాసిలఁగ వరంటపండొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి... కళా. 1 6

విభిన్నము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చీల్పఁబడినది 2 గ్రుచ్చఁబడినది గాయపఱుపఁబడినది 3. త్రోసిపుచ్చఁబడినది, చెదరఁగొట్టఁబడినది 4. కలఁతనొందినది, కలవరపడినది. 5 ఇటునటు కదలఁబడినది 6. ఆకారంగము కలుగఁజేయఁబడినది, వేఱువేఱయినది 7 నానారూపమైనది 8 మిశ్రము చేయఁబడినది, కలుపఁబడినది. 9. స్పష్టపఱుపఁబడినది 10 కృతఘ్నము, విశ్వాసరహితము.

విభిన్నుఁడు సం వి అ పుం. శివుఁడు,

విభీత సం. వి అ స్త్రీ తాండ్రచెట్టు, తాఁడి (వృ వి)

విభీతకి సం. వి ఈ స్త్రీ. తాండ్రచెట్టు, తాఁడి (వృ వి.)

విభీషకము సం విణ (అ ఆ అ) భయపెట్టునది, బెదరించునది

విభీషణము సం విణ. (అ ఈ అ.) 1 మిగుల భయపెట్టునది, దిగులుగొలుపునది 2. గద్దించునది, అదరించునది. (మాట)

వి. అ న 1 మిక్కిలి భయపెట్టుట, వెఱపించుట, 2 వెఱపు, భయము.

పుం నలము, కిక్కస (వృ. వి)

విభీషణుఁడు సం వి అ. పుం రావణుని కొంచెపు తమ్ముఁడు, శ్రీరామభక్తుఁడు.

విభీషిక సం వి. ఆ. స్త్రీ 1. భయము, వెఱపు 2 వెఱబొమ్మ, భయపెట్టుటకుపయోగించు సాధన విశేషము

విభువు(ఁడు) సం విణ. (ఎ, స్త్రీ ఉ.) 1 బలవంతుఁడు, 2. ఘనుఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు, ఉత్తముఁడు 3 సమర్థుఁడు. 4. స్థిరుఁడు, జితేంద్రియుఁడు 5. సర్వవ్యాపకుఁడు, అద్యంతరహితుఁడు, శాశ్వతుఁడు. 6. (తర్క) సర్వమూర్తద్రవ్యసంయోగి 7. దృఢమైనవాఁడు, గట్టివాఁడు,

వి ఉ పుం 1. ఆకాశము 2. స్థలము, అవకాశము 3. సమయము, కాలము 4. జీవుఁడు. 5 ప్రభువు, పాలకుఁడు, యజమానుఁడు 6 చక్రవర్తి, రాజాధిరాజు 7 భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

విభూతము సం విణ. (అ ఆ అ) 1. బయలు దేఱినది ఉద్భవించినది. 2 కనఁబడినది, గోచరమైనది 3 గొప్పది, బలవత్తరమైనది

విభూతి సం వి. ఇ స్త్రీ 1. బలము, శక్తి 2. అభ్యుదయము, క్షేమము 3 మహత్త్వము, గొప్పతనము. 4. ఐశ్వర్యము, సంపద, వైభవము. 5. ధనము, ఆస్తి 6 అణిమాద్యష్ట సిద్ధులుగల అమానుషశక్తి, (అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము ఇవి యష్టసిద్ధులు) 7. గోమయభస్మము.

విభూష సం వి అ స్త్రీ 1. అలంకారము, నగ. 2. ప్రకాశము, కాంతి. 3. చక్కఁదనము, శోభ.

విభూషణము సం వి అ న అలంకారము, నగ

విభూషించు సం. స క్రి. అలంకరించు.

సీ రోహణాచలపతి నూహించి వరరత్నసంచయంబున విభూషించినట్ల, .. కు. సం. 1 49.

విభూషితము సం విణ (అ ఆ అ) అలంకరింపఁబడినది.

విభృతము సం విణ (అ. అ. అ.) పోషింపఁబడినది.

విభేదము సం వి అ పుం 1 భేదము, విరోధము, పగులఁగొట్టుట 2. విడఁదీయుట, విభాగము. 3. గాయపఱచుట 4. కలత, క్షోభము. 5 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము. 6. శత్రుత్వము, విరోధము

విభేదించు సం స క్రి భేదిల్లఁజేయు, పగులుచు.

మ . . అశ్వసంతతుల గాత్రంబుల్ విభేదించియున్. జై భా 2. 56.

విభేదిల్లు సం. అ. క్రి. బద్దలగు, పగులు.

మ. . . భూరితరారాతిబలంబులం బొదివి మూర్ఛిల్లన్ విభేదిల్లఁగం, పితచేష్టన్ దురపిల్ల విహ్వలదశన్ భీతిల్లఁజేసెన్. హరి. పూ 4. 126.

విభ్రంశము సం వి. అ పుం 1 పడిపోవుట, జారిపోవుట 2 క్షయము, నాశము 3. ఏటవాలుగా నుండు స్థలము

విభ్రంశితము సం విశ (అ ఆ అ) 1 పడవేయఁబడినది, రాల్పఁబడినది 2 పాడుచేయఁబడినది, చెఱుపఁబడినది. 3. లేకుండఁజేయఁబడినది. 4. నశింపఁజేయఁబడనది, ధ్వంసముచేయఁబడినది.

విభ్రమ సం వి అ. స్త్రీ వార్ధకము, ముదిమి

విభ్రమము సం వి అ పుం 1 తిరుగుట, ఇటునటు సంచరించుట, చుట్టగాఁచుట్టుట 2 భ్రమ, పొరపాటు, ప్రమాదము, తప్పు. 4 అతిత్వర, తొందర, కామవికారముచే మనస్సునఁబుట్టిన తొట్రుపాటు

శ్లో. చిత్తవృత్త్యనవస్థానం శృంగారాద్విభ్రమో భవేత్.

5 అతిత్వరచే (తొందరచే) నలంకారములను దబ్బిబ్బుగా ధరించుట. 6 స్త్రీల శృంగార చేష్టావిశేషము 7 సౌందర్యము, చక్కఁదనము 8 సందేహము, ముందు హానిగలుగునని తెలియుటచేఁ గలిగిన భయము. 9. చాపల్యము, మనసు నకుఁ గుదురులేమి 10 విలాసము, రీతి, విధము.

వ. ... సింధునాథావరోధంబునఁ బొల్పుక్రీడాశైలంబుల విభ్రమంబుల నభ్రంకషంబులై వెలయు పులినతలంబులు విప్ర. 2 14.

విభ్రమించు సం. అ క్రి తిరుగుడుపడు

సీ. ... అపగతవ్యాసంగమగుటఁ జీత్కారంబు వెలిగాఁగ జక్రంబు విభ్రమింప . కాశీ. 1 126.

విభ్రష్టము సం విశ (అ ఆ అ.) 1 పడిపోయినది, జాఱినది, రాలినది 2. క్షీణించినది, నశించినది, చెడిపోయినది 3. అదృశ్యమైనది, అంతర్ధానమైనది 4. శూన్యము, విహీనమైనది, లేనిది.

విభ్రాంతము సం. విశ (అ ఆ అ) 1 భ్రాంతి నొందినది, పొరపడినది, తప్పినది 2 మడతపడినది, చుట్టచుట్టుకొన్నది 3 త్వరపడినది, తొట్రుపడినది. 4 కలవరపడినది, క్షోభపడినది 5 వ్యాపించినది.

విభ్రాంతశీలము సం వి. అ. పుం 1 వానరము, క్రోఁతి 2. సూర్యచంద్రుల బింబము.

విభ్రాంతశీలుఁడు సం విశ (అ. ఆ అ) 1 తొట్రుపడిన బుద్ధిగల వాఁడు 2 మత్తెక్కినవాఁడు.

విభ్రాంతి సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పొరపాటు, ప్రమాదము. 2 మడతపడుట, చుట్టచుట్టుకొనుట, 3 తొట్రుపాటు, కలవరపాటు 4 తొందర, అతి త్వర

విభ్రాజిల్లు సం అ క్రి ప్రకాశించు.

మ .. విశ్వతమూపకునిం జూచె విరోచనప్రభలు విభ్రాజిల్ల నిద్దంబులై కావ్యా. 2. 47.

విభ్రాట్టు సం విశ (ట్) భూషణాదులచే ప్రకాశించువాఁడు

విమతము సం విశ (అ ఆ అ) అభిప్రాయభేదము గలది. 2 పరస్పర విరుద్ధము, భిన్నమైనది 3 తేలికగాఁ జూడఁబడినది, నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది. 4 సందేహాస్పదమైనది, సందిగ్ధము

విమతి సం విశ ఇ బుద్ధిహీనుఁడు, మూర్ఖుఁడు.

వి ఇ స్త్రీ 1 అసమ్మతి, ఒప్పుదల లేకుండుట. 2 అనిష్టము, ఇష్టము లేకపోవుట 3. బుద్ధిహీనత, మౌర్ఖ్యము

విమతుఁడు సం వి అ పుం శత్రువు, ప్రతిపక్షి

విమత్తుఁడు సం విశ. (అ ఆ అ) 1 త్రాగుడు మొదలగు వానిచే మిక్కిలి మత్తెక్కినవాఁడు. 2 క్రొవ్వినవాఁడు, మదించినవాఁడు.

విమత్సరుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) అసహనము లేనివాఁడు, మాత్సర్యము లేనివాఁడు.

విమదుఁడు సం విశ. (అ ఆ. అ) 1. మత్తత (మత్తు) లేనివాఁడు 2. సంతోషములేనివాఁడు, దుఃఖి

విమనస్కుఁడు సం విశ (అ. ఆ అ.) 1 దుఃఖము గలవాఁడు, దుఃఖి, ధైర్యములేనివాఁడు 2 పరధ్యానమున నున్నవాఁడు. 3 వ్యాకులపడినవాఁడు, కలఁతనొందిన వాఁడు 4 అసంతుష్టుఁడు, మనస్సు విఱిగిన వాఁడు, మనస్సు మారినవాఁడు

విమన(స్సు)నుండు సం. విశ (స్) = విమనస్కుఁడు.

విమనీకృతుఁడు సం విశ (అ ఆ అ.) 1. అసంతుష్టుఁడు, మనస్సు విఱిగినవాఁడు 2. మనస్సు మారినవాఁడు 3 దుఃఖితుఁడు, దుఃఖము గలవాఁడు

విమను(నసు)ఁడు సం విశ స్ దుఃఖితమనస్కుఁడు

తరలము (ధృతరాష్ట్రుఁడు) ... ప్రజా క్షయకారణం బని తద్దయున్ భయమందుచున్, విమనుఁడై పడియుండె హాయని వెచ్చనూర్పుచు విన్ననై భార సభా. 2 310.

విమన్యువు(ఁడు) సం విణ ఈ 1. కోపములేని వాఁడు. 2 దుఃఖములేనివాఁడు

విమర్దకము సం వి అ పుం 1. విసరుట, గుండ చేయుట 2. సువాసన వస్తువులను నలుపుట, చూర్ణముచేయుట. 3 గ్రహణము 4 సూర్య చంద్రుల కలయిక 5 నాశము, ధ్వంసము

విమర్దన సం. వి. ఆ స్త్రీ 1 గుండచేయుట, పొడి చేయుట 2 నలుపుట, రాపిడి, సంఘర్షణము, ఒరయిక 3. నశింపఁజేయుట, సంహరించుట. 4. గ్రహణము

విమర్దనము సం. వి అ న విమర్దన

విమర్దము సం. వి. అ పుం 1. నలఁగఁగొట్టుట, చూర్ణముచేయుట 2 నలుపుట, రాపిడి, సంఘర్షణము, ఒరయిక 3 (ఆలింగనమున) దగ్గఱగ నదుముట 4 పొడుచేయుట, చెఱచుట 5 స్పర్శము, సంపర్కము, అనుబంధము, 6. తైలములు మొదలగునవి దేహమున మర్దించుట, మర్దనచేయుట 7 యుద్ధము, పోరు 8 నాశము, ధ్వంసము 9 సూర్యచంద్రుల కలయిక. 10 గ్రహణము. 11 వినుగు

విమర్దితము సం. విణ (అ ఆ. అ) 1. నూఱఁబడినది, గుండ చేయఁబడినది 2 రాపిడిపెట్టఁబడినది, సంఘర్షింపఁబడినది 3 పూయఁబడినది, మర్దింపఁబడినది, రాఁచఁబడినది

విమర్శనము సం వి అ. న విమర్శము.

విమర్శము సం. వి అ పుం. 1 పర్యాలోచనము, సమీక్షణము, పరిశీలనము 2 హేతువాదము, యుక్తియుక్తముగ వాదించుట 3 పరస్పర విరుద్ధమయిన తీర్పు 4. సందేహము, ఎటుము లోఁచని స్థితి 5. పూర్వసుకృత దుష్కృతములచేఁ గలిగిన సంస్కారము, వాసన 6 నాటకాంగము లగు పంచసంధులలో నొకటి (నాల్గవది).

విమర్శించు సం న క్రి పరిశీలించు.

శా మాహాత్మ్యంబులు తేజముల్ విభవసంపత్తుల్ విమర్శింపఁగా, నోహో భేదము లేదు వరా. 10 8

విమర్షము సం వి అ పుం 1 పర్యాలోచనము, సమీక్ష 2. ఓర్పు లేమి 3 అసంతుష్టి 4. నాటకాంగములగు పంచసంధులలో నొకటి.

విమలదానము సం. వి అ న. దేవత కిచ్చెడి యుపహారము, దేవతా బలి

విమలమణి సం వి ఇ పుం స్ఫటికము

విమలము సం విణ. (అ. ఆ అ) 1. మచ్చలేనిది, కళంకము లేనిది 2 స్వచ్ఛమైనది, పరిశుద్ధమైనది, మురికి లేనిది 3. తెల్లనిది,

న 1. వెండి పూఁత 2. అభ్రకము.

విమాంసము సం వి. అ పుం న. అపరిశుద్ధ మాంసము, కుక్కమాంసము మొ

విమాత సం. వి ఋ స్త్రీ సవతితల్లి

విమాతృజుఁడు సం వి అ పుం సవతితల్లి కొడుకు.

విమాథము సం వి. అ పుం ధ్వంసము, సంపూర్ణ నాశనము

విమానన సం వి ఆ స్త్రీ. అగౌరవము, అవమానము.

విమానము సం. వి అ పుం., న అగౌరవము, అవమానము 2 పరిమాణము, కొలఁత 3 దేవత లాకాశమునఁ దిరిగెడి రథము 4. వాహనము, యానము 5 ఏడంతస్తుల మేడ. 6 గుఱ్ఱము

విమానరాజు సం వి అ. పుం విమానము నడుపు వాఁడు

విమానితుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) అవమానింపఁబడినవాఁడు

విమార్గగ సం వి ఆ స్త్రీ చెడు నడవడి గల స్త్రీ. కులట

విమార్గగామి సం విణ (న్ నీ న్) దుర్మార్గమున సంచరించువాఁడు, చెడ్డపనులు చేయువాఁడు.

విమార్గణము సం. వి. అ న వెదకుట

విమార్గము సం వి. అ పుం. 1 చెడ్డదారి, పాడు త్రోవ 2. దుర్నీతి, దుర్మార్గము 3. చీఁపురు.

విమిశ్ర(శ్రిత)ము సం విణ. (అ ఆ అ.) మిక్కిలి కలసినది.

విముక్తకంఠుఁడు స విణ (అ ఈ ఆ. అ) ఎలుగెత్తి యేడ్చువాఁడు, బిగ్గఱగా వేడ్చువాఁడు.

విముక్తము సం విణ (అ ఆ. అ) 1 విడువఁబడినది, స్వేచ్ఛగా వదలివేయఁబడినది 2 పరిత్యజింపఁబడినది 3 (చెఱ మొదలగువానినుండి) విడుదల చేయఁబడినది. 4. ప్రయోగింపఁబడినది, విసరఁబడినది. (బాణము.) 5 అవకాశమొసగఁబడినది,

తే. కొడుకుఁ గోడలి రావించి కోటవెలికి, వియ్య
మని శిష్యుఁడని కాచి విడిచె నతని, సింహాణితో
రాజులు చెనయువారె ... ఉ హరి. 1. 9

2. వియ్యఁపురాలు.

గీ నాకు నీవు వియ్యమవు మంజువాదిని . . దశకు
12 25.

3. చుట్టము.

తే. అనుజ తనుజులు కెలులు వియ్యములు నడుగు,
మాలిపోదురు నీకుఁగా మనుజనాథ ... భార.
ఉద్యో. 3. 341.

తే. ... నను నీవు గూడియున్న, నతఁడు నినుఁ
గాచు వేడ్క వియ్యంబ నమచు, . భా. రా.
అర 189.

తే అనుచు నెయ్యఁపు వియ్యంబు లల్లనల్ల, సర
సనర్మోక్తి చాతుర్యసౌష్ఠవముగ, గోష్ఠి సలిపిరి
తమలోనఁ గొంతపొద్దు, భోజనా గారపర్యంత
భూములందు. నైష 6. 110.

చ. చెలువముఁదాల్చి తన్గవయఁజేరిన రాగిణి
రావణస్వసన్, నలువురు నవ్వ నత్తెఱఁ గొన
ర్చక యేలిన వియ్యమై యతం, డలుగఁడు సీత
కిట్టి తలఁ పొత్మ్నఁదలంపక యాయమవ్వ్రభా.
కలహముతం దమందొలఁగు కాఁకకు నాఁకకు
లోను పేయఁడే. అము. 5. 49.

4 చుట్టరికము.

క. దయ్యమైఉంగున్ వారల, నెయ్యంబులు
మక్కువలును నిజమరితనముల్, వియ్యము
లును నెడనందిని, బయ్యెద కొంగడ్డమైనఁ
బ్రాణము వెడలున్. భార. 9. 401.

తే. తోడికోడలు వగచాటి వీడనాడు, నాఁగడ
మొనర్తురెపుడు వియ్యముల వారు.
(వియ్యముల వారు = బంధుగులు.) కుక.
3. 294.

5. వైవాహిక సంబంధము.

క. దేవతలఁగొలిచి ధాత్రీ,దేవతలకు నిష్టధనము
ధీరతభక్తిన్, నీ వియ్యం బూర్వంబున, నీవి
యంబమరెఁగాక యిది యల్పంబే. పీమం.
3. 49.

6. వినయము.

వ. వెండియు నమ్మహీమండలాఖండలుండు
రాజ్యంబు పాలించుచు గురుజనంబుల యెడ
వియ్యంబును సామంతుల యెడ నెయ్యంబును...
కృ శకుం. 1 14

జ వియ్యంకుఁడు, వియ్యంకురాలు, వియ్యఁపు
రాలు, వియ్యఁపుసాని, వియ్యమందు

విరఁబడు అ క్రి (విరియన్+పడు) విరయఁబడు.
(స్వార్థమందు) 1. విరియు, వికసించు 2 విజృం
భించు.

సీ ..., ఊరక విరఁబడు మారనారిచంబు దుండ
గంబునఁ దమ్మ ధూళిఁగలయ, .. వరాహ.
4 21

(పై రెండర్థముల కిదియే యుదాహరణము)

విరక్త సం వి. అ స్త్రీ దురత్కృష్టవంతురాలగు స్త్రీ.

విరక్తము సం విజ (అ ఆ అ) 1. మిక్కిలి యెఱ్ఱ
నిది. 2 రంగుపోయినది, వివర్ణమైనది. 3 మనస్సు
విఱిగినది, అసంతుష్టమైనది. 4. విషయసుఖము
లపేక్షింపనిది, ప్రపంచ సంబంధమును విడిచినది
5 ఉద్రేకముతోఁ గూడినది

విరక్తి సం వి. ఇ స్త్రీ 1 మనస్సువిఱుగుట, అసం
తుష్టి 2. విరోధము, అనిష్టము. 3 విషయసుఖ
ములయం దపేక్షలేమి, ప్రపంచసంబంధమును విడు
చుట

విరచన సం వి అ స్త్రీ. 1 ఏర్పాటు 2. కూర్చుట,
కల్పన 3. నిర్మించుట, సృజించుట. 4. గ్రంథ
రచన.

విరచనము సం వి అ. న = విరచన.

విరచించు సం స క్రి కూర్చు, రచించు.

క ఇ మ్మార్కండేయపురాణ మ్మఖిలహితమ్ముఁ
గాఁగ నా నేర్పుగలిన్, నెమ్మి విరచించెదను ...
మార్కం. 1. 23

విరచితము సం. విజ (అ ఆ అ) 1. ఏర్పఱుపఁబడి
నది, చేయఁబడినది. 2 కూర్పఁబడినది, కల్పింపఁ
బడినది 3. గ్రంథముగాఁ జేయఁబడినది. 4. అలంక
రింపఁబడినది 5 ధరింపఁబడినది 6 కాఁపఁబడి
నది, ఖచితము చేయఁబడినది.

విరజ సం వి. అ స్త్రీ. 1. దూర్వాతృణము, గఱిక
(వ్య. వి.) 2 నహుషుని భార్య.

విరజము సం. విశే. (అ ఆ అ) దుమ్ములేనిది, రజో గుణరహితము, కామక్రోధాది వికారము లేనిది.

విరజస్క సం వి ఆ స్త్రీ ఋతుస్రావము లేని స్త్రీ, ముట్లుడిగిన స్త్రీ

విరజస్కము సం విశే. (అ ఆ అ) 1 ధూళిలేనిది 2. కామక్రోధాది గుణములు లేనిది 3 ఆర్తవము లేనిది

విరజాజి=విరజాది వి. నవమాలిక, ఒకజాతి జాజి. (వృ. వి.)

సీ. విరజాజివిరులపై విహరించు విహరించి సొబగు నెత్తావులు చూఱలాడు ... విక్ర 1 95

సీ ఒరపుగా విరజాజిసరులతో సిగవైచి లాగి యొఱుసాకుగాయిఁ బెట్టి .. దశా. 7 250

సీ విరజాజివిరుల యొవరులముంగిటచాయ నల్లి బిల్లిగ ద్రాక్ష అల్లుకొనియె . కాను 2 67.

విరజాది=విరజాజి వి నవమాలిక (వృ వి) (శ ర.)

విరజుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) కామక్రోధాదిగుణ వికారములు లేనివాఁడు.

వి అ. పుం విష్ణువు.

విరటుఁడు వి (సం విరాటః) విరాటరాజు.

చ. విరటుఁడు నిన్ను నెప్డు. బదివేవురముందట జెప్పు బాహుబలస్ఫురితుఁడు శౌర్యశాలి కుల ఖ్యాతి విశేషవిధాయకుండు ఖ్యాతకరణ వికార దుండు అనతవ్యతపఃఫలసంభవుండుగా,తర పరి రక్షకుం డనుచు దానికి నీడుగఁజేయు మిత్తరిన్. భార విరా. 4 7

ఆ. వి ఇమ్ముదప్పువేళ నెమ్మెలన్నియుఁదప్పి,కాల మొక్కరీతిఁ గడుపవలయు, విజయుఁ డనువు దప్పి విరటునిఁ గొలువఁడా, విశ్వదాభిరామ వినుతవేమ వేమ. 8 భా 156.

విరణము సం వి అ. న. వీరణము, అవురుగడ్డి.

విరతము సం విశే (అ ఆ అ) 1 విరమించినది, మానినది. 2 ఆఁగినది, నిలిచినది 3. సమాప్తమైనది, ముగిసినది

విరతి సం వి. ఇ స్త్రీ 1 విరామము, చాలించుట. 2 (మధ్యమమున) నిలుపుట, తెఱపి, అవకాశము 3. విషయ సుఖములం దపేక్షలేమి. 4. (ఛంద) పద్యపాదమున గ్రుక్కద్రిప్పుకొనుటకై నిలుపు కావు

విరమము సం. వి. అ పుం 1 విరామము, ఆఁపుదల 2 సూర్యాస్తమయము

విరమించు సం అ క్రి విశ్రాంతినిబొందు, ఉడుగు, చాలించు (శ ర.)

విరమోపకము వి ఉత్సాహము

వ పీ భటోత్తము కాఠిన్యయాంతరంగాపూరి తాపారవీరరసంబు వెల్లిగొలుపునట్లు విరమోప కంబునఁ దమతమ విశ్రయించిన వీరవృత్తి ప్రకటించుచు ... కు. సం. 11 611.

విరల(శ)జానుకుఁడు సం. విశే (అ ఆ. అ.) దొడ్డి కాళ్ళవాఁడు

విరలద్రవ సం వి ఆ స్త్రీ పలుచనిజావ

విరలము సం విశే (అ ఆ అ) 1 సందులు గలది, దట్టముకానిది, పలుచనిది 2 సుకుమారమైనది, నాజూకైనది 3. వదులైనది, దృఢముకానిది. 4. తఱచుగాలేనిది, క్వాచిత్కము, అరుదైనది. 5 అల్పము, కొంచమైనది 6. దేశకాలములచే దూరమైనది, దూరస్థము

వి. అ న దధి, పెరుఁగు. (వాచ)

విరలి=విరాళి వి వలపు (చూ విరలిగొను)

జ విరలిగొను

విరలిగొను=విరాలిగొను అ. క్రి (విరలి+కొను) మోహపడు, వలచు.

సీ. కరియిచ్చె నరమేసి కరిణి...

ఆ వె మధువిడంబనమున మగలును మగు వలు, విరలిగొనిరి మదనపరవశమున కు. సం. 4. 469

సీ ... గీ తన మహత్త్వంబు దలఁపక తరుణి పొందు,నడయఁ గిఱ్ఱడి తేఁకున వాపఁదలఁచు, భావజాస్త్రాభిహతి మహాదేవుఁడొక్క, ద్రేలి మిడిఁ బెంపునెడి కడు విరలిగొనియె కు సం. 5 524

విరళి విశే వికాలము (శ. ర)

విరవాజి=విరవాది వి నవమాలిక (వృ. వి.) (శ.ర.)

విరవాది=విరవాజి వి. నవమాలిక. (వృ వి.)

రగడ ... మిఱిలేని తేనె సామెతఁ జేసె విరవాది, యితరలతికల మఱగి యేగునది పరవాది. మనుచ 3. 84

వృ. రగడ. వాదులేటికి రారె యా సెలవాదు లౌదురు చాలు మీచల, పాదితనములు మాని యీ విరవాదియలరులు గోయఁ డిచ్చట ... శా. 3. 52.

సీ...గీ. విరవాదియున నవమల్లికాఖ్య వలలు ... అం భా. 2. 52.

విరవాయు అ. క్రి. (క. విర=లెండు.) లెంటుగా తీయు.

క. వనితకుచాద్రులం బొడమి వాటపుఁ బొక్కిలి నిండి యుబ్బి జాల్గొని కటిచక్రమూని మెఱుఁగుందొడలై విరవాసివచ్చు నూతన కరణామృతౌఘములు దండహాలాంక పదోక్షితంబులై, మను మడివోవిగర్భకలమంబులుగా వెలతాంగిజంఘికల్. వసు 2 73.

(విరివాసి—క. ర. పా)

విరవిర¹ వి 1 త్రెళ్ళుటయందగుధ్వని కనుకరణము.

చ .., విరవిరఁ ద్రెళ్ళి నొవ్వఁ దరివిహ్వలుఁడై దశకంఠరుండు ఘోరరవము లోకసంభ్రమకరం బగువట్లుగఁ బెల్చఁగూసె ... నిర్వ. 4. 93.

2. కరఁగుటయందగు ననుకరణము

సీ ...విమలబంధుస్వాంత విధుకాంతములఁ గటాక్షోత్పన్న విరవిరఁ గరఁగుచుండ. వేం పంచ. 4. 345.

3. (ఎండ) కాయుటయందగు ననుకరణము.

ద్వి. వెలిసె వానలు గాడుప విడిదపెప నెండ, విరవిరయై కాసె వెలువయ్యె దెసలు. ద్వి. భాగ. 2. 32. పా

విరవిర²=విలవిల వి. (సం. విహ్వలః) విహ్వలత. (చూ. విరవిరవాటు, విరవిరవోవు.)

విరవిర³=బిరబిర క్రి విశే మిక్కిలి త్వరితముగా.

ద్వి. ధరణీశు సాక్షకే దవరు లిట్లు, విరవిరగాని రాణివాసిత సేతెర, నింతింత చేయువ యిండ్లిండ్ల వారు, అంతంత వెలఁగంది యరుదెంచి రంత ద్వి. క. సా. 2. 57 పా. 9. పం.

విరవిరవాటు అ. క్రి (విరవిర²+పాటు.) విరవిరవోవు, భయాదులచే అవయవములు స్వాధీనత తప్పు

చ. వరుణుని పాశముం ద్రిదశవల్లభు వజ్రముఁ గాలు దండమున్, సురల సమస్తశస్త్రములుఁ జూచినవాఁడనకాదె యీరఘూత్తరు విశిఖంబు లంత బెడిదంబులు గావని నాకు నంచుమై, విరవిరవాటుఁ జే సడలి విల్లువతం గని రాముఁ డిట్లనున్. భా. రా. యుద్ధ. 850.

విరవిరవోవు=విలవిలవోవు అ. క్రి (విరవిర²+పోవు.) 1. విహ్వలతనొందు.

చ చరణములుం గరంబులును సంచలభావము నొందఁజొచ్చె మేన్, విరవిరవోవుచున్న యది విహ్వలమయ్యె మనంబు ... భార. కర్ణ. 1. 158.

చ...అ, సరసిజనాభనందను విశాలభుజాంతరముం బగిల్చినన్, విరవిరవోయి మేమనిదు వెంద్రుక వెట్టఁగ ... భాగ 10. స్కం ఉత్త. 872

చ.. సూతునిఁ ద ద్రథఘోటకంబులన్, విర విరవోవ సేయుటయు సీతజనేత్రుఁడు పిన్నవవ్వుతో... భోజనుతా. 4 134.

2. విరిసిపోవు

చ. ఖురముల నేలఁ ద్రవ్వుచు పటుంరితవాల సమీరణమ్ములన్, విరవిరవోయి మేఘములు విశ్వవిషాణము లొడ్డికొంచు దు, స్తరతరమూర్తియై వృషభదైత్యుఁడు గన్నుల నిప్పులొల్కఁగా, దురదురవచ్చి భాగ 10. స్కం. పూ 1142.

చ. ఉరుకుచ కెంద మెంతమృదువో మఱి తియ్యని తుంటవింటనే, విరవిరవోవునారిఁ గొని పెన్నెలి గొజ్జఁగతూపుచేత వ,చ్చెరువుగఁ గోఁచి కంటికి దిసింపనిశాఁ దపుదేసి ... సారంగ. 2. 38.

విరసము సం. విశే (అ. ఆ. అ) 1. రుచిలేనిది. 2. అనిష్టమైనది, ఇష్టము కానిది. 3. క్రూరము, నిర్దయమైనది.

వి. అ పుం 1 బాధ, నొప్పి. 2. ద్వేషము
సీ. రోహణాచలమను రూఢిగాక ... వింధ్యాద్రితో సురత్ విరసమె త్తిరిగాక గ్రహచక్రమది యింత గడచియున్నె .. కు సం 3. 246
క. సరసము విరసముకొఱకే,...సు శ. 103.

విరసించు సం. అ క్రి 1 ద్వేషించు, విరోధపడు
సీ. కలనైన నెదిరి పఁ దలఁకు ముల్లోకంబు విరసించి యేకూడుఁ దొరయునతని,... జై. భా 6. 191
క విరసించినచో రాజులు, దురమున నెవ్వారి నైనఁ దునుముదు రటుకన్, గుణ నగ్రజునను జన్మోత్సవంబున వధియింపఁ దోటు పారిసుతుఁ డటుకన్. (వేం పంచ 1 795)
2 వైరస్యముచూపు, విరోధించు.
సీ. సతి నీవు నేకవిచారంబుకారతై విరసింపనేల యోపీరమరాళ. భాను 2 56.

విరహము సం. వి అ పుం 1. విడిపోవుట, ఎడఁబాటు 2 నాయకానాయకుల యెడఁబాటు, వియోగము 3 తనపటాలము విడిచిపోవుట 4 సమతమునలేమి, అభావము. 5. విప్రలంభ శృంగారము 6. ఏకాంతత, ఒంటరితనము.

విరహి సం సఙ. (న్ ఈ న్) 1 విరహము గలవాఁడు, ప్రియురాలి నెడఁబాసినవాఁడు. 2. ఒంటరిగా నున్నవాఁడు, ఏకాంతముగా నున్నవాఁడు, ఏకాకి

విరహిణి సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియునెడఁబాసిన స్త్రీ. 2 భృతి, జీతము, కూలి

విరహితము సం. విఙ (అ ఆ. అ) 1. విడువఁబడినది, విడిచిపెట్టబడినది 2. ఎడఁబాపఁబడినది 3. (సమాసమ్మున) ఒంటరిగానున్నది, 4 శూన్యము, లేనిది.

విరహోత్కంఠిత సం. వి. అ స్త్రీ. శృంగారనాయికలలో నొకతె, వేళకు నాయకుఁడు రాకుండుటచే విరహముచేతఁ దహతపాపడు నాయిక.

విరాకులవిత్తు విఙ. (విరియు + ఆకులు + విత్తు) కెడినది.
చ. అలవడ వేదమార్గము విరాకులవిత్తుగ సజ్జనాళి విచ్చలవిడిఁ దెంతలందిరుగులాడకుఁ దెచ్చితి మెల్లచోట్ల న్యక్కృతియును నేకు .. ప్రబోధచం 2 45.

విరాగము సం వి అ. పుం. 1 రంగుమాఱుట, వివర్ణత 2 మనస్సువిఱుగుట. 3. అసంతుష్టి, అనిష్టము, అనురాగములేమి. 4 విషయ సుఖములందపేక్షలేమి, విరక్తి

విరాగుఁడు సం. విఙ. (అ అ అ.) విషయేచ్ఛారహితుఁడు.

విరాజమానము సం విఙ (అ అ అ) మిక్కిలి ప్రకాశించునది

విరాజము సం వి అ పుం = విరాట్టు.

విరాజితము సం. విఙ (అ. అ అ.) 1 ప్రకాశించినది, ప్రకాశింపఁజేయఁబడ్డది. 2. స్పష్టపఱుపఁబడినది.

విరాజిల్లు సం అ క్రి ప్రకాశించు.
క. పుడమికి వితస్తిమాత్రపుఁ, గొతుపున నాకేత్రరాజము విరాజిల్లున్ ... పాండు 2 ·22.

విరాటక(జ)ము సం వి అ పుం. ఒక విధమైన తక్కువజాతివజ్రము.

విరాటపర్వము సం. వి. న్. న. మహాభారతమున నాల్గవ పర్వము.

విరాటము సం. వి అ. పుం 1. భరతఖండమునందలి యొక దేశము, మత్స్యదేశము

విరాటుఁడు సం. వి. అ. పుం. విరాటదేశాధిపతి, మత్స్యదేశపురాజు. (పాండవులు వీని కొలువులోనుండి యజ్ఞాతవాసము గడపిరి ఇతని కూఁతురగు నుత్తరను అభిమన్యుఁడు పెండ్లాడెను. ఉత్తర కుమారుఁడగు పరీక్షిత్తు ధర్మరాజు ననంతరమున కురుదేశమును పాలించెను)

విరాట్టు సం వి. ట్ పుం 1 సౌందర్యము, చక్కఁదనము. 2 క్షత్రియుఁడు. 3 ఆదిపురుషుని ప్రకృతి సంతతి. 4 శరీరము 5 (వేదాంతశాస్త్రమున) బ్రహ్మాండాత్మక స్థూలదేహాభిమానియైన యాదిపురుషుఁడు.
స్త్రీ. వేదమునందలి యొకానొక ఛందస్సు.

విరాడము వి. ఒకవిధమైనపన్ను, నజరానా.
ద్వి ... మన్నీలు చెల్లింప,వలసిన నిల్లొపల్లలు విరాడములు, సరవిగొనుక దేవసంబు ధాన్యంబు. ద్వి. పరమ. 3. 197 పా. 14 పం.

విరాణి సం. వి. స్త్రీ. పుం. ఏనుఁగు. (విల్యమ్సు.)

విరాధనము సం. వి. అ. న. 1. ఎదిరించుట, ప్రతిఘటించుట. 2 హానిచేయుట, ఉపద్రవము గలిగించుట 3. బాధ, దుఃఖము.

విరాధము సం. వి. అ. పుం. 1 ఎదిరించుట, ప్రతిఘటనము. 2 ఉపద్రవము, హాని.

విరాధుఁడు సం. వి. అ. పుం. కుబేరుని శాపముచే రాక్షసత్వమునొంది రామునిచేఁ జంపఁబడిన యొకానొక రాక్షసుఁడు.

విరాద్ధము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1 ఎదిరించినది, ప్రతిఘటింపఁబడినది. 2 హానికలిగింపఁబడినది.

విరామము సం. వి. అ. పుం. 1. విచ్చి త్తి మానుట, విరమించుట 2. తెఱపి, అవకాశము 3. సమాప్తి, ముగింపు. 4. ఆఁపుట, నిలుపుట. 5. పద్యాదులను జదువునపుడు గుక్క త్రిప్పుకొనుటకై కొంచెము నిలుపుట. (వ్యాక.) తర్వాత వర్ణములు లేకుండుట, అవసానము.

విరాలము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వలపు పుట్టించునది.

ఉ. అంత వసంతకాలము ... పాంథకామినీ, కాంతామనోవిరాలము జగత్త్రియమోహనశీలఁ దోఁచినన్ భాను. 2. 35

విరాళము[1] వి. 1. వలపు, మోహము.

ఉ. ... దాని మొగంబుఁ గన్న జడకారులకైన విరాళి మెత్తదే నీలా. 2 26.

2. విరహము.

సీ. గుఱుదుఁగై దువుతోడు నుడికాన గురియక కడువిరాళ్ళవు టగ్గి యడఁగఁగలదె నీలా 1. 108.

విరాళము[2] చూ. విరాధము వి. ఒకవిధమైన పక్షి. (శ. ర.)

విరాళి-విరలి వి. (సం. విరహః) 1. మోహము, వలపు.

తే. ఇచ్చ పేయఁడు మనములో నిధ్ధమునకుఁ; ... కుండు కేళిల్లి నిన్నై విరాళి. నైష. 4. 82

తే. ... ... గూలి నోటుచుఁ జాలవిరాళిఁ ... నీలా 2. 88.

2. ...

చ. అనపుడు ... దేవికాంతక ... దప్పులేదు నీ, తనయునిచేత నీ తనుజదారకకోటి యెఱుంగు వీఁడు నా, పనుపున గద్య పద్యములు పారము సేయఁడు చేసెనేనియున్, మనసున విష్ణుచింతనము మానఁడు వీని విరాళి యెట్టిదో. (వి. పు. 2 286.)

విణ. 1 మోహముకలది.

ఉ. వెంపుడుగాక హీనకులఁ బిల్పు మనస్సుదిగాక మిక్కిలిన్, దెంపరిగాక వట్టితరితీపరిగాక విరాళిగాక యేరంపెలగొట్టుగాకఁబలు రాయడికత్తియగాక తుప్పుడున్, సొంపొకయింతలేనియొడజాదరికత్తియగాక యెంతయున్. ధనాభి. 2. 60

2 వియోగముకలది.

చ. చలువలరచ్చపట్టు జలజంబులతుట్ట విరాళికత్తిక్రొ,గులుకుసుకుట్టు జక్కవల గొట్టుచకోరుల మేతియట్టి సరోజసౌధముల్, గలచెలికోఁడుట్టు ... రా. వి. 3 8.

జ విరాళిగొను, విరాళిగొల్పు.

విరాళిగొను అ. క్రి. (విరాళి + కొను) వలపుచెందు, మోహపడు.

చ అనుచుఁ దదీయ నైపుణగుణాళి విరాళి గొనంగఁ జెప్ప . విక్ర. 3. 48.

సీ , మున్ను ముచ్చిచ్చున విరాళిగొన్న చోటు ... మనుచ. 2 9

వ. అని యెట్టకేలకుం గదలి విరాళిఁగొన్న చంతఁబున ... కాశీ. 2. 138

విరాళిగొల్పు స. క్రి (√విరాళిగొను.) మోహింపజేయు, వలపుగొలుపు.

సీ ... నతుల ముత్తైదువుల నిర్వికంకవృత్తి, రజకరఖండమౌళి విరాళిఁ గొలిపె హర. 5. 53

సీ మేచకరుఙంగవిభవేణిమీఁదగడచి, త్రేతాభ్యాలవిభుఁడు విరాళిగొలిపె, వన్ను భ్రమయించి వదివేజవదుముఁ ... గావఁబడియెడి పునయుగ్మంబు కరణి. వరాహ. 3.

విరాళిమొగ్గ విణ. చెదరిపోయినది.

వ. చట్టంబుల నెగయు ... వంబులఁగదుమున విచ్చవిచ్చలవిచ్చుమొగ్గగ విరాళి మొగ్గగా గంధమిం... చిందరవందరై ... ప్రబంధ. 78

విరావము సం. వి. అ. పుం. పిద్దధ్వని, అలపు

విరావి సం. విణ (న్ జీ న్) 1. అఱచునది, బిగ్గరగా ధ్వనిచేయునది. 2. ఏడ్చునది, విలపించునది

విరావిణి సం వి ఈ స్త్రీ 1. విలపించుట, ఏడ్చుట, బిగ్గఱగా ధ్వనిచేయుట 2 చీఁపురుకట్ట.

విరి వి (√ వి-యు.) పుష్పము, పువ్వు.

గీ తమ్మిపూచూలి దర్పకుడ, విరులు నీకాయుధములు గావి...నాఁడు నైష 2 39

చ కనుఁగవఁ బిన్ననవ్వు దొలకన్ముని నాథునిఁ కన్నుసన్న నిచ్చినఁ దగ భోజనందనయుఁ జేతోని మౌనికి మ్రొక్కి యవ్విరిం దన నెఱి గొప్పునం జెరివినన్. పారి. 1 55

విణ 1. వికసించినది

క శరదాగమమున ... కైరవాలఁ బండి కలమ వనంబుల్, గరుసున నెలమిగఁ దామర, విరి పువ్వులకావి కెరఁగు విధమునఁ బొలిచెన్. కు. సం 6. 776

చ దనుజవిరోధిమీద నొకతన్వి కరంబున లాజలెత్తి చేల్లిన నెఱివేణి యూనునఁబలె న్విరిపూవులఁ జెల్లెలో, చనములు నమ్మ్రదాక్షువులఁ జెల్లె అలాటము ఘర్మబిందులన్, జెనుఁగవ నల్లె సంభ్రమవశత్రుటి తాముల మౌక్తికాలులన్. (పారి. 3. 19)

సీ.. గీ.., విప్పుఁగన్నులు విరిగల్వవిరులుగాఁగ, దశా. 3 28

2. వీడినది (శ ర.)

క... శిరస్థానము కాలుకడగాఁగఁ దా విరి తల లోన్.

క. నిద్దురపోవఁగఁ గనుఁగొని, యద్దిర కడునలుచి యైన యది దితి ... భా రా కాల 482.

క .. విరివేనలితోఁ, బురఁబురఁబడి యేడ్చుచుండె భూభాగమునన్ దశకు 4 69.

క. మదిఁ గొఱకొఱనిగుడఁగ వ, ప్పదిమొగముల జోదు జేనిపై నూఱ్ఱులుకుల్, చదలద్రువ నేసి విరి వాౕరిదము తెఱం గొందఁజేసి వ్రేల్మిడి నొంచెన్. (భ. రా. యు. 504.)

3. విడిచినది, వదలినది

ఉ ... కానె మొగుల్ విరియొండ లత్తటిన్ అము. 4. 160.

గీ శీల నీప్రావృడాగమ వేళయందు, నిండుజాబిల్లి పండువెన్నెలలు మింట, నెడనెడలఁ గాయ వని కంటివేశరంబు, మొగులు విరి యొండవలెఁ దాపమునఁ దెరల్చు రామా 6 21

4 విడిపున్నది, ప్రత్యేకమైనది, చిల్లరయైనది

వ. దయి బయి బ డుకొల్చు విరిపైఁడియు గట్టి దిమన్ను జాయి అప్పయు మఱి బటు కాని నలుఁ బైఁ ముఁ బెయ్యలు చేలు చెట్లు లోవయిన నమస్తసంపదలు నన్న విరిగ్గి వెచ్చ పెట్టఁగా, ... కళా 6 ౭౫.

విరిం(రం) చను డు సం వి అ పుం = విరించుఁడు

విరించము సం వి. అ పుం దినముయొక్క పదియవ భాగము

విరిం(రం)చి సం వి. అ పుం 1. బ్రహ్మ 2 శివుఁడు. 3 విష్ణువు

విరిం(రం)చుఁడు సం వి. అ పుం. 1 బ్రహ్మ. 2 శివుఁడు. 3. విష్ణువు

విరిఁబోఁడి వి (విరి + బోఁడి) పుష్పమువలె సొంపైనది మైన స్త్రీ

సీ విరిఁబోఁడి చీనిచక్కెరమోవి రుచులాన వలవదే నాలుకగలుగు ఫలము దశా 2. 307.

క ఈ విరిఁబోఁడి జగంబులెల్ల విరివిగఁ బొగడన్ నీలా 1 87

విరికటారపుజోదు వి. (విరి + కటారము + జోదు) మన్మథుఁడు.

సీ విరికటారపుజోదు వెఱపించె వెలఁది నీకుచ దుర్గముల హత్తుకొనఁగనిమ్ము ... కృ శకుం. 2 183.

విరికిలించు వ క్రి (√ విరి) విరియఁజేయు, చాఁచు.

ద్వి. చంకలఁడచికొంచు శంకరుఁ బొగడుచును మురుచుచును గెర్లి చూచుచు జన్ని గొనుచు గంతులు వేయుచును మనికట్లు, వెదమరించుచు వ్రేళ్లు విరికిలించుచును పండితా పర్వ. 371. పా

విరికొంతవేల్పు వి. (విరి + కొంతము + వేలుప) పుష్పాయుధుఁడు, మన్మథుఁడు

క అంతట నొకనాఁ డింతులు, సంతసమునఁ గొల్వఁ బైఁడి జంగిడిపైఁ జేమంతుల మాడువు గో విరి, కొంతపువేల్పువఁగ రాజు కొలువున్న యెడన్. యయా. 5 45.

విరిగి వి. శ్లేష్మాతకము, శేలువు, ఒకజాతిచెట్టు

రగడ విరిగి వయింగడు విరిగిరి చావలు...యయా 4. 25

సీ. మట్టి విరిగి తొండ్లి మజ్జి తుంకిచ్చెడ పెద్ద విరిగి వక్కి గద్దనెల్లి, .హంస 4 11.

వ. రేలల జాలల నొద్దుల మద్దుల విరుగుల నిరుగుల రెమ్మల జమ్మనేరేళ్ళ మారేళ్ళ ... పి శకుం. 2. 14.

విరిగొమ్మ వి. (విరి+కొమ్మ) పూఁగొమ్మ

సీ...కొమ్మ యీ విరిగొమ్మఁ గమ్మతేనియ గ్రమ్మ రెమ్మెమీఁ జెఁగతమ్మ తుమ్మెదలకు ... శకా. 3. 8

విరిచెండు వి. (విరి+చెండు) పూలబంతి

సీ. తళుకుబంగరుగిండ్లు దులకించు విరిచెండ్లు నడఁ గించు పాలిండ్ల వమరుఁదాని ఉ. రా 2 266.

విరితీవఁబోఁడి వి. (విరి+తీవ+బోఁడి) లతాంగి, పూవుఁదీగవలె మనోజ్ఞురాలగు స్త్రీ

ఉ. ఆ విరితీవఁబోఁడి కృప కద్భుతమంది భవన్ని యోగమే, లా వృథయా ఫలింపక బలాయ బలాయని ... వేం. పంచ 4 300

విరితేనియ(నె) వి. (విరి+తేనియ) పూఁదేనె.

చ. హాళహాళినప్పు లిచ్చిన క్రియన్ విరితేనియ లాను తేఁటులున్, మలయుచు దాఁచఁబెట్టిన క్రమంబువఁ బండ్లుగ్రహించు చిల్కలున్...ఉ రా 6. 18

సీ. సరసమాధవి పేం విరితేనెసవముతోఁ జెమ రించె సురపొన్న చెలియచూడు ఉ రా 1 171.

విరితేనెమేపరి వి. (విరితేనె+మేపరి) మధుపము, తుమ్మెద.

క. విరితేనెమేపరులకున్, హరినీలఁపుసరుల కిరుల కజ్జలకులకున్, గురుతై... చం. శా. 3. 74.

విరిదట్టు విశ. (√ విరియు) ఎడఁబాటునొందినది, విముక్తము

క. విరసంబునఁ దము నిరువుర, విరిదట్టుగఁ జేసి వట్టి విశ్వాసముఁడు... (వి. పు. 6 106)

విరిదలవాఁడు విశ. (విరి+తల+వాఁడు.) విడి పోయిన జుట్టు కలవాఁడు,

సీ. విరిదలవానిని విరథుని నాయుధంబిడిన వానిని కూరు లేయ రెందు భారం కర్ణ 3. 351

విరినీరు[1] వి. బౌ. (విరివి+నీరు) సమృద్ధమైన జలము

సీ. ఏటేట విరినీట నిరుగారునుం బండుఁ గ్రాసంగు వరిచేలఁ బసిఁడిచాయ. భీమ. 2 64.

విరినీరు[2] (విరి+నీరు) పన్నీరు

విరిపిడియము వి. (విరివి+పిడి+అమ్ము) పెద్దబాకు.

క. కట్టినదట్టి కటితటిఁ, బెట్టిన విరిపిడియ మెక్కు-వెట్టిన విల్లున్, మెట్టిన యొగవాళ్లుంగను,వట్టిన పన మూఁడఁదవుడు పాంథుల నెదకెన్ శా వి 3 16.

విరిపోటు వి. (విరి+పోటు) భేదము

క. పేఁరు తీరిపులతో విరిపోటగు సజుపాంథ మొకటి పుట్టింపఁ దగున్. (కవిక. 2 44)

సీ. ఏకోఁడె గావించెనే యింత విరిపోటు తల్లి నీకు పనిప త్తరుణితోడ... ప్రబోధ 3 3

విరిపోటుసేయు అ. క్రి. (విరిపోటు+చేయు)

1. భేదముకల్గించు.

ద్వి. విడిపోవఁగఁ బల్కి విరిపోటుసేసి, జోడుఁ బాపుము దాన సురసమై జరుగు ... ద్వి. హరిశ్చ పూ 2447 పం

2. పాడుచేయు, చెఱుచు.

సీ. వీటితమ్ముల విరిపోటు సేయకయున్న దోషాక్షి కూతుఁరై తొలఁగకున్న .. వరస. 5. 160.

విరిద్ధము సం. వి. అ. పుం. 1 స్వరము, (వద్ధాది) 2 ధ్వని (విల్సమ్స్)

విరియఁబడు అ. క్రి (విరియన్+పడు, స్వార్థమున) విరియు, వీడిపోవు

చ. కనుఁగవమ్రాన్పడంగ నెఱిక ల్విరియం బడ ఘోరమోవ, నెండిన వదనంబులం తెలుచి నిక్కిన యట్టులు దల్లడించుటల్, గనఁబడ మూరుపుల్లతముగా నిగుడవ్వడఁ గుంది యూ రెలుం,గునఁ దమదానిఁ బిల్చుచు శకుంతములు త్యొదవ నిల్చె గ్రమాకులన్. (పారి. 4. 21.)

2. వ్యాపించు, క్రమ్ము.

సీ. కట్టిన చీనాంశుకంబుల పింజెలు మొరయు మట్టెలఁమీఁద విరియఁబడఁగ .. వరాహ 4. 133

విరియఁబాఱు అ. క్రి (విరియన్+పాఱు, స్వార్థమున) 1 వికసించు.

మ. విరియంబాఱిన గొజ్జెఁగల్గురియ మున్నిరైన యక్కమ్మనీరు. ఆము 5 121

2 విచ్చు, విడిపోవు

సీ రాక్షసీ కబరీభరంబుల చాడ్పున విపులాంధకారంబు విరియఁబాఱె భా. భా. శయ. 1431

సీ తిరముగా ముడువమి విరియఁబాఱెడు కొప్పుఁ దోడ్తోడ నొకకేలఁ దుఱుముకొనుచు కళా 8 156

3 వ్యాపించు, క్రమ్ము

గీ కాంత కబరీభరంబను కారుమొగులు, విततముగ నంతకంతకు విరియఁబాఱె కళా 7 166

4. పగులు, భేదిల్లు

చ అలరు సురంటిగూండ్లమును పంతటఁబెట్టిన గొండుమల్లెమొగ్గలగమి గాలిగ్రుడ్లు తటిగావున నే విరియంగఁబాఱఁగా చంద్రా 2 82

విరియఁబోయు స. క్రి (విరియన్+పోయు.) (తలవెండ్రుకలు ముడివిప్పి) వ్రేలఁజేయు.

సీ. విరియఁబోసిన జటావిసరంబు కెంజాయ సాంధ్యరాగంబుపైఁ జౌకళింప దశా. 3 52

విరియాట వి (విరి+ఆట) స్వేచ్ఛావిహారము

ఉ. ... వృద్ధోమ్మలఁ జెందు వారలు తగు విరియాటలు నేరకుందురే (వసు. 3. 138)

(పువ్వులందలి యాటయని యర్థాంతరము)

విరియించు స క్రి (√ విరియు,) 1 వికసింపఁజేయు

క విరియించి తామరలలో, వరుణాంశులు సొచ్చి సుభగమగు సౌందర్యస్ఫురణము నొందఁగఁ దోఁచెం, దరణి యుదయశిఖరిమీఁద ధరణీనాథా. (భార ద్రో. 5 18.)

సీ సముదగ్రాగస్థితి సంపెంగ విరియించి చంద్రాస్యయొర్తు పుష్పములుగోసె పి శకుం. 2 138

2. విప్పు, తెఱచు

గీ ఇందుబింబాస్య నారాక కెదురుచూచు, నయనములు వేయు విరియించి నాకభర్త నైష. 4. 64,

3 చెదరఁగొట్టు, తొలఁగఁజేయు

సీ మూఁకల విరియించి వీఁక నాచార్యాది యోధులనెల్లను నొక్కదెసకు, వెలచి .. భార ద్రో 2 168

లయవిభాతి. పారుల పారియించుచును గరుల విరియించుచును గిరుల ముట్టియించుచును రరులఁ గోరిగొంచున్. ఉ రా. 7 87

4 నశింపఁజేయు

ద్వి చీఁకటి విరియించు చెలువవ్వ బసిఁడి, రేకులతో నెదురించు చెక్కిళ్లు. ద్వి. పారిజా. ఉ. 348.

ద్వి పౌరి భూతకోట్లను బుట్టింపఁ బెంప, విరియింప నొక్కడె వెరవైనవాఁడు రం రా ఉ 103. పా 10 పం.

క. చరియించును త్రిభువనముల, మొరయించును మహతియందు మురరిపుచరితల్, విరియించును భవతిమిరము, వరియించును ముక్తికాంత వనజభవసుతా. రుక్మాం 1 158

విరియు అ. క్రి (క. బిరియు. త. విరి) 1. వికసించు

సీ నిండారు విరిసిన పుండరీక శ్రేణి యామినీరమణిరేఖాళి గాఁగ (నైష 1, 86.)

క చలికరువలిను, నొప్పెలపమున విరియు పరువపుఁ, దొలుమొగడల వలపు దెలుపు తోటలతోనన్ పారి 5 103

క రావణు నుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూలమైనఁ దత్త్వనిధిధ్యానావేశ విరామంబై, యావనచరవిభుఁడు గన్ను లరవిరియంగన్. నిర్వ. 7. 78

2 పుష్పించు, పూచు

మ . అతఁడున్ దోఁచిన నవ్వుడున్ విరిసెఁ బ్రాంతాంచన్న మేరుద్రుమున్ ఆము. 5.128.

3. విడిపోవు

క . పొరిఁబొరిగ నయంబున ముడి,విరియ వలువచెఱఁగు పట్టి వ్రేతల నీడ్చెన్ పారి పూ 5 187

చ. ఉరవడి నేగుచోట నొక యుగ్మలియొల్లె చెఱంగు మేదినీశ్వరుని భుజావిభూషణము వజ్రముఁ దవులంగఁ జాఱినన్, విరిసెను నీవిబంధము ... నైష 3, 84.

ద్వి కేఁసిన యలకలనెఱులుఁ జిక్కొదవి విరిసిన జడలును విన్నసై మురువు, వాడిన మోములు ... (ద్వి హరిశ్చ పూ 1128)

4 విచ్చిపోవు, విశ్లథమగు.

వ అంతట ధరణీచక్రం బమ్మహాసలిల మధ్యంబున మహోదకంబుల స్వల్పలోష్టపిండంబు విధంబున విరిసి చెడు. (సీతారా 2 168)

సీ. పీవి చెల్వము వార్త విన్న భయంబున వ్రీహిగర్భంబులు విరియకున్నె కవిక 6 154

గీ విరహకాలంబు మరుబాణవితతిఁ గొన్నఁ, గంటులన్నియుఁ బ్రియుఁగూడి కైపుమిగిలి, పెనఁగు నెడనెట్టవిరిసె నావనిత మేనఁ, గలయ నవనఖదంతవిక్షతము లడరె కు సం 8 178.

ద్వి వెస వార్ధిలో నోడ విరియు చందమున ద్వి భార విరా 4 70.

5. చెదరు.

చ మురదనుజుండు పౌరపసమూహమునుంగని రాజరాజుపై, శంనికరంబు పుచ్చి తనచక్కిన యెక్కిన యక్షగుహ్యకుల్, విరియఁగ ఖడ్గపాశముల వ్రేసిన వచ్చిన త్రోవ పట్టిరి హరి 1. 40.

క. పురికొనుచుం దేలుచునో, హరి సాహరి నొక్కచోట నలవడునొండెచో, విరియు నొకచోటఁ దిరుగు-, దిరుగక యొకచోట రెండు దెఱఁగులు పొచ్చున్. భార భీష్మ 2 178.

6. తొలఁగు.

వ అవిద్యావరణంబు విరిసినం దోఁచు పరమాత్ముని ప్రకారంబున .. నైష 4 2

సీ. పీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ వరిగించ నొకటఁ బవ్వరుసఁ దోమ. ఆము 1 60

సీ. పై మొగుల్ విరిసిన బాలేందుకళరీతిఁ బులుకడిగిన రత్నకళికలీల పరమ. 2 18

చ వరవరవాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లనిచెప్పె బుద్ధితోఁ, బోయని పాతకంబులు నబుద్ధిక పుణ్యముల న్నశించు నంబరమునఁ బట్టినట్టిమల పంకము గారములోన నద్దఁగా, విరిసిన యట్లు నమ్మనిది వేదము సెప్పిన నేనుఁ జెప్పితిన్, భార. శాం 3 364.

క అజితాత్ముఁడైన యాతని, విజయంబును సిరియు విరియు వేగంబ శరత్ప్రజనితజలధరములు గడు, నిజములగునె యంబరమున నిముసంబైనన్. నృసిం 2. 140.

మ కురిసె న్వానలు సస్యవృద్ధి గలిగెం గొల్చెక్కుడై యమ్మెనె, వ్వరు రోగంబులచేత జావరు మృగవ్యాళాది దుర్దోషముల్, విరిసెన్ సాధుమతంబులెల్ల నడచెన్విఖ్యాత సౌఖ్యంబుతో, ధర శోభిల్లె శమంతకాఖ్యమణిరత్న స్థైర్యసంపత్తిచేన్ వి. పు 6 325

7 రాలిపోవు.

గీ మధువుఁ గాంతల పుక్కిటిమధువుఁ జేర్ల, యీర్ష్యఁ బసనూపఁ బోగడపై నెలయదావ, విరిసెఁ దొల్లిటిదళములు . ఆము 5 180

8 వివశమగు

క. .. బంగారముఁబోలెడు కొడుకున, కేరూపున నైనఁ బాపు మీ సంకటమున్.

మ అనినం దల్లడమంది మేను విరియన్ హాయంచు గోపాలభామిని హరి పూ 5 246

9 అదృశ్యమగు, అడఁగు

క కుముదములుఁ జారు నొక్కటఁ, బ్రమదంబున నుండి వానివదవి దొలఁగినన్, దమకున్నిలుపఁగఁదగదను, క్రమమునఁ జనునట్లు తారకంబులు విరిసెన్ భార ఉద్యో. 2 108

గీ ప్రకటదోహ్వాదకుంభసంభవవిభూతి, యౌవనారంభఘనవిలాసార్ణవంబు, నింకఁ జేసినచోఁ దిరోహితములైన, తత్తరంగంబులన వింతితలులువిరిసె విప్ర 1 72.

చ . చిట్టుముల్, గరమొదవెన్ వళుల్ విరిసెఁ గన్నుల నోలముదోఁచె . పరమ. 2 170

10 భగ్నమగు, విరుగు

గీ నేమి విరిసిన కతన వన్నెల నెలవు, నేమిశంబయ్యెనదియ తా నైమిశంబు ... కాశీ 1 77

11 వ్యాపించు

ఆ అంత మదయశైలమను నశోకద్రుమ, సమితియందుఁ గాంతి చారుభంగి, నెఱయవిరిసి తొలుత నెగసిన యుజ్జ్వల, స్తబకమనఁగఁ బద్మసఖుఁడు వొడిచె. భార ఉద్యో 2 113

ద్వి కండ క్రొవ్వునఁగాల కౌశికుమీఁద, మండు
కోపము చంద్రమతిమీఁద విరిసి, పాడిఁజెప్పఁగ
నిన్నుఁ బనివడి యిచటి, కేడముక్కిఁడి తెచ్చె
ద్వి హరిశ్చ ఉ 1188.
వెల్లివిరియు—వెల్లి = ప్రవాహముగా, విరియు = చెదరు—ప్రవహించు.

క. కెంటను ... మదీయ మూర్ధము, వెంటంగా వక్త్రగంగ వెల్లివిరియుటన్ హార 4 57

12. పొంగు

క మినుమినుకు మినుకుమనియెన్, జెనుమినుకుల బరణి ధరణి బిట్టూటాడెన్, వననిధులు విరిసెఁ గురిసెన్, గనగనగనమనుచు నిప్పుకలు గుప్పలు గన్. (పాండు 5 188)

న క్రి విడుచు

గీ కార్య మొక్కఁడు గనిన మాత్సర్యమున నొ,కండుగాదని ఖండించుఁ గన్నెఱింగి, యిరువురను గాదనక కొల్వువిరిసె మీఁద, నల్లవాఁ డెన్నినది సేయవగు శుభంబు. ఆము 4 227

వ సర్వసేనాన్నాహంబులు సమకట్టుమని వనిచి కొలువు విరిసి చనియె భార ఉద్యో 4 210

క జనపతి మునిపతిఁ బూజా,వినుతి వతిక్రియలఁ బల్లవిలఁజేసి ప్రియం,బున వీడుకొలిపి తానుం, జనియెఁ గొలువు విరిసి రత్నసదనంబునకున్ వేం పంచ 4. 108

ఇ. విక్క విరియు, విరఁబడు, విరవాయు, విరాకుల విత్తు, విరి, విరిఁబోఁడి, విరికటారపు జోదు, విరికిలించు, విరికొంతవేల్పు, విరిగొమ్మ, విరిచెండు, విరితీవఁబోఁడి, విరితేనియ, విరితేనెమేపరి, విరిదట్టు, విరిదలవాఁడు, విరినీరు, విరిపిడియము, విరిపోటు, విరిపోటుసేయు, విరియఁబడు, విరియఁబాఱు, విరియఁబోము, విరియాట, విరియించు, విరివి, విరివింటదంట, విరివింటదొర, విరివింటివాఁడు, విరివిడి, విరివిలుకాఁడు, విరివిల్తుఁడు, విరివోడి, విరిసరి, విరుతెత్తు.

విరివి = విటివి వి. (√ విరియు) 1 ఆధిక్యము.

రగడ వెలయు కురువింద పూవిరులను మురువుచు రాఘ 2 6.

ఉ కావిరి యంతటం గ్గలయఁగా విరివిన్ గనుపెట్టె సర్వశై,లావళి ఘూర్ణిలెన్ ... ఫరఘ 77,

క ఒక్కని విరివికిని దొరల్, పెక్కండ్రే నొక్కనొకని వెంబడి...(ఆము 4 214)

సీ విలసిల్లు త్రివళుల విరివితోఁగూడంగ విరివి నెమ్మనములవిస్తరిల్ల (విక్ర 1 166)

3 వెడలుపు

గీ. నాగ...యిన్నూరు యోజనముల నిడుపున శతయోజనముల విరివి, ఫలితఖర్జూర గోస్తనీ లలితమగుచు. వరాహ. 10 136

విశే 1 విస్తృతము, విశాలము

గీ ... ఇంక నొండొక విరివియౌ నెడ వసింపఁ, జేయుమెందైన... దశా 1. 141.

2 అధికము

మ తరుణా .. శరధింగవ్వలి జోగులన్ విరివిగా సామాన్లఁ దెప్పించు నేర్పరి...హార 1 27.

క అరచేతి ఈ,విరిఁబోఁడి జగంబులెల్ల విరివిగఁ బొగడన్ నీలా 1 87

విరివింటిదంట వి (విరి+విల్లు+దంట) మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వి

చ. అల విరివింటిదంట తదిలాధిపమోహము నెమ్మనంబునన్, గలవలమానభేదిమణికై శిఁకఁ గెందలిరాకుములుక్కలన్, గలవల మాన మూన్చె నలు కన్నవసంగరముద్రనిల్చి మం,గలవలమానమీన తిలకధ్వజశోభి మరుద్రథంబునన్. చంద్రికా. 4 15

విరివింటిదొర వి (విరి+విల్లు+దొర) మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వి

క పోల్పఁ దొలి మినుకు దెఱఁగున, వేల్పించిన పిదప రాచవిరివింటిదొరన్, వేల్పులకున్ మ్రొక్కించిరి... యయా 4 113.

విరివింటివాఁడు విశే (విరి+విల్లు+వాఁడు) పుష్పధన్వి, మన్మథుఁడు

క విరివింటివాఁడపుగదా, శరంబాగతులైన పాంథజనులను రతిం,తురుగా కిటులనుపేతిం,తురె పైకముగూడఁబెటఁ దొడఁగుచు మద్వా విజ వి 8 43

(గొప్పయింటివాఁడు అని అర్థాంతరము)

విరివిడి వి. (విరిసి+ఇడి, స్వార్థమున) విస్తృతి ... విశే విస్తృతము. (శ ర, ప్రా.)

విరివిలుకాఁడు వి. (విరి + విలు + కాఁడు) మన్మథుఁడు.
చ తిరుగుచుఁ జాల్పులైవ మగతేఁటులు మీఱెడు జేఁద చూచితే, విరివిలుకాఁడొనర్పు వఱ వేలిమి మంటలపైఁబోగ ల్వలెన్. యయా 5 54.
విరివిల్తుఁడు వి (విరి + విల్లు) పుష్పధన్వి, మన్మథుఁడు
సీ. విరివిల్తు వతనిదేవేరిఁ గన్నుఁ దమ్మిరేకుపై వ్రాసి గుఱించి నిలిపి. (యయా 4. 28)
ఉ .. వన్ విరివిల్తుఁ డమ్ములన్, గ్రుచ్చి జయించె ... సమీర. 3. 248
విరిపొడి వి (విరి + పొడి.) పుప్పొడి, పరాగము
ద్వి అరుదెంచి పూఁదేనియలకాల్వఁదాటి, విరిపొడి నెత్తంబు వెదచాయ వెజలి ద్వి పరమ 4. 277.
విరిసరి (విరి + సరి.) పుష్పమాలిక
చ. విరిసరి వేవలిన్ గళమునన్ మణివల్లరి యంఘ్రి వఙ్రపున్, సరివణి కాంద్రిలోకి యమునానకుఁ దానొక నీటువెట్టు వం,బరతటినీ వతంస మిది పావనమూర్తి గతిం ద్రిధావరిస్ఫురణముఁ బూనుకొన్న విధమున్ వివరించెద నీకు రాఘవా (చం. రా. 3. 8.)
విరుగ్ణము సం. విణ (అ ఆ అ) 1. మిగుల విఱుగఁగొట్టఁబడినది, వగులఁగొట్టఁబడినది 2 వళింపఁజేయఁబడినది. 3. వంగినది 4 మొద్దువాఱినది, కుంఠితము.
విరుతము సం. విణ (అ. అ అ) 1. అఱచునది, బిగ్గఱగా ధ్వనిచేయునది 2 మాఱుమ్రోయునది, ప్రతిధ్వని చేయుచున్నది
వి. అ. న. 1. అఱపు, కేక, బొబ్బరింత 2 ధ్వని, పెద్దధ్వని 3. పక్షికూజితము, తుమ్మెదల ఝుంకారము.
విరుదితము సం వి అ న 1 పెద్దయఱపు.2 ఏడ్పు.
విరుద్ధధీ సం విణ (ఈ.) దుష్టబుద్ధిగలవాఁడు, దుష్టుఁడు
వి. ఈ. స్త్రీ చెడుబుద్ధి, విపరీతబుద్ధి.
విరుద్ధపడు మి. అ క్రి. (విరుద్ధము + పడు) విరోధపడు, కలహించు.
వ బద్ధాంజలియై శుద్ధబుద్ధస్వరూపిణివగు నీతో విరుద్ధపడు దురాత్ములకుఁ దగినయట్లయ్యె ప్రబోధ 4. 58.
విరుద్ధపఱచు మి న క్రి. (√ విరుద్ధపడు) విరోధింపఁజేయు.
వ వేదమార్గోపనిషత్తులతోడ శ్రద్ధను విరుద్ధపఱచి . ప్రబోధ. 3 2.
విరుద్ధమతికృత్తు సం. వి న్ పుం విపరీతార్థము స్ఫురింపఁజేయుట యనెడి ఒకానొక కవితాదోషము
విరుద్ధము సం విణ (అ ఆ అ) 1 ఆటంకపఱుపఁబడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది 2. మూయఁబడినది. 3. ముట్టడింపఁబడినది 4 భిన్నమైనది, పరస్పరము విరోధముగలది. 5 వ్యతిరేకమైనది, వ్యతిరేక గుణముగలది 6 (తర్క) విరుద్ధభావమును రుజువుచేయు హేతువు, (తర్క) ఒకానొక హేత్వాభావము 7. పగగలది. 8. ప్రతికూలమైనది 9. (ఆహారము) నిషేధింపఁబడినది. 10. అవర్ణము, కూడనిది 11. పైకిఁద్రోయఁబడినది 12 సందేహాస్పదమైనది, సందిగ్ధమైనది.
వి అ న 1 వ్యతిరేకము, విరోధము. 2 అనిష్టము, అసమ్మతి, పొసఁగమి.
విరులెత్తు అ క్రి (విరులు + ఎత్తు) పుష్పించు
చ తరుణుల కౌఁగిటన్ననుచు తమ్ములు వృథా విరులెత్తఁజేసె మోపరులుగఁ జైత్రుఁడంచు.... అము 5. 126
విరూక్షణము సం. వి. అ. న 1 మోటగాఁజేయుట, మొద్దుగాఁజేయుట 2. విరేచనములు కట్టించుట. 3 నింద, దూఱు 4. శాపము, తిట్టు
విరూఢము సం విణ. (అ అ అ) 1 అంకురించినది, మొలకలెత్తినది 2. బయలుదేఱినది, పుట్టినది 3. మొగ్గతొడిగినది, వికసించినది 4 ఎక్కినది, ఆరోహించినది
విరూపకము సం విణ (అ. ఆ అ) 1 విరుద్ధమగు రూపము గలది 2. భయంకరమైనది
వి ఆ పుం మాఱుపేరు
విరూపకరణము సం వి అ న 1 కురూపినిఁజేయుట 2 హానికలిగించుట, అపాయముచేయుట.

విరూపము సం విశ (అ ఆ, ఈ అ) 1 అంగవికారముగలది, వికృతమైన రూపముగలది 2 స్వభావవిరుద్ధమైనది 3 (స్త్రీ) బహురూపము, పలు రూపములు గలది
వి అ న 1 కురూపము, అంగవికారము 2 బహువిధరూపము, విభిన్నస్వభావము

విరూపాక్షుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) వికారముగల కన్నులుగలవాఁడు, సరిగాలేని కన్నులుగలవాఁడు
వి. అ పుం శివుఁడు, విషమనేత్రుఁడు

విరూపి సం విశ (న్ ఈ న్) కురూపము గల వాఁడు, అంగవికారముగలవాఁడు
వి న్ పుం. అడవిపిల్లి

విరేకము సం వి అ. పుం 1 బేది, మలముపోవుట, పాసనము 2 బేదిమందు, విరేచనములుకలిగించు మందు.

విరేచనము సం వి అ న = విరేకము

విరేచితము సం విశ (అ ఆ అ) విరేచనమైనది, మలముపోయినది.

విరేఫము సం వి అ పుం 1 ప్రవాహము, నది 2 మదము (వాచ)
విశ (అ ఆ అ) రేఫమను వర్ణములేనిది

విరోకము సం వి అ పుం, న రంధ్రము, కన్నము. పుం కిరణము.

విరోచనసుతుఁడు సం వి అ పుం బలిచక్రవర్తి

విరోచనుఁడు సం వి అ పుం 1. సూర్యుఁడు 2. చంద్రుఁడు 3 అగ్ని. 4 ఒకానొక రాక్షసుఁడు, బలిచక్రవర్తితండ్రి, ప్రహ్లాదుని కొడుకు.

విరోధకారి సం విశ (న్. ఈ. న్) కలహములు కల్పించువాఁడు, పగకల్గించువాఁడు, కల్గించునది

విరోధకృత్తు సం విశ (త్) = విరోధకారి
వి. త్. పుం. 1, శత్రువు 2. ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి

విరోధనము సం. వి అ న. 1 వైరము, విరోధము 2 ఆటంకము, అడ్డగింత, నిరోధము 3 ముట్టడి. 4. ప్రతిరోధము, ఎదిరించుట 5 పొసఁగమి, పరస్పర విరోధము

విరోధము సం వి. అ పుం 1 శత్రుత్వము, వైరము, పగ. 2 ఆటంకము, అడ్డు, నిరోధము. 3. ముట్టడి. 4 అఁపుట, నిలుపుట 5 పొసఁగమి, పూర్వోత్తరములు సరిపడకుండుట 6. వ్యాఖ్యానము, భేదము 7 కలహము 8 దుఃఖము, కష్టము 9 (అలం) ఒకయలంకారము, విరోధాభాసాలంకారము (పూర్వోత్తరములకు వైరమున్నట్లు భాసించుట).

విరోధి సం విశ (న్ ఈ. న్) 1. ఎదిరించువాఁడు ప్రతిఘటించువాఁడు 2 ముట్టడించువాఁడు 3 వ్యతిరేకభావము గలవాఁడు, విరుద్ధుఁడు. 4 పగగలవాఁడు, శత్రుత్వము గలవాఁడు 5 కలహశీలుఁడు, పోట్లాడువాఁడు.
వి న్ పుం 1 శత్రువు, పగవాఁడు 2 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి

విరోధించు సం స క్రి ద్వేషించు, పగఁగొను
మ హరి.. మును మీయయ్యన్ విరోధించి రొక్కరుఁడు గ్రాసి వధింప ... ఉ రా. 3. 117

విరోధోక్తి సం వి ఇ స్త్రీ విరుద్ధముగాఁ జెప్పెడి మాట, విరుద్ధ వాక్యము, విప్రలాపము

విరోప(హ)ణము సం వి అ న 1. (వ్రణము) పుండుమాన్పుట 2 మొక్కలు నాఁటుట, (పాతిపెట్టుట)

విరోహము సం వి అ పుం పెరుఁగుట, మొలకయెత్తుట

విర్గు = విఱుగు అ క్రి తునియు, భగ్నమగు
క్వి ఏమ వినోదమై రొక్కఁడు తివియఁబూనివఁ బావమువ్వుఁ విర్గెఁగాక. శం. శా కాం 78. శా. (శ. శ. శా).

విర్చు = విఱుచు స. క్రి విఱుగఁజేయు, ముక్కలు చేయు.
శా అట్టె...మంచి వల్లచెఱకుల్ భారంబుగావిర్చి వేఁకట్టె నోస్రువు ... హర 2. 8.
చ పెళ్ళువఁ దరుశాఖవిర్చి కపి యచ్చటిచేరువఁ బల్వలోదకంబునఁ బడవైచెనంత వెలువుట్టుఖగాంగన గూయుచుండగన్. శేయూర 3. 180.

విఱవిఱకపోవు అ క్రి తాపమునొందు
క ఆపాతాళగభీరజ, లాపూర్ణమహా ప్రవాహమై వను గూపా, రావతిమిత వరమైనం, బావము విఱవిఱకపోవఁ జొచ్చెం దనువుల్ వేం. పంచ 3. 65,

విఱవీఁగు = విఱ్ఱవీఁగు అ. క్రి గర్వపడు

క వింటికి సరిబోము కొవల,వింటికి సరిదొరక వెంత విఱవీఁగిన నె,వ్వంటికి వలపంటికి నల,వంటికి వల సాటి గుబ్బపాలిండ్లసిరుల్ అచలా. 2 40

విఱిగి వి స్ఫోటభూమి

ఆ విఱిగి నాఁగ స్ఫోటపృథివికి సంజ్ఞ యా ... అం. భా 2. 4

విఱిచికట్టు న. క్రి (విఱిచి + కట్టు) (ఱెక్కలు) వెనుకకుఁద్రిప్పికట్టు.

ఉ. పట్టుఁడు పొఱుఁడంచు నరపాలుని భృత్యులు నందడించుచున్. గట్టిగ నాతనిన్ విఱిచికట్టిరి తన్నిలయంబు ముట్టుకో,లవట్టిరి ... సారంగ 8 168.

సీ. తలనొప్పిఎయనరాదు ధరలోన ెవ్వారు విఱిచి కట్టించు వశ్వముల నొకట ... దశా 4 117.

సీ. పెనిమిటిగలదాన వని కాటుక ధరింప వేడు కలాయని విఱిచికట్టు శుక. 2 115.

గీ బహుభూషణధురీణ బాహువల్లరులకా కలఱు ముప్పిరిత్రాళ్ళ విఱిచికట్లు ... సారంగ. 8. 87.

ద్వి. కటకటా గోలవుగదర నాయన్న, మటు మాయచిత్రాంగిమాటలే నీకు, విఱిచి కట్లాయెఁ బృథ్వీపతి విన్న, నఱుకంగ నెలవీయ నాలు కెట్లాడె ... ద్వి శ. సా 2 58 పా. 17 వం.

విఱివి = విరివి వి. విస్తృతి

చ. తరుచయి నీలనీరదవితానముపై వయిగప్పి యొంతయున్, విఱివిగ నేలయున్ దిశలు నింగియు నిండఁగ బర్వి మార్క. 2 165

విశే. విస్తృతము.

ద్వి. తెఱనోరు కఱిమేను దీర్ఘజిహ్వయును, విఱి వైనరూపును విషమదృష్టియును .. రం రా అర. 157. పా 28. వం.

సీ. బలుతల్పువగు మూస్థలముపై విఱివియౌతమి విల్పి యేమేమొ తలఁచి తలఁచి ... ఉ రా. 6 154.

విఱుగఁబడు అ. క్రి (√ విరుగు.) 1. పాఱిపోవు, పలాయనమగు.

వ. ఇట్లు వెడలి చెట్టువిండ్లు వంచుకొని ఘుంచుకొను

న న్నల్లప్రజం జూచి హల్లకల్లోలంబై విఱుగఁబడు నెడ .. ఆము 6 76.

2 గర్వించు (శ ర.)

విఱుగఁబాటు వి (√ విరుగఁబడు) 1. గర్వించుట (శ ర) 2 ఓడుట

గీ. విఱుగఁబాటుల వీఁపున వెడలుగో ఱలు ... కవిక 2 (శ ర)

విఱుగడ వి (√ విఱుగు) 1. విరామము.

వ సాంసారికబంధంబులం దగులువడి మానవులు విఱుగడలేకున్నవారు భా రా యు 2385

2. విమోచనము.

వ హనుమంతు ప్రసాదంబున భవత్కర్ణ పాశం బులు విఱుగడయ్యె రమ్మని .. మై. 8 131

విఱుగు అ. క్రి రూ విర్గు 1 తునియు, ముక్కలగు.

క నెఱిగలుగు వాఁడునాఁటికి, . చిఱుఁదొడలు నడుము నట్టును, విఱుగక తక్కదని గిరిజ వెఱచుచు నడచున్ కు సం 8 7

క అఱువుడు గావిమునుంగును, విఱిగిన దండంబుఁ దునిసి వ్రేలెడుగోఁచిన్, బఱియయిన కమండలమును, చుఱచుఱలై వేఁడి తెఱఁగు చూపుల తోడన్ ఉ హరి. 4. 78

సీ నవ్యావనవ్యముల్ శరములేయుటమాని వెఱఁకులు విఱుగంగ నిలుగువాటు. వరాహ 11. 126

2 విరక్తమగు, ఆసక్తి లేకుండు

రగడ మందగమన చొరకు చొరకు మావిమావి మోకలెల్ల, నిందువదన మనసువిఱిగె నీడ నీడ నిలువవొల్ల వరాహ 3. 82.

క. అని యిటు లతఁడా కామిని,యను వాక్యము లెల్ల వేఱెయర్థముగా నేర్పున విఱిచి మాట లాడిన, మనసేమియు విఱుగకపుడు మదవతి కణఁకన్. సారంగ 2. 81

3 భయపడు

గీ. పాండుసుతులు ... శిఖండియుఁ ... బండశక్తి, మొఱయ ... ... బైఁబడ్డ వెఱచి తాత, విడిచినా పుత్రులందఱు విఱిగి ... యడవిఁ గలిసి రొక్క ... ఘాతనికిఁ ... భడవలనై నక్కట్టు ... ర, భీష్మ 1. 58.

ఆ ఇట్లు . క్రీడిసెలఁగి దేవదత్తమొత్తుటయును దత్తైన్యములు సెడఁ, విఱిగి పాఱె భీష్మునుఱువు సొచ్చె. (భార విరా 5 66.)

4. ఓడు, పరాజితుఁడగు

క. విఱిగి శవత్సుతనివహం, బఱిముఱిఁ గనుకనిఁ జనంగ భార. భీష్మ 2. 380

క. విఱిగి నిశాటులు రావణు, మఱువున కేతేరఁ జూచి మనమున కోపం, బెఱుకపడ భా రా. యుద్ధ 1 508.

క. అనిపఁ జతుర్వదనుం డిట్లను రమ్మా పంచ వదన యనృతంబులు ప ల్కునె బ్రహ్మనన్నె ఱుంగవె, వినుమిది కొంకైన నీకు విఱిగిన వాఁడన్. భోజరా. 5. 332

5. పలాయితుఁడగు, పాఱు

క. మొగమోడఁడితఁడు కౌరవ, జగతీశుఁడు విఱిగి నపుడు జవమున వెనుకం, దగిలి యిది జూడ మాడఁగ, నగు నెడగా దఱుమవలయుననియె నతనితోన్ భార. విరా 5 338

సీ. లోకభీకరులమై నాకంబునకు దాడివెడలి యింద్రాదుల విఱుగఁదోలి వరాహ 4 52.

6. అడఁగు, వశించు

సీ. ముంచి చీకటులు కల్పించు నీడలుపోవ, పద్మా కరంబుల పాఁచివిఱుఁగ . కువల. 3. 10

నిర్మలమగు = ఇండుపకాయచేత నీళ్ళు విఱుగును. మనసువిఱుగు = వికృతినొందు, నిర్వేదమునొందు.

క. కూరిమి విఱిగిన సతిపై, నేరమి దోఁచుగతి విషయనిస్పృహమతియై, కోర్కలుడిగినవానికి నూరక విశ్వంబుమీఁద నొల్లమిపుట్టున్. కవి 5. 151

క అని యాశ విఱుగనాడిన, విని యందఱు జనిరి ... వాల్మీకి. 2 138

7. పడు.

ఆ. ఒడలు వెంచు అంటె యుబ్బుటంబునవైన వేగ విటునిమీఁద విఱిగెనేని, పందికొక్కుమీఁద బండికల్ పడునట్లు, విశ్వ ... వేమ 2 101.

8. (ఋణము) తీఱు

ఉ. అత్తఱిఁ బోతుసెద్దుఁ గనకాంచితదివ్య విమాన మిక్కి పూఁగుత్తులు దేవతల్ గురిసికొంచు నుతింప వియత్తలంబునన్, హా త్రి విచార మేమి టికి నత్తువు మాకది శూద్రనీవు నే, మత్తుము వానికిన్ విఱిగె నప్పుడివంబున కేగు దెమ్మనన్. శేష 3 231

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు

ఉదా పాలువిఱిగెను, నెత్తురువిఱిగెను, మందు వలన విషము విఱిగెను

వి 1 ఓటమి, పరాజయము

గీ నను జయించితివేలయ్య మనుకుమారఁ, విఱు గెఱుఁగ జగంబెల్ల నెఱుఁగు నన్ను, నెవ్వ రేమేమిగారు నా యేటుదాఁకి, యమ్మ నీ బుద్ధి కెదురెక్కదయ్యెఁగాక కకు 1. 182

2 ముక్కలగుట, భగ్నమగుట

సీ కలనైన విఱుగెఱుంగని పోటు వరికి రాచూరు కత్తులమాటు జొచ్చెఁ గొన్ని . వే. పంచ. 4 238

జ విఱిచికట్టు, విఱుగఁబడు, విఱుగఁబాటు, విఱు గడ, విఱుగుడు, విఱుచు, విఱుపు

విఱుగుడు వి (విఱుగు) పాకముచెడినవస్తువు.

ఉదా పాలవిఱుగుడు మొ (శ. ర , వా.)

విశ విఱుపైనది, విఱుచునది.

ఉదా పాషాణములకెల్లఁ బైఁడిప్రత్తి విఱుగుడు.

విరుచే న. క్రి. (√ విఱుగు) 1 విఱుగఁజేయు, త్రుంచు, భగ్నముచేయు

ఆ లావు ..కోలెమ్ము బ్రల్లన, విఱిచి నడుము ద్రుంచి వీచివైచె (భార. ఆది 6 215.)

క విఱుతునొ మ్రింగుదునో తల, దఱుగుదునో యేను జ్వరుఁడ . . (ఉ హరి. 8. 108)

సీ విఱుపుకంఠాస్థుల నుఱికి చివ్వంగుల మొత్తి మోదరలాడు మత్తకరుల ... పి. శకుం 2 12

2 (గాత్ర) వినాశముచేయు

సీ. కడువికారంబుగా నొడలెల్ల విఱుచుచు మలఁగి రితకురిత్త సెలఁగి నవ్వు .... భార విరా. 2 250

3 (నిరసించునపుడు పెదవి) మఱుచు

సీ వెల యొప్ప కవలఁబోవిఱుచుమోవియుఁ గోప మొదవెడు చూపు మోమోటఁద్రిప్ప. .. ఆము. 2 22.

తే అధరబింబంబు విఱిచి సంధ్యాగమ మని
నై ష. 6. 137,

4 చంపు

క అని గంగడోలు బిగియఁగ, దవడెడయెత్తుకొని కపిఅదగ్గఱఁ జముదెంచినఁ జూచి పుండరీకము, వెనువెనుకకె పోవుఁగాని విఱువదు దానిన్ భోజరా 6 70

సీ. వడపి రాజ్యయుజంబునను వ్రతంబులు బ్రహ్మచారుల విఱిచి శతఘ్నముచేసి ... శై భా 5. 180

5 ఓడించు.

గీ. జెట్టితండంబుతోడఁ జేపట్టి హాంతకారి విఱిచినయట్టు లగ్గలిక విఱుతు, లాఁగువేగంబు మెఱసి బలంబు నెఱపి, మల్లుతనమున మెప్పింతు మనుజవిభుని. భార విరా. 1. 81.

6. (చేతులు వెనుకకు) త్రిప్పు

గీ అనిన...ఆ బహుశ్రుతుండు, వెఱచి వేగమ గురుఁబట్టి విఱిచికట్టి ... (విక్ర. 3 64)

7. పదచ్ఛేదముచేయు

క అని యిటు లతఁడా కామిని,యను వాక్యము లెల్ల వేఱెయర్థముగా నేర్పున విఱిచి మాటలాడిన, మనసేమియు విఱుగకపుడు మదవతి కఱకన్ పారంగ 2 81.

7. వివరించు, స్పష్టపఱుచు.

ద్వి అదివిని చెలికత్తె లామాయ కనిరి, యెదిరించి పైకొన్న యీ కల మంచివిధమంచు నక్కల విఱిచి చెలులు, విధుముఖ యామాట వినమి నచ్చెలులు, వినవమ్మ కల నీకు విఱిచి చెప్పెదము. ప్రభులింగ 2 84. పా 15 పం

9. ఒక వస్తువునుండి వేరొకవస్తువును విభాగించు

క. . పాల్, హంస విఱువ నీ ర్విఱిచెను అము 4 178.

విఱుపు వి. (√ విఱుచు) విఱుచుట, భంగము.

సీ. కలికి మాటలు కిలకిలనవ్వు లోరచూపులు మోవి విఱుపులు గులుకునడలు శుక. 2 483.

విశే. విఱుగుడు

ఉదా దానికిది విఱుపు

విఱ్ఱనవీఁగు = విఱ్ఱవీఁగు అ క్రి మిక్కిలి అతిశయించు.

చ ఘనుఁడొకయోగితుల్యుఁ డనఁగా ధరణీ స్థలియందు నేరికిన్, వినఁ గవరాని రూపమున విఱ్ఱనవీఁగి తపంబు సేయఁగా, వనరుహమిత్ర చంద్రనగ వర్గసముద్రనదీనదతమా, జనతతియున్ జలించెనని చారులు చెప్పిన మాట వింటరే చిత్రభా 2 52

విఱ్ఱవీఁగు = విఱ్ఱనవీఁగు (వీఁగు + వీఁగు) అ క్రి.

1 మిక్కిలినిక్కు, మిక్కిలిగర్వించు.

చ గురుని యుపేక్షఁ జేసి తనకున్ సమరోద్ధతి సెల్లెదాని నీవెరవిఁడి గానలేఁడు తన వీరము కాఁగొని విఱ్ఱవీఁగెడున్ భార. ద్రోణ 2. 46.

సీ వేల్పుటింతులలోన విఱ్ఱవీఁగుచు మేన నవరత్న రచనలరవణ మెఱఁగె ... మనుచ. 2 11

సీ శ్రుతిదూరభోగసక్తిఁ విఱ్ఱవీఁగి తాఁ జరణ మగ్రజుఁ దెసఁ జూపఁ డేని (వసు. 1. 34.)

2. మిక్కిలి మెప్పు, మిక్కిలి అతిశయించు.

క విను నీ పదితిసుతుఁ డవు, వినతకొడుక నేను విఱ్ఱవీఁగెదు మనకున్, జనఁకుడు కశ్యపుఁ డొక్కఁడ దనుజుల సామించి(శోధించి) చంపుదము యిరువురమున్. భార. ఉద్యో 2. 285

సీ వానలు సంవితో వర్షించె సస్యముల్ వేళ్ళఁ గొల్చుగ విఱ్ఱవీఁగి పండె మను. 6 121.

గీ. ఇరుగు పొరుగుల వారల యిండ్లవెల్ల, వివిధ మార్గంబులను సిరుల్ విఱ్ఱవీఁగఁ, గుడిచి కట్టెడు శిశువుల గోము లరసి, తల్లి యొట్లోర్చుఁ దన పేదతనమునకును. కుచేల 1. 36.

3. సమృద్ధమగు

ద్వి పూచె మోదుఁగువృక్షములు విఱ్ఱవీఁగ, గాచెఁ జూతంబులు . హరిశ్చ పూ 433

చ విపులధరాధరాగ్రమున వేలుపుమూకల రచ్చ రావి దివ్యవటిమకంబుతోఁ గడవలంతలు పండుల విఱ్ఱవీఁగు ... వరాహ. 10. 120.

విలంఘనము సం. వి అ న 1 అతిక్రమించుట, దాఁటుట, మీఱుట 2 అపరాధము, శాసనోల్లంఘనము

విలంఘించు సం స క్రి. 1. అతిక్రమించు, దాఁటు.

మ. ఒక పాదంబున భూమిగప్పి దివి వేఱొంటన్ నిరోధించి యొం, డొకటన్ మీఁది జగంబులెల్ల దొడి యొండొంటన్ విలంఘించి ... హరి విభుం డొప్పారె విశ్వాకృతిన్. భాగ. 8. 625,

2. లంఘించు, దుముకు
మ తలయూచె గలకంఠి యచ్చెరువునన్ దాటంక రత్న ప్రభల్, పలుకంబారిన చెక్కుటద్దములపైఁ బైపై విలంఘింపఁగాన్ . కాశీ 5. 168
(ఇట ప్రసరించు అని భావము)

విలంఘితము నం విశ (అ ఆ అ) 1 దాఁటఁబడినది, అతిక్రమింపఁబడినది 2 మీఱఁబడినది, ఉల్లంఘింపఁబడినది 3 అతిశయింపఁబడినది, మించఁబడినది 4 ఓడింపఁబడినది, జయింపఁబడినది

విలంబనము నం వి అ న 1 వ్రేలాడుట, జాగు, ఆలస్యము

విలంబము నం. వి అ పుం 1 వ్రేలాడుట 2 ఆలస్యము, జాగు 3 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి "విలంబి" అని వాడుక

విలంబి నం విశ (న్. నీ న్) 1 వ్రేలాడునది 2 జాగుచేయునది, ఆలస్యముచేయునది, మందమైనది.

విలంబించు నం అ క్రి ఆలస్యముచేయు, జాగు చేయు.
శా ఎండన్ క్రుగ్గితి రాకటన్ బడిలి రింకేలా విలంబింపఁగా, రండో బాలకులార చల్దిఁగుడువన్ ... భాగ. 10 పూ 493

విలంబిక నం వి అ స్త్రీ మలబంధము, రోగభేదము.

విలంబితము నం విశ (అ ఆ అ) 1 ఆనుకొనియుండునది, ఆనుకొనియుండునట్లు చేయఁబడినది 2 వ్రేలాడునది, వ్రేలాడఁదీయఁబడినది 3 చేరియుండునది, అంటియుండునది. 4 జాగైనది, ఆలస్యమైనది 5 మందమైనది (సంగీ) ద్రుతమధ్యము గానిది.
వి అ న 1. జాగు, విలంబము, ఆలస్యము 2 నృత్యవిశేషము

విలంభము నం. వి అ. పుం 1. ఔదార్యము 2 అధిక దానము, మిక్కిలియీవి.

విలక్షణము నం విశ (అ ఆ అ.) 1 విశేష గుణములులేనిది. 2 భిన్నమైనది, వేఱైనది. 3 విశేష లక్షణములుకలది, అసాధారణమైనది 4. శుభ చిహ్నములు గలది శుభచిహ్నములు లేనిది.
వి అ న 1 వైయర్థ్యము, నిష్ప్రయోజన స్థితి, 2 పాఱఁజూచుట, కనుపెట్టుట

విలక్షము నం విశ (అ ఆ అ) 1 విశేష గుణములు లేనిది 2 విశిష్టమయిన (అసాధారణమయిన) చిహ్నములు గలది 3 కలవరపడినది, క్షోభపడినది 4 ఆశ్చర్యపడినది, విస్మయమునొందినది 5 సిగ్గుపడినది, భంగపడినది 6 తెచ్చిపెట్టుకొన్నది, స్వాభావికము కానిది (చిఱునవ్వు మొ)

విలక్షించు నం అ క్రి ఆశ్చర్యపడు
మ రామరావణు లసామ్యాఖ్యాతైన యుద్ధంబుఁ జేసిరి నక్తందివ మేడునాళ్లు త్రివిష్టరాజయుల్ విలక్షింపగన్ దశా 7 2 155

విలక్షితము నం విశ (అ ఆ అ) 1 ప్రత్యేకపఱుపఁబడినది 2 పరిశీలింపఁబడినది, కనిపెట్టఁబడినది 3 క్షోభపెట్టఁబడినది, కలఁతనొందింపఁబడ్డది 4 విసిగింపఁబడినది 5 భేదపఱుపఁబడినది.

విలగ్నము నం విశ (అ ఆ అ) 1. మిక్కిలి యంటియుండునది, అనుబంధించియుండునది 2 గుచ్చిపెట్టఁబడినది 3 గతించినది, కడచినది. (కాలము) 4. సన్ననిది, సుకుమారమైనది
వి అ న 1 నడుము, మధ్యము 2 కటిప్రదేశము 3 మేషాదిరాసుల యుదయము.

విలపనము నం వి అ న 1 సంభాషించుట, పలుకుట 2 వదరుట, వ్యర్థసంభాషణము 3. ఏడ్చుట, విలపించుట 4 జిడ్డుగలవస్తువుల మడ్డి

విలపించు నం అ క్రి పరిదేవనముచేయు, ఏడ్చు
గీ హా హరిశ్చంద్ర కనకపర్యంకతలము, నందుఁ బొందు నీయంగమే యకట చెనఁటి, నేలఁ గూలినయది నేఁడు నీచదైవ, మిట్టి దశ దెచ్చెనే దివిజేంద్రభోగ.
వ అని విలపించుచు నమ్మహాదేవి భర్తృ దుఃఖభారపీడితయై ... మార్క. 1 82.

విలపితము నం వి అ. న ఏడుపు, విలాపము.

విలయనము నం వి అ. న. 1 ద్రవముచేయుట, నీరుగాఁజేయుట 2. హరింపఁజేయుట 3. తీసివేయుట, తొలఁగించుట. 4 సన్నముగాఁ గొట్టుట, చూర్ణముచేయుట, పొడిగొట్టుట 5. పొడి, చూర్ణము

విలయము సం వి అ పుం 1 ద్రవమగుట, ద్రవీభావము. 2 నాశము, అణఁగిపోవుట 3 ప్రపంచ నాశము, ప్రలయము

విలవిల వి 1 ప్రాణము విడుచుటయందగు సను కరణము.

ద్వి సిరివరు జయ శీఘ్ర సేఁ బ్రాలన గ, వరుస ధ మౌక్తిక వ్రాతము రాల, విలవిలఁ బ్రాణము ల్విడువంగ ధరము, సల వజ్రగతి ముష్టిహతి మగ్గుఁజేసి, దాని దంతంబు పంతంబున మాడ్చి, పూని శా నాహాస్తివుని ముక్తికనిచె (అ మ క. 3 148. పొ 8 పం)

2 తన్నుకొనుటయందగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి విలవిలఁదన్నుక విడిచెఁ బ్రాణములు. ద్వి సం 4 (శ ర.)

3 విహ్వలత. (చూ విలవిలపోవు)

జ : విలవిలఁబడు, విలవిలపోవు.

విలవిలఁబడు అ. క్రి (విలవిలన్+పడు) మ్లానమగు, వాడిపోవు.

క తెలతెలవాఱఁగవచ్చెను, వెలవెలఁ బాఱె నెలదొవలు విలవిలఁబడియెఁ, బలపలవయ్యెం జుక్కలు... (సారంగ. 3 197.)

విలవిలపోవు అ క్రి (విలవిల+పోవు) విహ్వలతఁ జెందు, అవశమగు.

ఉదా చేతులు కాళ్లు విలవిలపోవుచున్నవి.

విలసత్ సం శ త్రి (సమాస పూర్వావయవముగానే ప్రయోగము) 1 ప్రకాశించుచున్న 2 తళుకు మనుచున్న 3 తరంగములవలె చలించుచున్న, 4 విలాసముగల, క్రీడాశీలమైన, ఆటలం దిష్టము గల.

విలసనము సం వి అ న 1 తళుక్కన మెఱయుట 2 ఆటలాడుట.

విలసించు సం అ క్రి ప్రకాశించు

సీ నందనవనవాసనల సొంపు విలసింప వలసంపుఁ జలిగాడ్పు లనుసరింప కకు 3 38

విలసితము సం విశే. (అ ఆ అ) 1, ప్రకాశించునది, తళుక్కుమని మెఱయునది. 2 కనఁబడునది, స్పష్టమైనది 3 ఆటలాడునది, క్రీడాశీలమైనది.

వి. అ. న 1 తళుక్కుమని ప్రకాశించుట, తళుక్కు మనుట. 2. తళుక్కుమనెడి మెఱపు, ప్రకాశము. 3 స్పష్టముగాఁ గనఁబడుట, స్పష్టపడుట 4 ఆట, క్రీడ, శృంగారచేష్ట 5 చేష్ట, అభినయము 6 ఫలితము, పర్యవసానము,

విలసిల్లు(లు) అ క్రి 1 ప్రకాశించు.

ఉ శ్రీతరుణీ ముఖోజ్జ్వలశశిద్యుతియున్ బృథు కౌస్తుభార్కభా,ల తపదీప్తియు స్నిఖభుజాంతఁ మ్యనభస్థలిన్ బం,స్ఫీతవిచిత్ర భాతి విల సిల్లఁగ నొప్పుఁ మాధవుఁడు మార్కం 1 1

మ వసుధాచక్ర మవక్రమై విలసితెన్ వార్ధుల్ చెలంగెన్ కృ శకుం 3 86.

2. సంతోషము

ద్వి వేఁటాడఁ జయ్యన విచ్చేయుమనిన, మాటకు విలసిల్లి మనుజవల్లభుఁడు, వానికిఁ దవకట్టు వర్గంబు నిచ్చి . నవనాథ. 1, 47 పొ. 28 పం.

విలాతి వి దేశము.

చ.. వెలలేని సొమ్ములన్, వెనఁ గడుఁగూర్మి తోడఁ జదివించిన పిమ్మట గారవంబుతోఁ, బసుపున కిచ్చెనంత వృషపర్వుఁడు కొన్ని విలాతు లింతికిన్ యయా 4 122

చ . వసుమంతుఁడు నాఁ బ్రసిద్ధిగాం,చిన యొక సెట్టియుండు నలసెట్టెన మూఁడువిలాతి కేఁగుచున్, తన ధనరాసిపై నిడిన దాల్చి ... వేం పంచ 1. 479

సీ. సౌవర్ణ కలశముల్ సవరించిన విలాతి సకలాతి వశౌదాల సామజములు రంగా 1 156.

విలాపము సం వి అ పుం పరిదేవనము, ఏడ్పు

విలాపించు సం. అ. క్రి దుఃఖించు

సీ అని విలాపింప మారార్చి యేఁటికిఁ గ్రేపుఁ బాసి గోడ్డొఱలెడు పగిది నడలెదు... జై. భా 6. 285

విలాసకాననము సం వి. అ పుం శృంగారవనము, లీలోద్యానము

విలాసనము సం వి అ న. 1 ఆట, క్రీడ, వినోదము. 2 శృంగారచేష్ట, సయ్యాట, సరసము

విలాసమందిరము సం వి అ న. లీలాగృహము, ఆనందమందిరము, విలాసముల కేర్పడిన యిల్లు.

విలాసము సం వి అ. పుం 1. క్రీడ, ఆట, వినోదము 2 స్త్రీల శృంగారచేష్టావిశేషము, స్త్రీల యంగవిక్షేపాదులందలి తాత్కాలిక విశేషము 3 వగలాడితనము, వలపించుట 4 స్త్రీలసాత్త్విక భావవిశేషము 5 చక్కదనము, సౌందర్యము 6 తళుక్కుమని మెఱయుట

విలాసి సం. విశ (న్ సి న్) 1 క్రీడాశీలుఁడు, ఆటలాడెడివాఁడు, శృంగార చేష్టలు గలవాఁడు, వలపించువాఁడు

వి న్ పుం 1 విషయసుఖమును గోరుమనుష్యుఁడు. 2 అగ్ని 3 చంద్రుఁడు 4 పాము. 5 కృష్ణుఁడు 6 శివుఁడు 7 కామదేవుఁడు, మన్మథుఁడు.

విలాసించే సం అ క్రి క్రీడించు

సీ. మనసు రింగులువార మణితక్వణంబునఁ దెంత నల్లన విలాసించె శౌరి పి శకుం. 3 218

విలాసిక సం వి. అ. స్త్రీ శృంగార రసబహుళమై యేకాంకమయిన నాటికాభేదము

విలాసిని సం వి ఈ స్త్రీ శృంగారచేష్ట లెక్కువగల స్త్రీ; స్త్రీ. 2 వేశ్య

విలిఖనము సం. వి అ న 1 గోఁకుట, గీఱుట 2. వ్రాయుట

విలిఖించే సం. వ క్రి వ్రాయు

మ. కళలం దేఱు మెఱుంగుఁ జెక్కులపయిన్ గస్తూరికాపత్రముల్, విలిఖింపన్. చంద్రా. 6 124.

విలిప్తము. సం విశ (అ ఆ అ) 1 పూయఁబడినది, రుద్దఁబడినది 2 మలినముగాఁ జేయఁబడినది, కళంకితము, అపవిత్రితము.

విలియవేయు న క్రి 1. నరిచూచు (శ ర) 2. పూఁటకాపుగా వేఁపుఱుచు (వాచ.)

విలీనము సం విశ. (అ ఆ అ) 1 అణఁగియున్నది, అంతర్భావమైనది. 2. అంటియున్నది, ఆశ్రయించియున్నది. 3. కరఁగినది, ద్రవరూపము నొందినది. 4. నశించినది, చచ్చినది

విలు=విల్లు వి. ఔ. ధనుస్సు.

క. ... విలు ఖిలుగనేసి యతనిం, దొలఁగంగాఁ జేసె నరుఁడు దోర్బలలీలన్ భార. విరా 5. 74.

... విలునమ్ము నంకుఁజర్రము, బలకయుఁ గాపే యకంబుఁ బాశముగదయున్, గల యెనిమిది చేతుల దాఁపల వలపలఁ దాల్చి శౌరి బాణుని యనికై ఉ హరి. 6 25

శా ఏ వేళన్ సీతయు లక్ష్మణుండుఁ దను సేవింపంగ నిల్పాని చెల్వొలీలన్ దగు రామమూర్తి రఘునాథాధీశ్వరుం బ్రోవుతన్ విజ. వి 1 1

జ విలుకాఁడు, విలుదాలుపు, విలుమంది, విలువిద్దె, విలువిద్య.

విలుంచనము సం వి అ న తీల్చుట, ఛేదించుట, పెరుకుట 2 (తోలు) ఒలుచుట.

విలుంఠనము సం వి అ న 2. దోఁచుట, కొల్లపెట్టుట. 2 భూమిపై దొర్లుట, పొరలుట.

విలుంపకుఁడు సం వి అ పుం. దొంగ, తస్కరుఁడు, దోచుకొనెడివాఁడు.

విలుకా(ల్కా)ఁడు విశ. (విలు + కాఁడు) ధానుష్కుఁడు, విల్లుపూనినవాఁడు

సీ అతిరథోత్తముఁడు ద్రోణాచార్యుఁ డందలి యుందలి విలుకాండ్రకెల్ల గురుఁడు భార. ఉద్యో 4 229

క అసమశరుఁ డించు విల్లును, కుసుమశరమ్ములను విడిచి కొమ్మలభ్రూనే, త్రసమృద్ధిచేతఁ దత్పురిఁ, బనగలవిలుకాఁ డవంగ బరగుచు నుండున్ విక్ర 1 81

గీ అలరు విల్కానితల్లికిఁ బ్రార్థితార్థఁకలవల్లికి మ్రొక్కఁగఁ గంటిమంటి. కాశీ. 3 41

ద్వి విలుకాండ్రురిద్దరు వివిధశస్త్రాస్త్ర. కలితులై యట వంపకడ నున్నవారు. రం రా. కిష్కిం 168 పా. 27. పం

(చి ని. పా. విలుపూని యిద్దరు, ముద్రి పా)

విలుచే(ల్చు) న క్రి 1. కొను

గీ జీవహింస యొన్నండును జేయ నవఘ, జెరులు సంపితెచ్చిన మాంస మొవర విలిచి, తగినవెల కమ్మి బ్రదుకుదుఁ దద్ధనమున .. భార అర 5 33

సీ. ... ఎక్కుడు సొమ్ముకలవాఁడ నెంత యర్థంబైన నిచ్చి నిన్ను, విలిచెదఁ జెప్పుమా వెల యన్న...మార్కం 1 226

చ.. ధూర్జటిన్, విలిచినవాఁడు భక్తిమయ విత్త మునన్ ధరనేకవీరుఁడై నిలిచినవాఁడు శౌర్య మున నీజనకుఁడు. ఉ హరి 5 89

చ...క్రొవ్విరి మల్లెపూవుసెత్తులు దశనాధరద్యు తులఁదోఁచివఁ బైకొనరిమిగా విటుల్, విలువగ వారి చిత్తములు విల్తురు తత్పురిఁ బువ్వులావి కల్. పి శకుం 1 83.

2. అమ్ము, విక్రయించు.

క కొలిచితిమో పెఱవేల్పుల, నిలిచితిమో శూల ధరుని నిందించువెడన్, దలఁచితిమో దుర్వ్రత్తులు, విలిచితిమో వేదమంత్ర విద్యావిభవుల్. తెన్న 5. 406

గీ. విలుల విలుతుల పుష్పలావికలు వీఁట వసు. 1. 109.

గీ. పొందుగావిపొందు పొసఁగ జెక్కువయేల, యేకతమున నెవ్వఁడేని యొరుల,ధనము కాని దాని దాను విల్చుటయది, మెచ్చుగాదు వాఁడు ముచ్చుగాని విజ్ఞా ప్రా 24.

గీ. అలరు బోంతులఁ జెలఁగించి యఖలకమున, పాళి తమదండకై యానవడఁగఁ జేసి, విరులు విల్తురు కుసుమలావికలు వీఁట .. చంద్రి. 1 105

3. పిలుచు, ఆహ్వానించు

గీ. వెలయు విలిచె ననంగఁ బిలిచెననుట ఆం భా 3 184

జ విలువ, విలువకత్తె, విలువకాఁడు, విలువ జవ రాలు, విల్చికోలు

విలుదాలుపు(ల్పు) విజ. (విలు+తాలుపు) ధనుర్ధ రుఁడు.

క. విలుదాలుపుఁ బ్రోడలు తొవ, చెలిజంట కొలం పురాచసింగపుఁగొదమల్, నిలిచిరటఁ బుదమి పుట్టగు, నెలఁతుకయం దాముఁదపసి నెలవున నంతన్ రామా. 5. 23.

(శ. ర. పా. విలుదాల్పు, ముద్రి. పా.)

గీ. తరలివచ్చిన నవ్విలుదాల్పుగడిమి, నెదురుకాని వెక్కునెఱదూపు లేసి యెల్ల, నల్లద్రావుడు మూఁకలఁ ద్రెళ్ళఁజేసి, యగ్గరానులపై ని లిట్టార్చుకొనుచు. అచ్చ. రా. అర 12

విలుప్తము నం విజ (అ. ఆ అ.) 1 లోపించినది, తక్కువపడినది 2. విఱువఁబడినది, చీల్పఁబడినది

3. బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనఁబడినది. 4 కొల్ల గొట్టఁబడినది, దోచుకొనఁబడినది. 5 వశింపఁజేయఁ బడినది, ధ్వంసము చేయఁబడినది 6 అంగవిహీ నము గావింపఁబడినది, వికలాంగము గావింపఁబడి నది

విలుమంది వి (విలు+మంది) విల్లులు ధరించిన జన సమూహము, విలుకాండ్రు

ఆ. వలసబెదర నృపతి కలఁగక ప్రజ వగ, లార్పఁ బనిచి కనుమలందునిలువ, వేలువేలయేర్చి విలు మందిఁ బనిచితా, దుడుకుపెంచె మలుకవాదము వెదలి. ఆము 3 27.

విలులితము నం విజ (అ ఆ అ.) 1. చలిపచేయఁ బడినది 2 చలింపజేయబడినది. 3 తల్లిబల్లుచేయఁ బడినది, తాఱుమాఱుచేయఁబడినది. 4. చంచల మైనది, స్థిరతలేనిది, నిలుకడలేనిది

విలువ (ల్వ) వి. (√ విలుచు) 1. వెల, క్రయము, ఖరీదు, మూల్యము.

ఆ కర్షకునకు నేలకాల మెఱుంగుట, జట్టివానికేది సంభవించె, నందు విలువ మొదలవగు లాభ మును నెడ, వ్యయముగల్గుటయు శివప్రద ములు భార అను 5 35.

కం దేవార్చనానిమిత్తము, దా వేలోతతోఁట వేయఁదలఁచి యతం డా,తాపు గృహస్థుల చేతన్, వేవిలి సుక్షేత్రభూమి విలువకుఁ గొని యెన్. వైజ 1 83.

వ. .. మలయంబునంగల చలువకు విలువ యెయ్యది... మను. 1. 72.

సీ ఈ చంద్రబింబాస్య నీ భూసురేంద్రున కీవు మొదల విక్రయించువేళ, వీవిల్వలోని వాఁ డీనందనుఁడు గాఁడు వేఱె పుత్రునికిని విలువ వలయు. (హరిశ్చ. 4. 136.)

విల్వసేయు = కొను

మ తళ్కోకిల, ఆజగత్పతిచిత్త గేహమునందుఁగాఁ పురముండఁగా, బూజసేయక యొండు వేల్పులఁ బూనికొల్వఁగఁబోవుటల్, రాజసంబునఁ జేతి కౌస్తుభరత్న మొల్లక చేలకై,గాజుఁ బూసలు విల్వసేయఁగఁ గాంతునెసెదరే మనన్, వాసిష్ఠ. 4 18.

2 ప్రాముఖ్యము

గీ.. గౌరి తనచారు సౌభాగ్య గౌరవంబు, విలువ పోయిన చెలువున విన్నవయ్యె హరి 3. 83

విలువకత్తె వి (విలువ+కత్తె) 1 వెలయాలు, వెలవెలఁది, వ్యస్త్రీ

చ .. మాఱ్మగల గ్గెలు తగ్గలుజేసి ప్రోలునన్, గలసి చరింతు విలువకత్తెలు మారుని కత్తులో యనన్ ప్రబంధ 17

2. వెలయిచ్చి వస్తువుఁగొను స్త్రీ

(చూ విలువకాఁడు)

విలువ(ల్వ)కాఁడు విణ (విలువ+కాఁడు) వెలయిచ్చి వస్తువును కొనువాఁడు, క్రేత.

ఉ ఎత్తుల యొప్పుకంటె నరమెత్తుట యొప్పగఁ జొక్కి విల్వకా, ఓ తడఁబువ్వముల్ కొనర కూరకయున్కికి నల్ల నవ్వుచున్ విక్ర. 1 83.

విలువజవరాలు వి జౌ (విలువ+జవరాలు) వెలవెలఁది, వేశ్య.

గీ. తొలుత రతిదేల్చి వాగదత్తుండు తనదు, విలువ జవరాలికూటమి గలఁచి తలఁచి ... ప్రబంధ 720

విలువిద్దె వి. (విలు+విద్దె.) ధనుర్విద్య

చ కరితురగాధిరోహముల గద్దఱులై విలువిద్దెలందు నేర్పరులయి చాతురంగరణరంగ సమర్థులునై రి ధారుణిన్ చంపూ రా. 2 53

విలువిద్య మి వి (విలు+విద్య.) ధనుర్విద్య.

క విలువిద్యఁ గఱచుచుండిరి, బలయుతులు కుమారకులు ... (భార. ఆది 5 181.)

సీ. జమదగ్నిసుతకృపాశ్రయమునఁ బడసిన విలువిద్య కలరూపు వెలయఁజేయ భార విరా 4. 205

విలూనము సం విణ (అ అ అ) ఖండింపఁబడినది, నఱకఁబడినది

విలేఖనము సం వి అ. న 1. గోఁకుట, గీఱుట, వ్రాయుట 2 త్రవ్వుట. 3 నిర్మూలముచేయుట, వేళ్ళతోఁగూడఁ బీకివైచుట. 4 విడఁదీయుట.

విలేపనము సం వి అ. న. 1. పూయుట, అలఁదుట. 2. సువాసనపరిమళద్రవ్యము (చందనాది.)

విలేపని సం వి ఈ స్త్రీ పరిమళ ద్రవ్యములనువాసనగల స్త్రీ 2 సువేష, మంచిదుస్తులు ధరించిన స్త్రీ 3. యవాగువు, గంజి, జావ

విలేపము సం వి అ పుం 1. పైనిబూసికొనెడి పదార్థము (చందనాదికము) 2 సున్నపుగచ్చు 3 సున్నము 4 పూయుట, సున్నముచేయుట, గచ్చుచేయుట

విలేపి సం వి ఈ స్త్రీ యవాగువు గంజి, జావ.

విలేపిక సం. వి ఆ స్త్రీ = విలేపి.

విలేప్యము సం వి అ. పుం = విలేపి

విణ (అ అ అ) పైనిబూసికొనఁదగినది. (చందనాదికము)

విలోకనము సం. వి అ న 1 చూచుట, కనుఁగొనుట. 2 చూపు

విలోకించు సం స. క్రి వీక్షించు

వ ... సూత్రంబున మణిగణంబులంబోలె నున్న శూన్యలోకంబులు విలోకించి ... వరాహ 2 159

ద్వి భానుకోటిప్రభఁ బ్రత్యక్షమయ్యె, నైనవిలోకించి ద్వి. పరమ 3. 163 పా

విలోకితము సం విణ (అ అ అ) 1 చూడఁబడినది. 2 పరీక్షింపఁబడినది, పరిశీలింపఁబడినది

వి అ న. చూపు, దృష్టి

విలోచనము సం. వి అ న నేత్రము, కన్ను

విలోడనము సం వి అ. న 1. మథించుట, త్రచ్చుట, ఇటువటుఁ గదుపుట

విలోడితము సం విణ (అ అ అ) 1. మథింపఁబడినది 2 ఇటునటు కదల్పఁబడినది. 3. నేలపై దొర్లింపఁబడినది

వి అ న. చేల్ల, తక్రము.

విలోపనము సం వి. అ న. 1 లోపింపఁజేయుట తక్కువపఱచుట 2. ఛేదించుట, నఱకుట. 3. తీసికొనిపోవుట 4. నశింపఁజేయుట, నాశము.

విలోపము సం వి అ పుం 1. తీసికొనిపోవుట. 2 బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనుట. 3. దోఁచుకొనుట, కొల్లగొట్టుట 4 అదర్శనము, కనఁబడకుండుట, అంతర్ధానమగుట, నాశము.

విలోభనము నం. వి. అ. న. ఆశచూపి యాకర్షించుట, ఆశగొలుపుట 2. దుర్మార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టుట, మంచిత్రోవనుండి తప్పించుట 3. ముఖస్తుతి, ఇచ్ఛకము.

విలోభము నం. వి. అ. పుం. 1. ఆశగొలిపి యాకర్షించుట, మోసగించుట 2 మరులుగొలుపుట, దుర్మార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టుట

విలోమజాతుఁడు నం. విశే. (అ. అ. అ.) = విలోమజుఁడు

విలోమజిహ్వము నం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు

విలోమజుఁడు నం. విశే. (అ. అ. అ.) (విపరీత క్రమమునఁ బుట్టినవాఁడు.) తండ్రికంటె నుత్తమజాతి గల తల్లికిఁ బుట్టినవాఁడు (వ్యతి. అనులోమజుఁడు)

ఇట్లే విలోమవర్ణుఁడు, విలోమోత్పన్నుఁడు.

విలోమము నం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. విరుద్ధము, విపరీతము, తలక్రిందైనది 2 విరుద్ధ క్రమమునఁ బుట్టినది 3 వెనుకఁబడినది, హీనస్థితిలోనున్నది.

వి. అ. పుం. 1. విరుద్ధక్రమము 2. కుక్క. 3 పాము.

న. నీరుతోడెడి యంత్రము

విలోమి నం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరిచెట్టు,

విలోముఁడు నం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

విలోలనము నం. వి. అ. న. 1 కదుపుట, ఆడించుట 2. శుద్ధముగాఁ జేయుట, కలియఁబెట్టుట

విలోలము నం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చంచలము, కదలునది. 2 విడిపోయినది, విరియఁబోసికొనఁబడినది (జుట్టు.) 3 మిక్కిలి తృష్ణగలది

విలోహిత నం. వి. అ. స్త్రీ. అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి

విలోహితము నం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ధూమ్రవర్ణము గలది, ఎఱుపును నలుపును గలసినది. 2. ఎఱ్ఱనిది, రక్తవర్ణముగలది.

విలోహితుఁడు నం. వి. అ. పుం. రుద్రుఁడు

విల్పికోలు వి. (√ విలుచే) వెలయిచ్చికొనుట.

ఉ. ... ఇది పథ్యము మమ్మొక నక్కనిచ్చి, సింహమ్ముల విల్చికోలుఁగొనె యమ్మకచెవారలు కౌరవేశ్వరా. భార. సభా 2. 181

విల్లు = విలు వి. ఔ. ధనువు, ధనుస్సు.

బ. విండులు, విల్లులు, విండ్లు,

ఉ. వేరొకవిల్లు పుచ్చుకొని విండులు రెండును ద్రుంచి మేనులం దూఁటఁగనేసె. భార. ద్రోణ. 3 83.

గీ. అర్జునుఁ దొంటిభార్గవుఁడు వింట,నిట్టిఁడే యని పొగడంగ నెల్లజనులు భార. ఆది. 5 230

సీ. జగములొక్కుమ్మడి సాధింపనెత్తిన రతిమన్మథుల విండ్లు రమణి బొమలు. నైష. 2 15

దీని భేదములు తడవిల్లు, వెదురువిల్లు, నెలసువిల్లు మొ

గీ. విల్లుపట్టిన నెలపదినాళ్ళలోన, వీఁకగలిగిన తడవిల్లు వెదురువిల్లు, నెలసువిల్లును మొదలైన చేగవిండ్లు, చులుకగాఁదీసి శబరేంద్రసూనుఁ డేయు కాళ. 3 35

జ. వింటికోల, వింటిజోడు, వింటిపట్టు, వింటిపెట్టు, వింటిబద్ద, వింటిసాని, వింటివాఁడు, విండ్లమ్ములాట, విండ్లవాడు

విళగు వి. ఒక స్వరస్థాయి.

ద్వి. శిక్షాయి పోయలును రక్షిలవిళగు, చౌక్షాయి యాదిగా సొగయుతాయములు బస. పు. 3 71. పొ. 15 పం.

వివంచిషు(డు)వు నం. విశే. (ఉ) వంచనచేయ నిచ్ఛగలవాఁడు, మోసపుచ్చఁ దలఁచినవాఁడు, మోసగాఁడు

వివక్ష నం. వి. అ. స్త్రీ. 1 చెప్పనిచ్ఛ, చెప్పఁదలయునట్టి తలంపు. 2 ఇచ్ఛ, కోరిక, 3 అర్థము, అభిధేయము 4 ఉద్దేశము, తలంపు.

వివక్షించు నం. స. క్రి. చెప్ప నిచ్ఛించు

మ. చలితాఘంబగు వేదభూజమునకున్ శాఖోపశాఖాచయంబులు పెక్కుల్ గల వన్నియుం బ్రకటితంబుల్ గా వివక్షింపనా, జలజాతాసనుఁడైన నోపఁడు వి. పు. 4 67.

వివక్షితము నం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 చెప్పనుద్దేశింపఁబడినది, తలఁపఁబడినది. 3. ఇచ్ఛగింపఁబడినది, కోరఁబడినది. 4. ఇష్టమైనది, ప్రియమైనది

వి. అ. న. 1. ఉద్దేశము. అర్థము. అభిధేయము.

వివక్షు(డు)వు నం. విశే. (ఉ) పలుకనిచ్ఛగలవాఁడు, పలుకసిద్ధముగా నున్నవాఁడు.

వివత్స సం వి ఆ స్త్రీ దూడలేని యావు

వివదించే సం అ క్రి వాదముచేయు.

సీ వేదాంతమది వార్థి వినఁదగుఁ దెల్పెద పూర్వ పక్షగ్రాహ పుంజయుతము, సిద్ధాంత ఝషము లచే స కులంబగు నజ్ఞానభీరువుల గు మునిఁగి, చిత్తశుద్ధియలేక చెడి రియి పుచు వివది తు రెవ్వడు వివేక మెడలి,... సేతు . 7 పొ.

వివధము సం వి అ పుం 1. కావడి 2 మార్గము, దారి 3 బరువు, భా ము 4 ప్రాంతధాన్యము, నిలువధాన్యము 5 పాత్రము (కుండ మొ)

వివధికుఁడు సం వి అ పుం 1 బరువు మోయు వాఁడు, కావడివాఁడు. 2 కావడితో సరుకులు తీసికొనిపోయి యమ్ముకొనువాఁడు

వివరకట్టు అ క్రి (√ వివరము) స్పష్టపడు

గీ గజ్జియలమ్రోత గలగలగల యట చు, వివర కట్టుక రయమున వినికిఁ జేయ, విరుల తేరు విశా నముం దరికి నరిగి, స్థాయిగావించి యంతట హాయిమించి మల్లువు. 4 65.

వివరణము సం వి అ న. ప్రకటించుట, బైలుపఱు చుట 2. కప్పు లేకుండఁ జేయుట 3. వివరించుట, స్పష్టముగాఁ దెలుపుట, వ్యాఖ్యానము 4 వ్యాఖ్యా నమునకు వ్యాఖ్యయగు గ్రంథము 5 వర్ణించుట, వర్ణన 6 వాక్యము.

వివరనాళిక సం వి ఆ. స్త్రీ మురళి, పిల్లనగ్రోవి

వివరపుట్టు అ క్రి (వివరము+పుట్టు.) విశదమగు, స్పష్టమగు.

క. నావిని రక్తాతుఁడు చిరజీవిం బరికించి చ చ్చ చేసెడు పని యే, మీ వివరపుట్టఁ జెపుమా, నీ వమటయు నాతఁ డాతనికి నిట్లనియెన్ వేం. పంచ 3. 295.

గీ వివరపుట్టంగ నాను పూర్వియనుగాఁగఁ, దనె లింగింపు మన .. (విప్ర 5. 46)

వివరము వికృ (సం వివరణమ్) విస్పష్టత

ద్వి. రవళిసేయుకి పదరక యొక్కరొకరె, వివ రమ్ముగా మాకు వివరింపుఁ డనిన ద్వి పరమ. 4 335 పొ.

జ . వివరకట్టు, వివరపుట్టు, వివరి వివరించు.

వివరము సం వి. అ. న 1 రంధ్రము. 2. సందు, మధ్యనుండెడి యవకాశము, ఖిట 3 నిర్జనప్రదే శము 4 దోషము, లోపము. 5 గాయము 6 గణిత) తొమ్మిది సంఖ్య

పుం విస్తృతి, విరివి.

వివరి వికృ (√ వివరము) విచారణశక్తికల వాఁడు, వివేకి.

క వివరికి వివరించిన కృతి, చవిహాలన్ బ చక్కెర చవిగూర్చును నా, యవివేకికి వినుపి చిన కవిత వంద చింతపండు గలుపుట మహిమ్న ద్వా. 1 18

వివరించే (√ వివరము) 1. వర్ణించు, స్పష్ట పఱుచు.

వ వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న నారాయణాభి ధానంబులు గలిగి విలసిల్లు నా మూర్తుల విధంబు వివరించెద మార్కం. 1. 111.

2 విచారణచేయు, ఆలోచించు.

ఉ తల్లివంక సైదుతఁములు విచారించి, తండ్రి వంశ వేదుతరము లరసి, వారివారి గోత్ర వంశసంకరము గానియక యతివఁ జెండ్లి యయిన మేలు వి. పు 4 184.

శా. ఆబాధల్ పడలేక ఘోరమణి శోకాక్రాంతయై మూర్ధవీ, ధీబద్ధారుణపాణి పద్మములతో దేవా జగం బెల్లను, దాబుద్ధిన్ వివరి పు వీ సుతులచేఁ గాతెంచుమీ యంచు భాషా బద్ధుండగు బ్రహ్మ దేవుఁ గని విజ్ఞాపించె ఘోషించుచున్. కాశ. 2 31.

క. వివరింప నాడము లేదిఁక, మవిదను పోబనుపు జలక మొనరింపంగా, అవరాంధ్రఁ బనుపు మను పుతుఁ, బువుబోఁడియు నలరి తగిన పొలఁతులఁ బనిచెన్. యయా 4. 85.

(ఇట నాలస్యముచేయు, అవి శ. ర)

3. చెప్పు, వర్ణించు.

ద్వి. వివరమ్ముగా మాకు వివరింపుఁ డనిన ...ద్వి. పరమ. 4. 335. పొ.

వివర్జనము సం వి అ న. విడిచిపెట్టుట, త్యజించుట, బహిష్కరించుట.

వివర్జించే సం. న. క్రి. విడుచే.

క. మమకారంబు నహంకారము సంసారాను
బంధరజ్జువులని చి,త్తముల వివర్జింతురు వం,
యము శివు నడుపుమా తదాచారంబున్
భోజరా. 6. 30

వివర్జితము సం విణ. (అ అ అ) 1. విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది. 2. తప్పింపఁబడినది. 3. (తఱచు సమాసాంతమున) శూన్యమైనది, విరహితమైనది 4. ఈయఁబడినది.

వివర్ణము సం. విణ 1. కాంతిలేనిది, పాలిపోయినది, తెల్లఁబడినది. 2. రంగుమాసినది. 3 నీచము; అధమము. 4 బుద్ధిహీనము, మూఢము, తెలివి లేనిది 5. అక్షరముల నెఱుంగనిది, చదువురానిది.

వివర్ణుఁడు సం వి అ పుం 1 వర్ణబాహ్యుఁడు, వెలివేయఁబడినవాఁడు 2. నీచజాతివాఁడు, 3 నిందితవృత్తి నవలంబించిన మనుష్యుఁడు

వివర్తనము సం. వి అ న 1 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట. 2. ఇటునటుదొర్లుట. 3. వెనకకుఁ దిరుగుట, 4. క్రిందికి దొర్లుట, దిగుట. 5. ఉండుట, నివసించుట. 6. భక్తిపూర్వకమైన నమస్కారము. 7. వివిధ స్థితులను గడుపుట, నానావస్థలు చెందుట. 8. మాఱినస్థితి, అవస్థాంతరము.

వివర్తము సం. వి అ పుం. 1 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట, చుట్టివచ్చుట 2 ఇటునటుదొర్లుట, పొరలుట 3. వెనుకకుఁదిరుగుట, మరలుట. 4 నృత్యము. 5. మారుపు, రూపాంతరప్రాప్తి, మాఱినస్థితి. 6. (వేదాంత) కనఁబడురూపము, అయథార్థరూపము, అవిద్యవలనఁ గలిగిన యసత్యరూపము. 7. రాశి, సమూహము, సంఘము, గుంపు

వివర్తవాదము సం వి అ. పుం జగత్తు (దృశ్య ప్రపంచము)మిథ్యయనియు బ్రహ్మము మాత్రమే సత్యమనియు దెలుపు వేదాంత సిద్ధాంతము.

వివర్తితము సం విణ (అ. అ. అ.) 1. గుండ్రముగాఁ ద్రిప్పఁబడినది 2. ఇటునటు త్రిప్పఁబడినది. 3. ఖండింపఁబడినది, తునియలుగాఁ జేయఁబడినది. 4. విప్పఁబడినది. 5 వంకరగాఁ జేయఁబడినది, వంపఁబడినది

వివర్ధనము సం వి అ. న 1 పెరుఁగుదల, వృద్ధి నొందుట. 2. పెంపు, ఆధిక్యము, అభివృద్ధి, గొప్పతనము 3. అధికమగుట 4 ఖండించుట, నఱుకుట, విభజించుట.

వివర్ధించు సం న. క్రి విశేషముగా వర్ధిల్లఁజేయు
క ఈ కులము వివర్ధింపఁగ, నా కభిమతము ...
శార ఆది 5, 8

వివర్ధితము సం విణ. (అ అ అ) 1 పెంపఁబడినది 2 అభివృద్ధి నొందింపఁబడినది 3 సంతోషపడినది, సంతోషపఱుపఁబడినది 4 ఖండింపఁబడినది, నఱకఁబడినది, విభజింపఁబడినది

వివశుఁడు సం విణ (అ అ అ) 1. (ఇతరుల) వశమునలేనివాఁడు, స్వతంత్రుఁడు 2 వశము తప్పినవాఁడు, పరాధీనుఁడు, అస్వతంత్రుఁడు 3 ఒడలెఱుఁగనివాఁడు, స్మృతితప్పినవాఁడు 4 చనిపోయినవాఁడు, మృతుఁడు

వివసనుఁడు సం విణ (అ. అ అ) దిగంబరుఁడు, దిసమొలవాఁడు
వి అ పుం జైనసన్యాసి

వివస్వంతము సం. వి. త్. పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడుచెట్టు

వివస్వంతుఁడు సం. వి. త్. పుం 1. సూర్యుఁడు. 2. అనూరుఁడు, సూర్యసారథి 3 దేవత, వేల్పు

వివహము సం వి. అ. పుం 1 అగ్నిదేవుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి 2 వివాహము
క అనాగనచివధీమణి ... పోతమాంబ వివహం బయ్యెన్ పి శకుం. 1. 40

వివాకుఁడు సం వి అ. పుం విచారణచేయువాఁడు, ప్రాడ్వివాకుఁడు, న్యాయాధికారి

వివాదము సం. వి. అ. పుం. 1. కలహము, జగడము 2. వాదము, సయుక్తికముగ నొక యంశమును గూర్చి చర్చించుట 3 ఋణము, దాయము మున్నగువానిఁగూర్చి సంభవించిన తగవు, అభియోగము వ్యాజ్యము 4 వైరుధ్యము, విరుద్ధమగుట. 5 ఆజ్ఞ, శాసనము 6 అఱచుట, బిగ్గఱగా ధ్వనిచేయుట.

వివాదార్థి సం. వి న్ పుం. వ్యాజ్యమునకు సంబంధించినవాఁడు, వివాదము కోరువాఁడు. 2 వాది, వ్యాజ్యము తెచ్చినవాఁడు.

వివాది సం. విణ. (న్. వి న్) 1 వాదించువాఁడు, కలహించుచున్నవాఁడు. 2. వ్యాజ్యము తెచ్చినవాఁడు.

వి న్ పుం వాక్యమునకు సంబంధించిన పురుషుఁడు, వివాదమున నొక పక్షమువాఁడు

వివారము సం. వి. అ పుం 1 తెఱచుట, విప్పుట. 2. అచ్చులను, ఊష్మములను స్పష్టముగా నుచ్చరించునపుడు నోరు తెఱచుట. (అభ్యంతర ప్రయత్నములలో నొకటి.)

వివాసనము సం వి అ న 1 దేశాంతరవాసము. 2 దేశాంతరమునకుఁ బంపుట, దేశభ్రష్టత నొందించుట

వివాసము సం. వి. అ పుం దేశభ్రష్టత, దేశాంతరవాసము.

వివాసితుఁడు సం. విణ (అ. ఆ అ.) దేశాంతరము పంపఁబడినవాఁడు, దేశభ్రష్టుఁడుగా జేయఁబడినవాఁడు.

వివాహమగు మి న క్రి. (వివాహము + అగు) పెండ్లాడు.

వ గ్రభక్తైశికాధీశ్వరతమాభవ వివాహంబై మిమ్ము దర్శింపగలవాఁడను నైష 7. 88

వివాహము సం వి అ పుం పెండ్లి, పరిణయము. (వివాహము ఎనిమిది విధములు బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, అసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము.)

వివాహితుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) పెండ్లాడినవాఁడు.

వివాహ్యుఁడు సం వి అ. పుం 1 అల్లుఁడు, జామాత. 2. వరుఁడు, పెండ్లికొడుకు.

విణ (అ ఆ అ) పెండ్లిచేయఁదగినవాఁడు, పెండ్లి చేయవలసినవాఁడు.

విని(వృ)క్త సం వి. ఆ. స్త్రీ దుర్భగురాలు, దురదృష్టవంతురాలు, భర్తకిష్టములేని స్త్రీ

వివిక్తము సం విణ (అ ఆ అ) విడఁదీయబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 2. నిర్జనము, జనశూన్యము 3. ఒంటి, ఏకాకి. 4 వివేచింపఁబడినది, ప్రత్యక్షముగాఁ దెలిసికొనఁబడినది 5 వివేకము (తెలివి) గలది. 6 పవిత్రమైనది, దోషరహితము 7. గంభీరమైనది, లోఁనైనది (ఆలోచన మొ) 8 ఒక్క విషయముపై మనస్సు నిలుపునది, ఏకాగ్రచిత్తము.

వి అ. న 1. నిర్జనప్రదేశము. 2 ఏకాంతవాసము, ఒంటరిగానుండుట,

వివిగ్నము సం విణ (అ. ఆ. అ.) 1 మిక్కిలి వ్యాకులంపడినది, భయపడినది 2 మిక్కిలి కోపము గలది.

వివిధము సం. విణ. (అ ఆ. అ.) నానాప్రకారము, అనేక విధములుగలది.

వి అ న అభినయ విశేషము, ఒకవిధమైన యభినయము.

వివీతము సం వి. అ పుం. ఆవరణమువేసిన ప్రదేశము, పచ్చికపట్టు.

వివృక్తము సం. విణ (అ అ అ.) విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది

వివృతము సం విణ (అ ఆ అ) 1. ప్రకటింపఁబడినది, బైటఁబెట్టఁబడినది. 2 స్పష్టమైనది, దాఁపరికములేనిది. 3. కప్పులేనిది. 4. తెఱవఁబడినది, మూఁతలేనిది 5 చాటింపఁబడినది. 6 వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది, వివరింపఁబడినది. 7. వ్యాపించినది 8. విరివియైనది, విశాలమైనది 9. ఫలింపనిది, పండనిది (నేల)

వి అ న 1. స్పష్టముగా నుచ్చరించుట, స్ఫుటోచ్చారణము 2. వివార ప్రయత్నము, అభ్యంతర ప్రయత్నములలో నొకటి

వివృతాక్షము సం విణ (అ ఆ. అ.) పెద్ద కన్నులు గలది

వి అ పుం కోడిపుంజు.

వివృతి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. తెఱచిచూపుట, స్పష్టపఱచుట 2. వ్యాప్తి, విస్తరించుట. 3 బైటపెట్టుట, వెలువఱచుట. 4 వివరణము, వ్యాఖ్యానము, టిప్పణము.

వివృత్తము సం విణ (అ ఆ అ) 1 గుండ్రముగాఁ ద్రిప్పఁబడినది. 2. అడ్డముగాఁ దిరుగుచున్నది. 3. ప్రకటింపఁబడినది

వివృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. గుండ్రముగాఁ దిరుగుట, చుట్టుతిరుగుట

వివృద్ధము సం విణ (అ ఆ అ) 1. పెరిగినది 2. హెచ్చైయినది, అధికమైనది. 3. విశాలమైనది, విరివియైనది

వివృద్ధి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. పెంపు, ఆధిక్యము, హెచ్చు 2 అభివృద్ధి, పెరుఁగుదల

వివేకజ్ఞానము సం వి అ న. విచారణ చేసెడిశక్తి.

వివేకజ్ఞుఁడు నం **విశ** (అ ఆ అ) విచారణ చేయు నేర్పుగలవాఁడు, సూక్ష్మబుద్ధిగలవాఁడు

వివేకపదవి నం. వి అ పుం 1 తెలివి, జ్ఞానము. 2 విచారణము, పరిశీలనము 3 రెండువస్తువు లను సూక్ష్మభేదము నెఱింగి వేఱుపరచుట 4 (వేదాంత) ఆత్మానాత్మ భేదమును దెలిసి కొనుట, మిథ్యాప్రపంచము నుండి బ్రహ్మమును భిన్నముగాఁ దెలిసికొనుట 5 యథార్థజ్ఞానము, నిజమైన తెలివి 6 నీటితొట్టి

వివేకి నం. **విశ** (న్. నీ న్) విచారణచేయు వాఁడు.

వి న్. పుం 1 వివేకముగలవాఁడు, న్యాయాధి కారి. 2. జ్ఞాని, ఆత్మజ్ఞాని.

వివేకించు నం స క్రి. విచారణసేయు

క. యఖిలోకజ్ఞానమన్వితయ యఖిజనకృత్యమటు వివేకింపు మెదన్. భార. శాం 1 61.

ద్వి అవఘ నీత త్త్వమే నాత్మలోఁజూచి, నిను వివే కించితి నీవు విష్ణుఁడవు ౬౦ రా బాల 80 పొ. 25. నం.

శా... ఈ విశ్వంబునగల్గు మే లిదియ పో యె డన్ వివేకించినన్ (కళా 2 12)

వివేక్త నం. వి **ఋ** పుం 1 విచారణకర్త, న్యాయాధి కారి 2 జ్ఞాని, వేదాంతి

వివేచన నం వి ఆ. స్త్రీ 1 విచారణ, వివేకము 2. ఆలోచనము, పరిశీలనము 3 నిశ్చయము

వివేచించు నం. అ క్రి వివేచనసేయు, వివేకించు (శ. ర.)

వివోఢ నం వి ఋ పుం వరుఁడు, పెండ్లికొడుకు. 2. అల్లుఁడు.

వివ్వచ్చము వి (నం. బీభత్సః) బీభత్సరసము, నవ రసములలో నొకటి (చి ని, శ ర)

వివ్వచ్చుఁడు వి (బీభత్సః) అర్జునుఁడు

సీ వివ్వచ్చు ప్పుడు వినియెదునది తనవినియట్ల యతిఁజూచి వీఁడు విజయుఁడొక్కొయనుచు... భార ఆది. 8. 185

గీ శంకరుడు గిరాతవేషంబు దాల్చి. యగజ చెంచెతయై తోడవరుగుదేఁ, బాణి నోంకార దివ్యచాపము ధరించి, వచ్చె వివ్వచ్చు వర తపోవనమ్ముకడకు, హరి 7. 41.

ఉ. .నీ,వచ్చుటజేసి ప్రాణములు వచ్చెఁ జుమీయిట నేఁడు మాకు వివ్వచ్చుఁడు పోరులన్ నవతు వచ్చునె నీకసమానమామహా రాజశే 3.222

విశంక నం వి ఆ స్త్రీ 1 భయము. 2 సందే హము

విశంకటము నం. విశ (అ ఆ. ఈ. అ.) 1 విశా లము, విరివియైనది, పెద్దది 2 బలవంతము, బలముగలది, ఘోరము, భయంకరమైనది

విశంకుఁడు నం **విశ** (అ ఆ అ) 1. భయములేని వాఁడు, నిర్భయుఁడు 2 సందేహము లేనివాఁడు

విశదము నం విశ (అ ఆ అ) 1 శుద్ధమైనది కలంకములేనిది 2 స్వచ్ఛమైనది, తెల్లనిది, తెల్ల రంగుగలది 3 ప్రకాశించునది, మనోహరమైనది 4 స్పష్టమైనది, స్ఫుటముగాఁ గనఁబడునది. 5 శాంతము, నిర్విచారమైనది, సంతోషించునది

వి అ పుం తెలుపు, తెల్లఁగు,

విశదీకరించు నం అ క్రి. విశదముగాఁ జేయు

వ. చిత్తశుద్ధివలన వేదాంతజ్ఞానంబు విశదీక రించి... కాశీ 3 2"8

విశయము నం వి. అ పుం 1 సందేహము, సంశ యము, (మీమాంస) అధికరణమునందలి పైదంశ ములలో రెండవది 2 ఆశ్రయము, ఆశ్రయ స్థానము.

విశరఘాతము నం వి అ పుం చంపుట, వధము. (శ. ర.)

విశరము నం వి అ పుం 1. పగులుట, బద్దలగుట, 2. చంపుట, సంహరించుట

విశ. (అ. ఆ. అ) బాణములు లేనిది

విశల్య నం వి ఆ స్త్రీ దంతి, నేపాళము (వృ వి.), గుడూచి, తిప్పతీఁగ (వృ వి), అజమోద, ఓమము. (వృ వి)

విశల్యము నం విశ (అ ఆ అ) 1 కష్టము లేనిది, విచారములేనిది; భద్రముగానున్నది 2 ముండ్లు లేనిది, ములుకులులేనిది

విశల్యకరణి నం వి ఈ స్త్రీ. శరీరమున నాఁటిన ములుకుల నూడఁజేయు ఒక విధమైన ఔషధి

విశసనము నం. వి అ న 1 చంపుట, సంహారము, నశింపఁజేయుట 2 నాశము,చేటు. 3 యుద్ధము.

వి అ పుం 1 వంకరకత్తి 2 ఖడ్గము, పెద్ద కత్తి.

పుం న నరకభేదము, ఒకవిధమగు నరకము

విశసించే నం న క్రి చంపు, విశసనము చెయు

గీ. . పాపపశువుల విశసించి భక్తిచరువు, పాండు రంగాగ్నిలో వేల్పు పాండవునకు, పాండు 5 56

విశస్త నం వి ఋ పుం 1. బలియిచ్చువాఁడు, 2. చండాలుఁడు

విశస్తము నం విణ (అ ఆ అ) 1 నఱకఁబడినది, తునియలు చేయఁబడినది 2. మర్యాదనెఱుఁగనిది, మోశైనది, 3 స్తుతింపఁబడినది, కొనియాడఁబడినది

విశాఖ నం వి. ఆ స్త్రీ ఒకానొక నక్షత్రము, అశ్విని మొదలగు నక్షత్రములలోఁ బదియారవది. 2 గలిజేరు (వృ వి.) 3 శాఁకర (వృ వి).

విశాఖజము నం వి అ పుం. నారింజచెట్టు

విశాఖము నం వి అ పుం వేఁటలో నొక విధమైన స్థితి (ఒడుపు) (ఈ యొడుపులో విలుకాఁడు జానెఁడెడములో నడుగులిడి నిలఁబడవలయును) 2. నూలువడికెడి కదురు

విశాఖుఁడు నం వి అ పుం కార్తికేయుఁడు,కుమారస్వామి 2 యాచకుఁడు, అడుగుకొనువాఁడు. 3 శివుఁడు 4 ఒకానొక వేలుపు, దేవతాభేదము.

విశాతనము నం వి అ న 1 చీల్చుట, భేదించుట 2. విమోచనము, విడుదల 3 సానఁబట్టుట, మిక్కిలి వాఁడిచేయుట

విశాయము నం వి అ పుం కావలివాండ్రు వంతుల ప్రకారము నిద్రించుట

విశారణము నం వి అ న. 1 చీల్చుట, భేదించుట 2 చంపుట, సంహరించుట

విశారదము నం వి అ పుం వకులవృక్షము, పొగడచెట్టు

విశారదుఁడు నం విణ (అ. ఆ అ.) (తఱచుగా సమాసాంతమున) నిపుణుఁడు, నేర్పరి 2. బుద్ధిమంతుఁడు, తెలివికలవాఁడు. 3 ప్రఖ్యాతుఁడు, ప్రసిద్ధిఁ జెందినవాఁడు 4, ధీరుఁడు, ధైర్యశాలి,

విశాల నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఉజ్జయినీనగరము. 2 ఒకానొక నది.

విశాలత నం వి ఆ స్త్రీ 1. విరివి, విస్తృతి, పెద్దదియగుట. 2 ఘనత, గొప్పతనము, శ్రేష్ఠత్వము

విశాలత్వక్కు నం వి చ్ పుం ఏడాకులరఁటి. (వృ వి) (శ గ)

విశాలము నం విణ (అ. ఆ అ) పెద్దది, విరివియైనది, వెడల్పుగలది. 2 సమృద్ధము, నిండియున్నది 3 శ్రేష్ఠమైనది, ఘనమైనది, ప్రసిద్ధమైనది

వి అ పుం 1 ఒకవిధమైన లేడి. 2 పక్షివిశేషము

విశాలాక్షి నం వి ఈ. స్త్రీ కాశీక్షేత్రమున నెలకొనియున్న పార్వతీదేవి యర్చావతారము 2. వేశ్య. ఏ తెలుఁగుకొండి. (వృ. వి.)

విశాలాక్షుఁడు నం విణ. (అ ఈ అ) విరివియైన కన్నులుగలవాఁడు.

వి అ పుం 1. విష్ణువు 2 గరుత్మంతుఁడు 3 శివుఁడు

విశాలాస్యప్రదరము నం వి అ. పుం వెడఁద వాతియమ్ము.

క. కడిసి శరాసనగురుఁ డిరువదియేను శరంబులేయ శార్ఙ్గుఁడు వానిం, గుదియించి విశాలాస్యప్రదరము లడరింపఁ గుంభభవుఁ డెడఁద్రుంచెన్. భార ద్రోణ 3 75.

విశిఖ నం వి ఆ స్త్రీ 1 పాఱ 2. నూలు వడికెడి కదురు 3 సూది. 4 చిన్నబాణము 5. బాట, త్రోవ, రథ్య. 6 మంగలది.

విశిఖము నం విణ (అ ఆ. అ) 1. శిఖలేనిది, జుట్టులేనిది, అగ్రములేనిది. 2 ఈఁకలులేనిది. (బాణము.)

వి అ. పుం 1 బాణము. 2 ఒకవిధమైనరెల్లు.

విశిష్టత నం వి ఆ స్త్రీ 1. ప్రత్యేకగుణము, విశేషగుణము 2 శ్రేష్ఠత్వము, ప్రశస్తత

విశిష్టము నం. విణ (అ ఆ అ) 1. విశేషగుణములుగలది 2 విలక్షణమైనది, ప్రత్యేకమైనది, అసాధారణమైనది. 3. కూడినది, ఉపలక్షితమైనది, సంపన్నమైనది, 4 ఉత్తమమైనది. శ్రేష్ఠము,

విశిష్టాద్వైతము సం. వి. అ. పుం బ్రహ్మమునకుఁ బ్రకృతికి నభేదమును, సత్యమును బోధించెడి మతము; ప్రకృతి విశిష్టబ్రహ్మమునకు నద్వైతమును దెలుపు మతము

విశీర్ణపర్ణము సం వి అ పుం నింబవృక్షము, వేఁప చెట్టు

విశీర్ణము సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పగులఁగొట్టఁ బడినది, ముక్కలయినది. 2 పడలినది, వాడినది, ఎండినది, శుష్కము. 3 జాఱినది, రాలినది 4. ముడుతలువడినది. 5. చెడినది, పాడైనది 6. ముదిమిచెందినది. (వాచ)

విశీలుఁడు సం విణ. (అ. ఆ. అ) విరుద్ధప్రవర్తనము గలవాఁడు, మంచి నడవడిలేనివాఁడు, నీతిలేని వాఁడు, దుష్టుఁడు

విశుఁడు సం. వి. ఉ. పుం (తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కానరాదు) 1. వైశ్యుఁడు, కోమటి. 2. మనుష్యుఁడు. 3 ప్రజ, జనము.

స్త్రీ. దేశప్రజ

విశుద్ధము సం విణ (అ ఆ అ) 1. శుభ్రముచేయఁ బడినది 2. పరిశుభ్రమైనది, పవిత్రమైనది పాపము లేనిది. 3 కళంకములేనిది 4 సరియైనది, హెచ్చు తక్కువలులేనిది 5. గుణవంతము, సుగుణములు గలది, కౌటిల్యమెఱుఁగనిది, ఋజువర్తనముగలది 6. అడఁకువగలది

వి. అ న. శరీరమునందలి విశుద్ధచక్రము

విశుద్ధి సం వి ఇ. స్త్రీ 1. పరిశుద్ధత, నిర్మలత్వము 2. నిర్దోషత్వము, దోషములేమి. 3. సరిగా నుండుట, హెచ్చుతక్కువలులేమి. 4. తప్పు దిద్దుకొనుట. 5. సామ్యము, పోలిక. 6 (బీజగణిత) తీసివేయు మొత్తము, తీసివేసెడి రాశి.

విశృంఖలుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ.) 1. శృంఖలములు (గొలుసు) లేనివాఁడు 2 బంధనములేని వాఁడు, ఒడ్డులేనివాఁడు 3. నీతిలేనివాఁడు, కట్టుపాటులేనివాఁడు.

విశేషకము సం విణ (అ ఆ అ) భేదపరచునది, వేఱుపఱచునది

వి. అ పుం. న. 1. భేదపఱచు లక్షణము, గుణము 2 భేదము దెలుపు గుణము. 3 నొసటిబొట్టు, తిలకము, 4 రంగులతోఁగాని పరిమళ ద్రవ్యములతోఁగాని ముఖముమీఁదను శరీరము మీఁదను చిత్తరువు వ్రాయుట, పత్త్రరచన. 5 ఏకవాక్యముగానుండిన శ్లోకత్రయము. 6 నువ్వుమొక్క.

విశేషగుణము సం వి అ. పుం 1. ప్రత్యేకగుణము, ఇతరమునుండి వేఱుపఱచు గుణము 2 (తర్క) సంయోగపృథక్త్వముల వంటిదికాక స్వాభావికమైన గుణము

శ్లో బుద్ధ్యాదిషట్కం రూపాదిచతుష్కం స్నేహ భావనే, స్వాభావిక ద్రవత్వంచ అదృష్టం శబ్ద ఏవచ ... విశేషగుణఇత్యతే కారికావళి

విశేషజ్ఞుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 గుణాగుణము లెఱిఁగినవాఁడు, విమర్శకుఁడు 2 విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు.

విశేషణము సం విణ (అ ఆ అ.) 1. గుణమును దెలుపునది 2. భేదపఱచునది, ఇతర వ్యావర్తకము

వి అ. న 1 వ్యావర్తనము, భేదపఱచుట. 2 భేదము, వ్యత్యాసము 3 మఱొకదాని నుండి ప్రత్యేకపఱచునట్టి పదము, గుణమును దెలుపునట్టి పదము

(వ్యతి విశేష్యము ఇది మూఁడువిధములుగలది 1. వ్యావర్తకము. 2 విధేయము 3 హేతుగర్భము 4 భేదపఱచులక్షణము, గుర్తు 5 విధము, రకము 6 మించుట అతిశయించుట

విశేషము సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 విలక్షణమైనది, అసాధారణమైనది 2. సమృద్ధమైనది, విరివియైనది

వి అ పుం 1 వేఱుపఱచుట. 2 భేదము, వ్యత్యాసము 3 గుణసంబంధభేదము 4 మంచికి గాని చెడ్డకుఁగాని గలుగు మార్పు. 5 అవయవము 6. రకము, విధము. 7 నానావిధమైన వస్తువులు 8 (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠత, ఘనత, ఆధిక్యము 9 (తర్క) అనన్యనిష్ఠ గుణము, ప్రత్యేకగుణము. అనన్యసాధారణమై ఒకదానియందేయుండి ఇతర పదార్థములనుండి భేదము తెలుపు గుణము, పృథివ్యాది నవద్రవ్యముల పరమాణువులందుండు గుణము 10 వ్యక్తి, ప్రత్యేకత. 11. వర్గము, శబ్దసముదాయము 12. తిలకము, నొసటిబొట్టు 13 విశేషగుణము. 14 ఒకానొక యర్థాలంకారము.

శ్లో విశేషః ఖ్యాతమాధారం, వినాప్యాధేయ వర్ణనమ్ ఆధారములేకయే ఆధేయమున్నట్లు వర్ణించుట.

విశేషవచనము సం వి అ న ప్రత్యేకవిధివాక్యము.

విశేషవిదుఁడు సం విశే (ద్) = విశేషజ్ఞుఁడు

విశేషవిధి సం వి ఇ. పుం ప్రత్యేకవిధి.

విశేషశాస్త్రము సం వి అ న = విశేషవిధి.

విశేషించు సం స క్రి. 1 స్తుతించు, అగ్గించు

వ అని యనేక ప్రకారంబులంబరమేశ్వరు నిరాకరించుచు నితర సురవరుల విశేషించుచున్న కృతకవిప్రు వగజ కటాక్షించుచు .. కు. సం. 7. 853

2. విశదీకరించు.

మ ... వచ్చినకార్యం బఖిలంబు నాతఁడు విశేషింపంగ మాల్యానులేపనతాంబూలవిభూషణావళుల సంభావించి యత్యున్నతిన్ జై. భా 3 54.

అ క్రి అతిశయించు

వ .. విశేషించి యీ ధర్మోత్పత్తి శ్రాద్ధకాలంబున పఠించినఁ బితరులకు పునరావృత్తిరహిత శాశ్వతబ్రహ్మలోకంబుగలుగు వరాహ 7 35.

వ విశేషించియుం గౌరవనికేతనంబులఁ గేతనంబులఁ బొగలెగయుటయు నాయుధంబులు మంతుటయు నివి మొదలుగా దుర్నిమిత్తంబులు పుట్టుచున్నయవి. భార. భీష్మ 1 12

విశేషితము సం విశే (అ ఆ. అ.) 1. భేదపఱుపఁబడినది. 2 నిర్వచింపఁబడినది, ప్రత్యేక లక్షణము చెప్పఁబడినది. 3 విశేషణముచే వేఱుపఱుపఁబడినది 4 శ్రేష్ఠమైనది, ప్రశస్తము

విశేషుఁడు సం విశే (అ ఆ అ.) విశిష్టుఁడు, గొప్పవాఁడు.

క దనుజారికంటె వీరుఁడు,... త్రిన,యనుకంటె విశేషుఁ డురుతరైశ్వర్యమునన్ కు సం 10 423

విశేషోక్తి సం. వి ఇ. స్త్రీ ఒకానొక యర్థాలంకారము

శ్లో. కార్యాజనిర్విశేషోక్తిస్సతి పుష్కలకారణే. (ప్రసిద్ధకారణసామగ్రియున్నను గార్యము కలుగనట్లు వర్ణించుట)

విశేష్యము సం విశే (అ ఆ అ.) 1 భేదపఱుపఁబడినది 2 శ్రేష్ఠము, ముఖ్యమైనది

వి. అ. న విశేషణముచే గుణము తెలుపఁబడిన పదము, మఱొకపదముచేతఁ బ్రత్యేకపఱుపఁబడిన పదము నామవాచకము.

విశోక సం వి ఆ స్త్రీ. శోకములేకుండు స్థితి, యోగశాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన చిత్తవృత్తివిశేషము

విశోకము సం విశే (అ ఆ అ.) దుఃఖములేనిది, సుఖితము.

వి. అ పుం అశోకవృక్షము

విశోకించు సం అ క్రి మిక్కిలి దుఃఖించు.

శా ... అతిదుర్వయా,క్రాంతాశ్రుప్రకర ప్రవాహములు హేరాళంబుగాఁ బర్వఁగా, నెంతే గుంపులుగూడి యేడ్చిరి జగంబెల్లన్ విశోకింపగా సేతు. 1 38 పా

విశోధనము సం వి అ న 1. శుభ్రముచేయుట, శుద్ధిచేయుట, తీసివేయుట (రాజ్యకంటకవిశోధనోద్యతుఁడు) 2. పవిత్రముచేయుట, పాపము మొదలగువాని తప్పించుట 3. ప్రాయశ్చిత్తము, పాపపరిహారార్థమైన సంస్కారము.

విశోధ్యము సం విశే (అ ఆ అ.) 1 పవిత్రము జేయఁదగినది 2 శుభ్రముచేయఁదగినది, సరిచేయఁదగినది.

వి. అ. న ఋణము

విశోషణము సం వి అ న మిక్కిలి యెండుట, శుష్కించుట.

విశ్నము సం వి అ పుం దీప్తి, కాంతి.

విశ్రం(స్రం)భణము సం. వి. అ న. విశ్వాసముకలిగించు, నమ్మకము పుట్టించుట

విశ్రం(స్రం)భపాత్రము సం. వి అ. న నమ్మఁదగినవాఁడు, విశ్వాసస్థానము.

విశ్రం(స్రం)భభాషణము సం. వి అ న = విశ్రంభాలాపము

విశ్రం(స్రం)భభూమి సం వి. ఇ. స్త్రీ విశ్రంభపాత్రము.

విశ్రం(స్రం)భము సం వి. అ పుం 1 నమ్మకము, విశ్వాసము, చేపవు 2. రహస్యము, రహస్యవిషయము 3. విరామము, విశ్రాంతి. 4. క్షేమతోఁ బ్రశ్నించుట 5. ప్రణయకలహము, పొలయలుక.

6. చేయుట, హింసించుట.

వి(శం(౹సం)భస్థానము నం వి అ న =వి(శంభ పాత్రము.

వి(శం(౹సం)భాలాపము నం వి అ పుం 1 నమ్మకముతో మాటలాడుట. 2. రహస్య సంభాషణము

వి(శంభి నం విశ (న్ ఈ న్) 1 విశ్వాసముగలవాఁడు, నమ్మినవాఁడు 2. నమ్మఁదగినవాఁడు, విశ్వసనీయుఁడు

వి(శ(౹స)బ్ధము నం విశ (అ ఆ అ.) 1 నమ్మికయొప్పగింపఁబడినది, వశముచేయఁబడినది 2 విశ్వసింపఁబడినది, నమ్మఁబడినది, భయములేనిది, నిర్భయము. 3. విశ్వసనీయము, నమ్మఁదగినది 4. శాంతము, క్షోభము, నిర్వికారము. 5. స్థిరమైనది, నిశ్చలము 6 మెల్లనైనది, మందమైనది 7. అధికమైనది, అతిశయించినది

వి(శమము నం. వి అ పుం 1. పద్య విరామము 2. ఊఁటట. (శ ర)

వి(శమించే నం అ క్రి. 1. శ్రమతీర్చుకొను

క. బహుయోజనముల పొడవగు, మిహిమలతుదఁ జేసి వి(శమించిన యంతన్ . ఉ. రా. 4. 49.

క. మునిశామల వ్యధూమణి, వనపరత ప్రనవ ఫలసమాకీర్ణనివాతనివేశ వివృతకృష్ణా, జివముపయిన్ వి(శమింపఁజేసి యడలుతోన్ హై. భా. 6 84.

2. ఊరడిల్లు (శ. ర.)

వి(శయము నం వి. అ పుం 1 నివాసము, ఆ(శయము,రక్షకస్థానము, నీడపట్టు

వి(శవసుఁడు నం వి న్ పుం పులస్త్యుని కొడుకు, రావణుని తండ్రి.

వి(శాంతము నం. విశ (అ ఆ అ) 1. ఆగినది, నిలిచినది. 2. వి(శాంతి నొందినది. అలయిక తీర్చుకొన్నది, అవకాశము నొందినది తెలివిగామన్నది శాంతమైనది, కలఁతనొందనది

వి(శాంతి నం. వి అ, ఇ. స్త్రీ 1 విరామము, ఊఁటట, తెలివి, 2 నిలుపుదల సమాప్తి

వి(శా(౹శ)ణనము నం వి అ. న ఈవి, దానము, దాతృత్వము,

వి(శామము నం. వి అ పుం. 1 చేయుపనిని నిలుపుట, విరామము. 2 వి(శాంతి, ఊఁరట, అలయిక తీర్చుకొనుట 3 శాంతి, నెమ్మది

వి(శావము నం వి అ పుం ప్రఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి.

వి(శుతము నం విశ. (అ ఆ అ) 1 ప్రసిద్ధమైనది, ప్రఖ్యాతినొందినది 2 సంతోషించునది, సుఖించునది

వి(శుతి నం వి ఇ. స్త్రీ ప్రఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి

విశ్లథము నం విశ. (అ ఆ అ) వదులైనది, బిగువులేనిది, శిథిలము 2. దుర్బలము, బలము లేనిది.

విశ్లిష్టము నం విశ. (అ ఆ అ) విడఁదీయఁబడినది, వేఱుచేయబడినది

విశ్లేషము నం వి అ పుం 1 విడిపోవుట. 2 నాయికానాయకుల యెడఁబాటు. 3 వియోగము, ఎడఁబాటు. 4. లేకపోవుట, అభావము. 5 బీఁటు నందు 6. (గణిత) వ్యత్యస్తసంకలనము, తలక్రిందుగ కూడుట.

విశ్లేషితము నం విశ (అ ఆ అ.) విడఁదీయఁబడినది, ఎడఁబాపఁబడినది.

విశ్వంతరము నం వి అ పుం నేత్రము, కన్ను (ఆ. ని)

విశ్వంభర నం. వి ఆ. స్త్రీ. భూమి.

విశ్వంభరుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) సర్వము భరించువాఁడు (వహించువాఁడు)

వి అ పుం 1 సర్వవ్యాపకుఁడు, పరబ్రహ్మము 2. విష్ణువు 3 ఇంద్రుఁడు

విశ్వకద్రువు నం విశ (ఉ) అధముఁడు, నీచుఁడు, దుర్మార్గ ప్రవర్తనముగలవాఁడు

వి ఉ పుం 1 వేఁటకుక్క 2 ధ్వని.

విశ్వకర్మ(ర్ముఁడు) నం వి న్ పుం 1. దేవశిల్పి, త్వష్ట 2. సూర్యుఁడు. 3 సూర్యుని ప్రధాన కిరణముల యేడింటిలో నొకటి 4 జ్ఞాని 5. ఒకానొక ముని 6 పరమేశ్వరుఁడు.

విశ్వకార్యము నం. వి అ పుం. సూర్యుని ప్రధాన కిరణము లేడింటిలో నొకటి

విశ్వకృత్తు నం వి త్ పుం. 1 ప్రపంచ సృష్టికర్త. 2 విశ్వకర్మ, దేవశిల్పి.

విశ్వకేతువు నం వి ఉ. పుం అనిరుద్ధుఁడు

విశ్వగంధ సం వి ఆ స్త్రీ భూమి

విశ్వగంధము సం. వి. అ పుం 1 నీరుల్లి.
వ. గంధద్రవ్యవిశేషము, బాలెంతబోలము

విశ్వగోప్త సం వి ఋ పుం 1. ప్రపంచ రక్షకుఁడు, విష్ణువు. 2 ఇంద్రుఁడు

విశ్వగ్రంథి సం. వి ఇ. స్త్రీ హంసపదీలత, ఎఱ్ఱఅత్త ప్రత్తి తీఁగ

విశ్వచక్రము సం. వి అ న సువర్ణమహాదానము, స్వచ్ఛమైన బంగారము దానము చేయుట.

విశ్వజనము సం వి అ న మనుష్యజాతి

విశ్వజనీనము సం విశే (అ ఆ అ.) సకల జనులకు హితమైనది, సర్వజనహితమైనది

విశ్వజనీయము సం. విశే (అ. ఆ అ) 1 సర్వజనులకు హితమైనది, ప్రపంచ జనులకు మేలు చేయునది, సర్వజనార్హము (విల్యమ్సు)

విశ్వజిత్తు సం వి త్ పుం. 1 యాగవిశేషము (ఇది ప్రపంచమునంతను జయించిన రాజు చేయవలసినది ఇందు సర్వస్వమును దక్షిణగా నియ్యవలయును) 2 వరుణపాశము 3 విష్ణువు.

విశ్వతోముఖుఁడు సం విశే (అ ఈ ఆ. అ) అన్ని వైపుల ముఖములు గలవాఁడు.

విశ్వదేవుఁడు సం వి అ. పుం. దేవతలలో నొక గణము

విశ్వధారిణి సం వి ఈ స్త్రీ. భూమి

విశ్వనాథుఁడు సం వి అ పుం విశ్వేశ్వరుఁడు, కాశీక్షేత్రమునందలి శివుని యర్చావతారము

విశ్వపావని సం వి. ఈ స్త్రీ తులసి.

విశ్వపుఁడు సం వి. అ పుం. 1 సర్వరక్షకుఁడు. 2 సూర్యుఁడు 3 చంద్రుఁడు 4 అగ్ని

విశ్వపూజిత సం. వి ఆ స్త్రీ. = విశ్వపావని

విశ్వప్సుఁడు సం. వి స్ పుం 1 దేవుఁడు. 2 సూర్యుఁడు. 3. చంద్రుఁడు. 4 అగ్ని 5 విశ్వకర్మ. 6 గాలి 7. యముఁడు.

విశ్వభుజుఁడు సం. విశే (అ ఆ అ.) సర్వమును భుజించువాఁడు, సర్వభక్షకుఁడు
వి అ పుం 1 ఇంద్రుఁడు. 2 అగ్ని.

విశ్వభేషజము సం వి అ న సొంటి
పుం సర్వరోగహారమైన యౌషధము.

విశ్వము సం (సర్వ) విశే (అ ఆ అ) 1 సర్వము, సకలము, అఖిలము.
వి అ. న 1. ప్రపంచము 2 సొంటి.

విశ్వమూర్తి సం విశే (ఇ.) సర్వవ్యాపకమైనది అతను నిండియున్నది
వి అ. పుం 1. పరబ్రహ్మము, పరమాత్మ 2 శివుఁడు 3 విష్ణువు

విశ్వయువు సం వి. ఉ పుం వాయువు.

విశ్వయోని సం వి ఇ పుం 1 బ్రహ్మ 2 విష్ణువు

విశ్వరా(ట్టు)జుఁడు సం వి జ్ పుం సమ్రాట్టు, చక్రవర్తి

విశ్వరుచి సం వి ఈ స్త్రీ అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి

విశ్వరూప(క)ము సం వి అ న కృష్ణాగరువు

విశ్వరేతసు(తుఁ)డు సం వి స్ పుం 1 బ్రహ్మ 2. విష్ణువు

విశ్వవా(ట్టు)హుఁడు సం విశే (హ్ శ్వా హ. హ్) సమస్తమును వహించువాఁడు, సర్వమును ధరించువాఁడు

విశ్వవేదు(దసు)ఁడు సం విశే స్ 1 సమస్తమును దెలిసినవాఁడు, సర్వజ్ఞుఁడైనవాఁడు. 2. జ్ఞానము కలవాఁడు.
వి పుం. 1 జ్ఞాని 2 ఇంద్రుఁడు మున్నగువేల్పు (వాచ)

విశ్వసనీయుఁడు సం విశే. (అ ఆ అ.) 1 నమ్మఁదగినవాఁడు, విశ్వసింపఁదగినవాఁడు. 2 నమ్మకముపుట్టించువాఁడు.

విశ్వసహ సం వి. ఆ స్త్రీ భూమి. 2 అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి.

విశ్వసించు = విశ్వాసించు సం. స క్రి నమ్ము
సీ .. రుద్రుండును శాత్రవదుహిత గాఁగ, భావించి విశ్వసింపకమానునో నాకుఁ గడవంగ రాని దుఁదుడుకు పుట్టె ... వరాహ 6. 8.
గీ వీర లిందరు నామీఁద విశ్వసింప,కున్నవారప కీర్తి నాకొదవకుండఁ, జూపుమా సర్వబంధులుఁ జూడవలయు, నిందు నీకపరాధమొక్కింతలేదు (వి. పు 6. 330.)

విశ్వసృ(ట్టు)జుఁడు సం వి జ్ పుం బ్రహ్మ, సృష్టికర్త

విశ్వస్త నం వి అ. స్త్రీ. విధవ, వితంతువు.

విశ్వస్తుఁడు నం విణ (అ ఆ అ.) 1 విశ్వసింపఁబడినవాఁడు, నమ్మఁబడినవాఁడు 2. నమ్మినవాఁడు, విశ్వసించినవాఁడు. 3 నమ్మఁదగినవాఁడు, విశ్వసనీయుఁడు

విశ్వాచి నం వి ఈ స్త్రీ 1 ఒకానొక యప్సరస్త్రీ 2. ఖాహురోగవిశేషము (వాచ.), చేయి కదలకుండఁజేయు పక్షవాతవిశేషము.

విశ్వాత్ముఁడు నం వి న్ పుం 1 పరమాత్మ, కూటస్థుఁడు. 2. బ్రహ్మ. 3 శివుఁడు. 4 విష్ణువు.

విశ్వామిత్రుఁడు నం వి అ పుం గాధిపుత్త్రుఁడు, ఒకానొక ఋషి. (తొలుత రాజయియుండి తపోమహిమచే బ్రహ్మర్షిత్వమును బడసిన మహాముని, శ్రీరామునికి శస్త్రము నుపదేశించిన ఋషి.)

విశ్వావసువు నం. వి. ఉ పుం. ఒకానొక గంధర్వుఁడు. స్త్రీ రాత్రి (వై. వి.)

విశ్వాసఘాతకుఁడు నం విణ (అ ఆ అ.) ద్రోహి, నమ్మించిమోసపుచ్చువాడు.

(ఇశ్లే. విశ్వాసభంగము.)

విశ్వాసఘాతి నం విణ. (న్. నీ న్) = విశ్వాసఘాతకుఁడు

విశ్వాసనము నం. వి అ న నమ్మకము పుట్టించుట, నమ్మించుట

విశ్వాసపాత్రము నం. వి అ న నమ్మకమునకు స్థానము, నమ్మఁదగినవాఁడు.

(ఇశ్లే: విశ్వాసస్థానము.)

విశ్వాసభూమి నం. వి ఇ. స్త్రీ = విశ్వాసపాత్రము

విశ్వాసము నం. వి అ పుం 1. నమ్మకము 2 రహస్యము

విశ్వాసి నం విణ (న్ నీ న్) విశ్వాసము గలవాఁడు

విశ్వా(శ్వ)సించు నం న. క్రి విశ్వసించు, నమ్ము.

క జనక శ్వశుర పతిగురు, జననీ బుధ ఖామణులు నమ్మద మొప్పన్, విని విశ్వాసింపుము మది, వనయము నిష్కపటు వచనమది నమ్మదగున్. (బ్రహ్మో. 4. 88)

ద్వి అతఁడు వారలకెల్ల నభయహస్తంబు, చతురత నిచ్చి విశ్వాసించి పలికె విరాట ప. 4. 62 పా.

విశ్వుఁడు 1 విష్ణువు 2 స్థూలశరీరాభిమానియగు జీవుఁడు 3 నాగరకుఁడు, నగరవాసి

విశ్వేదేవులు నం వి. అ పుం. బ గణదేవతా విశేషము, విశ్వదేవగణము (వీరు క్రతువు, దక్షుఁడు, వసువు, సత్యుఁడు, కాముఁడు, కాలుఁడు, ధురి, రోచనుఁడు, పురూరవసుఁడు, మార్ద్రవసుఁడు అని పదుగురు)

విశ్వేశుఁడు నం వి అ పుం 1 పరమాత్ముఁడు, జగదీశ్వరుఁడు 2 శివుఁడు, కాశీక్షేత్రమున వెలసిన శివుని యర్చావతార విశేషము

(ఇశ్లే విశ్వేశ్వరుఁడు)

విష నం వి అ స్త్రీ 1. పురీషము, మలము 2 తెలివి, జ్ఞానము 3 అతివిష, అతివస (వృ వి)

విషండము నం వి అ న తామరతూఁడు, మృణాళము

విషకంఠుఁడు నం వి. అ పుం శివుఁడు

విషక్తము నం విణ. (అ ఆ అ) 1 దృఢముగాఁ గూర్పఁబడినది, దగ్గఱఁగాఁ జేర్పఁబడినది 2 అంటియున్నది, వ్రేలాఁడఁగట్టఁబడినది 3 సంప్రాప్తమైనది, ప్రసక్తమయినది

విషఘ్నము నం విణ. (అ ఈ. అ) విషమును పోఁగొట్టునది.

వి అ. పుం 1 విషమునకు విరుగుడుమందు. 2 శిరీషము, దిరిసెనము. (వృ వి) 3 చంపకము, సంపంగి (వృ వి) 4 చిన్నరేవడి, దూలగొండి (వృ వి) యవాసము 5 విభీతకము, తాఁడిచెట్టు.

విషఘ్ని నం వి. ఈ స్త్రీ 1 పసుపు (వృ వి) 2. వెఱ్ఱిపుచ్చ (వృ. వి) 3 పెద్దపావర (వృ వి) 4 కారుతులసి (వృ వి.) 5. నేలయుసిరిక (వృ వి) 6. ఎఱ్ఱగలిజేరు. (వృ. వి.)

విషజుష్టము నం విణ (అ ఆ అ) 1. విషముగలది. 2 విషముకలసినది

విషజ్వరము నం వి అ పుం మహిషము, దున్నపోతు (మహిషమునకు జ్వరము విషమువలెఁ బ్రాణాంతకమైనది)

విషణ్ణుఁడు నం విణ. (అ ఆ. అ) విషాదమునొందినవాఁడు, దుఃఖితుఁడు, క్రుంగినవాఁడు,

విషదంత(క)ము సం. వి. అ పుం సర్పము, పాము

విషదము సం వి అ పుం 1 నీరదము, మేఘము, మబ్బు 2. శుక్లవర్ణము, తెలుపు
న అన్నభేది.

విషదర్శనమృత్యుకము సం. వి అ పుం చకోరము, పక్షివిశేషము

విషదిగ్ధము సం విశే (అ ఆ అ) విషముతోఁ బూయఁబడినది.

విషద్రుమము సం వి అ పుం 1. విషవృక్షము, విషపుఁజెట్టు. 2 ముసిఁడిచెట్టు

విషధరనిలయము సం వి అ పుం నాగలోకము, పాతాళము

విషధరము సం వి అ పుం 1 సర్పము, పాము 2 మేఘము, మబ్బు.

విషపుచ్ఛము సం వి అ పుం తేలు, వృశ్చికము

విషపుష్పకము సం. వి అ పుం రోగవిశేషము, విష పువ్వులు తినుటవలనఁ గలిగిన రోగము

విషపుష్పము సం వి అ న నీలోత్పలము, నల్ల కలువ

విషప్రయోగము సం వి అ పుం విషముపెట్టుట

విషమకర్ణము సం వి. అ పుం. 1. (గణిత) సమానముగా లేని కర్ణములు (ఎదురుగానుండు రెండు మూలలు కలుపు గీఁతలు) గల చతుష్కోణము. 2 సమకోణముగాఁ జేయఁబడిన త్రిభుజము యొక్క కర్ణము, ఎదురుగానుండెడి రెండుమూలలు కలుపు గీఁత.

విషమకర్మము సం వి న్ న (గణిత) రెండు సంఖ్యల వర్గముల భేదమును, ఆ సంఖ్యల మొత్తమైనను భేదమైనను దెలిసినచో, ఆ సంఖ్యలను కని పట్టు పద్ధతి.

విషమచతురస్రము సం వి అ పు సమముకాని నలుప్రక్కలుగల న్యాసము
(ఇట్లే విషమచతుర్భుజము)

విషమచ్ఛదము సం వి అ పుం సప్తపర్ణము, ఏడాకులయరఁటి (వృ వి)

విషమజ్వరము సం వి అ పు నడుమనడుమ తగ్గుచు హెచ్చుచుండెడి జ్వరము.

విషమత్రిభుజము సం వి అ పుం (గణిత) సమానముకాని మూఁడుభుజములుగల న్యాసము.

విషమదారి మి వి వృక్షవిశేషము
సీ వెలఁగ విషమదారి వెట్టికుందెన మంచికుందెన కలబంద గువ్వగుత్తి హంస 4 10

విషమనయనుఁడు సం వి అ పుం విషమాక్షుఁడు. (ఇట్లే విషమనేత్రుఁడు, విషమలోచనుఁడు, విషమాక్షుఁడు మొ.)

విషమము సం విశే (అ ఆ అ) 1 సమముకానిది, మిట్టపల్లములు గలది 2 సమానముకానిది, హెచ్చుతగ్గులు కలది 3 బేసియైనది, అయుగ్మము. 4 కఠినమైనది, దుర్బోధము, సులభముగా బోధపడనిది 5 దుర్గమము, పోవుటకుఁ గష్టమైనది 6 ముదురుకనైనది 7. వంకరయైనది 8. బాధాకరమైనది, శ్రమము గలిగించునది 9 తీవ్రమైనది 10 అపాయకరమైనది, భయంకరమైనది 11 ప్రతికూలమైనది 12 అసాధారణమైనది, సాటిలేనిది. 13 కుటిలమైనది, కుత్సితమైనది 14 దుష్టము, చెడ్డది 15. భిన్నము, వేఱైనది
వి. అ. న 1. మిట్టపల్లము లుండుట 2. బేసియగుట 3 దుర్గమప్రదేశము, కొండకోనము 4 కష్టస్థితి 5 విషమప్రదేశము, నిమ్నోన్నతమైన నేల 6 విషమాలంకారము, అరాలంకారము 7 వృత్తభేదము

విషమవిభాగము సం వి అ. పుం హెచ్చుతక్కువలుగఁ బంచిపెట్టుట

విషమశరుఁడు సం వి అ పుం బేసి బాణములు గలవాఁడు, మన్మథుఁడు
(ఇట్లే విషమబాణుఁడు, విషమాయుధుఁడు మొ)

విషమశిష్టము సం. వి అ న అనుచితమైన శాసనము, పనికిమాలినయాజ్ఞ.

విషమశీలుఁడు సం. విశే (అ ఆ అ) ప్రతికూలస్వభావముగలవాఁడు, వికటమయిన స్వభావము కలవాఁడు, చిటచిటలాడెడువాఁడు.

విషమస్థుఁడు సం విశే. (అ ఆ అ) 1. మిట్టపల్లములుగలచోట నున్నవాఁడు 2. కష్టములో నున్నవాఁడు, అపాయస్థితిలో నున్నవాఁడు

విషమించే సం అ క్రి. అపాయము తెచ్చు
సీ వలికతో మేలమెప్పుడు విషమించు-బడుచుతో నవ్వివ భంగపఱుచు నీతిసీ. శ. 62.

సీ. రాకేందుముఖ నీవు నేకరూపముదాల్చి విష
మింప నేల యోవిషమశరుఁడ భాను 3 56

విషమితము సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1 విషమముగాఁ జేయఁబడినది, మిట్టపల్లములు గలదిగాఁ జేయఁబడినది, వంకరగాఁ జేయఁబడినది 2 ముడిచికొను నట్లు చేయఁబడినది, సంకుచితముగా చేయఁబడినది 3. కష్టమగునట్లు చేయఁబడినది

విషము సం. వి. అ. పుం. న గరళము, వత్సనాభి
వ. 1. నీరు, జలము. 2. తామరతూఁడు. 3 గోప రసము, కాలెంతబోళము.

విషమ్రుత్యువు సం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొక పక్షి, చకోరము.

విషమేషువు సం. వి. ఉ. పుం. విషమశరుఁడు

విషయకము సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. ఒక వస్తువు నకు సంబంధించినది 2 (సమాసాంతమున) ఒక దానివిగూర్చి చెప్పునది, ఒకయంశము విషయముగాఁ గలది.
(ఉదా. దానవిషయక గ్రంథము.)

విషయగ్రామము సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రియార్థముల సమూహము, శబ్దాది విషయముల సమూహము

విషయాభిరతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇంద్రియార్థముల యందాసక్తి, ఐహికానందములయందలి కోరిక (శ్లో. విషయనిరతి, విషయాసక్తి మొ)

విషయప్రసంగము సం. వి. అ. పుం. విషయాభిరతి

విషయము సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రియార్థము, ఇంద్రియగోచరమగు శబ్దాదికము, భోగసాధనము 2 లౌకికార్థము, వ్యాపారము 3. ఇంద్రియానందము. 4 పదార్థము, వస్తువు 5 లక్ష్యవస్తువు, లక్ష్యము. 6. తిరిగెడిచోటు, సంచరింపవీలగు ప్రదేశము. 7 పని, కృత్యము, ప్రధానకార్యము. 8 ప్రస్తావము, ప్రకరణము, సంగతి. 9 వివరింపఁదగిన యంశము, (మీమాంస) అధికరణమందలి యైదంశములలో మొదటిది. (శ్లో. విషయో విశయశ్చైవ పూర్వపక్షస్తథోత్తరం, నిర్ణయశ్చేతి సిద్ధాంతశ్శాస్త్రేఽధికరణం స్మృతమ్) 10 స్థానము, ప్రదేశము. 11 దేశము, గ్రామ సమూహము, మండలము 12. శరణము, రక్షకస్థానము, నీడపట్టు 13. వీర్యము, శుక్రము 14. మత సంస్కారము, కర్మము. 15 అయిదుసంఖ్య 16. (అలం) ఆరోపాశ్రయము
ఉ. అజ్ఞానతిమిరము, ఇట తిమిరత్వారోపమున కాశ్రయ మజ్ఞానము.

విషయసుఖము సం. వి. అ. పుం. భోగ్యవస్తువుల వలన గలిగెడి యానందము, ఇంద్రియానందము.

విషయాత్మకుడు సం. విశ. (అ. అ. అ. భోగవస్తువులయందే మనస్సు గలవాఁడు, భోగపరుఁడు, ఇంద్రియసుఖము గోరువాఁడు,

విషయాభిలాషము సం. వి. అ. పుం. విషయాభిరతి

విషయాసక్తుఁడు సం. విశ. (అ. అ. అ.) ఇంద్రియ సుఖములందాసక్తి గలవాఁడు, ఐహికసుఖము లను గోరువాఁడు (శ్లో. విషయనిరతుఁడు)

విషయి సం. విశ. (న్. న్. న్.) విషయాసక్తుఁడు, భోగలాలసుఁడు
వి. న్. పుం. 1 లోకజ్ఞుఁడు, లోకజ్ఞానముగలవాఁడు. 2 రాజు 3 మన్మథుఁడు 4 ఇంద్రియ సుఖాసక్తుఁడైన మనుష్యుఁడు, భోగి
న. 1 జ్ఞానేంద్రియము, త్వగాది. 2. జ్ఞానము, ఎఱుక

విషయించు సం. స. క్రి. 1 ఉద్దేశించు
సీ. విద్వజ్జనులు నిన్ను విషయించి వత్తురు .. నైష. 6 110.
2 రమించు, మైథునముచేయు.
క. ... వినుము చంద్రరేఖా, శశకమువలె నిన్నుఁ జేతఁబట్టి యొవరినిన్, విషయింపనీయ గట్టిగ మృషగాదని పలికె ... చంద్ర వి 3. 153.
ఉ. బండరువారి పాపికిని బైటి పసారమొకాని యందులో, పుండట యెల్లవంకఁ జెడి పోదుఁ గదా విషయింపఁబోయినన్ క్రీడా. పీఠి 53. పా.

విషయీకరించు సం. స. క్రి. విషయముగాఁ జేయు, తెలిసికొను
వ. స్వస్వరూప పరమాత్మస్వరూపంబుల విషయీకరింప నెఱుఁగమి సహజానంద ముఖుఁ డయి... (కవిక 5. 100)

విషయైషి సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) భోగములు గోరు వాఁడు, ఇంద్రియసుఖము గోరువాఁడు

విషయోపసేవ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విషయాభి రతి.

విషవిద్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విషము పోగొట్టు విద్య, విషప్రతిక్రియ

విషవృక్షన్యాయము సం. వి. అ. పుం. చూ. న్యాయము

విషవృక్షము సం. వి. అ. పుం. విషముగల చెట్టు, ముసిఁడిచెట్టు

విషవేగము సం. వి. అ. పుం. విషముయొక్క తీవ్రప్రసారము

విషశూకము సం. వి. అ. పుం. కందురీఁగ

విషశృంగి సం. వి. న్. పుం. = విషశూకము

విషసూచకము సం. వి. అ. పుం. చకోరము.

విషస్ర(క్క)క్వము సం. వి. న్. పుం. కందురీఁగ

విషహంత్రి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లదింటెన (వృ. వి.)

విషహృదయుఁడు సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విషము గల మనస్సు వాఁడు, ద్వేషబుద్ధిగలవాఁడు

విషహ్యము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. సహింపఁ దగినది, ఓర్వఁదగినది 2. నిశ్చయింపసాధ్యమైనది 3. సాధ్యమైనది

విషాంకురము సం. వి. అ. పుం. 1. ఈఁటె 2. కొనను విషము పూసిన బాణము

విషాంతకము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విషమును పోఁగొట్టునది, విషమునకు విరుగుడైనది

విషాంతకుఁడు సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు

విషాక్తము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విషముఁ బూయఁబడినది

విషాణము సం. వి. అ. పుం. న. 1. ఎద్దు మొదలగువాని కొమ్ము 2. ఏనుఁగుదంతము. 3. పంది (అడవిపంది) కోఱ, వరాహదంష్ట్రి 4. చెంగల్వకోష్టు (వృ. వి.)

విషాణి సం. విశ. (న్. నీ. న్.) విషాణములుకలది

వి. న్. పుం. 1. కొమ్ములుగల జంతువు, దంశములుగల జంతువు. 2. ఏనుఁగు 3. ఎద్దు. 4. వరాహము

విషాదము సం. వి. అ. పుం. 1. దుఃఖము, చింత. 2. ఆశాభంగము, ఆశలుడుగుట, నిరాశ 3. దౌర్బల్యము, కృశత్వము 4. తెలివిలేమి, స్మృతిలేమి

విషాది సం. విశ. (న్. నీ. న్.) దుఃఖముగల వాఁడు, దుఃఖితుఁడు

విషాదించు సం. అ. క్రి. ఖేదపడు

క. శిరమున రక్తము వెడలఁగ, బోరెడు తన విభునిఁ జూచి పొడమిన వగతోఁ, బరుషధ్వని వాపోవుచు, గరము విషాదించు క్రౌంచిఁ గనుగొని కరుణన్. భా. రా. బాల. 7.

విషాపహము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విషమును పోఁగొట్టునది, విషమునకు విరుగుడైనది

విషారము సం. వి. అ. పుం. పాము, సర్పము.

విషాలువు సం. విశ. (ఉ) విషముగలది.

విషాస్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లజీడి (వృ. వి.)

విషాస్యము సం. వి. అ. పుం. పాము, సర్పము (ఇట్లే విషాననము)

విషువత్తు సం. వి. త్., న్. 1. విషువము, సమరాత్రిదినకాలము, యజ్ఞమున నడిమి దినము (విల్యమ్సు)

విషువచ్ఛాయ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీడగడియారపు ముల్లుయొక్క మధ్యాహ్నపునీడ, వేళ తెలిసికొనుటకై యుపయోగపడు మధ్యాహ్నపు నీడ.

విషువద్దినము సం. వి. అ. న. రేయుంబవలును సమప్రమాణముగా నుండెడి దినము, సమమయిన రాత్రి దిన ప్రమాణముగల దినము.

విషువద్రేఖ సం. ఆ. స్త్రీ. భూగోళముమీఁద సరిగా మధ్యను తూర్పు పడమరల కుండెడు రేఖ.

విషువము సం. వి. అ. పుం. మేషతులారాసుల ప్రథమాంశము, రాత్రిందివాభాగములు సమప్రమాణములుగా నుండెడి యంశము, సమరాత్రిందిన కాలము.

విషువ(త్సం)సంక్రాంతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తులామేషరాసులలో నొకదానియందు సూర్యుఁడు ప్రవేశించుట

విషూచిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విరేచనముల జబ్బు, జేదిరోగము, కలరా

విష్కందము సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరుట. 2. వెడలిపోవుట.

విష్కంభ(క)ము సం. వి. అ. పుం. 1 విఘ్నము, అడ్డంకి. 2 తలుపుగడియ, అడ్డుగట్టు 3 ఇంటికి మూలాధారమైన దూలము 4 స్తంభము, రాడు. 5 వృక్షము. 6 రూపకాంగభేదము, (నాటకముల యందు రెండంకములకు నడుమ నొకటిరెండు పాత్రములు ప్రవేశించి నాటక కథావస్తువును-జరిగిన దానిని రాఁబోవుదానిని — సంగ్రహముగా సభ్యులకుఁ దెలియఁజేయు భాగము) 7 ఒక వలయముయొక్క మధ్యరేఖ, వ్యాసరేఖ 8 యోగు లభ్యసించెడి బంధవిశేషము 9. విస్తారము, వెడల్పు 10 జ్యోతిశ్శాస్త్ర సంబంధమైన యిరువదియేడు యోగములలో మొదటిది.

విష్కంభి సం. వి. న్. పుం. తలుపుగడియ.

విష్కంభితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అడ్డుపెట్టఁబడినది, విఘ్నము గలిగింపఁబడినది.

విష్కిరము సం. వి. అ. పుం 1 చిమ్ముట, వెదజల్లుట 2. చీల్చుట. 3. పక్షి 4 కోడిపుంజు, కోడిజాతిలోఁ జేరినపక్షి.

విష్టంభము సం. వి. అ. పుం 1. దృఢముగా ఆనుకొనుట 2. విఘ్నము, అడ్డంకి, నిరోధము 3. మూత్రనిరోధము, మలనిరోధము 4 పక్షవాతము. 5. నిలుచుట, ఆగుట. 6 పాదన్యాసము, అడుగుపెట్టుట

విష్టంభి సం. విణ. (న్. నీ. న్) 1 అడ్డగించునది, నిరోధించునది. 2. స్తంభింపఁజేయునది, మొద్దుబాఱఁజేయునది

విష్టపము సం. వి. అ. పుం., న. జగత్తు, భువనము

విష్టపహారి సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) లోకరంజకుఁడు, ప్రపంచమును రంజింపఁజేయువాఁడు.

విష్టబ్ధము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గట్టిగా అదుమఁబడినది 2. ఆశ్రయమీయఁబడినది, బలపఱుపఁబడినది 3 విఘ్నితము, అడ్డగింపఁబడినది. 4 స్తంభింపఁజేయఁబడినది

విష్టరము సం. వి. అ. పుం 1. (పీఁట, బల్ల మొదలైన) ఆసనము 2. యజ్ఞమునందు 'బ్రహ్మ' కిచ్చెడి పీఠము. 3 దర్భలతో నల్లిన చాఁప, కుశాసనము 4. కుశముష్టి, పిడికెడు కుశము. 5. చెట్టు.

విష్టరశ్రవుఁడు సం. వి. స్. పుం. విష్ణుదేవుఁడు.

విష్టి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 వ్యాప్తి, వ్యాపించుట 2 ఉద్యోగము, పని. 3 జీతము, కూలి. 4 వెట్టి, జీతములేనిపని. 5. పంపుట. 6. నరకనివాసము. 7. (జ్యోతి) పంచాంగములోని కరణములలో నొకటి (భద్రాకరణము.)

విష్ఠ సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 మలము, పురీషము 2. ఉదరము, కడుపు

విష్ఠలము సం. వి. అ. న. దూరప్రదేశము.

విష్ఠించు సం. అ. క్రి. విష్ఠచేయు, పరుగు, మలవిసర్జనముచేయు (శ. ర., ప్రా)

విష్ణుక్రాంత సం. వి. ఆ. స్త్రీ నల్లదింటెన. (వృ. వి.)

విష్ణుగుప్తుఁడు సం. వి. అ. పుం. చాణక్యుని మఱియొక పేరు

విష్ణుచక్రము మల్లబంధవిశేషము

వ. నరనామధేయంబులగు గతులును, విష్ణుచక్రంబును, రామబాణంబును, నాగబంధంబును ... మల్లుపు. 3. 68.

విష్ణుదైవత్యము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) విష్ణువు అధిష్ఠానదేవతఁగలది

వి. అ. న. శ్రవణనక్షత్రము.

విష్ణుపదము సం. వి. అ. న. 1 ఆకాశము, మిన్ను. 2 క్షీరసాగరము 3 గయాక్షేత్రమునఁ బూజింపఁబడెడి విష్ణుదేవునిపాదము 4 పద్మము, తామరపువ్వు

విష్ణుపది సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. గంగానది. 2 వృషభ, సింహ, వృశ్చిక, కుంభ రాసులలో సూర్యుని ప్రవేశము

విష్ణుపురాణము సం. వి. అ. న. పదునెనిమిది మహాపురాణములలో నొకటి

విష్ణుమాయ సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. అనాదియైన యవిద్య. 2 దుర్గాదేవి.

విష్ణురథము సం. వి. అ. పుం గరుత్మంతుఁడు (ఇక్షే విష్ణువాహ్యము.)

విష్ణురాతుఁడు సం. వి. అ. పుం. పరీక్షిత్తు. (ఒకానొకరాజు)

విష్ణువల్లభ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి. 2. తులసి.

విష్ణువు నం వి ఉ పుం 1 అంతటను వ్యాపించు వాఁడు, వెన్నుఁడు, త్రిమూర్తులలో రెండవ వాఁడు (ఇతఁడు సత్వగుణప్రధానుఁడై లోకస్థితి కర్తయై తనపని నిర్వహింప ననేకావతారము లెత్తినవాఁడు) 2 అగ్ని 3 పుణ్యపురుషుఁడు 4 విష్ణుస్మృతి రచించిన యొకానొక ముని 5 అష్టవసువులలో నొకఁడు 6. శ్రవణనక్షత్రము.

విష్పందము నం వి. అ పుం అదరుట, ధాతువులు కొట్టుకొనుట, గుండెలు కొట్టుకొనుట

విష్ఫారము నం వి అ. పుం. 1 టంకారము, వింటి నారిధ్వని 2. కంపము, వణఁకు,

విష్యందము నం వి. అ పుం కారుట బొట్లు బొట్లుగాఁ బడుట.

విష్యము నం విశే (అ ఆ అ) విషముచేఁ జంపఁదగినది.

విష్వక్సేనప్రియ నం వి ఆ స్త్రీ విష్ణుప్రియ, లక్ష్మి

విష్వక్సేనుఁడు నం. వి అ పుం 1. విష్ణువు 2. విష్ణుదేవుని ప్రధానపరిచారకులలో నొకఁడు

విష్వణము నం వి అ. న భోజనము తినుట

విష్వద్ర్యం(ద్ర్య)చము నం విశే (చ్ ద్రీచీ చ్) అంతటను వ్యాపించినది, సర్వవ్యాపకమైనది

విష్వాణము నం వి అ పుం = విష్వణము.

విసంకటము నం విశే. (అ ఆ అ) భయంకరము, ఘోరమైనది

వి అ. పుం. 1 సింహము. 2 ఇంగుదీవృక్షము, గారచెట్టు.

విసంగతము నం విశే (అ ఆ అ) సంగతముకానిది, పొసఁగనిది, ఇంపుగాలేనిది.

విసంచుచేయు స క్రి చెఱుచు, ధ్వస్తముచేయు (క. విసంచిసు = 1. ముక్కలగు 2 బలహీనమగు.)

గీ అలసవలితంబులైన కటాక్షవీక్ష, లాంచలంబులు యువధైర్యకంచుకములు, చించి చీకాకుపఱచి విసంచుజేసె, రామవర్తనకేళీ విరామవేళ. వైజ 1. 131

విసంధి నం వి ఇ పుం. పద్యమునందలి పదముల కొండొంటితో సంధి (కూడిక) లేకుండుట. (కావ్యదోషములలోనొకటి.)

విసంయుక్తము నం విశే (అ ఆ అ) విడిపోయినది.

విసంయోగము నం వి అ పుం విడిపోవుట.

విసంవాదము నం వి. అ పుం 1 వియోగము 2. మోసము 3 మాటతప్పుట 4 పరస్పరవిరుద్ధముగా నుడుట 5 వ్యతిరేకము.

విసంవాది నం విశే. (న్ నీ న్) 1 అసంగతము, పరస్పరవిరుద్ధమైనది. 2. భిన్నము, వ్యతిరేకమైనది 3 వివాదపడునది, కలహించునది 4 అసత్యము నిజముకానిది 5 వంచకము, మోసపుచ్చునది 6. అతిక్రమము చేయునది

విసంష్ఠులము నం విశే (అ ఆ అ) 1 చంచలము, కలఁతనొందినది 2 సమయము కానిది, విషమైనది

విసదారి వి (సం విషధారి.) సర్పము, పాము

గీ అలినిరాచారులేయుడు నలువప్రోలు, బలసి విసదారులుండు పెంజిలువప్రోలు, కూడు నిదురయు నెపుఁడు లేకుండు, వేలుపులప్రోలు న మ్మేటి వీటి కెనయ అచ్చ. రా బాల 31

విసనకఱ్ఱ వి. (విసన+కఱ్ఱ) వీవన, తాళవృంతము

అ కప్ర .. వలపు, గ్రమ్ము పూల విసనకఱ్ఱచే వీచుచు . నీలా. 3. 32

సీ విప్రులెగొడుగులువిసనకఱ్ఱలు ప్రబం 1. 57.

విసపరి విశే దుష్టుఁడు, దుష్టురాలు

ద్వి పాపజాతులు విసపరులు వెడ్డరులు, మాటల మంచులు మందులమార్లు . పండితా పురా 116. పూ.

విసపాల వి (విసము+పాల) ఓషధివిశేషము, ఒకానొక మందుచెట్టు (శ ర)

విసపాలవిత్తు విశే (విసపాల+విత్తు) ఘాతకుఁడు (ఇది యొకతిట్టు).

ద్వి. పదవిహీనుఁడు జగత్ప్రాణభక్షకుఁడు, వెదకియీ విసపాలవిత్తు నేమందు.హరిశ్చ ఉ. 2038

సీ దరిచేసి చెడుగొట్టు బెతికి దగాకోరు విసపాల విత్తు చల్వినము దగులు ... హంస 5. 113

విసపుమేఁతరి వి (విసము+మేఁత+అరి) శివుఁడు

వ విసపుమేఁతరియై తిరిగి యిచ్చుట యుక్తంబట్లు యుండును మృ. వి 1. 22.

విసపు[మాను(ఁకు) వి. (విసము+[మాను) విష వృక్షము.

ఆ... అందు విసపు[మాఁకులై యున్న చెదుగురే, [దిమ్మరుల వడంచి తమ్మికంటి...నీలా 1 80.

విసబొద్ది వి. (విసము+బొద్ది) పార, ఒకానొకచెట్టు.

సీ... విసబొద్ది యవఁగను వెలయుఁ బార అం భా. 2. 54

సీ. సహదేవి జుట్టువు చలిపిండి చిటిముటి పెన్నెరు విసబొద్ది పిండిదొండ. హంస. 4 10

విసమాలుచే(లు) స [క్రి. రూపుమాపు

ద్వి వసదులన్నియు [వచ్చి వఁదఁ లాడి, వెనుతిన [పతిమల విసమాల్తు నిదియ. బస పు 6 574.

విసము వి (సం విషం.) 1. గరళము

చం ... పయోజగర్భుఁడు సుధారసధారలు కెంటిలో విసంబులు చిలికించి చేసెనో కా పొల్పెసలారఁగ దీని నేత్రముల్ వైష 8 116

సీ...,ముఖరాగమును గళంబున విసంబు. వసు. 8 128.

(వ బ ల కభేదమున బిసమని యర్థాంతరము.)

సీ. ఎడవెడ విసము[గక్కెడు పాములను మెడఁ గూర్పఁజెల్లునె మీకుఁగొమ్మలార నీలా 3. 34.

2 నీరు

సీ మించు చూపుచునె నమ్మించి నిల్కడయేది విస మొసంగెడు మబ్బుఁ గొనరవేల. యయా. 1. 28.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)

జ - విసపాల, విసపాలవిత్తు, విసపుమేఁతరి, విసపు [మాను, విసబొద్ది.

విసరణము సం వి అ న. [పసరణము.

విసరము సం. వి అ పుం. 1 వెడలుట. 2 [పసరిం చుట, వ్యాపించుట 3. సమూహము, మంద, గుంపు. 4 రాశి, [పోవు.

విసరియాడు = విసరు స. [క్రి. (విసరి+ఆడు) ఆడించు

ద్వి విమవీథిఁ దోఁకలు విసరియాడుచును, గురు పులు వాలుచు గునిసియాడుచును. రం. రా. యు. (క ం.)

విసరు స [క్రి. (సం విసృ) 1 ఆడించు

క తల విసరి చెల దగఁగ లో,యలకిఁలదయ్యె . భార అను 2 270

2 [తిప్పు

గీ...పట్టి కోదండదండంబు పరిఘుగాఁగ, విసరు చును వచ్చె వేలొండు వేల్పులోదు పారి 4 70

క గద విసరివై చె నరకుఁడు ఉ హరి 1 166.

వ. పుడమిపతి పెడవిసరు విసరి ... మనుచ. 4 116

3 రువ్వు,

గీ. తప్పులేకుండ నేల నెత్తమ్మిన్ మొగతు, విసరి వక్షః[పదేశంబు [వేటుగొంటి. హర 1. 27.

గీ విరహితతిమీఁది కోపావమరుఁడు దివియ,వేగమై పైఁడి యొుఱతోన విసరఁ గుట్టు, దునిసిబై టికి నవిథార దోఁచెననఁగ ... ఆము 5.24.

వ అప్పువ్వుదండఁ [గమ్మునఁ [గమ్మఱించివిసరి... హం. 6. 16

4 ఖుణించు.

సీ తల్లియిచ్చిన చల్ది తగ [బవ్వా వచ్చిన వెముకఁ జూడక వేగ విసరగలవు సిం నార 88.

5 వీజనముచేయు, విసనకఱ్ఱ వాడించి గాలి [పస రించువట్లు చేయు.

సీ ఇల్లిల్లుదిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖ యబ్బైనే నింటిలోఁ బూరి యిడి విసరక,రాఁజదు...ఆము. 4 127.

గీ. అనుచు వెతనొందు జనకుని యానవంబుఁ, జూచి యడలూన భాషించె మందరాంగి, జాఁతిమై రాఁజఁబెట్టిన పావకంబు, వీవనం బునఁ బైవయి విసరినట్లు కృ. శకుం. 3. 108

గీ...బహుళ నిజదేహ లేపన పరిమళములు, పోదు ముట్టంగ నొక్కతె సురటి విసరె వరాహ. 9 139

6. చూర్ణముచేయు.

ఉదా - కందులువిసరు, పిండివిసరు, మొ

అ. [క్రి 1. వీచు.

క ... వఱడు లఱచె నుల్కలువడె, నెఱిచెడి సుర గాలి విసరె నిలువక పెలుచన్ ఉ హరి 2. 24

క. స, మ్యగ్గంధవహము తనువుల, మొగ్గ చెమటలాఱ విసర ముదితాత్మకులై వరాహ 7. 56.

2. కురియు.

సీ విసరునో కృ గార సవృష్టి కొప్పువఁ దొలఁకునో యమృతంబు పలుకులందు విం 4 81

వి 1. వీచుట.

వ. పెల్లడరు సిట్టూర్పుగాడుపు విసరులన్‌గన రెత్తి ... మనుచ 3 8.

2 ఆడించుట

సీ. తోరంపుటూర్పులఁ దొడరి పాతాళముదాఁకంగ సాగరౌఘములు గలఁగ,వికటంపు లెఱకల విస రున సుపాంగు తుప్పగొండంబు దూ పడంగ హరి. ఉ 5 131.

3. దెబ్బ, పోటు.

క అసురుసురని సొలయున్ రా,జసురేంద్రుఁడు మలయపవను చలికసరునకున్, బిసరుహశరు శరవిసరపు, ముసురునకుం దడిసి కినలముల విస రువకున్ కవిరా 5 265

4. రువ్వుట.

వ పుడమిపతి పెదవిసరు విసరి ... మనుచ. 4. 115

5 మల్లవిద్యావిశేషము

వ. ... ఝూటు మొదలగు పదునాలుగువిసరులు ప్రబంధ 78

ఱ. విసరియాడు, విసరుఱాయి.

విసరుఱాయి వి (విసరు+ఱాయి) తిరుగలి. (బ్రౌ, వా)

విసర్గము సం వి అ పుం 1. ప్రోసిపుచ్చుట. నిరాసము 2 ఉద్యోగాదులనుండి తొలఁగించుట 3 పరిత్యాగము, విడిచిపెట్టుట. 4 ఈవి, దానము. 5 కాఱుట, స్రవించుట 6. సృష్టి, సృజనము 7. (మల) విసర్జనము 8, ఎడఁబాసిపోవుట, 9 మోక్షము 10. దీప్తి, కాంతి 11 విసర్జనీయము, రెండుసున్నలు గుర్తుగాఁగలవర్ణము.

12 సూర్యుని దక్షిణదిగ్గమనము, దక్షిణాయనము. 13. మేఢ్రము, మగగుఱి 14. ప్రళయము

విసర్జనము సం వి అ న 1 స్రవింపఁజేయుట, కార్చుట 2 దానము, ఈవి 3 వట్టిదిగాఁజేయుట 4 పరిత్యజించుట, వదలివేయుట. 5 ఉద్యోగమునుండి తొలఁగించుట 6 దేవత సంధ్యాపనము చేయుట, పూజాంతమున యథాస్థానమునకుఁ బంపుట. వృషోత్సర్జనము, కొన్నిసమయములయందు వృషభమును యథేచ్ఛముగా విడుచుట

విసర్జనీయము సం విణ (అ అ అ) 1 విడువదగినది. 2 ఈయఁదగినది 3 పరిత్యజింపఁదగినది. స్రవింపఁజేయఁదగినది.

వి అ పుం విసర్గము, రెండు సున్నలు గుర్తుగాఁగల వర్ణము

విసర్జించు సం స క్రి విడుచు.

వ. పద్యపూరణంబులకు నాదికారణంబులైన సంస్కృతాంధ్రభాషలంగల జల్లులు విసర్జించి. . (వరాహ 1 9.)

విసర్జితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 ఇయ్యఁబడినది, దత్తమైనది 2 విడిచిపెట్టబడినది, పరిత్యక్తము 3 పంపఁబడినది, ప్రేషితము. 4 ఉద్యోగాదుల నుండి తొలఁగింపఁబడినది. 5 ప్రసరింపఁజేయఁబడినది

విసర్పఘ్నము సం వి అ. న. మైనము.

విసర్పణము సం వి అ న ప్రాఁకుట, జేరుగుట. 2. వ్యాపించుట, ప్రసరించుట.

విసర్పము సం వి. అ పుం 1. ప్రాఁకుట, జేరుగుట 2 వ్యాపించుట, ప్రసరించుట 3. ఆకస్మికమైన కర్మఫలము. 4 చర్మరోగ విశేషము.

విసర్పి సం వి ఇ స్త్రీ చర్మరోగవిశేషము.

విసర్పిక సం వి. అ స్త్రీ = విసర్పి

విసవిస వి గాలివీచుట, కత్తి మొ త్రిప్పుట, నవ్వుట, నడచుట, ఈఁదుట, కోయుట మున్నగువానియందలి ధ్వని కనుకరణము.

(క) గాలివీచుటయందు.

సీ. ఉసురు లూడాడ విసవిస విసరి ముసరి, దొసఁగు
లెసగించు సురుగాడుపు తుటుముదాకి, కదలి
తద్దయు గడగడ వడకుదాని, వేలుపురాకస్నెఁ
గాంచి రావెలఁదు లపుడు. రసిక. 4 47

సీ ప్రళయ వాతూల మంబర మావరించుచు విస
విస నమితమై విసరసాగె వేం. మా 1. 46.

(చ) కత్తి మొ త్రిప్పుటయందు.

వ. అనదృశంబులగు ముసలంబులు కః విసరు
హంబుల విసవిసం ద్రిప్పి . . (అని 4. 76.)

(ఛ) నవ్వుటయందు

వ. విసవిస నగు మొగము మెఱుంగులు దశదిశలం
బసలు కొలుప ... (భాగ 8. 286)

వ. వింతవింత వలపుగొలుపు పొలుపుగల కళావతీ
విమలవదనకమలంబులఁ జేరంజని తదీయ నాసా
చంపక ప్రసూనవాసనానిలంబు లొయ్యనం
జొరయ వెఱచి యనముకునుమరస విసరంబులు
వెసమెసవి విసవిస నగుచు శామా 1 1 53.

(జ) నడచుటయందు.

క. అని పలికి కలికి తొయ్యలి, తనుసంతాపంబు
వావఁదలఁచి విసవిసన్, జనిఖిస విసరముఁ జిగు
రులు, నవలుం బుపొవ్లుఁ ఁచ్చి నైపుణి మెఱ
యన్. రాజ. 3. 107.

(ఝ) ఊఁదుటయందు.

ద్వి. వెసఁబుటంబులఁ బెట్టి విసవిస నూఁద నవ
నాథ. 5. 211. పొ. 21 పం.

(ట) కోయుటయందు

గీ. .. చంపకాశోకవాం బెక్కు సొంపుమీఱు,
కుసుమ విసరంబు విసవిసఁ గోయుచుండ .
ధర్మ. 8 164.

విణ. (సం. విసరః) ప్రసరించునది, సాఁగునది

చ. వసుమతి వేయిపాదములవానికిఁ బుట్టిన ఛాయ
పట్టికిన్, విసవిస గాదు కాలొకటి ... నైష
8. 72.

విసారము సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాపించుట, ప్రస
రించుట. 2. ప్రాఁకుట, జరుగుట. 3. చేఁప.

న. 1. కొయ్య 2 కలప

విసారి సం విణ (న్. జి న్.) 1 వ్యాపించునది.
2 ప్రాఁకునది, జరుగునది.

వి. న్. పుం. చేఁప

ఈ స్త్రీ వాతావరణము, వాయుమండలము

విసికించే న క్రి (√ విసుకు,) విసిగించు.

క పసగా జీతము పెట్టక, పనచేత నుపాయము
నను బని గొను బంటున్, విసికింపక తగులబ్ధము,
పొసఁగగ దశమూఁశ మిచ్చి పుచ్చుఁగవల
యున్ విజ్ఞా 2 37

విసిపలక వి. పరుండెడు పెద్దబల్ల

సీ పలక యవంగను ఫలకమౌ శయ్యార్థఫలక
మొప్పును విసిపలక యనఁగ ... ఆం భా.
2 166

విసిమాలు అ క్రి (√ విసుకు) మిక్కిలి విసుగు

వ. విప్రవాటంబులఁ బ్రతిగేహంబును పరిభ్రమించి
విసివి విసిమాలి వేసరి యారటఁ బొందిసొలసి
జూఁకించి తూలి దూఁపటలి ... భీమ 2. 101.

ఉ. మానక వేఁడివేఁడి విసిమాలుచు . పా. 4
(శ ర.)

విసుకు వి విసుగు, విసువు

ఆ అట్టు లేసియేసి యలపున విసుకున, వెఱఁగుఁ
బొడమి రాచవేలుపు తేఁడు, సేయఁ దెలియ
లేక చిన్నఁబోవుచు విగి, యుడిగి మోమువంచి
యూరకుండె. అచ్చ. రా. యు. 5 62.

జ విసికించుః విసిమాలు.

విసుగు వి విసువు, నిర్వేదము, వేసరుట

గీ వింటఁ గాని వ్రేయవ్రేయఁగ విసుగుఁపుట్టె ...
హర. 7. 81.

విసుఁగు అ క్రి వేసరు, విసువునొందు, నిర్వేదము
నొందు.

పంచచామరము ఇసీ యిసీ మొగంబుచూడ
కిల్లు వెల్వరించినన్, వెస న్విసింగి పోవు సిగ్గు
సీనమంతలేదు నీ, దెసం బనత్ ఘటించె దేర
త్రిమ్మరి మఱిట్లు వచ్చి సారె సారె నన్నుఁ
గెర్లఁజేయరాక పొమ్మిఁకన్ విప్ర.
4. 58

(ఇచ్చట మాత్రము సకిందుకముగనున్నది)

విసుమానము వి (సం విస్మయః) ఆశ్చర్యము

క. అసమానదీప్తితోఁ న, వ్వసుధాధర మపుడు
జాలువాలుందనపుం, బసిఁడి పెనురాశి యగు
చున్, విసుమానమొనర్చె సిద్ధతిభునకు మిగు
లన్ పరమ. 1 182

ద్వి విసుమాన మంది యవ్వేళ దేవేంద్రుఁ, డసు మాన భీతిచే నందంద వడఁకి ద్వి. పరమ 2. 51. పౌ

విశ ఆశ్చర్యకరము, వింతయైనది

ఉ. మానవకోటి నిట్టి విసుమానపుఁ బీనుఁగులైన వారి నెందైనను గంటిమే . . భార విరా. 3 7.

క విసుమానమతని తేజో,రసపూరము గనె బ్రహ్మరంధ్రము మోవన్ కాశీ 4 178.

ఎగుడుదిగుడైనది.

సీ విసుమానములుగాఁగ, పసతోడఁ జెరవెట్టి గట్టెంబుగాఁ బ్రేవుఁ జుట్టినాఁడు మనుచ 4 73.

విసురూపము నం వి అ న వికృతరూపము, వికృతాకారము

ద్వి వసుధ నానాసస్యవతియై ఫలించు, విసు రూప మగువాఁడు వెదకిన లేఁడు రం రా ఉ 133 పౌ. 23 పం

విసువాసము వి (నం విశ్వాసః) నమ్మకము (చూ విసువాసి)

విసువాసి విశ (విశ్వాసీ) నమ్మకముకలవాఁడు.

సీ విసువాసి యనఁగను వెలయు విశ్వాసి ... అం భా 3. 10

విసువు=**విసుగు** అ క్రి నిర్వేదమొందు, వేసరి

సీ మనలిరో కౌరవుల్ విసువక వైరంబు, గావించు పాపస్వభావు లెటిఁగి, క్రందునఁ జంపిరో ... (భార ఆది. 7 207.)

మ. . .కుసుమంబుల్ కబరీభరంబు చెవియాకుల్ మంగళాలంకృతుల్, విసు వొక్కింతయు లేక దాలవలయున్వీనిన్ ... కాశీ 272.

వి. నిర్వేదము

మ విసు వౌచున్నది కాలయాపనకు నువ్విళ్లూ రెడున్ భావముల్ ...(నైష 8. 52)

జ విసువుకొను.

విసువుకొను అ క్రి (విసువు+కొను) నిర్వేదము నొందు

గీ. సఖులు గావించు నుచితోపచారములకుఁ, జెలులు ధైర్యంబు దెలిపెడు పలుకులకును, మనసు గొలుపక పో దైవమా యటంచు, విసువుకొనుచున్న వ వ్వేలవెలఁదిఁ జూచి. కవిరా 3 160

విసూచిక నం వి. అ స్త్రీ. విషూచి

విసూరణ నం. వి ఆ. స్త్రీ దుఃఖము

విసూరణము నం. వి. అ. న = విసూరణ

విసూరిత నం వి. అ స్త్రీ జ్వరము

విసూరితము నం. వి అ న పశ్చాత్తాపము, దుఃఖము

విసృజనము నం వి అ. న. విడుచుట (ఇది శ్లేష సాధ్యము)

క భూవర సస్యములను వి,స్థావిసృజన మొప్ప దంద్రు చారిత్రవిదుల్ ... భార అను 4 88.

విసృతము నం విశ (అ అ అ) 1 వ్యాపించి నది, విస్తీర్ణము 2 చాఁపఁబడినది, చాఁగినది. 3 పలుకఁబడినది, ఉచ్చరింపఁబడినది. (విల్యమ్సు.)

విసృత్వరము నం విశ (అ ఈ అ.) 1. వ్యాపించు నది. 2. ప్రాఁకునది, ఇటునటుజరుగునది.

విసృమరము నం విశ (అ ఆ అ) ప్రాఁకునది, నెమ్మదిగా జరుగునది

విసృష్టము నం. విశ. (అ అ అ) 1. ప్రేరితము, ప్రసరింపఁ జేయఁబడినది 2. విసరఁబడినది, ప్రయోగింపఁబడినది (బాణాది) 3. సృజింపఁబడి నది, నిర్మితము 4 స్రవింపఁజేయఁబడినది, కార్పఁ బడినది 5, ప్రేషితము, పంపఁబడినది. 6 తొల గింపఁబడినది, ఉద్యోగాదులనుండి త్రోసివుచ్చఁబడి నది 7. దత్తము, ఈయఁబడినది 8 పరిత్యక్తము, విడిచిపెట్టఁబడినది.

విసృష్టి నం. వి ఇ స్త్రీ 1. చాఁచుట, ప్రసరింపఁ జేయుట 2. పరిత్యజించుట, విడిచి వైచుట. 3 ఈవి, దానము

విస్తర వి. భోజనముచేసెడియాకు

సీ నికట కాననభూములకు నేఁగి మఱ్ఱియాకులు దెచ్చి విస్తరల్ గూర్చి కూర్చి శుక 4. 108.

విస్తరము నం వి అ పుం 1 విస్తరించుట, వ్యాపించుట, వ్యాప్తి. 2 వివరము, అతి సూక్ష్మ విషయములను దెలుపుట 3 బాహుళ్యము, ఆధిక్యము, శబ్దవైపుల్యము 4 సమూహము, మొత్తము. 5, పాము, పడుక 6. ఆసనము, పీఁట, 7. ప్రేమతో బ్రతిమాలుట

విస్తరి=విస్తర వి. భోజనము చేసెడియాకు
క. అనుమాటలు చెవి నిడ కాఁ,యన యిట్లని
పలుకుఁ దన్మృగాక్షీమణితోఁ, జనువమచుఁ
ద్రోయవిస్తరి, చినిఁగెడు నన్నట్లు వలపు చెడ్డది
సుమ్మీ. శుక. 2 475.
సీ. విస్తళ్లుగుట్టి కోవెలనంబి వాకిటఁ గసవూడ్చి
లంజెల కాళ్లు పిసికి. (వేణు క 41)

విస్తరించు సం. స. క్రి 1. సవిశేషముగ చెప్పు.
గీ. .. విస్తరింతు నైమిత్తికవిధులు మఱియు,నాదు
వాక్యములెల్ల మనస్కరింపు. మా. ఖం
3, 170.
ఆ ... నిష్ఠ దానియందు నిరతిశయసమాదరంబు గలదు నాదు చిత్తంబున, నిమ్ము తద్విధంబు విస్తరింతు. భార. శా. 5. 21.
2 విస్తరిల్లఁజేయు.
ఆ ... ఎంతకడిఁదియైన నిది యేను దీర్చి యీ, విప్రునకుఁ బ్రియంబు విస్తరింతు. భా. ఆది 6. 248.

విస్తరిల్లు(లు) సం. అ. క్రి 1 అతిశయించు, మిక్కుటమగు.
సీ. అప్సరోవనితల యాటలు విలసిల్లె వెనఁ బుష్పవర్షంబు విస్తరిల్లె మార్కం. 8. 168
ఆ ... వివిధతూర్య వేణు వీణారవంబును, విస్తరిల్లె విపుల విభవయుక్తి. భార ఆది 7 282.
2. వ్యాపించు.
గీ. ... ఆత్మబుద్ధి యనంగ నల్పాంతర పు, వస్తువులు బుద్ధి యన్నింట విస్తరిలుట. భార శాం. 5. 168.
3. ప్రసిద్ధినొందు.
ఆ. ఘనత నశ్వదానగజదానదీక్షా గు,రుండునాఁగ నవని రూఢికెక్కి,నట్టి మేటిదాతయల్లారి యన మార,విభుఁడు పాకనాఁట విస్తరిల్లె వి. 1 52

విస్తారము సం. వి. అ. పుం 1. వ్యాపించుట, విస్తరించుట, విరివియగుట. 2 వైశాల్యము, వెడల్పు, 3 ఆధిక్యము, వైపుల్యము 4 వివరము, సూక్ష్మవిషయము. 5. వలయాకారవస్తువు మధ్య వ్యాసము 6. చిన్నచెట్టు, పొద. 7 లేఁతచిగురుతోనున్న కొమ్మ 8. శబ్దవిస్తృతి.
సీ తగ వారిఁ గాంచి యత్యద్భుతంబగు భవజ్జనకు
తెలుఁగు విస్తారమొప్ప,జెప్పిన వారలు
భార అశ్వ 3 206
(విస్తరమనుట న్యాయ్యము)

విస్తారించు సం అ క్రి విరివిచెందించు, విస్తరిల్లఁజేయు
శా నీరేజాంచితలోచనాయ హరయే నీలాంబుదాంగాయ మా,యారాత్రించర ఖండనాయ విభవే హార్యక్షవక్త్రాయ తా,ర్క్ష్యారూఢాయ యటంచు గూర్తురు నిరీహోవిశ్వవిశ్రాంతి విస్తారింపన్ మనజస్తవంబులు గమున్ శార్దూలవిక్రీడితన్ (అప్పక. 4 243. పా)

విస్తీర్ణపర్ణము సం వి అ న మానకము, ఒకవిధమగు దుంపజాతి (వృ. వి)

విస్తీర్ణము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపించినది 2. వెడలుపైనది 3 విశాలము, విరివియైనది, పెద్దది

విస్తు వి 1. ఆశ్చర్యము 2 దుర్గంధము.(గ్రా.,వా)
ద్వి. సాము సేయుచు మల్ల చఱచుచుఁ గోల,
వేమారు చూచుచు విస్తుకంపెసఁగ, బనసలు
చెప్పుచు బ్రమసి పాఱుచును (శ. ర పా) పవ
నాథ 3 208 పా. 18. పం

విస్తృతము సం విణ (అ ఆ. అ) 1 వ్యాపించినది, విస్తరిల్లినది 2. వెడలుపయినది 3 పెద్దది, విశాలము, విరివియైనది 4 బహుళమైనది, సమృద్ధిగానున్నది, ఘనమైనది.

విస్తృతి సం వి ఇ స్త్రీ 1 విస్తారము, విస్తరము, వ్యాప్తి. 2 వైశాల్యము, విరివి, ఆధిక్యము 3 గుండ్రని వస్తువుయొక్క చుట్టుకొలత

విస్పష్టము సం విణ (అ ఆ అ) 1. మిక్కిలి స్పష్టమైనది, విశదమైనది,బాగుగాఁ దెలిసినది 2 ప్రత్యక్షమైనది, అందరకుఁ దెలియవచ్చునది

విస్ఫారము సం వి అ పుం 1. కంపము, వణఁకు, అదరుట. 2. టంకారము, వింటినారి చప్పుడు, ధనుష్టంకారము

విస్ఫారితము సం. విణ (అ ఆ అ) 1 చలింపఁజేయఁబడినది, కదలఁబడినది. 2 వణఁకినది, కంపమొందినది 3 టంకారము గలదిగాఁ జేయఁబడినది. 4 వ్యాపింపఁజేయఁబడినది, పెద్దదిగాఁ జేయఁబడినది 5. స్పష్టపఱుపఁబడినది, ప్రత్యక్షపఱుపఁబడినది 6. స్పష్టమైనది,ప్రత్యక్షమైనది,విశదీకృతము.

విస్ఫురించు సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

మాలిని. ... తేజో, వినరపిహితమూర్తుల్ విస్ఫురింప న్మునీంద్రా. (మార్కం. 1. 125)

విస్ఫురితము సం. విశ (అ. ఆ. అ.) 1 అదరినది, వణకినది, కంపించినది. 2. ఉబ్బినది, పెద్దదైనది.

విస్ఫులింగము సం వి అ. పుం. 1. అగ్నికణము, మిడుగురు 2 ఒకవిధమైన విషము

విస్ఫూర్జథువు సం. వి. అ పుం. 1 అఱపు, గర్జనము, బొబ్బరింత. 2. పిడుగుచప్పుడు, వజ్రనిర్ఘోషము 3 పిడుగువలె హఠాత్తుగాఁ దటస్థమైన విషయము 4 తరంగముల మ్రోఁత, తరంగములపొంగు

విస్ఫూర్జితము సం వి. అ న 1. అఱపు, బొబ్బరింత. 2. దొర్లుట 3 ఫలితము, పర్యవసానము

విస్ఫోట సం వి. ఆ స్త్రీ 1 పొక్కు, మొటిమ, కురుపు. 2. మసూరిక, అమ్మవారి జబ్బు (మసూచికము)

విస్ఫోటము సం. వి అ. పుం. = విస్ఫోట.

విస్మయంగదము సం. విశ. (అ ఆ అ.) ఆశ్చర్యము గలిగించునది, అద్భుతపఱచునది

విస్మయపడు మి. అ. క్రి ఆశ్చర్యపడు

గీ మిన్న మిడుగులుఱులై రెండు మెఱచుచున్న, మెఱుఁగు లోక పుట్టలోనున్న నెఱుఁగకేను, బుట్ట గ్రొప్పిఎంచి యా రెంటిపొడవుఁ గావ. కుడిగి వచ్చితి విస్మయపడి మనమున భార. అర 3 178.

విస్మయము సం. వి అ పుం 1. ఆశ్చర్యము, వింత. 2 అద్భుతరసము (నవరసములలో నొకటి.) 3. గర్వము 4. సంశయము

విస్మయముపడు = విస్మయపడు అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

చ. ... ప, మనయము విస్మయంబుపడు వంతటిలోఁ దిగిచెన్న రేంద్ర భల్లవ విఱుగంగ ... హరి పూ 8. 46

విస్మయాకులుఁడు సం విశ (అ అ అ) ఆశ్చర్యము నొందినవాఁడు

ఇట్లే విస్మయావిష్టుఁడు, విస్మయాన్వితుఁడు.

విస్మరణము సం వి అ. న. మఱచుట, మఱపు, విస్మృతి.

విస్మాపనము సం విశ (అ.న.అ) అద్భుతపఱచునది.

వి. అ పుం 1. మాయ, మోసము, వంచన.

న 1. ఆశ్చర్యము గలిగించుట. 2. అద్భుతవస్తువు.

విస్మాపనుఁడు సం. వి అ పుం మన్మథుఁడు.

విస్మితము సం. విశ (అ అ అ) 1. ఆశ్చర్యపడినది, అద్భుతపడినది. 2. తత్తరపడినది. 3. గర్వించినది గర్వపడినది

విస్మితి సం వి ఇ. స్త్రీ. ఆశ్చర్యము, అద్భుతము

విస్మృతము సం విశ (అ ఆ అ) మఱవఁబడినది,

విస్మృతి సం వి ఆ స్త్రీ. మఱపు, విస్మరణము.

విస్మేరము సం. విశ. (అ. ఆ అ.) ఆశ్చర్యపడినది, అద్భుతపడినది.

విస్రంభము సం వి అ పుం 1 విశ్వాసము, నమ్మిక. 2 పరిచయము, చనవు.

విస్రంస సం వి ఆ స్త్రీ 1 వడిపోవుట, పతనము. 2. స్రవించుట, కాఱుట 3 దుర్బలత, అశక్తి, బలములేమి.

విస్రంసనము సం విశ (అ. ఆ అ) 1 పడఁగొట్టునది, రాల్చునది 2. వదులుచేయునది, సడలించునది

వి అ న. 1 పతనము, పడుట. 2. స్రవించుట, కాఱుట 3. వదులు చేయుట, సడలించుట. 4. విరేచనకారియగు మందు, బేదిమందు.

విస్రంసము సం. వి అ పుం = విస్రంస.

విస్రగ్రంథి సం వి. ఇ పుం. హారిదలము.

విస్రబ్ధము సం. విశ. (అ ఆ. అ) 1. నమ్మినది, విశ్వసించినది 2. పరిచయముగలది, చనవుగలది.

విస్రము సం వి. అ. న 1 పచ్చిమాంసపు వాసన. 2. పచ్చివాసన 3 కమరుకంపు. (వాచ.)

విస్రవము సం. వి అ పుం స్రవించుట, కాఱుట.

విస్రస సం వి ఆ స్త్రీ. 1 దౌర్బల్యము, అశక్తి, ఓపికలేమి. 2 ముదిమి, ముసలితనము

విస్రస్తము సం విశ (అ అ అ.) 1 సడలినది, వదులయినది 2 దుర్బలము, దార్ఢ్యము లేనిది.

విస్రావణము సం. వి. అ న 1 రక్తముకాఱుట. 2 కాఱుట, బొట్టులుబొట్టులుగాఁ బడుట. 3 బట్టీనుండి దింపఁబడిన యొకవిధమగుమద్యము,

విస్రావము సం. వి, అ. పుం. = విస్రవము,

విస్రుతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కారుట, స్రవించుట. బొట్లుబొట్లుగాఁబడుట.

విస్వరము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొసఁగనిది, సరిపడనిది.

విస్స్యందు వి. మల్లబంధవిశేషము.

వ. విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగబంధంబును దొలకరి మెఱుపును వల్లిమత్తునువిస్స్యందను మాసాళకరణంబును బవఖండనంబును నురిత్రాడును లోవిత్తరియు వెలివిత్తరియు పశ్చాత్కుశంబులును మొదలుగాఁగల పదిరెండు గాయమానంబులు. ప్రబంధ. 1. 78.

వ నాగబంధంబును దొలకరి మెఱుపును విస్సందు మరిత్రాడును ... మల్లుపు. 68.

విహంగమ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావడిబద్ద

విహంగమము సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పిట్ట

విహంగము సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి, పిట్ట. 2. మేఘము, మబ్బు. 3. బాణము, అమ్ము 4. (సూర్యాది) గ్రహము.

విహంగముఁడు సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు

విహంగిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావడిబద్ద

విహగము సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి 2. మేఘము, మబ్బు. 3. బాణము 4. (సూర్యాది) గ్రహము

విహగరాజు సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, గరుడి.

విహగుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు 2. చంద్రుఁడు.

విహగేంద్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, పక్షిరాజు.

పర్యా. విహగేశ్వరుఁడు.

విహతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చంపఁబడినది, కొట్టఁబడినది. 2. గాయపెట్టఁబడినది. 3. ఎదిరింపఁబడినది, అడ్డు పెట్టఁబడినది.

వి. అ. పుం. జైనదేవాలయము

విహతి సం. వి. ఇ. పుం. మిత్రము, సహాయుఁడు. (విల్యమ్సు).

స్త్రీ. 1. చంపుట, కొట్టుట 2. దెబ్బ. హతి. 3. భంగము, తప్పుట. 4. ఓడుట, అపజయము.

విహననము సం. వి. అ. న. 1. చంపుట, కొట్టుట. 2. హానిచేయుట, అపాయము చేయుట 3. అడ్డంకి, విఘాతము 4. వింటి వంటి దూదేకునట్టి పనిముట్టు.

విహరణము సం. వి. అ. న. 1. నివారించుట, తొలఁగించుట. 2. చల్లగాలిలోఁ దిరుగుట, షికారు చేయుట, వినోద సంచారము. 3. వినోదము, వేడుక.

విహరము సం. వి. అ. పుం. 1. తీసివేయుట, తొలఁగించుట 2. విడిపోవుట, కూడికలేమి. 3. మారుపు.

విహరించు సం. అ. క్రి. స్వేచ్ఛగా సంచరించు.

క... విప్రవరుఁడు మునిజనములు పూజనము లొనరింప ఖేచరు లనుమోదింప విహరించె నప్రతిహతుఁడై. భా. శాం. 5. 361

వ. ... అపూర్వ కావ్యరచనా కుతూహలమధు విహారంబు విహరించుచున్న సమయంబున ... మార్కం. 1. 11.

స. క్రి. ప్రణయించు, ప్రజ్వలింపఁజేయు

క విను గార్హపత్యమును న, య్యనలము విహరింపఁబడి. (భార. ఆది 4. 86)

సీ అగ్నిహోత్రమునకు నగ్నులు విహరింపు మని ... యతి పేచనార్థ మరుగ. భార. ఆది. 1 123

విహర్త సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) 1. విహరించువాఁడు, వినోద సంచారము చేయువాఁడు 2. అపహరించువాఁడు, దొంగిలించువాఁడు

వి. ఋ. పుం. దొంగ, తస్కరుఁడు.

విహసనము సం. వి. అ. న. చిఱునవ్వు, మందహాసము.

విహసించు సం. స. క్రి. నవ్వు, ఎగతాళిచేయు

సీ హరినైన గంగాలహరినైన విహసించు ... కృ శకుం. 1. 5.

విహసితము సం. వి. అ. న. = విహసనము

విహస్తుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేతులు లేనివాఁడు. 2 చేయూఁత (సహాయము) లేనివాఁడు. 3. వ్యాకులుఁడు, కలఁతనొందినవాఁడు 4. అశక్తుఁడు, అసమర్థుఁడు 5. చదువరి, విద్యావంతుఁడు

విహాపితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విడిపింపఁబడినది 2. బలాత్కారమున విడిచిపెట్టింపఁబడినది.

వి. అ. న. ఈవి, దానము.

విహాయసము సం. వి స్ పుం , న , అ. పుం ఆకాశము.

పుం పక్షి.

విహాయితము సం వి అ న. ఈవి, దానము (శ ర)

విహారగృహము సం వి అ న. క్రీడామందిరము, లీలాగృహము

విహారదాసి సం. వి. ఈ స్త్రీ బ్రహ్మచారిణి, సన్న్యాసిని.

విహారము సం వి అ పుం 1 తీసివేయుట, తొలఁగించుట, నివారించుట. 2 వేడుకగాఁదిరుగుట, వినోదసంచారము 3 ఆట, క్రీడ, వినోదము. 4 చేయికాలు మొదలగువాని కదలిక 5. ఉద్యానవనము. 6 స్కంధము, మూపు 7. బౌద్ధదేవాలయము, మఠము 8. దేవళము, గుడి 9 వర్ణముల యుచ్చారణ స్థానములను బాగుగా విప్పుట, పలుకుటకై చక్కఁగాఁ దెఱచుట 10. విస్తరింపఁజేయుట, విప్పుట 11. ఇంద్రుని ప్రాసాదము, వైజయంతము. 12 ప్రాసాదము, రాజగృహము. 13. ఒకజాతి పక్షి.

విహారి సం విశ (న్ జి న్) 1 విహరించునది, వినోదించునది. 2 వ్యాపించునది 3. మిక్కిలి చక్కనిది.

విహారిక సం వి. ఆ స్త్రీ. సన్న్యాసుల మఠము

విహానము సం వి. అ పుం.=విహసనము.

విహితము సం విశ (అ ఆ అ) 1. చేయఁబడినది, ఆచరింపఁబడినది 2. ఏర్పఱుపఁబడినది, స్థిరపఱుపఁబడినది. 3. విధింపఁబడినది, శాసింపఁబడినది, ఆజ్ఞాపింపఁబడినది 4. కూర్పఁబడినది, నిర్మింపఁబడినది. 5. ఉంచఁబడినది. 6 సంపన్నము, సహితము, కూడినది. 7 చేయ వర్హమైనది. 8. పంచిపెట్టఁబడినది.

వి అ. న. ఆజ్ఞ, శాసనము.

విహితి సం వి. ఇ స్త్రీ 1. చేయుట, ఆచరించుట. 2 ఏర్పాటు.

విహితుఁడు వి స్నేహితుఁడు.

గీ॥ ఎట్టకేలకు విహితుల యిండ్ల కేఁగి, చెలిమెఁ దానూరకుండుట పెద్దతనము, గలధె యడుగుట కంటె బలులుకదనము, యాచనాంతం హిగౌరవమ్మన వధూటి (కుచేల 1 107)

విహీనము సం విశ (అ ఆ అ) 1 విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది, త్యక్తము 2. శూన్యమైనది. 3. అధమము, తక్కువది.

విహృతము సం విశ (అ ఆ అ) 1 క్రీడించినది విహరించినది, ఆడినది. 2 వ్యాపించినది

" వి అ న 1. స్త్రీల శృంగారచేష్టావిశేషము. 2 ఆట, క్రీడ

విహృతి సం వి ఇ స్త్రీ.1 నివారణము, తీసివైచుట. 2. ఆట, వినోదము. 3 వ్యాప్తి, వ్యాపనము

విహేఠకుఁడు సం వి అ పుం 1 హానిచేయు మనుష్యుఁడు అపాయము కలిగించువాఁడు, తిట్టెడు పురుషుఁడు.

విహేఠనము సం. వి అ న 1 హానిచేయుట, అపాయముకలిగించుట 2 నూఱుట, పొడిచేయుట. 3 బాధపెట్టుట. 4 నొప్పి, బాధ, దుఃఖము.

విహేఠము సం వి అ పుం 1 గాయము, హాని. 2 బాధపెట్టుట, హింసించుట

విహ్వలపడు మి అ క్రి భయాదులచేత అవయవముల స్వాధీనత తప్పు.

చ . . భూపతి వేల్పువాల వి,హ్వలపడఁబోక కైక గురు నానతిఁ జేకొనుమయ్య రాఘవా.

క అన దండమిడి తదాజ్ఞన్, వనదండగతిన్ శిరంబునన్ దాల్చిధరా,వనమునకై రఘువీరుఁడు... చంపూరా 4 35.

విహ్వలము సం విశ (అ. ఆ. అ.) ద్రవరూపమైనది, కరఁగినది.

విహ్వలించు సం. అ క్రి 1. క్షోభించు, వ్యాకులపడు.

వ దాన న వ్వేధ విహ్వలించి . .

గీ అధికవిస్వరంబైన యయ్యార్తనాద,మునకు మందలోపలఁగల జనములెల్ల, మేలుకని రట మున్న యశ్శాలు నేడువ, విని యశోదయు మేల్కని విహ్వలించి. హరి పూ 5 152

2 అలయు, అవయవములు స్వాధీనముతప్పు.

గీ . మఱియు నాఖాము శాను, వేడిమికి నోర్వ కెంతయు విహ్వలించి మార్కం 5. 330,

విహ్వలుఁడు సం. విశే (అ అ అ.) 1 క్షోభపడిన వాఁడు, వ్యాకులపడినవాఁడు 2 భయపడిన వాఁడు, 3. స్మృతితప్పినవాఁడు 4 బాధనొందిన వాఁడు, దుఃఖపడినవాఁడు 5 అధైర్యపడిన వాఁడు

వీ

వీంఖ సం వి అ. (స్త్రీ 1 గతి. 2 ఒక అశ్వగతి విశేషము. 3. నృత్యము 4 కూడిక, కూడలి.

వీంగు=వీఁగు అ క్రి 1 విజృంభించు

ఉ వీంగు నపార స త్త్వగుణ విస్ఫురణం బరమేశ్వ రోరుశా, మాంగమునందు మున్నుదయమై ... కు సం 1. 4.

2 ఉత్సహించు.

ద్వి చాంగుభళా యను శబ్దముల్ మ్రోయ, వీంగుచుఁ బుఁజనుల్ విశ్రాంతులుగను పండితా మహిమ 2 95. పా

వీఁక వి (√ వీఁగు) 1 ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ. ఆఁకలి నీరువట్టు శ్రమ మఁగవిపాటన మా త్రి జా త్రి విన్, సోఁకకయుండ విద్యలొగి సొంపుగ నీ కుపదేశమిచ్చెదన్, దేఁకువ వారిపూరమున దిగ్గన శుద్ధియొనర్చి రమ్మనన్, వీఁక రఘూద్వ హుండును బవిత్రజలంబుల వార్చి వచ్చినన్ (భా రా. బాల 212.)

శా... భోజనో త్తరమునం దాస్థానమై యుండి యచ్ఛాఁకంబెట్టక చెప్పెద నృకలవృత్తాంతంబు సుం దేటగా, వీఁకన్... కాశీ. 7 178

2. పరాక్రమము

సీ. వీఁకతోఁ గదుఁబూచు మ్రాఁకుల విజువున వల్మీకమాత్ర పర్వతము చె త్తి . భార. సభా 2 41.

క. తాఁకినఁ బొగడం దగియెదు, వీఁకం బవిద్రోణు బాణవృతుఁ జేయ ...భార ద్రోణ 1 201.

సీ వీఁకతోడ విరాటవీర ఖేటనమున ధీరుఁద్బలంబ దై తేయుఁ జంపె ... ఉ హ 1. 8.

3. బలము,

సీ కోరిఫలార్థులై వారల యెక్కిన మ్రాఁకుల మొదళుల వీఁకఁ బట్టి, పడఁ గదల్చు ... భార ఆది 5 166

4 గర్వము

ఉ ఉ వ్వను మ్రోఁతతో నెదురెఱుంగని వీఁకఁ బరాక్రమించుచో, న వ్విహగంబు తద్ఘనత రారుణ దారుణ నేత్రరోచులన్, నివ్వెఱగంది శాల్కొనఁగ నేరక మేదినిఁగూలె... భోజరా. 3 200

ఉ పూపమిటారి చన్నుఁగవ పోఁకల వీఁకలం జొకనేయు ... దశా 7 213

5 సాహసము

క. .. జ్యాకలితశరాసమఁదై, వీఁకను నై నికులఁ దిట్టి విభుతో ననియెన్ మనుచ 4. 62.

6. విజృంభణము, వ్యాప్తి.

మ పద్మాకరం బంచుఁ ద,త్కమలామోద సుగంధిమారుతము వీఁకన్ మున్నెలింగించినన్ భార ఆది 6 172

తే మతకరిమెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణిఁ బోనోమిన త్రిశంకు తనయుకులము,వాఁడగుట వీఁక నాచేత నేఁడు రాముఁ, డింతిఁ గోల్పోవ మారీచు మృగ మొనర్తు చంపూరా 5 57

చ మొకరిపిసాళి తుమ్మెదల మూఁకకు గందవు గాలి రాకకున్, మకరపతాకు డాకకును మామిడి మోఁకకు చంద్రు కాకకున్, బికముల వీఁకకున్ సిరులఁ జేర్చిన యామిని యూఁచు నూఁకకున్ .. రుక్మాం 3 154

7. ఔదార్యము

ఆ రాకురాకు మనెడి రట్టడితనములు, పోకుపోకు మనెడి పొగరుపగలు, పొడువుపొడువు మనెడి పెడిదంపుబీరముల్ విడువువిడువు మనెడి వీఁక లెసఁగ (విజ వి 3 150)

8 ఔన్నత్యము.

శా గర్వోద్రి క్తతరంగ సంఘముల వీఁకన్ బుష్క రిణ్యావగా,వార్వేణుల్ దవయు త్తరంపుఁదెనఁ బర్వంగా .. పాండు. 5. 31

సీ తిలకించు శ్యామల బలుచింతయును బోలె విస్తీ ర్ణమై యొప్పు వీఁకఁదనర ... శశాం, 2 61.

9. వంగుట,

వ భాండములవలన వీఁకలుగల కోరకావళ్లు మోచు
కొని మొండొరులతోడం బంతంబు లాడుచు
వి పు 7 147

10 విహారము.

రగడ లేమ లేమరువములు నీ కవళీల శీలల
వీఁకలో జన ... వసు 3 149

11 దైన్యము

శా అనయంబున్ శమవంతుఁడై వినుత శిష్టాచార
మార్గంబులన్, గను పుణ్యాత్ముఁడు దుర్గతు
ల్గడచి ప్రజ్ఞాహర్షసంరూఢుఁడై, కనుచుం
డుం బటుమోహపంక జలమగ్నంబైన లోకంబు
వీఁ,క నధోభాగమునందు డింది కడుదుఃఖం
బొందఁగా నవ్వుచున్ భార. అర 5 60

12 యుద్ధమునుండి పాఱుట

క. కలనైన వీఁ కెఱుంగక, కలనైన నెన్నఁడియు
వెంపుగల ముక్కంటి యయా 1 128
(శ ర. పా వీఁగెఱుంగక, ముద్రి పా.)

13 సామ్యము

చ ... పరుల వీఁకను మండియు మిత్రభావమున్,
బొరయుటయున్ సుహృజ్జనుల పోలికగల్గియు
శత్రుభావగుణస్ఫురణ మొకప్డు చంపుటయుఁ
జాతుముగాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్ (భార శాం
3 227)
(శ ర పా. అరులు వీరవ, ముద్రి పా)

14 ప్రభావము

శా నోఁకన్ వచ్చు శిలీముఖంబుల నడంచున్ రాజ
హంసాళి న, త్తాఁకం బెట్టు వసంత రత్నరుచి
వోనాడుం దపశ్శ్రీలకున్, ప్రేఁకంబై వెల
యున్ ఘనోదయముచే విహారుని పద్మ
ముల్, వీఁకం జిత్రచరిత్ర పాత్రములుగా వే
భాత్రి నూహింపఁగాన్ వసు. 5 100

15 విధము

గీ జల్లు బూఁచిన యేపున మల్లివిరుల, వీఁక వెలి
దమ్మి జేకులఁ జోఁక నిండఁ, బండువెన్నెలలెల్ల
యఖండ రుచులఁ,గంజజాతాండ ఖండంబుఁ
గలయఁ బర్వె ఘటికా 2 145

గీ తోఁక ద్రొక్కిన భుజగేంద్రు వీఁక నటలు,
గుదిచి పెఱికిన సింగంబు క్రోధముమాడ్కిఁ, దండ
తాడవకుపితో గ్రపుండరీక, భంగిఁ గృష్ణుండు
రోషించి పలికెనిట్లు చిత్రభా 6 165

విశ పొడుగయినది

ద్వి .. వీఁకకాళ్లను నడ్డి వీఁపును దనర ...బస
పు 3 1117

వీఁకఁదనంబు వి (వీఁక+తనము), ఉత్సాహము.
శా ... వీఁకఁదనంబుతోన పదశబ్దం బల్లబుట్టించి
నన్ దశకు. 7 106

వీఁకవిల్లు వి ఒకవిధమైన విల్లు.
గీ గసగసలు వీఁకవిండ్లు పోగ చిలుకలును, సింగ
ములు పులిపిల్లలు జింక లేడుగములు మానిసి
కోఁతులు కాఱుపోఁతు, లేడికదుపులు పులి
జున్ను పాడిపసులు. ప్రబంధ 35.

వీఁగఁబాఱు అ. క్రి. (వీఁగన్+పాఱు, స్వార్థమున)
యుద్ధమునుండి పాఱు.
క నిజబలము వీఁగఁబాఱిన, భుజబల మలరఁగ
విదర్భభూవరుఁడు మహో,గ్రజమబ్ధినిఁ జొచ్చిన
గతి, విజిగీష విదేహసైన్యవితతిఁ గలంచెన్.
విక్ర. 4 100
చ విను పలుమాటలేల యల వేలుపుమూఁకల
లోన నేనియున్, వెనుకకు వీఁగఁబాఱ క్రొక్క
ఫీరుఁడు సైఁపఁగలాఁడె యల్కచూ, పినకులఁ
డించుకంత సమపేక్షిత సంగరకేళిరైు నిగ్ను
డ్చిన బటుఘోరసాయక విజృంభణ మన్యుం
కోర్వ నెట్లగున్. రాఘవ 4 89.

వీఁగారు అ క్రి (వీఁగు+అరు, స్వార్థమున) నిక్కు.
సీ వీఁగారు చనుఁగవ క్రేగున ఁగాఁ దీఁగవడు
వసివాళులు వాడుచుండు ... కు సం. 8 9.

వీఁగు అ. క్రి (క్రి బీగు త. వీంగు.) 1 ఉత్స
హించు
సీ. ఎల్లవిభాగించి యిచ్చినం దమతమసృత్తుల
నుండక వీఁగి పాండు, ధృతరాష్ట్రి నంద
నుల్ .. భార. ఆది 8 5.
శా. ప కాంతామణియందు వీఁగి కనెనో
యేకాంతుఁ డీకాంతునిన్ ... భాగ 10.
ఉ. 30
2 నిక్కు

గీ. ఒక్కసతి వెలికిఁబోయెదఁ దనో ఫెప్పెఁ గురులు, వీఁగు చన్నులు వలరాచవేఁటకాఁడు, కోక ములఁ బట్టి వొడ్డు వాగు' లు వాని, డాకొనఁగ వెట్టు దీము పిట్టలు వనంగ వరాహ. 3 105

గీ హస్తముల వీఁగు చనుదోయి యదఁచి కొనుచు . హర. 3 92

ఉ ... దివి లకా తము ్వరు,ల్గా రచియించి నించుఁ గుతుకంబున వీఁగు మెఱుఁగు క్రొవ్వె దన్ పారి 4 8

3 యుద్ధమునుండి పాఱు.

ఉ . . సమరభీతి జనించి యతఁడు దాకఁగాఁ, జాలక వీఁగిపోయిన' నిశాచరులార్చిరి సంభ్ర మంబునన్ ఉ రా 8 51

మ తమి మందేహులతోడఁ బోరి యినుఁడంతన్ వీఁగి తన్ జేర వ,స్తమహీభృన్మణి వెన్కవేసి కొని మి త్రప్రేమ గ క్తప్రవా,హముగా, బోర నవంగ ... (పార.గ 2 168)

సీ మొఱఁచెడి దూమున విఱుగుటయు ను వీఁగి పఱు దఁజేరినవారిఁ జెఱుచుటయును అచ్చ రా కాల. 45

4. భయపడిపాఱు .

(వేఁగుఁజుక్క) సీ సకుటుంబముగ వీఁగి చరమ శైలముఁజేరు తుహినాంశు దిమదారుదొఁ యవంగ . మనుచ. 3 54

గీ. వచ్చి కిప్పలఁ గూల్చునో వానివలన, వీఁగి యేఁగున్ ... నీలా. ? 74

సీ. వెన్నాడి తక్వేవ వీఁగఁదోలుటకును బృథుశక్తి మున మఱుపు వెన్నతాఁకి ... రామ 259.

5. చలించు

మ. ... హగ్దజంబు లదిరెన్ సర్వావ్యయేశుఁడు ని,ట్టలమై యోర్వక వీఁగెఁ గూర్మపతి వ్రీడం బొందె .. (శా. రా య 122)

మ. . ఖరఁఘోషార్త బ్రహ్మస్త్రమున్, ఘటి యించెన్ దవవింట మింట గల మూఁకల్వీఁగె నూఁగెన్ సము,త్కటశైలంబులు . దశా 8. 110

ఆ ఘోరశిలలవృష్టి గురియించె నొడలు వీఁ,గించి యతఁడు ... (కళా. 6 68)

6 తొలఁగు, అపసరిల్లు

* లేచి నీల్గుచు జారసాఁచెనేనియుఁ జక్రవాకాచ లేంద్ర మవ్వలకి వీఁగు ఉ రా 2. 196

7 వెనుదీయు

మ పని గానేర దటంచుఁ బూనక వెఱం బ్రారంభింతు రెంతే జడుల్, పనికిన్ మేకొని విఘ్నలేశము జనింపన్ మధ్యముల్ వీఁగి యం,తనె చాలింతు రనేక విఘ్నతతు లుత్పన్నంబులై నన్ ఘనుల్, పని సాధింతురు . మల్ల నీతిశ 72

8 ఒదిగియుండు.

ఉ ఓహరిసాహరిం బ్రథమ మొల్కొఁడుధారలగాడ్పు లేటవా,ల్గా హతి నీడ్చి వీఁగు ప్రజలం గలఁ వన్ ... అము 4 93.

9. శిథిలమగు

సీ దంట గుడారు క్రిందటి వెల్లువల నీరు ప్రాయి వీఁగఁగొట్టిన పూట నిట్టు రా వి. 2 69.

10. ప్రసిద్ధికెక్కు.

ద్వి. బవపగీతలశాప్రభాసవేల్లిత న,రసమనఃకల్ప కరాజితుం డన గ, వీఁగుచుఁ జేటలవేమయ్య భువిని, దాఁ గాక మఱియు మేదరులు గొంద ఱకు . పండితా పురా 162.

11 విపరు, వీచు

సీ లలితంపుమెట్లఁగేళాకూళి కవ్వల, జలయంత్ర ముల వీఁగు చలువగాడ్పు. కువల. 4 144.

వ క్రి. విడుచు.

గొడ్డువీఁగు = గొడ్రాలితనమువిడుచు

ఆ వె గొడ్డువీఁగి కనియెఁ గొడుకు నెంతయు మూర్తిమంతు నెలఁతలందు మహితభాగ్య, యొక్కతియ యశోద యుర్విపై ననుచు . హరి పూ 5 166

గీ. . ఎన్నసై దేండ్లనైన నాఱేండ్లనైన, బిడ్డలను గంద్రు కన్నియల్ గొడ్డువీఁగి దశా 10.107.

సీ కని ప్రాచి గొడ్డువీఁగంగ రత్నమువంటి పుత్త్రి సంతానంబు పుట్టె ననఁగ రామా 2 106.

వీఁడు సం (క. ఇవను త ఇదన్.) ఈ అనుశబ్దమునకు మహదర్థక ప్రథమైకవచనము) ఈ పురుషుఁడు, బ. వీరు, వీరలు, వీండ్రు

గీ వీఁడె కృతహస్తుఁ డఖిలాస్త్రవిద్యలందు ... భార ఆది 6 18

శా. తండ్రీ పారెకు ఉవ్వు నాగ్రహముమీఁదం గన్నదే గాతిగా గుండ్రాలంగొని చాయగాక యిది నాకుం దల్లియే యెన్నడున్, వీంద్రం జూచిన జాడ నన్ను యమునన్ వీక్షింపదు ... వరాహ 5 93.

చ అ మ్మహా,పురుషునిపాలికిం బతులువోఁగ వీరలతోన యేము జె,చ్చెనఁ జని ... భార ఉద్యో 3 112.

వీరువారనన = వీరును వారును అనకుండగా

ద్వి ధారుణీప్రజలకు దయ ... వీరు వారవ కతి విశ్రుతకీర్తి, సమచిత్తుఁడై ధర్మ చరితంబుఁ బూని ... రా బాల 83 పా. 7 పం

వీఁడుగో అవ్య (వీఁడు + గో.) 1 ఎదుటనున్న పురుషుని నిర్దేశించుటయం దుపయోగింపఁబడును

ఉ. ... ఉపేంద్రుని ముందటఁబెట్టి వీఁడుగో గుజ్జువుదొంగ చిక్కె ననుకొన్న ప్రతిజ్ఞ ఫలించె నావుడున్ ... జై. భా 3 114

("వీఁడిగో" శ ర పా)

చూ. ఇగో = ఇదిగో (శ ర)

2 నిశ్చయముగ నితఁడే యను నర్థమిచ్చును

చ విరులశరంబునుం జెఱకువిల్లును బూనఁడుగాని వీఁడుగో, మరుఁడు మరాళయానలకు మానవతీ వచనంబులకు పల్లవా,ధరలకు బెల్లదింక... వి శకుం. 2 92.

వీతము సం వి అ పుం 1 గాలి 2 పక్షి 3 మనస్సు.

వీకాశము సం వి అ పుం 1 ఏకాంతస్థలము, విజనప్రదేశము 2. ప్రకాశము, దీప్తి.

వీకు 1. పరాక్రమము

ఉ. .... అతత మత్స్యయంత్రమున్, వీకున వట్టు లేసివ సువిక్రము వాతఁడు గోరుఁ జూడఁగన్. భార ఆది. 7. 228

ఉ. ... వీకువఁ దాఁకియుఁ బోరి రాజదే,వాసుర వీరు లార్వ సమమై విషమాతుఁడు గుంజరాతుఁడున్. కు. సం. 12, 796.

2. ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ వీకున నశ్వమేధములు వేయి నరించిన ధర్మశీలుఁ డి,క్ష్వాకుకులో, ప్రవు డు జగవంతుఁడవంత యశుం డవార్యవీ,ర్యా,రుఁ డుత్తముండు య ... ళు ... డు భా ... 200

క ఆ కపిరాల్ప ఫలంబులు, వీకున గొనివచ్చి యిచ్చి విమలాబ్జముఖి, యీ కాననలలో మృగములు,నేకంబులు గలవు మనకు వేలాతడయిన్. భోజరా 6. 242

3. ఔద్ధత్యము, గర్వము

సీ. అ ... ఐతతి కాటపట్టనఁజాలు విసయ సమూహంబ వీకు పఱచి కు సం. 12 929

సీ ... ఉగ్ర, అ యోధవరులు గుసి రురువడి శస్త్రాస్త్ర,వృష్టి నమ ... వీకుదఱఁక ... కు స 12. 808.

వ. నాఁడునాఁటికిన్ జాటించి వేఁటకాండ్రదఱె ఱింగి మేను మేపుల చనుకొ... విరాకరించి వీకునన్ దిరిగితిరిగి యూఁక దీర్చుకొను నవియును. (మనుచ. 4 27.)

వీక్ష సం వి అ స్త్రీ. చూచుట, నిదానించి చూచుట.

వీక్షణ సం వి అ స్త్రీ చూచుట, చూపు, దృష్టి

వీక్షణము సం వి అ న 1 చూచుట, చూపు, దృష్టి. 2. కన్ను, నేత్రము.

వీక్షము సం వి అ. న. 1. దృశ్యపదార్థము, చూడఁ బడువస్తువు 2 ఆశ్చర్యము, అద్భుతము.

పుం. చూచుట, నిదానించి చూచుట

వీక్షించు సం న. క్రి చూచు, కనుఁగొను.

గీ పక్షిపక్షంబు వీక్షించి రాక్షసుండు గిట్టఖడ్గంబు వైచిన బిట్టు నెగసి . మార్కం 1 88.

ద్వి. అఖిలశాస్త్రంబుల నయోధ్యాగిచంద్రు, ముఖమున ... వినోదవాక్యముల, రాశిల్ల వీక్షింప రమణయై ... తముదామె చెలఁగి నర్తన మాడఁదొడఁగె ద్వి పరమ 3 184,పా

వీక్షితము సం వి అ న. చూపు, దృష్టి.

వీక్ష్యము సం. విశే. (అ ఆ. అ.) 1. చూడఁదగినది.

2. ప్రత్యక్షము, కనఁబడునది.

వి అ. పుం గుఱ్ఱము.

న 1. దృశ్యపదార్థము. 2. ఆశ్చర్యము, వింత.

వీక్ష్యుఁడు సం. వి అ. పుం. నటుఁడు, నర్తకుఁడు.

వీచి సం. వి. ఇ. పుం., ఇ., ఈ. స్త్రీ. 1 తరంగము 2. అనాలోచనము (అ. ని.) 3 సుఖము 4. అవకాశము, విశ్రాంతి, తెలివి 5 కిరణము 6. కొంచము, కొద్ది.

వీచీమాలి సం. వి. న్. పుం. సముద్రము

వీచు అ. క్రి. 1 (గాలి) విసరు, ప్రసరించు

మ. వివిధామోదవిమిశ్రితానిల మొగిన్ వీచెన్ .. ఉర్వంగ గౌరి జన్మి చిరన్ కు. స. 3 278

ఉ. ... వీచెంగలశాద్విమీఁగడల జిడ్డెఱింగించెడు కమ్మగాడ్పు . ఆము 4 10.

సీ. ప్రథమ పోలావల్ప్రథమానకేళిలై వీచెఁ గ్రూరకటాక్షవీక్షణములు ... కవిక 3. 18

2. విసరు, గాలిని ప్రసరింపఁజేయు, గాలి వత్తు వట్టుచేయు.

గీ .. చారువాటకమయగరుచ్చామరముల, వీతు వతనికి నైశాఖవేళలందు నైష. 2 51.

ఆ. వె .. వలవు, గ్రమ్మ పూల విసనకఱ్ఱచే వీచుచు .. నీలా 3 32.

స. క్రి. 1 (పురికొల్పుటకై చేయి) విసరు, ఆడించు.

గీ. పచి దుర్యోధనుండు చే వీచి యొలుఁగు, మూపి పురికొల్ప ...తయు నేపు మిగిలి . భార భీష్మ. 2 28.

శా. .. పౌంద్రకవిభుం డాత్మీయులం జూచిచే, వీచెం ద్రోయుఁడు కోటమీఁదలు పడ న్వేయుండు .. ఉ. హరి 3. 32.

చ. ... గోత్ర ఫీకృతముగ బాహులెత్తి తమ కంబున నేవకుఁ జేయివీచినవ్ పారి. 5 14

2 గిరగిర త్రిప్పు, త్రిప్పు

ఉ. వాతసుతుండు వీచె శతవారము లుద్ధతచండవాత సం. ఘాతవివర్తమానతృణఖండనముండగు చుండ మాగధున్ భార సభా 1. 208

క. దొనపై గొనయముపై వో. లిన వడినెడ తెగక యంగుళీయకఖచితో, ర్వముపమవర రత్నోజ్జ్వల, వినుతద్యుతు లెసఁగెఁ గొరవి వీచినభంగిన్. (కు సం. 12. 939)

సీ. కడకాళ్లఁ బట్టి ఘీంకారంబు నేయంగ వీచి వల్గడఁ బాఱవై చి వై చి ... చిత్రభా. 3. 37.

క. ఆదండ ఉదఅదండను, వేదండఁ జెలంగఁ జెరివి వేదండగతిన్, వేదండముచే వీచుచు, నాదండ ధరాశిపోలె నాడుచు వచ్చెన్ వి. పు. 1. 136.

చ. జగడపుఁగూటిస త్తరువు పాలెకుఁ గోరుచు వీరివారిన్, దగిలెడు తఁదనాలజడదారి పారిం బోరిఁ గుంచె వీచుచున్. కళా 3 197.

3 చలి.పఁజేయు, ఆడించు.

వ. . దుర్గాధిపతులేమేమయని త్రోపుత్రోపాడుచు వీచు వీచోపులచ్ఛమ్ములగు కౌముదీ గుచ్ఛమ్ముల సంతరింప ... మనుచ. 5. 71

సీ. వీచోపు గుమివీచువిధమున మనువెల్ల జల్లుల మొకములు నేలుబం దిగుగ. ఉ. రా 4 82

సీ. సురటివీచుఁబుట్టుదొర మెక్కురానేస్తి జంగిలిరోంటులు మా సంగడీఁడు ప్రబంధ 160

ద్వి. తావుల కొండనెత్తావి వీవలలు, వీవ వీవన లొయ్య వీవ వాచెంత ద్వి. పరమ 3 193. పా.

వీచోపు వి. (వీచు+చోపు) వింజామరము (ఇది ప్రయోగములందుఁ దఱుచు బహువచనాంతముగఁ గానవచ్చుచున్నది.)

సీ. కలఁది గాడుపు తేఁడు తాను కంపిన తెల్ల వీచోపు లిడ్డబు వెలఁదు లిడఁగ ... యయా 1 26.

క. పూఁచిన రసాలభూజము, సూచితిఁజం ద్రాతపంబు సొచ్చితి నివ్వన్, నీచేతి కదళిదళముల, వీచోపులగాలి మంటి వీరుఁడఁగానే ద్వా. 5. 145

సీ. వెలయు నిట్టూర్పులు వీచోపుగములుగా వినుతులు కాహళధ్వనులు గాఁగ. ప్రబంధ 3

వీచోపులిడు అ. క్రి. (వీచోపులు+ఇడు) వింజామరలతో విసరు

సీ. వెనుకదిక్కునముండి కనకభూషలు మ్రోయ సూర్యుండు శశియు వీచోపు లిడిరి ... కాశీ. 4. 296

సీ. కమ్రకంకణఝుణత్కార నంకులముగా సుందరీజనము వీచోపు లిడఁగ ... కవిక. 5 3

వీజము సం. వి. అ. న. = బీజము

వీజనము సం. వి. అ. పుం. 1 ఎఱ్ఱని పెద్దబాతు. 2 నెమలివంటి యొకవిధమైనపక్షి.

న. 1. విసనకఱ్ఱతో విసరుట 1 విసనకఱ్ఱ 3. వస్తువు, పదార్థము.

పీట నం. వి. అ. స్త్రీ. 1 బంతియాటకు సాధన 2 బంతి, కందుకము, పౌరదండము.

చ ... దుష్కరముగ నూతిలోఁ బడిన కాంచన పీటఁ గొనంగ నేరక .. భార. ఆది 5. 210

2 బాలుర క్రీడాసాధన విశేషము, గూటుబిళ్ల, (బిల్లమ్ము)

పీటతటము విశే. = పీటతాటము (శ. ర., చి. ని.)

పీటతాటము విశే. = విటతటము, భిన్నము, భగ్నము (తాఱుమాఱు. అని శ. ర.)

క కొమ్ములఁ గ్రుమ్మియుఁ బాదతలమ్ములఁ జమరియును గటములం బటాపంచలై, యిమ్మై డలఁగఁ దిగిచియు శరదమ్ముల నేనుఁగులు పీటతాటము నేసెన్ భార. ద్రోణ 1. 175

సీ కోటలు వెస పీటతాటముల్ గావించి పరిఖలు పూడ్చి వప్రములు ద్రొబ్బి ... భాగ. 10 ఉ. 838

ఉ. కొమ్ములనూఁది కుడ్యములఁ గూలఁగఁ ద్రోచియుఁ గేల పీటతాటమ్ముగ నీవలావలఁ బడన్ సదనంబులు వైచియున్ మహోగ్రమ్ముగ దానియున్న కరిఁ గన్గొని గుండెలు జల్లనంగ వస్త్రమ్ములుఁ గుంచియల్ విడిచి తల్లడ మెక్కుడుగా వడంకుచున్ కేయూర 2 103.

పీటతాటనము విశే. = విటతాటనము (శ. ర.)

పీటి నం. వి. ఇ., ఈ. స్త్రీ. 1. తములపాకులతీఁగ, తాంబూలవల్లి 2. సజ్జిత తాంబూలము, వక్కలు సున్నము మున్నగు పరికరములతో గూడిన తాంబూలము 3 ముడి, గ్రంథి, పోకముడి, వది 4. జవికెముడి

పీటి వి (త పీడల్) కొల్ల, దోఁపుడు. (శ. ర., బ్రౌ) (చూ పీటఁబోవు)

పీటఁగలుపు (పీటి+కలుపు) (సంధిని వర్ణాగమము.) నష్టముకావించు, విడిచివైచు.

సీ అక్రాంతజంగ మార్చాశ్రద్ధ వర్తిలు వేద విద్వేషపూజ పీటఁగలుపు ... ఆము. 4 48.

పీటిక నం. వి. అ. స్త్రీ. = పీటి

పీటిది వి (పీడు+అది) వెదురుగెడమీఁద ఆఁడునది, దొమ్మరిది

ఆ. వె పీటిదాని పొందు విడువఁజాలక ...వేమన. 354.

పీటిపట్టు వి (వీడు+పట్టు) నగరము, పట్టణస్థానము

గీ .. కూరగాయ కట్టియ విల్చికొనఁగవలసి, యనిశ బ్రేపల్లెపీటిఁ బట్టునకు దొరసె హరి వూ. 6 5

2 వాసస్థానము

గీ అన్నపూర్ణావిశాలాక్షి కనుఁగు జెలియు, విశ్వనాథుని కందంపు పీటిపట్టు లింగములకెల్ల గని ముక్తి లేమ నెళవు, కాశికాక్షేత్ర మాశ్రితకల్ప తరువు (సురాభాం 22)

పీటిప్రోగు విశే (పీటి+ప్రోగు) మిక్కిలి దుర్వ్యయము చేయువాఁడు

గీ నిగడ శర్మాభిధానంబు నేతిబీఱకాయయును బోలె నయథార్థ గాథ దాలిచి, వైదికాచార దూరప్రవర్తనముల, పీట విహరించుచుండు వ ప్పీటిప్రోగు (పాండు 3 13)

పీటఁబాఱు అ క్రి (పీటి+పాఱు) వ్యర్థముగాఁ బరువెత్తు

చ గజపతి వచ్చెనంచు నొక గంధగజంబు గుఱించి యొక్కఁడక్కజపడి పల్కిన న్వెఱచి కావన భూమికి పీటఁబాఱి దారిజడత నిద్రలోఁ గలవరింప నిజోక్తియ నేర్చికీము, ల్గజపతి వచ్చె నా విని కలగుదు రితని శత్రులందునున్. (నైష (5 183)

పీటఁబుచ్చు స క్రి (పీటఁబోవు) 1 తెఱుచు, నశింపజేయు

ఉ కయ్యమునేయ నే నని యకల్మషబుద్ధిఁ బ్రతిజ్ఞ నేసి నీ, వియ్యెడఁ దప్పితేని జగమే మను నించుకనేవు పోరులన్, దయ్యుటదప్పె నావయిఁ గడంగిన భీష్మునిపాటు నూతు రా, వయ్య రథంబుమీఁది కిటులాశ్రిత మానము పీటఁ బుత్తురే. భార భీష్మ. 3 269.

ఉ ... నం, గ్రామము లోన దానవనికాయము నల్లను పీటఁబుచ్చినన్, దీమసమెల్లఁ దక్కి తన డెందములోపల నుమ్మలించుచున్. మైరా. 1 1 189

గీ విబుధనాథుండు మానంబు పీటఁ బుచ్చి, కొలువవచ్చెద వన్నను నిలువరాదె. దశా. 2 114.

2 నష్టపఱుచు, త్యజించు

ఉ. . చారుకులాభిమానమును సన్నుతధర్మము వీటిఁబుత్తురే . భా రా. అర. 2 247

సీ ఇహపరసామగ్రి నీయఁజాలెడునట్టి విధి దేవతాగ్చన వీటిఁబుచ్చె శివరా 2 102.

చ శ్రుతులు పరిత్యజించి విధిచోదితకర్మము లుజ్జగించి సువ్రతములు గట్టిపెట్టి గరుపంపుఁదనంబులు వీటి బుచ్చి సత్క్రతువుల యానమాని సతతంబు ను దమ్ము నె కొల్వుఁ డంచు నా, క్షితిపతి చాటఁగాఁబనిచె సింధు పరీతమహీతలంబునన్. (వి పు 2 103)

3 వ్యర్థముచేయు

వ . కులవృద్ధు లుపదేశించు బుద్ధులు వినక వీటంబుచ్చి విచ్చలవిడి నిచ్చట వెచ్చంబులు సేయం . . విక. 2. 188.

సీ విట్టవీఁగి ధనంబు వీటఁబుచ్చితి ననుజన్ములు నామీఁదఁ జలమువూని, ధరణీశుతోఁ జెప్పి దండుగ తొంబదివేలరూపాయలు వేగఁగొనిరి చంద్ర. వి. 1. 17

ఉ. యోగి విలాసరేఖ వలువాం ... దు నీయనయందు నంగనా,భోగవశాత్ముఁడై నిజ తపోమహిమంబులు వీటఁబుచ్చి ల.జ్జాగరిమల్ దొఱంగుటలు చాలక యీతఁడు దొంగకూటి కే,లాగునఁ జొచ్చెఁ దాఁ దల పొలంబుల నిల్పు ... సాదురేఁగినన్ విప్ర. 5 41

వీటఁబోవు అ క్రి (వీటి+పోవు) 1. చెడు, నశించు

క ... ధైర్యము మానంబును వీటఁబోవఁ జాలెను, జననాయక నీమఱంది పరివారు వగన్ భార ద్రోణ 1 363.

గీ. వీరె ఖచరాది ధైర్యముల్ వీటఁబోవఁ, జముచమన్నారు నముచిసూదనుని సభకు, నిపుడు నీపాలి కందరు నేఁగుదేరఁ, బోడఁగనఁగ రాకనిలిచెఁ గర్పూరతిలక కళు 2. 74.

2 దూషితమగు.

చ. కల యనరాదు రాములకుఁ గాములకూటము లెన్నిచందముల్, గల వవి యన్నియున్ వెలసెఁ గన్నెతికం బిటు వీటఁబోయెఁ బెద్దలకును బెద్దయై తనరు తండ్రికిఁ దక్కువపాటు దెచ్చితిన్ ... హరి ఉ. 7. 91

ఉ. .. సాహసముం బరాక్రమము సత్కులజత్వము వీటఁబోవదే. (దశా 2 191)

3 వ్యర్థమగు

గీ పటి కీపని తనచెల్మి వీటిపోవ, నిన్నగదవమ్మ వి-తప నిన్ని ... యులపంచు, సు ... టులంతలఁ బల్లటీ జోడు లనిపె, ని తలోనన యీగర్వమేలవచ్చె కువల 5 48

చ ...తఁడును నేఁగి దాది యొుద లాదట జొచ్చి యథోచితంబుగా, నతివకు నపఎటప్పటికి నాన్నుపపుత్రిని గూపవైభవోన్నతి విరిపించుచుండ మదినాటుమ నుండఁగ దానిచిత్తము,య్యతమునిచేత నోటువడి యాటలు జాటలు వీటిపోవఁగన్ కోజరా 5. 229.

వీడఁబడు అ క్రి విడువఁబడు (వీడన్+పడు) వేఱుగాను డు.

క వీడఁబడిన గుల్ఫంబులఁ, గూడఁగ సంధించిపట్టి గదములవడఁగాఁ, బీడించినఁ గూర్మాసన, మీడితమతి నెఱుఁగుదురు యమీంద్రులు దీనిన్ సీతారా 1 102

వీడనాడు స క్రి (వీడన్+ఆడు) విడనాడు,విడుచు

గీ పుట్టినిలు డించి యత్తయిల్ మెట్టినట్టి, కోడలి తెఱంగు చెఱకుచేన్ వీడనాడి, బందెదొడ్డికిఁ జను కోడె చందమొుంద, నుపవనము బాసి తనయింటి కువిద చనియె రా వి 3 142.

సీ తపనుఁడు మార్గభేదము వీడనాడఁడే శిలనిందు వసింపలేఁడుగాక (విప్ర 2 65.)

సీ ముచ్చపై నాథుండు మోవిబల్మోన నొక్కవెల యాలినా యంచు వీడనాడు శశాం 4 31.

వీడలి వి. తృణవిశేషము

చ . వెనుతరు ప్రొల్ల బూదియును వీడలి పిచ్చుకబియ్య మెంద్రయున్ (ప్రబంధ. 200)

వీడాకు వి (వీడు+ఆకు.) విడియాకు, వేర్పాటు, సూచించు పత్రము.

సీ వీడాకు వవచక్రవిహాగదంపతులకు, పాయసాన్నము దేవపటలమునకు హ. వరాహా 2 28 పు

వీడియము వి (సం. వీటికా.) = విడెము, తాంబూలము, తములము.

సీ విచ్చేయుఁడు విభూతి వీడియం బందుకోజంగమ స్వామి నా సదనమునకు కాశీ 1 35

సీ వీడియం బెడలించి విధు తన్నకనకాలు కాంచి తాంబువు పుక్కిలించి యుమిసి పాండు 1 193

మ వలుకుం దొయ్యలి మోము కాంతి గనయా బాగాలు నయ్యె తిచెక్కు లంబోలుం చెలనాకు ల య్యెవిధ పల్కుల్వంటి కర్పూరపు బల్కు లతోఁ గూడిన వీడియం బొసంగె బాకుం బద్మ నాభాల్పనా, కలనాపావనహస్తకంకణ ఝణ త్కారంబు తోరంబుగన్ పాండు 1 9

ఆ కంతు కాలిబొట్టు కమ్మలు కడియంబ లొక్కవన్నె చీర యొకటి రెండు, వీడియములె కాని విభవముల్ గలిగియు, వల్లకుండు దైత్య వంశపుంత్రి. (దశా 4. 58)

వీడు అ క్రి. (త వీడు) 1 వీడిపోవు

సీ. వీడిన పెన్నెఱివేణి విచిత్రనవీనాభ్రకమై కమ్మ విరులు గురియ (పారి పూ. 3 128)

గీ. చెలువయొక్కర్తు గట్టినచీర వీడిపడఁగఁ జను దెంచె ... (కు సం 8 65.)

చ అన విని మానినీతిలక మప్పుడు మేయఱ దోఁప నిక్కిఱ్ఱుడినకచపంక్తిఁ బల్మరు ముడి న్వెడదోఁపుచు ... (పారి 1 124)

2 విచ్చిపోవు, ఊడు

మ. బలమెల్లన్ వెనుచిక్క నొక్కరుఁడు కుంభ ద్బాహుదర్పంబునన్, దలుపుల్వీడఁగఁదన్ని ... దశా 4 100.

వ ... మగఱాల బోరుతలుపులు వీడన్‌దన్ని ... భా. రా. 3 22

3 జారిపోవు

గీ కళవసంబుండ జలకమండలువు వీడ, జడలు మహి జీరఁ జేజపసరము జాఱ, దర్భముడి వ్రేల ధ్యానతత్వంబు సోలఁగడిగి నిలుచుండి యాగ్ర హాగ్రహముఁ జెంది శువల. 2 35.

4 పొదలు, వర్ధిల్లు

క. వాడక వ్రాలక తెవులులఁ, గూడక తగనెల్ల గెఱలుకొని నవకములై, చూడఁగ భద్రము లగుచును, వీడెన్ సస్యంబు లిడుమవీడెం బ్రజ కున్ భాగ. 10. పూ. 757

(ఇ నాలుగై వర్థముల కుదాహరణము)

ఉ బసియనామధేయము కుచిపన్నతి యా చిగు రాకుఁబోడికిన్, వ్రీడయుఁ గేశభారమును వృత్తవయోభరము లున్నతంబమున్, బాదబు గెమ్మవంబు రతిభావము వోడన వాఁడు వాటి కిన్, వీడఁగఁజొచ్చె బాల్యమును వీడఁగఁ జొచ్చఁ దదీయచింతతో కాశీ 3 211

నాలుగైదర్థములకిది యుదాహరణము)

5 శిథిలవగు, తగ్గు వశించు

క వీడు చదివించె నయ్యోశ, వీడని వేడుః బలారి... వసు 6 35.

దండకము ఈకాను బో న్నహోపేన నా గానన వ్యూహానన్నాహము ల్వీడ వెన్నాడి బాణాసుర స్ఫార బాహాసహస్రచ్ఛిదాకేలిమై వాతిలోకం బుఁ బాలింపవే (పారి 8 88)

6. విశదమగు, స్పష్టమగు.

క. అని వీడఁగఁ బల్కిన న, న్మనుజాధముఁ డంతఁ బోక మదనోన్మాదంబువఁ దన్నునెవరి తెఱుఁ గక, వనితకు నిట్లనియెఁ గారవంపుఁ బలుకు లన్ భాగ విరా 2 51.

వ. క్రి 1. విడిచిపెట్టు

చ కవటపు మాయబోగియగు ఖండశశాంక ధరుండు వృద్ధవేషపుఁ దనరూపు వీడి వెలి చక్కిన యుండఁగ ... హం 2 70

మ జనరాడ్వివ్యవివాహవైభవము మించవ్‌రేయి రేరాజు వింజివ జ్యోత్స్నాంశు వితానకాంక సుమశ్రేణుల్ వెఱుల్ వీడఁగా ... వసు 6 41

సీ ... జోడన వీడి యచ్చో నిబ్బరపుఁ బర్వునె దాఁటుఁదొడఁగె గంధర్వకులము, దశా 2. 60

2. విడిచిపోవు

గీ అవయవంబులు గైసేత లఖిలమించెఁ, దెవులు పంభోగవార్తల తపులుమరిగె, జనవరాత్మజు కంతను కైశవంబు, వీడి క్రొత్తగఁ బ్రాయంబు గూడునపుడు కవిక. 3. 14.

గీ. ... అటుతఁ బ్రాడుఁగట్టక పొగసెల్లఁ దటిమి యొడల, వ్రేలు వలరాచబలుబూచి వీడఁగలదె. నీలా. 1. 103.

వి వా. (ఏ వీడు. త వీడు. బ విడులు, వీళులు, వీళ్లు)

1. పట్టణము.

శా. వేమాఱు వ్మలయానిలుం డదరి యావీటం బ్రసూనాన్వితా, రామంబుల్ వెనముట్టియందలి యలిబ్రాతంబు బోఁజొపి. విక్ర 1 96.

ఉ. ... బలసూదను వీటికిఁ గొండవీటికిన్ ఆము. 1 37

చ ఇలఁ గల వీళ్లు సూడ మన మేటికిఁ బోవలెఁ బోయినన్ వని, న్నిలువఁ బనేమి ... విజ 2 59

2. ఇల్లు, గృహము

సీ. వీడుఁ దని వీడు వెల్వడివచ్చి ఖాండిక్యుఁ డా రాజుఁ గనుగొని యాదరమున .. ఆము 3. 60

గీ ఎదురుగా వచ్చి జనక నరేంద్రుఁ డంత, వేడుఁ గులమీఁద నంధించి మానవేంద్రుఁ, బరికిఁ దోడ్తెచ్చి తన సహోదరునివీడు, విడిది గావించి యులుప లెక్కుడుగ నొసఁగి దశా 7 228

3. పాళెము, స్కంధావారము, దండు విడియు చోటు

ఆ వీడు పాడుగాన విశ్రాంతి కియ్యెడ, మనము మనలవలదు మంగళార్థముగ శుచిప్రదేశమున కేఁగి యచ్చోట, నుచితవర్తనముల నుండ వలయు భార శల్య 2 350.

సీ. వాహనంబులు డిగ్గువారుమఁ బన్నులు విడుచు వారును దమవీడు లెఱుఁగఁ, దమతమ చిహ్నముల్ దవరఁగఁ గట్టించువారు ... కు. సం. 11. 600

వ. విడియువారు మఱియు వీడెత్తువారునై, నేల యీనినట్లు నిండఁబడిరి. భా రా యు 284

4 సేన, దండు

ఉ. ... పాండవకోటి కెప్పుడుం, జేటు దలంచియే బలువు సేసితి వైరము నాకు నింక వీ,వీటికి వారి వీటికిని వెక్కసమయ్యెడు శయ్యమొప్పగున్ భార భీష్మ 3 59.

సీ ఈ రెండు వీళుల తారతమ్యంబులు తెలుఁ గుదు, పోరైన నెవ్వరోర్తురు...భార ఉద్యో 2. 304

గీ రెండు వీళ్ళ జనంబులు రేలు వివిధ, వాద్య సంగీతములను సాహిత్యమధుర, లలిత గోష్ఠి వినోదంబులను బ్రమోద, భరితులై ప్రొద్దు పుత్తురు భరతముఖ్య భార. భీష్మ 2 343.

సీ వీటికి సమరస మాటోప మొదవ నాభీల శంఖము దనమ్రోల మ్రోయ భార కర్ణ. 1 60.

5 పథిక జనసమూహము, సమూహము, గుంపు.

క నడపించి పంచవటమున, విడియించెను వీడు చోరవీరులు గని యెక్కుడు ధనములు గల వీ డిక్కడి ప్రజలో లేరు తినిఁ గావఁగ యోధుల్ భార. హరి 180

క శృంగారక పథమునఁ దిగి, యిందీవరపత్ర నేత్ర యిరువంకల వాహుం దమకతమక యిటురా, యిందనఁగా రెండువీళ్ల యెదనుసు విడిసెన్ హర. 6 101

చ గురుసతిఁగూడు రట్టువడుఁ గొంకనిమోహ .. చిత్రగతి మిన్నులఁ దాఁకెడు మాయలాత పెన్నిరులను పోదు కాలుకొని యేర్చు తెలుఁ గుల వీడు వీడునో. వరాహ 4. 24

6 దొమ్మరులగుంపు.

గీ నేఁటి ప్రొద్దున దొమ్మరివీటితోడ, జాతిజాపు కరుగఁగఁ గాంచినాఁడ ... చెన్న 2. 317

గీ ... తండ్రిఁ బిలిపించి వార్తయంతయును తెలిపి వీడు దరలింపు మిప్పుడ వీడనని. చెన్న 2 304.

7. కట్నము

గీ ... మంత్రులా పులు దొరలు సంబంధి జనులు వీడు చదివించి రెంతయు వేడ్కమెఱయ చంద్రా. 6 50

క వీడు చదివించె నయ్యెడ, వీడని వేడు బలారి ... వసు 6 35

8 సామ్యము.

సీ. అతివ వక్షస్థలి నంద మొందుట జేసి, వీ కాయలు కొంత వీడువచ్చు ముకుంద 2. 99

విశి. విశదమైనది

ట్వి మాడలు బహువిధ మణిభూషణములు, వీడంచు వన్నెల వెలయు పుట్టములు నవ నాథ 2 108 పా 2 పం

వీడుకొను=వీడ్కొను స క్రి. (వీడు+కొను)
1 పోయివచ్చెదనని విన్నవించివిడుచు.

గీ వ్రజనివాసుల నెల్లను వరుసతోడ, వీడుకొని తన్నునందలు వేడ్కననుప, మధుపురికే తెంచె వ్రజములో మరిగి తాల్చి,యున్న వేషంబ యెంతయు నొప్పు నొసఁగ హరి ఉ 2 99.

క గురువకు శిష్యుఁడు నిచ్చలు పరిచర్య యొనర్చి భక్తిపరుఁడై విద్యల్, గఱవఁదగుఁ గఱచి దడముగ, గురుదక్షిణయిచ్చి వీడుకొనఁగావల యున్ (విజ్ఞా 2 35)

గీ. పెక్కుతంగులఁ బొగడి సంప్రీతి నెఱపి, వీడుకొని పార్వతియుఁ దాను వృషవరాధి, రూఢుఁడై వెండిమలకు హరుండు చనియె ... పరమ 1 173

2 విడుచు, త్యజించు

గీ. .. విష్ణుఁ బొడఁగంటి భవములు వీడుకొంటి ఉ. హరి 2, 146

క గజభుజగాదుల దెసఁ గల, గుణిలిఖింగాక వీడుకొన్నది వోలెన్, భళియించి నిలిచె వలపటి, భుజమున విశ్వేశ్వరునకు భూసతి ప్రీతిన్. కావ్యా 5 46.

గీ అఖిల మోహినియైన య య్యలరుఁబోణి, శైశవము వీడుకొన్నది పందుగాఁగ, నమదివంబున రాజనందనులమీఁద, వేఁటలాడుచు నున్నాఁడు విషమశరుఁడు నైష 3 26

వీడుకొలుపు(ల్పు)=వీడ్కొలుపు స క్రి (√ వీడుకొను) 1 పోయిగమ్మని సెలవిచ్చి పంపు

ఆ అనిన నట్లకాకయని సంజయుని వీడు, కొలిపి కొంతప్రొద్దు కురువిభుండు, కార్య చింత మునిఁగి కంచుకి వొక్కొరుఁ, బిలిచి వేగవిదురు బిలువు మనియె భార ఉద్యో 2. 16

క నారదుని మాధవుఁడు సత్కారంబున వీడుకొలుపగా నతఁడు హృదంభోరుహమునఁ గృష్ణునకును, వారక మ్రొక్కుచును వెస దివంబున కరిగెన్ (భాగ. 10. 679.)

గీ శారదానందగురుఁడు సుజ్ఞానపరుఁడు, వీడుకొలుపంగఁ జని నందవిభుని గాంచి విక్ర 3 57

క చనుదెంచె కలహభోజన,ముని రుక్మిణి వీడుకొల్ప. పారి 2 15

2 మీఁదికి పట్టు, పైకెఁద్రోయు.

గీ సహజసౌజన్య సౌజన్య శంకరునకుఁ, బొసఁగ వర్షించెఁ దశాక్షులపుణ్యభిక్ష, సాంద్రోర్మీలకూల కషంబులైన, పింగు కాలింద్లు ఒయ్యెద వీడుకొలుప (హర 5 48)

3 విడిచిపెట్టించు

సీ శారికేళావీట నవపుష్పకుహళికావితతి కన్నె లికంబు వీడుకొలిపి గీ... పాలసె నధ్వ పరిశ్రాంతి పొడవడంగ మౌనివరుపైఁ గుమార వనానిలములు (భీమ 2. 62.)

4. వదలు, విడుచు, త్యజించు.

గీ ఎల్లకాలంబు ను డెద నిచట నేను మొదలి మామామ యారామపదమునందు వెండి గుబ్బలిపై వేడ్క వీడుకొలిపి, మేరునగ రాజుపైఁ గాంచ మెచ్చు వదలి భీమ 6 11

వ పురందరాది బృందారకుల వీడుకొలిపి శతానందుండు ... (హర 3 19)

వీడుకోలు వి (√ వీడుకొను) (బ. వీడుకోలులు, వీడుకోళ్లు.) 1 వీడుకొనుట, పోవననుమతించుట.

గీ కట్ట నిప్పించుకొని తాను గట్టనిచ్చి, చుట్టములకును లాతిరాజులకుఁ గరము, నెయ్యమును గారవంబును నెఱయఁ బ్రీతి, సాలగలిగించి తగ వీడుకోలొనర్చె హరి ఉ 3. 172.

సీ వెలయ వియ్యాలంది వీడుకోళ్లు గుడిచి నరఁబుపుల్ ముడిచిన నాపసాని కళా. 7. 85.

గీ. అంత వసుదేవుఁ డాదియౌ యాదవులకు, విందులును వీడుకోలును వింతవింత, ప్రియములును జేసి వసిచెఁ గేకయవిభుండు, ముదిత శ్రుత కీర్తియును దాను వితతకీర్తి. ముకుంద 3 303.

2. విడుపు, విసర్జనము

సీ దైతేయమదవతీధమ్మిల్లములతోడ విరుల నెత్తావికి వీడుకోలు (ఉ. హరి 3. 147.)

సీ. అనుపమంబైన నీఘనతరక్రోధంబు వీరుల ధైర్యంబు వీడుకోలు. భా. శా. యు. 1390.

మ. తలపోఁతల్ దలలెత్తఁ దాల్మి సడలెం దాపంబు దీపించెఁ జేఁతలు డిందెన్, ధృతి వీడుకోలు గొనియెన్ . . విక్ర. 4. 154.

3. చావు, మరణము.

క. వాఁడల్ల వాఁడె పోయెడు, నేఁడతనికి వీడుకోలు నిజముగ నీ వా, పోడిమి చూచెద వే నొక, వాఁడౌ నిట నిల్చిచూడు వరవర తిలకా. భోజ. రా. 4 54.

వీడుకోలుచేయు స. క్రి. (వీడుకోలు+చేయు.) విడిచిపెట్టు, విసర్జించు

క ... వృథా, బద్ధంబు లఱచు జైనుని, సిద్ధాంతము వీడుకోలుసేయు మటన్నన్. ప్రబోధ 3. 50.

వీడు(బ)వడువు అ. క్రి. (పెండ్లి పంక్తిలోఁ బురోహితుఁడు) కట్నములు చదువు.

మ. వరమేళానకయోజసంభవులు దిక్పాలుర్ ప్రియంబొప్పఁగాఁ, బరమాహ్లాదము మీఱ నొండొరులు పైపై నిచ్చు పట్టాంశుకా, భరణ శ్రేణులు కేలఁ గైకొని సభాభాగంబునన్ నిల్చి సు,స్వరుఁడై దేవగురుండు వీడుచదివెన్ సర్వాగమస్ఫూర్తులన్ దశా. 5. 77.

వీడుమే = వీడ్చు స. క్రి. (√ వీడు.) వీడఁజేయు, విప్పు

ఉ. విక్కి ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పువెట్టుచోఁ, జొక్కుచుఁ బెట్టి భూవరుని చూపులఁ గోమలిబాహుమూలముల్. నైష. 7. 184.

వీడుజోడాడు అ. క్రి. (వీడు+జోడు+ఆడు)

1. మాఱు మలయు, ప్రతిఘటించు.

గీ. మానికంబునఁ బుట్టిన మదచకోర, నేత్రపుంభావముననదన చేర్చుచూప, సౌఖ్యజలరాశిఁ దేలుచుఁ జతురశీతి, బంధముల వీడుజోడాడెఁ బార్థివుండు. వరాహ. 4. 162

ఉ. కూడిరి యొండొరుల్ దొరసి కుంతలకాంతు లొసంగి వీడుజో,డాడిరి క్రేళ్లుదాఁటెడు మదాళులతో ... రామా 1 206.

గీ. గగనగంగాతరంగసంగతములైన, శీకరము లీనగేంద్రశిఖరసీమ, దిక్కులతో వీడుజోడాడు దిక్కులందు, ముదిత తొగిఁజల్లు తెలిమొల్ల మొగ్గలనఁగ (ఘటికా 2. 61)

2. పెనగొను.

ద్వి. వెలవెలపాటును విహ్వలత్వంబు, వెఱపును మఱపును వీడుజోడాడ రం. రా అయో. 96 పా 17. పం.

ద్వి మడుపులు పసులకాల్మడికుప్ప చలచెఁ, దోడు పుఁదొట్రుపు గడుదూరంబు లయ్యె, వీడుజోడాడెడు విటమిజాలములు, మోడులైపోయె నోడులుసేయ. అమక. 1. 44. పా. 24. పం.

3 సరిపోలు, సామ్యమునొందు.

వ. .. జలనిధిలో వడయాడుచుండిన యోడలతో వీడుజోడాడు రథంబులును ... ఉ. హరి. 4 218

సీ విదియచందురుతోడ వీడుజోడాడెడు రమణీయ దంష్ట్రాంకురముల వాఁడు .. పి శకుం 1. 5.

వీడుజోడు విశే. = విజోడు (శ. ర.)

వీడుదోడు వి (వీడు+తోడు) అంపునట్టి తోడు, సాగనంపు సహాయుఁడు

సీ పాథోధి రాధేయ పారిజాతములకు వీడుతోఁ డెవ్వని వితరణంబు (వి. పు. 1. 43.)

(ఇట సాదృశ్యద్యోతకము)

వీడు(ఁబ)పట్టు వి (√వీడు) 1 వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు.

సీ ... వెలుఁగొందు రేయెండ వీడుపట్టిది యని రాజితంబగు పద్మరాగరుచులు ... కు సం. 3 261.

గీ వీఁడఁచే శౌర్యములకెల్ల వీడుపట్టు, వీఁడఁచే ధర్మములకెల్లఁ దోడఁబుట్టు, వీఁడె సాక్షాత్కరించిన విష్ణుమూర్తి, వీనిఁ గనుకంటె శుభములు వేఱు కలవె సీతావి. 1 42

వ. ... అమ్మహీవరు నాదరంబు వడసి వీడుఁ బట్టున కరగిన ... శార. శాం. 2. 364

2. బస, విడిది

చ అలయక పంపుసేయుచు మహాశ్రమ భూములు వీడుపట్టుగా, లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును లక్ష్మణుఁడున్ గొనిపోయి తిమ్ములన్. నిర్వ. 9. 4.

గీ వీడుపట్టుగ మందారవిపినవీథి, దివ్య సౌధంబు నందుఁ బ్రతిష్ఠఁజేసి, గారవించె యంత కుమారు కంటెఁ, బాండురాజతనూజు నాఖండలుండు హర 7 117

క ఎదురుకొని వీడుఁబట్లకు, ముదమారఁగఁదాన యనిచి ... (భార అశ్వ 4 136)

3 శిబిరము, స్కంధావారము, దండు విడియు చోటు

ద్వి పనివారి నందఱఁ బరఁగ నుచితవుఁ, బలుకుల నాడఁబడఁ బలికి వీడ్కొలిపి, వీడుఁబట్టుకుఁ బోయి విశ్రాంతుఁడగుచు పల్నాటి 45 (బ్రా.)

వీడుప(వ)డు అ. క్రి (√ వీడు) (వీడు+పడు)

1. తాఱుమాఱగు, మాఱుపడు.

వ. అని బేలువెట్టి కూఁతురుం దానును జరుద్వయంబు వీడువడ నుపయోగించి నిజగృహంబులకుం జనిరంత. (వి పు 6 131.)

గీ ఒక్క వనిత గర్భంబు వేఱొక్కవనిత, గర్భమునయందుఁ బెట్టు నొక్కరుఁడు పూచి,పట్టియాడఁగ వచ్చినయట్టి పలుకు,వీడువడఁజేయుఁ బరివర్తి విను మునీంద్ర మార్కం, 4 92.

2 భేదపడు, వేర్పడు.

క ఎలనాఁగలు మఱి తమతో,పల నృత్తాగములు వీడువడ నాడుచుఁ గ్రొ,న్నెలదాలుచు వేలుపు క్రియఁ, గొలిచి మగుడి యేఁగునపుడు గుడిలో మూఁలన్ ద్వా 8 168

3 తఱఁబడు.

5 శత్రుభేదములు వీడుపడఁ దాఁకఁ గోల్కొని గుండెలు పగులంగఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి విక్ర 4 111

సీ బోఁటికిఁ దోఁచినఁ బోలియుఁ దేశవ యను వెగడునఁ జెయ్యులు వీడువడఁగ భార విరా 2 70

వీడుపాటు=వీడ్పాటు వి (√ వీడుపడు) 1. మాఱుపాటు, వ్యత్యయము.

సీ నృపతి లేమను గేలినిపుణత్వ మొఱయుచో వెడగుతా చెయ్యుల వీడుపాటు నిర్వ 8 80.

మ తన ము న్నాడిన మాటయున్ నిజముగాఁ దన్మానికిం బ్రీతిగా, మనుజుండున్ నెలపాలం బురుషుఁడై మాసాంతరంబైనఁ గా,మినియై యీగతి వీడుపాటమర భూమిందాన రక్షించుఁ బో,మ్మనివన్ వచ్చె వసిష్ఠుఁడామను సుతుం డారీతి రాజ్యస్థుఁడై భాగ 9 30

మనుజుఁడు=మనువుకొడుకు

(మనుజేంద్రుఁడు నెలన్ నెలం బురుషుఁడై, శరపా)

సీ కాంత కంతట నంతతకంతుకేళి, వివిధ సంకల్పవాసన వవలు రేలు, తనరుపులకలు కలవరింతలును మాట, వీడుపాటులు చెలులకు వెల్లఁ గొనర్ప (కళా 6 215.)

2. విడుపు, విడుదల, విమోచనము

సీ సుతులు పుట్టిరయేని సతులకు మృత్యువువాలాయమై వెంటవచ్చె నేని, బ్రహ్మచేతను వీడుపాటేమియును లేకయుండునే సదుపాయ మొకటి లేదె ... భాగ 10. పూ 38.

వీడువిడియు అ క్రి దండుదిగు. శిబిరమేర్పఱచుకొను

వ. ఇట్లు సన్నద్ధులై వెలి వీడువిడిసి తమకు ననురక్తులైన రాజులపాలికిం దగు దూతలం బుచ్చిరి . (భార ఉద్యో. 1. 50)

గీ అతులితోత్సాహమున వేఁటలాడి యాడి, కడఁగి యచ్చోటనే వీడువిడిసెఁగావఁ, గర్ణయుగమునఁ దత్కన్యకాప్రలాప, కలకలధ్వని లాలించి జలదరించి ... శుక 1 386

వీడె=వీడెము వి (సం. వీటీ) తాంబూలము

క. నునుపగు నలి గానము విని, వనదేవత గరము మెచ్చి వానికి నొసఁగం, జనఁ బైఁడుల వీడెలు పుచ్చిన విధమునఁ బొన్న లెలమిఁ జెలువుగఁ బూచెన్ (కు సం 4. 452.)

పైఁడుల వీడెలు=సువర్ణముతోఁ గూడిన తాంబూలములు.

వీడెత్తు అ క్రి. (వీడు+ఎత్తు) దండువెడలించు

గీ. రాజు వీడెత్తి చేసినఁ దారకకటాలి, యంబరాభోగనిజశిబిరాంగణమునఁ, గాలుకొలిపిన పావకజ్వాల లనఁగఁ, బ్రాచిఁ గనుపట్టె నవసాంధ్యరాగరుచులు. (పారి 2. 65)

పీడెము = పీడియము, పీడ్యము వి (సం వీటీ) తాంబూలము.

సీ. దైత్యావరోధనదయితాధరములతో సొబగు పీడెములకుఁ జుక్కయెదురు ఉ హరి. 3 147

సీ పీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరి గింజ వౌకటఁ బల్వరుసఁ దోమ . ఆము 1 60

క. పీడెము సేయని వోరుమ ... జూడిద కిరవైన పాడుబొందర సుమతీ. (సు శ. 99)

పీడ్కొను = పీడుకొను స క్రి. 1. పోయివచ్చెదనని విన్నవించి విడుచు.

క. ...మనము ప్రశాంతిం, బనుపడఁగఁ బ్రీతి పీడ్కొని,చనివర్తిల్లెను విశ్వప్ష రచిఁగుమారా (భార శాం 5. 379.)

ఉ వేడ్కఁ బ్రణామపూర్వముగ విశ్వజగజ్జనకుల్ జనార్దనున్. పీడ్కొని యా జనార్దనుఁడు వేగమ కూడఁగరా వరాతు లీ, మాడ్కి మహోద్ధతిం జెనయ మా పశమాయన జోడు గైదువుం, జాడ్కకిఁ దోఁప శౌరియనుజుం డరిగెం దుర గాధిరూఢుఁడై ఉ హరి. 4. 171

మ వినతుల్ సేసె దశాననుండు మమతన్ వేమాఱు దీవించు న, జ్జననిన్ పీడ్కొని కుంభకర్ణుఁడు కనిష్ఠభ్రాతయున్ వెంట రాఁ, జని (ఉ రా 2 157)

2. విడుచు, త్యజించు, విడిచిపెట్టు

క. ఆ నిజద మల్లనల్లన, పీనులు సోఁకిన సమాధి పీడ్కొని జలద,ధ్వానమున నలరు శిఖగతి, నానందము నొంది చూచె హరి నరగఁటన్ వా రా 4. 84

చ. అప్పుడు విలంబమానమయి యంబరకోణ తటాంతరంబునం, దపముని మండలంబు బెడిదంబగు వేఁడిమి నొయ్య పీడ్కొనెన్ . . శివరా. 3 28,

చ. వివదపహా ర్తయైన రఘువీరునకుం ఉరవస్థ రాదు వీ, విభుఁడు దలంకి తెఱుండొకటి యెన్నక మిన్నకయుంతు మన్నన యి, వ్విపినమునందు నొంటి నిను పీడ్కొనరాదని ప్లల్క నల్క దో,నపువచనంబులాడ నవి సైఁపక వచ్చితి దేవ నావుడున్ రామా 5. 220

క అలతిత్యాగమ్వయాగ్రణి,వలన నశేషంబుఁ దెలిసి వారక యతిమం,జులగతి పీడ్కొని రాజిలు, బలవద్రాగానువృత్తి భజియించె వెసన్ హ వ 2 59 (ఇది పై రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

3 తప్పించుకొను

మ . నిదాఘాంశునా,వళి పీడ్కొన్నతమంబు గాంచి వనిలో వర్తించు మంచోయనన్ వసు 1 139

పీడ్కొలుపు(ల్పు) = పీడుకొలుపు స క్రి పోయి రమ్మని సెలవిచ్చి పంపు, పంపు

క పూఁబోణులకును విటులకు, వేఁబోకలఁ దలరు సొంపు పీడ్కొలుపుఁ బరిన్, లేఁబోకఁ బోఁక తోఁటల, పూఁబాళల కమ్మతావిఁ బొదవిన గాడ్పుల్ భీమ 1 95

ద్వి రేపు మాసెద్ద నింత వ్రేఁగును మీకు, వని మహిప్రజలెల్ల నాదరం బెసఁగఁ, జముఁడని పీడ్కొల్పె జననాథుఁడంత . హరిశ్చ పూర్వ 530

మ ... మ మ్మాపన్నులం బ్రోవ నా, యమతుల్ నీకెదురే జయింపఁగదవయ్యా యన్న లేన వ్వుడా, మమరుల్కొలుపుచు వారి పీడ్కొలిపి దైత్యచ్ఛేదనోద్యోగియై. ఉ రా 1 78.

క కుందుచుఁ జారుల మతియుం, గొందఱు పీడ్కొల్పి ఘాతుకులవీరుల పెం,పుం దెంపును గని వీరుల, చందంబును దెలిసి తాల్మిఁజని యల సుండై (రా. మా. 7 208)

2. విడుచు, త్యజించు

చ ధరణిధరేంద్రనందన యదగ్రతపోమహనీయ వేదనా,భర మఖలంబు పీడ్కొలిపి భావమునం బరితోషమందుచున్ హర. 4 36

3. త్రోయు

వ. ... విబుధనిర్ఝరిణీపాథఃపూరంబువఁ బతెూ ధరవీథీవక్రంబు పీడ్కొలుపుచు ... కాశీ. 6. 175.

వీడ్కోలు=వీడుకోలు వి 1. వీడుకొనుట, పోవ ననుమతి

మ ... మునివంశోత్తమునంఘ్రిపద్మము శిరంబుం జేర్చి వీడ్కోలతం, డొనరింపన్ జనియెన్ బురంబునకు నిత్యోద్భాసితైశ్వర్యుండై వ్యసం. 2. 48.

క తల్లియుఁ దండ్రియు వెఱఁగునఁ, బల్లవదన్ వారికడకుఁబోయి తడయఁగా, నొల్లక పయనపు వీడ్కో, లెల్లం దనయిచ్చ నడపి యేతెర వెడలెన్ భార. ఉద్యో. 4 162.

2. విసర్జనము, విడుపు

మ. ... శిక్కులు ఫాలంబు తెమర్పఁగ ... వీడ్కోల్ జెంద బంగారుగా, బులు టొకియ్యఁగ మూర్పులెచ్చఁదలు అచ్చో నిక్కఁ దాళస్థిన్, దలయంచెన్ గనుదోయి సొక్క లోకకాంతా మౌళి మంగాంబకున్ ప్రబంధ 570

విడ విడిపించువాఁడు.

సీ. జలజగర్భుని చదువులచెఱ వీడ్కోలు వరాహ. 5 59.

వీడ్చు=వీడుచే స. క్రి. (√ వీడు) 1. విప్పు, విడఁ జేయు.

క. తెలివ యొకతె నిద్రింపఁగ, నెఱిఁగట్టిన నీవిని వీడ్చి వేగుట తెలుఁ, గఱపించి నీ కుమారుఁడు, వెలచుచు నది పలువ నగియె విహితమె సాధ్వి. (భాగ. 10. పూ 324.)

మ. కని సత్కారమణీయుతంబుగ నమస్కారంబు గావించి తౌ, మనికాటాహ్న్య తకుంతబద్వయము నాత్మస్వర్ణచేలాగ్రబం, ధనము వీడ్చి యొసంగ నందుకొని మోదంబంది యా నందనం, దను దీవించుచుఁ జెంగటన్నిలిపెఁ జింతారత్న పీఠంబునన్ పాతి. 3 25

చ. వెరవున జంటరైకముడి వీడ్చుటకుం గరకంకణంబులుం, హరువుగ మోవి యానుటకు ... (శృంగారరసమంజరి 2. 6.)

2. దొంగిలించు, ఒరులమూటలనువిప్పి వానిలోని వస్తువులు హరించు

చ. వెలయఁగ సొమ్ముతోడ ముడివీడ్చులఁ బట్టిన బట్రవేలితోఁ, గలయఁగ బెద్దవ్రేల్మెఱికి క్రమ్మఱ వీడ్చినఁ గాలుఁజేయునుం, బలమఱఁ దున్ని మూఁడవగుసారి సహింపక యూరెలుం గఁగాఁ, దలఁ దెగ వేసి చంపుటుచితంబగు నాయకులైన వారికిన్ విజ్ఞా ప్రా కాం. 95.

వీడ్పాటు=వీడుపాటు వి (√ వీడు) వ్యత్యయము, అకటవికటము

క లింగంబుల వచనంబుల, భంగులు హీనాధిక తలపాటియు వీడ్పాటుం గదిరిన మనమకు విం, పుంగలుగంజేయు చంద్రుడు బుధులుచితోక్తిన్. కావ్యా 5. 10

సీ కొనఁడు నానాసేవకుల సేవ లెవ్వియుఁ గొనివ వీడ్పాటుగాఁ జనులు పనుచు. ప్రభా 2. 108.

వ ... అప్పుడు తమ సుఖుభానత్తి మది స్తంభ నామధేయంబులు స్త్రీత్వంబుల వెంబడిన వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొనిరి ... కళా. 5 107

వీడ్యము=వీడియము, వీడెము వి (క వీళెయవు. త. వీడైయం.) తాంబూలము

సీ వీనుల వరసోఁకు వీడ్యంపుఁదావుల పలుకరింపుల మేనుప్పులకరింప. (అని. 3. 95)

ఉ. దూరమువోయి యెండఁబడి దూపిలివచ్చిన ప్రాణనాథునిన్, ద్వారకవాటగేహళులదాఁక నెదుర్కొని శీఘ్రమార్చి యాహారము వెట్టి వీడ్యము సమర్పణచేసి విహారళయ్యపై, మారువు తొత్తి చిత్తమున కుబ్బొవరించుట ధర్మమింతికన్. కాశీ. 2 81

ద్వి. భూతి వీడ్యంబు తొవ్వు ... వేదించి ... పండితా. పురా 168.

వీడ్వడు=వీడువడు అ క్రి. మాఱుపడు

క. చదువులు నమ్మునిచెప్పిన, తరువులు వీడ్వడియె సుతకుఁ దల్లికి ... భార అను. 1. 111

గీ. పతియు భరియింపుఁగావున భర్తయయ్యె, భామ భరియింపఁబడుఁగాన భార్యయయ్యెఁ, బరఁగనవి మనయందు వీడ్వడియె నిన్ను, నేన యొల్లకాలము భరియింతుఁగాన భార, ఆది. 227.

క. ధరణీవరాహాలక్ష్మణుఁ, డరి లక్ష్మి వహింప వచ్చునప్పుడు నగరీ,తరుణుల తొడవులువీడ్వడఁ, గొరిఁ దొడిగెడు కౌతుకంబు పొల్పగుఁ జూడన్ (కావ్యా 1. 80)

2. తరఁబడు

చ. తరఁబడె దివ్యబాణముల తంత్రము మంత్రముఁ దప్పెదుం గడున్, వడఁకెడుఁ జాపదండము మనంబును నాకు వశంబుగాదు వీడ్వడియెడుఁ జెయ్వి లంగము గడంకదొలంకెడు .. భార. భీష్మ. 3. 351.

ద్వి. పలుకులు వీడ్వడ భావంబు వెడల, తలఁపులు గరగంగఁ దన్మయత్వమున . . ద్వి భాగ. 2 29. పా.

3. తేరపడు

గీ. పాదయు వీడయుఁబోలె వీడ్వడక మెలఁగి, యుబల కంటికి దప్పవై యరయవమ్మ. విక్ర. 4. 198.

సీ విశదాబ్జములతోడ వీడ్వడు కమ్మల కడలు దైవాఱెడు కరుణఁదెలుపు భాగ. 6 ౨౭౩.

(ఇట ప్రతిఘటించు అని భావము)

4. బంధమునుండి తొలఁగు, తప్పుకొను.

ఉ నా సుతుఁ డింద్రజిత్తు కదనంబునఁ బన్నగ పాశబద్ధులం, జేసిన నిర్జరాదులకుఁ జెల్లదు వీడ్వడవట్టి కట్టులుం, జాసి పరాక్రమించెదరు వంక్తిరథాత్మజులు ... భా రా యు 1058.

5. విడిపోవు, శిథిలమగు

సీ. అమయాగ్రణి రాజయక్ష్మధాతువులు వీడ్వడి తాఁ జెదవులు దడుపుకొనియె జై భా. 8. 17

వీణ సం వి ఆ. స్త్రీ. 1 వీణియ, తంత్రీవాద్యవిశేషము. 2. విద్యుత్తు, మెఱపు. (మే ని)

వీణము = వీణాము . సన్నవస్త్రము, పలిసము, అంశుకము (శ ర)

వీణాదండము సం వి అ పుం. వీణెకు వెనుకవైపున నుండెడి కఱ్ఱ, ప్రవాళము.

వీణాము = వీణము వి వస్త్రము, అంశుకము

క. పన్నీట జలకమాడెను, మున్నని వీణాము గట్టెను విఱులు దుఱిమెన్ . . జై భా 3. 11

వీణాస్యుఁడు సం వి అ పుం నారదుఁడు.

వీణి సం వి న్ పుం వైణికుఁడు, వీణవాయించువాఁడు

వీణి(ణె)య వి కస్తూరిమృగము యొక్క కస్తూరియుండెడు బొడ్డుకాయ

వ కస్తూరి వీణెయలును బల్లి గడ్డలును ... శల్లా శి (శ ర)

చ ... మంచిచొక్కపుఁ గపురంపు గిన్నియలు కస్తూరి వీణెలు రాశిగాఁగఁ గొండపొడవు దెచ్చి వైచి రచటన్ విజ వి 2 90.

వీణి(ణె)య వి. (సం. వీణా) విపంచి, వాద్యవిశేషము.

క వీణాయత లోచన న, ప్రాణాయత చిత్రగాత్ర పాంచాలికయై, వాణియ యీ రూపోయన, వీణియ వాయించె నొగిఁ బ్రవీణత మెఱయన్ వై జ 1 118

ఉ వీణియ ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపులు చిల్కబోధతో, రాణ దలిర్పఁ బల్కుట కరం బపురూపము ... కళా 6 217

ఉ. . చేవడి వీణ మీటుటలు చిక్కొడలించుటలున్ సరింబడన్ ఆము 1 62.

వీణెకాయ వి (వీణె+కాయ) వీణకుఁ గట్టెడు తుంబీఫలము

సీ అతివ వతుస్థితి నందమొందుటఁ జేసి వీణె కాయలు కొంత వీడు వచ్చు ... ముకుంద 2 102.

వీణెపిల్లి వి (వీణె+పిల్లి) కస్తూరి మృగము. (చి.ని)

వీతంసము సం వి అ పుం 1 మృగములను, పక్షులను బట్టుకొనుట కుపయోగించు త్రాడు, వల మొదలగునది 2 పెంపుడు జంతువులనుంచెడు పంజరము, బోను మొదలగునవి 3. ఆట కేర్పటిచినచోటు (ఆ ని.)

వీతనము సం. వి. అ. పుం కంఠముయొక్క పార్శ్వభాగము, కంధరాపార్శ్వము.

పీతము సం విశ (అ ఆ అ) 1. పోయినది, గతమైనది. 2 విడిచిపోయినది, వెడలిపోయినది, 3 నిర్బంధములేనిది, స్వేచ్ఛగా నున్నది 4 తొలఁగింపఁబడినది, విసాయింపఁ బడినది 5 అంగీకరింపఁ బడినది, ఒప్పుకొనఁ బడినది 6 మచ్చికచేయఁబడినది, శాంతమైనది 7 శూన్యమైనది, లేనిది 8 కోరఁ బడినది, అభిలషింపఁ బడినది 9 ధరింపఁ బడినది

వి అ. పుం. యుద్ధానర్హమైన, లేక, యుద్ధమునకు సిద్ధముచేయని గుఱ్ఱము, లేక యేనుఁగు.

వి. అ న ఏనుఁగు వంకుశముతో పొడుచుట, మదమతోఁ దన్నుట

పీతశోకము సం. వి అ. పుం అశోకవృక్షము

పీతసూత్రము సం వి అ న పవిత్ర సూత్రము, జన్నిదము,

పీతి సం. వి. ఇ పుం. గుఱ్ఱము

స్త్రీ. 1. గమనము, గతి, పరుగెత్తుట 2 పుట్టించుట, ఉద్భవింపఁజేయుట 3 (సుఖాది) అనుభవము. 4. తినుట 5 దీప్తి, ప్రకాశము. 6 శుభ్రముచేయుట, శుద్ధి

పీతిహోత్రుఁడు సం. వి అ పుం 1 అగ్నిదేవుఁడు 2. సూర్యుఁడు.

పీతెంచు అ. క్రి. (పీచు+తెంచు) 1. విసరుచు వచ్చు.

క. అని యాదమఱచి పలుకఁగ, వెనుక దెసంజల్లగాలి పీతెంచిన గ్రక్కున నులికిపడి పదంపడి, హనుమంతుని దిక్కు చూచి యవ్విభుఁడనియెన్. రామా 7 46

దండకము ... ఉద్వేల శైత్యంబుతో గంధవద్గంధవాహోర్భక శ్రేణి పీతెంచె దశా 4 282

2 శ్రవణగోచరమగు, వినవచ్చు

ఆ. కర్ణకర్ణ వచ్చి కావు మనాథుల, మైత్రి మనువెలుంగు లగ్గలముగ, బలములోన నెల్లఁగలయఁగ పీతెంచె, నార్తి కెల్లముగ జనాధినాథ భార ద్రోణ 1 18

శా పీతెంచెన్ మధుమాస లక్ష్మి తరుణీహిందోళ రాగధ్వనుల్, పీతెంచెన్ బటుమీనకేతనముతో విల్లంది పూఁదేరిపైఁ, బోతెంచెం దలిరాకుఁ గైదువుల ... పి. శకుం. 2 121.

గి విపిన వీథుల పీతెంచెఁ గుపితమదన, సమద భుజవతనుమ ధనుష్టాంకృతములు ... మను 6.29.

పీథి సం వి. ఈ ఇ స్త్రీ. 1 రథ్య, బాట, త్రోవ. 2 శ్రేణి, పంక్తి 3 అంగడి, దుకాణము 4 ఇంటిముందటి వైపు దర్శకము, డాబా 5. రూపకవిశేషము, దశవిధ రూపకములలో నొకటి

పీథిక సం వి ఆ స్త్రీ. 1 పీథి, బాట 2 చిత్ర కుడ్యము, చిత్తరువు వ్రాసిన దీర్ఘ పటము

పీధ్రము సం విశ (అ ఆ అ.) శుభ్రమైనది.

వి. అ న 1 ఆకాశము 2 గాలి 3. అగ్ని

పీది వి. (సం. పీథి) వాడ, పీథి

క తదనంతరంబ రాముఁడు, మొదలగు యాదవులకెల్ల మోదము వెలుఁగున్, మది మొలవఁ జక్రధరుపై, వదలక విమపీదిఁ బుష్పవర్షము గురిసెన్ ఉ హరి 1 122

లయగ్రాహి పీదులను గన్మట్టుపు వేదుల మరుత్తరుల పాడుల సరోవర తటాదుల మణిప్రాసాదములఁ గేలిగిరిపాదములఁ దర్శతపయోదముల బంధుగృహ బేదములఁ గాంచెన్. రామా. 6 111.

ద్వి వేడుక మది బొదవించు పీదులును, పీదలు దోఁచు మాణిక్యవేదులును ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ 111.

పీవాహము సం. వి అ. పుం కప్పు.

పీని(నె)యు = పీణియ వి విశ.

వ కన్నియలన్ను చూపం బూఁదేనియలాని పీని యలయందుం బాడు నేర్పులకు మెచ్చి ... యయా 4. 13

(శ ర పా "తీనియల యందుం బాడు" ముద్రి. పా.)

పీను వి √విను కర్ణము, చెవి

చ మునిపతి వచ్చి పూవొనఁగి మోదముతోడ భవత్ప్రియాంగనన్, వినుతి యొనర్పఁగా వినిన పీనుల మా చవిగాని మాటలన్, వినవలసెం గదా . . పారి 1 128

క. ఆ నెలఁతయు నవవలుకులు, పీనుల కెడఁజేసి వాని విశ్రవు నుతుఁగాఁ, దానెఱిఁగి హీనుఁ డనక య, హీనత నాతిథ్య మొనఁగి యిట్లని పలికెన్ ఉ. శా. 3. 108.

సీ. నిక్కి వీనులతోడ నెక్కసక్కెములాడు కరణి నున్నవి వీని ఘనభుజములు . మను 2 36.

వీనుల తేనె చెవులకింపు, శ్రోత్రానందము.

ఉ. వీనుల తేనెయై కురియ వింతగఁ గావ్యరసంబు గ్రోలి యమ్నాయవకోటికిఁ నృసిం పిరి. 1. 7.

వీనులపండువు శ్రోత్రానందము.

గీ. మత్తకోకిల నివ్వన మధుకర, భాషణంబులు వీనుల పండువగుచుఁ, దనరుఁ దత్పురి యుపవ నాంతరములందు ... విక్ర 1. 93

వీనులు చిల్లులు వోవుట శ్రుతి కటువుగాఁ బలుకుట వలన చెవులు తూఁటువడుట, శ్రుతి కటువుగా నుండుట.

వీనులు చిల్లులువోవ నా పొల్లుమాటలు వల్లించిన ఫలమేమి ?

వీనులవిందు శ్రోత్రానందము, కర్ణోత్సవము, చెవుల కింపు.

క. కందువ మాటలు సామెత, లందముగాఁ గూర్చిచెప్ప నది తెలుఁగునకుం, బొందైరుచియై వీనుల, విందై మఱి తానిపించు విబుధుల మది కిన్. మొ శా. పీఠి 18

ఉ ... చక్కరా, కోడు మొగంబు వారల యశోధనులన్ బగదాయ చూడ్కికిన్, వేడుకఁ గొల్పరే వినిన వీనులవిందులు గావె తత్కథల్. రామా 7. 189

వీనులకు విందు వి కర్ణోత్సవము, శ్రోత్రానందము

సీ కడిఁది విల్లునియు చప్పుడు వీనులకు విందు సేయు నెప్పుడటంచు సీత దలఁప .. ఉ. శా. 1. 88

వీనుమిగులు అ క్రి (వీను+మిగులు) ప్రసిద్ధికెక్కు

సీ. అర్థంబు కాశీపురాంగణంబునయందు నానా ప్రకారమై వీను మిగులు ... కాశీ. 2 49

వీనులకంటి వి (వీను+కన్ను) సర్పము, చక్షు శ్శ్రవము.

ఉ వీనులకంటి తొయ్యలియు వేల్పువెలందియు జక్కి మోరలేఁ, జానయు ... అచ్చ. రా. బాల. 144.

ఉ ... వీనులకంటి జన్నిదము ప్రేలెడు బొజ్జయుఁ గల్గుగుజ్జువాఁ, డేనొనరించు కావ్యమున కెప్పుడవిఘ్నము సేయుఁగావుతన్. శుక చ. 1 14.

వీనులచూపు వి (వీనులు+చూపు) చక్షుశ్శ్రవము, సర్పము

ఉ వీనుల చూపు పెండెముఁ దవిల్చిన మంచము కోడికైదువుం, బూనిన ప్రాఁత వేల్పుఁ గవి పోకులఁ బోయిన వెన్నుఁ డిట్లనున్ ఉ. హరి. 2. 172

వీనెగాజులు వి. బ బాలక్రీడా విశేషము

సీ. వీనెగాజులు పోతుటీనె గుజ్జంబులు నాల్గు కంబాలాట వట్టకోతి ... హంస. 3 146.

వీపు వి (ఇది సానుస్వారమని శ. ర., ఈ క్రింది ప్రయోగములు నిరనుస్వార మనుటకు నిర్ధారకములు.) పృష్ఠభాగము, వెన్ను

క. ఆపన్నగ ముఖ్యులఁదన, వీపునఁ బెట్టికొని పఱచి విపినములు మహా, ద్వీపములు గిరులు నిఖిల ది, క్పాల పురములుఁ జూపెఁ జనహారలకున్. భార ఆది 2 44.

క వీ పెక్కరమ్మ లంకా, ద్వీపముతోఁ గూడ నైన దేవీ నిను నే, నేపునఁగొనిపోవొపుదు, నీవతి కడ కతిగడచి నిమిషములోనన్. భా. శా. సుం 305.

సీ. వృద్ధ కచ్ఛపరాజు వీపంఘ్రి పీఠంబు మరతరం గిణి వెల్లి శిరసుపాగ . హర 5 19

వీపుగానరాడాఁగుట వెన్ను కనఁబడునట్లు డాఁగు కొనుట (రహస్యముగా దాఁచికొన యత్నించియు దానిన బయలుపఱచుట.)

ఉ. తాఁ గడు వేగిరించెఁ గద తద్గతి నీవు నెఱుంగ సిగ్గునన్, లోఁగుచు నింతమండి యుఁక లోనుగ నొల్లక పట్టఁబట్టఁగా, నేఁగుచుఁ గోరు నీబలిమి నీప్సిత సిద్ధిగ వీపుగానరా, డాఁగుట దీనిపేరు నిబిడం బిది బాలికకెల్ల జాతమ్మతోన్. ప్రభా. 5 17.

వీపుగోల వి. (వీపు+కోల) వెన్నున మోఁదెడు బెత్తము

ద్వి మొగి బౌద్ధసమయుల ముక్కుపైఁ గత్తి, యొగిని నార్హత సమయుల వీపుగోల పండితా. వాద 173. పా.

వీపు్రవేయు = వెన్నునఁ జఱచు.

క అనిబెట్టిదంబు లాడుచు, జనపతి చూడంగ సురుచి సవతికొడుకుఁ జ,య్యన రెట్ట బట్టి పొమ్మని, వెనుకకుఁ బడఁద్రోసి వీపు ్రవేసెన్ బెలుచన్ వి పు 2. 15

వీప్స సం. వి. అ స్త్రీ 1 వ్యాప్తి, అంతటను వ్యాపించుట 2. ద్విరుక్తి, చెప్పినది మఱలఁ జెప్పుట

సీ... వీప్సయో కావి పూవిలుకాని సఖునకు నామ్రేడితమొ కాని యబ్ధిజునకు ... కాశీ. 4. 191

(బుధుని వర్ణనము ఇట వీప్స అనఁగా ప్రతిబింబము అని అర్థము.)

వీయను అ క్రి (వీ+అను) అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.

గీ. అరిగి తండ్రికిఁ బ్రణమిల్లి యతఁడు కమ్మ, వచ్చుటలు చెప్పి తేజీదువాలికొలి, నలసి యున్నాఁడ నీవేఁగు మనుచు వనుప, నగు మొగంబున వీయని వగరు వెడలి. కువల. 4. 212

వీయపురాలు వి (వీయము+ఆలు) వియ్యపురాలు, కోడలి తల్లి, అల్లుని తల్లి, కొడుకు అత్త, కూఁతురి అత్త.

ఉ వీయపురాల వైతి గదవేయిపు, డత్తవు తొంటి వావినో, తోయజనేత్రుఁ గాంచిన వధూమణి నీ సుతఁ బెండ్లి యాడఁగా, నాయము నా కుమారునకు వర్మిలి హత్తఁగ వత్తవావిచే, నాయువు గల్గువాఁడవు వటంద్రు శుభంబగు దీన నెంత యున్ విజ వి 3 126

వీయమందు అ క్రి (వీయము+అందు) సంబంధము చేయు

ఉ. ఈ వనజాత బంధుకులుఁడీ నిమివంశ్యుని తోడి బాంధవ శ్రీక చలింపఁ బూనుట శచీధవుఁ డీశుఁడు వీయమంది నన్వై వెలయించు చం. శా. 3 108

వీయము = వియ్యము వి వైవాహిక సంబంధము

సీ ఒండొరువుల తోడ నొప్పిదంబుగ వీయమందు వారుగ నిశ్చయంబు చేసి ... దశకు 7 69.

వీర సం. వి. అ స్త్రీ. 1 వీరుని భార్య. 2 మగఁడును, బిడ్డలును గల స్త్రీ 3. మురయనెడి సుగంధ ద్రవ్యము 4 మద్యము 5 కలబంద. (వృ. వి.) 6 అరఁటిచెట్టు (వృ వి) 7 ఉసిరికచెట్టు (వృ. వి) 8. కారుకొల్లి. (వృ వి)

వీరంధరము సం వి అ. పుం 1. నెమిలి. 2 మృగముతోఁ బోరాటము 3 చర్మ కవచము, తోలు చొక్కాయి

వీరకత్తి(త్తె)య వి (వీరము+కత్తియ) వియ్యపు రాలు, జాయాపతుల తల్లులయం దొకతె కొకతె వీరకత్తియ యగును అల్లుని తల్లియేని, కోడలి తల్లి.

గీ కూరిమిని వీరకానికి వీరకత్తియకును దొలు వేల్పు గొంగ యన్నకును మేఱియు ... నీలా 3 87

వీరకము సం వి అ. పుం కరవీరము, గన్నేరు (వృ. వి)

వీరకాఁడు వి (వీరము+కాఁడు) వియ్యంకుఁడు, భార్యాభర్తల తండ్రులు ఒకనికొకఁడు వీరకాఁడ గును. అల్లుని తండ్రియేని, కోడలి తండ్రి యేని వీరకాఁడగును

గీ అంతఁ గొడుకులఁ గోడండ్ర వందలముల. నునిచికొని వీరకానిఁ దోడ్కొని చెలఁగుచుఁ, బంతితేరుల బారం్రతోవపట్టి యరుగు, చున్నచో నబ్బుగం బొప్పు నొక్క యెడను అచ్చ. రా బాల 1. 198 (చూ. నీలా 3. 87)

వీరణము వి డంగురము, చర్మవాద్య విశేషము.

సీ క్రొక్కాఱు మెఱుఁగు లుక్కున ్రసుక్కఁగాఁ జేయువెలందుకల్ బంగారు వీరణములు ... యయా 4 158

గీ నన్న వీరణముల ్రమోఁత శంఖ కాహళార్భటీ ఢక్కా హుడుక్కారవములు ... రా. వి. 2 49.

వీరణము సం. వి అ న వట్టివేరు (వృ వి.)

వీరణయురుము వి. (వీరణము+ఉరుము; వృత్తి నివర్ణలోపము) చర్మవాద్య విశేషము,

వ డోలు గౌరు గుమ్మెత తమ్మెట వీరణ యురుమ యొంటికంటి యురుమ ... హంస. 3 29

వీరతరము సం. వి. అ. పుం. బాణము
వ. వట్టివేరు. (వృ వి.)

వీరతరువు సం వి ఉ పుం 1 ఒకవిధమగు మారేడుచెట్టు, బిల్వభేదము. (వృ వి) 2 అర్జున వృక్షము (వృ వి)

వీరతాంబూలము సం. వి అ. న వీరత్వము చూపుటకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి పుచ్చుకొన్న తాంబూలము.
ద్వి. బొంగుచు వీరతాంబూలంబు గొనుచు . జన. వు 7. 896.

వీరతాయెతు మి వి వీరులు బిరుదుగా కట్టుకొను తాయెత్తు. క. మగజాతి వీర తాయెతు... చంద్ర. (శ ర.)

వీరపట్టము సం వి. అ. పుం వీరులు ధరించెడి యొక విధమైన వేషము.

వీరపానము సం వి అ న యుద్ధమునకుఁ బూర్వము ద్రేకము కలిగించుటకుఁ గాని, యుద్ధానంతరము ఖేదమును బాపుకొనుటకుఁ గాని యుద్ధభటులు త్రాగెడి మద్యము

వీరప్రసవ సం వి ఆ స్త్రీ. వీరప్రసువు

వీరప్రసవిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ వీరప్రసువు.

వీరప్రసువు సం వి ఉ స్త్రీ 1 వీరునిగన్న తల్లి, వీరమాత. 2. మగశిశువును గన్నతల్లి

వీరభద్రపళ్లెరము మి వి. (వీరభద్రుఁడు+పళ్లెరము) వీరభద్రునకు నైవేద్య మొసఁగెడు పెద్ద పళ్లెము
సీ... భీమువారవు వీరభద్ర పళ్లెరమిదు గృహదైవతంబు లిట్టింకు లింక ... ఆము 4. 48.
వీరభద్రపళ్లెర మిదుట, ఒకానొక నైవార్చనము.

వీరభద్రము సం వి. అ పుం 1 అశ్వమేధ యాగమునకు పనికివచ్చు గుఱ్ఱము. 2 వట్టివేరు (వృ వి)

వీరభద్రుఁడు సం వి. అ పుం 1. శివునిచేఁ దవభటుల నుండి సృజింపఁబడిన యొక మహావీరుఁడు. 2. ప్రసిద్ధ వీరుఁడు

వీరమద్దియలు=వీరమద్దెలు వి బ (సం వీర మధ్యమ్) స్త్రీలు కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు భూషణ విశేషము.
చ తరుణుల వీరమద్దియల తాఁకునఁ జిందఱ వందలైన క్రొన్నెరుగులతోడ శైవలము నూలుకొనంగ నితంబ పంక్తిపైఁ, బొరలుఁ దరంగ రాజ విరి పూవులు వీడిన కుంతలంబులం, బరఁగు పదంబులం దెలిఁగి పైఁబడ వేర్పు విటాళి కైవడిన్ ఉ హరి. 5 64
గీ వెలఁది మట్టెలు పిల్లాండ్లు వీరమద్దియలును నందెలు మొలనూళ్లు నంగుళీయ, కంకణాంగద హార తాటంక ముఖ సమస్త భూషణములు దాల్చి మార్చిమార్చి ప్రభా. 4. 188
సీ మద్దెలు పిల్లాండ్లు మఱి వీరమద్దియ లలమిఁ దొడంగెఁ దొయ్యలి యొకర్తు ... యయా. 4 89

వీరమద్దెల మి వి వాద్యవిశేషము
గీ. సమరసంగీత వివిధ వాద్యములతోన, కలయ విడిదిలో వీరమద్దెలలు నులిసె ... కు. సం 11 51

వీరమద్దెలు వీరమద్దియలు

వీరమలహరి వి వాద్యవిశేషము
సీ. వేలువుఁ బూఁబోండ్ల గేలిసేయు నొయారి చెలువలు దగ వీర మలహరులను ... యయా. 4 158.

వీరము వి (సం వీరః) వీరము, శౌర్యము
చ గురుని యుపేక్షఁ జేసి తనకున్ సమరోద్ధతి సెల్ల దాని నీ, వెరవిఁడి గానతేఁడు తన వీరము తాఁ గొని విఱ్ఱవీఁగెడున్ ... భాగ. ద్రో 2. 49
క సైరంధ్రి సెప్పె నీ దగు, వీరమ్మును జెంపు లావు వెరవును మాకున్ ... భార. విరా 4. 34

వీరము సం వి అ పుం 1 శృంగారాది నవరసములలో నొకటి (ఇది దానవీరము, ధర్మవీరము దయావీరము, యుద్ధవీరము అని చతుర్విధము)
శా వీరం బాఁడుఁదనంబు నొందెనవఁగా ...హరి ఉ. 4 15.
2 అగ్ని, యాగ సంబంధియైన యగ్ని. 3 అర్జున వృక్షము (వృ. వి) 4 కరవీరము, గన్నేరు. (వృ. వి.)

వ 1 కర్కాటశృంగి (వృ వి) 2. కిక్కెస. (వృ వి) 3 తామరదుంప 4. మిరియము

వీరముద్దియ = వీరముద్దె వి. (సం. వీరముద్రికా) స్త్రీలు కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు భూషణ విశేషము.

వ మట్టియలు వీరముద్దియలు పాయ వట్టంబు లాదిగాఁగ యలంకారముల నలరించిరి నైష. 6 44

సీ. తళుకుఁ బిల్లాండ్లు బిబ్బిలి కాయలును మట్టియలు వీరముద్దెలు నందియలును ... కళా 7 66.

వీరముద్రిక సం వి ఆ. స్త్రీ వీరముద్దియ.

వీరముష్టి సం. వి ఇ పుం కోమట్లను యాచించుకొని జీవించెడు ఒకతెగ భిక్షుకుడు. (శ ర., వా)

వీరరజము వీరరజస్సు సిందూరము.

వీరరజస్సు సం. వి స్. న సిందూరము

వీరరాఘవుఁడు వి. (సం వి. అ. పుం) శూరుఁడైన రాజు

సీ. వీరరాఘవుల శూరతఁ బోలియుంచి తురగ సంఘంబుల ద్రుంచి వైచి ... పరమ. 4 159.

వీరరేణువు సం. వి. ఉ. పుం భీమసేనుఁడు. (త్రి ని.)

వీరపట్టము మి వి వీరులు ధరించు బిరుదు చిహ్నము.

ద్వి. ఘనతంపుఁ దిలకముల్ ఘాసికంబులును, వెస తోడ నడపులు వీరపట్టములు .. పండితా. పర్వ. 362 పా

వీరపతి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీవత్ పతిపుత్రి) స్త్రీ పతియుఁ బుత్త్రులు బ్రతికియుండిన స్త్రీ.

వీరవిప్లావకుఁడు సం. వి అ పుం తక్కువ జాతి వారినుండి సంపాదించిన ద్రవ్యముతో యజ్ఞము చేయు బ్రాహ్మణుఁడు

వీరవృక్షము సం వి. అ.పుం అర్జునవృక్షము.(వృ వి.) 2. నల్లజీడిచెట్టు. (వృ. వి.)

వీరసువు సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. వీరమాత. 2 పుత్త్రుని గన్న తల్లి.

వీరసేనుఁడు సం వి. అ. పుం. నలచక్రవర్తి తండ్రి

వీరసైన్యము సం వి అ న. వెల్లుల్లి. (వృ. వి)

వీరస్కంధము సం. వి అ పుం. ఎనుఁబోతు.

వీరహుఁడు సం. వి. న్ పుం. నిత్యాగ్నిహోత్రమును మానివేసిన బ్రాహ్మణుఁడు.

వీరాణము వి వీరణము. (శ ర)

వీరామ్లము సం వి. అ పుం ఆమ్లవేతసము, ఎఱ్ఱగోఁగు, పుల్లగోఁగు. (వృ వి.)

వీరాశంసనము సం వి అ న. 1. భయంకరమైన యుద్ధభూమి 2 కావలి యుండుట. 3 వీరాధారమైన యాశ (విశ్వము)

వీరాసనము సం వి అ న 1 యోగులు మున్నగు వారు కూర్చుండెడి తీరులలో నొకటి 2 ఒక తొడ మీఁద రెండవపాదమును ంచి, మఱి క తొడక్రింద మఱియొకపాదమునుంచి కూర్చుండుట.

వీరిఁడి వి అవివేకి, మూర్ఖుఁడు, ప్రాచీనరూపము వీఱిఁడి.

క కూరలు పెరుగును మెసవెడు, వీరిఁడికఁట మోతపడని వివరావేమా వేమ 3 222

విశే వివేకరహితము, మూర్ఖము

ఉ వీరిఁడి మాటలేల వినవే యలవాఁడెకలింత కన్యకా, తీరమువన్ వసించి ... రాజ చ 3 52.

వీరుఁడు సం విశే (అ అ అ) 1 వీరరస ప్రధానుఁడగు నాయకుఁడు (దాన, దయా, ధర్మ యుద్ధ వీరులు అని నాల్గు తెఱఁగుల వీరులు) 2 ధైర్యము గలవాఁడు 3. శౌర్యము గలవాఁడు. 4 శ్రేష్ఠుఁడు. 5. కులాచార సంపన్నుఁడు.

వి అ. పుం. 1 యోధుఁడు. 2. నటుఁడు 3. సూర్యుఁడు. 4 భర్త. 5. పుత్రుఁడు. 6 జిన దేవుఁడు 7. విష్ణుమూర్తి

వీరుధ సం వి. ఆ. స్త్రీ వీరుధము.

వీరుధము సం. వి ధ్ స్త్రీ 1. విశేషముగా నల్లు కొనెడి తీఁగ. 2. పొద, గుల్మము. 3. కొమ్మ, చిగురుఁగొమ్మ 4. నఱికిన తర్వాత చిగిర్చినచెట్టు

వీరువారు న బ. (వీరును + వారును) సామాన్యులు

వ ... గానలోకంబున వచ్చుటింతియ కాని మఱి వీరువారునుంబలెఁ బట్టణంబుల నెట్టుకొని యిట్టు నట్టు మహిమలు పచరించువారము కాము. కళా 3. 41.

వీరేశుఁడు (వీరేశ్వరుఁడు) సం. వి. అ పుం. 1. కాశీపురమునఁగల శివుని యర్చావతార భేదము. 2. వీరులలో శ్రేష్ఠుఁడు.

వీర్యము సం. వి. అ. న. 1. వీరధర్మము, శౌర్యము, పరాక్రమము 2. బలము 3. పుంస్త్వము 4. ధైర్యము. 5. శక్తి, సామర్థ్యము (తపోవీర్యము). 6. మందుయొక్క మంచిగుణము 7. శుక్లము, రేతస్సు.

వీఱిండితనము వి. అవివేకత, బుద్ధిహీనత
ఉ. ... వి, వాండ్రొకరుండనే పలుక కూరక నేరక యుండఁజేయు వీఱిండితనంబుచేత నినిఱింతలు వాతెఱఁ జిత్తమిచ్చెడున్ ఉ. హరి. 4. 149.

వీఱఁడి విణ. 1. అవివేకి, బుద్ధిలేనివాఁడు, లేనిది
ఉ. ... వీఱఁడియైన మానినికి వెండి వివేకము గల్గ నేర్పునే ... భార. ఉద్యో. 8 107
(వేఱఁడి శ. ర. పా.)
ఉ. వీంకెతలంటు నతుఁడను వీఱఁడిపాఱుఁడు... కు. సం. 2. 84.
2. వెఱ్ఱి.
చ. వినమె యొఱంగియున్ మఱియు వీఱఁడి మాటలు వేయు నేటికిన్ భా. కర్ణ 2 84.
ఉ. వీఱఁడి చూపులున్ గులుచవీపును ... దశకు. 10. 67.
ఉ. ... క్రూరుఁడు మారఁడేనియుఁ, జీగము మీఱ నేయఁ డొకపెట్టున నెట్టనఁ బోవనట్టి యా, వీఱఁడిజీవ మేటి కని వేమరు వేమరు వేచుచుండఁగన్ కృ. శకుం. 2. 211

వీలు=వ్రీలు అ. క్రి. 1 చీలు, పగులు.
ఉ. కూలఁబడెం దిశల్ కుధరకూటము లుర్వికి రాలె నేల పాతాళముదాఁక వీలెజలద వ్రక రోదరముల్ చిరింగె . . రామా. 8 61
2. తగ్గు, ఓడించు.
రగడ.... వీలకొలఁ పమరె వరవిందములఁ గుంద ములఁ, లీలఁ దలకొత్తఁగ మిళిందములచెంద ముల.... రాఘ 2. 6.
ఉ. నెట్టన రేయినిం బగలు నేరమిపెట్టునటంచు వేలుపుల్, వెట్టియుఁ గొట్టముల్ చలుప వీల నిచే బలుపొప్ప నొక్కఁడున్, బట్టము గట్టుకొన్న వృషపర్వుని కూఁతుర ... యయా. 3. 75.
3. కూలియాడు.
చ. కనుఁగవ వక్రుపూరములు క్రమ్మఁగ వీడిన కాకపక్షమున్, వెనుకకు వీల దైన్యరస వేదన నిల్వఁగలేక యేడ్చుచున్ . వి. పు. 2 16.
4. ఉపయోగపడు, పనికివచ్చు.
ఉ. వేలక కాలజిత్ప్రముఖవీరులు మున్న కుశాకుగాహతిం, గూలిరిరక్తధారలు బుగుల్కొన లక్ష్మణుబ్రోల . (జై. భా. 6 197.)
వి. అనుకూల్యము
ద్వి. కాఁపుగేముల బోఁజ గడితల తేకు, ధూపవాసన మేలుతొడవుల వీలు. ద్వి. తి. పా. 1 3 ఘా 8 వం.
విణ. అనుకూలము వ్యవ. ఆ పని వీలుగా లేదు.

వీలుకొను అ. క్రి. (వీలు+కొను) అనుకూల్యము నొందు, అతిశయించు.
గీ. తమ్ముఁ జెడఁజూసి సమధామభాశరాప్త, క్రొత్తవలపంటి నవవింటి కొమరుపంటి, నీటు కాఁడైన యతఁ డిప్పన్నపతిఁ జేర, విరహాగ్ని మంబు తమయందు వీలుకొనఁగ కువల 1 81

వీలుపడు అ. క్రి. (వీలు+పడు) అనుకూలమగు, సరిపడు
వ్యవ. ఆ కార్యము చక్కఁజేయుటకుఁ బ్రయత్నించితిని గాని యది వీలుపడదయ్యెను

వీవధము సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి 2. భారము, బరువు 3. పెద్దవరి (వ్య. వి.) 4 బాట, మార్గము

వీవధికుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 కావటివాఁడు, కావడిమోయువాఁడు 2 చిల్లర సరకుల నమ్మువాఁడు, సామాన్యవర్తకుఁడు.

వీవన వి. (√ వీచు) విసనకఱ్ఱ
గీ. అనుచు వెతనొందు జనకుని యావనంబుఁ, జూచి యడలూన భామింతె సుందరాంగి, కాఁతిమై జాఁజపెట్టిన పావకంబు, వీవనం జఁ బైపయి విసరినట్లు కృ. శకుం. 3. 108.
సీ. నిద్దంపు నెత్తంపు గద్దియల్ సవరించి వలివాలిగాడ్పు వీవనలు వైచి అచ్చ రా. అయో. 104.
సీ. ఘనరతి క్రమజాత ఘర్మాంబు లార్పంగ పతి పతు వీవన వగుదుగాదె. భా. రా. కిష్కిం. 59.

పీవని = క్షీణగని తీణింపని, పూర్ణమయిన.

పీవలి వి (√ పీచు.) గాలి, వాయువు

చ విటపసమృద్ధభూజముల పీవలులన్ విరులన్ మరందలి, ట్పటలి విచిత్రప్రదేశమునఁ బతులు వారిమరాళ మండలం బెటువలె . వేం పంచ. 2 174

చ అల నగరాదిమౌళిసరసాగ్రణులెంచఁ జరించు చల్లపీవలి తను భృంగకోటి గొలువన్ విట నేతయవంగ సొంపుమై, నలరెడి దిక్షితతుల యందపుఁదావులు సెంది యుబ్బుచుం, గులుకుఁజిగుర్చుఁ గన్నెలతకూనల మేల్వలపూని చొక్కుచున్ (చంద్రి 1 106)

ద్వి ... కువలయేక్షణలు, తావుల కొండ రెత్తావి పీవలులు, పీవపీవనలొయ్య పీవ నాటెంత ద్వి పదను 3 193 పా

పీవలిచెలి వి (పీవలి+చెలి.) అగ్ని, వాయుసఖుఁడు.

క పీవలిచెలి వనిచిన ముక్తావళితో విభుని వత మలరారెన్ దా,రావిసత ప్రతిఫలవ, శ్రీవిలసిత కనకధరణి భృత్తటపోల్కన్ చంద్రి 6 41

పీసబడి వి (పీసము+బడి) గ్రామమునందు భాగ ప్రకారము గలిగిన భూస్వాతంత్ర్యము (శ ర., వా)

పీసమంత విశ (పీసము+అంత) మిక్కిలి కొంచము. పంచచామరము. ఇసీయిసీ మొగంబుమూడ కిల్లు వెల్వరించినన్, వెస న్విసింగిపోవు సిగ్గు పీసమంత లేదు.. విప్ర. 4 59.

ద్వి. వెరకుచు నొక్కచో పీసమంతయును, నానక్తి లేక సాయంగేహులగుచు, భాసిల్లుచుండిరి ... (పరమ ద్వి 1 42 పా.)

ఆ. కుకవికీటములకు సుకవి కావ్యములోన, నెమక పీసమంత వెరసులేదు ప్రబోధ 1. 30

పీసము వి 1. రూకలోఁ బదునారవభాగము

గీ గ్రహణసంక్రమణాదుల రాచెనగరఁ, గాను పీసంబు వెడలమి గ్రాసమునకు, నాఁగవెట్టిరి క్షేత్రంబులందుఁ గొన్ని .... మనుచ. 3 129

చ. వెలుపలవడ్డి కిచ్చినను పీసము వచ్చును వట్టు లాడెనో ... శుక. 2. 579.

వ ..మదాంధుఁడనై యల్పవిద్యాలబ్ధి విడువ ముడువ పేసరని పీసంబుగల రెడ్డియుంబోలె. . ఆము 7 4.

2 ఒకదానిలోఁ బదునాఱవభాగము, మిక్కిలి తక్కువ భాగము

వ . పోంక మోపున పీసాలు 2 ... కొలుచు ఖండిపీసాలు (ద. శా 935)

సీ మనరాజుతోడ ధీమంతు లూహా... నక్కి చెప్పిన పీసంబు తప్పఁగున. శా వి 2 11

గీ కాంతను కాంతితో సాటి పోల గోర, పృథ్వి వనల ప్రవేశంబు పెక్కుమార్లు, చేసి కులు అపులఁ బతెఁగాని, పీసమైనఁ, బోలఁగాఁ జాలదయ్యె జాంబూనదంబు రసి 2. 105.

గీ ... పీసమంతటి మాత్రంబు వెలితి ద్రష్ట. కాశీ 6. 277.

పీసరపడు అ. క్రి (పీసర+పడు)వెలితిపడు, కొఱఁత పడు, పీసరవోవు. (శ ర.)

పీసరపుచ్చు స క్రి. (√ పీసరపోవు) వెలితి పడఁ జేయు.

ఉ సత్యవతీతనూభవనృపా...నత భీష్మునిఁ గుంభ జన్ము నాదిత్యకుమారు నూ..క వధి చితి రాజ్య మావిభూతి శౌద్ధత్యము తోడుతన్ సమరధర్మము పీసరపుచ్చి వంచనా...ప్రత్యక్షమైన యీనిబిడకిల్బిష మేమిటఁ జక్కనయ్యెడున్. (జై. భా 1. 56)

వ వదనమదిరామోదంబువం దదీయ దుర్వాసన పీసరపుచ్చం గర్ణంబునఁ బిసపిసనసమశర మంత్రంబు చెప్పి. (ప్రబోధ 3. 51)

పీసరపో(వో)వు అ క్రి వెడలిపడు, తగ్గు

అ ఈఁగకాలియంతయేనియు పీసర,పోవకుండధర్మ మునను నడచి,రయ్య దొంటిరాజుల క్రోధకామ ప్ర,యుక్తదండధరణ మొప్పుగా క (భార. శాం 2. 335.)

మ. ... పాంచాలీమానంబు పీసరపోకుండఁగఁ గాచినట్టి హరికిన్ సర్వంసహాభర్తకున్, గరుడా వాహికిఁ గృష్ణమూర్తికి నమస్కారంబు గావించెదన్. శేషు. 4. 70.

సీ. కోరి　లీలాగేహకుడ్యభాగంబుల వ్రాయుదు రమ్మహీశ్వరునిమూర్తి, వ్రాసిక న్యాత్వగౌరవము వీసరవోవ దర్శింతు రనురాగతంళ దృష్టి. నైష. 1. 70

వ. ... అప్పువ్వుదండ గ్రక్కునఁ గ్రమ్ముకొంచివివరి కేసరంబులు వీసరవోవ, మకరందంబు చిందఁ బోరలు విఱుగం బువ్వాడి పడలం .. హర 6. 16.

ఉ నీ సుగుణత్వమున్ తెలుపు నేర్పును నెచ్చెలు లిల్లఁ జెప్పఁగా, వీసరవోని మోహమున వీనుల విందుగ విందు .. (సారంగ. 2 56.)

సీ విధిమార్గ మొక్కింత వీసరవోకుండ, వక్షః పాద్యాది క్రియాకలాప, మాచరించి .. హర 4. 55.

వీవర(ము) వి. (వీవము+అర.) జెలిత, కొంత. చూ: వీసరవోవు.

వీవు(వీయు) వి. ఉన్మాదవిశేషము, వలువది వలనులు. (శ. ర., వా.)

వీసెలు వి. బ. భక్ష్యవిశేషము.

వ. కుడుములు దోసెలు వీసెలు రొట్టెలు .... ఆది గాఁగల భక్ష్యంబులు. హంస. 1. 105

వు

వు అవ. 1. ఉదంతములైన నామపదముల మీఁదను గోశబ్దముమీఁదను ప్రథమైకవచనమున వచ్చు ప్రత్యయము.

ఉదా : విష్ణువు, ధేనువు, మధువు, గోవు మొ. 2. ఉదంతనామపదములమీఁది ప్రథమా బహువచనాది ప్రత్యయములకు వికల్పముగను, గోశబ్దమునకు నిత్యముగాను వచ్చు నాగమము.

ఉదా. తరు(వు)లు, మొ. గోవులు. గురు(వు)లు, బాహు(వు)లు.

3. ధాతువులపై వచ్చు మధ్యమ పురుషైక వచన ప్రత్యయము. ఇ, ఈ, ఐలమీఁద మున్నప్పుడు దీని యుత్వ మికారమగును కొన్ని యెడల ఈ ప్రత్యయము లోపింపను వచ్చును.

క. ఎదురున్నరూపు వలుకఁగఁ, దుదిఁగటకటఁబడవు నీవు ... భార. ఉద్యో. 1. 362.

సీ. భావధ్వనివ్యంగ్య సేవధిగాఁగఁ జెప్పితివి సత్యావధూ ప్రీణనంబు. (ఆము. 1 13)

క. మమ్మెఱుఁగుదెదిరి నెఱుఁగుదు .. భార. ఉద్యో 3 34

క. అవిభు ననంతరంబ ధరావలయము బూని తీవు .. ఆము 1 33

4. ప్రథమాంతమయిన యుష్మద్విశేషణమునకు వికల్పముగవచ్చు నంత్యాగమము.

క బాలసఖుండవు నాకును ... భార. ఉద్యో 1. 378.

చ సుగుణవు పుట్టినింటికిని బొచ్చినయింటికిఁ దేజ మెక్కఁగాఁ, దగుచరితంబునన్ నడచుధన్యవు. (భార ఉద్యో. 3 203)

వృపూర్షవు సం విణ. (ఉ) వరింప నిచ్చగించిన వాఁడు, ఎన్నుకొనఁగోరినవాఁడు.

వృా

వృార్ణము సం. విణ (అ. ఆ. అ.) వరింపఁబడినది, ఎన్నుకొనఁబడినది.

వృ

వృంతము సం వి అ న 1. ఆకు, పువ్వు మొదలగు వాని తొడిమ. 2 జోకొమ్మ 3 చూచుకము, చేను మొన.

వృంతాకము సం వి. అ. పుం. వంగచెట్టు. న. వంగకాయ.

వృంతాకి సం. వి ఈ. స్త్రీ. వంగచెట్టు.

వృంతిక సం. వి ఆ. స్త్రీ చిన్నకాఁడ.

వృకదంశము సం. వి. అ. పుం. కుక్క.

వృకధూపము సం. వి. అ. పుం. 1. కర్పూరతైలము 2 అనేక వస్తువులు కలసిన పరిమళ ద్రవ్యము.

వృకధూర్తము సం. వి. అ. పుం సృగాలము, నక్క.

వృకము 1. తోఁడేలు. 2 సివంగి. 3 నక్క, సృగాలము 4. కాకి. 5. గుడ్లగూబ. 6. కర్పూర తైలము. 7 అనేకసుగంధద్రవ్యములు గలసిన వస్తువు. 8 అగిసెచెట్టు. 9. అతరాగ్ని. 10. జాఁగరి.

వృకారాతి సం వి. ఇ. పుం కుక్క.
ఇట్లే వృకారి.

వృకుఁడు సం. వి అ పుం 1. దోఁచుకొనువాఁడు, దొంగ 2 క్షత్రియుఁడు 3 వృకాసురుఁడు.

వృకోదరుఁడు సం వి. అ పుం 1. బ్రహ్మ 2. భీముఁడు, కుంతీసుతమధ్యముఁడు.

వృక్క సం వి. ఆ స్త్రీ 1. హృదయము, గుండె 2. మూత్రపిండము, మూత్రముచేరెడు కడుపులో నుంతు మాంసగ్రంథి.

వృక్కము సం. వి అ. పుం =వృక్క.

వృక్ణము సం విశ (అ. ఆ. అ) 1 ఖండింపఁబడినది, నఱకఁబడినది. 2. చీల్పఁబడినది. 3 పగులఁగొట్టఁబడినది.

వృక్తము సం విశ (అ ఆ. అ) 1 శుభ్రముచేయఁబడినది. 2 పఱవఁబడినది, వ్యాపింపఁజేయఁబడినది.

వృక్షకము సం వి. అ పుం 1 చిన్నచెట్టు, మొక్క. 2 చెట్టు, వృక్షము. 3 కుటజము, కొండిసెచెట్టు.

వృక్షకుక్కుటము సం వి అ పుం అడవికోడి.

వృక్షచరము సం వి అ. పుం. శాఖామృగము, క్రోఁతి

వృక్షచ్ఛాయ సం. వి ఆ స్త్రీ. చెట్టునీడ

వృక్షచ్ఛాయము సం వి. అ న. పెక్కుచెట్ల నీడ, దట్టమైన నీడ

వృక్షధూపము సం వి అ పుం 1 కర్పూరతైలము 2 దేవదారువృక్షము.

వృక్షనాథము సం వి అ. పుం రావిచెట్టు

వృక్షభిదము సం వి ద్ స్త్రీ గొడ్డలి

వృక్షభేది సం. వి. న్. పుం 1. గండ్రగొడ్డలి. 2. ఉలి.

వృక్షమర్కటిక సం. వి ఆ. స్త్రీ ఉడుత

వృక్షము సం వి అ పుం. చెట్టు.

వృక్షరుహ సం వి ఆ స్త్రీ 1. బదనిక. 2. లతావిశేషము.

వృక్షవాటి సం వి ఈ స్త్రీ ఉపవనము, చెట్లతోఁపు.

వృక్షవాటిక సం. వి ఆ స్త్రీ = వృక్షవాటి

వృక్షశాయిక సం వి అ. స్త్రీ. ఉడుత.

వృక్షాంఘ్రి సం. వి. ఇ పుం వృక్షమూలము, చెట్టువేరు.

వృక్షాదనము సం వి అ. పుం 1 వడ్రంగి, యులి, విదారణము 2 గండ్రగొడ్డలి. 3. రావిచెట్టు. 4 ప్రియాలవృక్షము.

వృక్షాదని సం వి ఈ స్త్రీ. బదనిక

వృక్షామ్లము సం వి అ పుం. 1. మారేడుచెట్టు న చింతపండు.

వృక్షాశ్రయి సం వి. న్. పుం 1. ఒకజాతి చిన్న గుడ్లగూబ 2. పక్షి

వృక్షోత్పలము సం. వి అ. పుం కర్ణికారము, కొండగోఁగుచెట్టు

వృజనము సం విశ (అ. ఆ అ) 1. కుటిలము, వంకరయైనది. 2 నశ్వరము, నశించు స్వభావము గలది
వి అ పుం 1 వెండ్రుక 2. ఉంగరములవలెఁ జుట్టుకొనిన జుట్టు, అరాళ కేశము
న 1 పాపము 2 దుఃఖము 3 ఆకాశము, 4 కంచెవేయఁబడిన పొలము. 5 బలము. 6. యుద్ధము, పోరు.

వృజినము సం విశ (అ. ఆ అ.) 1. వంకరయైనది, వక్రము 2 దుష్టము, చెడ్డది, పాపముగలది.
వి అ పుం. 1. వెండ్రుక, ఉంగరమువలెజుట్టుకొనిన జుట్టు.
పుం, న. బాధ
న 1 పాపము 2 ఎఱ్ఱనితోలు

వృజినుఁడు సం. వి అ. పుం దుర్మార్గుఁడు, దుష్టుఁడు

వృతము సం విశ. (అ ఆ. అ) 1 వరింపఁబడినది, ఎన్నుకొనఁబడినది 2. ఆచ్ఛాదింపఁబడినది, కప్పఁబడినది 3 దాఁచఁబడినది 4 ఆవరింపఁబడినది, ఆవరణచేయఁబడినది. 5 అంగీకరింపఁబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది. 6 అద్దెకుఁ దీసికొనఁబడినది. 7. చెఱుపఁబడినది 8. సేవింపఁబడినది. 9 మార్పు గలుగఁజేయఁబడినది. 10. వలయాకారము గలది, వర్తులము.

వృతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వరించుట, ఎన్నుకొనుట. 2 దాఁచుట, కప్పుట. 3 అడుగుట, వేఁడికొనుట. 4. ప్రార్థన. 5. ఆవరించుట, చుట్టువాఱుట 6. ఆవరణము, కంచె, ప్రాకారము.

వృతింకరము సం. విశే. (అ ఈ. అ) ఆవరించునది, చుట్టువాఱునది

వి. అ. పుం. వికంకతము, కానరేగు (వృ వి)

వృత్తకర్కటి సం. వి. ఈ స్త్రీ. కర్బూజ (వృ వి.)

వృత్తగంధి సం. వి. ఇ. న. (వృత్తముయొక్క లేశముగలది.) ఒక విధమగు గద్యము

శ్లో. భవత్యుత్కలికా ప్రాయం సమాసాఢ్యం దృఢాక్షరం, వృత్తైకదేశసంబంధాత్ వృత్తగంధి పునః స్మృతమ్ (వాచ.)

వృత్తచూడుఁడు సం. విశే. (అ అ అ) కేశఖండన సంస్కారము జరిగినవాఁడు (ఇత్లే. వృత్తచౌలుఁడు.)

వృత్తతండులము సం. వి. అ. పుం. యావనాళము, జొన్న. (వృ. వి.)

వృత్తపుష్పము సం. వి. అ. పుం. 1 వానీరము, ప్రబ్బలిచెట్టు 2. శిరీషవృక్షము, దిరిసెన చెట్టు 3. కదంబచెట్టు, కడిమిచెట్టు. 4 కుబ్జకము, గులాబి చెట్టు 5. ముద్గరము, పుష్పవృక్ష విశేషము.

వృత్తఫలము సం. వి. అ. పుం. 1. రేఁగుచెట్టు 2. దాడిమ వృక్షము.

న. మిరియము

వృత్తబీజము సం. వి. అ. పుం. 1. కంది (వృ వి) 2 బెండ. (వృ వి)

వృత్తము సం. విశే. (అ అ అ) 1 ఉన్నది, స్థితము 2. సంభవించినది, తటస్థమైనది. 3. ముగిసినది, సమాప్తమైనది. 4. చేయఁబడినది, ఆచరింపఁబడినది. 5. కడచినది, అతీతము (కాలము) 6 గుండ్రమైనది, వలయాకారమైనది 7 చేనిపోయినది. 8 దృఢమైనది. 9. పఠింపఁబడినది, చదువఁబడినది 10 పుట్టినది, ఉద్భవించినది. 11 ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కినది. 12. ఆవరింపఁబడినది, కప్పఁబడినది. 13. వెనుకకు దిరిగినది, మరలినది

వి. అ. పుం. కాఁబేలు

న. 1. సంగతి, వృత్తాంతము 2. చరిత్రము. 3. వర్తమానము. 4. జీవనపద్ధతి 5. ప్రవర్తనము, నడవడి (సద్వృత్తము, దుర్వృత్తము.) 6. పూర్వాచారము 7. వలయము 8 పద్యభేదము

వృత్తాంతము సం. వి అ పుం 1. సంగతి, జరిగిన పని, 2. వర్తమానము 3. చరిత్రము, కథ 4 విషయము, ప్రసంగము. 5 విధము, రకము 6 పద్ధతి, ప్రకారము. 7 అవసరము, తఱి 8 స్థితి, అవస్థ 9. మొత్తము, పెరసి, సముదాయము 10 విశ్రాంతి, తెరపి. 11. ఏకాంతస్థితి 12 గుణము, స్వభావము

వృత్తానుపూర్వము సం. విశే. (అ అ. అ.) ఆఁదోళగాను గుండ్రముగా నున్నది.

వృత్తానువర్తి సం. విశే. (న్ నీ న్) విధేయుఁడు, చెప్పినట్లు చేయువాఁడు

వృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఉనికి, ఉండుట. 2. నివసించుట. 3. బ్రదుకు, జీవనము 4 అవస్థ, స్థితి. 5 వ్యాపారము, పని 6. పద్ధతి 7 స్వభావము, నైజము. 8. వ్యాపారము, ఉద్యోగము, జీవనపద్ధతి. 9. జీవిక. 10 వేతనము, కూలి 11 (వేదాంత) అంతఃకరణ పరిణామము 12. సత్ప్రవర్తనము, మంచి నడవడి, ప్రవర్తనము, నడవడి 13. వ్యాఖ్య, టిప్పణి 14. చుట్టుతిరుగుట. 15 పరిధి, వర్తులము యొక్క కైవారము 16 (వ్యాక) సమాసాది (కృత్తు, తద్ధితము, సమాసము, ఏకశేషము, సనాద్యంతధాతువు అని పంచవిధములు.) 17 శబ్దశక్తి (అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన అని త్రివిధము.) 18. కావ్యరచనా విశేషము, కైశిక్యాది (కైశికి, ఆరభటి, భారతి, సాత్వతి అని చతుర్విధము) 19. వంశపారంపర్యమున వచ్చు మాన్యము. 20 ఆలోచన, అభిప్రాయము.

వృత్తికర్శితుఁడు సం. విశే. (అ అ అ) జీవిక (జీవనాధారము) లేక బాధపడెడివాఁడు

వృత్తిచ్ఛేదము సం వి అ పుం జీవిక చెడఁగొట్టుట, జీవనాధారము పోఁగొట్టుట

వృత్తిస్థము సం. వి. అ. పుం. తొండ, ఊసరవిల్లి

వృత్తిస్థుఁడు సం. విశే. (అ అ అ.) 1. వృత్తిలో నున్నవాఁడు, మంచిస్థితి యందున్న వాఁడు 2 మంచి నడవడిగలవాఁడు.

వృత్రౌజ(స, స్క)ము సం విశ స్ 1 బలము గలది. 2 బీజశక్తి వశింపనిది.

వృత్త్యనుప్రాసము సం వి. అ పుం ఒక విధమైన శబ్దాలంకారము (ఒకటి గాని, రెండు గాని మూఁడుగాని వర్ణములు పద్యమున మరల మరల వచ్చినచో వృత్త్యనుప్రాసము.)

ఉ చొక్కపుటుక్కు క్రిక్కిఱిసి క్రుక్కక పెక్కున వక్కణంపుట, స్నెక్కక ... కావ్యా. 6 16.

వృత్త్యుపాయము సం వి అ పుం జీవనోపాయము, జీవనాధారము

వృత్రము సం వి. అ పుం. 1 మేఘము 2 చీకటి, 3. ధ్వని. 4 చక్రము 5 పర్వత విశేషము. (మే ని.)

వృత్రశత్రువు సం వి ఉ. పుం. ఇంద్రుఁడు

వృత్రద్వి(ట్టు)షుఁడు సం వి ష్ పుం ఇంద్రుఁడు, వృత్రశత్రువు

వృత్రహుఁడు సం వి న్ పుం. 1 వృత్రాసురునిఁ జంపినవాఁడు, ఇంద్రుఁడు

వృత్రుఁడు సం. వి అ పుం 1. ఇంద్రునిచేఁ జంపఁబడిన యొక రాక్షసుఁడు 2 శత్రువు

వృథవుచ్చు స క్రి (√వృథపోవు.) వ్యర్థపఱుచు, నిరాశచెందించు

క. ఇచ్చునది ధనము పాత్రున, కచ్చుగ నొరువేఁడకుండునది యభిముఖులై, వచ్చిన యాశార్థుల వృథ,వుచ్చకచేయునది సర్వభూతప్రీతిన్.(భార ఆది 3 304)

సీ అంగదవర్ధించివట్టి యత్యాగతు వృథవుచ్చ కొక జాడఁ బ్రీతిఁదనిపి విజ్ఞా ప్రా కాం. 140.

వృథపోవు అ. క్రి. (వృథ+పోవు) వ్యర్థమగు.

ఆ. వినుఁడు పడుచులార వృథపోదు నామాట .. వరాహ 11 80

వృథా సం అవ్య. (దీనికి తెనుఁగున హ్రస్వాంతరూపము గానవచ్చుచున్నది. చూ వృథవుచ్చు, వృథపోవు.) 1 వ్యర్థముగా, నిష్ప్రయోజనముగా నిరుపయోగముగా. 2 అనావశ్యకముగా 3. తప్పుగా, అనర్హముగా.

(ఇది విశేషణార్థమందును ప్రయుక్తమగును)

ద్వి. బలియులై తమదృష్టిఁబడువారినెల్ల, జలజసంభవ వృథా చంపుచున్నారు రం రాఁకాల 40. పా. 1 పం

చ తరుణుల కౌఁగిట న్ననుచు తమ్ముఁ వృథావిరులె త్తిచేసె మోఁపరులుగఁ జైత్రుఁడంచు. ఆము 5 126

శా ఏలాచేసితి దుష్ప్రతిజ్ఞ యిఁకఁ జండీశానకోదండ మీ, బాలుం డెక్కిడఁజాలకుండిన వృథా వంపింపఁగా నేర్తునే,.. దశా 7 195.

వృథాకథ సం. వి అ. స్త్రీ వ్యర్థసంభాషణము.

వృథాట్య సం వి ఆ. స్త్రీ వ్యర్థముగాఁ దిరుగుట.

వృథామతి సం విశ (ఇ) మూఢబుద్ధి గలవాఁడు.

వృథామాంసము సం. వి అ న. దేవతోద్దేశముగాని పితృదేవతోద్దేశముగాని లేకయే చంపఁబడినజంతువుయొక్క మాంసము

వృద్ధ సం వి ఆ. స్త్రీ 1 ముసలిది, వృద్ధురాలు. 2 వంశస్థురాలు, వంశములోనిది.

వృద్ధకాకము సం. వి. అ పుం మాలకాకి, కాకోలము.

వృద్ధదారువు సం వి ఉ న సముద్రపాల (వృ వి)

వృద్ధనాభి సం విశ. (ఇ) తుందిలుఁడు, పెద్ద బొజ్జవాఁడు

వృద్ధము సం. విశ (అ ఆ. అ) 1. పెరిఁగినది, వృద్ధిఁ బొందినది, పూర్తిగాఁ బెరిఁగినది. 2 గొప్పది, విరివియైనది 3 రాశియైనది, ప్రోగయినది.

వి అ న 1 సాంబ్రాణి 2. (వ్యాక) మొదటి యచ్చు వృద్ధిసంజ్ఞ గల పదము.

(ఆ, ఐ, ఔ ఇవి వృద్ధిసంజ్ఞ గలవి)

వృద్ధరాజము సం వి అ పుం. ఒకజాతి గోఁగు. (వృ వి)

వృద్ధవాహనము సం వి అ పుం మామిడిచెట్టు.

వృద్ధశ్ర(వు)(వసు)ఁడు సం. వి స్. పుం. ఇంద్రుఁడు

వృద్ధసూత్రకము సం వి అ న ఇంద్రతూలకము, గాలిలో నెగిరెడి దూదితోఁగూడిన ఒకజాతి విత్తు.

వృద్ధాంగుళి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. బొటనవ్రేలు. 2 పెద్దవ్రేలు.

వృద్ధాచారము సం. వి అ పుం పూర్వాచారము,చిరకాలమునుండి నిలిచియున్న యాచారము

వృద్ధి సం వి ఇ. స్త్రీ 1. పెరుఁగుట, అధికమగుట (తపోవృద్ధి, జ్ఞానవృద్ధి మొ) 2 హెచ్చుగుట (చంద్రకళలయొక్క వృద్ధి) 3 ఐశ్వర్యము (అభివృద్ధి, సమృద్ధి) 4. జయము, మంచిస్థితి. 5 ధనము, సొత్తు

వృద్ధిజీవిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వడ్డివలన జీవించుట

వృద్ధిపత్త్రము సం వి. అ. న. శస్త్రచికిత్సకుపయోగించు రెండువైపులను వాడిగల యొకవిధమగు కత్తి.

వృద్ధిమంతము సం. విశే. (త్. మత్ త్.) 1 వృద్ధి గలది, పెరిఁగినది. 2 ధనవంతము, ఐశ్వర్యము గలది. 3. అభివృద్ధిలోనున్నది

వృద్ధిశ్రాద్ధము సం వి. అ న. పుత్రజననము మొదలగు శుభసమయములయందుఁ పితృదేవతల నుద్దేశించి చేయఁబడు శ్రాద్ధము, నాందీశ్రాద్ధము.

వృద్ధ = వృద్ధుఁడు సం. విశే. (అ. అ. అ.) వృద్ధుడు, ముసలివాఁడు, జ్ఞానవృద్ధుఁడు, వయోవృద్ధుఁడు.

క. వృద్ధని జాత్యంధుండని, బుద్ధివిహీనుఁడని నిన్నుఁ బుత్రుఁడు బలద,ర్పోద్ధతుఁడై మెచ్చఁ డనం, బిద్ధంబులె కాని వినఁడు పలికిన పలుకుల్. (భార. అర 1. 388)

సీ. ఈతని వృద్ధని తొలఁగి పూజించితే వసుదేవుఁ డుండంగ వసుమతీశ. భార సభా. 2. 11.

ఆ. వృద్ధు వచ్చినపుడు వినుకాలు ప్రాణంబులెగయఁజూచు ... (భార. అను 4. 101,)

వృద్ధు(ఁడు) సం. విశే. (అ. అ. అ) 1 పూర్తిగాఁ బెరిఁగినవాఁడు. 2. వయసుచేఁ బెద్దవాఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు. 3 (సమాసాంతమున) పెద్దయైనవాఁడు, (వయోవృద్ధుఁడు, జ్ఞానవృద్ధుఁడు, ఆగమ వృద్ధుఁడు, ధర్మవృద్ధుఁడు మొ.) 4 బుద్ధిమంతుఁడు, చదువరి, విద్యావంతుఁడు.

వి. అ. పుం. ముసలివాఁడు 2. గౌరవముగల వాఁడు 3 జ్ఞాని, సంజ్ఞాని 4. వంశస్థుఁడు, వంశములోనివాఁడు.

వృద్ధోక్షము సం వి. అ. పుం. ముసలియెద్దు.

వృద్ధ్యాజీవి సం వి. న్ పుం. వృద్ధ్యాజీవుఁడు.

వృద్ధ్యాజీవుఁడు సం. వి అ పుం వడ్డీవలన బ్రదుకు మనుష్యుఁడు, వార్ధుషికుఁడు.

వృధసానుఁడు సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు, (ని. శా.)

వృధసానువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. మనుష్యుఁడు. 2. ఆకు, పత్త్రము. 3. పని, కార్యము.

వృశము సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక. 2. వాసకము, అడ్డరసము. (వృ. వి.)

న. అల్లము

వృశ్చికము సం. వి అ పుం. 1 తేలు. 2 (జ్యోతి) రాశిచక్రమున వృశ్చికరాశి, వృశ్చికలగ్నము. 3 ఎండ్రకాయ, పీఁత. 4. శతపది, జెఱ్ఱి. 5 ఒక జాతి పేఁడపురుగు 6. గొంగళి పురుగు 7. వృశ్చిక మాసము. (సూర్యుఁడు వృశ్చిక రాశియందుండెడి మాసము) 8. గలిజేరు. (వృ వి.) 9 ముంగచెట్టు

వృషణకచ్ఛువు సం. వి ఉ. స్త్రీ అండకోశము మీఁదఁ బుట్టిన వ్రణము

వృషణము సం విశే (అ అ అ) 1 నీరు చిలుకరించునది, నీరు చల్లునది, బలము గలిగించునది 2. బలాఢ్యమైనది, దృఢమైనది. 3. వీర్యాన్వితము, పరాక్రమవంతము.

వి. అ పుం. అండకోశము

వృషణశ్వము సం. విశే (అ. అ. అ) సామర్థ్యము కలది, శక్తిమంతము.

వి. అ. పుం. ఇంద్రుని యశ్వము

వృషదంశ(క)ము సం వి అ. పుం.పిల్లి, మార్జాలము

వృషధ్వజుఁడు సం వి అ పుం 1 శివుఁడు. 2 గణపతి. 3. ధార్మికుఁడు, పుణ్యపురుషుఁడు

వృషనాశనుఁడు సం. వి. అ పుం. శ్రీకృష్ణుఁడు (వృషభరూపమును ధరించిన 'అరిష్టుఁ'డను రాక్షసుని నశింపఁజేసిన వాఁడు) (ఇట్లే వృషాంతకుఁడు మొ.)

వృషపతి సం వి అ. పుం 1. శివుఁడు. 2. ఆఁబోతు, స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడువఁబడిన యెద్దు.

వృషపర్వుఁడు సం వి న్ పుం 1 శివుఁడు. 2. ఒకానొక రాక్షసుఁడు (ఈతని కూఁతురగు శర్మిష్ఠను యయాతి పెండ్లాడెను)

వృషభధ్వజుఁడు సం వి అ పుం = శివుఁడు.

వృషభము సం. వి అ పుం 1 ఎద్దు. 2. మగజంతువు (ఆ ని.) 3 జ్యోతి) వృషభరాశి (రాశిచక్రములో రెండవది) 4. ఋషభ మనెడు మూలిక 5. కర్ణరంధ్రము. 6 ఏనుఁగు చెవి (ఆ ని)

విశే. అ పుం శ్రేష్ఠము. (ఈ యర్థమున సమాసోత్తరపదముగానే యుండును.)

వృషభావ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అమరావతి, స్వర్గరాజధాని

వృషళి నం వి ఈ స్త్రీ 1 విధవ, వితంతువు, 2 దూలగొండి (వృ. వి) కండూర (వృ వి.)

వృషము నం వి అ పుం 1 వృషభము 2. (జ్యోతి) వృషభరాశి. 3 ఎలుక 4 ధర్మము 5. నీతి, న్యాయము 6 ఋషభమను మూలిక 7 అడ్డసరము. (వృ వి.) 8 ముఖ్యమైన పాచిక 9 సౌరె

వ. నెమిలి పింఛము

విశ అ. పుం. (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠము

నం. వి. న్. పుం 1 వృషభము 2 (జ్యోతి) వృషభరాశి. 3 బుడ్డకొట్టని గుఱ్ఱము,గుఱ్ఱము 4 బాధ, దుఃఖము

విశ న్ పుం (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠము,

వృషయము నం వి అ పుం 1 నివాసము, గృహము 2 రక్షకస్థానము, శరణ్యము.

వృషలము నం వి అ పుం 1 గుఱ్ఱము. 2. వెల్లుల్లి (వృ. వి)

వృషలి నం. వి ఈ స్త్రీ 1. పెండ్లి కాకుండఁగనే రజస్వలయైన కన్నె 2 ఋతుమతి, ముట్టుది 3. గొడ్రాలు, వంధ్య, 4 ప్రాణము లేకుండఁ బుట్టిన శిశువును గన్నతల్లి, మృత ప్రసువు 5. శూద్ర స్త్రీ, శూద్రుని భార్య.

వృషలీపతి నం. వి ఇ. పుం శూద్ర స్త్రీ యొక్క మగఁడు

వృషలీసేవనము నం వి అ. న శూద్రస్త్రీని రతియందుఁ బొందుట

వృషలుఁడు నం వి అ పుం 1 శూద్రుఁడు. 2 పాపాత్ముఁడు, అధార్మికుఁడు. 3. నటుఁడు 4. జాతి బహిష్కృతుఁడు, వెలివేయఁబడినవాఁడు. 5. చంద్రగుప్తుఁడు అను నొక రాజు. (ఇది చాణక్యునిచే వాఁడబడెడి పేరు) 6. తనకు విధింపఁబడిన కర్మము విడుచుటచేత వర్ణభ్రష్టుఁడైన బ్రాహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులలో నొకఁడు (అ ని)

వృషలోచనము నం. వి అ. పుం. ఎలుక, మూషికము

వృషవాహనుఁడు నం. వి. అ పుం. శివుఁడు.

వృషస్కంధుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) ఎద్దుమూపురమువంటి మూఁపులు గలవాఁడు, బలసిన మూఁపులు గలవాఁడు.

వృషస్యంతి నం వి ఈ స్త్రీ 1. కాముకి, మైథునేచ్ఛగలస్త్రీ 2. ఎదావు, ఆఁబోతును జేర సమయమైన యావు. 3 కపికచ్ఛువు,దూలగొండి (వృ.వి)

వృషాంతకము నం వి అ పుం వల్లిజీడి చెట్టు.

వృషాంకుఁడు నం వి అ పుం 1. శివుఁడు. 2. ధర్మనిష్ఠగల పురుషుఁడు, పుణ్యాత్ముఁడు 3 నపుంసకుఁడు.

వృషాకపాయి నం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. లక్ష్మి. 2 గౌరి 3 శచి. 4 అగ్నిభార్యయగు స్వాహాదేవి. సూర్యుని భార్యయగు ఉష. 6 ఇంద్రునితల్లి. 7 శతావరి (వృ. వి.), పిల్లి తేగలు (వృ వి.) జీవంతి (వృ వి), తివ్వతీఁగ (వృ వి.)

వృషాకపి నం వి ఇ పుం. 1 శివుఁడు 2. విష్ణువు 3 ఇంద్రుఁడు. 4 అగ్ని. 5. సూర్యుఁడు.

వృషాహారము నం. వి అ పుం. వృషదంశకము, పిల్లి.

వృషి నం వి న్. పుం నెమిలి, మయూరము. ఈ స్త్రీ బృసి, యతులు కూర్చుండెడి కుశాసనము

వృషుఁడు నం వి అ పుం 1. మన్మథుఁడు 2. కామశాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన నాలుగు జాతుల పురుషులలో నొకఁడు. 3 శత్రువు 4 కర్ణుఁడు. 5. విష్ణువు

విశ (అ. ఆ అ.) 1 బలాఢ్యుఁడు, బలముగలవాఁడు. 2. క్రీడాశీలుఁడు, ఆటలాడు స్వభావము గలవాఁడు.

వి న్. పుం. 1 ఇంద్రుఁడు. 2 కర్ణుఁడు 3. అగ్నిదేవుఁడు.

వృషోత్సర్గము నం వి. అ పుం ఆఁబోతు వచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁదిరుగ విడుచుట

వృషోత్సర్జనము నం వి అ న = వృషోత్సర్గము

వృష్టము నం. విశ (అ అ అ) 1 వర్షించినది 2 వర్షించుచున్నది.

వృష్టి నం వి ఈ స్త్రీ. వర్షము, వాన.

వృష్టిజీవనము నం విశ. (అ ఆ అ.) వర్షాధారమైన పంటలు గలది, దేవ మాతృకము (దేశము)

వి. అ పుం చాతకపక్షి.

వృష్టిభువు నం. వి. ఉ పుం. కప్ప, వర్షాభువు, భేకము

వృష్ణిమంతము సం. విశే. (శ. మత్ శ) వర్షములు గలది.

వి. శ. పుం మేఘము

వృష్ణి సం. విశే (ఇ) 1 మతాంతరము నవలంబించిన వాడు. 2. కోపము గలవాడు, తీక్ష్ణ స్వభావము గలవాడు

వి.శ.పుం 1.మేఘము 2. పొట్టేలు, 3. కిరణము.4. 4.వృషభము 5.కృష్ణునివంశమునం బ్రాచీన పురుషుడు, ఒక యాదవుడు. 6 కృష్ణుడు. 7. ఇంద్రుడు. 8 అగ్ని 9 వాయువు, గాలి. 10 పాషండుడు.

వృష్ణిగర్భుడు సం. వి. అ. పుం కృష్ణుడు

వృష్య సం వి ఆ. స్త్రీ 1. ఉసిరిక. (వృ. వి) 2. శతావరి, పిల్లితేగలు. (వృ వి.) 3. ఋషభ మనెడి ఔషధి.

వృష్యము సం. విశే. (అ అ. అ) 1 కురియదగినది 2. వీర్యవృద్ధిని గలిగించునది (ఔషధము.)

వి. అ. పుం మాషము, మినుము,

వ. వాజీకరణము, కామోద్దీపనము చేయుట

వె

వెంగడము విశే. వ్యత్యస్తము, తాఱుమాఱయినది.

క అంగజహారుని ప్రసాదమునం గలుగుచు వచ్చె మతుడు వాడాదిగ మా, వంగడమున వది యిప్పుడు, వెంగడమై కూడ రుద్రవించె న్నాతున్ (విజ. వి 2. 8)

వెంగలి = వెఙ్గలి విశే (క. బెంగళి) 1. మూర్ఖుడు, అవివేకి.

క గంగాతనయుడు దెగినను, సంగంమున తుత్పహింపజమనే తమకున్, వెంగలు లని యప్పుడు దెలి,యంగా వెఱగితి సుయోధనాదుల గృష్ణా. (భార. శల్య 1 351.)

చ ... కుంభజుడు బాలుని నొక్కరుం బంచలాక్కు వెంగలిం గడుం బెద్దజేయుచుం దొంగ దక్కుం బొచ్చె నితండు నొంపగాం,దలంపడు వీనిం బార్థునకుం దాంగుడుంగూర్చుట నెంత బుద్ధి వన్. (భార. ద్రో. 2. 46.)

కగడ. వెంగలిదతునిం గూడినకతమున విజ్ఞానము చెడి వకులమైతిమి. (వరాహ 5 122)

2. వెఱ్ఱివాడు, అమాయకుడు.

ద్వి కటకటా యిట్టి వెంగలిరాజు గలండె, మటు మాయతపనియే మరులుకొలిపెనను.. అమ్మెరదం గడమకై యాలిం గొం డనెడు. ద్వి హరిశ్చ. ఉ 409.

గీ మగువం గోల్పోయి కడు విడుమలం గలంగు, నలంతిదొరం గొల్వం గడంగు వెంగలుటగలరె. అచ్చ. రా యుం. 154.

3. మూఢుడు, జడుడు.

క ... లింగాకృతిశివుం గొలువని, వెంగలిమానవులకంటె వెడంగులు గలరే శివపా 254.

క. నింగియు నేలయుం దానై, పొంగిన పోలా హాలంబుం గొరిమూర్తి రహిన్, వెంగలుల మమ్ముం గావుము, గంగాతరంగ తరంగకలిత జటాంగా. వీర 3 231.

ద్వి. పొంగి చిచ్చులుకంగంబోవుచుం జీర,కొంగోనరించు పెన్వెంగలి యట్లు. బస. పు 3. 97 పా 1140 సం.

4 వ్యర్థము, యుక్తిలేనిది.

సీ. ఎవ్వరితోనైన నెఱుంగక యొక్కింత పనిలేని వెంగలి పలుకు పలుకు. భాం. విరా 2. 250.

వెంగలితనము వి (వెంగలి+తనము.) 1 అవివేకము, మూర్ఖత

క కొంగేటికి విడువుము మును, ముంగలి వెడలంగ వెలుతు ముగ్ధుడ నీ కీ,వెంగలితనమెట్లొదవె న,నంగ విశ్రుతిమూప నర్హమా నాయెదురన్. (భోజరా. 4 228.)

2. వెఱ్ఱితనము.

సీ వెర వెట్టి తెలం గిది వెంగలితన మని యెల్ల వాడును దవరొయితెంగినట్టి, తెలుగున నిజకార్య దృష్టియు కయికొను ... భార. సౌప్తి 1 45

వెంగలివిత్తు విశే. మూర్ఖాగ్రేసరుడు, వెఱ్ఱి

క. వెంగలివిత్తయి తిరుగుచుం, గంగాకై చెదకముక్తిం గాంచుంచు నతం, డంగళలతోడ విడువని, సంగడములు వదలవలయు జలజాతముఖీ. భాగ. 9. 583,

వ అవ్వెంగలివిత్తు లఱచు వీఱేఁడి యఱపులకు వంకలొత్తి మాఱుసెప్పుటయు నొప్పక భారం. ఉద్యో. 3. 235.

వెంగలివిత్తులు = వెట్టికాయలు.

వెంగలీఁడు వి (వెంగలి+ఈఁడు, స్వార్థమున) వెంగలి, అమాయకుఁడు

గీ అబ్ధిసంభవ యితఁడువో హాలహలవు, విషము పుక్కిటఁ దాల్చిన వెంగలీఁడు, కాశీ 5. 118.

వెంగెమాడు స. క్రి. (√ వెంగెము.) = వెంగెములాడు, వ్యంగ్యార్థము వచ్చునట్టు మాటలాడు, పరిహాసముచేయు.

చ. తరుణికి వెంగెమాడవలెఁ దప్పక కాంతునిఁ గన్నచోటులన్, విరసముగాదు చిత్తభవవిభ్రమ మంత్రము దీనికై వినుం, బరుసములాడిలిం బదరిపట్టకు మెగ్గులు వేంకటేశ్వరా కాళ్ళపాక వారి శృంగారవృత్తశతకము 101.

వెంగెము వి (సం. వ్యంగ్యమ్) వ్యంజనచేతఁ దెలియఁదగిన యర్థము, ధ్వన్యర్థము.

సీ. మచ్చరించినవాఁడు మంచిమాటాడిన వెంగమై తోఁచును వెగటుపోవ, ... (నీతి 76.)

వెంగెములాడు స. క్రి (√ వెంగెము) = వెంగెమాడు, వ్యంగ్యార్థము వచ్చునట్లు మాటలాడు, ఎగతాళిచేయు.

ద్వి వెలఁది వెన్నెలసోగ వెంగెంబులాడఁ, దులకించు బొమ్మంచుదుప్పటి గప్పి. ద్వి. పరమ. 4 315 పా.

వెంచ వి. (క. వెంచ=సరస్సు) మడుగు, హ్రదము.

చ. ఎలమిన పూరిమేసి సెలయేఱులనీరులు ద్రాగి మేలివెం,చల సెలమావిళోంపముల చల్లనినీడల నిల్చి ... (కు సం 6 707)

చ. ... ముం,దటిగిరిపాంత గొంత యెడదవ్వుల రేగడవెంచలోపలన్.

ఆ. నాల్గుకాళ్ళు రొంపి నాఁటిన ... ధేనువుఁ. బొడఁగని ... (ద్వా 10 38., 39)

వెంజామర మి వి (త. వెణ్చామర—వెల్ల+చామర) తెల్లనిచామరము, వింజామరము వీరశ్రీభీమేశ్వర మహాదేవరకు ఉత్తరాయన సంక్రాంతి నిమిత్తమున నిచ్చినక(ం)వళదణ్డముణ వెంజామర 1టి ... ద శా 4 1252.

... వహిణ్డినీరు వఱడినకా(ము)లవెంజామరలు 2. ద శా 4. 1190

. వహిండికాయలతోడి వెంజామరలు 2 .. ద.శా 4 975

వెంట వి 1 కార్యము, పని.

చ వరుఁడొకవెంట సెన్నఁడు ప్రవాసగతుండగు నాఁటగోలె న,ప్పురుషుఁడు వచ్చునంతకును ... (భార అను 4 359)

ఉ ఈతని చందముం దెలుప నిట్టిది యక్కటవైరులుగ్రులై, నాతలపై సభస్మచరణం బిడిపోయిరి గాక యల్పమే, యీతెఱఁ గేమిసేయుదును దీర్ణబలంబున వీనికారమున్, వే తొలఁగింతుఁ ద్రోవఁ గను వెంటకుఁ జూడుఁడు మీ రుపాయమున్ హరి. ఉ 8. 18.

గీ నయము లేద యీక యొల్లవెంటలను తెలచు, మాట వరుసదనంబు కుమారచంద్ర వి శకుం 4. 167

2 విషయము

చ ఒకరునిచేత ప్రోవుమ దదున్నతిప్రాపునుగాంచి యొల్లవెం,టకును గొఱంతలేక పొగడందగు సంపద నొంది .. భార. ఉద్యో. 2 77.

ద్వి నీవు రాజ్యముసేయ నిఖలభూజములు, నే వెంటనే భయ మెఱుఁగరు గాన, నిన్నిచెప్పితి మీకు నిక్లేను వెఱవ, నన్నింక మన్నించి నామాట వినుము రం రా. ఉ. 134. పా. 28 పం.

ఉ. ... విదిశాపురి మించు నందు వే,వెంటఁ గొఱంతలేని వృథివీసురుఁ డొక్కఁడు సోమశర్మ పేరింట నెనంగు ... శుక 2 144

3 కారణము, హేతువు

చ. వివతకు దాస్యమొందె వొకవెంటఁ దదీయ నిరాసహేతువై, యనఘువిచార నాకు నమృతాహరణంబు విధేయ మయ్యె ... భార. అను 1 251.

క పలసినయప్పుడు మరణము, గలిగింపఁడు పాప జాతికాలుఁడు గరళా,దులవెంట జావుదొంకదు, బలుగావలియై నిశాటభామినులునికిన్ (భా. రా. సుంద 246)

ద్వి. వవెంటనో మాకు నింత నిగ్రహము, గావించె విప్రు డాగంధవాహుఁడు రం రా ఉ. 94 పా. 28. పం.

4. దారి, మార్గము.

క. కనుబ్రమసిన తెరువరి తన, కనపాయంబైన మార్గమరసి తగనెఱింగిన వారు చెప్పఁగాఁ గైకొనవిశరదిఁ దగిశవెంటకుం బోరవకటా. (భార. ఉద్యో 2. 280.)

క. రెంటను వేఁకావనుఁడను, వింటిరె మునులార మీ పవిత్రాంఘ్రులు న, న్నంటుట మదీయ మూర్ధము,వెంటంగా నభ్రగంగ వెల్లివిరియుటన్ హర 4 57.

మ. తమలోఁబుట్టినవిద్య గనిఎకొనుటం దమ్మాంల సంసారవిభ్రమములై కొందఱు దేలుచున్ గఱఁగుమం బత్వెంటన్ దైవయోగముచందే వర మేటుఁ గెళ్కి ఘములై కైవల్య సంప్రాప్తులై . (భాగ. 8 721.)

5. ద్వారము.

చ పురిఁబరిఘోరగిరిశిరములన్ జలమాత్రమువెంట శోధమంబిరముఁ జొచ్చి యందుఁ దరుణీతను గంధము కాలిసంకెలై, నెరయఁగనిల్చి కేకిరమణివిహ్వలు ల్నెడవట్టి బ్రొబ్బఁగా, నరిగి తదీయకూలిఁగొనియాడు నిజాప్తులు మూఁగియుంకొవన్ (కువల. 1 76)

6. విధము, రీతి

ఉ. వీరలు పెద్దద్రవ్యకోశ వెంటనొడఁబడి తేటి కాంతులై ... (భార ఉద్యో. 1. 841.)

ఉ. వవెంటవేయిన విఘ్నము, గావింపుము భానుఁడుదయగతుఁ డగుచేనిన్, జీవింపఁడు విమతుం డది, గావున వాకోర్కి దీరఁగాఁదలకొనుమా. (భా. రా. యు. 1617)

శా. ... వేఁ, డివత్సాద్యకులన్ భుజంగపతి హింసింపంగ నీ బాలకుం, దేవెంటన్ బ్రదికించె మే లమును ... (భాగ. 10. 486.)

ద్వి కంతుశ్వేతుండు ప్రసన్నుగాఁ బడసె, గావున హితులగు కాంతలబుద్ధి, లేవెంట హిత మె కాకేల యొం దగునె పండితా. పురా. 150.

7. వెనుక భాగము

గీ. బ్రహ్మచారులు వెంటరా బ్రాహ్మణుండు, వచ్చునింటికిఁ బ్రజ దన్ను మెచ్చిచూడ. మనుచ. 1. 54.

సీ. వనిత యెవ్వతె హత్తుకొనువా వీని నటంచు వెంటనే బుడుతల వేగఁబనుతు . . కువల 4 180.

8. వేఁట.

శా. ఘంటాకర్ణుఁడ నేము కాయనుబఁ డీకాలాంతకుం డేము ముక్కంటింగొల్తుము కిన్నరేశు వనికై కైలాసశైలంబునన్, జంటన్వచ్చిన సారమేయములు నీ సైన్యంబులున్నావె యే, వెంటంబోయితిమేమి కాఁబడవిలో వేఁటాడరే యెవ్వరున్. ఉ. హరి. 2 140.

9. ఉపాయము

గీ. ... వృత్రాసురుండు, పుట్టె వతనికిఁ దైజస న్యాద్రిగలుగ, న ప్తమునులమఁబంపి తత్సంధిఁ జేసి, వేల్పుఱేఁడొక్కవెంట వ విప్రుఁజంపె. (మార్క 1. 11 9.)

10. స్థలము, చోటు

క ఇవ్విధమున ఘోరంబగు, న ప్విపినాంతరము సొచ్చి యరుగఁగఁ గాముల్, గ్రొవ్వున మ్రోఁగుచు నాతని, వెవ్వెంటన్ దామెయగుచు నెగురుచుఁ బట్టెన్. ద్వా 8. 101

క. కావున వివేకహీనుల, క్రోవం బోవలదు వారితోడిచెలిమి దా, నేవెంటనైన నాపద, గావింపక పోదు సుమతిఃలితుల కైనన్ కేయూర 3.283

అవ్య్ర ద్ర 1 అవిలంబముగా

ఉ. వంచనవేల్పుచెంకి కిటు వచ్చి యుపాంతము నందు ముందటం, గంచమువెట్టుకొన్నయది కర్పురయుగ్మము మాఱువెట్ట నేతెంచుచు నున్న వాఁడు మనదేవర విష్ణుఁడు వెంట వీరి మాన్చిం చుటమే బుధారవము చెప్పెడు వోయకమున్న శారికన్. హర 6. 125 .

క. ఆవేళ రైక్యవను వను,ధావరు లాంగిరసుచే యథాసముచితపూజావిధులు వడసి వందితులై వెంటం జనిరి దివికి నఘగిరి పవికిన్. వరాహ 2 9.

2. వెంబడి.

ఆ. మౌనులచట వారి మార్గంబుఁ గానక, వెదకి వెదకి యల్లవిపినభూమి, పాపటయును బోలెఁ జూపట్టు నొక తప్పుత్రోవవెంట వంటిపోవు చవ్వ (వాల్మీ 2 82)

చ. అరసెదఁగాక యివ్వడుగు నాగడ మంచు వసించె వంగణాం,తరమున గోడమాటువడి దఱుఁ దెలుంగకయుండె వాని సుం,దరి పని వెంట వద్దెనకుఁ దాఁ జనుదేర నిజేచ్ఛనాత్మ మం,దిరముననుండి యా వెలఁదిదిక్కునకుం జని యంత దఱుఁడున్ కేయూర 2 23

వెంటఁబట్టు అ క్రి (వెంటన్ + పట్టు) వెనుకకుఁ బోవు

క త దవసరంబున బోదులు, పదివేవురు వెంటఁ బెట్టి తాగై రాఁగాఁ, బోదివెలువడి రథ్యం బులఁ, గదలించిరి ఘూసరోమకదశిరోముల్ కళ 5 156.

వెంటఁబడు వ క్రి. 1 వెంబడించు.

క. మింటనిక వేల్పు మిక్కిలి, కంటి సెకన్ నొచ్చి పుట్టుగావక నోఁకున్, వెంటఁబడి మరుఁడు వాలుం,గంటి రాఁ దగునె యెంతగండము గలచెన్ యయా. 5, 138

చ. ... ఆ,మరధరణీరుహప్రసవమాల్యసుగంధభరానుయాతబం,భరనికరంబు వెంటఁబడి బంట్ల తెఱంగున వంటి కొల్వఁగన్. జాహ్నవి 1 128

2. తఱుము, తొందరపెట్టు.

గీ. ఇట్లు వర్తింప నొక్కనాఁ డిరులు గవియు, వేళఁ గారాంతరావేశ వెంటఁబడఁగ, నింటివారికిఁ జెప్పక యేగెఁ జపలమగఁడు పొరుగూరికై బుద్ధిమంతుఁ డగుట శుక 3 487.

వెంటఁబెట్టుకొను స క్రి కూడనుంచుకొను

మ సుగుణాంభోధుల మంత్రిపుంగవుల నచ్చోనుంచి యం చన్మతిన్, దగువారిం దన వెంటఁబెట్టుకొని రత్నస్యందనారూఢుఁడై, .. చేరె నాథునుఁడు వాల్మీకాశ్రమ స్థానమున్. ఉ. రా 7 156

వెంటనంటు స. క్రి (వెంటన్ + అంటు) వెనుదగులు, వెంబడించు.

సీ. హాతిహయ వాహనాహంకారము హరించి వేఁడి వేలువుజాడ వెంటనంటి ... వసు. 4 12,

మ చిరునవ్వుల్ దళుకొత్తు నెమ్మొగములన్ శ్రీ చూర్ణపున్ రేఖదా, లొఁబపౌ తిప్పణి పట్టె లుల్లసిల శిష్యుల్ వెంటనంట గ క్రి,హామనారి స్మరణ బు లుప్పతిల దాసోహమ్మనటం చొండొరుల్, సఁగన్ వైష్ణవులేగు దెంచి రచటన్ సౌశీల్య సంపన్నులై ఇందు 5 6౯.

క ... గురుతరమగు మరుచిత్తర్పరి మళముల వెంటవంటి పాయక చనుచున్ శుక 6 88

వెంటము వి వేడుక, కుతూహలము (చి ని, శ ర)

వెంటాడించు వ క్రి. 1 వెన్నాడు, వెంబడించు.

శా. కంటంగంటి వటంచు నార్చి శతశృంగ త్సాన్నథరాగ్రంబునన్, వెంటాడించి కరాళకీలపటలత్వేశాశ్రయార్చిశ్ఛటా, లుంటాక ప్రతిఘాతరారుణదృగాలోకంబు సంధిల్లఁగా, లంటంద్రొక్కి లులాయదానవుని వక్షోగంబు ఖూలంబునన్. వరాహ 11. 111

2. త్వరపెట్టు, తఱుము.

క ఒగ్గముల ద్రవ్వెపడుమని, ఐగ్గడు వెనుఁ దెరల వలల నురలు మృగములన్, డగ్గఱి చంపెడు వేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు వెంటాడింపన్ భాగ 1. 454.

వెంటాడు వ క్రి (వెంట+ఆడు.) వెంబడించు.

సీ. గొరవంకపై డేగఁ గొనివేయవది దానిఁ దఱుమ వెంటాడి తత్తడిని నూకి, . చంద్రా 4. 99

మ హాతిమూర్ఛాంతమునన్ రథాధిపతు లాత్మానూనసూతాళిసం,గతి నిందించిన వర్తితాశ్వులయి సంగ్రామంబునందే రథ,స్థితపాళిన్ తతులై రొ ప్రాక్సమయసందృష్టధ్వజంబైన గ,ర్వితతాదృగ్రథనాయక ప్రజముచే వెంటాడి రిష్టాధ్యతన్. (రఘు 4 107)

వెంటి వి మెలిపెట్టిన గడ్డి, కనవుపిరి చి ని, శ ర., బ్రౌ, వా.)

చ.. బుణముంగొని పెట్టక పాయదోచు దుర్జనుఁ బురివెంట్లు చుట్టి పరుషంబుఁ గొల్వఁగలేదు వీథులన్. (రుక్మాం. 2. 9)
(ముద్రి పా వరివెంట్లు. చి ని పా)

వెంటిగోను అ. క్రి (వెంట+కోను) పిరిగోను లయగ్రాహి. గంటి వడఁ దాఁచును మగంటిమి దలిర్పన్, వెంటగొనఁగానులిచి మింటి కెగయన్వయిచి ... భా రా యు. 1460

వెంట్రువ వి. ఒకజాతి ముంగిస, బభ్రువు
గీ వెంట్రు వనఁగను బభ్రువు వెలయు నభవ అం భా 2 86.

వెండి[1] వి (క. బెళ్ళి. త. వెళ్ళి) రజతము, పంచ లోహములలో నొకటి (నిత్యైకవచనము)
సీ ... వెండియొడ్డెనలపై వెలచి తెచ్చినపైఁడి పళ్లెంబు లాయత్తపఱుచువారు ... నైష 6. 108
సీ. వెన్నెల జరియుడ్డ వెండితీఁగెలఁజోలు యజ్ఞో పవీతంబు లబుత నమర.. విక్ర 7. 148.
గీ. ... వెండిమీ తెక్కు వెంట్రుకవిల్లు వో తె ఆము. 4. 177
(ఇయ్యది విశేషణముగాఁ గూడఁ జెప్పనగును ఉదా. వెండిగిన్నె.)

వెండి[2] అవ్య 1. పునరర్థకము, మఱి (ఇది "ఉను" వర్ణకాంతము నగును)
క. మాయయ్యకుఁ బాయక పని,సేయుచు దీవించి ప్రియము సేయుచునుండున్, మీయయ్యె వెండి మహిమలు, నాయొద్దన పలుక నీకు నానయు లేదే. భార. ఆది 3. 137.
క. మందెడు జలు నారసమున, గుండియ పగులంగ నేసి కూల్చితి దీనిన్, వెండి ప్రయో జన మేదీ, రండాసుత! దీనిపై శరము నిగిడింపన్. హార 7. 54.
ఆ. వెండియొక్క పండు విప్రుఁ డెప్పుడొ తెచ్చి, తనకు, నీక యమ్మునొ విరొ వనుచు. విక్ర 8 20.
క. పాండవహితుఁడగు విదురుఁడు, వెండియు జను దెంచి, కార్య విధులందు సహా,యుండయ్యె జతవిశోద హి,తుండయి మంతనము సేయఁ దొడఁగె న్విభుఁడున్ భార. అర 1. 72.
2. అనంతరార్థకము, పిమ్మట.
గీ. అట్లు కావున న వ్విబుధారిఁ దునిమి, వెండి చనుము తపంబుగావించు పనికి. హరి. పూ. 2, 25.
ఉ ... విముక్తికవ్యకన్, డానెద నంచు నెమ్మన మునం బ్రమదంబు వహించి వెండియున్ విక్ర. 2. 189
చ ఒకమరి బుడ్డగింప విలయోదకముల్ పయి కుబ్బి చిప్ప ప్ర,చ్చుకొని మహో,ర్మిపీథిఁ జన సూకరతన్ మెయి పెంచి వెండి క్రిం,దికిఁ గయి ప్రాలు తత్పలిలనిర్మలధార ... ఆము. 4 21.
క. పడఁతికిఁ గవ్యాధరమ్మం, బెడలిపఁ గొలయగునె వెండి యెవ్వతికైనం, గడివోయిన పువ్వులు మఱి, ముడుచునె రసికుఁడగువాఁ డమోఘ వివేకా. భోజరా. 4. 224.
3. కింత్వర్థకము, ఇఁక నేమన్న
సీ.. గీ .. సోమయాజుల మెన్ని మాల్లాము శ్వపచభగకులుల మెన్ని మారులుగాముపాము గాములము నెన్నిమాలులుగాము వెండి, కంస రిపుభక్తుల మొకండెకాముగాని ఆము. 6 61

వెండిక అవ్య. పునరర్థకము, మఱి
ఉ వెక్కెడి రూపులున్ విఱిగి వెండిక వెండిక ప్రాలు రూపులున్ ... కు సం 11. 699.

వెండికొండ వి (వెండి+కొండ) కైలాస పర్వతము, రజతశైలము
సీ... ధవళకేతన రుచులఁ, ఛత్రముల రుచులఁ, జామరంబులరుచు లొక్కసారినిగిడ, మెండుకొని వెండికొండపై నిండ నా ప్ర,చండభుజదండుఁ డాతఁడు దండు విడిసె. ఉ రా. 2 331
ఉ...తురంగ వాహుఁడై, సంగతివేగ విత్తపతి శంకరు కొండకు వెండికొండకున్. వీర. 3. 33.

వెండిగుండు వి (వెండి+గుండు) 1. కైలాస పర్వతము, రజతశైలము. (శ ర) 2. వెండి గుండు వలె నుండుటచేఁ కుక్క కియ్యఁబడిన పేరు.
ఉ. వులియఁడు బూచిగాఁ డసురపోతులరా జమ మంతిగాఁడు చెం,గలువసిపంగి భైరవుఁడు గత్తెరసంపఁగి వెండిగుండు మ,ల్లెలగుది . . మముచ. 4 82.
సీ ... విష్ణుప్రసాదంబు వెండిగుంతుల వరివచ్చి మిరెము వెట్టిపుచ్చకాయ ... శి. శకుం. 1. 108,

3 వి. ధాన్యవిశేషము.

వ. రాయమెచ్చులు యేరుమల్లెలు మునిమనో హరాలు వెండి గుండ్లు బొంత మడములు కూటికుప్పలు కాటు సంపెంగలు .. ప్రబంధ 112.

వెండిగుబ్బలి వి (వెండి+గుబ్బలి) రజతాచలము, కైలాసము.

సీ వెండిగుబ్బలిపై వేడ్క విడుకొల్పి, మేరు నగ రాజుపైఁ జాల మెచ్చువదలి . భీమ 6 11

సీ. ... విన్నుద్రొమ్ముడివాఁడు వెండిగుబ్బలిగూడె మేలువాఁ డుడివోని మేలువాఁడు .. అచ్చ రా. బాల. 13.

వెండిఁడు వి. సూత్రధారుఁడు, బొమ్మలాడించు వాఁడు

ద్వి. ప్రకటిత కపటనాటకసూత్రములను, విక్రృతి ప్రకృతు లార్చు వెండిఁడు నతఁడ. బస పు. 4 70.

వెంద్రుక వి 1 కేశము, శిరోరుహము.

సీ. కలుకువెంద్రుకలలోఁ బఱచు మందాకిని సుకు మారదేహంబు ప్రసక్కఁబాఱ .. హరి 7.79.

సీ ... జుంజువెంద్రుక లెత్తి చుట్టవలేదేఁగవన్న గాధీశ్వరు పగిది మెఱయ. విక్ర. 2 128.

ఉ ... ఎలదేఁటి దాఁటులన్, బమ్మెరవోవఁ దోలుఁ దెగబారెడువెంద్రుకలు,...ముకుచ.3 6.

సీ ... వెంద్రుక నెఱినెఱక నాఁగఁ దనరుఁ గేశము ... (అం భా 2. 145)

2 రోమము

ఉ తంద్రులు మీరు మీకు నయతత్త్వముఁ జెప్పెద మన్న మమ్ము చేమంద్రు జనంబులూఱడు బృహస్పతి మీయెడనేమి లేవిచో, వెంద్రుక యంతమోసమును వేచి దురంబున కెత్తివచ్చు నా, పౌంద్రుఁడు . ఉ. హరి. 2 101

నిడువెంద్రుకవెట్టు = అ క్రి జలదరించుట.

క గడగడవడఁకెడు మేన,న్నిడువెంద్రుకవెట్ట నెదుర నిదుర జలింపన్, మెడమడచు నావు లించుం, దడఁబడుఁ బడఁబోవు నిలుచు ధరఁ గూర్చుండున్. (ఉ హరి 6. 96.)

వెంద్రుకవిల్లు వి. వా. గుఱ్ఱపుతోఁక వెంద్రుకలతోఁ గట్టిన ధనురాకారమగు వాద్యవిశేషము. (దీనిని ఆ సరివాంద్రు వాయి తుర, దీనిని 'కామాచి' అందురు)

గీ. వృష్టితటి నిద్ద కెనఁద్రావఁ గ్రిందినుండి, తేట వదనీటఁ దనవెంటఁ దేలు మీల, తళుకుతో నాఁచులత దోఁచె వెలికి జమిరి, వెండిమీ లెక్కు వెంద్రుకవిల్లువోలె ఆము 4 177

వెందగు(వు)లు న క్రి (వెన్ను+తగులు.) అనుగ మించు, వెంటనంటు

ద్వి. అచ్చుగ నిటురాఁగ నతఁడు వెదంగిలి, వచ్చుచు నింగలకు వసుధేశ వినుము రం రా బాల 12 పా. 2 పం

ద్వి. తలలు వీడఁగ నాయుధంబులు విడిచి, వలనేది పాఱెడువారి వెందవిలి, సటుశిలీ ముఖముల పాలు సేయుచును ం, రా ఉ 16 పా. 7. పం

వెందు వి తమకు వశపడుటకై తుమ్మెదలు మధ్య నుంచి పాడెడు పురుగు

చ. చెవుడు పడంగ నల్లడలఁ జేరుచు నన్నొకవెందు చేసి మీ, రివియవియంచు బుజ్జనములిన్నియు నెన్నఁగ వేల .. కు సం 8 676.

వెంపర వి 1 పీడనము 2 హింస 3. భేదనము (శ ర) (చూ. వెంపరలాడు)

వెంపరచేయు దే స క్రి హింసించు

సీ పాదంబు లిసుకలోఁ బాతి వెంపరసేసి పటు సాయకముల పాల్పఱుత మనుచు దశకు 2.71.

వెంపరలాడు స. క్రి (వెంపరలు+ఆడు) 1.భేదించు

వ తామరల పరంపరల వెంపరలాడి తుండంబుల తండంబులు పొడవులెత్తి భూత్కారంబులుచేసి. ప్రబంధ. 1. 166.

సీ ... చెవి దార్చి విని చీమ చిటు కన్న కొకసారి నెలవి వెంపరలాడుఁ జిట్టలెల్ల ...ముకుచ.4.17.

2 బాధించు, పీడించు

చ. మఱి పనిలేదె వేసరవు మాటికి నిక్కడ నుండ నోయి చే, టెఱుఁగని కూన దుర్జయనరేంద్ర శిఖామణి వీఁడె వచ్చె నే, వెఱపును లేక వేలు పుల వెంపరలాడుచు నాలకింప మా, మొఱలు తదీయధాటి నిను ముట్టఁజుమీ నిమిషంబు నిల్చి నన్. వరాహ. 3, 34.

చ అని కొనియాడి చేడియ నొయ్యారపురాశిని జేసి నట్టి య,వ్వనజాచేతికిన్ దిరుసు వైవఁగవచ్చుఁ గదయ్య దీని ప్రాపున ముదమొందు కెందలిరు గాందళవుందొర చూచువారలన్, వెనుకొని పూవుటంపరల వెంపరలాడకు మన్న మాను నే కుశల. 4. 154.

(వెంపరలాడు-ముద్రి. పా)

8. హింసించు.

చ. చలముచఁ దావ యోగిజనసంఘము వెంపరలాడఁ జూని పూ,ములుకులు వింటఁ గూర్చి తటి ముక్కులఁ దీర్చి తదీయసార మ,గ్గలముగఁ గ్రోలఁగా మమరుగాలముల న్మరుఁడేయ ప్రేటుచా,యల నలరెన్ బలాశముకులాంతము లంటుక మూఁగు తుమ్మెదల్. చంద్రా. 4. 85.

చ. ... పేవలఁ జెక్కు,తంగులన్, బొడవడఁగించి మండి బలుమూఁకల వెంపరలాడుచుండె . . వై. భా. 6. 177

ఉ ... పూ,వింటియతండు నన్నినిసి వెంపరలాడక ముక్నెయల్ల వా,ల్గంటిమనోజ్ఞ సంగమ సుఖస్థితి యోగతిఁ గల్గఁ జెప్పవే. రాజ. చ. 8. 77

వెంపరులువెట్టు స. క్రి (వెంపరులు+పెట్టు)భేదించు.

వ. .... ఆ శత్రారి సేనానక్రాకరంబుఁ జొచ్చి శోధించి కలంచి కలగుండు నేసి మట్టిమల్లాడి వెరఁజి వెంపరులువెట్టి వచ్చిపోయినతెరువెఱుంగరాక ... (వి. కథుం. 8. 126.)

వెంపలి వి బాణపుంఖ, ఒకజాతి. (వ్యు. వి.)

(జ. వెంపళ్ళు, వెంపలులు. దీనిభేదములు తెల్ల వెంపలి, ములువెంపలి మొ॥)

తే. వీరరససారసాకారవిహరణంబు, విష్ణునకునొప్పు శతనితో విగ్రహింప, దొరకొనిన వమ్ము మనకు మద్దులు మునింగి,పాఱ వెంపళ్లు తమ కెంత బంటి యనుట. ఉ. హరి. 4. 124.

వెంబట్టు వి. (వెల్ల+పట్టు.) తెల్ల నిపట్టు.

క విట్టూగని మీఁదఁ గెలఁకులఁ, జుట్టి సితచ్ఛద సమూహిముతియుట గడుఁ గ,న్పట్టు సరోవర లక్ష్మికిఁ, గట్టినవెంబట్టు మేలుకట్టుంబోలెన్. (కు. సం. 10. 886.)

వెంబడి వి (వెన్+పడి) 1 వరుస, క్రమము.

వ ... అప్పుడు తమ సుముఖాన త్రిమణి స్తంభనామధేయంబులు స్త్రీత్వ పురుషత్వంబుల వెంబడిన వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొనిరి ... కళా. 5 108

చ దినముల వెంబడిన్ జడనిధిన్ మునుగ్రోలిన నీరు ... ఆము. 4 86

2. ప్రకారము, రీతి

వ ... పిదపఁ బాళ్ళ వెంబడిం బంచుకొని ... మనుచ 4. 60.

ఆ. తగదు మిగుల నిచటఁ దడయఁగ సంకేతితంబగునమయంబు దప్పకుండ, నేఁ దిరిగి యరిగెద నీవు నా వెంబడి, నడువవలయుఁ దాల్మి నడల నీక రాఘవ 4. 19. (రామాయణార్థమున)

అవ్య ద్రు 1. అనుపారముగా, వెంట.

ఉ... దంతపు మెట్ల వెంబడిం, జే వడి వీణ మీటుటలు ... ఆము. 1 62

తే. అంతట వినివి యతఁ డాలితాంగి దిల్చి, నాతలంపు వెంబడి నీవు నడచె దనుచుఁ బలికె తిది యేమి చెవుమ నీ తంగు లిపుడు. కళా 6. 65

చ తన హృదయంబు వెంబడిన తప్పక ఘోటకమంత నంతనే, పనుపడ నిల్చి ముందఱికుఁ జాటి కెలంకులకుం దొలంగి తా, వెనుకకు నేఁగు దెంచి కదువేడ్క యొనర్పఁగ బంతియాడ నెమ్మిని గనకంపుఁగోల నడిమింటనె త్రిమ్మరఁ దారి కొట్టుచున్. ప్రభా. 2 29

తే. విప్రు వెంబడిఁ బడి నీవు వేడ్కఁజనిన ...దళకు. 8 85.

ఆ తగదు మిగుల నిచటఁ దడయఁగ సంకేతితంబగునమయంబు దప్పకుండ, నేఁదిరిగి యరిగెద నీవు నా వెంబడి, నడువవలయుఁ దాల్మి నడల నీక. రాఘవ. 4 19. (భారతార్థమున)

సీ. ... నిద్రితద్రుచ్ఛాయ నిలువక జరుగ వెంబడి నర్వగపంక్తి పొఁగలు వెట్టె ఆము. 2 46.

సీ... ఒకటికి వెలవియ్య మటికి చీకటి దాక బనులగాపరుల వెంబడిన పోదు. హంస. 8. 142.

వెంబడించు స. క్రి (√ వెంబడి.) అనుగమించు, వెనుకొను.

మహాస్రగ్ధర ... విదళించున్ వెంబడించున్ విను వకసురులన్ విష్ణుఁ డీరీతిఁ ద్రుంచున్. ఉ. రా. 2 838

వ .. వివిధ రాష్ట్రనివాసులు ... శ్రీరాముని వెంబడించిరి .. ఉ రా. 8 268

వెంబడు అ క్రి (వెన్+పడు) 1. వెంబడించు.

చ జవవరమౌళి కొంతవడి సాహిణి నివ్వెఱగంది చూడఁ, డవ రవగాలు చూపుచు హుటాహుటినేగి పరాకు వీరు వీ, రని తముఁ జెల్ప నందఱు రయంబున వెంబడవాగె సళ్లెమై యొయ్యనఁ గనుమూసి కన్దెఱచునంతటిలో మును సీమఁ జెందగన్ (కువల 2 58)

2. కామించు, వలచు.

సీ ... పరకళత్రముల వెంబడఁ దలంచిననాఁడ ప్రజ్ఞా విలాసంబు పదటఁగలసె శివరా. 3 62

వెంబర విశ 1. దుష్టుఁడు, దుష్టము

చ కలిగినవానిఁ బ్రాఁబలుకుఁగమ్మని యూర్పుల వాని యొందు నే,వెలుఁగును గాని పెన్వెలుఁగు వెంబడినిం జనువాని నంతటన్, వెలసిన వానిని న్గనని వెంబరపుట్టువు జాతిపుట్టువుం,బలె గతి గానలేదు యతిమానస హంసక కంసహింసకా పాండు 2 71

౨ అవివేకి, మూఢుఁడు

ద్వి. అమృతంబు గుక్కల కందిచ్చి పులిసి, నంబలిఁ ద్రావఁగా వాశించునట్టి, వెంబర గాని వివేకిగాడెందు. ప్రభులింగ 8 ఆ 92 పా 10 పం

వెంబరవిత్తు విశ (వెంబర+విత్తు) మూఢాగ్రేసరుఁడు.

మ మరుత్క్రూరాస్త్రభయార్తిఁ గుంజము సొరన్ మత్తాళిమల్లాతిదు, స్తరహల్లోహలశబ్ద మందడర సంతాపించి చూతంబు డాయ రటత్కోకిల పఙ్క్తులాడ వెతనేయన్ నిల్వ శంకించి వెంబర విత్తై వలువంకల మ్మని వరాపస్మారలోలాత్ముఁడై సమీర. 8 233

వెకలి విశ. (సం. వికలః) 1. మూఢుఁడు

ద్వి. సకలోన్నతుండనై సడిగన్న నన్ను, వెకలినై తమతండ్రి వెడలంగఁ ద్రోవ, యతి హీన సత్త్వుఁడై యడవులలోన, బతిమాలి ఫలములం బర్ణాశనముల, వికృతాంగుఁడై తపోవృత్తిమై నున్న, ... పేదమానవుఁడోపునే చెవక. రం రా. సుం. 251 పా. 14. పం

సీ. వీథిలోఁ బొడగన్న వృద్ధుల నరికట్టి వెకలినై పలుమాఱు వెక్కిరించు .. ఉ రా 7 828

సీ పట్టు పాఱు మటంచుఁ బారావతంబును వెకలినై నే నేల విడువఁబోతి ... సారంగ 2 145.

2 ఉన్మత్తుఁడు

సీ ... వెకలినై తిరుగ నేవేళను రతికేళి కళలు దేరెడు మోము కళలుదేరె ... ప్రబం 1.755.

3 ఆసక్తురాలు, ఆసక్తము

గీ. ... వనిత చిన్నారి పొన్నారి తయసువాని, విప్రనందనుఁ గన్నంత వెకలియగుచు. పాండు. 8 62.

సీ ... లీలఁ గర్పూరతాంబూల మర్పణఁ జేసె వెకలి మాటలతోడి యొక పిసాళి ప్రబోధ. 5. 59

వ .. పుష్పాళ్ళ మప్పతిల్లు నెత్తావులకు వెకలులై యాడు మొకరితుమ్మెదలు . మనుచ. 8.28.

4 అర్థము లేనిది.

సీ... వేడుక కైవను వెకలి నవ్వులు మీఁఱ నటనఁ జూపట్టఁ బల్కుటయు లేక . వాల్మీకి. 1.33.

వి. వెఱ్ఱిది, అర్థము కానిది.

ఉ. వచ్చి పురంబువాకిట రువారపుఁగోడెతనంబు తోడఁ, గన్నిచ్చకు వచ్చుచేడియల నెచ్చరికించుచు ధూర్తకోటితో, మచ్చరికించుచున్ వెకలి మాటలు మాయపుఁ గూచిమారవుం, బచ్చలు చూచుచున్ సెలవి పాఱఁగ నవ్వుచుఁ గేకరించుచున్ విక్ర 8 8

వెకలితనము వి (వెకలి+తనము) అవివేకము, మూఢత్వము.

చ. అకట తదీయసత్కళల నాదటఁ గన్గొని మెచ్చి పాటితో,షికముగ నిచ్చు నెమ్మనము చేడియలో మరలంగవచ్చునే, వెకలితనంబుచే నిటుల వేదనఁబొందఁగ నంచు నెచ్చెలుల్, పకపకనవ్వి కేరడపుఁ బల్కులు పల్కఁగ నెట్టకేలకున్. చంద్రా 2 145

వెకలిపడు అ క్రి (వెకలి+పడు) అవివేకము నొందు.

క ఒక చెలిపై భ్రమపడి యా, సకి పిలువకయున్న మోహసంగతమతియై, వెకలిపడుచుంటి వదియు న్నమకురున్ వగవంగవలదు మనుజాధిపా. (పాచంద్రో. 5. 148)

వెకిరింత వి. వెక్కిరించుట.

క. ... దీపము లేనింతుల్ సుఖలోపము లవి చీఁకటింటలో వెకిరింతల్. (వైజ. 3. 26)

వెక్క వి. వేఁడిమి.

క. అక్కెండి యారెలుంగై, చెక్కులు సెమరించి నెఱులు చిక్కులువడి కాల్ప్రేక్క వసివాడి యూర్పులు, వెక్కం గెమ్మోవి కమలి వికలాంగముతోన్. పారంగ 3 242

సీ. తరుణరంభాగర్భదళశాళవృంతంబుపై గాలి వెక్కన పలుకఁబాఱె .. నైష 2. 119.

అ వేఁడి వెచ్చ వెక్క వెట్ట వెచ్చన యన నుష్ణ సంజ్ఞదగు .. (అం ఆ. 1 83.)

వెక్కఁబెట్టు స. క్రి (వెక్కన్+పెట్టు.) పైకి నిగుడించు.

తె వెట్టినీ రామకతమున వెడలునట్టఁ, చొక్కుఁ బోఁ దట్టి యొకకన్ను వెక్కఁబెట్టి, దడిగఱవఁ బోవు వేఁపిచందమునఁబట్టి, పరుసమెచ్చఁగ మారుజప్రముఖుఁ బలికె శుక. 3. 32.

వెక్కలి=వెకలి

ద్వి ... అ విప్రు,కడఁ గూడి చదువు వెక్కలి బ్రహ్మచారులు . నవ. 2. భా (శ ర)

వెక్కసపడు అ క్రి (వెక్కసము+పడు)

1. సహింపలేనిస్థితి నొందు

క. ఎక్కడివెలుఁ గిది యివ్విభుఁ, డొక్కఁడ యిటు చొచ్చెనెట్లొకో తెఱ గమచున్, వెక్కసపడియెదుమా కతఁ, డొక్క ముహూర్తమున మగుడ నొయ్యనఁదోచెన్ హరి ఉ 5 87.

వ. ఇవ్విధంబున విరోధివర్గం బుక్కుదక్కి వెక్కసపడి చూచుచుండ .. భార. విరా 5. 2.

తే. ... ఓకాంత, యిచటికస్తోకభుజబలాఢ్యుఁ, డొకరాజు వచ్చి నీయాత్మభవునిఁ, దునిమె నెఱుఁగ మతండు పోయినపథంబు.

క ఇక్కరణిఁ జెప్పినన్ విని,వెక్కసపడి వనము నందు విహరింపఁగ . . భా రా. అర 1.131.

2. వింతపడు, ఆశ్చర్యపడు

ఉ. కయ్యము గల్గినట్లయిన గంధగజప్రకరంబు కుంభముల్, వ్రయ్యఁగఁదురంగ పంక్తులుధరం బడఁ దేరిగముల్ బడల్పడన్, దయ్యమికీవు వెక్కసపడన్ గదపండువు సేయునాకు ... (భార. ఉద్యో 3. 67)

ద్వి భ్రమొక్కుచులోకంబు వెక్కసపడఁగ . . బస పురా. 184 పొ. 11. పం.

వెక్కసపాటు వి (√ వెక్కసపడు) సహింపలేని స్థితి నొందుట

ఉ వెక్కసపాటు భీతియును విహ్వలభావము నొంది యిట్లనున్ ... భార విరా. 5 112.

మ. ... ఈ,రసతో నొంచుఁ బరాభవించుఁ గలఁచున్ రౌద్రంబుతోఁ దాఁకు వెక్కస పాటొందఁగ వ్రచ్చుఁ జించుఁ బొడుచున్ గారించుఁ దూలించు ... భా రా యు.1974.

ద్వి. అక్కటా యిది యెంతయన్యాయ మనుచు, వెక్కసపాటున విధిని దిట్టుచును, నరపతి దూషించి నాతి నిందించి, పురమార్గమున వారు పోయి రా ప్రొద్దు ద్వి. శ సా. 2. 835. పం.

వెక్కసమందు అ క్రి (వెక్కసము+అందు.)

1 సహింపలేని స్థితినొందు

చ .. జమల్ వెఱఁగుపడంగ ఖేచరులు వెక్కసమందఁగ శత్రుకోటికిన్, వెఱపావరించు వార్త ... భార అశ్వ. 3. 157.

ద్వి. ఎఱిఁగి యాకసమున కెగసి వేగమునఁ, గఱకు రక్కసులు వెక్కసమంది చూడఁ, గపులెల్ల భ్రమొక్కనుత్కటసంభ్రమమునఁ, గపిరాజు వచ్చి రాఘవునకు భ్రమొక్కె. రం. రా. యు. 389. పొ. 29 పం.

ఉ. చెక్కటఁ జేయిచేర్చుకొని చింతిలు నున్నురటంచుఁ బావులన్, వెక్కసమఁదు లేమతొలవింబొడఁగట్టినయట్లు నుఁడఁగా, నక్కునఁ జేర్పఁబోవు భ్రమమంది వెసం దల యూచునంతలోఁ, బక్కునవవ్వు నించిపయి బాలి నృపాలకమౌళి యన్నతన్. హంస. 1. 72.

2 ఆశ్చర్యపడు

ఉ. ఎక్కడనుండి యొక్కడకు నేఁగెడినో యిది యొక్క కాంతరూ, పెక్కుడు పెంపు సొంపు మన కేర్పడుచున్నది దా వినీతయై, స్రుక్కుచు వీచఖామినుల చొప్పునఁ బల్కెడుఁ గౌరులుం గడున్, వెక్కసమంది చూచెదరు వేగమ తోడ్కొని రండు నెమ్మితోన్. (భార విరా 1. 308)

ద్వి వెక్కసంబందంగ వేయిమాడలును, జక్కఁగ నెన్నితిఁ జౌకముల్ ద్రోచి బస. పురా 120 పా 10 పం

వెక్కసము వి. సహింపరానిస్థితి, దుస్సహత్వము

క ఇక్కైక్కవడి రక్కసునకు వెక్కసమునఁ దొడరు జముని వీరభటులతో, నుక్కున మార్కొని పోరఁగ, నొక్కరుఁడుం గలుగఁ డసుర యోధులలోనన్. ఉ. రా. 3. 336.

2. లోకువ, చులకన.

క. మనసిచ్చినఁ దన కోడరు, చనువిచ్చినఁ బ్రజలు వెక్కసము సేయుదురౌ, టను పతి మనసీయక కడుఁ, జనువీయక మెలపవలయు సమ్ముఖచరులన్. కవిక 2. 18.

3. వింత, ఆశ్చర్యము. (చూ. వెక్కసపడు.)

4 అధికము

ద్వి అక్కఱ గండఁడై యపఏటప్పటికి, వెక్కసంబున మూర్ల వేలు నపిఎచ్చి... ద్వి హరిశ్చ ఉ 478 పం.

5. బ. దుస్సహవచనములు.

ద్వి. నేడు నీకల్ల నానిజము, గానక యేల వెక్కసము లాడెదవు ద్వి. సారం. 1 32 పా 17 పం.

విశ. 1. దుస్సహము.

సీ. ... రాధేయబాహులే యాతిశేయజులకు వెక్కసం బెవ్వని విక్రమంబు ... వి. పు 1.46.

సీ. మెచ్చి యాచెలువంబు మిక్కిలి చూడ్కికి వెక్కసం బయి తోఁప వెఱఁగుపాటు ... కళా. 7. 68.

2. దుర్లభము.

ఆ. ధేమకాదుత్తై న దానవు లీలాళ,ననములో నున్న వారు దీనిఁ, జొచ్చి వాసవాది సురగణంబుల కైన, వెక్కసంబు బ్రదికి వెడలి చనుట. (వి. పు 7. 194)

3. మిక్కుటము, అధికము.

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల గోల్చిన భంగి నేడ్చిన,బ్బిసరుహనేత్ర కొండచఱిఁ బెద్ద యెలుంగున వెక్కివెక్కి వెక్కసమగు మన్యువేగమునఁ గాటుకకన్నుల నీరుసోనలై, యునికికాయలంతలు పయోధరముల్ దిగువాఱు నట్లుగన్. శాకు. 5 167.

మ రసికుండౌ రఘునాథ కీర్తిసతి యౌరా! తొల్త వాగ్గ్రంథముల్, రసవాదంబును రాజవశ్యవిధి నేరంబోలుఁ గాకున్న వెక్కసపుం బ్రౌఢి వహించి శేషఫణిమూఁగం జేయఁ దారాద్రి ను,ల్ల సముల్వాల్కఁగ ఛత్రచామర మహోలత్ముల్గనన్ శక్యమే విజ పీఠి. 18.

వెక్కసి విశ. (వెక్కసము + ఇ) 1 దుస్సహుఁడు, దుస్సహము, దుస్సహురాలు

ఉ మక్కువ నేమఁ గేగెఁ బదమా యను మా యను వెల్ల రోయు నీ, వెక్కసి వెంచు సింగములవేఁటల వేఁటలలిఁ ద్రుంచుచున్ చంద్రా. 2 50.

ఉ అంతట వొక్కనాఁ డల ధనాధిపుఁ డశ్వము వాగె వెక్కసిన్, రంతులుమీఱ నెక్కి వెనురౌతన జోడన చెల్వుఁ జూపుచున్ ... కువల. 4. 199.

గీ. ఘనుల మునులను మన్నించి ఖరులకు ఖర, దూషణుల భీషణాంబకాదులను గూల్చి, యొక్క రక్కసి వెక్కసై సొక్కుదాని, ముక్కుచెవులకుఁ గల నిక్కుచక్కుచేసి. సీతా వి 1 10.

2. హింసకురాలు, హింసకుఁడు.

మ ... తద్భావంబు ఘోరంబుగా, విని గోగోపకగోపికానికరముల్ విభ్రాంతిమై బిట్టుమే,ల్కని చూడం బనుదెంచి రర్భకుల కెల్లన్ వెక్కసిన్. రక్కసిన్ వి. పు. 7 120

వెక్కసించు అ క్రి. (√ వెక్కసము) 1. అధికము గఁగమువడు (దుస్సహమగు, అని శ. ర.)

సీ ... ఆ నాకు వెక్కసించు నా యీమహైశ్వర్యశ్రీ
మింకఁ బరులకైన నేమిచెప్ప, .. కవిక. 5.9
2. అతిశయించు
మయూరసారి వృత్తము వెక్కసించె శైలవిశ్ర
మంబు లొక్కి రేఫజంబులువ్రగంబుల్
చక్కఁగా మయూరసారికొప్పున్, నిక్క మంబు
జాతనేత్ర శౌరి అపఎక. 4. 171 211 పా.

వెక్కించే స. క్రి. (√ వెక్కు.) ఉబ్బించు, స్థూలము కావించు.
ద్వి. తొలుకోడి కనువిచ్చి నిలిచి మై వెంచి, ... ముక్కున నీకెలు జక్కొలిపి కడుపు, వెక్కించి మెడ సాచి నిక్కి మిన్నూచి. పండితా పురా. 88. పా.

వెక్కిరించే స క్రి (సం. విక్ర) అపహాస్యముచేయు.
ఉ. ... నిన్నఁబుట్టి శా, నెన్నఁడు బ్రాఁతియయ్యె మఱికొన్నఁడు నేర్చెను వెక్కిరింపఁగాన్. (కు. సం. 10. 510.)
శ చేతికొండ యొకనిచే నిచ్చి తలనున్న, కొండ దొంతి కుదురుకొన నమర్చి, మగుడ నడుగ వాఁడు నగచరుల్ నగ వానిఁ, గిక్కురించి పోయి వెక్కిరించు. భా. రా. యు 267.
గీ. వీథిలోఁ బొడగన్న వృద్ధుల నరికట్టి వెకలియై పలుమాఱు వెక్కిరించు. ఉ రా 7. 32.
అ. క్రి. 1 వికారచేష్టలుచేయు
సీ. కనుఁగొని తత్పురోగమ భూమిరుహశాఖ లెక్కి యూఁచుచుఁ జాల వెక్కిరించు ... భాగ 10. స్కం. ఉత. 544.
పీ. ... కే. వెఱ్ఱి యనరాదు పైఁబడి వెక్కిరించు, గామి దనరాదు మొగమున గంటు వెట్టు శుక 3. 21.
2. ఇతరుల వేషభాషా చేష్టల ననుకరించుచు హాస్యము కావించు.
చ. ... తెఱలో కథచొప్పున బొమ్మలాడఁగా, నొకకడ హాస్యపుం బ్రతిమ లుండనె పెక్కులు వెక్కిరించుచున్ అని. 1 12.

వెక్కిరింత వి (√ వెక్కిరించు). (శ. ర) (చూ. వెక్కిరింతలాడు)

వెక్కిరింతలాడు స క్రి (వెక్కిరింతలు + ఆడు) ఎగతాళిచేయు, పరిహసించు.
సీ అలదుర్గ యెక్కిరింతల వెక్కిరింతలాడెడు రీతి వాలుకల్ వెడలఁ జాచు ... కవిరా 2 88.

వెక్కిలి = ఎక్కిలి (సం హిక్కా త విక్కమ్)
బ. వెక్కిళ్లు
సీ గీ .. తనరారు హిక్కకు నామ మగుచు, వెక్కనంగ వెక్కిలి యన వేదవేద్య. ఆం. భా. 1 140.

వెక్కు అ క్రి (సం హిక్కా. త వెక్కమ్.)
1. వెక్కిలి విడుచు, ఎక్కిళ్లు విడుచు. ?
వ ... మోపెట్ట నశక్యంబయిన ముక్కుపెడి వెక్కిన వారలం జూచి... భార. ఆది. 7 178
సీ చివు రెల్లఁగని నొత్తి తొవరాకు గుత్తుక డెక్కొని కోయిల వెక్కుచుండు ... కు. సం 5. 641
ద్వి. అక్కిలి వరవక యరగమ్ము గొనక, వెక్కక వీఁగక వెడగురు వడక ... పండితా. దీక్షా. 61 పా
2 ఏడ్చునపుడు వెక్కిలి ధ్వనివలె ధ్వనించు.
క. ద్రోవదియు సుభద్రయు శోకావేశం బడర మోము లశ్రులఁ దోఁగం గా వెక్కి వెక్కి యేడ్చిరి . భార. ఆశ్ర. 1. 163.
ఆ. మిక్కుటంపు జాలిఁ బెక్కు తెఱంగుల, వెక్కి వెక్కి యేడ్చి ప్రక్కి సొక్కి, పొలసుదిండి తీర్పరులు బుజ్జగింప నతండు గొంతదిట మెదం గుదిర్చి. అ. రా యు 361.
3. వెగచు, దుఃఖించు, రోదనధ్వనిచేయు
క ఒక్కింతకొలమువారిని, వెక్కువయగు కొలము వారి నెనయుదు రోలిం, దక్కువ కులజునిఁ గవియన్, వెక్కుదు రిప్పులను గొంది వేశ్యలు జగతిన్ విజ్ఞా ప్రా. కాం. 115.
క ఒక్కతె భయశోకంబుల, వెక్కుచు ఖేయిఁగల విలాసవిభ్రమలత్నుల్, ధక్కుటయును నొక యొఱపైఁ, నెక్కొన ధరణీశునెదుర నిలిచి వినిరిన్. (మనుచ 4. 69)
ఉ. ... ఎక్కడఁ జొచ్చువాఁడ వీఁక నెవ్వరిఁ జంపిననేమి యంచుఁ దా, వెక్కుచు లక్ష్మ ణుండు పలవింపఁగ ... దశా 8 140
వి. వెక్కిలి, వెక్కిలి. బ వెక్కిళ్లు.

తే. ... ఊర్పు లెడతెగఁ గన్నుల నొందు వికృతి వెక్కు పుట్టును నాలుక వెగడు గదురు. మార్కం. 84.

సీ. కోరకతతులపై జేరి యాసక్తిచే నవి పీల్చి యాపోవ కవలికేఁగి, కుసుమ మొక్కటి యబ్బె నని మూఁగి మధుపాన నక్కొండు టను జేసి వెక్కు పుట్ట, నించుకించుక త్రాగ చంచువు పద నొంద నా తృప్తిఁ గ్రోలఁబోవందు లేమి, (భోజసుతా. 3 22)

సీ. వెక్కులు పెక్కులై వెతలఁ బెట్టుచునుండు శ్వాసంబుఁ బుట్టుచు గాసిఁబెట్టు ... శివధర్మో. 6. 47.

విశే. సన్నద్ధము, సిద్ధపఱుపఁబడినది

ఉ. క్రేవల వేఁటకాండ్రు దమకింపగ డాపల వెక్కు శాకులం, బోవుచుమాంస భేదములు బోనము లాయితమైనదాఁక నా,యావిధు లాచరించి యవి యన్నియు దేవరకెక్కు నట్టి సంభావన చేసి తారు మఱి బంతులు పాగి భుజించుచుండఁగన్. కళా. 1. 117.

అ. క్రి. ఎక్కు. రూ. (సం. హిక్కా) 1. వెక్కిళ్లు విడుచుట. 2 ఏడ్చునపుడు ఎక్కిళ్లవలె ధ్వని చేయు.

తే. వేఁడియశ్రులు నిగుడంగ వెక్కివెక్కి యేడ్వఁ దొడఁగె లతాంగి. .... శృం. నై. 4 87,

వెక్కుమీఱు క్రి. (వెక్కు+మీఱు) వెక్కిలి విడుచు, వెక్కు.

చ. వివశత నొంది మేను విడువెండ్రుక వెట్టఁగ వెక్కు మీఱి కన్గవఁ దెఱవంగ రాక పొరిఁ గంపము నొందుచు నిశ్వసించుచున్ ... హరి. ఉ. 8. 110,

వెక్కురు విశే. (√ వెక్కు సం. వికారి.) వికారము గలవాఁడు, వికృతము.

క. ఎక్కడి సుతు లెక్కడి సతు, లెక్కడి సంపదలు మాయ లిన్నియు ధర్మం, బొక్కటి నిజమని యెఱుఁగని, వెక్కురులకు సుకృతి భోగ విభవముగలదే. కుచేల. 1 62.

ద్వి. కథఁగి పేశడవులఁ గాయసంబేరి, కుడిచి వర్తించు వెక్కురు తాపసులకుఁ, బొడల కళా సంబో బూదిబొక్కణమొ, జడలో రుద్రాక్షలో సంపదలేల? హరిశ్చ పూర్వ. 1484.

క చొక్కపు ఱక్కసికులమున, వెక్కురు జన్మించి వాఁడు విష్ణునియందున్, నిక్కపు మక్కువ విడువం, డెక్కడి సుతుఁ గంటి రాజశేఖర వెజ్జిన్ భాగ 7. 254

క నిక్కము మొసలిపి రెండవ, యక్కరమున కరిగ్రహంబు వందుండిన యా, వెక్కురు కబ్బం బొడయనిఁ, జిక్కువడఁగఁ జేయుఁ బగరచే రణభూమిన్. అప్పక. 1 348.

సీ వెక్కురు నాఁగను వికృతంబు విలసిల్లు . .ఆం. భా 1 182

వెగచు అ. క్రి. ఏడ్చునపుడు వెక్కిలివలె ధ్వనించు.

ఆ విడువనయ్య తండ్రి తడయక వచ్చెద, వీఁడె నన్నుఁ జూచి వెగచివెగచి, కొడుకువద్ద వెగడువడి యేడ్చుచున్నాఁడు . మార్కం. 1 215.

ద్వి వెడలు నిట్టూర్పులు వెగచుకుత్తికయు, బడలిన మేనును బగిలిన మోము. ద్వి హరిశ్చ. 2083. పం

క. వగచిన చిత్తము నలఁదురి ... వెగచిన కంఠ మునుడుగక, నెగసిన నిశ్వాసతతియు నీరజ ముఖికిన్ కు సం. 5. 587.

2. వెక్కు, ఏడ్చు.

సీ. కాటుక నెఱయంగఁ గన్నులు నులుముచు వెడలు కన్నీటితో వెగచువాని . భాగ 10 372

వెగటు వి రోఁత, వైరస్యము

సీ విబుధ ధామముమీఁద వెగటుగల్గినఁగాని నవ జారి మిముఁజేరి చెనక వెఱచు శుక 2 15

సీ. భవ్యకలఎక పాదప పరిష్కృతాత్మీయ విపిన ఖేలనముల వెగటుఁబూని... హరిశ్చ నల 2. 18

ఆ పరుల పంచఁ జేరి బ్రతికి పలా వృత్తిమెత్త లంగు కోకిలమ్ము నకుఁ బొసంగుఁగాక యింటఁ జక్కెరద్దినిమని, వెగటు చిలుక నీకుఁ దగునె చిలుక, రసిక. 4 172.

విశే. అనిష్టము,

శా. నీ రమ్యాకృతి నెమ్మదిం దలఁపుచున్నిద్రా విహారంబు లాహారంబు న్వెగలై మనోభవ శర వ్యాకీర ధారాహతిన్ ... కన్యాశక్నంబు ప్రసూన తల్పమునఁ దాసార్తిన్ వెసన్ దూలె డిన్. ఇందు 2 177

క. ఆమె యఁట నన్ను బలిమిన్, గామించునఁట యుడఁబడక క్రమ్మఱి నేరా స్వామికి వెగటుగ ననునఁట, యీ మాటకె యాజ్ఞవెట్టు నఁట విభుఁ డహహా. సారంగ 2 21.

2. విరసము.

క. అని యది యాడిన మాటలు, విని జంగమ మూర్తి మదికి వెగటుగఁ బోఁపన్ ... చెన్న. 2. 32.

తే. అయ్యలార మీ కెల్ల నే మవిన మాట, వెగటు గాదుగదా . . పరమ. 3. 37.

3. వెక్కసము

సీ. ముసు ప్రొంగి వెగలైన వనతమ స్తతి గ్రక్కు పడ విరోచన మయూఖములనంగ ... చంద్రి. 4. 34.

వెగడందు = వెగడొందు అ. క్రి (వెగడు + అందు.) వైకల్యమును పొందు.

వ. వారును దత్కృత్యా దర్శనంబున వెగడందిన వారు గావున ఉ హరి. 3. 185.

వెగడు వి 1 చలనము, తల్లడము.

చ. ఒకరుఁడ తాను భీతి వెగడొందెదు రెండవ వన్ను వెట్ట కేలకుఁ దగఁదేర్చునప్పుడు బలం బుతోఁ గురు రాజు నూద ... భార. విరా. 5. 336.

తే రోదనధ్వను లెనఁగంగ రుక్మిణియును, సత్య భామయు వప్పుడా సవ్యసాచి, కడకు నేతెంచి పుడమిపైఁ బడిరి వనట, వెల్లిమునిఁగి యుల్లం బులు వెగడనొంద భార. మౌస. 102.

2 తరఁబాటు.

చ ... పుష్కరపత్ర నిభంబులైన లోచనముల మూర్తి దెల్పఁగ ససంభ్రమతం బనుదెంచె వల్లవల్లన వెడ భీతిదోఁప బనులన్ వెగ డయ్యెడు దృష్టిఁ జూచుచున్. భార. విరా. 1. 276.

క తగదత్తు నేమఁ గడరిన, వెగడునఁ బాండవుల మొవలు విఱుగుటయు .. భార భీష్మ 3. 85.

3 భయము

సీ బోటికిఁ దోఁచినఁ బొలియుఁ దేకువయను వెగ డునఁ జెయ్యులు విడువడఁగ .. భార విరా. 2. 70.

చ. అనుటయు నాతఁ డాత్మ వెగడంతయుఁ బాయఁ బ్రబోధ లక్ష్మి గ్రమ్మనఁ దలయెత్త నాద్యునసమాను నవాతను వాసుదేవుఁ డాఁగని . హరి. ఉ. 9. 108

4 దుఃఖము

ఉ. నావుడు మూర్ఛవచ్చిన మనంబునకున్ ధృతి యూఁత యిచ్చి వం, ఛావన వారిఁ బోఁ బనిచి పార్థివ ముఖ్యుఁడు దల్లడఁబునన్, దావు కొవంగ లేక తనతమ్ముల నప్పడ పిల్వఁ బంచి నానావిధ చింత ముట్టికొనిన్ వెగడఁదచు నా ధరమూర్తియై. నిర్వ. 8. 109.

వెగడుపడు అ క్రి (వెగడు + పడు) 1 తల్లడపడు

ఆ. ... కొడుకు దద్ద వెగడువడి యేడ్చుచున్నాఁడు, బుజ్జగింతునవుచు ... మార్కం. 1 215.

సీ. సకలాంగ తనిత కంచుకమున విషపుచ్చు విషధ రాదుల భీతి వెగడువడక ... కాశీ. 1. 71.

ఆ. .. సదనులోని విప్రజనుల మీఁద, వెగడు పడఁగఁ జాటి వెఱపింతము ... భార 2 150.

2. తొట్రుపడు, తడఁబడు

వ అట్టి యవక్ర విక్రమ పరాక్రమంబునకు వెగడు పడి బాణుండు వేట మొగంబువడి సేయునది లేక విన్నవై యున్నయెడ ... భాగ. 10 ఉ. 423

3. భయపడు.

వ హిందిర్యాక మందరంకులు బహిర్నిర్గమున్యటోపల్లి వెగటు పడ యున్న మృగంబు నూఱడించి యాతిథ్యం బొనరించి. వేం. పంచ. 2. 179.

వెగడుపఱుచు స. క్రి. (√ వెగడుపడు.) వెగడుపడ జేయు, తల్లడపఱుచు.

క అతఁడేంద్రదు విశిఖంబులు, వితథమ్ములు నేసి వారి వెగడుపఱచి యుద్ధతి సైంధవుపోలఁడ సెద, కిరీటయమునఁ దేరు నడపు మా యమనన్. భార. ద్రో. 2. 98.

తే .. మగుడఁ బదువుఁ జెప్పఁదలఁచె.

క. తలఁచి యదియవు డొకింతయుఁ, దొలుతటి తరువాయి మఱియుఁ దోఁచక మఱియ,వ్వల వరసివ శ్రుతిశబ్దము, పలుకునకున్ రాక వెగడు పఱచినఁ గలఁకన్. పర. 1 113

2 తడఁబడఁ జేయు, విశ్రాంతి నొందించు

తే ఇట్లు గృహరాజి కేళి తా నేకరత్న, వివిధ రుచి వైభవంబులు వెగడు పఱుప . వసు 4 73

వెగడొందు = వెగడందు అ క్రి (వెగడు + ఒందు)

1. తల్లడపడు, చలించు

సీ విబుధారి కినుకకు వెగడొందు తెఱఁగువ వన రాశికరము ఘూర్ణనము నొందె .. నృసిం. 2. 107

సీ వెగడొంది రవితేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి వాహంబు లాకలు వైచుకొనియె ... విక్ర 4. 60

2. తడఁబడు

క. వగముట్టకొనినఁ జిత్తము, వెగడొందఁగ మేను గలయ ... భార విరా 2. 308

3. భయము.

క. వెగడొంది యిట్లు పలుకఁగ, వగునే ... భార విరా. 4. 66.

గీ. విఱిగి పాఱివఁ బోనీక వెన్నడించు, హాలధరునిఁ జూచి వెగడొంది యబ్ధిలోన, నుఱికె . ఉ. హరి. 3. 107

వెగవెగ వి శీఘ్రముగా నడచుటయందగు ధ్వని కను కరణము; గబగబ.

సీ. వేగుఁ జూచెదమంచు వెగవెగఁ జనుదెంచి దూర మేఁగుచు బోదల్ దూఱువారు....కృష్ణ.3.46.

వెగ్గము వి. పంతము.

ద్వి ఒకతోఁటలో నితఁడున్న మాయక్క, వెక లియై తనుఁజూచి వెగ్గంబులాడి, బలితంబులైన విలాసముల్ చూపి, వలపింపఁగలనె యీ వటు వేషధారి, నని ... ద్వి పరమ. 4 336 పా.

వెగ్గలమాడు అ. క్రి (వెగ్గలము + ఆడు) అధికముగా సంచరించు.

ఉ. ... తరుమరంద సరస్వదరవింద గోష్ఠికిన్, వెగ్గల మాడు తేంట్లు ... ఆము. 5. 122.

వెగ్గలము విశ (క వెగ్గళ) అధికము

ఉ వెగ్గలమైన మోపుగడు పేఁకవ యెత్తఁగఁబోయి ముందటన్, మొగ్గతిలం బడెన్... పార.1 21

క. ... పెనఁ బెంబ వలలనురలు మృగములన్, దగ్గఱి చంపెడువేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు వెటాడంపన్. భాగ. 1 454.

క సలసలమను కలశజు వెగ్గలపుం గినుక యను నెపటఁ గల వడివడి నౌదలయంటి చూచు కొనియె, నిలువెదలిరి నా క్షణంబ యెత్తిన క్షితిన్. పాండు. 5. 207.

సీ . గీ జలజనాభుండు కోదండ చతురుఁడగుచు, గుఱ్ఱములతోడ సారథిఁ గూలనేసి, వారెవయుఁ జక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి, కల్లు విల్లులుచేసి వెగ్గలము వవ్వె ఉ హరి. 3 99.

గీ బాల్యమువ నుండి యౌవన ప్రాయమైన, యపు డుఁదన భార్యయందు నయం బొకింత గావఁ దయ్యెను వేము వెగ్గలము పెరుగఁ, గలదె మాధుర్యగుణము తిక్తంబుగాక వై. భా 4.86.

వెగ్గలించే న క్రి (√ వెగ్గలము), త్రోసిపుచ్చు.

ఉ మన్ననచేసి మీరు బహుమానముతో వనువేలి నారు నేఁ, గన్నది దెల్పకుండిన వఘంబగుఁ గాదని వెగ్గలింప కే, విన్నత మూలకింపుము ... సారంగ. 2. 6.

వెగ్గలీఁడు విశ. (వెగ్గలము + ఈఁడు.) అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు.

సీ. అబ్ధిసంభవ యితఁడు వో తోలవాలపు విషము బుక్కిటఁ దాల్చిన వెగ్గలీఁడు ... కాశీ. 5.115.

(క ర పా. వెంగలీఁడు షష్ఠ్యర్థము.)

వెచ్చ వి వేఁడిమి, తాపము

సీ. వలరాచరాచ వాఁడలిరాయు కమువెచ్చఁ గరఁ గిన యల కనికరపుఁ బోతు ... కుకుచ. 2 9.

చ. ... వెచ్చలం, గరికరి తాపతాంగములఁ గప్పక రొంపులు వందయాఱఁ గొని. ఆము 3. 47.

2 జ్వరము.

సీ ... వెక్క నా వేఁకి నా [illegible] మొప్పు . ఆం. భా. 2. 128.

3. కాఁక, తాపము.

చ... అ.భిరా,ద్విరదా ఖరంబున నొప్పదము వెచ్చకు కాంతి యొనరఁవాహినీ, తరుణులు మేన దట్ట ముగఁ దాల్చిన ము త్తెపుఁ బేరులోయవన్ ఆము 2. 51.

విశే 1. ఉష్ణము, వేఁడియైనది (వృత్తియందు వికల్పముగ నిగాగమము)

ఉ. వెచ్చని కమ్మనీరడర పీడిన వేవలితోడఁ దెల్పనాపుచ్చి తనూజులం బనవ ... భార. ఆను 1. 289

సీ. ... గీ. కేటమలివెచ్చ నీరువఁ దీర్ఘమాడి .. హార 2. 107.

చ. తెలి మలి వెచ్చయోగిరముఁ దియ్యని చేరులఁ దిమ్మనంబులున్ ... ఆము. 2. 81

2. తీక్ష్ణము, అసహ్యము.

చ. వలచుట జాతిలోనఁ దలవంపగునే కదయింక దాఁచఁగాఁ, గలిగెడిదేమి నా వనుపుకాంద్రను దాల్చిఁటివారి వీథిలో,వలఁ గనివంత వెచ్చ వగు కాటున కోరిచి యన్నదమ్ములం, బిలిచిన రీతిఁ బిల్వ వలపించెఁ జామీ యతఁ డంబ.జావనా. కువల. 4 181.

క్రి. విశే వేఁడిగా.

తరలము. సమర శూరులు పాండవుల్ జితశత్రులున్నత చిత్తు,లుత్తములు వారలతోడి వైరము ధర్మయుక్తిఁ గరంబ యు,క్తము ప్రజా క్షయ కారణం బని తద్దయున్ భయమందుచున్, సమమంబై పడియుండె హోయని వెచ్చనూర్పుచు విన్నవై భార. సభా. 2. 310.

వెచ్చఁబడు అ. క్రి. (వెచ్చన్+పడు) వేఁడి కలదగు. (వ్యవ.) స్నానమునకునీళ్లింకను వెచ్చఁబడలేదు

వెచ్చఁబెట్టు స. క్రి (వెచ్చన్+పెట్టు) వేఁడిమి కలిగించు.

(వ్యవ.) నేయి వెచ్చఁబెట్టుము.

వెచ్చకాఁడు (వెచ్చము+కాఁడు) విటుఁడు. (బ. వ.) వెచ్చకాండ్రు.

వ. . . ఈ ధనంబుల నేమి యయ్యెడు నయ్యయో,ఈ వెచ్చకాఁ డెచ్చటికేఁగిన నేమి?...నా చేసిన దురితంబె తకాలంబునరకంబుల మండినను దరుగునే, పడచి కుడుచు పడఁతికంటెఁ బాపిని యున్నదే యని విచారించు .. జాహ్నవీ. 4. 41

సీ ..గీ. సురల యాఁకటికూఁడు ముచ్చులకు గీఁడు, దిక్కులకుఱేఁడు వెలుఁగుల యిక్కతోడు, లచ్చి సైదోడు రేఁబోటి వెచ్చకాఁడు, చంద్రుఁ డలరారె సత్కళా సాంద్రుఁడగుచు. కవిజ. 3. 79

విశే మిక్కిలి వ్యయము చేయువాఁడు. (శ ర)

వెచ్చన వి వేడిమి, ఉష్ణము.

ఆ. వేఁడి వెచ్చ వెక్క వెట్ట వెచ్చనయన, నుష్ణసంజ్ఞతగు .. ఆం. భా 1 47.

విశే ఉష్ణముగలది, వేడియైనది.

సీ. తొలుదొల్త నుదయాద్రి శిలఁదాఁకి తీండ్రించు నసిలోహమున వెచ్చనై జనించె ... ఆము. 1. 36

క్రి విశే. ప్రదు. వేఁడిగా, వెచ్చగా.

ఉ ... చెలింగని వెచ్చనూర్పుచున్. ఆము 5. 39.

వెచ్చపడు అ క్రి. (వెచ్చము+పడు) వ్యయమగు.

క కడు మేటయైన దొరచేఁ, బడినది మీసొమ్ము వెచ్చ పడనోపిన నీ, కడగొంత దివ్వవచ్చున్... పరమ 5 57

ద్వి. చేతివిత్తము మున్న చెనటయై పోయె, పలు తెఱంగుల వెచ్చపడి ... నవనాథ. 5. 211. పా. 19. పం.

వెచ్చపఱచు (√ వెచ్చపడు) స క్రి. వ్యయము చేయు

గీ. ... పచ్చపైకము నిందలో వెచ్చపఱప, నెన్ని చెప్పినమాట లింకేటి కనిన ... హరిశ్చ. 4. 199.

వెచ్చపెట్టు స క్రి. (వెచ్చ+పెట్టు) 1. వెచ్చించు, వ్యయముచేయు

క. కట్టక కుడువక యొరులకుఁ, బెట్టక తమతండ్రి కూడఁ బెట్టిన సిరిఁ ... దనయిచ్చ వెచ్చ పెట్టదలంచెన్. విక్ర 2 163.

ద్వి పలొకో కౌసల్య యొదమువ్వి యువ్వి, వే. సంఖ్యధనంబు వెచ్చపెట్టెడిని ... ర. రా. అయో. 88. పా. 28. పం.

తే మాద్రి మీరు వియాదవేద్యాద్రిరాజు, దాన
ధారార్థ మఖిలప్రధాన మగు, వెచ్చపెట్టుటఁ
దలఁచి యోవిబుధ తటిని, తుణ శశిమౌళి
జడలలో దాగిఁయుడు పాండు 1 72

2 విడుచు

చ హరిచన పూజనము దొలఁగి యంత్యజుఁ గొల్చు
కులాభిమానముల్, పరగుచ వెచ్చపెట్టి హరి
చందన కీర్తులు వీటిఁబుచ్చి .. హరిశ్చ
5 92

3. చెలుచు, పాడుచేయు

చ ... మాయ నింద్రియాధిక మతియైనవాఁడు
దన తెంపునఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి పాతకములఁ
గూలకున్నె ... భాగ 6 517.

4. ఉపయోగించు, అనుభవించు

శా. పలావేయును విన్నవింపఁగఁ ద్రిలోకేశా
మహేంద్రాదిది, శాపలైశ్వర్యము వెచ్చపెట్టు
కొను మింకన్ సృష్టి నష్టంబగున్ .. వరాహ.
10 18

అ వలసినట్లు దివ్యవస్తువులెల్ల నా, యిచ్చవచ్చి
నట్లు వెచ్చపెట్టి. ప్రభా 1 85
("నా యిచ్చ ననుభవించి వెచ్చపెట్టి" అను
పాఠాంతరమున "వెచ్చపెట్టు=వ్యయపఱచు,
వెచ్చించు" అని యర్థము.)

వెచ్చపోవు అ క్రి (వెచ్చము+పోవు) 1 వ్యయ
మగు, తఱుగు

చ తన ధన మించుకంతయు వృథా వ్యయమై
నది లేదు వైష్ణవార్చనలకు వెచ్చపోయినది
సర్వము ... పరమ. 4 148

సీ కళ వెచ్చపోని నిర్మల చంద్రబింబంబు పర
భృతంబంటని సగసకిసలము రామా
4. 64

2. నశించు, చచ్చు

ఉ. ... అలిని బిడ్డల న్విడిచి యాకటి చిచ్చున
వెచ్చపోవువారలైరిక బంటు వాసి మొక
యించుక లేక కృశించువారునై, తూలె జనంబు
మీన శని దోషము దాఁకి నింద్యసన్యమై ...
కాశీ 8. 153.

వెచ్చము వి (వి సం. విసర్జనమ్) 1. వ్యయము.

గీ వెచ్చమన్న దవ్వంటఁట వేఁడువాఁడ, ధీశ్వ
రుఁడఁట తాము పతివ్రతఁట . కళా.
6 90

క ఈమెటు వెచ్చము చేసిన, నామేరు మహాద్రి
యంత యర్థంబైనన్, వే మొదలికి మోసం
బగు ... విక్ర. 2 167.

క ఎచ్చోగజ ఘోటక్రియ, తచ్చర్వణ సుఖట
జీవిత ద్విజసుంపూ, జోచ్చ నిజభోగములకగు,
వెచ్చము వెచ్చంబుగాదు విత్తంబునకున్ అము
4 262

2. ఇంటి వాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లర సర
కుల యప్పు.

ఉ వెచ్చము వెట్టుమన్నఁ బదివేలకు నుద్దరు
వొల్లరు .... పి శకుం 1 78.

సీ బచ్చయి వెచ్చంబు లిచ్చురొక్కపు దొరదళ
వాయియై కొల్చు చిలువ తాల్చు ... అచ్చ
రా సుం. 41.

3. ఇంటి వాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లర సరకు

క ఎల్లుండి సమారాధన, చిల్లర వెచ్చములు
గొనఁగ శీఘ్రమెయిది యీ, పల్లియ సంతకుఁ
జని ... శుక. 2 183

వెచ్చించు స క్రి (√ వెచ్చము) వ్యయపఱుచు.

సీ అశ్వగో మహిష రూప్య సువర్ణ వస్త్రంబు లెన్ని
వెచ్చించిన నేమిఫలము ... భీమ 4 82.

క బనను బలికార్యము తన ప్రాణము వెచ్చించి
యైన భటునకుఁ జేయంగా నగు .. ప్రబోధ.
3. 69.

వెచ్చు అ క్రి 1 క్రాఁగు, తప్తమగు.

ఉ వెచ్చెన మిన్నభంబు పరిపీత శరార్చుల దైత్య
సైన్యముల్, విచ్చె . శకు. 2 123.

గీ . అట్లు సిద్ధుఁడరుగ వమ్ముగ్ధ స్మృతిఁబొందె,
విరహవహ్నిచేత వెచ్చివెచ్చి భోజరా. 3 70.

ద్వి. పాముచే నీవు లోఁబడియుండుటెటింగి,
వేమాఱు శోకాగ్ని వెచ్చుచుండితిమి. ద్వి. భాగ.
2 23 పా.

సీ . గీ. వెచ్చెనవఁగంటె వనఁగను వేఁగె వనఁగఁ,
గమలె ననఁగను నేకార్థములుగ. ఆం భా,
3, 99,

2. సంతాపము నొందు, పరితపించు

క అవ్వవు వెన్నెలచేఁ గదు, వెచ్చుటలును మాన మైతలి వెడవిల్తునిచే, నొచ్చుటలును బ్రియుఁ దిచ్చిని, ముచ్చటలును విప్రలంభమునఁ జెవఁ దగున్. కావ్యా. 3. 128. వ

ఉ మచ్చిక రెట్టిగాఁగ దన మందిరమొంది యభీష్ట వస్తువుల్, వెచ్చెలు కల్లఁబొంది సుఖలీలఁ జరింపఁగఁ జేయకేమికిన్, వెన్వని యూరువు నింపుకొని విన్నఁదనంబును బొంది నెవ్వగన్, వెచ్చినయట్లు సజ్జనుఁడు వేతొక దుర్గతచేత నొచ్చునే. కేయూర. 3 274.

సీ. కుదుర వేడుక పుట్టి కడియు నోటికిఁబోని వేదన వెడవెడ వెచ్చివెచ్చి ... వాసిష్ఠ. 1 124

3. కాలు, దగ్ధమగు.

వ ... అలాట లోచను లోచనంబు చిమ్మిన నతం డును వెచ్చి విమ్మఁగూడెనే ... హర. 3 9'.

ఉ. చిత్తజవైరి ఫాలశిఖరే జగ మెల్లను వెచ్చఁ జాలెనో, యుత్తలగంటి వట్టమునకే నిటులుండక యుండ నెవ్వఁడే, నెత్తులు వెట్టెనో ... వాల్మీకి 3. 7.

4. మండు, జ్వలించు.

ద్వి. వేఁడి వేలువుడిగి వెచ్చి దీపంబు, లీడేర్చు కెకె ... ద్వి. హరిశ్చ పూ. 1157.

వి. వేఁడిమి.

కం ... ముచ్చిచ్చునను వెచ్చనుర ... ఆము 3. 28.

వెజ్జతికము వి (వెజ్జ+తికము) వైద్యము.

క. నేరని వెజ్జతికము దా, నేరుతు నని రాజ పురుషునికినితరునికిన్, జూరాదు లిడిన దురన్ను, జారసికొనవలయు నుత్తమాధమ విధులన్ విజ్ఞా. 2. 67.

వెజ్జు వి. (సం వైద్యః.) వైద్యుఁడు, భిషక్కు.

అ. ఇన్ని సంకటముల నిబ్బంగి నెంతయు, నొగులు చిత్తవృత్తి నొవ్వదీర్పఁ, వెజ్జ వీవకావె ... భార ఉద్యో. 3 26.

శా ... వేరం బెత్తిన ధాత చెయ్యి యిడువవ్ వెజ్జెవ్వఁ డూహింపఁగన్. దశకు. 2. 89

ద్వి వెజ్జులు వచ్చినన్ వేగ మాన్పెదరు, లజ్జింపనేఁటికి లతాంగి నీకు . . రం రా అయో. 92. పా. 10 పం (104 5 నవ్య పం)

ద్వి. మందు వెట్టఁగ లేము మనఁజేయలేము, వెదక నంపఁగ లేము వెజ్జుఁ దేలేము ... ద్వి హరిశ్చ. ఉ. 1903

వెజ్జుఁదనము వి (వెజ్జు+తనము) వైద్యత్వము. వైద్యుఁడయి యుండుట.

గీ .. కడవనాకును చాలు నీ గొడవయేల, వెజ్జుఁ దనమేల యని మది లజ్జవొడమి మనుచ. 5. 13.

వెజ్జురాలు వి (వెజ్జు+ఆలు.) వైద్యముచేయు స్త్రీ.

గీ. అనుచు వారలు పలుకంగ నాక్షణమున, జయను విజయను దోడ్కొని జవన గతిని, వెజ్జురాండ్రును మీరు నా బిడ్డచెంతఁ, బదిలముగ నుండుఁడీ యంచు వనముఁజేరి పార్వ 4. 167

మ .. ఉగ్రదశ వక్త్రిభృచ్చిరోభారమున్, శమ మొందింపఁగ వెజ్జురాలయిన కాంతన్ భక్తి భావించెదన్. చంద్రా 1. 2.

వైట్కా(టకా)రము వి ఎత్తిపొడుపు.

శా కానిమ్మెంత ప్రయోజనం బనుచు వెట్కారంబుగాఁ బల్కు, నాభానోత్తంసముఁజూచి ... రంగా. 2 45

వెట్ట వి 1 వేడిమి

గీ అట్టి వేసవి బెడిదంబు వెట్టకతన, నేల నందందు విరిసిన నెఱియలందు ... వాల్మీకి 2 70.

(మార్తాండుఁడు) గీ. త్వష్ట కన్యక సంజ్ఞనుద్వాహమయ్యె న వ్విలాసిని యమ యమునాహ్వయములు, గలుగు కొడుకును గూఁతును గనియుఁ గని ని,జేశ్వరుని మేనివెట్ట సహింప లేక. వరాహ 5 89

సీ ... జిగి దొండ పండంచుఁ జేరవచ్చిన చిల్క బలువెట్ట దిగులొంది పరువు లిడఁగ ... ఇందు. 3. 28

2. వేసవికాలము, వెట్టకారు.

చ నరియగు నిట్టి వెట్టలను సరసము నెంచు ... ఆము 2 47

3. తాపము,

ఆ. ... కాంత నామధేయ మొకయు గైకొని, చిలు, నీకు వెట్టసేయు దగునే కవి. 2. 50.

గీ .. పేరగేస్తుల కొంపలు బిస్సగాజె, బళుల వెట్టలు వడినిండ భాజెనపుడు అచ్చ రా కిష్కిం. 67.

విశే. వేఁడి, ఉష్ణము.

గీ వెట్టదినములు మడుఁగుల మట్టి గలఁచ, బుడ బుడధ్వని వెకలు బుద్బుదములందుఁ, జిలుప చిలుపని నేకుల జిడ్డుదేఱు .. మనుచ. 4 17.

సీ. రే రాచ గేదంగి రేకు క్రొవ్వెదతోడ వెట్ట కన్ జేగురు బొట్టుతోడ పాంచాలీ 3 77.

ఉ. వెట్టగ మందమారుతము వీచఁగఁ దోడనె వ్రోలెఁబై విరుల్, మిట్టిపడఁగ ... సారంగ 2. 168.

చ. పరిసర చంపక ప్రసవ పంక్తులఁ బుట్టినవెట్ట, వావవల్, గంళముల్లై పయిం బోఁడయగానిలి వచ్చు మహాళి నీ పరం పరలు భవత్పదాబ్జము లపై వాలసెన్ ... ఉ రా. 6. 43

వెట్టకాలము వి వి వేసవికాలము గ్రీష్మర్తువు

వ. ఇట్టి వెట్టిదంపు వెట్టకాలంబున గట్టుపట్టి యిట్టిట్టవరాని బీరంబునఁ బంచాగ్ని మధ్యంబున నుండి .. మృత్యుం 2 45

వెట్టచెవులతపసి (వెట్ట + చెవులు + తపసి.) ఉగ్రశ్రవసుఁడు.

గీ. విను నిరాహారి ఱేండ్ల కన్నెట్ట చెవుల, తపసి రాయఁడు నీలా 2 2

వెట్టము వి. శత్రువు

సీ. కలువల చుట్టంబుఁ గలువల వెట్టంబుఁ దన రెండు కన్నులై తనరు వాని ద్వా. 2. 138.

వెట్టి వి (సం విష్టిః) ప్రతిఫలము లేక చేయుపని

సీ విరాజు రాజులనెల్ల జయించి మున్ వెట్టికిఁ బట్టె దోర్విక్రమముల . మార్కం వు 35

క ఆట్టి ఘనపుణ్యవాహిని, నట్టంటనె యున్న యది ... వెట్టగదే భూమిఁ దిరుగు విడువు దురాశల్ భోజరా 6 302

సీ. వలుక గల్గిన జాలుఁ బనులు సేయించుచు వెట్టమైఁ జదలేటి పట్టిపైన ... యయా 1. 13.

వెట్టిగొను స క్రి (సం. విష్టి) (వెట్ట+కొను) ప్రతిఫలమీయకయే పని చేయి చు

శా . . వాలాయంబున మమ్ము వెట్టిగొనుచున్ వర్తింపుచున్నారు మీ, రాలవ్యం బొనరించినన్ బ్రదుక శక్యంబెట్లు మాకొట్లకున్. భీమ. 4 119.

చ. మదమున నిద్రదుఁ దారిగ సమస్త నిలింపుల వెట్టిగొన్న నా,యెమర మృగాంక నీవకట హీన పరాక్రము రాముగిముఁ జె.పెదవు - భా. రా.అర. 2. 105

వెట్టిజవరాలు వి ప్రతిఫలమును గోరకయే వచ్చి పని చేయు స్త్రీ

సీ. - గీ పేరుగల యట్టి జవ్వంపుఁ బైరుఁబాఁప, వెట్టి జవరాండ్ర కిరుగోరు వెట్టు కావు,లట్టి యచ్చరజాతిలో మొట్ట మొదలి, పేరు గలదాన మేనక పేరుదాన చంద్రా. 3 101

వెట్టివాఁడు వి గ్రామమునందు దివజీతము లేక వెట్టి పని చేయువాఁడు

సీ వెట్టివానికి నేల విమల విచారంబు పరదూష కున కేల పరముచింత నీతి శ 3.

వెట్టీఁడు విశే. (వెట్టి + ఈఁడు) ప్రతిఫలము లేక చేయు వాఁడు, వెట్టిచేయువాఁడు. (శ ర)

వెడ విశే 1. అల్పము, కొంచము.

ఆ వేగజాము గలుగ వెడనిద్రఁ బొందుదు ... భార అర 5 308

చ ..రసంభ్రమతం జనుదెంచె నల్లన,ల్లన వెడభీతి దోపఁజనులన్ వెగడయ్యెడు దృష్టిఁ జూచుచున్. భార విరా. 1 276

ఉ . నెన్నడు మొకించుక గౌరవమందెఁ గోరి కల్, నెక్కొన నిక్కెనారు వెడనిద్ర కనుంగవఁ జేరె నింతికిన్ చంద్రా 1 100

చ వెడనగ వంకురింపఁ బృథివీ నందనుఁడు పల్కె సారంగ 2 64

2 తుచ్ఛము

క జడమతులైన జనంబుల, వెడమాటలు మానవ నిదియ వెరవు నిర్వ 8 119.

క ఈ వెడమాయల నిప్పుడుఁ, బో విడువవు ... భార శాం 6. 184.

ఉ. . . ఆరితొ బొసఁగని లాగయి మీకుఁ దీవినఁ, గొంతెట్టకైనఁ దక్కు వెడబుద్ధులఁ బోయిన నే నవశ్యముస్, దండన సేయుదున్ .. పరమ 2. 64.

క వెడ తెరువు లిచటఁ జెల్లవు, పుడమినహాహా దొంగలానఁ బొడిచినఁ గోకల్, విడుతురె ... కళా 3. 204.

3. వికృతము.

క. వెడగోఁతల నెత్తురొలుకఁ, బడఁద్రోచినఁ వచ్చి కుక్క వదువు వెనుకకున్, జడిసెఁ గబళింప నొల్లక ... భార. శాం. 3 508.

క. బుడబుడ నెత్తురు గ్రక్కుచు, వెడరూపము గాల్చి గ్రుడ్లు వెలికుబుక ... భాగ. 3 701.

సీ. తొడగులు వదలి కుత్తుక వెండి మిక్కిలి వెడ రూపులై వడ్డ వీరభటులు .. జై భా 2 78.

4. వ్యర్థము, వట్టిది.

ఉ. అవల వచ్చు నాపదల కన్నిటి కోర్చి లతాంగిఁ గూర్చి శా,కి వెడమాటల న్నాఁడఁ దెన్ని విధంబులఁ జూపి చెప్పినన్ ... భార. విరా. 2. 78.

క. మీకును మీపతి యానతి, మాకును మా భర్త యాజ్ఞమన్నింప దగున్, వాకోవాక్యమ్ముల వెడ, వాకొట్లం బల్పులేఁబు వలవదు సేయన్ శివరా 4. 70.

చ. హృదయము లెప్పుడుం గదియకే తలచౌ వెడ కౌఁగిలింతలన్, గదిరెడు మేలు కార్యములఁ గల్గక మాటల యందె కల్గు పెన్నదురులు వట్టి కైతవ్యములు చాల ఘనంబయి ముందు వేస విన్, బొదలఁగ నిల్పెదం పతులఁ బొందుల వార్యుల పొందు కైవడిన్. అము 2. 62.

5. అసత్యము, కల్ల.

సీ. వన్నె లుపచరించి కన్ను సన్నలుచేసి వెడ మాటలను బ్రేమ గడలు కొలిపి. ప్రబోధ 1. 75.

సీ వెడత్రోవ ముమ జెప్పి వడివవ్వఁ దిరుగు వధ్వ గుల కొలంది యపత్రపయు మరల ... అము 4 162.

ఉ అతని పాలికేఁగి వినయంబునఁ జాగిలి మ్రొక్కి దీవనా, న్వితయుఁ బోలె. గొంత వెడ దుఃఖము బాష్పకణంబు లతి. కం, జాతముల న్వెడలు పోయు . పరమ 3 215

ఉ. ముంగిట నాడు పుత్రుఁ డతిమోదముతో ... చిలుగంతులతో వెడ యేడుపుతోడ, దాయంగ.. ముద్దుమో, ముంగమియార ముద్దిడుట ముజ్జగ మేలుటగాక యుండునే. కవిక 1. 40

6. కృత్రిమము, తెచ్చిపెట్టుకొన్నది

క. అడలడఁచి నెమ్మనంబున, వెడతెలివొడఁ గూర్చి .. నిర్వ. 8 181.

సీ. వెలవెలనై చాల వెడనవ్వు వహియించి మరి పెంటు దలిగిన మోమువాని ... ఉ రా. 6. 205.

7. పిచ్చి.

క. కడతలఁపు లుడిగి సంధికి నొడఁబడు మిది లెస్స. . భార కర్ణ 3. 273

8 నిర్హేతుకము నిష్కారణము

క. ...కరుణారహిత, త్వమునఁ దొలు మేన వెడ పగ, వమేయ వరవధము సేసినట్టి దురాత్మల్. భార అను 5 109

9 వింత, ఆశ్చర్యము

ఉ దేవ! సురాధినాథ భవదీయ మనోజ్ఞమునంది వింతగా నీవిధిఁ జింతిలంగఁ గత మెయ్యది నేఁడు తపోనిమిత్త మొం,దె వెడవార్తగల్గెనొ కవిక 6 49

క్రి. విశే. 1 అల్పముగా, కొంచముగా

క. చని వెడ వికసిల్లెడు నా,వన పద్మముతోడ .. భార విరా. 2. 220

సీ. వెడవాడు లీలారవిందయుగ్మము మాడ్కి సుదతి నీ కనుఁగవ నోలమందె . నిర్వ.8.86

సీ .. విరళమై పక్ష్మ ద్వితయంబు వెడజాలు జంచులొంకించుకాకుంచితముగ . . నైష. 1 98

ఉ. . . చ, గ్రేవల జాఱు కొంగు సవరించుచు వీడిన కొప్పుఁ బల్మరుం, జేవెడ దోపుచుఁ బలికెఁ జెందొవ చూపులు గ్రేల్లు దాఁటఁగన్ పారి 4. 57

2 వదలుగా.

సీ చిటిగ్రేవెలి పూసపై ఘటియిల్లు వెడపట్టుచిమ్ముల సురియ డా ల్మమ్మరముగ ... అము 7.14

వి 1. ఇంచుక కాలము

చ అకరు నవాంబు ధారలు జటాటవిలోఁబడి విశ్రమించి వెల్వడి చను దెంచి రాలుగొని పక్ష్మములన్ వెదనిల్చి మోవిపైఁబడి .... కు. సం. 8. 767

2 చెఱకు (ఈయర్థము మన్మథ ధనుస్సంబర్ధముందే కనఁబడుచున్నది "పుష్పము" అని (బ్రౌ. ని)

క. పదా తీ నపుడు వెదసింగాణిఁగొని యలరుఁ దూపు గమిఁ జక్కెర యే, బాణముగాఁ గలిగిన కం, భాణపు దొరపింజ పింజ గాఁడఁగ నేసెన్. విజ వి. 1 62 (128)

Phrase—(1) వెద విలుకాఁడు = ఇక్షుధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

చ. వెదవిలుకానికిం జెఱకు విల్లుమ గల్వలకోరి కోరికల్, గడలు కొనంగ నామనియుఁ గల్వల రాయఁడు నిచ్చి మన్నవం, బడయుడు వాని కెక్కుడుగ మౌర్వులు కాముని గాన్కఁ తెచ్చె నాఁబడిబడి గంధలుబ్ధ మధుపమ్ములు రాఁజను దెంచెఁ దెమ్మెరల్ విజ వి 1. 211.

చ వెద విలుకాఁడు నెమ్మనము వేమఱుగేదఁగి ఱేకు వంకిడిం, బోఁడునఁగ మేను పానుపునఁ బొందక నిన్నళయ ప్రదానమే, నడిగెదవంచు రాఁ గలినమై యిటు వెన్నెలవేఁడి వెన్కొనన్, గొడుగుల నీడ వచ్చితిఁ జకోరవిలోచన యేమి చెప్పుదున్ రామా. 6. 146

(2) వెదవిలుతు(లు) డు = ఇక్షు ధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

క వెదవిలుతు కీర్తిజాలము, వడువునఁ జంద్రాతపంబు వాలుటయును . . భా రా యు 88

క. వెదవిల్తుఁడలరు వింటను, గడువడి విరితూపు లేర్చి కదియింపుచు న,వ్వడఁతిన్ రాచందురునిన్, గుడియెడమల నేసియేసి కో యని యార్చెన్. యయా 5. 111.

(3) వెదవింటివాఁడు = ఇక్షుధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

ఉ. ఆ కమలాక్షి యింపున దృగంచల మించుక మూసి హర్ష బాష్పకుల కోణకోణనుచు లగ్గముపం జనఁజూచు చూపు తీరై కమనబ్బెం దమ్మెఁ నమ టు కొనన్ వెదవింటివాఁడు క్రోధైక ధుకిణకం గఱచి యేసిన సింగిణి కోలయో యనన్ మనుచ 3. 90.

(3) వెదవింటిజోదు = మన్మథుఁడు

క. వడి వేఱవేఱ నిరసులు, గడఁగి బెడఁగయిరి కుంతికాంచిన కొడుకుల్, వెదవింటి జోదు మొనవడిఁ, గడిగిన బారాచ పంచకంబో యనఁ గన్. పాంచాలి 4. 14

(5) వెదవింటిదొర = మన్మథుఁడు

సీ వెదవింటి దొర దాడివెడల నుత్సాహించుఁ జిలుకపైకములు విందులకుఁ దిరుగు. చంద్రా. 4. 141.

(6) వెదవింటిఱేఁడు = మన్మథుఁడు.

క వెదవింటి ఱేని తేనియుఁ, గడకంటనె యేలు కొనఁగఁ గలవెల నవలా, పడకింటిలోన వింతగు, కడకంటఁ జిరింతె వన్నుఁగాదని యవలన్. ప్రభు. 1. 737

(7) వెదవింటిబోయ = ఇక్షుధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు

తరళము పగలుమీఱఁగఁ గాంతకోటుల బాధ పెట్టుచు మండు నీ, తొగతగుల్ వెదవింటి బోయకుఁ దోడువచ్చిన వాఁడపో . . విజ వి 3 64.

(8) వెదవింటి బలుదంట = మన్మథుఁడు.

సీ వెదవింటి బలుదంటఁ బోడసూపఁ గానీక . . నీలా 1 42

వెఱఁగు విఱ. 1 వివేకము మీ లేనివాఁడు, వివేకము లేనిది.

ఆ. భ్రమ విమోహ లోభ భయ పరిభూతమై, కొడుకు విడువనంత వెఱఁగ నయ్యె. భార ఆది 6 280.

క మది ధృతిలేని వెఱంగుల, మతిఁగలిగిన సుమతికిం బ్రమాదము వచ్చున్, మతిఁ గలిగిన మతి మంతుఁడు, సితచ్ఛదోత్కరము చేతఁ జెడ్డవిధమునన్. కేయూర. 3. 75.

క ఓ వెఱ్ఱులార! యేటికి, నీ వెఱఁగు విచారములు సహింపఁగ రాదా; యేవారికైన మేలా, చావులతర్కితములుగ్ర సంగ్రామములన్. భీమ 4. 62.

ద్వి. గుడికేఁగి మీకుంకఁ గొలువనేలనిన, వెడఁగు
ప్రశ్నకు మీరు వినుఁ డుత్తరంబు. బస వు.
6. 182. పా 332. పం.

2. వికృతము.

ద్వి నీరాడి ముడుక వన్నియ మూరకుఱుచ,
చీరలు వెడఁగు కుచ్చెలు వెట్టి కట్టి ... అ. మ
క. 1. 23. పా. 28. పం.

వి 1. అవివేకము.

క. కార్యము తెలియఁగిట్టిది నీ. వాక్యరచనములకు
జొచ్చి యాడెదు నీ కా, దుర్యోధను నవినయ
మని, వాక్యం బని యెఱుఁగరాని వలనో
వెడఁగో భార ఉద్యో 1 318

క. కడు వనుఁ గన్నతల్లి కైక గావల రామునిఁ
గన్నతండ్రిగా, మదుగని భక్తితోఁ గొలుచు
చుండెదు తమ్ముఁ వెడంగుఁ బోని కా, అడవుల
తోపలం గలుకులాడిన దోసవు పంటయంతయుం,
గుడిచితి పంచు నా మఱఁది కుఱ్ఱకు నిక్క
మెఱుఁగఁ బల్కుమా. అచ్చ. రా. సుం 90.

2 వికారము.

క. అని పలుకు పొత్తు పలుకులు, విని పలుకక
యున్న మనుజ విభు దెసఁ గోపించిన తన మది
వెడఁగుదువుచు, పవిలసుతుం డిట్టులనియె నాతని
తోడన్. భార. శాం 1. 114

వెడఁగుఁదనము వి (వెడఁగు+తనము) అవివేకముఁ

చ ... విచార విదూరుఁడు భీష్ముఁ డెంతయున్,
వెడఁగుఁదనంబునం బనిచె వృద్ధుం బుద్ధులు
పెంచలివవే భార. సభా. 2. 9.

వి ... ఒడికంపుఁ జేఁతల యొఱపెఱింగిన వింత
వీడాపటు పనిగల వెడఁగుఁదనము ... కావ్యా.
3. 41.

వెడఁగుపడు (వెడఁగు+పడు.) అ క్రి. 1 అవి
వేకము నొందు.

గీ. ... మేదుర మోహాంధకారమున వె,డఁగ
పడఁడు సంసార విస్ఫుంగ సిద్ధిఁ, బొందుఁ గాల
క్రమమున సత్పురుషవరుఁడు. భార అశ్వ.
1. 195.

.. కలఁత నొందు.

సీ గీ. ... అరిరి కోర్కులు చిట్టు ముట్టాడ వెడఁగు
పడిన యుల్లంబు పట్టునఁ బఱుప దవకు,
వశము గాకున్న నెంతయు వంతఁ బొందు ...
భార విరా 2 292

3. జడత్వము నొందు, మ్రాన్పడు

క వెడఁగుపడి యచటఁ జెద్దయు, వడి నిలిచి తలం
చుకొని యవశ్యంబును ని,ప్పు డితనిఁ దెగఁ
జూడక చొ,ప్పడునే యావిప్రవశికువు ప్రాణం
బనుచున్ నిర్వ. 10. 78.

4 వికారము నొందు.

వ. కొమరారు దోశెప్పఁ ద్రాళ్ళతోడన్ దిరుగుడుల
వెడంగువడి వడి దప్పువట్లు త్రాళ్ళంగట్టువడి
పొట్టలదురగ నిక్కి పరిసెనంబులు వేయు నవి
యును ... మనుచ. 4 28

వెడఁగుపఱుచు స క్రి వెడఁగు పడఁ జేయు, వికా
రము నొందించు

వ ... ఎండకాఁకును రేయింటి యలజడియు
నప్పటి యాఁకలియు నొడళ్ళు డిల్లపడం జేసి
నను మొగంబులు వెడంగు పఱిచినను బొలిపోని
పౌరుషంబుల నయ్యిరువాఁగును గడంగి కల
యన్ జెరసి పెనంగి . . భార ద్రో 5. 286.

వెడఁగుపాటు వి (√వెడఁగుపడు) వెడఁగుపడుట,
నిశ్చేష్టత నొందుట

చ. బలిమిఁ దదీయు లప్పుడు సభాముని ముఖ్యుల
రెట్టఁబట్టి యా,తలఁ బడవైచుచుం దమకుఁ
దామె యవారణఁ దత్త దానవం,బులు గొని
కూరుచుండిరి తపోధనులున్ సురలు న్వెడంగు
పాటొలయఁగ గ్రుక్కు మిక్కు మనకుండి
రొదుంగుచు నక్కడక్కడన్. ప్రభా 1 82

వెడఁగురుపడు అ క్రి (వెడఁగురు+పడు) మ్రాన్పడు,
జడత్వము నొందు.

సీ ... మాకు నీపూన్కి సమ్మతమేము దీనికి
నీతోడివారము నీవు డస్సి,యున్న వాఁడవు
నిద్రయను లేక యున్నేని వెడఁగురుపడియెదీ
యడవిలోన భార సౌ. 1 60

(వ్రాఁత ప్రతిపా 'ఎడగర' అపముద్రి)

చ. ఉడుగక కన్ను నీరఁ గడు నొప్పలి చాయలు
చెడ్డ కన్నులున్, వెడఁగురు వడ్డమోముఁ బటు
వేదనఁ గందిన యంతరంగమున్ ... భారి.
పూ. 8 156.

ద్వి ఆక్కిలి పఱపక యుఱగన్నుఁ గొనక వెక్కక వీఁగక వెడఁగురు వడక . పండితా రీఢా 61 పు.

వెడఁద విశే 1 విశాలము

క. వెడఁద యురంబును వన్నువ, కడుపును దృఢ కరివ తనువు గల యాతనికిం, దడర ... భార ఆది 7 222.

సీ వేయి గుబ్బ ములూవనిన వెడఁద యరదఁ మధ్ధిలో నెక్కి . హరి పు. 4 85

గీ సిడము వడిమికి వెడఁ ద్రుంచె వెడంద, వాతి దొడ్డతూపునఁ గురునేన దొంగలింప . భార. భీష్మ. 2 49

ఉ విచ్చిన కమ్మదమ్ములకు విందులు పెట్టు వెడంద కన్నులున్ పాండు 4 49

2. స్థూలము.

గీ. పిఱుఁదుఁ తిక్కులుఁ తెక్కులు చెడఁగుఁ దొడలు, వెడఁద యొడలును జన్నులు వెం(డు కిదను, నంటులేకు_డ బలియుట .. హంస. 3 183.

వెడఁదమోముమెకము వి పంచాస్యము, సింహము

సీ వెడఁదమోము మెకంబు నడవులడా గించి ... నీలా 1 42.

వెడఁదవాతియమ్ము వి (వెడఁద + వాయి + అమ్ము) బాణవిశేషము, విశాలమైన వాయిగల బాణము.

వ సురనదీసూనుండు వెరవుగల వనపాలకుఁడు తాళఫలంబులు దిగఁ(దోచు చందంబున మెఱుంగు లడరు వెడందవాతియమ్ముల నమ్మ హీశుల తలలు తొల్ల నేయుచు . . భార భీష్మ. 3 63

ఆ. అన్ని వెడఁదవాతియమ్ము లద్భుతముగ, నొక్కముష్టిఁ దొడిగి .... భార విరా. 5.146

వెడఁబడు=వెడలఁబడు అ. క్రి (వెడలన్. .పడు వృత్తి నివర్ణవికారము.) బయటఁబడు

ద్వి. కడుపులోవనె చచ్చి క్రచ్చుఱ(గేవు, వెడల కున్నను చూలు వెడఁబడకున్న, మసలక వెడ లంగ మందులువెట్టి, పసరంబు ప్రాణంబు వస నుగాఁ గాతు పవనాథ 1, 40, పు 10, పం,

వెడగఱపడు అ క్రి. (వెడగఱ+పడు) జడత్వము నొందు, (లేక) కాంతిహీనమగు.

చ ఉడుగకకన్ను నీరఁ గడునొప్పటి చాయలు చెడ్డ కన్నులున్, వెడగఱ వడ్డమోముఁ బటువేదనఁ గందిన యంతరంగమున్ . . హరి పు 8.155.

వెడచఱుము=వెఱచఱుము అ. క్రి. భయపడు.

క. ఎఱకల గాడ్పున నొగి వెడ, చఱువఁగ వడివిచి యతని శాతనఖములం, జఱజఱఁ జీరియు ముక్కునఁ, గఱచియు నొప్పించె బాఁడు గరు వలిసుతుఁడున్ భా. రా. యుద్ధ 1704

క వడి రెగసి వాలములఁగొని, వెడచఱువంబఱచి దొంగ వీఁడు మనకు లోఁ,బడియె ననుచుఁ బిడి కిళ్లఁ, బడఁబొడిచిరి ... భా రా. యు. 203

లయవిభాతి వెడచఱువ మొత్తియును దడఁ బడఁగ నొత్తియును .. భాగ 10 ఉత్త 787

వెడతపసి వి. (వెడఁగు+ తపసి.) అవివేకతపస్వి.

గీ వెడతపసినాఁడె నెద గొడ్డు వీఁగి కన్న, రాము నెదఁ బాపు వతినిష్ఠురంపుఁ బలుకు, జిలుకు తన వంటి వెనుకంట చేతఁగాని, మఘమునాచిన్ని పాఁపదే మనుచువాఁడు చంపూరా 2. 63

వెడతుఱు వి. ఒకానొక చెట్టు (వృ వి) (చూ. వెడ తుఱుపల్లి=వేణుతురుమిల్లి) వి శా. శ. 1024. Ep Ind 5

వెడదప్పు దే వి స్వల్పదోషము

సీ బ్రాహ్మణ జనముల రాజులు పూజింతురటు గాన నేను విప్రార్చనంబు, సేయుదు విప్రుని చేతన యిల్లెతి వెడదప్పునన యొండు వెరవు వాకు, దురితఁబు వాపంగ దొరకొనదు ... భార. అశ్వ 3 99.

వెడదారి వి. (వెడ+దారి) అపమార్గము

సీ జడదారి యెయ్యారి వెడదారితిరువో నడుగు నెత్తమ్మి దుమ్మిడియె నీతఁడు ... బహు 4. 82

వెడవగవు వి మందహాసము.

క. . . మృదులకల భాషలఁ దళుక్కొత్తెడు వెడ వగవులతోఁ, జిత్తభవుం డార్వ నవలు చిమము నెపము నన్. మనుచ. 6. 80.

వెడపాడు అ. క్రి. తొత్తిగా పాడు.

సీ. వెడలించె నెవ్వాఁడు వెడపాడు బావిలోనూసర వెల్లిదైయున్న నృగుని... అష్టక 4 341

వెడపేరు వి. తుచ్ఛపు పేరు.

చ. అని మునినాథచంద్రుఁడు దయారస ముప్పతిలంగఁ బల్కిన, న్విని యలివేణి తానిదియె వేళయిఁక న్మతి వీనిఁ దక్కఁగాఁ, దెనఁగక యున్న నన్ను వెడపేరునఁ బిల్తురు లోకు లంచు... విప్ర. 3 74.

వెడపోక వి. తుచ్ఛమగు నడువడి

ఉ. పొట్టలఁ బ్రొవ్వి కొన్ని వెడపోకల నట్టెలుచేసి యిట్టటున్ గట్టిదులై నృపుల్ తెరువు గట్టరె నారలఁ బొట్టుపొట్టుగాఁ, గొట్టక తూపులం గదువు కొట్టక ... చంద్రాంగ. 6. 65.

వెడమబ్బు వి. అల్పమేఘము.

సీ. ఉఱుము వెల్తురులేని వెడమబ్బులు హిమాద్రి లేని మంచులు వార్ధిలేని సుధలు ... వరపథూ. 5. 135.

వెడము వి. ఎడము.

సీ. వెడము వెట్టరాని ప్రియుఁ గూర్పుమని రంభ కిచ్చుకమ్ములు పల్కి తెమ్మనిటుల... శ్రీరంగ 10 58.

వెడయేడ్పు దే. వి. కృత్రిమ రోదనము.

గీ. ఎదురుగాఁ బోయి వెడయేడ్పు లేడ్చువారి, తోడనిట్లని పలుకు మీ తోయజాక్షి ... దశకు. 5. 92.

వెడలఁగొట్టు (వెడలన్ + కొట్టు.) స. క్రి. వెడలించు, పోనడఁచు.

ఉ. గొట్టుతవానఁ దన్ వెడలఁగొట్టిన దిట్టను దట్టడంచుఁ దోఁబుట్టువనాట నొందనక పోయితి. ఉ. రా 2. 309

వెడలఁబడు అ. క్రి. (వెడలన్ + పడు) స్వార్థమున పడు) 1 వెడలు, బయలుదేరు

క. మించిన పనులకు వేరము, లెంచం బనిలేదు సీత నెక్కటి వటులన్, గొంచు న్వెడలంబడి యే, తెంచితిగా చాల మస్తితిన్నిలు మింకన్. రామా. ఆ. 68.

2. వెలువలఁబడు, ఉద్ధరింపఁబడు.

గీ. హా సరోజాక్ష గోత్ర దుఃఖార్ణవమున, మునిఁగి యున్నాఁడఁ జేయూర్పు కొనఁగ లేక, నీ కృపాదృష్టి పేరోడగాక యున్న, వెడలఁ బడుటెట్లు సుఖము గావించుటెట్లు. జై. భా. 1 106.

వెడలబాటు వి (√ వెడలఁబడు) వెడలఁబడుట.

చ భువన భయంకరంబులగు పోరులఁ దమ్ముల తోడఁ గూడ నీవు వెడలఁబాటు లెస్సయల పుంజలము న్వెలయించు చోట ధర్మపున కొకింతయుం దొలఁగఁ ద్రొక్కమి యెంతయు మేలు... భార. శాం. 1. 4

వెడలఁబాఱు అ. క్రి. (వెడలన్ + పాఱు) వెడలు

సీ. అడ్డకట్టఁగ నీక యల కేకరాడులు వెడల లజ పారఁజించి వెడలఁబాఱె .. చంద్రా 5 27

వెడలఁబెట్టు స. క్రి. (వెడలన్ + పెట్టు) వెడలఁజేయు, వెలిపుచ్చు.

సీ. తోఁక నూరక మేను నోఁకఁగ నురివెట్టు వెడవెడ నాలుక వెడలఁబెట్టు ... భాగ 10. ఉ 544.

వెడలఁబోసికొను స. క్రి. చెప్పుకొను, ప్రకటించుకొను.

చ. వెత వెడలంగఁబోసికొన వేఱొక నచ్చెలిఁగాన మిన్ దిశాపతులకు నంతయుం దెలియఁ జాటుటకై గమకించునో సుమీ, యతివయనన్. రామా 6 132

వెడలనాడు స. క్రి. (వెడలన్ + ఆడు) 1. వెల్లడి చేయు, విఁబుచ్చు

క. నీ యంగన కపటాచారాయత్తము మాకు వెడలనాడుట తగదే, మీ యున్న రాత్రులందు తదీయ వ్యాపార మేము తెలిసితి మెల్లన్. కేయూర. 3 231

2. తూలఁ బలుకు, ప్రేలు

ద్వి. విను మీఁదెఱుంగక వెడల నాడెదవు .. బస వు. 4. 50 పం

వెడలించు స. క్రి. (√ వెడలు) 1 పాయఁజేయు, తొలఁగించు

క. వడవడ వడఁకుచుఁ గ్రమ్మఱ, నడుగులపై
వ్రాలి యో మహామతి యే నెక్కడఁ గర్మ
శేష మెక్కడ, వెడలింపఁగదయ్య దురిత విష
విధి వలనన్ భోజరా 3. 87
గీ .. గంధవహుఁడు, సతుల వయ్యెద వెడ
లించి చన్నుఁగవకుఁ, దప్పునేసియు దైత్యు
చిత్తంబు వడసి హరి 3 4.
చ. పొలుపుగ గొల్లక్రొందలిరుఁ బోఁడుల కుల్కు
మిటారి గబ్బి గుబ్బలు బలుపెన్న ముత్తెలని
భావమునందల పోసిచాసి కంచెల వెడలించి
మాటికిని జేతుల నొక్కుచు హాంతకారియై,
యలంతిగ నవ్వు పెన్నుఁడు దయామతి మాకు
బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. రసి. 1 3.
2 వెడలఁ జేయు, పైకి రావించు.
క. డయ్యఁ దిరిగించి దేవుఁ, డొయ్యన వెడలించె
నోరి యూర్పున నమ్మై, నయ్యమి నర్యుఁడు
వెలువడి, యియ్యనఁ గనుఁ గొనియెఁ దొంటి
యేకార్ణవమున్. హరి ఉ 9. 109
గీ కుంభసంభవుఁ డబ్ధితోఁ గూడఁ గ్రోలి, తజ్జ
లముతోడ వెడలింపఁ దలఁపఁడేని ... శృం
నై. 2. 123.
ద్వి ఎడనెడ బొక్కలనిడిన బాలకుల, వెడలించి
భక్షించు బేతాళతతులు ... హరిశ్చ. ఉత్త.
1630.
3. వీడఁజేయు, విడుమనట్లు చేయు
గీ. ... ఎల్లతెలుఁగు వనులు నారాత్రిలోఁ దీర్చి
ప్రొద్దు, పొడుపునకు మున్న వెడలించెఁ బురము
సకల, జనములను జీవధనముల సరకు వతఁడు.
భార. మౌస. 174
4. వెడలఁగొట్టు.
మ ... ధనగుప్తుం డొనరింపఁ బూనిన మహా
ధార్త్యంబు సర్వరబుఁ గాంచి నిశ్చెంబు జను
మంచుఁ గంచి వెడలించెం గిన్కతో నల్లునిన్
విక్ర. 7. 130.
5. ప్రవహింపఁ జేయు
గీ. వెన్నెలరమ్మువ్రు వెడలించె దీప్తిశా మంద
సౌగంధిక మధునదంబు.... మనుచ. 6. 29
వెడలిచేను అ. క్రి. (వెడలు+చను) వెడలి పోవు.
క. పెద్దపులి వెడలిచనె నని... దశా 4 40.
వెడలు అ క్రి 1 బయలుదేఱు. (రూ వెలలు.)
క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నా గాంగేయుండు
మించి యనికి నడచినన్ సాగర తరంగముల
గతి, వేగము తరతరమ మొదలు వెడలఁ దొడం
గెన్ భార. భీష్మ. 2. 167.
సీ ... దైవ సైన్యంబు లీరీతిఁ దరతరంబ, వెడలి
మొనలేర్పరించి యుద్వేలవృత్తి పారి 5. 2.
తే. వలయు నవరణతోడ భూ వల్లభుండు,
వెడలె వేఁటకు మృగయా ప్రవీణులైన, శబర
నాయకులుభయపార్శ్వములఁ గొలువ ..
విక్ర 2 131.
2 బైటవచ్చు.
ఆ ... మూఁకలెల్ల జుట్టు ముట్టినపుడు, వెడలువట్టి
వెరవు వివరానికేమి నా, చొచ్చు నేర్పు బలువుఁ
జూడు మధిప భార. ద్రోణ. 2 5
గీ దేవదేవ రక్షింపవె దివ్యమూర్తి, యనుచుఁ
బలుకు నవ్విప్రుని యార్తభంగి, చూచునప్పుడు
మురవైరి చూడ్కి కేల, వెడలె నాకునుఁ గన్నీరు
వేయునేల. ఉ హరి. 2 9
తే. అబ్ధితో గూడ మునుగ్రోలు నౌర్వవహ్ని, యుదర
రబిలమున నొకచోట నుండియుండి, జటిల వరు
నకుఁ గద్రూజ కటకకటక. విరహతాప విషం
బున వెడలినపుడు పాంచ. 1. 121
3 వెళ్లు, కడచు
తే. తపము గావింప వెడలె వత్సర సహస్రములు
మహాదేవుఁ డంత నా భూమి ధర కు, మారి
గౌరి ననుగ్రహింపంగఁ దలచి. వరాహ. 6.16.
క. చావుఁ దలపోసి మానవుఁ, డేవగఁ దుష్కీర్తి
వారయకే దినములు పొంది వెడలునట్లు నడ
వఁగ, దైవంబామీఁద మేలుతావ ఘటించున్.
మనుచ. 4. 107
తే ... పాండు బహుళకుపా పరంపరలు వెడల,
కిండిలో నేదు మల్లియ్యె నిండుముఖి.
ఆము. 5. 84.
4 సంచరించు, ప్రయాణముచేయు.
చ ఎడపక మున్ను మింటిపయి నే తగులంబును
లేక మూకతన్, వెడలెడుచో ... ఆము. 4.85

5. వ్యాపించు.

తే. మెడలు దునిమిన మీఁదికి వెడలు రుధిర, ధారలు మదాంధ పరిపంథి వీరభటక బంధములు నిల్పెఁ జెక్కులు పగలు బిరుదు, బంట్లు పట్టించు కొను దివ్వె పోఁజు లనఁగ. వరాహ. 5. 29.

సీ. ... తే వెడలు పేరెండకును శరద్వృష్టముడిగి, వార్షికమె యొక్క ... ఆము. 4. 181

చ. అడఁకువ మీకు నేమి యిడ పతయమౌనవుట విన్నజంబుగాఁ, గొడిదెఁడు దానతోయ మడుగుం దిగ దమ్ములు ముజ్జగంబులన్, వెడలు కోలం బిదైయె నుగుణ విక్రమ హంస పరాగయుక్తిచేఁ, గడలు కొనంగఁజేయు పలకైతవ వామను విన్ను నెన్నెదన్ చంద్రాంగ. 1. 72.

6. తొలఁగు.

క. ... మనమున నాటిన మాటలు, వినుమెన్ని యుపాయములను వెడలునె యధిపా. భార ఉద్యో. 2. 62.

సీ. ఏమార్గమునఁ జేసి యీ దుష్టసంసార దుఃఖంబు వెడలు .... వాసిష్ఠ. 1. 171.

7. పోవు, చరించు

గీ. విష్ణుమూర్తులు కడ చన్న వేళలందు, నజుని మూర్తులు విబుధులు వెడలు నపుడు, కలదె నీకు నపాయంబు కాలకంఠ ... శివరా 1 105.

స. క్రి. దాఁటు, లంఘించు అతిక్రమించు

ఆ. మదవిరకట జలధి వెడలి పన్నపుఁగ్రయ్య, మునిఁగి రూపడంగు ఒనులమాడ్కి ... భార. సౌప్తి. 2. 17.

సీ. గ్రహరాజు వాకెడు ఘంటాపథముదాఁటి చుక్కలు వొడకెంచు చక్కి వెడలి ... శృ. నై. 7 87.

వి. బయలు.

ద్వి. వడలి కాళ్ళును జల్లి పగ్గంబు గట్టి, వెడలికి నీడ్చెంచెఁ దొడఁగి కాచిరువ, కులపతి యని యెడు కూరిమితేక ... పండితా. పురా. 96 పొ.

వెడలుచే(లు) స. క్రి. (√ వెడలు.) వెడలఁజేయు.

చ. అడలున నెంతయు న్గలఁగి యగ్గలికం గుడిచేయి సాఁచి మై, వడఁకెడు కొమ్మకేలు చెలువంబుగఁ బట్టి యయాతిమాతిలో, వెడలిచి యప్పుడమ్మ గువ వేనలికన్నులు మోము చెక్కులున్, మెడ చనుదోయి నెన్నడుము మేను పిఱుందునుగాంచి వేడుకన్. యయా. 3. 451.

క. వికసించు తమ్మినుండు మధుకరావళి వెడలి వెలుఁగు దొరగనఁ గాసారకలావఁతుఁడు మునుగొంచక క్రుంగి వెడల్చి నిమిష కురిపెట మనఁగన్ రా వి 3. 11

సీ కుబుసంబు విడిచిన కొదమ నాగము రేవదొన వెడల్చిన పువ్వుఁదూపు సరణి ... పరమ. 2 31.

వెడలుపు(లు) వి. వైశాల్యము

చ వెడలుపు గల్గు నోరులోఁ కేయి ధరించి వియ న్నదీ జలం, బడరఁగఁ బుక్కిలించి రయమా రఁగఁ దెచ్చి మహానలంబుపై, వెడపడకుండఁ జల్లనది ... హరి. ఉ. 8 72.

క ఆమడ వర వెడలుపు మూఁడామడ నిడివి యును గలిగి యతి రమ్యంబై, రామ ఘటకర్ణు పటు నిద్రామందిర మలరు మృదులతలను తతులతోన్ ఉ. రా 2. 293.

వ. అదియును నూఱుయోజన-బుల వెడలు నూటయేఁబది యోజనంబుల నిడుపును ... భార సభా 1. 62

సీ. రేఖతేరపుడఁగ వర్ధిలి వెడల్పయి రెమ్మ పసరు వాఱుచు నిక్కఁ బసరుకప్పు ... మనుచ. 6. 27.

సీ కంఠహారము దాఁగి గంగడో లుదయించె వెడలుపు నిడుపునై మెడ పొసంగె... కళా. 4. 159.

వెడవాదము వి, వి, వ్యర్థవాదము.

మ గడు సొక్కాకక్కఁడు నిత్య దూష్యలనుచున్ గంజాతులన్ రోయ నీ. వెడవాదంబుల కేమి నామదికి భావింపన్ సతిం బోల నివ్విపుడమిం గామిత వస్తువుల్ బరహితంబుంబోలు పుణ్యాం బులే, దదరన్ ... మల్లభూ. 2 35.

వెడవెడ విశే. అతి సూక్ష్మము; అత్యల్పము, మిక్కిలి చిన్నది (ఇది "వెడ" యొక్క ఆమ్రేడిత రూపము.)

సీ. వెడవెడ నూఁగారి వింతయై యేర్పడు దేరని వళులతో నారు నిగుడ ... భార విరా 1 245.

చ. వెడవెడ కొంఁడ లిడగునె వెంకట భర్త వసించు కొండకున్ మద. 5. 64

సీ. కుంభి కుంభముఁబోలు కుచకుంభ భరమున
వెడవెడ నడుములు వీఁగియాడ .. వీర.
3 155

క్రి విశే 1 చిక్కులి యల్పముగా, కొంచము కొంచముగా. (ఇది ప్రయోగములందు ద్రుత ప్రకృతికముగాను, కళగాను గూడఁ గనఁబట్టుచున్నది. నిర్ధారక ప్రయోగము కనఁబడలేదు. కాని కళయని శ ర)

సీ అరటి నుపకరణావలి వెడ వెడ యాదరించుట
రాగ మడరఁ దొడరి .. భార విరా.
2. 2?8

ద్వి. వెడవెడఁ దన కచ్చ పిడంగఁ గాటి, వడి
మోము వగులఁగ వాటంబు దాఁక ... ద్వి.
హరిశ్చ ఉత్త. 1108.

వ ... మునివర్యులకు నృపవర్యుండు నమస్కరించి వీడ్కొని విడిదలకు నరిగి మజ్జనాది కృత్యంబులు వెడవెడం దీర్చి శకుంతలావలోకంబునకు లోకలోచనుం గనుంగొను నప్పుడు పి శకుం. 3. 146

చ వెడ వెడయేనుఁ దొల్లి యిది వింటి ననుంగని
కుంతి యెంతయుం, జెడనది వైచిపోయె ...
భార. ఉద్యో 4 33

2. బిగ్గఱగా.

వ. ... ధనుర్వేదయ నిష్ఠ్యూతంబులగు శరవ్రాతంబులు వెడవెడ వార్చుచు పగఱ మొగంబులఁ బ్రవేశించి వెడతల వెడలుచు . కళా. 8. 110.

గీ. అనుచు వాలోయ కరశరాసన కఠోర, గుణ
నిరావ ప్రతిధ్వని కుధర గుహల, వెడల వెడ
వెడ వార్చుచుఁ బిడుగు తునక, వంటి నారాచ
మున నదరఁట సేయ వరాహ. 7 60.

చ. వెడవెడ వార్చుచున్ దిశలు బీటలువాఱనదల్చి
రుద్రుఁడై, వడచిన నమ్మహారథుఁడు నవ్వుచు
భూతపిశాచ కోటిఁ బ్రాఁచుడుఁ జని వేయఁ
దొచ్చె ... వరాహ. 5. 112

3. చిక్కులి వికారముగా.

సీ. తోఁక మూంక మేను సోఁకఁగ నులిపెట్టు వెడ
వెడవెడ నాలుక వెడలఁ బెట్టు భాగ. 10.
ఉ 544.

4. తఱచుగా.

క వెడవెడఁ బొడమెడి యూరుపు, లుడుములు
తుడుములుగ వెడలదొడవులు పడలన్, ముడి
బోము జంకెన చూపులఁ, బడఁతుక వదరించి
కోప పరవశయగుచున్ చంద్రా 2 146.

5 అల్పశ్రద్ధగా

క. వెడవెడ యపవలుకులు చెవినిడి కొండొక సేవు
చింత యొనకరంబున పాలవడి యూరకుండి...
భార. శాం. 1 56.

ఆ మగడు చన్న దెసకు మనసును జనియున్నఁ,
జెయ్వు వెలఁగు పడినఁ జెవులు సొరని, వృద్ధ
వనిత కథలు వెడవెడ నూఁకొంచు, నుండె నగల
నొగిలి యుత్పలాక్షి విక్ర 6. 113.

6. మృదువుగా

గీ. .. వేగ వెడవెడ తడియొత్తి....అము 5. 89.

7 అధికముగా.

గీ. మస్తకము వాంచి యనురని మౌనముద్ర,
నేల బొటవ్రేల వ్రాయుచు నిలిచి కొంత, సేపు
వెడవెడ చింతించి శిర సొకింత, యెత్తి
సన్నంపు టెలుఁగుతో నిట్టులనియె. మనుచ
3 97.

8 మెల్లమెల్లగా.

సీ బిడిబిడిఁ గమ్మ వుపొడి నిప్పుకలు చల్లి వెడ
వెడగా గాలి నుడిసెనేవి... రాజ చ 3 80

చ వెడవెడఁ గన్నుమూయుఁ బలవించుఁ గనుంగవ
విచ్చు ... యయా 5 113.

సీ ... పచ్చరా కట్నంబు వచ్చిక పట్టని వెడవెడ
మునివ్రేళ్ల నడఁచిపోవు . దశా. 1. 272

9. దృఢముగా, గట్టిగా

క. .. ప్లవంగుని మెడఁగడు, వెడవెడ బిగియించె
గ్రుడ్లు వెలికుఱుకంగన్. భాగ. 10 ఉ 556.

వెడ్డరి విశే (వెడ్డు+అరి^{3}) వంచకురాలు.

ద్వి పాపజాతులు విసపడులు వెడ్డరులు, మాటల
ముచ్చులు మందులమార్లు ... పండితా.పురా.
116. పా.

వెడ్డు విశే కపటముతోఁ గూడినది.

ఆ. పాటిపోయి వచ్చి జడిపొచ్చి యీ వెడ్డు, నిద్ర
వోవఁ గృష్ణ సీకుఁ దగునె . వర్ష 9. 272.

('అ. పాఱిపోయివచ్చి పడనొచ్చి యీగుహ' అని చి. వి. పా.)

ద్వి. వెద్దుమాటలెకాని వేలుఎలకవ్వ, దొడ్డవాఁడపుర శాదూఁ కలిఁదిరుప ... ద్వి. క. పా. 1. ఆ. 30 పా. 1. పం.

వి. వంచన.

సీ. ముమ్మేవనుపాలితుధనము వెద్దునఁ గొన్న తరు ణిమేదెఎట్టెదు వెరవు గొలిలి .. దశకు. 5 88.

వెద్దుకొలుపు స. క్రి. పీడించు.

సీ. అతిమాత్ర మాయాన మనుభవించును గాక విటజనంబుల వేల వెద్దుకొలిపె ... క్రీడా 287.

వెద్దు(పె)వెట్టు స. క్రి. (వెద్దు+పెట్టు) వంచించు.

చ. అనవుఁడు మున్న యిట్టులవరై తిరి వోవఁగ నీవు మిమ్ము నెం, దును గదువెద్దువెట్టితి .. భార శా. 6. 301.

క. ధవముగ్గలదు పుత్త్రులు తేరని యానంజాపి యొరుని యాత్మజుఁ దాశ్రేరుఎవ వెద్దువెట్టితగఁ తే, కొనె నేనియుఁ గృత్రిమంపుఁ గొడు కాతని కిన్. విజ్ఞా. ఆచా. కాం. 122.

తే. ఇట్టిగతిఁ జెల్వ మమ వెద్దువెట్టునొక్కొ, పెట్ట దది దా నృజించిన బిడ్డగాన, కొంకగుచు వంత కదియ క్రోపు వదు నొక్కొ, పదదఱఁదు చెప్పెనని వినఁబడియెఁ గాన ప్రభా. 8 10

వెణఁద=వెడఁద విశ. విశాలము.

వ... అనంగ ధ్వజ పట కఠోర పాతీవచ్ఛాయా చాయాదంబులైన వెణఁద కన్నులు తలచుట్టు ముం బలిసి పొలయ ... భీమ. 3. 110.

ఉ. వంద మతుం గమంగొని వెణంద కమంగ వనించె శావఎముల్ ... శృంగార రసాల వాలము. 2. (శ. ర.)

వెణుతురు=వెలుతురు వి. శరీరము, క్రకరము. (వృ. వి.)

సీ. కోరింద వలతుమ్మ గొటికె కోడారెయు వెణుతు రూడంగ దంతి వెర్రినిమ్మ ... హంస. 4. 9.

సీ. వెణుతు రవంగము శెలయుఁగరీరంబు ... ఆం. భా. 2. 53.

వెన్నాఁడు అ క్రి. (వెన్ను[2]+ఆడు.) వెంబడించు, వెంటనంటు.

సీ పరములు దొట్రిలఁ బరువులె త్తెడివారి వనుక ర్త వృ త్తి వెన్నాడి చనదు ... వసు. 1. 56.

సీ. వెన్నాడి తత్సేన వీఁగఁదోలుటకును బృథురక్త మువ నుబ్బు పెన్నసాతి ... రామ. 259

మ .. మాయావి యన్వాడు .. పాతాళము సొచ్చివన్ విడువకాశాఖా మృగ ధీశుఁడాతని వెన్నాడి వనున్ రసాతల బిలద్వారస్థితుంజేయు చున్ ... చం. రా. 6 2.

వెన్నిచ్చు అ క్రి (వెన్ను[2]+ఇచ్చు) 1. వెనుదీయు, వెనుకకు మరలు.

మ. వరుఁ డాభీల పరాక్రముం డగుదు దైన్యం బంది వెన్నిచ్చి విచ్చి,రి వార దలు దివ్య సంఘము నుతించం ... భార. కర్ణ. 3. 313.

2. (యుద్ధరంగమునుండి) పాఱిపోవు.

సీ. వెన్నిక రణములో విగతాసుఁ గువారు విబి ధాధ్వరములు గావించువారు ... వరాహ. 10. 113.

సీ ఇలఁగు భృత్తులకు వెన్నీని కూర్మిపతులు గోత్ర వర్గము బలిమిఁ గూల్చ వింద్రులు ... విష్ణు. 1. 30.

క దగగొట్టి కలనఁబెట్టిన, మగఁటిమి వెన్నిచ్చి పాఱు మాళవ నృపతిన్, మగధపతి యట్టి తఱి నా, కుగతిన్ వెన్నాడి కోటఁజొరఁదోలి వడిన్ శా. వి 5. 16.

3. వెనుక దిరిగి పాఱు.

సీ. ... పగలకు వెన్నిచ్చి పఱవక సంగర క్షోణిఁ గూలిన మహోశూరులకును ... దశా. 4. 95.

వెన్ను[1]=వెను వా. అవా. 1. వీపు, పృష్ఠభాగము. (రతిదేవి)

గీ. మోతిని క్రొవ్వేడి వెంటపై నెఱసిపాలయ, నడలు దరికొని వావిరి నలచుచుండె ... కు. సం. 5. 565.

వ. మనుజపతి యమజులుం దానును వెన్నయ్యె. వింధానువిందులుం గాంభోజుండును, శూర సేనుండును బుచ్చంబై తి ... భార. భీష్మ 2. 96.

వి. పృష్ఠభాగము.

గీ ఉట్టిపడి మ్రొక్క గతిఁదెల్ప మరగఁపైరి, వెన్ను వెన్నునఁగొని విన్నువీథి కెగసె ... బహు. 3 4.

సీ ఆరత కచ్ఛప కులేశ్వరు వెన్నుగానరా జగతికి మిన్నేలు దిగ్గనచోటు . . మనుచ 2. 7.

వి. 2 ఇంటినడికొప్పు

వ. . . పాడిల్లునుం బోలె వెన్నొలగి ... కవిక 4 113

వెన్ను² = ఎన్ను వి వరి మొదలగువాని యెన్ను. కణిశము

ఆ ఉత్తముని కడుపున నోగు జన్మించిన వాఁడు చెఱుచు వాని వంశమెల్ల, చెఱకు వెన్నుపుట్టి చెఱుపదా తీపెల్ల ... వేమ 2 భా 2.

గీ. కలమ గర్భంబులా మహోత్పల దళాళి, పిక్కలకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపాటి, వెన్నుచూపి తృణంబూని యెన్నరాని ... రసిక. 2 101.

వెన్నుఁడు వి (సం విష్ణువు) విష్ణుదేవుఁడు, కృష్ణుఁడు.

క. వరనాథ సమర్పిత మగు, విరవాదుల తండ యొప్పె వెన్నుని పాదాం, బురుహాంబున నంగుటమువ, సురలిన యాకాశగంగ కుప మానంబై . . నైష 3 115.

గీ వెన్నునకు నస్మదాదుల మెన్నడైన, నపకృతి యొనర్పము ఉ. రా 2 28.

ఉ వెన్నుఁడు ప్రీతిఁ జెప్పిన సవిస్తర వాక్ప్రచయంబు తోడఁ బోవన్న కుమార యిట్లు యిన నాయువు శ్రీయును నీకుఁ గల్గు . భార. ఉద్యో 3 348.

క వెన్నుఁడు వవ్విభు దవ్వుల, గన్గొంతవ నిజ సమాధి కవితాసనమున్, గ్రన్నన విడిచి యెదురు నని, సన్నత మౌళియయి భక్తిసంభరిత గతిన్. హరి. ఉ 6. 32

విమ్మవాఁకఁ బలుకు వెలఁదిఁ బుడుకు, కొడుకు రిక్కఁజేని నొడలి చూపొడయవి ... రామ 197

వెన్నుఁగాడి వి (వెన్ను + గాడి) వెన్నెల, ఇంటి నడుకొప్పు మ్రాను (శ ర పా)

వెన్నుగుదియ వి (వెన్ను + గుదియ) వీపుపై కొట్టుట కుపయోగించు కఱ్ఱ

తే గీ మందులాడి చెడుగు మానిసి ఘాతంబు, పిసిఁడి బిచ్చగాండ్ల వెన్ను గుదియ ... చెన్న. 2 24

వెన్నుచూచు స క్రి (వెన్ను + చూచు) పాఱఁ దోలు.

వ నిర్జరులం దర్శించి, కిన్నరుల వెన్నుచూచి. హరి, 8 9

వెన్నుచూ(సూ)పు అ క్రి. (వెన్ను + చూపు) వెన్నిచ్చి వెనుక మఱలు.

సీ మురియ వైవగవచ్చు మొన దారపించిన శూరత్వమున వెన్ను చూపఁ డనుచు ... పాండు. 1 63

గీ కలమ గర్భంబు లా మహోత్పల దళాళి, పిక్కలకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపాటి, వెన్ను చూపి తృణంబూని యెన్నరాని, నావఁదల వంచుచుండె వనాంతరంబు రసిక 1 101.

(వెనుఁగవఁ బఱచు అనియర్థాంతరము)

సీ చనునె శత్రువుల వెంట మునుదాన తగిలి యవ్వీరులు నెగువంగ వెన్ను చూపి, పఱచుట ... హరి ఉ 2 3.

పంచచామరము అలంతులయ్య కూర్మ మత్త కాదు లైన బోదుల, బ్బలారి వెన్నుసూపి పార పాచినాఁడ కాని నేఁ, డలంఘ్య బాహుశక్తిఁ దావకాజిలోన నుంచుఁ బి,చ్చలించి కెల్వ దత్కథల్ వచః ప్రయోగ చాతురిన్. కళా. 2. 126.

వెన్నుదన్ను = వెనుదన్ను స క్రి (వెన్ను + తన్ను)

1. వెంబడించు, అనుసరించు

సీ. చిన్ని వెన్నెల కందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁ బొడమిన చెలువ తోఁ బుట్టు మాకు .., మనుచ. 2. 43.

చ మొదలు గలంగినం గని సముద్ధత వ_ర్తినదల్చి
వెన్నుద,న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు ... నిరవ
3 13

మ గడఛోఁట వ్వెనుదన్ని నిల్వ విలుమూఁక
న్వెంబడిన్ గాఁవుగా వడవన్...చంద్రా 6 73

ఉ. ఆ హరి వెన్నుదన్ని కుసుమాయుధ సాత్యకి
సాంబ సారణుల్, బాహుబలంబు మీఱఁగఁ
గృపాణ శరాసన సాయకాది సన్నాహము
తోడ నిల్చి . . చిత్రభా 8. 12

సీ ధారాధరము వెన్నుదన్ని పుట్టిన చాయనున్నదీ
బింబాధరోష్ఠి వేణి ... విజ వి 2 106

(ఇట ఔపమ్య ద్యోతకము)

2. తిరస్కరించు

వ. నెవ్నడుముల విమ్న వెన్నుదన్ని ... మనుచ.
5 101.

అ. క్రి వెనుక నిలుచు.

ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు ద్రోణ సుతుం
డును కర్ణుఁడున్ బకు,త్రాణ పరాయణత్వమున
దర్పసముజ్వల భంగి నుల్ల స,ద్బాణ పరంపరల్
గురియఁ బార్థివుఁడున్ వెనుదన్ని చూడ న,క్షీణ
బవంబునంగవియు సేనకు మార్కొన నగ్గ
లించితే. భా: విరా. 5. 278

వ. ... వెన్నుదన్ని చూచు నవసరంబున ... ఉ
హరి 3. 26. (శ ర త్రౌ)

వెన్నునడుగు విష్ణుపదము, ఆకాశము

గీ .. జక్కవలు వెన్ను, నడుగు పట్టుక మొటి
పేయఁ దొడఁగె నపుడు. అచ్చ రా అయో 15

వెన్నువిఱుగు అ క్రి ధైర్యము కోల్పోవు

వ ఇట్లు జంభాసురుండు ... పడినం దారకుండు
వెన్ను విఱిగి పడి నిశ్చేష్టితుండై యున్న ...
కుమా సం 12 357.

వెన్నువమ్మెట వెన్నుపైని కొట్టుట కుపయోగించు
వమ్మెట.

చ మద మొదవంగ మూపక కుమార సమూ
హము వెన్నువమ్మెలై, యెదవిన వాల
మార్చుచు ... భోజరా 4 20.

వెన్నున(చే)అచు న క్రి (వెన్ను+చఅచు) వెంబ
డించి తఱుము. (అమారు వర్ణనము.)

సీ జంకించి పర పృథగ్జన కోటి చందానఁ గఱకు
జీకటి వెన్ను నఱచు వాఁడు ... కాశీ 3 234.

వెన్నుసొచ్చు న క్రి. (వెన్ను+చొచ్చు) వెనుక
జేరు, శరణొందు

సీ. విప్రులఁ జుట్టల వెన్నుసొచ్చి యట్టివారిని గొలి
చిన వారిఁ బ్రజల, హర్షంబుతోఁ గాచి
యన్యాయ ముడుపుచు . ద్వా 7

వెన్నెక్కు అ క్రి (వెన్ను+ఎక్కు) గర్వించు

ద్వి నిమ్న నీ వెఱుఁగక వెన్నెక్కి క్రొవ్వి
కన్నులఁ గానక కఱకంఠ మూర్తి, నొడలు
గల్గఁగ జూచి యెరువిగాఁ జూచి ... పండితా.
పురా 95.

వెన్నెముక వి (వెన్ను+ఎముక) వీపు నడిమి
యెముక (శ. ర పా)

వెన్నెల[1] వి (వెల్ల+నెల) 1 చంద్రిక. (చందు
రుని) తెల్లని కాంతి

చ. . చందురు మనుసోగ వెన్నెలలతోఁ దులఁ
దూఁగెడు తద్గుణంబులన్ నై ష 1 50

చ. వలిమల యల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన
పూవుగు_త్తి శేల్పు,ల గమిజీవగట్టి యుడివోవని
చల్వల రెంకి వెన్నెలల్, మొలచిన పాదు ..
పారి. పీఠి. 6

2 వెన్నెల వంటి కాంతి

ఉ .. నా సఖ, న్ని కనుదోయి వెన్నెలలు నిండక
కోర్కులు నాకు నిండునే. ఉ హరి. 1 62

సీ. పిడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరిగింజ
నొకటఁ బల్వరుస . ఆము 1 60

3 ఒక విధమైన యాట.

ఉ. అల చిమ్మన చీఁకటి చూట మొట్టియా వె,న్నెల
లాట మెట్టినటు విన్నలమెన్ మును మున్ని
లాస్థలిన్ .. ముకుంద 3 53.

వెన్నెలకందు = శ్వేతచందురుఁడు.

సీ. చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁ బొడ
మిన చెలువ తోఁబుట్టుమాకు . . మను 2.43

వ్యావ అడవిగాయు వెన్నెల నిప్పులము

క అతివల హృదయము లాఁసి, రతికలనన్దేల్పలేని
రట్టడిరూపున్, జతురతయు జవ్వనంబును, విత
యమమీ యడవిఁ గాయు వెన్నెల రీతిన్.
కళాం 3 73.

ఇల్లే కానఁగాచిన వెన్నెల

వెన్నెల² వి వరివిశేషము, వందనభేదము

సీ జోహారు నీకు మంజులకీర రుకాక చిన్నివెన్నెల నీకు జిత్తజన్మ .. ఇందు 3 87

వ. శ్వేతగిరి యందలి సింహాలోచనునకు వెన్నెల ధర్మపురియందలి యోగానందునకుఁ గొల్వు మ్రొక్కి. ప్రబంధ 1. 660.

వెన్నెలకుప్పలు వి బి బాల్యక్రీడావిశేషము

సీ దాఁగిలి ముచ్చులాటలు గచ్చకాయలు వెన్నెల కుప్పలు తన్ను బిల్ల. కాళ 3 33.

తే గీ అసపుఁ గప్పుగప్పుం గుప్పలవనినుంతుఁ, గూర్మి నను పేర్మి వెన్నెల కుప్పలాడు.. తా వి 2 23

సీ రమణీయగతిఁ జకోర కుమారికలు గుంపు గొని యాడు వెన్నెల కుప్పలనఁగ ... వి. శకుం. 2 183

వెన్నెలకూన వి బాలికా క్రీడావిశేషాలు

సీ చేతుల కణఁగవీ చెలువ చెక్కు లటంచు వెన్నెల కూనకు నన్ను బిలరు. పార్వ 2. 21

వెన్నెలకోలు వి నమస్కారము, వందనము.

రగడ విష్ణుపుర బున విలసిల్లు మహావిష్ణు స్వామికి వెన్నెలకోలని.. హంస 4 213.

వెన్నెలగీము వి (వెన్నెల+గీము) చంద్రుఁడు

సీ. కటికి చీకటికి నగ్గంబైన రే వన్నెలాఁడి వెన్నెల గీముఁ గూడుకొల్ల. ఉ రా 5 100

వెన్నెలగుత్తి వి (వెన్నెల+గుత్తి) చంద్రుఁడు

వ. తెల్లని దివిరాజు, మడివాలు కేలువఁ దవతివ మొడయ, కాకరా వెన్నెలగుత్తి కన్దోయి మన్నిడడ ప్రబంధ 216.

వెన్నెలపాపఁడు వి (వెన్నెల+పాపఁడు) చంద్రుఁడు.

సీ వెలఁదిరో యీతడే వెన్నెలపాపని పువ్వుగాఁ దురిమిన పుట్టుభోగి .. వీర 3. 157

వెన్నెలపులుఁగము వి (వెన్నెల¹+పులుఁగము.) క్రీడావిశేషము.

వ. సరస సల్లాప బుల వల్లభులంగూడి వెన్నెల పులుగంబులాడు క్రీడావతులును.. వరాహ 4. 155

వెన్నెలపులు(ల్గు)గు వి వెన్నెలకు సంతోషించెడి పక్షి విశేషము, చకోరము.

గీ పొసఁగరే యింతి వెన్నెల పులుఁగుగములఁ, బెనుచుటకు మేత నించియుంచిన వెడంద ... అచ్చ: రా అయో. 18.

సీ వెడఁద గూడులనుండి వెన్నెల పులుఁగులు తెమలె నా నేత్రాంచలములు తెరుగ ... ప్రబంధ 290.

చ స్ఫురిత నవోత్పల ద్యుతులు చొప్పడ యామిని కామినీ శివ, స్మరహార మూర్తియై తరుము మూర్ఛల వెన్నెలపుల్గు వేలుపుం, దొరల కొసంగఁబూని .. కృ శకుం 2 194.

వెన్నెలప్రోవు వి (వెన్నెల¹+ప్రోవు) వెన్నెలలో బాలురు కుప్పలుగా నిసుక పోసియాడు వాట.

సీ మురిపెంపు నగవులు ముద్దు లేఁజెక్కులఁ బొద లుచు వెన్నెల ప్రోవు లాడ ... 1. 85

వెన్నెలబచ్చె వి (వెన్నెల+బచ్చె) చంద్రుఁడు.

వ మీ మొగంబుల మిల మిలలు గిలుకాడ వచ్చెఁ జుమీ వెన్నెల బచ్చెముచ్చు ... వసు. 4 28.

వెన్నెలబొమ్మ వి (వెన్నెల¹+బొమ్మ) వెన్నెలతో చేసిన బొమ్మ.

సీ వడపాడ నేర్చిన వవకంపు లత లవఁ బొలు పొందు వెన్నెల బొమ్మలనఁగ ... ధనాభి. 2. 23 వం

వెన్నెలరా వి. (వెన్నెల¹+రా) చంద్రకాంతమణి

ఉ ... బలు వెన్నెలరాల సరాల జాలురాఁ జెన్నెలఁ జూడముట్టి. ముకుంద 3 58.

వెన్నెలరాచఱా వి. (వెన్నెల¹+రాచ+ఱా) చంద్రకాంతమణి.

ఉ, వెన్నెల రాచఱా చలువ విప్పటరంగులఁ జేసి జాళువా, కిన్నరలూని.. అచ్చ రా. బాల 120

వెన్నెలరాయఁడు వి (వెన్నెల¹ + రాయఁడు) చంద్రుఁడు.

చ విను రతవంపు వంగడపు వెన్నెలరాయ మర్యు నేరివన్ .. అచ్చ. రా. యు. 216 (సూర్యవంశ శ్రేష్ఠుఁడని భావము.)

వెన్నెలతేఁడు వి. (వెన్నెల¹+తేఁడు) చంద్రుఁడు.

చ వికట జటా కుడుంగమున వెన్నెలతేని ధరించి ... పొడనూపె భీమనా,యకుఁడు ... భీమ. 5. 58.

రగడ గురువెంద వరె గిలుబు కొనియెఁబయ్యెర
దొంగ, విరులఁ గరికుంభ కుచవెరఁజు మైయర
గ్రుంగ మనుచ 3 84.

వ పమతించి వచ్చి కాఁగుచున్న కాఁగుల మీఁది మీఁగడలు మెల్ల మెల్లనె పుడుక వెరఁజి యారగించియును ... వి. పు 7. 128

4. కనుపెట్టు, కాచియుండు.

సీ. వేప మన్నీఁడ నీవీకావ వెరఁజుము గైత నీవా జాడ గవఁగఁ జూపు .. ప్రబంధ 183

5. గట్టిగా పట్టుకొను

చ. బరవసమొప్ప గాలి తడఁబాటు మెయిన్ గవిఁ దూటి యొక్క కుర్కురము తమంబులో వెరఁజి కోటలచేఁ గబళించి పొట్ట పెం, తెరనుదురుంచుఁ దెచ్చి కని చేవదొడంగక త్రుంచివైచె. మనుచ. 4. 52.

వెరవరి విశే (వెరవు+అరి) 1 ఉపాయశాలి.

చ. వెరవరిగాక వీఁడు కురువీరులకుం బొడసూపు వాఁడె యచ్చెరువొక ప్రమానిపేర నిటసేరఁగ వచ్చుచు నున్నవాఁడు .. భార. విరా 4 81.

ద్వి వెరవరులై మేష వృషణముల్ దెచ్చి, సురలు వంధించిరి సురలోక పతికి .. రం రా బాల 50. పొ 28 పం.

సీ సకల విద్యా విచక్షణత మించినయట్టి వెరవరి నైరంధ్రి వెంటరాఁగ .. రాజశే 3. 201

2 జీవనోపాయజ్ఞుఁడు

సీ ధనమెంత దలుగునో యనఁ డింత వెచ్చమా వడ్డికాసుల వెరవరికిఁ గలిమి ... రా వి 1 85.

వెరవిఁడి విశే (లెరవు+ఇఁడి) 1. ఉపాయహీనుఁడు

క. మజవక యేఁడులు పూఁడులు, గొరికిన వా యొడలు మృదువగునె నీకేలా, వెటివిఁడి చందము పుట్టెన్, దటి దీనికి వెరవుఁ జెప్పెదన్ విను మర్థిన్ వేం పంచ 4. 544

క. తరుణీ విరహాతురుఁ డగు, నరనాథ తనూజు మంత్రి నందనుఁ గని యా, నరపతి సుదక్షుఁడా యని, వెరవిఁడియై పలుకఁదొడఁగె వీడని కాఁకన్. సుద. 5 4.

క. గురుజను లెఱుఁగక యుండను, వెరవిఁడియై మిముకు గట్టి వెళ్ళి చనువునన్, వరియింపఁ దగిన పురుషుఁడు, వరిణయమగునేని నదియు పైశాచ మగున్. విజ్ఞా ఆచా 101

2. తెలివిలేనివాఁడు, మూఢుఁడు

క. అరులకు సిరియిచ్చెదనను, వెరవిఁడియుంగలఁడె దీని విడువుము .. భార శల్య 2 78

క ఉరు బాహు బలము గల్గియు, వెరవిఁడివై తేర కాని విధమున నకటా, కరుణ యొదలోనఁ దలఁపక, దురమున జముఁబాత నిన్నుఁ ద్రోచితి పుత్రా భా రా. యు 1385

వెరవు వి. 1. ఉపాయము

క వెరవును లావును గలిగిన, పురుషులు లేరెట్లు లోకమున .. భారి శాం 3 31

ద్వి ధరణీశ మీకు సంతాన సంప్రాప్తి, వెరవైన కథ మున్ను విన్నాఁడ నేను ... రం రా. బా. 11. పొ 7 పం.

ఉ .. రా,మావని వాధు తమ్ములకు నట్టి యపౌరుషవృత్తి మేలె మీ, రి వెరవాదరింపఁ దగునే యనినన్ మునులెల్ల నవ్వుచున్ నిర్వ 10.10

క ఎట్టి వెరవుననైనన్, ఊతి పులకరి జయము ధనో,న్నతియుఁ బ్రజానీతి రక్షణము ధర్మంబుల్. ఆము 3. 35

2. నేర్పు, చాతుర్యము

సీ .. కీర్తి ధనార్జన క్రీడనంబు.

ఆ. గలిగి జనుల నేలఁగాని యెన్నండును, నోరులఁ గొల్చి తిరుగ వెవులేని, యట్టి నీవు విరటునెట్టి చందంబున, ననుచరించువాఁడ వధివ చెపుమ. భార విరా. 1. 67.

గీ అఖిల మోహనమూర్తిగా వరుఁబొడిఁ, బంచబాణుండు కాన నిర్మించెఁగాక, వేదజడుఁడైన యజునకు వెరవుగలదె విక్ర 7 44

క. శైవచ్ఛే క్రూరజంతుఁ, జే వెరవున నేయుచుందు సిగ్గే చెపుమా వార 7. 57

3 రీతి, విధము.

గీ నగరు వెరవునఁబురుకుచ్చు సరణి వలుని రమణ వర్జన క్రియఁ బురూరవుని చందమున . విక్ర. 269.

క సిరితామోకాలొడ్డిన, కరణినిఁ బైకొనుచు నేనె కదియఁగ వమ నీ, వెరవున విడనాడుచు నొక, తిరిపవుఁ జెలిపట్టెఁజేరఁ దివి రెదవేమీ. యయా. 2 78 (క ర. పా)

4 ధర్మము
గీ మేలుగల నాఁడు మురియుచు మెచ్చవచ్చె, గోడవ లోదవెడు తఱిఁబోవ విడువఁదగునె, తలఁపనుసురుల యొడయఁడైనవరు మగని, వెరవెఱింగిన నాడెంవు వెఁదుకలకు అచ్చ రా అయో 71
5 అనుకూల్యము
సీ మాతలేశ్వరు నొక్క మణికందరంబున విశ్రామ ముండంగ వెరవుపేసి హర 5. 40.
6 ద్వారము
వ. ప క్వాన్న గంధంబు గాలివెరవున నాఘ్రా ణించి .. కాశీ 4 120
గాలి వెరవునన్ = గాలిద్వారా
విణ 1 శక్తము, సమర్థము
క పావన గుణానుభావము, భావన భావింపనెట్టి వరమ నదులు నీ, కావేరికి సదృశంబులు, గావేరికినైనఁ బొగడఁగా వెరవగునే కళా 2 13
ద్వి పొరి భూతకోట్లను బుట్టింపఁ బెంప, విరి యుంప నొక్కఁడె వెరవైనవాఁడు . రం రా ఉ 103 పా 10 పం
2 యుక్తము
ఆ వాములానితోడ వాట్లనితోఁడను, బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ,నటమటీనితోడనడయరితోడను, వెలకునెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ హరి 3 112
మ. వర వైతాళిక వంది బృంద జయ జీవస్ఫార శబ్దంబులున్, వెరవై పేర్చి చెలంగ వెల్వడియె సంప్రీతిన్ నిజావాసమున్ హరి ఉ 4 117
క వరపగు మోహారు మేర్పను, వెరవగుచో నెల్లి నేఁడు విడిసెన మధురా, పురమున .. ఉ హరి 4. 168
3 అధీనము
క గరుడునిపై శార్జ్గ ధను, ర్ధరఁ డగు విష్ణుండు మేరు తటిఁబోల్చి తటి,త్పరివృత జలదము బోలుట,వెరవ దనుజ రాజ హంస వితతి యితని కిన్ నిర్వ 3 5 (శ.ర)(విరియ ముద్రి పా)

వెరవుపడు[1] అ క్రి (వెరవు+పడు) వశమగు, అధీనమగు
వ. అప్పాటం బ్రతివచనంబునఁ బాటిల్లు చీకటి తప్పు కప్పి పుచ్చ వెరవు పడకుండునట్లుగా బ్రకాశించిన హర. 5 57

వెరవుపడు[2] అ క్రి (వెరవు+పడు) అనుకూలమగు
గీ అపుడు గాని మా తండ్రి యున్నట్టి చోటు, నరసి సంధించు కొనుటకు వెరవు పడదు కళా. 6 154.

వెరసి వి అంకెలను గలుపఁగాఁ దేలిన మొత్తపు లెక్క
ద్వి చదువు లెక్క ల [illegible] బస. పు 6 783. పం.

వెరసి(సు)మాట పర్యవసానము, చివరకుఁ దేలిన సంగతి
వ అన్నియుం జెప్పనేల వెరసి మాట యొకటి గలదని యిట్లనియె కళా. 78.
క తగవెరసు మాట చెప్పెద, మగువలసంచల కటాక్ష మార్గణ జాలంబు గెలువఁ దాఁకినఁ దాఁకవె, జగతిం గోవిదుల మతులుఁ జదువులుఁ దెలువుల్ ప్రబోధ 1 47

వెరసు వి. అంకెలు లోనగు వాని పంక్తి
చ. హరిదనధిపమా రమణులాతురగాలిమదుల్ల పట్టముల్, తరువుల రాయసంబుల విధంబునఁ గన్గొని శ్వేతదిమాన వేశ్వరునకుఁ దెచ్చియిచ్చిన సువస్తు పరంపర లెక్కఁ గూడు పెన్వెరసుల రీతిఁ దత్పవన వీతిఖురాంకము లుండు నుర్వ రన్ వరాహ 12. 60
ద్వి స్వర్గంబు గరసు మోక్షంబుల వెరసు, శివ యోగుల కిరవు సిద్ధుల వెరవు ... పండితా. పర్వ 313

వెరసుబడి వి (√వెరసు) అంకెలపంక్తి, అంకమాలిక
క విను మీతని సేనం గల, వనచరభట సంఖ్య వర్గ వర్గములెల్లం, బెనురాశి సేసి కవిలెం, బన వ్రాసిన వెరసుబడి నిశాచర నాథా భా రా. యు 364.

వెరళించు స క్రి. చెలఁగించు, విజృంభింపఁజేయు. (ప్రయోగాంతరము కన్పడ లేదు. ఇంకను విచార్యము.)

గీ. చికిలి లోపలనే చీము చిటుకుమన్నఁ, గనకనవ
కూయు ఒకదారి కవలకదన, వరుని వెర
ఱించు మల్లెంటు విరులకడన, బడుకయిలు
మాని విరహాతాపంబుఁ బూని కువల. 5 38

వెఱ వి. (త వెరు.) 1. భయము
క. వెఱువు వడుమ విసినను బెను, వెఱమెకములు
బెదరినను వివేకవిధియు, క్కటి బహుళ సైన్య
మటి ముఱిఁ, బఱచిన వా గంగరాదు బలి
యురకైవన్ భార శాం. 3. 16
చ. వెఱమెరలేని యట్టి బలు వీరుఁడు కృష్ణ
కుమారుఁ డొక్కచే, జలధి . భాగ 10
పూ. 662.
శా. పుట్టంబుట్టఁగఁ దల్లిదండ్రు లడవిన్ బోఁ
ద్రోచిరి వైఖరిన్, బొట్టుంగట్టిన ప్రాణనాయ
కుఁడు పో పొమ్మంచు నోవాడెడిన్, గట్టా
కోయిల పిల్లచందమున బల్గాసిన్ వెఱంగొంటి
వ, న్నిట్టట్టుం గికురింపఁ జూచెదవొ కుయ్యా
లింపవే శ్రీహరీ కృ శకుం. 3. 164
2. ఆశ్చర్యము.
గీ. వేను మొదలుగ నొండొండ వెనఁగునంప, వెల్లి
వఱపియు వస్త్రముల్ వెలయఁజేసి, కాన
మొక్కని వందుఁ దాకదు దగులదు, ఆచ్చవడి
నిలిచితిమి వెఱ ముచ్చుముడిఁగి. హరి.ఉ. 5 67.
గీ. అనఘ మణికంథరుం డట్లు తనదు తపము,
విఘ్న మొందించుకొనుటకు వెఱ పొడమెదుఁ,
దిరుగఁ దపమొనరింపంగ దొరకొనియెనొ,
యిపుడు రంభతో నున్నాఁడొ యెఱుగ
వలయు. కళా 3. 47.
గీ. డిగధి పొలుర నెల్లఁ దో ద్రేఁచనిచ్చి, వారు
దాను రహస్య విచారణపరత, నుండి వెఱతోడి
భయమునను దిఱగొమచుఁ, బలికె గీష్పతిఁజూచి
యాబల విభేది. కవిక. 7. 97.
3. నిశ్చేష్టత
మ. పనిగా వేర దటంచుఁ బూనక వెఱంద్రాపింతు
రెంతేజదుల్, వనికిన్ మేకొని విఘ్నలేశము
జనింపన్ మధ్యముల్ వీఁగి యంతనె చాలిం
తురు ... మల్లి నీతి. 72.

వెఱఁగందు అ క్రి. (వెఱఁగు+అందు.) ఆశ్చర్య
పడు.
క. ఈ జనపదమున కధిపతి, యే జనపతి యో
మునీంద్ర యిదికృతయుగ వద్భాగిజితమని
వెఱఁగందెదు, నాజితనూభవునితోడ యతి
వరుఁ డనియెన్. చం రా 2 96
గీ. చిత్తజాతుండు కనుమూయ చేసినాఁడొ, మన
మనంబుల విభ్రాంతి మట్టుకొనెనొ, కమలలో
చన పతితాప గౌరవంబు, యనుచు వెఱగంది
మదిఁగుంది యబ్జముఖులు విక్ర 1 188.

వెఱఁగు = వెరఁగు వి (క బెఱగు త వెరళ్) ఆశ్చర్యము, వింత
క. తదనంతరంబ రాముఁడు, మొదలగు యాదవుల
కెల్ల మోదము వెఱఁగున్, మదిమొలవఁ జక్ర
ధరుపై, వదలక వినువీథిఁ బుష్పవర్షము గురి
సెన్ ఉ హరి. 1 132.
ఉ. . వాసియు వన్నెయుం దగవు వైభవముం
బలుముల్వివేకమున్, బో నవతుల్ భజించుటకుఁ
బో వెఱఁగయ్యెడు నేమిచెప్పుదున్ పారి 1.92
క. . . నతఁడా, రూపం బెడఁబాసి ఖేచరులు
వెఱఁగందన్. మనుచ. 4. 116
2 అద్భుతకృత్యము, వింతపని.
క శ్రీ విశ్వ విభుఁడు చేసిన, యా వెఱఁగుల కలుగ
వలయు వలిగిన పిదపన్, భావింప నతఁడు
ధీరుఁడు, వారిరి ననుఁ దేరప్ఁడతను వడిఁ బడ
వలయున్. కావ్యా 1. 104.
ద్వి. వెఱఁగైన యా రంగ విభు మహామహిమ,
మఱి వేల్పులకు నవాఙ్మనస గోచరము ...
ద్వి పరమ 5. 417. పా.

వెఱఁగొందు అ క్రి. (వెఱఁగు+ఒందు) ఆశ్చర్య
పడు.
సీ విక్రమార్కుని నైన వెఱఁగొందఁగాఁజేయు
జండ తతాఖిల పాపాకములు ... విక్ర. 1.87.

వెఱఁగుపడు అ క్రి (వెఱగు+పడు) 1 ఆశ్చర్య
పడు
క వెఱఁగుపడి హర్ష రాగము, దటిఁగిన వెల
వెల్లనై వదనములు ప్రాలం, దెఱఁగేది ఆచ్చ
పడి రత్తటిఁ దత్పరిజనము లెల్లఁ దద్దయు
నంతన్. భార అర. 7 158.

గీ. నేఁటితోఁ జావె రాక్షసానీకమునకు, వీర హోమంబుచే నీవు వేలుపుఁబెద్ద, వెఱఁగు పడఁ జేసి లోకైక విజయహేతు, వంముతోఁ దుటఁ జెలఁ ప్వ్య వరకుమార. ఉ. రా 2 214

వ కౌతుకాంకురంబు కరఁగు వడ వెఱఁగుపడి .. మనుచ. 6. 79.

2 నిశ్చేష్టత నొందు

చూ: వెఱఁగుపాటు.

వెఱఁగుపఱుచు అ క్రి (√వెఱఁగు పడు) ఆశ్చర్యము నొందఁజేయు.

వ కంచు మించుగన్ బఱచుట గగన చరుల వెఱఁగు పఱిచి ... మనుచ 4 115.

వెఱఁగుపాటు వి. (√వెఱ గు పడు) 1 నిశ్చేష్టత

గీ దాని కమ్మనుఁ జెల్లఁ జిత్తమున భయము, విస్మయంబును బెనఁగొన వెఱఁగు పాటు, గదిరి చిత్రరూపంబులఁ గరణి నుండ . భార.అను. 4 400

ఆ. . . వెఱఁగు పాటు దనికె వెఱనాడె నొవ్వు నెవ్వగలు వగల నీరె దిగులు వొదివె ..భార. విరా 2 106.

క అబ్బెఁ దగులాభ మని మది, మబ్బెదు కో నంత రాయ మొదఁ గూడుటయున్. బ్బిబ్బిగొను వెఱఁగు పాటది, నిబ్బరపు విషాదమువఁగ నెగడుం జూడన్. కావ్యా 1 73.

2 అబ్బురపాటు, ఆశ్చర్యము

అ వెఱఁగు పాటు తోడి వెఱపు నాకసిక, సమ్మదంబు మానసంబు నొలయ . హరి. ఉ 8 188

చ. ... గురు శిష్యులు కౌరవ సేనలోని భూపతి సుతకోటికిన్ వెఱఁగుపా టొనరించిరి ...భార విరా 5 128

వెఱచేఱుచు అ క్రి. (వెఱ+చఱుచు) భయపడు

క వెఱచఱవ నింతకంటెం, దఱుమగ బాణంబు లేసి తడయక పగఱం, జెఱుతునవియుసుము చల్లుచు, గ్రుఱుక ధనంజయుఁడు రణజయోన్నతుఁ దరిగెన్. భార. సభా 2 305.

వ. ఇట్లు క్రీడించి గాంగేయుడింవి గాండీవి దన యరదంబు రయంబున

క పఱపి రథికులను సూతుల, పఱికిన బ్రోదుపడి యుండె నానాంధముల్, వెఱచఱచిరి కురు వీరులు పఱిపఱియై మనబలంబు భయముం బొందెన్ భార భీష్మ 2 38.

లయవిభాతి తఱిమి వెసరక్కసులు వెఱచఱువఁ బట్టుకొని, పఱిపఱిగ వేతలలు మఱిపి ... భా. రా యు 1437

వెఱచు అ క్రి 1 భయపడు

క. రవిసుత పార్థుల ఘోరా, హవమునకును వెఱచుచున్న యది కుంతి. .. భార. ఆది. 6 41

చ. పరమున కేను దానుఁడని పల్కఁగఁ బ్రాపుఁడఁ గాను మత్సుతన్, హరునకు నిత్తునా వెఱవ నయ్యె . కు సం 3 370.

చ వెఱచితి రాఁగదే యనిన వెండిక దావగఁ దీర్తు నీవు నా, వెఱపెటులున్న నీ రథిక వీరులు వాపెదరు ... భార ఉద్యో 4 139

ఆ. పావఁడనక వెఱక పాపని మొదలింటి, పోక లెల్లఁ దలచి పొగడఁ దొడఁగె ... భాగ. 10 118

వెఱక = వెఱవక.

క . విహంగంబులు రుతముల, వవని నుతను వెఱకు వెఱకు మన్నంట్లుండెన్ భా రా, అర 2 150.

వెఱకు = వెఱవకు

గీ ... అని జయంబిచ్చి తన గదా హతికి వెఱని, మనికి ధనపతి దయచేసె ... సమీర 2 183

వెఱని = వెఱవని

ఇది 'వెఱచు' ధా యొక్క వ్యతిరేకార్థక విశేషణము

2. జంకు, సంకోచించు

గీ అదియుఁగాక మరుత్తుండు యజ్ఞవేళ, నుచిత దక్షిణ లర్పించి యున్నధనము, గొల్లవిడిచిన బ్రాహ్మణు లెల్లఁదనిసి, విడిచి రర్థంబు దీనికై వెఱవవలదు జై భా 1. 73

సీ హీర కుట్టిమ భూము లిసుకనేల లటంచు గట్టిగా నడుగులు పెట్ట వెఱచు . దశా 1 272.

క. ... పన్నిన భయమున బెదిన, రిన్నఁడు జల దుర్గభూము లేమఱ వెఱచున్. హరివం 2 90

3. వత్రమతగా నుండు

క. ... విను కావునఁ బతికిఁ బ్రజలు వెఱచుట యుప్పున్. భార. శాం 2. 261

వెఱచుకొను అ. క్రి (వెఱచు+కొను, స్వార్థమున) భయపడు

ఆ ... వెఱపించఁబోయి వెఱచుకొన్న చాయ యయ్యె. కృష్ణ. 3. 48

వెఱవరి విశే. (వెఱపు+అరి[3]) భయము కలవాడు, భయము కలది.

సీ ... భయశీలుఁడా వెఱవరి .... ఆం. భా. 3. 9

వెఱపాటు వి (వెఱపు+పాటు) భయము.

ద్వి. నిరవైన పతి మీఁది నెయ్యంబు దలఁచు, వెఱ గందిచింతించు వెఱపాటునొందు .. రం. రా ఉ. 122. పా 3. పం.

క. ఏ వరము కొల్లదేవా, దేవర కరుణాకటాక్ష దృష్టి యునిచి నా, కావరముచేత వచ్చిన, యీ వెఱ పాటుడిపి బ్రోవవే యని పలుకన్. శ్రీరం. మా 4 83.

వెఱపించు స క్రి (√ వెఱచు) భయపెట్టు.

ఆ. ... వెగడు పడఁగఁ బాతి వెఱపించు మొజ్జలు తత్ప్రయోగ విధులు దప్పపఱవ. భార ఆది. 2 130

క. సమరంబు గలుగు ననుమను, మము వెఱ పింపంగవలదు మాధవ ... భార ఉద్యో 3 43.

ఉ. శేలవుగావె నీవు వెఱపించెదు వీరిని వారిఁబోలె వన్న .. రాఘవ 4. 10.

వెఱపిఁడి వి (వెఱపు+ఇఁడి) నిర్భయుఁడు, భయము లేనివాఁడు, భయములేనిది.

వ. .. వెఱపిఁడి తఱపికొన్న విధంబున శిబి రంబు చొచ్చి .... విక్ర. 4 98

వెఱపు వి (√ వెఱచు) భయము

క కఱవు పయిఁ గఱవ వొరయుచు, వెఱపు పయిన్ వెఱపు దోఁప విడువని యిడుముల్, దొఱఁగమిపైన్ ... భార. శాం 4. 72.

మ. కరకంఠుం దరుణేందు శేఖరుని షట్కా లంబు బూజించు నెం,దఱు భక్తుల్ దనువేఁడి నం బ్రమదమున్ దాత్పర్యమున్ భక్తియున్, వెఱపుం గల్గి తదిష్టకార్యములు గావింప న్నిరాంస్యతన్ హర 1 11., దశా 2 333

వెఱపెక్కు అ. క్రి (వెఱపు+ఎక్కు) భయపడు.

చ ... చొప్పుకునే నినుబోఁటి కాప్తి చెప్పిన క్రియఁ జెప్పినీవు వెఱపించిన నే వెఱపెక్కువాఁడనే భార కర్ణ 2. 38.

వెఱబొమ్మ వి (వెఱపు+బొమ్మ) పశ్వాదులకు భీతి కలుగుటకు భీకరాకారముగఁ గట్టెడు బొమ్మ

క నెఱవగు సంపద గలిగిన, నెఱదానం గుడువఁ గట్ట నేరని మనుజుం, డఱిముఱిఁ జేనికిఁగట్టిన, వెఱబొమ్మయె కాఁడె యెన్ని విధములఁ జూడన్. విక్ర 2. 179.

ద్వి. వీఁ డొక్క వెఱబొమ్మ విప్రవ్యక్తికము. పీడించి వీరి నొప్పించుచున్నాఁడు ద్వి. హరివం ఉ 932 పం.

వెఱవెఱపాటు వి. (వెఱ+వెఱ+పాటు) నిశ్చేష్టత

ద్వి. వెఱవెఱ పాటును విహ్వలత్వంబు, వెఱపును మఱపును వీడి కోడాడ రం. రా అయో 96 పా 17 పం.

వెఱవేఁకి వి (వెఱ+వేఁకి) 1. భయజ్వరము.

గీ ఏను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి, వ్రాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన, మ్రొక్క జను దెంచి కాంచివిదిక్కు పడుచు, వెడలి మఱి జూడ రిట వెం వేఁకిపట్టి ద్వా. 4 70.

ద్వి నన్నెఱింగెదు గాక నాపేరు తెలియ, విన్న మిత్తికి నైన వెఱవేఁకి వచ్చు ... ద్వి హరివం. ఉ 1194 పం.

సీ మొన్నఁ బారాశర్య ముని యోటరాఁ గూఁత లిగయించి వెఱవేఁకి యెత్తఁజేసె . . కువల. 2 80

2. సంతాపము, జ్వరము

ఉ ఏవి దినంబులో రజను తెయ్యదియో విను నిద్ర యెట్టిదో, వేపుట యెప్పుడో యలఁతవెమ్ముకునం బున కెద్ది మందొ యే, ప్రోవలఁ గ్రోలొ యెవో తలఁపు తోఁడన చెయ్వు లెఱుంగ నేను నా, కీ వెఱవేఁకి మాన్పఁ గమలేక్షణ యల్పిత వీవు వెజ్జవై. హరి ఉ 7. 170.

(ఇందలి 'వెఱ' శబ్దము సాధురేఫ ఘటితము విరహార్థకము ప్రత్యేక ప్రయోగము లేనిది అని శ. ర)

వెఱసొచ్చు అ. క్రి. (వెఱ + చొచ్చు) భయపడు

సీ. ... పశువుఁ జేయ, విప్రులు పట్టరా వెఱసొచ్చి యొదిఁగెడు గవయంబు చాడ్పునఁ గర్ణ భీతి, మ్లాని నుసుకుచు నుండును .. భార కర్ణ 3 33

క. ఇటులఁ దమి పొంచి మారుఁడు, పటుబంబెట్టంగ నొచ్చి నడి వటు నిటుఁ జెం,దుటకు వెఱసొచ్చి రతిసం, ఘటనార్థము మిగుల వేగు కాలము నందున్ హంస 3 156

వెఱగాయలాటలు వి. బ బాలక్రీడావిశేషము

గీ దాయముల వాడు వామనగాయ లాడు, బాట లను బాడు వెఱగాయ లాటలాడు, మున్న మున్నగ దాఁగుడు మూ తలాడు, నా సుశీల జగన్మోహనాంగి యగుచు బ్రహ్మో. 3 27

వెఱ్ఱి వి (క. త మ వెరి.) 1. పిచ్చి, ఉన్మాదము.

ఉ వైదిక శర్మచారి జనవత్సల నీ మది బట్టు కొన్న యు,న్మాదము హీన మానవు మనంబునఁ బుట్టిన వెఱ్ఱివో లెన,హ్యాదులఁ దీర్చుటొప్పదు... భాగ. శాం 1 101

గీ. .. అహొయని వెఱ్ఱి పట్టె నేమొ, యనుచు నాలాగె కావింప . . శుక. 2 456

2 అవివేకము

క జడలు ధరియించి యడవుల, నిడుముల బడి కాయ గసరుతే మెసఁగెడు పెన్, బడుగు నిమఁ గవయఁదగునా, విడువిడు నీకేలపట్టె వెఱ్ఱిఁ అజాంగీ రామా 6 152.

చ తనకిది దక్కెనంచుఁ బ్రమదంబునఁ బంక్తి ముఖుండు మీద కేతుని చిగురాకులూఁకుమదిఁ దూరినఁ దాలిమి మాలి చేరఁగాఁ, జని యిది యేమి వెఱ్ఱి యొకొ జవ్వనమున్ దొలిపోవ విష్ణుఁడం, చునె కలకాలమున్ దపసి చొప్పున దాఁచెదు వృద్ధకాంతవై ఉ రా. 3 115

విణ 1 వివేకము లేనివాఁడు, వివేకము లేనిది.

ఉ ఇమ్మది వెఱ్ఱి వీనిఁ బరమేశ్వరుఁగాఁ గొని యాడె ... భార. సభా. 2. 39

క. నీ వడవి కరుగ నొడఁబడి, నీ వెనుకవ వచ్చునప్పుడు నిందింతురు మ,మ్మిద్ద వెఱ్ఱు లితని మాన్పం,గా వలఁతులు గాకయని జగజ్జనులధిపా. భా౦ శాం 1. 66

ఆ వినుపతివ్రత లగు వెలఁదుల దిక్కు రా, వెఱ్ఱి యేయనుర్త్య విభుఁడు నీకు, వలవదతని మీఁది వైరస్య మనుకూల, వృత్తి బోలునయ్యవి ప్రియంబు హరి ఉ 9 73

మ వలదమ్మా యిటువంటి కానిపని యోవామాక్షి యీ వెఱ్ఱిబు,ద్ధులు నీకేల ఘటిల్లె నమ్మ తెగువన్ దుర్భాషలిట్లాడి యీ,కాల నాకేటికిఁ గట్టెదమ్మ ... సారంగ. 2 102

2 పిచ్చివాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చిది

సీ వెఱ్ఱులు దొలుమేన వెడ్డున సాధు జనము మోసపుచ్చి ధనంబు గొన్న జనులు . భార అను 5. 105

ఉ .. నీ, చందము నందముం గనిన జవ్వని యెవ్వని వెఱ్ఱిఁ జేయదే ... మనుచ 3 68

3 వికృతము

గీ . క్రోటి నిర్వంకఁ బతు, తులను నివురుచు వెఱ్ఱి చూపుల నురంబుఁ, గెలఁకుల గనుబొ గొమచుఁ గానఁ గేకలుండె అము. 4. 181.

వెఱ్ఱికుందెన వి (√వెఱ్ఱి) వృక్షవిశేషము (వృ వి.)

సీ వెలగ విషము దారి వెఱ్ఱి కుందెన మంచి కుందెన కలబంద గువ్వ గుత్తి .... హంస 4 10.

వెఱ్ఱిగొను అ క్రి. (వెఱ్ఱి + కొను) అవివేకము నొందు

గీ పలు వ్రేపల్లె పెద్దవారిట్లు వెఱ్ఱి, గొనిరి కృష్ణుఁ బోనిచ్చినఁ గ్రూరులైన, రక్కసులు లోనుగాఁ జేయ క్రందులెల్ల, నుడుపఁ దమకు దిక్కైన వాఁడొరుఁడు గలఁడె. హరి. పూ. 8 181.

వెఱ్ఱిగొలుపు స క్రి (√వెఱ్ఱిగొను) అవివేకము నొందించు, మోహపెట్టు

క ప్రకృతి గుణంబులఁ గొని బహు, వికృత రూపముల నట్లు వెఱ్ఱి గొలిపెనే, వకలంకుడ ... భార శాం 6 51.

వెఱ్ఱిచిక్కి వి (వెఱ్ఱి + చిక్కి) వృక్షవిశేషము (వృ వి) ఒకజాతి యడవిచెట్టు

సీ గోగు పొగడముబు గోరంటలును బెద్దవెలమునుం కేసరి వెఱ్ఱిచిక్కి ... హంస 4 11.

వెఱ్ఱిచెఱకు వి. (వెఱ్ఱి+చెఱకు) ఇక్షు విశేషము, అడవిచెఱకు (వృ వి.)

ఆ. వెఱ్ఱిచెఱకుఁ గోలవింటి బద్దకు మల్లె, తీవె నారిఁ జేసి భావభవుఁడు. పఱచుపువ్వు బోండ్ల చెఱచోటులకొ మెత్త, విరుల తూఁపులేసి మరులు కొలిపె. వైజ 2. 35.

ఆ. వెఱ్ఱిచెఱకు వందు విలసిల్లు ముత్యంబు, పొరలు ప్రేంఖణంబు పువ్వుచాయ, వది సమస్త భూత లాధీశ కామినీ, వశ్య కరము ధరణి వలయము వమ రత్న 40

సీ. రసదాళి చెఱకుతోఁ బ్రతివెఱ్ఱి చెఱకైనఁ జాన వాతెఱ ప్రతి చక్కెరగును ..చంద్రా 4 105.

వెఱ్ఱిజిల్లేడు వి (వెఱ్ఱి+జిల్లేడు) రాజార్కము, ఒక జాతి జిల్లేడు (వృ. వి.) (శ. ర)

వెఱ్ఱితనము వి. (వెఱ్ఱి+తనము.) అవివేకము, తెలివి తక్కువ తనము.

సీ. బాహు బలాఢ్యుల బలవిహీనుల క్రియ వెసలంగ వడిచిన వెఱ్ఱితనము .... భార ఉద్యో 1 376.

మ. మత్తెతవారో లేమా వదుదు మూర్ఖనగన్ జలి కింపఁ బూని వీ, వెఱ్ఱితనాలు మానవని వేడ్క నిటాడఁగ నింటనుండి కాఁ, జిఱ్ఱునఁ గోప గించుకొని చెప్పఁడు చేయఁడు లేచిపోయె మీ, వెఱ్ఱియగారు మంచిగురువే దొరికెన్ జదువెట్లు చెప్పునో వైజ 4. 12.

గీ. ... రైవక్రతంబులకును, విఱ్ఱవీఁగుట ప్రేఁగుట వెఱ్ఱితనము దశా. 2 418

వెఱ్ఱినారువ వి. (వెఱ్ఱి+నారువ) అరణ్య వృక్ష విశేషము, ఒకజాతి యడవి చెట్టు. (వృ. వి)

సీ. వేరు పవనగుత్తి వెఱ్ఱి నారువ రేల పనస కంక కొమ్మి పలుకరేణి ... హంస 4 11.

వెఱ్ఱినిమ్మ వి (వెఱ్ఱి+నిమ్మ) అరణ్య జంబీరము, అడవినిమ్మ.

సీ కోరింద నలతుమ్మ గొంటికె కోదారయ వెణుతు రూడుంగ దంతి వెఱ్ఱినిమ్మ ... హంస. 4. 9.

వెఱ్ఱినీరు వి (వెఱ్ఱి+నీరు) వెఱ్ఱి యెత్తించు నీరు, మద్యము, కల్లు.

గీ. వెఱ్ఱినీరాను కతమున వెడలునట్టి, చొక్కుఁ బోదట్టి యొకకమ్మ వెక్కఁబెట్టి, దడిగ అవఁ బోవు వేఁపి చందమునఁ బట్టి; ఎరున మెచ్చఁగ నూరుజ ప్రముఖుఁ బలికె. శుక 3 32.

గీ మేఁమీఱిన గొఱియల మేక గముల,గొఱి యపోతుల నటికి ప్రోగులుగ నిడ్డ, వెగ్గలపుఁ బచ్చి వంజుళ్లు వెఱ్ఱినీళ్లు దొరహత్తుగ నిడఁగడు పార మెసఁగె అచ్చ రా యు 231

వెఱ్ఱిపాల వి. (వెఱ్ఱి+పాల) అరణ్య వృక్ష విశేషము, అడవి పాలచెట్టు

వెఱ్ఱిపాలాకు ఆరిక బియ్యము పిట్టున ఎలుక కాటు మానును. (చి కి చి ని)

వెఱ్ఱిపుచ్చ వి (వెఱ్ఱి+పుచ్చ) చేఁదిపుచ్చ (వృ.వి)

గీ. పావంయు వెఱ్ఱి పుచ్చయు బత్రపుష్ప, వల్లరీ ఫల మూలంబులుల్లపిల్లి, గ్రహణమునఁ దెచ్చి చూర్ణంబుగా వొనర్చి, నీళ్లతో సీయవిషము లన్నియును దీఱు (చి కి చి. ని)

వెఱ్ఱిబాగులు వి (వెఱ్ఱి+బాగులు) తెలివిలేని స్త్రీ (గ్రా.) తెలివిలేనివాఁడు, వివేకము లేనివాఁడు (శ. ర పా)

వెఱ్ఱిబిల్ల వి (వెఱ్ఱి+బిల్ల) అరణ్య వృక్ష విశేషము, ఒక జాతి యడవి చెట్టు

సీ పుతిచింత మోదుగు ములుమోదుగును వెల్ల పుల్ల వెలగ వెఱ్ఱి బిల్లకిల్ల ... హంస 4. 11

వెఱ్ఱిబీర వి (వెఱ్ఱి+బీర) చేఁది బీర (వృ వి)

గీ మునిని వెఱ్ఱిబీఱ ముష్టి యుమ్మెత్తల, విత్తన ములఁ జెముడు వేళ్ల భాను, మూలములును దైలమున దించి చమరిన, సర్వ వాతములును శాంతి నొందు (చి కి. చి ని)

వెఱ్ఱిమొల్ల వి. (వెఱ్ఱి+మొల్ల) అడవిమల్లె (చి. ని)

వెఱ్ఱివాఁడు విశ (వెఱ్ఱి+వాఁడు) 1 వివేకము లేని వాఁడు

చ. విడువక నీవు పట్టవము వీథుల వీథుల వెఱ్ఱి వాఁడవై, చెడుగులఁ గూడి ధౌర్త్యములు సేయ మహీరమణుం డెఱింగెనే, విడుచును సోమ యాజి మను వృత్తులు చేకొను నెల్ల వెంటలన్, జెదుడుము గాదె నీకతవఁ జీరయుఁ గూడును లేక పుత్రకా కాశీ. 4 93

2. ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు (శ. ర పా.)

వెఱ్ఱిసెనగ వి. (వెఱ్ఱి+సెనగ) ఒక జాతి చిన్నచెట్టు, చిన్న మొక్క.

సీసమాలిక. ... కామ జిలుగు మెట్ట దామరవెట్టి సెనగ జంచిరము కాచి నల్లకాచి .. హంస 4 10

వెట్టిసొట్ట వి (వెట్టి+సొట్ట) తుంబీ భేదము, చేఁదు సొర.

చ నిలువక వచ్చి వచ్చి ధరణిం జిలువెంచి లున్ వసుంధరం, గలసిన గోడలుం జివికి గంపలఁ గాచిన వెట్టిసొట్టలీ, వలు చిగిరెంత గంటగమి వాతులుగప్పిన పూదు పాఁతరల్ ... వేం పంచ 1 467

వెల వి (క బెలె త విలై) 1 కొనువస్తువున కిచ్చెడు విలువ మూల్యము, క్రయధనము

క. ఇలకు వెలగా హిరణ్యం, బలఘుమతీ మాకు నొసఁగు మనుటయు .. భార. అశ్వ 4 189

గీ జీవహింస యెన్నండును జేయవనఘ, యురులు సంపి తెచ్చిన మాంస మొనర విలిచి, తగిన వెల కమ్మి బ్రతుకుదు ... భార. అర 5. 38

ద్వి ఏ మేడ దేశంబు లేలుట లేద, భూమికి వెల యిమ్ము భూమీశమాకు .. రం. రా బాల. 16. పా 14. వం

వ .. తపస్వులకు మాలువురకుం బ్రోలునాంటి బబ్బర వాఁడు పన్నస్రలు దగువెలకు విలిచి కొని ... ద. భా 1281 9

సీ విలువనా జిట్టినా వెలయన రోయన వెలయుచు మందును విక్రయంబు.. ఆం. భా. 2 267.

2. పందెము

ఆ. వాదులానితోడ వాట్లనితోడను, బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ, నటమేటినితోడ వడియరి తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ. హరి. 3. 112.

వెలఁగ వి (క బెళల, త. విళవు.) కపిత్థము, వృక్ష విశేషము.

చ. .. తత్పదములఁ దోకయున్ బిగయఁబట్టి చెలంగి వెలగ మ్రానితోఁ, బదియఁగ నొక్క పెట్టుగొని చంపెఁ గుమారుఁడు వేఁగ రక్క సున్ భాగ. 10. పూ. 435.

సీ. వెలఁగపండులు పుల్లవెలఁగ పండులు మోవి పండ్లు వంకెవపండ్లు బలుసుపండ్లు . కాశీ. 3 99

ఆ పిలికి పూలు బూతపిల్లు లేనికకొమ్మ, లలరుఁ దేసి పెద్ద వెలఁగపండ్లు, వెదురుఁ బ్రాలు ఊాతి పదనికల్ గసగసాల్, జల్లి మెకపుఁ జాలుఁ జాలపప్పు. యయా 1. 31.

వెలఁగొను స క్రి (వెలన్+కొను) వెలయిచ్చికొను, విలిచికొను

ఉ. ఆసలఁ బెట్టి యేచు వసువంచు వచింపఁగ నేల సంతతో, ద్భాసి నిజాభిజాత్యమునఁ దద్వసువున్ వెలగొన్న మోహసంభావ పదంబు దారమణి వారక కుక్షిమతిం జనించె . వసు. 4 111.

(ఇట వశము చేసికొన్న అని భావము.)

మధురగతి రగడ. వేలుపుఁ జేడెల వెలఁగొను వేశ్యలు, శ్రీలఁ గుబేరుని జెనకెడు వైశ్యులు . కుచేల 1 23

(ఇట పోలు అని భావము)

వెలఁది విశే (త వెళిదు) 1 నిర్మలము

గీ ... కుప్పతిలు చుట్టుఁగొండపైఁ గొవలుసాఁగి, వెలఁది వెన్నెల తెల్లడ వెల్లివిరిసె, శ్రీరం. 2 256.

ద్వి సలలిత శశి కాంత చంద్రశాలలును, వెలఁది ముత్యంబులు వెలయు వాకిళులు ... ద్వి హరిశ్చ. పూ 178

సీ ఓలి వన్నింటి సద్యోఘృతంబులు నించి వెలఁది పట్టున వర్తులలవరించి ...

గీ .. యందముగ నివాళించి రయ్యవని పతికిఁ, జారు కంకణ ఝుణఝుణత్కార మెసఁగ . భోజరా. 2 96.

2. తెల్లనిది, ధవళము.

గీ చలువ లందిచ్చె నొక చెల్వ వెలఁది నవ్వులుత్తరీయము లంచుచే నొడియ మూల్య. భూష ణంబులఁ గైసేసె బాలఁతి యొకతె ... దశా. 6 27.

ఆ చెలువ యొకతె చలువ వలువచేఁ దడియొత్తు, మగువ యొకతె సొగను సిగయొనర్చు, వెలఁది చందనంబు వెలఁది యొక్కర్తుమై, నలఁద నొకతె ధూపములరఁజేయు. ఇందు. 5 26.

ద్వి. దళుకొత్తు వెడఁదకెందము మీఁద జిమగు, వెలఁది జన్నిదములు విలసిల్లుచుండ ... ద్వి పరమ. 3 244. పా 12 పం

3. మేలైనది

సీ. వనసమాగమమునఁ జవులు వక్కాణించి మించఁ జాలు వెలంది మిన్నగములు ... వసు 6 72.

(నారీ రత్నముల సముదాయములు అని యర్థాంతరము)

క. సికఁజుట్టె విరులొక్క, సికతామయనితంబ వెలఁది కస్తురి నొక్క వెలఁది యలదె...సారంగ 2 192.

4 ప్రసన్నము, సంతోషభరితము

చ. ... పైపయి నద్భుత ప్రగుంభనము మనంబునం బెనువఁ బల్కె ననుంగు వెలఁది పల్కులన్ ఈ. న. 2. 102.

(సంపతమున ప్రియసఖి వచనములతో అని యర్థము.)

5. విశదము, స్పష్టము.

ద్వి. వలనొప్పఁగాఁ బోయి వచ్చిన తెఱఁగు, వెలఁదిగా నంతయు వినిపింపఁగోరి ... నవ 2.65. పా. 6. పు.

వి. 1. చక్కని యాఁడుది, ఆఁడుది, భార్య

గీ. వెలఁది సంకల్ప సోపాన వితతియందు నతఁడు మాడఁగ సంచరింతహారహంబు...నైష 2.87

క. .. కైవ శరాసన మెక్కిడి, యా వెలఁదిం బెండ్లియాడు మా రఘురామా రామా.4.81.

సీ. ... ఎలనాగ కోమలి యింతి చెలువ చెలి వెలఁదుక మెలఁతుక వెలఁది మెలఁత. ఆం. భా. 2. 104.

గీ వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁటపలుకు, ప్రల్లదంబును దండంబుఁ బరుసఁదనము, సొమ్ము నిష్ఫ్రయోజనముగ వమ్ముసేఁత, యనెడు నప్తవ్యసనములఁ జనదుతగుల. భార. ఉద్యో. 2. 44,

సీ వెలఁదులు పదియాఱువేవురలో నెన్న సరిలేదు సౌభాగ్య గరిమ నీకు ... పారి 1 58.

గీ. చిత్రశాలఁడా తెలఁగెల్లఁ జెప్ప విభుఁడు, వెలఁది తొడమచ్చ యేకాంతవేళఁ జూచి .... విక్ర. 3. 57.

ఆ. . పేయు వత్సరములు వెలఁదితో రమియించి దశా 3. 62.

2. ధాళధళ్యము, తళతళ కాంతి.

గీ. ఈ వెలంది యొదల్ పైఁడిలో వెలంది, యీ వెలంత లలాటంబు లే వెలంత, యీసుపాణి రదప్రేణి యేసుపాణి, యీబిడారు మృగమద శ్రీబిడారు విజ వి. 1 130

వెలఁదిమిన్న వి స్త్రీరత్నము, శ్రేష్ఠురాలైన యాఁడుది

వ. వేఁడివేల్పు వెలంది మిన్న వేనలి నలవరించుకొన్న సన్నజాజి విరుల సరుల పిరులంగడలుకొని ... ఉ రా 4. 163.

వెలఁదుక వి (వెలఁది+ఉక స్వార్థమున.) స్త్రీ. ఆఁడుది.

క. ... సౌరభమాలా, కలిత మధుమత్త మధుకర, విలసనమున నొప్పు వనము వెలఁదుక చూచెన్ మార్కం 1. 24

సీ అనయమ్ముఁ జెఱయిమ్ములను ద్రిమ్మరు చునుండు చలి వెలుంగు నమంగుఁ దెలియ లేనయొ .

గీ ఇవ్వెలందుక కనిఠవ యాడుచేదె లందఱును డెందముల నుబ్బి యాడుకొనఁగ నీలా 1 52.

వెలఁబెట్టు స క్రి. వెలయిచ్చికొను.

క కలిగిరిపో యిది మన ఘ, వెలఁబెట్టని భృత్యు లనుచు వెలఁదియుఁ దాను , గఱకల నప్పుచు నాట్యము, సలిపిరి కరడమరుతాళసహితము గాఁగన్ ప్రబోధ. 3 58

(వెలఁబెట్టని భృత్యులు = వెట్టి నౌకరులు.)

వెలకుఁజూపు స క్రి (వెలకున్+చూపు.) అమ్మఁ జూపు, విక్రయింపనెంచు

సీ. వెలకుఁ జూపవు పొన్న విరియంతగొవ్వమా యది యరంటులలోయ నయ్యోఁజుమ్ము ... కవిరా 1. 81

వెలకెక్కించు స క్రి. (వెలకెక్కు) ప్రసిద్ధినొందించు.

క ఆ రాజునుఁ దునుమాడక, పోరాడు పురంబున కును బోరాటమహా, ధారాట రథ మదద్విప, వీరాటవ పాటవంబు వెలకెక్కించున్. ముద. 5. 76.

వెలకెక్కు అ క్రి (వెలకు+ఎక్కు) ప్రసిద్ధిచెందు చూ వెలకెక్కించు

వెలగఅవుసేయు అమూల్యమగు

గీ వెలఁ గఅవుసేయు కౌశేయములు గల
గఁగ, మానమైనట్టి మైనమై నూనవేల
సారంగ 2 188.

వెలచాన వి (వెల+చాన) రోవెలఁది, వేశ్య

గీ. అప్పుడంబునఁ గామ సేవాక్రధాన, యైన వెల
చాన మీఁజ జయైక తాన శుక 210

వెలచు స. క్రి శుభ్రపఱుచు, తోము.

సీ. వెండి యొడ్డెనలపై వెలచి తెచ్చిన పైఁడి
పళ్లెంబు లాయత్త పఱచవరు నైష
6 108

(ఇది సానుస్వారమని చి ని, ప్రౌ, నిరనుస్వారమని శ. ర నిర్ధారక ప్రయోగము లభింపలేదు కనుక నిరనుస్వారముగా గ్రహింపఁ బడినది)

సీ పుష్పోడికంబె బఱిపోడలోవఁ బోఁ లించి వెల
చిన చెంగల్వ విరులకంబె పి శకుం 4 146

సీ విరహుల మర్మముల్ విదళింపఁ గరసాన వెల.
చిన మరునస్త్రు గుళికయవఁగ శివలీలా
విలాసము 1

వెలచెలువ వి (వెల+చెలువ) వెలచాన, రోవెలంది, వేశ్య

వ నిలింప పతి కొలువు వెలచెలువల బెలుపంబులు
మెచ్చుని మెచ్చు లాఁడులు. ఉ రా 5. 248

వెలఁడు = వెడలు అ. క్రి నిర్గమించు, పైకివచ్చు, బయలుదేఱు

క వెలఁడు నెడఁ దెలివితోన, గున్నలువలపల
నుడియు శిఖలఁ గొమరుగు భార శాం 8 14.

తరువోజ వెలఁడు విట్టూర్పుల వెస నుచ్చులించు
వెలుపువఁ గలుగు నెవ్వేఁగుచందోయి.
కు. సం. 5. 588

వెలతలిరుఁబోఁడి వి. (వెల+తలిరుఁ బోఁడి) వేశ్య, రోవెలఁది

గీ సంభవించెఁ గచాకచి సంగరంబు, చక్కఁగా
వేగ దిక్కుల జాట వేఁడు, దండహతు లొద
వెను వెలతలిరుఁబోండ్ల, తల్లులకుఁ దూర్పు తెల
తెలల్ దాయునపుడు. రా వి 1. 77.

వెలన = వెల్లన వి తెల్లఁదనము చూ వెలనగు

వెలనగు అ క్రి (వెలన+అగు) వివర్ణమగు కాంతి రహితమగు

సీ పాత్రావలోకనోపాయంబునకు నైన వెలనైన
దీపంబు వెలుఁగఁజేసె . కాశీ 4. 133

వెలనాఁ(ల్నా)డు వి దేశవిశేషము.

క వెలనాఁడు పేఁగినాఁడును, బలుగుల పాడ్పా
కనాఁడు పొత్తపి నాఁడున్, గల మురికినాఁడు
రేనాఁ, డలయక గముఁగొంటి నచటి యబిలఁ
గంటిన్ హంస 1 53.

వెలనేస్తకాఁడు వి (వెల+నేస్తకాఁడు) విటుఁడు, బోఁటుఁగు

గీ చాపపై మండి యుచిత సల్లాపగరిమ, నుబుసుఁ
బోకల పొక్క కొంత యూరడించి, వెలఁబన్నెడు
తనకూళ తలఁపు వేఁడు, గానఁదని వెలనేస్త
కానిఁ జూచి ప్రబంధ 726.

వెలపడంతి వి భోగముచాన.

గీ ముకుర పీఠావిధానంబు మొదలులేక, వెల
పడంతికిఁ గాఁదు విటునిఁ గవయ క్రీడా
1 186.

వెలపెట్టు అ క్రి. (వెల+పెట్టు)

వ . భీమపథనం దన వనముపకుం జంగ కాయ
లకు వెలపెట్టిన గన్ధ(హ)స్తిమాడలు ఇరువది
20 ... దశా. 1211 15.

వెలపొలఁతి వి (వెల+పొలఁతి,) రోవెలఁది, వేశ్య

ఆ మమత మూఢవిటులు బ్రమతురింతియ కాక
వెలపొలంతి కెందు వలపు గలదె. వైజ. 2.76.

వెలపోయు స క్రి వెలగానిచ్చు

గీ పడుచు పని చేసితివి రేఁగుబండ్లకొలకు, ముత్తి
యంబులు వెలపోయు ములుచగలఁడె జై
భా 5 58

చ. మనగాని రేఁగుఁబండ్లకును మౌక్తికముల్
వెలపోసినట్లు దుర్వ్యసనముఁ జెంది కావ్యము
దురాత్ముల కిచ్చితి మోసపోతి .. దా. శ. 7.

వెలము¹ వి బ శూద్ర జాతిలో నొక యవాంతర శాఖ, ఆ శాఖకుఁ జెందినవారు

వ . అందు (శూద్ర వంశమునందు)ఁ బద్మ
నాయకులన వెలమలనఁ గమ్మలన నరిసర్లన
నొంటర్లన బహుప్రకార శాఖోపశాఖా భిన్నం
బులైన మార్గంబులన్ ... భీమ 1. 81.

(వీరు మహాశూరులు, మిగుల క్షాత్రవంతులు.)

గీ. వరలుకరు లోక రెండువేలరసిచూడ,రాజు
లును వెలమలుం గ్రమ్మ ప్రజలు ఘనులు,
గలుగు రాయలతోఁ బోరి గెలువ మనకు,
వశమె యైన ఖుదా యున్న వాఁ డటంచు
కృష్ణ. 3 26.

క. హరమౌళి హీర మచ్యుత, చరణాబ్జ మరంద
ధార జాహ్నవి లోకేశ్వరి తమ సోదరి
యౌనట, పురి వెలమల భాగ్యమహిమ పొగ
డఁగ వశమే. పాండు. 1 112.

(ఇట శూద్ర సామాన్యపరము)

వెలమ² వి. ధనము, వృత్తివిశేషము.

వ. ఇవ్వకవ్వర మద్దిగర్దగోరు గోరంట వెలమ
యులిమిరి మూఁగ వేఁగిన మొదలుగఁ బెక్కు
తెలుంగుల మ్రాఁకులు ... పి. శకుం 2 14.

వెలమఁడు వి. (వెలమ¹+వాఁడు.) వెలమ తెగకు
సంబంధించినవాఁడు.

ద్వి. పరమేశ్వరుఁడు తనదాసులోఁ దఱయ, వరు
దెంచి వెలమఁడై యరి యప్పనంబు ... బస.
పు. 4. 877. సం.

క ధనవంతుఁడై వ శతహలి, యను వెలమని మీఁద
తేవి యన్యాయపథం, బొనరించి .. దశకు.
3 148.

వెలమనూళ్లు వి. బ. తెలిక జాతిలో నొకభేదము
ఈ జాతిలోని భేదాంతరములు.
పత్తిపాలు, వరియూళ్లు, కుముదాళ్లు, మట్టూళ్లు,
పోవండ్లు, ప్రావకులు, ఉంద్రూళ్లు, అనుమగొండ్లు,
అడ్డనూళ్లు.
వేగీశా. శ. A. D. 1086. Ep. Ind 6.

వెలమనంది వి శాకజంఘ, నేలవేములోని భేదము
(వృ. వి.)

సీ వెలమనంది చివికి వెలమనఁగాఁ గాక జంగాభి
ధానంబు చనును ... అం. భా. 2. 66.

వెలమిటారి వి (వెల+మిటారి) వేశ్య, పణ్యస్త్రీ.

గీ. విటుల తబ్బిబ్బులకుఁ గేరు వెలమిటారి, వగవు
నేలివడాలు ... కలిగి చౌదంతి పొడమె నా
జలనిధి యందు. దశా. 2. 228.

వెలయబ్బురము విశే (వెల+అబ్బురము) మిక్కిలి
వెల గలది, అమూల్యము

సీ. వెలయబ్బురపుఁ గ్రొత్త విడి కెంపు రవగుబ్బ-
గలశాలి జిగివాటి గలని వెలయ ... ఇందు.
5 37.

వెలయాట వి (వెల+ఆట) 1 సురతక్రీడ, రతి.

గీ అంగరాగంబు దమ వెలయాటవంత, రంగ
రాగంబు హొనఁగెడు వప్పురంబు, గట్టివాలు
పడంతులు వంతుచేతి, గట్టివాలున కొప్పింతు
రెట్టివాని కవిశ. 1 1 22.

2 ద్యూతక్రీడ, జూదము.

గీ. ... పెద్ద వెలయాటఁ దెగ గెలిపించువారు.
దశకు. 5 36.

వెలయాలు వి. కౌ (వెల+ఆలు; బ. వెలయాండ్రు,
వెలయాండ్రురు.) రోవెలఁది, వేశ్య.

క వెలఁదియు ధరణీ విభుఁడును, వెలయాలును
దాసిఁగూడి విమలాకృతులై, వెలువడిరి యగ్గి
గుండము, జలరుహాషండమున మండి చను
దెంచు గతిన్ విక్ర. 6 133.

చ. .. జలారి కొల్వులోఁ, గల వెలయాండ్ర
కెల్లను శిఖామణి వివేకదా...ఉ. రా 4. 213

క. ఇల . వెలయాండ్రుర కలువు మగల విడు
పును నతులన్ కు. సం. 8. 165.

ఉ ఆ మహితాత్ముఁ డొక్క వెలయాలికి మిక్కిలి
తాను గూర్చువాఁడై, మమతన్మెలంగుచు ...
విప్ర. 4. 42.
ఱుడఁబడక క్రమ్మఁటి వేరా,స్వామికి వెగటుగ
ననునఁట, యా మాటకె యాజ్ఞ వెట్టునఁట

సీ. తవ్యకలవక పాదప పరిష్కృతాత్మీయ విపిన
ఖేలనముల వెగటుఁబాని ... పారిజా వది
2. 18

6. కృత్రిమము, తెచ్చిపెట్టుకొన్నది.

వెలయించు స. క్రి (√వెలయు.) 1 బయలు
పఱచు, ప్రకటించు.

క. నా పురుషత్వము గైకొని, వేపోయి దశార్ణ
పతికి వెలయించిన మీ, యాపదలు దొలఁగి
చనఁగొడ, మూపుము పదినాళ్లయంత మావృత
మొనపన్. భార. ఉద్యో. 4. 887.

ఉ. అక్కట యుగ్రసేనుని మహాత్ముని బల్కుట సంగరంబునం, దెక్కుడు పౌరుషంబు వెలయించుటయే పలుకందలంచితివ్, ప్రుక్కక నన్నుఁ బల్కుము విరోధి నొకండన కాన నీకు నీ యుక్కివ మెన్ని చందముల నోర్వక పోవునె వేయు నేటికిన్ హరి ఉ. 30

క. జనని సతీత్వము వంశం,బున విమలత్వమును దనదు భుజవీర్యము నా,తనయుం డిటు వెలయించునె, యని ప్రార్థనఁ బు కాఁగఁ బ్రాణమ్యుఁడై మార్కం 8 27

2. ప్రసిద్ధికెక్కఁజేయు.

గీ. తన మహత్త్వంబు భూమిఁ బరఁగ దాను వారి,పేరు వెలయింపఁ జాలు గంభీరమహిమ... హరి పూ. 1 22.

3 ప్రకాశింపఁజేయు.

మ. మహిమున్నాగముకాసముండు సృజియింపం గుండలీంద్రుండు ద,న్మహనీయ స్థితి మూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవన్ మహా,మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింపన్ సొంపు వాటించు నీ, బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచమునఁ దత్త్రాతిగల్భ్య మూహించెదన్ వసు. 1. 10.

క వెలయించు వట్టి యొకమణి, వెలుఁగారం గొమము ... ఆము. 4. 288

4. కావించు

ఉ. ఈ యిల ధర్మరక్ష వెలయింప జనించిన యట్టి యాది నా,రాయణ మూర్తి వీవు ... విక్ర. 2. 64.

5. వ్యాపింపఁ జేయు.

క. అజ్ఞ వెలయింతె దిక్కుల ... విక్ర 4. 10.

6. కప్పు, ఆచ్ఛాదించు

సీ బ్రాహ్మి సంపాదించె భసితాంగరాగంబు మాహేశి రుద్రాక్షమాలఁగూర్చె, కౌమారి వెలయించె గజచర్మ చేలంబు వైష్ణవి తోలు దుప్పటుల మడిచె ... హ 4. 87.

7. పావనము చేయు, పవిత్రీకరించు.

క. కావున విను పాత్రము మే,లై విహితాచరణ సౌమ్యమగుదానముభా,శ్రీ వరదాత్రాదాతలఁ, దా వెలయించు భువన త్రితయ రంజకతన్ భార శాం. 1. 334

8 ఉల్లాసము నొందించు, సంతోషపఱచు

శా దంతా ఘట్టిత రాజతాచలచల ద్వారి వ్యయం గ్రాహమున్, కంతుద్వేషికిఁ గూర్చి శైలజకుఁ దద్గంగా ఝరాచాంతి సత్యంతామోదము మున్నుగా నిడి కుమారాగ్రేసరుండై పితృ, స్వాంతంబుల్ వెలయింపఁ జాలు నిభ రాడ్వక్త్రుం బ్రశంసించెదన్ వసు. 1 7.

సీ.. గీ తన సహజ లక్షణములలో నెనసియుండ, నా సరోలక్ష్మి గర్భచిహ్నములు దాల్చెఁ, బరిణయము లేక కన్య గర్భమున కిట్లు, గాక వెలయింపవచ్చునె లోకములను నర. 1 63.

వెలయింతి వి. (వెల+ఇంతి) వారకాంత, పణ్యస్త్రీ.

చ సతతము బ్రహ్మచర్య మర సంయమిముఖ్యుల నాత్మ సామి వెలయింతిని మోహితఁ జేయలేక ప్రాకృత జనునట్లు తాను దనగిన్నె నొసంగెను బంటుకోసమై వైజ 4 5.

మ...మాళలవి లాళ స్పృహన్, సువిలాసంబగు మే నొసంగు వెలయింతుల్ భోగ్యలే జ్ఞాన కల్పవనీవల్లి కుఠారముల్ సురభిమల్లా . భూ.2 58.

(ఇట్లే వెలయువిద, వెల తొయ్యలాఁడి మొ)

వెలయు అ. క్రి. (సం. విలస్) 1. ప్రసిద్ధికెక్కు.

క కడిఁది పగఱ నేఁ దెవ్వఁగఁ, గడవంగా నీఁదఁ దలఁచు కౌరవనాథుం, కెడుఁ గాక యంచు నిత్తఱి, విదుర దగునె యతని వలన వెలసిన వాఁడన్. భార. ఉద్యో. 4 65.

తే. ఒకరఁ దండ్రిచే లక్ష్మిఁ గైకొను నతండు, తండ్రిచేఁ గ్లేశములఁ బాసి తనరు నతఁడు, తండ్రిచేతన వెలయు నతఁడు మదీయ, కులము నందును లేకుండ వలయుఁ దండ్రి... మార్కం. 8 220

2 ప్రకాశించు.

(లక్ష్మివాక్యము) క.. మత్తుష్టి కర చరితులగుటఁ ద్రివిష్టప సదులకడ నిలిచి వెలసెద వనిరొన్... భార శాం. 5 18.

సీ.. గీ. వెలయు నెవ్వాని యభిరామ విమలకీర్తి .. నైష. 1. 87.

౩ కలుగు, పుట్టు.

క. నలు గుణములు దమయంతికి, నలునకు దమయంతి గుణగణ ములు జను లిమ్ముగఁ బొగడుట విరువురకును, వెలసె మనోభవ వికార విభ్రమ మెదలన్ భారం అర. 2. 10.

సీ. క్రొక్కారు మెఱుఁగులఁ జుక్కల మొఱపును గలసి యుమ్మృగవ యి వెలసె ... భా రా అర. 2 25.

ఆ ఇట్టి తలపు లుడుగి యుంటికిఁ జనిసుఖం, బుండు మని పురోహితుండు పలుక, విని మనంబులోన వెలసిన వైరాగ్య, మగ్గలింపఁ బల్కితతని తోడ. జాహ్నవీ. 4. 58

4 వ్యాపించు

తే అతివ విను రంభకును గల యట్టి భయము, నాకుఁ గల్గుటఁ దత్కథ నీకుఁ జెప్పఁ, గూడ దట్లయ్యు మిక్కిలి కువలయమున. వెలయఁగల దది వెలయు శ్రోవలను గలుగు కళా 1.99.

5. బయలుపడు

తే వెలసి భాషింప నిప్పుడు వెరవు గాదు, తప మొఁడుదయించి క్రుంకునందాఁక నైచి, రాత్రి వచ్చిన కార్యంబు రాము ... వివ్నవించెదఁ గాక నే వెరవు తోడ భా రా సుం 164.

6. ఆవిర్భవించు, అవతరించు.

క. . నెట్టుకొనవలసి నిలిచిన, ఘట్టాంబిఁ గొల్వఁ గలుగుఁ గామితఫలముల్. భీమ 1 101

7. ఒప్పు.

తే . .పుడమి లోపల మిథిల నాఁ బ్రోలు వెలయు. వీలా 1 26

మ. తతయు క్తిన్ ఘన శబ్దముల్ వెలయ...దశా 1. 4.

8 ఉండు.

చ కలదు గదా మధారసము కంజదళాక్షులముద్దు పల్కులన్, వెలయుఁగదా హాలాహాలము వీరల చిత్తమునందు ..భర్తృ. 2. 60.

సీ. ....గీ... నలువరాణి మహాత్మలో వెలయు గాక. మమ. 1. 5.

క వినువది నీ కొరు లెటిఁగిం,చిన మద్వృత్తాంత మేన చెప్పుటకు మనం, బమమావ మెనయు నైనను, విను చెప్పెద నేన తక్క వెలయ రిట నొరుల్ పి శకుం 1 186.

9 సఫలమగు

గీ అత్తలోఁ ... ఘుసూను నంతికమున, కమపమ విలాసగరిమతో నరుగునపుడు, నల సునంద మహానంద మందబల్కె, నిలువు మెలనాగ నీ కోర్కె వెలసె ననుచు ఇందు 5 164

10 పవిత్రమగు, పావనమగు

గీ ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ దగదుగాన, వలసె నిష్కృతి కులమెల్ల వెలసె నీకతమున సుర ముని పితృ తర్పణములు సేయు, మరిగి జాహ్నుదా పుణ్యతోయముల వనధు. భార శాం. 1. 163

క. ఎల్ల జగంబులు నేలిన, హల్లక హితజూటుఁడల్లుఁ డయ్యెడు నట నా,యిల్లు వెలసె లోకంబులఁ, దల్లి రుద్రాది యెట్టి ధన్యుఁడ నొకో. వరాహ. 6 82

11 అతిశయించు

క తొలు ప్రాయపు మగ కొదమల, తలఁపుల తమకములు మిగులఁ దను నెదురుకొనన్, జల జాతి జవ్వనము గడు, వెలసెఁ బ్రతిక్షణము వింత వింతగ నంతన్. కళా. 1. 28 (135.)

విజ 1 అతిశయించు.

సీ. గీ. . వెలయు వేడుక వాహ్యాళి వెడలి వచ్చు. నమర నాయకుఁ గాంచి సంయమి వరుండు. దశా 2 19

2 ప్రసన్నమగు, నిర్మలమగు

క కురిసె సుర పుష్పవర్షము, హరిపై నప్సరస లాడి రాతోద్యంబుల్, మొరసెనుఖస్పర్శంబై, తిరసెన్ బవనంబు దెసలు వెలసెన్ గలయన్. హరి. పూ 6 93.

వెలయెక్కు అ క్రి (వెల+ఎక్కు) విలువకెక్కు అధిక మూల్యమగు.

క నేరుపరి పోహణించిన, హారము వెలయెక్కు శిల నతిశయముగ .. ప్రబోధ చం. 1. 27

వెలయెసఁగు అ క్రి (వెల+ఎసఁగు) విలువకెక్కు, అధిక మూల్యమగు.

గీ చూడఁ జూడఁ బేడ్కలొనరించు సొగసువెలయు,
వెలయొసఁగు జాళువా ప్రాఁత కలిమి వెన్న,
గన్న సైకపు దువ్వటి కలువాఱ, వలరు వల
రేని చెల్వానె హావుసుఁ బూని. ఇందు. 5 27.

వెలరారు అ. క్రి. (వెలుగు+ఆరు.) తెల్లవగు.
సీ జలధర ప్రకరంబు వలవలనై తోఁచె వెలరారి
దిక్కులు విశదమయ్యె. పద్మ. 9. 206.

వెలరు¹ వి తెల్లన, పాండిమము.
తే వెలయు కీర్తిప్రతాపాధ్యు నిమ్మఁ దలఁప,
యశము శౌర్యంబు గలిగిన ట్లలరు వెలరు,
గాకయును నను మర్త్యేశుఁ గాంత నేలు, విర
హమున కోర్వ దను వ్యంగ్య విభవమలరు.
వరస. 2 142.

వెలరు²=వెలలు అ క్రి వెడలు, బయలుదేఱు.
(ఈ రూపము కుమారసంభవముననే కానవచ్చు
చున్నది)
గీ. తమ ముఖంబులు.. వెల్లనై పద్మ షండంబు
వెలరి చనియె కు. సం 9 286.
మ. తలఁకొత్తెన్ దరహాస మాననము నందట్టూర్చి
పోమేను ము,త్పలకల్ గ్రక్కునఁ బర్వె లోల
వయనాంభోజాత పత్రంబులన్, వెలరెన్
ఘోరవనమ్మదాశ్రు జలముద్వేగంబు రాగం
బుగా, నెలమిం జిత్తము తక్షణంబ రతికాత్మ
కావకారంబునన్. కు. సం 9 247.
సీ. అలికలభములు . . మలయానిలాహతి వెలరిన
పుప్పొడిఁ బొదివి మేనుల వింత పూఁతగాఁగ.
కు. సం 325.

వెలరువాఱు అ. క్రి (వెలరు+పాఱు) 1. తెల్లవగు.
సీ. ఉదరస్థుఁ డగు బాలు నుజ్జ్వల కాంతి దావెలిఁ
బేర్చినవ మేను వెలరువాఱె ... నృసింహపు.
3. 131
2. వెలవెలఁబోవు, వివరమగు.
తెల్లనైరను పలుకు జగతి, నిలుపుగతి దీ. కరి
కలు వెలరువాఱె కు. సం. 8 186.

వెలరుపోవు అ. క్రి. (వెలరు¹+పోవు) వెలవెలఁ
బోవు, వివర్ణమగు
సీ ఉద్యానములు వాపికోదకంబులు లేక వృక్ష
వాటంబులు వెలరవోయె .. కాశీ 5 287.

వెలలు=వెలరు² అ క్రి 1. వెడలు, బయలుదేఱు
చ ... ఇంద్రుడు వీటవా,కిలి తలుపుల్ ప్రగాఢ పరి
కీలిత ముష్టిహతిం బిగిల్చి వే వెలలుము కయ్య
మిమ్మని సవేగ సముద్ధత సింహనాద సం,క
లితము గాఁగఁ బిల్చుటయుఁ గ్రక్కున వెల్వడి
యెన్ మహేంద్రుఁడున్. హరి ఉ 4 16
క తెలిమొగము వందు లోలా,తుల పాలపం
బమరు నా చకోరముల తులా,మల శశిబింబ
ములోఁబడి, వెలలక చెలరారుచుండు విధమున
సతికిన్ కు. సం. 8 309.
చ చిలుకలు వల్కునో చెవులు చిల్లులు వోవఁగ
నంచు నెప్పుడున్, వెలలఁడు నందనోపవన వీథు
లకై. నైష 4 24.
2. చొచ్చు, ప్రవేశించు.
సీ నలుగు వెట్ట నురంబుకుఁ బూవ చమ్మలు బలిపి
క్రిక్కిరియఁ జే వెలల దవుడు...కకుత్ 3 70.
3 అతిక్రమించు, కడచు
క ఇలువాడి ముగ్గులిడి కూ,రలు గూళ్లమరించి
యేల రాఁడాయెనొకో, వెలలిం ప్రొద్దని యట
నీ, చెలియలు నేఁ డెదురుఁ జూచు సేవించుట
కున్. వే. పంచ. 4. 56.

వెలలుచే=వెడలుచే న క్రి (√ వెలలు.) వెడలఁ
జేయు. (శ. ర.)

వెలవ వి (వం విలేపి) కాఁపుడుగంజి
సీ యవలు వగ్గుగ దేమ నివవోవఁ ద్రొక్కించి వెల
వయ తెలుఁగు మూకలన కాఁచి ... భార.
అను. 8. 48.

వెల(లు)వడము వి సస్యవిశేషము.
ద్వి. వెలువడం బుడిపోయె వెరఁగయ్యె వరగ...
విష్ణు పూ. 3 2. (శ ర)
వి ధాన్య విశేషము.

వ. గంధసరులు మద్దిగంద్రలు రేఖాములు కాంభో దులు మదనసరులు జలమబుడతలు వెలవడాలు మల్లెశిగంధులు కుసుమ పూరాజనాలు ప్రబంధ. 112

సీ. మంది గంద్రలు నాగమల్లెలు తీగమల్లెల కృష్ణ నీలాలు వెలువడాలు హంస 4. 128.

వెలవెల (వం వలకా వి వివర్ణము. (వృత్తి యందు నిగ గవము పీడ ఏము గా నగు.)

క. వెలవెలని మోముతో వడి, దెలుగొందగ గురునిం జూచి . వేం. పంచ. 1 251.

వి నవ్వుటయం దగు ననుకరణము.

క. వనుడిం పు మన్న మాటలు, విని యదియును గంప దీపి వెలవెల నగుచన్ . వాసిష్ఠ 2. 228.

వెలపెట్టు న క్రి. (వెల+పెట్టు) 1. మూల్యమిచ్చు, విలువ కొనగు.

చ. అవవుడు బోయ యిట్లను కుశాంగతో వద లంగ నేల నీ, తనయులం బంప నేను విసితలులు ప్రాతియె వాకు వీనిం గైకొని వెలపెట్టువారి కడకుం జని యమ్మ్నదువిల్చి వారును, వెవతురు గాని వీనిశాక పిడయె నర్పరు నమ్మ నెమ్మ దిన్. కేయూర 4 67.

క. వెలపెట్టి పేల కైకొన, వలదే కద యుంటం బొర వనితల చీంలే, గలుగంగనుదుటోపల, వలసిన యటువంటి వింత వన్నెలు చూపున్ కుక. 3. 107.

అ క్రి మూల్యవంతమగు, విలువగలదగు

చ. వలుపగ నెన్నదైన రఘుకాథ నృపాలుండు గల్గంగా మహీస్థలి సిఖలైక ధర్మములుం జామర తంపరలై చెలంగెం గొల్లలుగ వశేష నజ్జనకులంబు సుఖంబుగనెన్ నమస్త వి,ద్యలుం గనశెల్లం జాసి మొజపై వెలవెట్టె నఖాంత రంబులన్. విజ. వి, పీఠి. 19

వ. .. భీమవధ నందనవనమునకుం జంగ కాయ లకు వెలపెట్టవ గద్ద(హా)స్తి మాదలు ఇరు వది . దా. శా. 1211. 15.

వెలవెలంది వి. (వెల+వెలంది.) వణ్యస్త్రీ, వేశ్య.

గీ. విటులతో మాటలాడెడు వెలవెలందు, లన్య వేశ్యలకుం గొలందులా జయింప నిరం. 1 60

గీ మనసు గొలువక వో దైవమా యటంచు, విసువు గొనుచున్న యవ్వెలవెలంది జూచి. కవిరాజ. ఏ. 160

(ఇట దేవతల వారకాంత యగు మాంవ్వశి.)

వెలవెలంబాఱు అ. క్రి. (వెలవెల+పాఱు.) తెల్లం బోవు, వివర్ణమగు.

క ఒలుచేవయుం బోయిన వెలవెలంబాఱుచు నీదు యోధవీరులు పొలిసెం, బొలిసె నదె భీష్ముం డనుచును, కలంగంబడి యఱ్ఱులెత్తి కను గొనుచుంతన్ భార భీష్మ. 3. 266

సీ వినతుల మోములు వెలవెలం బాఱంగ విమ లాస్య మోము వెల్వెలుకం బాఱె . . భాగ 10. పూ. 71.

చ. వెలవెలంబాఱు మోముపయి విన్నందవంబు దొలంకు చుండంగన్ . యయా 4. 188.

వెలవెలంబోవు అ క్రి. (వెలవెల+పోవు.) వైవ ర్ణ్యము నొందు, తెల్లంబోవు.

చ వెలవెలంబోవు మోమువసు విప్రకుమారకుం డొరు ఉెవ్వరుం, దలంపరు తొల్లి యీ తలంపు ధాంజిలోపల నిట్టి గుఱ్ఱముల్, గలుగునె . . దశా. 6 13

సీ పగనైనం జెల్వం గోల్పడని రాజులు శరంబులు చవ్వ వెలవెలంబోని ఘనులు . వసు 1. 97.

వెలవెలన=వెలవెల్లన వి. (√వెలవెల.) వెలవెల పాటు, వైవర్ణ్యము.

చూ వెలవెల నగు.

వెలవెలనగు అ క్రి. (వెలవెలన+అగు.) వెలవెలం బోవు, వివర్ణమగు.

క. కల గంటినో భ్రమసితినో, జలకేతను మాయయో విజంబో యని తజ్జల మధ్యంబున మిక్కిలి, వెలవెలనగు మోవిం జూచి వికవిక నగ యెన్. వరాహ 9. 107.

తే. దితి కపోలతలంబులు తెల్లవాఱె, వదిరి కెమ్మోవియు వెలవెల నయ్యెం దోడ, పంచకొన నేమె రుచియు సౌశత్న్యము వను,గాక సైరింపం గలదె యేకడ సవతి. దశా. 8. 104.

సీ. వెలవెలనై చాల వెకనవ్వు నవ్వుచు విమురి
పెంబు వివిధ మోమువారి ఉ రా 6 205.

వెలవెల్లనగు అ క్రి (వెలవెలన + అగు) వెలవెలఁ బోవు
క ఆననములు వెలవెల్లఁగా నగ లోదవినవి
మీకు భార ద్రోణ 2 233
సీ నిత్య స్వతంత్రతాపె నిరతిఁ జెన్నగు మోము
వే డుకష్టత వెలవెల్ల నగుట .. హరి ఉ 10
248.

వెలవెలపోటు వి. (√వెలవెల.) వైవర్ణ్యము వెలవెల పోవుట.
వ . మున్ను నిశ్శబ్దరోయి కెంగేల వదనంబు
వాలునదు కాముకుల వెలవెల పాటు కూటువం
గోటికి బతగలె త్తి . మను 3. 23.
వ. నీ మనం బెరిగియే కదా మును మున్న
యని మాటలు మానలేవంటి మఱి మూనలించి
నం తివిరవసతానతమై నెమ్మొగంబు వెలవెల
పాటు లేకపున నతంచి .. ఆము. 5 71

వెలహెచ్చు విఙ (వెల + హెచ్చు) అధికమూల్యము, మిక్కిలి విలువగలది
ఉ . కంబురా సన్నపు గందపువ్వలపు చక్కని
మై వెలహెచ్చు జాళువా, పన్నె మెఱుంగు
రంగురుమవల్వ చెఱుంగు దురంగలింపఁగన్.
ఇందు 5 103.

వెలారించు = వెలారుచు వ క్రి 1 బయలుపఱుచు
వ ఇంతవట్టును వెలారింతు నీ మాటలు మఱవ
కుండుము భార ద్రోణ 4 290
2 వెడలించు, పోఁజేయు
సీ. ఏను, గదిసియుఁ గ్రమ్మఱఁ గరిపురంబు
నకుఁ బోనిత్తునే ధృతరాష్ట్రుఁ డింక వగలఁ,
ఆ బొంగులువాఁడు గాక పోఁడిమితోనుండు,
వాఁడె వీఁడు మనల నాలి పఱుపఁ, దొల్లి పడిన
పాటులెల్ల వెలారింతు నధిపనీమనమున హర్ష
మెసఁగ భార శల్య 2 242
అ. క్రి సంచరించు, తిరుగు
సీ. పుడమి నంతక వామమునఁ జేర్చు వైళంబు
రేలు వెలారించు బేలతనము ... కృ శకు.
1. 56.

వెలార్చు(రుచు) = వెలారించు స. క్రి 1 వెడలించు.
సీ జము దూతలట్ల ప్రాణములు వెలార్పంగనీ
ద్రుపదాత్మజుఁ డెవ్వఁడేని .. భార. భీష్మ
3. 405
మ వనితా రిపతి శోకఁ గూకవంతేన్ వారేల
వీరేల నీకని నన్నా యనిరుద్ధుఁ డున్నయెడ
కెట్టి నన్వెళా రేరిఁ బోయిర నాకంబు
కుళాభిమాన ఘనుఁడై యేయూరు కేత్రోవయం,
చనమూరించినఁ ద్రోవవన్ గొఱవి జేయం
జూచెదే క్రమ్మఱన్ ఉ హరి. 5 161
సీ . . తే . గానపున వెలార్చు .. ము 5 37
ఉ. దోసము పెద్దలే నవక ధూర్జటి నిష్ఠుర కంత
హుంక్రియాభ్యాసము మైనవల్పి యనయ
స్థితిఁ గాక వెలార్చి నిక నే, నారతి నంద
మీంద్రుల వనాళత నేమెయిఁ జూతు దను
వాటి పదముండు ప్రేమ ఘనియు నక తాను
నుపేక్ష చేసితన్. భీమ 3 11.
2 బయలు పఱుచు
ము . వివిధాస్త్ర ధారలు నమిమూపెన్ వెలా
ర్చున్ బ్రభావతి తీవ్రద్యుతి . ఉ. హరి
1 15
క వకనకని నఖము నక్కులు, చకచకలవెలార్చు
తొడలుఁ జక్కని తొగలన్, వికవిక నగు తెలి
గన్నులు, వికచకముల వనన కొనరె వేడుక
మీఱన్. ప్రబం. 1 490.
ఉ. . నా మనసు పాతగలించి వెలార్చినట్టి యా,
మాటలు మూఁడు నుంకువగ మానవ నాయక
నీకు దక్కితివ్. విక్ర 8. 104

వెలి[1] వి (త వెలి) 1 బయలు, వెలుపల
క వగళుల లోఁలి మాటలు, దగునే వెలి నుగ్గ
డింపఁ దన కేర్పడ నొండు గడం బుట్టినఁ బతి
విన, నగు పని చెప్పెడిదిగాక యాతని తోడన్.
భార విరా. 1 190.
సీ పొదఁదూఱు నొక మేటి పూరేటి వెలికిఁబోఁ
దోలి కైకొనె నొక్క తోండిగాఁడు... మను వ.
4. 58.
సీ ఎల తుమ్మెదల దిమ్ము వెలిఁజిమ్ము చెలువమ్ము
గలవేడి కొకవింత నలువుమీఱ...పారి. 1.56

2 శరీర బహిర్భాగము, బహిర్భాగము, ఉపలి ప్రదేశము

క. వెలి శుచియై మఱి తీర్థంబులు సొచ్చుట మేలు నియమములు దీర్చి తగన్ ... భార అను 5 185.

గీ. ఆ రమాకాంత రూపరేఖాతిశయముఁ, గాంచు హరి కప్పు డంతరంగంబు నిండి, వెలికిఁ గ్రమ్మిన యనురాగ జలమనంగ. స్వేద మానంద బాష్పముల్ చెలువమయ్యె. దశా 2. 263.

గీ. వేయు గడవల జలమున వెలి గడిగిన గలుగునే శుద్ధి వారుణీ కలశమునకు . కాశీ 3 84

3. బాహ్యప్రదేశము (బయలుపాటు శ ర)

క. తలలోపల నాలుక పూసలలో దారంబు పాలఁ జల్లిన నీరుం, బలె వెలి యొలుఁగక మనసులు గలసి యభేదమునఁ గాఁపురమ నతఁడుండెన్. పాండు 3. 58.

వ. వెలిమఱచిన వలరాచ తపముల పోలికన్. పారి. 2 52

4. బహిష్కారము.

క. చదువులు పెక్కులు చదివియు, మదిమది మయి మండి నేఁడు మలహరు వెలిగానిది యెల పీడఁ దొలఁగెను, మదిలోపల నణఁచు బెదరు మదిలోఁ గదుంన్. వీర 1 108.

విణ 1. బాహ్యము, వెలుపలిది

క వారు మన స్సమ్మరసన, పూరము వెలివేర్చు నట్లు పొలఁతికి .. భారి ఆది 620.

గీ. . నృపతి వెలి యంతిపురముగా నెన్న మెలఁగ ... వలఁతు లప్పద్మముఖులు అము. 1. 60.

చ. ... చనిచని ముందటన్ వెలి హజారము వెల్వడి వచ్చుచున్న ... దశా. 1. 163.

2. వర్జితము, లేనిది.

క లలితాంగి శయన మొక్కఁడు, వెలిగా ... భార. ఆది. 3 176.

క రవి శశి తారలు వెలిగా, దివియున్నను ముందుఁ గాని తెల్లంబునఁ బౌరవ వంశము లేకుండుట, భువి నెందును లేదు కాలములు దగ మూటన్. హరి ఉ 8. 13.

సీ సౌరభము లేని యట్టి పుష్పంబు వోలె, గండుఁ గోయిల వెలియైన కావవోలె ... నైష. 2. 24.

ఉ. జీవులు మృత్యువన్న వెఱఁజెందుదు రుగ్ర విరోధి మృత్యువే, కావునఁ దద్భయంబు వెలిగాఁ బ్రదుకన్ వరమీయవే కృపన్ .. ఉ రా. 2. 183.

3 పరకీయము, ఇతరుఁడి.

క. సురగరుడోరగ విద్యాధర పురవర సతులతోడ దనుజేశ్వరు కింకరులు రమింతురు దోషాచరులకు వెలి లోవు గలదె చతురాననుఁడా కు.సం. 4 374.

వెలి² విణ. (సం వలక్ష.) తెల్లనిది, ధవళము

సీ. వక్షస్థలంబున వనమాల గ్రాలంగ వెలిమావు గెడల వాగెలు ధరించి, నొగలపై హరి యొప్ప ... భార. ఉద్యో. 4. 125

లయవిభాతి. వగవు నిగుడన్ గురుల పొగరు మగుడన్ నయన యుగళి వెలి దామరల మగలై డా లెగయ .. మనుచ 4 117

గీ వెలితపాంబు మించ దువ్వలువ గప్పి .. ఆము 4. 53.

వి. వెలుపు (శ. ర)

వెలికడలి వి (వెలి²+కడలి) క్షీరసముద్రము

క ఆ వెలికడలి నగు పరిఖా వారిధిఁ దత్పురంబుఁ గని చతురుండై, రావణపురి యా మీఁదటఁ, గావించెనొ కాక విశ్వకర్మకు నగునే రా వి. 1 6?.

వెలికత్తెర నేల వి కంకరమన్ను కలిసిన భూమి. (శ. ర వెలిగత్తెర నేల బ్రౌ.)

వెలికి వి ఒకానొక చిన్న మొక్క, గాడిద గడపర. (వ్య వి.)

సీ పొదలుఁ బి డీతకమ్ము గాడిదగడప చాగరాడి వెలికి యటంచన .. ఆం. భా. 265.

వెలికిలఁబడు అ. క్రి (వెలికిలన్+పడు) ఉత్తానమగు, వీపు క్రిందగునట్లు పడు

చ. అలన జలంబులో వెలికిలం బడి యొక్కటె యీఁదఁగాఁ దదీయలలదురోజహాంగము లోయారము మీఱె నమీరి తార సచ్చలిత సమస్త చక్రముఖ సక్త బిసాంకుర ముల్ బలెన్ ... ఇం-దు. 2. 58

క కొలువారు యొఱఁగి సురగవి, వెలికిలఁబడుఁ గలవితరువు పేఁడిన మటి యాకులపడి పండ్లిగి లించును, నలువుగ నిరుబోలఁ గలవె వరసింహ న్రుపా నరస. 2. 84

వ ఇట్లు కుక్కుటాసనస్థుఁడై యుండి రెండు చేతు లును మెడను బట్టుకొని కూర్మము వలె వెతు కిలఁ బడియున్న నది కూర్మాసనంబగు వేం. మా 3 84.

వెలికిలు అ క్రి 1 వెలికిలఁ బడు

చ. వలపలికాల ముక్కునను వాత సుధాంశు ముప్పతిల్ల గాఁ, వెలికిల వైచి మట్టె రణవీర శిఖామణి వీరభద్రుఁడు కాశీ 7 83

గీ ఒక్కనతి వెలికిలి యీఁద నొప్పెఁ గురులు, వీఁగుఁజన్నులు నలరాచ వేఁటకాఁడు, కోక ములఁ బట్ట నొడ్డు వాగురులు వానిఁ, డా కొనఁగఁ బెట్టు దీము పిట్టలు ననంగ వరాహ. 3 103

2 వీఁపు క్రిందుగాఁ బరుండు

చ వెలికిలి సెజ్జమీఁదఁ గడు విప్పగు కన్నులచాయ లొప్పఁ జెక్కిలి గిలికించి శ్వేతలు వగింపఁగ ముందుట యాదిగాఁగ హరి పూ 8 134

వెలికి(లు)ల్లు అ. క్రి 1 ఉత్తానమగు, మీఁది ముఖమగు

క. వెలికిలఁ జరణతలంబులు, దల మీఁదనుజేర్చి ధరణితలమున నిలువం, గలిగెడువట్లుగఁ గరములు, నల పశ్చిమ మెత్తఁ డిట్టిభాసన మయ్యెన్ సీతారా 1 115.

2. వీపు క్రిందగు నట్లు పడు

సీ వెలికిల్లఁ బెట్టె నుత్పలగంధి యొక్కగ్త కప్పగరపు గృహగోప కంఠమునను శివరా 2 71.

వెలిగట్టు వి (వెలి^{2}+గట్టు) రజతాద్రి, వెండికొండ.

సీ చలిగొండ వెలిగట్టు చాయలగిలుబాడి కొండెంపుఁ దపసిఁ గైకొనక చెలఁగి

గీ పాపరాయఁడు నెగడె నీస్రాంతమందు . . చిత్రభా 5. 10

వెలిగడ వి (వెలి^{1}+కడ) మెట్టనేల (శ.ర, బ్రౌ)

వెలిగారము వి. (వెలి^{2}+కారము) టంకణము, బంగారమునకు కాంతిని గలుగఁ జేసెడి యొక దినుసు తెల వి యుప్పు (శ. ర.)

వెలిగించు వ. క్రి (√వెలుఁగు) 1 ప్రకాశింపఁ జేయు, వెలుగఁ జేయు

క. అవరిచ్చినాన్నవ్యయని, త్వపరంజ్యోతిస్వయము, డనై శశిసూర్య భు, కవనాదుల వెలిఁగించుచుం నెపుడంతట నొక్కరీతి నేను వెలుఁగుదున్. సీతారా 2 80

చ . . రామ భాస్కరుం,...తపస్వి మానసాబ్జము లలరించి వేల్పుఁగవ జక్కవఁ గ్ వెలిఁగించి లోక ము, క్రమము లడంచి . ఉ. రా 1. 128

మ. .. మించు వెలిఁగింప న్నబ్బులన్ వెల్లిపై . ఆము. 4. 88

2 చెల్లించు, చెల్లఁజేయు.

సీ ఉక్కడఁగించుచు దిక్కులఁ దన యాజ్ఞ వెలిగించుచును విప్ర కులము నెల్లఁ బ్రోచుచు ... భార. ఆది 1 7.

3 వ్యాపింపఁ జేయు

ఉ ... లోకాంచితుఁడైనవాఁడు నిఖిలాగమ పుంజము నేర్పడన్ విభాగించి జగంబులందు వెలిఁగించి .. . భార ఆది 3. 47.

4 ప్రసిద్ధి కెక్కఁజేయు.

మధ్యా వీని మీరెఱుఁగరె భార్గవకులము వెలిఁగించువాని ... భార ఆది 7 187

వెలిగిడ్డి వి (వెలి^{2}+గిడ్డి) కామధేనువు.

క వెలిగిడ్డి వింటి వెలికిలఁ బడు తొడుకనఁగఁ బరగు ఖేచరగవి ... ఆం భా. 1 57

వెలిగుల్ల వి. (వెలి^{2}+గుల్ల) శంఖము

క నలువకు నెలవగు తమ్మియు, వలిపెంబగు వచ్చ పట్టు వలయపు టలుగున్, వెలిగుల్లయు వన మాలయు, గలిమియు మానికము మేనఁ గలిగిన వేల్పున్ ద్వా 4 148.

వెలిగొండ^1 వి (వెలి^{1}+కొండ.) దూరమందున్న పర్వతము (శ ర)

వెలిగొండ^2 వి (వెలి^{2}+కొండ) వెండికొండ, రజతాద్రి

వెలిగొడుగు వి (వెలి^{2}+గొడుగు) శ్వేతచ్ఛత్రము.

వ. అతని వెలిగొడుగులు పడగల చెడంగుల నుడుగని కలిమిం దొడరి ఉ రా 4 163.

వెలిగొరు వి (వెలి^{2}+గొరు) ఐరావతము, ఇంద్రుని యేనుఁగు.

ఉ. పోటున వ్రేటునం దిరిగి బోరగిలం బడియున్న దానవుం, గాటుక కొండ నెత్తు వెలిగారు తెలంగున నెత్తి ... ఉ. హరి 4. 268

వెలిగ్రుక్క వి. (వెలి[1]+గ్రుక్క) మణితము, రతి కూజితము

వెలిచవి వి. (వెలి[1]+చవి) జారత్వము, లంకుతనము

చ. వలపుల యిక్కలంజియల నమ్మిన రో వెలపంట యక్కవల్, తలఁపని కీడు కాని యపవాదయము గ్రొవ్విరి తమ్మిగల చిక్కిన్, వెలిచవిగోరు దుండగవు వేడుక కత్తెల నోమునోఁత గూ,బల మణిహంబు జారులకుఁ బందువ చీకటి నచ్చె నుగ్వరన్ కవిక. 4. 85.

గీ ... తపులు కోర్కెలచే వెలి చవుల కరుగ, సందు గావక యుండు వయ్యిందువదన. శుక 2. 504.

సీ. వెలిచవుల్ మరగిన వెలఁదికిఁ బతిభంగి గళిత దంతువకు కమ్మలిక భంగి ... రామలిం 27

వెలిచామలు వి. బ. (వెలి[2]+చామలు) ధాన్యవిశేషము.

సీ. బడకొఱ్ఱ కొఱ్ఱలు చామలు వెలిచామ కుట్టారి కారికె కొండబరిగె ... హంస 4 127.

వెలిచూడ్కి వి. (వెలి[1]+చూడ్కి) బాహ్యదృష్టి వెలుపలి చూపు (వ్యతి లోచూడ్కి)

సీ. వెలిచూడ్కిలో లక్ష్య మలఁతి బాహిరముగా మునుకొన్న శాంభవీ ముద్రవాని కృ. శకుం 3 73.

వెలిచె ల్ప) వి. ఒకజాతిపిట్ట, వర్తకపక్షి.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట బెళవ వామనపాము పసిరిక లకుముకి పాపురాయి పార్వ. 3 77

చ. చిలుకలుఁ బావురంబులను జెన్నగ హంసలుఁ జక్రయుగ్మమున్. వెలిచెల నాదిగాఁ గలుగు వింత పులుంగుల బెంచి మిక్కిలిన్, గలికిగఁ జేసి ధనా. 3. 77

ద్వి. వెలిచె లావుః యాది వేర్వేఱు జాతి పులుఁగుల నన్నింటిఁ బోరిపుచ్చి తనిసి ... హరిశ్చ. పూ 631.

చ .. వ్రల్లదంబునను వెల్చెలకున్ దగముద్దవెట్టి యొక్కెడ మఱి కాటు లాడనిడు ... భల్లా 3. (శ ర)

వెలిచెట్టు వి. (వెలి[2]+చెట్టు) కల్పవృక్షము

శా. అర్ణోరాశిఁ ద్రుణీకరించి వెలిచెట్టట్టిట్టు గావించి ద్రుక్కర్ణ స్వర్ణపదాంగద ప్రియసఖున్ గద్దించి యుర్వామనం,పూర్ణోన్నత నీడుకోడు గనఁడీ భూలోక చింతామణి , గర్జుం గంటివె వర్ణనీయుఁ డబలా కర్ణాంత నేత్రోత్పలా పాంచా 2 23.

వెలిచేను వి (వెలి[1]+చేను) మెట్టచేను

7 ... ఆ రామేశ్వరునికి దధ్యంన్న అవసరానకు కాడారంభ వెలిపొలం కోలపాటి చేను ఖ 4 అతరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేమన్ యీ తథా ద శా 4 801

వెలిచంద్ర వి (వెలి[2] + చంద్ర) తెల్లచంద్ర, కదరము (వ్య వి) (శ ర)

వెలితి వి న్యూనత, కొఱఁత

గీ నప్త సంతానములు నాకు సంభవించె, నొక ప్రబంధంబు వెలితిగా సుకృత గరిమ, నా వెలితి మాన నావేర నంకితముగ, శివపురాణంబు తెనుఁగుగాఁ జేయు మొకటి భీమ. 1 24.

ద్వి విధవతనమునకు వెలితి వొమ్మనక, విధి లేదు నతి సెడ్డ విధి యి తె యనక . పండితా. దీక్షా 43. పొ.

క తలఁపులు సమకూరెం గద, వెలితేమియు లేక యుంక వేంచేగుఁదలన్ ... యయా 5. 148.

2 వింకత, తఱుచుఁదనము లేమి

ద్వి వెలితి గాన గరాని విమల పూరములఁ, బొలుచు వీచులరాలు పుష్పాళ్ల జడియు . రం రా ఉ 1 6 పొ 21 పం

విశ. 1 తక్కువైనది, న్యూనము

గీ ఒడలు నొలియించి యదుపీరుఁ డొడిసిపట్టి యమ్మహాశక్తిఁ గ్రమ్మఱ నతని వైచె, మరము గాడఁగ భూపతుల్ తిగి చూడ, వేగ నదిచేసె నించుక వెలితిచావు ఉ. హరి 3 76.

గీ తొంబనూటను తొంబది తొమ్మిదియును, జలజములు పూజచేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికి నొక్క పద్మంబు వెలితియైన, నహహా నియమంబునకు భంగమయ్యెనమచు భీమ 6. 64,

గీ ఏమి చెప్పెదుదాన మీరిఁకఁకలేవు, సకల విద్యలు భూసుర సమితి కెల్ల,నజున కెనవత్తు రన్నింటి నకట మీర, అల ముకుందుని కన్న నే వెలితి చెపుడు. రాజ చ 3 20

2 పూర్ణము కానిది, నిండనిది

గీ బహుసహస్ర సంఖ్యలు గల పసులకెల్ల, నిడుపు దగిన యిమ్మెయ్యది యిచట ననకుఁ,డెనసి త్రైలోక్యమును వచ్చెనేని నిమ్ము. గలదు వెండియు వెలితియ కాఁగ నుండు హరి పూ. 7. 182.

క. నిండార జలముఁ ద్రావియు, వెండియు వెండియును గడుపు వెలితిగఁ బైపై, నొండొండ క్రోలి జలరుహ, మండంబులతోడఁ గ్రీడ సల్పుచుమండన్. వాల్మీ 1 86

3 తఱుచుఁదనము లేనిది (శ ర)

వెలితిపడు అ క్రి. (వెలితి + పడు.) తక్కువగు, తగ్గు

గీ. ప్రతిదినము దశవాటీ పురంబునందు, మలయ వేలావనీ మందమారుతంబు, గంధసారలతా కుడుంగముల మెలఁగు, చిలువ లేములు సేవింప వెలితిపడుచు. భీమ 1. 87

వెలితి(ది)ప్ప వి (వెలి²+తిప్ప) రజతగిరి, కైలాసము

సీ వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండనాఁ గైలాస పర్వతాఖ్యలు చెలంగు. ఆం నం. స్థా. 1.

వెలితుమ్మ వి (వెలి²+తుమ్మ) తెల్లతుమ్మ, విట్ఖదిరము (వృ వి) (శ ర)

వెలిదమ్మి వి (వెలి¹+తమ్మి) వెల్ల దామర, పుండరీకము

సీ. ఉత్కంఠ రమసంబు నొఱవు గిటడఁగించి వెలిదమ్మి తుటుములఁ జులకఁజూచి పె శకుం 1. 43

ఉ వెలిదమ్మి భావికిం, జెంగట నుల్లసిల్లు తులసీ వన సీమ శుభాంగి ఆము 5 4.

గీ తెలివమ్మి వెలిదమ్మి వెల్లదమ్మి, తెల్లదమ్మి యనఁగను దేజరిల్లుఁ బుండరీకంబు .. ఆం.భా. 1. 164.

వెలిదుక్కి వి (వెలి¹+దుక్కి.) నీళ్లుకట్టక వాన తడిచే దున్నుట. (శ ర)

వెలిద్రొబ్బు స క్రి (వెలి¹+ద్రొబ్బు) వెలిఁద్రోయు, బయటికిఁద్రోయు.

సీ. వలుఁద శూలముతోడ నలిమబ్బు నలమబ్బు వెలిద్రొబ్బు గరళ శృఙ్గళముతోడ ఉ రా, 1 260

వెలిపట్టు వి (వెలి¹+పట్టు) తెల్లని పట్టు వస్త్రము.

గీ ఎటిఁగి యమ్మేటి కాముసుంగిడిన జిలుఁగుఁ, జలువ వెలిపట్టు దొలగించి సరగలేచి, సరభసంబున వట్టహాసంబు సేయ, వింశతి భుజుండు భీతిల్లి వివశుఁడయ్యె ఉ రా 5. 58

వ సన్న వలిపెంబులును వెలిపట్టులును హొంబట్టులును పులిగోరువట్టులును . . ద్వా 3 206.

వెలిపట్టు జీబులు వి. బ (వెలిపట్టు+జీబులు) వస్త్రవిశేషము

సీ సంపంగి కావులు చందురు కావులు వెలిపట్టు జీబులు వేటచాళ్లు . ప్రబంధ. 2. 72.

వెలిపము=వలిపము వి. సన్నని తెల్లని వస్త్రము.

సీ వెన్నెల పొరవంటి వెలివంబు చెంగావి జిలుఁగు పావడ మీఁద వలవరించి . యయా 2. 88.

(శ. ర. పా. వెలిపట్టు వలిపంబు జిలుఁగుఁ బావడ మీఁద .. ముద్రి. పా.)

ప్రయోగాంతరము లభింపలేదు

వెలిపారము వి అయోధ్యాపుర ప్రాకారాదికము.

మ. తలపై నన్ను ధరించి భూవరుఁడయోధ్యా ప్రాగ్దిశా ప్రాంగణ, స్థలి యందున్ సరయూ తటంబునఁ బ్రతిష్ఠానంబు శ్రీరంగమున్ వెలిపారం బనఁగా నయోధ్య భవనావిర్భావమున్ గోపురంబులు ప్రాకారము లాయతించె సుకశిలుఎల్ వచ్చి నిర్మింపఁగన్. శ్రీరం. మా 2 117.

వెలిపాఱు అ క్రి (వెలి+పాఱు) పైకిపోవు.

ద్వి. అటుల పైఁబడు గయాళి ద్రోయాలి, వటు ద్రోచిగుండె ఝల్లని వెలిపాఱ, హా పరమేశ మహాదేవ యనుచు, భూపసూనుఁడు సొమ్మఁ బొంది వే తెలిసి. ద్వి శి పా 1 15 పా. 26. పం.

ఉ పోటున వ్రేటునం దిరిగి బోరగిలం బడియున్న దానవుం, గాటుక కొండ నెత్తు వెలిగారు తెఱంగున నెత్తి .. ఉ. హరి 4 268

వెలిగ్రుక్క వి. (వెలి¹+గ్రుక్క) మణితము, రతికూజితము

వెలిచవి వి. (వెలి¹+చవి) జారత్వము, ఱంకుతనము

చ వలపుల యిక్కలంజియల వమ్మిన రో వెలపఁట బక్కవల్, తలఁపని కీడు కాని యవదాయము క్రొవ్విరి తమ్మిలచ్చికిన్, వెలిచవిగోరు దుండగవు వేడుక క త్తెల నోమునోఁత గూ,బల మణి హాంబు జారులకుఁ బండువ చీకటి వచ్చె నుర్వరన్ కవిక. 4. 83.

గీ ... తవులు కోర్కెలచే వెలి చవుల కరుగ, సందు గావక కుందు వయ్యిందువదన, శుక 2 504.

సీ వెలిచవుల్ మరగిన వెలఁదికిఁ బతిభంగి గళిత దంతునకు శష్కులిక భంగి . రామలిం 27

వెలిచామలు వి బ. (వెలి²+చామలు) ధాన్యవిశేషము.

సీ. జడకొఱ్ఱు కొఱ్ఱులు చామలు వెలిచామ కుట్టారి కారికె కొండబరిగె .. హంస 4 137.

వెలిచూడ్కి వి (వెలి¹+చూడ్కి) బాహ్యదృష్టి వెలుపలి చూపు (వ్యతి లోచూడ్కి)

సీ. వెలిచూడ్కిలో లక్ష్య మలఁతి బాహిరముగా మునుకొన్న శాంభవీ ముద్రవాని కృ. శకుం 3. 73.

వెలిచెల్చె) వి ఒకజాతిపిట్ట, వ ర్తకపక్షి.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట తెలవ వామనపాను పసిరిక లకుముకి పావురాయి పార్వ. 6 77

చ చిలుకలుఁ బావురంబులను జెన్నుగ హంసలఁ జక్ర యుగ్మముల్. వెలిచెల నాదిగాఁ గలుగు వింత పులుంగుల జెంచి మిక్కిలిన్, గలికిగఁ జేసి. ధనా 3. 77

ద్వి. వెలిచె లావుః యాది వేర్వేఱు జాతి పులుఁగుల నన్నింటిఁ బోరివుచ్చి తనిసి .. హరిశ్చ. పూ 631

చ ... వ్రల్ల దంబునను వెల్చెలకున్ దగముద్దవెట్టి యొక్కెడ మఱి కాటు లాడనిడు ... భల్లా 3 (శ ర)

వెలిచెట్టు వి (వెలి²+చెట్టు) కల్పవృక్షము

శా. అర్ణోరాశిఁ దృణీకరించి వెలిచెట్టట్టిట్టు గావించి దృక్కర్ణ స్వర్ణపదాంగద ప్రియసఖున్ గద్దించి యుద్దామ సంపూర్ణోదారత నీడుకోడు గనఁడీ భూలోక చింతామణి , గర్జుం గంటివె వర్ణనీయుఁడబలా కర్ణాంత నేత్రోత్పలా పాంచా 2 23.

వెలిచేను వి· (వెలి¹+చేను) మెట్టచేను

7 . . ఆ రామేశ్వరునికి దర్భ్యాంన్న అవసరానకు కాడారంభ వెలిపొలం కోలపాటి చేను ఖ 4 అతరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్ యీ తథా ద శా 4 801

వెలిచంద్ర వి (వెలి² + చంద్ర) తెల్లచంద్ర, కదరము (వ్య వి) (శ ర)

వెలితి వి న్యూనత, కొఱఁత

గీ స ప్త సంతానములు నాకు సంభవించె, నొక ప్రబంధంబు వెలితిగా సుకృత గరిమ, నా వెలితి మాన నాపేర నంకితముగ, శివపురాణంబు తెనుఁగుగాఁ జేయు మొకటి భీమ. 1 24.

ద్వి విధవతనమునకు వెలితి పొమ్మనక, విధి లేదు నతి నెడ్డ విధి యి తె యనక .. పండితా. దీక్షా 43. పొ.

క తలఁపులు సమకూరెం గద, వెలితేమియు లేక యింక వేంచేయుఁదఁగన్ ... యయా 5. 148.

2 వింతత, తఱుచుఁదనము లేమి

ద్వి వెలితి గాన గరాని విమల పూరములఁ, బొలుచు వీచులరాలు పుపొవ్వ్ల జడియు రం రా ఉ. 1 6 పొ 21 పం

విశ. 1 తక్కువైనది, న్యూనము

గీ ఒడలు నొలియించి యదుపీరుఁ డొడిసిపట్టి, యమ్మహోశక్తిఁ గ్రమ్మఱ నతని వైచె, మరము గాడఁగ భూపతుల్ తి గి చూడ, వేగ నదిచేసె నించుక వెలితిచావు ఉ. హరి 3 76.

క తొంబనూఱును తొంబది తొమ్మిదయును, జలజములు పూజచేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికి నొక్క పద్మంబు వెలితియైన, సహహ నియమంబునకు భంగమయ్యెనమచు భీమ 6 64,

గీ ఏమి చెప్పెడుదాన మీరిడకలెవు, సకల విద్యలు భూసుర సమితి కెల్ల,నజున కెనవత్తు రన్నింటి నకట మీర, లల ముకుందుని కన్న నే వెలితి చెపుడు. రాజ చ 3. 20

2 పూర్ణము కానిది, నిండనిది.

గీ బహుసహస్ర సంఖ్యలు గల పసులకెల్ల, నిడుపు దగిన యిమ్మెయ్యది యిచట ననకుఁ,జెనసి త్రైలోక్యమును వచ్చెనేని నిమ్ము, గలదు వెండియు వెలితియ కాఁగ నుండు హరి వం. 7. 182.

క నిండార జలముఁ ద్రావియు, వెండియు వెండియును గడుపు వెలితిగఁ బైపై, నొండొండ క్రోలి జలరుహా, షండంబులతోడఁ గ్రీడ నల్పుచుమండన్ వాల్మీ 1 86

3 తఱుచుఁదనము లేనిది (శ. ర)

వెలితిపడు అ క్రి. (వెలితి + పడు.) తక్కువగు, తగ్గు

గీ. ప్రతిదినము దక్షవాటీ పురంబునందు, మలయ వేలావనీ మందమారుతంబు, గంధసారలతా కుడుంగముల మెలఁగు, చిలువ లేమలు సేవింప వెలితిపడుచు భీమ 1. 87

వెలితి(ది)ప్ప వి (వెలి²+తిప్ప) రజతగిరి, కైలాసము

సీ వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండనాఁ గైలాస పర్వతాఖ్యలు చెలంగు . ఆం నం. స్థా. 1,

వెలితుమ్మ వి (వెలి²+తుమ్మ) తెల్లతుమ్మ, విట్ఖదిరము (వృ వి) (శ ర)

వెలిదమ్మి వి (వెలి¹+తుమ్మి) వెల్ల దామర, పుండరీకము

సీ ఉత్కంఠ రమసంతు నొఱపు గిటడఁగించి వెలిదమ్మి తుటుములఁ జుఅకఁజూచి పె శకుం 1 43

ఉ.. వెలిదమ్మి ఖావికిం, జెంగట నల్లసిల్లు తులసీ వన సీమ శుభాంగి ఆము 5 4.

గీ తెలిదమ్మి వెలిదమ్మి వెల్లదమ్మి, తెల్లదమ్మి యనఁగను దేజరిల్లుఁ బుండరీకంబు . . ఆం భా. 1. 164.

వెలిదుక్కి వి (వెలి¹+దుక్కి.) నీళ్లుకట్టక వాన తడిచే దున్నుట (శ ర)

వెలిద్రొబ్బు స క్రి (వెలి¹+ద్రొబ్బు) వెలికిఁ ద్రోయు, బయటికిత్రోయు.

సీ. వలుఁద శూలముతోడ నలిమబ్బు నలమబ్బు వెలిద్రొబ్బు గరళ భృద్గళముతోడ ఉ రా, 1 260

వెలిపట్టు వి (వెలి²+పట్టు) తెల్లని పట్టు వస్త్రము.

గీ ఎఱిఁగి యమ్మేటి కాముసుంగిడిన జిలుఁగుఁ, జలువ వెలిపట్టు దొలగించి సరగలేచి, సరభసంబున నట్టహాసంబు సేయ, వింశతి భుజుండు భీతిల్లి వివశుఁడయ్యె ఉ రా 5. 56

వ సన్న వలిపెంబులును వెలిపట్టులును హొంబట్టులును పులిగోరుపట్టులును . ద్వా 3 206

వెలిపట్టు జీబులు వి. బ (వెలిపట్టు+జీబులు.) వస్త్రవిశేషము

సీ సంపంగి కావులు చండురు కావులు వెలిపట్టు జీబులు వేటచాళ్లు . ప్రబంధ. 2. 72.

వెలిపము = వలిపము వి. సన్నని తెల్లని వస్త్రము.

సీ వెన్నెల పారవంటి వెలిపంబు చెంగావి జిలుఁగు పావడ మీఁద నలవరించి యయా 2. 88.

(శ ర. పా వెలిపట్టు వలిపంబు జిలుఁగుఁ బావడ మీఁద ముద్రి. పా.)

ప్రయోగాంతరము లభింపలేదు

వెలిపారము వి అయోధ్యాపుర ప్రాకారాదికము

మ. తలపై నన్ను ధరించి భూవరుఁడయోధ్యా ప్రాగ్దిశా ప్రాంగణ, స్థలి యందున్ సరయూ తటంబునఁ బ్రతిష్ఠాపంబు శ్రీరంగమున్ వెలిపారం బనఁగా నయోధ్య భవనావిర్భావమున్ గోపురంబులు ప్రాకారము లాయతించె సుర శిలుపుల్ వచ్చి నిర్మింపఁగన్. శ్రీరం. మా 2 117.

వెలిపోవు అ క్రి (వెలి+పోవు) పైకిపోవు.

ద్వి అటుల పైఁబడు గయాళి ప్రోయాలి, వటు ద్రోచిగుండె ఝల్లని వెలిపోవు, హో పరమేశ మహాదేవ యనుచు, భూపమానుఁడు సొమ్మఁ బొంది వే తెలిసి ... ద్వి తి పా. 1. 15. పా. 26. పం.

వెలిపించు స. క్రి (√వెలి[1]) వెలివఱచు, బయటకు రప్పించు

సీ భగదత్త తనయుండు బాహు గర్వంబున బాల్యసిద్ధంబగు లౌల్యమునను, బురి నిర్గమించి యత్తురగంబు వెలిపించి కొనిపోవఁ గాంచి ... భార అశ్వ 4 21.

వెలిపుచ్చు వి. (వెలి[2]+పుచ్చు) తెల్లపుచ్చ.

క. భూకాంత నీరువట్టుకుఁ, గాక వదన మిలుక రింపఁ గాన్పించిన పండ్లో కాకన వెలిపుచ్చలు, లోకములోఁ గాచె నిట్లు లోఁబడె జనముల్. వరాహ 10. 30

వెలిపుచ్చు స. క్రి (వెలి1+పుచ్చు) బయటఁబెట్టు

క జనపతి యెవ్వరి నైనను, మనుపఁ జెఱుపఁ బూని యునికి మదిఁదెలియ నెఱిం,గెన యేనిఁ దాను వెలిపుచ్చునె మునుముగ్నెట్టి పాల సుండును దానిన్ భార. విరా 1 134

ఁ తన యంతర్గతంబును సకలంబు నాకు వెలిపుచ్చ సిగ్గువడి పద్యత్రయంబుగా రచించి యొక్క కేతకీపత్త్రంబున లిఖించి ... కేయూర 4 142

వెలిపె(వె)ట్టు స క్రి (వెలి[1]+పెట్టు,) బహిష్కరించు, సంఘమునుండి దూరముచేయు

సీ. వెలిపెట్టిరే బాడబులు పరాశరుఁ బట్టి దాశ కన్యాకేళిఁ దప్పుసేసి ... మనుచ 2 73.

గీ ఏమి గుడువంగ వచ్చినారిండ్లు విడిచి, హరుని వెలివెట్టినట్టి యీ యాగమునకు ..కాశీ.7 66.

సీ .... తెలి మెట్టదమ్ముల వెలివెట్టఁగాఁ జాలు శ్రవణాంత కాంత నేత్రముల వాని . దశా 8 27

వెలిపొలము వి (వెలి[1]+పొలము) మెట్టచేను

8. .. ఆ రామేశ్వరదేవునికి దర్భ్యంన్న అవన రానకు కాడారంభం వెలిపొలం కోలపాటి చేను ఖ 4 అతరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్ యీ తధా. ద. శా. 4.801.

వెలిఁబడు అ. క్రి. (వెలిన్[1]+పడు) సంఘమును-డి బహిష్కృతుఁ డగు,

సీ. . గీ. తనరు వెలిఁబడ్డవాఁ డనఁగను బహిష్కృతుండు ... అం భా 8 12

వెలిఁబర్వు అ క్రి (వెలిన్+పర్వు.) బయటకు ప్రసరించు,

ఉ ... మది నాఁటిన పంచసాయకా, నూన లతాంత కోరక సముత్కరముల్ వెలిఁబర్వె నోయనన్. వసు 5 88.

వెలిబిత్తరి వి (వెలి[1]+బిత్తరి,) కాయమాన భేదము, మల్లబంధ విశేషము

వ విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగబంధ బును తొలకరి మెఱుపును, అల్లిమత్తును విస్సందు హస్తాభరణంబును పదఖండనంబును నురిత్రాడును లోబిత్తరియు వెలిబిత్తరియు సర్వాంకుశంబును మొదలుగాఁ గల పదిరెండు గాయమానంబులును ప్రబంధ. 78

వ పదఖండనంబును లోబిత్తరి వెలిబిత్తరి సర్వాంకుశంబు అల్లిమత్తును మల్లు పు 368.

వెలిబూది వి (వెలి[2]+బూది) తెల్లనివిభూతి

సీ. శ్రీకాళహస్తి గౌరీపతి స్తోత్రముల్ పెట్టిన వెలిబూది పెండెకట్లు ... కాళ 4. 103

సీ అలసాత్త్వికము మేన నంతట నిండెనాఁ బొలుపైన వెలిబూది పూఁత దనర ... ఇందు 1 161.

వెలిమల వి (వెలి[2]+మల) కైలాసపర్వతము వెండికొండ

లయవిభాతి. మొలను బులితోలు వెలిమలను బలు ప్రోలు వలిఁ జిలుకు తలజాలు మెయిఁగులుకు జవరాలున్, గలిగి కడు మేలు పజకెలమి నిడ మేలుగని చెలఁగి జగమేలుచును వెలుఁగు నెఱ వేల్పా ... అచ్చ రా బాల 2 16

వెలిమాడు వి (వెలి[1]+మాడు) విదేశముల కంపఁబడు ధాన్యాదికము (శ ర)

వెలిమావు వి (వెలి[2]+మావు) ఇంద్రుని తెల్ల గుఱ్ఱము, ఉచ్చైశ్శ్రవము, తెల్లగుఱ్ఱము

సీ వరుసలు పెట్టి దువాళింప సుడివడి వెలిమావు మోపదు వెనుక కాలు . వరాహ. 10 15.

సీ మిగులుఁ గుప్పసము పన్నగలోక భర్తకు వేఱొక్క వెలిమావు వేల్పు దొరకు...రామా 1 47

వ వర్మంబులుసించుచు నొకళ్ళొకళ్ళ వెలిమావులం దగలం దాఁక నేయుచుం జేరి పోరుసమయంబున ... భార. భీష్మ 2 42.

వెలిమావుజోదు వి (వెలిమావు+జోదు) ఇంద్రుఁడు
వ. మేచాయలు వెలిమావు జోదున కెటిఁగించు పై మెఱుంగులును . అచ్చ మా 2.31 పొ

వెలిమిడి=వెల్మిడి వి (వెలి^{2}+మిడుఁగు)
1. విభూతి, భస్మము
సీ వెలిమిడి నలికంబు చెలువంగఁ బోవుచు తెలుపార మైనిండ నలఁదికొనుచు ..కు సం 8 66.
2 బూడిద
క. ఆ మాటలు విని రోగ, గ్రామణి గోపించి కుడికరంబుల రెంటన్, దామోదరు నురము పయిన్, వేమఱు మిడుఁగుఱులతోడి వెలిమిడి చల్లెన్ ఉ హరి 6 86
ఆ. నీరు నెత్తు గనిన నిడివగు నాయువు, మంటగంట పసిఁడి పంటగంట, తెలుపులెల్ల మేలుగలలోన వెలిమిడి, యెముక ప్రత్తి లవణముముకదక్క. ద్వా 8 73.

వెలిమొట్ట వి. (వెలి^{2}+మొట్ట) మత్స్యవిశేషము
సీ బేడసంబుల నిచ్చె వేడుకకాండ్రకు గండెల బలు దుండగీల,కిచ్చె, వెలిమొట్టలను దండువల తలార్లకు నిచ్చె కొడిశల పరిహాసకులకునిచ్చె ద్వా. 1 240

వెలిమ్రాను వి. (వెలి^{2}+మ్రాను) కల్పవృక్షము, దేవతరువు (శ ర)

వెలిమొన వి. (వెలి^{1}+మొన) మల్ల విద్యావిశేషము, పంద్రెండు మొనలలో నొకటి
వ లోమొన వెలిమొన యుసిమొన ముమ్మొన చతురమొన సరితాళంపుమొన యాదిగాఁగల పదిరెండు మొనల నారితేరి హంస 1 206
వ లోమొన వెలిమొన యుసిమొన చదురుమొన పుణ్యంపుమొన పాపంపుమొన చాటడుగుమొన దాటడుగుమొన కదలుమొన యరమీటుమొన నెరమీటుమొన సరితాళంపుమొన అను పదిరెండు మొనలు ప్రబంధ 78

వెలియగు అ. క్రి (వెలి^{1}+అగు) 1 బహిష్కృతమగు
క. చలముకొని యిట్టు వడయఁగ, వలయునె రాజ్యంబు దీన వచ్చిన కలిమిం, గలుగునె పెంపును బేరును, వెలియైతిమి లోకమునకు వేయును వేలా భార ద్రోణ 5. 352
2 లో బడకయుండు
క. ఇల నెవ్వడు తనయాజ్ఞకు, వెలియై వర్తించు వేద విప్రుని నైనన్, దలఁద్రెవ్వ నేసిచంపుఁడు, తొలఁగక మీఁనుచుఁ బల్కె దుష్టభటాలిన్. వి పు 2 105

వెలియాకు వి (వెలి^{2}+ఆకు) తెలనాకు, తమలపాకు, నాగవల్లీదళము.
సీ విమలా లతాతన్వి వెలియాకు మడుపుతో నడుగుఁ జాయక వెంటనంటి నడువ ... దశా 3 144
సీ. కడఁకతో వెలియాకు కుడుపు లెమ్మెను జేతి నొసఁగెడు తొయ్యలిఁ గసరెదేమి .. నీలా 3. 86

వెలియార్చు=వెలార్చు స క్రి బయలుపఱచు.
సీ మగరాల మొగముట్టు నిగనిగల్ వెలియార్చు హురుమంజి ముత్తెంపు సరిపెణీలు . చంద్రా. 2 68.

వెలియావు వి (వెలి^{2}+ఆవు,) కామధేనువు.
సీ. జోగుల వెలియావె నోయగంబుల ప్రోవ కనికరంబుల తావ కావుకావు ... అచ్చ రా.యు 48

వెలియు=వెలుచు^{2} అ క్రి 1. వాన కురిసి నిలుచు
ఆ. అచట నిలుచునంత నవ్వాన వెలియఁగ నొకఁడు వచ్చె వాని యొద్దకేను ద్వా 3.84.
గీ తెలియ నింతయు వర్షంబు వెలియదాయె ... విప్ర 3 67
క పెనువాన యింతట వ్వెలి,సిన నేగతిఁబోదురిత్త చేతుల తోడన్ శుక 3 254.
2. రంగుచెడు, చాయతగ్గు,
(వ్యావ) ఆ చీర వెలిసి పోయినది
(ఈ యర్థమునఁ దఱచుగా దీనికి 'పోవు' అను ప్రయుక్తము)

వెలియునికి వి. (వెలి^{1}+ఉనికి) ప్రవాసము, పరదేశములో నుండుట (శ ర)

వెలియొనర్చు స క్రి (వెలి^{1}+ఒనర్చు) బహిష్కరించు, వెలివేయు.

సీ. కలుషల చెలికాని వెలియొనర్చి .. నీలా 1. 42.

వెలివాడ వి (వెలి¹+వాడ.) చండాలవాటిక, మాలవల్లె

సీ. వెలివాడఁ బని క్రొత్త మలకడాల్గొని నూనె యిడి తంగెడాకు గట్టెడు తహతహ ... అము. 7. 7

వ. అని విస్తృత నిమేషంబు గీలించి ముకుళిత పక్ష్మాంచలంబును జిహ్మ తరతరళతారోదరంబును నగు వీక్షణంబున నవ్వెలివాడ క్రీడావతి నీక్షించుచు. శివరా 3 86

ద్వి. తవిలి యీ వెలివాడ తలిరాకుఁ బోండ్ల, మన్నించి సకల సామ్రాజ్య భోగములఁ, జెన్నొందు .. ద్వి. హరిశ్చ పూ. 1342 పం

వెలివాడచేడియ వి (వెలివాడ+చేడియ) చండాల స్త్రీ.

వ. ఇవ్విధంబునఁ బాడిన నవ్వెలివాడ చేడియల నిరుపమాన గాన విశేషంబులకుఁ బరితోషంబు వొంది హరిశ్చంద్ర ధరిత్రీ వల్లభుండుల్లంబున నంతసిల్లి . హరిశ్చ. 2. 108

వెలివాఁడు వి (వెలి¹+వాఁడు) చండాలుఁడు.

చ. .. మదిం, బనయొక యింతలేక పెఱ ప్రాణులనుం బొరిగొంచు నెప్డు దుర్వ్యసనతఁ గూరియున్న వెలివాంద్రుర పల్లియఁ జేరి యయ్యోదన్ భార. శాం 3 284

చ. నిలచినఁ గొంతసేపటికి నీలగళాపరమూర్తి యైన య, య్యనఘుఁడు మౌనవృత్తి విడి యతులు విప్పి కవంగ నంత లో, పలఁ దిరుగంగ ద్రొక్కి వెలివాఁడ మనుష్యుఁడ పెద్దయాఖ్యుఁడన్, ఖలుఁడను నన్ను శిష్యునిగఁ గైకొని వేగఁ గృతార్థుఁ జేయవే. చెన్న 5 217

వెలివాడవాఁడు వి (వెలివాడ+వాఁడు) చండాలుఁడు, మాలవాఁడు

సీ. ప్రార్థింప నున్నాఁడు పాదాగ్రముల వ్రాలి వెలివాడవాఁడు తద్విప్రకులుని కాశీ 7 240

వెలివాఱు వి. (వెలి+పాఱు) వేఁటాడెడి తావున బయట చుట్టు పాఱించెడు బోఁగు.

క వెలివాఱును గాలపులును, వలలుఁ దెరలు దీమములును వడిఁదీరిన కుక్కలు నారె గోలలును మంద్రుల క్రోవులు వేటకారడంబుఁ బెనుపఁగన్. ఉ హరి 4 22.

వెలివిడుచు స క్రి (వెలి¹+విడుచు) వ్యయపెట్టు, వెచ్చించు

క కలిమికిని దగిన కొలఁదిని, నెలవుగ వెలివిడువకున్నె నిలుపెక్కుడిదొఁ, గలయఁగ నిండిన చెఱువున, కలుఁగిచుక లేకయున్న యాఁగని భంగిన్ ద్వా 2 156.

వెలివిరియు = వెల్లివిరియు అ. క్రి. (వెలి¹+విరియు)

1 బయలుపడు

క. వెలు వెలుకఁబాఱె దేహము, అలసత నడుపులను జెయ్యులందును దోఁచెన్, వెలివిరిసెనాభి జఠరము, కలకంఠికిఁ బొడవుదోఁచి కానఁగ వచ్చెన్.

వ .. కూర్మి లజ్జావశంవదయై వెలివిరియంగా నీక . అము. 5 55.

వ మానసంబులోనన పూనియుండి యిప్పటి నీ దుండగంబు వలనఁ గలిగి వెలివెరియనిచ్చితి . కళా 1. 81

2 ఉబుకు.

చ .. భీష్ము నందఱున్, బలిసి భవత్తనూజులు మనంబులు నిండి ముదంబు మోమునన్, వెలివిరియంగ నేఁగిరి నవీన విభూతి నివాస భూమికిన్ భార భీష్మ 3. 275

3. పొంగు.

క వెలివిరిసి వచ్చు జలనిధి, పొలుపునదోఁతెంచు ధర్మపుత్రుని బలుగో, త్తల నిలువరింపనీ వాక, చెలియలికట్టవయి మమ్ముఁ జేకొను మిచటన్ భార భీష్మ 3. 244.

4. వ్యాపించు

క... భూమిలో వెలి, విరిసె నధర్మంబు యోగ విధ్వంసకమై దశకు 11. 111

వెలివిసరు అ క్రి. (వెలి¹+విసరు) 1. పైకి ప్రసరించు.

క ..విరిసెత్తా, వి సరంబులు దిగిచి వలపు వెలి విసరంగన్. సారంగ 2 82.

(మోహము బయలుపడు అని యర్థాంతరము)

గీ ...వెలి విసరదయ్యె దైత్యేంద్ర విభునియార్పు
దశా 4. 27

2. బయలుపడు

క విరసము నెఱపాహసమున్, బొరిగొన నెట్లు
భయసైన్యములు పోరన్ ర, క్తరసతరసములు
గదురఁగ, శరనిధి సత్త్వములు వెలివిసరిరాఁ
దొడఁగెన్ వేం పంచ. 4 14

క. ఆ చిత్ర ఫలక మెవ్వరు చూచిన వెలివిసరి
యపుడు మన్నెడునది నీ, వే చూచుచేను
జూచుట, యో చంచలనయన యింతయు
నెఱుంగుదువే ప్రభా 1 135.

వెలి వెలి విణ పైపై, బాహ్యము.
('వెలి' యొక్క ఆమ్రేడిత రూపము)

సీ వెలివెలి వస్తువుల్ విడిచెఁబో నరుఁడు గర్మిష్ఠ
తంగాదె శరీర యాత్ర, నడపువాఁడది మోక్ష
ణంబు గానేరదు శారీర సౌఖ్య వంసక్తి వదలి...
భార శాం. 1 85

వెలివేయు స క్రి (వెలి¹+వేయు) బహిష్కరించు,
సంఘమునుండి దూరముగాఁజేయు

ద్వి వెంగలిగా మిమ్ము వెలివేసె నొకఁడు ...
శల్లాణ 2 భా (శ ం.)

వెలిపోవు అ క్రి. (వెలి¹+పోవు.) పైకిఁబోవు

సీ విభుమూర్తి యేమియు వెలిపోవఁగానీక తన
కన్నుఁగవఁ ద్రావికొనఁగనిచ్చు .. దశకు,
4. 64.

క, అనుటయు రెండవ పక్షం, బనిమిషవర తప్ప
దెట్టి యర్థమును దగు,ల్కొనఁ దివియక వెలిపో
విచ్చునె బుధుఁడూహించి చేయు సుకవిత్వం
బుల్. ప్రభా. 2. 5,

వెలిసలుప్పు(లుపు) స. క్రి. (వెలి¹+సలుప) బయలు
పఱుచు.

సీ. వెలిసల్పనీక యిచ్చెలువ మీ మాతామహుండు
దాపంబున నునిచె.. దశకు 3. 85.

వెలిసె వి ఇంటి చూరు యొక్క లోపలి భాగము.
(వా)

వెలు వి. వృత్తియందు 'వెలి' శబ్దమునకు వచ్చెడి
యాదేశము.

ఉదా వెలుపల, వెలువడు మొ,

వెలుఁగారు అ. క్రి (వెలుఁగు+ఆరు) ప్రజ్వలించు

క ...పావనపాత్రుం, డా రూఢ తేజుఁడై వెలుఁగా
రెను హుతవహ్ని క్రియ రణాంగణవేదిన్...
భార భీష్మ 2 176.

వెలుఁగు అ క్రి. 1. ప్రకాశించు.

చ ..శిఖాచయంబులన్, వెలిఁగెడి దానిఁగాంచి
రరవింద నిభానన లమ్మహోదధిన్ భార
ఆది 2 28

గీ గగనమున నుండి డిగ్గి సత్కార యుక్తి,వెలిఁగె
హిమపర్వతాంతర స్థలమునందు, నిర్మలంబైన
నిధిలోని నీడఁదోఁచు. విఁదుబింబంబులను బోలి
బుషిగణంబు. హర 4. 52.

గీ వివిధ మాణిక్య దీపముల్ వెలుఁగుచుండ....
దశా 1 262

2 జ్వలించు, మండు

ఆ ...హవ్యవాహ తొంటియట్ల వెలుంగఁగ,
వలయు గురుఁడు చూచి యెలమిఁబొంద.
మార్క 7 57

3 ఒప్పు, శోభిల్లు.

చ అనర్ఘశ శాఁఁ మౌక్తిక సమంచిత నాయక
రత్నమై సమం,జస రుచి పుంజమై తనరుచం
బుల మీఁద వెలుఁగు హారమున్, బిసరుహ
హస్త వుచ్చికొని పెట్టెఁ బ్రియంబునఁజేరిపాతే
నమః, ప్రసవ శరాసనాయ యని పల్కుచు
భూపతి కంధరంబునన్. కేయూర. 4. 138.

గీ పుడమి తిలతఁడుల న్యాయమున వెలుఁగ...
మనుచ 2.7.

క. అని మఱియుఁ బెక్కుకోర్కులు, దవమతి బై
కొనఁగ వెలఁది దరళోర్మిల నాఁ,గివయట్ల
యోర్చి చెలులం, గననీక వెలుంగుచుండెఁ
గన్నియ యంతన్ కవిక. 3. 84.

4 ప్రసిద్ధి కెక్కు.

ఆ . వీని వలనఁగులము వెలుఁగునఁటను నెడ్డ,
జాహ్నవీసుతుండు సంతసిల్లి భార ఆది.
5. 15

సీ రాజరఁజన రీతి రసికతామహిమల సుమతియై
వెలుఁగంగ సుమతిగోరు...విక్ర 1. 167.

5. ప్రతిఫలించు.
వ. చందమామ గుటికలు గ్రోలు మందయానల చెక్కుల వెలుంగు వలివెలుంగుం జూపి వసు. 4. 28
6 ఉద్రేకించు, విజృంభించు
వ. హింసా కర్మంబులు వర్జించి కామక్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబులు వెలుఁగనీయక యత్యంత విరక్తుండవై శాంతాకారంబునఁ బ్రవర్తింపుము. కుచేల 2 107
వి. 1 ప్రకాశము.
సీ. తన వెలుం గొగి నిరంజన దృష్టికినె లక్ష్యమై యుండునయ్యది యింతంత కాదు ... అము. 4. 200.
2 కిరణము.
క. అని యొడఁబడ బల్కుచుఁ దో,డ్కొని వచ్చినఁ గామ్యుఁ జేరి గురుకుచ దనపైఁ,గనకనఁ గన బడు వెలుఁగులఁ, గనికరమతి మందు చంద్రు గనికర మలుకన్. మనుచ. 8 35.
గీ. -వే వెలుంగుల దొరకోడు రేవెలుంగు; అము. 1 18.
మ. తలకుం బ్రొద్దు వెలుంగు క్రొఁ బసిఁడి నిద్రాచో పుడుం గట్టియున్...చంద్రా. 1 40.
3. ఎండ.
శ నిడుద త్రాళ్లని బయల నెప్పుడుఁ దిరుగుచుఁ, బోనఁగ ముత్ప్రొద్దు మువ్వేనములఁ జెలఁగుచు, వెలుఁగు తెల్లెడఁ గాచుచు వలరు నిల్ల, వేఁట కాఁడవ్వడెంతయుఁ దేటమీఱ అచ్చ. రా అయో. 42

వెలుఁగుచే స. క్రి. (√వెలుఁగు ఇది తగులుచు వంటిది) వెలుఁగఁజేయు, ప్రకాశింపఁజేయు
సీ. విలసితాంతర్జ్యోతి వెలిఁగించి తనువెల్లఁగయ లోఁగాల్చి చిక్కళ వెలిఁగించి ... చెన్న. 3. 383.

వెలుఁగు(ల)దొర వి (వెలుఁగు+దొర.) సూర్యుఁడు.
క. వికసించు తమ్మినుండు మధుకరావళి వెడలె వెలుఁగు దొరఁగనఁగాసార కలావంతుఁడు మునుగొం, చక మ్రింగ వెడల్చు నినుప సరిపెణ మవఁగన్ రా. వి 3 30.
వ వేలుపు సామియో వెలు గుల దొరయో జంట మోముల దంటయో యిట్లుంటగాక మానిసులి తేజ బూనుదురే యనందగియె అచ్చ శా. 4 61.

వెలుఁగురా వి (వెలుఁగు+రా) సూర్యుఁడు
గీ. కాని మణి యెందు నేనియుఁ గల్గనీక, నేల యేలెను దద్దయు నేర్పుమీఱ, వెలుఁగురా వంగ దపు పాల వెల్లినిండు, చలి వెలుంగైన యా రాచజడల మెకము అచ్చ రా బాల. 47.

వెలుఁగుల యిక్క వి (వెలుఁగులు + ఇక్క) సూర్యుఁడు.
గీ. సుల యాఁకటికూఁడు ముచ్చులకుఁ గీడు, రిక్కలకు జేడు వెలుఁగుల యిక్కజోడు ... కవిజ 3. 78
(వెలుఁగుల యిక్కజోడు=చంద్రుఁడు.)

వెలుఁగులఱేఁడు వి. (వెలుఁగులు + ఱేఁడు) సూర్యుఁడు
మత్తకోకిల మేరువాయన మానసోత్తర మే వెలుంగుల ఱేనికిం, దేరుగాను లాటలాడఁగ దిద్దెఁ బెద్ద తనానకున్ ... కకు 1. 114

వెలుఁగొందు అ. క్రి (వెలుఁగు + ఒందు)
1. ప్రకాశించు
చ. గరుడ పతాకతోడి రథకల్పన మొప్పఁగఁ జక్ర మాదిగాఁ, బంగిన కైదువుల్ వితత బాహు వులన్ వెలుఁగొంద దివ్యతా, స్ఫురితశరీరుఁడై సకల భూత భయంకర విక్రముండు పంకరుహ దళేక్షణుం డడరెఁ గంపముఁ బొందఁగ సర్వ సైన్యముల్. హరి. ఉ 2 21
క జలవసుధాంబర పవన, జ్వలవంబుల కంటెఁ దా నజస్రంబు వెలిన్, వెలుఁగొందు నాత్మ యుండఁగ... అము 3. 68.
గీ. తన యసంబెల్ల కడల, వెలుఁగ వెలుఁగొందు నారాచ వేల్పు ఱేఁడు నీలా. 1. 45.
2. [జ్వరిల్లు, మండు.
చ. ...నలము గూఢ యత్నమున వ య్యెడకుం గొనివచ్చి దానిఁ జయ్యన వెలుఁగొందఁ జేయు టయు... శార విలా. 2. 355.

తరళము కలుముల న్వెలుఁగొంది యచ్చటి
కాఁపుఁ బెద్దలు తద్దయున్. నీలా. 1. 38

వెలుక వి (వెలి²+ఉక స్వార్థమున) తెల్లన, ధవళ వర్ణము
చూ వెలుకఁ బాఱు

వెలుకన విణ. (√వెలుక) తెల్లనిది, ధవళము
క అతని వదాన్యత్వము విన, మతిఁ బ్రియమగు
నేని వినుము మందారము సం,తతమును సంతా
నముదా, నతనికి రాక వెలుకనై తల వాంచెన్
ద్వా 11 112
గీ అష్టమదముల ఝరీ పూరితాద్రు లనఁగ,
మీఱు దంతులఁ దనదు పజ్జాంమునకు, రావుగా
యను భీతినైరావతంబు, వెలుకనై యుండె
నప్పురిఁ దంమె పొగడ శ్రీరం మా 10 58
వి తెలుపు, ధవళవర్ణము

వెలుకఁబాఱు అ క్రి (వెలుక+పాఱు.)
1. తెల్లబడు
క. తును మాయ మ్రింగి దముశేంద్రుని యురము
వగిల్చికొనుచు దుర్భరగతి వీఁపున వెడలి శ్వే
యొగసెను, విను వీథికి నుడుగణంబు వెలుకం
బాఱన్ భార ద్రో. 6 232.
క అలపొడుపు గట్టువగరున్, వెలువడు రాజువకు
మ్రోల వేళాసతి మెచ్చుల కుచ్చుఁబట్టి వైచిన,
వెలిపావడ యనఁగఁ దూర్పు వెలుకం బాఱెన్
కువల. 4. 15.
సీ. తమఁబాసి శశిదవ్వు చనిన నెవ్వగఁ బోలెఁ
దొలిదిక్కు జవరాలు వెలుకఁబాఱె .. మనుచ.
5. 40.
2. వెలవెలఁబోవు
సీ. ఉరుకీర్తి యగు మూర్తి యుదరంబులోఁ జాలు
నిలిచియుండుట మేను వెలుకఁబాఱె ... పి.
శకుం. 4 56.
చ. ఎరువుల సొమ్ము సత్యమగునే యని వెత్వెల
వద్యొ వహ్నినాఁ, బరిగళితద్యుతిన్ వెలుకఁ
బాఱె నిశాంత నిశాంత దీపముల్ ... వేం.
పంచ. 4. 278.

వెలుగు వి కంచె, పశువులు మున్నగువవి చొరకుండ చేనిచుట్టును కంపచే నేర్పఱిచిన యావరణము.
గీ వేయిచేతులిచ్చి వెట్టిఁ జేసిన శూలి, బాణుఁ
జెఱపఁ దలఁచి ఖండనంబు, గలుగఁ జేసెనింక
వెలుగుచే స్మేసినఁ, గాచువార లెందుఁగలరె
జగతి ఉ. హరి. 5.42
సీ చీమలు ప్రాలిద్వఁ జివికిన వెలుగుపట్టునఁబండి
యెండి క్రుంగిన గుమకుల . ఆము 6. 18.
(దీనిని శ ర. నిర్మించుకముగను, చి ని వలిందుక
ముగను గ్రహించినవి. ఈ క్రింది ప్రయోగ
ములు నవిందుకములు.)
వ వలుదెసలం బొడవుగా నమర్చిన బలితంపుములు
వెలుంగులం గరంబు ఐతనంబులై యొప్పు పెను
దొడ్లన్ హరి పూ 5, 142.
చ ఘటకుఁడు పంపఁగా నరిగి కంప వెలుంగు
తలంగఁ ద్రోచి యు,ద్భటగతి బుద్ధిసారుఁడటు
తారునఁగర్కరికా ఫలాళిఁ జూఁ,పుటయు...
శుక 2. 423

వెలుచే(ల్చె) వి సర్పము, పాము.
చ వె,ల్చల క్రియఁగానరాని గతు లన్మయిమైఁ
జెవఁచున్. మనుచ 3 62. (శ. ర పా.)
(..'చి,ల్వల క్రియ'—ముద్రి పా)

వెలుచు¹ = వెల్చు, వెలలుచు స. క్రి (√వెలి¹)
1. తోలు
క నలి ళగదత్తుఁడు గదువుల, వెలుచు పసుల
వానియట్ల పిలసగ్గతి న,బ్బలము నెగవ...భార
ద్రో. 1. 382.
చ గెలిచిన నేఁడువాఁడు రణకేళిఁ బురందరుఁ దర్ప
జేంద్రుమున్, వెలిచినవాఁడు దేవతల వెట్టికిఁ
బట్టినవాఁడు ధూర్జటిన్, విలిచిన వాఁడు భక్తి
మయ విత్తమునన్ ధరనేకవీరుఁడై, నిలిచిన
వాఁడు శౌర్యమున నీ జనకుండు భయం
బిదేటికిన్. ఉ. హర 5. 88.
గీ మడుఁగులకు నల్లదార్చుచు నడునుగలుగు,
కొలఁదిఁ బట్టంగ నగునని వెలిచి వెలిచి... భా
రా. అర 2. 51.
2. వెడలఁజేయు, స్రవింపఁజేయు.
చ. వెలిచిన కన్నునీరు జడి వెచ్చని చన్నుల మీఁది
పేఁడియ్యుఁ దొలకరి ఘర్మతోయములతోఁగల
సెన్ ...ఉ. హరి. 5. 112.

3. ఋజువుచేయు, స్థిరీకరించు

క. ఇంత గొనియె నీతండని, పంతముగాఁ దెలిపి వాని పై వెలువక తా, గ్రంతలు దూఱెడి పెవవరి, యంతకు నిమమడి ధనంబు నరువఁగ వలయున్. విజ్ఞా. 3 44

4. (నూలు) తోఁడు (శ. ర.)

వెలుచు²=వెలియు అ. క్రి వానకురిసి నిలుచు. (చి. ని, గ్రా.)

మ. ఎడ వెల్లైవను లేక పెక్కు దినముల్ హేరా ళమై వర్షముల్, జడిగాఁ బట్టి తటాలవంగ వెలిచెన్ ... హర 2. 25.

క. జడిగొన్నవాన వేమం, దడిసితి నాలో నొకింత దడవున కా నెవ్వడి పడలె వడఁగె నుఱుముల్, నిడిమించులు మానె వెలుఁగు నిలిచెన్ వెలిచెన్. వేం. పంచ 3. 106.

సీ. ఆ దినములను వర్షాత్యయోచితముగా దళమైన వానలు వెలుచుతంతఁ, దెల్లవాటిన యట్టి తెలుఁగున వావేళ దవమేళనం బెల్లజనులు వొగడ ... ద్వా 7 83

వెలుడు అ. క్రి. వెలువడు, బయలువెడలు.

క. వెలి శుచియై మఱి తీర్థం,బులు సొచ్చుట మేలు నియమములు దీర్చి తగన్, వెలుడినయెడ దేవా ర్చనములు విప్రార్పవలవశ్యముమ గృత్యం బుల్ భార. అను. 5. 185.

వెలుతురు=వెల్తురు వి. (√వెలుఁగు) 1. ప్రకాశము, వెలుఁగు.

సీ వెలుతురీయక జాబు విరిదేవియల నోవ వడలక కురియు పెన్వానగాఁగ ... యయా. 4. 4.

గీ. ... వెలయఁ బగలయ్యెఁ జీఁకటి వెలుతు రయ్యె, నడవి యిల్లయ్యె మఖమెంత తొడరు నొక్కొ. గంధ. 1. 144.

2. ఎండ.

క. వెలుతు రసఅంటి యెండియు ... ఆము 4 182.

వెలుప(ల్వ)ల వి ఔ (వెలి¹+పల) బహిః ప్రదేశము, బయలు.

క. ఈ పగిది మొసలి సలిలము, లోపలికిన్ దిగువఁ దా వెలుపలికిఁ దిగువన్, బాపనిఁ గొంతదడవు మే, నా పుత్రిక తిగిచి తిగిచి నాఁటివ వగలన్. వరాహ 6 28

గీ ... ఇమ్మహాతీర్థములు వేద విశ్రుతములు, వెలుపలను లోపలను నుండుఁ దలిరుబోఁడి కాశీ. 2 117

సీ ఆ యింటి గృహిణి నాయకుఁడు భుజించిన పసిఁడి పళ్లెరము వెల్పలికిఁ దెచ్చి, వెలచుచో... పరమ. 4 186

విశ వెలియైనది, బాహ్యము

క ఈ తడు దా వెలుపలయై, యేతెఱఁగున నైన వారి యేపడఁచిపరా,భూతులఁ జేయుదువని ప్రఖ్యాత జవహయాధిరూఢుఁడై పురివెడలెన్ కళా 8. 154

వెలుపలనుండు=బహిష్ఠయగు, ఋతుమతి యగు (వ్యవ) ఆమె నిన్ననే వెలుపల నున్నది

వెలుప(ల్వ)లించు స క్రి (√వెలుపల) వెలిపఱుచు. (శ ర.)

వెలుపించు స క్రి (√వెలుపు) వెలుపుచేయు, వెడలుపించు

ఉ పెట్టను బట్టి ఱెక్క వెలుపించి కనంబడునట్టు గాఁగ నట్టిట్టొక రెండు మాఱులు పయిన్ సురటింబలెఁ జేతఁ ద్రిప్పుచున్ ... పారంగ 1. 126.

వెలుపు¹ వి వెడలుపు, విస్తారము.

తరువోజ వెడదు నిట్టూర్పుల పెస నుచ్చలించు, వెలుపునఁ గలుగు నెవ్వీఁగు చందోయి .... కు. సం 5 588

సీ. చెలరేఁగి వలరాచ వెలుపుల పెనుకతల్ విని పించినప్పు డూఖ్తానెడి దారి .. కువల. 5 35. నవ్వురిఁ దరమె పొగడ. శ్రీరం మా. 10 58.

చ. పరిణత గంధశాలి వన పంక్తులు గంధవహోను ధూత బంధురకణి శంఖలై వెలుపు దూళ్లొనఁ జాలు నిజాలవాల మంథరవిశచారునోత్పల పిశాన నవ ప్రమదాలి మాలికా, నురుచిర గీత మాధురికిఁ జొక్కితలల్ గదలించెనో యనన్. శ్రీరం. 4. 1014.

విశ. వెడలుపైనది, విస్తృతము.

(?) వెలిసె వానలు గడువ విడిచెవ ఎండ, విరి విరినై కాసె వెలుపయ్యె దినలు... ద్వి. భాగ. 2 82.

వెలుపు² వి. (√వెలుచు²) వానకురిసి నిలుచుట,(వాన) వెలియుట

వ ఎడవెలుపు లేని పూదనియ జడిం దోఁగియ సమకాల పర్జన్య కాలశంక మత్తిల్లి నృత్తంబు సేయు మత్తకేకి కేకల కోడు భుజంగ కుటుంబంబులును శేయూర 4 50

వ ఇవ్విధంబున నిరువదియొక్క వాసరంబులు వెలుపులేక పాము వ్రేలఁ గట్టినట్లంగి.. ఁగురిసి యిరువది రెండవ దివసంబున హర 2. 63.

వెలుపుడు వి నూలు తోడుట

గీ తంతు నిస్సరణంబుగఁ దనరుచుండు వెలుపుడన.. ఆం భా. 2. 286

వెలుమనూళ్లు వి బ తెలిక జాతిలో నొకభేదము (ఈ జాతిలోని భేదాంతరములు వత్తిపాలు, నరియూళ్లు, కుముడాళ్లు, మట్టూళ్లు, పోవండ్లు, స్రావకులు, ఉంద్రూళ్లు, అనుమగొండ్లు, అడ్డనూళ్లు)

వెలుములు వి బ భూషణములు.

ఉ. ధీ నిరవద్య హృద్య నిరతిన్ హరితో భరితోత్సవంబులన్, బూను కడాని బొమ్మ కలుముల్ వెలుముల్ గల ముద్దుగుమ్మ స,న్మౌని మనోవిహారిణి రమారమణీ మణి భూరిసూరి స,న్మానముఁ గూర్పఁగాత గరిమన్ నెటి మంజుల మైన మత్కృతిన్ కృతకుం. పీరి 1. 2.

గీ. చెవుల వెలుములు కుబ్రాఁత చెవుల బాగు, పడిగె ప్రోగులు మెలిగొన్న పచ్చడములు, సమర గుమిగూడి జాలరు లరుగు డెంచి, రలరు మొగములతోఁ ద్రాటి వలలు గొనుచు. వేం. పంచ. 1. 603.

వెలువడము వి సస్యవిశేషము.

ద్వి వెలువడంబులు వోయి వెలఁగయ్యె వరగ.. విష్ణు పూ 3 .. (శ ర.)

బ. ధాన్య విశేషము

సీ మంది గంత్రలు నాగ మల్లెలు తీఁగెమల్లెలు కృష్ణనీలాలు వెలువడాలు...హంస 4 128.

వెలువడు అ క్రి (వెలి¹ + పడు) (వృత్తి౧ వర్ణ వికారము.) 1. బయలుపడు, బయటికి వచ్చు

క. నలుఁదొల్లి యాక్రమించిన, కలి కర్కోటక విషంబు గ్రక్కుచు నొడలన్, వెలువడి నలువకు విహితాంగుడయి తన్నెఱుఁగఁ జెప్పఁజంచలుఁడగుచున్ భార అర 2 178

క విలసిల్లుచు నుండఁగ ముచ్చిలిపట్టి కుమారు నోరఁ జీర దుటిమి వెంగలులగు క్రూరులు గొందఱు, వెలువడఁ గొని పోయి యొక్క విపినములోనన్ భార ద్రో. 2 182.

ఆ వేల్పుగట్టు గవుల వెలువడి వడదేఱఁ, జదలు వాఁక నీట జలకమాడి . పారి 4. 44.

2. వెడలు, బయలుదేరు.

క. నలుఁడును ధరణీ రాజ్యము, దలఁగఁగ సర్వంబు నపహృతంబైనఁ గడుం, దలరి దమయంతిఁదోడ్కొని, వెలువడియె నశేష రాజ్య విభవచ్యుతుఁడై భార అర 2 64.

చ. అలఘు వినూత్నరత్న కనకాంచిత భూషణ దీప్తులొప్పఁగా, వెలువడె నున్న దద్విరదబృందము . విక్ర 4 81

గీ తపవిదిది యని వారలు తమనివాస, మొరులెఱుఁగకుండ వెలువడి యరిగిరంత ... కళా. 6. 154

3 తొలఁగు, అపసరిల్లు

చ ..మిత్రు నత యోజ్జ్వల వసుఁ జేయ మిత్రవసు సంపదకైన ఘనావరోధమున్, వెలువడఁ జేయ నేర్తురు మణీ విపణీతపనీయ రాశి పేశల రుచి కోటికోటి విలసద్ధ్వజ కోటఁబురికి రాటకుల్. వసు. 1 88.

వెలువరించు = వెల్వరించు స. క్రి (√వెలువడు)
1. వెడలఁగొట్టు, వెలువడఁ జేయు.

ఆ వృద్ధు కొడుకు పలుకు విని క్రూరుఁడై పాప, బుద్ధిఁ జేసి మిమ్ము భూతలంబు, వెలువరించి రాజ్య విభవంబుగొని యిప్పు, డలుక నెడిపి చిత్తుఁ డయ్యెనొక్క భార అర 1 208

వ. వానింబట్టి కట్టింపు మొండెనెద్దు పట్టింపుము కున్న వరణ్యంబులు సొం వెలువరింపు హరి. పూ. 6. 127.

2 బయలుదేఱఁదీయు

గీ. ...ప్రొద్దు వొడవక ముందర పురజనప్ర,యు తముగాఁ బురి వెలువరించితిఁ గడంగి భార. మౌ. 200

3. బయలు పఱుచు, వెలువడఁ జేయు

వ. ఒక్కింత సేవు పలుకు వెలువరింపఁ జాలకయూర కుండి యొట్టకేల కెలుఁగు దెచ్చుకొని భార. కల్యా. 2 15.

సీ. కటవా_ర పడలి యు_తట దైత్యకాంతల కల వరింతలు వి త వెలువరించె...సమీర. 3 76

4. పోఁగొట్టు, తొలఁగించు.

సీ. ...పరమ దైన్యమున కోర్చి కొలిచి మాత్స్యుని పాలనున్న దుఃఖంబును ద్రోహులఁ గనుఁ గొట్టి, వెలువరించెదవని తలంచి కృష్ణుని నిశ్చ యంబుగాఁది ధర్మంబయగుటఁ దెలిసి...భార శాం. 1 120.

వెలువఱుచు స. క్రి. (√ వెలువడు) వెలువరించు (శ. ర)

వెలువెలుక వి. (వెలుక + వెలుక.) మిక్కిలి తెల్లన, అధిక ధావళ్యము.

చూ. వెలు వెలుకఁ బాఱు

వెలువెలుకఁబాఱు = వెల్వెలుకఁబాఱు అ. క్రి. (వెలువెలుక + పాఱు) మిక్కిలి తెల్లనగు

క. వెలువెలుకఁ బాఱె దేహము, అలసత నడుపు లను కెయ్యుఱందును దోఁచెన్, వెలివిరిసె నాభి జఠరము, కలకంఠికిఁ బొడవు దోఁచికానఁగ వచ్చెన్ రుక్మాం 1, 141.

వెల్కఁబాఱు = వెలుకఁబాఱు అ. క్రి తెల్లబడు.

గీ. అనిమిషుల దృష్టు మిఱుమిట్లు గొనఁగ భుజగ, పతియుఁగూర్మంబు ప్రకట పడఁగఁ దరణి, కిరణములు వెల్కఁబాఱ దిక్కరులు కెదర, నొప్పె వ త్తోలికాఁకు మహోగ్రముగుచు భార. కల్యా ? 155

ద్వి. అమృతాన్న రుచిలోన వడఁగక వెలికి, గమ నించెనవ దేహకళ వెల్కఁబాఱె రం. రా బా 18. పొ. 24. పం (శ ర. పా,)

వెలికిలు = వెలికిలు అ. క్రి. వీఁపు క్రిందగు.

ద్వి. హా తాత హా మామ యనుచు మోచేతు,లూఁ తగా వెనుకకు సొఱఁగి వెల్కిలను, బడి పాఱు కొని గుండె బలువిడినడిచి, పడె ... నవ 3. 217 పొ 2 పం

వెల్గ = వెలఁగ వి. కపిత్థము (వ్యా వి)

చ. ఒక శుకియుండు న త్తరువు నొద్దన చిక్కని వెల్గ మాని యం,దు . కేయూర. 4. 62.

సీ పులిచింత మోదుగు ములుమోదుగును వెల్గపుల్ల వెలఁగ వెట్టి బిల్లచిల్ల...హంస. 4 11.

వెల్గు = వెలుఁగు అ. క్రి ప్రకాశించు

గీ అతి మహత్త్వంబుచే వెల్గు వట్టిశక్తి,నలరు... ఆము. 5 82

దండకము ...మే త్తెల్పితో లోని వెల్గుం గనుం గొంచు.... నీలా 2. 41.

వెల్గొందు = వెలుఁగొందు అ. క్రి. (వెల్గు + ఒందు.) ప్రకాశించు.

మ సమ,న్వితమై యోగి మనోనురాగ పదమై వెల్గొందు నీ దేహము.. భాగ 4. 181

వెల్గొడుగు వి (వెలి^{2} + గొడుగు.) శ్వేతచ్ఛత్రము

మ ధమవుం గేతువుఁ ద్రుంచి సారథిని రథ్య వ్రాతముం గూల్చి యేఁ,పునఁ బాంచాల తనూజు వెల్గొడుగు సొంపుం జిఁపిగావించి... భార ద్రో 5. 180

వెల్చు = వెలుచు స క్రి. 1 తోలు.

చ వింటుని గోవులన్ మరల వెల్చి ముదంబున నీదు తమ్ముసిన్, బొరిగొనఁ బార్థుఁ డాఁకకెట పోయిలి నాఁడు...భార కర్ణ. 2 82

గీ తతునల్లుంద్ర మెడల సూత్రములు గట్టి, యూపములు సూత్రములతోడ నుద్దిచేసి, దాసె నలు గూర్చి నడిపించెఁ దరతరంబ, వీరభద్రుండు పశువుల వెల్చునట్లు. కాశీ 7. 88

ఉ అడ్డము వచ్చి పేల్పు పుక్రయాఁగెదు వమ్మిట్లు లావరించి మా, యొడ్డనముల్ దెరల్చి హరి యద్ధతి జూటివ గొల్ల వెల్చుచున్, దొడ్డికిఁ బాఱు నా పసులతో సరికైపురిఁ బాని యాంధ్రనున్, బిడ్డల వెటఁకెట్టుకొని భీతిలి చేరితి ముర్వి క్రిందటన్. ఉ. రా 2 221.

2. వెడలించు.

ఉ తోఁకఁ దోలి యడ్డపడి తీవ్రశరంబుల నబ్బలంబు దు, ర్వార రయంబు మాన్చి పశు వర్గము నిద్దెస వెల్చవార్చుచున్ భార. విరా 5. 88.

3. (నూలు) తోడు

సీ నేత్రయు నింగియుఁ దాలముల్వాయింప నేలఁ దెన్నుండిచే వెలప. కు సం 8 135

వెల్తి = వెలితి వి న్యూనత కొఱఁత

ఉ దేవ నుప్రసాద శుభదృష్టి సుధా విరసంబు నాపయిన్, వ విరి వెల్తిగొల్పితి మనంబున కింకొక వెల్తిగల్గునే, దేవకులేశ్వరైనను మదీయ మనీష నితాంత భక్తి నే, ల్రోవల నెమ్మెయిం దోలఁగఁ ద్రొక్కక నిన్ను భజింపఁజేయవే హరి ఉ 5 251.

గీ అసుర విభుఁజూచి మునినాథుఁ డాట విడిచి వెడలినని వెల్తిరాకుండఁ బుడమి ఱేఁడు, తెలిసి గద గొన్న రిపుశక్తి దిగిచివైచి, మఱియొఱఁగి క్రమ్మఱఁ దేటి యుదకనిలిచి. కకు 2 147.

విశ న్యూనము తక్కువైనది

గీ కేవలము మంచివడకైన గీసవెల్తి, రెండు జాములు నిటనూరకుండ నేల...భీమ 3 46.

ఉ కామశవృత్తి లేదు సతతంబును నుగ్రుఁడు గాఁడు పౌరుషం, బేమియు వెల్తిగాదు పారి పీరి 8

వెల్తిసేయు స క్రి (వెల్తి+చేయు) తక్కువ పఱుచు

సీ విక్రమాధిక తను వెల్తిసేయుటె కాదు వా క్పాద్రిఁ గేరుఁ బార్వతికుమారు ... చెన్న. పీరి. 85

వెల్తురు = వెలుతురు వి. ప్రకాశము

సీ. చినుకు వెల్తురు మబ్బుచే నడ్డపాటింత వోకార్చు రేరాచ రేక యనఁగ ..రా వి 4. 118

వెల్పట్టు వి. (వెలి[1]+పట్టు) పై భాగము, బయలు

ఉ. చుట్టి బిగించివట్టి పురనూదన యీ గరళాగ్నిఁ గంధరా, ఘట్టమునందు నిల్పమదిగాక దిగంబడ నిచ్చితేని లో,బట్టున నున్న లోకముల భస్మము సేయు వెలార్చి తేని వె,ల్పట్టున నున్న లోకముల భస్మము సేయు నిజంబు చెప్పితిన్. భీమ. 4. 68.

వెల్పు వి తెల్లఁదనము.

చ. తమమను నీలవర్ణ పరిధానము వీడఁగఁ బూర్వ శైల శృంగములను మున్నత స్తనయుగంబు దనరప చకోర బంధు వర్గము ముదమొందఁగా నిజముఖ ద్యుతి వెల్పుగ నిందు గర్భ చి,హ్నము లభిరామమయ్యె. కు. సం. 8 105

వెల్పెట్టు స క్రి (వెలి[1]+పెట్టు) అవమానించు.

క. మనరాజు విదూషకుఁ గొని, మన మేఖల మోసపుచ్చె మనమిపుడా బ్బా,పని మాఱుసేత యిదియొక, పనియే వెల్పెట్టవలదె పార్థివ తిలకున్ కేయూర. 4 165

వెల్మిడి = వెలిమిడి వి 1. విభూతి.

సీ. కాళరాత్రి స్తనాగ్ర కృతావకాశమైయురము వెల్మిడి పూఁతయొప్పు వెనుప ... పాండు. 5 136.

2 బూడిద, భస్మము.

చ విలయ కృశానుకీలముల వేఁడిమి కోఁడిమి మాలి వెల్మిడిన్, గలసిన భూతధాత్రి మనుచ. 2. 10.

చ....ఓకిలిం,తలు పొడసూపె వెల్మిడిఁదిరన్ మన సయ్యెఁ బయోజగంధికిన్ పి శకుం. 3. 57.

వెల్ల విశ (సం వలక్షః) తెల్లనిది, ధవళము.

మ...అందఱు విహారాపేతులై డిగ్గి ర,య్యము నా భూమికి వెండి వెల్లినుకపెల్లై యున్న మార్గంబునన్. హరి పూ. 6 85.

(కర్మధారయంబున నిగాగమంబు వైకల్పికము).

(సముద్ర వర్ణనము)

సీ. రాజశేఖరుని గారాబంపుఁ బూఁబోఁట విపులా మహాదేవి వెల్లచేల...చిత్ర. భా. 5. 5.

వి. సున్నము.

ద్వి. మల్లెమొగ్గల వైన మదనుని వేఁడి, వెల్లఁగాఁ జేసితి దెల్లంబుగాఁ గె...బస. పు 6. 276.

వెల్లఁకి వి. గడ్డ, దుంప.

(ఇది వేరు శబ్ద పూర్వకముగానే ప్రయోగములఁ గానవచ్చు చున్నది.)

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బండులు నొండులు గూరగాయలుం. గోయుచు ... కు. సం 6. 682.

సీ. వేరు వెల్లఁకి కాయగూర బండని కోరకుద
రాగ్ని గాడ్పుచే నుజ్జగించు పాంచ 2. 28

ద్వి. వినుమాకు నతిమును వేరు వెల్లంకి, దినియెడి
వానినే దేవర యండ్రు. .రం రా.యు 288.
పా 8. పం

చ. ఒసఁగిన నిక్కుమారు లవియొల్లక వల్కిరి
మాకుఁ గాయలుఁ, గసురులు వేళ్లు వెల్లఁకులుఁ
గాక సముజ్జ్వల భూషణంబులుం, బసిఁడియు
నేల...నిర్వ 10 122.

వెల్లఁదనము 1. తెల్లదనము, వెలవెలపాటు

ఉ. యామవతీ కళత్రు మదయావనెరంబున కంచెఁ
బాండిమ, (శ్రీ) మునుఁ దోఁచెఁ దూర్పుదెస
సిద్ధము కృష్ణుఁడు పారిజాతమున్, భామినికై
హరించునని పాయని నెవ్వగ నింద్రరాజ్య
లక్ష్మీ ముఖమండలంబున వసించిన వెల్లదనంబు
కై వడిన్. పారి. 2. 88.

సీ. దైన్యంబు తలపోఁతఁ దలకొన్నఁ జెలువ కాన
నమున వెల్లఁదనంబు గదిరె ... భా వి రా.
2 106

క. ఉల్లము గలఁగఁగ మొగమున, వెల్లదనం
బొలయఁ దాల్మి వీడఁగఁ గడున్, దల్లడ
మందుచు. భా. రా అయో. 68.

సీ. తనకుఁ జెక్కులు వెల్లఁదనము మెల్లనఁదాల్పఁ
గవరాని కటమరల్ పెనువు నొందె...చంద్రా.
1. 88

2. స్వచ్ఛత, నిర్మలత్వము.

ఉ. చల్లని సౌమ్యదృష్టియుఁ బ్రసాదము మాధు
రియున్ వివేకమున్, వెల్లఁదనంబు మౌగ్ధ్య
మును నిర్మలినత్వముఁ జూడవచ్చినన్ ...భీమ.
2 184.

చ. తిరముగ చైత్రయాత్ర ఘనుదెంచిన నిన్గని
యూకుభృత్తు వి,ర్ఘరములఁ బాద్యమిచ్చి రవి
సంజ్వలితార్కమణీ విభా పరం, పరల నివాళి
సేసి వనభవ్య శుకాది విహంగమోక్తికై,ఖరి
నుతివల్వెడిన్ రజత కాంతుల వెల్లఁదనంబుఁ
జూపుచున్. ఉ రా. 8. 64.

8. దైన్యము.

క. తలగొఱిగి విడిచిపెట్టిన, దులువుకొనుచు వెల్లఁ
దనము దుఃఖము సిగ్గున్, గలఁగ భీరము
లావును, బోలిపోయి విదర్భరాజ పుత్రుఁడు
మరలెన్ పద్మ 10 34

వెల్లఁబాటు వి (వెల్ల+పాటు,) తెల్లనగుట.

ఆ. దశలు తుదకు వచ్చి తలలల్ల నల్లన, వణఁక
వణఁక నపుడు వార్ధకంబు, తేటపడు విభాతి
దీపంబులకు మేనఁ,బలితమనఁగ వెల్లఁబాటు
తోఁచె కవిక 4 186

వెల్లఁబాఱు అ క్రి. (వెల్ల+పాఱు) తెల్లపడు,
వెలవెలఁబోవు

మ. వడుమెయొయ్యయ్యనఁ దోఁమయ్యెఁ దనరెన్
నాభీతలం బంగముల్, జడనొందెన్ బలిసెం
గుచద్వయము వెల్లంబాఱె మైదీఁగయు గ్గడువై
కోర్కులు మూఁగె వస్తువులపైఁ గన్గోవలం
దంద్ర యెక్కుడు దోఁచెం గమనీయ దౌహృద
పరిశోభం బునం బొ ల్తికిన్ హరి ఉ. 8 180.

శా లేవే భోజనమేటికొల్ల విటు లేవే మేన బల్పొ
మ్మనలీ, వేవిం బూనవు వెల్లఁబాఱె మొగ మేమీ
రాజుతో నల్గినావో వామాక్షిరో యంచు నర్మ
రస గర్భోక్తుల్ చెలుల్ పల్కఁగా, వేవిళ్లం
బొరలెన్ లతాంగి పతికిన్ వేడ్కల్ కొనల్
సాగఁగన్. సారంగ 1. 84.

ఆ అంత విజయపాలుఁ డతిభీత చిత్తుఁడై, వెల్లఁ
బాఱు వెఱిఁగి భల్లుకంబు...విక్ర 8 100

వెల్లగజము మి వి (వెల్ల+గజము.) ఐరావతము

సీ శివికేంద్ర వజ్రముద్రిక డాలొరసె వెల్లగజము
సిందూరంపుఁ గటములందు...సమీర. 1. 67.

వెల్లగిసె వి (వెల్ల+అగిసె) ఒక విధమగు పైరు.

సీ. గోధుమ పెసనువ్వు కులునువ్వు తెలినువ్వు
కుసుమ వెల్లగిసేయు గోగు జనుము.. హంస
4 127.

వెల్లగుముడు వి. (వెల్ల+గుముడు) ఒక విధమైన
చెఱకు.

చూ గుముడు

వెల్లగౌరు వి. (వెల్ల+గౌరు) ఐరావతము, తెల్లని
యేనుఁగు.

సీ. వింటి తెర్వరి మేటి వెల్లగౌరును నిక్క చెవుల
సీలని సెక్క చెలఁగు తెల్ల.. ఉ. రా 5. 108.

గీ. విజయలక్ష్మి సమేతుఁడై వెల్లగౌను, నెక్కి అమర విభుఁడు... దశా 2 443

వెల్లచేఱపు వి (వెల్ల+చఱపు) సన్నపుఁ బూఁత. (శ ర.)

వెల్లజిగిపుల్గు వి (వెల్ల + జిగి + పుల్గు) హంస, శ్వేతగరుత్తు.

మ అని ప్రార్థించు దివాటకోటిఁ గని యాహా యెంత కార్యంబు వచ్చె నిలింపాగ్రణి కంచు ధాత కరుణాస్ఫీతాత్ముఁడై లేచి కొల్వున నున్నందఱుఁ గొల్వ వెల్లజిగిపుల్గుం దేజిపై నెక్కి గ్రక్కున లంకాపురి కేఁగెఁ జారణ ముఖుల్ గైవారముల్ సేయఁగన్ ఉ. రా. 5. 12.

వెల్లతేఁగు వి (వెల్ల+ఏను గు వ్యత్తినివర్ణాగమము) ఐరావతము, తెల్లనియేనుఁగు.

గీ వెల్లతేను గు నెక్కి రివెల్ల మెఱయ...వచ్చె నమరనాయకుఁగాంచి. దశా 2 18

వెల్లదీవి వి (వెల్ల+దీవి) శ్వేతద్వీపము.

గీ వెల్లదీవియుఁ బోని యవ్వీడు సొచ్చి ఆము 6 64.

వెల్లన వి తెలుపు, ధావళ్యము, వెలవెలఁబాటు, వివర్ణత.

చూ వెల్లనగు

వెల్లనగు అ. క్రి (వెల్లన+అగు) తెల్లనగు, తెల్లపడు, వెలవెలఁబోవు

సీ ..వేలుపురాయని తేజి వెల్లనయ్యె. ఉ రా 1. 68

క తల్లడపడి యరదముడిగి, విల్లును నమ్ములును విడిచి వెల్లనగుచు మేనెల్లఁ జెమరపఁగ నూర్పులు, పెల్లుగ నమ్మనుజ పతువు పెలుచం బఱచెన్. భార ఆర 6 244.

గీ. వెల్లనై యున్న నత్తెఱంగెల్ల నెఱిఁగి, రాచచిన్నెలు సడలించి రఘువు కొలపు, సామి పెలినార చీరలు ఒడలుదాల్చి, తపసి రూపూని యచటికిఁ దరలివచ్చె అచ్చ. రా అయో 58

(దీని ఆమ్రేడిత రూపము వెల్లవెల్లన)

వ .. వాహినులు చిక్కువడి చిందఱవందఱై మత చెడి నులామడియె యేపుదెగి యవురు సవురై యనువు దప్పియదవదయై యంతంత విచ్చి యరవరలై పాఱలేక పలపలనై వెఱఁగుపడి వెల్లవెల్లనై చిడుముడిపడి చెల్లాచెదరై పొడవడంగి క్రోవున నొక్కండై పోవిడిచి ..ఉ హరి. 1. 148.

వెల్లమొదవు వి (వెల్ల+మొదవు) తెల్లనియావు, కామధేనువు

ఉ ..క్షీరోదధిఁ బోలు వెల్లమొద వొక్కటి గన్పడఁజూచి మొక్కుచున్ ఉ రా 3 388.

వెల్లయెలుక వి. (వెల్ల+ఎలుక) తెల్లయెలుక

గీ ఉడుము గరిమిడి కొక్కుదండడియు వెల్ల యెలుక కల్లెక్క తఱచును నేమి చెప్ప ... మనుచ 4 25

వెల్లవారువము వి (వెల్ల+వారువము) ఉచ్చైశ్శ్రవము, వెలిమావు.

గీ ..పొడమె, వెల్లవారువ మా పాలవెల్లియందు· దశా 2. 226

వెల్లవాఱు అ. క్రి (వెల్ల+పాఱు) వెల్లనగు, వెలవెలఁబోవు

క ఱిచ్చవడి వెల్లవాఱుచు, ముచ్చ ముడిఁగి మూర్ఛ తన్ను ముంచికొనంగా, వచ్చిన ధైర్యం బూఁతగ, నచ్చేడియ నిల్చుటప్పు డద్భుతమయ్యెన్ కేయూర. 4. 188.

వెల్లవేయు అ క్రి (వెల్ల+వేయు) (గోడలకు) సున్నము పూయు.

(వ్యవ) వారి క్రొత్తయింటికి వెల్ల వేసినారు.

వెల్లవోవు అ క్రి. (వెల్ల+పోవు) తెల్లపడు

ద్వి వెల్లవోవని పండు వెదురులు చూచి ద్వి. పరమ 2. 66 పా

వెల్లాటకత్తి(త్తె)య వి (వెల్లాటకము + కత్తియ.)

1 వేశ్య.

గీ మునుపు నే ద ని కొసఁగిన కనకపాత్ర, తెచ్చి తివి దేవదేవికిఁ దిరుగనిమ్ము. ఎందు వెల్లాటకత్తియ కిచ్చినట్టి, సొమ్ము మగుడంగఁ గొనుటయే సుగుడితనము. విప్ర· 5 78.

2 జార స్త్రీ

గీ. నీ జనని పుణ్యజన వర్ణనీయ సాధ్వి, నీ జనకుఁ డెన్న నభిమాన నియత ధనుఁడు, నీ నగరు కోటకెగఁగకు నిలువరాని, దయ్యు వెల్లాటకత్తె వీ కాటయరిది శుక 1. 318

వెల్లాటకము వి. (వెం+ఆటకము) ప్రసిద్ధి
గీ. సంభవించిరి గంధర్వజాతి ననినఁ, గలితనం జేల వెల్లాటకంబు సేయ...భీమ 1. 88.
(శ. ర. పా 'పెన్నాటకము' ముద్రి పా.)

వెల్లాపుఁగత్తె వి. స్వైరిణి
శా...ఘనాళుల్ మింట వర్తిల్లఁగా, దూషించున్ తెలఁగున్ దళుక్కునఁ దటిత్తుల్ దోఁచినట్లెల్ల వెల్లాపున్ గత్తె చరింపుచున్ సురభి మల్లా. మల్లభూ 2 84.

వెల్లి[1]=వెల్లిక వి (శ వెల్లం.) 1. ప్రవాహము
క. అది యూరడిల్లఁ బలికిన, విని యాతఁడు సంత సంబు వెల్లిం దేలెన్...భార. శాం. 1 282.
సీ కల్పాంతవేళ నేకటకంబు మునుఁగదు నింగితో రాయు మున్నీటి వెల్లి .. కాశీ 3. 103.
క. అల్లారు బెల్లమై గలు, గల్లన నదియలు మొరయఁగా వేడుక పెన్, వెల్ల మునిఁగించె ధరణీ, వల్లభనందనుఁడు చూచువారల చూడ్కుల్ రాజన. 2 5.
2 పరంపర.
క. కవిసినఁ గడంగి యేనును, గవియించితి నంప వెల్లిఁ గడుఁ గ్రూరత ... భార. ఉద్యో. 4. 342.
ఆ కడలి యాకసంబు పుడమియుఁ దలుచుగ, నంప వెల్లి పొడువఁ బొంపు మీఱ, యంధకుండు గొండ యల్లుఁడుఁ దార్కొని, యడరువట్లు వ్రేటులాడు నెడల. అచ్చ. రా. యు. 348
వెల్లిఁ గలిపిన చింతపండు=ప్రవాహములోఁ గలి పిన చింతపండు; నిష్ఫలము.
గీ. మాటిమాటికిఁ జేసిన మందులెల్లఁ, జెల్లెఁబో వెల్లిఁ గలిపిన చింతపండు, నీట వ్రాసిన వ్రాలు నై నెరయ వఱదఁ, బోవు గాకేమి నెత్తురు పుట్టనేల. కాశి 3. 111.

వెల్లి[2] వి (శ బెళ్ళి త వెళ్లై) తెలుపు, శుక్ల వర్ణము.
విఱ తెల్లనిది, ధవళము, శుక్లము.
చూ వెల్లిమెకము

వెల్లిఁజల్లు స క్రి. (వెల్లిన్[1] + చల్లు) చెఱుచు, పాడుచేయు.
వ. తల్లిమాట యించుకంతయు విననొల్లక ప్రల్ల దులై యెల్లధనంబు వెల్లిఁజల్లి బంధు జనంబులు నిందింప నాతతాయులై చిత్త విభ్రాంతిం దిరు గుచు. జాహ్నవి. 3. 12.

వెల్లిఁబోవు అ క్రి (వెల్లిన్ + పోవు) వ్యర్థమగు, నిష్ఫలమగు.
సీ. పార్వతీపతిచేతఁ బడసిన దివ్యాస్త్ర భూరి సంపద వెల్లిఁ బోయెనన్న...ఉ హరి. 4 300.
సీ. మానక గుపిఎంచు మదన కోదండంబు నిష్ఠు రతను దన్ను నేలఁ గలయ, నెప్పుడు జంకించు హృజ్జాత శింజిని గారవంబునఁదన్ను గాలిఁబోవఁ, నూరక విరఁబడు మారనారాచంబు దుండగం బునఁ దన్ను ధూళిఁగలయ, పనిలేని పని మిట్టి పడు మనోజపతాక, ప్రల్లదంబునఁ దన్ను వెల్లిఁ బోవ. వరాహ. 4 - 21.
(ప్రవాహమునఁ బడిపోవుదని యర్థాంతరము)

వెల్లిక=వెల్లి[1] వి ప్రవాహము.
శా ఆ జాబిల్లి వెలుంగు వెల్లికలడాయన్ లేక రా కానిశా, రాజశ్రీ నఖమైన మోమునఁ బటా గ్రం బొత్తి యెత్తి యా, రాజీవానన యేడ్చె ...వసు 4 52.

వెల్లికిలు అ క్రి. వీఁపుక్రిందగు.
మ. తరుణీరత్న మొకర్తు వెల్లికిల నీఁదన్ గుచ్చి చన్ బిందియల్, గరమొప్పెన్ .. ఘటికా. 2 121.

వెల్లిగొను అ. క్రి (వెల్లి[1]+కొను) 1 ప్రవహించు
ఉ. ఆ లలితస్మితాస్య అలికామల కోమల చంచ లాల సాలోల విశాల సంస్ఫురిత లోచన దృష్టి రస ప్రవాహమం, దోలిన పర్వి వెల్లిగొని యొక్కటఁ గ్రక్కున ముంచి ... కు సం. 5. 513.
మ ...వైరివీరుర ముగ్రోద్ధతిఁ జీరి నెత్తురులు సర్వోర్వి నభోవిఘట్టి, పరిణాహంబుల నెల్ల వెల్లిగొనఁ బైపైఁ జల్లిప్రేవుం బోదుల్ గర మాటోపముతో నతంతు పారి నాకర్షించె హర్షిం చుచున్. హరి. పూ 4, 87.

శా ఆమోదాంబ్రు ధరంబు వెల్లిగొన ... నైష. 5 157

2. వ్యాపించు, పచరించు.

గీ. శిరసు మకుటంబు సారెఁ జిత్తరువు గొలుప, గల్లముఁ గుండలద్యుతి వెల్లిగొనఁగఁ, గలికి తెలిసోగ కన్నులఁ గరుణ చిలుక, జనవసుని బ్రోల శౌరి సాక్షాత్కరించె. కవిక 6 180

3. పరంపరగా వెడలు.

ఉ. ఆఁగను బ్రమోత బ్రమోఁగుమను తెక్కలు పాములువోలె శౌరచే, సింగిణి వింట వెల్లిగొను చిత్రశరంబులు నూతునొంచి ..పారి 5. 16

ఉ వెల్లగు నమ్మహోరవము పేర్చ సరోజభవాండ భాండముల్, చిల్లులువోఁ బ్రచండ గతి సేన ధరాస్థలి యూరెనో యన, వ్వెల్లిగొనంగ నేర్పుతిచి నిర్భయతన్ నటించె .. శా చ. 2. 71

4. మునుఁగు, మగ్నమగు.

సీ. పుష్కలావర్త కాంభోధరంబుల వృష్టి విశ్వ ప్రపంచంబు వెల్లిగొనగ .శివరాత్రి 1 51.

5. అతిశయించు

క. తల్లియుఁ దండ్రియు బ్రమదము, వెల్లిగొనఁగఁ గౌఁగిలించి వేడివవలి, నుల్లమలర .. పారి పూ 7. 68

వెల్లిగొలు(ల్పు)పు. స. క్రి (వెల్లిగొను)

1. ప్రవహింపఁజేయు.

గీ ఇట్లు శత్రుంతవునిఁ ద్రుంచి యివ్విధమున, నొక్కఁ డొక్కఁడ తలవడు టుడుపఁదలఁచి, వివిధ బాణపరంపర వెల్లిగొలిపె...భార విరా 5 78

ఉ. పూచిన యొక్కపోఁక నును బోదియఁజేరి విలోకనప్రభా, వీచికలం దదీయ పదవీ కల శాంబుధి వెల్లిగొల్పుచున్.. వసుచ 2 28.

2. పరంపరగా వెడలించు.

సీ. సాత్యకి యత్యుగ్ర శరముల విందానువిందుల వెసఁ బరి వితతతనుఁ, జేయంగ వతనిపై నా యవంతీశులు వివిధాస్త్ర జాలంబు వెల్లిగొలిపి, విలుబ్రెవ్వ రథహయంబులు నొవ్వ సారథి దలఁతఁ బ్రస్ఫుటశక్తి కలవఁజూప ... హరి ఉ. 2 51.

శా.. .పౌలస్త్యుఁడున్, భల్లఁబల్ వడి వెల్లిగొల్పి సమర ప్రారంభవేల్ల ద్ధను, ర్వల్లీ జ్యాఘన నాదమేదుర నభో రంధ్రంబుగా .. భా. రా. యు 1480.

3. వ్యాపింపఁ జేయు

సీ. కొమరు వెన్నెల వెల్లిగొలుపు కట్టాణి హా. క్తి కముల గంరమాలికలు వైచి ... వరాహ. 8 111.

వ మరాళంబులు .. రోదోంతరం బంతయు నెంతయుం గలయ మలయు తను యమలంపుఁ దెలిదళుకుఁ జిలికి యది ముంయజంపుఁ గలయంపి చెలువ నలవరింప వందుఁ గుందవంపు రంగవల్లి కామతల్లికల యఖల్లానంబు వెల్లిగొలుపు గురుదనత కాంతి వల్లరులచేత నతిశయిల్లుచు. . ప్రభా 2. 105

● క్రి ఆనందము సేయు.

గీ. ఉల్ల మునకును జూడ్కికి వెల్లిగొలుపు, నా వరదు మోమునందు మనంబుఁ జేర్తు, ననుచు గీత రూపములుగా నాకు కవిత, నుతుల రచియించి పాడుము నతఁడు కొలిచె కళా 2 144.

వెల్లితల వి (వెల్లి[1]+తల) ప్రవాహ పురోభాగము, ప్రవాహమునకు ముందటి భాగము

గీ గ్రామ నికటంబు గాక దూరంబు గాక, చౌటి పొర గాక చిట్టూట చోటు గాక, వెల్లితలగాక క్రిఁ జెదల్ వేరుపురువు, రాళిపోటును లేని చారాటి నేల. విప్ర 2. 18

వెల్లిదొట్టు అ క్రి (వెల్లి[1]+తొట్టు) అతిశయించు.

ఉ ఎవ్వరమౌట మమ్మెఱుఁగ నీదు యథాకథిత స్వరూపమై, యెవ్వఁడ వౌట విన్నెఱుఁగ నీదను భావ్యతఁ దోచియైనఁ దా, నెవ్వరిదాటఁ దన్నెఱుఁగ నీదు ధ్రువ బ వెల్లిదొట్టు నీ, దెవ్వని మాయలో మునిఁగి తేలెడు మీలము గామె యీశ్వరా కవిక 6. 182

వెల్లిపొడుచు అ క్రి (వెల్లి+పొడుచు) 1. ప్రవహించు

సీ గంగ యాతని మస్తకాగ్రంబుపై వెల్లివొడిచినదగ్గి యద్భుత తపస్వి,యగు నమ్మహాత్ముఁ డయ్యమర తరంగిణిఁ గనుఁగొని . హరి. పూ 8. 90.

(సువర్ణముఖరి) వ ఖిల్ల వల్లభుల వల్లియలపై
వెల్లివొడిచినం దల్లడపడ శాశ 1 142
2. ఉప్పొంగు.
వ. పొంగి చింతాసాగరంబు వేగిరంబ వెల్లివొడిచె
ననన్ మనుచ 3 9.

వెల్లిమెకము వి (వెల్లి + మెకము) సింహము.
ఉ వచ్చి యిదేమి చెప్ప కిటు వచ్చితి వప్పుడు
కాటు పోతుతోఁ, బొచ్చెపు బొల్లివెల్లి మెక
ముల్ దమ బెబ్బులిఁ గూడి గూడెముల్,
సొచ్చితివంగ జెంచులొక చొప్పున నూర్గురు
వోయిరన్న వాఁ, డచ్చెరుపాటు సిగ్గు నొలయన్
వినుచుం దల వ్రేల వైచినన్. కళు 4. 59.

వెల్లివడు అ క్రి (వెల్లి[1]+ వడు) ప్రవాహమగు
శా .. కన్నీరు ముస్నిరై వెల్లివడంగఁ గాలి
కుసిలో నించాపుచున్ గూరిమిన్. వేం. పంచ.
1 256.

వెల్లివాఱు అ క్రి. (వెల్లి + పాఱు) ఎడతెగక ప్రవ
హించు, అతిశయించు.
గీ పాడి దప్పిరి నృపతులు బలసెఁ గొంజె, మడఁగె
దాలిమి మాత్సర్య మతిశయిల్లెఁ, జెల్లె దయ
పాతకంబులు వెల్లివాఱె, గ్రమ్మె దుర్వ్య
సంబులు దిమ్ముదేఁగె వరాహ 7 31
క. సముదాత్త మీనసంచా,రమునఁ దొలంకుచును
ముఖ సరస్సున లావణ్యము వెల్లివాఱఁ
గ్రేవల, సమరించిన పిల్లకొలఁకులంగన వీనుల్
కళా. 7. 128.

వెల్లివిరి విశే (√వెల్లి[1]) వెల్లడియైనది, ప్రకటితము.
క అలతైల బిందువయి నా, మెలఁకువ వెల్లివిరి
యైన మేలగునే ని,ర్మల చరితుఁ డఖిల
జాణుం, డలుగఁడె ప్రాణముల కింత యవ
కాశమునన్ ఉ హరి 5 198. (వీరేశ.పా)
గీ. వెల్లి విరిగాఁగ భూజను లెల్ల నెఱుఁగ ...
దశకు 6 82.
క ముల్లోకంబుల జనములు, రొల్లన్ రొకండ్లఁ
జాడ రోయక మఱియన్, వెల్లివిరి గాఁగఁ
దిరిగిన, గల్లరు వయగారి మెలఁతుకం గొని
పోయెన్. వరాహ. 7 22.

వెల్లివిరియు అ క్రి (వెల్లి[1]+విరియు) 1. ప్రవ
హించు
క. ... మదీయ మూర్ధము, వెంటంగా నభ్రగంగ
వెల్లివిరియుటన్ పార 4. 57.
గీ పిడుగువడ్డ తెఱంగునఁ బుడమిఁ ద్రెళ్ళి, సొమ్మ
గొని కొంతవడికి లోనమ్మలికల, వెచ్చ
నూర్పుచుఁ దెప్పిరి వెల్లివిరియ, వేఁడి కన్నీరు
గొనగోళ్లఁ దోఁడుకొనుచు అచ్చ. రా. యు.
360.
2. ఉప్పొంగు.
గీ. పెరిఁగి పాండవాంబుధి వెల్లి విరిసినపుడు,
విలువ విమ్మగు దీవిగా నిన్నుఁ దలఁచి...భార.
భీష్మ 1 59. (ప్రవహించు అని శ. ర)
వ ... ఆనంద ప్రవాహంబుల్లంబున వెల్లివిరిసిన
కతంబున . . కాశీ 1 100.
3. వ్యాపించు
సీ చనుకట్టు విపఁ జుట్టును ఘన స్తనకాంతి
జల్లించి యురముపై వెల్లివిరియ ... వైజ.
1 181.
చ ... అచ్చెరువుగఁ బోయి వెల్లివిరిసెం గపి
వాహిని లంకచుట్టునున్. భా రా యు 495
వ జగదండ కర్పరంబునఁ గుంటువడి మగుడు
వేగం బడరఁ బుడమికి డిగి వలుగడల వెల్లివిరిసి
పెల్లగుచుం జాలుకొని యిద్దరులు నేరుపడునుద్ద
విడి నేటుబడి వెడలి ... చం. రా 3 25.
4. వెల్లడి యగు, ప్రకటిత మగు
అ. నీ కడింది లావు నే నెఱుంగనె వాలి, కోఁకఁ
జుట్టి కడలిఁ ద్రోయుటయును, జెఱను బెట్టి
వేయి చేతుల యొకిమీఁడు, విడుచుటయును
జగము వెల్లివిరిసె అచ్చ రా. యు 600.
5. వృద్ధిపొందు, అతిశయించు
వ. ఇట్టి మాయావులున్న చోట సత్యంబు మూలఁ
బడి కల్ల వెల్లివిరియుఁ, బింగళకుండును మదో
త్కటంబు వదువునఁగు మంత్రి మంత్రతయంత్రం
బుకుం దగులు వాఁడుగాఁడె. వేం.పంచ.1 580
6. చెదరిపోవు

వ . . జీవనంబులు విడిచి విమల జ్ఞానవశంబున ముక్తులగు పురుష రత్నంబుల చెన్నున నన్ను వదలి మిన్ను విడిచి వాయువశంబులై వెల్లి విరిసి చను మేఘంబులును . భాగ. 10. పూ 764

వెల్లివిరిసేయు స క్రి (వెల్లివిరి+చేయు.) ప్రకటించు.

క వనితల పురుషుల యెడఁ బుట్టిన యది వెల్లి విరిసేఁత డిమ్మరి తన మెట్టినిక్కృష్టుండై నను .. భార. శాం 6 208.

వ. కంఠగతప్రాణంబు లగుజంతువులకుం గాలకంఠుండు గరుణా వశంవదుండై కర్ణోపకంఠంబుఁ జేరి యుపదేశించు తారక బ్రహ్మ మంత్రరాజంబు మాంతవంబున విని యెలుంగుటం జేసి మధు మదోల్లాసంబున నది వెల్లి విరిసేయుచున్న వియోయాన విందిందిరంబులు మంద్ర స్వరంబున ఝంకారంబు సేయు. కాశీ 2 44

గీ ప్రౌఢ గోపాంగనలు తమ ప్రాఁతవలపు, వెల్లి విరిఁజేసి రిందిరావల్లభునకు ..హై.భా 3 76.

వెల్లివీఁగు అ క్రి (వెల్లి¹+వీఁగు.) అతిశయించు, మిక్కుటమగు.

ఉ. ఆ సమయంబునన్ మదనుఁ డగ్గలికం గళికాముఖంబులై, భాసిలు తూపులన్ హృదయ పద్మము లక్ష్యము సేసి యేసినన్, గాసిలి కాకుండు తమకంబునఁ దన్ గనునన్నచేసి యు, ల్లాసము వెల్లివీఁగ సఖులన్ నిలువన్నియమించి గ్రక్కునన్. కృ శకుం. 2 124.

వెల్లిసూపు అ క్రి (వెల్లి¹+చూపు.) ప్రవహించు.

క. హరిగిరి జల మనమున వత్తురురాగ రవంబు నిండి యుత్కటమై త,త్పురి మీఁద వెల్లి సూపిన, పరుసునఁ గాశ్మీర వారి పౌరులఁ గప్పెన్. కు సం. 9. 256

వెల్లుల్లి వి (వెల్ల+ఉల్లి.) తెల్ల ఉల్లిగడ్డ, లశునము.

సీ పగిలి బీటలువాటి తగరెక్కెఁ గుబుసంబుతో రంపు వెల్లుల్లి తునుకలట్లు...భీమ 4. 130.

సీ ఉటజాంగణమునఁ గాపునిచిరి తవుటితో వెల్లుల్లి పొగయిచ్చి వీతిహోత్రు పి. శకుం 4. 63.

వెల్లువ వి. 1. ప్రవాహము.

క...అతఁ డతని యరదము, మునుఁగంగాఁ జేసె బాణముల వెల్లువలన్.

క ఆ వెల్లువ శరజీవ్వాలఁ, ద్రావి ధనంజయ మహాగ్ని దరికొని కవియంగా వెగడొందెడు కురుబల, దావము శాంతవపుఁ డంబుదము క్రియఁగాచెన్ భార భీష్మ 2 44 45.

సీ అమృతంబు వెల్లువయని నిలింపాదులు మును కొని దోసిళ్ళ ముంచిక్రోల ... ఇట్టలంబుగ వెన్నెల నిట్ల నొడిచె విక్ర 6. 69.

చ. ఉడుగక తేరు చన్న దెస నూనిక చూడ్కులఁ గగ్గెలంబులన్, విడువక పాఱు నక్షువుల వెల్లువ లూఱట లేని యూర్పులున్...గలిగి కుందెడు జానకిఁగాంచి కూరిమిన్. ఉ. రా. 6 309

2. వాహిని, సేన.

చ అలఘుమతిన్ మహా వనచరావళి డెబ్బది రెండు వెల్లువల్, గొలువఁగ నేగి వారినిధిఁ గొండల చేతను గట్టి లంకపై, బలువిడి నేవతో విడిసి బాహుపరాక్రములైన దైత్యులంగల హాములోఁ గులక్షయముగా నొనరించె మహామ హాపుఁడై. వి. పు 6. 326

ఉ. కొమ్మ మొకంపు వెల్లువలు గొల్వఁగ వేగిర మేఁగు దెంచి సంద్రమ్ము కడన్ దగన్విడిసి రావణు తమ్ముఁడు జేగవచ్చినన్, రమ్మని ... యయా. 3. 28

3 పరంపర

క. బడలు వడి యసురబలములు, పొడవడఁ గెన్వీభుని బాణముల వెల్లువలన్...కవిక 2. 207

సీ చెక్కుటద్దములందు జిగి వెల్లువలు చిందు రమణీయమణి కుండలములతోడ...మనుచ. 3 71.

4. బృందము, మంద

క. ఉల్లములు గలఁగి మొదవుల, వెల్లువలన్నియును లేచి విచ్చలవిడితో, జెల్లా చెదరై పాఱెను, బెల్లుగనంబే యటంచు బెబ్బులి గాలిన్. భాగ. 9. 36.

5. ఇటిక గోడల యింటిచూరు. (శ ర . వా.)

వెల్లువగట్టు = వెల్లువపెట్టు అ. క్రి. (వెల్లువ+కట్టు)

1. ధారారూపముగా స్రవించు.

సీ. కలయ వెల్లువగట్టి జలజల ప్రవహించు శశి కాంతకాంత నిర్ఝరము జలము... మనుచ 5. 88.

చ ... చెక్కులన్, వెల్లువ గట్ట నశ్రువులు వెల్వెలఁ బోవ మొగంబు .... దశా. 5. 128.

2. మడుఁగు కట్టు

సీ. నీళ్ళు వెల్లువగట్ట నికటాగ్రహార ధరాసురుల్ నారికేళములు గొట్ట ... శుక. 3 438.

చ వికచ సరోజ మధ్యమున వెల్లువగట్టు మరంద బృందముల్, ప్రకట వినోదకేళి నొక పంకజ గంధి విదిల్చి ... భాను. 2 60

వెల్లువపెట్టు = వెల్లువకట్టు అ. క్రి. ధారారూపముగా స్రవించు

చ కనఁ గలిగె న్విలాసములు కమ్మని చక్కెర లొల్కు పల్కులున్, వినఁగలిగెన్ సుధారసము వెల్లువపెట్టెడు మోవియాన నిం,పున నును జెక్కుటద్దములు ముద్దుగొనన్ .. దశా. 2 308

వెల్లెకి వి వృక్షవిశేషము, ఒకానొక చెట్టు

వెల్లెడ్లు వి బ. (వెల్ల + ఎడ్లు) తెల్లని యాడుపశువులు. (మేకలు, గొఱ్ఱెలు, మొ ఈ యర్థము ప్రాచీన శాసనములందే కానవచ్చుచున్నది చూ. ఎడ్డు)

చేబ్రోలు. శా...5 ... వెలనాంటి గొంకయ శ్రీ మూలస్థాన మహాదేవరకు మాఘమాసమున పున్నమయు సుక్రవారమున సోమగ్రహణ నిమిత్తమున నఖణ్డవర్తిన్ దివియ యొక్కంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్ల యెంభదియు ఇనిమిత్తమునన వీం శ్రీ కుమారస్వామి దేవరకు నఖణ్డవర్తిన్ దివియలు రెంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్లు నూఱును వీరం జేకొని ... ద శా 9 109.

1 స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు 1078 ణ్డగు నేంటి ఉత్తరాయణ సంక్రాన్తి నాండు తొంపు చెఱువుల ప్రోలినాయకు కొడుకు మల్లి నాయకు ముదిపెలిచేతన్న 2 బోయుణ్డు తమతల్లిదండ్రులకు ధర్మువుగా కొట్యదొన త్రిభువన మల్లి శ్రీ కేశవదేవరకు అఖణ్డ దీపమునకు బెట్టిన వెల్లెడ్లు పంఞ్ఛయేను పెద్దనన్నె బోయిని కొడుకు పిన్నవన్నె పీనింజేకొని ... ద. శా. 6, కొణిదెన. 686-(2.)

వెల్వ వి. సంఖ్యావిశేషము? ఒకానొక లెక్క?

చ. మఱియ నగంబు ను డిపలుమాఱును రాముని జేరుకొంచు వెల్వలు దశసంఖ్య దన్నుఁ గొలువంగ రణోచిత ఘోరవాక్యముల్, నలువుచు నార్భటంబుల దిశావలయంబులు దల్లడిల్లఁగాఁ, జెలఁగుచు వచ్చెనప్పుడు సుషేణుఁడు భానుసుతుండు మెచ్చఁగన్. సీతావి. 2 32.

వెల్వడము = వెలువడము వి సస్యవిశేషము

సీ బడఁతి నివ్వంటి వెల్వడము కోర్కి ఫలించెనన రాజభోగమే యతిశయిల్లు . రసిక 1 48

వెల్వడు = వెలువడు అ క్రి. 1 (క) నిర్గమించు, బయలువడు, బయటపడు

సీ...అతిక్రమింప, కుండగఁ బోక యెల్లొడఁ గూడు నిన్నాగభవన మెప్పాట వెల్వడఁగఁ బోలు. భార ఆది 1 114

సీ వారిపూరంబు వెల్వడి వచ్చి రుద్రుండు యజ్ఞకోలాహాలం బాలకించి .. వరాహ 7 38

చ ఉవిద తదుక్తికంత చెవి యొగ్గక పోఁ బెనఁగన్విభుండు కేల్దవిలిచి చుట్టు ని చుక యొడన్ భుజముల్ వలగొల్పి బొమ్మనన్, సువదన వెల్వడం దిరుగ శ్రోణి భుజస్తన వేణికాధర, శ్రవణ కపోలముల్ వతిని సారెకు సోఁకుచుఁ దేల్పె నింపులన్ ప్రభా 5 41

(చ.) బయటకు వచ్చు.

ఉ విప్రకులుండ వెల్వడుము వేగమ నీవును నీ నిషాదియున్... భార. ఆది 2 63.

చ అనుపమ దివ్య శస్త్రధరులైన యమర్త్యుల కావాసంబులో. మొనయక కాలకేయులు సముద్రముఁ జొచ్చి దివంబులెల్ల న వ్వనధి నడంగియుండి బలవంతులు వెల్వడి రాత్రు లెల్ల భూ,జనులకు బాధ పేయుచు భృశంబుగ నుండిరి క్రూరచిత్తులై భార. అర 3 8.

చ. ఇలుకలనైన వెల్వడని యాలువుటాత్రడకుఁ దాఁపిక తైవై .. అము 5 70

2 బయలుదేఱు, వెడలు

మ .. వరవైతాళిక వందిబృంద జయ జీవస్థారశబ్దంబులున్, వెరవై పేర్చి చెలంగ వెల్వడియె వంప్రీతి న్నిజావాసమున్. హరి. ఉ. 4. 117.

మ. కలుచం గోళబిలంబు వెల్వడి యదః ఖడ్గాహిపై వచ్చుచో. నైష 5 157

సీ. విడుఁడని వీడు వెల్వడి వచ్చి ఖాండిక్యుఁ డాతాఱుఁ గనుఁగొని గారవమున... ఆము 3 60

3. గాంభీర్యము విడుచు

క బలవంతుఁడుఁ బగవాఁడును, ఖలుఁడనఁగాఁ జాలువాఁడుఁ గసటోక్తులఁ దాఁ, గలయఁగ వచ్చిన వెల్వడి, కలవికానిక యేనిఁ గీడుగాకుండదిలన్. కేయూర. 3 7

వెల్వరించు = వెలువరించు, వెలువఱుచు స క్రి

1 వెలువడఁజేయు, బయలుపడఁజేయు

(ఒక శాసనమునందు శకటరేఫ యుక్తముగా గాన వచ్చుచున్నది)

ఉ. నిగ్రహమేది నన్ను ధరణీవరరూపము వెల్వరించు వాఁడు... భార. ఆది 3 160

గీ ఒక్కఁడడుగెత్తి గొరక వేయుచును దాఁచి, నట్టశిగి చెంకిగసి పీఁకఁ బట్టుటయును, మృగయుల దఱుఁ జని వెల్వరించి నిశిత, కాండముఁ చెండి రొక పెద్ద కాఱుపోతు మనుచ 4 49

2 బయలుదేఱఁజేయు

మ. ..వేశ్య నన్ను జెలువొందన్ ప్రీతిఁ గైసేసి యంత నిజావాసము వెల్వరించిన నరేంద్రా వచ్చి వేరిచ్చటన్ మార్క 8 181.

3. బయటికి బోఁజేయు వెడల నడచు

పంచచామరము ఇసీ యిసీ మొగంబు సూడ కిల్లు వెల్వరించినన్, వెనవ్విసింగి పోవు సిగ్గు వీసమంత లేదు నీ, దెసం బనల్ ఘటించె దేర త్రిమ్మరి మఱిట్లు వచ్చి సారె సారె నన్నుఁ గెర్లఁజేయ రాక పొమ్మికన్ విప్ర. 4 58

మత్తాక్కర... గలతాన పతులును రాజు పట్టంబు గట్టిన పతియు వలియం బయ్యాఱల వెల్వరించిన నశ్వమేధంబు ఫలంబు.. యుద్ధ బెజ శాస

వెల్వఱ(ఱు)చు = వెలువఱుచు స. క్రి. వెలువడఁ జేయు, బయలుపఱుచు.

సీ ...ఎన్ని నేర్పులనైనఁ బట్టదీగంటి వెల్వఱచుట కును, గీ. దతవు మల్లాడ మీకింకఁ దగదు... పరమ. 5. 23,

వెల్వుచ్చు = వెలిపుచ్చు స క్రి (వెలి+పుచ్చు) బయలునేయు

ఉ వచ్చి తదీయ మందిరము వర్తనలెల్ల నెఱింగి యక్కటా, సచ్చరితంబు గల్గు నతి చాడ్పున ముద్దటికంబు చూపుచు, ద్రుచ్చిలి రాత్రు లీ జఱభి మూఁడుజగంబులు ద్రిమ్మరుచుండె, వెల్వుచ్చక యున్న నా కొడుకు బోదఁ డెఱుంగునె దీని చెయ్దముల్. కేయూర 3 223

వెల్వెల = వెలవెల

చూ వెల్వెలఁబాఱు.

వెల్వెలఁజేయు స క్రి (వెల్వెల+చేయు) వెల వెలఁ బోవఁజేయు, తెల్లఁబోవఁజేయు.

చ విఱిగినఁజూచి నివ్వెఱఁగు వెల్వెలఁజేయఁగ కుత్స్థుఁ డేటు నేమఱక యిదేమొకో కులిశ మంత్రము తప్పు గొడంగినాఁడనో ... కకు 5 130

వెల్వెలఁబాఱు అ. క్రి (వెల్వెల+పాఱు.) 1 వెల వెలఁ బోవు, వివర్ణమగు

సీ అని యుల్లసము దోఁప నాడు మాటలకు వెల్వెలఁ బాఱుచును దైత్యవిభు తనూజ, కలఁగి రహస్య భంగ భయంబుచేతఁ బ్రత్యుత్తరం బేమియుఁదోఁపకునికి, నిట్టటు గ్రుక్కుచున్నట్టి లా గరసి . ప్రభా 5 83

సీ ప్రాలేయ కిరణ బింబంబు వెల్వెలఁబాఱి యస్తాచలంబుపై నత్తమిల్ల ... కాశీ. 1 122

మ . . మోమువెల్వెలఁ బాఱన్ దనుఁగన్న తండ్రి గనిపల్కంబల్కు దొట్రిల్లఁగన్. ఉ రా. 1 101.

2 తెల్లపడు, వెల్లనగు.

ఉ ... ముచ్చట నూనెనల్ల చను ముక్కులు వెల్వెలఁబాఱు చెక్కులున్. ఉ. హరి 4 9.

మ ఇనుఁ డస్తాద్రికిఁ బోవఁ గొల్లగొని నేఁడే తేర నద్దీప్తి నంజన సంబంధజ బాంధవంబున రతి శ్రాంతాంగనా నేత్రకోణ ని కాయంబుల డాఁచి తద్ధవళిమన్ దాఁబూనెనో చొప్పు మార్పవనన్ వెల్వెలఁబాఱె దీపకళికావ్రాతంబు శాతోదరీ మనుచ 3. 56

సీ. అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వెలఁ బాఱు ముఖేందు బింబంబు తోడ ... శశా, 3. 146.

వెల్వెలబోవు అ. క్రి (వెల్వెల+పోవు) 1 వివర్ణమగు
చ కులమపకీర్తిఁ జెంద జనకుండును వెల్వెలఁ
బోవ బాంధవావలి దలఁకంప.. ఉ రా 1.190
ఉ ... చెక్కులన్, వెల్లువ కట్ట వస్త్రువులు వెల్వెలఁ
బోవ మొగంబు... దశా 5 128
2. తగ్గు, క్షీణించు.
సీ ... ఖండ విజ్ఞాన నక్షత్ర నతులు.
గీ. తెలివి వెల్వెలఁబోవ నిర్మల మవశ్య, కోర
తృష్ణావలంబు చల్లార వంత, వనితరముగ
హృదాకాశమున వెలుంగు, మండితా ఖండ
చిచ్చంద్ర మండలంబు సీతాదా 1. 147.

వెల్వెలన వి (వెలన + వెలన) మిక్కిలి తెలుపు,
అధిక ధావళ్యము
చూ: వెల్వెలనగు

వెల్వెలనగు అ. క్రి. (√వెల్వెలన) వెలవెలఁబోవు,
తెల్లఁబోవు.
క కావున నీవును నగ నగ, భావమ్మున సంతసిల్లి
వనుపు కుమారిన్, నావుడు వెల్వెల నగుచున్,
హేవేరియు ముద్దుకూఁతు దీనత తోడన్.చంద్రా
6. 55.
చ త్రిదశుల కేమి చేటొ యని దీనత వెల్వెల నౌ
పురీందిరా, సుదతి వివర్ణ భావ మనుచుం గన
వత్యోడు నాదు చూడ్కికిన్...ఉ.రా 4. 262

వెల్వెలుకఁబాఱు అ క్రి (వెల్వెలుక + పాఱు,)
మిక్కిలి వెల్లఁబాఱు, మిక్కిలి తెల్లవడు
సీ. విమతుల మోములు వెలవెలఁ బాఱంగ విమ
లాస్య మోము వెల్వెలుకబాఱె ... భాగ.10
పూ. 71.
సీ అలమి నెమ్మది మన్న యతివ లేవవ్వుచేఁ బలె
నొడతెల్ల వెల్వెలుకఁబాఱె...యయా 5 92

వెల్వెల్ల విశ (వెల్ల+వెల్ల.) మిగుల వివర్ణము
మ .. కురు భూనాయకుసేన ... సత్వరతన్
వగ్గడఁ బాఱె నవ్విభుఁడు గర్వంబేది వెల్వెల్ల
గన్. భార శల్య. 1 302.
.. ఈ రాత్రి నీ, వింధ్యారణ్యమునందు
వర్తిలి తగన్ వెల్వెల్లగా వేగవన్. భా. రా.
రాల 261

వెల్వెల్లఁబాటు వి. (√వెల్వెల్ల.)మిక్కిలి వైవర్ణ్యము.

శా తాపంబుం బెడఁబాపి దుర్దమ విషాదంబుం
దిగం ద్రావి నిర్వ్యాపారత్వముఁ బోవఁద్రోచి
వగలుద్వాసించి వెల్వెల్లఁ బాటే పొంతన్
మెలఁగంగ నీక మదిఁ దెల్లంబెగం బుచ్చఁగా,
నీ వెంపార్య జనంబు మెచ్చుధృతి కున్మేషంబు
గావింపవే. నిర్వ 9 78

వెల్వొడుచు అ. క్రి (వెల్లి+పొడుచు) పొంగు.
సీ పదవల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లు చదలేఱు కడలెత్తి
ధాత్రి వెల్వొడిచి పాఱు . కాశీ 5 112.

వెళలు=వెళ్లు అ క్రి వెడలు
సీ. దడదడ మన గుండె తాళి బొట్టదర గుబ్బలిపట్టి
పడుక యిల్వెళల దయ్యె ... కువల 2. 115

వెళుకు వి (సం విలాసః.) విలాసము
సీ చిత్తిరము కులుకు బెడఁగు వెళుకు గునుపు .
హొయ లనఁగ విలాస మొప్పుచుండు. ఆం భా.
1. 139.

వెళుపు=వెలుపు వి వెడలుపు.
సీ వెడఁద వెన్నుదుటిపై వెనురాకు వెళుపుతోదిద్ది
తీర్చిన పట్టె తిరుమణియును . వై జ ? 186
సీ అల జేష్ఠ కిరవగు వెళుపు మొగంబును లోద
కంత తలకాయ కుడితిగూనఁ, బోలెడు
బొజ్జయు .. చంద వి 1. 90

వెళ్లఁగొట్టు స. క్రి (వెళ్ళన్+కొట్టు.) పోవునట్లు
చేయు, విడిపించు
గీ పరధరాధిపు భార్యకుఁ బట్టినట్టి, భూతముల
వెళ్ళఁగొట్ట భూభుజుఁడు మెచ్చి దన పరి
షాక్రం వస్త్రము ల్దనకొసంగి, యంపకము
సేయఁ దనయింటి కరుగుదెంచి హంస 3 104.

వెళ్ళఁగ్రక్కు స క్రి (వెళ్ళన్+క్రక్కు) వెడలఁ
గ్రక్కు, బయటికిఁ బ్రసరింపఁజేయు
సీ నుడిగాడ్పు తేరి నల్పుట్టుఁ జట్టలు వెట్టెఁ
గడిఁది మ టలు వెళ్ళఁగ్రక్కె నక్క ... ఉ.
రా 6 235

వెళ్లఁజల్లు స క్రి (వెళ్లన్+చల్లు) పాఱఁజల్లు
మ ... మణిప్రాప్తిక, న్ని నముద్రంబులు వెళ్ళఁ
జల్లఁ దలచున్ మేఘానురూపంబుగన్ దశా
3. 172

వెళ్లఁదన్ను స. క్రి. (వెళ్ళన్+తన్ను) వెళ్లఁగొట్టు,
తఱిమివేయు

గీ ... వెడలించె రొప్పె, పిచెఁ దటి మెను దోలెను వెళ్ళఁదన్నె, నసఁగ నుచాట్పటనముఁజేసె ననఁ దగుభవ. అం భా 3 119

వెళ్ళఁబడు అ క్రి. (వెళ్లన్+పడు.) 1 (కష్టము నుండి) బయటపడు.

క బడలితి నెంతయు నేను, బడుచులు నేఁడెల్ల వెళ్ళఁ బడుదుము దానిం, బోడగంటి వేని నీకుం, గడుపుణ్యము చూపుమనినఁ గరుణా పరతన్. వరాహ 12 35.

2. (పశ్వాదులు,) ప్రసవించు

(వ్యవ) నిన్న రాత్రి మా బఱ్ఱె వెళ్ళఁబడినది.

వెళ్ళఁబెట్టు స క్రి (వెళ్ళన్+పెట్టు) పైకి ప్రసరింపఁ జేయు.

సీ. వెళ్ళఁబెట్టునో పూర్ణ విధుకాంతి మొగమున దిగఁజాఱునో పైఁడి తెలివి మేన నిరం. 4 91.

వెళ్ళఁబొడుచు స క్రి (వెళ్లన్+పొడుచు.) ఈవల నుండి యావలకు దూసిపోవునట్టు పొడుచు

గీ ఒకఁడు కుంతానఁ బగవాని యురము గ్రుమ్మి, వెంటనే యాతఁ డీఁటెచే వెళ్ళఁబొడువ, వెలసె నిద్దఱు నిల్చిన నిలుపు కదన, శాళికై కావడించిన కాను కనఁగ కువల 2 176.

వెళ్ళనాడు అ. క్రి (వెళ్ళన్+ఆడు) స్పష్టముగాఁ జెప్పు.

చూ వెళ్ళనాడించు.

వెళ్ళనాడించు స క్రి (√ వెళ్ళనాడు) స్పష్టముగాఁ బలికించు.

వ. తాను మాట పట్టు పుచ్చుకొని తన భార్య రహస్యంబుఁ దెలుపుటయుం దెలిపి యేను మీదాన నగుట మీచేత వెళ్ళనాడించుకొని మీ కుపకారం బెక్కించి విడుచుటకు వచ్చినదని చెప్పి ... ప్రభా. 4. 31.

వెళ్ళించు స. క్రి. (√వెళ్ళు) 1 వెడలఁజేయు, వెడలఁ గ్రక్కు.

మ. ఇనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన జుగుప్సంబైన యన్నంబు న,య్యైన వెళ్ళించి పవిత్రుఁడైన గతి ... భాగ. 4 92

2, పోఁజేయు, తీర్చుకొను

ద్వి ఇల్లు సేరిన మీఁద నీ పగ యెల్ల, వెళ్ళింప కున్న నే విప్రుండ నటవె ... ద్వి హరిశ్చ ఉ. 990. సం.

వెళ్ళు=వెడలు, వెలలు అ క్రి. 1. బయలువెడలు

శా లావణ్యాంబుధి నాభికూపమున వెళ్లందోడి ముద్భిజవ, ద్భావ క్షేత్రమునందు వంచు ఘటయంత్రంబో యనంగా జప,వ్యావృత్త ప్పటి కాఘదామకము హస్తాబ్జంబునం దాల్చి వాణీ వామేక్షణ నారసింహునికి సంధించున్ వచోవైఖరుల్ వరాహ. 1 6.

ద్వి తివిరి పుట్టలువెళ్లి తిరిగె సర్పములు ... ద్వి హరిశ్చ. 1846.

ఉ .. ఒల్లిదపున్ వరాహములు భద్రగజంబులమీఁద నాదికోఁ, జెల్లగ నెక్కువాని కొన వెంద్రుక యొక్కటి రెమ్మి తీసినన్, జల్లన వెళ్ళుఁబో చమురు చిమ్మిన గ్రోవిని జిమ్మి కైవడిన్ సారంగ 1 71

2. బయలుదేరు.

చ సమధిక బాహు శౌర్యజిత చండవిరోధులు వెళ్లి రున్నత,తమ . భాగ 10 ఉ 844

శా. కల్లెంబుల్ సవరింప కళ్ళెముల సెక్కంబూను రాహుత్తులున్. బల్లెంబుల్ గొని యర్ధభోజనము లజ్జన్ లేచు యోధాగ్రణుల్, కల్లన్ ఒలుకుచు నొంటిఁ బంచలనగళ్ళన్ వెళ్లు భూవల్లభుల్, బల్లింపం దలపోయు కూటమి దొరల్ జవ్వాడి చివ్వాడకిన్ రా వి. 50 4.

మ కుయివెంటన్ వెళ్లు కూనోర్యరు కూ,వ విశానంబన . ఆము. 2 48

3. పోవు

మ ఘనతాపంబు హరింప నోవ మనుచుం గానీ క్రియా ద్వేష మేచినఁ గానీ హృదయేశుఁ జన్నులపయిం జిత్రింపఁగా నీతమున్, వనజాక్షుల్ నిరసింపఁగాఁ జనుట హైన్యంబుంచు మున్మున్న వెళ్లిన రీతిం బడుఁ ద్రేలి మౌక్తిక మణుల్ మెట్టించి దూరఁబునన్ వరాహ. 4 35

చ. ఉరమున నేగుఁ గుండలి పయోధర ధారల నాను నెప్పుడున్, గిరులు కరుల్ రజో విహ్వ తికిం జను వెల్లఁడు వేల కూర్మ శే,ఖరుఁ డిది మేల చాల జనకలిఎత సౌఖ్య మటంచు ధారుణీ, తరుణి సిరంగరాయ వసుధావరుఁ జేరెఁగుమార మన్మథున్ వసు. 1 72

ఉ. విన్నన నేఁగు తామరల విందుకి లాతపు నీడ లెప్పుడున్, వెన్నెల రాచతాలఁ గని వెల్లక నీళ్ల మునిఁగి యున్న వీ, మన్ను లటంచుఁ జెంచెతలు మాటికి నమ్ముల నేసి నాటమిన్, మిన్నక సిగ్గు వన్ గదలి మెల్లనఁబోవుదు రిండ్ల పట్లకున్ యయా. 2 39

4 కడచు, అతిక్రమించు

ఉ. ఇంక శరీరవాయువు ఘనేశ్వరుఁ డైన విధంబు చెప్పెదం, బింకరుహ ప్రసూతికిఁ బ్రపంచ విని ర్మితి వేళ వెల్ల నా,తంకవిధాయి తీవ్ర సికతల్ వెదచల్లుచు నూర్పుగాడ్పు కూ,ల కష నప్త సాగర జలంబులు తువ్వరఁగాఁగ రువ్వఁగన్, వరాహ. 7 7.

సీ. వురుడు వెల్లక మున్న పూతన విషదిగ్ధ కుచ దుగ్ధముల నెల్లఁ గ్రోలి చంపె ... చిత్ర భా. 5. 172.

5 పుట్టు, మొలచు.

క మానిని యొటుఁగవు గా కీ,జ్ఞాసాయకు వ్రతము మాన్పఁగా నీతరమా, పసఁగకు కొమ్ములు వెల్లిన, నే కాఁటదు మగుడఁ ద్రోయ నెవ్వండోపున్. రుక్మాం 5. 128

6. పైకి వచ్చు.

చ మెలఁక లోకింత గావఁబడి మోసులు మెల్లన వెల్లి పోగలై, నెలకొని వ్రేళ్లు గోళ్ళను జనించి చొ కారములై మిటారి కెం,దలి రుకు కొమ్మ కట్టి ... సారంగ. 3. 257.

చ.... ఆ యన్నతోదరి రాజుచేత నుం,డిన బెడి దంపుఁ జాయల పిశెం బొరవెల్ల జరీన దూసి గొ,బ్బున మెడమీఁదఁ బెట్టుకొన... సారంగ. 2. 233

వెవ్వేఱలాడు అ క్రి. వెవె యని యధిక్షేపించు

ద్వి. కన్ను లార్పుచుఁ జెవుల్ గత్తరించుచును. వెవ్వెఱలాడుచు వెక్కిరించుచును .. పండితా. పర్వ 571. పా

వెన వి (సం వాజః) వేగము.

వ. మనము వెనగల కాలరుల వేగంబు వుచ్చి. భార. ఉద్యో 1 37

ఉ వాయుజుమై వెనన్ జెకలి, వాయుగతింజని కూలెసాలముల్. సమీర. 5. 58

చ. . ఎ, క్కుడు వెన రాహు మస్తకము గొన్న సుదర్శన దేవుఁ గొల్చెదన్. ఆము. 1. 9.

క్రి. విశ ద్రు. శీఘ్రముగా, వేగముగా.

శా. వేమారుు న్నలయానిలుం డదరి యా వీటం బ్రసూనాన్వితా, రామంబుల్ వెనముట్టి యందలి యలివ్రాతంబుఁ బోబోపి ... విక్ర 1 86

ఉ ఆ దనుజాపహ ర్తయు భుజాగ్గళముల్ వెనఁ జాచి యంచితా, మోద వికాసపన్నయవ ముగ్ధ సరోరుహ పంక్తిఁ బూజల, త్యాదర లీలఁ జేయునమరాధిపుఁ గౌగిటఁ జేర్చె . . పారి 3. 6.

మ పవనాశ్వంబు హరింపఁగా మును జటా పాలిం జగత్ప్రాణ మూ, ర్తి వరోధించి తదశ్వముం గొనియె నీకే ప్రొద్దు దాని న్మెదన్, దవులం గట్టి ఖవీధి త్రిప్పి వడి నాతం డద్దిఁ ద్రోయింప వీ,ని వెనన్ వచ్చెనొ కాక రాకెటుల దీంద్రించు న్నభ్రగాంకంబునన్ చంద్రా. 5 87

వెసనము వి (సం.వ్యసనం). వ్యసనము, కామక్రోధా దుల వలన కలుగు దోషము

క. తన కంతకిఁ బ్రియమయ్యెడు, ఘను నొక్కని వెంటవంటి కౌతుక మొప్పన్, మనసంటి కొఁగి లింపక, చన దింటికి దాని బల్వెసన మేమందున్. హంస. 1. 218

గీ. కంతు మాయల నుమ్మెత్త కాయఁ దినిన, వెట్టి తెఱఁగున వెసనంపు వెఱపుఁబొడమి, చికిలి నెఱ వన్నెకాండ్రకు సివము లెత్త, వెసనిచరియించు చీఁటు నా హేమరేఖ. హంస. 1 220.

వెనల వి. వంటపాత్రము, పాత్రము.

క. వడ్డింపఁగ నెంగిలి దొడ్డి, బడ్డ వెసల వంటకంబు పాయ విడఁ దగున్, వడ్డించు నతని సోఁకిన, వడ్డింపక డించి వార్చి వడ్డింపఁ దగున్, విజ్ఞా. 1. 78.

క వెస లలనామణి బంగరు, వెసలం దొంతరలు
డించి వినయము మదికిం, బొసఁగఁగఁ గంకణ
రవములు, బొసఁగఁగ నారసి రసాన్నములు
వడ్డింపన్ 2 152

సీ. . పాటించి యా గడపకు వెలపట, బొదికిళ్లఁ
దవుడు నిప్పును బ్రత్తిగింజలు నిడి యడ్డముగఁ
జిట్టు బడిసి వైచి, వేపరెమ్మల పీళ్లు వెసల లోపల
నుంచి గాషలు పురిటింటఁ గట్టి చేసి ద్వా
3 45

సీ వెసఁలో మూనాళ్ల వెన్నలుఁడఁగ నాఁడు
కాఁచి డించిన నెయ్యిఁ గరఁగఁ బెట్టి... శుక
561.

సీ ఏమిరా తాఁజెడ్డ కోమటి వెనకయ్య చేతికి వెసల
యిచ్చిన విధమున, మమ్ము మీ మతముఁ
గైకొమ్మని చెప్పెదు ప్రాణికి మీ మతం బర్థ
మగునె, స్వర్గవైభవము విసర్జించి యెవ్వఁడు
జన దూష్యమైన పైశాచ వృత్తి, నీవలెఁ
దాల్చురా నిర్భాగ్య. ప్రబోధ 3.29.

సా. తాఁజెడ్డ కోమటి వెనకయ్య చేతికి వెసల
యిచ్చు = తాను చెడి యితరునిఁ గూడఁ జెఱుచుట

వే

వే1 న వేయి, సహస్రము, అనేకము, పెక్కు.

సీ విష్ణు నామంబులు వేయును నిత్యంబు వినినఁ
బఠించిన మనుజుఁ డిహము, వందు . భార
అను. 5 326.

క. వేసేతుల నిడుపగు బా,ణాసనము గుణస్వనోగ్ర
మగునట్లుగ నుల్లాసమునఁ ద్రిప్పుచు మ...
హరి పూ 4 86.

(బాణాసురుఁ డీశ్వరునితో.) శా. దేవా కయ్యము
తోడి వేడుక మదిం దట్టాడు మర్త్యుండు వే,
త్రోవం జేతుల తీఁట పుతునని కోరున్ దానవుం
డైన నా,కివే చేతులు చేసితి కసిమి తీం కెట్లో
ర్తు(న్) ... ఈ హరి. 5. 21.

క .. పతిసన్నెహము కామినులకు బలవం,తము వెఱ
నెయ్యములు వేయుఁ దత్సదృశములే. భార.
ఆది. 8. 190.

క కలిగె నొక జాంబవతి వె,న్నెలవడఁ బడెదేల
వలపు నీతల వేగెన్, బులియకు వే నవతులుగల,
బాలంతులచే పాటువడక పోరాదనినన్ ఉ.హరి
3 116.

శా ... ఈ కంథచే, వేలతుల్ కనకంబు రాలు
విద్రుపన్ విశ్వంభరా ధీశ్వరా విక్ర. 2. 7.

(దీని యామ్రేడితరూపము ('వేవేలు'.)

క ఏవేళఁ జూచి నందన, శ్రీ వాకిటఁ బగటివేళ
శివయోగివరుల్, వేవేల సంఖ్యలుండెదరు ...
హర 2 38

వేవెలుంగులదొర. వి (వేయి+వెలుంగులు+
దొర) సహస్ర కిరణుఁడు, సూర్యుఁడు

సీ ...తే... వేవెలుంగులదొర తోడు రేవెలుంగు.
ఆము. 1 19.

వే2 క్రి. విశ. (సం వేగః.) 1 వేగముగ, త్వరగా

ఉ వెండియు వేఁడు బాణములు వే తొడిధర్మజు
నొవ్వనేయ .. భార భీష్మ 3 40.

ఉ. ఒరొక యింత లేని విశ చోళల లోచన చిత్ర
వీథిఁ బల్లారఁగ నీల నీరద శుభాంగుఁడు వే
సమదెంచె ... పారి 1 112.

చ చతురతఁ జెప్పి యప్పుర మొనంగఁగ వేచని
యాడి రమ్మనన్. ఉ. రా 2 284.

2. శీఘ్రముగా, వెంటనే

క ద్రుచ్చుల మూఢత్వమునం, బచ్చి నరకవాన
మునకుఁ జనిన తనయు నేఁ,దెచ్చెద మగుడఁగ
వే నీ, కిచ్చెద వగపుడుగు మింక వేనియు నధిపా.
భార. ద్రోణ 2 219.

క. ... ఈ యర్భకుపై, వే పడిన ఖలులు దహనుని,
వైపున శలభములు పగిదిఁ బడిరి ధరిత్రిన్
భాగ 10 పూ. 462

మ .. పెలుచన్ గంటు పుటుక్కునం దునిసి వే
పృథ్విం బడెం జాలె . ఆము 4. 8.

మ. ధర కెంధూళులు కృష్ణరాయల చమూధాటీ
గతిన్ వింధ్య గహ్వరముల్ దూఱఁగఁ జూచి
తారచటఁ గాపై యుండుటం జాల నచ్చె
రువై యొజ్జని వింత చీకటులు వచ్చెం జూడరే
యంచు వే, నొరిదిం జూతురు వీర రుద్రగజరా
ట్పుద్ధాంత ముగ్ధాంగనల్ మను. 1. 89.

వేంకటము సం. వి. అ. పుం. పర్వత విశేషము, ఒకా నొక పర్వతము, తిరుమల

వేంకటాచలము సం. వి. అ. పుం. తిరుపతి కొండ

క. శ్రీ వయవ కువల యుగళా, నూనతో ల్లాస్య యితస్మితోజ్జ్వల ముఖదై, ర్యానీత సురశ్రీపు వ, రా వయనక్రమణ వేంకటాచల రమణా. ఆము 2 1

వేంకటేశుఁడు సం వి అ పుం 1 తిరుమలకుఁ బ్రభు వగు విష్ణుని యర్చావతారము, వేంకటరమణ మూర్తి.

సీ. ... గీ ఇల్లు విడవాడి శ్రీ వేంకటేశుఁడుండు, పర్వతశ్రేష్ఠమున కధో భాగమునను, దనరు చుండెడు కపిల తీర్థంబుచెంతఁ, జేరి స్నానంబు చేసి త త్తరమునకు వేం. మా 1. 169.

2. వేదాంత దేశికుఁడను విశిష్టాద్వైత మతప్రవర్తకుని మఱియొక పేరు.

వ. ... మఱియు హాయవదన పదారాధకుండై వేంకటేశుం డను నింకొక్క మనిషి . ఆము. 6 66.

వేంకి = వేఁకి వి. జ్వరము

ద్వి. చిచ్చుకు వేంకియు సీతుకుఁ జలియు, వచ్చిన తూప్పంగ వచ్చునే యనఘ ... నవ 4 188 పా 20 పం.

వేంచేపు వి. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ. వారి) ప్రవేశము.

సీ హరికి భూమికి నీళ కట్టికవ్యక్తు నూతనాంబరా భరణంబు లర్పణములు, చేసి శృంగారముల్ చేసి హాటకరత్న దీధితు లొప్పిన తిరుచయందు, వేంచేపు చేయించి వివిధ మంగళవాద్యములు భూనభోంతరఁబు నెసంగ . వేం మా 2 112

మ. ... దరాం చన్మురజానకాధి రవముల్ తెన్నొందఁదిక్పోథులన్ క. వేంచేపుచేసి వేళ్యా, పంచానన మధ్య లాడ బ్రాహ్మణవర్గం, బంచిత వేదధ్వనితోఁ, జంచద్గతి నడువనిల్పి జనపతి యంతన్ భార్గవ పురాణ. 5. 282

వంచేయు = విజయంచేయు అ. క్రి. 1 (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) వచ్చు

సీ. వింధ్య వాసినిగల వేంచేసి సీపుత్రుని నేను సింహాకృతి నెక్కఁజేని, గొనిపోయి దాఁచితి...ననియె. భళణ. 12. 25.

గీ ఆకసంబున వేంచేయు హరికి సిద్ధ,సాధ్య చారణ గంధర్వ సంయమీంద్ర, వివిధ సంస్తుతుల్ చెవుల పండువులు చేసె, జయజయా రావములతోడ సకలదిశల. ఉ హరి 6 17.

క. వేంచేయుము నాయింటికిఁ, బంచ శరాకార యనుచు . భాగ. 10 పూ 1278

2. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) వెళ్ళు, పోవు

మ వలునిం బంచి నగంబులం బరవుగా నా మీఁదఁ గట్టించ వే, వెలయన్ సేతువు లంక కా తెరువు నన్ వేంచేయవే ... రామా 7. 020.

గీ శివుఁడు మంభావగిరి తుంగ శృంగవీథిఁ, జెలువు మీఱంగ స్వారి వేంచేయు నపుడు ... ఉ రా 1. 260

క జననాయకుఁ డంతట వతి, వినయతఁ దిరుమాళిగలకు వేంచేసెద రో, యని కేల్మోగుచుచు వైష్ణవ, జనులన్ వీడ్కొలిపి చనియె జలకంబులకున్. పరమ 3 51.

3 (దేవతలు, ప్రభువులు మొ॥ వారు) కూర్చుండు

గీ ఉరగ రిపు వాహనమున నొక్కొక్క వేళ, వేడ్క వేంచేసి మెఱయుఁ దిక్పోథులందు, ... విట్టలయ్య పాండు. 4 184.

4. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ॥వారు) వసించు

సీ పీఠంబుపైఁ దీర్థ పెరుమాళ్లు వేంచేసి యున్న వా రపచార మోనరల్లు . విప్ర 3 77,

వ ఔద్దాలక ఋష్యాశ్రమంబున వేంచేసి యున్న వాఁడు శేష. 4 అ. (శ. ర.)

వేంద్రపడు అ. క్రి. (వేంద్రము + పడు) కోపించు.

సీ తల్లికిఁ గలదైన దయలేదు నా మీఁదఁ దండ్రి యెప్పుడు చూచి వేంద్రపడును ... హంస 3 150

వేంద్రము వి వేఁడిమి,

క జడనుం దాపము నిద్రయు, నిడువేంద్రము తోడ నగయు నిట్టూర్పులు సం,దడిగొని వడిగొని మదితోఁ, జిడి ముడివడి కన్నుఁ గవయుఁ జిడిముడి వడగాన్. ఉ హరి 6 78

క. ... ఎటువలె, వే వచ్చితి రిటకు నెండ వేంద్రము చూపన్. మత 2 28.

విణ 1. అత్యుష్ణము, మిక్కిలి వేఁడిమిగలది
ద్వి. తండ్రి వాక్యములకై దారుణ శిఖల, వేంద్ర మౌ నగ్నిలో విషధి లోనైనఁ, బడియెద విష మైన భక్షించువాఁడ ... రం రా. అయో. 96 పా 23 పం
సీ. తిలకింప ద్వాదశార్కుల కన్న వేంద్రమై జలజారి పండు వెన్నెలలు గాయ . దశా 8 44.
2 తీక్ష్ణము, వాఁడియైనది.
క ఉంద్రా యథార్థమనీ, తంద్రింగని తాళుకొంటిఁ దగఁగాకున్నన్. వేంద్రం బగు కత్తి నిఁకన్, జేంద్రంబునఁ బట్టి నిన్ను ఛేదింతు సుమీ. అహల్యా 1 97.
3. పరుషము
క. వేంద్రముగఁ దిట్టుటయు జవ, రాంద్రెవ్వరు మున్నెఱుఁగని యంగద యొదవన్, గుంద్రాతి రూపుఁ గైకొని, తంద్రీ పెక్కేఁడు లిందుఁ దరలకయుంటిన్ అచ్చ రా బాల 148.
4. శౌర్యవంతము
శా. వాంద్రుడున్ వీంద్రుడును రాజులే యనుచు గర్వ ప్రౌఢితో యాదవుల్, వేంద్రంబైన బలంబుతో మథురకున్ వేవచ్చి . భాగ. 10 పూ 1522.
వేంపమ్రాను వి (వేము+మ్రాను.) ఒకానొక చెట్టు, నింబము.
వేఁకటి=వ్రేఁకటి వి గర్భము, చూలు.
మ. . కాంత యొక్కట సంత్రాసమునొందుఁ జన్నుఁగవ యాకంపింపఁగా నిండు వేఁకటి భారంబునఁ జేసి . కాశీ. 4 213
సీ. గొంతి మూఁడవపట్టి కోడలి నిండు వేఁకటిఁ గాచినట్టి చేకత్తివాఁడు ... రా వి 2 71
క. .. వేఁకటి యగు లంజపడుపు విడువని బ్రతుకుం, బ్రాఁకొన్న నూతి యుదకము, మేఁకల పాడియును రోఁత మేదిని సుమతీ. సు. శ. 10.
వేఁకడము వి. ఉపద్రవము (శ ర)
వేఁకరి=ఏఁకరి వి (వ్రేఁ ము+అరి) కిరాతులలో నొక తెగకుఁ జెందినవాఁడు.
గీ. . కోయచెంచు ... యేనాటి యేఁకరి పట్ర యెఱుకు, వేఁక ... యెనకరి యవఁదర్భేదము లగఁ, బొల్పును . . ఆం భా 2. 289.
వేఁకి (క. బేగె త వెక్కై) వి. 1. జ్వరము
క. బలదేవు మేను సోఁకిన, వెలిమిడిచే వేఁకి సలిచి విటలాటముగా, నిలుగుటతో ములుగుటతో, నలమటతో నావులింత లంతంతకుఁగాన్ హరి, 6. 77.
గీ . వేఁకి దలచూపె దాహ మావిర్భవించె. కాశీ. 3. 121.
సీ. విస్మృతియును నంధతయు వేఁకియు నవంగ, నట్లు ప్రమాదజలైన యూరుజలకు రయముకఁ దగుఁ బ్రతిక్రియ లొనర్ప. మార్క. 8. 327
2. వేఁడిమి
తే రుచిర శశికాంత రచిత సరోవరంబు, నెలఁత సొచ్చిన మెయివేఁకి నీరులెల్ల, నింక వదనేందు రుచి శిలలెల్లఁ గరఁగి, నిండెఁ దోడ్తోనఁ గొలనతమందు వినువ కు సం 5. 596.
క మలయానిలునకుఁ గదళీ, దళముల వీచిరొక వేఁకి దనుకఁగ నామై, నలమెడు మలయజ కర్దమ, మలఁదిరొకో యుడుకులేవ నమ్మ తాంశుపయిన్ కు సం. 5. 640.
3 అగ్ని.
క. చక్కని ప్రకోష్ఠ పీడన, మిక్కిలి కమవేఁకి నుటికె మినుమినుకు మనన్ . హర 8 74.
వేఁగఁబడు అ క్రి (వేఁగన్+పడు – స్వార్థమున.) వేఁగు, పరితాపము నొందు.
గీ నమ్మఁ దగదు మొదల నమ్మి తారాత్మ కార్య మున కొరులఁ బనిచి యందు వార, లరయ నేసిరేని యడియాల మెఱుఁగక, వేఁగఁబడుట యెల్ల వెట్టితనము కేయూర 3. 184.
వేఁగారు అ క్రి. (వేఁగు+ఆరు) భారమగు బరువగు.
ద్వి వేఁగారు గుబ్బల ప్రేఁకంబుతోడ, తేఁగాము దీవియ లివలివ లాడ . . ద్వి. పరమ. 2. 56. పా 11 పం.
వేఁగి[1] వి (సం వ్యాఘ్రః.) 1 పులి
సీ. వేఁగి నావ్యాళి మెసఁగు ఆం భా 2.82
2.=వేఁగి దేశవిశేషము, ఆంధ్రదేశములో నంతర్భాగము.
సీ. అటసాగి జమ్మిలోయఁ బడి వేఁగి దహించె ... ఆము. 1. 36.

వేఁగి² = వేఁగిస వి. పీతసాలము, ఒకజాతి మద్దిచెట్టు (వృ. వి.)

సీ. .. వేఁగి వేఁగిస యన వెలయుఁ బీత,సాలాఖ్యగా ఆం భా 2 47.

ఆ. ... వేఁగి వేము మొదలుగాఁ గల భ్రూకులఁ, గావనగుచు నొక్క కానవెలయు వేం. పంచ 4 522

సీ. . దేవ,దారు గుమ్మడుమోవి తపసియుఁ గుమ్మర పొల్కి గుగ్గిలమెట్టు పొల్కి వేఁగి హంస. 4. 11

వేఁగినాఁడు వి. (వేఁగి¹ + నాఁడు) వేఁగిదేశము.

క వెలనాఁడు వేఁగినాఁడును, బులుఁగుల నాఁడ్వాకనాఁడు పొత్తపినాఁడున్, గల మురికినాఁడు రేనాఁ,డలయక గనుఁగొంటి నచటి యబలలఁ గంటిన్ హంస 1 68

వేఁగిస = వేఁగి² వి పీతసాలము, ఒకానొక చెట్టు. (వృ. వి.)

వ ఇప్పకప్పుర మద్ది గద్దగోరు గోరంట వెలమ యులిమిరి మూఁగ వేఁగిస మొదలుగఁ బెక్కు తెఱంగుల భ్రూఁకులు...పి శకుం 2 14

వేఁగు = ప్రేఁగు అ క్రి. 1 (కాయభావ్యము మొ॥) తప్తమగు, భర్జితమగు.

(వ్యవ) కందులు సరిగా వేఁగక పప్పు బాగుగా లేదు.

2. తపించు, తాపము నొందు.

సీ తొల్లి దాక్షాయణితోఁ బాసి శంభుండు విరహసంతాపాగ్ని వేఁగుచుండె.. కాశీ. 4 248.

3 పరితపించు, దుఃఖపడు.

ఉ.... విశాల నరేశ్వరుండు పు,త్రోద్భవ కౌతుకానుభవ మొక్కటి లేమికి వేఁగి వాక్యసం,పద్భుజగేంద్ర సన్నిభుల బ్రాహ్మణులం బిలిపించి వారితోన్. వరాహ. 2. 90.

సీ ...అవయముఁ బ్రతి,

ఆ వె కోటిలేనినాడు కొమరుత కిప్పాటు, వలసెనకట యిది యవార్య మనుచు, వేఁగె వాని చావు వినియంత జిష్ణుండు, ఖండితారి పంక్తికంధరుండు. రాఘవ. 4. 148.

ద్వి రాముని సతి దశరథరాజు కోడ,లిమ్మగ జనక మహీపాలుపుత్రి, వివిధ సంకటముల వేఁగుచున్నదియు. .రం. రా. అయో. 139. పా. 11. పం.

4 కాలము గడపు

చ. .బానలను గ్రమ్మనఁ గూలఁగఁ ద్రోచెమట్టులు, స్వస నలుమాడె నేమిగతి వేఁగుదు నెక్కడఁ జొత్తుఁ జెప్పుమా. హరి పూ 5 214.

5 కాలు, దగ్ధమగు

ఉ ఏల మృగాక్షి నాకులుకు లేఁటికి నమ్మవు కూలికొండరా, చూలి వివాహమైన యెడశోభన మంగళ వృత్తి నున్నచో, వేలుపు లెల్ల నంగజుఁడు వేఁగుటఁ జెప్పినఁ గామునిచ్చునా నీలగళాంకుఁ డీవిధము నిక్కమటంచు నభంబు ప్రమోయఁగన్ వీర. 2 155

6 చచ్చు, నశించు.

ఆ ద రుణాత్మకుండు తారక దైత్యుండు వేఁగు ననుచుఁ జెప్పి వీడుకొలిపె వీర 2 70.

7. క్షీణించు.

సీ మానుషంబులు గ్రాఁగి మత్సరంబులు వేఁగి వెచ్చువారును మూఁక విచ్చువారు.. వరాహ 3 47

వి. భారము, బరువు

చ గొరగొర లాడుచుం బుడమి గ్రుచ్చుచు బల్వెరతోడ నొఁగాఁ, బిఁదికిఁ జూచుచుం గడుపు వేఁగున వంకర గాఁగఁ బోవుచున్ ... చెన్న. 2. 20

వేఁచిపోఁత వి (√వేఁచిపోయు) వేఁగించుట, తపింపఁజేయుట

క. వారలకు వ్యగ్రగణ్యుం, డై రవి సంవర్త సమయ హావ్యవహ శిఖా,దారుణ కరముల భువనము, లీరేడును వేఁచిపోఁత సెటిఁగి సభయులై వరాహ. 6 108

వేఁచిపోయు స. క్రి (వేఁచు + పోయు) వేఁగఁజేయు, తపింపఁజేయు.

చూ వేఁచిపోఁత

వేఁచు స క్రి (√వేఁగు) 1. వేఁగఁజేయు, భర్జించు.

గీ. బిట్టుగాలిన పెనములఁ బెట్టవేఁప, మిట్టిపడియుక్కుమూర్ఛిల్లునట్టివారు...ఉ. రా. 3. 328.

సీ ఒనరవేఁపఁగ నెందు నెనఁగ లెత్తఁగఁబోవు నూంకిఁ బొమ్మన్న మలుకుఁ జెందు .. శుక. 2. 208

2 తపింపఁజేయు

ఉ. పూఁత పసిండి వఁటి వలపుం బచరించు కులంబు నీతికిన్, లేఁతగదమ్మ యిత్తెఱఁగు లేమ సురాంగన లెల్లనిట్టినీ, చేఁతకు మెత్తురమ్మ దయ సేయక తిన్నని మేను వెన్నెలన్, వేఁతురటమ్మ యింత కనువేఁదులు సెల్లు నటమ్మ యింతికిన్ మనుచ ౫ ౩౩

ఉ ...మున్ను వారి ను,ద్వేజక తీవ్రతేజమున వేఁచిన సాహసిగాన వేగ నం,భోజ విరోధి సేరెఁ బరభూధర కందర కోటరాంతమున్ వసు 6. 40

ఉ...దురంత నిరంతర తాప మెంతయున్, మెండయి సర్వ జంతువుల మేనులు వేఁచఁ దొడంగె నత్తరిన్ ఇందు. 3. 95

3. పరితపింపఁ జేయు.

మ. .ప్రాణసఖవై సాంపీ తుదన్ యుక్తమే, విర సంబైన వచః ప్రపంచవముచే వేఁపంగ నిందాక నిన్, సరసత్వంబునఁ బ్రౌఢవంచు మదిలోఁ జాలంగ నే నమ్మితిన్ ప్రభా. 3. 97

వేఁట వి (క. బేటె త, మ. వేట్టై.) 1 మృగయ, అడవిలో మృగ పక్షుఁలను సంహరించుట (ఇది మృగముల వేఁట, పదువేఁగ, గంటవేఁట తెరవేఁట సివంగి వేఁట మొదలగు పలు విధములు గలది)

చూ గంటవేఁట, పక్షులఁవేఁట రెండు విధములు-పాదివేఁట, విడివేఁట

ఉ. వేఁటకి నొప్పుఁగాక రజనీచరు వీ డెటులైన నెల్లిపో, దాఁటు కవాటముల్ విఱుఁగఁ దాఁచుచుఁ జేతుల తీఁటవోవ మై,తీఁటలు వుచ్చి రక్కసులఁ దీర్చుట రాముఁడొనర్ప నున్న పె, వ్వేఁటకు రావణాది మృగ బృందముఁ దార్చు టటంచు నార్చినన్ భా రా యు. 455

గీ. . లగుడు సాళ్వంబు డేగలోమగను గల్గు, వేఁట పులుఁగుల విడిచిన వింటికెగసి. యయా. 2 23.

తే వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁటపలుకు, ప్రల్లదంబును దండంబుఁ బరుసఁదనము, సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ వమ్ము సేత,యనెడు సప్త వ్యసనములఁ జనదు తగుల భార. ఉద్యో 2 44

2 మేఁకపోతు, దేవతకు బలి యిచ్చుటకై యేర్పఱుపఁబడిన మేఁకపోతు.

గీ శశము పిశితంబు పతి మాంసంబు పంది, యామిషము వేఁట పలలంబు నధికమైన, తృప్తి యొనరించు నొగిఁ బితృదేవతలకు, నెలమి నాలుగు నేను నాఱేడు నెలల. మార్కం. 3. 200

ఉ ...ఈ, వెక్కసి చెంచుసింగముల వేఁటుల వేఁటల తీలఁ ద్రుంచుచున్ చంద్రా. 2 50

మ. కొలిచెం గాటమ రాజులన్ వతులు చేకూర్చెన్ మహావీర్లకున్, బోలమున్ రాజుల నెంత భక్తి పరతం బూజించె నాగంగకున్, వెలయన్ వేఁటలు బోనమున్ సిదులు గావించెన్ సుతోత్పత్తికై, చెలి యాలాగున నల్ప దైవము కృపన్ సిద్ధించెఁ దద్వాంఛయున్. హంస.291.

3 తగరు పొట్టేలు.

గీ. వేఁట యన మేష మృగయలు వెలయుచుండు ... ఆం. భా. 3. 58

వేఁటకరి వి (√ వేఁట) వేఁటకాఁడు

క . అధిపుకై పట్టరి బె,ఝ్ఝరి మహిమ మెలుఁగుఁ గిటిఁ,డెలు మొదలగు వానిఁగొన్నిఁ టిని వేఁటకరుల్ మనుచ 4. 50

వేఁటకాఁడు వి. (వేఁట+కాఁడు) మృగయుఁడు, వేఁటాడువాఁడు.

బ వేఁటకాఱు, వేఁటకాండ్రు, వేఁటకాండ్రురు.

ఆ వె నల్లగ్రోల నిచ్చి మెల్లనె చివ్వంగి, నోరి జింకఁ దివియు నేరుపొదవు, వేఁటకాఁడు నోలె ... ఆము. 4 193

ఆ వేఁటకాఱు ముట్టి వెనుకొనఁగా శ్వేత, వగము చటికిఁ దారు నమిలి వోలె ...

వ. అప్పు డనిలసుతుని వేఁటకాఱులు మాంస భారంబులతోడఁ బరిశ్రాంతులై . . భార శల్య 2. 36.

ఆ. దాని వాడ వారు తవిలి చంపించిరి, కుక్క నంతఁ గనిసి కుక్క వేఁట, కాంద్రు రంద జేఁగి కత సవిస్తా ం సృపతితోడఁ జెప్ప నృపతి యలిగి. కేయూ. 114

విశ. సంహారకుఁడు, వశింపఁ జేయువాఁడు

తే. నిదుర త్రాళ్ళూని బయల సెప్పుడుఁ దిరుగుచుఁ, బొనఁగ ముబ్బొద్దు ముప్వేసములఁ జెలఁగుచు, వెలుఁగు లెల్లెడఁ గంచుచు నలరు నిర్ల వేఁకాఁ డప్పుడెంతయుఁ దేటమిఱె. అచ్చ రా అయో. 42

లోకోక్తి - వేఁటకాఁడు మెత్త నగునపుడు లేఁడి మూఁడు కాళ్ళను నడుచుట.

అధికారి యసమర్థుఁడైన సేవకులు స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవర్తింతురనుట.

తే. పౌరుషంబున దురకలఁ బాఱఁదఱుము, వేఁటకాఁడిల మెత్తనౌ వేళ లేఁడి, మూఁడు కాళ్ళను నడుచు నిర్మూలితాంహ .. సిం వార ౪ 9

వేఁటకుక్క వి. (వేఁట + కుక్క) వేఁటాడుటయందు నేర్పుగల కుక్క, విశ్వకద్రువు (శ ర., ప్రౌ.)

వేఁటగిరి వి. (√ వేఁట) వేఁటాడి జీవించెడి బోయ, వ్యాధుఁడు.

క. ... వేఁటగిరుల్ వేఁటకరుల్, వేఁటమరుల్ దొంకు విడివడి యంతన్. రా. వి 3 57 (శ. ర. పా)

(వేటసిరు శ్రీటకరుల్, వేఁటమరుల్ దొరకుఁ గొలువ నిడివడి యంతన్ ముద్రి పా.

వేఁటచాళ్లు వి ఒక దినుసు వస్త్రములు

సీ. పంపంగి కావులు చందురు కావులు కెలివట్టు జిబులు వేఁటచాళ్ళు .. ప్రబంధ 272

వ. వరకంచులును బొమ్మంచులును ముయ్యంచులును వేఁటచాళ్ళును తిందు వన్నెలును సుర వన్నెలును ... ద్వి. శి. 206

వేఁటపట్టు వి. (వేఁట + పట్టు) మృగయాస్థానము, వేఁటాడుచోటు.

చ. తలఁపుల తిట్ట భావముల తావక మావల పుట్టినిల్లు గోర్కుల నెలవీడు వల్వగల కూట మవస్థల జన్మదేశ ము, మ్మలికల వెంటవేదవలమందు మనోభవు వేఁటపట్టుమూర్ఛల సహావాసమన్వి రహ సంతతతాపము వొందెఁ బార్వతిన్ కు. సం. 5 584

వేఁటపల్లె వి. (వేఁట + పల్లె) బోయగూడెము, పక్కణము

సీ వింధ్యాద్రి నడుమ నిర్వింధ్యాతటంబునఁ గానలో నొక్క పక్కణము గలదు, పింగాతుఁ డనియెడు పేరివాఁడా వేఁట పల్లె యేలెడు భిల్ల పరివృఢుండు . కాశీ, 4 60

వేఁటపిట్ట వి (వేఁట + పిట్ట) దీమపు పిట్ట, పక్షులను పట్టుకొనుటకై వేఁటగానిచేఁ బెంపబడు పక్షి. (శ ర.)

వేఁటముష్టి వి (వేఁట + అమ్ము) వేఁటకుఁ బనికివచ్చు బాణము

సీ కంగు కఁగునవేలఁ గ్రైదప్పుగాఁ బడువేఁటమ్ము లేలిక దాఁటిదాఁటి . మనుచ 4 103

వేఁటయిట్టి వి. (వేఁట + ఇట్టి.) ఇట్టులను వేఁటాడుటకై పెంచఁబడిన యిట్టి. (లేడి)

గీ కొమ్ముటురులుఁ గాలి గుండులు చిలుమోర, లఱుత గవ్వదండ లలఁతిగంట, లమరసారెఁ బెదవు లల్లార్చి గురగుర, మనుచు వేఁట యిట్టు లరుగుదెంచె. చంద్ర. 2 22.

వేఁటరి వి (వేఁట + అరి[3]) వేఁటకాఁడు.

చ నృపాల నందనుం, డలరుచు వేఁటకై చన రయంబున వేఁటరు లెల్ల నత్తరిన్. ఇందు. 2 57

ఉ. అతమగంబుపై నరవరాగ్రణి సమ్ముఖవర్తి మానవ, వ్రాతముతోడ నెక్కి నిడు వాలికతూఁపులు చాపతండమున్, జేతులఁ బూని వేఁటరులఁ జీరి మృగంబులఁ బోషంబి ని,ర్భీత కిశాతులన్ వలల క్రేవల గొందఱునిల్పెఁ జాలువగన్. చిత్రభా 3. 137.

వేఁటలాడు = వేఁటాడు స. క్రి (వేఁటలు + ఆడు)

1 వధించు, చంపు

ఉ ఓ వరవర్య రాముఁ డసురోత్కరమున్ మును వేఁటలాడుచుం, దా నచటన్ వసించుట శ్రుతం బగు రామ వియత్పురంబవన్ ... వరమ 6 74.

2. వయు, (బాణములను) ప్రయోగించు.

తే. అనుదినంబును రాజన సుతులపీఁడ, వేఁట లాడుచు నున్నాఁడు విషమశరుఁడు నైష. 3 26

వేఁటలుపట్టు వ క్రి (√ వేఁట) మేఁకపోతులు పొట్టేళ్లు మొదలగు వానిని బలియిచ్చు

తే గీ తల్లిదండ్రులు దాము నద్వైతమునకుఁ, బ్రణతు లొనరించి వేఁటలుపట్టి పిదపఁ, బక్కణము లోని శబర దంపతులతోడ, నన్నపానాదు లొనరించు నవసరమున కాళ 3 40

వేఁటాడు స. క్రి (వేఁట+ఆడు.) 1 అడవియందు వలలు దీములు మొదలగువాని నొగ్గి మృగములను పక్షులను వధించు

వ పొలంబులన్ బులుంగులన్ జోపుచు దేగ వేఁటకాండ్రు వేఁటుపడి వేఁటాడన్ దొడంగి రందు మనుచ 4 55.

2. వధించు, సంహరించు.

క మీఁటుగల రాజ రథికుల, నాఁటికి వేవుర వధింతు వరుశరములు నో, నాఁటి పడవైచు వంతకు, వేఁటాడెదఁ బ్రతిబలంబు వీరులనెల్లన్ భార ఉద్యో 4 407

3 పోఁగొట్టు, నశింపఁ జేయు

ఆ వేఁడివేలు పివము వేఁటాడుపోటరి, ప్రొద్దు తూర్పుమలమ బొడమె నపుడు...నీలా 3.45

వేఁడి[1] వి 1 ఉష్ణత, వేఁడిమి

గీ. వేఁడియెల్ల నుడిపి విబుధారి కినుకమై, భీతి పాత్రుఁ జేసి వీతిహోత్రు నృసిం. 2 118

క వేసవి వేఁడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల విశ్రాంతికర, శ్రీ సంపాదనకంబై, యాసన్నంబయ్యె వంబుదాగమ మంతన్ విక్ర 4 26

తే...కందువాఁల నిట్టూర్పు గాడ్పు వేఁడి, ముకురములు చారు మోహనమూర్తి యనఁగ, బరఁగు దమయంతిచేతి దర్పణము దక్క. నైష 1.70

2 సంతాపము, విరహ సంతాపము

సీ.. తన పరిపాలనంబున బరమసుఖులఁ,

ఆ గానొనర్పువాఁడు గా నప్పగించిన, వాఁడనేను మీకు వేఁడి దాఁకునట్లుగాఁ జరింప(ను) .. భార. అశ్వ. 1. 93,

గీ కుచ్చితం బింత యెఱుఁగక మ్రొచ్చెకంటి, కంటి విఖ్యాతి నాతిఁగైకొంటి వనుచు, నచటి జూటలువసగొంటు లతని వేఁడి, వేఁడిమీఁదనె త్రోచిరి వెట్టిరేఁచి జహ్న 5. 108

3 తేజము, ప్రతాపము

క అపరిమితమైన నీ యుగ్రపు వేఁడిం బ్రాణులెల్లఁ గ్రాఁగెడుఁ దేజం, బుపసంహరింపు సృష్టికి, విపరీతము పుట్టకుండ విశ్వమయాత్మా. మార్క 6 84.

చ దనుజ బలంబుపై వడరి తచ్ఛిఖి వేఁడిన కాననేర్పు చెన్నున వలిరేఁగి కాల్పఁగఁ గనుంగొని యంతకు మున్నె వచ్చియున్యాని తెలఁగెల్లఁ జూచు చతురాస్య గిరీశ సురేశ ముఖ్యులయ్యె నసుతు రోష శక్తి నుతియించిరి యొంచిరి రాఘవేంద్రునిన్ ఉ రా 3 355.

క వీఁడే దిలీప భూపతి, వాఁడితనంబునను కాన వచ్చునె మరుచేఁ, బోఁడిమి యటి యున్నప్పుడె, వేఁడి మెయిం బట్టి తెత్తు వేల్పులు తెగడన్. సుద. 5 6.

4 తీక్ష్ణత

ఆ సప్తహయుఁడు మూర్తి సప్తకంబు ధరించి, కరము వేఁడి మిగులు కరములొప్ప, నదనదీ జలములు నుదధిజలంబులుఁ, బీల్చి జగములెల్లఁ బ్రేల్చుఁ గడఁగి. భార. అర 4. 243

మ తమ భోగార్థ పదార్థ సంతతుల నిత్తత్వంగి శేశీవనిన్, రమణుల్ బానును జూఁబలాడె నిదిగో రాజీవ బాణాయటంచు మదాళివ్రజకీ కోకిలము లచ్చో పెచ్చు నుచ్చైస్స్వనం, బమరన్ బ్రమోఁగెడి నాఁదదీయ రవమొప్పారెన్ గడున్ వేఁడిమై ఇందు. 3 73.

విశ 1 వెచ్చనిది, ఉష్ణము

సీ ఉండవోని వేఁడి నిట్టూర్పు గాడుపుల ఒల్వాడలఁ గె జిగిమోవి వాడువాఱ .నీలా. 5. 83.

ఆ భామలార ఏండు నా ముద్దు తనయుండు, వేఁడివేఁడి యనుచు వేఁడివేఁడి, వేఁడి వేఁడి నీకు వెడఁద కాటుక కంటి, కొలుకులందమూటి కొలుకుచుండ పారంగ. 3 79.

2. తీక్ష్ణము, ఉగ్రము.

సీ ఆయుధ ప్రభఁ గాంచి యలఁగు భీరువుఁబూను
వాఁడి మున్మొనముల వేఁడియలుఁగు పాండు
1. 101

గీ చూచి యా దివ్యపురుషుండు నూచు వేఁడి,
చూపులకు జంకెలకుఁ జెంత సుడియ వెఱచి
ఉ. రా 4 11

3 పరుషము, కర్ణకఠోరము.

ఆ ..అట్టిజెట్టి నిన్ని, దినము లట్లు దొడరి పెనఁ
గియు నీచేత, నేఁడు వినఁగ వలసె వేఁడి పలుకు.
భార. భీష్మ 3 177

క...భరతునిఁ బట్టము, నిలుకుం గట్టుటయు రాము
నీరేడబ్దంబులు కానకుఁ బొమ్మనుటయు, నిలు
వేల్పులు పాటిగాఁగ నిక్లే రెండున్

ఉ వేఁడిన వేఁడిమాట నృపవీరుడు సైఁపక కర్ణ
రంధ్రముల్, నూఁడిన భంగిఁ దాఁకుటయు. .
భా. రా. అయో 19.

4. దుఃఖకరము, సంతాపకరము.

చ. అలఘుఁడు వాలి రామ వసుధాధిపు ఘోర
శిలీముఖంబుచే, నిలిగిన వేఁడిమాట వినియెం
తయు నుల్లముజల్ల నంగఁ గొందలపడి తార
భా. రా కిష్కిం 266

ద్వి. ఎడపక నను విక్రయించి చెల్లింపు, కడఁబడుఁ
గొంతైనఁ గాశికు ఋణము...మదిరాక్షి యీ
వేఁడి మాట నా చెవులఁ, గదియించి పాపంబు
గట్టుకోఁ దగునె ద్వి. హరిశ్చ. ఉత్త. 217

వేఁడి²(డి) వి. (వేఁడు² + ఇ) ఎక్కుడు నున్నవాఁడు
(రూ. వేఁడి, పేడి.)

ఉ. పోఁడిగ నెఁదునుం గలఁడు పొమ్మను దానుని
జిహ్వనుండి యో, వేఁడి రమావిభుం డనెడి
వీఁకఁడి దైత్యుని దృష్టి నుండియో, వాఁడిది
క్రేయనింక నని నావిరిఁ గంబమునందు నుండి
యో, వాఁడటు లుద్భవించుట యవందగు
సర్వగతాత్ముఁడల్పుఁడే. భోజరా 174.

ఎ గీ. పాదఘట్టన మేదినీ భాగమగల, గంద్ర
గొడ్డలి భుజమున గ్రాలవేఁడి, వేఁడి రాముఁ
డటంచును విలయరుద్ర రౌద్రమువ వచ్చె
భార్గవ రాముఁడపుడు దశా. 7 298.

క. పార్థుఁడు వేఁడి పొదువుఁడుఁ, జార్థుఁడ యెట
వోయెదింకఁ జార్థుఁడ రావే...భార ద్రోణ.
3. 46.

ఆ అచటి జనులనడిగె నయ్యో వేఁడియని, గద్గదిక
నెలుంగు గడలు కొనఁగ ... భార. అశ్వ.
2 31.

వేఁడించు స క్రి (√వేఁడు) వేఁడఁజేయు, ప్రార్థించు
నట్లు చేయు

సీ ..గీ ప ఘనునినైన వేఁడించు నీకుభాంగి, తనువు
బంగారు మేమొ యే ధన్యునైన, మరులుఁ
జెందించు నిది మరు మాయయేమొ, యనుచుఁ
జూచిన జనములు వినుతిసేయు బిల్హ 1 53.

వేఁడికంటి వి (వేఁడి+కన్ను) శివుఁడు, ఉగ్రా
క్షుఁడు

ఉ తొంగలి పువ్వుఁ దేనియలఁ దూకొని మత్తిలి
తుమ్మెదల్ వయిన్, బొంగుచు ప్రాల నొప్పె
సఁగు పూచిన పొన్నఁ గడంగి కాంచి మున్,
మ్రింగిన యా విసంబు వెనమీఁదికిఁ బిచ్చిలు
వేఁడి కంటి యా, జంగమటంచు మ్రొక్కనొక
చాన నెలంతలు చూచి నవ్వఁగన్. యయా.
415

వేఁడి(డు)కొను స క్రి (వేఁడు + కొను -స్వార్థ
మున.) 1 యాచించు

క వేఁడికొని కృపణులై కను, పోఁడిమి యది యేల
రాజపుత్రులు దమమై, వాఁడిమి దప్పిన
నిప్పులు, వేఁడిమి నెడినట్లు జనులు వినియులుకు
దురే భార ఉద్యో 3 197

2 ప్రార్థించు

తే వేఁడికొని యెదఁ జికురాకు బోఁడినిన్ను ...
వైష. 3. 129

సీ కపురంపు విడెమిచ్చు కలికి ముచ్చటవిన
వేడ్కయై మాటాడ వేఁడుకొనుచు . ఉ రా.
4 48

వేఁడికోలు వి. (√ వేఁడుకొను) యాచించుట

మత్త వేఁడు నెంతయుఁ గష్టమైనను వేలులేని
సుహృజ్జనున్, వేఁడికోలుచితంబు కావున
వేడ్కతోఁ జని సోమకున్, వేఁడినన్ ... భార
ఆది 5. 218

వేఁడిమి వి (√ వేఁడి) 1 ఉష్ణత, తాపము.

క ... రాజపుత్త్రిలు దమమై, వాఁడిమి దప్పిన
నిప్పులు, వేఁడిమి నెడినట్లు జనులు వినియులు
కుదురే భార. ఉద్యో 3 197.

చ విలయ కృశానుకీలముల వేఁడిమిఁ బోఁడిమి మారి మనుచ. 2 10.

2 సంతాపము

క . ఏ, నేఁడు వధింతును నెవ్వగ, వేఁడిమి బడఁజాల కొక్క వెగవు దలఁచితిన్. భాస. సౌప్తి 1 50

3 ప్రతాపము,

క. వీఁడొకఁడు కురుబలంబున, వాకి మగండ నంగఁ జాలు వాఁడబ్బాగిం, బోఁడిమి నెకిమెయు ద్రోణుల, వేఁడిమి యిట మనకు మునుము విక్రమమునకున్ భార విరా 5 110

ఉ ... నీ, వేఁడిమిసూపి యూథపుల విత్తకఁగం దునుమాకి .. భా రా యుద్ధ 733

4 తీక్ష్ణత, కఱకుఁదనము

క వేఁడి బ్రాహ్మణుదేశం, బోఁడిమి నెకియేను జిక్కి పోవకయుండన్, వేఁడిమి మెఱయు శరంబుల, వాడిమి సొంపెల్లఁ జూపవలయుం జుమ్మీ భార ద్రోణ 1 239

5. చుఱుకుఁదనము

ఉ ... నీ, వేఁడిమి సూపి రూపడంపు వీరిఁ బురందర పుత్త్రి యంతతో, బోఁడిమి మాఱు నాతఁడు ప్రభూత జయోన్నతి నిల్పు నీకడన్ భార కర్ణ 1 68

క మూఁడవ విల్లెత్త నదియుఁ, బోఁడిమి చెడిపోవ నసుర పాలుపరి యలుకన్, వాఁడిమి యొసఁగఁగ నొక గద, వేఁడిమితోఁ వైచె వృష్ణి విభు సతి మీఁదన్. హరి. ఉ 4. 157

విఱ కఠినము

ద్వి వేఁడిమి హృదయ మీవిప్రున కెపుడు, వీఁడు కొండికవాఁడు విపిన భూములకుఁ, గనికరింపక పంపఁగా నెట్లువచ్చు, ననక కృపాహీనుఁడై నిన్నుఁ బంపె ద్వి హరిశ్చ ఉత్త 1861. పం

వేఁడిమికన్దొర వి (వేఁడిమి+కన్ను+దొర,) శివుఁడు, ఉగ్రాక్షుఁడు

క. ఈఁడుల రాయఁడ వినుమి, వ్వాఁడిమగల్గ య్యమువకు వచ్చినచో న,వ్వేఁడిమి కన్దొర నైనన్, బోఁడిమితో గెలుచుటకును బోలుదురు సుమీ. అచ్చ రా కిష్కిం 75,

వేఁడివెలుఁగు వి (వేఁడి+వెలుఁగు) ఉష్ణకిరణుఁడు, సూర్యుఁడు

ఉ వేఁడినవట్లకాక పృథివిం జిరకాల మభీష్ట సౌఖ్యముల్, పోఁడిగ మీరు గాంచి మఱి పొందుఁడు మద్గతియంచుఁ జెప్పియున్, వేఁడి వెలుఁగు లోలిఁ బదివేల సహస్రములున్న భంగి నెవ్వాఁడు వెలుంగునట్టి బుధవత్సలుఁ డేఁగె నదృశ్యమూర్తియై భోజ రా 351.

క కడకడలి వేఁడి వెలుంగను, జడదారి వడి న్నునుంగఁ జనిజేగురు ప,చ్చడ మాఱఁగట్టె దరినసఁ, బడమట నెఱసంజనించె బలువుగ మఱియున్ యయా 3. 69

వేఁడివేలుపు(ల్పు) వి (వేఁడి+వేలుపు) 1. ఉష్ణకరుఁడు, సూర్యుఁడు

ద్వి వేఁడివేలుపుడిగి వెచ్చిద్వీపంబు, నీఁడేర్పు రీతి నింతింతనరాని, పటురౌద్ర రేఖ చొప్పడ... ద్వి హరిశ్చ పూ. 1157

ఆ వె తొగల యెకురుచుక్క మిగురు వేల్పుల యిక్క, జగము విందు తమ్మి ముగుదపొందు, కాఁడు వేఁడి వేల్పుగాముల్లె యొకిమీఁడు, తూర్పుకొండమీఁదఁ దోఁచెనంత అచ్చ రా. అయో 41.

చ ఉదిరి పసిండి చాయగల యొప్పుల కుప్పలు వేఁడి వేలుపుం, గొదమలు దావపావకుని కుఱ్ఱలు చిచ్చఱకంటి నెచ్చెలుల్ ... వానర వీరు లొక్కటన్, బొదివిరి లంకచుట్టునను భూగగనంబులు నిండ నార్చుచున్. రామా. 7 180.

2. అగ్నిదేవుఁడు, జ్వలనుఁడు

ఉ వేఁడి వేలుఎనా, నొపెఎదు కప్పుఁద్రోవ దొ యన్ వలి ప్రక్క హానఁతికాచలం, బుపవిలింగు రాశముల నొందెదు పాముపల క్రింద వర్తిల్లున్ సమీర. 2 105.

సీ జేజేయనుచు మ్రొక్కు జేజేల రాయఁడు వేఁడి కోలని చూచు వేఁడివేలుఎ . దశా 1 238.

గీ. వేఁడివేలుఎవ కెనయగు వాఁడి ముల్కి, యొకటి సింగాడిఁ గూర్చి యేయుడుఁ గడంది, మీఱ నదివాని పెన్బొర దూఱిచనిన, వల్లతోఁ దోఁగి కడు సొమ్మసిల్లి తెలిసి అచ్చ. రా యు.348.

వేఁడు¹ స. క్రి (వేఁడు.) 1 యాచించు.

మ త్త. వేఁడు టెంతయుఁ గష్టమైనను వేఱులేని మహాత్మజనుల్, వేఁడికో లుచితంబ ... భార. ఆది 6. 218.

క పదునాలుగు లోకంబులు, నుదరస్థములుగ ధరించు చుండెడు లక్ష్మీ, హృదయేశుఁడు నిను వేఁడఁగ, బ్రదికితి నీ బ్రదుకు బ్రదుకు బలి భూపాలా విక్ర 2 150.

చ ... నిన్ను దేవతా, నిసరము యాచకత్వమున వేఁడఁగ వచ్చుట .. నైష 3 69

2 ప్రార్థించు.

ఉ. వీరకుమార యేను నిను వేఁడెదఁ బ్రార్థన సల్పుమయ్య పెంపార మఖం బొనరఁగఁ బ్రియంపడి దక్షిణలేమి వచ్చితిన్ ... మార్క. 3. 8.

చ ...కొల్చిన కేఁగుదెంచి మన్ననఁ బ్రజవిన్నపంబులు వినంగదవయ్య నృపాల వేఁడెదన్. విక్ర. 8 44.

గీ. పోయి సేవింప లేకున్న పుణ్యతీర్థ, మహిమ వినుటయు నఖిల కల్మషహరంబ, కాన వేఁడెద ననిన నమ్మౌనివర్యుఁ, డాదరాయత్త చిత్తుఁడై యతని కనియె మనుచ 1. 69.

3 కోరు, అడుగు

గీ ఇట్లు ప్రత్యక్షమై నీ యభీష్ట మెద్ది, వేఁడు మిచ్చెద ననిన నవ్విప్రవరుఁడు . విక్ర 3 5

క. వారించి నీకు నెయ్యది, కోరిక యేతెంచినాఁడ గురుదక్షిణ యా, భూరమణ వేఁడు మనుటయు ...జైము. 8 54

శా...దేవాపి సంజ్ఞావంతుఁడు సబాంధవుండగుచుని, శ్శంకన్ ననువేఁడు వాఁడై ... మనుచ 6. 43.

రగడ. ననలు వేఁడిన మొఱఁగి తప్పుడు నాలి నాలికుచంబు ముట్టకు...పారి 4. 16.

4 తలఁచు

ఆ. ఎక్కడైన రవము వినకంపు టుబ్బున, బొదలుచున్నవారు ముదముకతన, నెదిరి తమ్ము నించు కేనియు నెఱుగరు, ధీరు క్రొవ్విచావ వేఁడి రకట. భార. ద్రో. 1 265

మ లయకాలంబునఁ బ్రాణి జాతమున నాలస్యంబుమై మ్రింగ వేఁడి యుదగ్రోద్ధతిఁ దోఁచు దండధరు మాడ్కిన్ వచ్చు దుర్వార ని. శ్చయునా శాత్రవుఁ జూచి...హరి. ఉ 1 151

గీ వెదకి కానక వాఁడు నా హృదయ మెఱుఁగ, వేఁడి దాగెనో యని బహిర్వేదిఁ జూచి ... శుక. 3 305.

వేఁడు² వ ఎవఁడు. (ఐ వేరు)

గీ నిలిచి చారుల రావించి యిలయు దివియు, ముంచు కపివీర సేనల మించు గాంచి, వీరిలో ముఖ్యులెవ్వారు వేఁడు రాముఁ, డతని యనుజన్ముఁ డెట్టివాఁడనుచుఁ బలుక రామా. 3 192. (శ. ర)

ద్వి సారంగధర నీకు చక్కఁదనంబు, వేరికిఁ దగునని ప్రియము లాడుచును ... ద్వి శ సా 1. 420 పం.

వేఁత = (వేఁత వి √వేయు) 1 వేయుట

2 దెబ్బ, వాతి

మ వసుధాత్రీ ధృన్నశాగ్రంబు వేఁతకు బిట్టొర్చిన గట్టు దా వెఱచునే దంభోళి ధృత్కేళికిన్ వసు 5 7

3 ఇది కొన్ని ధాతువుల కనుప్రయుక్త మగుచుండును

సీ గడ్డంబు వపనంబుఁ గావించు మంగలి కొఱఁత వెట్టుచె తల గొఱిగివేఁత.. రామ శ. 99

వేఁదుఱిది విశ. (వేఁదుఱు+ఇది.) వెఱ్ఱిది, పిచ్చియెత్తినది.

ఉ హా విని పల్కెఁ బంట చెలి నన్నిటు వేఁదుఱిదానిఁ జేసి నీ. వీవగ లీ వినోదగతు లేటికిఁ జూపెదు తేటయయ్యో మృ వి 3 29

వేఁదుఱు వి 1. ఉన్మాదము, పిచ్చి

ఉ వేఁదుఱు గొన్న మానవుని వేమఱుగంటియు బిట్టు గాల్చియున్, మోఁదియు నీటఁ ద్రొక్కియును మున్కవిడంగడంగు వెజ్జన, ల్లేఁదఁగ నిన్ని చందముల నీతనిఁ దీర్చుటకై పెనంగితిన్ నృసిం 5 12

గీ. విజయపాలునితోడ నుచితభంగి మాటలాడిన వేఁదురు మానవోవు. విక్ర 8 108

ద్వి తొలుత వేఁదుఱుగన్న దుష్టమర్కటము, సొలయక భూతంబు సోకిన రీతి ద్వి. హరిశ్చ పూ 1484. పం.

2 అవివేకము.

క. విను కొడుకు గొన్న వేదుఱు,కొని కొట్టిన తిండికాఁడు కుటిలుం డతఁడా, జనపతి ఛందము ధర్మజు,ననుపమ శీలంబు నెఱుఁగు దదియెట్లుండెన్. భార ఉద్యో 1 58

క విను నాతండ్రికిఁ బుట్టిన, పెను వేఁదుఱు నీకుఁ బుట్టి పీతాంబరునిన్, వినుతించి కొలువఁగా వల, దని పలికెద వకట యెంత యజ్ఞానివొకో వి. పు 2 290

3 పిశాచము.

క. నావుడు మురారి నవ్వుచు, నా వేఁదుఱు నూఅడించి యనుచితము మహీ, దేవునిఁ జంపుట యనుచుం, గైవెక్కిన వానిమేను కరమున నిమెరెన్. ఉ. హరి 2 150.

విశే 1, ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాడు.

ఉ వ్రేఁకని బండివానికిని విప్రునికిం బతికి న్వివాది కిన్,వ్రేఁకని మోపువానికిని వృద్ధునకుం గడుఁ జిన్న బిడ్డకున్, వ్రేఁకటి యాఁడు మానిసికి వేఁదుఱు వానికిఁ దెవ్వుగొంటుకుం, దేఁకువతోఁ దొలంగునది తెల్లముగా నెదురేఁగు దెంచినన్. విజ్ఞా. 2 16

వ అతఁడు మరలిచూచి పైభూశి నల్లియు మమి నియు వేఁదుఱు చందంబు భావింప నా భూ వల్లభుండు భార. అశ్వ. 1. 43,

2. వివేకహీనుఁడు

సీ విజయుండు నవ్వునే వేఁదుఱులార యింద్రుని చేతనై,వ నీతనికి నొక్క ప్రియము సేయంగఁ గోరి...భార. అశ్వ 4. 82.

ఆ. పరుల మర్మమెత్తి పలుకనివా రవ్య, భామి మలకు వాన పడని వారుఁ, దలఁచి చూడ దేవతా సమానులనంగ, వినవె నీతి యేల వేఁదు తైతి సారంగ 3. 89

క కులపతి నమ్మెదు వేఁదుఱు, గలదే యని పరి హాసింపఁ గావలదు నా. పలుకులువిని ననుఁ గృపతో, వెలయఁగ రక్షింపరయ్య వేడెద మిమ్మున్. హరిశ్చ. 4 79.

వేఁదుఱుకొను అ క్రి (వేఁదుఱు + కొను) పిచ్చి యెత్తు.

చ అలుపుడు కుప్పసంబమర నొందలఁ దాలిక లైన వెంట్రుకల్, తలుచుగఁ దూలి యాడ దవు దవ్వులఁ గన్గొని సారమేయముల్, మొఱు గఁగఁ జౌర బాలకులు మూఁకలు గట్టి పిఱుంద రాఁగ వేఁదుఱుకొని వచ్చు వాని క్రియఁ దూఁగుచు వచ్చె నొకండు భిక్షుకున్. భోజ రా 3 42

వేఁదుఱులు వి బ అకారణ హాసములు, పిచ్చి నవ్వులు.

గీ అద్యతన రాజ విభవంబు లవహసించు, తెఱఁగు దోఁప నలంతి వేఁదుఱులు నవ్వఁ, గాళ్యవస్థ మనంబువఁ గౌతుకంబు, సంతతంబు జనింప శాకుంతలుండు శకుం 4 64.

వేఁదుఱెత్తు అ క్రి ఉన్మాదము పట్టు, పిచ్చిపట్టు

వ...అన్నాగవానంబు నాగరక విలోకనంబునం జెలరేఁగి మొగంబులు విరిగించుకొని వేఁదు ఱెత్తిన గతిని...ఆము 4 35

వేఁపి వి (√వేఁగు.) కుక్క, వేఁటకుక్క.

ఉ ... ఆమిషబుద్ధి వేఁపి యమురాలయ మూర్యముఁ గాడు దాల్చిన,ట్లామఘువాశి యాత్మపురి కాక్రమధారణి ముండి తెచ్చి దు,ప్కామత నిల్పినట్టి మహికన్యను జూచె నభూమిశాకృతిన్. చం రా. 7. 31.

క. బొలియవడ వేఁపు లొకకట్టిఁ, గఱచి వఱచి కూర్చినపుడు ... శుక. 1 178.

వేఁపికాఁడు విశే (వేఁపి + కాఁడు) కుక్కలచే వేఁటాడువాఁడు

ఉ. అత్తటి వేఁపికాండ్రు యమునాంబు తరంగ పరంపరాకృతిన్, ముత్తరమైన సూకర సముత్కరముం గని . మనుచ. 4 40.

వేఁపు=వ్రేఁపు వి. (√వేఁగు.) వేఁచుట, వేఁపుడు. (శ. ర.)

వేఁపుడు=వ్రేఁపుడు వి (√వేఁగు.) 1. వేఁచుట, భర్జనము, వేఁచినకూర

మ . . తాలిదపు సొంపున్ నింపు వంకాయ వేఁపుడు గమ్మఁదనమందు కందయును పుంబొ ళ్లుల్ రుటంబైన చి,క్కుడు జట్టుల్ మొదలైన శాకములు నొల్కుం బప్పు వడ్డింపఁగన్. శా వి 2 100

2 వేఁచెడు చట్టి, బాణలి. (శ ర)
విశే వేఁచినది
క అందందఁ దిరుగఁబోఁత బుగ్గం దింపఁగ
గుడము నిగుడఁ గమ్మని నేతం, బొందుగ
వేఁచిన వేఁపుడుఁ, గంధముకుందాదులకు
నొకతె వడ్డించెన్. బహు 4 18.
గీ ఎడమ దెస దొడ్డుగా నేచి యేకుటెల్లఁ, గెలఁకఁ
బలువగ వేఁపుడు గింజ లునిచి, చేవ పీటల
మీఁద వాసినవె, వారలై . శుక. 3. 420

వేఁకోక = వేగుఁబోక వి. బొ (వేఁగు+పోఁక)
వేకువ, ప్రభాతము.
క. పూఁబోణులకును విటులకు, వేఁబోకలఁ దలరు
సొంపు వీడ్కోలుపుఁ బురిన్, వేఁబోకఁ బోక
తోఁటల, బూబాళల కమ్మతావిఁ బొదలిన
గాడ్పుల్. భీమ. 1 95.
సీ తరుణులుఁ బతులు వాతాయనంబుల నల్లఁ
బొలయు వేఁబోకటి మలయ పవను . . భార
విరా. 2. 238.

వేకటుఁడు సం వి అ పుం. 1 హాస్యగాఁడు,
విదూషకుఁడు 2 స్వర్ణకారుఁడు, అగసాలి
3 వడుచు వాఁడు, తరుణుఁడు

వేకువ వి. (√ వేగు) ప్రభాతము, తెల్లవాఱుజాము
క. ... త,జ్ఞ నసీ జనకులు బహువిధ, వినతులఁ
గొనియాడి రంత వేకువ యయ్యెన్. భార
ఉద్యో 4. 390.
చ .. గుబ్బనఁ బతి దివ్య తవ్య మణిపాదుక
లంఘ్రుల సంఘటించి య,క్కనకపురంబు
చొచ్చి తమకంబున నన్నిని పుచ్చి వేకువన్.
విక్ర 2. 105.
గీ. కమ్మకస్తురి గుళికలు తమ్మిలేమ, నిదుర
మఱపునఁ బుక్కిట నించి మేలు, కాంచి వేకువ
మమిసె వాఁగముల ముకుళ, కోటరంబుల నెల
దేటి కొదమ లెగసె పారి. 2 68

వేగ వి (సం వేగః.) 1 త్వర, వేగిరపాటు.
మ. .... ఆ, ధృతరాష్ట్రుం డవినీతి సేసినను సంధిం
పంగ రాదంచువే,గ తెగంబాటుకు . భార
ఉద్యో. 3. 25.
సీ నెటి దప్పి సలిల మన్వేషించుచును వేగవచ్చుచో
నొకచోట ... భాగ. 10 ఉ. 454

2 వేగము, వడి
సీ కుండలమ్ములు వేగ కొనిరమ్ము నాలవ నాఁటికి
నని పూని నన్నుఁ బనిచె . భార ఆది 1 114
ద్వి బాణాధి రాజపై పరగు వాదివ్య, బాణంబు
సంధించి బలు వేగ దివియ ... రం రా. ఉ
కాం 147 పొ 5 పం
మ ... వా,నిరి బ్రహ్మాస్త్రము నిన్న రేశ్వరునిపై
వేగం బ్రయోగింపు సు,స్థిరలీలన్నమకూరునీకు,
జయలక్ష్మి నిత్య సాంగత్యముల్. విక్ర 4 123.
క్రి విశే (క బేగ) దీని యామ్రేడితరూపము
వేవేగ = త్వరితముగ
చ. ... ఆ, యత ధనువె త్తినూతు తల యక్కు
రుఘున్నసుఁ డేసె డొల్ల వే,గ తొలఁగ నీడ్చెఁ
దేరు దురగంబులు మూఁక గలంగి సొంపఱన్.
భార శల్య 1 241.
చ మనలక యామిషంబు గొని మార్గము వట్టిన
తుచ్ఛసైన్యముల్, వెసఁజని ముట్టి గోధనము
వేగ మర ల్తము గాక .. భార విరా. 4. 57.
క. మామా యన్నియుఁ దెచ్చితి, తేమానమి దేల
వేగ దీపము వలదా, యాముదము దెమ్మ
మామ్మన, నా మంద విచారుఁడప్పు డంగడి
కరిగెన్ శుక 3 190
క. ... వేవేగ నయోధ్యనేల వెంచేయుఁడగన్.
భా రా కిష్కిం 493
మ. నవరత్నోజ్జ్వల దివ్య పుష్పక విమానం బెక్కి
వేవేగ వి,శ్రవనుం జేరి నమస్కరించి . ఉ
రా 2. 245

వేగంటి వి (వే+కన్ను) సహస్రాక్షుఁడు, దేవేం
ద్రుఁడు.
సీ వేగంటి తేరి కావిమెఱుంగు పరుగ వీవలిఁ
బాయఁజేయు నుజ్జ్వల రథముల ... చంద్రి
6. 85
గీ దీనిఁ గనుఁగొన్న వేగంటి దేవరకును, వెచ్చ
నిట్టూర్పు పుక్కిట వెడలకున్నె ... రామా
6. 104
వ కంసారి మునుపు సారె వెదలిన దారిని దుము
దారిగా వేగంటి దునేదారి రాజసమ్ముననగు మీన
రమ్మునఁ దచ్ఛుభ వాసరమ్మున వచ్చునప్పు
డప్పుడవాల్లోతెంచి ప్రబంధ 605.

వేగంటి నగరి మి వి (వేగంటి+నగరి) ఇంద్రుని రాజధాని, స్వర్గము

గీ కంటిమో వింటిమో యిటువంటి వాలు, గంటి ధర యందె కాదు వేగంటి నగరిఁ, గలుగు తెలు గంటి తెలిగంటిగములనైన ... దశా. 7 212.

వేగంటివే(లుపు)ల్పు వి (వేఁగంటి+వేల్పు) సహ స్రాక్షుఁడు, ఇంద్రుఁడు

గీ రమ్య గాంధర్వ విద్యాధర గురుబుధ కవి ప్రతతితోడ వేగంటి వేల్పుజాడ, సకల సామంత బాంధవ సమితి తోడ, నవ్యమౌక్తిక సింహాస నమునఁ దెలఁగి ఇందు 5 5.

వేగన్నులతఁడు వి (వే+కన్నులు+అతఁడు) సహ స్రాక్షుఁడు, ఇంద్రుఁడు

గీ చేరి జేజేలు మఱి జడదారిగములు, నచ్చరలు గొల్వ వేగన్నులతని మొదలి, రాచనెల వేలిఁ బేర్మి నే రాజు తండ్రి యతఁడు గొనియాడ నెగడె యయాతి పుడమి. యయా 1. 19

వేగన్నులదొర వి (వే+కన్నులు + దొర) సహ స్రాక్షుఁడు, ఇంద్రుఁడు

క వేగరులు వేగ వేగమె, వేగన్నుల దొరను గాంచి విన్నప మనుచున్...మల్లుపు 2 5

వేగపడు అ క్రి (వేగ+పడు) తొందరపడు, త్వర పడు

ఆ. వేగపడకు మనుజ విభుచేతి బలుపును, జూతు గాక యవిన శూరరేఖ, నగుచు మంత్రి వరుల మొగములు గనుఁగొని, యిట్టులనియెదాన వేశ్వరుండు నిర్వ 7 29

క...తును సంభావించు నెడనాతఁ డప్పుడుఁ, బాంచాలిం జూపి వేగ పడి యిట్లనియెన్ భార. విరా 2 39

క...తముఁ దారెఱుఁగుట వేగపడమి దాలిమి నిడుపు గలుగుటయు లేని ప్రభుత్వముగలదె . భార ఉద్యో 2. 27

గీ. చలము కోళ్లిల్లు నొండొరు సమయఁ జేయ, వేగపడి పెల్లు నొంచుచో వ్రేటుఁ బోటు, నాటు వగపాటు నొండొరు లోటుపడక, దారుణం బుగఁ బోరి రవ్విరవరులు భా. రా ఆర 2 187.

వేగపాటు వి (√వేగపడు.) తొందర పడుట, వేగిర పడుట

చ. వలదని యెంత సెప్పినను వావిరినైకడు వేగ పాటు మైఁ బలుములు నెల్లెడెం దొడరఁజా ఱెను భార. విరా 2. 260.

క. వాలిం గనుంగొని రఘు భూ.పాలాగ్రణియపుడు వేగపాటునఁ జాలన్, బోలంగ ధర్మార్థ సమే, తాలాపముల నిటు లనియె నాతని తోడన్ భా. రా. కిష్కిం. 251

గీ ...వేగ పాటుల యతఁడు నీ విభుఁడగుటకు, నర్చవాదుల నివ్విటి హరి భజింపు ... ఆము 5. 83

వేగము సం వి. అ పుం 1 దాఁకు, దెబ్బ 2 వడి, త్వర, 3 క్షోభము, అలజడి 4 ఉద్రేకము, ఉగ్రత 5 ప్రవాహము 6 ఉత్సాహము 7. బలము, శక్తి 8 (విషాది) ప్రసరణము (విషా దులు) దేహమున వ్యాపించుట 9. అతిత్వర, తొందర. 10 బాణప్రసారము, అమ్ముల వడి. 11 కామము. 12 లోపల నున్న యుద్రేకమును వెలువఱుచుట 13 సంతోషము, ఉల్లాసము 14. మలవిసర్జనము 15. పురుషుని వీర్యము, శుక్రము

ఉ విప్రకులుండ ! వెల్వడుము వేగమ వీవును నీ నిషాదియున్...భార. ఆది 2 63.

వేగరి వి (వేగు+అరి³) చారుఁడు, వృత్తాంతము దెలుపువాఁడు , తెల్పునది.

క అట వేగరులగు వారలు, పటురయమున వేఁగు దెంచి పంక్తిముఖున కచ్చటి రాము కార్య గతులు,తక్కటమున నెఱిఁగించి రతఁడు తల్లడ మందన్ భా రా యు 1610

చ. వెలువడి క్రోవకున్ భగిని వేగరిగాఁ బదునాల్గు వేల బో,దులు పదునాల్గు చేరువలతో మును కోవనికేఁగుదేఱఁ...చం. రా. 5 48.

క. కనుఁగొని నివ్వెఱ పడి చేయ్యాన మగుడి దశాస్యుఁ జేరి యంజలి బంధం, బొనరించి నిలిచి దేవర, వినుఁడొక వింతయని యనిరి వేగ రులంతన్. ఉ రా. 3 228

వేగలము వి సంక్షోభము, కలఁత.

క. ఈ గతినందఱు యజన, చ్ఛాగముఁ గుగ్కురముఁ జేసి చనుచుండంగా, నాగరిక మేది విప్రుఁడు, వేగలమున నిలిచి భ్రాంతి వికలుండగుచున్ వేం పంచ 3 147.

వేగవాహి సం. విశే. (స్. ని. స్.) వేగము గలది. వడిగలది.

వేగసరము సం వి అ. పుం. వేసడము, కంచర గాడిద.

విశే (అ ఈ అ) వేగముగాఁ బోవునది

వేగాలము వి. (క. వేగాల్య) వేగము

చంద్రాంగద ముద్రితా ముద్రిత ప్రతులలో నీ పాఠమే కానవచ్చు చున్నది. వేం. పంచ ప్రతుల యందును వేగల మను పాఠము కనఁబడు చున్నది గ్రంథాంతర సంవాదము లేదు. సందర్భానుసారముగ నీ యర్థము చెప్పఁబడి నది.

సీ. ఈ తఱుకు వేగాల మెన్న శక్యమె పుల్గు నొడిసెల వేసిన ట్లొడిసి పట్టి...చంద్రా 2. 77.

వేగా(గ)లము వి. వేగము.

క ఈగతి నందఱు యజన, చ్ఛాగముఁ గుర్కురముఁ జేసి చనుచుండంగా, నాగరిక మేది విప్రుఁడు వేగలమున నిలిచి భ్రాంతి వికలుండగుచున్. వేం పంచ 3 147.

(ఇంకను విచార్యము.)

వేగి సం. విశే (న్ ని న్.) వేగము గలది, వడిగలది.

వి. న్. పుం 1. వార్తావహుఁడు, సమాచారము తెచ్చువాఁడు 2 డేగ, శ్యేనము

వేగించె అ. క్రి (√వేగు.) జాగరణముచేయు, మేలు కొని యుండు

ఉ కొంచక నీవు మద్యములఁ గ్రోలితి వాత్మ గలంగె నాకు వేఁగించిన వాఁడ వీవు కమకెంపులు నాకుఁ బెల్లంగె నన్ను వంచించిన నీవె పూఁబొదల శ్రీ ఫలముం గనుఁగొంటి వయ్యయో, పంచశరుండు నా పయిని బాణము వైచె నిదేమి చెప్పుమా గంధ 62.

గీ. అనుచు నటవచ్చి చేలిపను లొనరఁ జేసి, యలసి వేగింపఁ జాలక యతివలెల్లఁ, గన్నుదమ్ములు మోడ్చ నక్కాలికి యంతఁ, దనదు దండకు తాఁబ్రాఁదలఁచి లేచి. యయా. 5 116.

గీ. చేరి యవ్వారి యగు బాష్పవారి ధారఁ, అరుణ రుచి కమ్మ దామర లాని నిదుర, మానపరే యెల్ల వెతఁ జెంద మనుజనాథుఁ, డలఁతనట్టులె వేగించి రనుజులెల్ల ఉ రా. 6 225

స క్రి. 1 (కాలము) కడపఁజేయు, కడుపు, పుచ్చు.

ద్వి ఆ రాత్రి వేగించి యమ్మఱునాఁడు, యా రమణులఁ గన్న యచటి కేతేర . రం. రా. బాల. 13. పొ. 19 పం

వ ఓ యవ్వ కుశలంబున నున్న దానవే నిక్కము ష్యంబైన యీ శక్తి స్థానంబునఁ జిర కాలం బునంబట్టి యెట్లు వేగించుచున్న దానవు...కళా. 3. 115

2 సహించు, ఓర్చు

ద్వి శశిముఖయైన కౌసల్య సంపదల, విఱ్ఱవీఁగఁగ సరి వెంఁదివై యుఁడి, వెఱ్ఱిదానవె యెట్లు వేగించెదివు ... రం రా అయో. 90 పొ 3. పం.

క వేగింపరాని వేదన, వేగింపఁగ నంత ప్రొద్దు వేగియు నతికిన్, వేగక, యుండెను దైవని, యోగంబున నంతఁ బతి వియోగము కతనన్ విక్ర. 6 114.

ద్వి కొంచె పట్టుటకునై కొంచని యంచ, యంచఁబో నీకు వే యళివేణి, పట్టినఁ గడునెగ్గు పుట్టిన నిచట, నెట్టు వేగించెద మిఁకనైన నీవు, కవకవ నగకు జక్కవ కవ బెదరు ... అ మ.క. 2 115 పొ 17. పం.

3 చేయు, నిర్వహించు.

గీ ఎట్లు వేగింతు సంసార మిచటనుండి, యేల నినుఁ బాసి యొంటి నాకిచటనుండఁ, గలుగనిమ్ము పెక్కండ్రు బంధులును నాకు, బంధువు గలండె నాకు నీపాఁటి వాఁడు శివరా 3 125

వేగితము సం విశే. (అ ఆ అ) త్వరపెట్టఁబడినది

వేగిని సం వి ఈ స్త్రీ నది, ఏఱు

వేగిరకత్తె విశే. (వేగిరము+కత్తె) వేగిరపాటుకలది, త్వరపడునది.

గీ ఎంత వేగిరకత్తెవే యిఁతి కాన, మా మగువఁ గొల్వ వచ్చితిమో మిటారి, యేరిఁ బోలుదు కొలిచిన వారిలోన, సురతి యాకార గతి మంబు చూచి పలుకు కువల. 4 167

ఉ . వీరిఁ గటాక్షములందె యేలఁజాల్, వేగిరకత్తె వీవుచిత శీలఁ దలంతువా వేళ యెంతువోః... విజ వి. 3 204.

వేగిరకాఁడు విఱ (వేగిరము+కాఁడు) వేగిరపాటు కలవాఁడు, త్వరపడువాఁడు.

ఉ వేగిర కాఁడు మన్మథుఁడు వెన్కను ముందును జూడఁడంతకున్, వేగిరకాఁడు నీ విభుఁడు వీరిఁ గటాక్షము లందె యేలఁ జా,ల్వేగిరకత్తె వీవు . విజ వి 7. 204.

వేగిరపడు అ క్రి (వేగిరము+పడు) తొందరపడు, త్వరపడు

గీ నన్ను గెల్పెద వరుఁడను నిన్ను జనకు, కడకుఁ బుచ్చెద వేగిర పడక నిలుము ... భార. కర్ణ. 2. 331.

చ అరుగుట సెప్పిరా కతల నాఁకలి దీర్చెద వన్నఁ జాల వే,గిరపడు చున్కి నీయుదర గేహము సొచ్చితిఁ జక్క వచ్చితిన్ ... భా రా మం. 50.

వ అంత వరుణ కిరణుం డన్వర్థాభిధానుండగుచు వచ్చిన వేగిరపడి వాయునందనుండు సుయోధను నేఁడ సమయింతు నను సంరంభంబున భార. భీష్మ. 2 396.

వేగిరపఱుచు న క్రి (√వేగిరపడు) త్వరపఱుచు, తొందరపెట్టు.

క లాఁ బనుపుఁడు పార్వతికులఁ, దేఁబనుపుఁడు తెలుఁగు పలిచి తేకిట పఱువం,గాఁ బనుపుఁడు జయభేరిన్, వేఁ బనుపుఁడు కర్ణకరుల వేగిర పఱుపన్ కృ శకుం. 1 49.

వేగిరపాటు వి (√వేగిరపడు.) తొందర.

ఉ. ఉల్లము శంకితం బగుచు నుండఁగ వేగిరపాటు మేలె ... భార. ఉద్యో 1 165.

ఉ. ... అయోధ్య మా భరతుఁ డేలఁగ నే నియమించి దేహముం, దక్కెడు వాఁడనైత్యనుచిత స్థితి వేగిరపాటు లొప్పునే. భా.రా.యు. 490.

ద్వి యాగ దీక్షితునకు నలుగంగఁ దగునె, వేగిర పాటేల విజ్ఞాని కనిన, ననుజుఁడ తపలోన వని కంబు మండి, కనలెడు శత్రుండుగాదె కోపంబు ... ౦౦ రా ఉ. 131. పా 5. పం

వేగిరపెట్టు న క్రి. (వేగిరము+పెట్టు.) త్వరపెట్టు, తొందరపడఁ జేయు.

వ ప్రతీహారి ససంభ్రమ గతిం జని భూవల్లభునకుం బ్రణమిల్లి భూమింజయ ప్రవేశంబు తెలుంగు విన్నవించిన నా రథిక సారథులం జూచు వేడ్క మనంబు వేగిరపెట్టెడు న య్యిరువుర నియ్యో డకుం జయ్యనఁ దోడితెమ్మను విభుని పలుకులు విని ... భార విరా. 5 267

వేగిరము వి (సం వేగః) 1 వేగము

క వెరవు మెయిఁదాన కతిపయ, పరిజన సహితముగ నరిఁగె బటుతురగగతి, స్ఫురణాను మోదశీలా, భరితుఁడగుచు వేగిరంపుఁ బయనములఁ దగన్ భార ఉద్యో. 1. 63

చ మునుకొని కోవిద స్థపతి ముఖ్యులు శిల్పము లుద్యమింప, న,ప్పని తన వేగిరంపుఁ బ్రియభావనకుం దగియుంట కుంఠితన్ .. హరి.ఉ.2.150.

క హరితేజము హరి కాంతియు, హరి విభవము హరి భయంకరాకృతి హరివే,గిరము హరి విక్రమంబును, హరియను పేరిటికి లక్ష్మిసాపాదింపన్. ఉ హరి. 6. 22.

2 తొందర.

చ విను మొక మాట రాత్రి చర వేగిర మేటికి .. ఆము 6. 28.

చ . ఎం,దుమ గొరలేక నీకు నిదె దుస్సహ కర్ణ నిపాత మూచియై, వినఁబడు గుండె దిగ్గురవ వేగిరమేల దురంబ కోరికన్ రాఘ 4. 112.

క. మదిరాతుల నమ్మకు నయ,విదుఁడవు గద వేగిరంబు వెరవరిఁ జెఱుచున్, బదరకు మీ లెస్స పదిం,బదిగ విచారించి సేయ మంచిది సుమ్మీ. సారంగ 2 260.

క్రి. విఱ త్వరితముగ.

గీ కెలని వాకిళ్లు రెండు వేగిరము మూసి, నడిమి వాకిలిఁ దెలవ నెన్నందు నేర్పు... కాశీ.2.121.

ఆ. మురిసి మురిసి రాలె మునిప్రేళ్ళు వడుముక్కు, చదుకఁ బడియెఁ జీము జాలుకొనియెఁ, దనువు మీఁద మునరె దొన దొన నీఁగలు, వేగిరంబె పెద్ద రోగమునకు వరాహ. 9 79.

వ. చింతా సాగరంబు వేగిరంబ వెల్లి వొడిచెవవన్ మనుచ. 3 9

వేగిరించు అ. క్రి. (√వేగిరము.) వేగిరపడు, తొందర పడు.

శా నీకున్నాకు వలంక్రియా కలనముల్ నెమ్మిం బ్రయోగించి యుత్సేకం బిమ్మెయి నావహించుట రయన్ సిద్ధంబు కార్యార్థులై, నా కావాసులు వేగిరించెదరు నానావైరి భూనాయకా, నీక ధ్వంసమొనర్చి మాన్పవలయున్ వేగంబు భూభారమున్ హరి ఉ. 1 75.

ఆ. .. అల కన్న తండ్రియు, వెరవుమాలి యిటుల వేగ్గిరించె. సారంగ. 3. 186.

క పూఁట వగు కార్యగతు లొక, నాఁటన్ మఱి నాఁటఁగనెడు నయ కార్యములొక్కటం జేయుట మేలగుఁ, గోటలపై వేగిరింపకుము వేనై వన్. రా. వి 2 36.

ఆ. కామనించి చేయఁదగ దెట్టి కార్యంబు వేగిరింప వదియు విషము మగును, పచ్చికాయఁ దెచ్చి వడవేయ ఫలమౌనె . వేమ 1. 26

వేగు¹(వు) అ క్రి 1 తెల్లవాఱు, ప్రభాతమగు.

క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నా గాంగేయుండు మించి యనికి నడచినన్, సాగర తరంగముల గతి, వేగమ తరతరమ మొనలు వెడలఁ దొడంగెన్ భార భీష్మ 2. 167

సీ....వేగునంతకుఁ జేసె జాగరంబు. కాశీ. 4 183.

ద్వి. ఆరాత్రి వేగంగ వంచిత స్తోత్ర, పారీణులగు పుణ్య పాఠకుల్ వచ్చి, వీరపుంగవ రామ విజయాభిరామ భూరి విక్రమ నిత్యమేల్కనుము . రం. రా ఉ 108. పా 11. పం.

మ వరుసన్ శుక్రుఁడు నాఁడు వేగఁదన చెల్వం జూచి యీ కన్నెకున్, దొరయౌ రూపును బ్రాయమున్ గలిగి చెప్నుం గల్గు వీ నేలతేఁ, దరుదై కగ్గెఁ దలంచివట్ల యెఱసేయం బోలు వే యింక నేర్పరులౌ కొమ్మలఁ బంపుమా తగు పనుల్ గావింపఁ గాణింపఁగన్ ... యయా. 4 84

సీ గీ ...వేగె వాఁగను దెలవాఱె నాఁగ తేలె,నవఁగ నేకార్థములు గాఁగఁ దనరు వభవ. ఆం భా 3 99.

2 ఉదయించు, పుట్టు, కలుగు.

ద్వి ఇల జీవులకునెల్ల నిదె వేగెఁ బ్రొద్దు...ద్వి హరిశ్చ ఉ 1155. పం

క కలిగె నొక జాంబవతి వె, న్నెల వడఁబడె దేల వలపు నీతల వేగెన్, బొలియకు వేన తులుగల, పొలఁతులచే పాటువడక పోదాదని యెన్. ఉ హరి. 3 115.

ఉ.. ఇట్టివి నీతల వేగనే చెలీ. ఆము. 5 56.

సీ తలనే వేగెనా = నీయందే గలదా ? అని యర్థము.

క వల పెక్కడ లేదా యీ, యలికుంతల తలనె వేగెనా యేఁచకిఁకన్, జలికాలఁ బ్రోఁచి విడువుము, చెలిమిక్కిలి మవమ పేద శీతల పాదా విజ వి 3. 50

3 (కాలము) కడచు.

వ. అనిన విని యశోదాదేవి వేర్వేఱ వమాన యించి

క. మీ నేగులెల్ల వచ్చెద, వేసరకుఁడు మీరు లేక వేగుకొ మాకుం, జేసెం జేయఁడు బాలకుఁ, దామరపుం బనులు నిజము లనియెదరు బలే హరి. పూ. 5. 230

వ. నీవు కైటభారిం బాడిన పేఁటిపాట ఫలంబు సజలంబుగా నాకిచ్చితేని బిభత్సకుత్సార్థంబగు నీ జన్మంబు వేగు. ఆము. 6. 59

చ అలఘు విపన్నహార్ణవము వట్లు తరించి పువర్ణహోద్ధతిన్, వెలిగెడు వారిఁదద్రజని వేగ భయంకర లీలఁ దాఁకి పెం పలరఁగ. రాఘవ. 4 213.

4. శుభోదయ మగు.

ఉ, ౦మని కాధలంబడు జగంబుల కింతటి వేగుఁ గాతఁ ద,ద్వఁశము వేగ వేగుటయు ... హరి. పూ. 9 83.

క ఈగతి నత్తఱిఁ దెలతెల, వేగిన గంధర్వ పతికి వేగుట విని తా, రాగమున కేఁగి కాంచిరి, రాగమ్మునఁ గొలిచి మను పురాతన ఖచరుల్ మనుచ. 5 41.

5 బాధపడు, క్లేశము నొందు,

చూ వేచు.

ద్వి నా నిమిత్తంబున నారీలలామ, కీ నీచ దుర్దశ నిటు వేగ వలసె . ద్వి. హరిశ్చ 1707.

ఉ. అల్పపు బుద్ధి నీక్రియ మహోగ్రతు తంత్రముఁ బన్నగాధిపా, కల్పనిఁ బాయఁబెట్టి కమగావక దతుఁడు చేయఁజొచ్చి యా, వేల్పులు దాను దుర్దశల వేగె మహోగ్రశయాగ్ని రుద్రునిం, బోలఁగ వచ్చునట్టి పటు భూరి విభుండగు వీరభద్రుచేన్ భీమ 2.9

వేఁగు2 వి. 1 రాజకీయ సమాచారము.

క మాకంటె వాఁడు మునుపుగ, నే కార్యము నేయఁగలఁడొ యెఱుఁగము మీరల్, బోకగఁ దతువరి మెలఁగుచు, నాకేదొక పనికి వేగు నడపగవలయున్ ప్రభా 1 114

చ. అపుడు తమంబు చొప్పు దెలియన్ సమయోచిత వేషధారియై, తపనుని యాజ్ఞఁగైకొని ముదంబున వేగున కేగుదెంచు దూత పగిదిఁ జూడ నొప్పె నుదితంబయి తూర్పున వేగుఁజుక్కయా, నెపముననో తదాఖ్య ధరణిం ప్రతిపాదిత మోట దానికిన్ కవిరా. 5 217

క కింకరుల చేత వంతన్, లంకకు వేగంటె నఁదిన న్వని యంకా,పొంకాలు దరిగొనంగ ని,రంకుశ సాహస సమర్థుఁ డగు దశముఖుఁడున్ రామా 7. 49.

2. చారుఁడు

సీ. పరిమిత పరిచార పరిగతుఁడని తన వేగులు చెప్పిన వివిధయాన, పాత్రముల్సమకట్టి ... దశకు 11. 22.

గీ. అరులకడ నిజభూమియం దనుజ తనుజ, బాంధవామాత్య మిత్త్రులఁ బారవేష,ధరుల వేగులఁ గాఁబెట్ట ధరణిపునకు, పలయు నొండొరు నెఱుఁగని వారిఁగాఁగ. భా. శాంతి 2 279.

వేగుఁజుక్క వి (వేగు1+చుక్క) శుక్ర నక్షత్రము, వేకువజామున పొడుచు నక్షత్రము.

గీ ఉదయగిరి మీఁదఁ గోపురంబుండి నిగుడ, నహిత రవి రశ్మిచే బద్ధుఁడగుమఁ దోడి, బలఁగ మైనట్టి చుక్కల వలస త్రోవఁ, జూపనేతెంచె నన వేగుఁజుక్క పొడిచె మనుచ. 3. 54.

చ ...ఒంటిమైబయటనుండక పొమ్మని వేగుఁదెల్ప వచ్చిన గతి వేగుఁజుక్క పొడిచెం జనె రాజును బశ్చిమాద్రికిన్ సారంగ 2. 186.

క కమఁగొంటిపె యతి చక్కన్, మనపిజనృప కీర్తి రుచి సతాజపు మెక్కన్, మినుకుల కులముల యిక్కన్, విను చక్కం బొక్క మైన వేగుం జుక్కన్ శుక 2. 268.

వేగుఁబోక=వేఁబోక వి జా (వేగు1 + పోక.) ప్రభాతము, ప్రత్యూషము, తెల్లవాఱుజాము.

ఆ వెలరు వాఱు దీవియల నల్ల వల్లార్చు, నోర్ణ గండ్లయందుఁ జొచ్చి సుడిసి, తిరిగి వేగుఁబోక తెమ్మెర వెలదిఁగ, కొవత వంకలొత్తునవలఁ బ్రోచు భార ఉద్యో. 2 112

క. వేగుం బోకల మేల్కని, భాగవతోద్గీయమాన భగవద్గీతా, రాగంబులు విని మదిను,ద్వేగంబు వహించుఁ జేదుదిన్న విధమునన్ ... నైష. 7 129

చ.. ఇంద్రియముల వందువయ్యేను న తీ ప తి కోటికి వేగుఁ బోకటన్ కవిక. 4 188.

క. ఈ రేయి వేగుఁబోకటఁ, బారాయణ యేమి చెప్ప జనులెన్నడు నె,వ్వారును నెచ్చటఁగా నఁగ, నేర ని చోద్యంబు గంటి నిక్కమువినుమా, కేయూర. 4. 29.

వేగుజాము వి (వేగు1+జాము.) తెల్లవాఱుజాము సూర్యోదయమునకు ముందు పడున్నర గడియల కాలము.

ఆ వేగుజాము గలుగ వెతనిద్రఁ బొందదు.. భార. అర. 6 308

ఉ కుప్పసముల్ వదల్చి వలి గుబ్బల నొత్తిరిహత్తి వేగుజా,మిప్ప లలర్చు గాడ్పుల కథీశు...ఆము 6 104.

మ అకటా యేమని దూఱుదాన మిము వాతా వేగు జామయ్యె...కళా. 4. 112

వేగుపాటు వి (వేగు1+పాటు.) వేఁబోక, ప్రభాతము.

ఉ. ఇమ్ములఁ బశ్చిమాంబునిధి కేఁగు నెడందగ వారకన్ మయూఖమ్ములనెన్ని కుంచితముగా నొనరించిన వేళ్పరక్తిలోఁ, గ్రమ్మఁగఁ బ్రాక్ప్రవృద్ధ రవి రశ్ములఁ బద్మిని వేగుపాటు నం, గ్రమ్మఱ లెక్కబెట్టె ననఁగా వికసించె సహస్ర పత్రముల్. వేం. పంచ. 4 316

వేగురు=వేవురు వ. బ. వేయిమంది, సహస్ర సంఖ్య గలవారు అనేకులు, పెక్కండ్రు

వ.. పదుండ్రు నూర్గురు వేగురు లక్షకోటి సంఖ్యాకులుం గూడికొని...దశా. 2 162

గీ. ఆతని కూఁతురు శర్మిష్ఠ యనఁగ నొప్పు, గూర్మి సకియలు వేగురు గొల్వనెపుడు, నా చెలియఁ గూడి యా కొమ్మ యాడుకొనుచు, నరమరలు లేని చెలుముల ననఁగి పెనఁగి యయా. 3 50

వ...అఖిల దేశాల వెలిక వేగురున్ను చేయించ్చిన ధమ్మశాము. దశా. 4. 774.

వేగురుఁజుక్క వి. (వేగు1+చుక్క) వేగుఁజుక్క 'సంధిని వర్ణాగమము.'

మ. పొడమె న్వేగురుఁ జుక్క కాల ఫణ భృద్భోగోల్లస ద్రత్నమై...పారి. 2 53.

క. చక్కనుల గురువు గురునకు, వెక్కసమగు మతికి నిరవు నెరవుల కెల్లన్ దిక్కు నతికెక్కు వేగురుఁ, జుక్కదివి న్విటులు గడుసు జుక్కనఁ బొడిచెన్, వి. ప్ర. 3. 47.

ఉ. చుక్కల తేఁడు తూర్పు దెస తోదుతనుంగురు సంగరార్థమై, యుక్కున దారసిల్లునని యుక్కళమంపిన రీతి వేగురుం, జుక్క సురేంద్ర దిక్కునను శోభిలె...శశాం. 4. 123.

వేగు(ల)వాఁడు వి. (√వేగు) రాజ్య సమాచారము తెల్పువాఁడు, చారుఁడు

క. మొదల నొక వేగువానిం, గదలరయఁగ బనిచి పిదపఁ గార్యము సేయం, బదిలమని పలికె శరభుఁడు, పడపడి మైందుండు నట్లు పలికెఁ బలుకుఁడున్ భా. రా. యు. 172

ద్వి. పదపడియుదు రాజుపై దినవాథుఁ, డదెవచ్చెనని చెప్ప నరుదెంచు రీతి, వేగువాఁడును బోలె వేగురుఁజుక్క, బాగుగా బొడిచినఁ బలపల వేగె...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 547.

గీ...మహనీయ వైభవ మెనక మెసఁగ, వఱలు వరపతి మందిర ద్వారభూమి, సేర వరిగి యా వేగుల వారు ప్రీతి భార విరా 3. 74

ద్వి. వేగులవారిచే విన్న వార్తలకు, వేగ నిసాణంబు వ్రేయంగఁ బనిచి ... రం రా యు 835 పా. 29. పం.

వేచ సం. వి. అ స్త్రీ. జీతము, కూలి

వేచందము(లు) వి. (వేయి+చందములు)

ద్వి. వేచందములఁ గృపా వివశుఁడై యీవఁగాచిన పిదపఁ గుక్కల కిచ్చినట్లు...ద్వి పరమ. 2. 61. పా.

వేచు1 స. క్రి ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు

చ. విభుమరిఁ జంపమం దెలుప వేచుట లెస్స ప్రతాప భాషణం, బున నెడ మల్లి కుట్టులను బొంకుల వానిఁ గలంగఁ జేసి రేఁచినఁ దనపూఁవుదప్పు ...భార శాం. 3. 20.

సీ ధార్తరాష్ట్రులు మాతతనయ సొబలులును దెలుపన వేచురు చిన్న సన్న...భార విరా. 1 47.

క. ఈ చందమునఁ దెలుపులు, వేచియుఁ బయిఁ బూఁచిలాంచి వేసియుఁ బైపైఁ, ద్రోచుకుధిరమునఁ దడిసిరి పూచిన మోదుగుల తోఁపఁ బుట్టవు లగుచున్. ఉ హరి. 3. 63

వేఁచు2 స. క్రి. (√వేగు) బాధపెట్టు, క్లేశము నొందించు (ఈ యర్థమునం దిది నిరనుస్వార మనుటకు ఈ క్రింది భారత ప్రయోగము నిర్ధారకము)

ఉ. కీచక కోటిచేత నొక కీడును బొందక వచ్చితమ్మ ని, న్వేచిన దుర్మదుఁడు ... గొలువం జనెనమ్మ యంత బో, కేచిన సూతులీ యొడలి కింత యసాయ మొనర్తురమ్మ వే, చాచి విరోధులం దునుమఁగా నిటు మట్టుదురమ్మ నీ పతుల్. భార. విరా 3 44

శ్లో॥ దృష్ట్వా సైరంధ్రి ముక్తాసి దిష్ట్యాసి పునరాగతా, దిష్ట్యా వినిహతా న్సూతా యేత్వాం క్లిశ్యన్త్య నాగసం. సం భార విరా. 28. 28.

ఉ కాఁక పెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన రాజ వంశముం, గూఁకటి వేళ్లతోఁ బెఱికి గోత్ర వధంబును శేసినట్టి యా, ప్రేకపుఁ గీడుగాక ప్రజ వేచఁ దలంచిన ఘోరుచుట్టుపై, రోఁకటి పోటు చందముగ రోసి జనుల్ నముఁ జూచి తిట్టరే జై. భా, 1 64.

వేమేంగులపాగ వి (వేయి + చుంగులు + పాగ) సహస్రఫణుఁడు, వేయి పడగలు గల వాఁడు, శేషుఁడు (అప్ర శ ర.)

వేటు = ప్రేటు వి (√వేయు.) 1. దెబ్బ, హతి.

మ. మద దంతావళ దంతముల్ వఱకు నమ్మాత్ర వంతు లుద్భ్రాంతతన్, బెదరం బల్లము గుజ్జు మున్ రవుతునున్ వేటారు తుండెంబులై, చెద రంగా...విక్ర 6 79

క. ఒకయే టొక పో టొక వే,టొక యాటొక ముట్టిపాలు నొందక తం,డక్కడ పుటలుమాన్పె నొక్కం, డకలుష దివ్యాస్త్ర తతుల నదియట్లుం డెన్ కకు 2. 104.

ద్వి అరుదుగా రౌతును హయముఁ బల్లమును, దురమున వేటాలు తునియలు గాఁగ. .హరిశ్చ. పూ. 182.

2. వైచుట, వేయుట.

సీ...అచ్చులోన నేయచ్చైనఁ గైకొని మాట లాడిన యట్లు వేటు గలుగఁ, దలపు గతి వచ్చు గోరిన దాయమనఁగ, శకుని జూదము దీని యచ్చొత్త యనఁగ, గెలువు నాయది శాయొద్దు గెలువనేర్చి, యేల్లఁ బిడికిళ్ళ విడిపించి యేన కొందు. ద్వా. 10 88

వేటుగజ్జెలు వి బ. (వేటు + గజ్జెలు.) నాట్యమందు కాళ్ళకు కట్టుకొను గజ్జెలు.

గీ వేటు గజ్జెలు మద్దెలల్ వీణచెంగు, మురళి సారంగ తిత్తి కిన్నెర రబాబు, శంఖతాళాది వాద్యముల్ సరసరీతి, పాటశ్రుతిఁ గూడి నాద మేర్పాటుచేయ. మల్హవు. 4. 64.

వేట్లాడు అ. క్రి. (వేట్లు + ఆడు.) దెబ్బలాడు, కొట్లాడు.

వ. తల్లంకక బింకంబున నంకంబునకుఁ జంకించక వేట్లాడ నగ్గలిక డగ్గరు నవియును. (ఇది చకోర విహార వర్ణనము.) ఘటికా. 2 146.

వేడనం వి అ. స్త్రీ ఓడ, పడవ.

వేడబము వి. (సం. విడంబః) 1 వంచన, మోసము

మ. కని యద్దేవుని తోడ వేడబమునం గప్పంబు గార్యంబుగా, నముఁ బుత్తెంచుటఁ జెప్పనోడితి .. ఉ హరి. 4 182

మ తలఁపుల్ చిచ్చులు మాట లుజ్జ్వల సుధాధారల్ విఘుండైన పుప్పిలుతున్ మెచ్చర యన్యులన్ వలతురే విశ్వాసమున్ లేదు క్రూ, రలు తోడుం బతినైనఁ జంపుదు రధర్మల్ నిర్ద యల్ చంచలల్, వెలయాం డ్రెక్కడ వారి వేడబములా వేదాంత సూక్తంబులే. భాగ. 9 417.

ఆ. వేక్కమీఁఱఁగాను విప్రులు చూడంగ, వచ్చి చక్రియజ్ఞ వాటిలోన, జేరి ద్విజుల నడుమ సిరి తోడఁ గూర్చుండి, విడెము సేయుచుండె వేడ బమున వేం మా. 1. 139., కాశీ 6. 89.

2 మాయ, కపట ప్రవర్తనము

ఆ. విలయ కాలమందు విశ్వంబు నీ పెద్ద,కడుపు లోన దాఁచు కడిమి మేటి, నటుఁడ వీవు నేఁడు నాగర్భుఁడ వౌట, పరమపురుష వేడబంబు గాదె భాగ. 10 పూ 129.

చ సబలు నశక్తుఁ జేయుదు వశక్తు బలాఢ్యునిఁ జేయు దజ్ఞునిన్, విబుధు నొనర్తు నవ్విబుధు నిన్ జడుఁగా నొనరింతు వెల్లెఱుం,గబడు భవప్రభావ మజకంతుహరాదు లెఱుంగలేరు వే,డబములు గాక యైహిక జడత్వము లున్నవె నీకు రాఘవా ఉ రా 5. 223

3. నడవడి, ప్రవర్తనము.

గీ తపమునకు విఘ్నకరియంచుఁ దలఁపఁడర్కుఁ, డొలయు వర్షావధూటి పయోధరముల, వేయి కరముల నింపె నవ్వేడబమున, నపుడ శాంతించె నతని మహాతపంబు. కృ శకుం 1. 89

4. వేషము.

సీ అస్త్రంబు ధరియించు నఁట తపస్వియు నకై యిట్టి వేడబము లెయ్యెడలఁ గలవె .. కాశీ. 7. 48.

చ. ప్రబలతర ప్రభుత్వమున భాసిలు ఫాదుషహో
యొసంగఁగా, నిబిడ తమ ప్రభావమున నేర్పు
మెయిం గొనినాము గాని సా, హెబు వవుబత్తు
దీని నెవరేని గ్రహియింగక యుండ దొంగ వే,
దబముచఁ దెచ్చికొంటిమె తడం బడకిట్టు
లనంగ న్యాయమే రంగా. 2 216

వి౭. మహోక్షము, చక్కనిది.

సీ ఈ వేదబపు మొల్ల పూవు క్రొం బొదరింటఁ
జాన యించుక సేపు సంచరించె, నీ నిగారంపు
ద్రాక్షాలత నికాయ కాయమానాతరంబుల
కడ నొకింతసేపు నాళిక వక్త్రాక్షిసేదఁ దీర్పు
కొనియెఁ గన్గొన రమ్మ యో కొమ్మలార.
రసిక. 4 43.

వేదము = వేలము వి మండలాగ్రము, ఖడ్గము.

చ ... వేఁడి వేలుపుం, గొదములు దార పావ
కుని కుట్టులు చిచ్చుటకంటి నెచ్చెలుల్, తుది
జము వేదముల్ పిడుగు తున్కలు వానర వీరు
లొక్కటన్. రామా. 7 180 (శ ర. సా.)
(తుదజము వేఁడుముల్, అని ముద్రిపా.)

నం. వి. అ. న రంధ్రములు లేని గట్టి మంచి
గంధపు చెక్క

వేడించు సం. క్రి. పరివేష్టించు, ముట్టడించు

ద్వి. అదె కపిసేనతో నా రాఘవుండు, విడిసినాఁ
డీలంక వేడించి యింకఁ, గడిమి నెవ్వఁడు
చూపఁ గలవాఁడ వీవు . రం. రా. యు.
848. పా. 29. పం

ద్వి. అతీబలకరి హరి రాజరాజ, దశాహిణులు
పదునైదు నెన్మిదియు, కూడికొల్వఁగ వచ్చి
కుటిలుఁడై మధుర, వేడింప విని క్రొవ్వి
వేడింపకున్న, గాదని బలుఁడు సంగత రమా
బలుఁడు ... అ. మ క. 3.170 పా 18 పం

ద్వి. తవిలి యా వనదేవతలు వనశ్రీకి, నవరించు
దీపికా స్తంభంబు లనఁగ, మొగళిరో మాణిక్య
ముల పాఁపజేలు, తగిలి వేడించు చందనములు
గడచి .... ద్వి. పరమ. 5. 371. పా.

అ. క్రి. వ్యాపించు, ప్రసరించు

ద్వి. చవిచ పిమ్మట నల సౌమదామములు, తన
క్రొవ్వునం బూని తన కొప్పుతోడ, మించులు
జలదంబు మీఁద వేడించు, సంచున నొసపరి
నవతుగాఁ జుట్టి ... ద్వి పరమ 5. 381.పా

ద్వి. చినుకు సోయగమున జీవరత్నములు, మెలఁ
గెడు జాడఁ బ్రామినుకు వజ్రములు, తులకింప
జలజల తూర్పెత్తినట్టి, మెలపున వలపుఁ
దెమ్మెరలు వేడించు, నలువున ద్వి పరమ
3. 170. పా.

స క్రి చుట్టివచ్చు

ద్వి. చటుల మృగాళిపై శార్దూల ములుకు, ఘటన
నాఁబోతులఁ గడిమి వేడించి, మల్లడి గొన
నొక్క మటి మల్లరముల, దల్లువల్ గొమ్ము
లుద్ధతి నొల్లగిల్ల ... అ.మ క 5 26 పా 4 పం

వేడుక = వేడ్క వి. (√వేడు.) 1 కుతూహలము,
ఉబలాటము.

సీ. మునిద త్తుకుగు మంత్రమున గొంతి కన్నియ
నాఁడు వేడుక దినవాథుఁ దనకుఁ, బ్రత్యక్ష
ముగఁ జేసి వడయుట. భార. శాం 1 16.

క. వేడుకవుట్టిన బూదం, బాడునె ధర్మజుఁడు ...
భార. ఉద్యో 1 24.

క. నా మోహము నా వేడుక, నా మానము నా
ప్రియంబు నా తగులము నా, ప్రేమమ్మును నా
తెగువయు, హామము బొందంగ నూరకయె
పోవుదునే హర 7 131

గీ తెలియ నానతి యిమ్మ సందియము దీఱ,
వినఁగ వేడుకయయ్యె సవిస్తరముగ . పారి
1 36.

2 అభిలాష, కాంక్ష.

ఉ . . లక్ష్మి గనుగందని వేడుకఁ గృష్ణరాయనిం,
జేరువకాక వావిసెడఁ జెందునె సోదరుఁడైన
రుద్రునిన్ ఆము. 1. 38.

క. అనఘా యిది యెంతటి పని, విము నా దెస
నీకు నింత వేడుక గలదేఁ, గనుదెఱచి చక్కఁ
జూడుము, మనలో మనకింత గలదె ... భోజ.
4. 235.

సీ . కుముద బాంధవుని తోడఁ,

గీ. దోడు నీడయి క్రీడించు వేడుకలర ... దశా
1. 45.

3. సంతోషము.

గీ సహజ కరుణా కటాక్ష వీక్షణ విశేష, దీపితా శేష ధనకృతార్థి కృతార్థి, కలితచాటు సుధా పూర్ణ కర్ణుఁడగుచు, నిండువేడుకతోఁగొలు వుండు నపుడు విక్ర. 1. 106.

చ. విశదముగా నెఱింగి కడువేడుకఁ బొంగి సుమాలి యయ్యెడన్...ఉ. రా. 2 211.

శా. శ్రీ నారిమణిఁ బోలు వేంకమ వరించె న్వేడుకల్ మీఱఁగన్ దశా 1 55.

4 వినోదము

ఉ. లేమ యొకర్తు వేడుక నశిక వశీకరణంబు జాతిగా, బూమియ దాను బన్నుకొని ... నైష 3 98.

ద్వి వేడుక జట్టి గావించి నాపూన్కి పీడనాడకు... ద్వి హరిశ్చ ఉత్త. 1485.

వ...వేడుకకుం జూడవచ్చిన . అము 4. 35

5. ఉత్సవము, సంతోషకరమగు కార్యము.

ఉ వేడుక నిట్లగణ్యరుచి విభ్రమ ధన్యయ గేంద్ర కన్యరాఁ, జూడఁ దలంచి నిల్చిరి వసుక్షితిపాల పురీ పురంధ్రికల్ ..వసు. 6 64.

క. అని మధుర వచన రచనల, దనుజేంద్రుని వలరఁజేసి తగ మజ్జన భోజన విధులతండు వేడుక, లొనరింపఁగఁ దృప్తిఁ బొందియుం డెడు వేళన్. విక్ర 2 152.

6. విలాసము.

సీ. పెనిమిటి గలదాన వని కాటుక ధరింప వేడుకలా యటంచు విఱిచి కట్టు.. శుక. 2. 115.

మ. బలి దైత్యేశ్వర కంటె యీ గిరిదరీ భాగంబుల న్వేడుకల్, పొలయం గ్రీడలు సల్పు కిన్నరపతుల్...దశా. 2. 153.

7. ఆవలీల, హేల.

మ. కొనియెం గంచుకముల్ సముద్భట నటద్ఘోటీ భట ప్రౌఢిఁ గైకొనియె న్వేడుకఁ జీడికోట యహిత క్షోణీశులల్లాత...కాశీ. 1. 38

వేడుక(ల)క త్తి(త్తె)యు వి (√వేడుక.) 1 వేశ్య

చ. విను మది నాకలోకమున వేడుకకత్తియ దాని దానవి.జనవ విశాన మొక్క మునిశాపము తెంది మహోదయంబునన్. అనువది ... కళా. 4. 141.

గీ... కలికి వేడుకకత్తె శ్రీ కామకోటి, గవయు నేకామ్రనాథునిఁ గరిగిరికు. కాశీ 3 107.

ఉ వేడుక కత్తెనంచు రతివింతల నిన్ భ్రమయుంపఁ జూతునో, మోడి వహింతునో భువన మోహన నేనని కాకయేల పెంపడ్లాడితి వంచు రాధా మాధవ సంవాదము. 2. 29.

2. వ్యభిచారిణీ, జారిణి

ఆ వారి వాదు నూచి వారింపఁగా వచ్చి, యేర్పింపలేక యెల్ల మునులు, నమర వరుల నడుగ నా వేడుకల కత్తె, యెఱుఁగుఁ గాని యితరు లెఱుఁగ రనిరి. భాగ 9. 380.

వేడుకకాఁడు విఱ. (వేడుక + కాడు) 1. కౌతుకవంతుఁడు, ఉబలాటము కలవాఁడు.

క. పాఱెడు నీరెడ త్రెవ్వగ, దాఱ బెదదమైన యెండ దనుకఁ గని పురంపాఱె మడువంత వేడుక, కాఱులు జాలరులు సొచ్చి క్రిందు కొవంగన్. భార శాం. 3. 192.

2. కాంక్ష కలవాఁడు, అపేక్ష కలవాఁడు.

క. కయ్యంబుల వేడుక కాఁడయ్యున్నత కలహకేళికా కాంక్షుఁడై, నెయ్యమున వచ్చె నారదుఁ, డయ్యెడ దివినుండి వారి నభిదర్శింపన్. రాఘవ. 2. 78.

3. విలాసవంతుఁడు.

గీ. దంద శూకంబు కలలోనఁ దరుణిఁ గూర్పుఁ. గాంత కలలోన దందశూకంబునునుచు, శెట్టి వేడుక కాఁడొ రత్నేశ్వరుండు, జంపతులఁ జేయుదాఁకను జలము కొనియె. కాశీ. 6. 172.

4. క్రీడాసక్తుఁడు.

ఉ. నెత్తము మీఁద గౌతుకము నిర్భరమై జనియించె నిపు మా,చిత్తముల్లోదు వీవు గడుఁ జిత్రపు జూదరి వాత్మలోన నుద్వృత్తుఁడు సీరపాణి కడు వేడుక కాఁడతనిన్ జయింతు వే, మిత్తటి మమ్మొకింత గదియింపు మొదర్పుము తత్ప్రసంగమున్. హరి. ఉ. 3. 227.

ఉ తోడి కుమారులున్ సఖులు దూరము నందకారవిందముల్, మోడిచి ఫాలభాగమున మోపి నమస్కృతు లాచరింపఁగా, నాడు మొందెగాని ముని కంజలి సేయఁగ నేరఁడయ్యెన, న్వేడుకకాఁడు పుట్టదొక వేళ వివేకము జొడ్డవారికిన్. కాశీ. 6. 5.

5. వినోదకరుఁడు.

క. ఆడెడు వారల కిచ్చును, పాడెడు వారలకు నిచ్చు ఖట్లకు నిచ్చున్, వాడబ వరులకు నిచ్చును, వేడుక కాండ్రకు నిచ్చు వివిధార్థంబుల్ వి.క్ర. 2 164.

క. సంగడి లోకము లన్నియు, మ్రింగుచుఁ గ్రక్కుచును బయల మెలగించుచును,ప్పొం గెడు వేడుక కాఁడటు, మ్రింగుడు పడె బకుని చేత మీఁతెఱఁగి నృపా భాగ. 10 పూ 446

1 ఉపపతి, జారుఁడు.

.... మంత్రి నందమందు జార చోరవిటధూర్త వర్గంబులం గూడి వేడుక కాఁడై పుణ్యస్త్రీల నెలయరునఁ జెఱుచు చున్న వాఁడు ..శివరా. 3. 18.

క...విను మే వగనైన నీదు వేడుక కానిం, గొని తెచ్చెద మచ్చాతురిఁ, గనవే నేఁడనుచుఁ బల్కి గ్రక్కున వెడలెన్ శశాం 4 45

2. విటుఁడు

మ. ఒక యేకాదశి నాఁటిరేయి నములై యున్నట్టి రోవెట్టు వే, డుక కాం డ్రెవ్వరు రామిఁ బల్లవుఁ డొక్కండుడ్లేక లోఁగ్రాఁగి క,య్యకడన్ నిల్వ నవీంప కెల్వెడలి యాతాయాతరీతిన్మనో, విశలత్వరిఁజివ వాడవాడల విటాన్వేషంబు గావించుచున్. వై జ 2 89.

ఉ. వేడుకకాండ్రకై తిరుగు వేశ్యల నాడిన జాడ నన్ను ని, ట్లాడఁగఁ బాడియౌనె ... ఉ. రా 4. 204.

వేడుకచేయు అ. క్రి. (వేడుక+చేయు.) కుతూహల

సీ. గంగానది విలోకన మాత్ర వాఙ్మనః కాయ పతిత పాపము ఖలునమణఁగు, వినిన వేడుక చేసి కను గనుంగొనెనఁ జే నంటిన మునిఁగిన నవఘ చరిత . జాహ్నవి. 1. 26.

వేడుకవాదము వి (వేడుక+వాదము.) వినోదము నకై యాడు వాదము.

వ్యావ బలరాముఁడు రుక్మితో వేడుక వాదమాడె నందురు.

వేడుకపడు అ. క్రి. (√వేడుక) కుతూహలపడు, ఉబలాట పడు.

క. నను సీతఁడు వేడుకపడి, కొనివచ్చెను వీని తోడి గోష్ఠికి దగులై, యనిశ తగ దితనికోశ మే, లోవరించి యథేచ్ఛఁ బనుట యుక్తము నాకున్. భోజరా. 2 112.

క. వచ్చితి రథంబు దెచ్చితి, విచ్చేయు మటన్న సీత వేడుక పడుచున్, బొచ్చెంబు లేని కృప సెల, విచ్చెద పతి యనఘ పోదమే వనములకున్. ఉ. రా. 6. 280.

వ క్రి. కోరు, అపేక్షించు

ఆ విష్ణుఁ జూడ నీవు వేడుక పడితి నా,కైన పజున కైన నరిది విష్ణు, దర్శనంబు . భార. శాం. 2. 245.

వేడుకనలుపు అ. క్రి (వేడుక+చలుపు) క్రీడించు, భోగించు

క. కావుఁ బర కాంతా రతి, ధర్మ మార్గ గతి దప్పక యి,చ్ఛావృత్తి నాత్మ భామినితో వేడుక సలుపవలయు దురిత విదూరా వి పు 4 224.

వేడెము వి (క వేడె.) 1 అశ్వగతి విశేషము, గుఱ్ఱముల మండలాకార గతి.

శా. ...గోత్ర ధరా ధరేంద్రములు ప్రీలన్ లీలమై వేడెముల్, దోలున్ ధేయని యశ్వ కిన్నర పురుస్తోమంబు లూటాడగన్. రాజ చ. 2 29.

చ పతి యల తేజినెక్కి నరపాలురు గొల్వ హయాధి రోహ పాండితి సరిచాఁటు జోదవలు నిబ్బరమున్ రవగాలు వేడెముల్, జతనము మీఱఁజూపి ... చంద్రా. 2 70.

సీ గడగడ వడఁకి వల్లడ గడల్ విడచి కకావికలై పోయె గడల పౌఁజు, చేతి క్రోవులు వైచి భీతిఁ జై వులుజారె బిగ్గము పాడె తుపాకి మూక, కేడెముల్ విడి మాని వేడెముల్ వంచ బంగాళమై పాఱె గుఱాల వారు . . రా వి. 5 15

2. మండలగతి, చుట్టు తిరుగుట.

సీ. పద్మాలయోదర ప్రౌఢ సారసవీధి నంచల వేడెంబు లరసి కొనుచు . . వసు. 6. 97.

క దాడింబ పండ్లకై వెన వేడెంబులు బెట్టిఁ జిలుక విరిబోఁణి నీకోడె చనుగుబ్బ కవకై, వేడుకఁబడి తిరుగు వమరవిభు మదిఁబోలెన్. అహ. 2. 96.

సీ ధమ్మిల్ల సురతరు స్తబక వాసన కతుల్ జుమ్మని చుట్టు వేడెమ్ము గొనఁగ ఘటికా 2 97.

వేడెవెట్టు స. క్రి (వేడెము+పెట్టు) పరివేష్టించు, ముట్టడించు, చుట్టుముట్టు

ఆ చొక్కళింప కుండఁ జతురంగ బలముల, సొరిది వేడెవెట్టి చుంచు బిగియఁబట్టి, చదివి సొపలి పట్టిక మీఁదఁ గ,నవట్టి మెఱయు బిరుదపద్య మపుడు. జై. భా. 7. 147.

పరివేష్టింపఁ జేయు (శ. ర)

వేడెవెట్టించు స క్రి (√వేడెపెట్టు) పరివేష్టించు, చుట్టుకొను.

వ లంకకుఁ జని విడిసి వేడెవెట్టించి యగ్గలు పట్టించిన . భాగ. 9 289.

వేడెంపుగట్టు వి. (వేడెము+గట్టు.) చక్రవాళపర్వతము

శా కేళీలోలుఁడనై భుజాంగదముగాఁ గీలింతునో కాక డా కాలం బెట్టుదునో నిజాంక కటకాకారంబునన్ గ్రాలఁగా, వ్రేలం ద్రిప్పుదునో యెఱుంగఁ బడ నవ్వేడెంపు గట్టెత్తెదన్ ... రామా. 7. 65.

వేడ్క=వేడుక వి 1 సంతోషము. (దీని యామ్రేడిత రూపము వేవేడ్క)

గీ. ... బహు భక్ష్య భోజ్య లేహ్య, చోష్య పానీయముల మధుసూదనుండు, సారెఁగొని యాడుచును వేడ్క నారగించె పారి 2. 19

గీ .. జన్నయ సిద్ధమంత్రి, కొలువు గూర్చుండి వను వేడ్కఁ బిలువఁ బంచి విక్ర. 1 19.

గీ జానకీ నాథ సురలిట్లు శార్ఙ్గిచేత, నభయదానంబుఁ గొని వేడ్క నరిగి, రంత . ఉరా 2. 2.

మ ఎలమిం దుమ్మెద మ్రోఁత వాసౌరభశ్రీ యింపొంద మల్లి కో,వెలసిం కారుల ... సాట లమరన్ వేవేడ్కతో నాలిగా,యవ్వేల పేరంగల నట్టివులో గఅవఁగ గోష్ఠులో మహాపులేశ దివ పా,త్రల కయోగ్యమని ... ము తెపుసొరుల్ దాల్పంగ నిచ్చెఁగడు ఘుతూవాలమ్ము.

మత్త వేఁడికోలుచితంబె కావున వేడ్కతోఁ జని సోమకున్ . భార. ఆది 5. 218

అ. అతఁడు చిఱుతనాఁడె యాచార్య కులమునఁ, వేడ్క వేదశాస్త్ర విద్య లభ్యసించుచుండ ... ఆము 4 41

సీ గీ ... మేనకాదేవి కుదయించె మేలు వేడ్క. హర 8. 20.

2. అపేక్ష, కోరిక.

అ. కాలకేళి మీఁది భరము గ్రమంబున, విడువఁ గళల యందు వేడ్క సొనిపి, నయములోడ నర్తనంబుల శిక్షింపు, నెలఁత కేడ్పుగడయు నీవ కాదె. భార విరా. 1. 251

క. ఒదవెడు తృష పెల్లిదమున, వదనము వడు వట్లు వట్టె వాసిత రాజ,న్మదిరా రసమానఁగ నా,హృదయంబున వేడ్క యెసక మెసఁగెడుఁ దరుణీ. భార. విరా 2. 88

4. వినోదము,

క కలిమికి భోగముల కదా, ఫలమని తమ మెఱసి బయలు వడ బెల్లగ వి,చ్చలవిడి భోగింపక వే,డ్కలు సలుపఁగ, ఫలయు భటుఁ డడంపున తోడన్. భార విరా. 1 140

సీ. వేడ్కకై మానుషీ విగ్రహంబు ధరించి విహరించు తొలుకారు వేళవోలె ... శివరా 8.81.

5. ఉత్సవము.

గీ. ... గొల్లవారింటి వేడ్కఁ గన్గొనఁగవలయు నీలా 3 46.

వేడ్కకత్తె వి (వేడ్క+కత్తె) విలాసవతియగు స్త్రీ

సీ. ఘనుఁడైన జమదగ్ని మునినాథు కూరిమి,వల యుంచు వెనుఁబాటి వేడ్కకత్తె. క్రీడా. 1. 129.

వేడ్కకాఁడు వి. విలాసపురుషుడు

ద్వి. చను వేడ్కకాఁడు దోసం బెగ్గఁడైరెందు యాడుమాట నీయ్యఁద్దేను గంటి .. వండితా. పురా. 116. పా.

సీ తొలు మామ యగు దక్షు తలఁదోఁట వడు చక్కి విహారణం బొనరించు వేడ్కకాఁడు ... భీమ. 8. 86.

వేడ్కపడు అ క్రి (వేడ్క + పడు) వేడుకపడు, కుతూహలపడు
గీ. వేడ్కపడె నెమ్మనంబులో విబుధ రాజు, భోజకన్యాస్వయంవరంబునకుఁ బోవ ... నైష. 3. 33.
క. అతని సదాశివమూర్తి, ప్రతిమాన విలాసు వేడ్కపడి పరమ పతివ్రతలకు నగ్రేసర పార్వతి నైతము కంటి చెప్ప వాల్పకచూచెన్. వరాహ. 6. 57
స క్రి అపేక్షించు.
ఉ. అక్కట యేను వేడ్కపడి యానెడు నానవమర్త్రిఁ దేరగా ... భార విరా 2 93.

వేడ్కసేయు స క్రి. (వేడ్క + చేయు.) అపేక్షించు
చ ... పూని యొకటింగడతేర్పఁ గడంగ లేక యొల్లిదులగు వారికేఁటికి సలిల విహారము వేడ్కసేయఁగన్ ఉ. రా 8 7.

వేణ(ణ్ణ) సం వి అ స్త్రీ. నదీ విశేషము, కృష్ణా నది యొక్క యుపనది.

వేణి సం. వి. ఈ స్త్రీ సొగసుగా నల్లిన జడ
సీ... జడలు గట్టియు నింత చక్కనైనది వేణి దీర్చిన నెరులెంత ద్రేణి యగునొ ... కు స 7 883
1 జట 2 అలంకార శూన్యమైన జడకట్టు, వ్రేలాడెడి జొట్టు 3 ప్రవాహము. 4. గంగా యమునా సరస్సుల సంగమస్థానము, ప్రయాగ క్షేత్రము.

వేణిక సం వి అ స్త్రీ 1. అల్లిన జడ 2. ఎడతెగని ప్రవాహము, ప్రవాహము

వేణీబంధము సం వి అ. పుం జడగా నల్లిన జొట్టు.

వేణీవేధని సం వి. ఈ స్త్రీ. జలగ, జలూక.

వేణీవేధిని సం వి ఈ స్త్రీ దువ్వెన, కంకతిక

వేణీసంహారము సం వి అ పుం. 1 జొట్టు జడగా నల్లుట, జొట్టు ముడివైచుట 2 భట్ట నారాయణ రచితమగు నొక నాటకము.

వేణుఁడు సం వి అ పుం 1 సంకీర్ణజాతి వాఁడు పినికి మురజాది వాదనము వృత్తి 2 వేనుఁడు. స్వాయంభువ మను వంశమునఁ బుట్టిన 'అంగరాజు' పుత్రుఁడును, పృథు చక్రవర్తి దండ్రియు నగు నొకరాజు ఇతఁడు వర్ణసంకర కారకుఁడు

వేణుకము సం వి అ న. వెదురు పిడిగల యంకుశము

వేణుకర్కరము సం వి అ పుం కరంపీరము, గన్నేరు. (వృ వి)

వేణుజము సం వి అ పుం వెదురు బియ్యము. ఇక్షే వేణుయవము మొ॥
విశ (అ ఆ అ) వెదురునందు బుట్టినది, దండము. మొ॥

వేణుధ్మఁడు సం. వి అ పుం. పిల్లనగ్రోవి యూఁదు వాఁడు

వేణునము సం వి అ న మరేచము, మిరియము

వేణునిస్రుతి సం వి ఇ స్త్రీ ఇక్షువు, చెఱుకు (వృ వి.)

వేణువాదు(దకు)డు సం వి అ పుం పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు

వేణువు సం వి ఉ పుం 1 వెదురు 2. రెల్లు 3. పిల్లనగ్రోవి.

వేతనము సం. వి అ న 1. జీతము, భృతి, కూలి. 2 జీవిక, జీవనాధారము 3 వెండి-రజతము

వేతనానపాకర్మము సం వి. న్ న 1 ఇచ్చెద మనిన జీతము, కూలి మొదలగునవి యియ్యకుండుట 2 జీతము, కూలి మొదలగునవి యియ్యనందులకై తెచ్చెడి అభియోగము

వేతనానపక్రియ సం వి అ స్త్రీ వేతనాదానము

వేతని సం. విశ (న్ నీ న్) జీతము గలవాఁడు, జీతము పుచ్చుకొనుచున్నవాఁడు.

వేతము సం వి అ. పుం, బెత్తము, వేత్రము

వేతలలపాము వి (వేయి + తలలు + పాము.) శేషుఁడు, అనంతుఁడు
చ జగములు గ్రుంక వే నెలయుఁ జాయ మగండును చేటదప్పరే, పగులదె నేల వేతలల పాము దలంకదె తిప్పలుర్ల వేపగ లిపు లెల్లెడన్ గవియఁ బర్వవె సంద్రము లింకఁబాఱవే, రగులదె నల్వగ్రుడ్డు గమి రాముని కించుక కీడు గల్గినన్. అచ్చ రా. అర. 48.

వేతసము సం. వి. అ. పుం. 1. పేము, రెల్లు. 2. ప్రబ్బలి 3. దబ్బచెట్టు (వృ వి.)

వేతసి సం. వి. ఈ. స్త్రీ పేము.

వేతసుఁడు సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. (అ ని)

వేతస్వంతము సం. విశే (త్ స్వతీ త్) రెల్లుతో నిండినది రెల్లు కలది (దేశము)

వేతాలుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక జాతి పిశాచము, శవము నాశ్రయించియుండు భూతము 2. ద్వార పాలకుఁడు

వేత్త సం. వి. ఋ. పుం. 1 తెలిసినవాఁడు జ్ఞాని. 2. ఋషి 3 భర్త, పెనిమిటి 4 పొందినవాఁడు, సంపాదించినవాఁడు

వేత్రకీయము సం. విశే (అ ఆ అ) పేముతో నిండినది (దేశము)

వి. అ. పుం. వేత్ర సమూహము

వేత్రధరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. ద్వారపాలకుఁడు. 2 అధికారికి ముందు వెండి బెత్తము పట్టుకొని పోవువాఁడు, వేత్రహస్తుఁడు, కట్టిక.

వేత్రము సం. వి. అ. పుం. 1 పేము (వృ వి.) 2 చేతికఱ్ఱ, ద్వారపాలకుని చేతి కఱ్ఱ.

వేత్రయష్టి సం. వి. ఇ. స్త్రీ పేప బెత్తము

వేత్రవతి సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1 ద్వారపాలకురాలు 2 మాళవ దేశమందలి యొక నది.

వేత్రాసనము సం. వి. అ. న. పేము కుర్చి

వేత్రి సం. వి. న్ పుం. 1 ద్వారపాలకుఁడు, కావలి వాఁడు 2 వేత్రహస్తుఁడు, కట్టిక.

వేద(త)ండము సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు

వేదగర్భుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 బ్రహ్మదేవుఁడు 2. వేదము చదివిన బ్రాహ్మణుఁడు 3 విష్ణువు

వేదజ్ఞుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేదవేత్తయైన ద్విజుఁడు.

వేదదృష్టము సం. విశే (అ ఆ అ) వేదములయందుఁ జూపఁబడినది, వేదవిహితమైనది

వేదన సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 జ్ఞానము, తెలివి. 2. సుఖదుఃఖానుభవము 3 బాధ, యాతన 4 సంపద, ఆస్తి, ధనము 5 వివాహము, పెండ్లి. 6 ఇచ్చుట. వితరణము

వేదనము సం. వి. అ. న. వేదన.

వేదని సం. వి. ఈ. స్త్రీ స్పర్శజ్ఞానము గలది. స్పర్శేంద్రియము.

వేదనిందకుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేదములు నిందించువాఁడు 1 నాస్తికుఁడు. 2 బౌద్ధాది మతస్థుఁడు.

వేదపారగుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేదము తుదముట్టఁ జదివిన ద్విజుఁడు

ఇట్టే వేదాంతగుఁడు

వేదపుగనివేల్పు మి. వి. (వేదము + గని + వేల్పు) వేదములకు గనియైన దేవుఁడు, బ్రహ్మ

చ. కృప దిలకింపఁ జెంపఁ బరికించఁ గళాండుద యించునంచు వేదపుగనివేల్పు సెపిఎవఁ బదంపడి నిన్నుఁ దలంపఁ జొప్పడెన్ ... ఉ. హరి 2. 197.

వేదమాత సం. వి. ఋ. స్త్రీ. గాయత్రి.

వేదము సం. వి. అ. పుం. 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 ప్రాఁజెనువు శ్రుతి (ఇది ఋగ్వేదము యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము అని చతుర్విధము) 3 దర్భ గడ్డిమోపు 4. మేడిచెట్టు యజ్ఞాంగము 5 వివరణము, వ్యాఖ్యానము. 6 ఛందస్సు

వేదవాక్యము సం. వి. అ. న. వేదమునందలి వాక్యము

వేద(దా)వాసుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేదాధ్యయనము, తదర్థావబోధము, తదుక్తాచరణ ప్రచారణములును గల ద్విజుఁడు.

వేదవిదుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. వేదములు బాగుగాఁ దెలిసిన ద్విజుఁడు, వేదవేత్త. 2 విష్ణువు

వేదవిహితము సం. విశే (అ ఆ. అ.) వేదములచే విధింపఁబడినది, వేదములందుఁ జెప్పఁబడినది.

వేదవ్యాసము సం. వి. అ. పుం. ఋగ్యజురాది భేదములచే వేదమును విభజించుట.

క. అనుటయు లెస్సగఁ దలఁచితి, వినుమొక కీటంబునకును వేదవ్యాసంబున లోకహిత మొనర్చిన, మునికి నయిన సత్కథనము మునినుత చరితా. భార. అను. 4. 314.

వేదవ్యాసుఁడు సం వి అ పుం పరాశరమునికి సత్యవతి యందుఁ బుట్టిన మహర్షి, ద్వైపాయనుఁడు (ఇతఁడే వేదమును నాలుగు భాగములుగా విభజించినవాఁడు, అష్టాదశ మహాపురాణములను, భారత సంహితను రచించినవాఁడు.)

వేదసన్న్యాసము సం వి అ. పుం వేదోక్త కర్మముల విడుచుట

వేదాంగము సం. వి అ. న వేదమున కవయవము (వేదము యొక్క సరియగు నుచ్చారణము, నర్థము, మంత్రోపయోగము మొదలగు వానినిఁ దెల్పునది శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము—అని వేదాంగము లాఱు)

వేదాంతజ్ఞుఁడు సం వి అ పుం. ఉపనిషత్తుల (యర్థము) నెఱింగిన జనుఁడు, జ్ఞాని

వేదాంతము సం వి. అ పుం. (పరబ్రహ్మ ప్రతిపాదక మగు వేదము యొక్క తుదిభాగము) 1 ఉపనిషత్తు 2 షడ్దర్శనములలో నొకటి ఉత్తర మీమాంసా శాస్త్రము.

వేదాంతి సం వి. న్ పుం వేదాంతశాస్త్రము నెఱింగిన జనుఁడు.

వేదాగ్రణి సం వి ఈ స్త్రీ సరస్వతి.

వేదాది సం వి ఇ పుం న ఓంకారము, ప్రణవము

వేదాధిపుఁడు సం వి అ పుం 1 వేదాధిష్ఠానదేవత ఋగ్వేదమునకు-బృహస్పతి, యజుర్వేదమునకు — శుక్రుఁడు, సామవేదమునకు-అంగారకుఁడు, అథర్వవేదమునకు-బుధుఁడును అధిపతులు. 2 విష్ణువు

వేదాభ్యాసము సం వి అ పుం 1 వేదము చదువుట, వేదాధ్యయనము 2. వేదమును జదువుట, తదర్థము నెఱుంగుట, తద్విహిత కర్మముల నాచరించుట, తన్మంత్రముల జపించుట, శిష్యులకు బోధించుట. 3. ప్రణవమును జపించుట

వేదారము సం వి అ పుం తొండ, ఊసరవెల్లి.

వేది సం విశే (న్ సీ న్) 1 తెలిసినవాఁడు. 2 ప్రజ్ఞాడినవాఁడు.

వి న్ పుం 1 జ్ఞాని 2 ఉపాధ్యాయుఁడు 3 పండితుఁడు 4 బ్రహ్మదేవుఁడు

ఇ పుం విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు, జ్ఞాని

ఈ స్త్రీ 1 యజ్ఞవేదిక-యజ్ఞమునకై యేర్పఱుపఁబడిన వేదిక-(తిన్నె) 2 మధ్యభాగము సన్నముగా నుండునట్లు వేయఁబడిన యొక విధమగు తిన్నె. 3 రాజగృహము యొక్కగాని, దేవాలయము యొక్క గాని యావరణలోఁ జదరముగా నేర్పఱచిన యరుగు 4 ముద్రిక, ముద్దుటుంగరము 5. సరస్వతి.

వేదించు సం అ క్రి వేదనపడు, నొచ్చు.

క. ఆ దురవస్థకు నోర్వక, యో దైవమ మరణ ఫల మొసఁగవె యనుచున్, వేదించు నృపతి వద్దకు, నాదర మతి నారదుఁడు రయమ్మున వచ్చెన్. భోజరా 6 171.

వేదిక సం వి అ స్త్రీ 1. యజ్ఞవేదిక, యజ్ఞము నిమిత్త మేర్పఱుపఁబడిన తిన్నె 2 మంగళ కార్యములకై యింటి ముంగిటఁ జదరముగా, నెత్తుగా వేసిన తిన్నె. 3 ఆసనము, పీఠము

వేదిజ సం వి అ స్త్రీ ద్రౌపది

వేదిత సం విశే (పు స్త్రీ. పు) 1 తెలిసినవాఁడు. 2 బుద్ధిమంతుఁడు, చదువుకొన్న వాఁడు.)

వేదితము సం విశే (అ అ అ) తెలుపఁబడినది.

వేదు వి 1 దుర్గంధము

ఆ వెగటు వేదునాఁగ వికట గంధం బొప్పు ... ఆం భా 1 109

2. గంధము

క ఆ దండ జడఁ దండను, వేవండఁ జెలంగఁ జెరివి వేదఁడ గతిన్, వేదండముచే వ్రేచుచు, నా దండధరారి పోలె నాడుమ వచ్చెన్ వి పు.1 136

3 వైరస్యము, వెగటు. (శ ర.)

4 బ వెగటుమాటలు

ఉ వేదులు పల్కినన్నదర వ్రేయఁగఁజూచెద విందువంతయం, బేదలు తేరు ... సారం 3 56.

విశే దుస్సహము, వెక్కసము

ఉ. వేదన మించు నీ విరహ వేదన తాళఁగఁజాలఁ గంతునిన్, సాదన రాదుగా తనదు సాదన చూపఁ దొడంగె గాడ్పు దా, నీఁదన వచ్చునే మెదల నీదనలాభ్యుతి వేఁడి సూపుచున్, బోదనఁ జెల్లు నా డకుఁ బోధనయంబు శుకంబు వ్రేలుచున్ సారం. 2 125.

వేదోక్తము నం. విణ (అ ఆ అ) వేదములయందుఁ జెప్పఁబడినది.
ఇట్లే వేదోదితము. మొ

వేద్యము నం విణ (అ ఆ అ) 1. తెలియఁదగి నది 2. బోధింపఁదగినది 3 పెండ్లాడఁదగినది.

వేధ నం వి న్ పుం 1. సృష్టికర్త, బ్రహ్మదేవుఁడు 2 బ్రహ్మ వెనుక సృష్టి కావించు ప్రజాపతి (దక్షుఁడు, కశ్యపుఁడు, మొ) 3 శివుఁడు. 4 విష్ణువు 5. సూర్యుఁడు 6. తెల్ల జిల్లేడు. (వ్యు వి) 7 పండితుఁడు 8 పురోహితుఁడు. 9. కవి

వేధకము నం వి అ పుం 1 నరకభేదము
2 కర్పూరము
వ ఎన్నులోనున్న వరిగి జ, కంకెలోనున్న ధాన్యము

వేధనము నం వి అ న 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట. 2. తూర్చుట, చొరఁజేయుట 3 ఉత్తరిగాఁ జేయుట, శూన్యముగాఁజేయుట 4. కన్నము చేయుట 5 కన్నముయొక్క లోఁతు.

వేధని నం వి ఈ స్త్రీ 1. ఏనుఁగు చెవిమీఁదఁ బొడిచెడి సాధనము 2 రత్నములు మొదలగు వానికి తొలివేసెడి సూదివంటి పనిముట్టు 3 లోఁతు.

వేధనిక నం వి ఆ స్త్రీ. రత్నములు మొదలగు వానికి రంధ్రము చేసెడి సూదివంటి సాధనము.

వేధము నం వి అ పుం 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట, తొలివేయుట, రంధ్రము చేయుట 2 గాయము చేయుట, గాయము 3 రంధ్రము, బిలము. 4 (బిలము యొక్క) లోఁతు 5 కాల పరిమాణ విశేషము

వేధసము నం వి అ న కరతలము, అఱచేయి.

వేధి నం విణ (న్ ఈ న్.) 1 గ్రుచ్చునది, కుట్టునది 2 తొలివేయునది, రంధ్రము చేయునది. 3. లక్ష్యమును భేదించునది.

వేధించు నం న క్రి 1. బాధించు 2 ఆకర్షించు
నం విధ్ బాధించు
శా భావివేళ మహిషున్ వేధించి సర్వామర స్తోమత్రాసము మాన్పఁ బంపువడి .. వరాహ. 12 50.

వేధితము నం విణ (అ ఆ అ) 1 గ్రుచ్చఁబడినది, కుట్టఁబడినది 2. తొలివేయఁబడినది, రంధ్రము చేయఁబడినది

వేధిని నం. వి ఈ స్త్రీ జలగ, జలూక.

వేధ్యము నం వి అ న లక్ష్యము, గుఱి

వేనలి వి (నం వేణి) 1. జడ, వేణి.
మానిని. ఆనన లీల సుధాకర బింబ నవాంబురుహంబుల చెల్వగుటన్, వేనలిఁ గృష్ణ భుజంగ కలాపి సవిస్తర భాసురమై చనుటన్ ... కు. సం 7. 840.
ఉ. విక్క ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పువెట్టుచోఁ, జొక్కులఁ బెట్టె భూవరుని చూపులఁ గోమలి బాహుమూలముల్ ... నైష. 7. 194.
క ధరణి భరణ దీక్షకువా,విరిఁ బూనిన గెలుపు లచ్చి వేనలి లీ-న్, బరగు కరాళ భవచ్ఛృభ,కర నందక మద్ధి కన్యకా చిత్రేశా ప్రబంధ 142.
2 సిగ, జుట్టు
సీ. వేనలి కప్పు పర్విన మీఁదు నీల దుకూలంబు మేల్కట్టు కొమరు వడయ . భార. విరా. 1 308
సీ. నిడుద వేనలి నూనె ముడివీడఁ జిగురాకుఁ బొదఁదూఱుఁ గార్చిచ్చేఁగడియు కరణి ... మనుచ 3. 31
సీ. డంబాగు నెమ్మి పింఛెబు లిచ్చటఁ గన్న నవ బోడి నీదు వేనలియె తలంచి ... నీలా. 3 106
3 కొప్పు, ధమ్మిల్లము
మ చెలువల్గొందఱు హేమకుంభములతోఁ జేసే నొనంగన్విని,ర్మల దోర్మూల రుచుల్వెలిం బొరయఁ దోరంబైన చన్దోయి నం, బొలయ న్వేనలి జాఱ ... పారి 2. 11
చ. విరి సరి వేనలిన్ గళభువిన్ మణివల్లరి యంఘ్రి వజ్రపున్, సరివణినాఁ ద్రిలోకియను చానకు. చం రా. 3 9
సీ చాన వేనలితోడ సరిగాక యొడలి చూపుల బొరతనము ల్పూరి గఱచె ... నీలా 2. 20.

వేనవేలు వ. ఐ (వేలు+వేలు) పెక్కువేలు, అనేకములు (హల్లు పరమగునపుడు దీని తుది యుకారమునకు వికల్పముగ లోపము)

గీ. విబుధ యువతులు సాక్షింప వేనవేలు, వర్షములు నరుఁడూఁడు దివ బునందు. హరి. ఉ. 10. 284

గీ. వేనవేల్యోజనంబుల విరివి నొప్పు, లతకోటి శలాకి కాలంకృతంబు. కాశీ 4. 294.

గీ. ... వేనవేల్పత్యములు వల్కి వినకయున్న .. ఆము 6 42

గీ. అబ్జనాథుని తూగుటుయ్యాలలు గంటె, వేనవేలు పయోరాశి పిచి ఘటలు .. భీమ 3 52

ద్వి. వేనవే ల్విధముల వేదాంతములకుఁ, గావంగ జాలని ఘన లింగమూర్తి ... పండితా. దీక్షా 52.

వేనోళ్లు వి. ఐ. (వేయి+నోళ్లు) సహస్ర ముఖములు.

గీ. అత్త మామలు మక్కువ నాదరింప, మగఁడు నీమీఁదఁ జాల ప్రేమంబు నెఱపఁ, జల్ల దనముగ మిగుల వర్థిల్లు మెపుడు, సకల జనములు వేనోళ్ల సన్నుతింప. ఇందు 2. 82

వేనోళ్లచిలువ వి. వేయి నోరులు గల సర్పము, శేషాహి.

గీ. పొసఁగి యున్నట్టి పొన్నారిఁ బొగడఁ దరమె, పలువకైనను వేనోళ్ల చిలువకైన ... ప్రబంధ. 298.

వేన్నీరు వి. (వేఁడి+నీరు) ఐ వేన్నీళ్లు, వేన్నీళులు, వెన్నీరులు-ఉష్ణోదకము.

గీ. అగయ నుపహతి వాటిల్లి నట్టిచోట. నాజ్య తైలాభ్యుపేత భాండానలులకు, నేళ్ళనీళుల నొండె వేన్నీళ్ళ నొండె, గడువఁజూతఁదోమిన నొండెఁ గలుగు శుద్ధి మార్క. శి 264.

గీ. వట్టి కూడును వేన్నీళ్లు పెట్టి యొజ్జ, గలుగు పీడయంబు లిప్పించి వలఁతియైన, వెజ్జు నెనరించి యరయించె విప్ర సుతుని, కటి వత్తిడుకొని సైరిక ప్రభుండు. పాండు 3. 56.

సీ. దినముఁ జన్నీళ్ళ మజ్జనమాడఁ జలిదాఁకు నీకంచు వేన్నీళ్ళు నెమ్మిఁగాఁచు ... వైజ 3 51.

క. ఒడలంటఁ గాల్లు పిసుకం, గడివెఁడు వేన్నీళ్ళ నీయఁ గంచము వెట్టన్...శుక 3 344.

సీ. అలఁదు నలుంగు దేహమున వేన్నీళ్లార్చుఁ దడియొత్తు మెత్తని ధవళ వస్త్రమున...కాళ. 4 11

వేపథువు సం. వి. ఉ. పుం. కంపము, వణఁకు, ఒకానొక సాత్త్వికభావము.

వేపనము సం. వి. అ. న. కంపము, వణఁకుట.

వేపారి వి. (సం. వ్యాపారి) మధ్వ మతస్థుఁడైన ఉద్యోగస్థుఁడు.

క. నిలువంగి యొ ్రమెలికల, తలపాగ ఖలితి శాలు తావిమెయిం బూఁతలు పోఁగులంఘ్రి రతులు, వెలయఁగ వేపారి మీఱి వెలఁదుక కడకున్. హంస. 3 99

వేపారికుడుకలు వి. స్త్రీభూష.

వేబరము విణ. శూన్యము.

గీ ..సంపద లుబ్బనేని, వేబరమ కాదె బిడ్డలు లేని బ్రతుకు. ఉ. హరి. 2 16

వేమము సం. వి. అ. న. సాలీలు నేఁత సరి దట్టెడు పలక, వాయ దండము.

వేమఱు = వేమాఱు క్రి. విణ. పలుమాఱు

ఉ. వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట రిత్తకు రిత్త వైరముం, బా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖతంత్రము గాదు. భార. శాం. 3 22

ఉ. విష్ణుని మూల తత్త్వమును వేమఱు నయ్యయి జన్మకర్మ న, ద్విష్ణుత లాదరించుటలు దేవకికిన్ వసుదేవుకున్ దలవ్, గృష్ణుఁ డనంగఁబుట్టె. హరి. ఉ. 8. 304

చ. సింహ భూధర, ప్రభు తిరునాళ్ళకుందిగు సుధాకరంబు కళింగ మేదినీ, విభునపకీర్తి కజ్జలము వేమఱుఁ బెట్టి పరించు నిచ్చలున్. మనుచ. 1. 89

వేమాఱు = వేమఱు విణ. క్రి (వేయి+మఱులు) మాటి మాటికి.

క. మీఱిన మౌనుల కినుకకు, మాఱులుగకయున్న మీ సమగ్రతమ వేమాఱుఁ గొనియాడఁగాఁ దగు, గీఱునె సాత్త్వికుల బుద్ధిఁగిల్బిష చయముల్. నృసిం 1 95.

శా ...పటీరగిరి వన్యాయుఁద వాతూలముల్, వేమూలుం గల శీతసూభవు వధూవేణీ ధరాతః ప్రసూనా మోదగ్రహాయాలువ్పల్ పాలసె దాక్షా రామ మధ్య బునన్. భీమ 5. 94

సీ కామ శాస్త్రంబులు వేమూలు నియతిమైఁ జదువకు డిన పుష్పళరుని యాన .. విక్ర 1 98

వేము వి (త వేఁబు) వేపచెట్టు, నింబము (వృ.వి) దీని భేదములు కరివేము, తురకవేము

క గురివెంద వేము నడరిన, పరుపున ... దశకు 7. 44.

వ వెలఁగల మొలగల బీరల గారల వేములఁ బ్రేముల.. పి శకుం 2 14.

ఆ అనఁగ వనఁగ రాగ మతిశయిల్లుచు నుండుఁ, దినఁగఁ దినఁగ వేము తీయనుండు, సాధక మునఁ బనులు సమకూరు ధరలోన .. వేమన 1. 93

వేములఁ గలుపు = విడిచి పెట్టు.

ద్వి. నోములు గీములు వేములఁ గలిపి, నీ మర్వు సొచ్చితి నిఖిలంబు నెఱుఁగ ... బస. పు. 1 356 పం.

వేయంచులకైదువు వి (వేయి+అంచుల+కైదువు) సహస్రారము, విష్ణుచక్రము.

ఉ. అంచుబు నూట నుగ్ర నిబిడానల కీలలు గ్రక్కు-కొంచు నే, తెంచు రయంబు చూచి పరతెమ్మికి నెన్నఁడు విష్ణుచక్రమా, యంచు నతండు భక్తి వశుఁడై నగుచుండఁగఁ దక్షిణంబ వే,యంచుల కైదు వడ్డుపడి యాప్ప పవింబడఁ గొట్టెఁగొట్టి వన్ శకు 5. 209.

వే(యి)యంచులవాలు వి విష్ణు చక్రము, సహస్రారము

సీ వేయి యంచులవాలు మ్రోయుచుద్ధతిడాయు నపుడు పైకొనిన భయజ్వరంబు ... ఉ రా 2 214.

వేయి = వే బ వేలు న ఔ పదినూఱులు, సహస్రము, అనేకము, పెక్కు (బ వేలు. హల్లు పరమగునపు 'డుత్వ' లోపము)

క న్యాయార్జిత మగు నన్నము, వేయింటికిఁ బెట్ట వలయు...భార. అను 4. 271

క్వి మున్నీటి మొలనూలి ముదితతో వేయి, కన్నుల మేటి సంగడివారు దాను . అ మ క 1 11 పొ 12 పం

గీ. వెలఁది మిన్నలు పదియారులు వేలుగొలువ... ఉ రా 1 14

క. ముదిమియుఁ దెవులును నెఱుఁగక, పదివేల్ సంవత్సరములు బ్రతుకుదురు ప్రజల్ .. వరాహ. 10 152

క . పలుకులు వేయేల యధిక బలశౌర్యనిధీ నైష 2 18.

ఉ . వేయి విధంబులందుఁ బదివేవురు పెద్దలు నిత్యబంధముల్, పాయక చెప్పిరిట్లు...విక్ర. 1 12

వేయగుపాలు = సహస్రాంశము, వేయవవంతు

చ పుడమి ధనంబు నాకము విభూతియుఁ జేరెవ యేని నల్లన,వ్వెడు నభిమన్యు నెమ్మొగము వేయగు పాలును బోల నేర్చునే భార. ద్రోణ 2 145

వేయించు స. క్రి (√వేయు.) 1. వేయునట్లు చేయు, పడవైచునట్లు చేయు

క. కొలఁదిగన కట్టివారుం, బెలుచన దవుదవ్వు లందు బెదరించియు మూ,లల వేయించి కొనంగాఁ, దలఁచెదరిది కాల గుణమొ దైవ ఘటనయో రాఘవ 4 93

2 ప్రతిష్ఠించు, నెలకొలుపు

సీ వేయించె శీతల చ్ఛాయానపాయాభి రామ ద్రుమా వృతారామ సమితి ఘటికా 1.48.

3 మ్రోగింపఁ జేయు

గీ మించి ప్రస్థాన భేరి వేయించి దండు, వెడలి రసురులు జేజేల వీటి మీఁద . ఉ రా 2 23.

వ బ్రహ్మాండ భాండంబు లదరఁ బ్రస్థానభేరి వేయించి వందిజనకైవారంబును మాగధ మంజుల గానంబును .. మై 3 56

వేయికన్నులవాఁడు వి (√వేయి.) సహస్రాక్షుఁడు, దేవేంద్రుఁడు.

సీ వేయి కన్నులవాఁడు విమల వర్తనుఁడైనఁ దర మగు వైభవ స్ఫురణ నీకు . విక్ర 8. 11

ఇట్లే వేయి కన్నులవేల్పు

గీ వేయికన్నుల వేల్పుతో విగ్రహించి, వనిత యింకేమి గానున్న వాఁడొ మరుఁడు .. నైష 4. 28.

గీ వెలయు నల వేయి గన్నుల వేల్పువోలెఁ, దెంపుతో నిచ్చ కడలేని సొంపు మెఱయఁ, పుడమి నాతోడి సవతిగా నడపవయ్య యయా. 4. 56.

వేయిచేతులతేఁడు వి (వేయి+చేతులు+తేఁడు)
1 సహస్ర కిరణుఁడు, సూర్యుఁడు.
గీ వేయి చేతుల తేఁడు వెలుఁగుల యొకిమీఁడు ... ఆ సం దేవ 16.
2 కార్తవీర్యార్జునుఁడు
సీ నినుగెల్చుకొని వాఁడి నొవరెడి వేయిచేతుల తేనిఁ గెడపిన బలియు గెలిచె ... అచ్చ రా. సుం. 157.

వేయిచేతుల యొకిమీఁడు వి (వేయి+చేతులు+యొకిమీఁడు.) సహస్రబాహుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు.
ఉ. ... చెఱమబెట్టి వేయిచేతుల యొకిమీఁడు, విడుచుటయును జయము వెల్లి విరిసె అచ్చ. రా. యు 500

వేయిచేతులవాఁడు వి. (వేయి+చేతులు+వాఁడు) సహస్రబాహుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు,
సీ అడుగిడి త్రైలోక్య మాక్రమించుట యొక్కొ వేయిచేతులవాని వేయు టొక్కొ...సం నార. 17.

వేయిచేతులసామి వి. (వేయి+చేతులు + సామి) సూర్యుఁడు, సహస్రకరుఁడు
గీ. ఇపుడు నీ దొడ్డతనము మీవె యొఱిఁగికొనుచు, వదరి మీవఁగడంబున కొడయఁడైన, వేయి చేతుల సామిని వేడుకొనుము . అచ్చ రా యు. 528.

వేయిమోములవాఁడు వి. (వేయి + మోములు+ వాఁడు) శేషుఁడు, సహస్ర ముఖుఁడు
సీ వేయి మోములవాఁడు విషముక్తుఁడైనను బ్రతియగు నీకు భూ భరణ శక్తి . విక్ర 8. 11

వేయివేలు వ. (వేయి+వేలు) పదిలక్షలు
మత్తకోకిల. వేయుఁ జాలును దేనెయుం గుడునిండి పాఱెడు వేటులున్, వేయివేలు దలిరప కొప్పెడు విప్రభోజనమున్ ... హరి పూ. 7. 152

వేయు స. క్రి 1. క్రింద పడవైచు, పడవైచు
సీ. ఆయుధంబులు వేసి హంకారములు రోసి మ్రొక్కువారును బుట్ట లెక్కువారు, సాహసంబులు మాని సన్న్యాసములు పూని పఱచు వారును వ్రేళ్లు గఱచువారు వరాహ 3 47.
చ .. పెనంగి లా, వెషలఁగఁ బట్టి వేయుటకు నెత్తెవనం జను మల్లుపోరువన్ ఆము 2 9.
సీ. అమర తిర్యగ్జాతు లందైన వేయక వరజన్మమేల యందఁగ నొవర్చె . . హంస. 5 281
(ఇట 'పుట్టించు' అని భావము.)
2 ఉంచు, నిక్షేపించు
ఉ. చేసె ననేక యాగములు జీవన సౌఖ్యము నెమ్మనంబునన్, రోసె విపన్నదాహ్వాయ తమాజుని పై నిజరాజ్య భారమున్, వేసె వివేక నిష్ఠుర లవిత్రముచే నఘపాశ బంధముల్గోసె... వరాహ 2. 87
3 ఉంచు, పెట్టు, చొనుపు.
సీ కడవటఁ జుట్టాల గరితల పైఁటలోఁ జెయివేసి యేమేమొ చేసెననుచు ...
గీ కృష్ణకథ లందు నిటువంటి వెల్ల వినఁడు.. శుక. 2 547
గీ. చంద్ర భీత ఘనధ్వాంత సంచయమున, కథయ మొసఁగి వేణీభరంబను నెపమునఁ, దన వెనుక వేడికొన్నది తరుణి మొగము . ప్రభా 2 67.
(వెనుక వేసికొను = ఒకని కభయమిచ్చి వానిని దనవెనుక నుంచుకొని వాని పక్షమువఁ దాను పోరాడుటకు సిద్ధపడు)
4 తోఁట–మొ. ప్రతిష్ఠించు, మొక్క – మొ నాఁటు
సీ ... సకల మార్గంబులఁ జల్లగా వనములు వేయించె వేమంత్రి వేడ్కమీఱ దశా 1 51
మ. అలమాకందము కుండ్ల దింపఁదగు నియ్యంట్లొక్కచో వేయఁగా, వలె సంపంగికిఁ ద్రవ్యటంబిడవలెన్ .. వానిఁ జూచి రెలశ్రాగ్గల్ విప్ర నారాయణున్. విప్రనా. 62ఖ.. గాలిడి

5 మూయు.

గీ. చూచెఁ గనుఱెప్ప వేయక సోమయాజి .. కాశీ. 4. 99

ఉ. .. సవుల కన్నని యై కనుఱెప్ప వేయక, కాంత మహోఖిలామఁదటకాపడి చూచెఁ గుమార శేఖరున్. సారంగ 2. 37

చ. ఇవుడు గదా తపంబు ఫలియించె నటంచు మహోమరక్తి ఖా,వపరత రేఁబవల్లు తలవాకిలి వేసిన యట్టు లుండ శుక. 2 218.

6. తెగఁగొట్టు, నఱుకు, ఖండించు

గీ సుప్తుఁ డగుచుండి వానరుఁ జూచి నన్ను, డాయ వచ్చిన జీవుల వేయు ఖడ్గ,ధారఁ దునియంగ వని చెప్పి కూరె నిద్రఁ, గపియుఁ బనిపూని భూపతిఁ గాచి యుండె కేయూర. 3 199

క. ధర యెల్లను గశ్యపునకు, వరవరమును ధారవోసి నాఁడఁ జరింతున్, బోరిఁ బోరి మహేంద్ర శిఖరిన్, జరణము వేయకుము సుకృత శాలివి తలఁపన్ రామా 4 145.

7. (బాణమును) ప్రయోగించు.

మ కడుగోపించి దశాననుం డతని వక్షః పీఠమున్ జొచ్చి పో,యెడు నట్టుగ్ర శరంబు వేయుటయు ఉ. రా. 3 51.

8. కొట్టు, ప్రహరించు.

మ గాండీవంబునఁ బూన్చి వేయఁ దొడఁగె న్గాండీవి గంగాధరున్ .. హర 7. 77.

9. పందెము వైచు, పాచికను దొరలించు.

సీ. నవలయ ధ్వనిగాఁగ సారె వేయు నదల్పు యతినైన గుండె ఝల్లనఁ గలంప ... పాత్ర ముల్ నెత్తమాడు ఆము 1 59.

10. ఎగురవైచు.

సీ. చూపి వేసిన డేగ చోపి లేపినపుల్గు మీఁదుగా మీఁదనే మిడిసి పడఁగ...శకు 4 98.

11 వఱచు, ఒగ్గు.

గీ. వృక్షశాఖాంచలంబుపై వ్రేలుచున్న, కోటి సంఖ్యల నీర్కావి గోవణములు, విఘ్న మృగ ములఁ బట్టంగ వేసినట్టి, చీరతెరలను సంస్మృతిఁ జిగురు గొల్ప కాశీ 2. 55.

మ...భూరమణు లత్యంత ప్రమోదమ్మునన్, గవఁగాఁ బల్లకిలోన నిందుమతి శృంగారాంగ సంపత్కళల్, దనరం బంగరుతళుక్కు పావడలు చెంత న్నెచ్చెలుల్ వేయఁగన్ ఇదు, 5. 107.

12. విసరు, ప్రక్షేపించు.

చ వనుల వధించియున్ మునల వర్గములంబడ మోఁది వాలుకల్, మసఁక వేసి వంచియును మందల తిత్తులు గాల్చి వైచియున్...రా. వి. 5. 30

13 (విఁజామరము—మొ.) విసరు, వీచు.

క దురముం గమఁగొవియెడు నిర్జర వరులకు వేయు చామరంబులవలె నం,బరమున నాడె శిలీముఖ, పరిఖండిత విమతకేతు పటపల్లవ ముల్. వరాహ 5. 57.

14 కప్పు, ఆచ్ఛాదించు

చ భయపడి లేచి వేయదురు పాటునఁగట్టియుఁ గట్టుకున్న నీ,వియు నెలవంక చన్నొవల వేసియు వేయని పైఁటకొంగు...సారంగ. 3. 154

15. ధరించు.

ద్వి మహిమ తోడను భూతి మైనిండ పలఁది,యరుదైన రుద్రాక్ష హారముల్వేసి .. ద్వి పల. 1. 13.

16 తొడుగు, ధరింపఁజేయు,

చ శశిశిశుక్ మెచ్చవచ్చు, నిఁక బ్రహ్మను దీని సృజించినప్పుడే, వెలయఁగఁ జేతికిన్ బిరుదు వేయఁగ వచ్చును...దశా. 2. 305

17 (సిగ) ముడుచు

సీ మందుల ముడిత్రాట మలఁచి వేసిన సిగ బొల్పు గానఁగనీవి బోడిమికంబు ... దశా. 1. 260.

18 తాంబూలము నమలు.

క సోగలగు వెండిజేకుల, లాగువఁ దెలనాకు మడిఁచి లలన యొసంగన్. బాగాలు వేసికొని తన, బాగాలువన్నట్టి మేడ పజ్జకు నేఁగెన్. సారంగ. 2 194.

19. ప్రయోగించు, కొట్టు, తముకువేయు, తముకు వాయించు.

సీ. తముకు పెసిన వెన్కఁదాఁ జరి చినఁ బట్టియను పకుండఁ దలార్ల కొసఁగి యొసఁగి శుక 4 111.

20 గణించు

సీ. జమల శన్మశరీం సంఖ్యలెల్ల దినాంతకము వెసి లిఖయించు కంఠికులను...దశా 1. 264

వేరకము సం. వి అ పుం కర్పూరము

వేరము[1]=వేరిమి వి (సం వైరం.) 1. విరోధము. పగ

ఉ. వీరును పాండుపుత్రులును వేరము దక్కిపొ సంగి మన్కికై, పోఁతమాడి యేవటులు బుద్ధులు సెప్పిన భంగియున్ ... భార. ఉద్యో. 4 8

శా వేరంబెత్తిన కాత చెద్ది యుడుపన్ వెజ్జెవ్వఁ డూహింపఁగన్.. దశకు. 2. 89

క వారిరువురు. దమలోపల, వెరము గొని రాజ్య కాంత విజిగీషువులై ...ఆము. 3. 15

2. వేగము.

సీ. వైరవేగములగు వెరమనఁగ ... ఆం భా. 3 48.

వేరము[2] సం. వి అ పుం న 1 శరీరము 2. కుంకుమ పువ్వు. 3 వంగచెట్టు (వృ వి.)

వేరిమి=వేరము వి విరోధము, పగ (ఇది నేరిమి వంటిది.)

ఉ. వేరిమి ధర్మజుం బరిభవించిన ద్రోహులు వధ్యు లన్న నె,వ్వారికిఁ గీడదే ... భార ఉద్యో 3. 74

('వేరమి' అవి శ ర. = గ్రహించిఁది)

వేరు[1] వి బ వేరులు, వేళులు, వేళ్ళు (క బేరు త. వేర్) వృక్షలతాదుల మూలములు.

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బండులు నొండులుఁ గూరగాయలుం, గోయుచు...కు సం. 6 692

సీ వానలు సరవితో వర్షించె సస్యముల్ వేళ్ళ గొల్పుగ విజ్జివీఁగి పండె ... మనుచ 6. 121.

చ....కలమములుండ ...తృష్ణలోఁ, దలకొన వంగి మున్ జలముఁ ద్రావెడు క్రిందటి వేళ్ళ మీఁదట, న్నిలిపి...ఆము 1. 67.

వేరు[2] న. బ. వేఁడువకు బహువచన రూపము, ఎవరు.

మ. పరకాంతన్ మదిలోన నైనఁ దలఁపంబాఁబు దుఃఖంబువన్, బరివాదంబును నొంది ఘోర నరక ప్రాప్తవ్యథల్ పెక్కు వత్సరముల్ చెందుదు రట్టి యన్య వనితా సంభోగ దోషంబు దా, నంనాథో త్తమయింత యంతయని యెన్న న్వచ్చునే వేరికిన్. వి. పు. 4 223

వేరుపనస వి (వెరు[1]+పనస) వేళ్లయందుఁ బండ్లు పండెడు పనస (వృ వి)

సీ పరిపాకమున వేరు పనసపండుల తావి యిందిం దిరములకు విందు సేయ...భీమ. 2. 54

సీ పొదరుఁ బొన్నలరాలు పుప్పొడి యిసుముపైఁ బగిలి యొప్పెడు వేరుపనస పంటి నీటి కాల్వలఁ ద్రోచి చంద్రికా 2 20

సీ వేరుపనస గుత్తి వెట్టినారువ రేల పనస కరక కొమ్మ్మి పలుక రేఁజి. .హంస 4 11.

వేరుపురుగు(వు) వి (వేరు[1] + పురుగు.) 1 క్రిమి విశేషము, వృక్షలతాదుల మూలమునఁబుట్టి వానిని నశింపఁజేయు పురుగు

ఆ. వేరుపురుగు చేరి వృక్షంబు జెఱుచును, చీడ పురుగు చేరి చెట్టుఁ జెఱుచు, కుత్సితుండు చేరి గుణవంతుఁ జెఱుచురా ...వేమన 1 17

గీ గ్రామ నికటంబు గాక దూరంబు గాక, చోటి పొరగాక చిట్టాట చోటుగాక వెల్లి తలగాక క్రిఁ జెదల్వేరు పురువు, రాతిపోటును లేని బారాటినేల విప్ర 2 18.

2. నాశకము, నాశకుఁడు.

ద్వి బలుగాలియును జడభాను రశ్మియును, బొలయ లోఁగెడు మత్తపోవనంబునకు...భూప కీటము వేరు పురుగవై తీవు ... ద్వి హరిశ్చ. పూ 1232

వేరుపాఱు అ. క్రి (వేరు[1] + పాఱు) వెరుసాగు, నాటుకొను.

ఉ నీటను దేమయెక్కి ససినిల్చి యొకించుక పాడు దేఱి యప్పాటున వేరుపాటి ధృతి పాటవ మొప్ప నతఁడొనర్చు నప్పాటునఁ జెన్నుమీఱి పరిపాటిగఁ గెంజిగు రెక్కడక్కడన్, మోటిక లెత్తి క్రొవ్విరులు మొగ్గలు వెగ్గలమయ్యె నెయ్యెడన్ విప్ర 2. 28

చ. క్షితి నుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకున్ వడి వేరువాఱి యు,న్నతమగు రూపుఁ బూనిగగన స్థలిలోఁ గొని యచ్చటం దరు, ప్రతతి చెలంగు ... చం రా. 2 82

వేరువి(ర్వి)త్తు విఱ (√వేరు[1].) సమూలముగ నశింపఁ జేయువాఁడు, నశింపఁ జేయునది

క. అనిన విని నవ్వి నాతో, వని సేఁతకుఁ దెంపు సేసి యడరెడు రథికుం, గనుట యది నాకుఁ బండువు,వినవే మీకెల్ల వేరువిత్తని నమ్మన్. భార ద్రో. 4 259

గీ విరహి జనముల పాలింటి వేరువిత్తు, దురితముల కేల వాయోడుఁ దహివకరుఁడు ... పి శకుం 3 182.

సీ ...నోరి, వాకట్టు మందు గర్వలతాలవాలంబు వినయ కృత్యంబుల వేరువిత్తు ... రాజ చ. 2 21

ద్వి చివురుఁబోఁడులు తపస్విల వృత్తులకు, వివరింపఁగా వేరువిత్తులు గారె .. ద్వి పరమ. 2 61 పా.

(వైరాగ్యము.)

సీ. బలవదంతర్విరోధులకును వేర్విత్తు శ్రేయో వధూటికి జీవగఱ్ఱ...విప్ర 1. 84.

వేరీ న (వేరు2+ఈ.) ఏరీ, ఎక్కడ నున్నారు.

క ఆ వచ్చిన వారలు వే,రీ వేరీ యనుచు సారెఁ బ్రియ సుత నడుగుం, రావెతఁ బడు వారిని మీ,రే వారుం గవరె యనుచు నితరులఁబలుకున్. పర 5. 146

వేర్పడు = వేఱుపడు అ. క్రి. భేదపడు, ఏకీభవింపకుండు.

క ...ఈ, పురుషులు గూడిన సృష్టికి, వెరువరులది సంఘటిలదు వేర్పడిరేనిన్. భా. శాం 5. 61.

మ ...నాభియు న్నిర్విషం,బును దోఁబుట్టువు లయ్యు వేర్పడ గుణంబు ల్సాపఁగాఁజూడమే. అము. 2. 67.

వేర్పఱచు = వేఱుపఱచు స. క్రి (√వేర్పడు.) (వేఱు+పఱచు.) వేఱుపడఁ జేయు, వేఱుచేయు, ఎడఁ బెట్టు

సీ. జను నవిశ్వాసంబు గమఁగొని మెలఁగుట విశ్వసనీయుని వేర్పఱచుట...వలదు పతికి ఆము 4. 252

ఉ ఇందునిఁ గందువేర్పఱిచి యిందునిచే సతిమోము చేసి యా,కందును గుంతలంబులుగఁ గంజభవుం డొనరించె ..విక్ర 8. 84.

చ తిరుపతి కొప్పు అందముగఁ దీర్చిన బూడిద బొట్టు మంచి వే,ర్పఱచిన మించువట్టి రుదురక్కల పేరులు. గావికోకలున్, హర శివ శబ్దము ల్దగ మృగాంక కళాధరు గేహ పీము క్కైగిరి గుడిమేళము ల్పొదలఁ గిన్నర కంఠియు దాని తల్లియున్ శుక. 3 91

వేర్పాటు వి (√వేర్పడు) 1. భేదము

క ప్రకృతికి నాకును నుదకమ్మ,నకు మత్స్యమ్ముఁబు నకుఁ బోలె నైసర్గికమై, ప్రకటంబైనది వేర్పా,టకట యహంకారవశత నదియే నంటన్. భార శాం 6 50.

సీ. ద్వేష్యంబు ప్రియమను వేర్పాటు లేదు భూతముల యందెల్లను సముఁడ. భార. శాం. 4. 242

2 విరోధము

సీ..... అడవికేఁగి, తాపస వాక్యామృతములు వినులఁ గ్రోలి చెలిమి వేర్పాటను చిరమర లకుఁ, బోరక.. భార. శాం. 1. 58

వేర్వాయు అ క్రి (వేరు[1]+పాయు) మొదలూడు.

గీ పండ్లు వేర్వాసి కదలు చూపకయమున్న.. కాశీ 3 84.

వేఱగు అ. క్రి (వేఱు+అగు) 1. తొలఁగు, దూరమగు.

ఉ...వేఱగుం, దాను త్రికాలసంపదకు ... భార. శా, 5 530

2 మఱియొక విధమగు, మాఱు

క. ఉల్లము వేఱైన మరు, ద్వల్లభుఁ గని రంభ యపుడు దప్పకరామా, పల్లవ కర ముఖవీణా, వెల్లితతాన ప్రతాన వినిమయ ఫణితిన్. కవిక. 6 48.

వేఱడము వి (√వేఱు[1]) భేదము.

క.. మాయి, భిన్నయిల్లని వేఱడ మిటు, సేయుదురే యిది సఖత్వ శీలము తెలఁగే. మార్క. 3. 60.

క. ఒక వాఁడై నను మాతో నొక యాలోచనముఁ
జేయ కూరక మో, మెత్తి కొనక పోదురు మీ
రాం, ద్రకు మగలకు నిట్టి వేఱడంబులు గలవే
భోజరా 6 128.

వేఱిఁడి=వీఱిఁడి విశే. (వేఱు+ఇఁడి) అవివేకి.
గీ. అడవిఁ గూరలు దుంపలు గుడుచుచుండు, కూళ
మానిసిక మ్మొద్దరాలి వోలెఁ, దగులఁ గట్టిన
వేఱిఁడి తమ్మిచూలి, చెయ్యివలకు నెద్ది యుఁక
గుటి సేయవచ్చు. అచ్చ. రా అర. 30

వేఱిఁడించు స. క్రి (√వేఱిఁడి.) అవివేకమువఁ
జెలుచు.
మ... పేరు వక్క్రజవుం బెంపున వేఱిఁడింపఁడు
గదా కర్ణుండు దీనాకృతిన్ భార. కర్ణ 1 36,

వేఱిఁడితనము వి అవివేకము
క. నీతైన వలుని తోడవ, యాతె మదీయోగ్ర
రోష మవనీశ్వర నీ, వేఱిఁడి తనమున వచ్చిన,
జాతియ వడకేల పోవఁగా వగు నీకున్.
మార్క. 7. 238.

వేఱిమి వి. (√వేఱు¹,) భేదము
చ. వానిది గాక జన్మమను వాంఛ నీ రమణీ
లలామ య, య్యో వగుతాటుగా వతని యొద్దకు
నెచ్చెలిఁ బంచి పంచినం, దానిటురాక వేఱిమి
యొవర్చునో నావల పంచు నించు విల్, కానిక
లోంగి నెమ్మదిఁ దలంచుకొమున్ వలపించె
నెవ్వఁడో కువల. 3 38,

వేఱు¹ వి (క బేఱ్; త వేఱు, మ. వేఱు)
1. భేదము, అన్యత
మత్తకోకిల వేఁడు చెంతయుఁ గష్టమైనను వేఱు
లేని సుహృజ్జనున్ .. భార ఆది. 5. 218.
గీ. వినుము సత్త్వాది గుణముల నవఘ యాత్మ,
తత్త్వమున శివములఁజేయఁ దన్మయత్వ, దర్శ
నము దాన వవి మహోదధి వడంగు, నేఱు
లట్టుల రూపఱు వేఱులేక. భార. శాం.4 356.
సీ ... మాలోన నిట్లు.
గీ. వేఱు లేకుంట తెలియక కాఱులాడు, పతి
పాతులు నరక కూపానఁ గూలుదురు ...
వరాహ. 10 78.
గీ అర్ధ శశిభూషణుండు స్వయంప్రభుడుఁ, డున్న
తుండు నిత్యోర్జిత జ్యోతి యతని, సతతా
నంద శక్తియా నంసిజాతి, విశ్వ జనయిత్రి
వారికి వేఱులేదు కాశీ. 5. 99
2 భేదోపాయము
సీ. .. కొలలు నవలఁ, జతురుపాయంబుల సంజ్ఞ
యై మంచిగ వేఱుకొట్టన నాల్గు వేఱువేఱు
ఆం. భా. 2. 190.

వేఱు² క్రి విశే ప్రత్యేకముగా (దీని యామ్రేడిత
రూపము వేఱువేఱు, వేర్వేఱు)
వ నీ చిత్తంబున వర్తించు మా కృతార్థత్వంబు
వేఱె వర్ణింపనేల ... హర 4 45.
సీ. ఇమ్ములై మరుహజారమ్ములై పొదలుండఁ
బూజవికెలు వేఱె పూవ వలదు...వసు 1 141.
వేఱు వేఱు.
గీ విఘ్న రాజేశ్వరులఁ జూడు వేఱువేఱ ...
కాశీ. 5. 179.
ఆ ... శనుమలందు నిలువ వేఱువేఱ యేర్చి
విలుమందిఁ బనిచి ... ఆము 3. 27.
వేర్వేఱు.
మ. . . తదాస్థానంబులోఁ జారకుల్, వినుత
ప్రౌఢి వసుంధరాధి పతులన్ వేర్వేఱ కీర్తిం
చుచో ... నైష. 1 72
ద్వి. ... వారిఁ, గొమరార భూషించుకొలకు
భూషాంజనములు జలములుఁ జూర్ణములు
మాలికలు, వేర్వేఱఁ బూని సవిస్మయాకృతుల,
పర్వివ యచ్చర పడఁతు లేనూఱు .. ద్వి.
పరమ. 12. పొ.

వేఱు³ స. వి అన్యము, ఇతరము, (క బేజ్, త. వేఱు,
మ. వేఱు.)
ఆ. ... అలిగి బకుఁడు, వీనిబాగు సూడవేఱంచు
డాసివ, తరువుఁ బెఱికికొనుచు ... భార ఆది.
6. 292.
ఉ. ఆఱు రసంబులం జవులయందుల క్రొత్తలు
పుట్ట నిచ్చలున్, వేఱొక భంగిఁ బాకములు
విన్నను వొప్పఁగఁ జేసిచేసి ... భార విరా
1. 77.
గీ అతివ యతఁడొండు కోదండ మందికొన్న
నలకె వేఱె విల్లెత్తిన విఱుగనేసె .. ఉ. హరి.
1. 165.

మ సుడి వాల్గాలువుకన్న వేఱు కలరే చుట్టంబు లేవంకలన్ ... నీలా. 1 95.

వేఱుప(వ)డు = వేర్పడు అ. క్రి (వేఱు + పడు)
1. వేఱగు, విడిపోవు.
ఆ. అలిమాటలు విని యన్న దమ్ములఁ బాసి, వేఱుపడెడు వాఁడు వెఱ్ఱి వాఁడు వేమ. 2. 138.
వ. పొలంబులన్ బులుగులన్ జోవుచు డేగ వేఁట కాండ్రు వేఱు పడి వేఁటాడన్ దొడంగిరి. మనుచ. 4. 55.
2. దూరమగు.
క వాకం బెట నలినాసన, లోకంబెట నిఖిలమౌని లోకేశ్వర యీ, లోకములలోన భవదవ, లోకమునకు వేఱు పడిన లోకముగలదే కకు 2 52

వేఱుపాటు = వేర్పాటు వి (√ వెఱుపడు) వేఱగు.

వేఱుపెట్టు స. క్రి (వేఱు² + పెట్టు) వేఱుచేయు, అన్యులఁగాఁ జేయు.
ఆ. ఏక నిశ్చయమున నిట యేగుదెంచితి, మనఘ నీవు నేము నధిపు పనికి, నిట్టి మమ్ము వేఱు పెట్టి యొక్కటి కార్య, మాచరించువాఁడ వగుట దగునె భార. సౌ ప్తి. 1 83.

వేఱుపోవు అ. క్రి (వేఱు¹ + పోవు.) వేఱుపడు (శ. ర వా.)

వేఱుబందము వి. (√ వేఱు) భేదము, వేఱుపాటు, పక్షపాతము (చి. ని; శ. ర, ప్రౌ. వా.)

వేఱువాయు అ క్రి. (వేఱు¹ + పాయు.) వేఱుపడు.
క పలువురు యువతులఁ బుత్రులు, పలువురుఁగల యతఁడు వేఱువాయఁ దలఁచినన్, లలనలఁ బుత్రులఁ దావహ, తలకొని మెయిపాలు గొనుట ధర్మంబెందున్. విజ్ఞా. వ్య 124.

వేఱుసేయు స. క్రి (వేఱు¹ + చేయు.) భేదము నొందు.
క. పాంచాల రాజపుత్రియు, నంచితముగ నిమ్నుఁ బొందు నార్వుర మరుచన్, సంచిత పుణ్యుఁడ వీ వాక, యుఁచు నును వేఱుసేయకే తెమ్మెలమిన్. భార ఉ ? 4. 31.
గీ. క్రమము దప్పక యుండ నా రాజ వరుఁడు, సకల లౌకిక వైదికాచార సరణిఁ, బ్రియముతో విప్రవరునకుఁ బెండ్లిసేసె, వేఱు సేయక ... విక్ర. 1. 160.

ఉ వానిదవంధ్య జీవనము వానిది జన్మము వేఱు సేయ కెవ్వాని గృహాంతరంబున భవాద్భుత యోగి జనంబు పావన, స్నాన విధాన్న పాన ముల సంతస మందుచుఁ బోవు నిచ్చలున్ . . మనుచ. 1 63.
ఆ శంభు వేఱుసేసి సాగింప వచ్చునే, క్రియలు వెఱ్ఱి వేలయయితి సెపుమ . కాశీ. 7 72

వేల వి (త. వేలై) దాస్యము.
చ అనుపమ రూప యౌవన మహాగుణ వైభవలీల నెవ్వరిం, గనుఁగొని మెచ్చకున్న వర కన్యక గల్గిన దానిఁ జెప్పు నీ, పనిచిన వాని వేల గొని పైఁబడఁ జేసెద . కు, సం 4 399.
సీ హరిఁ దెత్తుమే నీకు నమ్మెడు పడియుండ ... దేవేంద్రుఁ దెత్తుమే నీవేల గొనియుండ .. కు సం. 6. 674
ఉ. దండుగు లిచ్చి వేలగొని దానిపయిం జెఱ లిచ్చి .. కు సం. 10 528

సం. వి అ. స్త్రీ 1 చెలియలికట్ట. 2 కాలము, సమయము. 3 అదను, తఱి, యుక్తసమయము. 4. తెఱపి, విశ్రాంతి. 5 సముద్ర జలప్రవాహము. 6. సముద్రతీరము. 7. మేర, హద్దు 8 వాక్కు. 9 రోగము 10. అనాయాస మరణము 11. బంక, జిగురు. 12. అనురాగము. 13 ఈశ్వర భోజనము. (మే. వి) 14. కాలవిశేషము, హోర. (ఒక గంట కాలము)
శ్లో. చతుర్వింశతి వేలాభి రహోరాత్రం ప్రచక్షతే (వాచ.)

వేలము¹ వి (సం వేలా) 1. శిబిరము, స్కంధావారము, దండు విడియు చోటు
ద్వి అప్పుడు మన్నీగ్రీవుఁ డాదిగాఁ గపులు, చెప్ప రప్పను లెల్ల శ్రీరాముతోడఁ, జెప్పి వేలము నకుఁ జెచ్చెర నేఁగి, యొప్పెడు సుఖనిద్ర నుండి యారాత్రి, గడపుటయును ... రం రా యు 314. పా 22. పం.
చ వెనుక నృపాలురంగవుల వేలము చొచ్చినవధి గను మున్న య, జ్జనకజఁ ద్రుంతుఁగాక ... రామా. 8. 183.

చ. ... బోరనఁ గటకంబు వెల్వడి నృపాత్మజు వేలముఁ జొచ్చి ... దళకు 4 22.

2. విడిది, బస

గీ. అమృత కుంభంబుఁ గైకొని యసుర వరులు, వేఱ యొకచోట వేలంబు విడిసియుండి, రి . హర. 6 96.

ద్వి గూడారములు దెంల్గొల్లివల్ బన్ని, వేరము ల్దవ్వక విడిసె నుత్సుకత ... పండితా. పర్వ 350 పొ, పండితా పర్వ. 326 పొ

3 సేన, సైన్యము

ఉ. ... నికేఁద,మ్మాలము లంద నాతప సమూహము పేరిటి యిర్లవేలముల్ వసు. 4. 5

చ. ... చక్కని వని వేడ్క వేలముడిగన్ ఘటియించె జనేంద్రుఁ డయ్యెడన్ చంద్రి.1 168.

(జలచరములు)

ద్వి గాలంబునకు నైనఁ గలఁగక క్రొవ్వి, దూలంబుల ననతి స్థూలంబులగుచు, వేలంబు విడిసిన విధమున నెరసి, వాలంబు లల్లార్చి వారి విహార, శీలంబులై విరసించి యొండొంటి నాలంబులై డాయు నచ్చరంబులును . . వవ 5 238. పొ. 28. పం.

4. గుంపు, సమూహము

చ ... ఓ వయస్య యీ, విడువని వేలమైకురియు వెన్నెల చిచ్చువ కేమిసేయుదున్.కవిక.4.146.

క. వెడఁగుఁదనంబున నీళ్లనన్నడు మడఁచిన రెండుగాని వలువున బలి భిన్నుడు తెందు వేలు గారని, విడువని వేలంబు చాటు వేదాంతంబుల్. వరాహ. 9 57

5 (త. వేలై.) దాస్యము

సీ. విడువని వేలంబు మడిగంబులు గొనంగ నిచ్చలు నిద్రలే దచ్చరలకు .. వరాహ. 10. 15.

6. వేగము.

సీ. వేగంబు పాశెంబు వెలయు వేల మవంగ ... ఆం. భా 3 48.

క. ఈ లీల వెండి మలకడఁ, జాశెముడిగి వేల ముడిగి పరిసరవర కం,కేళీ వనసాశీభున, కేళీవన దర్శనేచ్ఛ గిటికొన మెలఁగెన్. ఉ.రా 4.147.

7. మండలాగ్రము, ఖడ్గము, కత్తి.

చ. చలిమిరి గాడ్పుచే నెగసి సన్నవు సుళ్ళగు చాక సంపు మందల వికసిల్లెఁ బుప్పొడులు దట్టముగా మడిఁ గ్రమ్ము కూర్మిచేఁ, గలిగి విరాలిఁ గుందు తెలిగంటి నెలంతల మీఁదఁజొన్పు పూ, విలుతునిపైఁడి చుట్టలుఁగు వేలములుం బలె సొంపు పెంపువన్. యయా 4. 10

వేలము[2] = ఏలము[1] హిం వి. అమ్మిటలో నొక విధము, విక్రయ భేదము.

సం వి అ న. ఉద్యానము, చిన్నతోట

వేలముపట్టు వి (వేలము[1]+పట్టు) శిబిర ప్రదేశము.

చ. చిలుకలు కమ్మ దెమ్మెరలు శీతమయూఖుఁడు దేఁటు లాదిగాఁ,గల నవవిల్తుసాధన నికాయము వేలము పట్టవంగ నాకులమటుగాన దాని విడ గొట్టక తృప్తికై దొట్ట వీతరాగుల మని విఱ్ఱవీఁగెదరు కొందఱు బోదలు నానగండలై. పాండు. 5. 182

వేలాటము వి చెర్లాటము,

ద్వి తరులతో నతి శోభితంబగు నందు, హాటిణముల్ పులులు వేలాటంబు లాడు, ముంగులు కెలుకలు ముద్దులు పెట్టు ... ప్రభు 4 130 పొ.6 పం.

వేలార్చు స క్రి. కుమ్మరించు

గీ. ఘన పయోధర పదవి నక్షత్ర మాలికా రుచులు పర్వక్ష్యాము యొకర్తు చంద్ర, కలికఁ బూని నవామృతమ్ములఁ జకోర, చపలనయనకు వేలార్చు సమ్మదమున చంద్రి 6 19

వేలిమి = వేల్మి వి (√వేలుచు) 1. హోమము.

ఉ. వేలిమి యన్ మహార్చనయు విప్రసపర్యయుఁ జిక్కె . మనుచ. 2 53

క. తాలిమి మీఱఁగ నెప్పటి, మాలిమితో దేవ గురుఁడు మంత్రము దెలుపన్ వేల్మిచేసె ... దశా. 5. 75. ఆం. భా. 2. 171.

2 హోమకుండము.

వ .. అతని వధంబునకై పాంచాల విభుని వేలిమింబుట్టిన వాఁడగుట నప్పార్షతుండు . భార. ద్రోణ. 5 321.

సీ. అగ్నిదేవ స్వాహా యటంచు వేలిమియందు నొకఁడైన నాహుతి నొసఁగఁబోఁడు .. దశా. 1. 257.

3 అగ్ని
సీ వెత్తంబు క్రిందటి నెత్తమ్మి కెంపుజూగని పెంపు వేలిమి కన్నుగాఁగ యయా 2 36.

వేలిమికట్టి(ట్టె)య వి (వేలిమి+కట్టియ) సమిధ
సీ విటకచా కృషికి విసువు నొక్క లతాంగి వేలిమి కట్టియ ల్వీటిచి తెచ్చు కవిక 6. 95

వేలిమిబొట్టు వి (వేలిమి+బొట్టు) హోమకుండమందలి భస్మముతోఁ బెట్టుకొనిన బొట్టు, రక్ష.
సీ తూలాడు సిగయును వ్రేలు మాఱటగోఁచి వేలిమి బొట్టును వ్రేల్లదర్భ, దవర .. భాగ 10 ఉ 1253.
సీ. నొసటి వేలిమిబొట్టు మసి మీఁద మృగనాభి తిలకఁబు బటువుగాఁ దీర్చవచ్చు రామా 2 110

వేలిమియొజ్జ వి (వేలిమి+ఒజ్జ) పురోహితుఁడు
సీ మానితంబైన హోమద్రవ్యములు గొని వేలిమి యొజ్జయై వేధ రాఁగ...కు సం. 9. 227

వేలు=వ్రేలు అ. క్రి వ్రేలాడు.
గీ చులకఁ గాల్వట్టి యీడ్చినఁ జూరువట్టి, వేలు డురు గాక తనవారి విడుతురెట్లు కాశీ 5 293
ద్వి ఉడుపంక్తి చెదరె సూర్యుని వేగ మడరె, వడఁకె శేషుఁడు ధరావలయంబు వేలె . . ద్వి. పరమ 2 115 పొ.
వి బొ అంగుళి.
సీ.... వేల్ వ్రేలన నంగుళియగు...సాం. నిమాన. 17
సీ. వేల్ వేలునా నంగుళీ సంజ్ఞ లెనంగు వెంక. మావ. 39.
సీ. వాలు డాలును ముగ్గు చేలు ప్రాలును వేల్పు చాలు మేలును గల వేలివాఁడ . . ప్రబంధ. 224

వేలుచే=వేల్చు స క్రి (అగ్నిహోత్రము నందు అజ్యాది హవిస్సులను) హోమము చేయు
ఆ ధర్మనఁగరమున ధర్మజుచేఁ జచ్చి, పొలిచెఁ జూడ మద్ర భూవిభుండు, విధియుతంబుగాఁగ వేలిచి విడిచిన, నాటియున్న యగ్నినను కరించి భార. శల్య. 1. 287.
ఉ ధర్మరాజులో, దాలి మనోభవాగ్నిఁ దన తాలిమి నాహుతిగాఁ గ్రమఁబునన్, వెలుచుచున్నవాఁడభినివిష్టనుభైక ఫలాభి కాంక్షయై నైష 4 35.
ద్వి ఓలి శివాగ్ని కాహుతులుగా నిట్లు, వేలుతు నిదియ తా విధి దీనికనుచు పండితా పురా. 109 పొ

వేలుపించే స క్రి (√ వెలుచే) హోమము చెయించు
ద్వి. నవరని గంధపు సమిధ అమర్చి, జాతిముత్తియపు లాజలు వేలుపించి ... ద్వి పరమ. 5. 380 పొ

వేలుపు=వేల్పు వి (√వేలుచే) 1 దేవత.
సీ తొలి వేలుపుల వెలుపుల పనుల్ గొనుతేఁడు . మనుచ 5 47.
వ. అక్కక్క మ్రొక్కవే మనపాలి వేలుపని బుజ్జగించియు అము 4. 35
2. దేవతా స్త్రీ
చూ వేల్పు.
3 జోస్యము.
ద్వి ఆహికంబులఁ బెట్టి యప్పులు వార,వృద్ధికొసంగుదు వేలుపు చెప్పు, పద్ధతి నేర్తు నవ. 3 153 పొ 18. పం.

వేలుపుఁ గత్తళాని వి (వేలుపు + కత్తళాని) దేవతాశ్వము, ఉచ్చైశ్శ్రవము
ఉ. ఉప సుధర్మాస్థాని నున్న వేలుపుఁ గత్తళానికిబట్టు తలాట మనఁగ... వరాహ 4 165.

వేలుపుఁగమ్మరి=వేల్పుఁగమ్మరి వి (వేలుపు + కమ్మరి,) దేవశిల్పి, విశ్వకర్మ.
క వేలుపుఁ గమ్మరి ప్రొద్దుం, బోలె నటుఁ గమిని మేను బొరిఁబొరిఁ దునియల్, ప్రీలఁగ సానవట్టిన, పోలిక.. అచ్చ భా. 5 90.

వేలుపుఁజాన వి (వేలుపు+చాన) అప్సర స్త్రీ
క అడిరి వేలుపుఁ జానలు, పాడిరి గంధర్వ సతులు ప్రమదం బెసఁగన్, బ్రోడలగు మింటి తెరుఁ చేడియ లటు రలరు సేసలు పేడ్కన్ జాహ్న 1 188

వేలుపుఁజెట్టు వి (వేలుపు+ చెట్టు) కల్పవృక్షము, దేవతరువు. (శ ర)

వేలుపుఁజేడె వి. (వేలుపు + చేడె.) దేవతా స్త్రీ, అచ్చెర.

మధురగతి రగడ. వేలుపుఁ జేడెల వెలఁగోమ వేశ్యలు, శ్రీలఁగుబేరునిఁ జెనకెడు వేశ్యలు... కుచేల 1. 28

వేలుపుఁదిప్ప వి (వేలుపు + తిప్ప) మేరుపర్వతము.

ఉ. చెప్పెడి దేమి నవ్వుచు రచించిన మాటలు కామబాణముల్, దపివఁ దవఁ డాశ్రిత కలాపము ముంగిట నున్న వేలుపుం దిప్ప వివేక శాలి యువతీ జన చిత్త వినూత్న దర్పకుం, డప్పన మంత్రి వానిఁ దరమా నుతియింప నిలింప కోటికిన్. రాజ. చ 1 35.

వేలుపుఁదెరువు వి. (వేలుపు + తెరువు.) సురపథము, ఆకాశము. (శ ర)

వేలుపుఁదేజి వి. (వేలుపు + తేజి) ఉచ్చైశ్శ్రవము

సీ. అనికి వేలుపుఁదేజి నలరుకైజామోరి లల్లార్పు చేఁ జీరువాయకులముల . చంద్రి. 6. 85.

వేలుపుఁద్రోవ వి (వేలుపు + త్రోవ) ఆకాశము.

క...మల్లియు, విరులవఁగారికిఁ దెసఁగె వేలుపుఁ ద్రోవన్...నీలా. 3 6.

వేలుపుఁబెద్ద వి (వేలుపు + పెద్ద) సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు.

ఉ. బుద్ధుల ప్రోడ నాల్గు మొగముల్గల విశ్రుత మూర్తి తమ్మిపూ, గద్దియ మీఁద నుండి త్రిజగంబులు నేలుచు నుండు వేలుపుం, బెద్ద వచోవధూటి వలపించిన సర్వగుణైక శాలియు,దద్దయఁ బ్రోచుఁ గాత మగుణాంబుధిఁ దిమ్మయ మంత్రియప్పనిన్. రాజ. చ. 1. 3.

క. తద్దయుఁ బొగడెద వేలుపుఁ, బెద్దయవన్ జగములెల్లఁ బెంచుచుఁ బలుకుఁ,మ్మద్దియతో నెఱతామర, గద్దియఁ గొలువుండు నల్మొగంబుల ప్రోడన్. నీలా. 1. 5.

వేలుపుఁబొన్న వి. (వేలుపు + పొన్న.) సురపొన్న. (వృ వి)

వ. బలు వేలుపుఁ బొన్నలం దొలఁగఁ ద్రోయు మిన్నేఁటి నీటి వరదపోటున ... అచ్చ. బా. 2. 31 పొ.

వేలుపు గమికాఁడు = వేల్పుగమికాఁడు వి. (వేలుపు + గమికాఁడు) 1. కుమారస్వామి (శ ర) 2. బ్రహ్మదేవుఁడు, సురజ్యేష్ఠుఁడు

వ అంతలోన నజీవుఁడు నజీవుఁడైన తెఱఁగున నెనిమిది కన్నులుగల వేలుపుగమికాఁడు తేటి తెప్పిటి కాలుఁగేలుఁ గదలించి కన్నులు విచ్చి చూడ సమర్థుండై . భాగ 10. పూ. 542.

వేలుపుగాణ = వేల్పుగాణ వి (వేలుపు + గాణ) గంధర్వుఁడు (శ. ర)

వేలుపుగిడ్డి = వేల్పుగిడ్డి వి (వేలుపు + గిడ్డి) కామధేనువు, దేవతల గోవు.

ఉ వేలుపు గిడ్డియుం బరుసవేదియుఁ గల్పకుజంబుఁ దోడరా .. భీమ 2. 1?3

వేలుపు జక్కర వి (వేలుపు + జక్కర.) ఆకాశగంగ, సురదీర్ఘిక, స్వర్ణది.

క జక్కుల దొర చెలికానికిఁ, గొక్కుహుమాజోదు నయ్యకుం జొక్కపు లేఁ, జక్కల తేనిని వేలుపు, జక్కర నౌదలకు చాల్చు జగవేలుపనకున్. అచ్చ రా బాల, 21

వేలుపుజడదారి వి. (వేలుపు + జడదారి) సురమౌని, నారదుఁడు.

సీ వేలుపు జడదారి విందారగించుచో నానంద బాష్పంబు లడ్డపడును ఉ హరి 8 139.

వేలుపుటిల్లు వి (వేలుపు + ఇల్లు) మేరుపర్వతము

ఉ వేలుపుటిల్లు విల్లు వెడవీకల పోకల నారి కెడుచే,దోల వెలుంగు తూపెచటఁ దోలినఁ బాఱని తేరుమాటలై, గ్రాలెడు తేజులెవ్వనికిఁ గల్గునతఁడు చళుక్య విశ్వభూ,పాలు మవంబువం బర విభంజనుఁడై విహరించుచుండెడిన్. కావ్యా. 5. 98.

వేలుపుటేఱు = వేల్పుటేఱు వి పొ. సురదీర్ఘిక, ఆకాశగంగ.

ఉ. వేలుపుటేఱుఁ గప్పురము వెన్నెల లంచలు ముత్తియంబులుం, బోలును మంచు నద్దములుఁ బయ్యెరమేపుడు లేఁడు గల్వ రా, బాలును రేవెలుంగు మగబాలును టెక్కలుఁ దమ్మి చూలి యిల్లాలును జోడుగాఁగఁ దనరారు ననంబునఁ గేరు దయ్యమా. అచ్చ. రా. బాల 214.

ఉ ... కీలు జాఱువా, మేలిపసిండి బొమ్మచను మిట్టలకున్ దెలిచల్వ సైరిణీ, చేలచెఱంగులై యచటఁ జెల్వగు వేలుపు ఁటిపెంచెరల్ ఉ రా 1 58

వేలుపు(ల్పు)బొజ్జ వి (వేలుపు+ఒజ్జ) సురాచార్యుఁడు, బృహస్పతి, (శ ర)

వేలుపుటొడయఁడు = వేల్పుటొడయఁడు వి. (వేలుపు+ఒడయడు,) దేవేంద్రుఁడు

సీ మును గౌతముఁడు సాఁగ నొనరు పంట వలంతి జేజే నిరాహారి సింగమునకు, గారాబు టిల్లాలఁ జే రహల్యయటంచు రోసనాఁడు వేలుపుటొడయఁ డెమ్మె, ననుఁగోరి పుంజు రూపునఁ జేరి నడురేయి తఱి నిఁటినరెఁ బొంచి యఱచుటయును .. అచ్చ రా. బాల 146

వేలుపుదాయ = వేల్పుదాయ వి. (వేలుపు+దాయ) సురద్విషుఁడు, అసురుఁడు.

చూ వేల్పుదాయ.

వేలుపుబానిస = వేల్పుబానిస వి (వేలుపు + బానిస) వేశ్య (శ. ర.)

వేలుపుమానికము = వేల్పుమానికము వి. (వేలుపు+ మానికము) చింతామణి

క దాన సముద్గత వేలుపు, మానికమును బోలు నమదు మహనీయమణిన్, గానుక యిచ్చి నగేంద్రుని, వేనోళ్ళం బ్రస్తుతించి వీడ్కొని చని యెన్. విక్ర. 2 257

వేలుపుమావు = వేల్పుమావు వి (వేలుపు+మావు.) ఉచ్చైశ్శ్రవము, దేవాశ్వము

సీ వింట జిప్పన నేఁగు వివిధాశ్వకంధరల్ దగిరి వేలుపు మావు నెలుఁగు బూన చంద్రా. 6 92

వేలుపుమిన్న వి (వేలుపు+మిన్న) దేవతాశ్రేష్ఠుఁడు

సీ. .. వేలుపు మిన్నల వివిధ భూషణ కాంతి శుక్ర చాప స్ఫూర్తి నవదరింప ... దశా 1. 266

వేలుపు ముద్దరాలు = వేల్పు ముద్దరాలు వి (వేలుపు+ ముద్దరాలు.) దేవతాస్త్రీ.

క ఈ విధమున నయ్యిరువురు భావజ తంత్రైక నరత నిహకాలము సౌఖ్యావహ లీలల నుండంగా వేలుపు ముద్దరాలు గర్భము దాల్చెన్. మను చ. 3 118

వేలుపు(న్మొ)మొదవు వి (వేలుపు+మొదవు) కామధేనువు, దేవతల యావు

క ... కోర్కులు, బొలుపొదవఁగఁ బిదుకు వేలుపు న్మొదవునకున్ నీలా. 1 21

వేలుపురాచిల్కు = వేలురాచిల్కు(లుకు) వి. (వేలుపు + రా + చిల్కు.) ఐంద్రాస్త్రము, ఇంద్రుఁ డధిదేవతగాఁ గల అస్త్రము

సీ రాచూలి వేలుపు రాచిల్కు నిగిడించి యాచెయ్యి దెగవైచి యపుడె సాము, నెల ముల్కి దోయి నిచ్చలముగాఁ బఱగించి కాళ్లు రెండును ద్రుంచి ... అచ్చ రా యు 248.

వేలుపురాపురువు వి (వేలుపు + రా + పురువు) ఇంద్రగోపము, ఆరుద్ర పురుగు

ఉ. ... జడిగొన్న మంకెనన్, విప్పుగఁ జేయునట్లు దగె వేలుపురాపురువుంగముల్ దటిన్. అచ్చ. కా 3 51.

వేలుపుఱేఁడు వి (వేలుపు+ఱేఁడు) ఇంద్రుఁడు.

ఉ. . వేలుపు ఱేని గెల్చు టొక విక్రమమే బలి దైత్య వల్లభా. దశా 2. 428.

ఉ. ... జాబిలి రాల మేడలో, వేలుపుఱేఁడు నల్వ యును వెన్నుఁడు గొల్వఁగ .. నీలా 1 1.

ఇట్లే వేలుపుటేలిక, వేలుపురాయఁడు. మొ.

వేలుపుచెట్టు వి. (√వేలుపు) కల్పవృక్షము.

శా ఏఁడీ పేదలపాలి వేలుపులచెట్టు ... అచ్చ రా అయో 88

వేలుపులదారి వి. (√వేలుపు) ఆకాశము

చ తడయక వచ్చె వేలుపుల దారిని బాముఱపేఁట కాఁ డొగిన్ ... అచ్చ. రా యు 162.

వేలుపులపెద్ద వి (√వేలుపు) బ్రహ్మ, సురశ్రేష్ఠుఁడు.

సీ. కెందమ్మి గద్దె యెక్కిన వేలుపుల పెద్ద పలుకుఁబోఁటికిఁ బ్రాణపదము . . దశా. 2 62.

వేలుపులపెద్ద కొమరుఁడు (√వేలుపు.) నారద మహాముని.

క అని పుట్టఁ బుట్టువునకుం, గొనకొని వేలుపుల
పెద్ద కొమరుఁ డెఱిఁగిం,చిన నాలకించి యతఁ
డా,యన నవ్వలి కతయుఁ దెలుపడని వేడుట
యున్ అచ్చ. రా బాల 213

వేలుపుల ప్రోలు వి (√వేలుపు) అమరావతి, స్వర్గ పట్టణము
గీ. కూడు నిదురయు నెపుడుం జేకూఱకుండు,
వేలుపుల ప్రోలు నమ్మేటి పీటకెనయె...అచ్చ
రా. బాల. 31.

వేలుపువడ్రంగి వి. (వేలుపు+వడ్రంగి) విశ్వకర్మ, దేవశిల్పి.
క వేలుపు వడ్రఁగి పెట్టిన, కీటనఁ బలుకాట మాట
క్రియ గనుపట్టుం, గాలోచితముగఁదద్గి, వ్యాల
యరత్న స్త్రీప్రతిమల కనురూపముగన్. కకు.
2. 10.

వేలుపువెలఁది వి (వేలుపు+వెలఁది) దేవతా స్త్రీ అప్సరస స్త్రీ
అని యాన గలుగఁ బలికిన, విని వేలుపు వెలఁది
మోము వికసిల్లంగాఁ,దనచేతి చెఱఁగు బిగియన్,
దెవచుచుఁదలవాంచి నగవు దెఁయఁగఁ బలికెన్
మనుచ. 3. 106.

వేలుపుసాని = వేల్పు(ల)సాని వి (వేలుపు+సాని.)
1 జోస్యము చెప్పు స్త్రీ, సోదెచెప్పు నాఁడుది, దైవజ్ఞ.
సీ...తగు దైవజ్ఞ సోదకత్తె, యనఁగ వేలుపు
సాని యన అం భా 2 110

వేల్చు న క్రి అగ్నిహోత్రమందు ఆజ్యాదికము సమర్పించు, హోమము చేయు
ఆ...ప్రయోగ దక్షుఁడగ్ని, ముఖము సేసి వేల్వ
మొనసి వివాహోప, కరణ వస్తుచయము గాచి
యుండె. భార. ఆది 7 167
గీ హృదయ వేదికయందు సమిద్ధ మూర్తి, వెలుఁ
గుచుండు తేజమునందు వేల్చుఁబ్రాణ,ములను
యాజి యట్లంతరమున హొనర్చు, యాగమున
వీతకల్మషుఁడై వెలుంగు భార శాం. 5 149
సీ రేపు సూర్యుండును మాపు చుక్కలుఁ దోఁచు
నంతదాఁకను జపమాచరించి, యటుమీఁద
నాత్మ గృహ్యోక్త రూపంబుగా విధివ తముగ
నగ్ని వేల్వవలయు...విజ్ఞా. 1 63
ఉ పంకజనేత్ర గౌతముని పంపున లాజలు దోయి
లించి ఘూ,మాంకుని యందు వేల్చె దరహాసము
ఱెప్పలలోన దాఁచుమన్...నైష 6 102
ఆ అనిన సాహసాంకుఁ డంబిక నెళ్లెని,ప్రము
దితాత్మఁ జేయఁ బ్రతిన వట్టి, మధు నిషిక్త
మైన మాలూర సత్ఫల, వితతిఁ దాను నట్ల
వేల్వఁ దొడఁగె విక్ర 5. 78
2 కాల్చు, తగులఁ బెట్టు.
గీ అతని ముఖ గహ్వరంబుల నద్భుతముగ, నుగ్ర
దహన శిఖావళు లుద్భవించి, వేల్చు మూఁకల
నరికట్టి వేల్వఁ దొడఁగె, నంత నెంతయు సం
భ్రాంతు లగుచు సురలు భార అర. 5 218.
గీ మాడుగులు వేల్చె నొడ్డాది మసి యొనర్చె...
అము. 1. 56
3 భర్జించు
వ పర సంతాపకారి కటుక వచనుండగు కుటిల
బుద్ధిని నిఁగలంబున వేల్చ్వఁడు ... కాశీ.
3. 154.

వేల్పించు న క్రి (వేల్చు) హోమము చేయించు
క వేలుపుల ఱేఁడు గురుచే, వేతిమి వేల్పించి
బలిమి వెలయఁగ ..భాగ 9 505
క పోలఁడఁ దొలి మినుకు దెఱఁగున, వేల్పించిన
పిదప రాచ విరివింటి దొంన్, వేల్పులకున్
మ్రొక్కించిరి...యయా 4. 113.

వేల్పు¹ = వేలుపు వి (√వెలుచు) 1 దేవత
క...పొలుపుగ ధర్మం, దలఁపుము మఱి యాతఁడె
వే,ల్పులలోపలఁ బెద్ద ధర్మువున సత్యమునన్
భార ఆది 5 92.
క...వేంకటపతి యిష్టమయిన వేల్పగుటఁ...అము.
1. 16
క వీఁడే దిలీప భూపతి, వాఁడి తనంబునను కాన
వచ్చునె మరుచేఁ, బోఁడిమి యఱియున్నప్పుడె,
వేఁడె మెయింబట్టి తెత్తు వేల్పులు బెగడన్.
సుధ 5 6
ఉ .ఈకుమంత్ర బున వేల్పు వ్రేల్పి ... దశకు.
7 121.

వేల్పు² = వ్రేల్పు వి. (√వేలు) వ్రేల వేయుట,

గీ. ముదిసి ముప్పునఁ బెండ్లికై మొగము వేల్పు, దగవు గాదని రాఁడయ్యెఁ దాతవేల్పు...నైష 4 129

వేల్పుఁగన్నియ వి (వేల్పు¹+కన్నియ) దేవతా స్త్రీ

సీ ముకెమి యొన్నఁడు లేని కొదమ ప్రాయపుఁ జెలువ నేర్పులు వేలుఁగన్నియలఁ కమరు... ఉ రా. 4 90.

వేల్పుఁగమ్మరి=వేలుపుఁ గమ్మరి వి (వేల్పు¹+కమ్మరి) దేవశిల్పి, విశ్వకర్మ

ద్వి బొమ్మర వోయి వేల్పుల మూఁక వేల్పుఁ, గమ్మరిఁ బిలిచి యక్కజము చూచితివే ..ద్వి పరమ. 1. 27. పొ

వేల్పుఁగలువకంటి వి (వేల్పు¹ + కలువకంటి) దేవతా స్త్రీ.

వ వేల్పుఁ గలువ కంటులు క్రొమ్ముడులు వీడ... ఉ రా. 3. 78

వేల్పుఁగొండ వి. (వేల్పు¹+కొండ) వేలుపు కొండ, మేరుపర్వతము

గీ కొండ మరథనమని వేల్పుఁ గొండ మహిమకిఁ, దెచ్చి దానంబు లొనరించు తెఱఁగుదనర, నాశ్రితుల కర్థమొసఁగెఁ బెదప్పవిభుని, భార్య కొండమ్మ తనదు సంపద వెలయ ఇందు. 1. 70

వేల్పుఁజెట్టు వి (వేల్పు¹+చెట్టు,) కల్ప వృక్షము, సురతరువు

వ వేల్పుఁ జెట్టు పూదండల దండితనంబున . ఉ రా 4 163

వేల్పుఁ(లుపుఁ)దపసి వి (వేల్పు¹ + తపసి) దేవ ఋషి, నారదముని.

గీ. వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యవ్వేల్పుఁ దపసి, పల్కె రా చందమామ అప్పగిదిఁ బంప, కడ మెలంగఁగ నద్దరి గట్టుమీఁద, నుండి కన్గొని ప్రొద్దు కుట్టుండు దలఁకి అచ్చ రా కిష్కిం. 2,

వేల్పుఁ(లుపుఁ)దెరవు వి. (వేలుపు¹ + తెరవు) సురవర్త్మము, ఆకాశము

క. పొంగుచు వరదముపైఁ బోలఁతిం గూరిమి మునిచి వేల్పు తెరవునఁ బఱచెన్, బంగరు పిచ్చికఁ గొంచున్, నింగికి సాకువపుఁ బులుఁగు నెగయు తెఱఁగునన్ అచ్చ. రా. అర. 62.

వేల్పుఁ(లుపుఁ)దెఱవ వి (వేల్పు+తెఱవ) దేవతా స్త్రీ

గీ కలికి చూపులఁ జవులంబుగా నొనర్చి, తిల కమునఁ బూవులొక వేల్పుఁ దెఱవగోనె.. వి. శకు 2 138

వేల్పుఁదొయ్యలి వి (వేల్పు¹ + తొయ్యలి,) అప్సర స్త్రీ, అచ్చర

చ. .. పెన్నిధికతిన్ ప్రతికిన్ బొడకట్టె వేల్పుఁ దొయ్యలి చిఱుపాన బట్టిన యనంగుని మోహాన బాణమో యనన్ మనుచ 6 31.

వేల్పుఁబెద్ద వి (వేల్పు+పెద్ద) సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు.

మ పురుషుం డంచుఁ బరేశ్వరుం డనుచు వేల్పుం బెద్ద యంచున్ ... ఉ రా. 1. 280

రగడ చిలువరాయఁడు ప్రొద్దు చూలియు జింక తాల్పును వేల్పుఁ బెద్దయు...అచ్చ.రా.యు.64.

వేల్పుఁబెద్దన=వేల్పుఁబెద్ద వి సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మ.

క మనసున సిగ్గును వెఱపుం, జెనఁగొని నిండార వేల్పుఁ బెద్దన యపు డల్లన నేలమీఁద నొలికిన, తన శుక్లము వామపాద తలమునఁ బడ మెన్. జాహ్నవి. 1 166.

వేల్పుకూఁటికుండ వి (వేల్పు+కూఁడు+కుండ.) అమృత కలశము.

సీ కొని పోవు నావేల్పు కూఁటికుండ సువర్ణుఁడీ తెనె మావియుం చెలిఁగెనేని...రా వి 3 88.

వేల్పుగట్టు వి (వేల్పు¹+గట్టు,) మేరుపర్వతము.

ఆ అంత వేల్పుగట్టు వలవి మీఱఁగ నొక్కొ, దెసలఁ జూచు నిచ్చ దివుటనొక్కొ, విన్ను దాఁట నొక్కొ గన్నదిపాడవున, నిక్కుమంచు గొఁడఁ కెక్కె నతఁడు అచ్చ భా 2 26 పొ.

వేల్పు(లుపు)గాణ వి (వేల్పు+గాణ) 1 దేవ గాయని, అప్సర స్త్రీ

వ వేల్పుగాణలు పాడు లక్ష్మీ నారాయణుల కల్యాణంపుఁ బాటలన్ ... మనుచ 5. 71.

2. గంధర్వుఁడు.

చూ వేల్పుగాణ తూపు

వేల్పుఁగాణతూపు వి (వేల్పుగాణ+తూపు) గంధర్వాస్త్రము.

గీ మయుఁడు దబ్బర మీఱ నేమమునఁ జేసి, యిడిన ముళ్ళికగడంక నీరేనుతలల, తోడి వేలుపు నిమ్మినఁ దోవ వేల్పు, గాణతూపేసిదొం దానిఁ ద్రుమ్మరించె అచ్చ. రా. యు. 381.

వేల్పు(లుపు)గిడ్డి వి (వేల్పు¹+గిడ్డి) కామధేనువు

సీ. దొడ్డిఁ బెట్టిన వేల్పుగిడ్డి కాఁపు మనుచ 1. 66.

వేల్పు(లుపు)గుబ్బలి వి (వేల్పు¹+గుబ్బలి) మేరుపర్వతము.

ఉ ముంగు పసిండి తమ్మి జలు మొగ్గల మొగ్గర మావరించు మేల్, చింజెడు వేల్పుగుబ్బలి పజీరుని జీరు వధఃకరింపఁగాఁ, గ్రొందలిరాకు బాకు దొంకున్ దొడకించు భవంబు చెల్లరే, చందన గంధి చన్నుఁగవ చంద్రుఁడొ యింద్రుఁడొ యా యుపేంద్రుఁడో కృ శకుం 2. 12.

వేల్పు(లుపు)గొంగ వి (వేలుప+గొంగ) దేవద్వేషి, రాక్షసుఁడు.

గీ. వేలుపగొంగయుఁ గడలేని వేడ్కతోడ, నపుడె తపదీవి శేరి చెయ్యమున నింటి, చెంత పూఁదోఁటలోన నచ్చెలువ నునిచి, కటుకు రాకాసి కొమ్మలఁ గావువెట్టె. అచ్చ రా అర 77.

వేల్పుజడదారి = వేలుపుజడదారి వి నారదుఁడు, సురమౌని.

గీ. వినుము కత వేలుపుజడదారి విన్నచూలి, మేన రుల నట్టు పుట్టువు మేటితపసిఁ, గాంచి యిట్లను నంత నగ్గట్టు మీఁద దరిలి రాఁగవుల వలికి దాటి చనుచు అచ్చ రా అర 2.

వేల్పు(లుపు)టావు వి (వేలుప¹+ఆవు. కామధేనువు

సీ వేదాది విద్యలు విశ్రమించిన తావు విబుధ కోటి ... వేలుపటావు ... రాజ చ. 3 7.

శా హృద్యన్ మోచి కొమాళ్లు ... దదీయ శ్రాంతి ... మనశ్శాంతులై కనిపింప ల పట్టఁ జెన్ స తాన బాహుళ్య మాంగల్యం

కొందియు వేలుపటావనఁగ నింకం బుత్రశోకంబు కౌసల్యా దేవికి నేకపుత్రకుఁ దరించన్ శక్యమా యక్కటా చం. రా 4. 94

వేల్పు(లుపు)టూరు వి (వేలుప¹+ఊరు.) దేవపురి, అమరావతి.

ద్వి. ధారుణీ స్థలి సంపదలచేత వేలుపటూరు గేలించు కోడూరు నా వెలయు ... ద్వి పరమ 3. 168. పా.

వేల్పు(లుపు)టేనిక వి (వేలుప¹+ఏనిక.) ఐరావతము.

సీ. వేలుప టేనికలయ్యెఁ బోలప నేనుఁగులెల్లఁ గొండలన్నియు వెండి కొండలయ్యె .. అచ్చ. రా అయో. 20

వేల్పుటేఱు = వేలుపుటేఱు వి బౌ (వేలుప¹+ఏఱు) దేవనది, ఆకాశగంగ.

మ కినుకం బుట్టిన యట్టి మౌని హృదయక్లేశంబు శాంతంబుగా, ముని శిష్య ప్రకరంబుతోడ గమనౌన్ముఖ్యంబునన్ ముచ్చటల్, తనియం జెప్పుచు వేలుపటేటి నికటస్థానంబు నందుండఁగాఁ, వనజాతాప్తుని మండలంబు దిగి యెన్నారాశి దిక్సీమకున్ భీమ. 2 23

ద్వి శ్రమము దీరఁగ నిల్చి జననాథ తిలకుఁ, డటఁ జని ముందట నా వేలుపటేటి, తటమున .. ద్వి మారిశ ఉ 47 పం

వేల్పు(లుపు)టొడయఁడు వి (వేలుప¹+ఒడయఁడు) దేవేంద్రుఁడు

ఉ అత్తటి జోగి వేలుపటొడయండెద నాతని మెచ్చి కూర్మితో, నెత్తి కవుంగిలించుకొని హెచ్చుగ వేలుపులెల్ల సొంపు దళ్లొక్కత్తఁగఁ జేరి వ్రేలుముల నోరెపుఁ బాఱ్లుగొనంగ గిత్తరా, శత్తడి ఱేఁడెదం దనియఁ దసవ్రజన్ను మొనర్చి యంతటన్ అచ్చ. రా బాల. 158

వేల్పు(లుపు)డిగ్గియ వి (వేలుప¹+డిగ్గియ) సురదీర్ఘిక, గఁగానది.

క వేమి యగ్గి బొగల్దగు, వేలుపుడిగ్గియ మునింగి వెలువడు నమరీజాలము తిన్నని పెన్నెఱి, వాలుఁగురుల కగరు ధూపవైఖరి యగుచున్. కువల 2. 67.

వేల్పుడు వి (√వేల్చు) పూజ

గీ .. క్రూర మృగంబులఁ గార్ముక ప్రముక్త నారాచములఁ గూల్చి భక్తితోడ, జనకునకు వేల్పు దొనరించి సకలలోక,సమ్మతము లగు కార్యముల్ సల్పుచుండ. అధ్యా బాల 1? పొ.

వేల్పుఁ(లుపు)దపసి వి (వేలుపు¹+తపసి.) దేవ ఋషి, నారదముని

గీ వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యవ్వేల్పుఁ దపసి, పల్కె రా చందమామ లెప్పగిదిఁ బంప, కడ మెలంగఁగ నద్దరి గట్టుమీఁద నుండి కన్గొని ప్రొద్దు కుట్టుండు దలఁకి అచ్చ రా కిష్కిం 2.

వేల్పు(లుపు)దొర వి. (వేల్పు¹ + దొర) దేవేంద్రుండు.

సీ. మిగులఁ గుసవసము పన్నగ లోకభర్తకు వేఱొక్క వెరిమావు వేల్పుదొరకు .. రామా 1 47.

గీ సూర విభుఁడైన పింగలి సూరవిభుని, దొరయ. లోఁ డొరుఁడల వేల్పు దొరయ కాని . ప్రభా. 1 26

వేల్పు(లుపు)దొరగౌరు వి (వేలుపుదొర + గౌరు) ఐరావతము

చ కనఁదగు తెల్లమావికపుఁ గప్పుల నొప్పెడు చప్పరాలలో., దన పాదమైన నీకఁగని తాళక యేనుఁగటంచుఁ గొమ్ములన్, జెనకఁగ వచ్చి కోటపయిఁ జేసిన ముత్తెపు సింగపుంగమిన్, గనుఁగొని పాలువేల్పు దొర గౌరతఁ డొదల మస్తరింపగన్ యయా 1 5

వేల్పు(లుపు)దొరమానికము వి. (వేలుపుదొర+మానికము.)

గీ.. కోట, కొమ్మలం దాడు తెలుగంటి కొమ్మలి చెదు, వేలుపుదొరమానికములు నవ్వీటఁ దనరు నీలా. 1 31.

వేల్పు(లుపు)దొరవిల్లు వి బ. (వేలుపుదొర+విల్లు) ఇంద్ర ధనుస్సు.

వ. కొంత వడికి మెల్లన వల్లుట తునకలగు వేలుపు దొరవిల్లు నీ వెండికొండ తుదల బలువన్నె రత నంబుల...అచ్చ భా 2. 60 పొ

వేల్పు(లుపు)ప్రోయాలు వి. (వేలుపు¹+ప్రోయాలు) దేవతా స్త్రీ, అచ్చర.

ఉ హా! సువర్ణ వేత్రకరు లంతకమునన్న పరాకు దేవ నీ, పాలి కనంగ రాజ్యరమ కంగి వెలుం గుచు వచ్చె వేలుపు ప్రోయాలు...పె కకుం. 1. 224

వేల్పు(లుపు)ప్రోలు వి. (వేలుపు+ప్రోలు) స్వర్గము

ఆ అపుడు మునలి వేలుపు టతివయై తనతొంటి కతయు నచటనున్న కల్ల తపసి, తెలుఁగు నతని తోడ నెఱిఁగించి పసిఁడి తే,రెక్కి వేలుపు ప్రోలి కేఁగె నంత అచ్చ రా యు. 418

వేల్పుఁ(లుపు)బడవాలు వి (వేలుపు¹ + బడవాలు.) కుమారస్వామి, దేవతల సేనానాయకుఁడు

గీ తపసి యిల్లాండ్ర చెలువంబు దల చి తలఁచి, మున్ను మచ్చిచ్చుసు విరాళి గొన్న చోటు, కనుపపులు వేల్పుఁ బడవాలుఁ గన్నచోటు, హర్ష మునఁజూచి ప్రవరాఖ్యుఁ డాత్మలోన మనుచ. 2 9.

సీ అలవేలుపుఁ బడవాలు నలరు పొందొగడాలు కాసిల్లు కెందమ్మి కేసరాలు...ఇందు 1 130

వేల్పు(లుపు)బాస వి (వేలుపు¹+బాస.) దేవభాష సంస్కృతము

అ. పుట్టఁ బుట్టినట్టి దిట్టయు దీనిని, బోడమినట్టి పున్నెములగనియును, మొదలుగాఁగఁ గబ్బ ములు వేలుపుబాసను, గూర్చినట్టి వారిఁగోరి తలఁతు. నీలా 1 8.

వేల్పు(లుపు)బువ్వ వి (వేలుపు¹ + బువ్వ) చంద్రుఁడు, అమృతము

గీ భోగముల కంట యలవేలుపు బువ్వదండ, పతి తులకు కొండ పేదలపైఁడికుండ, తమము రేయెండ విబుధామృతంపుటుండ, కొండ మాత్రం బె తిమ్మనప్పఁ డుండుకొండ రా. వి. 1 31.

వేల్పు(లుపు)బోనము = **వేల్పుల బోనము** వి (వేలుపు¹+బోనము) 1 అమృతము

సీ నెలదాలుపు నోవళ్ఁబులకునై వేలుపుబోనమ్ము దెచ్చిన వారు వమ్మునవాఁడు...రా. వి. 1. 71.

2 చంద్రుఁడు.

చ నెల ..జా,బిలి చలివెల్గు చందురుఁడు వెన్నెల
రాయఁడు చందమామ రే,పొలఁతి మగండు
వేలుపుల బోనము...చంద్రుఁడగు మహేశ్వరా.
ఆం. భా 1 77

వేల్పు(లుపు) మన్నీఁడు వి (వేలుపు¹+మన్నీఁడు.) దేవేంద్రుఁడు.

గీ. పగలు రేలును పౌలస్త్య భటులొవర్చు, దుడుకుచే వేలుపు మన్నీని కొడుకుఁ గుఱ్ఱ, కక్కట కక్కట పూవ శక్యంబె వజ్రధరున కిటువంటి యంబేద దొంతనంబు చం రా, 2 25.

సీ. వేలుపు మన్నీనికై వెఱచి పెర్చొదలలోనొదుగు కాటుక కొండ కొదమలనఁగ . యయా 2 13

ఇక్లే వేలుపు మన్నెవాఁడు

వ తలంపు ఱామిన్న గద్దియపై నెలకొన్న వేలుపు మన్నె వాని చెన్నున నున్నతిఁ గని... ఉ రా 6. 159.

వేల్పు(లుపు)మల వి (వేలుపు¹+మల) మేరు పర్వతము.

చ. కదలి దశానసుండు లయకాల ఘనాఘన గర్జిత భ్రమ, ప్రద భట సింహ గర్జనలపార గుహా కుహరంబులానిసన్, బదులుగ మ్రోయు వేలుపుమల పజ్జకుఁబోయెఁ దదీయ పాదముల్, చిదురుపలై ధరం గలయఁ జేయుచు సేనలు గొల్వ నుద్ధతిన్. ఉ రా 4 256

వేల్పుమల వింటిదేవర వి శివుఁడు, మేరు ధన్వుఁడు.

గీ ఎపుడుఁ బాయకయున్న మిన్నేఱు దనరఁ, బేర్మి గొండల ఱేఁడను పేరుమెఱయ, వేలుపు మల వింటి దేవర పొలుపు దాల్చు, జన్నపుం దీని విడిమట్టు చలువగట్టు యయా 2 36.

వేల్పు(లుపు)మిన్న వి (వేలుపు¹ + మిన్న) సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు

సీ సృష్టికర్త నటంచుఁ జెలఁగి నిన్ సృజియించి విడిచెనో మీ యన్న వేలుపు మిన్న .. ఇందు. 4 49.

వేల్పు(లుపు)రాతోఁట వి (వేలుపు¹ + రాచ + తోఁట) నందనవనము

సీ విహరించు నొకపూఁట వేలుపురాతోఁపులఁ బొదలు గొజ్జఁగ పూవుఁ బొదలయందు.. ఉ రా 8. 100.

వేల్పు(లుపు)రాయఁడు వి (వేల్పు¹+రాయఁడు) దేవేంద్రుఁడు

సీ పౌరుషంబున మించి పౌలోమి నెదనుంచి యలరెడు వేలుపురాయని విలాసము . ఉ. రా 6 159

వేల్పు(లుపు)రారాణి వి (వేలుపు+రాచ+రాణి) శచీదేవి, ఇంద్రాణి

గీ వేలుపురారాణి సుతునకు వేడ్కసేయ, సంతరించిన వజ్ర పంజరమునందుఁ, దేఱిరిల్లెడు శారికా రాజమనఁగ, జంద్రబింబాంతరాళ లాంఛనము దనరె. భాను 3 17

వేల్పు(లుపు)రాఱాయి వి (వేలుపు + రాచ + ఱాయి.) ఇంద్రనీలము

ఉ . వేల్పు,రాఱాల జయించు వేవలితెఱంగు హారంగపురయ్య ... రసిక 3 55.

వేల్పుల గమికాఁడు వి (వేలుపులు+గమికాఁడు) ఇంద్రుఁడు

ద్వి నీరధి సురనర నికరశైలాధి, ధారిణియై నయాధారిణి వగచి, కవలి వేల్పులగమికాని చెంగటికిఁ, జని యింద్రునిఁ జూచి వెచ్చని యూర్పుతోడ అ. మ క 1. 11 పా 3 పం.

వేల్పులదొర వి (వేలుపులు+దొర) ఇంద్రుఁడు చూ వేల్పుల దొరవాలు

వేల్పుల దొరవాలు వి. (వేల్పులదొర+వాలు.) వజ్రాయుధము

సీ వెన్నుని యన్నన్న వేలుపుల దొరవాలు వటుపది మోముల నలరుసామి

గీ..... గెల్పు.. యశము రామ. 218

వేల్పుల బువ్వ వి (వేలుపుల+బువ్వ.) 1 అమృతము

సీ బొడ్డున వెన్నుని బొడ్డు బిడ్డని మెప్పు వలన వేల్పుల బువ్వ గలిగియుండు . అచ్చ. రా యు 553

2. చంద్రుఁడు

మ. అలరుం బున్నమరేలు మేల్ వహాయలుచే నవ్వీటిగాటంపు క్రొన్నెలజా మేడల నాడు చేడియలు పూన్కిన్ జెంతఁ గనవట్టు వేల్పుల బువ్వం బెలి నిల్వుటద్దమని కేలందమ్ముగాం బట్ట న్నిమ్ములఁ గంపందెను గాకయందుఁ గలదే మున్నిట్టియున్ మట్టియున్ అచ్చ రా బాల 35

వేల్పుల బోనము వి (వేల్పులు + బోనము.) అమృతము.

సీ. విన్ను కేళాకూళి వేల్పులబోనము తడవుల నిడుపడు పుడుకు దొడుకు . . అచ్చ రా యు 692

వేల్పుల వెజ్జు వి (వేల్పు[1]లు + వెజ్జు) దేవవైద్యుఁడు అశ్వినీదేవతలలో నొకఁడు.

సీ. సుఖ భోక్తృల యజీర్తి మానవగా వేల్పుల వెజ్జు మందులసారె వెదకసాగె . దశా 6 63

వేల్పులేగిడ్డా వి. (వేల్పు + లేఁత + గిడ్డి + రా) కామధేను శ్రేష్ఠము

శా. దొడ్డా యీ కులమంచు నెంచఁ దగు సాధు స్తుత్య వంశంబునం, బొడ్డత్నంబునఁ దేజరిల్లు జననంబుం బొందినన్ వేల్పు లే, గిడ్డా పోష్య జనాలి కీమెయును సత్కీర్తిం బ్రదీపించినన్, గొడ్డాలైన వధూటి జన్మమది పేర్కొనిపవ్వం బిమ్మహిన్ వైజ 1 63

వేల్పువెలచాన వి (వేల్పు + వెలచాన) అప్సర స్త్రీ. దేవవేశ్య.

ఉ. చక్కని దంచు వేల్పు వెలచావల కన్నను నాటఁటాట బెం,పెక్కె నటంచు . ఉ. హరిశ్చ 4. 117.

వేల్పువెలఁది వి (వేల్పు + వెలఁది) దేవతా స్త్రీ, అప్సర స్త్రీ

ఉ. వీనుల కంటి తొయ్యలియొ వేల్పువెలందియొ జక్కిమోర లేఁ, జాననొ పక్కిరా చెలియొ జక్కుల వంగడవుం బడంతియో ... అచ్చ రా. బాల 144

వేల్పువేల్పు వి (వేల్పు + వేల్పు) దేవదేవుఁడు.

ద్వి. భువన మోహనమూర్తిఁ బుండరీకాక్షు, నా వేల్పువేల్పు అపారపార మటియు, సేవించి... ద్వి పరమ 2 125.

వేల్పు(ల)సాని = వేలుపుసాని వి (వేల్పులు + సాని)

1 అప్సర స్త్రీ, రంభ

క .. . సరభసముగ వచ్చు వేల్పుసానింగాంచెన్, శ రా 4 187.

2 బోస్యము చెప్పు స్త్రీ, సోదె చెప్పు నాఁడుది.

చ మన చరితంబుఁ జెపెను సమస్తము వేల్పుల సాని చెప్పిన,ట్లు నిజముగాఁగ... కళా 3 185

వేల్మి = వేలిమి వి (√ వేల్చు.) హోమము.

గీ . . సతియు నాలరక్తశాక మంచితము వండ, నిల్మ కుందున కర్పించి వేల్మిదీర్చి . . ఆము 4 190

ద్వి చదువును సంధ్యయు జపమును వేల్మి, మొదలు ముట్టఁగఁ బోయి మోటవై బడలి . ద్వి. హరిశ్చ 125?

క శ్రీ కాళేశ్వరు సన్నిధి, నేకాంతము వేల్మి యాగియు శ్రాద్ధం, బేకైకము ..భీమ 3 118

వేల్మిబొట్టు = వేలిమిబొట్టు వి (వేల్మి + బొట్టు) హోమకుండము నందలి భస్మముతోఁ బెట్టికొనిన బొట్టు, రక్ష

మ గొనబై దండములందుఁ గ్రొం బసుపు నిగ్గుల్ దేఱ కాపీన బంధనము లుల్లాజులు వేల్మి బొట్లుఁ గడు నందంబొందఁ గృష్ణా జినఁబునఁ గీలించిన జన్నిదంబులు మనోమోదంబు సంధింపఁగా, ఘువతం బొల్చు సమిత్కుశా హరణ రింఖత్ బ్రహ్మచారోత్కరముల్ విప్ర 1. 70.

వేల్లజము సం వి అ న 1 కంపము, వడఁకుట, కదలుట 2 (గుఱ్ఱములు మొదలగునవి భూమిపై) దొర్లుట, లుఠనము.

వేల్లము సం వి అ పుం. 1. చలనము, కదలిక. 2 కంపము, వణకు 3 వాయువిళంగము.

వేల్లహలుఁడు సం వి అ పుం చెడునడత గలవాఁడు, పోకిరి

వేల్లి సం వి ఇ. స్త్రీ పల్లి, తీఁగ, లత

వేల్లితనము సం విశే. (అ ఆ. అ.) 1. వడఁకునది, కంపించునది 2 వక్రము, వంకరయైనది

వి అ న 1 గమనము, చలనము, కదలిక 2 కంపము, వణఁకు.

వేళ వి సమయము, కాలము, నాఁడు

వేళము క్రి. విశే శీఘ్రముగ, త్వరితముగ

గీ ఒసఁగి తొడ పేర్పులోఁ గాఁగుచున్న యావుపాలు వడ్డించుటయు మౌనిపాలవేళ, మవలివారల చేతికి నందియిచ్చు వడువున భుజించెవదు విప్రుప్రోటకంబు. పాండు 4 174

క. వేళంబె నలిం విహరణ, కేళిరతిందేలి యామృగీలోకనతా, చాల ముదమంది యొండొరు, కేలూరుచు రథసమునఁ గేరుచు నగుచున్ ప్రబంధ 268

సీ. వేళంబుగా నభోవీధి దువాళించు గిబ్బతేజీకి నా కృత్తివాస నిరం 3 12.

వేళవాళి మి వి. (వెళ + వాళి.) జీవిత కాలమున కలిగిన నిర్ణయము.

ద్వి చోళ వాళిక కాళ వేళవాళికిని, వత్తురే యన్య దైవంబుల యిండ్లఁ, జొత్తురే .బస పు. 6 693. వం

ద్వి చోళవాళిక కాక జోణీతలేళ, వేళవాళికి గర్తవే యట్టులనివ, స్వార్థ జంగమ పూజ నార్థమై యర్థమర్థ సంఘటనార్థ మది నీదు సేవ. పండితా. మహిమ. 297 పొ 11 సం.

వేళాకోళము వి 1 వరిహాసము

వ తద్వృత్తాంతంబంతయు నడిగిన భృంగి యిట్లనియె నమ్మా నాకేల, నేనేమి జెప్పిన వేళాకోళంబయి తోఁచుఁ, బరిహాసకుని దేలుబొడిచె నటన్న సామెత . మృ వి 3 95

'. చిక్కు (క ఁ)

విశే చిక్కులు పడివది

క వేళాకోళపుఁ దిగెలుఁ, జేలి లుఁ గళాసము లను జీబజడలుఁ దాఁరాలుచు బెట్లొకామి టన్, లీలాహారిఁ దోలి నింత నేరవరి యయ్యెన్ కళా : 72

వేళావుళి వి (సఁగీ) రాగ విశేషము

వ వసఁతంబు మాళవి బంగాళి నాట దేవక్రియ మేఘరంజి వేళావుళి మేఁహరి జాళి మత్స్య పురాణము 5 54

ద్వి సారంగ నాట గుజ్జరి మేఘరంజి వేళావుళియు ,.బస పు 3 945. వం,

వేవిలి[1] విశే దుస్సైరిది

క దేవార్చనా నిమిత్తము, దావేలోక తోఁట వేయఁ దలఁచి యతండా తావు గృహస్థుల చేతన్, వేవిలి సుక్షేత్ర భూమి విలువకుఁ గొని యెన్ వై జ. 1. 83.

వేవిలి[2] వి (బ. వేవిలులు, వేవిళులు, వేవిళ్లు) పొలము.

సీ సస్యకై దార్యమాశ్వచ్ఛటాఖుర పుటీత్రుటితమై వేవిలి దుక్కిగాఁగ... రావి 2 67

క భావంబునఁ బుత్రాలి, ర్యాపము గాంఛించు పరమ పావనకా లీలావతికిఁ గోర్కె పంటల, వేవిళ్లన నొప్పు మీఱి వేవిళ్లగురెన్ పరమ. 2. 169

వేవిళ్లులు(ళులు) వి బ వద్దైనఁ దినవలయు నని గర్భవతికిఁ గలుగు కోరికలు, భక్షణ వస్తు వాంఛాతిశయ రూప గర్భలక్షణ విశేషము.

గీ. అమరెఁ బుప్పొడి దిప్పలై యంత నంత, మెట్టదామరపాకుల మీఁదఁజాఱీ, పైఁడి చూలాలి వేవిళ్లు వాయఁదోఁట, కలిమి చెలివెట్టుకల వంటకంబు లనఁగ యయా 4 9

శా ఆవామేతుఁడ దైవయోగమున గర్భాధానముం బొందినన్, వేవిళ్లయ్యె నరోచికంబు వొడమెన్ వెల్లఁదనం బాస్య రాజీవ వ్యాపకమయ్యె. . కాళ 4 7.

ఉ. మెచ్చితి వేఁడి కొమ్మనుడు మిత్రసహుండు కుమారుఁ గోరె నీ, కిచ్చితి నఁచు నచ్యుతుఁడు నేఁగె పరామరుఁ డాత్మకాంతకుం, జెచ్చెరఁ దోఁచు వేవిళులు చెవఁగఁ బల్లటు వచ్చు నోటితో, ముచ్చట నూనె వల్ల చనుముక్కులు పెల్వెలఁ బాఱు చెక్కులున్ ఉ హరి 4. 9

ఉ చిట్టుము లంకరించె జిగి చెక్కులఁ దెలుపెక్కెఁ గోరిల్, మట్టు దొంగె న్నడల మాంద్యవిధంబు చెలంగెఁ గూర్కలోఁ, బెట్టుగ మించె న్నడుము పెద్దతనంబు వహించె వేవిళుల్, దట్టములై జనించె నిటు తామరసాక్షికి నాఁడునాఁటికిన్ ఇ దు 2 185 వర 2 169.

వేపు[1] = వేగు[1] అ. క్రి. తెల్లవాఱు, ప్రభాతమగు.

క. వేవిన యంతకు నలువురు, జావంకంబులనుఁ గోతె సైన్యము హాహా, శావములతోడఁ గూడఁగ, దీవన వడయంగఁ దూర్పు తెల తెల వాఱెన్ ఉ హరి. 8 84

క. కావున నీ వీ రాతిరి, వేవెడు నీలోనఁబోయి వెస నౌషధముల్, దేవలయు. భా రా యు. 1094.

ఉ వేవిన మేడపై నలభి వేదికఁ జంట వహించి విప్పఁగాఁ, బూవులు.. అము 1. 69

వేపు[2] = వేగు[2] వి రాజ్య సమాచారము.

సీ జడనిధి బంధించి కడచి వత్తురు మార్తురి వార్త యరయంగ వేవులేద, రాజు లేమఱియున్న రాజనీతిస్థితి సచివు లేమఱియుండు టుచిత మగునే ..భా రా యు 291.

వేవుజాము వి (వేవు[1]+జాము.) వేకువజాము, వేగుజాము, తెల్లవాఱు జాము

ద్వి వేవుజామున నేగి వేఱొక్క రేవు, గావించి యుదుకుచు ఘట్టనల్ సేసి...బస పు 4. 14 పం.

వేవుర = వేగురు న బ. (వేయి శబ్దమునకు మహన్మహాత్మ్యార్థక బహువచన రూపము) వేయిమంది, సహస్ర సంఖ్యగల వారు, అనేకులు, పెక్కండ్రు

ఉ వీరుఁడు ధర్మజుండు పదివేవురు విప్రుల కొప్పఁ బాయసా, హారము భక్తి బెట్టి ... భార సభా 1 14.

ఉ వేవురు చంద్రులొక్కఁ బదివేవురు సూర్యులు లక్ష పావకుల్, ప్రోవయి యున్న యట్టిదగు భూరితరం బగు తేజము...హరి ఉ. 9. 197

క ఆవేళం బదునాలుగు, వేవురు గొలువంగ వేఁట వెంబడి నొక భిల్లావని పతి వచ్చుచు.. వరాహ 8 67

చ. విరటుఁడు చూచుచుండ నిను వేవుర ముందట నట్లు ద్రోవ. భార విరా. 2 257.

క వేవురఁదోలెడు వాని మహావీర్య గుణాఢ్యు నొక్క యాత్మజుఁ బడయం,గా వలతున పేత గుణుల్, వేవురు మతులయ్యునొందు విఫలమ కాదే. భార అర 2. 350.

చ....త,న్వరుసిగఁ గోరువారి లలనామణులం బది యారు వేవురం, బరిణయమయ్యె. పారి 1. 57

వేవెలుఁగు వి (వే+వెలుఁగు) వేయి కిరణములు గలవాఁడు, సహస్రాంశువు, సూర్యుఁడు

చ తిరముగ వింట వేవెలుఁగు దేవునిఁ గన్గొని పట్టి యాం నిబ్బరముగ నేఁగి చేఁగడమిఁ బట్టిన లావరి నేల చెల్వ కూతురి చలువంపు తేనియొద తుందుడు కెల్లను దీర్చినట్టి యా,కరువలిపట్టి నాదుమదిఁ గల్గిన కోరికలెల్ల నీవుతన్ బహు. 1. 8

వేవెలుంగుల దొర వి (వే+వెలుఁగులు+దొర) సహస్రాంశువు, సూర్యుఁడు

గీ వే వెలుంగుల దొర జోడు రేవెలుంగు .. మనుచ 1 18.

ఇట్లే వేవెలుఁగుల వేల్పు.

క. ఆవేళ దివిజ కానన, దావాగ్ని నభ స్సరోభిధాముఁడు రక్షో, దేవుఁడొక మహారథమున, వేవెలుఁగుల వేల్పు కంటె వెలుఁగుచు నుండెన్. కకు 2. 94.

వేవే క్రి విఱ వే యను దాని యామ్రేడిత రూపము. మిక్కిలి శీఘ్రముగా, అతి శీఘ్రముగా.

క ఆ యస్త్రము వలన మహా, సాయకములు శత సహస్ర సంఖ్యంబులు వే,వే యుప్పతిల్లి పాదివెన్, త్రైయంబక మగు రథం బుదగ్రస్ఫూర్తిన్. హరి ఉ 8 137

క ఆ వసుధాధిప నందను, వేవే దోడ్తెమ్ము మాధవీ గృహమునకున్. దశకు 7. 74

క కావేరి దరులు గట్టఁగ, వేవే పల్లవుండు దనదు వెట్టికి రామిన్, దావాని మదుటి కనువో,గా వడిఁ గరికాల విభుఁడు గాలందుడిచెన్. ద. శా. 628, 1146. శ.

వేవేగ వి (వేగ+వేగ) అతిత్వర, అతివేగము

క వడముడి యరిగిన తెరు వే,ర్పడఁ గనివేవేగ రథము పఱపెం గదియన్ ... భార. భీష్మ. 2. 169.

గీ. పిలువఁ బంపుము వేవేగఁ బెండ్లికొడుకు ... నైష. 6. 36.

శా...తమానాయకుల్, వేవేగ న్వినయంబుతోడ నిజతన్వీ మౌళి రత్నాది నానా వస్తువ్రజ మంపి నన్. కళా. 6 116

వేవేలు న బ (వే+వేయి) పెక్కువేలు, వేనవేలు, అనేకములు

గీ పెదములు నాల్గు వేవేల నిధులఁ బొగడ... నైష. 3 129.

గీ వలపు టంగడివీథు లేరఏఱచి కొంచె, పాటిన దగని నెక్కి యా పాలెమెల్ల, విడియ నియ మించి తిరిగి వేవేలు దివ్వటీల వెలుఁగున సంగీత మేల మమర, కవల 2. 86

శా. కావేరినది మున్నుగా నదుల సంఖ్యల్ విశ్వ విశ్వంభరన్, వేవే లెవ్వరు గ్రుంకినం దలఁచి నన్, విన్నన్ మహాపాతక, గ్రావవ్రాతము వజ్రపాత హతి భగ్నంబౌ గతిన్ బొవ్వుటల్, శ్రీవిష్ణుస్థల వాసనేవనగదా ... శ్రీరం మా 2 6.

వేశంతము నం. వి అ వుం 1 చిన్న సరస్సు, పల్వ లము, నీటిగుంట 2 అగ్ని

వేశదానము నం వి. అ వుం ప్రొద్దు తిరుగుడు పువ్వు

వేశనము నం వి అ. న 1 ప్రవేశించుట, ప్రవేశము. 2 ఇల్లు.

వేశనారి నం వి ఈ స్త్రీ. వేశ్య

వేశము నం వి. అ వుం 1 ప్రవేశము. చొచ్చుట. 2 మార్గము. 3 గృహము, ఇల్లు. 4 వేశ్యా గృహము. 5 వేషము. 6. వస్త్రభూషణా దులచే రూపాంతరము నొందుట, మాఱువేషము 7 కూలి, జీతము

వేశ(శ్వ)రము నం వి అ వుం. వేసడము, కంచర గాడిద

వేశ(స)వాసము నం వి అ వుం వేశ్యా నివాసము, వేశ్యలుండు తావు.

వేశ్మకర్మము నం వి చ్. న ఇల్లుకట్టుట, గృహ నిర్మాణము

వేశ్మభువి నం వి ఈ స్త్రీ నివేశన స్థలము, ఇల్లు కట్టఁదగిన ప్రదేశము.

వేశ్మము నం. వి న్. న ఇల్లు, గృహము, నివాస స్థానము.

వేశ్య నం వి ఆ స్త్రీ భోగముది, పణ్యాంగన

వేశ్యము నం వి అ న వేశ్యాగృహము, వేశ్యా నివాసము

వేశ్యాచార్యుఁడు నం వి అ వుం. 1 వేశ్యలగురువు 2. కుంటెన కాఁడు

వేశ్యాపణము నం వి అ వుం. వేశ్యకిచ్చెడి సొమ్ము.

వేశ్యాశ్రయము నం వి. అ వుం వేశ్యలవాడ, భోగమువారి వీధి

వేషణము నం వి అ. న ప్వాధీన పఱచుకొనుట, భుక్త పఱుచుకొనుట

వుం 1. కసివెంద (వృ. వి.) 2 చేఁతిపొట్ల. (వృ వి) 3. ధాన్యము. (వృ వి.)

వేష(శ)ధారి నం విణ (న్ జ. న్.) మాఱు వేషమువాఁడు,

వి న్ వుం 1. వంచకుఁడు, కపట సన్న్యాసి. 2 నటుఁడు, నాటకమున వేషము వేయువాఁడు

వేషము సం. వి. అ వుం 1. వస్త్రభూషణాద్యలం కారము.

గీ. తగిన వేషంబు దనుఁదాన పొగడు కొవమి, నొచ్చియును గీడు వలుకమి యిచ్చి వగవ, కునికి దనకెంత వడవక యున్నఁ బథము, ధప్పు కుండుట వడవడి కొప్పు సేయు శార ఉదో్య. 2. 45

2 వస్త్ర భూషణాదుల చేత నయిన యొప్పిదము, చక్కఁదనము 3. వస్త్రాలంకారాదులచే మాఱు రూపము నొందుట 4. వేశ్యాశ్రయము, భోగమువారి వీథి.

వేష్టకము నం వి అ వుం 1 ఆవరణము, కంచె, వెలుగు. 2. గుమ్మడికాయ, కూష్మాండము.

న. 1 తలపాగ, శిరోవేష్టనము 2 ఉత్తరీయము. పైబట్ట 3 చెట్టుబంక 4 కర్పూర తైలము

వేష్టవకము నం వి. అ వుం రతిబంధ విశేషము.

వేష్టనము నం వి. అ న 1 ఆవరించుట, వలు వైవులఁ జుట్టుకొనుట 2. చుట్టుకొనుట, చుట్టఁ బెట్టుకొనుట. 3 కప్పు, మూఁత 4. తలపాగ శిరోవేష్టనము 5. ఆవరణము, కంచె, వెలుగు 6 ఒడ్డాణము, నడికట్టు 7. బంధము, కట్టు 8 కర్ణశష్కులి, చెవి. 9 గుగ్గులు వృక్షము, గుగ్గిలము. 10 గ్రహించుట, పట్టుకొనుట.

వేష్టము[1] వి దేగలలో నొకజాతి
సీ. వలచేత మణిముద్రికల కాంతి దిశలందు మొనయ వేష్టవు దేగ ముష్టిఁబట్టి . ప్రబంధ 283

వేష్టము[2] సం వి. అ పుం 1 ఆవరణము వేయుట 2. ఆవరణము, కంచె. 3 తలపాగ, శిరోవేష్టనము 4. చెట్టుబంక 5 కర్పూర తైలము

వేష్టసారము సం వి అ పుం కర్పూరతైలము

వేష్టవంశము సం వి అ పుం ఒకజాతి వెదురు

వేష్టించు సం స క్రి 1 చుట్టుకొను, చుట్టవాఱు. వేడించు
క. మునులును వేష్టింప భూతములు వినుతింపన్. భార. శాం. 4 452
గీ ఆ విధాత మునీంద్రులు దేవతలును. దన్ను వేష్టింప వచ్చె సత్వరముగాఁగ . భార శాం. 6 444.
2. పరివేష్టించు, చుట్టివచ్చు
మ ... విషధరుల్ వేష్టింపఁ గాలూఁదవో ... వసుచ. 3 30

వేష్టితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చుట్టు వాఱుకొనఁ బడినది ఆవరింపఁ బడినది. 2. మూయఁబడినది 3 అడ్డఁబడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది. 4. ముట్టడింపఁ బడినది
వి అ న చుట్టుముట్టుట, ఆవరించుట

వేష్టువ వి (సం. వేష్టనం) ధోవతి
సీ. నీ పుట్టగోచియు నీ కావివేష్టువ ల్వారకాంతకుఁ బట్టు చీరె లౌనె వైజ 108.
సీ. పెన్నులి క్రాటఁ గిల్కొన్న కాపీనంబు వితతంబు నీర్కావి వేష్టువలును . వైజ. 2 5.

వేష్వ(ష్ణ)ము సం వి. అ పుం జలము, నీరు.

వేసఁగి = వేసవి వి (సం వైశాఖః) 1 ఉష్ణకాలము, గ్రీష్మర్తువు
ఉ వేసఁగి వెట్టఁగ్రాఁగి పృథివీతల మంతయు వేఁడి మంగలం,బై నెకలీనఁ బ్రాణి వివహంబులు లాజలు వోలెఁ బ్రేలఁగా ... వైజ. 1. 99

వేసగాఁడు విశ (వేసము + కాఁడు. అన్యుల వేషములను ధరించువాఁడు (గ్రా.) స్త్రీలు మున్నగువారి వేషములు వేయువాఁడు (శ. ర)

వేసట వి (✓వేసరు) శ్రమము, అలయిక, అలసట.
ఉ వేసటలేక భీమ పృథివీపతి నందన యానవాంబుజో,ల్లాస విరక్తి ముద్ర పదిలంబుగఁ గన్గొని ... నైష 5 163
క ఈ సరణి ధరణి పతియు వి,లాసవతీమణులు బహుకళా నిపుణతలన్, వేసటలేక లతాంతశ,రాసన సుఖవార్ధి నోలలాడుచు నుండన్. వరాహ. 4 66.
క. ఇటు లెండకు వానకు ను,త్కట తరమగు చలికి వెఱక కంపింపక వే,సటఁ బడక కుంభకర్ణుఁడు, పటునిష్ఠ ఘటించెఁ దపము పదివేలేడుల్ ఉ. రా 2. 162.
క. అలపున్ సొలుపున్ వేసట, తలఁపున్ జన్మానల నలుపు తను మధ్యమునన్, బలుపున్ మై తెలుపున్ జెలి, పొలుపున్ గాంచి గుసగుసలఁ బోవుచు గాంతల్. ఉ. హరిశ్చ. 2 92 పం

వేసటపడు అ క్రి. (వేసట+పడు) శ్రమమునొందు, అలయికఁ జెందు.
చ ... నమ్ము మ,న్నుటకు గురుండ వీవెయని చొచ్చితి నీ యిలుగాన నింక వే,సట పడనీక నాకనులు చల్లన నిన్ గనఁజేయు మ్రొక్కెదన్. చెన్నబ. 371.

వేసరము[1] వి శ్యేనవిశేషము, ఒకజాతి డేగ
గీ మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లడుగు గిద్దు, జాలె జలకట్టె కణుజు వేసడము బైరి, కురుజు వారిణ యను డేగ కొలము సాళు, వముల . పి. శకుం. 1. 110.
సీ కణకు టంక్రముల నిఱికించి గజ్జె గదలఁ, గటిక రెటిసెటి కోలెమ్ముకయును విఱుగ, విఱిచె వఁడిగైజు నొక పెద్ద వేసడంబు.. మనుచ.4 58.
క బలునైన వేసడంబులు. జలకట్టెలు నోరణములు సాళ్వంబులు గి,డ్డులు మొదలుగఁగల విడివేఁ,టల పులుగులు పదనుతో మిటారింపంగన్. యయా. 1 40

వేసరము[2] వి. (సం వేసరః.) కంచరగాడిద, అశ్వతరము.

ఆ. హారుల వేసడములఁ గరులను సెక్కి ... భాగ 10. ఉ. 677.

సీ. బలు వేసడములపైఁ బండ్లపైఁ బ్రబలోష్ట్ర పంక్తిపై ముందుగా బరువులేఁగ .. ఉ. రా. 8 186

విశ. సంకరజాతిది.

గీ. ఉవిద యధరామృతము గ్రోలుచున్న వాఁడు, భావ విఘ్నంబుగా మ్రోసెఁ బాపజాతి, జాతి చండాలమైన వేసడపుఁ గోడి... క్రీడా 1 59.

ఉ. కత్తులతిత్తిఁ దెమ్మనివఁ గానక వాకిది యొంటి కత్తి నీ,విత్తతి నేలయిచ్చితిది యేమి పరాకున మున్నదానవో, తొత్తుల తొత్త వేసడము దూల పిసాచి యటంచు ... వా. పంచ 1. '00.

వేష్టము వి. ఒకజాతి దేగ.

గీ. వేష్టమును దశుకాదిగ వేలవేల, యొప్పు దేగల జత గూర్చుకుండుటయును ... ప్రబంధ 191. చూ. తకుకు[2] (నూ ని.)

వేసదారి వి (సం వేషధారి) మాయలమారి.

గీ ఓసి పాపాత్మురాల నీ వేసదారి, గాయకవు ముద్దులెల్ల నాకాశవాణి, తెలుప వివచ్చి .. సారం. 3. 204.

వేసమన్నీఁడు వి. కొండజాతులలో ఒక తెగవాఁడు.

సీ. వేసమన్నీఁడ నీవెకాన వెరఁజుముగై తసీవా జాడ గవఁగఁ జూపు ... ప్రబంధ 193.

వేసము వి. (సం. వేషః క వేసవు) 1. వేషము

సీ. కొకిలికి వేసంపు గూని మూఁపుల మీఁద మూఁడు వంగల యూఁడె మోపినాఁడు ... మనుచ 4. 78.

సీ సతకాప వాల్దంట కతలానిపాలు వేసముగొన్న బోయ మాజాతి పెద్ద .. ప్రబంధ. 160

క చేసిన నాతఁడు తొల్లిఁటి, దోసంబులఁ బాసి మొగిలు త్రోవను జేజే, వేసంబున నరుగుచు రా,కాముల దొర సన్నదారి క్రన్ననఁ దెలిపెన్ అచ్చ రా. అర. 119.

2. వటనము, లేనిసిగు మొ అభినయించుట.

క వేసాలఁ బోకు రవీన్ద్ర, పూనజ్జకుఁ బ్రొద్దు పోదెయ్యెఁ బలియుట చాలున్, వాసవనందన కుసుమ శ,రాసన కేళీ కలా విహారంబులకున్ హార 7 158

సీ . . ఓసి లేవే మల్లి వేసాలు వేయకు మగవార లెఱుఁగని మర్మ మెద్ది ... శుక 2. 422

వేసరము సం వి అ పుం కంచరగాడిద, అశ్వతరము. (శ ర)

వేసరి విశ (√వేసరు) శ్రమపెట్టువాఁడు, అలయించువాఁడు.

ఉ పున్నమ వస్నె శంఖు తలపువ్వు ముకుందుని చూపు దట్టవు, స్వాస్నెల దుంప జక్కవల వేసరి చీకటి మూఁకవిస్పు వా,రాన్నిధి యుబ్బు తామరల రాయిడి వేలుపుల పంట మింటపైఁ, దిన్నని పూర్వ చంద్రికలు దిక్కులకు స్వదజల్లు చుండఁగన్ వి పు 7. 274

వేసరించు స క్రి (√వేసరు.) వేసరఁజేయు, విసిగించు, శ్రమ కలిగించు.

ఉ. హోము హిరణ్య దానములఁ బుచ్చుకొనంగ ధనంబు లేమియుం, దేము న పంచనంబులుగ దీవన లిచ్చుచు వేసరింపఁగా ... భాగ. 1.463.

ద్వి. తనయుఁడ వలదంచుఁ దగు బుద్ధిచెప్ప, వెనుకఁ బల్మఱు నిట్లు వేసరించుటయు . రం. రా. ఉ 67. పా 7. పం.

వేసరిల్లు(లు) అ క్రి (√వేసరు) 1 విసుగుకొను.

గీ తపవేల విచారం మతండె యితఁడు, విడువ కేవేళఁ బవళించి వేసరిల్లి, యుబును పోకల వనవీథి నబలఁ గూడి, మెలఁగు చున్నాఁడు శ్రీరంగ నిలయవాసి. శ్రీరం మా 5 66.

2. శ్రమపడు

గీ. అంధకారంబు గాఢ మోహాంధకార మొక్కమొగి వెలిలోఁ గ్రమ్మి పిక్కటిలఁగ, దేవుడప్పు చరించెడి నావ కరణి, వీడు కలయంగఁ దిరుగుచు వేసరిలఁగ. చెన్న 2 292.

కి చింతించు.

గీ అనుచుఁ దేటపడిన యా వ్రాఁతఁ గనుఁగొని, వ్రాఁత యిట్టులయ్యె వసుధలోన, నమ్మఁగూడ దెంత నమ్మినవారల, మోసమయ్యె ననుచు వేసరిలుచు కృష్ణ 3. 109

వేసరు = వేసారు అ. క్రి (క బేసఱు) 1. విసుగుఁ జెందు.

గీ ఉత్తమ క్షత్రియులనెల్ల నుగ్రవృత్తి, నేఁడు పది నాళు లేని నా నిశిత శర చయములఁగూల్చితి వేసరి నట్టులయ్యె, మేనితోడి పొత్తింకిట మాను టొప్పు. భార. భీష్మ. 3 364.

(కొందఱు దీనిని శకటరేఫముతో ప్రయోగించిరి వా. రా 1. 13.)

చ హరి నరయన్ గురుం డనుప నత్తఱి సాగరు లుర్వికోసి వేసరి ధరఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి బలి సద్మ గులై హరిబుద్ధి దక్కి చిక్కెర ముని ముచ్చ టంచు గమకింపులచేఁ గపిలుంగెరల్చి తద్గురుతర కోపదీపమునకున్ శలభాకృతిఁ జెంది రంద ఱున్. చం. రా 3 14.

క కఱకిది నీరసమని వేసఱ కల్లన వినుఁడు తుద రసాయనమగుఁ దాఁ, జెఱకుఁ దుదనుండి నమ లిన, తెఱఁగున మదికింపుఁ దనువుఁ దీపున్ జూపున్ వా రా 1 13

2. శ్రమపడు.

క సరస కవి విట విదూషక, పరిహాసక గాయకాది పరి జనములు వేసరుట వయి మేలుదూఁకెడు, తురగము నడదూఁగఁ గాంతి దొలుఁకాడంగన్ నిర్వ 7. 25

గీ. సోయగపుఁ జిత్రరూపంబుఁ జూచుచోట, వేసరు విలోచనంబులు వికృతదైత్య, లక్ష్మమీక్షించు టలు మొక్కలంపు గెలుపు, గైకొనియె సత్య భామ సంగ్రామ సీమ ఉ హరి 1. 181.

ఉ. ... పరమేశ్వర నన్నలయింపఁ బూని యేఁ, దిక్కున దాఁగితో యడవిఁ ద్రిమ్మర వేసరి వాఁడ నాఁకటన్, జిక్కితి దప్పి స్రుక్కితిని నేనొక పల్కఁ కనైనఁ బల్కవే చెన్న. 3 69

3. నొచ్చు, బాధపడు.

క వేసవి వేఁడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల విశ్రాంతి కరం, శ్రీ సంపాదన కరమై, యాసన్నం బయ్యె నంబుదాగమ మంతన్. విక్ర 4 26

సీ. విరతిఁగ సోఁకి వేసరు బాలయెట్టులీ కాఱు పూఁ బొదరిండ్లు దూఱనోపె ... రసిక 4 44

వ ... కుక్షింభరిత్వమున క్షుత్క్షాములై తిరిగి తిరిగి వేసరి యోసరిలిన దాసరిగుంపు ...అము. 4. 35.

4 చింతిల్లు, విచారము నొందు

క మీ సేగులెల్ల నచ్చెద, వేసరకుఁడు మీరు లేక వేగునె మాకున్, జేసెన్ జేయఁడు బాలకుఁ డా సురపుం బసులు నిజము లనియెదరు బలే హరి పూ 5. 230.

క. ఈ సామర్థ్యము నీ కర, వీసంబును లేదు మగుడి వెనఁజను మనినన్, వేసరివ భంగి భోజుం, డా సింహాసన ముడిగి గృహంబున కరిగెన్. ద్వా. 10 29

సీ. వేసరు నెడఁబాఱు లాహామిఁ గన్గొని యొడ యఁడ విను మొక యడవిలోన ... అచ్చ. రా. బాల. 54

వేసవి = వేసఁగి వి గ్రీష్మర్తువు, ఎండకాలము

చ అవియని గండశైలమున సంఘముల తోడన యెండకున్న భూభవమున నింకి బీఁట గిలఁ బాఱని యేఱన మస్తకం బొగిన్, బవులని మార్గి సంఘమునఁ బట్టరు లోకములోన నిట్టి వేసవి గలదయ్యె నా నఖిల సాధ్వసమయ్యె నిదాఘ ముగ్రమై కు. సం. 6 794

క. వేసవియందును సులభము, ఘాసము గోవులకు .. హరి పూ 6. 28

క వేసవివేఁడి సహింపక, వేసరు జీవులకునెల్ల విశ్రాంత కర, శ్రీ సంపాదన కరమై, యా సన్నంబయ్యె నంబుదాగమ మంతన్ విక్ర. 4 26.

వేస(శ)వారము నం వి అ పుం ఆవ, మిరియము, ధనియము, అల్లము మున్నగు సంబారపు దినుసులు గలిసిన యొకానొక రుచ్యపదార్థము.

(ఇది ఆఁకలి పుట్టించును)

వేసారికొను అ క్రి. (వేసారు+కొను స్వార్థమున.)

గీ. విటుల మఱియును వంచించు విధముఁజూచి, యమ్మునీంద్రుండు కడుఁ బేద యగుటఁ జూచి, తల్లి వేసారి కొడుకు చందంబుఁ జూచి, సఖులు ముదుగుళ్ళఁబోయెడు సరణిఁజూచి విప్ర 4. 16.

వేసారు = వేసరు అ. క్రి. 1 అలయు, శ్రమచెందు.

క ఆ సుఖమతి తరుణ వయశ్శ్రీ సంగతి నరుల విటులఁ జేరి రతులకున్, వేసారక యుసికొలుపఁ గఁ, దా సుఖపడి వచ్చునట్టి ధన్యులలోనన్ హంస 4. 88

సీ మోపరి యెంతైన మోవ వేసారఁడు సారిది శా దాయమే చూచుఁ గాని. . నీతి. శ 47

2. విసుగు.

ఉ ఈరలు ప్రేమమీఱ నుతనిచ్చు తెఱంగది విక్కమైన సంసారము రోసి బంధుజన సంఘముఁ బాయుచు వచ్చియుండి వేసారక యెందుఁ బోయెద నిజంబుగఁ దల్లియు దండ్రి వీవెకా, గౌరవమొప్ప వెంచి కలకాలము నిచ్చటనే వసించెదన్ ఉ. హరిశ్చ. 2 76

ఉ తీరని కౌఁగిలింత లెడ త్రెవ్వని కోరిక లంగ కంబులన్, జేరిన చెమ్మటల్ మఱుఁగు బెట్టని కూరుము లొండొకళ్లు వేసారని జిట్టకంబులును శయ్య్యస మోవరి సంగమంబులన్, నూరట యైన సమ్మనము లొక్కటియైనది యెంచి వెండియున్. ప్రబంధ. 871

3. బాధపడు, నొచ్చు

మ. జతుఁ డజ్ఞానమునన్ సుఖంబనుచు సంసారాంధ కారంబులోఁ, బడి దుఃఖంబుల వెంబడిం బడి సుఖంపన్లేక వేసారి నీయడుగుల్ చిత్తములోఁ దలంచి నతిసేయన్...దశా. 1 216

వేసికొను స. క్రి. (√వేయు) అన్యాయముగాఁ దీసికొను, అపహరించు.

క అరుదెంచి పలికె నిట్లని, గురువుల సతినెట్లు వేసికొంటివి నీకున్, వరుసా కటకట దోషాకర యీ పాతకము సేయఁగాఁ గాదుసుమీ. వరాహ. 7 25.

వేస్టరిము[1] = వేసడము[1] వి. ఒకజాతి దేగ

గీ. వారణంబును జలకట్టె బైరిగిద్దు, చంచడము సాళువము శని శరము మించు, వేస్టరిముమ తళు కాదిగ వేర వేర, నొప్పు దేగల జతకూర్చు కుండుటయును ప్రబంధ: 191

వేస్టరిము[2] = వేసడము[2] = వేస్టము వి ఒకజాతి దేగ (శర)

చూ తళుకు[2]. (సూని)

వేహత్తు సం వి త్ స్త్రీ గర్భధారణమైన వెనుక ఆఁబోతెక్కఁగా ఈచుకొని పోయిన యావు. గర్భోప ఘాతిని.

వేహారము సం వి అ. పుం దేశవిశేషము నేఁడు 'బీహార్' అనఁబడు దేశము.

వై

వైకక్షము సం వి అ న 1 యజ్ఞోపవీతము వలె ధరింపఁబడిన పుష్పమాల, ఎడమ బుజము మీఁద నుండి కుడిచేతిక్రిందికి వ్రేలునట్లు వేసికొనఁబడిన పూలదండ 2 ఉత్తరీయము, పైబట్ట

వైకక్ష(క్షి)కము సం వి అ. న. యజ్ఞోపవీతమువలె నెడమ బుజముమీఁద నుండి కుడిచేతి క్రిందికి వ్రేలునట్లు వేసికొనఁబడిన పూలదండ.

వైకటికుఁడు సం వి అ పుం. స్వర్ణకారుఁడు, కంసాలి

వైకర్తనుఁడు సం వి. అ పుం సూర్యపుత్త్రుఁడు. 1 సుగ్రీవుఁడు 2 కర్ణుఁడు

వైకల్పము సం వి అ న. 1. వికల్ప భావము, పక్షాంతర ప్రాప్తమగుట 2 ద్వ్యర్థి రెండర్థము లిచ్చుట 3 అనిశ్చయము, నిశ్చయము లేమి

వైకల్పికము సం విశే. (అ. ఈ అ) 1. వికల్పముగాఁ ప్రాప్తించునది, పక్షాంతర ప్రాప్తమైనది 2 రెండర్థములు గలది 3. సందేహాస్పదమైనది, నిశ్చితము కానిది

వైకల్యము సం. వి అ న. 1 లోపము, తక్కువయగుట 2 అవయవ లోపము. 3 అసమర్థత, శక్తిలేమి. 4 క్షోభము. కలఁత. 5 లేకపోవుట, అభావము 6. దౌర్బల్యము. శరీరదార్ఢ్యములేమి.

వైకుంఠ చతుర్దశి సం వి ఈ. స్త్రీ కార్తిక శుక్ల చతుర్దశి.

వైకుంఠము సం వి అ పుం 1 తులసి (వృ వి) న. 1 విష్ణులోకము, 2 అభ్రకము

వైకుంఠుఁడు సం వి అ పుం. 1 విష్ణువు 2 ఇంద్రుఁడు

వైకృతము సం విణ (అ. ఈ. అ) 1 మాఱినది 2. సవరింపఁబడినది, దిద్దఁబడినది

వి అ న 1 మార్పు, సవరణ, 2 అసహ్యపడుట, రోత, బీభత్సము, 3 స్థితి, రూపు మొదలగునవి మాఱుట, అంగవికారము 4 దుశ్శకునము, రాఁబోవు కీడును సూచించునది

వైకృతికము సం విణ (అ ఈ అ) 1. మాఱినది, లేక మార్పఁబడినది, దిద్దఁబడినది 2 (సాంఖ్యమతమున.) వికృతి సంబంధమైనది

వైకృత వివర్తనము సం వి అ పుం. దుఃఖస్థితి, కష్టస్థితి

వైకృత్యము సం వి అ న 1. మారుపు వికారము. 2 కష్టస్థితి. 3 రోఁత 4. దుశ్శకునము.

వైక్రాంతము సం వి అ న. పుష్యరాగమును బోలు నొకానొక తక్కువజాతి రత్నము

వైక్లవ(బ)ము సం వి అ న. 1 క్షోభము. కలఁత, తడఁబాటు 2 అల్లరి, గడబిడ. 3 దుఃఖము, బాధ, వ్యసనము

వైక్లవ్య(బ్య)ము సం వి. అ న వైక్లవము.

వైఖరి[1] సం వి ఈ. స్త్రీ. 1. అర్థబోధకమగు కంఠాది స్థానములం దుచ్చరింపఁబడు ధ్వని విశేషము "వైఖరీ శబ్దనిష్పత్తిః" 2 వాక్శక్తి, మాట దిట్టతనము. 3. వాక్కు.

వైఖరి[2] సం వి ఈ స్త్రీ విధము, రీతి. (ఈ యర్థము తెనుఁగునం దే కలదు.)

సీ కమఠ రూపము నేన కైకొంటి ననెడు వైఖరి బోరగిలు వీఁపుగానరాగ .. దాశరథి వంశశరధి సుధాకరుండు శేశవ విలాస భాగాత్మ శైశవము...రామా. 3 137

సీ. చంద్రమతీ నాథు చందాన నలుని వైఖరిఁ బురుకుత్సుని గతిఁ బురూరవుని మాడ్కి.... శుక 1 10

సీ. మున్ను బంగారు పెంపు వహించు దేహమే వైఖరి నుండు మేల్వలువ నందు...నిర. 2 10.

వైఖానసము సం విణ (అ ఈ అ) 1. వానప్రస్థుల సంబంధమైనది, వానప్రస్థు లాచరింప వలసినది

వైఖానసుఁడు సం వి అ పుం 1. వానప్రస్థుఁడు, తృతీయాశ్రమమున నున్న ద్విజుఁడు 2 వైఖానస సూత్రానుసారమున విష్ణ్వాలయముల యందు బూజచేసెడి యర్చకుఁడు, నంబి.

వైగుణ్యము సం వి అ న. 1. గుణములు లేక పోవుట 2. సుగుణములు లేమి, దోషము 3. గుణభేదము, వివిధ గుణములు గలిగి యుండుట, వ్యతిరేకము. 4 హైన్యము, తక్కువతనము. 5 నేరుపు లేమి, చాతుర్యము లేకుండుట.

వైఘ సం వి అ. స్త్రీ దక్షిణ మధుర దరినున్న నదీ విశేషము.

క.. మధు,రా విభవము చూడవచ్చి శ్రాంతిమెయి న్మా,పా వైఘ నీటఁగృతసం,ధ్యా విధియై ... ఆము 2 72

వైచక్షణ్యము సం వి అ న నేరుపు, నైపుణ్యము, విచక్షణత.

వైచిత్త్యము సం. వి అ న 1. విగత చిత్తత, మనస్సు లేమి 2 దుఃఖము, విచారము, మానసిక క్షోభ

వైచిత్ర్యము సం వి. అ న విచిత్రత 1 భేదము, విశేషము 2 నానారూపత్వము, పలువిధము లగుట. 3 క్రొత్తఁదనము, వింతయగుట 4. మనసునకు నాటుట, (వాచ్య వైచిత్ర్యము.) 5. అద్భుతము, ఆశ్చర్యము.

వైచే = వయిచే స. క్రి. 1. విసరివేయు, విక్షేపించు.

సీ వృత్రుపై గీర్వాణ విభుండమున్ వజ్రంబు వైచిన నది వాని వజ్రకరిన, పటుమస్తకంబునఁ బడి. .భార. ఆది 7 51.

క ఎడఁ జొచ్చి చిత్రసేనుఁడు, వడముడిపై నేయ నతఁడు వైచెం గోపం, బడరఁగ గదనది యగ్రపుఁ, బిడుగు క్రియన్ మెఱసి పఱచె బిట్టుగఁ జదలన్. భార. భీష్మ 3 57

సీ. గవఱులుంకించి వైవ ప్రాంతముల్ నెత్తుమాడు...ఆము 1. 59

2 పడవేయు.

సీ. అప్పాలఁతి వారి, నల్లన పుట్టిన యప్పుడ
కొనిపోయి నిర్దయయై గంగ నీరిలోన, వైచిన
నెఱిఁగియ వ్వసుమతీ నాథుండు...భార. ఆది
4 150.

సీ. వంతఁ జానువుమీఁద వైచె మేను ఘృతాచి. .
నైష 8. 86.

మ హరిజుం డోరి నిశాట వైచితివి వాఁడంభోనిధి
న్నన్ను ఘోర రణాంభోనిధి వైతు నిన్ను నిదె
వే రమ్మంచుఁ జీరెన్.. భాగ. 10, 17

సీ క్రమ బుర్బుత్తురంగమ నాసికా గళతపంకంబు
వైచు కర్దమముగాఁగ. మనుచ 1 42

3 ఉంచు, పెట్టు, ధరింపఁజేయు

సీ...మా గురులపై నురగ శవము, వైచుట విని
యగ్గి వారి తనూజుండు...భార ఆది 2 180.

ఉ...బేరువంబులం, గ్రాలఁగ లీలమైదివిజ కాంతలు
వైచిన పుష్పమాలికల్ నైష 8. 10.

సీ. వక్షస్స్థలంబున వైచిన నవకంపుఁ దులసి
దండకు వాడు దోఁపకుండ ..హర 6. 65.

చ వలిపము గట్టి హారములు వైచి పటీరము మై
వలంది జాదులు నెఱి కొప్పునం దుఱిమి త్రోవనె
పోయితి మేని,...పారి 2 51.

4 కొట్టు.

క. అదియు వ్యర్థమైనఁ బార్థుఁడు, వదలక వృక్ష
ములు శాలవైచెను రణ దుర్మదు వనచరు
వవియెల్లం, దదంగముల నడఁగె నద్భుతంబుగ
నంతన్. భార ఆర. 1. 317.

గీ. ఆ యమూద్వహు పైవంగ నదె వెరవున, నొడిసి
పట్టి యా బలియుఁ డత్యుగ్రలీల, మగుడ నత
నిన వైచె నమ్మగధ పతియు, సొలసి వేగయా
లోవన తెలిసి నిలిచి. హర ఉ 1 190.

సీ. గదాదండంబు విరవిరఁ ద్రిప్పి యా సురవ
రేణ్యు, కరిని వైచిన నది సుర సుర స్రుక్కుచు
...దశా 2. 427.

5. ప్రయోగించు, వేయు.

శా ...అతఁడు సముద్యత్క్రోధుఁడై శక్తి వైచెం
గంపింపక త్రుంచెఁ దాత విభుఁడున్ శీఘ్రంబ
మాద్రీసుతో,త్తుంగ స్యందవ మెక్క నొంచెను
....భార. భీష్మ 3. 61.

సీ .నృపాలుం డిపి, కాస్త్రంబు మంత్రించి
యలుక వైవ, నదియు వెన్నడి నస్త్రమై తోల
నకాకి త్రిజగంబు గ్రుమ్మఱి . భా రా
అయో 164

గీ పెల్లు శరములు వైచె దర్పించి మరుఁడు...
కళా. 4. 97

6. ఎగుర వేయు

ద్వి నవరత్న మెగసి పోవైచిన పొడవు, ధనము
రాశిగఁబోసి దాన మిచ్చినను ... హరిశ్చ.
పూ. 460

7 పాఱవేయు.

గీ రవిక బిగియింతు నదియును నవల వైచి,
కుంకుమపుఁబూత చిమచిమ గొనెదు చిన్ని,
పచ్చికొనగోటి కాఁకులు రచ్చసేయ, గుబ్బ
యరగానరాఁ బైటకొంగు వైతు కువల.
4 188

క కులుకు నెఱవంక కన్బొమ, సొలువుల నీ యింతి
వాలు చూపులఁ జూడన్, వలరాజు వంటి
వాఁడును, విలునమ్ములు వైచి దాస వృత్తికిఁ
జొరఁడే శశాం. 3. 46.

గీ. వానిలోపల నొక్క పర్వతము వచ్చి, తాను
గొలువున్న కేళి సౌధమునఁ బడినఁ, బగిలి పైఁ
బడఁ జేతులఁ బట్టి యవల, వైచి వెల్వడివచ్చి
నిశాచరుండు దశా 1. 287

8. వదులు, విడుచు

ఆ పసులు మరలె శత్రు బలములు పీనుంగు,
పెంటలయ్యె రాజుఁ బెద్ద దొరలుఁ, జీర
లొలువఁ బడిరి సిగ్గఱి బిరుదులు, వైచి రింక
మగుడ వలదె మనకు భార. విరా 5. 222.

చ.. .సాహిణీలు మావులఁ బఱపంగ వైచి సెలపు
ల్వైన నాకుచుఁ బోయె...ఆము 8. 22.

సీ పూరేళ్లపైఁ జెల్లు పొదలు చంచడపు డేగలు
వైచి నెవ్వడి విలుకు మార్చి .రసిక 1. 115

9 తొలగించు

సీ వలిప చేలము నుంగు వైచి వేమటు నూచి హా
కంటిఁ గంటి నే వనెడు వారు ... సారంగ.
1. 123

10. వీజనముచేయు

చ మగువలు భూమి పాలురకు మాటికి మాటికి
వైచు కుంచెల, న్నెగడిన మారుతౌఘములు...
వైష. 4 182.

చ అతులిత భక్తిఁ బూర్వదిశయందున నుగ్ర
హాయనవ్యధూటి దాఁ, గుతుకము మీఱఁగాఁ
బసిఁడి కుంచియ వైచుచు గొల్వుసేయు నం,త
తమును హాస్తకంకణ ఝుణత్కరణ క్వణనంబు
లవ్విభున్, ఐతన పరాకుస్వామియను శబ్దము
లాగున నెచ్చరించుచున్ కళా 8. 236.

క వినయమునఁ బూర్వదిశయం, దనుగ్రహాయను
సతి యొకతె యనవరతంబున్, గనకంపుఁ
గుంచెఁ గైకొని, వనరుహ దళలోచనునకు
వైచుచు నుండున్ పరమ. 1 86.

11 (ఉల్లబము) వేయు, ఎత్తిపట్టు.

మ ... సుభటోద్యత్ఖడ్గ కాంతిచ్ఛటల్, వలిపెంపుం
దెలిచల్వపావడలు వైవందుందుభుల్ మ్రోయం
గన్ దశా 2 67.

12. ఆచ్ఛాదించు, కప్పు

గీ పచ్చి కొనగోటి తాఁకులు రచ్చసేయ గుబ్బ
యరగానరాఁ బైట కొంగువైతు ... కువల.
4 188

సీ దృష్టి తాఁకు నటంచుఁ దెరవైచె నని యెంచు
బహురత్న భూషణ ప్రభలుగాంచి దశా.
2 275.

13 (కనుఱెప్ప) మూయు

గీ ఎంచి ఱెప్ప, వైవకీక్షించె దైతేయ వల్ల
భుండు ఆము. 1 59.

14. కట్టు, నిర్మించు

చ కడఁక యెలర్ప దొడ్లకును గ్రంపలు వైచియు
నొక్కనాఁటిలోఁ, వడరఁగఁ బ్రాఁత కాఁపు
అయి రక్కడ గోపకుటుంబుఁలందఱున్ ...
హరి పూ 6 25.

సీ గొనబైన తట్టు పున్గునను గోడలు వైచి మంచి
గందంపుఁ గంబములు నిల్పి . దశా 8 39

15. (అంకె) వేయు.

సీ ఆలవోకవలె ఖడిల్లని అంకెవైచిన రోదసీ
కుహరంబు భేదిలంగ ... భాగ 10 ఉ. 408.

16. అడుము, నొక్కు

చ. అని సుత నొప్పగించిన హలాయుధుఁడెంతయుఁ
బ్రేమమీఱఁ ద,ద్వనిత గళంబుపై హలము
వైచి యొకించుక వైచునంతలో, మునుపాడ
వైన యమ్ముదిత ముద్దుగ వల్లభు నంత
మాత్రయై, తనరె ... దశా 9 99

17 అడ్డము పెట్టు

క బాలురు గావ వివేకము, చాలదొ బిసబిసన
నెందుఁ జనియెదరంచున్, గోలలు వైచిరి శత
ధృతి, బాలుర ముందరను ద్వారపాలకులలు
కన్ దశా 3 126

18 నిలుపు, ఉంచు, కాఁపురముపెట్టు

చ నిను నఱచేత మంచుకొని నేఁబది మాళ్ళకుఁ
గొన్న తొత్తు మ,ద్వనిత కలంచెనేని పెడవాడ దె
వైవనె యింత యేటికిన్ ... శుక. 3 187.

19 ముడుచు

ఉ జ్ఞాన్నరమణుం గనుంగొనఁగ గాటపువేడుకఁ
బాలు దెంచె నొయ్యారి యొకర్తు మున్ జలక
మాడుచు వైచిన కీలుగంటుతో, సారెకు
జంఘలం బెనఁగ నవ్యకరంబునఁ బాయఁబట్టి
శృం,గారరసంపు గిండిగల కాముని యూడెపుఁ
గత్తెయో యనన్ కళా 8 142

చ కలయఁగ దువ్వుచున్ హొయలుగా సిగవైచి
మెఱుంగు ముత్యముం, గులికెడు బాసికంబుఁ
దగఁ గుట్టిఱు మాలువు గట్టి రంతటన్...కువల
5 91.

20 పన్ను. ఒడ్డు

క వలత్రాళ్లు వైచి యయ్యెడఁ, బలుమాటును
దటిమి . నీలా 2 65.

21 ఇది కొన్ని సకర్మకముల మీఁద స్వార్థముననుః
అకర్మకముల మీఁదణ్యార్థమునను బ్రయుక్త
మగును

ఉదా పడవైచు, పాఱవైచు మొ

ఉ దాని నెఱింగి యెంతయు నుదగ్రత నా బక
వైరి గ్రక్కునన్, దాని నడుంగఁ బట్టి పడవైచి
మహోగ్రత నాక్రమించె భార విరా 2 350.

చ ... సాంధ్య నవదీప్తి రసంబు హరించి పాఱ
వై,చిన వెలిదూదియో యనఁగ శీతకరుం డుద
యించె నత్తఱిన్ పారి 2. 43

చ ... దండవుఁ గోలమన్న మాఱుగోఁ, చులు
వెసఁ బుచ్చివైచి కడుసొంపులుగాఁ బొగ
డించుకోఁ జూమీ, తలఁపఁగ నిప్పుడింత తెగు
దారుల మైతిమి ఖద్రినావుడున్. ప్రభా 1.102.
సీ చిత్రంబుగఁ ఒడియ సూత్రంబు లైదును
ఘోరాసిచేఁ ద్రెవ్వఁ గోసివైచి ..విక్ర.౭. 44

వైచేకొను వ. క్రి. (వైచు+కొను. స్వార్థమున.)
1 ఉంచుకొను.
చ నిచుఁ దవ చంకవైచుకొని నీర నిధాన చతుష్ట
యంబువన్, జని చని సాంధ్యకృత్యములు
సల్పెడు నంతకుఁ ద్రిప్పితెచ్చి పొంపున నట
వైచికొంకుకులు పోయిన నీ మెయి చక్క
నొక్కి పోవనిచిన వాలినందమఁడ నఁగఁడుఁడన్
దశకంఠ వింటివే. రామా. 1 25
2. కప్పుకొను.
వ మదన కదవంబున సరమదంబు అగు సంగంబు
లనంగ దట్టంబులు మార్పడవైచుకొని. వసు.
4. 28.
3 కావించుకొను చేసికొను
సీ వెగడొందిరవితేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి
వాహంబులణకలు వైచుకొనియె...విక్ర 4 50

వైజననము నం. వి అ పుం. బిడ్డను గను నెల, నూతి
మాసము, గర్భధారణము యొక్క తుది నెల.

వైజయంతము నం వి అ పుం 1 ఇంద్రుని ప్రాసా
దము 2. ఇంద్ర ధ్వజము, ఇంద్రుని టెక్కెము.
3 ధ్వజము, టెక్కెము 4 ఇల్లు 5 [illegible]చెట్టు

వైజయంతి నం వి. ఈ స్త్రీ 1 ధ్వజము, టెక్కెము,
జెండా, పతాక 2 పూలదండ, సరము 3 వన
మాల, విష్ణువు ధరించు పూలదండ.

వైజయంతిక నం వి ఆ. స్త్రీ. 1 టెక్కెము,
ధ్వజము, జెండా 2 ఒక విధమైన ముత్యాల
హారము.

వైజయంతికుఁడు నం వి అ పుం. ధ్వజధరుఁడు,
టెక్కెము పట్టుకొనెడి వాఁడు

వైజయంతుఁడు నం వి అ పుం ఇంద్రుఁడు

వైజాతి=వయిజాతి వి ఒకానొక తెగ కోమటిజాతి.
రాజిత విప్రాంగనకును, రాజునకుం బుట్టినతఁడు
రథసూతుఁడు వి.భ్రాజిత విప్రాంగనకును, వై
జాతికిఁ బుట్టినతఁడు వ్యవహారియగున్ విజ్ఞా
1 133
వ. అవ్వీటి మేటి సాలె యగసాలె పటు సాలె
వానె వైజాతి సాఁతు వేతుల కోమిరేలు ...
ఆము 4. 35.

వైజాతి తొండ వి. ఊసరవెల్లి.
సీ చెల్లు సెల్లముల కీతీంప నిచ్చిన సొమ్ము మగుడ
నీలేని కోమటి గులాము, చేసేత విశ్వసించిన
వారి వెచ్చనచ్చములఁ గీడ్పఱచు వైజాతి
తొండ, తెగి గంటిలేని పోటుగ నొడ్లయుద్దల
గిద్దలఁ బొడుచు వేగినబిగాది .. వేం పంచ.
1 763

వైజాత్యము నం వి అ న 1 విజాతిత్వము, వేఱు
జాతి దగుట 2 వర్ణ భేదము, జాతి భేదము
3. అపూర్వత, వింతయగుట. 4 జాతి నుండి బహిష్క
రింపఁ బడుట, వెలియగుట 5. దుర్నీతి, చెడు
నడత

వైజికము నం విణ (అ ఆ అ) బైజికము.

వైజ్ఞానికుఁడు నం విణ (అ ఈ. అ) నేర్పరి,
నిపుణుఁడు.

వైడము క్రి. విణ వైశము శీఘ్రముగ
ద్వి ఊడిగంబులు సేయు నుత్పలాక్షులను, వైడంబ
పంపి యవ్వనితకు మండ, బంగారు మేడ చప్ప
రముతోఁ గూడ,శృంగార మొనరించి చిగు
రాకుఁ బోఁడిఁ, బిలువ నంపిన మాత్ర. ప్రభు
2 63 పా 6, పం (శ ర పా)

వైడూర్యము నం వి అ న. విదూర దేశమునందుఁ
బుట్టిన రత్నము, పిల్లికన్నురత్నము

వైణవము నం విణ (అ ఈ అ) వెదురుతోఁ జేయఁ
బడినది, వెదురునుండి పుట్టినది.
వి అ పుం. వెదురుకఱ్ఱ, వేణుదండము
న వెదురుబియ్యము, వేణుఫలము

వైణవికుఁడు నం వి అ పుం వేణువువాయించు
వాఁడు, పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు.

వైణవుఁడు నం వి అ పుం తట్టలల్లుట మొదలగు
వెదురుపని చేయువాఁడు, మేదరి

వైణికుఁడు నం. వి అ పుం వీణ వాయించు
వాఁడు

వైణుఁడు సం. వి అ పుం వెదురుపని చేయువాఁడు, మేదరి

వైణుకము = **వేణుకము** సం వి అ న ఏనుగులను నడుపుట కుపయోగపడు వెదురు పిడిగల యంకుశము

వైణుకుఁడు సం. వి అ పుం వేణువు వాయించువాఁడు పిల్లనగ్రోవి యూదువాఁడు

వైతండికుఁడు సం వి అ పుం 1. కలహశీలుఁడు, వితండవాదము చేయు మనుష్యుఁడు 2 తప్పుడు స్వభావము గలవాఁడు

వైతంసికుఁడు సం వి అ పుం మాంసమమ్ముకొని బ్రదుకువాఁడు

వైతథ్యము సం వి అ న అసత్యము, నిజముకామి

వైతనికుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) వేతనముచే జీవించువాఁడు 1 జీతము తీసికొని పనిచేసి పొట్ట పోసుకొనువాఁడు 2 కూలిపనిచేసి బ్రదుకువాఁడు
వి అ పుం 1 జీతగాఁడు 2. కూలివాఁడు

వైతరణి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 నరకమందుండెడి యేఱు 2 కలింగ దేశమునందలి యొక నది.

వైతసము సం విశ (అ ఈ అ) 1 వేతససంబంధి, పేముకు సంబంధించినది 2. వేతసమువలె నుండునది (ప్రబల శత్రువునకు లొంగియుండుట)

వైతానము సం విశ (అ ఈ అ) యజ్ఞసంబంధి
వి అ న 1. యాగ సంబంధమైన క్రియ 2 యాగహోమము.

వైతానికము సం విశ (అ ఈ అ) యజ్ఞసంబంధి
న వి అ పుం శ్రౌతవిధిచే అగ్నిని స్థాపించుట

వైతాలికుఁడు సం వి అ పుం 1 స్తోత్రపాఠకుఁడు, బట్టువాఁడు 2 గారడివాఁడు, వేతాలోపాసన చేయు మాంత్రికుఁడు 3. వేతాలుని భటుఁడు

వైత్రకము సం విశ (అ ఈ అ) వేత్రసంబంధమైనది, పేముతో సంబంధించినది, వేత్రముతోఁ జేయఁబడినది

వైత్రకీయము సం విశ (అ ఆ అ) వేత్రసంబంధి, పేముతో సంబంధించినది, వేత్రముతోఁ జేయఁబడినది
ఏ. అ. న. ఏకచక్రపురము
ఉ. .... చెచ్చెరం, బోఁడిగ వైత్రకీయమున భూసు తులాదిగ వచ్చి చూచిరి... భార ఆది. 6 308.

వైదగ్ధి సం వి ఈ స్త్రీ వైదగ్ధ్యము

వైద(గ్ధ)గ్ధ్యము సం వి అ న 1 నేర్పు, నైపుణ్యము, పనివాఁడితనము 2 చక్కఁదనము 3. ఉపాయము, యుక్తి. 4. చమత్కారము.

వైదర్భము సం వి అ పుం. ఇగురునందలి పుండు
న వాక్కుల కౌటిల్యము, మాటలందలి వక్రభావము

వైదర్భి సం వి ఈ స్త్రీ 1 దమయంతి 2. రుక్మిణి. 3 లోపాముద్ర 4 కావ్యరచనా భేదము.

వైదర్భుఁడు సం. వి. అ పుం. విదర్భదేశపు రాజు.

వైదలము సం విశ (అ ఈ అ) వెదురుతోఁ జేయఁబడినది, పేముతోఁ జేయఁబడినది
వి అ పుం 1 ఒక విధమైన రొట్టె, పిష్టక భేదము. 2 కాయ ధాన్యముతో సంబంధించిన శాకము
న 1 సన్న్యాసి భిక్షపాత్ర 2. తట్ట, బుట్ట మొదలగు వెదురుపాత్రము, వెదురుతోఁ జేసిన తొట్టె మొదలయిన యాసనము

వైదికపాఠకుఁడు సం వి అ. పుం. వేదమునందలి జ్ఞానము గలవాఁడు, వేదమునయందుఁ గొంచమే తెలిసిన ద్విజుఁడు

వైదికము సం విశ (అ ఈ అ) వేదవిహితము.
వి అ న వేదవిహిత శ్రాద్ధాది కర్మ.
గీ నాకతంబునఁ బోలిసిరి నందనులును, జెలులుఁ జుట్టంబులును సహాయులును ధైర్య, మెట్లు కలుగు వైదికముల కెట్లు మననుగోలుపు ... భార స్త్రీ 1 12

వైదికుఁడు సం. వి అ పుం వేదాధ్యయనాధ్యాపనములయందు నియుక్తుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు
క భీరుఁడు కూరుడు జడుఁడు వి,శారదుఁ డబలాత్మకుండు సబలుం డనవే, దేరినయిన మృత్యువు దు,ర్వారంబై యపహరించు వైదిక వర్యా భార. శాం 4 24

వైదుషి సం వి ఈ స్త్రీ పాండిత్యము

వైదుష్యము సం వి అ న వైదుషి

వైదూర్యము సం విశ (అ ఈ ర్యా అ) విదూర దేశము నుండి తీసికొని రాఁబడినది, విదూర దేశమునఁ బుట్టినది.

వి అ న పిల్లికంటి చాయఁగల రత్నవిశేషము, విదూర గిరియందుఁ బుట్టినది

వైదేశికము నం విణ (అ ఈ అ.) పరదేశ సంబంధమైనది

వైదేశికుఁడు నం. వి. అ పుం. పరదేశస్థుఁడు, ఇతర దేశ వాస్తవ్యుఁడు

వైదేహ(హి)కుఁడు నం వి అ పుం. 1 వణిజుఁడు, వర్తకుఁడు 2 బ్రాహ్మణస్త్రీ యందు వైశ్యునికిఁ బుట్టిన సంకర జాతివాఁడు.

వైదేహి నం వి ఈ స్త్రీ 1 సీత 2 వర్తకుని భార్య. 3. ఒకవిధమైన గోరోచనము 4 పసుపు. 5. ఆవు 6 పిప్పలి.

వైదేహుఁడు నం. వి అ. పుం 1. విదేహదేశపు రాజు. విదేహ దేశ నివాసి 3 వైశ్యుఁడు, వర్తకుఁడు. 4. బ్రాహ్మణ స్త్రీ యందు వైశ్యునికిఁ బుట్టిన సంకీర్ణ జాతివాఁడు 5. అంతఃపురపుఁ గావలి వాఁడు, కంచుకి

వైద్యకము నం వి అ న. వైద్యశాస్త్రము, ఆయుర్వేదము.

వైద్యక్రియ నం. వి ఆ స్త్రీ వైద్య వృత్తి, చికిత్స చేయుట

వైద్యనాథుఁడు పుం. వి 1. ధన్వంతరి 2. శివుఁడు.

వైద్యము[1] నం. విణ (అ ఈ అ) 1. వేదసంబంధమైనది 2. వైద్యసంబంధమైనది.

వైద్యము[2] నం వి అ న 1. రోగచికిత్స, మందు

మ పవిసంగంబునఁ దాప మొందిన శచీప్రాణేశు కెంగేలికిం, జివురుం గైదువు జోదు వైద్యముపదేశించెన్ రహస్యంబుగా .. నైష 1 34.

2 రోగ చికిత్సా శాస్త్రము

గీ. కాయ బాలగ్రహోర్ధ్వాంగకములు నాల్గు, శల్యదంష్ట్రి జరావృష సంజ్ఞ నాల్గు నైన యష్టాంగకము రావులారఁ గల్గు, వైద్య మెనిమిది నెలల సర్వమును నేర్చి మనుచ 5 15

వై(ద్యకుఁ)ద్యుఁడు నం వి అ పుం. 1. విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు 2. వెజ్జు, మందులిచ్చువాఁడు, భిషజుఁడు 3 బ్రాహ్మణునకు వైశ్య స్త్రీయందుఁ బుట్టిన సంకీర్ణ జాతివాఁడు 4 (వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకు బుట్టిన యధమ సంకీర్ణజాతిలోని వాఁడు.

వైద్యుతము నం. విణ (అ ఈ అ) వైద్యుత్సంబంధి, విద్యుత్తునుండి పుట్టినది, మెఱపునుండి పుట్టినది.

వైధము నం విణ (అ. ఈ అ.) 1. విధిననుసరించినది. 2, ధర్మశాస్త్రానుసారి, న్యాయ్యమైనది

వైధర్మ్యము నం వి అ. న 1. విరుద్ధ ధర్మములు గలిగియుండుట, సమాన ధర్మములు లేమి, భేదము 2 గుణభేదము, శీలభేదము. 3. కృత్యభేదము 4. వ్యతిరేకము. 5 అధర్మము, అన్యాయము. 6 భిన్న మతావలంబనము

వైధవేయుఁడు నం వి. అ పుం విధవాపుత్రుఁడు, ముండ కొడుకు.

వైధవ్యము నం వి అ న విధవాత్వము, ముండమోపితనము

వైధాత్రుఁడు నం వి అ పుం బ్రహ్మపుత్రుఁడు, సనత్కుమారకుఁడు

వైధుర్యము నం వి. అ న 1 నష్టపోవుట 2 క్షోభము, కలఁత, కదలిక, కంపము

వైధృతి నం వి ఇ స్త్రీ వైధృతము

వైధృతము నం వి అ న. (జ్యోతి) ఇరువదియేడు యోగములలో నొకటి (ఇది మిక్కిలి యశుభ కరముగా నెంచఁబడినది)

వైధేయము నం విణ (అ ఈ. అ.) 1 విధివిహితమైనది, విధి ననుసరించినది 2 తెలివిలేనిది, మూర్ఖము.

వైధేయుఁడు నం. వి అ. పుం. మూర్ఖుఁడు, తెలివిలేనివాఁడు

వైనతేయుఁడు నం వి అ పుం 1 గరుత్మంతుఁడు 2. అనూరుఁడు.

వైనము = వయినము వి (నం. వ్యాఖ్యానము క. వైణవు) 1. వివరణము

వ్యవ. నీవు వచ్చిన పని వైనముగాఁ దెలుపుము

2 ఉపాయము.

క పురహరుఁ డంతట వగ్గిరి, వరతటమునఁ దపము నేయ వచ్చె నిజేచ్ఛన్, గిరి యతనికి సుత నచ్చటఁ, బరిచర్యకు నిలిపె మంచి వైనము దొరికెన్ పార్వ 2 111 112,

3. కారణము. (శ క, బ్రౌ.)

4. క్రమము (శ. ర)
5 విధము. (శ ర)

వైనయికము సం విణ (అ ఈ అ) 1. వినయమునకు సంబంధించినది, మంచి నడవడికి సంబంధించినది. 2. యుక్తతను (మితిమించని నడవడిని) బలపఱుచునది

వి అ పుం యుద్ధరథము, యుద్ధమున నుపయోగించు యానము.

వైనాయకము సం. విణ. (అ ఈ అ) వినాయక సంబంధి, వినాయకునికి సంబంధించినది

వైనాయికము సం వి అ. పుం బౌద్ధమత సిద్ధాంతము.

వైనాయికుఁడు సం వి అ పుం బౌద్ధమత సిద్ధాంత మనుసరించినవాఁడు, బౌద్ధమతస్థుఁడు

వైనాశికము సం వి అ పుం 1 సాలెపురుగు. 2. బౌద్ధుల సిద్ధాంతము.

న (జ్యోతి) ఒకని జన్మనక్షత్రము నుండి యిరువది మూఁడవ నక్షత్రము.

విణ (అ ఈ అ.) 1. క్షణికము, క్షణకాలముండునది 2 పరతంత్రము, పరాధీనమైనది

వైనాశికుఁడు సం వి అ పుం 1 బానిసవాఁడు, దాసుఁడు. 2 జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్త 3 బౌద్ధమతస్థుఁడు

వైనీతకము సం వి. అ పుం న పలువురు మోయఁదగిన యందలము మున్నగు యానము.

వైపరీత్యము సం వి అ న 1 వ్యతిరేకము, విపర్యయము 2 పరస్పర విరుద్ధస్థితి

వైపించు స త్రి. (√వైచు.) వైవఁజేయు.

వ సముద్రంబున వైపించియు మీఁదఁ బర్వతంబులు ద్రోపించియు ... పద్మ. 7. 90

వైపు = వయిపు వి 1 ఉపాయము.

క ఆ రాక్షసు పట్టణ మెవ్వారికిఁ దదనుజ్ఞ లేక వైరమునఁ జొరం, గారాదఁట ప్రద్యుమ్నుఁడ, వారణఁ దక్షుపరముఁ జొచ్చువైపు వినుమికన్. ప్రభా 2. 26

సీ కావున తత్కర్మ కలనకు వరియింపవలయు నాతనిఁ దెచ్చు వైపుఁ జూడు రాఘవ 1 58.

చ విరిగిన వైరులం దఱిమి వేగమె వారల సీమలెల్ల సుస్థిరమతి నాక్రమింప వలదే యనుడా సెఱమంత్రి బల్కె భూవర యిది వేళగాదు పౌరవం జననిచ్చి కెలంకులందు సత్వరులగు శాత్రవుల్ గదియ వైపు దొరంగదె యెంత వారికిన్. కృష్ణ 3 50

2 ఒడుపు, లక్ష్యము

సీ వైపు దప్పిన మహాకోపంబుతోడ వ పోయె నవైతం బాత్మఁ బూని దాయ ... కాశీ 6. 204

గీ వైపు దప్పిన చేతుల వాఁడు మొద్దు, వ్రేళ్ళ వంకర కొంకర కాళ్ళవాఁడు, కుఱుచవాఁడు వికారపు గూని వీఁపువాఁడు కాలిన కొఱుడు భావమున వెడలె వరాహ 2 45

3 విధము.

వ భుజాబల ధురంధరుం డగు నయ్యుగంధరుండు పితిహోత్రుని వైపున సమిన్మథ్యంబున విజృంభించి ప్రబలతర వారిధర నికాయంబుగతిఁ బ్రబలతర వారిధర నికాయంబుచెదర ... చంద్రా 6 93.

గీ ... మింటఁ జిల్కచాటిన వైపున జింకదాటు, పగిది బంతి యెగయుదారి పాపములకు, సరవి యంతర పల్లటి వరుస బిరుదు, పాత్రవలె నాడ గల చిత్రపత్రమునకు. ప్రబంధ 181

4 వాసి, అతిశయము

గీ చంద్రు సైదోడు పూఁబోడి జళుకు తళుకు, వాలు గన్నుల బెళుకుల వైపు మూపు, వాలు గన్నుల వలపింప వలయు ననియె ... దశా 1 212.

5. పార్శ్వము, ప్రక్క, పక్షము

ఉదా కుడివైపు, ఎడమవైపు

వ్యవ ఆ పెళ్ళికి రెండువైపుల వారు కలసి నూఱుగురుకంటె ఎక్కువ లేరు

వైపుకాఁడు విణ (వైపు+కాఁడు) ఉపాయము కలవాఁడు, ఉపాయశాలి

గీ. ... బుంగల యాసవంబు, వడిచికొని తెచ్చుచున్నట్టి వైపు కాఁడు సురా. 57. (శ ర.పా)

వైపుల్యము సం వి అ న 1. వైశాల్యము, విస్తృతి, విరివి 2 సమృద్ధి, బాహుల్యము

వైఫల్యము సం. వి. అ. న. వ్యర్థమగుట, నిష్ఫలత, విఫలమగుట

వైబోధికుఁడు సం. వి. అ. న. 1 కావలివాఁడు 2 రాత్రిఁ గంటవాయించి (కొట్టి) వేళ దెలుపుచు జనుల మేలుకొలుపువాఁడు, గస్తు తిరుగువాఁడు

వైభవము సం. వి. అ. న. 1 ఐశ్వర్యము, సంపద. 2. ప్రభుత్వము, మహిమ, గొప్పతనము

వైభాషికము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విభాషగావచ్చునది, పక్షాంతరమునఁ బ్రాప్తమగునది

వైభ్రాజము సం. వి. అ. న. దేవలోకమునందలి యొక యుద్యానము

వైమత్యము సం. వి. అ. న. 1 అభిప్రాయభేదము, అనంగీకారము. 2 అనిష్టము, ఒప్పమి, ఇష్టములేమి.

వైమనస్యము సం. వి. అ. న. 1 మనస్సు చెదరుట, విమనస్కత. 2 చింత, విచారము 3. మనస్పర్థ 4 రోగము, జబ్బు

వైమాత్ర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సవతితల్లి కూఁతురు

వైమాత్రి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైమాత్ర
ఇట్లే వైమాత్రేయి

వైమాత్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. సవతి తల్లి కొడుకు
ఇట్లే వైమాత్రేయుఁడు

వైమానికుఁడు సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విమానము మీఁద దిరుగువాఁడు, విమానమునం దున్నవాఁడు.

వైమాలము = వయిమాలము విణ. అధికము

ఉ. శ్రీలఁ ద్రిలోక్యనాథుఁ డొనరించెను నేఁడని గారవించుచో, బాలకు లేఁత నవ్వధర పల్లవకాంతి నలంకరించె వైమాలపు సిగ్గు చూపులకు మాటుగఁ దోఁచెఁ గుచోత్తరీయమున్, గేలొడికంబు సేసెఁ దిలకించిరి నెచ్చెలులట్టి చేష్టలన్. కావ్యా. 5. 62

వైముఖ్యము సం. వి. అ. న. 1 విముఖత, విముఖుఁడగుట, పెడముఖము పెట్టుట, వెనుకకుఁ దిరుగుట. 2 అనిష్టము, ఇచ్ఛలేమి, వినుగు

వైమేయము సం. వి. అ. పుం. వినిమయము, వస్తువుల మార్పు

వైయగ్ర(గ్ర్య)ము సం. వి. అ. న. 1 వ్యగ్రత, క్షోభము, కలఁత. 2 తదేకాయత్తత, తన్మయమగుట.

వైయధికరణ్యము సం. వి. అ. న. సమానాధికరణము కామి, భిన్నమయిన యాశ్రయములు కలిగియుండుట

వైయర్థ్యము సం. వి. అ. న. వ్యర్థత, నిరుపయోగమగుట

వైయాకరణుఁడు సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వ్యాకరణము చేదివినవాఁడు
వి. అ. పుం. వ్యాకరణశాస్త్రవేత్త, వ్యాకరణ పండితుఁడు

వైయాఘ్రము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1 వ్యాఘ్రమును బోలియున్నది 2 వ్యాఘ్రచర్మముతోఁ గప్పఁబడినది
వి. అ. పుం. వ్యాఘ్రచర్మముతోఁ గప్పఁబడిన రథము

వైయాత్యము సం. వి. అ. న. 1 దిట్టతనము, నిర్లజ్జత, సిగ్గులేమి 2 మోటతనము.

వైయాసికము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వ్యాసప్రోక్తము, వ్యాసునిచేఁ జెప్పఁబడినది, వ్యాసవిరచితము

వైయాసికుఁడు సం. వి. అ. పుం. వ్యాసుని పుత్రుఁడు, శుకయోగి

వైరంగికుఁడు సం. వి. అ. పుం. కామాది వికారములను జయించిన సన్న్యాసి, బైరాగి

వైరక(కా)రుఁడు సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) విరోధము కల్గించువాఁడు, కలహకారుఁడు
వి. అ. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

వైరక్త(క్త్య)ము సం. వి. అ. న. 1. విరక్తి, వైరాగ్యము, ప్రాపంచిక విషయములతో సంబంధము వదలుట 2 అసంతుష్టి

వైరనిర్యాతనము సం. వి. అ. న. పగ తీర్చుకొనుట.
ఇట్లే వైరప్రతీకారము, వైరానృణ్యము మొ.

వైరపడు మి. అ. క్రి. (వైరము+పడు) విరోధపడు, పగగొను

గీ. ఈ సముద్రుఁడు నాతోడ నెట్లు వైర, పడ సమర్థుఁడు తెలియక ఃలికితబల నా. పంచ 424

వైరప్రతిక్రియ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైరనిర్యాతనము
ఇట్లే వైర యాతన. మొ

వైరము సం వి అ. న 1 శత్రుత్వము, పగ, విరోధము 2 ద్వేషము, కపి 3 ప్రీతత్వము, పరాక్రమము.

వైరల్యము సం. వి అ న 1 వికలమగుట, అరుదుగా నుండుట, దుర్లభత 2. వదులు, బిగువులేమి 3 సౌకుమార్యము, సున్నితమగుట

వైరవులు = వయిరవులు వి కట్టెనిప్పు, అంగారము
సీ నిప్పంగలము మల్లె నిప్పుక వైరాలు వైరవు లనఁగ నంగార మొప్పు . ఆం. భా 2.242.

వైరశుద్ధి సం వి ఇ స్త్రీ వైర నిర్యాతము, పగ తీర్చుకొనుట

వైరసాధనము సం వి అ న వైరనిర్యాతనము

వైరాగ(గ్య)ము సం వి అ న 1 విరక్తి, ప్రాపంచిక విషయములతో సంబంధము వదలుకొనుట, విషయవాంఛలు లేకునికి 2 అసంతుష్టి 3 వైమనస్యము 4 చింత, దుఃఖము

వైరాగికుఁడు సం వి. అ పుం వైరాగ్యము గల సన్న్యాసి

వైరాజము సం విణ (అ ఈ అ) విరాట్పురుష సంబంధి, బ్రహ్మ సంబంధమైనది

వైరాటము సం విణ (అ ఈ అ) విరాటసంబంధి, విరటుని సంబంధమైనది.
వి. అ పుం ఇంద్రగోపము, ఆరుద్రపురుగు

వైరానుబంధి సం విణ (న్ నీ న్) విరోధము తెచ్చేవాఁడు, కలహకారుఁడు
వి న్ పుం 1 వాఁడి మయూఖము, వేఁడియైన సూర్యకిరణము 2 విష్ణువు

వైరాలు = వయిరాలు వి వైరవులు, కట్టెనిప్పు.
సి. నిప్పి గలము మల్లె నిప్పుక వైరాలు వైరవు లనఁగ నంగార మొప్పు ఆం. భా 2 242

వైరి సం విణ (న్ ణీ న్) పగ గలవాఁడు, శత్రుత్వము గలవాఁడు.
వి న్. పు 1 పగవాఁడు, శత్రువు. 2 వీరుఁడు, పరాక్రమశాలి

వైరించు సం అ క్రి పగగొను
సీ వైరింప జమునంత వానినేనియుఁ బోర నద ంటగా వ్రేయటతని బిరుదు .. భల్లా 4 (శ ర)

వైరూప్యము సం వి అ న 1. విరూపమగుట, అనురూపము కామి, తగియుండమి, అంగవికారము, కురూపి యగుట 2 రూపభేదము, వేఱు రూపము నొందుట

వైరోచని సం వి ఇ పుం వైరోచనుఁడు

వైరోచనుఁడు సం వి అ పుం 1. విరోచనుని పుత్రుఁడు, బలిచక్రవర్తి 2. అగ్నిపుత్రుఁడు. 3 సూర్యుని పుత్రుఁడు

వైరోద్ధారము సం వి అ పుం వైరనిర్యాతనము.

వైలక్షణ్యము సం వి అ. న విలక్షణత
1. వైశిష్ట్యము, ప్రత్యేకత, అపూర్వత 2 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము 3. భేదము, వ్యత్యాసము

వైలక్ష్యము సం వి అ న 1 కలంక, క్షోభము. 2 స్వభావ సిద్ధము కాకుంట, నైసర్గికము కామి 3 లజ్జ, సిగ్గు 4 చిహ్నము లేమి, గుఱుతు లేకుండుట.

వైళ వి శ్యేనవిశేషము, ఒకవిధమగు డేగ (శ, ర.)

వైళము = వయిళము వి 1 విధము
క బాలుఁడు తన బాలుండవి, బాలామణి తనదు ధర్మపత్నియని మహీ, పాలుం డెఱిఁగియు నెఱుఁగని, వైళంబునఁ బలికె లోకవాద చలితుఁడై కృ శకు 3. 131.
2 సమయము.
సీ. తోఁకచుక్కలఁ బోలు తోరంపుఁ దెలికన్నులా వైళమున సిగ్గు నతకరింప క్రీడా 137.
విణ శీఘ్రము, సత్వరము
క అపుడు జడదారి ఱేఁడు, ల్లపుదామర నలరి వారలఁ దోడ్కొని వై, ళమ్ము నడకలతోఁ దవ జన్న పుటిండ్లల యందు దోఁపునకుఁ బరతెంచెన్ అచ్చరా బాల 116
ఉ నాదెసఁగామునమ్ములకు నాఁటుట వైళము సిగ్గుఁ జిత్తమున్, వాదులు వెట్టుకొన్న యవి... ఉ హరి 5 129
సీ పుడమి నంతక నాకుమునఁ జేర్చు వైళంబు రేలు వెలారించు బేలతనము . కృ శకుం పీఠిక 1. 56

వైవధికుఁడు సం వి అ. పుం 1 చిల్లర సరకులను కావడిలోఁ బెట్టుకొని వీథులలోఁ దిరుగుచు నమ్ముకొనెడి వర్తకుఁడు 2. కావడి మోయువాఁడు, కావడివాఁడు.

వైవర్ణ్యము సం వి అ. న. 1 వివర్ణత, వర్ణము మాఱుట, రంగు మాయుట 2 జాతిభ్రష్టత, జాతి నుండి తొలఁగుట.

వైవర్తము సం వి అ పుం సంపూర్ణముగా (సమూలముగా) మాఱుట.

వైవస్వతి సం వి ఈ స్త్రీ 1 దక్షిణ దిక్కు, యమునానది

వైవస్వతుఁడు సం వి.అ పుం 1 పదునలుగురు మనువులలో నొకఁడు, ఏడవ మనువు, ఇప్పటి మనువు 2. యముఁడు 3. అగ్ని 4 ఏకాదశ రుద్రులలో నొకఁడు 5 శని (గ్రహము)

వైవాహికము సం విశ (అ ఈ అ) వివాహ సంబంధమైనది, వివాహమునకుఁ దగినది.

వి పుం అ న. వివాహము, పెండ్లి

వైవాహికుఁడు సం. వి. అ పుం వియ్యంకుఁడు, సంబంధి 1. కోడలి తండ్రి 2 అల్లుని తండ్రి

వైశంపాయనుఁడు సం వి అ పుం సుప్రసిద్ధుఁడయిన వేదవ్యాసుని శిష్యుఁడు. (జనమేజయ మహారాజునకు మహాభారత సంహితను వినిపించిన ఋషి)

వైశద్యము సం వి అ. న 1 పరిశుభ్రత 2 స్పష్టత, తేటఁదనము 3. తెలుపు, ధావళ్యము 4 శాంతత (మనస్సు యొక్క) ప్రసన్నత.

వైశసము సం. వి అ న 1 నాశము, ధ్వంసము 2 బాధ, దుఃఖము, కష్టము

వైశస్త్రము సం వి అ. న. శస్త్రములేమి, విశస్త్రత, ఆత్మరక్షణ సాధనములేమి

వైశాఖము సం వి. అ పుం 1 చాంద్రమాన మాసములలో రెండవది. 2 మంథ దండము, కవ్వము 3 బార్హస్పత్యమానమున నొకానొక సంవత్సరము న వేఁటాడుటలో నొకవిధమైన యొడుపు.

వైశాఖి సం వి ఈ. స్త్రీ వైశాఖ శుక్ల పౌర్ణమాసి, వైశాఖ మాసమందలి పున్నమ

వైశారద్యము సం వి అ న నేర్పు, దక్షత, నైపుణ్యము

వైశికము సం విశ. (అ. ఈ అ) వేశ్యలచే వశ్యసింపఁ బడినది

వి అ న వేశ్యాధర్మము.

వైశికుఁడు సం వి అ. పుం వేశ్యలతో సహవాసము చేయు పురుషుఁడు, కామశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన యొక జాతి నాయకుఁడు

వైశిష్ట్యము సం వి అ న 1 భేదము, తారతమ్యము 2 వైలక్షణ్యము, ప్రత్యేక గుణము, విశేషగుణము 3 శ్రేష్ఠత, ఉత్తమత్వము 4. విశేషగుణములతోఁ గూడియుండుట, ప్రత్యేక గుణములు కలిగియుండుట.

వైశేషికము సం విశ (అ. ఈ అ) 1 విశేష గుణములకు సంబంధించినవి 2 కాణాద సిద్ధాంతము. నకు సంబంధించినది

వి అ న షడ్దర్శనములలో నొకటియగు కాణాద సిద్ధాంతము.

వైశేషికుఁడు సం వి అ పుం వైశేషిక సిద్ధాంతము నెఱింగినవాఁడు, కాణాద శాస్త్రపండితుఁడు.

వైశేష్యము సం. వి అ న. 1 వైశిష్ట్యము 2. భేదము. 3 శ్రేష్ఠత, ఉత్తమత్వము.

వైశ్యుఁడు సం వి. అ పుం. కోమటి, ద్విజులలో నొకఁడు (ఇతనికి వాణిజ్యము, వ్యవసాయమును వృత్తులుగా నుండెడివి)

వైశ్రవణాలయము సం వి అ పుం 1 కుబేరుని నివాసస్థలము 2 వటవృక్షము, మఱ్ఱిచెట్టు (వాచ)

వైశ్రవణుఁడు సం వి అ పుం 1. కుబేరుఁడు 2. రావణుఁడు.

వైశ్వదేవము సం విశ (అ ఈ అ.) విశ్వదేవతల సంబంధమైనది

వి అ న. 1 విశ్వేదేవత కిచ్చెడి బలి 2 భోజనమునకుఁ బూర్వమున నమస్త దేవతల నుద్దేశించి యగ్నియందు హోమము చేయుట

వైశ్వదేవి సం వి ఈ స్త్రీ. మాఘ మాసమునఁ గృష్ణపక్షమందలి యష్టమి

వైశ్వానరము సం విశ (అ ఈ అ) సర్వజనులకు సంబంధించినది, సర్వజన సాధారణమైనది.

వి అ. పుం 1 జాఠరాగ్ని 2. (వేదాంత) సమష్టి జ్ఞానము 3 చిత్రకము, చిత్రమూలము, (వృ వి)

వైశ్వానరుఁడు సం వి అ పుం 1 అగ్నిహోత్రుఁడు. 2 పరమాత్మ

వైశ్వాసికము సం విణ (అ. ఈ అ) విశ్వసనీయము విశ్వసింపఁదగినది నమ్మఁదగినది

వైషమ్యము సం వి అ న 1 విషమత్వము, హెచ్చు తగ్గులుగా నుండుట 2 మిట్టపల్లములుగా నుండుట, సమముగా లేకుండుట, కఠినుఁదనము, పరుషత 3 అన్యాయము 4 కష్టము, దుఃఖము 5 ఏకాంతముగా నుండుట, ఒంటరితనము

వైషయికము సం విణ (అ ఈ అ) 1 భోగ్యవస్తువులకు సంబంధించినది 2 విషయములవలన, భోగ్య వస్తువులవలనఁ గలిగినది (సుఖాది)

వైషయికుఁడు సం వి, అ పుం. విషయలోలుఁడు, ఇంద్రియసుఖములం దాసక్తిగల పురుషుఁడు

వైషువతము సం. విణ (అ.ఈ అ) విషువత్సంబంధి, సమరాత్రి దినకాల సంబంధమైనది.

వైష్టుతము సం. వి అ న సర్వభస్మము, హోమ సంబంధమైన భస్మము

వైష్ణవపురాణము సం వి అ. న. పదునెనిమిది మహా పురాణములలో నొకటి, విష్ణుపురాణము

వైష్ణవము సం. విణ. (అ ఈ అ) 1 విష్ణుసంబంధి. 2 విష్ణుదేవు నుపాసన చేయునది, విష్ణునిఁ బూజించునది

వి. అ పుం 1 శైవ శాక్త వైష్ణవములను మూఁడు మతములలో నొకటి 2 శ్రవణ నక్షత్రము

వ. విష్ణులోకము, వైకుంఠము

వైష్ణవి సం వి ఈ స్త్రీ విష్ణుశక్తి.

వైసర వి మల్లయుద్ధ విశేషము

వ నయన పు పారువలి వరాకడ యే కసర వైసర ఝంపు పిక్కు కరలాఘవంబు మొదలగు వితమ్ము లెఱింగి. ప్రబంధ. 78.

వైసరము వి హెచ్చరిక పదము

వ బెత్తలు సిస్తుగా మోచి నిబ్బడుగు ముద్కంది యంగాల జడుపు వైసరం బొరడి యడుగులో జతనము ప్రబంధ 605

వైసారిణము సం వి అ. పుం చేప, మత్స్యము.

వైసిక=**వయిసిక** వి. కపటము.

గీ ఉల్లము గరంగ వైసిక పల్లటిలఁగ, ధైర్య మెడలంగ మంత్ర తంత్రములు మఱచి ... షోడ 2

వైహళి వి (సం వాహ్యాళి) విహారము

ఉ . బంధు మిత్రాదులు గొల్వ వైహాళికి నంచిత వైభవలీలఁ బోవుచో ...దశకు 7.157.

వైహాయసము సం విణ (అ. ఈ. అ.) ఆకాశమునం దున్నది

వైహార్యము సం విణ (అ. ఆ. అ) విహరింపఁ దగినది, క్రీడింపఁ దగినది బావమఱఁదితోఁ గాని, భార్య బంధువులతోఁ గాని వేళాకోళముగాఁ బలుకఁ దగినది

వైహాసికుఁడు సం వి అ. పుం 1. హాస్యగాఁడు. 2. నటుఁడు

వో

వోంటుము సం వి అ పుం కాఁడ, తొడిమ

వోద్రము సం. వి అ పుం 1. ఒకజాతి పాము. 2. ఒకజాతి చేప

వోద్ర సం. వి ఈ స్త్రీ పరిమాణ విశేషము, పణములో నాల్గవ వంతు.

వోఢ సం వి ఋ పుం 1. బరువు మోయువాఁడు, మోతగాఁడు 2 నేత, నాయకుఁడు 3. భర్త, పెనిమిటి 4 వృషభము, ఎద్దు. 5 సారథి. 6 బండిలాగు గుఱ్ఱము, రథాశ్వము

వోదము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) చెమ్మగానున్నది, తడిగా నున్నది

వోదాలము సం వి అ పుం. మత్స్యవిశేషము, ఒక జాతి చేప.

వోరకుఁడు సం. వి అ పుం వ్రాయసకాఁడు, లేఖకుఁడు

వోరటము సం వి. అ. పుం. కుందము, మొల్ల. (వృ వి)

వోలకుఁడు సం వి. అ. పుం వ్రాయసకాఁడు, లేఖకుఁడు.

వోలము సం వి అ. పుం గోపరసము, బాలెంత బోళము.

వోల్లాహము సం. వి అ. పుం. తెల్లనిజూలు, తెల్లని తోఁక వెంట్రుకలు గల గుఱ్ఱము.

వ్య

వ్యంగము సం. వి. అ పుం 1 కప్పు 2 చెక్కిలిపై బయలుదేఱెడి మచ్చలు, మాఁగు 3 ముఖరోగ విశేషము.
విణ కొఱవటి

వ్యంగ్యము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యంజనావృత్తిచేఁ దెలుపఁ బడినది, ధ్వనిచే సూచింపఁ బడినది (యర్థము) 2. సూచింపఁబడినది, తోఁపింపఁ బడినది (అర్థము)
వి అ న. సూచితార్థము, వ్యంగ్యార్థము. (వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యములలో మూఁడవది.)

వ్యంగుఁడు సం విణ. (అ. ఆ ఈ అ) 1. దేహము లేనివాఁడు, అశరీరి. 2 అవయవము లేనివాఁడు, వికలాంగుఁడు.
వి అ. పుం. కుంటివాఁడు.

వ్యంగులము సం వి అ న. అంగుళములో నఱువదియవ వంతు, అతిసూక్ష్మ పరిమాణము.

వ్యంగ్యోక్తి సం. వి. ఇ స్త్రీ. గూఢముగాఁ జెప్పుట, సూచన

వ్యంజకము సం. విణ. (అ. జ్ కా. అ) 1 స్పష్టపఱుచునది, స్పష్టముగాఁ దెలుపునది అర్థమును తోఁపించునది, ధ్వనింపఁ జేయునది.
(వాచక లాక్షణికములు కానిది—పదము)
వి. అ పుం అభినయము. మానసిక భావమును హస్తాది చాలనముచేఁ దెలుపుట.

వ్యంజన సం వి ఆ. స్త్రీ 1. శబ్దశక్తి విశేషము, అర్థాంతరమును స్ఫురింప జేయు శబ్ద శక్తి 2. వేళాకోళము, ఎగతాళి. 3. సూచన

వ్యంజనము సం వి అ న 1. విశదపఱుచుట, స్పష్టము చేయుట 2 గుఱుతు, చిహ్నము 3 జ్ఞప్తికితెచ్చుట. 4 మాఱువేషము 5 హల్వర్ణము, హల్లు. 6. స్త్రీ పురుషుల గుఱి. (లింగము, యోని.) 7 లాంఛనము, చిహ్నము 8 రజస్వలా చిహ్నము 9. శ్మశ్రువు,గడ్డము 10.అవయవము, అంగము 11 కూర, పులుసు మొ॥గు భోజనోపకరణములు (ఆ) సంబారము, పోపువస్తువులు, 12 అభిధాలక్షణా వ్యంజనములను శబ్ద శక్తులలో మూడవది 13 దినము. 14. మఱుగుచోటు, రహస్యస్థలము

వ్యంజనావృత్తి సం. వి ఇ స్త్రీ శబ్దశక్తి విశేషము, వ్యంజన, ధ్వని,

వ్యంజితము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1. విశదపరుపఁ బడినది 2. ప్రత్యేకపఱుపఁ బడినది. 3 స్ఫురింపఁ జేయబడినది, సూచింపఁ బడినది.

వ్యంసకము సం. వి. అ పుం. (ఇది సమాసోత్తర పదముగానే ప్రయోగింపఁ బడును) ధూర్తము, టక్కరి, మోసము చేయునది (జంతువు) మయూర వ్యంసకము.

వ్యంసకుఁడు సం వి అ పుం ధూర్తుఁడు, మోసగాఁడు, వంచకుఁడు.

వ్యంసనము సం వి అ న. 1. మోసపుచ్చుట, వంచించుట, 2. వంచిపెట్టుట

వ్యక్తగణితము సం వి. అ. న. అంకగణితము.

వ్యక్తదృష్టార్థుఁడు సం. వి. అ పుం సాక్షి, కన్నులాఁ జూచినతఁడు.

వ్యక్తము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 విశదమైనది, స్పష్టమైనది. 2. స్పష్టపఱుపఁబడినది, వెల్లడింపఁ బడినది 3. వృద్ధినొందినది, ప్రకాశితము. 4. ప్రత్యేక పఱుపఁ బడినది, భేదపఱుపఁబడినది 5. ప్రత్యేక వ్యక్తికి సంబంధించినది
వి అ న. 1 వ్యక్తపఱుపఁ బడిన పదార్థము. 2 సృజింపఁబడిన వస్తువు

వ్యక్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1, స్పష్టమగుట, ప్రకాశము, గోచరమగుట. 2 దృశ్యరూపము, స్ఫుటత్వము 3. సూక్ష్మ భేదము తెలిసి కొనుట, భేదజ్ఞానము. 4. స్వాభావిక స్థితి, సత్యస్వరూపము 5 ప్రత్యేకత (వ్య జాతి) 6. (వ్యాక.) లింగము 7. పదరూప వికారము, లింగ విభక్త్యాదుల వలన పదమునకుఁ గలుగు మార్పు (విల్సన్స్.)

వ్యక్తుఁడు సం. వి అ పుం. విష్ణువు.
విణ. విద్యావంతుఁడు, చదువుకొనిన వాఁడు.

వ్యగ్రుఁడు నం విణ (అ ఆ అ.) 1 వేగిరపడు వాఁడు, తొందరపడువాఁడు 2. కలఁత నొందిన వాఁడు, వ్యాకులత నొందినవాఁడు, 3 (ఒకదాని యందు) మనస్సు తగిలినవాఁడు, మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడు.

వి అ పుం విష్ణుదేవుఁడు.

వ్యజనము నం వి అ న తాళవృంతము, విసనకఱ్ఱ

వ్యడంబక(న)ము నం వి అ పుం ఆముదపుఁ జెట్టు (వృ వి)

వ్యతికరము నం విణ (అ ఆ అ) 1 పరస్పర మైనది, అన్యోన్యమైనది 2 వ్యాపించునది. 3. అంటియున్నది, చేరియున్నది

వి అ పుం 1, సాంకర్యము, కలయిక 2 సంధి, కలియుట. 3. ఒకదానిపైకొట్టుట. 4. నిరోధము, అడ్డంకి 5 సందర్భపడిన విషయము, తటస్థించిన కార్యము. 6 తఱి, అదను 7 కష్టదశ, దుర్దశ 8 పరస్పర సంబంధము 9 వస్తువుల వినిమయము—ఒక వస్తువు నిచ్చి వేఱొకదానిం బుచ్చుకొనుట 10. ఒకటి విడిచి యొకటిగా నుండుట.

వ్యతికీర్ణము నం విణ (అ ఆ అ) 1 మిశ్రము చేయఁబడినది, కలుపఁబడినది 2 కూడినది, ఏకీభవించినది.

వ్యతిక్రమము నం వి అ పుం 1. మంచి మార్గము నుండి తొలఁగుట 2. అతిక్రమించుట, ఉల్లంఘనము, ఆచరింపక పోవుట 3. అశ్రద్ధచేయుట, అలక్ష్యభావము, ఉపేక్ష 4 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము. 5. పాపము, వ్యసనము, దోషము. 6 దురదృష్టము.

వ్యతిక్రాంతము నం విణ (అ ఆ. అ.) 1 అతిక్రమింపఁబడినది, ఉల్లంఘింపఁబడినది. 2 ఉపేక్షితము, అశ్రద్ధ చేయఁబడినది. 3. ప్రతికూలము, విరుద్ధము. 4 కడచినది, గతించినది (కాలము)

వ్యతిరిక్తము నం విణ (అ ఆ అ) 1 భిన్నమైనది, వేఱయినది 2 మించినది, అతిశయించినది. 3 ఉపసంహారింపఁ బడినది, మరలించుకొనఁబడినది. 4 వినాయింపఁ బడినది, తప్పింపఁబడినది.

వ్యతిరేకము నం వి. అ పుం 1 భేదము 2 ఎడఁబాటు, విడిపోవుట 3. బహిష్కరించుట, వినాయించుట. 4 మించుట, అతిశయించుట 5 వ్యత్యాసము, సామ్యములేమి 6 (తర్క) యుక్తి సరిపడకుండుట (అన్వయ వ్యతిరేకములలో రెండవది)

చూ వ్యతిరేక వ్యాప్తి

7. (అలం) అర్థాలంకారములలో నొకటి.
(ఉపమానము కంటె ఉపమేయ మెక్కువదిగా వర్ణించుట.)

వ్యతిరేకవ్యాప్తి నం. వి ఇ స్త్రీ (తర్క) యుక్తి నిలువఁబడతుండుట ఇది యన్వయమునకు వ్యతిరిక్తము సాధ్యము లేనిచోట హేతువును లేకపోవుట (యత్ర సాధ్యాభావ స్తత్ర హేత్వభావ ఇతి వ్యతి రేకవ్యాప్తి)

వ్యతిరేకి నం విణ (న్ జి న్.) 1 భిన్నము. వేఱైనది 2 మించినది, అతిశయించినది. 3. చేరకుండునది, అభావమును దెలుపునది

చూ వ్యతిరేక వ్యాప్తి.

వ్యతిషంగము నం వి అ పుం 1 పరస్పర సంబంధము 2. అన్యోన్యమేలనము, ఒండొంటితోఁ గలియుట 3. కలయిక, కూడిక 4. రెంటిని కలిపి కట్టుట

వ్యతిషక్తము నం విణ (అ ఆ అ) 1. పరస్పర మిళితము, ఒకదానితో నొకటి కలిసి యున్నది 2 సంకీర్ణము, మిశ్రమైనది.

వ్యతి(తీ)హారము నం వి అ పుం 1 ద్రవ్య వినిమయము, వస్తువులు మార్చుకొనుట. 2. పరస్పరత, ఒండొరు లొక విధ మగు పనిని చేయుట. దెబ్బకు మాఱుదెబ్బ కొట్టుట తిట్టునకు మాఱు తిట్టు తిట్టుట

వ్యతీతము నం విణ. (అ ఆ అ) 1. గతించినది, కడచినది 2 చచ్చినది, మృతిచెందినది 3 విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది. 4 నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది, ఉపేక్షింపఁబడినది

వ్యతీపాత(ము) సం వి అ. పుం 1 మహోత్పాతము, సర్వనాశనము, మహాప్రళయము 2.సూచింపఁబడు మహోపద్రవము. 3 అగౌరవము, నిర్లక్ష్యభావము 4 విష్కంభాది యోగములలోఁ బదునేడవది 5. పూర్ణిమా సోమవారముల కలయిక, సోమవారమునఁ బున్నమ యగుట. (అమావాస్యా రవివారముల కూడిక యని వాచ)
తే. పరఁగ సంక్రమణ వ్యతీపాతలందు, సకల భక్తిని వినునట్టి సజ్జనులకు .. భాగ 4 333.
6. శాస్త్రాచరణమున కశుభముగా నెంచఁబడిన సూర్య చంద్రుల కలయిక.

వ్యత్యయము సం వి అ పుం 1 దాఁటుట, ఉల్లంఘించుట 2 వ్యతిరేకము, ప్రతికూలత 3 వ్యస్తముగా నుండుట, తడఁబాటు. 4 మార్చుకొనుట, ఒకదాని నిచ్చి వేఱొకటి పుచ్చుకొనుట 5 విఘాతము, అవరోధము, అడ్డంకి

వ్యత్యస్తము సం. విశే. (అ అ అ) 1. ప్రతికూలము విరుద్ధము. 2 వ్యతిరేకమైనది, ఎదిరియైనది. 3 పరస్పర సంబంధము లేనిది, అసంగతము. 4. అడ్డముగాఁ దిరిగినది, అడ్డముగా నున్నది

వ్యత్యాసము సం. వి అ పుం. 1. విపర్యయము 2. వ్యతిరేకము.

వ్యథ సం వి ఆ స్త్రీ 1 బాధ, దుఃఖము, కష్టము. 2. భయము, వెఱపు, 3 కలత, క్షోభము 4 రోగము, జబ్బు.

వ్యథనము సం. వి అ న బాధించుట, బాధపెట్టుట, నొప్పించుట.

వ్యథము సం వి అ పుం 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట. 2 గాయపఱచుట 3 రంధ్రము చేయుట, బెజ్జము చేయుట, తొలివేయుట. 4. గాయము, క్షతి.

వ్యథితము సం విశే. (అ. ఆ. అ) 1 బాధింపఁబడినది, నొప్పింపఁ బడినది 2. భయపడినది, బెదరినది. 3. క్షుబ్ధము, కలఁత నొందినది

వ్యధికరణము సం విశే (అ అ అ) 1. భిన్నమయిన (వేఱయిన) యాశ్రయము కలది. 2 పూర్వోత్తర పదములు భిన్న విభక్తులతో నుండు సమాసము, (క) తత్పురుషము--రాజపుత్రుఁడు, చోరభయము మొ॥ (చ) బహువ్రీహిః - చంద్రమౌళి, చక్రపాణి, శరజన్మ మొ॥
(వ్యతి సమానాధికరణము.)

వ్యధ్వము సం వి అ పుం చెడుదారి, తప్పుత్రోవ

వ్యపగతము సం విశే (అ ఆ. అ) 1. పోయినది 2 తొలఁగిపోయినది, నివృత్తమైనది 3 శూన్యమైనది, రహితమైనది

వ్యపత్రపుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) సిగ్గులేనివాఁడు, నిర్లజ్జుఁడు

వ్యపదిష్టము సం విశే (అ అ అ) 1 పేర్కొనఁబడినది, పేరుతోఁ బిలువఁబడినది 2. చూపఁబడినది, తెలుపఁబడినది 3 మిషపెట్టఁబడినది

వ్యపదేశము సం వి. అ పుం 1 తెలియఁ బఱచుట, ఎఱిఁగించుట 2 పేర్కొనుట 3. పేరు, సంజ్ఞ 4. కుటుంబము, వంగడము, తెగ, జాతి 5 ప్రఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి. 6 తంత్రము, కపటోపాయము 7. మోసము, వంచన. 8. భావము దాఁచుట

వ్యపదేష్ట సం వి ఋ. పుం. వంచకుఁడు, మోసగాఁడు.

వ్యపరోపణము సం వి అ న 1 నిర్మూలించుట, పెల్లగించుట 2. నివారించుట, తొలఁగించుట 3. త్రుంచుట, ఖండించుట

వ్యపాకృతి సం వి ఇ స్త్రీ 1. నిరాకరణము, త్రోసివేయుట 2 స్వీకరింపకుండుట, గ్రహింపకుండుట 3 కప్పిపుచ్చుట.

వ్యపాయము సం వి అ పుం సమాప్తి, ముగింపు

వ్యపాశ్రయము సం వి. అ పుం. 1. ఆశ్రయము, ఆధారము. 2 నిరీక్షణము, ఎదురుచూచుట 3.ఆశ్రయము (శరణము)గాఁ గొనుట, నమ్మియుండుట. 4. మతాంతరము నవలంబించుట. (విల్యమ్సు.)

వ్యపేతము సం విశే (అ అ అ) 1 విడిపోయినది, వియుక్తము 2.పోయినది, విడిచిపోయినది, లేనిది, శూన్యమైనది. ఈ యర్థమున తఱచు సమాస పూర్వ పదముగా నుండును
ఉదా · వ్యపేత హర్షుఁడు మొ॥
3. విరుద్ధము, ప్రతికూలము, భిన్నము, వేఱు

వ్యపేక్ష సం వి అ స్త్రీ 1 ఎక్కువ యాస, నిరీక్షణము, ఎదురు చూచుట 2. ఆలోచన, తలంపు. 3 పరస్పర సంబంధము 4. అన్యోన్యాశ్రయము, ఒక దాని నాశ్రయించి యొకటి యుండుట 5 ఉపయోగము 6 (వ్యాక.) స్వార్థపర్యవసితము లగు పదములకు ఆకాంక్షాదులచే నగు పరస్పరాన్వయము. 7 రెండు సూత్రముల పరస్పరోపయోగము. (ఆ ని)

వ్యపేక్షణము సం. వి అ. న. ఎదురుచూచుట, నిరీక్షించుట

వ్యపేక్షుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) 1 ఎదురుచూచువాఁడు, నిరీక్షించువాఁడు 2. అవ్యాసక్తి గలవాఁడు, శ్రద్ధాళుఁడు 3 ఆలోచించువాఁడు, తలఁచువాఁడు

వ్యపోఢము సం. విశే. (అ ఆ అ) 1 తొలఁగింపఁబడినది, త్రోసివేయఁబడినది 2 వ్యతిరేకమైనది 3. కవఁబలుపఁ బడినది, నష్టపఱుపఁ బడినది.

వ్యపోహము సం వి అ పుం త్రోసివేయుట, తొలఁగించుట.

వ్యభిచరించు సం అ క్రి తప్పి చరించు.

సీ. పతిభక్తి యుడిగి సంతతమును తమ యిచ్చ వచ్చిన తెరవుల వ్యభిచరించి వి పు. 8 302.

2 జంకుపోవు (శ. ర.)

వ్యభిచారము సం వి అ పుం 1. మంచి మార్గమునుండి తొలఁగుట. 2 ఉల్లంఘించుట, అతిక్రమించుట. 3. అపరాధము, దోషము, తప్పు. 4. విడిపోవుట 5 జంకుతనము, పరస్త్రీ సంగమము. (స్త్రీలకుఁ బరపురుష సంగమము.) 6. (వ్యాక.) ఒకసూత్రమొకచోట వర్తింపకుండుట, 7 (తర్క.) సాధ్యము లేని తావున హేతు వుండుట. (హేతోః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం వ్యభిచారః)

వ్యభిచారి సం. విశే (న్ ణీ న్) 1. మంచి త్రోవనుండి తొలఁగినది 2 క్రమము తప్పినది 3 అసత్యమైనది, నిజముకానిది 4. వ్యభిచరించువాఁడు, పరస్త్రీని పొందువాఁడు. 5 కాముకుఁడు, విషయాసక్తుఁడు, 6 జంకుటాలు. 7 ప్రసిద్ధార్థమును విడిచినది-గౌణార్థముఁ గలది (పదము)

వి. న్. పుం. వ్యభిచారి భావము.

వ్యభిచారిభావము సం వి అ. పుం రసోత్పాదనమునకు సహకారి యగు భావము

(ఇవి రసోత్పాదనమునకు ముఖ్య సాధనములు కాకపోయినను రస పోషకములు. ఇవి ముప్పది మూఁడు, ముప్పది నాలుగని కొందఱు)

వ్యయ సం. వి అ సం ఒక సంవత్సరము.

వ్యయము సం విశే (అ ఆ అ.) నశ్వరము, నశించు స్వభావము గలది.

వి ఆ పుం. 1 నాశము, నష్టి 2 వెచ్చించుట, పరిత్యాగము. 3 విఘాతము, అడ్డంకి, విఘ్నము 4 క్షయము, తఱుగు, భ్రంశము 5 వెచ్చముఁ గర్చు

వ్యయనము సం వి అ న 1. వ్యయపఱచుట, వెచ్చించుట 2 వ్యర్థపుచ్చుట, పాడుచేయుట

వ్యయపరాఙ్ముఖుఁడు సం విశే. (అ ఆ ఈ అ) లోభి, పిసినారి, కర్చుపెట్టనివాఁడు.

వ్యయవాదికాఁడు మి వి (వ్యయము+వాది+కాఁడు) వెచ్చము సేయువాఁడు, వ్యయశీలుఁడు

సీ. ఎల్లభక్తులను గొల్లగా వేఁడిన వరములీఁగల వ్యయవాదికాఁడు, సచరాచర ప్రపంచమ్మును బాలించు రాచఱికము కాణాచికాఁడు, మిక్కిలి కనుమంట మింటఁబాఱు పురాలు భస్మంబు చేసిన పంతగాఁడు . వరాహ. 11 14.

వ్యయశీలుఁడు సం విశే (అ ఆ అ.) కర్చుపెట్టు స్వభావము గలవాఁడు, అతి వ్యయము చేయువాఁడు

వ్యయించు సం స క్రి వ్యయముచేయు, వెచ్చము చేయు, వెచ్చించు. (శ ర)

చ. ... పరార్థమై తనూ, ధనము వ్యయింపగల్గుట కదా జనసైక ఫలంబెఱింగిటి. హ 2 78.

వ్యయితము సం విణ (అ ఆ. అ) వెచ్చింపఁబడినది, ఖర్చుపెట్టఁబడినది 2 వ్యర్థముచేయఁబడినది

వ్యర్థము సం విణ (అ ఆ అ) నిష్ప్రయోజనము, పనికి మాలినది 2 నిష్ఫలము, లాభములేనిది 3. అర్థము లేనిది

వ్యళీకము సం వి అ న. 1 ప్రియము 2 అకార్యము 3. అచ్చెరువాటు 4 అసత్యము 5 బాధ 6. సిగ్గు 7 మోసపుచ్చుట 8 మన్మథావేశముచేఁ జేయఁబడిన కామినీ జనాపరాధము

వ్యవకలనము సం వి. అ న 1 విడదీయుట విభజించుట 2 (గణిత) తీసివేత (వ్యతి సంకలనము)

వ్యవకలితము సం విణ (అ ఆ అ) విడదీయఁబడినది, విభజింపఁబడినది. (గణిత) తీసివేయఁబడినది

వ్యవక్రోశము సం. వి అ. న 1. ఒకనినొకఁడు తిట్టుకొనుట 2 నింద, దూఱు

వ్యవచ్ఛేదము సం వి అ పుం 1 ఛేదించుట, నఱకుట. 2 వేఱుపఱుచుట, విభాగించుట. 3 వేర్వేరు భాగములుగాఁ గోసివేయుట. 4 ప్రత్యేకపఱుచుట, విశేషపఱుచుట. 5. భేదపఱుచుట 6 భేదము, వ్యత్యాసము 7. నిర్ణయము 8. (బాణాదులను) ప్రయోగించుట 9 గ్రంథముయొక్క భాగము, పరిచ్ఛేదము.

వ్యవధ సం వి. అ స్త్రీ 1 ఒక వస్తువును మఱుగుపఱుచు వస్తువు, (కప్పు, తెర, గోడ మొ) 2. మఱుగు, చోటు.

వ్యవధానము సం. వి. అ. న 1. నడుమ వచ్చుట, అడ్డుగా నుండుట 2 అడ్డు, నిరోధము 3 కనఁబడమి, మఱుగగుట 4 తెరగోడ మొ అడ్డు. 5. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు 6 అవకాశము, తెఱపి. 7. (వ్యాక.) (అక్షరము) నడుమ నుండుట

వ్యవధాయకము సం విణ (అ యికా అ) 1 నడుమ వచ్చునది, అవరోధకము, విఘ్నము చేయునది. 2 అడ్డుగానుండునది, మఱుఁగు పఱుచునది. 3. నడుమనున్నది, మధ్యమన్నది.

వ్యవధి సం వి ఇ పుం వ్యవధానము

వ్యవసాయము సం వి అ పుం. 1 యత్నము, పూనిక, ఉద్యమము 2. దృఢ నిశ్చయము 3 పని, కృత్యము 4 చేఁత, ఆచరణము. 5 వ్యాపారము, ఉద్యోగము, వర్తకము. 6. వృత్తి, జీవనాధారము, బ్రదుకుఁదెరవు 7 ప్రవర్తనము. నడవడి 8. యుక్తి, ఉపాయము, పన్నుగడ 9 డంబము, బడాయికొట్టుట 10 కృషి, సేద్యము. (ఈయర్థము తెలుఁగు గ్రంథములందె కానవచ్చుచున్నది.)

వ్యవసాయి సం విణ (న్. నీ. న్) 1 పూనిక గలవాఁడు, పాటుపడువాఁడు 2 అభినివేశము గలవాఁడు, దృఢనిశ్చయుఁడు 3. చేయువాఁడు, ఆచరించువాఁడు 4 వృత్తిలోఁ బ్రవేశించిన వాఁడు

వి న్ పుం 1 వర్తకుఁడు, బేహారి, వణిజుఁడు

వ్యవసితము సం విణ. (అ ఆ అ) 1 యత్నింపఁబడినది 2 అవలంబింపఁబడినది, పూనుకొనినది. 3 నిశ్చయింపఁబడినది, స్థిరపఱుపఁబడినది. 4 పన్నఁబడినది, ఆలోచింపఁబడినది 5 పూనికగలది, దృఢనిశ్చయము గలది 6 బలముగలది, శక్తిగలది 7. వంచింపఁబడినది, మోసపుచ్చఁబడినది.

వి అ. న నిశ్చయము

వ్యవస్థ సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 ఏర్పాటు, కట్టుబాటు. (వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ.) 2. నిర్ణయము, 3 స్థైర్యము, నిలుకడ. 4. సాపేక్షమైన స్థితి, ఒక దానితో సంబంధించి యుండుట 5. శాసనము, చట్టము, శాస్త్ర మర్యాద, సందిగ్ధాంశములయందు పరస్పర విరుద్ధ శాస్త్రవాక్యములు గల చోట్ల వానిని సరిపుచ్చి వ్రాయఁబడిన నిర్ణయము 6 అంగీకారము, ఒడంబడిక. 7 స్థితి, వస్తువుల స్థితి 8 విభజనము.

వ్యవస్థానము. సం వి అ న వ్యవస్థ.

వ్యవస్థాపకుఁడు సం విణ (అ వికా ఆ) 1 ఏర్పాటు చేయువాఁడు, క్రయమును బెట్టువాఁడు, సరిపుచ్చువాఁడు. 2. న్యాయ్యమైన అభిప్రాయ మిచ్చువాఁడు 3. పని నడిపించు వాఁడు, కార్యనిర్వాహకుఁడు.

వ్యవస్థాపనము సం వి అ. న 1 ఏర్పాటుచేయుట, కట్టుబాటు గావించుట 2 నిశ్చయించుట 3 నిలుపుట, ఉంచుట

వ్యవస్థాపితము సం విశే (అ అ అ) 1. ఏర్పాటు చేయబడినది, ఏర్పఱుపఁబడినది 2. స్థిరపఱుపఁబడినది 3 నిలుపఁబడినది, ఉంచఁబడినది

వ్యవస్థితము సం. విశే (అ అ. అ.) 1 క్రమపద్ధతిలో నుంచఁబడినది, ఏర్పఱుపఁబడినది 2 స్థిరపఱుపఁబడినది. 3 నిశ్చయింపఁబడినది, చేట్టముచే నిర్ణయింపఁబడినది 4. ప్రక్కగా నున్నది. వేఱు చేయఁబడినది 5 ఎత్తివ్రాయఁబడినది 6 (ఒక దానిని)ఆనుకొని యున్నది,(ఒక దానిపైని) ఆధారపడి యున్నది

వ్యవస్థిత విభాష సం వి అ స్త్రీ (వ్యాక) కొన్ని చోట్లనే ప్రవర్తించునట్లు నిర్ణయింపఁబడిన వికల్పము.

వ్యవస్థితి సం. వి ఇ స్త్రీ వ్యవస్థానము

వ్యవహర్త సం వి ఋ పుం 1 కార్యనిర్వాహకుఁడు, పని నెఱవేర్చువాఁడు, 2. వ్యాజ్యెము వేయువాఁడు, వాది 3. న్యాయాధికారి, తీర్పు చెప్పువాఁడు 4 భాగస్వామి.

వ్యవహారకుఁడు సం వి. అ పుం వ్యాపారము చేయువాఁడు, వణిజుఁడు, వర్తకుఁడు

వ్యవహారజ్ఞుఁడు సం విశే (అ. అ అ) 1 వ్యవహారము తెలిసినవాఁడు 2. వ్యవహారార్హమైన వయసు గలవాఁడు 3 న్యాయ సంబంధమైన వ్యాపార మెఱిగినవాఁడు

వ్యవహార దర్శనము సం వి. అ న వ్యాజ్యెము విచారించుట, న్యాయ సంబంధమైన వ్యవహారమును పరిశీలించుట

వ్యవహారపదము సం వి అ. న, వ్యవహార విషయము

వ్యవహార పాదము సం. వి అ పుం 1 పూర్వపక్షము =(వ్యాజ్యెము) అభియోగము తెచ్చుట, ఉత్తరపక్షము = ప్రతివాదము, (ప్రతివాది చెప్పు సమాధానము) క్రియాపాతము = వాఙ్మూలముగా గాని, వ్రాతమూలముగా గాని సాక్ష్యము పుచ్చుకొనుట, నిర్ణయపాదము = నిర్ణయించుట—(తీర్పు) అను న్యాయసంబంధమైన వ్యవహార స్థితులలో నొకటి 2 నిర్ణయపాదము, తీర్పు చెప్పుట.

వ్యవహార మాతృక సం వి అ స్త్రీ 1 వ్యవహారము నిర్ణయించుటకు న్యాయాధికారులు చేయు క్రియాకలాపము 2. న్యాయ పరిపాలనమునకు సంబంధించిన పని (ముప్పది మంది సభ్యులు గల) న్యాయసభకు సంబంధించిన విషయము

వ్యవహార మార్గము సం వి అ పుం వ్యవహార విషయము.

వ్యవహారము సం వి అ పుం 1 నడవడి, ప్రవర్తనము 2 పని, కార్యము 3 వృత్తి, జీవిక 4. వ్యాపారము 5 వాణిజ్యము, వర్తకము, బేహారము 6 వడ్డి వ్యాపారము, ఎక్కువ వడ్డికి సొమ్మప్పిచ్చుట. 7. ఆచారము, వాడుక. 8 సంబంధము 9. వ్యాజ్యెము విచారించుట 10. తగవు, అభియోగము, వ్యాజ్యెము వేయుట, దావా చేయుట, 11 వ్యాజ్యెము తెచ్చుట కధికారము. 12. సహాసనము, సహభోజనము మొ॥ (వాచ)

వ్యవహార విధి సం. వి ఇ పుం న్యాయశాసనము, ధర్మశాస్త్రము

వ్యవహార విషయము సం వి అ పుం. తగవునకు దగిన విషయము, వ్యాజ్యెము తీసికొని రాఁదగిన యంశము.

వ్యవహార స్థానము సం వి అ పుం వ్యవహార విషయము.

వ్యవహారాంగము సం వి అ. న న్యాయసభ యొక్కయు, శిక్షాస్మృతి యొక్కయు శరీరము

వ్యవహారాభిశస్తుఁడు సం. విశే (అ అ అ) నేరము మోపఁబడిన వాఁడు, దోషిగా నెంచఁబడినవాఁడు

వ్యవహారి సం విణ. (న్. జీ న్) స్త్రీ రూ వ్యవహారిణి 1 వ్యవహారము జరుపువాఁడు 2 వ్యాపారము చేయువాఁడు 3 పని చేయువాఁడు 4. వాడుకగా నున్నది, ఆచార ప్రాప్తమైనది. వి న్ పుం వణిజుఁడు, బేహారి.

వ్యవహారిక సం వి ఆ. స్త్రీ 1. వాడుక, ఆచారము 2 చీఁపురుకట్ట 3 ఇంగుదీ వృక్షము (వృ. వి)

వ్యవహారికము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపార సంబంధమైనది 2 పనిలోఁ బెట్టఁ బడినది, ఆవరణములో నుంచఁబడినది 3 న్యాయసంబంధమైనది 4 వ్యాజ్యెముతో సంబంధించినది 5. వాడుకలో నున్నది, ఆచారమై యున్నది

వ్యవహార్యము సం విణ. (అ ఆ అ) 1. ఆచారమై యున్నది 2 అభియోగము తీసికొని రాఁదగినది

వ్యవహితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వేఱుగా నుంచఁబడినది 2 తెఱ మొదలగు వానిచే మఱుఁగు పఱుపఁబడినది 3 ఆటంక పఱుపఁబడినది, విఘ్నము చేయఁబడినది 4 దాఁచఁబడినది 5. దూరముగా నున్నది 6. దూరస్థము చేయఁబడినది, ఆచరింపఁబడినది 7. త్యజింపఁ బడినది, విడువఁ బడినది 8 మించినది, అతిశయించినది. 9 విరుద్ధము, ప్రతికూలమైనది

వ్యవహృతి సం వి ఇ స్త్రీ. 1 అలవాటు, అభ్యాసము, వాడుక. 2 ఆచరణ, చేఁత.

వ్యవాయము సం వి ఆ పుం 1 విడిపోవుట, భాగములుగా వేర్పడుట. 2. కరఁగుట 3 ఆచ్ఛాదనము, కప్పు, మఱుగు. 4. మధ్యవర్తనము, వ్యవధానము, ఎడము 5. విఘ్నము, అడ్డు 6 మైథునము, రతి. 7 పవిత్రత, పరిశుద్ధి న తేజస్సు, ప్రకాశము.

వ్యవాయి సం. విణ. (న్. సి న్) 1. భాగములుగా విడినది, విడిపోయినది. 2 విషయములందత్యాసక్తి కలది, మైథునేచ్ఛ గలది. వి న్ పుం 1. ఇంద్రియసుఖము కోరువాఁడు, విషయాసక్తుఁడు 2 వీర్యవృద్ధికరమైన

వ్యలీకము సం విణ (అ ఆ అ) 1 అసత్యమైనది, నిజము కానిది 2 అనిష్టము, అప్రియమైనది, కష్టము తోఁపించునది 3 చేయఁదగనిది, ఆకార్యము 4 అసత్యము కానిది, సత్యమైనది వి అ న 1 అనిష్ట పదార్థము 2 బాధ, దుఃఖము, వ్యథ 3 అపరాధము, తప్పు, అనుచిత కార్యము 4 మోసము, వంచన. 5 అసత్యము 6 వ్యతిరేకము, ప్రాతిరూప్యము 7 గతి విపర్యయము (వాచ)

వ్యష్టి సం వి ఇ స్త్రీ 1 ప్రత్యేకముగ నుండుట, ఒంటరితనము, భిన్న వ్యక్తిత్వము (వ్యతి సమష్టి) 2 (వేదాంత) భిన్నాభిన్న దేహములతోఁ గూర్పఁబడిన మొత్తము

వ్యసనము సం వి అ న. 1 త్రోసివేయుట. 2 విభజించుట 3. ఉల్లంఘనము, మీఱుట 4 నాశము, భ్రంశము, పతనము 5 కష్టము, దుఃఖము, ఉపద్రవము 6. ఆపద. 7 సూర్యచంద్రాదుల యస్తమయము, క్రుంకుట 8 దురభ్యాసము, చెడ్డ యలవాటు (జూదము, పానము మొ) 9 అత్యాసక్తి 10 మితిమీఱిన యభ్యాసము, అమితాభ్యాసము 11. దోషము 12 అసమర్థత, శక్తిలేమి 13. నిష్ఫల యత్నము 14 ప్రత్యేకత, ఒంటరితనము

వ్యసన ప్రహారి సం. విణ. (న్. జీ న్) 1. కష్టదశలో శత్రువును గొట్టెడు వాఁడు 2. హాని కలిగించువాఁడు, శ్రమపెట్టువాఁడు

వ్యసనాతి భారము సం. వి అ పుం దుర్భరమైన యాపత్తు, దుఃఖాతిశయము

వ్యసని సం విణ (న్ సి న్) 1 వ్యసనము గలవాఁడు, దురభ్యాసము గలవాఁడు. 2. దురదృష్టవంతుఁడు (సమాసాంతమున) మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడు, తత్పరత గలవాఁడు.

వ్యసువు సం. విణ. (ఉ) ప్రాణము పోయినవాఁడు

వ్యస్తపదము సం వి అ న 1 అభియోగమున (వ్యాజ్యెమున) నిర్ణయింప వీలులేని వాదము. 2. విడిమాట, సమస్తము కాని పదము.

వ్యస్తము సం విణ (అ ఆ అ) 1 త్రోసివేయఁబడినది 2 చెదిరినది, రేగినది 3 చెదరగొట్టఁబడినది 4 విడదీయఁబడినది, విభజింపఁబడినది 5 మొత్తము వస్తువులలో నొక్కొక్కటి, భిన్నము 6 విడిగా నున్నది, సమస్తము కానిది (పదము) 7 నానా ప్రకారమైనది, భిన్న భిన్న విధమైనది 8 తీసివేయఁబడినది. 9 కలత నొందినది, తొట్రుపడినది 10 క్రమము తప్పినది, వ్యతిక్రమము 11 విపరీతము, తలక్రిందైనది 12 రెండు సంఖ్యలకు గల సంబంధము, తలక్రిందైనది, లేక విలోమమైనది 13 వ్యాపించినది

వ్యస్తారము సం వి అ పుం ఏనుఁగు కుంభస్థలము నుండి మదము కాఱుట, మదస్రావము

వ్యా

వ్యాకరణము సం వి అ న 1. (వాక్యము మొదలగు వానిని) విడఁదీయుట. 2. శబ్దనిష్పత్తినిఁ దెలుపు శాస్త్రము, శబ్దశాస్త్రము, వేదాంగములలో నొకటి 3 వివరణము, వ్యాఖ్యానము చేయుట 4 (వేదాంత) నామరూపములచే జగద్వికాసనము.

వ్యాకారము సం వి అ పుం 1 రూపము మాఱుట 2 అంగ వికారము

వ్యాకీర్ణము సం. విణ (అ. ఆ అ) చిమ్మఁబడినది, పలువైపుల విసరివేయఁ బడినది

వి అ న (వ్యాక.) విభక్తుల విపర్యయము

వ్యాకూతి సం వి ఇ స్త్రీ వంచన, మోసము.

వ్యాకులితము సం. విణ (అ ఆ అ) క్షుబ్ధము, కలత నొందినది

వ్యాకులము సం విణ. (అ ఆ అ) 1 క్షోభపడినది, కలఁత నొందినది 2 భయపడినది, బెదరినది 3. పూర్ణముగా నిండినది, లొంగినది, లోనైనది 4 తత్పరము, మిక్కిలి యాసక్తిగలది 5 కదులునది, చలించునది. 6. రోగాదులచేఁ గర్తవ్యము నెఱుఁగనిది.

వ్యాకృతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 విడఁదీయఁబడినది (వాక్యము మొ) 2 వివరింపఁబడినది, వ్యాఖ్యాతము 3 కురూపము, అంగవికారము గలది

వ్యాకృతి సం వి ఇ. స్త్రీ 1 (వాక్యాదులను) విడఁదీయుట 2 వివరణము, వ్యాఖ్యానము 3 రూపముమాపు 4 వ్యాకరణ శాస్త్రము.

వ్యాకోశ(ష)ము సం విణ (అ ఆ అ 1 వికసించినది, వి... 2 వృద్ధిపొందినది, పెంపొందినది

వ్యాక్షిప్తము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చిమ్మఁబడినది, విసరివేయఁబడినది 2 ముక్కలయినది, ఖండములైనది, విఱిగినది, చెదరినది. (మనసు.)

వ్యాక్షేపము సం వి అ పుం 1. విసరి వేయుట, ఇటునటు చిమ్ముట 2 విఘాతము, అడ్డంకి. 3 విలంబము, ఆలస్యము 4. (మనస్సు) చెదరుట, కలవరపాటు.

వ్యాక్షోభము సం. వి అ పుం. క్షోభము, కలత,

వ్యాఖ్య సం వి ఆ స్త్రీ 1. వివరణము, టిప్పణము. 2 కథనము, చెప్పుట.

వ్యాఖ్యాత సం విణ. (ఋ త్రీ ఋ) వ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు, వివరించువాఁడు, విప్పిచెప్పువాఁడు.

వ్యాఖ్యాతము సం. విణ. (అ ఆ. అ) వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది, వివరింపఁ బడినది, విప్పిచెప్పఁ బడినది 2 చెప్పఁబడినది, కథితము

వ్యాఖ్యానము సం వి అ న 1 కథనము, చెప్పుట 2 ఉపన్యాసము 3 వివరణము, సందర్భాదులతోఁ గూడ అర్థమును విశదపఱచుట. (ఇది యైదు లక్షణములు గలది)

శ్లో॥ పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తి ర్విగ్రహో వాక్యయోజనా, ఆక్షేపశ్చ సమాధానం వ్యాఖ్యానం పంచలక్షణమ్)

వ్యాఘట్టనము సం వి అ న 1. మథించుట, త్రచ్చుట 2 రాపిడి, ఘర్షణము.

వ్యాఘాతకము సం విణ (అ ఆ అ) 1 తాఁకునది, 2. ఎదిరించునది, ప్రతిఘటించునది, అడ్డగించునది.

వ్యాఘాతము సం వి అ పుం 1 తాఁకుట, కొట్టుట. 2 దెబ్బ 3 విఘ్నము, అంతరాయము 4 ప్రతిబంధము, అడ్డు 5. వ్యతిరేకము 6. ఉల్లంఘనము, చెప్పినట్లు చేయమి 7. (జ్యోతి) విష్కంభాది యోగములలో నొకటి 8. అర్థాలంకార విశేషము

క. ఒండొకటి చేత నొకపని, యకలంకతఁ జేయ దాని నాహేతువుచే, నొకఁడు మఱి వేఱె చేయఁగఁ, బ్రకట వ్యాఘాతము. నరస 5 210

వ్యాఘ్రదలము సం వి అ పుం 1 ఆముదపుఁజెట్టు.

వ్యాఘ్రనఖము సం వి అ. పుం న. పెద్దపులి గోరు, పులిగోరు 2 నఖమను సుగంధద్రవ్య విశేషము 3. నఖక్షతము, గోటిగీఱు.

వ్యాఘ్రనాయకము సం వి. అ పుం సృగాలము, నక్క.

వ్యాఘ్రపా(త్తు)దము సం. వి అ పుం. ద్ పుం. పుల్లవెలఁగ (వృ వి)

వ్యాఘ్రపాదుఁడు సం విశ. (అ ఆ అ) ద్ పెద్దపులి పాదము వంటి పాదములు గలవాఁడు

వి అ పుం ఒకానొక ముని, (వాచ)

వ్యాఘ్రపుచ్ఛము సం వి అ. పుం ఆముదపుఁజెట్టు.

వ్యాఘ్రము సం వి అ. పుం 1. పెద్దపులి. 2. (సమాసోత్తర పదమైనపుడు) స్వజాతి శ్రేష్ఠము.

ఉదా పురుష వ్యాఘ్రము,

3 ఎఱ్ఱాముదపుఁజెట్టు 4. కానుగ, కరంజము. (వృ వి.)

వ్యాఘ్రశునము సం. వి. న్. పుం. పెద్దపులిని బోలిన కుక్క.

వ్యాఘ్రాటము సం. వి ఆ పుం. భరద్వాజ పక్షి

వ్యాఘ్రాస్యము సం వి అ పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

వ్యాఘ్రి సం. వి. ఈ స్త్రీ ఆఁడుపులి, వాఁకుడు. (వృ. వి.)

వ్యాజనింద సం వి ఆ స్త్రీ 1. అన్యాపదేశముగా నిందించుట. 2 అర్థాలంకార విశేషము. (ఒకనింగా నే వేఱొక నింద వ్యక్తమగుట.

శ్లో. నిందాయా నిందయా వ్యక్తి ర్వ్యాజనిందేతి గీయతే.)

వ్యాజము సం వి అ పుం 1 కపటము, వంచన, మోసము 2 తన పనికై యొకటి చెప్పి ఒకటి చేయుట, అపదేశము. 3. నటనము, లేనిది తెచ్చిపెట్టుకొనుట 4 తంత్రము, పన్నుగడ. 5. దుర్మార్గత, చెడ్డతనము.

వ్యాజస్తుతి సం. వి ఇ స్త్రీ 1 కపటస్తుతి, పైకి స్తుతించునట్లు నటించుట 2 అర్థాలంకార విశేషము "స్తుతిచే నిందయు, నిందచే స్తుతియు గలుగునట్లు చెప్పుట"

వ్యాజోక్తి సం వి. ఇ స్త్రీ 1 కపటముగాఁ జెప్పుట 2. సూచన 3 ఒకానొక యర్థాలంకారము, వేఱు హేతువును జెప్పి నిజస్థితిని గప్పిపుచ్చుట

వ్యాడ(ళ)ము సం వి అ. పుం 1 క్రూరమృగము–పెద్దపులి మున్నగు మాంస భక్షక జంతువు. 2 పాము.

వ్యాడి సం వి ఇ పుం 1 వ్యాకరణ శాస్త్రమున సంగ్రహము అను గ్రంథమును రచించిన వైయాకరణశ్రేష్ఠుఁడు 2 ఒకానొక ముని

వ్యాడు(ఢు)ఁడు సం. విశ (అ ఆ అ) 1. దుర్మార్గుఁడు, 2 మోసగాఁడు, వంచకుఁడు

వి. అ పుం ఇంద్రుఁడు

వ్యాత్తము సం విశ (అ. ఆ అ.) తెఱవఁబడినది, విస్తృతమైనది.

వి అ న తెఱచిన నోరు

వ్యాత్యుక్షీ సం వి ఈ స్త్రీ జలక్రీడా విశేషము, ఒకరిపై నొకరు నీరు చల్లుకొనుచు నీటిలో నాడుట

వ్యాదానము సం వి. అ. న తెఱచుట, విస్తరింపఁ జేయుట

వ్యాధభీతము సం వి అ. పుం మృగము, లేడి.

వ్యాధాము(ప)ము సం వి అ పుం. వజ్రాయుధము, ఇంద్రుని యాయుధము.

వ్యాధి సం విశ (న్ నీ. న్) గ్రుచ్చుకొనునది, గాయపఱుచునది.

సం వి ఇ పుం 1 రోగము, జబ్బు, తెగులు 2 కుష్ఠరోగము

వ్యాధితుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ) రోగము గల వాఁడు, రోగి, జబ్బుచేసినవాఁడు

వ్యాధుఁడు సం. వి అ పుం 1 వేఁటగాఁడు, బోయవాఁడు, కిరాతుఁడు 2 సంకరజాతి పురుషుఁడు విణ (అ ఆ అ) దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు

వ్యాధూతము సం విణ (అ ఆ అ) కంపింపఁజేయ బడినది, కంపితము, చలింపఁజేయఁ బడినది

వ్యానతము సం వి అ న రతిబంధ విశేషము

వ్యానము సం వి అ పుం ప్రాణాదివాయువు లయిదింటిలో నొకటి (ఇది సర్వశరీరమును వ్యాపించి యుండును)

వ్యాపకము సం విణ (అ విణా అ) 1 వ్యాపించునది, అంతటను బ్రసరించునది 2 (న్యాయ) వాదాంశము అన్నియుఁ గలది 3 నిత్యసంబంధము గలది, ఎప్పుడును విడువకుండునది 4 వ్యాప్యము కంటె అధిక దేశమందుండునది 5. ఆచ్ఛాదనము, సహజగుణము

వి అ పుం స్వాభావిక గుణము, సహజ గుణము

వ్యాపత్తి సం వి ఇ. స్త్రీ 1 నాశనము 2 ఆపద, కష్టము. 3 మరణము.

వ్యాపత్తు సం వి త్ స్త్రీ 1 కష్టము, ఆపద, దుర్దశ 2. నాశము. 3 మరణము, చావు

వ్యాపనము సం వి అ న 1 వ్యాపించుట, అంతటను బ్రసరించుట 2 కప్పుట, ఆచ్ఛాదించుట

వ్యాపన్నము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చెడినది, పాడైనది 2. తప్పిపోయినది 3 ఆపద నొందినది, దుర్దశలో నున్నది 4 చచ్చినది, మృతినొందినది.

వ్యాపరించే సం అ క్రి ప్రవర్తించు, వర్తించు

సీ తన పదాబ్జములపైఁ దరుణి నిశ్చలమైన చూపులు తేటులై వ్యాపరింప ... తపతీ 5 15

వ్యాపాదకము సం విణ (అ ఆ అ) హింసించునది, చంపునది

వ్యాపాదనము సం వి అ పుం 1 చంపుట, హింసించుట 2 నాశము, ధ్వంసము 3 దుష్టభావము, ద్రోహ చింతనము, పరుల కనిష్టమును గోరుట

వ్యాపాదితము సం విణ (అ ఆ. అ) 1 చంపఁబడినది, నశింపఁ జేయఁబడినది 2 చెఱుపఁ బడినది, పాడు చేయఁబడినది, కీడు కలిగింపఁ బడినది

వ్యాపారము సం వి అ పుం 1. పని, వ్యవహారము, కార్యము

క. ఆ పుగవర మణిలో గుణ,దీపక నామమున భూమి దేవుండలరుం, జూపట్టి వేదశాస్త్ర, వ్యాపారము చేశ రెండవ విధాతయనన్ హంస 1 150

2. వృత్తి, జీవిక 3 వాణిజ్యము, వర్తకము 4. (బాణాదుల) ప్రయోగము 5 ఆచరించుట, పనిచేయుట 6 ప్రయత్నము 7 అభ్యాసము, నేర్చుట

వ్యాపారి సం విణ (న్ ఈ న్) 1 వ్యాపారము చేయువాఁడు, వర్తకుఁడు, వణిజుఁడు 2 అభ్యసించువాఁడు, అలవఱుచు కొనువాఁడు

వ్యాపారితము సం విణ (అ ఆ అ.) 1. పని గలిగి యున్నది, నియమింపఁబడినది. 2 ఉంచఁబడినది, స్థిరము చేయఁబడినది

వ్యాపి సం విణ. (న్ నీ న్) 1 (సమాసాంతమున) వ్యాపించునది, నిండునది 2 అంతటను నిండునది, సర్వ వ్యాపకము 3 కప్పునది, ఆచ్ఛాదించునది

వి న్ పుం 1 విష్ణువు 2 వ్యాపించు గుణము.

వ్యాపించు సం స క్రి పర్వు, అలముకొను

వ.. నేత్రాది పంచద్వార ప్రవిష్టుండై సర్వంబును వ్యాపించు...మార్కం 1 89

వ్యాపృతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 పనిలో నున్నది, వ్యాపారము గలది, పని గలిగినది. 2 ఉంచబడినది, దృఢముగా నిలుపఁ బడినది

వ్యాపృతి సం వి ఇ. స్త్రీ 1 వ్యాపారము, పని, కార్యము 2 ఆచరించుట 3 ప్రయత్నము, పూనిక 4 వృత్తి, జీవిక. 5 అభ్యాసము,

వ్యాపృతుఁడు సం వి అ, పుం ఉద్యోగస్థుఁడు మంత్రి.

వ్యాప్తము సం. విణ (అ ఆ అ) 1. వ్యాపించునది, ప్రసరించునది, క్రమ్మినది 2 అంతటను వ్యాపించునది. 3. నిండినది 4 చుట్టి వాఱినది, ఆవరించినది. 5 ఉంచఁబడినది, కూర్పఁబడినది 6 సంపాదింపఁ బడినది, పొందఁబడినది 7, అంతర్గతము, ఇమిడి యున్నది 8 విడువకుండునది 9 ప్రసిద్ధమైనది 10 చేయఁబడినది, విస్తృతము

వ్యాప్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1 వ్యాపించుట, ప్రసరించుట 2 (తర్క) ఎప్పుడును విడువకుండుట, నియత సాహచర్యము ('ఎక్కడెక్కడ పొగ యుండునో అక్కడక్కడ యగ్ని యుండును,' అనెడి సాహచర్య నియమము వ్యాప్తి) 3 సర్వ సామాన్య సూత్రము, సామాన్య నియమము 4 నిండుట, సమృద్ధి 5 సంపాదనము, లబ్ధి లాభము 6 సర్వవ్యాపకత్వము అంతటను నిండి యుండుట, అష్టవిభూతులలో నొకటి 7 పని, కృత్యము

మ...మా యిండ్లలో, సకల వ్యాప్తులు డించి భాగ 10 986

వ్యాప్యత్వము సం. వి. అ న ఎప్పుడును విడువకుండుట, నిత్యసంబంధము

వ్యాప్యము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపింపఁదగినది 2. వ్యాపించినది 3 అల్ప దేశవృత్తి కొంత ప్రదేశమందు మాత్రము డునది

వి అ. న 1 (తర్క) అనుమితి సాధనము 2, సాధనము 3 ఓషధీ విశేషము

వ్యాభ్యుక్షీ సం వి ఈ స్త్రీ వ్యాభ్యుక్షి

వ్యామనము సం వి అ న. వ్యామము.

వ్యామము సం వి అ పుం అడ్డముగాఁ జాఁపఁబడిన చేతుల నడిమి కొలత, బార.

వ్యామిశ్రము సం విణ (అ ఆ అ) కలసి పోయినది. మిశ్రమైనది

వ్యామోహము సం వి. అ పుం 1 అత్యంత మోహము, మిక్కుటంపు ప్రేమ 2 కలఁత, క్షోభము

వ్యాయతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 పొడవైనది, దీర్ఘమైనది 2 విశాలమైనది, విరివియైనది. 3 వ్యాపారము గలది, పని గలది 4. వినీతమైనది, అలవఱుపఁ బడినది, 5 దృఢమైనది, బలము గలది. 6. లోఁతైనది

వి అ. న దైర్ఘ్యము, పొడువు

వ్యాయామము సం. వి అ పుం. 1. చేయుట 2. శరీర పరిశ్రమము, ఒడలి కష్టము 3. మార్గాయాసము 4 ప్రయత్నము 5 పోరు, యుద్ధము. 6. పని, వ్యాపారము, వృత్తి, జీవిక. 7. కష్టము 8 వ్యామము, బార

వ్యాయామి సం విణ (న్ నీ న్.) దేహ పరిశ్రమము చేయువాఁడు

వ్యాయామికుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) దేహ పరిశ్రమము చేయువాఁడు

వ్యాయోగము సం వి అ పుం ఏకాంకమగు రూపక విశేషము.

ఉదా నరకాసుర వ్యాయోగము

వ్యాలంబము సం వి అ పుం ఒక జాతి, ఆముదపుఁ జెట్టు

వ్యాలకము సం. వి అ పుం దుష్టగజము, చెడ్డ యేనుఁగు

వ్యాలగ్రాహి సం వి న్. పుం, పాములను బట్టుకొనెడి యొక జాతివాఁడు, పాములవాఁడు

వ్యాలగ్రాహుఁడు సం వి అ పుం వ్యాలగ్రాహి

వ్యాలము సం విణ. (అ ఆ అ) 1 దుష్టము, లొంగనిది 2 చెడ్డది 3 క్రూరమైనది

వి అ పుం 1 దుష్టగజము 2 క్రూరజంతువు, ఇతర జంతువులను జంపి తిను జంతువు 3. పులి. 4 పాము

వ్యాలమృగము సం వి అ పుం 1 క్రూరజంతువు. 2 వేఁట కుపయోగపడు చిఱుతపులి.

వ్యాలీనము నం. విణ (అ ఆ అ) సాంద్రము, దట్టమైనది

వ్యాలుఁడు నం వి అ పుం 1 రాజు 2 క్రూరుఁడు, దుర్మార్గుఁడు 3 విష్ణువు

వ్యాలోలము నం విణ (అ ఆ అ) 1 చలించునది, కదలునది 2 రేఁగినది, వీడినది, (కేశపాశము)

వ్యావక్రోశి నం వి ఈ స్త్రీ పరస్పర నింద, ఒకరొరులు నిందించుకొనుట.

ఇట్లే వ్యావభాషి

వ్యావర్తకము నం విణ (అ ర్తికా. అ) 1 పరివేష్టించునది, చుట్టు వాఱునది 2 ఇతరమునకుఁ జెందకుండ నియమించునది వేఱుపఱుచునది. (ప్రత్యేక లక్షణము) 3. ఒకదాని నుండి మరలునది. 4 గుండ్రముగాఁ దిరుగునది.

వ్యావర్తనము నం వి అ న 1. చుట్టువాఱుట, పరివేష్టనము 2. గుండ్రముగాఁ దిరుగుట. 3 మడత

వ్యావర్తము నం వి అ. పుం 1 చుట్టు వాఱుట, పరివేష్టించుట 2 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట 3. నాభి కంటకము, ఉఱుకు బొడ్డు

వ్యావర్ణించే నం వ క్రి. వర్ణించు

వ. తదంశావతారంబుగా వ్యావర్ణించి నా చెప్పం బూనిన దివ్యకథాసూత్రం బెట్టిదనిన .. కు నం 1 67

వ్యావల్గితము నం విణ (అ ఆ అ.) కదలినది, తొట్రుపడినది

వ్యావహారి నం వి ఈ స్త్రీ పరస్పర హాసము, ఒండొరు లిచ్చి పుచ్చుకొనుట

వ్యావహారికము నం విణ (అ ఈ. అ) 1 వ్యవహార సంబంధమైనది 2 న్యాయసంబంధమైనది 3 వాడుకయైనది, ఆచారములో నున్నది 4 మాయా ప్రపంచ సంబంధమైనది.

వ్యతి పారమార్థికము

వి అ వ. 1 ఆచారము, వాడుక 2 వ్యాపారము. (విలక్షణము)

వ్యావహారికుఁడు నం వి అ పుం వ్యవహార విషయములను దెలుపువాఁడు, మంత్రి.

వ్యావహాసి నం వి ఈ స్త్రీ పరస్పర పరిహాసము, ఒకరి నొకరు వేళాకోళము చేసికొనుట

వ్యావృతి నం వి ఇ స్త్రీ కప్పుట, ఆచ్ఛాదించుట

వ్యావృతము నం విణ (అ ఆ అ) 1 కప్పఁబడినది, ఆవరింపఁ బడినది 2. ఆటంకపఱుపఁ బడినది 3 తెఱవఁబడినది 4 తొలగింపఁబడినది, బహిష్కరింపఁ బడినది

వ్యావృత్తము నం విణ (అ ఆ అ) 1 మరలినది, నివృత్తము 2 విడఁదీయఁ బడినది 3 వేఱైనది, భిన్నము 4 లేనిది, కనఁబడనిది 5 గుండ్రముగాఁ దిరుగునది 6 చుట్టువాఱు కొనినది పరివేష్టించినది, 7 మానుకొనినది, చాలించినది 8 ఆవృతము, కప్పఁబడినది

వ్యావృత్తి నం వి. ఇ స్త్రీ 1 ఆచ్ఛాదించుట, కప్పుట 2 విడఁదీయుట, వేఱుచేయుట 3 కనఁబడమి, నష్టి, లేమి. 4 చుట్టువాఱుకొనుట. 5 తిరుగుట, భ్రమణము. 6 మరలుట, స్తుతి, పొగడ్త

వ్యాసంగము నం వి. అ పుం 1 మిక్కిలియు వంటియుండుట 2 ఏకాయత్తత, తత్పరత 3. దీక్షగాఁ జదువుట 4 శ్రద్ధ, ఆసక్తి 5 ఎడఁబాటు 6. కలఁత, క్షోభము. 7 సంకలనము, కూడిక.

వ్యాసము నం వి అ పుం 1 భాగములుగాఁ బంచిపెట్టుట 2. సమాసము విడఁదీయుట, విగ్రహవాక్యము 3 భేదము, వేఱగుట 4 వ్యాపించుట 5 వైశాల్యము, విరివి 6 వలయాకారమగు వస్తువు, నడిమి కొలత 7 పరిమాణ విశేషము 8 ఉచ్చారణము నందలి దోషము 9 గ్రంథాంతరముల నుండి యెత్తివ్రాయుట, కూర్చుట

వ్యాసక్తము నం విణ (అ ఆ అ) 1. దృఢముగా నంటియున్నది, సంలగ్నము 2. తత్పరము, తదేకాయత్తము, ఒకదానియందే దృష్టిగలది. 3. విడఁదీయఁ బడినది, వేఱుచేయఁ బడినది 4. కలఁత నొందినది

వ్యాసిద్ధుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) 1 నిషేధింపఁ బడినవాఁడు, బహిష్కరింపఁ బడినవాఁడు 2 రాజాజ్ఞచే నిరోధింపఁ బడినవాఁడు.

వ్యాసుఁడు గ్రంథాంతరముల నుండి సంగ్రహించి వ్రాయువతఁడు, కూర్పరి 2. పురాణ, బ్రహ్మసూత్రాది గ్రంథములు రచించిన మహర్షి, పరాశర పుత్రుఁడైన మహర్షి, పౌరాణికుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు

వ్యాసేధము సం వి అ పుం. నిషేధము, బహిష్కారము, తొలఁగించుట

వ్యాహతము సం విణ (అ ఆ. అ) 1. నిరోధింపఁ బడినది, అడ్డగింపఁ బడినది 2 కొట్టఁబడినది. 3 భంగపఱుపఁ బడినది 4 కలఁత నొందినది, తడఁబడినది.

వ్యాహతార్థము సం వి అ స్త్రీ వాక్య రచనయందలి దోషవిశేషము.

వ్యాహృతము సం విణ (అ ఆ అ.) 1. పలుకఁ బడినది, ఉచ్చరింపఁ బడినది 2 తినఁబడినది, భక్షింపఁ బడినది

వి అ న పలుకుట, మాటాడుట.

వ్యాహృతి సం. వి. ఇ స్త్రీ 1 ఉచ్చారణము 2. సంధ్యావందనాది సమయమున ద్విజులచే నుచ్చరింపఁ బడెడి ఊర్ధ్వలోక నామసంకీర్తన రూపమగు మంత్రవిశేషము

వ్యాహరణము సం వి అ న 1 ఉచ్చారణము 2 కథనము, చెప్పుట

వ్యాహారము సం వి అ. పుం 1 ఉక్తి, వాక్యపదము. 2 వాక్యము 3 కంఠస్వరము 4. హాస్యము, చమత్కార సంభాషణము.

వ్యు

వ్యుత్క్రమము సం వి అ పుం. 1. మంచి మార్గము నతిక్రమించుట, సన్మార్గము నుండి తొలఁగుట 2 అక్రమము, క్రమవైపరీత్యము 3. సంభ్రమము, తత్తరపాటు.

వ్యుత్క్రాంతము సం. విణ (అ. ఆ అ) 1 సన్మార్గము నుండి తొలఁగినది, హద్దు మీఱి వర్తించునది 2 విడిచిపోయినది. 3 అశ్రద్ధ చేయఁబడినది, ఉపేక్షితము

వ్యుత్థానము సం వి అ న 1. అధికోత్సాహము, మిక్కుటమగు చుఱుకుఁదనము. 2 ఎదిరించుట, ప్రతిఘటించుట 3 తన యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుట 4. ప్రతికూలముగాఁ జేయుట. 5 (యోగ) ధ్యాన సంపూర్ణత 6 నృత్యవిశేషము, నాట్యము 7 గజోత్థాపనము, ఏనుఁగును లేచునట్లు చేయుట

వ్యుత్థితి సం వి ఇ. స్త్రీ. వ్యుత్థానము.

వ్యుత్పత్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఉత్పత్తి, పుట్టుక. 2 శాస్త్రజన్యమయిన శబ్దార్థజ్ఞానము వలనఁ గలిగెడు సంస్కార విశేషము 3 శబ్దములకుఁ గల యర్థావబోధక శక్తి, అర్థమును దెలుపు శక్తి. 3 నైపుణ్యము, నేర్పు 4 వైదుష్యము, పాండిత్యము.

వ్యుత్పన్నము సం విణ (అ ఆ అ) 1 పుట్టినది 2 వ్యుత్పత్తిచే నేర్పడినది (శబ్దరూపము) 3 వ్యుత్పత్తి గలది (పదము) 4 సంపూర్ణమైనది.

(వ్యతి అవ్యుత్పన్నము.) 5 నైపుణ్యముగలది

వ్యుదస్తము సం విణ (అ ఆ అ) త్రోసివేయఁబడినది, నిషేధింపఁ బడినది

వ్యుదాసము సం. వి అ పుం 1 త్రోసివేయుట, నివారించుట 2. (వ్యాక.) నిషేధించుట 3 నిషేధము, బహిష్కారము 4. ఉపేక్ష 5 చంపుట.

వ్యుష్టము సం విణ (అ. ఆ అ) 1 తగులఁ బెట్టఁబడినది, దగ్ధము 2 పర్యుషితము, పదనుతప్పినది, ప్రాఁచిదైనది, ప్రభాతమైనది, వేకువదైనది 3 స్వచ్ఛము, పరిశుభ్రమైనది 4. నివసించినది 5 దాఁటినది, అతిక్రమించునది

వి అ. న వేకువ, ప్రభాతము, కాలము 2 దివాభాగము, పగలు 3. ఫలితము, పర్యవసానము.

వ్యుష్టి నం వి ఇ స్త్రీ 1 వేకువ, ప్రభాతము 2. సమృద్ధి. 3 స్తుతి, పొగడ్త 4 ఫలితము, ప్వ్యవసానము

వ్యూ

వ్యూఢము నం విణ (అ ఆ అ) 1 విశాలమైనది, పృథులము. 2 సంహతము, గృఢమైనది 3 వ్యూహములు పన్ని నిలుపఁబడినది (సేన) 4. క్రమరహితము 5 పెండ్లాడఁబడినది

వ్యూతము నం విణ (అ ఆ అ) దారములతోఁ గూర్పఁబడినది కుట్టఁబడినది

వ్యూతి నం వి ఇ స్త్రీ 1. నేత, కుట్టు 2 నేత కూలి

వ్యూహ = వ్యూహము నం. వి ఆ స్త్రీ ఒక విధముగా నిలుపఁబడిన సేన, వ్యూహము

లయగ్రాహి ఆ మారుతనూజుఁడు...పెక్కుల్, వ్యూహాలు బయల్పడి హతాహతిఁ జనన్... కు. సం. 12. 951

వ్యూహనము నం వి అ న 1 సేనలను బలు విధములుగా నేరపఱిచి నిలుపుట 2 శరీరావయవముల నిర్మాణము

వ్యూహపార్ష్ణి నం వి ఇ స్త్రీ వ్యూహములుగా నేర్పడి యున్న సేనయొక్క వెనుక భాగము.

వ్యూహము నం వి అ పుం 1 యోధుల సన్నివేశ విశేషము, యుద్ధము కొఱకు సైన్యములను శకటాద్యాకారములు గలుగునట్లు నిలుపుట, శకట వ్యూహము, శ్యేన వ్యూహము, పద్మవ్యూహము. మొ॥ 2 సేన 3 సంఘము, గుంపు 4. భాగము, అంశము 5. శరీరము. 6 నిర్మాణము 7 హేతువాదము, తర్కము 8. విభజించుట, పంచిపెట్టుట

వ్యృద్ధి నం వి ఇ. స్త్రీ అభివృద్ధి లేమి.

వ్యో

వ్యోకారుఁడు నం వి అ. పుం లోహకారుఁడు, కమ్మరి

వ్యోమకేశి నం వి. న్. పుం శివుఁడు.

వ్యోమకేశుఁడు నం వి అ. పుం శివుఁడు

వ్యోమచారి నం వి న్ పుం 1. వేలుపు, దేవర 2 పక్షి. 3 ముని 4. గ్రహనక్షత్రాదికము.

వ్యోమధూమము నం. వి అ పుం మేఘము, మబ్బు

వ్యోమమంజరము నం వి అ న టెక్కెము, ధ్వజము

ఇట్లే వ్యోమమండలము

వ్యోమము నం వి న్ న 1 ఆకాశము 2. జలము. 3, సూర్య దేవాలయము. 4 అభ్రకము

వ్యోమముద్గరము నం వి అ పుం గాలి దెబ్బ, గాలి పెట్టు

వ్యోమయానము నం వి. అ న విమానము, దేవయానము.

వ్యోమసదుఁడు నం. వి ద్ పుం. 1 వేలుపు, దేవత 2 గంధర్వుఁడు. 3. ఆత్మ.

వ్యోమస్పృశము నం విణ. (శ) ఆకాశము నంటునది, మిక్కిలి యెత్తైనది

వ్యోమోదకము నం వి అ న వర్షోదకము, వాననీరు

వ్యోషము నం వి. అ న సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, త్రికటుకములు

వ్ర

వ్రంత¹ = వంత¹ వి 1 వఱు.

మ అలుకం బెర్చి హలం బధోముఖముగా నచ్చోటికిం జాఁచి తత్సలిలౌఘం బొక వ్రంతయై తనకునై సర్వంబు నొండొండ యిమ్ముల రావింపఁ దొడంగె భూరిభయ సమ్మోహంబునన్ ధాత్రి యగ్గలపు గంపము నొంద.. హరి ఉ 2, 85.

ఉ అంతట గోపమాఱక రియంబున గాస్సను బట్టి వాని నత్యంత బలంబున న్విసరి యంబర వీథికి వైచె వైచినం, గ్రొంతుక క్రిందుగా నిచటి కొండపయిం బడె నాటనుండియున్, వ్రంతలు గట్టి పాఱు రుధిరంబు వినిస్రుతి గైరికాకృతిన్ తొజరా. 5. 262.

2 పల్లము, గోయి,

సీ. మడుపులు పసుల కాల్మడిం బ్రుచ్చెదొరు గండి వ్రంతలు పెను రొంపి వ్రంతలయ్యె .. హరి పూ 6, 5.

చ. కదిపిన భీతి వావరులు కవ్వనిం బాటియు గహ్వరంబులం, దొదింగియు వాంగు వ్రంతం బడియుండియు...భా రా యు 912

వ్రంత¹ = వంత² వి (√వ్రందు) మనోవ్యథ

గీ ఎట్టి ఘట్టములను నెట్టి యాపదలను, నెట్టి తీఱ ములను ముట్టంబడిన, వ్రంతలొల్లంబాయు నింతులం బ్రజలను, నొనరం జూడంగనిన జనుల కెందు భార ఆది. 4 84 (చి ని. పా.)

గీ వ్రంత దురపిల్లి వెన్నెల వగచి వగచి, గంధవతి పట్టి యొుక భంగిం గన్ను మోడ్చె . భీమ 2 46 (చి ని పా.)

ఆ నీదు వ్రంత చూచి నీవారలందఱు, దీనులయిరి వీరిం దేర్పవలదె భార ద్రో 2. 258 (చి ని పా.)

గీ. అనుచు నవ్వాలంతి నాగడంబున నాడ, నాల కించి యొుడయం డలుక పూని, యిట్టులట్టు లనుచు నేమియు మాటాడ, నోడి వ్రంత నూర కుండె నంత అచ్చ రా అయో 36.

వ్రందు అ క్రి. 1 సంతాపించు

సీ దేవి యుపేక్షయ చూపె యీ యమకునిప్పాటు వచ్చుట యని వ్రందువారు . భార. విరా 2. 146

2 తప్తమగు.

మ. అమరాధీశుండు రోహణాచల సముద్య ద్రత్న ముల్ చెక్కి రమ్యసువర్ణాద్రిని మౌళిం జేయం బరభూషావాప్తికై ఘాల దృగ్వసుధాభృన్ముఖ లోహముల్ పుటములై వ్రందన్ మణి ప్రాప్తి క న్ని సముద్రంబులు వెళ్ళంజల్లం దలచున్ మోహానురూపంబుగన్. దశా 2 172

వ్రక్క వి (√వ్రచ్చు) ఖండము, ముక్క, తునుక.

క ఎదిరిందమ యట్టుల కా, మదిం దలంచినం బొనంగుం గాక మాకుం గుడిమిం, డిదె మీరు వ్రక్కగొనుం డని, చదురడిచిన మనసు పొందు చక్కంబడునే భార ఉద్యో 1 312

ఉ ఈ దనుజుండు కోరిక వహింపని రంభను బల్మిం బట్టి వట్టాడట నింక నొప్పని మృగాతుల బల్మిని బట్టునేని న మ్మోదము దీఱనంత శిర ముల్ పదియున్ బదినూఱు వ్రక్కలై, మేదిని గూలుంగావుత నిమేషములో భువనంబు మెచ్చంగన్ ఉ. రా. 4 235.

వ్రక్కలగు అ క్రి (వ్రక్కలు + అగు) బ్రద్దలగు, పగులు, భేదిల్లు

సీ దిక్కుంభి కుంభముల్ వ్రక్కలై ముక్తాఫలములు పైకెగయ వాలమునం గొట్టు ..దశా 1 225

వ్రక్కలు చే(సే)యు స క్రి (వ్రక్కలు + చేయు) ఛేదించు, నఱకు, ఖండించు.

చ అతిశిత చక్రధార నరకాసురు వ్రక్కలుచేసి... ఉ హరి 1 177

ఉ చుక్కల రాణి వాసముల సోయగపుం జను దోయి త్రెక్కునం, జిక్కన యైన యక్కు యదుసింహుడు బాణ పరంపరాహతిన్, వ్రక్కలు సేయంగాఱు రుధిరంబునం దోంగుచు పారి. 5 10

వ్రక్కలించు స క్రి (√వ్రక్క) 1 భేదించు, పగుల్చు

ఆ .. పదయుగములు నఱికి ప్రక్కలొలి, వ్రక్క లించి మేను చెక్కి వక్షస్థలి, పటుతరాస్త్ర తతులం బగులవేసి. భా. రా. యు. 1954.

క విను కడుపు వ్రక్కలించుచుఁ, జనుదేరఁగ పోలి బడ్డ సరగనె కడకన్, వసుబ్రతికిఁపఁగ నంజీ, వనిఁ జెప్పితిఁ గచున కపుడు వదలని కూర్మిన్ యయా౦ ౭ 140

సీ గంభీర తరగా భిగ ర్త విభ్రమముల వ్రక్క లింతురు జలా వ ర్తశోభ . . భీమ 1 91.

(ఇట 'జయించు' అని భావము)

ఉ చిక్కితి వెందుఁ బోయెదవు శ్రీహరి యంచు మృగేంద్ర వాహముం, జక్కగఁ బైకి నూకి రథసంఘన శూలము పూని జక్కి యా, పక్కని వ్రక్కలింపఁ గని పక్కున శూలము నాఁచి త్రుంచె నా,చక్కని కాలనేమి తల చక్ర ధరుండు సురాళి మెచ్చఁగన్. దశా. 2. 401

వ్రక్కలింత వి (√వ్రక్క) భేదనము, చీల్చుట

సీ త త్తడి డెక్క గద్దలి వ్రక్కలింతల నెగసిన దుమ్ము మిన్నెల్లఁ గప్ప .. అచ్చ. రా యు. 184

వ్రక్కలువా(ల్వా)పు స. క్రి (√వ్రక్కలువాయు) భేదించు, పగుల్చు.

సీ బ్రహ్మాండ కుతారకర్పరము వ్రక్కలువాపి యావ ణంబు లందంద చించి శివరా. 1 97.

క. ఊపిరి వెడలక కడుపున, నాపొదవినఁ బాము ప్రాణ వాతంబులు సం,తాపించి శిరము వ్రక్కలు, వాపికొనుచు నెడలి చనియెఁ బలు ఘోషముతోన్. భాగ. 10. పూ. 480.

మ. చ, య్యన రా నిమ్నగ నగఁవ దుర్విషహా బాహాశ క్తి మున్ రాక్షసాం,గవచే నందదుకైన యయ్యోడలు వ్రక్కల్ వాపెదం గ్రమ్మఱన్. హరి ఉ. 1. 15.

వ్రక్క(లు)వాయు అ. క్రి (వ్రక్క+పాయు.) తెగు, ఖండిత మగు.

ఆ త్రొక్కియున్న తీఁగె వ్రక్క వాసిన జారి, పడియె గౌరి వాని యొడలి మీఁదఁ, దత్పదాబ్జ యుగము దాఁకి శాపము వీడి, వచ్చెఁ జాణి పాద వనరుహాములు భోజరా 5 195.

వ్రక్కవాఱు = వ్రక్కలువాఱు (శ ర)

వ్రక్కలువాఱు = వ్రక్కవాఱు అ క్రి. (వ్రక్కలు + పాఱు) ముక్కలగు, తునకలగు

క ఋతుమతియై యుండిన గుల,సతిఁ గవయక వేఱ యొండు జలజాననతో, రతి సల్పిన భ్రూణఘ్నుఁ, ప్రతుఁ జెఱఁబడఁ ద్రోయలేదు వ్రక్కలు వాఱన్. రుక్మా 2 35.

చ. గుసగుస వచ్చి లావరులఁ గొమ్ములఁ వ్రక్కలు వాఱఁ జీఱుచున్ ... విక్ర 2. 129

వ్రచ్చు స క్రి (సం వ్రశ్చ) (√వ్రయ్యు.) 1. భేదించు చీల్చు

ఉ వచ్చిన నీవ చూడఁగ నవార్య బలోన్నతిఁ జేసి వారలన్, వ్రచ్చి వధింతుగాక ... భార. అది. 6. 199.

ఉ. . . ఘోటక, వ్రాతము నొంచి మైమఱవు వ్రచ్చి శరంబులు మేనగ్రుచ్చి ... భార భీష్మ. 1. 316.

ఉ. ద్వారక నొచ్చె నేనియును వారక యుగ్రతఁ గట్టి పట్టి య,ప్వారిధి దుర్గ మంతయును వ్రచ్చి విరోధి సబాంధవమ్ముగాఁ, బోరవధించి రుక్మిణిఁ బ్రభూత విభూతిఁ దలిర్పఁ దెత్తు ... హరి ఉ. 3. 100.

గీ వ్ర త్త మొకని కడుపు వ్రయ్యంగ నందులోఁ, బసిఁడి లేకయున్నఁ బరుని బ్రతికి, యరుగ ని త్తముండి న ష్టైన నితరుని, వ్ర త్త మిదియె కార్య వృ త్త మనుచు కేయూర. 3. 326

2 నఱకు, ఛేదించు, ఖండించు.

ఉ. ... పె,న్వాలుగ వై మహార్ణవమునం దొలుఁ బల్కులు దొంగరక్కసున్, వాలిక వంకవాఁడి గతి వ్రచ్చి వెనన్నిగమాలిఁ దమ్మిపూ,చూలికిఁ దెచ్చి యీవె త్రిదశుల్ గొనియాడ మురా సురాంతకా. పారి. 3 28.

ఉ. అచ్చటి ద్వారపాలకుల నందఱ బ్రుంగఁగఁ జేసి వీటిలోఁ, జొచ్చి రఁజేచ్చ రావణసూను లెఱింగి యథంగురక్రుధన్, వచ్చి విరోధి సైనికుల వాలిక తూపుల ఖడ్గధారలన్, వ్రచ్చి రథాశ్వదంతి భటవర్గముతో వెసఁజేర్చి యార్చినన్. ఉ రా. 3 391.

ఆ తన తలఁచిన యట్లు మనుజ శార్దూలున,వార్యమన్యు వికృత వదనుఁ గాఁగ, నవయవములు వ్రచ్చి యత్రమ్మునకుఁ జాఱ, నడఁచె వాఁడు పిడుగు నట్ల వ్రేయ. రాఘవ. 4 199.

3. ఊడఁ బెఱుకు, పెకలించు

ఉ. ... నెమ్మదిన్, వచ్చిరె కర్ణనందనుఁడు నామనుమండును నంచుమేనిముల్, వ్రచ్చి వెడంద గాయములు పాణితలంబున నంటి చూచుచున్, జై భా. 3. 7

4. హింసించు, నశింపఁజేయు.

క. విత్తము సంసృతి పటలము, వ్రత్తము కామాది వైరి వర్గంబులనేఁ, డిత్తము చిత్తము హరికిని, జొత్తము నిర్వాణ పదము శుభమగు మనకున్. భాగ. 7. 249

5 పిసుకు

సీ. వలుదలై మెఱయు పార్వణపు ముద్దల వంటి వలి గుబ్బ లెన్నఁడు వ్రచ్చికొందు ... శుక. 2 481.

వచ్చుకొను స. క్రి. (వ్రచ్చు+కొను. స్వార్థమున.) చీల్చు, ఛేదించు

చ ఒకమరి బుడ్డగింప విలయోదకముల్ పయిఁ బుట్టి చిప్ప వ్రచ్చుకొని మహోగ్రవీథిఁజన... ఆము 4. 21.

వ్రజకిశోరుఁడు సం వి. అ. పుం. గొల్లపిల్లవాఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు.

వ్రజకుఁడు సం వి. అ పుం భిక్షువు, సన్న్యాసి.

వ్రజనము సం వి. అ. న. 1.సంచరించుట, తిరుగుట, దేశసంచారము. 2. దేశభ్రష్టత, దేశము విడిచి పోవుట.

వ్రజనాథుఁడు సం వి అ పుం కృష్ణుఁడు ఇట్లే వ్రజవరుఁడు, వ్రజమోహనుఁడు, వ్రజవల్లభుఁడు మొ॥

వ్రజము సం. వి. అ. పుం 1 సమూహము, గుంపు, మొత్తము 2 గొల్లపల్లె 3. గోష్ఠము, గోశాల 4 నివాసము, ఉనికిపట్టు. 5 మార్గము 6.మేఘము 7 మథురాపుర సమీపమందున్న దేశవిశేషము, గోకులము.

అ న సంచారము, తిరుగుట.

వ్రజాంగన సం వి. అ. స్త్రీ గొల్లత, గొల్లపడుచు. గోపిక

వ్రజాజిరము సం. వి అ న. గోష్ఠము, గోశాల.

వ్రజ్య సం వి ఆ స్త్రీ. 1. భిక్షువుగాఁ దిరుగుట, పర్యటనము 2. దాడి వెడలుట, 3. గుంపు, సమూహము, తెగ. 4 రంగస్థలము.

వ్రణము[1] సం వి అ పుం. న. 1. గాయము, దెబ్బ. 2. కురుపు, పుండు 3, పగులు, బీట.

వ్రణము[2] సం. వి. అ. న. 1 దోషము, తప్పు.

మ. ...హరికిన్ మర్యాద లేదంచు దూ,షణమున్ జేయఁగ వాని దూషణముఁ గంసధ్వంసి యాలించి యే, వ్రణమున్ బ్బాయెడ లేదు నింద గలిగెన్ వారించు టేరీతియో. భాగ 10. ఉ 58.

వ్రణకృత్తు సం విశే (త్) 1. గాయపఱుచునది 2. క్షీణింపఁ జేయునది

వి. త్. పుం నల్లజీడి చెట్టు.

వ్రణహము సం. వి అ. పుం. ఆముదపుఁ జెట్టు.

వ్రణారి సం వి ఇ పుం గోపరసము, బాలెంత బోళము,

వ్రణితము సం. విశే (అ. ఆ. అ.) గాయపఱుపఁబడినది.

వ్రతచర్య సం. వి. ఆ స్త్రీ వ్రతము చేయుట, వ్రతాచరణము.

వ్రతచర్యుఁడు సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మచారి.

వ్రతతి సం. వి ఇ ఈ. స్త్రీ 1 లత, తీగ 2 వ్యాప్తి, వ్యాపించుట

వ్రతపారణ సం వి ఆ స్త్రీ ఉపవాసానంతర భోజనము,

వ్రతపారణము సం వి అ న వ్రతపారణ

వ్రతప్రతిష్ఠ సం వి ఆ స్త్రీ వ్రతాచరణము, తా నవలంబించిన వ్రతము కొనసాగించుట,

వ్రతభంగము సం వి అ పుం 1 వ్రతము చెడుట. 2 ప్రతిజ్ఞా భంగము, అన్నమాట తప్పుట

వ్రతభిక్ష సం వి అ స్త్రీ ఉపనయనమున కంగము గాఁ జేయు భిక్ష.

వ్రతము సం వి అ. పుం 1 నోము, పుణ్య సాధనముగాఁ బురాణములందుఁ జెప్పఁ బడిన వ్రతము. 2. శపథము, ప్రతిజ్ఞ

ఉదా సత్యవ్రతుఁడు దృఢవ్రతుఁడు. మొ॥

3 భక్తికి స్థానమగు పదార్థము.

ఉదా పతివ్రత, దేవవ్రతుఁడు, పితృవ్రతుఁడు. మొ॥

4 జీవన పద్ధతి, ప్రవర్తనము, నడవడి 5 శాసనము 6 యజ్ఞము 7 పని, కార్యము. 8 వేద విహితక్రియ, సంస్కారము 9 యుక్తి, పన్నుగడ

వ్రతముచెడ్డ సుఖము దక్కకుండు కాని పనిచేసినను ఫలము గలుగకపోవు.

సీ. తురకల యాదునందు ముదంబు గల్గెనో భక్తనిత్యోత్సవ పరత మాని...

గీ. వాండ్రు దుర్మార్గు లయ్యరో వ్రతము చెడ్డ, సుఖము దక్కదు వడి ఢిల్లి చొరఁగఁ దోలు... సిం నార 8

వ్రతస్నాతకుఁడు సం వి అ పుం బ్రహ్మచర్యము పూర్ణము గావించిన ద్విజుఁడు.

వ్రతాదేశము సం. వి అ పుం. (ద్విజుల) బాలుర కుపనయన సంస్కారము చేయుట

వ్రతి సం.. విణ. (న్ సి న్) వ్రతము గలవాఁడు, తపోనియమము గలవాఁడు. భక్తుఁడు

వి న్. పుం. 1 బ్రహ్మచారి 2 సన్న్యాసి. 3. యజమానుఁడు, యజ్ఞము చేయువాఁడు

వ్రతోపవాసము సం వి అ పుం వ్రతనిమిత్తమైన భోజనాభావము.

వ్రప్పు వి (√వ్రయ్యు,) పరియ, బ్రద్ద, చీలిక.

సీ తలఁ బడ్డ గుదియ వ్రప్పులఁ గాఁత మసియిడి యంటిలి గంజి డ్లు నడుగువారు...ఆము 6 85

వ్రయించు సం స క్రి. వ్యయము చేయు, వెచ్చించు

సీ బంగారు తలుపులు పాయంగ ఘటించి లావణ్య విత్త మేలా వ్రయించె, లావణ్య విత్త మేలా వ్రయించును గాక.. క్రీడా 2 87.

సీ ముదల వెట్టక వీసమును వ్రయింపఁగరాదు కోపించెవని మదిఁ గుందరాదు...

క ఇఁచుకయు నే వ్రయింపక, సంచితముగ ధనము విభుఁడు సామల కొసఁగెన్ ... రుక్మాంగ. 4 83 105

వ్రయ్య వి. (√వ్రయ్యు) వ్రక్క, బ్రద్ద, ఖండము.

సీ. ... పమ్మిన కృష్ణ బీరమ్ములు వొగడుచునున్న నీ నాలుక యొక్కఁడయున్, ...

అ. వ్రయ్యవలయు నూఱు వ్రయ్యలుగాఁగ నట్ల యినఁగాని చాల వతనిఁ బొగడ ... భార. సభా 2. 41

గీ. దివిజపతి నీకు నిచ్చిన తీవ్రశక్తి, చేతఁ గవ్వడి వడునని చూతువేని, వాసుదేవునిచే నది వ్రయ్యలయ్యెఁ, దునియలయ్యెను బొడియయ్యె నొరఁగు ధరణి. భార. ఉద్యో 2 272

సీ విమల హేమాకృతి నమరు మహాండమై కర మొప్పఁ దద్భూరి గర్భమూర్తి, యై యుండి బహువత్సరాత్మకం బగు కాలమేగిన నది యవియించు కొనుచు, బుట్టె నజుఁడు క్రిందటి వ్రయ్య భువియు మీఁది, వ్రయ్య దివియును నడుమంబరంబుఁ జేసి, దిశలు కాలంబు మనసు బుద్ధియును వాక్కు, గామరోష రత్యాది సర్గము నొనర్చె. హరి పూ. 1. 53.

శా. అయ్యంబంచుఁ దదార్య దంపతుల నెయ్యం బొప్ప సేవించుచున్, వ్రయ్యల్గా సకలాఘ ముల్ హరి వినిర్మాల్యంబు ధమ్మిల్ల స్వాహేయ్యం బొంద. ఘటికా 2 23

వ్రయ్యఁబుచ్చు స క్రి. (√వ్రయ్యఁబోవు) వ్రయ్యఁ బోవఁజేయు, భేదించు, బయలుపఱుచు.

సీ. కడలేని ప్రేమంబు గప్పెద మంటిమా పుల కాంకురంబులు పులుగు చెప్పు, బెడిదంపు వెగడు పాటడఁచెదమంటిమా వైవర్ణ్యభావంబు వ్రయ్యఁ బుచ్చు ... వరాహ. 4. 18.

వ్రయ్యఁబడు అ క్రి (వ్రయ్యన్+పడు స్వార్థమున) వ్రయ్య, భేదిల్లు.

శా. ... తదుద్భూత ధ్వనుల్ దాఁకిలోఁ, కాలో కాద్రి గుహల్ ప్రతిధ్వను లొనంగంబోయి వ్రయ్యంబడన్ రామా. 8. 72

వ్రయ్య(లు)వాఱు అ. క్రి. (వ్రయ్య+పాఱు.) భేదిల్లు, తునియలగు.

ద్వి విప్రుండవై యిట్లు విపుల కోపమున, నీ ప్రాణి నొప్పింప నేలనా కనక, తక్కక నీకుక్క తల వ్రయ్యవాఱ, మొక్కలంబుగ నీకు మోదంగఁ దగునె ... రం. రా. ఉ. 185. పొ. 2 పం

వ్రయ్యలు వాపు స క్రి. (√వ్రయ్యలు వాయు.) చీల్చు, భేదించు, పగుల్చు.

సీ. గోరఁ బోఁజివమాడ్కిఁ గొన్నింటిఁ జక్కపొఁ కాలుగా వ్రయ్యలు వాపి వాపి ... భార. విరా 5. 35.

వ పాద జాను జంఘోరు కటి మధ్యోదరాంస కర్ణ నయనంబులు వేఱువేఱు భాగంబులుగా వ్రయ్యలు వాపి యార్చిన .. భాగ. 10. ఉ. 7 42.

వ్రయ్యలు వాయు అ. క్రి. (వ్రయ్యలు+పాయు.) భేదిల్లు, పగులు.

చూ వ్రయ్యలు వాపు.

వ్రయ్యు అ క్రి (సం. వ్రశ్చ్.) బ్రద్దలగు, భేదిల్లు, పగులు.

క సునిశిత తుండహతిని వ్రస్సిన పర్ణపుటంబు వాసి చెదరుచు నృప నందను వీర్యము యము వానది, వన మధ్యము నందు వాయు వశమున బడియెన్ భార. ఆది 3 30

సీ. శ్రవణ పుటంబులు వ్రయ్యంగఁ దాఁకి సంక్షో భంబు గావించె గుణము మ్రోత ... భార విరా 4 160.

గీ రాలు నాకుల కాకున వ్రస్సి యొదవు, లవనిఁ గూలంగఁ గుక్కలు గవిసి కఱవ. మార్కం. 2 69

క ఇయ్యెడ నొని నగరు గట్టుచు, నయ్యెడ నొక చేవ దూల మది పలకలుగా, వ్రయ్యుటకు నాడ నాడను, జయ్యనఁ గీలములు గాడఁ జఱిచిన పిదపన్ పంచ నా 1. 88.

వ్రశ్చనము సం వి. అ పుం 1 చిన్న అంపము. 2 లోహకారుఁ డుపయోగించెడి యాకుఱాయి. 3. చెట్టు గంటు (నఱుకు) నుండి స్రవించు రసము, జిగురు.

వ 1. ఛేదనము, నఱుకుట. 2. వఱుకు, గంటు.

వ్రా

వ్రాఁకుడు = వాఁకుడు వి కంటకారి. (వృ వి.) (శ. ర.)

వ్రాఁత వి. (√వ్రాయు.) 1. లిపి, లేఖనము, బ్రహ్మ లిపి.

సీ. ... వ్రాలునా వ్రాఁతనా లిపియొప్పు .., అం. భా. 2. 187.

ఉ ఆ సరసీ తటాంతిక శిలాతర పంక్తిఁ బఠించి చూచి యీ, వ్రాసిన వ్రాఁత యుజ్జయిని రాజ్యము చేరుటఁ జాటి చెప్పు ... విక్ర. 2 55

క హా ధాత వ్రాఁతయని శర,బాధం గలఁగఁ గమవారి పక్షుఁ జనియెన్ ... రాఘవ.1.23.

క. మనసు నిలుపఁ జాలక కడు, పునఁ బుట్టిన దోస మునకుఁ బొగులుచు వేఁడఁ, జనుదేర నానఁ బెట్టితి, ననిలే దిక వాని వ్రాఁత ఫలమిటు లుండెన్ సారంగ 5 77

2. రేఖ

ద్వి. పసిబిడ్డ నాఁడు నీ పాద పద్మముల, నెసఁగు వ్రా తలు జూచి యెఱిఁగిన వారు, యెన్నిక మీఱ ననేక కాలంబు, చెన్నొంద మనునని చెప్పిరి కాని. నవ 2 99 పా 8 పం

క. అజ్ఞానంబున హరువ క, వజ్ఞ దలఁచి యతని నొసలి వ్రాఁత ఫలమునన్, యజ్ఞము సేసెను సురల యు, సుజ్ఞంబర వృద్ధి కప్పనులు సమకొనుసే. భీమ 2 8

3 వస్త్రాదుల యంచుల యందు వేసిన చిత్రము, నకిషి,

సీ. పసిఁడి వ్రాఁత చెఱంగు మిసిమి దోఁపఁ జెలంగు నరుణాంశుకోత్తరీయంబుతోడ మను 3 71

సీ. అవర దిక్సతి కట్టినట్టి సాగరమను పుట్టంబుతుది వ్రాఁత మొగడ యనఁగ ప్రభా 1 54.

మ చెఱుఁగు ల్వ్రాత పసిండి వ్రాఁత మిసిమిం జిత్రాతి చిత్రంబులై ..వసు 5 94.

4 చిత్ర లేఖనము, చిత్తరువు వ్రాయుట.

ఉ. నీ, నెచ్చెలితోడు నుమ్మి సఖ నిక్కము చెప్పుము వ్రాఁత నేర్పుగా, కిచ్చెలువంబు గల్గు ఘనుఁ డెక్కడనే వొకఁడుండెనేని ... ప్రభా. 1. 144

వ్రాఁతకాఁడు వి (వ్రాఁత + కాఁడు) వ్రాయువాఁడు

సీ. తళుకు బంగారు టెక్కల వారువము జోదు బ్రతుకుఁ బ్రొద్దుల లెక్క వ్రాఁతకాఁడు .. దశా. 2. 62

సీ...లిపి కారకుండొప్పు లేకరియన వ్రాఁతకాఁడ నఁగను...అం భా 2 187.

వ్రాఁతచావడి వి. (వ్రాఁత+చావడి) వ్రాసెడిచోటు, గ్రంథకుటి. (శ ర.)

వ్రాఁతపని వి. (వ్రాఁత + పని) వస్త్రాదులయందు వ్రాసెడి చిత్రపుఁ బన్ని, నకిషిపని.

గీ. పికిలి పూఁబంతి దంతపుఁ బిడికడాలి, పోఁత యొరవంక మొలవంక పొంకపఱచి, తమ్మిదో దుమ్మి జోదు సాదనల హుమవు, వ్రాఁతపని దుప్పటి వలివాటు వైచి శుప్తల. 2 4

చ మిసుకు కడాని వ్రాఁతపని మేలరిగల్ పయిపై నటింపఁగన్...దశా 7 28

వ చౌసీతి బంధపు వ్రాఁతపని ప్రతిమల చుట్టంచు చందురుకావి దుప్పటి బంగరు చెఱఁగుల వలెవాటులును. ప్రబంధ 78

వ్రాఁతబల్ల వి (వ్రాఁత+బల్ల.) వ్రాయసకాండ్రు కాగితము లుంచుకొని వ్రాసికొనెడి నాలుగు కాళ్ల బల్ల (వా శ. ర)

వ్రాఁతసాకిరి వి (వ్రాఁత + సాకిరి) పత్రములు వ్రాసికొను వానిచే రప్పింపఁ బడి పత్రము నందు సంతకము చేసిన సాక్షి (శ ర)

వ్రాజము సం వి. అ పుం గమనము, నడక

వ్రాతము సం వి అ పుం గుంపు, సమూహము, మొత్తము

వ. 1. శరీరశ్రమము, పాటుపడుట 2. దిన కృత్యము, రోజు కూలి 3. తాత్కాలికోద్యోగము,

వ్రాతీనుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 రోజు కూలి వలన బ్రదుకువాఁడు, 2 సంఘజీవి, సంఘము వలన బ్రదుకువాఁడు 3 త్రిమ్మరుల గుంపునకు సంబంధించినవాఁడు (విల్యమ్సు)

వ్రాత్య సం వి ఆ స్త్రీ జాతి భ్రష్టురి కూఁతురు

వ్రాత్యస్తోమము సం వి అ పుం. విధి విహితము లయిన సంస్కారముల నాచరింపక పోవుట చేతఁ బోయిన యధికారము మరల గలిగించు కొనుటకై చేయు యజ్ఞ విశేషము

వ్రాత్యుఁడు సం వి అ పుం 1 ఉపనయనాది సంస్కారములు లేని ద్విజుఁడు, జాతి భ్రష్టుఁడైన ద్విజుఁడు 2 నీచపురుషుఁడు. 3. శూద్రునకు క్షత్రియ స్త్రీయందు బుట్టిన పురుషుఁడు

వ్రాయసము వి. (√వ్రాయు.) 1 వ్రాఁత (క ర)
2 ఉత్తరము, జాబు

ఆ కూర్మి నతని నెదురుకొని కౌఁగిలించి యే, కాంత మండపమున నధివసించి. యటఁగుశలించు నేమ మరయుచుఁ దండ్రి, వ్రాయసముఁ జూచి తక్కినంది యందు. జై భా. 8 82.

3. ఆజ్ఞాపత్రము.

మ. పితవేంద్రుండు విరూరి శాసన మహావిఖ్యాతి రామానుజ, ప్రభు వేదాద్రి లిఖించు వ్రాయసము లౌరా పెద్ద నంగావనీ, విభుచిత్తంబు నెలింగి గంటమురవల్ విద్యావధూ నూపుర, ప్రభవప్రౌఢ ఝుళం ఝుళాంకృతి సౌభాగ్య ము దీపింపగన్. పాండు 1 81

వ్రాయసకాఁడు వి. (వ్రాయసము+కాఁడు,) లేకరి, వ్రాఁతకాఁడు.

సీ. లిపికారకుం డొప్పు లేకరి యన వ్రాఁతకాఁడ నఁగను వ్రాయసకాఁడనంగ...ఆం. భా 2. 187.

వ్రాయి వి (వ్రాయు. బ వ్రాలు) 1. అక్షరము, వర్ణము.

క. సుకుమారము శ్రుతి సుఖదము, సకలంకము నైన వర్ణమాద్యక్షర సృష్టికి రెండవ వ్రాయి సుమీ, సుకర ప్రాసంబనంగ సులభము కృతులన్. కావ్యా. 7. 74.

గీ నఖిల జగదింద్ర జాలంబు నెఱవు మాయి, యచ్చులకు నెల్ల మొదలియన్నైన వ్రాయి, కొలుచు వారల పాలిటి తలఁపురాయి, రావణానుజ దాయి శ్రీరంగ శాయి వాల్మీ 2 81

సీ అణిముత్తెముల సోయగము మించిన వ్రాలు వరుసతో నిరుగేల వ్రాయనేర్చె ... విక్ర 1. 50.

సీ. అల చుక్కలనియెడి వలరాజు గెలుపు వ్రాలై లియఁ బూసిన మషీ లేప మనఁగ...పారి 2 34

2. రేఖ, గీత.

ఉత్సాహ. చేతి వ్రాలు చూచి యిది యశేష రాజ్య విభవ భోగ,గాతిశయము గలిగి యలరు ననియు ...కళా. 6. 198

వ్రాయించు స. క్రి (√వ్రాయు.) 1. లిఖింపఁజేయు. వ్రాయునట్లు చేయు

క. మించుతమిఁ గణజములఁ దెలి,పించుచుఁ గైజీతములకు వేర్వేరన్ వ్రా,యించుచు నెల కొలువునకుం, బంచి యిడుచు మండుగు డు బాణము లెల్లన్. కువల 2. 5

2. చిత్రింపఁజేయు

గీ మగని మగువను వ్రాయించి మదిఁ దలంచు, నిషధ రాజును దన్నుఁగా నీరజాక్షి ... నైష 1. 74

క వనిత చతుర్జాతి వయో, వనజాక్షుల బంధ వైభవము భద్రుని దత్తుని గూచి మారుఁ బాంచాలుని వ్రాయించెన్ గృహంబు లోపలి గోడన్ కాళ. 4 16

వ్రాయు స క్రి 1 లిఖించు.

చ శతధృతి వ్రాసినట్టి లిపిజాల మనర్థము గాని యట్లుగా . నైష. 1 55

గీ వ్రాయ నేర్చినవాఁడె సద్వర్ణసమితి, వర్ణ నర్థులు ప్రబల వ్రాయంగ నేర్చె .. విక్ర 1. 49

గీ సకల సీమంతినీ లోక సమితికాయి, భాగ్య వర్ణావళులు వ్రాసెఁ బద్మగర్భుఁ, డనఁగ ... ఆము 5 10

2. గీయు

శా. ఈ లాతంబున వ్రాయఁ బట్టణము తో నీ స్వాదు కల్ మెట్టఁగా, నేలోకంబున నేగ సులభంబు... విక్ర. 2 7.

3. చిత్రించు, (రంగుతో) బొమ్మవేయు.

గీ ఒరగి రతిదేవి పాలిండ్ల నొత్తగిలిన, యించు విలుకాని వ్రాసినారిడుపు నందు ... నైష 7. 150.

చ వనిత కుచద్వయంబు పయి వ్రాసిన కుంకుమ పత్రభంగముల్ ... పారి. 1 113.

చ. అదిమొద లీ వధూటి విరులంటదు కస్తురి గీరు
బొట్టు పెట్టదు పువుఁదోట డాయదు పటంబులు
వ్రాయదు వీణచెంతఁ జేరదు సెనరైన
చిల్కను గరంబున దాలిచి ముద్దటంచుఁ దాఁ,
గదియదు కంజకాండ కరకార్ముక కర్మహితా
హతాంగియై కువల. 3 78.

4 రాయు, సంఘర్షణము చేయు

క నేల బదాంగుళి వ్రాయుచు, బాలామణి నిల్చెఁ
దలిమ పర్యంతమునన్ ... నైష 7 164

ఎ గీ ... నాగకన్యలతోడి కలహ,మునకుఁ గాల్
ద్రవ్వెదవా లేక బొటనవ్రేలఁ, బుడమి వ్రాసెద
విదియేల పువ్వుఁబోఁడి దశా 2 324

వ్రాయఁగా రానిది = బూతు.

గీ జపము పన్నంపు తెలుఁగును జరుపు వతనిఁ,
జేరి వేళొక విశచ రాజీవనేత్ర, మొగము
మొగమునఁ జేరిచి నగవులొలుక, వ్రాయఁ
గా రాని పలుకులు పలికెనపుడు చిత్రభా.
3 30.

వ్రాలు[1] వి 1. సంతకము

గీ వ్రాసి నాతండు తుదిఁ దన వ్రాలుపెట్ట, నమ్మఁ
గల పత్ర మిదియంద్రు నాగరికులు . విజ్ఞా.
3 109.

సీ. కలుగు విద్వజ్జనంబుల నెల్లఁబట్టి తెప్పించి
యత్యాగ్రహ భీమకర్ముఁడై, 'శివాత్పరతరం
నాస్తి' యటంచును వ్రాలు పెట్టించు ...పరమ
5 350

(1072) దా. శా 1102.

(1072) దా శా 1104.

2. **అక్షరములు** (వ్రాయి శబ్దమునకు బహువచన
రూపము)

ఆ. నీటి వ్రాలకరణి నేఁటికి దోడ్తోన, సృష్టి నష్ట
మయ్యెఁ గష్టమనుచు . . వరాహ. 11. 22.

గీ. వెలసె నుభయాన్వయ-ములు వృద్ధిఁబొంద
వ్రాలుఁ బ్రాలును గల మంత్రి ప్రోలమంత్రి .
భీమ 1 45.

3 రేఖలు.

క. అఱచేత వ్రాలు గను నత్తతిఁ బడె నొక
యంపకట్టె .. ఆము. 6. 74

క. అఱచేతి వ్రాలుచూచిన, దొరయొందును లేని
దొడ్డ దొరఁ జేకొని .. నీలా. 1 87

వ్రాలు[2] అ క్రి 1. పక్షి మొదలగునవి క్రిందికిదిగు.

ఉ. . . పురవరోపవనంబులు సొచ్చి యిచ్చఁ బూ,
గుత్తుల వ్రాలి తేనియలు కుత్తుక బంటిగఁ
గ్రోలి లీలమై, నొత్తిలి మ్రోయుచింపు దళు
కొత్తుచు నుండు మదాలి దంపతుల్. విక్ర.
1. 94.

సీ ఘనసాను శృంగ శృంగాటకంబులఁ గాంచి
యమరులు హేమాద్రి యనుచు వ్రాల ...
మనుచ. 3. 11.

ద్వి పిండాన్న శేషముల్ ప్రిదుకల మెసఁగి,
యొండొండ వ్రాలుచు నున్న ఘూకములు ..
ద్వి. హరిశ్చ ఉ 1642.

2 దుముకు, ఉఱుకు.

ఉ వాఁడును గంటిఁ బోకుమని వ్రాలె మహిన్
విటపాళి నుగ్గుగా .. ఆము 6. 21

3 పడు

ఉ. క్రంగన ఘంటపైఁ గొడపు వ్రాలుట యెన్నఁడొ
నాఁటనుండియున్, సంగరముం గరంబుగ మనం
బున భావనసేయనైరి . మహీపతుల్ నైష.
3. 25

సీ. ముడి విప్ప నడుగుఁ దమ్ముల్లపైనె వ్రాలు
పెన్నెఱులు దేంట్లగుట సందియము గలదె ...
ఆము 2. 50

సీ పై మిన్ను వ్రాలినఁ బదరని ధైర్యంబుఁ గట
కటా కలఁచి చీకాకుచేసె .. చంద్రా 4 96.

గీ ముసు గళావంతుఁ డానతిచ్చిన సుభాషి, తము లిఖించిన చీటి దోర్దండచండ, మండలాగ్రంపు టొఱలోన మాటి యుండెఁ, గాన నద నేల ప్రాలుటఁ గని యతండు. శుక 1 121.

4. కూలు.

ఉ. వాలిక దొడ్డ సారసము వజ్రము శైలముఁ దాఁకు నాకృతిన్, ఫాలము మీఁదఁ దాఁకిన నిభంబు వెసంబడి కొమ్ము లూఁతగా, ప్రాలుడు వర్ధచంద్ర రుచిర ప్రదరంబునఁ ద్రుంచె భాణ వి, ద్యాలసితుండు గ్రీడి భగదత్తుని కంఠ మకుం ఠితోద్ధతిన్ భార ద్రోణ. 1 358

చ ఘనశర వేదనల్ బలియఁగా వనకుంభిని ప్రాలి యున్న య మ్మునని యుగళంబు దొట్రుపడ... రాఘువ 1 27

ద్వి చావుతో సరిపోల్పఁజను మూర్ఛ నొంది, భూవర పుత్రుఁడు భూమిపై ప్రాలె ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 1820. వం.

5 ఒఱగు

ఉ. వెట్టవ యాదగానుతుఁడు నేలకు ప్రాలెననఁగ విన్న నా, కట్టఁడి వీనులేమి విను కాఱియ కోర్వవు .. భార భీష్మ. 1 65

గీ...తల్లడిల్లి, వారలందఱుఁ దలఁటు ప్రాలవైవ, నింద్రజితుఁ డంత తండ్రితో నిట్టులనియె భా. రా యు. 291.

గీ. పూల పానుపుపై ప్రాలి వాలుగంటి నీలా. ౨ 88

6 వంగు.

గీ నంసి ప్రాలిన కొమ్మలెత్తి పరమవృద్ధు... హర. 2 48.

ఉ ...సాంధ్యవారి భృత్కాంధకముత్ దమోదళ యుతంబులునై గొల పండి ప్రాలెఁ బూర్ణేం దుని పేరఁ బ్రాచి...పారి 2 41.

క ప్రాలిన ఱెప్పలు వెతఁగై, ప్రాలిన హృద యాంబుజంబు వసుమతి మీఁదన్, ప్రాలిన చూపులు. .సారంగ. 2 255.

7 పక్షపాతము వహించు

క కావునఁ గౌరవ పాండవు, లీ వసుధకునై పినంగు నెగ్గే దైవం, బేపుక ప్రాలె వారిక, పోవుంగా కిది నరేంద్ర భోగులకు మింకన్ భాఁ భీష్మ 1 49.

సీ దేవల సప్తగోదావరీ తీరైక వాసుండు మన వ క ప్రాలెఁ జువ్వె . భీమ 3 215.

8. నమస్కరించు

సీ. అనఘు నేఁ దుంగంబు గొనివచ్చు నందాఁక నంగ రక్షకుఁడవై యధిపుఁ గాచి...

గీ యుండుమని మాద్రి పుత్రుల నుపచరించి, ద్రౌపదికిఁ జెప్పి మఱియును దావవారి, యడు గులకు ప్రాలి యద్దేవు ననుమతమున, నరిగె ననుమోదమున యౌవనాశ్వ పురికి. జై భా

ఉ...నొసల్ తదంఘ్రులం, దుండరొదన్ మహా గిరులు హోరనఁ బ్రస్తుతి ప్రాలి .. అము 6 47

9. క్రుంకు.

సీ, అతి దరిద్రాణ దేహద్యుతి ప్రాణమై ప్రాలేయ కిరణ బింబంబు ప్రాలె ..నైష 8 5

గీ పూ దెయనఁ గ్రుంకు కడలిలోఁ బ్రొద్దు ప్రాలె . నీలా ౩ ౩

ఉ కూళతనంబునం బ్రభులకుం దను మర్దన మాచరించుచున్, ప్రాలుడు ప్రొద్దుతోడ గృహ వాటికిఁ జేరునతండు నిత్యమున్ ... శుక. 2 563

10 అతిశయించు

క. ఆలోఁ గర్ణుని చేతం, దూలని చతురంగములను దోఁలను ధరణీ, పాలమన మొనలఁ గానను ప్రాలిన దర్పమున మెఱయు వడముడిఁ దక్కన్ భార. కర్ణ 2 45.

ఉ తారకు డన్నహాసురుఁడు తామరసాసన దత్తమైన దు, ర్వార వరానుభావమున ప్రాలి త్రిలోకము నేలుచుండు...హర. 8. 3.

క వాలి నిరాతంక మహాః, కేలిని వారింపఁగరుణ
క్రేఁగంట నిడన్, ప్రాకిన వానిని మీఁద,
కేలిన వాఁ డనిచె నను మహీపరుజారా
చంపూ రా 6 17

11 విజృంభించు

ఉ. చిచ్చఱ కన్ను మూసికొని చేత్రిశూలము
డాఁచి లీలమై, వచ్చిన రుద్రుచందమున
ప్రాలుదు వీవలోన నోర్వఁగా, వచ్చెనె నిన్ను
నెట్టి మగవారికి ..భార. భీష్మ 3 300.

సీ. పెనుగొండ కడ ప్రాలి పిక్కఁళ్లు మొదలైన ప్రతి
పక్షులను హతాహతముచేసి .. జై భా
1 45.

12 వ్యాపించు

సీ కడలి కరళ్ళ రాయిడిఁ గీడ్పడి తటాంత వన
ఆజిమై నంటి ప్రాలె నసఁగ . వసు 5. 36

క మేలిమి సంధ్యారాగము, ప్రాలిన చీఁకటియుఁ
గలసి వరుణుని వంకన్, నీలముఁ గెంపును
నతికిన, పోలికఁ జూపట్టె నంనభోమణి తలఁ
గన్. మొ. రా అయో 7

13 ప్రకాశించు

సీ వలుద చీఁకట్లలో ప్రాలు చుక్కలు వోలె వేణీ
భరమ్ములో విరులు ప్రేల. ఉ హరి 5 276

14. ప్రసరించు

సీ. పైపై మహాశ్చర్య పర్యుత్సకంబులై తన
మీఁద నృపుల నేత్రములు ప్రాల ... నైష
4. 134.

క... వసుమతి మీఁదన్, ప్రాలిన చూపులు
సారంగ 2. 256

15, సంభవించు.

గీ రాజు లేని కతంబున రాష్ట్రములకు, నన్నిటికి
బాధగా ధరిత్ర్యంతరమున, ప్రాలె వఱువది
యేడులవగ్రహంబు...కాశీ 5, 268

16 ప్రసిద్ధి కెక్కు

ఉ...బోరిలో వాడిమిఁ గొంతకాల మిలప్రాలుట
లావరి యాట...అము. 6 21

గీ. వ్యసన సప్తక మెప్పుడొప్పఁ దని యెఱిఁగి
వాని వర్ణించి ధరనెల్ల ప్రాలియేలి, సార్వ
భౌమత్వమందె వజ్జనవిభుండు ... కేయూర.
4. 273

17 తగ్గు, క్షీణించు

క పొంగుచు మూఁడు జగంబులు రంగెనఁగఁగ
నేలుచు డి ప్రాలని బలరి, వింగెరెదు నీ
కిపుడా, బంగరు చిటిపాప చెలిమి పాటిలవలదే
అ రా. ఆర. 42

18 మూర్ఛిల్లు

సీ. అరదంబుపై ప్రాలి యాలోన దెలిసి తన్నేసి
నాతనిఁ బడనేయువారు .. భార. విరా.
3 169

19. చచ్చు, మృతినొందు

సీ ఘనభేరికా ధ్వనుల్ విని గుండియలు ప్రేల
ప్రాలు మల్కలకు గోలీలు నేసె వసు 1.46

సీ శత్రు జామాతృ సౌభ్రాత్రాదు లాజిలో
ప్రాలుట కొఱలు విభ్రీల కతన .. రంగా
5 256

ప్రాలుచు లుచ్చు) న క్రి. (√ప్రాలు) ప్రాలఁజేయు.
క్రిందికి దించు.

ఉ వానపుఁ డొయ్య నొయ్య నల ప్రాలిచె
ఊప్పలు వేయుఁ గమ్నులున్ ... నైష 7 48

గీ అనిన వినియును ప్రాల్చె పక్ష్మాంచలములు,
బాల . నైష 5. 101

ఉ నృపాలు రొండొరుల్, ఊప్పలు ప్రాల్చి
కొంతయు మఱిన్ దనివారక చూడ వంతవ.
మెఱ్ఱపుల కుప్ప మెప్పగు శుభోదయ వైభవ
లీల రంజిలన్ ఇందు 5 98

2 పడఁజేయు

ఆ పుత్ర, నిన్ను వంప ప్రాల్చి నేసేర ననియొ
సీ.విట్టు క్రిందు మీఁదు నెఱుఁగకునికి భాగ.
పూ 10 377.

సీ వాలాగ్రమున గిరుల్ వ్రాల్చె సీతనిధైర్య సంపద కిఁక నెవ్వి సాటి యనుచు .. ఉ. రా. 1. 8.

3. కూలుచు.

సీ ... వడిఁగల తేజీలఁ బుడమి వ్రాల్చి ... ఉ. రా. 4 350.

4 వంగఁ జేయు, వంచు. (మేరువును ధనువుఁగాఁ జేసి వంచినాఁడు)

సీ. బర్హిర్ముఖార్థమై పర్వతేశు నితండు దాల్చి నాఁడితండు వ్రాల్చినాఁడు . ఉ హ. 180

గీ వ్రాల్చె నెమ్మోము లజ్జాభరంబు పేర్చి . హర. 3 81.

5 తొలఁగఁ జేయు, తొలఁగించు.

మాలిని. .. నీ, యన్నకు మృత్యువ నన్ను నెఱుంగవె ప్రాణము లిప్పుడు వ్రాల్చెద నం,చున్నత శాత కృపాణముఁ ద్రిప్పుచు ... మార్క 1 37.

క. నవలా కుచరేఖలకున్, నవలాకుచ రేఖ లీడు నకు రాకున్నే, యవనీ జనములు మఱి గౌ, రవ మెడలఁగ నీవుతోలు వ్రాల్చకయున్నన్. చంద్రా 2 124.

వ్రాలించు స. క్రి (√వ్రాలు) వ్రాలఁజేయు, వాల్చు.

సీ పాలిండ్ల దమ వెడ వ్రాలింపఁ జెన్నొందు నసదుఁ గౌఁ దీఁగె యల్లాడు చుండ . . భార. విరా. 4. 26

వ్రాసి వ్రాయక అసమా క్రి. సగము వ్రాయుచునే, వ్రాయుట పూర్తి కాకుండఁగనే

సీ. ... కులశైల తనయ చెక్కులయందు మకరికల్ వ్రాసి వ్రాయక వచ్చె వామదేవుఁడు . .దశా. 7. 10.

వ్రి

వ్రిక్కు వి కలుగు, విరియుట యందలి ధ్వని కనుకరణము,

ద్వి వ్రక్కలై మేనెల్ల వ్రిక్కన విరియ ... బస వు. 7 415 పం.

వ్రీ

వ్రీడ సం వి అ స్త్రీ 1 లజ్జ, సిగ్గు. 2 అడఁకువ, వినయము.

వ్రీడనము సం వి అ న 1 లజ్జ 2 అడఁకువ

వ్రీడము సం వి అ పుం వ్రీడ.

వ్రీడితము సం విశే (అ ఆ అ) సిగ్గుపడినది

వ్రీలు అ క్రి. బద్దలగు, భేదిల్లు

క ఒదవిన కినుకం గొదగొని, గదగొని హాల ధరుఁడు రథము కఁడ్లను వొగలుఁ, జదిపి పతాకయు సారథి, విదారణము చేసి మిన్ను వ్రీలఁగ నార్చెన్ ఉ హరి 4 246

చ చటుల కృపీట సంస్థిత రసాస్థలి వ్రీలకయుండ గార యుచ్చుటకును బోలె ... మనుచ 6.108

మ కని యత్యుద్ధతి శంఖ మొత్తుటయు .. , విని యోగంబులు దప్పె భూతచయముల్ వ్రీలెన్ దిశా భాగముల్ హర. 7 157

ఉ మాళవ మాగధుల్ వలపు మార్గణ మొక్కటి పెక్కురూపులై, వ్రాలిన వాజి రాజి మహి వ్రాలె రథధ్వజ పాళి నుగ్గులై, వ్రేలె భట చ్ఛటాంగములు వ్రీలె మదావళ దంత కుంత ముల్, గూలె . రా వి 7 10

2. నశించు చెడు.

శా ఆలో మాయ ఘటించి యా దితిసుతుం డాభీల కాలానల, జ్వాలో దగ్ర విషంబు గ్రక్కుచు ఫణ వ్యాకీర్ణ రత్నప్రభల్, గ్రాలన్ గ్రూర భుజంగమై యరుగు దేరం జూచి యమ్మాయ వే, వ్రీలం జేసె మునీంద్ర సూచిత మహా విద్యా ప్రభావంబునన్ రాజ. చ. 2, 80.

క. వాలంపకాఁడునకు ధృతి, ప్రీలఁగ పోతాత యనుచు వెలువడు తన్మ,ర్త్యాలాపమునకు వా ఇన, పాల కులో త్తంసు గుండె ళగ్గువఁ గలఁ గెన్ రాఘు 1 23

ప్రీలి(లు)పడు అ క్రి (√ప్రీలు) సత్వహీనమగు, దౌర్బల్యము నొందు

క అనల సుతుఁ డవల కణములు, పెవఁగొన వమ రారి దూత ప్రీలి పడంగాఁ, గమఁగొని...కు. సం 10. 540

ప్రీల్చు(లుచే) స క్రి (√ప్రీలు) చీలుచు, బ్రద్దలు చేయు.

వ. .. మిమ్ము వాలుకలు గోయక సెలవులు ప్రీల్పక ప్రాణంబులు గొనక యెట్లు సైరింప వచ్చు ... నైష 7 88

ప్రీళ=వీడ నం వి. అ స్త్రీ లజ్జ, సిగ్గు.

శా. .. బాలా రత్నము కేళికాకుతుక సామర్థ్య క్రియా దూరిత, ప్రీళా సూచక సానురాగ వికస ద్వీక్షారుచుల్ మీఱఁగా ... దశా.౩.66

ప్రీహి నం వి. అ పుం 1 వరిధాన్యము (వడ్లు) 2 ధాన్యపు గింజ, వడ్లగింజ

ప్రీహికాంచనము నం వి అ. న ధాన్య విశేషము, ఒక విధమగు కాయధాన్యము, మసూరము

ప్రీహిరాజికము నం వి అ న. కంగువు, కొఱ ధాన్యము.

ప్రీహ్యాగారము నం. వి అ. న ధాన్యపుకొట్టు

వ్రే

వ్రే వి. గొల్లకులము, ఆ కులమునకుఁ జెందినవాఁడు

ద్వి వెరపునఁ బాలించు వ్రేపేఁడు నతఁడ .. బస. పు 4 69. పం

గీ వీఁడెపో వ్రేల గీముల వెన్న జున్ను, గములు గొల్లఁగ మెక్కిన గండిదొంగ ... నీలా,3 52.

వ్రేఁకటము వి. వ్రేకఁము, భారము,

ఉ. వెన్నలి వ్రేలఁగాఁ బిటేఁది వ్రేఁకట మొయ్యనఁ గ్రింది కిడ్వఁగాఁ, జున్నుల మీఁదఁ గ్రిక్కిఱిసి వంచెటి దండలు పొంత విక్కఁగా, సన్నపుఁ గౌనుదీఁగ గడు సన్నముగా ముని వ్రేళ్ళ నిల్పితాఁ, బొన్నలు గోసెఁ జేతులను బుప్పొడి యొసెపెడు కొమ్మ కొమ్మలన్ ద్వా. 3 184.

వ్రేఁకటి=వేఁకటి వి. (వ్రేఁగు+కట్టు) గర్భము, చూలు (సంధిని వర్ణలోప వర్ణాదేశములు)

ఉ. వ్రేఁకని బండివానికిని విప్రునికిం బతికిన్ విహారి కిన్, వ్రేఁకని మోపువానికిని వృద్ధునకుం గడుఁ జిన్న బిడ్డకున్, వ్రేఁకటియాఁడు మానినికి వేఁదుబు వానికి దప్పిగొంటుకుం, దేఁకువతోఁ దొలంగు వది తెల్లముగా సెదురేగుదెంచినన్ విజ్ఞా 2 16

ఉ. శాశ్వత కీర్తులన్ దిశలు పారణసేయఁ దలంచు నవ్విభూ, మీశ్వర భామినీ జనము నెల్ల బనుల్ గొన నిచ్చగించు నీ, విశ్వము నేలుకోఁ దివురు వ్రేఁకటి కోరుకులందు నాది గ,ర్భేశ్వరుఁ గుక్షి తోన ధరియించిన యట్టి మహానుభావతన్ పి. శకుం. 4 67.

వ్రేఁకఁదనము వి. (వ్రేఁక+తనము వృత్తిని వర్ణవి కారము) 1 గౌరవము, గొప్పతనము

క. కని కొలువు సేసికొని మా,లిని వాఁ జనిసాధ్వి యిది మలిమసవృత్తం, బున పొంతఁ బోవ దెన్నఁడు, వను వ్రేఁకఁ దనంబు దోఁచువట్లు చరింతున్ భార విరా 1 186.

2. బరువు, భారము

ఉ. ఒక్క శరాసనంబు దగ నున్నది యెక్కుడు లావు చూడ్కికిన్, వెక్కసమైన రూపమును వ్రేఁకఁ దనంబును గల్గి చేవమై, నెక్కిడదివ్వ నెవ్వరికి నేగతి మానముగాక . భా రా బాల. 300.

సీ శారాచలము వేఁకఁదనమొంత వింశతి బాహుని చే నెత్తుపడియె నట్టె. కు. సం. 3 248.

(ఇది 1 2 అర్థముల కుదాహరణము.)

ప్రేఁక విశే 1 భారవంతము, బరువైనది. (కర్మధారయమునందు దీనికి నిగాగమము నిత్యముగా నగును)

వ. ... ప్రేఁగు లాఁగలేక మూఁగి వీఁగి ప్రేఁకలగు బ్రాఁకుల బ్రోకలకుఁ జేఁటలగు పెన్దోఁటలును భాగ 8 447

క. ...అతఁ, డాఁకగొనక యతని ధనువు, ప్రేఁకని ఖల్లమునఁ ద్రుంచి వెస దగ్గఱియన్ భా. ద్రోణ. 1 201.

ఉ. వేసవి పాటపాట నర వైంద్రుకతోఁ దిలతండులాన్వయ, శ్రీ నటియింపఁ గై నడలి ప్రేఁకని చన్నులు పాలపంకలై, కౌనసి యార్పు వాలుఁ జెలి కన్నులఁ గల్కితనంబు వీడ్కొనన్, మానిని హస్త మూఁది యొకమంజుల భాషిణి వచ్చె వీథికిన్ కాశీ 7. 159, విజ్ఞా. 2. 16.

2. పెద్దది, అధికము

ఉ ఆఁక యొకింత లేక వివృతాస్యరటత్స్ఫుట వహ్నికీలముల్, దాఁక దిగంతముల్ గమియ దౌడలు దీటుచు వాఁడికిన్కఁ బే, రాఁకలి నీ జగత్త్రియము నాహుతిచేయఁ దలంచెనో యనన్, వీఁకఁ గడంగి కృత్య యొక ప్రేఁకని శూలముఁ గేలఁ దాల్చుచున్ నృసిం 4. 133.

సీ ప్రేఁకని యలుక కలిపించి మంచము కోఁడు గౌగిలించుచొకమ్ము గాని వింత ... కువల 5. 35

చ. ... సగ్వ భూ, జనములు సన్నుతింప విలసన్మతి బంధులు సంతసింప ప్రేఁకని విభవంబు పెంపెసఁగఁ గట్టె సుతున్ యువరాజ పట్టమున్ పి శకుం 4. 156

సీ. కలదె యీ చందఁబు చెలు లెవ్వరికి నృపోద్భవుల కానొప్పుదు రవయవముల, తీరునై ప్రేఁకని తేజంబుగడిఁదియై పొలుపారు దర్పంబుఁ బొల్చెఁ జూడ హరి పూ 9 5.

ప్రేఁకన వి (√ప్రేఁక) భారము

చ...దృష్టికిఁ గడు ప్రేఁకనై తనదు చెల్వలుఁ జుట్టలుఁ దాను సంతసంబు కలిమి నేచి మిన్నడిచి పుణ్య పరావృతుఁడై వెలింగెడున్ భారస్వ 1. 25.

సీ అత్యద్భుతంబు, నగు కృష్ణ దుష్కర వ్యాపారమాత్మకు ప్రేఁకనై వెలసిన విబుధనాథుఁ, డా త్రిదివమున హరి. పూ 7 190

గీ. నిడివి గాఁగ బ్రదుకు విడువంగ ముడువంగ, ప్రేఁకనైన కలిమి వృద్ధిఁ బొందు . కాశీ. 6. 199

ప్రేఁకము వి. భారము, బరువు

ఉ. కాకర పండు వంటి జిగి గల్గిన మేలి పసిండి ధాత్రికిన్, ప్రేఁకము ద్రవ్వి పోసినను వేయి యుగంబులు చెల్లు ధాన్యముల్, శోఁకకుఁ బుట్టె డమ్మినను పోనొక కల్పము పట్టుఁ జూడ్కి పే, రేఁకటి వీర వైశ్యపతు లిండ్లు గనుంగొననొప్పు నప్పురిన్. రాజ చ 1. 50.

చ. చనుఁగవ ప్రేఁకమున్ జఘన చక్ర భరంబును మోవలేక...పారి 4 24

ఆ కోర్కి ప్రేఁకమునను గులశైలమును బోలె, నిశ్చలత నతండు నిలిచెఁ గాక, ధృతతపంబు వలనఁ గృశుఁ డతం డొకమంద, పవను చేత నెగసి పాఱఁ డెట్లు. కవిక 6 40

విశే 1. పెద్దది, గొప్పది

ఉ తాఁకినఁ జూచి వా డతనిఁ దారసిలంగ రథంబు దోలి పీ, యాఁకకు నిల్వ దీ యరద మన్నఁ బిటి దికిఁ బోవఁగా నొగల్, దాఁకెడు దేవదంతిఁ బసఁ బాఁకె దురంబునఁ దోల్లి నావుడున్, ప్రేఁకపు నారసంబుల హరించె నతండు శతాంగ వేగమున్ రామా 8 168.

గీ కౌను గడగడ వడఁక ప్రేఁకపుఁ బిఱుందు, భారమున నెన్నడలు తొట్రుపడఁ దటాక, మవని కన్యక వెలువడి యధిపుఁ గూడి, దరిని నిల్చిన సకియ లందఱును జేరి. ఉ. రా. 6 114.

చ....యే, వెరవున నిల్చి దీని వగు ప్రేఁకపు గుబ్బల ప్రేఁగునన్ జదల్, దొరసిన యట్టి నెవ్వడుము తోరపు నల్వ కడంక మెచ్చితిన్ యయా. 4 46

2. అధికము (ప్రేఁగు యొక్క రూపాంతరము)

వ. రక్కసి యొడయని బెడిదంబున కోర్చియతని ప్రేఁకంబులైన మూఁకల నేలం గూల్చి యంత య యా 8 86

3. దుర్భరము, దుస్సహము

ఉ. కాఁక నెదిర్చి సంగర ముఖంబున హెచ్చిన రాజ వంశమున్. గూఁకటి వేళ్ళతోఁ జెఱిచి గోత్ర వధంబును జేసినట్టి యా, ప్రేఁకపుఁ గీడుగాక ప్రజవేఁచఁ దలంచిన గోరు చుట్టుపై, రోఁకటిపోటు చందముగ రోసి జనుల్ ననుఁ బూచి తిట్టరే. జై భా. 1. 64.

ఉ. కానఁగ రాని దుఃఖములు గాంచఁగ నయ్యెఁతు మత్త బంభరీ, గావను పూను నీ సురభికాల మదేటికి ప్రేఁక మయ్యెనే.. గంధ 1. 97

ప్రేఁగదరు అ. క్రి. (ప్రేఁగు+అదరు.) భారపడు.

క. ఎఱకలు విచ్చుచుఁ దుండము, తెఱచుచు ప్రేఁగ దరి సొగసి త్రెళ్ళి వివశుఁడై, యఱచిన నోడకుమని హరి, నెఱి నక్కఁగఁ ద్రోచియెత్తె నెనయంగఁ గృపన్ భార ఉద్యో. 8. 301

ప్రేఁగడుపు వి (ప్రేఁక+కడుపు.) స్థూలోదరము, పెద్ద కడుపు

చ... గౌరి ముందఱన్, గురువులు వాఱు ప్రేఁగ డుపుఁ గుజ్జుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిన్. వీర. 1 5

ప్రేఁగు అ క్రి. 1. తపించు

చ చెదరక నామనంబు వృషశేఖర నీయెడ నిల్చి మన్మథ, ప్రదర పరంపరా నిహతి పాల్పడి ప్రేఁగెడు...మనుచ. 6. 94

సీ. తడవుల నుండియుఁ దపము సేయఁగఁ బూని మణికంఠరుఁడు పాట మాని యునికి, నువవాస ఖేదంబు వపనయింపఁగ లేక ప్రేఁగుచున్నవి నాడు వీను లిపుడు కళా. 2, 53

గీ...దైవకృత్యంబులకును, విఱ్ఱవీఁగుట ప్రేఁగుట వెఱ్ఱితనము దశా. 2 418

2. బాధపడు.

గీ విశ్వ మందిర యిందిర వివిధ గతుల, వారిచే విట్లు మదిఁ గ్రాఁగి వగల ప్రేఁగి, విరహ శిఖ నావఁ దరమె యే కరణినైన, నీ కరుణ లేక యంచుఁ గన్నీరు నించు. లక్ష్మీవి 4. 105.

వి. భారము, బరువు.

ఉ. ఎందును నెవ్వరుం బడని యెంతయుఁ గష్టము పాటు వచ్చినం, గొందలమంది పాండువిభు కోడలు దవ్వుల నున్న నన్ను గో,విందుఁడ కావుమంచుఁ బలవించుట యూఁకఁగ రాని యప్పుఁ బో,లెందలపోయ ప్రేగయి చలింపక యున్నది యెప్పుడున్ మదిన్ భార. ఉద్యో 2 129

క. రేలుం బగలును మొగమున, ప్రేఁలుచుఁ బతి వాయకున్న ప్రేఁగునకో. అ,బ్బాలిక మొగ మెత్తదు . కు. సం కా 650

విశే 1. భారము కలది, బరువైనది.

ఉ వేడుక వేల్పు దొయ్యలుల ప్రేఁగు చనుఁగవ మీఁద మన్మథ, క్రీడల వ్రాలి నిద్రల సుఖంచి ప్రభాతములందు.. హరి ఉ. 10 291.

2 దుస్సహము

సీ. చూపతెల్లను దన రూపంబు చూడ్కికి ప్రేఁ గైన వత్యంత విస్మయంబుఁ బొందుచుండ . భార. విరా 1 211

ప్రేఁగుఁదనము వి (ప్రేఁగు + తనము.) బరువు, భారము

వ. ఒక్క యింటి మచ్చెకంటి పంచాశద్వర్ష దేశీయ పలిత పాండురంబైన వేణికాభరంబు గైవడ ముదు నలి చక్రవాకంబులతో నెక నక్కెంబాడు వీఁగు చన్నుల ప్రేఁగుదవంబునఁ దవ తనూవల్లి జల దరింప. భీమ. 2. 110

ప్రేఁగుప(వ)డు అ.క్రి. (ప్రేఁగు+పడు) బరు వెక్కు, బరువు కలవగు.

గీ. ఒంటిౌరువుల లేఁజెమటలు నూని ప్రేఁగు, పడిన చాడ్పున నవయవ భంగులందుఁ, దగిలి మఱ పువఁ దడయు.. భార విరా. 5 195.

క. నీవ నిను నెఱుఁగకుండిన, నే వాఁకిఁ దెలుప వచ్చు నిట సకల జో,భావహ మగు నీ యుగ్ర పు, భావమునకుఁ జాల ప్రేఁగు పడినవి జగముల్. హరి ఉ 8 153.

మ జగతీజంబుల శాఖలెక్కి మురళీ శబ్దామృత స్యందమున్, మిగులన్ వీనులఁ ద్రావి ప్రేఁగు వడి నెమ్మిం గృష్ణు రూపంబు చిత్తగమై యుండఁగ... భాగ. 10 పూ 790

ప్రేఁచు=వేఁచు న. క్రి (√ప్రేఁగు.) వేఁగఁజేయు. (శ ర)

ప్రేఁడు వి గొల్లవాఁడు (బ. ప్రేలు)

ఉ రేపటి పూఁట నెన్నికొని ప్రేఁడు పసింగొని పోయి మేపి తా, మాపటి పూఁట నెన్నివ క్రమంబున నీఁదగుఁ జచ్చెనేనియుం, గోపరిపాల కుండు చెవిఁ గొమ్ము నిజ ఋగఁ జూపి శుద్ధుఁ డౌఁ, జేవడి ముచ్చుకొన్న యెడఁ జెచ్చెరఁ జెపుకయున్నఁ దప్పగున్. విజ్ఞా. 2. 10

ఉ ప్రేని తమాలఁ డొక్కరుఁడు వీర్య సమగ్రుఁడ పోలె వచ్చి నా, పూనిన పూన్కి యంతయును బోంకగు నట్లుగఁ జేసె నేను నా. సేనయు దాడి వెట్టెద విశృంఖలతం బ్రతిపక్షువెంట మీ, రి నెఱికిన్ సహాయపడు టిప్పిత మేవిఁ గడంగుఁ డుక్కునన్. హరి. ఉ 3 99

గీ అకట యెచ్చోటు నున్నవాఁ డతని తండ్రి, వేగ యెఱిఁగింపరే లావు వెంపు గలుగు, ప్రేఁడు విడి పింపఁ గలయట్టి విధము లెల్లఁ, జేయఁ దగవు రారే యని కూయుటయును, హరి. పూ 7.28

శా ఆలాపించుచు ప్రేలు ప్రేఁతలుఁ బ్రభూతా శ్చర్యులై రందఱున్... భాగ 10. 267.

ప్రేఁత వి. (√ప్రేయు) 1 దెబ్బ

క ఆ సూర్యభామఁ డీక్రియ, ప్రేసిన యవ్వరిఘ దనుజవిభుఁ డధిక బలో,ల్లాసనమునఁ బుచ్చుకొని పోడి, నేసె నసురు లార్వ నతని శిరమొక ప్రేఁతన్ నిర్వ 4 56.

2 ప్రేయుట

క కొండొక సేపునకుఁ దెలిసి, చండ గదా దండ మున నసహ్య క్రోధో,ద్దండత బలు ప్రేయఁగ నా,తండా గద విఱుగఁ జెసెఁ దనగద ప్రేఁతన్ హరి. ఉ. 1. 129.

భోగినీ దండకము. తల్లి రాజుల్ బహు వ్యాజులే భోజులే చంచల చ్చిత్తులే మత్తులే ప్రేఁతకాయ త్తులే నూతనానక్తులే లోభ సంయుక్తులే దోష సంసిక్తులే. .

ప్రేఁపు=వేఁపు వి. (√ప్రేఁగు) ప్రేఁపుడు, వేగఁ జేయుట (శ ర)

ప్రేఁపుడు=వేఁపుడు (శ. ర)

ప్రేటు వి. (√ప్రేయు) 1 (కత్తి మొదలగు వానితో) కొట్టుట, ప్రేయుట.

గీ పోరి రేటును ప్రేటును బోటు నొక్క,యలవిఁ జెలఁగంగ నుభయ సైన్యముల వారు... భార భీష్మ. 3 225

గీ చలము శోభిల్ల నొండొరు నమయఁజేయ, వేగ పడి పెల్లుబొంచుచో ప్రేటుఁ బోటు, వాటు వగ పాటు నొండొరు బోటుపడక, దారుణంబుగఁ బోరి రప్వీర వరులు. భా. రా ఆది, 2. 137.

సీ. ప్రేటున కనుపైన రీతిమైఁ దమవాగె సన్న వెంబడిగ నశ్వములు మెలఁగ...కళా 8 68

2. దెబ్బ.

గీ. అలుక యంతంత కెక్కఁగ హలధరుండు, విమతఁ బోరిగొందు వీఁకొక్క ప్రేటుప్రేసి, యని తలంచుచుఁ బెను గద హస్తతలము, నంద మర్పి యుగ్రపు దృష్టి నతనిఁ జూడ వారి. ఉ 2 62.

క డగ్గఱి యేసిన శౌంద్రుఁడు, ప్రగ్గక గదఁ గొనుచు ప్రేటు పరగునఁ గొన్నన్, మొగ్గరము లోన నిరువురు, యగ్గలికలు మెఱసె గదలు నాకస మంటన్ ఉ. హరి 8 61

చ. అన విని ప్రేటువడ్డ యురగాంగనయుం బలె నేయి వోయ భగ్గన దరికొన్న భీషణహుతా శన కీల యనంగ లేచి...పారి 1 82

క. నావుడు వరి ఖాళించెద, వీవుండుట యెఱిఁగి కాదె యిది ప్రేటుగ నేఁ, గావించితిఁ జేరికిఁ దగ, లావించుక గలిగెనేని లటపటలేలా ద్వా 7 29.

ఉ పోటుల వాతఁబోవు భట పుంగవులన్ మది మెచ్చుచున్ వడిన్, ప్రేటులఁ గ్రీడసలిపి పృథివిం బడు వీరులఁ ద్రొక్కికొంచు నెచ్చోటుల నైన నగ్గలికఁ జొత్తురు నెత్తురు వఱ్ఱు సేయుచున్. భార విరా 3. 163.

ప్రేటుగొను వ క్రి (ప్రేటు+కొను.) కొట్టు.

క అమ్మెయిన వైనతేయుని, గ్రమ్మన నొక ప్రేటు గొని తగం దిరుగు నెడన్, నెమ్మది నవ్వుచుఁ బ్రభుఁ డొక, యమ్మునఁ దునుమాడె నతని యాయుధ వరమున్. హరి. ఉ 4 164

గీ తప్పులేకుండ నేల నెత్తమిన్న మొగడ, విసరి వక్షః ప్రదేశంబు ప్రేటుగొంటి... హరి 1 27.

ప్రేటులాడు అ. క్రి. (ప్రేటులు+ఆడు.) దెబ్బలాడు, పోరాడు.

సీ దళము దళంబుతోఁ దాఁకి యగ్గలికైమై నీడఁ బోవక ప్రేటులాడు నెడలు .. భార. విరా 3 164.

సీ. ఇరుదెఱంగుల దండు తెరపి యుక్కున ప్రేటు లాడుచోఁ జెలరేఁగి యడవి ద్రిమ్మరులు ... అచ్చ. రా యు. 250

ప్రేత వి గొల్లది, గోపిక

ఉ వెన్నలు దిన్న తప్పునకు ప్రేతల మెచ్చుగ నాఁడు రోటితో, నిన్నటుగట్టి త్రోచిన యనీతి దలంచియొ నేఁడు నన్ను నో, వెన్నుఁడ యిట్లు సేసెదవు ... హరి పూ 7 37

క. రా తల్లి రమ్మ తండ్రీ, ప్రేతలు గోపకులు రండు వినుఁడీ గర్త, హ్మాతలమున ముందుఁడు గో, ప్రాతతులతో మీరు మీకు వలసిన యెడలన్. భాగ 10 పూ 918.

మ. కినుకన్ ప్రేతలు వచ్చి గొల్లలిడియెన్ గృష్ణుండు పాల్వెన్నలం, చనినన్ ... దశా. 9 198

ప్రేఁతె వి గోపిక, గొల్లది

ద్వి మెఱపుల యెడనెడ మేఘముల్ బోలుచు, తెఱఁగున కౌరి ప్రేతెల యెడనెడను. దన మూర్తి యలర నా తరళ లోచనలు ... అ. మ. క. 2 107. పొ 12 పం.

భుజంగ ప్రయాతము ప్రేప్రేతలన్ బిల్లనం గ్రోవిఁ దేఁ జాలు ప్రోఁడా అచ్చ భా 3 65 పొ.

ప్రేపల్లె(ల్లియ) వి. (ప్రే+పల్లె.) గొల్లపల్లె, ఘోషము.

మ యదువంశంబున లోక రక్షణపరుండై పుట్టి ప్రేపల్లె నున్నద బాల్యంబు నటించి . భార. ద్రో 1 97

శా. గోపాలాంగన లెంత జాలిపడిరో కోపించితో దూఱిరో, ప్రేపల్లెన్నిజ ధర్మగేహములలో విశ్రాంత చైతన్యతై ... భాగ. 10, పూ. 1482.

మ. ... కోపముతో యశోద యది యేరా కృష్ణ వ్రేపల్లెలో, నను పాల్వెన్నలు కొల్లపెట్టి తని యన్నన్ ... దశా 9. 196.

వ్రేపాప వి. (వ్రే+పావ.) గొల్లపిల్లఁడు.

దండకము. ... దీపించు నీ ప్రోపు వ్రేపాపలం గ్రేఁపుల నైవేరితభ్యంబుగాఁ ... యా పద్మజుం ... పారి 3 [illegible]

వ్రేయించు స. క్రి. (√వ్రేయు) 1 మూయించు, మూయునట్లు చేయు.

గీ. ... అమ్మెయి గురునకుఁ బరిభవంబు, సేసి యిమ్మెయి బలుకంగఁ జేయునదియుఁ, గలదె యీ రాజు సన్నిధిఁ గాన బ్రదికి, తింకఁ బలికిన నోరు వ్రేయింతుఁ జుమ్ము భా ద్రో. 5. 365.

2. మ్రోగించు

వ. ... నారాయణుఁడు మఱువాఁడు

మ. కదఁకం బన్నఁగ నానతిచ్చె ... రణ క్రీడకు, నేవడలన్ డిండిమ దుందుభుల్లుభుల వన్ వ్రేయించి ... ఉ హరి 4 212

మ. అనినన్ భోజ మహీవిభుఁడు ... యకలాపం తోగ్ర ధారధర స్తనితాభీల పటుప్రయాణ ముఖ నిస్సాణంబు వ్రేయించినన్ .. జై భా 8. 56

వ్రేయు = వేయు స. క్రి 1 కొట్టు, ప్రహరించు

క. ఈ యిరువురుఁ బంచినపని, సేయుదు రచె ధర్మజునకు జేకుఱని తలఁ, పే యది యతనిం దొడరుట, వే యేటికి జముని శిరము వ్రేయుట గాదే. భార ఉద్యో 2 122.

చ. విడిలిచియు నొగ్గిల్చియును వ్రేసియుఁ ద్రుంచె నతండు వ్రేల్మిడిన్ .. హరి ఉ. 10. 255.

సీ ... భూరి శిరము, పుటియలుగా రక్తపూర ముల్ గ్రక్కఁగ వేమాఱు వేలతో వ్రేసి వ్రేసి ... భా. రా సుం. 402.

సీ శిరములు మేనులఁ జేర్చ భావించి నిజాస్యముల్ వ్రేసికొంచఱచువారు ... భార స్త్రీ 2. 23

2 నఱకు, ఖండించు

క ... వసియు డాసిన మృగముల నెగిచిభుజాసిన్, వ్రేసియుఁ జంపెను ... భార. ఆది 4. 13.

ఉ వాండ్లు నా సుధర్మ విభు వధ్యశిలా స్థితుఁ జేసి ఘోర దుర్వార కుఠార ధార ననివారణ వేయఁగ నుత్సహించినన్ . విక్ర. 7 163

సీ కడికండలుగ పీనికండరబు వ్రేయుఁడు గర సావఁ బట్టిన ఖడ్గధారి ... కాశీ 3 152

3. చంపు.

శా శిలా నిర్మిత ... వన బల్మిం జేరు ... శార్దూలం బొక్క ... నొకచో దుర్దాంతమై వ్రేసి తత్కీలాలంబది మున్ను గ్రోలి యందరో ద్దీవ్య ద్భుభుజానల, జ్వాలల్ తన్నలపలఁగఁ దల్చె శితమాంసం బొందిభక్షింపఁగన్. కేయూర. 3 114

4 మ్రోఁగించు.

ఉ దిగ్గన లేచి ప్రయాణ సంభ్రమ, శ్రీ వెల యంగ దుందుభులఁ వ్రేయుఁ డటన్నను భృత్యు లబ్ధి సంరావ విడంబి భాంకృతులు రంజిలఁ జేసిరి దిక్తటంబులన్. ఇందుఁ 1 186.

5 తట్టు, చఱచు

గీ అనుచు నొండొరు చెయి వ్రేసి యవహసింప, హరియుఁ గలకల నవ్వె . ఉ హరి 4 161

6 ఉంచు, పెట్టు.

మ. .. నిలోపవమింబై చెఱం, గొడియం జేవిరి దమ్మి వ్రేయుటకునై యుంకించి ... పారి. 1 129

7 కట్టు.

చ చోరఁబడి కాంచ ప్రాఁతలును చుట్టియుఁ గత్తులు వ్రేసి నందిటం, బెరయఁగఁ బట్టి చెక్కు గఱపించి గిరేరపడ గీచి నిల్పి, కొ,క్కెరయగఁ

జూచి పందియపు టిక్కుప దిద్దుచుఁ జిక్కుపేసి స్వాంగ మరివో యటంచును ఖళిపెఁ పుంజులు దన్నులాడఁగన్ హంస 3 216

8 పాఁబవైచు

సీ మత్సరగ్రస్త పామరుఁ కిఁదలఁచిన విడువక నొక మూల వ్రేతు రనుచు ... ఘటికా 1 15

9 నాఁటు, పాఁతు

గీ కవుల పీఠంబు లావంద కావనమునఁ, జెట్టు వ్రేసిన చోట నక్షీణ పుణ్య ... కాశీ 7 9.

వ్రేజేఁడు వి (వ్రే + ఱేఁడు) గొల్లల రాజు, శ్రీకృష్ణుఁడు

గీ. జడల క్రొన్నెల మెడఁ జావ సరముఁ దొడలఁ, బొడల తోల్మైన వెలిమిడి పూఁతమించఁ, బొడమె వ్రేఱేని ముందటఁ బొడవు చూపఁ, బొడవులందెల్లఁ బొడువైన బోటువేల్పు ఉ. హరి 2 171

వ్రేలఁజూపు స. క్రి. (వ్రేలన్ + చూపు, చూచిన వారందఱును నిందా గర్భముగా వీఁడిట్టివాఁడని వ్రేలితో నితరులకుఁ జూపు.

క అతఁడు కళింగోద్భవుఁడగు, కతమున నో వ్రేలఁ జూపఁ గనుగందక యోగ్యతమ స్వీకారమునకు, నితరుండై యుండె ముని కులేశ్వర వింటే. పాండు. 3. 17.

వ్రేలఁ జూపించుకొను = చూచిన వాఱందరు నితఁడిట్టివాఁడని చేతితో చూపునట్లు ప్రవర్తించు

సీ ఎన్నండు నెచ్చోట నెవ్వారిచే వ్రేలఁ జూపించు కొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి ... కళా. 3 228.

వ్రేలఁబడు అ. క్రి (వ్రేలన్ + పడు. స్వార్థమున) వ్రేలాడు

ఉ. నాలుక బంతి వ్రేలఁబడి నంజువఁడొఁగి ... మనుచ. 5 50

సీ. కొర్ల వ్రేసిన గ్రుచ్చుకొని వ్రేలఁబడు వారు నుప్పు రొంపులఁ గ్రుక్కి నురియువారు ... కవిక. 5 113.

వ్రేలాడు అ. క్రి. (వ్రేలి + ఆడు.) వ్రేలఁబడు.

గీ. చిక్కి వ్రేలాడు నడుములు చేతిగోల, కుంటునడ కయు నడచూపు కూఁత వినికి, వచ్చువడఁ బెద్ద బ్రాహ్మణుఁడై మహేంద్రు, డడిగె దగ్గర రవ మొసఁ నన్నము త. శేష 1. 128.

వ్రేలాడుచు అ క్రి వ్రేళ్ళ నాడించు.

క పలిన వాని ధనంబులు, జాలురు బంధువులుఁ దారు బ్రదికిన దినముల్, వేలాడిచి తింద్రా తని, యోలముగని పిదప ఖీతి నొందుగుదు రాజన్. భా. విరా. 4 217

వ్రేలిమి = వేలిమి వి హోమము

క నాలుగు దివాలు వ్రిజ,పాలు విధానాలు భోజనాలును మేలిన్, వ్రేలిమి గలుగఁగ ముదముల, వ్రేలి మిగుల నవల నాగ వ్రేలి మొనరపన్. ముకుంద. ౩. 2౦8

వ్రేలిమిడి వి (√వ్రేలు) చిటిక, త్రుటి.

గీ... ఖాండజాస్త్రాభి హతి మహా దేవుఁడొక్క, వ్రేలి మిడిఁ జెంపునెడి కడు విరళి గొనియె కు సం. 5 5 4

సీ. హరిఁ ఒత్తుమే...

గీ ఎట్టివారినైన, నొరుల నొక వ్రేలిమిడిఁ దిరుల్ మరులుగొలిపి, దివియమే దేవి నీయట్టి దీము గలుగ. కు సం 6 674.

వ్రేలిమి గావించు స క్రి (వ్రేలిమి + కావించు) (అగ్నికి) ఆహుతి సేయు, కాల్చు

సీ విడిముడి పట్టులు వ్రేలిమి గావించి మల్లె సాలలు బిట్టు ముండఁజేసి... అచ్చ రా. సుం 177.

వ్రేలియాడు అ క్రి. (వ్రేలి + ఆడు.) వ్రేలు, వ్రేలాడు

ఉ... శా, ఖాగ్రలి వ్రేలి యాడెడు మహాఫలముల్ ... నైష 5. 79

వ్రేలు = వేలు అ. క్రి 1 వ్రేలాడు, అంబమానమగు.

ఆ విమృత కేశ భరము వ్రేలంగ ద్రౌపది ననియె భార పభా 2 301

గీ విపుల శాఖ నాయుధములు వ్రేలఁగట్టి ... భా. విరా. 1. 174

క. రేలుం బగలును మొగమున, [్రేలుచుఁ బతి వాయకున్న [్రేఁగ నసో...కు సం. ౬. 650

(మొగమున [్రేలు = శమలకు కట్టినట్లుండు)

2 విడువక ఉండు.

ఉ మాలని చేతనైన వినుమానివి దావములోలిఁ గొందు దు,శ్శీలతచే దురన్నము భుజింతు నబ ద్ధము లాడుచుందు నే, వేళల నేటి గట్టుకడ [్రేలుచుఁ జేతులు చాతుఁగానుకై, తాలిమి రెండు మూడు విడుతల్ గుడుతుంబురిఁ జైత్ర కాన్నముల్. జాహ్నవి 4. 116

గీ సోఁకు మూఁకల గొంగ మెచ్చు గనుదాశి, బొట్టు మూసికతోఁ గూర్చి పొసఁగవలుత, [్రాడు గట్టక సొగసెల్లఁ దళిమి యొడల, [్రేలు వలరాచ బలు బూచి వీడఁగలదె. నీలా 1. 103

3. మునుఁగు

వ...భీమ మండలంబు దర్శింపుదము, సప్త గోదా వరంబున నాడుదము, వృద్ధ గంగాజలంబుల [్రేలుదము, తుల్యభాగాతోయంబుల మునుఁగు దము.. భీమ 6. 106

(శ ర. పా 'జలంబులఁ దేలుదము' ముద్రి పా)

వి. బొ 1. అంగుళి

(బ · [్రేళులు, [్రేళ్లు, [్రేలులు, [్రేల్లులు)

గీ కుడుచు నెడ వాని వెన్ను[్రేలు కూటిలోన, దునిసి పడియున్న [్రేల్ పుచ్చి తోయజాక్షి... భార. ఆది 7. 256

ఉ. దపిఎ జనించె [్రేళుల పుటంబులు పొక్కఁ దొడంగె..భార. విరా 1 148.

గీ...వేణువుపై [్రేళ్లు మార్చి మార్చి, మరుఱ గొలిపితె.. అము. ౬. 67

సీ. [్రేళ్లులు గఱవంగ వెర వల్వరించిరో నోరఁ జేతులు గ్రుక్కి నొల్లునాఁడ...నిర్వ 1 40.

సీ. మేనమే నాత్మజా మానినీ రత్నంబుఁ గేలి కురంగంబు గేలి [్రేల. భీమ. 1. 79.

గీ. [్రేళ్ళ మహనీయ రత్న ముద్రికలు దాల్చి, పచ్చల కడెంబులును సరపణులు బూని ... కవిజ. 3 11.

2. అంగుళము, అంగుళ ప్రమాణము.

గీ. పసి గాండీవి కురుసేన నెగువ నతని, వారు వెఱవక భీష్మునిఁ జేరి యొడల, [్రేలెఁ డెడ లేని యట్లుగ వివిధ భంగి, నిష్ఠురాస్త్ర శస్త్రము లని నించి రధిప భార. భీష్మ. 3 411.

క. ఇనుమున నేఁబది పలములు, నెనిమిది [్రేళ్ళా యితముగ నేర్పడ గుండై, నునుపై యుండఁ గఁ జేసిన, మనమున నిది ముద్దునకుఁ బ్రమాణం బయ్యె విజ్ఞా 3 118

[్రేళ్ళుకఱచు = తమ తప్పు నొప్పుకొనుటను సూచించు

సీ సాహసంబులు మాని సంత్రానములు బూని పఱచు వారును [్రేళ్ళు గఱచువారు ... వరాహ 3. 47

[్రేలు మడచి చెప్పు = లెక్కించి చెప్పు.

క...రాజ్యం బెవిధిఁ గ్రమ్మఱు నావెర, వీవెరవని [్రేలు మడిగి యేరపడఁ జెపుమా. అము 3 44.

[్రేళ్ళ సందులను జాఱెడువారలు = సులభముగా మోసపోవువారు, తెలివి తక్కువ వారు.

ఉ. పల బజాటి అంతులివి యెవ్వరు మెత్తురు నోరి లోపలన్, [్రేలిడి వప్పుడున్ గఱవ నేరఁడు నీ సుతుఁ డడ్డపాపగాఁ, డేలితాంగి నీ వనక యేరిక నడురె యాయెఁబొమ్ము చాల్చాలును [్రేళ్ళ సందులను జాఱెడు వారలు లే రిటెవ్వ రున్ సారంగ 3 58

[్రేలుకాడు అ క్రి. ([్రేలుక + ఆడు) [్రేలాడు. (శ. ర)

[్రేల్చు(లుచు) = వేలుచు స క్రి. 1. హోమము చేయు

క. మనుజులలో నెవ్వఁడు దగ, దనవాఁడను వాఁడు దుష్ట ధరణీశునకున్, దనకై [్రేలిమి [్రేల్చెడు, జనుని తనువుగాల్చు వాయు సఖుఁడ దయుండై ... ధర్మ 1. 47.

మ. ... సముద్రగ జ్వాల మౌవహ్ని దు,ర్భరంబై
వ్రేల్చెడి హోతనైన సప్పశియింపం గాల్చుఁ
గాదే ... మల్ల భూ 1 47

2. దహించు, కాలుచు

వ. కుసుమ శరు శరీర భసిత చూర్ణంబు శరీరం
బునం దాల్చి నా మేను విభావసు నందు
వ్రేల్చెద హర 3. 93.

3. వ్రేలఁజేయు

ఉ వెన్నెల రాశకై మొగము వ్రేల్చు చకోరము
శంగి జారుఁ డో, కన్నులఁ గల్గి నిద్ర కడ
కన్నులఁ గూర్పక యెప్పుడెప్పు వచ్చునను
డాయునం చెదురు చూచు .. వేం పంచ.
1 257.

వ్రేలుచెవి వి (వ్రేలు+చెవి.) చెవియొక్క వ్రేలాడు భాగము, తమ్మె.

శా. భామా యోజిత కుండలాభరణముల్ భామా
వలంబంబులై, భూమీ వల్లభ సూను వ్రేలు
చెవులం బోల్పారె ... నైష. 6. 54.

వ్రేలుడు విణ. (√వ్రేలు.) వ్రేలాడునది, లంబమానము.

సీ కరము వ్రేలుడులైన కర్ణ పాశంబులఁ దోరంపు
బోఁగులు దొడిగినారు ... నైష. 7 63.

గీ. .. వ్రేలు డగు బొజ్జగల బూరిగాలి వాని .
ఆము 6 19

వ్రేలఁగొ(గ్గొ)మ్మ వి (వ్రేలు+కొమ్మ.) వ్రేలాడు కొమ్మ, లంబమాన శాఖ.

సీ. తన వ్రేలఁ గొమ్మలు మునులకుఁ గల్పిత పర్ణ
శాలా కలాపములు గాఁగ కాశ. 3.198.

గీ. చింతవ్రేగ్గొమ్మ వంచుక సిగనుగట్టి, విడిచి
యుఱికితి నయగారు మిడిశ కూయ ... హంస.
3. 144.

వ్రేల్మి=వ్రేలిమి వి. 1 హోమము

సీ నాల్గు కన్నుల వేల్పునకు వ్రేల్మి లెన్నేని జేసి
మేలేమియు జెందకున్న ... అచ్చ రా. బాల.
54.

2. యజ్ఞము, జన్నము

గీ అనుచు పనిచిన ప్రేముడి వాడ వచటు, గదలి
వదలని వేడ్కలఁ బొదలివార, లరిగిరిమ్ముల
కిమ్ముల నంతబంతి, తేర్ల దొర వ్రేల్మి
నెఱిఁగడ తేర్చియున్న. అచ్చ. రా బాల. 73.

చ అన విని మేఘనాదుఁడను వట్టిదయేని మహాత్మ
వైరితో, నని యొనరింపఁగా వలసినప్పుడు
వ్రేల్మి యొనర్చి హోమవహ్నిని జనియించు
దివ్యరథ మెక్కినచో నమరత్వ మొందనిమ్మ..
ఉ రా 5. 17.

వ్రేలుమి(ల్మి)డి (వ్రేలు+మిడుకు) (వృత్తినివర్ణలోపాదులు) చిటిక, త్రుటికాలము

గీ. కెరలి నెత్తురు గ్రాలుచుఁ గేళి సలిపి, వ్రేలు
మిడి నబ్బలము నెల్ల నేలఁ గలిపె ... మార్క
6. 106

ద్వి కడఁగి శ్వేతునకలు కాలుని వ్రేలు, మిడిలోనఁ
జంపు చెన్నిదియవలలిల .. పండితా. వాద.
225.

చ. విజయుఁడు వారినెల్ల నొక వ్రేల్మిడిఁ
ద్రుంచియు తీక్ష్ణసాయక, వ్రజము నతంచి
యున్ ... భార. విరా. 5. 174.

చ. ... వ, కొలఁదులఁ బోతకట్లు దలకొన్న
హుతాశనుఁ డంతలోనఁ బూ,విలుతునిఁ జుట్టు
ముట్టుకొని వ్రేల్మిడిలో నొనరించె నీఱుగన్.
హరి ఉ 6. 65

క వడి మృగరూపముఁ గైకొని, చెడిపాఱెడు
యజ్ఞపురుషు శిరముఁ దెగన్ వ్రే,ల్మిడిలోన నేసి
చంపెను, గడు వీరుఁడు వీరభద్ర గణనాథుఁ
డజా. శివ సా 313, అం. భా. 3 30.

వ్రేల్మిబొట్టు వి (వ్రేల్మి+బొట్టు) అగ్నిహోత్ర భస్మముచే నొసట ధరియించు బొట్టు.

సీ. గీ. వ్రేలుసిక దూలు దర్భ పవిత్ర మొప్పఁ,
బట్టె వర్థనము వ్రేల్మిబొట్టు దనర, వల్లవల్లన
బలియున్న యాగశాలఁ, జేర ఋను దెంచెఁ గప
టపుఁ జిన్నివడుగు. పద్మ 7. 167

వ్రేవంకనామము వి (వ్రే+వంక+నామము.) గొల్లలు పెట్టుకొను వంకర నామము.

ద్వి. తలిరుఁ బోణుల మానధనములఁ దివియు, వలి
వాత్రుచోరు కన్నవుఁ గత్తి యవఁగ, యామినీ
పతిదాల్చునట్టి వ్రేవంక, నామమో యనఁ
దోఁచె నలివారి యపుడు. అ. మ శ. 3. 144
పా. 8 పం

వ్రేవాడ వి (వ్రే+వాడ) గొల్లపల్లి.

ద్వి. వేయేల వ్రేవాడ వెన్న ముచ్చిలఁగ ... బస
వు. 6. 880 పం.

వ్రై

వ్రైహేయము సం విశ (అ. ఈ. అ) 1 వరివంటకుఁ దగినది 2 వరిపైరు పెట్టినది, వరి చల్లిన క్షేత్రము

వి అ న వరిపొలము, వరి పండుటకుఁ దగిన పొలము.